ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το κράτος στις συνθήκες της σύγχρονης εποχής: Η περίπτωση της Κύπρου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Μερσίλεια Αναστασιάδου

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων με έμφαση στις Σπουδές Ασφάλειας Παντείου Πανεπιστημίου

Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων και Διεθνούς Πολιτικής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Copyright © Μερσίλεια Αναστασιάδου, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών της συγγραφέως.

Στους γονείς μου.

Σε εκείνους.

Πάντα.

Ευχαριστίες

Το τέλος μιας διαδρομής ανακαλεί εξ ορισμού μνήμες, άλλοτε πνευματικής ανάτασης και δημιουργικής σύνθεσης και άλλοτε ώρες ελάσσουσας ψυχικής κάμψης, ένεκα και του εκ των πραγμάτων ερευνητικού κάματου.

Αυτή η βραχεία ενότητα της μελέτης μνημονεύει πρόσωπα, θεσμούς και συνθήκες, που συνέβαλαν στην κατεύθυνση του ανά χείρας πονήματος και στην ουσιαστική αφομοίωση των εννοιών, με τις οποίες διαπραγματεύεται και διαπνέεται το σώμα κειμένου εν τω συνόλω του. Η αναφορά, συνεπώς, είναι ένα μικρό αντίδωρο στιγμών, όπου με τίμησαν φυσιογνωμίες με τη συνεργασία, την αγωνία και εν τέλει την ειλικρινή εκδήλωση χαράς τους, με το πέρας αυτού του σταδίου.

Πρωταρχικές ευχαριστίες αποδίδονται στον διευθυντή της διατριβής, καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, για τη συνδρομή, την εφ' όλης της ύλης γόνιμη ανταλλαγή απόψεων καθ' όλη τη διάρκεια, καθώς και τη φιλία του, θύμησες των οποίων θα με συντροφεύουν σε όποιο μετερίζι με αξιώσει η ζωή. Θα ήταν εν προκειμένω σημαντική παράλειψη η μη εστίαση σε ένα χαρακτηριστικό της στάσης του επιβλέποντος, δηλαδή στην προτροπή περί αυτόβουλης ανάπτυξης της λογικής σκέψης και της θεμελίωσης της επιχειρηματολογίας.

Στο ίδιο πλαίσιο αποτυπώνονται ευχαριστήριες σκέψεις προς τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής, ήτοι την καθηγήτρια Ειρήνη Χειλά και τον καθηγητή Κωνσταντίνο Υφαντή. Η προσέγγισή τους, αυτή τούτη, εξελήφθη από τη συγγραφέα ως πίστωση δυνατοτήτων ως προς την οριοθέτηση συγκειμένου και συνθετικής παράθεσης, συχνά δύσβατων λογισμών.

Στη διερεύνηση επιμέρους πτυχών του κυρίως ερωτήματος της μελέτης και στην επιλογή του αναλυτικού της πλαισίου συνέδραμαν βραχείες ή και εκτενέστερου χαρακτήρα επισημάνσεις και διαπιστώσεις μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, όπως των καθηγητών Βιβής Κεφαλά, Orfeo Fioretos, Παναγιώτη Τσάκωνα, Thomas Bruha, Χαράς Καραγιαννοπούλου, Νικόλαου Γεωργαντζόγλου, Δημήτρη Χρυσοχόου.

Για την εις βάθος κατανόηση των δυνητικών απολήξεων των σεναριακών προβολών που υιοθετήθηκαν στη μελέτη, ουσιώδη ρόλο διαδραμάτισε ο ομότιμος καθηγητής Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης. Πέραν τούτου, τον ευχαριστώ για τη δυνατότητα συμμετοχής μου είτε ως εισηγήτρια, είτε ως μέρος της οργανωτικής διάστασης δράσεων, εκδηλώσεων και επιστημονικών συναντήσεων, οι οποίες υπήρξαν κομβικές στον εντοπισμό και τη φορμαλιστική σπονδύλωση του καταρχήν περιγράμματος.

Οι ευχαριστίες μου εκφράζονται και προς τον καθηγητή Δημήτρη Καιρίδη για ενέργειές του ως προς την παρακολούθηση σεμιναρίων, το περιεχόμενο των οποίων συνετέλεσε ενεργά στην περαιτέρω αποκρυστάλλωση όψεων του αναλυτικού πλαισίου, που ακολουθεί η εργασία.

Ανέκαθεν διακρινόταν *Μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου, μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες* η Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου. Την ευχαριστώ για τον δρόμο, την κατεύθυνση. Οι παραινέσεις και προτροπές της ως προς την προάσπιση δικαιωμάτων και ελευθεριών ως τρόπο και πρόταγμα ζωής υπήρξαν συχνά έρμα στους ερευνητικούς σκοπέλους.

Για την επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της μελέτης ευχαριστίες εκφράζονται στους κάτωθι θεσμούς και στο ερευνητικό δυναμικό τους για την πολυεπίπεδη και με διάφορους τρόπους υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια της συλλογής του υλικού και τη φάση της συγγραφής. Το Κέντρο Ανατολικών Σπουδών για τον Πολιτισμό και την Επικοινωνία του Παντείου

Πανεπιστημίου, το Κέντρο Μελέτης Μεσογειακής – Μεσανατολικής Πολιτικής και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου, το Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Ινστιτούτο Rene Cassin στο Στρασβούργο, το Κολλέγιο της Ευρώπης στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου, τη Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών, το Ίδρυμα Ιωάννης Σ. Λάτσης, την Ευρωπαϊκή Ακαδημία Έρευνας στην Ιταλία, το Πανεπιστήμιο του Innsbruck στην Αυστρία.

Η αναγκαιότητα μιας εκ των πραγμάτων ελάχιστης εν είδει ανταπόδοσης αναφοράς εντάσσει στην οπτική μου, την καταγραφή φίλων, όπως την Αμαλία, τη Μαρία και τον Στάθη, που ο κάθε ένας και σε διαφορετικές στιγμές, με στήριξαν λόγω και έργω.

Οι τελευταίες γραμμές αυτού του σημειώματος ενέχουν μια αντίστροφη της θέσης τους βαρύτητα. Δι' αυτών σημειώνεται ένα εκ βαθέων και ολοσχερές ευχαριστώ προς την οικογένειά μου, υπό την έννοια της στενής, αλλά και ευρύτερης δήλωσης που εμπεριέχει ο όρος. Η παρουσία της και μόνον εκλαμβανόταν ως καταλύτης επ' αυτής της ομολογουμένως απαιτητικής, μα συνάμα ποιοτικά τιθέμενης διαδικασίας.

Εν είδει προεξαγγελίας: Επιτομή ως προς την εμφιλοχωρούσα φιλοσοφική λογική

Η, κατά το μάλλον ή ήττον, δαψίλεια και βάθος γνώσης, που προϋποθέτει η ερευνητική διαδικασία, στην αντίληψη της συγγραφέως, αποσκοπεί κατά μέγα μέρος στην επένδυση των παρόντων και μελλοντικών βηματισμών, σαφώς εν τω μέσω ροπών και φαλκιδεύσεων, με την οριοθέτηση ενός είναι. Το τελευταίο δε, αρρήκτως λαμβανομένου υπόψη του χρόνου, του τρόπου και του χώρου, που πραγματεύεται η μελέτη, προϋποτίθεται ως γνωσιακή κατάκτηση μιας δυνάμει αναστροφής. Η προϋπόθεση κατάκτησης του είναι εξηγείται ως προσβλέπουσα πάντοτε προς μια υπαρξιακής υφής διερεύνηση αυτού που θα αποδιδόταν ως δέον γενέσθαι.

Μια τέτοια διερεύνηση, η οποία εν προκειμένω αναφέρεται στην κατανόηση του εαυτού στη συλλογική του διάσταση, θα φιλοδοξούσε να εντάσσεται σε μια αναζήτηση, όπως εκείνη που εντοπίζεται στα σπαράγματα του σκοτεινού, -πάντα φωτεινού- φιλοσόφου, όταν ερωτά περί της αλήθειας στη φράση *ἐδιζησάμην ἐμεωυτόν*.

Θα μπορούσε να λεχθεί πως η μέχρι τούδε διαδρομή απετέλεσε το εφαλτήριο κατανόησης του κόσμου ως μεγάλη εικόνα και του, κατά Arthur Schopenhauer, δικού μου πεδίου ορατότητας περί των ορίων του κόσμου μου. Ως εκ τούτου, στην αριστοτελική διαπίστωση *Οὐ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων*, αναγνωρίζεται και εγγράφεται εγγενώς ένα ουσιώδες μέτρο στάθμισης της κοινωνίας και της ανθρώπινης φύσης. Εκ παραλλήλως προς στοιχεία του περιεχομένου περί της ανθρώπινης κοινωνίας στα *Πολιτικά*, αντλείται από τη σκέψη λατίνων συγγραφέων, όπως του Πλαύτου, η επεξήγηση της στάσης ανθρώπου προς άνθρωπο εν είδει ζωώδους σύγκρουσης.

Δεδομένης της διαχρονίας των ως άνω περιγραφών, τούτες αναμένεται να παρεισφρέουν και να απαθανατίζονται ενίοτε στις διαδρομές πλέον των ατόμων ως μονάδων, λειτουργώντας σαφώς ως στιγμιότυπα και της σημερινής εποχής. Είναι τότε που η ανεξίτηλη παρακαταθήκη των κλασσικών συντελεί θεμελιακά στη διαμόρφωση της ευθυτενούς προσέγγισης της ζωής. Σε αυτή την ατέρμονη διεργασία η Αισχύλεια παραίνεση στον αλυσοδεμένο Προμηθέα ακολουθεί -και εν είδει προσωπικής ανταπόκρισης-: *μυρίαις δὲ πημοναῖς δύαις τε καμφθεὶς ὧδε δεσμὰ φυγγάνω*. Στα καθ' ημάς, ήτοι από τη *μακρινή γωνιά* που καταμαρτυρεί τον εαυτό, ο ποιητής Μόντης κατανοώντας τη δειλία της ζωής και προφανώς αναγνωρίζοντας τους παντοειδείς της Κύκλωπες, την εκλογικεύει και μας καλεί να μην την φοβηθούμε. -*Ντύσου πρόκληση, ντύσου θάνατος*-.

Ολοκληρώνοντας το σημείωμα αυτό, αναγνωρίζεται στην ιδιοτροπία του πρωτίστως ο λόγος της συγγραφέως –καθώς τα κείμενα είναι αφορμή να μιλήσουμε για εμάς-. Τούτου λεχθέντος, οι καταληκτικές σκέψεις της προεξαγγελίας συμπλέουν προς την απόφανση του φωτεινού Ηρακλείτου *ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει*, αλλά και τη βαθιά αισιοδοξία που αποπνέει το παράλογο της ζωής. Επιλέγεται δε προς επίρρωση, ιδίως του τελευταίου, η εικονοποιημένη σκέψη του Αλγερινού νομπελίστα Καμύ, όταν αφήνει τον Σίσυφο στους πρόποδες του βουνού, όντας βέβαιος πως *πάντα βρίσκει κανείς το φορτίο του*.

Από τον Καύκασο ή και αλλαχού, θα υπάρχει πλέον αδιαλείπτως μια *πόλη να μας ακολουθεί* ή ένας άλλως πως Προμηθέας, ο οποίος θα προτρέπει -ως επιτομή και επιμύθιο ενός τέτοιου ερευνητικού κάματου-, *ἅπερ τελεῖται, πρὸς δ' ἃ βούλομαι λέγω*.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευρετήριο Πινάκων 19
Ευρετήριο Σχημάτων 20
Ευρετήριο Χαρτών 20
Ακρωνύμια – Συντμήσεις – Βραχυγραφίες 21
Περίληψη 23
Abstract 24
Εισαγωγική ενότητα 25
Στόχος της διατριβής: Ερευνητική υπόθεση 25
Δομή της εργασίας και κατάτμηση σε επιμέρους ενότητες και κεφάλαια 26
Μεθοδολογία, ευρύτερο συγκείμενο και τοποθέτηση του ζητήματος 31
Η συμβολή της μελέτης εν είδει πρωτοτυπίας και ρηξικέλευθου χαρακτήρα 35
Ανασκόπηση βιβλιογραφικών αναφορών: Μέθοδος συλλογής πηγών και στοιχειοθέτησης υλικού προς επεξεργασία 40
Κεφάλαιο Πρώτο: Κράτος, έθνος και εθνικό συμφέρον 43
Ι.Α.Κράτος: Συστατικά στοιχεία και εκφάνσεις του σε επιμέρους πολιτειολογικές θεωρίες 44
Ι.Α.1. Ετυμολογική προέλευση και βασική αντίληψη του κράτους στην αρχαία ελληνική σκέψη 44
Ι.Α.2. Παρατηρήσεις επί της διαδρομής, του ρόλου και των λειτουργιών του κράτους. 45
Ι.Α.3. Διαστάσεις νομιμοποιημένης και μη νομιμοποιημένης εξουσίας 48
Ι.Α.4. Το μοντέρνο κράτος ως προϊόν των Συνθηκών Ειρήνης της Βεστφαλίας 50
Ι.Α.5. Ορολογίες και νοηματικές διαφοροποιήσεις: Φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του κράτους 53
Ι.Α.5.1. Ο λαός ως υποκειμενική διάσταση 54
Ι.Α.5.2. Πτυχές της επικράτειας 56
Ι.Α.5.3.Εξουσία: Θεσμοθετημένοι περιορισμοί και υποχρεώσεις 57
Ι.Α.5.4 Συγκλίνουσες θέσεις περί κρατικού προορισμού και αποστολής 59
Ι.Α.6. Η έννοια της κυριαρχίας: Παραδοσιακές και σύγχρονες εκφράσεις 61
Ι.Α.6.1.Αφετηριακές συναγωγές επί της διάκρισης εσωτερικής και εξωτερικής κυριαρχίας 61
Ι.Α.6.2. Όψεις του κράτους και της κυριαρχίας στην πολιτική φιλοσοφία και στο διεθνές σύστημα 63
Ι.Α.6.3. Το τετράπτυχο της κυριαρχίας κατά την παραμετροποίηση του Stephen Krasner 65

Ι.Β. Προσεγγίζοντας τον κρατοκεντρισμό και την καθολικότητα νομιμοποιημένης και ιεραρχικά διαρθρωμένης δομής εξουσίας 69

Ι.Β.1. Προαγγελία του μοντέρνου ρεαλισμού ως μία εκ των πολλών κατευθύνσεων της διεθνούς πολιτικής..... 69

Ι.Β.2. Σχέσεις κατίσχυσης και υποταγής εν τη απουσία υπερκρατικής δομής επιβολής δικαίου 71

Ι.Β.3. Προβολή του «ενστίκτου» της κρατικής αυτοσυντήρησης..... 73

Ι.Γ.Έθνος: Τρόποι σύλληψης και ερμηνευτικές αποτυπώσεις 77

Ι.Γ.1. Εγχείρημα οριοθέτησης της έννοιας: Συνάφεια και αποκλίσεις έθνους και κράτους 77

Ι.Γ.2. Η οριζόντια διάταξη του φαντασιακού και το διαρκές παρόν αναφορικά προς το έθνος και την κοινότητα 81

Ι.Γ.3. Αποτύπωση του έθνους ως καθημερινό δημοψήφισμα 82

Ι.Γ.4. Αναφορές στον εθνικισμό..... 83

Ι.Γ.5. Η αρχή των εθνοτήτων ως εθνική αυτοδιάθεση 86

Ι.Γ.6. Λανθάνουσες διαστάσεις της εθνικής ταυτότητας 88

Ι.Γ.7. Διασύνδεση εθνικισμού, αποαποικιοποίησης και προτάγματος αυτοδιάθεσης : Η επιλογή της επιλογής 89

Ι.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές 93

Κεφάλαιο Δεύτερο: Στρατηγική προσέγγιση Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς την Κύπρο 97

ΙΙ. Εισαγωγικές επισημάνσεις: Η Κύπρος ως γεωγραφικό μέγεθος, ως αποικιακός χώρος και ως πολιτειακή διάρθρωση 98

ΙΙ.Α. Θέση: Η στρατηγική της Ελλάδας ως προς την Κύπρο 102

ΙΙ.Α. 1. Ο αντίκτυπος στην Κύπρο των επαναστατικών διεργασιών των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών στην Πελοπόννησο 102

ΙΙ.Α.2. Η προσδοκία της Ένωσης στον ιστορικό χρόνο: Ο ρομαντικός ιδεαλισμός και η εφαρμοσθείσα πολιτική των συμφερόντων 104

ΙΙ.Α. 3. Η κορύφωση των διεκδικητικών αξιώσεων: Το Ενωτικό Δημοψήφισμα και ο αντιαποικιακός ένοπλος αγώνας..... 111

ΙΙ.Α.4. Η ανάπτυξη των πολιτικών στοχεύσεων της Ελλάδος διά του βήματος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (1954 – 1958)..... 115

ΙΙ.Α.4.1. Η άτεγκτη στάση του Eden και ένα ατυχές για τα διεθνή διπλωματικά ειωθότα «ουδέποτε» ως κρίσιμες συνιστώσες για τον ρου των εξελίξεων 115

ΙΙ.Α.4.2. Το σκεπτικό της διεθνοποίησης του ζητήματος: Η πρώτη ελληνική προσφυγή (1954) 119

ΙΙ.Α.4.3. Η αποτυχία της δεύτερης προσφυγής στο περικείμενο μιας βρετανικά ενορχηστρωμένης διασκέψεως για την άσκηση των ελληνικών αντανακλαστικών . 121

ΙΙ.Α.4.4. Η τρίτη προσφυγή προτρέπουσα σε λυσιτελή μεθοδολογία διαπραγματεύσεων 124

ΙΙ.Α.4.5. Αρνητική έκβαση ως προς τις ελληνικές θέσεις για τέταρτη φορά 126

ΙΙ.Α.4.6. Η πέμπτη προσφυγή: Απόκλιση από την αυτοδιάθεση και προβολή της ανεξαρτησίας 129

ΙΙ.Α.4.7. Κριτική αποτίμηση της προσπάθειας διεθνοποίησης του Κυπριακού στον ΟΗΕ 132

ΙΙ.Β. Αντίθεση: Η τουρκική στρατηγική αναφορικά προς την Κύπρο 134

ΙΙ.Β.1. Αναφορά στις Συνθήκες Ειρήνης των Σεβρών και της Λωζάννης: Αναγνώριση από την Άγκυρα της μεταβολής κυριαρχίας της νήσου 134

ΙΙ.Β.2. Η Τουρκία ως ισότιμος διάδικος εκ νέου στην υπόθεση της Κύπρου 138

ΙΙ.Β.3. Οργάνωση, στελέχωση και εκπαίδευση της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ως βραχίονας της τουρκικής κυβέρνησης 143

ΙΙ.Β.4. Τα υπομνήματα του Νιχάτ Ερίμ (Νοέμβριος και Δεκέμβριος 1956) 150

ΙΙ.Β.5. Ο αποικιακός λαός και η αντίληψη περί ύπαρξης ξεχωριστών λαών 156

ΙΙ.Γ. «Εποικοδομητική» σύνθεση: Η οπτική της Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς την Κύπρο 160

ΙΙ.Γ.1. Χρονολογική διαίρεση της βρετανικής παρουσίας στην Κύπρο 160

ΙΙ.Γ.2.Νομοθετικό Συμβούλιο 165

ΙΙ.Γ.3. Βρετανικές προτάσεις για απόδοση της νήσου στην Ελλάδα 170

ΙΙ.Γ.4. Ο περιορισμός των συνταγματικών ελευθεριών μετά την εξέγερση των Οκτωβριανών και η αποικιακή διοίκηση κατά την περίοδο της «Παλμεροκρατίας» ... 172

ΙΙ.Γ.5. Η μεταπολεμική σύγκληση Διασκεπτικής Συνέλευσης 176

ΙΙ.Γ.6. Το Σύνταγμα Radcliffe: Οι αφετηριακές στιγμές μιας εκκολαπτόμενης θεσμοθετημένης δυαρχίας 178

ΙΙ.Γ.7. Η ασφάλεια των βρετανικών κτήσεων μετά την απώλεια του Σουέζ 180

ΙΙ.Γ.8. Η σημασία ύπαρξης βάσεων στην Κύπρο 183

Κεφάλαιο Τρίτο: Ιδρυτική κρατική διεθνής πράξη και συνταγματική δόμηση ως υπαρξιακή συνιστώσα 185

ΙΙΙ. Α. Η μεταβολή της στάσης της κυπριακής ηγεσίας από τον Σεπτέμβριο του 1958 186

ΙΙΙ. Β. Η υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου 192

ΙΙΙ. Γ. Το περιεχόμενο των Συμφωνιών ίδρυσης του κράτους της Κύπρου 195

ΙΙΙ.Γ.1. Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας 197

ΙΙΙ.Γ.1.1. Η έννοια της δυαρχίας εκφρασθείσα ως συνταγματικός δυαδισμός 200

ΙΙΙ.Γ.1.2. Πρόνοια για δικαίωμα αρνησικυρίας στον Πρόεδρο και στον Αντιπρόεδρο 204

ΙΙΙ.Γ.1.3. Δικοινοτισμός, απάλειψη της έννοιας του κρατικού λαού και σχέσεις μειοψηφίας - πλειοψηφίας 206

ΙΙΙ.Γ.1.4. Η σύνθεση του Υπουργικού Συμβουλίου 209

ΙΙΙ.Γ.1.5. Η διάρθρωση του ευρύτερου κρατικού μηχανισμού και των Σωμάτων Ασφαλείας 210

ΙΙΙ.Γ.1.6. Το Δικαστικό Σώμα και ο θεσμός του ουδέτερου δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου 210

ΙΙΙ.Γ.1.7. Βουλή των Αντιπροσώπων και Κοινοτικές Βουλές 211

ΙΙΙ.Γ.1.8. Αναφορά σε πέντε πόλεις περί δήμων κεχωρισμένων 213

ΙΙΙ.Γ.1.9. Βρετανικές βάσεις, παροχές και διευκολύνσεις 213

ΙΙΙ.Γ.2. Συνθήκη Συμμαχίας με συνταγματική ισχύ μεταξύ Ελλάδος, Τουρκίας, Κύπρου 214

ΙΙΙ.Γ.2.1. Παράρτημα ΙΙ 216

ΙΙΙ.Γ.2.2. Συμπληρωματικόν Πρωτόκολλον Υπ' Αριθμόν Ι 217

ΙΙΙ.Γ.2.3. Συμπληρωματικόν Πρωτόκολλον Υπ' Αριθμόν ΙΙ 217

ΙΙΙ.Γ.3. Συνθήκη Εγγυήσεως με συνταγματική ισχύ μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου 218

ΙΙΙ.Γ.3.1. Το άρθρο 4.2. ως προσχηματική νομιμοποιητική βάση επέμβασης 220

ΙΙΙ.Γ.3.2. Η παράμετρος της ασφάλειας του νέου κράτους 221

ΙΙΙ.Γ.3.3. Παράρτημα Ι 225

ΙΙΙ.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές 227

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού και η φιλοσοφική θεώρηση της δομικής βίας 231

IV. Α. Ο ιστορικός θεσμισμός ως μεθοδολογικό κάτοπτρο ανάλυσης 232

IV.Α.1. Εννοιολογική αποσαφήνιση και κύριες παραδοχές του ιστορικού θεσμισμού 232

IV.Α.2. Νεοθεσμικές προσεγγίσεις: Μια καταρχήν τυπολογία 238

IV.Α.3. Προσδιορίζοντας την έννοια και το περιεχόμενο των θεσμών 240

Α.4.Ερμηνευτική προσέγγιση των θεσμών στην αντίληψη του ιστορικού θεσμισμού . 243

IV.Α.5. Η λογική των κρίσιμων διασταυρώσεων στον ιστορικό χρόνο 245

IV.Α.6. Ορίζοντας τη διαδοχή αιτιακών επιδράσεων 247

IV.Β Η δομική βία ως ενδοκρατική κοινωνική συνθήκη 249

IV.Β.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις ως προς την έννοια της σύγκρουσης 249

IV.Β.2. Η ειρήνη: Αναφορές στο σημασιολογικό συγκείμενο και περιεχόμενό της..... 253

IV.Β.3. Η θετική και αρνητική ειρήνη στο θεωρητικό μοντέλο του Johan Galtung..... 255

IV.Β.4. Η δομική βία ιδωμένη ως αντιστροφή της ειρήνης 257

IV.Β.5. Ορίζοντας τη βία στην «κατατετμημένη» εκδοχή της..... 259

IV. Γ. Εμπέδωση κρατικής οντότητας ως κρίσιμη διασταύρωση 262

IV. Γ.1. Σημεία της διαδοχής αιτιακών επιδράσεων στην κυπριακή περίπτωση 262

IV. Γ.2. Θεσμική προσέγγιση του φαινομένου των κυπριακών εξελίξεων..... 273

IV. Γ.2.α. Δημόσια Υπηρεσία και Διοίκηση: Ποσοστώσεις και Διακρίσεις..... 275

IV. Γ.2.β. Στρατός: Αδυναμία υπεράσπισης κοινού συμφέροντος 276

IV. Γ.2.γ. Βουλή: Αλλοίωση δημοκρατικής διαδικασίας..... 278

IV.Γ.2.δ. Δήμοι: Διαχωρισμός σε μη γεωγραφικώς διαιρεμένες περιοχές..... 279

IV.Γ.2.ε. Προεδρία και εξωτερική κυριαρχία..... 280

IV. Γ.2.στ. Ανώτατο Δικαστήριο: Ο καθοριστικός ρόλος του ουδέτερου δικαστή .. 280

IV. Γ.2.ζ. Οικονομία: Πολιτικές απομείωσης της διάδρασης 281

IV. Γ.2. η. Εκπαίδευση: Καλλιέργεια ταυτότητας παραπέμπουσας σε διαφορετικές εθνικές αναφορές..... 282

IV. Γ.2.θ. Εκκλησία: Εθνοτική διαίρεση μέσω εργαλειοποίησης της θρησκευτικής πίστης 283

IV. Γ.2.ι. Αθλητικά γεγονότα και θεσμική συμμετοχή 285

IV. Γ.3. Εγχείρημα μεταβολής της θεσμικής συνταγματικής διάρθρωσης κατά το 1963 287

IV. Γ.4. Από τη δομική στην άμεση βία: Αναφορές στο υπόμνημα Plaza του 1965 293

IV. Γ.5. Κρίσιμες στιγμές μεταξύ 1964 και 1974..... 298

IV.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές 300

Κεφάλαιο Πέμπτο: Αναδιάταξη ισοζυγίου ισχύος, διαστάσεις αποεθνικοποίησης και χωρικές προϋποθέσεις ομοσπονδοποίησης 303

V.Α. Το εκλαμβανόμενο ως σημείο μηδέν: Βορείως του 35ου παραλλήλου..... 304

V.Α.1. Μετατόπιση της συζήτησης και αναπλαισίωση του ζητήματος ως απότοκος καταναγκασμού 304

V.Α.2. Χωρική συνθήκη διάβρωσης κοινωνικοπολιτικών και ιστορικοπολιτισμικών δεδομένων 308

V.Β. Ποιοτική παραμετροποίηση διαθλάσεων επί του κράτους και του πολίτη ως εκ της χρήσης ένοπλης βίας 310

V.Β.1. Παραβίαση συνταγματικών δεδομένων και εμπέδωση ομοιογένειας διά εθνοκαθάρσεως 310

V.Β.2. Εξελικτική διαδρομή διαδοχικών θεσμικών σχηματισμών μέχρι το 1983: Κράτος εν κράτει 312

V.Β.3. Το εν απουσία δρών υποκείμενο στη θεσμική παρέμβαση του ΟΗΕ..... 317

V.Β.4. Αποεθνικοποίηση διά της δημογραφικής ανασκευής 318

V.Β.5. Θεσμοποίηση πληθυσμιακού διαχωρισμού επί τη βάσει εθνικών παραμέτρων 321

V.Β.6. Τοπογραφίες της μνήμης και θεσμική αμνησία εκ της αποστέρησης εθνικής επίγνωσης 324

V.Γ. Ανασκευή διαπραγματευτικών όρων: Faits accomplis ως εγγενείς περιορισμοί στο διάγραμμα κρατικών πολιτικών 329

V.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές..... 334

V.Ε. Παραρτήματα 337

V.Ε.1. Proposal of Mr. Denktash submitted at Geneva on 12th August 1974 337

V.Ε.2. Translation of Proposal (made in French) by Turkish Foreign Minister on the 12th August, 1974 (the Gunes Proposal)..... 337

V.Ε.3. Proposal of the Greek Cypriot Delegation submitted at Geneva on the 13th August, 1974 (Clerides Plan) 339

Κεφάλαιο Έκτο: Φεντεραλισμός, διπολικές ομοσπονδίες, η έννοια του σύγχρονου, ευρωπαϊκού κράτους και αποκλίσεις 341

VI.Α. Εισαγωγική αναζήτηση πυρηνικών γνωρισμάτων της διέπουσας φιλοσοφίας των ομοσπονδιακών συστημάτων 342

VI.Α.1. Ετυμολογικές και ερμηνευτικές αναφορές περί της ομοσπονδίας / foedus 342

VI.Α.2. Φεντεραλισμός, ομοσπονδιακά κράτη και συνομοσπονδία: Εννοιολογική αποσαφήνιση 343

VI.Α.3. Ομοσπονδίες ανά τον κόσμο 346

VI.Α.4. Κατηγοριοποίηση ομοσπονδιακών συστημάτων 348

VI.Α.4.1. Μονοεθνικές και πολυεθνικές ομοσπονδίες..... 348

VI.Α.4.2. Πλειοψηφική και συναινετική ομοσπονδία..... 350

VI.Α.4.3. Κεντρική και αποκεντρωμένη εξουσία 351

VI.Α.5. Αναγκαίες προϋποθέσεις ως προϋπάρχουσες συνθήκες για την εμπέδωση ομοσπονδιακών συστημάτων 351

VI.Α.6. Διπολικές ομοσπονδίες..... 355

VI.Α.6.1. Χαρακτηριστικά και εγγενείς αδυναμίες διπολικών σχηματισμών και πολυπολικών ομοσπονδιών 358

VI.Α.6.2. Συνθήκες παιγνίου μηδενικού αθροίσματος..... 360

VI.Α6.3. Αντισυνταγματικό ενδεχόμενο μονομερούς απόσχισης..... 361

VI.Β. Ιστορική διαδρομή της ομοσπονδίας στην κυπριακή περίπτωση και κατασκευή της διζωνικότητας 364

VI.Γ. Διεθνής δικαιοταξία και τουρκικό αφήγημα περί μη κρατικής αναγνώρισης 378

VI.Δ. Σεναριακές προβολές εν είδει εκτιμήσεων ως προς τη διευθέτηση του Κυπριακού 383

VII.Ε. Συμπερασματικές συναγωγές 390

Κεφάλαιο Έβδομο: Ομοσπονδιακός εσωτερικός μετασχηματισμός και διακρατική ένωση ανεξαρτήτων υποκειμένων διεθνούς δικαίου 397

VII.Α. Σεναριακή εκδοχή της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας 398

VII.Α.1. Δικοινοτικότητα και Διζωνικότητα 400

VII.Α.2. Οι απαρχές της πολιτικής ισότητας 405

VII.Α.3. Η εδαφική επικράτεια της κάθε περιοχής 410

VII.Α.4. Η παράμετρος της ασφάλειας 411

VII.Α.5. Το ζήτημα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος 413

VII.Α.6 Άξονες, κατευθύνσεις και συλλογιστική επανέναρξης διαλόγου επί τη βάσει της ΔΔΟ 414

VII.Α.6.1. Κοινή Διακήρυξη / Κοινό Ανακοινωθέν / Κοινή Δήλωση 11ης Φεβρουαρίου 2014 414

VII.Α.6.2. Κριτικές παρατηρήσεις επί των εννοιών που υιοθετούνται στο Κοινό Ανακοινωθέν 417

VII.Α.6.3 Προσεγγίσεις ως προς το Κοινό Ανακοινωθέν, αξονική αρχή και λεκτικές διατυπώσεις 420

VII.Α.7. Γνωματεύσεις επί του Κοινού Ανακοινωθέντος 427

VII.Α.7.1. Σημεία της γνωμάτευσης του Hans Kelsen του 1959 και κριτική προσέγγιση 427

VII.Α.7.2. Αναφορές εκπορευόμενες από την γνωμάτευση Vaughan Lowe 428

VII.Α.7.3. Αναφορές εκπορευόμενες από την γνωμάτευση James Crawford 429

VII.Α.8. Παραρτήματα 431

VII.Α.8.1. Παράρτημα I. Opinion, Legal Status of United Cyprus under the "Draft Joint Declaration", James Crawford AC SC 431

VII.Α.8.2. Παράρτημα II. Opinion, Van Lowe 433

VII.Α.8.3. Παράρτημα III. Πλαίσιο Γκουτέρες 435

VII.Α.13. Συμπερασματικές συναγωγές 437

VII.Β. Υπόθεση εργασίας: Συνομοσπονδία ως πραγματικότητα δύο λαών, δύο δημοκρατιών και δύο κρατών 441

VII.Β.1. Συζήτηση περί «νέου» οδικού χάρτη: Ένα νησί – δύο κράτη 441

VII.Β.2. Στρατηγική οριοθέτηση της συνομοσπονδίας: Η ιδέα από το παρελθόν 444

VII.Β.3. Αντιλήψεις περί συνομοσπονδίας και λανθανουσών δυνητικών επιλογών 448

VII.Β.4. Συμπερασματικές συναγωγές: Κριτική προσέγγιση ως προς μια δυνητική εφαρμογή συνομοσπονδίας βάσει της διελκυστίνδας κόστους - οφέλους 452

Κεφάλαιο Όγδοο: Προοπτική αποεθνικοποίησης και αποαναγνώρισης της κρατικής οντότητας διά της πολιτικής εργαλειοποίησης μιας καταχρηστικά εκφραζόμενης συνθήκης «Ταϊβανοποίησης»..... 457

VIII. Α. Κύπρος και «Ταϊβαν» στη Μεσόγειο: Τουρκικής έμπνευσης διαδικασία οιονεί διαμορφούμενης συνθήκης..... 458

VIII. Β. Το πολιτικό καθεστώς της «Ταϊβάν» μετά το 1949: Διαδρομές και εναλλαγές .. 461

VIII. Γ. «Ταϊβανοποίηση»: Αναφορές, πρακτικές και παράμετροι εξάρτησης..... 466

VIII.Γ.1. Διασύνδεση Άγκυρας – κατεχομένων μέσω υποθαλάσσιου αγωγού..... 468

VIII.Γ. 2. Ανάπτυξη οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, αθλητικών δεσμών 472

VIII.Γ.3. Προτάσεις για άνοιγμα τουρκικών λιμανιών και αεροδρομίων στην Κυπριακή Δημοκρατία 474

VIII.Γ.4. Η περίπτωση των ελληνοκυπριακών περιουσιών 475

VIII.Γ.5. Άνοιγμα σημείων διέλευσης το 2003: Διαστάσεις δρομολογηθεισών εξ' αυτού εξελίξεων σε επίπεδο ρητορικής πλαισίωσης..... 477

VIII.Γ.6. Διεθνής προώθηση γραφείων και εκπροσωπήσεων της «ΤΔΒΚ» 478

VIII.Γ.7. Κανονισμοί «Πράσινης Γραμμής» και απευθείας εμπορίου..... 480

VIII.Γ.8. Η εργαλειοποίηση της παραμέτρου «Αμμόχωστος»..... 483

VIII.Γ.9. Η Ουδέτερη Ζώνη ως «Ζώνη Ασφαλείας» 492

VIII.Γ.9.1. Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ: Αποστολή και όροι εντολής..... 495

VIII.Γ.9.2. «Ζώνες εντός ζωνών», κατάληψη εδάφους και τουρκικές παρεμβάσεις: Περιστατικά στα Στροβίλια, Δένεια, Πιρόι – Αθηένου, Λύμπια, Μια Μηλιά 497

VIII.Γ.9.3. Πρωτοβουλία «Δράση για Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις» και γεωοικονομική διάσταση της αμερικανικής στρατηγικής..... 504

VIII.Γ.9.4. Ανάλυση: Συμπεράσματα, εκτιμήσεις και προοδευτικές προβολές..... 506

VIII.Γ.10. Αφηγήματα περί μη αναγνώρισης και απομόνωσης 510

VIII.Γ.10.1. Παράρτημα: Declaration by Turkey on Cyprus, 29 July 2005..... 514

VIII.Γ.10.2. Παράρτημα: C/05/243, Brussels, 21 September 2005, 12541/05 (Presse 243), Enlargement: Turkey..... 515

VIII.Γ.10.3. Παράρτημα: Κύπρος - Συμπεράσματα του Συμβουλίου - 2576η σύνοδος του Συμβουλίου - Γενικές Υποθέσεις - Λουξεμβούργο, 26 Απριλίου 2004 516

VIII.Γ.10.4. Παράρτημα: New Initiative by Turkey on Cyprus..... 517

VIII.Γ.11. Φυσικό Αέριο: Η παράμετρος ύπαρξης, εντοπισμού και εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου 523

VIII.Γ.11.1. Οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης Κυπριακής Δημοκρατίας: Η ύπαρξη κράτους και προβολής κυριαρχίας βάσει του διεθνούς δικαίου της θάλασσας ως νομιμοποιητική θέση τεκταινομένων στον ευρύτερο χώρο 523

VIII.Γ.11.2. Η ρητορική πλαισίωση περί αμφισβητούμενων και διαφιλονικούμενων περιοχών 528

VIII.Γ.11.3. Εμπράγματη εφαρμογή των τουρκικών αξιώσεων 532

VIII.Γ.11.4. Ανάλυση: Τακτικές κινήσεις και στρατηγική στόχευση 541

VIII. Δ. Συμπερασματικές συναγωγές: Δυνητική αναστροφή του Ex injuria jus non oritur σε Ex facto jus oritur 545

Συγκεράσματα και παράθεση τελικών διαπιστώσεων 551

Ζητήματα μελλοντικής έρευνας 565

Βιβλιογραφικές αναφορές 567

1. Μονογραφίες / Επιμέλεια συλλογικών τόμων στην ελληνική γλώσσα 567

2. Μονογραφίες / Επιμέλεια συλλογικών τόμων στην αγγλική γλώσσα 572

3. Επετηρίδες / Θεματικές ή περιοχικές επισκοπήσεις 587

4. Διαδικτυακοί σύνδεσμοι σε εκδόσεις έργων 587

5. Μεταφρασμένα έργα στην ελληνική γλώσσα 588

6. Ξενόγλωσσα έργα 589

7. Κεφάλαια / Συμβολές σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων στην ελληνική γλώσσα 589

8. Κεφάλαια / Συμβολές σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων στην αγγλική γλώσσα 590

9. Άρθρα επιστημονικών περιοδικών στην αγγλική γλώσσα 596

10. Άρθρα επιστημονικών και δημοσιογραφικής υφής περιοδικών στην ελληνική γλώσσα 602

11. Αφιερώματα περιοδικών 602

12. Περιοδικά ειδικού ενδιαφέροντος 603

13. Αρθρογραφία αντληθείσα από ερευνητικούς θεσμούς, κέντρα παραγωγής πολιτικής, ερευνητικά προγράμματα, ιδιωτικά ιδρύματα, έδρες και δεξαμενές σκέψης 603

14. Άρθρα και ανταποκρίσεις δημοσιευθέντα στην έντυπη ή διαδικτυακή έκδοση εφημερίδων και ειδησεογραφικών πρακτορείων στην αγγλική γλώσσα 604

15. Άρθρα και ανταποκρίσεις δημοσιευθέντα στην έντυπη ή ηλεκτρονική έκδοση εφημερίδων και ειδησεογραφικών πρακτορείων στην ελληνική γλώσσα 612

16. Συνεντεύξεις 619

17. Οπτικοακουστικό υλικό εν είδει ανταποκρίσεων 619

18. Καταστατικά και Συμβάσεις διεθνών οργανισμών και θεσμών 619

19. Ιδρυτικές κρατικές πράξεις, Συντάγματα, Συμφωνίες και Συνθήκες 619

20. Διακοινοτικές Συμφωνίες και Έγγραφα Συγκλίσεων..... 620

21. Αναφορές σε Σχέδια Διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος..... 621

22. Πρακτικά κοινοβουλευτικών συνεδριάσεων Βουλής των Ελλήνων και Βουλής των Κοινοτήτων 621

23. Ομιλίες ηγετών κρατών και υπουργών Εξωτερικών στη Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 622

24. Ψηφίσματα Γενικής Συνέλευσης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 622

25. Ψηφίσματα Συμβουλίου Ασφαλείας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών..... 624

26. Ψηφίσματα και αναφορές εκ της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας..... 628

27. Εκθέσεις Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 628

28. Επιστολές, Υπομνήματα και Ρηματικές Διακοινώσεις Μονίμων Αντιπροσώπων Ελλάδας, Τουρκίας και Κυπριακής Δημοκρατίας προς τον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 632

29. Εκθέσεις ειδικού περιεχομένου / Υπομνήματα / Τηλεγραφήματα πρεσβειών..... 632

30. Αναφορές εκπορευόμενες από επίσημους θεσμικούς και κρατικούς / ημικρατικούς διαδικτυακούς χώρους (απογραφές πληθυσμού, ανακοινωθέντα, νομοθετικές πράξεις) . 633

31. Αναφορές εκπορευόμενες από διαδικτυακούς χώρους στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 636

32. Αναφορές εκ του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας..... 636

33. Διακρατικές και ατομικές προσφυγές, Αποφάσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Συμβουλίου της Ευρώπης 636

34. Μελέτες Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη 637

35. Ψηφίσματα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλα έγγραφα..... 637

36. Έγγραφα εκ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής..... 638

37. Ανακοινωθέντα Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης 638

38. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 639

39. Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 639

40. Λήμματα έντυπων ή διαδικτυακών εγκυκλοπαιδειών και λεξικών..... 639

41. Διακηρύξεις, Συμφωνίες Κυπριακής Δημοκρατίας για οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, Συμφωνίες Εμπιστευτικότητας και Μνημόνια Συνεργασίας 639

42. Νομολογία Κυπριακής Δημοκρατίας 640

43. Διατάγματα εν Συμβουλίω και νομολογία διοικούμενης εκ της Βρετανικής Αυτοκρατορίας περιοχής της Κύπρου και βρετανικής αποικίας Κύπρου 641

44. Έγγραφα και αναφορές εκπορευόμενα εκ της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου» 642

45. Άλλοι Σύνδεσμοι 643

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1955 123

Πίνακας 2: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1956 125

Πίνακας 3: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1957 128

Πίνακας 4: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1958 131

Πίνακας 5: Βρετανική διοίκηση και κυριαρχία στη νήσο (Ιούνιος 1878 – Αύγουστος 1960) 163

Πίνακας 6: Βρετανική διοίκηση της Κύπρου, Θεσμός του Υπάτου Αρμοστή (1878 – 1925) και Θεσμός του Κυβερνήτη της αποικίας του Βρετανικού Στέμματος (1925 – 1960) 163

Πίνακας 7: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1878 – 1882 165

Πίνακας 8: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1882 166

Πίνακας 9: Αριθμητικά δεδομένα πληθυσμού κατά το 1881 166

Πίνακας 10: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1925 168

Πίνακας 11: Άρθρον 47. Θέματα επί των οποίων ασκείται από κοινού η εκτελεστική εξουσία Προέδρου και Αντιπροέδρου..... 201

Πίνακας 12: Συγκριτική καταγραφή εξουσιών Προέδρου και Αντιπροέδρου (άρθρα 48 και 49)..... 202

Πίνακας 13: Δικαίωμα αρνησικυρίας επί των εξωτερικών υποθέσεων, της άμυνας και της ασφάλειας 205

Πίνακας 14: Η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο..... 290

Πίνακας 15: Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 186 (1964) 291

Πίνακας 16: Σταδιακή διαδικασία πολιτικής και διοικητικής εξέλιξης των Τουρκοκυπρίων 313

Πίνακας 17: Αναγνωρισμένα υποκείμενα διεθνούς δικαίου ομοσπονδιακά διαρθρωμένα... 346

Πίνακας 18: Παραδειγματικές αναφορές μονοεθνικών και πολυεθνικών ομοσπονδιακών δομών 350

Πίνακας 19: Συνοπτικό χρονολόγιο ως καταγραφή της διαδρομής διά της οποίας πλαισιώθηκε η αντίληψη περί ομοσπονδίας..... 364

Πίνακας 20: Αναφορά στην πολιτική ισότητα εκ της εκθέσεως S/21183 (1990) του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 407

Πίνακας 21: Ψηφίσματα Συμβουλίου Ασφαλείας με expressis verbis αναφορά σε ΔΔΟ 419

Πίνακας 22: Πρόταση για την εμπέδωση μιας Κυπριακής Συνομοσπονδίας και παρουσίαση των αξονικών της παραμέτρων 446

Πίνακας 23: Κράτη που αναγνωρίζουν την Ταϊβάν 463

Πίνακας 24: Εκθέσεις Γενικού Γραμματέα ΟΗΕ με αναφορά στη μη αποκατάσταση του status quo ante στα Στροβίλια 502

Πίνακας 25: Άδειες Έρευνας και Εκμετάλευσης Υδρογονανθράκων..... 526

Ευρετήριο Σχημάτων

Σχηματοποιημένες αποτυπώσεις θεωριών 1: Η προσέγγιση της ατομικής και δομικής βίας κατά Johan Galtung 252

Σχηματοποιημένες αποτυπώσεις θεωριών 2: Η ομοσπονδία και η συνομοσπονδία αποτυπούμενες εν είδει φυγόκεντρων, αποκλινουσών φασματικών άκρων. 344

Ευρετήριο Χαρτών

Χάρτης 1: Απεικόνιση δυνητικής εκδοχής διχοτόμησης της Κύπρου κατά μήκος του 35ου παραλλήλου εν έτει 1957. 311

Χάρτης 2: Η εμπέδωση της διζωνικότητας κατά τις πρόνοιες της πέμπτης εκδοχής του Σχεδίου Ανάν ως εκ της διαμόρφωσης της εδαφικής επικράτειας του Ελληνοκυπριακού και του Τουρκοκυπριακού κρατιδίου. 411

Χάρτης 3: Γραμμές κατάπαυσης του πυρός, Ουδέτερη Ζώνη και όρια Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο 493

Χάρτης 4: Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας 523

Χάρτης 5: Διαχωρισμός θαλασσίων οικοπέδων από την «ΤΔΒΚ» εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας και παραχώρησή τους στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίων..... 534

Χάρτης 6: Τρίτος γύρος αδειοδότησης ερευνητικών τεμαχίων εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας..... 537

Χάρτης 7: Σημεία επικαλύψεως εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας ως εκ της αδειοδότησης τεμαχίων της «ΤΔΒΚ» στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου 544

Ακρωνύμια – Συντμήσεις – Βραχυγραφίες

ABC Plan: American – British – Canadian Plan

CHC: Cyprus High Commissioner

CIA: Central Intelligence Agency

CJEU: Court of Justice of the European Union

COE: Council of Europe

DNA: Deoxyribonucleic Acid

ECHR: European Court of Human Rights

EEZ: Exclusive Economic Zone

FIFA: Fédération Internationale de Football Association

FIR: Flight Information Region

JCC: Joint Constitutional Committee

KATAK: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu

LNG: Liquefied Natural Gas

NATO: North Atlantic Treaty Organisation

OIC: Organisation of Islamic Cooperation

RAF: Royal Air Force

ROC: Republic of China

TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı

TPAO: Türkiye Petrolleri AO

TRNC: Turkish Republic of Northern Cyprus

UNCLOS: United Nations Convention for the Law of the Sea

UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus

UNGA: United Nations General Assembly

UNSG's: United Nations Secretary General's

USAID: United States Agency for International Development

ΑΚΕΛ: Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΔΔΟ: Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία

ΕΔΑ: Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά

ΕΔΑΔ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛΔΥΚ: Ελληνική Δύναμη Κύπρου

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΟΚΑ: Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών

ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΚΚ: Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου

ΚΤΕ: Κοινωνία των Εθνών

ΚΧ: Καταστατικός Χάρτης (Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών)

ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη

ΟΖ: Ουδέτερη Ζώνη

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΤΔΒΚ: Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου

ΤΟΥΡΔΥΚ: Τουρκική Δύναμη Κύπρου

Περίληψη

Το κυρίως ερώτημα της μελέτης αναφέρεται στο τι είδους κράτος είναι δυνατόν να εφαρμοστεί στην Κύπρο υπό τις παρούσες συνθήκες, το οποίο να είναι βιώσιμο, λειτουργικό, δημοκρατικό και να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες για το σύνολο του πληθυσμού. Η εσωτερική διάρθρωση στηρίχθηκε σε μια ανάλυση πέντε αξόνων, που διατρέχουν το σύνολο και των οκτώ κεφαλαίων της μελέτης. Οι άξονες είναι Κράτος – Έθνος – Ομοσπονδοποίηση/Αποεθνικοποίηση – Ταϊβανοποίηση – Κρατική Αποαναγνώριση.

Ως μεθοδολογία ανάλυσης επελέγη αφενός ο ιστορικός θεσμισμός. Τούτος αποσκοπεί στο να εντοπίσει ορισμένες στιγμές που λειτούργησαν ως κομβικά σημεία / κρίσιμα σταυροδρόμια. Τα κομβικά σημεία παρουσιάζονται στη μελέτη ως αναπλαισιώσεις του τιθέμενου κατά περίπτωση ως προβλήματος. Η εστίαση αποδίδεται στον παράγοντα εμπέδωσης θεσμικού πλαισίου, που εκ των πραγμάτων αντανακλά και στρατηγικές δρώντων.

Επιπλέον η μεθοδολογία στοχεύει στο να παρουσιάσει το πώς οι εντοπισθείσες έξι χρονικές και ποιοτικές αναπλαισιώσεις, λαμβανομένων υπόψη των αντικρουομένων εν προκειμένω στρατηγικών των διαφόρων εμπλεκομένων μερών, συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της περαιτέρω πορείας εν είδει τροχιάς εξάρτησης, που εκβάλλει σε παρόντα χρόνο. Η καταγραφή της στρατηγικής των δρώντων αναδεικνύει πώς και σε ποιό βαθμό η πορεία που ακολουθείται συνυφαίνεται προς συγκεκριμένη στρατηγική στόχευση και ποιου δρώντα.

Η δεύτερη θεώρηση, αφετέρου, ως ένας μετατεθειμένος φακός προσέγγισης, με την οποία πλαισιώνεται το ζήτημα του κράτους, είναι η δομική βία. Δι' αυτής της οπτικής επιχειρείται να αναλυθεί το πώς ένα θεσμικό πλαίσιο, το οποίο ενέχει στις δομές του σπέρματα ανισότητας και διακρίσεων ως εκ της μη δημοκρατικής αντίληψης των ατόμων, με συνεπακόλουθο τον περιορισμό δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, παραλλήλως προς τις στρατηγικές εξωτερικών πολιτικών κέντρων, είναι ικανό αντί να μειώσει, εν τέλει να επιτείνει το ενδεχόμενο ύπαρξης τάσεων πόλωσης, ένεκα και διαφορετικών εθνικών αναφορών και θρησκευτικών καταβολών, που υφίστανται εγγενώς σε μια ιστορική διαδρομή.

Για την απάντηση του κυρίως ερωτήματος της ανά χείρας έρευνας, προτάθηκε ως εργαλείο η εξέταση δύο σεναριακών εκδοχών, η μία εκ των οποίων διαιρείται σε δύο σκέλη, που όμως διακρίνονται για το κοινό τους πυρηνικό στοιχείο. Τούτο είναι η συζήτηση περί της μετεξέλιξης του κράτους από ενιαίο σε ομοσπονδιακής διάρθρωσης. Τα σκέλη παραπέμπουν είτε στην μορφή ομοσπονδίας, είτε στην εκδοχή της συνομοσπονδίας. Η δεύτερη σεναριακή εκδοχή αποδίδεται ως λεκτικό σημαίνον διά του νεολογισμού «ταϊβανοποίηση» στη βιβλιογραφία. Αναφορικά προς την περίπτωση της Κύπρου, το περιεχόμενο της «ταϊβανοποίησης» αναλύεται βάσει παραμετροποίησης και ταξινόμησης σε διακριτές κατηγορίες. Μέσα από τα δύο ενδεχόμενα που παρουσιάζονται, η τελική έκβαση θα μπορούσε να παραπέμπει, προϊόντος του χρόνου, σε μια συνθήκη οιονεί κρατικής αποαναγνώρισης.

Λέξεις – Κλειδιά:

Κύπρος, ομοσπονδοποίηση, αποεθνικοποίηση, ταϊβανοποίηση, ιστορικός θεσμισμός / τροχιά εξάρτησης, δομική βία

Abstract

The study attempts to address the question of what kind of state can be established in Cyprus under the current conditions, which is sustainable, functional, and democratic and respects human rights and individual freedoms for the entire population. The internal structure was based on an analysis of five axes, running through the eight chapters of the study. The axes are State - Nation - Federalization / Denationalization - Taiwanization - State De-recognition.

On the one hand, historical institutionalism was chosen as the methodology of analysis. This aims to identify some crucial moments that functioned as critical junctures. These critical junctures, depicted as reframings, are presented in the study to capture and explain the reframing of what in different phases is considered a problem or an issue. The institutional setting in fact reflects actors' strategies.

In addition, the methodology aims to showcase how the identified six temporal and qualitative re-framings -taking into account the conflicting strategies of the various state actors in this case- contributed to shaping the further course in the form of a path dependency, which flows at the present time. The recording of the actors' strategy highlights how and to what extent the course followed, it is related to a specific strategic targeting and to which actor could be attributed.

The second view, on the other hand, as a shifted lens of approach, which frames the issue of the state, is structural violence. From this point of view, an attempt is made to analyze how an institutional framework, which includes in its structures seeds of inequality and discrimination due to the undemocratic perception of individuals, with the consequent restriction of their rights and freedoms, in parallel with the strategies of foreign / external policy centers, is able instead of reducing, ultimately exacerbating the possibility of polarization tendencies, due to the different national references and religious backgrounds that are inherent in a historical course.

To answer the main question of this research, it was proposed as a tool to examine two scenarios, one of which is divided into two parts, but which are distinguished for their common core element. This is the debate about the evolution of the state from a unitary to a federal structure. The strands refer either to the form of a federation or to the version of the confederation / two states. The second scenario version is attributed as a verbal signifier by the neologism "Taiwanization" in the literature. Regarding the case of Cyprus, the content of "Taiwanization" is analyzed based on parameterization and classification into distinct categories. By means of the two possibilities presented, the final outcome could refer, as a product of time, to a condition of state derecognition.

Keywords: Cyprus, federalization, de-nationalization, taiwanization, historical institutionalism / Path Dependency, structural violence.

Εισαγωγική ενότητα

Στόχος της διατριβής: Ερευνητική υπόθεση

Το βασικό ερώτημα της μελέτης εστιάζει στο τι είδους κράτος δύναται να οικοδομηθεί στην Κύπρο υπό τις σημερινές διεθνείς συνθήκες, με δεδομένη την εν εξελίξει διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος, το οποίο να είναι βιώσιμο, λειτουργικό και δημοκρατικό, δηλαδή να ανταποκρίνεται σε δομές σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους, που αποτυπώνεται ως κράτος δικαίου, διασφαλίζοντας κατά τούτο τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες για το σύνολο του πληθυσμού.

Το αναλυτικό υπόβαθρο της μελέτης αναπτύσσεται με βάση την οπτική του ιστορικού θεσμισμού ως προσέγγιση που αντιλαμβάνεται πως το παρελθόν ορίζει σε σημαντικό βαθμό το παρόν, όπως επίσης και τους μελλοντικούς βηματισμούς, εν προκειμένω του κρατικού οικοδομήματος στην Κύπρο. Ακόμη, αντλούνται αναφορές από τη φιλοσοφική θεώρηση περί δομικής βίας, η οποία συνάδει τόσο στη γενεσιουργό διαδικασία οικοδόμησης του κράτους, όσο και στην εξέλιξη και τη μετέπειτα πορεία του. Υιοθετείται, επίσης, η σχολή σκέψης του πολιτικού ρεαλισμού ως προς τις στρατηγικές των διαφόρων δρώντων και κυρίως ως προς την ικανότητα του κράτους να επιβιώσει στον χρόνο.

Η απάντηση στον ανωτέρω τιθέμενο προβληματισμό παραπέμπει στην κατάθεση της ιστορικής διαδρομής και των συνθηκών δημιουργίας του κράτους της Κύπρου, των αδυναμιών, ατελειών και εσωτερικών, καθώς και των διεθνών εξαρτήσεών του από τα εθνικά κέντρα. Προς τούτο καταγράφονται οι συγκρουσιακές συνθήκες της περιοχής, ο ρόλος του βρετανικού παράγοντα, οι στρατηγικές επιδιώξεις της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθώς και το πώς αντιλαμβάνονταν οι ηγετικές ομάδες των δύο πλευρών, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων την κατά τα ανωτέρω υφιστάμενη δέσμη διεκδικητικών επιδιώξεων, ποια ήταν τα ζητήματα που τέθηκαν ως εθνικές διεκδικήσεις από την εκάστοτε πλευρά και πώς και πότε οδηγήθηκαν τα δύο μέρη στα όρια της σύγκρουσης. Στο ίδιο πλαίσιο επεξηγείται ποια ήταν η διαπλοκή των διεθνών συμφερόντων στο Κυπριακό, πώς λειτούργησε αυτή και πως κινητοποιήθηκε εν προκειμένω ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.

Εκλαμβάνεται ιδιαιτέρως το 1974 ως κομβικό σημείο αναδιάταξης της κρατικής κυριαρχίας, του ισοζυγίου ισχύος και των διαστάσεων, επί των οποίων γίνεται πλέον αντιληπτή η διευθέτηση του εκλαμβανομένου ως ζητήματος προς ρύθμιση, το οποίο μέχρι εκείνης της στιγμής οριοθετείτο ως εσωτερικό και δη που αφορούσε στη συνταγματική υφή. Η εκ των πραγμάτων αναπλαισίωσή του εγγράφει ως αξονικό σημείο την καταναγκαστική εμπέδωση χωρικών προϋποθέσεων ομοσπονδοποίησης και εκφάνσεις αποεθνικοποίησης της κατεχόμενης επικράτειας, οι οποίες αντανακλώνται και στην ανάλυση του διαγράμματος και

των μεθοδεύσεων πολιτικής, που ακολουθήθηκε εντεύθεν, δηλαδή στο διαπραγματευτικό πλαίσιο επίλυσης του προβλήματος και δόμησης του υπό συζήτηση πολιτειακού οικοδομήματος στην Κύπρο. Το ως άνω σκεπτικό οδηγεί στη συζήτηση και στην προσέγγιση του κυπριακού χώρου σε σχέση με την οικοδόμηση ενός πολιτικού συστήματος, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες ενός σύγχρονου κράτους δικαίου.

Δομή της εργασίας και κατάτμηση σε επιμέρους ενότητες και κεφάλαια

Η μελέτη αποτελείται από οκτώ κεφάλαια, πλην της εισαγωγής και των συγκερασμάτων, που συνιστούν διακριτά μέρη, φέροντα κατά τούτο διαφοροποιημένη αρίθμηση. Το παρόν πόνημα διαπνέεται από τον παραγωγικό συλλογισμό, ήτοι εκκινεί την ανάλυση της συλλογιστικής πορείας από το γενικό για να πορευθεί κατ' επέκταση εν συνεχεία στο ειδικό και το συγκεκριμένο. Αυτή η πορεία κρίθηκε ως αρμόζουσα καθ' όσον η στοιχειοθέτηση του γενικού επιτρέπει την εξέταση της αντιστοιχίας ή της αναντιστοιχίας του ειδικού, δηλαδή εν προκειμένω της μελέτης περίπτωσης, που επελέγη.

Τα κεφάλαια φέρουν με διαδοχική σειρά τους κάτωθι τίτλους: Ι. Κράτος, έθνος και εθνικό συμφέρον, ΙΙ. Στρατηγική προσέγγιση Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς την Κύπρο, ΙΙΙ. Ιδρυτική κρατική διεθνής πράξη και συνταγματική δόμηση ως υπαρξιακή συνιστώσα, IV. Η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού και η φιλοσοφική θεώρηση της δομικής βίας, V. Αναδιάταξη ισοζυγίου ισχύος, διαστάσεις αποεθνικοποίησης και χωρικές προϋποθέσεις ομοσπονδοποίησης, VI. Φεντεραλισμός, διπολικές ομοσπονδίες, η έννοια του σύγχρονου, ευρωπαϊκού κράτους και αποκλίσεις, VII. Ομοσπονδιακός εσωτερικός μετασχηματισμός και διακρατική ένωση ανεξαρτήτων υποκειμένων διεθνούς δικαίου, VIII. Προοπτική αποεθνικοποίησης και αποαναγνώρισης της κρατικής οντότητας διά της πολιτικής εργαλειοποίησης μιας καταχρηστικά εκφραζόμενης συνθήκης «Ταϊβανοποίησης». Ως κατακλείδα σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο παρατίθενται συμπερασματικές συναγωγές βάσει της προηγηθείσας καταγραφής, στοιχειοθέτησης και ανάλυσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται αρχικώς ένα περίγραμμα, που επιχειρεί να προσεγγίσει ερμηνευτικά και σε μια ιστορική και εξελικτική διαδρομή τις έννοιες κράτος και έθνος, εστιάζοντας σε εγγενή φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά τους, αλλά και σε επιμέρους πτυχές, που νοηματοδοτούν συνθετικά τους δύο ως άνω όρους. Επίσης, παρατίθενται διαχρονικές παραδοχές της σχολής σκέψης του πολιτικού ρεαλισμού, παραπέμποντας σε κλασσικούς και σύγχρονους θεωρητικούς, που υποστήριξαν βασικές προϋποθέσεις που αφορούν στην κυριαρχία, την ασφάλεια και την επιβίωση ενός κράτους. Η συνέχιση της ύπαρξης μιας κρατικής οντότητας και η επιβίωσή της λαμβάνεται υπόψη ως θεμελιώδης θέση

της εν λόγω προσέγγισης, ιδιαιτέρως μάλιστα με δεδομένη τη χομπσιανή οπτική διεθνούς αναρχίας και διαρκούς σύγκρουσης και διεκδίκησης συμφερόντων, στην οποία αποτυπώνεται η κατάσταση ενός πολέμου όλων εναντίον όλων. Ως κρατοκεντρική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων ο ρεαλισμός αντιλαμβάνεται το κράτος ως την κύρια συνιστώσα του διεθνούς συστήματος, το οποίο προωθεί το εκάστοτε προσδιοριζόμενο εθνικό συμφέρον συνυφασμένο προς την ισχύ, αποσκοπώντας επί της ουσίας στην επιβίωσή του, ούσα η τελευταία αναγκαία συνθήκη για την εμπέδωση όλων των άλλων πολιτικών στόχων ή επιλογών του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται η στρατηγική της Ελλάδας ως ιστορική διεκδίκηση ενσωμάτωσης της Κύπρου, ένωσής της στο ελλαδικό κράτος, ο απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ και οι ελληνικές θέσεις στο πλαίσιο της αποαποικιοποίησης εντός του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών διά της ασκήσεως του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως, εφαρμοζομένου στις αποικιοκρατούμενες περιοχές ως jus cogens στη βάση της αρχής του ένας άνθρωπος – μία ψήφος. Αναφορικά προς τούτο επιχειρείται να επεξηγηθεί ο ρόλος, οι δυνατότητες και οι πολιτικοθεσμικοί περιορισμοί που υφίστανται στο πλαίσιο του ΟΗΕ. Καταγράφεται ως εκ διαμέτρου αντίθετη αξίωση της Τουρκίας, σε περίπτωση μεταβολής του καθεστώτος στην Κύπρο, απόδοσής της στην Άγκυρα ή διχοτόμησης με γνώμονα τη διασφάλιση των συμφερόντων της ηπειρωτικής της ενδοχώρας, αντιλαμβανόμενη την Κύπρο ως προέκταση του γεωγραφικού της χώρου. Στον ίδιο χρονικό ορίζοντα παρουσιάζεται η θέση της Μεγάλης Βρετανίας, ιδιαιτέρως μετά την απώλεια του ελέγχου της διώρυγας του Σουέζ και τη μεγιστοποίηση της γεωστρατηγικής σημασίας κατοχής ενός σημείου εποπτείας της Μέσης Ανατολής με την ως εκ τούτου προκύψασα περαιτέρω αναβάθμιση της σημασίας της Κύπρου για τα βρετανικά συμφέροντα. Προς εξυπηρέτηση τούτων, η Βρετανία επεδίωξε τη μεταβολή του ζητήματος στη νήσο από κυπροβρετανική διαφορά σε ελληνοτουρκική, προκειμένου να είναι σε θέση να ασκεί ρόλο επιδιαιτητή, όπερ και εγένετο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα δεδομένα που οδήγησαν στις Συμφωνίες στη Ζυρίχη και στο Λονδίνο, με τις οποίες ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία ως προϊόν συνεταιρισμού τριών νατοϊκών δυνάμεων, Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίες εγγυήθηκαν τη συνταγματική του τάξη. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη θεσμική διάσταση, όπου και αναλύονται οι κυριότερες διατάξεις του συντάγματος, όπως και των ενσωματωμένων σε αυτό Συνθηκών Συμμαχίας και Εγγυήσεως. Επί του συνταγματικού πλαισίου της Κυπριακής Δημοκρατίας, στο οποίο ο δικοινοτισμός και η παραβίαση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για το σύνολο του αποικιακού λαού υπήρξαν τα κυρίαρχα στοιχεία, καταγράφονται οι διαιρετικές και διχοτομικές νομοθετικές προβλέψεις, που εμπέδωναν και διαιώνιζαν ένα συγκρουσιακό πλαίσιο μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Επίσης, επεξηγείται το πώς τα σπέρματα πολιτικής του «διαίρει και βασίλευε», που εφάρμοσε η Βρετανία κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατικής κατοχής της νήσου ενσωματώθηκαν στις

δομές του νέου κρατικού οικοδομήματος, τα οποία και οδήγησαν μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου στα πρόθυρα ανάφλεξης την Αθήνα και την Άγκυρα, τόσο το 1964, το 1967, όσο και το 1974.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού και της δομικής βίας. Ο ιστορικός θεσμισμός στην περίπτωση της Κύπρου παραπέμπει στο Σύνταγμα της Ζυρίχης, καθώς και στην απορρέουσα από τη δομή του κράτους νομοθετική πρωτοβουλία παραγωγής πολιτικής, η οποία εξαιτίας των γεγονότων που προκάλεσαν τη ρήξη μεταξύ των δύο εταίρων, φορέων της κρατικής εξουσίας, Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου, παρέμεινε στο πλαίσιο της συνταγματικής της διαδρομής ατελέσφορη και ανίκανη να υποστηρίξει την ομαλότητα στο επίπεδο του πολιτεύματος της πορείας του κράτους. Γίνεται αντιληπτό πως τα συντάγματα υφίστανται για να εποπτεύουν και να διατηρούν την ομαλότητα στην πολιτική ζωή μιας χώρας, μιας κρατικής οντότητας. Η συνταγματική ανωμαλία του 1963/1964 επέφερε και την πολιτική κατάρρευση της συνταγματικής δομής του κράτους, όπως τούτη συνομολογήθηκε το 1959/1960 και τις παραγόμενες εξαρτώμενες αλληλουχίες εθνικού επιπέδου μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, προσανατολισμένων στις χώρες αναφοράς, Ελλάδα και Τουρκία. Το Σύνταγμα και όλη η δομή του κράτους ήταν σε θέση να παράγει και να αναπαράγει βία μεταξύ των δύο κοινοτήτων και όχι μόνο, αλλά επίσης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Επομένως, παρατηρείται εν προκειμένω κλασσική περίπτωση παραγωγής δομικής βίας, δηλαδή οι θεσμοί και οι δομές του συστήματος ήταν εξαρχής ταγμένες και διατεταγμένες σε μια νομοτελειακή πορεία σύγκρουσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο σημειώνονται συνέπειες ως εκ της τουρκικής εισβολής και κατοχής, οι οποίες οριοθετούνται σε ένα περίγραμμα προσφυγοποίησης, εκτοπισμού, de facto διχοτόμησης της εδαφικής επικράτειας, παρανόμου εποικισμού, καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς, ισλαμοποίησης των κατεχομένων εδαφών κ.ά. Επίσης, εξετάζεται η μεταβολή του ισοζυγίου ισχύος υπέρ της Τουρκίας στο νησί, γεγονός που έχει άμεσες συνέπειες έκτοτε στο πλαίσιο της οποιασδήποτε διαπραγμάτευσης, μεσούσης της κατοχής, για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος. Κάτι τέτοιο παραπέμπει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, στην αντίληψη της συζήτησης επί τη βάσει των τετελεσμένων της εισβολής, πράγμα το οποίο αντανακλάται και στο πολιτειακό πλαίσιο οικοδόμησης κράτους στην Κύπρο, ομοσπονδιακής ή άλλης μορφής, δημιουργώντας αρνητικές προϋποθέσεις λειτουργικότητας του κράτους και προβολής της κατά ταύτα επιβίωσης του ελληνισμού σε βάθος χρόνου.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται χαρακτηριστικά του σύγχρονου, ευρωπαϊκού κράτους. Το σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος παραπέμπει στη δημοκρατική αρχή, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες, ένα πρόσταγμα που αναγνωρίζεται ως πεμπτουσία

της λειτουργίας και της φιλοσοφίας του ευρωπαϊκού κράτους, δηλαδή του κράτους δικαίου. Αυτό για να εφαρμοστεί στην Κύπρο πρέπει να παραγνωρισθεί ο παράγων Τουρκία ή να απαγκιστρωθεί ο χώρος της Κύπρου από τον δομικό έλεγχο του τουρκικού κράτους. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε στους Κύπριους ως σύνολο να προχωρήσουν στην ίδρυση ή την επανίδρυση ενός κράτους δημοκρατικού και σύγχρονου, το οποίο να σέβεται τους κανόνες του κράτους δικαίου.

Περαιτέρω, το κράτος δικαίου σημαίνει την προστασία των ατόμων και τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες της πολιτικής εξουσίας ως πολιτών, μελών του συνόλου του εκλογικού σώματος και όχι μόνο ως ατόμων, που ανήκουν στη μία ή την άλλη εθνική οντότητα. Η λειτουργία του λαού παραπέμπει στο εκλογικό σώμα στο σύνολό του ως εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής. Το ως άνω πλαίσιο ανταποκρίνεται στην κυπριακή περίπτωση μόνο ως ιδιαιτερότητα, η οποία κατά βάση παραπέμπει σε παραβίαση του κανόνα της λαϊκής κυριαρχίας μέσα από τη μετατροπή του αποικιακού λαού σε ένα δικοινοτισμό, ο οποίος ουσιαστικά δεν είναι σε θέση να εφαρμόσει τη δημοκρατική αρχή, όπως τούτη έχει καθιερωθεί από την ιστορία και τις παραδόσεις του δυτικού κόσμου.

Συνεπώς, το έκτο κεφάλαιο, βάσει της αναπλαισίωσης του προβλήματος στην Κύπρο με δεδομένες τις συνθήκες εισβολής και κατοχής που από το 1974 και εντεύθεν υφίστανται, λειτουργεί ως εισαγωγή επί τριών σεναριακών εκδοχών ως προβολών, που τίθενται υπό επεξεργασία. Προβάλλεται δε ως προβληματισμός, του οποίου η απάντηση δίδεται στα κεφάλαια που ακολουθούν, εάν οι προτεινόμενες κατευθύνσεις, είτε εσωτερικής αναδιάρθρωσης του κράτους σε ένα φεντεραλιστικό μοντέλο, είτε η περίπτωση ύπαρξης δύο πολιτικών οντοτήτων στο νησί, είτε ακόμη η αντίληψη περί μιας πλασματικής στασιμότητας εν είδει παράτασης της υφιστάμενης κατάστασης συνάδουν προς ένα σύγχρονο, ευρωπαϊκό κράτος δικαίου.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται ως πρώτη εκδοχή η εμπέδωση Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας στην Κύπρο και καταγράφεται η διαδρομή που ακολουθήθηκε για την προώθησή της σε έναν ορίζοντα πεντηκονταετίας, διαδρομή, που συνυφαίνεται προς τους τουρκικούς σχεδιασμούς επί της νήσου. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη μια παραμετροποίηση των υπό συζήτηση δεδομένων, επιχειρείται να στοιχειοθετηθεί το τι περιλαμβάνει ο όρος Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία και πως τούτο αναμένεται να αντανακλάται στην εσωτερική διάρθρωση της κρατικής οντότητας, αλλά και στις εξωτερικές της εγγενείς δεσμεύσεις. Εν συνεχεία, η καταγραφή στοχεύει στο να ερμηνεύσει κατά πόσον το υπό συζήτηση περίγραμμα θα οδηγήσει στον προσδοκώμενο και εκπεφρασμένο από την ηγεσία της νόμιμης κυβέρνησης της Κύπρου στόχο, ήτοι στην εμπέδωση ενός «κανονικού» κράτους.

Ως δεύτερη εκδοχή αναπτύσσεται η αντίληψη της συνομοσπονδίας που παρουσιάζεται ως μια εναλλακτική προσέγγιση για τη διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος της νήσου, προωθούμενη μέχρι τούδε σε βερμπαλιστικό επίπεδο από την ηγεσία της Τουρκίας και την τουρκοκυπριακή ηγεσία σε μια διαχρονική οπτική. Το μοτίβο μιας συνομοσπονδίας ή της εμπέδωσης δύο κρατικών οντοτήτων στο νησί, εν προκειμένω και σύμφωνα με την τουρκική σύλληψη, αναγνωρισμένων ως υποκειμένων διεθνούς δικαίου η μη, επανεμφανίζεται όλως ιδιαιτέρως στο πλαίσιο του δημοσίου λόγου από το 2017, μετά την κατάρρευση των συνομιλιών μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, που έλαβαν χώρα στο Crans Montana της Ελβετίας.

Το όγδοο κεφάλαιο αποτυπώνει μία ορισθείσα ως τρίτη εκδοχή αναφορικά προς την πορεία του κράτους της Κύπρου, που εντάσσεται στην τουρκική συλλογιστική περί της κατασκευής συνθηκών, οι οποίες παραπέμπουν σε ένα σχήμα, το οποίο αποδίδεται λεκτικώς, κατά τρόπο καταχρηστικό, ως εμπέδωση ενός μοντέλου «Ταϊβάν». Βασικό στοιχείο της τουρκικής σύλληψης είναι η οικονομική, κυρίως, διεύρυνση των κατεχομένων από τον τουρκικό στρατό εδαφών και η προοδευτική ανάπτυξη σχέσεων με τον υπόλοιπο κόσμο, ωσάν να φέρει η εκείθε εδρεύουσα αποσχισθείσα εκ του κράτους οντότητα χαρακτηριστικά και ιδιότητες κράτους, ανεξαρτήτως του εάν αναγνωρίζεται επί του παρόντος ή εάν θα τύχει αναγνώρισης ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου σε μελλοντικό ορίζοντα.

Το τελευταίο σχήμα εκλαμβάνεται να προωθείται υπό τις παρούσες συνθήκες και να βρίσκεται σε μια οιονεί φάση υποστασιοποίησης, με δεδομένη μια συνθήκη παραμονής στο status quo. Συναφώς, αναπτύσσεται και η συζήτηση περί του τι ερμηνεύεται ως status quo στην τουρκική οπτική, η μεταβολή ή «επικαιροποίηση» του οποίου, βάσει των «νέων πραγματικοτήτων», μέσω και απάλειψης των εκ της κατοχής και παραβίασης της διεθνούς νομιμότητας δεδομένων, θα καταστήσει την υποτελή της Τουρκίας τοπική διοίκηση αναπτύσσουσα δυνάμει έλεγχο και θεσμικό ρόλο στα όσα τεκταίνονται στον χώρο κυριαρχίας, εδαφικής, εναέριας και θαλάσσιας, του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου, για τα οποία μέχρι τούδε την αποκλειστική αρμοδιότητα φέρει η νόμιμη, εκπροσωπούσα την Κυπριακή Δημοκρατία, κυβέρνησή του.

Μεθοδολογία, ευρύτερο συγκείμενο και τοποθέτηση του ζητήματος

Αφετηριακό σημείο της διαδρομής της μελέτης αποτελεί η καταγραφή θεμελιακών συστατικών και διαστάσεων της έννοιας κράτος, του ρόλου, των λειτουργιών του, καθώς και εκφάνσεις περί νομιμοποιημένης και μη νομιμοποιημένης εξουσίας. Στον ίδιο ορίζοντα και με γνώμονα τη θέαση περί κρατοκεντρισμού και ανυπαρξίας καθολικότητας σε υπερκρατικό επίπεδο νομιμοποιημένης και ιεραρχικά διαρθρωμένης δομής εξουσίας, οριοθετούνται πυρηνικά γνωρίσματα της φύσης του κράτους και αποτυπώνεται η πάγια συνθήκη περί κρατικής αυτοσυντήρησης και κατ' επέκταση επιβίωσης ως ύψιστη προτεραιότητα.

Η διαχείριση του όρου κράτος στη μελέτη συνυφαίνεται προς την έννοια και τις συνυποδηλώσεις του έθνους, το οποίο αν και υπόκειται σε διαρκείς μεταβολές ως προς τη θέασή του, ενσωματώνει ως αντίληψη ένα προϊόν ιστορίας μιας κοινωνίας και ενός τόπου , το οποίο βρίσκεται σε μία διαρκή διαδικασία παραγωγής, αναπαραγωγής και υπεράσπισης. Η έννοια του έθνους σε αναφορά προς τη μελέτη περίπτωσης κρίνεται ως ιδιαιτέρως σημαντική, καθώς εκβάλλει διαρρήδην στην πραγμάτωση και υπεράσπιση της αυτοδιάθεσης του συνόλου του πληθυσμού και στην άσκηση της δημοκρατικής αρχής, όπου στην περίπτωση του κράτους της Κύπρου υπήρξε και εξακολουθεί να υφίσταται ως συνταγματική συνιστώσα, ατελής.

Εν συνεχεία, η μελέτη καταγράφει τις αφετηριακές στιγμές οικοδόμησης του κράτους της Κύπρου, εκκινώντας τη συλλογιστική από τις αντικρουόμενες στρατηγικές τριών δυνάμεων, οι οποίες, αναπτύσσοντας η κάθε μία εκ των τριών τη δική της οπτική αναφορικά προς την πραγμάτωση του εθνικού της συμφέροντος, διεκδικούσαν τον έλεγχο της νήσου, γεγονός που θα μεγιστοποιούσε τις στρατηγικές τους δυνατότητες και την ισχύ τους σε περιφερειακό επίπεδο. Η οικοδόμηση του κράτους στην Κύπρο ως θεσμικοπολιτικό συγκείμενο, με συγκεκριμένες εξαρτήσεις και αποκλίσεις από τα διεθνοπολιτικά ειωθότα των δεκαετιών 1950 και 1960 εντάσσεται στον ευρύτερο ορίζοντα της εμπέδωσης συνθηκών ασφάλειας για την Ελλάδα, την Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Πέραν του διεθνοπολιτικού πλαίσιου, το οποίο λειτουργεί ως αναφορά για την επεξήγηση των αδυναμιών και των αγκυλώσεων, με τις οποίες δημιουργήθηκε το υπό αναφορά κρατικό οικοδόμημα, η μελέτη αποτυπώνει κατά τρόπο αναλυτικό το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την κρατική οντότητα, με εξειδικευμένες επισημάνσεις εκ του σύνταγματός του και των περιορισμών, που εγγενώς κατεγράφησαν στη δομή του. Αυτό το στοιχείο κρίνεται ως ουσιώδους και καταλυτικής σημασίας για την περαιτέρω ανάλυση της μελέτης, αλλά και εκλαμβάνεται ως φακός, με τον οποίο είναι ιδωμένη έκτοτε η πορεία και η συνέχεια του κράτους.

Η μελέτη του κράτους της Κύπρου, όπως τούτο οικοδομήθηκε το 1959, παρουσιάζει μια ιδιάζουσα διαιρετική, αντί ενωτική συνθήκη αναφορικά προς την έννοια λαός, συνθήκη που αποτυπώνεται στο συνταγματικό περίγραμμα. Συνεπώς, πέραν της ερμηνευτικής προσέγγισης του γιατί εμπεδώθηκε ένα τέτοιο σύστημα στην Κύπρο, επιχειρείται το να καταγραφεί το πώς εν τέλει λειτούργησε ως καθημερινότητα των πολιτών και εάν υποστήριξε ή αναχαίτισε την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία του, με συνεπακόλουθες τάσεις ρήξης μεταξύ των δύο εταίρων του. Η ως άνω συνθήκη και η απόκλιση του κράτους από τα διεθνή ειωθότα το καθιστά, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, μία περίπτωση που φέρει συγκεκριμένα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και ως εκ τούτου η ανάλυσή του μπορεί να αντιλαμβάνεται το εν λόγω υποκείμενο διεθνούς δικαίου ως ένα μοναδικό παράδειγμα, μη ευχερώς επιδεχόμενο συγκριτικής αξιολόγησης προς άλλα κράτη.

Ως μεθοδολογία ανάλυσης του δευτέρου τμήματος της μελέτης, που αφορά στην προσέγγιση του θεσμικού πλαισίου του κράτους επελέγη αφενός ο ιστορικός θεσμισμός. Ο ιστορικός θεσμισμός ως περίγραμμα ανάλυσης αποσκοπεί στο να εντοπίσει ορισμένες κρίσιμες στιγμές που λειτούργησαν ως κομβικά σημεία και να παρουσιάσει το πώς αυτές οι χρονικές συνιστώσες, λαμβανομένων υπόψη των αντικρουομένων εν προκειμένω στρατηγικών των διαφόρων εμπλεκομένων μερών, συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της περαιτέρω πορείας εν είδει τροχιάς.

Ως εκ τούτου, η προηγηθείσα καταγραφή της στρατηγικής των δρώντων αναδεικνύει πώς και σε ποιό βαθμό η πορεία που ακολουθείται συνυφαίνεται προς τη στρατηγική στόχευση και ποιών. Η μελέτη δεν επιχειρεί να προβεί σε ανάλυση της προσωπικότητας του εκάστοτε ηγέτη και στον ελάσσονα ή μείζονα ρόλο που διαδραμάτισε για την περαιτέρω πορεία του κράτους. Αντ' αυτού η εστίαση αποδίδεται στον παράγοντα εμπέδωσης θεσμικού πλαισίου, που εκ των πραγμάτων αντανακλά και στρατηγικές δρώντων.

Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει στον ερευνητή να αντιληφθεί το γιατί ακολουθήθηκε ή εξακολουθεί να ακολουθείται μία συγκεκριμένη κατεύθυνση, η οποία θα μπορούσε να ιδωθεί και υπό έναν ορίζοντα ως φαινομενικώς αντιστρατευόμενη τη βασική συνθήκη ύπαρξης των κρατών. Περαιτέρω, η καταγραφή της διαδρομής, επί της οποίας πορεύεται το εν λόγω κράτος, είναι ικανή να φωτίσει το εάν, σε ποιό βαθμό και ποιού δρώντα ήταν επιτυχής η στρατηγική. Αυτό εκβάλλει και στην αιτιολόγηση της υιοθέτησης της συγκεκριμένης αναλυτικής προσέγγισης, εν προκειμένω του ιστορικού θεσμισμού, που εκκινεί πυρηνικώς από την απόφανση πως η πορεία, η διαδρομή, η τροχιά εξαρτάται από την αφετηρία, η οποία ενίοτε παγιώνει δεσμευτικά ένα δεδομένο θεσμικό περίγραμμα, για τη μεταβολή του οποίου προβάλλεται ως δεδομένο το στοιχείο της διακινδύνευσης και του υψηλού κόστους.

Η δεύτερη θεώρηση, ως ένας μετατεθειμένος φακός προσέγγισης, με την οποία πλαισιώνεται το ζήτημα του κράτους, είναι η δομική βία. Δι' αυτής της οπτικής επιχειρείται να αναλυθεί το πώς ένα θεσμικό πλαίσιο, το οποίο ενέχει στις δομές του σπέρματα ανισότητας και διακρίσεων ως εκ της μη δημοκρατικής αντίληψης των ατόμων, με συνεπακόλουθο τον περιορισμό δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, παραλλήλως προς τις στρατηγικές εξωτερικών πολιτικών κέντρων, είναι ικανό αντί να μειώσει, εν τέλει να επιτείνει το ενδεχόμενο ύπαρξης τάσεων πόλωσης, ένεκα και διαφορετικών εθνικών αναφορών και θρησκευτικών καταβολών, που υφίστανται εγγενώς σε μια ιστορική διαδρομή.

Βάσει της ως άνω θεώρησης αποτυπώνεται εν τέλει μια προοπτική στην κρατική δομή, όπου ένα επουσιώδες ρήγμα μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στην πρόκληση ρήξης, η οποία και να ανατροφοδοτήσει ήδη υπάρχοντες τριγμούς, δρομολογώντας τοιουτοτρόπως και καταστάσεις που υπερβαίνουν το καθημερινό επίπεδο διενέξεων και ανταποκρίνονται πλέον σε άμεση σύγκρουση μεταξύ των εκλαμβανομένων ως αντιμαχομένων μερών. Τα δε αντιμαχόμενα μέρη εν προκειμένω, εφόσον λειτουργούν σε μια διπολική σχέση, δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως μέρος ενός όλου, το οποίο και να υποστηρίζουν, αλλά κατευθύνουν περαιτέρω την πορεία τους ως προς το τι αντιλαμβάνονται ως προστάτιδα χώρα τους, ήτοι την Ελλάδα ή την Τουρκία.

Τα συμπεράσματα μιας τέτοιας ερμηνευτικής ανάλυσης ως πρακτική αποτύπωση τάσεων διαίρεσης, με δεδομένο πως δεν λαμβάνονται εξ υπαρχής υπόψη παράμετροι, όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διαχέονται και σε κατοπινά κεφάλαια, τιθέμενα παραλλήλως προς συζήτηση αναφορικά προς το περίγραμμα, επί του οποίου προωθείται λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα, η οποία ακολουθεί μια φιλοσοφία αρνητικής ειρήνης.

Επ' αυτού του σκεπτικού, η ιστορική προσέγγιση του φαινομένου οικοδόμησης του κράτους και η υπ' αυτό το πρίσμα ανάλυση του θεσμικού πλαισίου που υιοθετήθηκε, βραχύβιας διάρκειας, δηλαδή διαρκούντως για τρία μόνον έτη, υποστηρίζει έτι περαιτέρω τη θέση πως εφόσον προωθείται τις τελευταίες δεκαετίες μια νέα συνθήκη για το κράτος της Κύπρου, ιδιαιτέρως μετά το 1974 και την αναπλαισίωση του προβλήματος με την ύπαρξη πλέον του τουρκικού παράγοντα ενεργώς και επί του εδάφους, αυτή η συνθήκη για να μπορέσει να ανταποκρίνεται στην πυρηνική λογική ύπαρξης των κρατών, θα πρέπει να εδράζεται επί ενός δομικού περιγράμματος, που μειώνει τις τάσεις πόλωσης και συνυφαίνεται, κατά το δυνατόν, προς τον ορίζοντα της θετικής ειρήνης.

Συνεπώς, η πορεία της μελέτης, εν συνεχεία, αντλεί αναφορές εκ των παραδοχών της ρεαλιστικής σχολής σκέψης και βασικών δεδομένων, επί των οποίων εδράζεται η αυτή αναλυτική θεώρηση, όπως της κυριαρχίας, της ασφάλειας και της επιβίωσης του κράτους, μη

παραγνωρίζοντας, όμως, το στοιχείο της ιδιαιτερότητας της Κύπρου σε επίπεδο γεωγραφίας, διαιρετικών καταβολών και εξωτερικών πολιτικών κέντρων. Η επιλογή της σκέψης του ρεαλισμού κρίνεται, εφόσον η συζήτηση οριοθετείται με όρους πλέον κατοχής και διεκδίκησης ελέγχου του κράτους στην τουρκική συλλογιστική, ως το κατεξοχήν πλαίσιο ανάλυσης, όχι για να υποστηρίξει απλώς το σκεπτικό εμπέδωσης μιας διαφοροποιημένης συνθήκης για το κράτος, όπως τούτη παρουσιάζεται στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων διά της μεταβολής του εσωτερικού συνταγματικού και πολιτειακού του πλαισίου, αλλά γιατί το διακύβευμα εν προκειμένω δεν παραπέμπει μόνο στη λειτουργία του κράτους, αλλά στην επιβίωση και τη μακροημέρευσή του, με το σύνολο του πληθυσμού να διαβιεί σε συνθήκες ελευθερίας και δικαιοσύνης.

Με έναν τέτοιο γνώμονα εμπέδωσης σύγχρονου και ευρωπαϊκού κράτους, επιχειρείται ακολούθως μια καταγραφή τριών προβολών ως προς εξέταση σεναρίων, όπως της ομοσπονδοποίησης υπό την μορφή της ομοσπονδίας και της συνομοσπονδίας και της «ταϊβανοποίησης», τουτέστιν της παραμονής στην υπάρχουσα κατάσταση, με την κατεχόμενη περιοχή της νήσου να αναπτύσσει, αν και μη αναγνωρισμένη, πολιτικές που προσομοιάζουν προς αναγνωρισμένα υποκείμενα διεθνούς δικαίου, υποστηριζόμενη και εξαρτώμενη εν τέλει πολυεπίπεδα από την Τουρκία.

Εν κατακλείδι και με βάση τόσο τις στρατηγικές των επιμέρους ενδιαφερομένων μερών, των κοινοτήτων της Κύπρου, της πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας συνοψίζεται, εάν και σε ποιό βαθμό, τυχόν εφαρμογή κάποιου εκ των σεναρίων θα εμπέδωνε, ένα κράτος βιώσιμο και λειτουργικό ή εάν η προώθηση κάποιου εκ των σεναρίων θα αντανακλούσε ειλημμένες και διατυπωμένες διαχρονικά στοχεύσεις δρώντων και ποιών. Πέραν τούτου, εφόσον η μελέτη αποσκοπεί στο να προσεγγίσει ερμηνευτικά το μέγεθος κράτος και δη το υπό αναφορά, διατυπώνεται εν είδει προβληματισμού κατά πόσον η υπό συζήτηση διαπραγμάτευση για την εσωτερική διάρθρωση του κράτους και η θεσμική του σκελέτωση συντείνει, σε τελευταία ανάλυση, προς μια ολιστική εξάρτησή του από την παρακείμενη τουρκική ενδοχώρα και άρα αναιρεί εκ των πραγμάτων και το δεδομένο της ανεξαρτησίας και της εσωτερικής και εξωτερικής κυριαρχίας του.

Η συμβολή της μελέτης εν είδει πρωτοτυπίας και ρηξικέλευθου χαρακτήρα

Η ανά χείρας μελέτη επιχειρεί την προσέγγιση ενός ζητήματος που απασχόλησε και εξακολουθεί να υφίσταται ως άλυτο διεθνές πρόβλημα, διατρέχοντας ως χρονικός ορίζοντας τη διαδρομή από τον 20^{ο} στον 21^{ο} αιώνα. Εκκινώντας από την ενασχόληση με το κράτος της Κύπρου, τις συνθήκες οικοδόμησης και λειτουργίας, όπως επίσης και τις εγγενώς διαιρετικές του αποικιακού λαού καταβολές του κατά τη γέννηση και πορεία του, συνιστά ένα χρήσιμο κάτοπτρο για τη σημασία του θεσμικού και συνταγματικού περιγράμματος κρατών, στα οποία υφίσταται διπολική, εν προκειμένω τεχνηέντως και εξωγενώς κατασκευασθείσα, σχέση ανάμεσα στα μέρη – συνταγματικούς εταίρους.

Παρόλο που η Κύπρος, σε συνάρτηση προς το Κυπριακό Πρόβλημα αναπτύσσεται σε πλειάδα έργων στην εγχώρια και στη διεθνή βιβλιογραφία, τόσο ως μελέτη εντασσόμενη στις διαδικασίες της αποαποικιοποίησης των αποικιοκρατούμενων περιοχών του κόσμου, όσο και ως ζήτημα που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως θρυαλλίδα για την εκδήλωση ενεργού σύγκρουσης εντός της νοτιοανατολικής πτέρυγας της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας εν τω μέσω της ψυχροπολεμικής διπολικής, ιδεολογικής και πολιτικοοικονομικής αντιπαράθεσης ΗΠΑ - ΕΣΣΔ, εντούτοις, ελάχιστες μελέτες αναφέρονται στην εστίαση επί του θεσμικού πλαισίου του κράτους, το οποίο και περιορίζει σε σημαντικό βαθμό τους περαιτέρω βηματισμούς του, του παρόντος μη εξαιρουμένου.

Ιδιαιτέρως, η βιβλιογραφία που προσεγγίζει την Κύπρο και συνεκδοχικά και αναπόφευκτα το Κυπριακό Πρόβλημα, δεν έχει προσανατολιστεί στο να εντοπίσει το πώς μια ιδιάζουσα και εγγενώς προβληματική συνθήκη πολιτειακής διάρθρωσης, που δεν ανταποκρίνεται σε κανένα κρατικό μέγεθος στον κόσμο, είναι πιθανόν ένεκα και του εξωτερικού πολιτικού κέντρου, το οποίο ευθαρσώς διεκδικεί συνολικό έλεγχο του κράτους, να λειτουργήσει εν τέλει ανατρεπτικά και υπονομευτικά προς την υπόθεση της επιβίωσης του κράτους και του λαού του ως φορέα κατεξοχήν πολιτισμού και εθνικής ταυτότητας.

Πέραν τούτου, αποτελεί ενδιαφέρουσα αναφορά για τον εκάστοτε ερευνητή το γεγονός πως ενώ συζητείται η μεταβολή του εσωτερικού πολιτειακού πλαισίου του κράτους από ενιαίο σε ομοσπονδιακό, δεν παρουσιάζονται, παρά μόνο κατά τρόπο αποσπασματικό στη βιβλιογραφία αναφορές, αφενός ως προς το πώς προέκυψε η συγκεκριμένη συζήτηση και εάν η υπό συζήτηση κρατική διάρθρωση προσομοιάζει προς οποιοδήποτε άλλο προηγούμενο κρατικής θέσμισης διεθνώς, αλλά και αφετέρου το πώς και υπό ποιές προϋποθέσεις θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής ως καθημερινότητα των πολιτών, παραπέμποντας στο κράτος

δικαίου, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών για το σύνολο, όπως επίσης και τι συνεπάγεται η μεταβολή της πολιτειακής διάρθρωσης.

Βάσει των ανωτέρω διαπιστώσεων, η μελέτη επιχειρεί να συμβάλει αφενός στην κατανόηση της διαδρομής που προσδιορίζει την απόκλιση εκ των αρχικών στρατηγικών στοχεύσεων της ελληνικής πλευράς, όπου η εμπέδωση κρατικής οντότητας δεν καθίστατο επ' ουδενί εθνικά επωφελής επιλογή και συνεπώς δεν εντασσόταν στη συλλογιστική του εθνικού κέντρου για το μέλλον της συντριπτικά, πλειοψηφικά κατοικούμενης από αντιλαμβανόμενο τον εαυτό του ως τμήμα του ελληνικού έθνους πληθυσμό. Η ταχεία εμπέδωση της κρατικής οντότητας εν τέλει, με εγγεγραμμένες στη δομή της παραμορφωτικές και ρατσιστικής υφής δυσκαμψίες, την κατέστησαν βραχύβια και προλείαναν το έδαφος για τον πέραν του θεσμικού, γεωγραφικό διαχωρισμό, όπερ αρθρώθηκε εν συνεχεία ως το έναυσμα εν είδει αναγκαίας εδαφικής συνθήκης για την ομοσπονδοποίηση του χώρου και της πολιτειακής διάρθρωσης. Τούτων λαμβανομένων υπόψη, η μελέτη αφετέρου, αποσκοπεί στο να αποκρυσταλλώσει το πώς, υπό ποιες συνθήκες και από ποιους προτάθηκε η αξίωση ομοσπονδοποίησης και σε τι εν τέλει τούτη αποβλέπει, εφόσον θεμελιωθεί.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που ακολουθούν το κυπριακό κράτος στη διαδρομή από τη γέννησή του, καθιστούν την ομοσπονδοποίησή του μια εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση. Εξ' ορισμού τα ομοσπονδιακά συστήματα και δη τα διπολικά, παρουσιάζουν συνθήκες, όπου τα κέρδη του ενός μέρους εκλαμβάνονται ως απώλειες του άλλου, εφόσον το σύνολο δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως υπερασπιζόμενο το όλον και εξ αυτού την επιβίωση και την ύπαρξή του. Συνεπώς, η συγκριτική μελέτη του πλαισίου της Κύπρου εν γένει προς άλλες ομοσπονδίες, όπως τίθεται ένθεν κακείθεν στον δημόσιο λόγο, με δεδομένη και την σχετικώς ασαφή και μη αποκρυσταλλωμένη εικόνα από το σύνολο του πληθυσμού ως προς την εφαρμογή και τις συνθήκες καθημερινότητας των ομοσπονδιακών συστημάτων, δεν θα πρέπει να εκκινεί από την αναφορά εν γένει σε ομοσπονδιακά συστήματα, στα οποία υφίστανται πλειάδα πολιτειών, επαρχιών, περιφερειών, κρατιδίων ή καντονίων, αλλά να εντοπίζει ως αναφορές συναφείς με την κυπριακή περίπτωση άλλες διπολικές ομοσπονδίες.

Η περίπτωση στη διεθνή βιβλιογραφία διπολικών ομοσπονδιών παρέχουν στον ερευνητή έναν προϊδεασμό ως προς τη δυνητική έκβασή τους, αφού εντοπίζονται συναφώς περιπτώσεις, που διελύθησαν και μετετράπησαν σε διαφορετικές κρατικές οντότητες. Επ' αυτού η αναγνώριση των οντοτήτων, που προκύπτουν ως εκ της διάσπασης, δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ως αυτονόητη συνθήκη ή αυτόματη κατάσταση. Επομένως, η οποία συζήτηση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τον ως άνω παράγοντα. Οι δε άλλες διπολικές ομοσπονδίες του κόσμου εντοπίζουν χαρακτηριστικά πόλωσης, αλλά δεν εμφορούνται από έναν παράγοντα, ο οποίος είναι καθοριστικός στην περίπτωση της Κύπρου και λειτουργεί και

ως ο καταλύτης προς την κατεύθυνση της ομοσπονδοποίησης. Αυτός ο παράγοντας είναι το εξωτερικό πολιτικό κέντρο, δηλαδή εν προκειμένω η Τουρκία. Σε καμία άλλη ομοσπονδία δεν υφίσταται αυτή η συνθήκη και το δεδομένο αυτό την καθιστά μοναδική στη διεθνή βιβλιογραφία και ως εκ τούτου δυσχερώς συγκρίσιμη.

Επίσης, η μελέτη καταδεικνύει αυτή τη διαφοροποίηση και επίσης καταγράφει εν τοις πράγμασι το πώς αναλύεται η στρατηγική της Τουρκίας αναφορικά προς την Κύπρο, η οποία είναι συνυφασμένη προς τον έλεγχο του χώρου. Επομένως, προσεγγίζεται κριτικά κατά πόσον εν τέλει υπάρχει σαφής, ξεκάθαρη και εναργής εικόνα συνύφανσης της συζήτησης περί της κρατικής πορείας αναφορικά προς το ανωτέρω πλαίσιο και εάν η ενδεδειγμένη μέχρι τούδε διαπραγματευτική διαδρομή θα συμβάλει στην απάντηση ενός τρέχοντος και επίκαιρου ερωτήματος που αναφέρεται στην επιβίωση ενός κράτους.

Για τον ως άνω τιθέμενο προβληματισμό παρατίθενται οι δομικές αδυναμίες του παρελθόντος, που συνιστούν πυρηνικά θεσμοθετημένα στοιχεία, που εκβάλλουν στο σήμερα. Συνεπώς, ένα εκ των στοιχείων που εκλαμβάνονται ως πρωτοτυπία της μελέτης εντοπίζεται στην εσωτερική της δομή και στον τρόπο προσέγγισης της υπό αναφοράς κρατικής οντότητας, τόσο της ιστορικής της διαδρομής, όσο και της θεσμικής διάρθρωσής της, υιοθετώντας ως φακό εξέτασης τον ιστορικό θεσμισμό και τη δομική βία, μεθοδολογικά κάτοπτρα που, παρά τη χρονική μετάθεση από την εμπέδωση του κράτους μέχρι σήμερα, είναι ικανά να εξηγήσουν τον ανακυκλισμό και την παραλληλία που εγκολπώνεται στους θεσμούς, αντανακλώντας κατά ταύτα συγκεκριμένες στρατηγικές στοχεύσεις και παράγοντας εθνικά επωφελή ή αντιστοίχως επιζήμια αποτελέσματα, αναλόγως της οπτικής της εκάστοτε πλευράς.

Επιπλέον δεδομένο, που διαφοροποιεί τη μελέτη είναι η δυνατότητα απόδοσης και καταγραφής μέσω επιτόπιας έρευνας, της αντίληψης του κράτους και του πολιτισμικού συγκειμένου, εκ του οποίου αντλούνται αναφορές ως προς τα συνθετικά και προσδιοριστικά του έθνους στοιχεία. Ως εκ τούτου, η ανάλυση που παρατίθεται δεν περιορίζεται στην παρουσίαση δεδομένων, που εκπορεύονται από ενδελεχή ενδεχομένως έρευνα σε βιβλιογραφικές ή άλλες πηγές, αλλά εμπλουτίζεται από τη γνώση, που παρέχει η παραμονή σε έναν χώρο και η αποκρυπτογράφηση των τάσεων, στάσεων, αντιλήψεων, ιδεών, σκέψεων, κρίσεων, προθέσεων, νοοτροπιών των κοινωνικών ομάδων, των ατόμων και του συλλογικού υποκειμένου, όπερ παραπέμπει στη δυνατότητα προβολής του «τρόπου της πόλεως», που συνθέτει και ανασυνθέτει ως «καθημερινό δημοψήφισμα», κατά Ernst Rennan, τις εθνικές αναφορές του τόπου.

Πέραν τούτου, σημειώνεται πως κατά τη διάρκεια της συλλογής του υλικού και του εν γένει ερευνητικού κάματου κρίθηκε σκόπιμο, εφόσον το ζήτημα που πραγματεύεται η μελέτη

βρίσκεται εν εξελίξει, να αξιοποιηθεί η σημασία του τύπου, που εκ των πραγμάτων συνιστά φορέα και διαμορφωτή αντιλήψεων, κυρίως για δύο λόγους. Ο πρώτος αναφέρεται στην εγγενή λειτουργία του να εξιστορεί κατά τρόπο χρονολογικό τα τεκταινόμενα και τις πολιτικές ή άλλες διακυμάνσεις με αμεσότητα και ιδίως στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης της πληροφορίας, με τη δυνατότητα της αυτοστιγμεί αναμετάδοσής της. Ο δεύτερος λόγος παραπέμπει στο γεγονός της επικαιρότητας, την οποία καλείται να λάβει υπόψη της η ανάλυση της μελέτης, όπερ και το πράττει μέχρι και την κατάθεσή της, που σημαίνει πως αναγκαστικά η διαρκής εντρύφηση του ελληνόγλωσσου και ξενόγλωσσου τύπου και αρθρογραφίας παράγει, κατά το μάλλον ή ήττον, την πλέον έγκαιρη αποτύπωση των διαδραματιζομένων για το υπό αναφορά αντικείμενο.

Τοιουτοτρόπως, η μελέτη του τύπου, ιδιαιτέρως αναφορικά προς τις ενότητες, που ενδιατρίβουν επί των προβολών σεναρίων, ήτοι της ομοσπονδοποίησης και της ταϊβανοποίησης, σκιαγραφεί την επικαιρότητα ως οιονεί παρόν και λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις άλλες πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές δεδομένων, που τεκμηριώνουν τις σκέψεις που παρατίθενται στο σώμα κειμένου. Έτερη παράμετρος που αναδεικνύει έναν ρηξικέλευθο χαρακτήρα στην εργασία κρίνεται ο πλουραλισμός όσον αφορά στις πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές και εν γένει βιβλιογραφικές αναφορές κατά τη στοιχειοθέτηση του προς επεξεργασία και ανάλυση υλικού.

Μεταξύ άλλων, εστίαση αποδίδεται, με δεδομένη την έμφαση στη θεσμική συνέχεια και τις θεσμικές διαδικασίες σε ενδοκρατικό και διεθνές επίπεδο και συνεκδοχικά στην παγίωση, που εκ της θεσμικής προσήλωσης επέρχεται, στις εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, ιδιαιτέρως από το 1964 και εντεύθεν, όπως επίσης και στον ρόλο και τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης, του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, εκθέσεων μονίμων αντιπροσώπων χωρών στα Ηνωμένα Έθνη, υπομνημάτων, ρηματικών διακοινώσεων, κρατικών συμφωνιών, αποφάσεων της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, της Κοινοπολιτείας των Εθνών, του Κινήματος των Αδεσμεύτων κ.ά.

Για την απάντηση του κυρίως ερωτήματος της ανά χείρας έρευνας, ήτοι τι είδους κράτος δύναται να οικοδομηθεί στην Κύπρο υπό τις σημερινές διεθνείς συνθήκες, με δεδομένη την εν εξελίξει διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος, το οποίο να είναι βιώσιμο, λειτουργικό και δημοκρατικό, δηλαδή να ανταποκρίνεται σε δομές σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους, που αποτυπώνεται ως κράτος δικαίου, διασφαλίζοντας κατά τούτο τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες για το σύνολο του πληθυσμού, προτάθηκε ως

εργαλείο η εξέταση δύο σεναριακών εκδοχών, η μία εκ των οποίων διαιρείται σε δύο σκέλη, που όμως διακρίνονται για το κοινό τους πυρηνικό στοιχείο. Τούτο είναι η συζήτηση περί της μετεξέλιξης του κράτους από ενιαίο σε ομοσπονδιακής διάρθρωσης, είτε υπό τη μορφή ομοσπονδίας, είτε στην εκδοχή της συνομοσπονδίας. Επισημαίνεται πως και οι δύο όροι τίθενται σε ένα διασυνδεόμενο πλαίσιο και τυγχάνουν διαφορετικής ερμηνείας, αναλόγως της σκοπιάς της εκάστοτε πλευράς, που επιχειρεί την ερμηνευτική αποσαφήνισή τους, γεγονός που αυτονοήτως εδράζεται σε μια θεσμική σκελέτωση.

Η δεύτερη σεναριακή εκδοχή που αποδίδεται ως λεκτικό σημαίνον διά του νεολογισμού «ταϊβανοποίηση» στη βιβλιογραφία αναφορικά προς την περίπτωση της Κύπρου, επιχειρεί να αποδώσει εν είδει παραμετροποίησης και ταξινόμησης σε διακριτές κατηγορίες το περιεχόμενο του ως άνω νεολογισμού λαμβάνοντας υπόψη τρία τινά. Το πρώτο είναι η οπτική που αποδίδεται στον όρο και οι σημασιολογικές συνυποδηλώσεις του, που ανταποκρίνονται στην τουρκική εκπεφρασθείσα αντίληψη περί ελέγχου του χώρου, αφενός της κατεχόμενης Κύπρου και αφετέρου ολόκληρης της επικράτειας της νήσου, όπως επίσης και του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου διά μίας διαδικασίας «αναίμακτης» και προοδευτικής διολισθήσεως, πολιτικής ηγεσίας και κοινής γνώμης, από την αντίληψη της κατοχής, στη θεσμική «κανονικότητα» της κατοχής και εν τέλει την εκούσα άκουσα νομιμοποίησή της διά της αποποίησης δικαιωμάτων και ελευθεριών. Δεύτερον, η θέαση του όρου εξετάζεται υπό το πρίσμα του ελληνόφωνου κατά κύριο λόγο τύπου και βιβλιογραφίας και του πώς αποτυπώνεται ως προβολή επί μιας διαδικασίας χωρικής αποεθνικοποίησης και κρατικής αποαναγνώρισης. Τρίτον, με ποιες λεκτικές αποχρώσεις επενδύεται και βάσει ποιων θεσμικών μεθοδεύσεων και διαύλων καθίσταται εφικτή η δρομολόγηση μιας διαδικασίας παραπέμπουσας στην «ταϊβανοποίηση» κατά την τουρκική συλλογιστική, όπου όμως η πραγμάτωσή της ενισχύεται και από πολιτικές εξωγενών παραγόντων.

Οι δε εξωγενείς παράγοντες εμφανίζονται ως υπερασπιστές του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βερμπαλιστικό επίπεδο, αλλά οι ίδιες οι διαδικασίες που προτάσσουν για τη ρύθμιση του προβλήματος κατοχής, παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κατ' εξακολούθησιν στέρησης ατομικών ελευθεριών εν τέλει επιτείνουν τη θεσμική βία, απαλείφοντας την ουσία του προβλήματος, γεγονός που εκβάλλει στην συζήτηση προς μία σχηματική συνθήκη παροδικής απουσίας ενεργού πολεμικής αντιπαράθεσης. Η αυτή συζήτηση συνιστά μία κραυγαλέα μετάθεση, όπου υπό το προκάλυμμα της παρόδου του χρόνου και της καταναγκαστικής κατασκευής νέων πραγματικοτήτων και αντιστοίχου ηθικής κάμψης, μορφοποιείται το σχήμα ex factis jus oritur, που συνιστά πυρηνικό στοιχείο της αντίληψης περί «ταϊβανοποίησης», δηλαδή, προϊόντος του χρόνου, εμπεδώνεται το ηθικό έρεισμα μεταξύ ενός τεχνηέντως και ως αποτέλεσμα εγκλημάτων πολέμου «είναι» αντί του «δέον γενέσθαι». Η ως άνω λογική εν

τέλει αποπνέει χαρακτηριστικά της ρεαλιστικής σχολής σκέψης των διεθνών σχέσεων και στην υπό μελέτη περίπτωση.

Εν κατακλείδι, υποστηρίζεται πως η συμβολή της μελέτης έγκειται και σε ένα άλλο ορίζοντα. Οι σεναριακές προβολές, που αναλύονται, ενώ έχουν καταγραφεί ως ενδεχόμενα στην βιβλιογραφία, εντούτοις δεν έχουν αναπτυχθεί και δεν έχει αποδοθεί σε αυτές το περιεχόμενό τους λαμβάνοντας υπόψη την ιστορική, εθνολογική, πολιτιστική, ενεργειακή, πολιτική και στρατιωτική παράμετρο, μέσα από την ανάλυση των θεσμών, που είναι δυνατόν να παγιώσουν ρυθμιστικά τις πορείες. Αυτό το παρατηρηθέν κενό στην βιβλιογραφία φιλοδοξεί να καλύψει η συνολική παρουσίαση της μελέτης, συγκροτώντας εν τέλει απαντήσεις ως προς το πού, δηλαδή επί ποιας κατευθύνσεως, οριοθετείται, με ποιά μέσα και διαύλους και από ποιον οριοθετείται η επόμενη μέρα αναφορικά προς την επιβίωση του υπό αναφορά κράτους.

Ανασκόπηση βιβλιογραφικών αναφορών: Μέθοδος συλλογής πηγών και στοιχειοθέτησης υλικού προς επεξεργασία

Ως προς τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται καταγράφεται η εστίαση κατά κύριο λόγο σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές δεδομένων. Όσον αφορά στο πρωτογενές υλικό προβάλλονται κατά περίπτωση αποφάσεις και ψηφίσματα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, καθώς και της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Οι δευτερογενείς πηγές που λαμβάνονται υπόψη για τις ανάγκες της μελέτης περιλαμβάνουν βιβλία, άρθρα επιστημονικών περιοδικών, έντυπες και ηλεκτρονικές εφημερίδες, καθώς και ιστοσελίδες ευρωπαϊκών, διεθνών θεσμών και οργανισμών, μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και έγκριτων κέντρων παραγωγής πολιτικής. Αναφέρεται διεθνής βιβλιογραφία σε σχέση με την έννοια του σύγχρονου κράτους, αλλά και τύπους κρατών, όπως επίσης και συγκεκριμένη βιβλιογραφία που εξετάζει πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά, την παραδειγματική υπόθεση του κράτους της Κύπρου, για την οποία και γίνεται αναλυτική παρουσίαση.

Η ανάπτυξη και η τεκμηρίωση της μελέτης στηρίχθηκε σε μια πλειάδα πηγών, που αναφέρονται σε αξιοποίηση πρωτογενούς υλικού, αλλά και διαφόρων εκδοχών δευτερογενούς βιβλιογραφίας, όπως παρατίθενται ως ενδεικτικές αναφορές κατωτέρω. Η έρευνα, επιχειρώντας μια πολυπρισματική οπτική, αντλεί ερεθίσματα από έργα στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, της στρατηγικής, της πολιτικής επιστήμης, του συνταγματικού δικαίου, αλλά και της επίλυσης συγκρούσεων. Βάσει της εσωτερικής διάρθρωσης της μελέτης κατά τη συγγραφή των επιμέρους κεφαλαίων εμπεδώνεται μια συμπληρωματική και εναλλακτική

υιοθέτηση διαφόρων πηγών, όπως επί παραδείγματι μονογραφιών στην ελληνική, αγγλική και τουρκική γλώσσα, συλλογικών τόμων, επιστημονικών άρθρων, πρακτικών συμποσίων, επετηρίδων, εκθέσεων ιδρυμάτων, κέντρων μελετών και δεξαμενών σκέψης, εντύπων και διαδικτυακών εγκυκλοπαιδειών, επισήμων θεσμών, οργανισμών, φορέων, σωματείων, εγγράφων και υπομνημάτων εκπορευομένων εκ διαφόρων κρατικών οντοτήτων, όπως Ελλάδας, Κύπρου, Ηνωμένου Βασιλείου, Τουρκίας, Ρωσίας, Ηνωμένων Πολιτειών κ.ά.

Στο ίδιο σκεπτικό και με γνώμονα την όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή τρεχουσών εξελίξεων, για τις οποίες εκ των πραγμάτων αποτυπώνεται πρακτική αδυναμία εντοπισμού, λόγω και της ταχύτητας εκδήλωσης, του εξειδικευμένου χαρακτήρα τους, αλλά και ελλείψει αυξημένου όγκου υπό αναφορά μελετών, αξιοποιείται όλως ιδιαιτέρως υλικό από τον ημερήσιο, εβδομαδιαίο και μηνιαίο έντυπο και διαδικτυακό τύπο και ανακοινώσεις ειδησεογραφικών πρακτορείων. Μια τέτοια διαδικασία αποδελτίωσης επιτρέπει τον άμεσο εντοπισμό δεδομένων, γεγονός που λειτουργεί ως μέσο αντιπαραβολής σε μια συγκριτική ανάλυση και αφετέρου ενεργεί υποστηρικτικά, αλλά και ενίοτε εν είδει αιτιολόγησης ή επαλήθευσης προς πηγές και αναφορές δημοσιευθέντων σε μια ιστορική, πέραν του σήμερα, διαδρομή έργων, καταδεικνύοντας και το συνεπές προγραμμάτων ή παλινωδίες και διακυμάνσεις, ακόμη και σε επίπεδο κρατικών πολιτικών.

Ειδικότερα, η έρευνα εμπλουτίζεται, επιπροσθέτως, από αναφορές εκ συνεδριάσεων της Βουλής των Ελλήνων, δηλώσεων ηγετικών προσωπικοτήτων και παραγόντων διαφόρων κυπριακών, ελλαδικών και τουρκικών κυβερνήσεων, εκπροσώπων κομμάτων και παρατάξεων, επιστολών, αλλά και στοιχείων από ιστοσελίδες της Πρωθυπουργίας, της Προεδρίας της Δημοκρατίας, του Υπουργείου των Εξωτερικών κ.ά.

Με ένα τέτοιο σκεπτικό προσεγγίζονται, αναφορικά προς την Κυπριακή Δημοκρατία, δεδομένα εκ του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Βουλής των Αντιπροσώπων, του Φακέλου της Κύπρου, δηλώσεων, αλλά και έργων εν είδει βιογραφιών, του εκάστοτε Προέδρου της Δημοκρατίας, υπογραφέντα πρωτόκολλα συνεργασίας ή συναντίληψης σε επιμέρους τομείς, όπως και πολιτικά προγράμματα και τοποθετήσεις εκπροσώπων διαφόρων κομμάτων. Ιδιαιτέρως για την καταγραφή και ανάλυση του περιγράμματος του διαλόγου για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος παρατίθενται στοιχεία από έγγραφα μεταξύ των επικεφαλής της Ελληνοκυπριακής και Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, εκλαμβανόμενα ως δεσμευτικού χαρακτήρα και με αναφορά στην εσωτερική δομή και διάρθρωση του κράτους, όπως τις Κατευθυντήριες Γραμμές, τις διατυπούμενες ως Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου, Κοινά Ανακοινωθέντα, Δέσμες Αρχών, Πλαίσια και Όρους Αναφοράς. Πέραν τούτων, δείκτες ως προς αναλογίες, ποσοστά και αριθμητικά πληθυσμιακά και όχι μόνο δεδομένα,

αντλούνται από Εκθέσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο ως άνω γνώμονας εφαρμόζεται και στην περίπτωση της Τουρκικής Δημοκρατίας αναφορικά προς τη συλλογή στοιχείων, που αναφέρονται, αλλά δεν εξαντλούνται σε δηλώσεις, ομιλίες και σύντομα σχόλια που εστιάζουν στο υπό συζήτηση θέμα, των εκάστοτε Πρωθυπουργών, Προέδρων, Υπουργών, όπως τούτες εντοπίζονται στις επίσημες ιστοσελίδες των διαφόρων υπουργείων. Επίσης, ιδιαιτέρως για την καταγραφή της στρατηγικής και της στοχοθεσίας της Τουρκίας αναφορικά προς την Κύπρο έμφαση δίδεται και σε σχετικά προς τούτο υπομνήματα συνταχθέντα εν είδει εκθέσεων κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1950.

Παρομοίως, για την καταγραφή της πολιτικής του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κύπρο εξετάζονται κριτικώς αναφορές από τα πρακτικά της Βουλής των Κοινοτήτων, σχεδίων που υπεβλήθησαν ως προς το καθεστώς της τελούσας ως βρετανικής αποικίας, Κύπρου, συνθηκών σχετικών, τις οποίες συνομολόγησε η Βρετανική με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά και νόμων, οι οποίοι επεβλήθησαν έναντι των κατοίκων της νήσου. Επιπλέον, αναφορικά προς τη θέση και στάση των ΗΠΑ στο υπό συζήτηση θέμα παρατίθενται τηλεγραφήματα προς πρεσβείες και οπτικές διαχειριστών πολιτικής.

Στο πλαίσιο της μελέτης χρησιμοποιείται υλικό εν είδει δηλώσεων, αναφορών και πονημάτων ηγετικών παραγόντων, αλλά και εκπροσώπων της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, οι οποίες, πέραν του τύπου και εν γένει της βιβλιογραφίας, εντοπίζονται και σε ιστοσελίδες θεσμών και οργανισμών της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου».

Η στοιχειοθέτηση ενός σημαντικού τμήματος της έρευνας, καθόσον πραγματεύεται ένα ζήτημα, όπως το της Κύπρου, που υφίσταται στη διεθνή πολιτική και το οποίο απετέλεσε αντικείμενο ενασχόλησης και εμπλοκής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, παραπέμπει σχετικώς σε αποφάσεις και ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης, του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών. Σε αυτό τον ορίζοντα δεδομένα αντλούνται από εκθέσεις διαδοχικών Γενικών Γραμματέων, δηλώσεις Ειδικών Απεσταλμένων και κατά καιρούς μεσολαβητών του ΟΗΕ στην Κύπρο, όπως επίσης και άρθρων, όπως τούτα εντοπίζονται σε εξειδικευμένο περιοδικό έντυπο της Ειρηνευτικής Δύναμης στην Κύπρο. Επίσης, αξιοποιούνται αναφορές εξ αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, του Κινήματος των Αδεσμεύτων κ.ά.

Κεφάλαιο Πρώτο: Κράτος, έθνος και εθνικό συμφέρον

Στο παρόν κεφάλαιο αναπτύσσεται αρχικώς βασικό περίγραμμα, που επιχειρεί να προσεγγίσει ερμηνευτικά και σε μια ιστορική και εξελικτική διαδρομή τις έννοιες κράτος και έθνος, εστιάζοντας σε εγγενή φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά τους, αλλά και σε επιμέρους πτυχές, που νοηματοδοτούν συνθετικά τους δύο ως άνω όρους. Επίσης, παρατίθενται διαχρονικές παραδοχές της σχολής σκέψης του πολιτικού ρεαλισμού, παραπέμποντας σε κλασσικούς και σύγχρονους θεωρητικούς, που υποστήριξαν βασικές προϋποθέσεις που αφορούν στην κυριαρχία, την ασφάλεια και την επιβίωση ενός κράτους. Η συνέχιση της ύπαρξης μιας κρατικής οντότητας και η επιβίωσή της λαμβάνεται υπόψη ως θεμελιώδης θέση της εν λόγω προσέγγισης, ιδιαιτέρως μάλιστα με δεδομένη την χομπσιανή οπτική της διεθνούς αναρχίας και μιας διαρκούς σύγκρουσης και διεκδίκησης συμφερόντων, στην οποία αποτυπώνεται η κατάσταση ενός πολέμου όλων εναντίον όλων. Ως κρατοκεντρική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων ο ρεαλισμός αντιλαμβάνεται το κράτος ως την κύρια συνιστώσα του διεθνούς συστήματος, το οποίο προωθεί το εκάστοτε προσδιοριζόμενο εθνικό συμφέρον συνυφασμένο προς την ισχύ, αποσκοπώντας επί της ουσίας στην επιβίωσή του, ούσα η τελευταία αναγκαία συνθήκη για την εμπέδωση όλων των άλλων πολιτικών στόχων ή επιλογών του.

Ι.Α.Κράτος: Συστατικά στοιχεία και εκφάνσεις του σε επιμέρους πολιτειολογικές θεωρίες

Ι.Α.1. Ετυμολογική προέλευση και βασική αντίληψη του κράτους στην αρχαία ελληνική σκέψη

Ετυμολογικά η λέξη κράτος απορρέει από το ρήμα κρατέω ή κρατύνω, που παραπέμπει στην έννοια της εξουσίας.[1] Τούτο δε, δηλαδή το στοιχείο της εξουσίας αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του κράτους, όπου η πρωτογενής της διάσταση εξηγεί πως δεν προέρχεται και δεν εκπορεύεται από κάπου αλλού. Στην αντίληψη της εξουσίας του κράτους συμπυκνώνεται η κυριαρχία. Στην Ησιόδεια *Θεογονία* το Κράτος συνιστά ένα εκ των τεσσάρων παιδιών του Τιτάνα Πάλλοντα και της Ωκεανίδος Στυγός.[2] Τα άλλα παιδιά τους ήταν η Βία, ο Ζήλος και η Θεά Νίκη.[3] Στις μυθολογικές αναφορές περί κράτους στην αρχαία ελληνική σκέψη τούτο παρουσιάζεται ως η προσωποποιημένη εκδοχή της εξουσίας. Στο έργο του «πατέρα της τραγωδίας», Αισχύλου[4], Προμηθέας Δεσμώτης[5], γίνεται αναφορά στο Κράτος και στη Βία, οι οποίοι ως υπηρέτες του Δία βοηθούν τον Ήφαιστο να δέσει τον Προμηθέα στον Καύκασο, ο οποίος έκλεψε τη φωτιά, προκειμένου να τη δώσει στους ανθρώπους.

---

[1] John Groves (1830) *A Greek and English Dictionary, Comprising All the Words in the Writings of the most popular Greek authors*, Hilliard, Grey, Boston, Little and Wilkins, σ. 320

[2] Ησίοδος, Θεογονία, 380 – 391, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=2&page=8

[3] Carol Dougherty (2006) *Prometheus, Gods and Heroes of the Ancient World*, Routledge, σ. 67

[4] Ο Αισχύλος έζησε σε μια περίοδο ομολογουμένως ταραχώδη, κατά την οποία ο θεσμός της Αθηναϊκής Δημοκρατίας αντιμετώπιζε σοβαρούς τριγμούς, οι οποίοι κατευθύνονταν προς την εμπέδωση της τυραννίας. Το στοιχείο αυτό ενέταξε στην εν γένει θεματική των έργων του ως αξονικό σημείο τον παράγοντα άνθρωπος και τη συμμετοχή του στις υποθέσεις του κράτους, αποσκοπούσα στην κοινή ωφέλεια, όπως επίσης και στην πρόοδο και ευημερία της πατρίδας του. Ο ίδιος δε έλαβε μέρος σε πολέμους κατά της Περσικής Αυτοκρατορίας. Η Αθήνα των μέσων του 5ου αιώνα και των πρώτων δεκαετιών του 6ου παρουσίαζε την εκδήλωση πολιτικών χαμηλού μεγέθους, που διακρίνονταν από ανικανότητα διαχείρισης των κοινών, υφιστάμενη επίσης και την απειλή παρεμβάσεων εξωτερικών εχθρών στις υποθέσεις της.

[5] Η εν λόγω τραγωδία του Αισχύλου συντάχθηκε και διδάχθηκε μετά το 470 π.Χ. Ο μύθος της αναφέρεται στον Προμηθέα, ο οποίος έκλεψε από τον Ήφαιστο τη φωτιά και την έδωσε στον άνθρωπο, προκειμένου να τον βοηθήσει. Ο Προμηθέας, παράλληλα με τη φωτιά, ήθελε να μάθει στον άνθρωπο την επιστήμη και τις τέχνες. Προσβεβλημένος ο Δίας από αυτή την πράξη του Προμηθέα, επέβαλε ως τιμωρία του την πρόσδεσή του στα βράχια του όρους του Καυκάσου. Η πλέον απάνθρωπη και με διάρκεια τιμωρία ήταν πως κάθε μέρα ένας αετός, σταλμένος από τον Δία, έτρωγε το συκώτι του Προμηθέα, μέχρις ώτου τον ελευθερώσει ο Ηρακλής.

Ι.Α.2. Παρατηρήσεις επί της διαδρομής, του ρόλου και των λειτουργιών του κράτους

Η έννοια κράτος από της αφετηριακής δημιουργίας κοινωνικών σχηματισμών εν είδει οργανωμένων συνόλων από τις απαρχές της ανθρώπινης ύπαρξης αναπτύσσεται διευρυνόμενη διαμέσου των αιώνων αποτυπωμένη σε πληθώρα διαφορετικών και ενίοτε διακριτών σημασιών.[6] Οι διακριτές σημασίες που προσλαμβάνει η έννοια κράτος αποδίδονται στην ανάδειξη διαφορετικής εστίασης και πρίσματος εξέτασής του μέσα από μια ποικιλία φακών, που ο κάθε ένας το προσδιορίζει δίνοντας έμφαση σε επιμέρους χαρακτηριστικά ή ιδιότητές του. Αυτό που αναδεικνύεται μέσα από τις διαφορετικές προσεγγίσεις του κράτους είναι πως εκκινώντας από ένα συγκεκριμένο σημείο ή αποδίδοντας σημασία σε κάποιο γνώρισμά του σε μια συγκεκριμένη εποχή και περιρρέουσα ατμόσφαιρα, επιχειρείται η εννοιολογική του αποσαφήνιση.

Αρχικώς καταγράφονται νοηματοδοτήσεις του κράτους που το προσδιορίζουν ως συνυφασμένο με την εξουσία και ιδίως εκείνην που εκπορεύεται από το ίδιο, ως θεσμό, ως φορέα μιας κεντρικής εξουσίας, ως μέγεθος προσομοιάζον προς το κράτος – έθνος, ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου εντασσόμενο σε ένα διεθνές σύστημα κρατών και εκλαμβανόμενο τοιουτοτρόπως ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, αλλά και ως κατεξοχήν υποκείμενο επιβολής της έννομης τάξης σε εσωτερικό πλαίσιο. Η μελέτη και η ενασχόληση με την πολιτική καταγράφεται ήδη από τον 4ο π.Χ. αιώνα στην ανάπτυξη της σκέψης του Σωκράτη[7], Πλάτωνα[8] και του Αριστοτέλη[9]. Οι υπό αναφορά αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και στοχαστές αναφέρθηκαν όλως ιδιαιτέρως στον προσδιορισμό εννοιών, οι οποίες αντικατόπτριζαν στοιχεία της καθημερινότητας των ατόμων. Στην αριστοτέλεια αντίληψη η ενασχόληση με τα κοινά, δηλαδή με τις υποθέσεις της πόλεως, ήταν ένα είδος τέχνης[10] και δη καθοριστικό, αφού μέσω αυτής διαμορφωνόταν η ζωή της κοινωνίας και εμπεδωνόταν το πλαίσιο των σχέσεών των πολιτών προς τις δομές της εξουσίας, αλλά και εκείνων των διαπροσωπικών αντιλήψεων.

Το ανωτέρω σκεπτικό οδηγεί στη διαπίστωση πως η οργάνωση της πόλεως δεν εκλαμβανόταν μόνο ως μια μορφή τέχνης, αλλά ως ηθικό μέγεθος, αφού αντανακλούσε το θεσμικό πλαίσιο της διοίκησης των πολιτών εντός της κοινωνίας, μεγέθη, τα οποία

---

[6] Τζόσεφ Ρ. Στρέγερ (2012) *Γιατί γεννήθηκε το κράτος. Εξουσία, ιδεολογία και θεσμοί στην αυγή της νεότερης Ευρώπης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

[7] Richard Kraut (1984) *Socrates and the State*, Princeton University Press

[8] Plato (2000) *The Republic* (επιμ. G. R. F. Ferrari, μετάφρ. Tom Griffith), Cambridge Texts in the History of Political Thought, Cambridge University Press

[9] Aristotle (2019) *The Politics Of Aristotle, Volume 1*, Creative Media Partners

[10] Aristotle (1996) *Aristotle: The Politics and the Constitution of Athens* (επιμ. Stephen Everson), Cambridge University Press, σ. xxxii

συνομιλούσαν και συνυφαίνονταν. Εις εκ των εκφραστών της πολιτικής φιλοσοφίας του 18ου αιώνα, ο Jean Jacques Rousseau, εξελάμβανε σε ένα παρόμοιο ορίζοντα τις έννοιες του κράτους και της κοινωνίας, ακριβώς ως συνδεδεμένες εγγενώς μεταξύ τους.[11]

Ως κυρίαρχη αντίληψη που αναπτύχθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ήταν πως η πολιτική εκκινούσε από τη θέση πως τούτη θα πρέπει να θεμελιούται στο δίκαιο, στην ύπαρξη νόμων, στη θέσπιση κανόνων και ρυθμίσεων, σύμφωνα με τις οποίες διαρθρώνεται η πολιτεία και προσδιορίζεται η συνύπαρξη των ατόμων.[12] Η περίοδος που ονοματοθετείται ως Μεσαίωνας στηρίζεται στη δυναμική της θρησκείας, η οποία διαμορφώνει την πολιτική και την ισχύ που εκπέμπει ο κυρίαρχος ρόλος της Εκκλησίας.[13]

Κατά τους αιώνες της φεουδαρχίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, στο οποίο οι διενέξεις και οι πολεμικές αναμετρήσεις αντανακλούσαν μια κατάσταση κανονικότητας, το διακύβευμα ήταν η δημιουργία κρατικών δομών ως στοιχείο επιβίωσης. Ως εκ τούτου, η εμπέδωση του κράτους λειτουργούσε ως ανάχωμα σε ενδεχόμενη πολεμική αναμέτρηση, καθώς η συνήθης κατάσταση παρέπεμπε σε ένα διαρκές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Υπογραμμίζεται πως η περιρρέουσα ατμόσφαιρα αποτυπωνόταν στον συγκεντρωτισμό των διαφόρων ηγεμόνων, οι οποίοι είχαν το δικαίωμα να διαμορφώνουν νόμους, να προσεταιρίζονται τον στρατό και να διαρθρώνουν το πλαίσιο της όποιας γραφειοκρατικής οργάνωσης εντός της επικράτειας, που ήλεγχαν.

Εξετάζοντας τον συγκεντρωτισμό στο πλαίσιο της εποχής, σημειώνεται πως σε περίπτωση που ο ηγεμόνας δεν ήταν σε θέση να περιορίσει τη δράση των ευγενών, παρουσιάζοντας τοιουτοτρόπως αδυναμία, τότε ανέκυπτε ως σοβαρό ενδεχόμενο η προβολή αξιώσεων και διεκδικήσεων εκ μέρους των τελευταίων. Αυτές οι αξιώσεις αναφέρονταν σε δικαιώματα και ελευθερίες, που αντιλαμβάνονταν πως έπρεπε να διατηρήσουν εντός της επικράτειάς τους, δεδομένα, τα οποία και σαφώς ανάγονται στη διατήρηση της ισχύος και της επιρροής των ευγενών. Η απώλεια της συγκεντρωτικής μορφής άσκησης κυριαρχίας εκ μέρους του ηγεμόνα προέβαλλε ως προοπτική, ακόμη και διαμελισμού κρατών και ενδεχόμενη προσάρτησή τους σε άλλα κράτη. Οι ευγενείς, συνεπώς, με γνώμονα τη διατήρηση των προνομίων τους, ανέπτυξαν το σκεπτικό πως δεν θα πρέπει να εντάσσεται στις υποθέσεις και δικαιοδοσίες του κράτους η επιμέρους δραστηριότητα σε τοπικό επίπεδο. Τούτο δε γιατί θα είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της κατοχής θέσεων, αλλά και την

[11] Jean-Jacques Rousseau (1997) *Rousseau: 'The Social Contract' and Other Later Political Writings* (επιμ. και μετάφρ. Victor Gourevitch), Cambridge University Press
[12] Paul J. du Plessis, Clifford Ando, Kaius Tuori (2016) *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press
[13] John Arnold (2014) *The Oxford Handbook of Medieval Christianity*, Oxford University Press

απάλειψη της μεταβίβασης προνομίων σε απογόνους, δικαίωμα, το οποίο οι ίδιοι κατείχαν και ασκούσαν κατά την αντίληψή τους.

Στη Γαλλία του 17ου αιώνα το κράτος αποτυπωνόταν στην εξουσία του Λουδοβίκου ΙΔ', συνοψιζόμενο στην αποφθεγματικού πλέον χαρακτήρα έκφραση «Το κράτος είμαι εγώ». Αυτή η φράση, παρά τον δωρικό της χαρακτήρα, αναπτύσσει την ολιστική συνύφανση του κράτους και την πορεία του, προς το πρόσωπο του Γάλλου μονάρχη. Προσωποποιείται, τοιουτοτρόπως, το κράτος στον θεσμό, ο οποίος διατηρεί κυρίαρχη εξουσία επί της νομοθετικής διαδικασίας, των δικαιωμάτων και συμφερόντων του κράτους. Τα όποια συμφέροντα του μονάρχη βρίσκονται σε πλήρη ταύτιση με εκείνα του κράτους, δηλαδή στη δική του δικαιοδοσία. Απορρέουσα, συναφώς, συνθήκη είναι η υποστασιοποίηση του κράτους στην ιδιότητα του επικεφαλής του.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αντίληψη περί του ρόλου και της φύσης του κράτους γνώρισε ποικίλες ερμηνείες. Κατά τον 16ο αιώνα, η ανάπτυξη του μερκαντιλισμού, ιδιαιτέρως στη δυτική Ευρώπη ανέδειξε τη φιλελεύθερη σκέψη, η οποία και αρθρώθηκε αναλυτικότερα κατά τον 18ο αιώνα ως υπόβαθρο της Βιομηχανικής Επανάστασης, έχουσα ως δομική της παράμετρο τον καπιταλισμό. Τούτος, ως το νέο οικονομικό σύστημα οργάνωσης της αγοράς, πέραν της βασικής του προϋπόθεσης, που συνίστατο στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών βάσει αναλόγου ζήτησης, προέβαλλε αφενός εντονότερο τον ανταγωνισμό, αλλά και τον προβληματισμό περί του ρόλου και της ανάμειξης του κράτους σε αυτή τη διαδικασία.

Η Βιομηχανική Επανάσταση του τέλους του 18ου και των πρώτων δεκαετιών του 19ου αιώνα θα αντιληφθεί την έννοια του κράτους ως εκείνου του μηχανισμού, ο οποίος ήταν εγγενώς επιφορτισμένος με τη διατήρηση του νόμου, την εμπέδωση της τάξης σε εσωτερικό πλαίσιο και τη διαχείριση της διείσδυσης της οικονομίας και του καπιταλισμού στις δομές του.[14] Παράλληλα, στις λειτουργίες του κράτους ενσωματώνεται και η ανάπτυξη αμυντικών μηχανισμών, ικανών να αντιπαραταχθούν σε εξωτερικές επιθέσεις.

Το κράτος προνοίας, το οποίο προέκυψε κατά τη δεκαετία του 1930, επεχείρησε να προωθήσει την ευημερία των πολιτών του, ιδίως των φτωχοτέρων, όσων είχαν ανάγκη, των ανέργων και των ηλικιωμένων.[15] Πλέον, είναι γενικώς αποδεκτό πως το Κράτος Προνοίας υπάρχει για να προωθεί το κοινό καλό. Ως εκ τούτου, οι λειτουργίες του κράτους έχουν αυξηθεί πολλαπλά.

---

[14] William J. Ashworth (2017) *The Industrial Revolution: The State, Knowledge and Global Trade*, Bloomsbury, Lars Magnusson (2009) *Nation, State and the Industrial Revolution: The Visible Hand*, Routledge, σ. 51, Peter N Stearns (2012) *The Industrial Revolution in World History*, Hachette

[15] Bent Greve (2014) *Historical Dictionary of the Welfare State*, Rowman and Littlefield, Nicholas Deakin, Catherine Jones Finer, Bob Matthews (2004) *Welfare and the State: Critical Concepts in Political Science*, Taylor and Francis, σ. 66 κ.έ.

Ι.Α.3. Διαστάσεις νομιμοποιημένης και μη νομιμοποιημένης εξουσίας

Η εξουσία, σε έναν ορίζοντα αφενός διαπροσωπικών σχέσεων, θα μπορούσε να ειδωθεί ως μια εγγενής ικανότητα του ατόμου να είναι σε θέση να επηρεάζει τις συμπεριφορές ή τη δράση των άλλων. Στη μεγάλη εικόνα και δη εκείνην που αφορά στην έννοια της κρατικής εξουσίας, η εξουσία του κράτους ασκείται μεν επί του πληθυσμού που διαβιεί στην επικράτεια, αλλά ο τρόπος επιβολής της επ' αυτού είναι αδιόρατος, είτε ως αποτέλεσμα συμμόρφωσης προς νενομισμένες διαδικασίες, είτε υπό τον φόβο ενδεχομένων κυρώσεων σε περίπτωση απόκλισης από τα καθορισμένα περιγράμματα, είτε ακόμη λόγω εσωτερικής πίστης πως η πράξη του ατόμου ανταποκρίνεται σε έναν κοσμοθεωρητικό ορίζοντα, που αναφέρεται στην αντίληψη υπεράσπισης του εαυτού διά της υπεράσπισης του συνόλου, αρθρωμένη και ως συνταγματικός πατριωτισμός.[16] Τούτο, θα μπορούσε να εκτείνεται από μία δεδομένη γραφειοκρατία ως μέρος της καθημερινότητας του ατόμου, στο σκεπτικό αναγνώρισης της αναγκαιότητας ύπαρξης ενός συνταγματικού πλαισίου και συμμόρφωσης προς αυτό, αλλά και προώθησης και προβολής των αντιλαμβανομένων ως συμφερόντων του κράτους προς πάσα κατεύθυνση σε έναν εξωτερικό προσανατολισμό.[17]

Το σκεπτικό που υιοθετείται εν προκειμένω επιχειρεί να καταγράψει δύο διαφορετικές οπτικές της εξουσίας και δη της κρατικής. Εν πρώτοις, παρουσιάζεται η κρατική εξουσία ως ισχύς, η οποία υφίσταται και οριοθετεί το πλαίσιο των επιλογών των ατόμων.[18] Η δεύτερη αναφέρεται σε ένα σχήμα, όπου η αξιοποίηση ορισμένων στοιχείων είναι ικανή, χωρίς να ασκηθεί βία, να δημιουργήσει μια πίστη στο άτομο πως αυτό το οποίο επιχειρεί να κάνει ή που δεν επιθυμεί, είναι θετικό για το ίδιο.[19] Αυτός ο τρόπος είναι σαφώς πιο διεισδυτικός και μόνιμος, ενώ τα αποτελέσματά του παρουσιάζονται ανά πάσα στιγμή, αλλά και σε ανύποπτο χρόνο. Αυτό το είδος εξουσίας του κράτους επί του ψυχισμού των ατόμων εκλαμβάνεται ως ενέχον χαρακτηριστικά ολοκληρωτικής κατίσχυσης.

Του ανωτέρω πλαισίου δοθέντος, η αναφορά σε εξουσία της κυβέρνησης παραπέμπει σε πρόσωπα, όπως τους υπουργούς ή εν γένει τους κρατικούς αξιωματούχους, οι οποίοι

---

[16] Jan – Werner Muller (2016) *On the origins of constitutional patriotism στο Patriotism: Philosophical and Political Perspectives* (επιμ. Igor Primoratz), Routledge, σ. 95 - 112

[17] Ian DeWeese-Boyd, Margaret DeWeese-Boyd (2007) "Flying the Flag of Rough Branch": Rethinking Post-September 11 Patriotism through the Writings of Wendel Berry στο *The Many Faces of Patriotism* (επιμ. Philip Abbott), Rowman and Littlefield, σ. 53 - 76

[18] Max Weber (1918) *Politics as a Vocation*, βλ. http://anthropos-lab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-Politics-as-a-Vocation.pdf

[19] Η οπτική αυτή ανταποκρίνεται επίσης και ως τρόπος προσέγγισης των διακρατικών σχέσεων και των δεσμών που αναπτύσσονται μεταξύ πτυχών του πολιτισμού μιας χώρας με μέρος του πληθυσμού μιας άλλης, όπου ο πειθαναγκασμός εκλαμβάνεται ως μία πιο διεισδυτική και μόνιμη συνθήκη από την χρήση ένοπλης βίας. Το σκεπτικό αποδίδεται διά του νεολογισμού ήπια ισχύς (soft power), η οποία γίνεται αντιληπτή ως «the ability of a country to persuade others to do what it wants without force or coercion». Βλ. Joseph Nye (2005) *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Public Affairs

διεκπεραιώνουν πτυχές της αρμοδιότητάς τους, ασκώντας και τη σχετική εξουσία, αλλά και οριοθετώντας μια συγκεκριμένη γραφειοκρατία, η οποία εκ των πραγμάτων εμπεδώνει εξουσία επί των πολιτών, ελέγχοντας σε σημαντικό βαθμό τη ζωή τους. Στον ορίζοντα της κοινωνικής ζωής η έννοια μιας μορφής εξουσίας είναι συνυφασμένη εγγενώς με θεσμούς, όπως η οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα κ.ά., όπου η αντίληψη του ατόμου για το τι καθίσταται προσωπικό δεν είναι παρά μια αντανάκλαση του πολιτικού, η οποία παρουσιάζει ενίοτε και τις εκάστοτε σχέσεις μεταξύ νομιμοποιημένης και μη νομιμοποιημένης εξουσίας.

Ι.Α.4. Το μοντέρνο κράτος ως προϊόν των Συνθηκών Ειρήνης της Βεστφαλίας

Το θέατρο των διαπραγματεύσεων της Ειρήνης, που ορίζεται ως της Βεστφαλίας ήταν το Osnabruck και το ιστορικό δημαρχείο του Munster, όπου το 1648, δηλαδή το έτος της υπογραφής της, έμελλε να λειτουργήσει ως ορόσημο για την περαιτέρω εξέλιξη της έννοιας, του ρόλου, της σημασίας και της λειτουργίας του μοντέρνου κράτους. Η συνθήκη ειρήνης της Βεστφαλίας[20] προσδιόρισε το οριστικό τέλος του Τριακονταετούς Πολέμου (1618 – 1648) στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της Ευρώπης, αλλά και του Ογδοηκονταετούς Πολέμου (1568 – 1648) μεταξύ της Ισπανίας και της Δημοκρατίας των 17 επαρχιών των Κάτω Χωρών (Ολλανδιών). Οι εν λόγω συνθήκες υπεγράφησαν στο διάστημα μεταξύ του Μαΐου – Οκτωβρίου 1648.

Υπογραμμίζεται πως κατά τη διάρκεια της περιόδου που ορίζεται ως Μεσαίωνας, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία συνιστούσαν τους κύριους πυλώνες της ευρωπαϊκής πολιτικής. Ως οι πλέον ισχυροί θεσμοί, κατείχαν και εν προκειμένω και την εξουσία. Τούτο εκβάλλει στο γεγονός πως η ισχύς της εκκλησίας, δηλαδή του καθολικισμού και της επιρροής του αυτοκράτορα, συνιστούσαν δύο μεγέθη, τα οποία όριζαν σε μεγάλο βαθμό την τύχη της Ευρώπης και συναφώς το πλαίσιο άσκησης εξουσίας, που τούτο σταθερά, εκ των πραγμάτων, παρέπεμπε στην κατοχή της από τους ρωμαιοκαθολικούς. Κατά τον 16^{ο} και 17^{ο} αιώνα, το πλαίσιο αυτό υπέστη σοβαρές ρωγμές και κλυδωνισμούς, λόγω της στάσης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, η οποία οδήγησε και στη λεγόμενη Μεταρρύθμιση με πρωτεργάτες τον Μαρτίνο Λούθηρο και τον Ιωάννη Καλβίνο.[21] Εξ' αυτής της Μεταρρύθμισης απότοκος ήταν η εμφάνιση των Προτεσταντών. Η ουσιαστική σημασία της ήταν ο διαχωρισμός της ενιαίας αυτοκρατορίας βάσει των θρησκευτικών πεποιθήσεων, όπως τούτες διακρίνονταν στο τρίπτυχο του Καθολικισμού, του Λουθηρανισμού και του Καλβινισμού.[22]

---

[20] Η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας συνιστά όρο που αναφέρεται επί της ουσίας στη σύναψη τριών συνθηκών, που υπεγράφησαν μεταξύ των μηνών Μάιο – Οκτώβριο του 1648 στη Βεστφαλία, στο Μούνστερ και στο Όσναμπρικ. Οι τοποθεσίες που επιλέγησαν για τη διεξαγωγή των συνομιλιών, οι οποίες βρίσκονταν στη γερμανική επαρχία της Βεστφαλίας δεν ήταν τυχαίες. Βρίσκονταν στο μέσο της απόστασης μεταξύ της πρωτεύουσας της Γαλλίας και της Σουηδίας.

[21] Mark A. Lamport (2017) *Encyclopedia of Martin Luther and the Reformation, Volume 2*, Rowman and Littlefield, John Calvin, Martin Luther (1991) *Luther and Calvin on Secular Authority* (επιμ. και μετάφρ. Harro Hopfl), Cambridge Texts in the History of Political Thought, Cambridge University Press

[22] Η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία υπήρξε ο χώρος συνύπαρξης δεκάδων μικρών και μεγαλυτέρων κρατιδίων, τα οποία εκτείνονταν στην επικράτεια που καταλαμβάνουν σήμερα η Γερμανία, η Γαλλία, η Ελβετία, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Τσεχία και μέρος της Ιταλίας. Ο αυτοκράτορας ήταν Ρωμαιοκαθολικός, καταγόμενος από την οικογένεια των αυστριακών Αψβούργων. Το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας καταλάμβαναν τα γερμανικά κρατίδια, εξ' ου και η αναφορά στην Αγία

Η αφετηριακή στιγμή που λειτούργησε ως αφορμή για την εκδήλωση του Τριακονταετούς Πολέμου ήταν η 23η Μαΐου 1618, όταν η σύγκρουση Προτεσταντών και Καθολικών αποτυπώθηκε στο επεισόδιο της «εκπαραθύρωσης» των τελευταίων από το κάστρο Χρατσάνι της Πράγας.[23] Οι τρεις Καθολικοί, οι οποίοι εκπαραθυρώθηκαν ήταν απεσταλμένοι της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, δηλαδή επίσημοι εκπρόσωποι του ρωμαιοκαθολικού αυτοκράτορα των Αψβούργων, του βασιλείου της Βοημίας και του βασιλείου της Ουγγαρίας, Φερδινάρδου ΙΙ.[24] Η πράξη της εκπαραθύρωσης αποτελούσε μια διαμαρτυρία των Προτεσταντών για το διά της βίας κλείσιμο δύο λουθηρανικών εκκλησιών τους στη Βοημία, ενέργεια η οποία εξηγεί και την κορύφωση μιας θρησκευτικής διαμάχης, η οποία υφίστατο στη Βοημία και η συνέχεια της οποίας περιέπλεξε έτι περαιτέρω το ευρωπαϊκό σκηνικό, αφού στην πολεμική αναμέτρηση και το συγκρουσιακό κλίμα, που θα έμελλε να συμπεριληφθεί ένα σημαντικό τμήμα της Ευρώπης, εντάχθηκαν σε διαδοχικές φάσεις η Αυστρία, η Δανία, η Σουηδία, η Πολωνία, η Γαλλία και η Ολλανδία. Σημειώνεται πως εκείνο, το οποίο αρχικώς εκκίνησε ως θρησκευτική διαμάχη, στη συνέχεια κλιμακώθηκε σε διεθνή αγώνα, ο οποίος αποσκοπούσε στην απόκτηση ισχύος.[25]

Ενώ, λοιπόν, η Ευρώπη διέρχετο μια εξαιρετικά δύσκολη φάση, στην οποία οι συγκρούσεις, οι λεηλασίες, οι ασθένειες συνιστούσαν την καθημερινότητα μιας ολόκληρης γενιάς, η οποία δεν είχε γνωρίσει παρά τις συνέπειες του πολέμου, η θρησκευτική διάσταση του πολέμου έδινε τη θέση της στις πολιτικές σκοπιμότητες. Μετά από πέντε και πλέον έτη συνομιλιών, μεταξύ 1643 και 1648, συμφωνήθηκαν οι όροι της ειρήνης. Η λήξη του Τριακονταετούς Πολέμου επισφραγίστηκε με τη νίκη των Γερμανών πριγκίπων έναντι της Καθολικής Εκκλησίας, όπως επίσης και της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Τούτο συνιστούσε ένα σημαντικό πλήγμα στην εξουσία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Αυτή η εξέλιξη ήταν εκείνη που ανέδειξε στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία την έννοια της κυριαρχίας, δηλαδή τη δημιουργία μοναρχικών κρατών, και επαναβεβαίωσε[26] το γεγονός πως ο κάθε κυρίαρχος μπορούσε να επιλέξει τη δική του θρησκεία, ενώ επίσης διατηρούσε το

Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ως Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους. Τη διακυβέρνηση του κάθε κρατιδίου είχε αναλάβει ο εκάστοτε πρίγκιπας.

[23] Tryntje Helfferich (2015) *The Essential Thirty Years War, A Documentary History*, Hackett Publishing, σ. 11 – 17, Florin Curta, Andrew Holt (2016) *Great Events in Religion: An Encyclopedia of Pivotal Events in Religious History*, ABC – Clio, σ. 770

[24] Ο Φερδινάρδος επιθυμούσε την εμπέδωση του καθολικισμού ως της μοναδικής θρησκείας στην Αυτοκρατορία και ως εκ τούτου την συντριβή του Προτεσταντισμού. Ο Φερδινάρδος ως αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας επεχείρησε να επιβάλει τον καθολικισμό σε όλη την επικράτεια της αυτοκρατορίας του, συμπεριλαμβανομένων και των βορείων κρατιδίων, τα οποία ήταν προτεσταντικά. Η στάση του αυτοκράτορα ουσιαστικά αποτυπωνόταν ως παραβίαση της ελεύθερης επιλογής θρησκευτικής πίστης, δεδομένο που είχε κατοχυρωθεί προηγουμένως με την Ειρήνη των Αψβούργων.

[25] Το πεδίο της μάχης του εν λόγω πολέμου υπήρξε η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ο πόλεμος, όπως αναπτύχθηκε, υπήρξε εξαιρετικά αιματηρός και στοίχισε τη ζωή σε δέκα εκατομμύρια ανθρώπων, αριθμός, ο οποίος αντιστοιχούσε περί το ένα τέταρτο του πληθυσμού της Κεντρικής Ευρώπης.

[26] John Hoffman, Paul Graham (2006) *Introduction to Political Ideologies*, Pearson, σ. 16

δικαίωμα να ασκεί έλεγχο επί της επικράτειάς του, στις εσωτερικές υποθέσεις της οποίας δεν μπορούσαν να παρεμβαίνουν άλλοι.

Συνεπώς, η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας αναδιάταξε τα δεδομένα στην Ευρώπη, όπως επίσης και τις τύχες των λαών της[27], σηματοδοτώντας τοιουτοτρόπως τη γέννηση της σύγχρονης μορφής της Ευρώπης. Το κατεξοχήν προσδιοριστικό της στοιχείο θα ήταν η οικοδόμηση κρατών, βασική συνιστώσα των οποίων είναι η σύνδεση τους με την κυριαρχία, εμπεδώνοντας τοιουτοτρόπως μια νέα διεθνή πραγματικότητα. Εν κατακλείδι, με την Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας δόθηκε αφενός το τέλος στον μεγαλύτερο πόλεμο που διεξήχθη στην Ευρώπη για θρησκευτικούς λόγους και αφετέρου αναγνωρίστηκε η αρχή της κυριαρχίας. Αυτό παρέπεμπε στο γεγονός πως το εκάστοτε συμβαλλόμενο μέρος στη συνθήκη είχε συμφωνήσει να σέβεται την εδαφική επικράτεια των υπολοίπων και να μην εμπλέκεται ή να παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών.

[27] Henry Kissinger (2014) *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Courses of History*, Penguin

Ι.Α.5. Ορολογίες και νοηματικές διαφοροποιήσεις: Φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του κράτους

Ως μια βασική καταγραφή του μεγέθους κράτος στη σύγχρονή του διάσταση σημειώνεται πως τούτο συνιστά έναν διεθνώς αναγνωρισμένο πολιτικό οργανισμό, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο πληθυσμό, που διαβιεί εντός μιας ορισμένης κυρίαρχης περιοχής, που κυβερνάται από μία αρχή, η οποία αξιώνει νομιμοποιημένη απόλυτη εξουσία επί του συνόλου του πληθυσμού και της οποίας ο θεωρητικός στόχος είναι η προαγωγή του κοινού καλού. Το κράτος, συνεπώς, διατηρεί πρωτογενή εξουσία, την οποία ασκεί επί μιας συγκεκριμένης, σαφώς καθορισμένης και προσδιορισμένης χώρας και μιας εδαφικής επικράτειας, αλλά και ενός υποκειμένου που παραπέμπει σε ένα σύνολο ανθρώπων, που διαβιεί εντός της εν λόγω επικράτειας. Στην ελληνική γλώσσα η έννοια αποδίδεται με δύο σημαίνοντα, τα οποία όμως παραπέμπουν σε διαφορετικές συναισθηματικές συνυποδηλώσεις. Οι δύο φραστικές αποτυπώσεις είναι αφενός μεν η πολιτεία και αφετέρου το κράτος.

Ο Γερμανός κοινωνιολόγος και φιλόσοφος του τέλους του 19ου αιώνα, Μαξ Βέμπερ (Max Weber), οριοθέτησε την έννοια του κράτους ως υπέρτατης πολιτικής αρχής, ως φορέα της εξουσίας, η οποία σε ένα πλαίσιο οργανωμένης κοινωνίας διατηρεί το μονοπώλιο άσκησης έννομης βίας, αποσκοπώντας στην ακώλυτη συνέχεια, την πειθαρχία και τη διατήρηση της τάξης μέσω των θεσμικών του οργάνων, όπου τούτο χρειάζεται.[28] Στο ίδιο πνεύμα και απηχώντας τη βεμπεριανή λογική, ο Harold Laski αντιλαμβάνεται το κράτος ως «την κοινωνία, που υπόκειται στην κατοχή μιας καταναγκαστικής εξουσίας, η οποία είναι νομικά ανώτερη από κάθε άτομο ή ομάδα που απαρτίζει την κοινωνία…το κράτος είναι ένας τρόπος για την οργάνωση της συλλογικής ζωής μιας συγκεκριμένης κοινωνίας».[29]

Η κυριαρχία του κράτους συνυφαίνεται προς την κυρίαρχη οργάνωσή του, που σημαίνει πως το κράτος στις εσωτερικές του υποθέσεις έχει δικαίωμα να εκφράζει, αλλά και να επιβάλλει τη βούλησή του στα άτομα, τα οποία διαβιούν εντός των ορίων του. Σε μια οπτική, που σαφώς παραπέμπει στη ρεαλιστική σχολή των διεθνών σχέσεων, ο Laski θα υποστηρίξει πως «Το κράτος όταν κρίνει αν πρέπει να δεχτεί ή να μη δεχτεί, ως δεσμευτικό, κάποιο προτεινόμενο κανόνα του διεθνούς δικαίου, οφείλει να θεωρεί μονάχα τα δικά του συμφέροντα».[30]

---

[28] A. Anter (2014) *Max Weber's Theory of the Modern State: Origins, structure and Significance*, Palgrave – Macmillan

[29] Harold J. Laski (1982) *Το κράτος στη θεωρία και στην πράξη*, Εκδόσεις Κάλβος, σ. 16 - 17

[30] Harold J. Laski (1982) *Το κράτος στη θεωρία και στην πράξη*, Εκδόσεις Κάλβος, σ. 195 - 196

Κατά τον Αριστόβουλο Μάνεση το κράτος είναι «οργάνωση αυτοδύναμη, η οποία διέπει τη συμβίωση του συνόλου των ανθρώπων που διαβιούν εντός ορισμένης χώρας».[31] Τα τρία χαρακτηριστικά του κράτους, ήτοι ο λαός, η χώρα και η εξουσία συνυφαίνονται προς τη νομική θέσμιση. Η τελευταία δε εξηγεί πως η πολιτική κοινωνία είναι οργανωμένη βάσει της εξουσίας και οι κανόνες δικαίου διέπουν το κρατικό οικοδόμημα, σχηματοποιώντας και διαρθρώνοντας το πλαίσιο της κοινής συνύπαρξης και διαβίωσης στην εκάστοτε χώρα και λαό. Συνεπώς, η έννοια του κράτους παραπέμπει σε ορισμένα εκ των ων ουκ άνευ στοιχεία, επί των οποίων δομείται και συνδέεται άρρηκτα, όπως καταρχήν αποδίδονται στο τρίπτυχο λαός – χώρα - εξουσία.

Ι.Α.5.1. Ο λαός ως υποκειμενική διάσταση

Με τον όρο λαός γίνεται αντιληπτό το υποκειμενικό στοιχείο του κράτους, όπως τούτο θα μπορούσε να εξικνείται αρχικώς στο σύνολο των ατόμων που κατοικούν μόνιμα σε μια συγκεκριμένη εδαφική επικράτεια, στο ίδιο έδαφος και υπόκεινται στην ίδια οργανωμένη δομή άσκησης εξουσίας. Σημειώνεται πως ο όρος λαός αντιδιαστέλλεται προς τον πληθυσμό μιας περιοχής και τούτο γιατί στον πληθυσμό εντάσσονται και άτομα, τα οποία δεν φέρουν την ιδιότητα του πολίτη, δεν είναι αυτόχθονες ή μπορεί να είναι αλλοδαποί, οι οποίοι απλώς κατοικούν εντός του κράτους. Ο λαός δεν συνίσταται μόνο από εθνοτικά συγγενή μεταξύ τους πρόσωπα, τα οποία ενδεχομένως να συνδέονται με μια κοινή γλώσσα ή θρησκεία. Τα άτομα, τα συναποτελούντα τον λαό, συχνά ομιλούν διαφορετικές μεταξύ τους γλώσσες, εμφορούνται από διάφορες θρησκείες, ενώ δυνητικά αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέρος ενός ή περισσοτέρων εθνών.

Το κύριο στοιχείο του λαού είναι πως τα υποκείμενα που συναποτελούν τον λαό διαβιούν στην ίδια χώρα και συνδέονται με το κράτος με τον θεσμό της ιθαγένειας[32], της υπηκοότητας[33], της πολιτότητας[34]. Τοιουτοτρόπως, αποκτά το υπό αναφορά σύνολο

---

[31] Αριστόβουλος Μάνεσης (1967) *Συνταγματικόν Δίκαιον*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Θεσσαλονίκη, Αφοι Π. Σάκκουλα, σ. 39

[32] Οι αφετηριακές στιγμές της έννοιας της ιθαγένειας δεν συνυφαίνονται προς τα δημοκρατικά θέσμια, αλλά συνειρμικά μεταφέρουν ως σημασιολογικό φορτίο συνθήκες, όπου υφίσταντο όλως ιδιαιτέρως σχέσεις εξουσιαστών και εξουσιαζομένων εντός μιας κρατικής δομής ή μιας πολιτικής εξουσίας.

[33] Ως ανωτέρω, η αναφορά σε υπηκοότητα ως σύλληψη μεταφέρει στην περίοδο του Μεσαίωνα και την άνθηση της φεουδαρχίας, όπου κύριο χαρακτηριστικό ήταν η εξουσία του μονάρχη επί των εκλαμβανομένων ως υπηκόων του. Καθίσταται, δηλαδή, δεδομένο πως η συνυποδήλωση του υπηκόου και εν εκτάσει της υπηκοότητας εκκινεί ως συλλογισμός από μια περίοδο, κατά την οποία δεν υφίστατο ως δομικό χαρακτηριστικό των κρατών ή εν γένει των διοικητικά διαρθρωμένων πολιτικών σχηματισμών, συντάγματα.

[34] Η πολιτότητα ως όρος που προσδιορίζει κατεξοχήν την ιδιότητα του πολίτη δεν περιλαμβάνει ως σημασιολογικό φορτίο και τοιουτοτρόπως παρουσιάζει εγγενώς έναν ανεξάρτητο χαρακτήρα,

δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αυτή η συνθήκη εμπεριέχει τη διαμόρφωση μιας πολιτικής κοινωνίας, στην οποία το εκάστοτε άτομο είναι φορέας δικαιωμάτων και ελευθεριών και υφίσταται ως μέλος της σε ένα πλαίσιο ισότητας σε συνθήκες ελευθερίας. Η έννοια της ισότητας είναι συνυφασμένη με την ίση μεταχείριση των πολιτών, ανεξαρτήτως των εθνικών τους καταβολών, των ιδεολογικών τους πεποιθήσεων και των θρησκευτικών ή άλλων προσανατολισμών τους. Σε ένα ιδεατό σχήμα, οι πολίτες του κράτους, ακόμη και εάν δεν ανήκουν στην ίδια εθνική κοινότητα αποτελούν το λεγόμενο civic nation[35], έννοια η οποία προσδιορίζει τον λαό βάσει της πολιτότητας και της επικράτειας, στην οποία βρίσκεται εγκατεστημένος.[36]

Συνεπώς, lato sensu, ο λαός οριοθετείται, ανεξαρτήτως των διαχωριστικών του στοιχείων, από το γεγονός πως ζει σε μια συγκεκριμένη εδαφική επικράτεια και υφίστανται τα μέρη που τον συναποτελούν ως πολίτες του κράτους, κατέχοντες κατά ταύτα την ιθαγένεια, «το δικαίωμα των δικαιωμάτων», το οποίο τους καθιστά λαό του συγκεκριμένου κράτους.[37] Η πολιτική έννοια του λαού αντικατοπτρίζει την ένταξη του ατόμου στην πολιτική κοινωνία. Τούτη εκδηλώνεται με την κατοχή ενός διαβατηρίου ή/και ταυτότητας του κράτους, στοιχείο, το οποίο είναι προσδιοριστικό της έννοιας του πολίτη. Σε αυτή την προσέγγιση το τυπικό στοιχείο, το οποίο λειτουργεί εν είδει κριτηρίου για τον προσδιορισμό ενός ατόμου ως πολίτη και ως μέλος του λαού είναι η ιθαγένεια. Εφόσον οριοθετηθεί συναφώς, τότε η έννοια του λαού προσλαμβάνει καθαρά πολιτικό χαρακτήρα και όχι πολιτισμικό. Προεκτείνοντας τον συλλογισμό τούτο, η έννοια του λαού αποδεσμεύει την αξιολογική κρίση από το εθνικιστικό συγκείμενο ή τον πολιτισμικό του χαρακτήρα εν γένει.

Stricto sensu, ο λαός παραπέμπει στο εκλογικό σώμα. Ο λαός, προσδιοριζόμενος ως εκλογικό σώμα, αποτελεί το ανώτατο όργανο του κράτους, αφού εν προκειμένω είναι επιφορτισμένο με αρμοδιότητες και εξουσίες, συνταγματικά θεμελιωμένες. Τούτο δε εξηγεί πως το υποσύνολο των ενηλίκων πολιτών ενός λαού σε αυτή την περίπτωση είναι δυνατόν να γίνεται αντιληπτό ως λαός. Υπ' αυτό το πρίσμα, ο λαός είναι ένα ακόμη πιο στενό σώμα, γιατί σε αυτό εντάσσονται μόνο άτομα, τα οποία έχουν ενηλικιωθεί, δεν υφίστανται στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων και διατηρούν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

αναφορές στο φύλο, το χρώμα, την εθνοτική καταγωγή, το πολιτικό υπόβαθρο και άλλα γνωρίσματα που αποδίδονται στο παρόν ή έτυχαν αποδόσεως στο παρελθόν σε πρόσωπα.

[35] Azar Gat, Alexander Yakobson (2013) *Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism*, Cambridge University Press, σ. 260

[36] Frank Unger, Sima Godfrey (2004) Introduction στο *The Shifting Foundations of Modern Nation-states: Realignments of Belonging*, University of Toronto Press, σ. 3 – 18 (7), Camilia Elowson (2013) The Ouagadougou Political Accord στο *Mediation and Liberal Peacebuilding: Peace from the Ashes of War?* (επιμ. Mikael Eriksson, Roland Kostić), Routledge, σ. 92 – 117, (σ.92)

[37] Ernst Hirsch Ballin (2011) *Citizens' Rights and the Right to Be a Citizen*, Brill, σ. 65 κ.ε.

Επιχειρώντας έτι περαιτέρω την αποσαφήνιση της έννοιας λαός σημειώνεται πως ιδωμένη μέσα από μια κοινωνιολογική οπτική, ο λαός είναι δυνατόν να αποδίδει κατά τρόπο καταχρηστικό μικρότερα υποσύνολα, όπως τα μέλη ενός κόμματος ή τους συμμετέχοντες σε μια διαμαρτυρία. Επίσης, απογυμνώνοντας την έννοια από το πολιτικό της περιεχόμενο και δίδοντας έμφαση στο πολιτισμικό και ανθρωπολογικό συγκείμενο, μπορεί κανείς να εντοπίσει ερμηνευτικές προσεγγίσεις που προβάλλουν τον λαό, έχοντα συνάφεια προς το γένος, όρος, ο οποίος δεν είναι απαλλαγμένος φυλετικών διακρίσεων και ενίοτε κοινωνικών ανισοτήτων, που εκπορεύονται από παρελθούσες εποχές, όταν και υφίστατο πολιτική οργάνωση στη βάση αυτοκρατορικών, μοναρχικών και αυταρχικών εν γένει συστημάτων. Η έννοια του λαού δεν συνάδει προς το γένος, εφόσον ο λαός παραπέμπει εκ των πραγμάτων στην εμπέδωση της δημοκρατικής αρχής, στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ της οποίας είναι η ισότητα των πολιτών εντός του πλαισίου μιας πολιτικής κοινότητας.

Συνοψίζοντας ως προς την αναφορά στο γένος, επισημαίνεται πως ιδιαιτέρως στη σημερινή εποχή, όπου δεν υφίσταται πλέον το στοιχείο των πολυεθνοτικών αυτοκρατοριών, όπου το γένος λειτουργούσε ως ένα εκ των διακριτικών στοιχείων σε έναν πληθυσμό, η προσπάθεια προβολής και εμπέδωσης μιας ομοιογένειας βάσει του γένους, προβάλλει ως ένα εγχείρημα αφενός ουτοπικό και αφετέρου σαφώς επικίνδυνο, καθώς ελλοχεύει κινδύνους, όπως τούτοι εκδηλώθηκαν κατά τρόπο βίαιο και απάδοντα του ανθρωπίνου πολιτισμού υπό την μορφή εθνοκαθάρσεων τον 19^{ο} και 20^{ο} αιώνα.

Ι.Α.5.2. Πτυχές της επικράτειας

Η έννοια της χώρας παραπέμπει σε μια εδαφική περιοχή, στην οποία ασκείται η κρατική εξουσία επί όλων των προσώπων που βρίσκονται εγκατεστημένα στον συγκεκριμένο χώρο.[38] Η χώρα παραπέμπει σε διάφορα χαρακτηριστικά και δομικά στοιχεία που την συναποτελούν, όπως το έδαφος, τη γη, τη θάλασσα, που εκτείνεται ως μια ορισμένη απόσταση από την ακτή, αλλά και ο αέρας πάνω από το κράτος.[39] Επομένως, η χώρα ή η επικράτεια γίνεται κατανοητή ως μια γεωγραφικά προσδιορισμένη περιοχή, στην οποία εντάσσεται τόσο η εδαφική, η χερσαία, αλλά και η θαλάσσια, δηλαδή η θάλασσα που περιβάλλει τη χερσαία περιοχή, στην οποία βρίσκεται η αιγιαλίτιδα ζώνη, τα χωρικά ύδατα, η υφαλοκρηπίδα, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (εφόσον οριοθετηθεί), όπως επίσης και τα

[38] Chatterjee Aneek (2010) *International Relations Today: Concepts and Applications*, Pearson, σ. 55
[39] Urban George Whitaker (1964) *Politics and Power: A Text in International Law*, Harper & Row, σ. 229

τμήματα του υπεδάφους.[40] Στην εναέρια περιοχή, περιλαμβάνεται η υπερκείμενη της χερσαίας ζώνης έκταση.[41] Ο χώρος τούτος είναι το πλαίσιο εντός του οποίου ασκείται η κρατική εξουσία επί των προσώπων που βρίσκονται εγκατεστημένα σε αυτήν. Πέραν τούτου, τα πρόσωπα μπορεί απλώς να διαμένουν στο κράτος ή να διέρχονται μέσα από την επικράτειά του, εδαφική, θαλάσσια και εναέρια, χωρίς απαραιτήτως να είναι πολίτες του, όπως επί παραδείγματι στην περίπτωση αλλοδαπών.

Ως προς τον καθορισμό των ακριβών συντεταγμένων της επικράτειας ενός κράτους σημειώνεται πως τούτες προκύπτουν και υφίστανται διεθνώς, εφόσον αποτελούν προϊόν νομιμότητας, το οποίο αναγνωρίζεται από σχετικές διεθνείς συνθήκες.[42] Εκτός τούτου, τα όρια μιας επικράτειας μπορούν να προκύψουν ή να τύχουν αναπροσαρμογής και κατ' επέκταση μείωσης ή αύξησης και από μονομερείς πράξεις, οι οποίες ανταποκρίνονται ή και ενίοτε προσκρούουν στο διεθνές δίκαιο ή δεν τυγχάνουν αποδοχής, κατά το μάλλον ή ήττον, από άλλα κράτη.[43] Η κατάσταση τούτη μπορεί να πραγματωθεί, είτε σε περίπτωση που η κρατική οντότητα δεν ανταποκρίνεται στη νομιμοφροσύνη, είτε σε περιπτώσεις, όπου μια τέτοια συνθήκη επιτρέπεται από το διεθνές δίκαιο.[44]

Ι.Α.5.3.Εξουσία: Θεσμοθετημένοι περιορισμοί και υποχρεώσεις

Το τρίτο χαρακτηριστικό της εκάστοτε κρατικής οντότητας, που συνιστά εγγενές συστατικό της, είναι η εξουσία[45], η οποία ασκείται εξ ιδίου δικαίου, είναι δηλαδή πρωτογενής, αυτοδύναμη και ανεξάρτητη από οποιαδήποτε άλλη αρχή.[46] Αυτό σημαίνει πως η κρατική εξουσία εκπορεύεται από το ίδιο το κρατικό υποκείμενο, αντλείται από τον εαυτό του και αρθρώνεται διαμέσου των πολιτικών διαδικασιών.[47] Η πραγμάτωση αυτού του σκεπτικού εξηγεί το γεγονός πως δεν υφίσταται κάποιο άλλο θεσμικό πλαίσιο, οργανισμός, φορέας ή και κρατική οντότητα εκ της οποίας αντλείται η εξουσία. Συνεπώς, εκλαμβάνεται η

---

[40] Aslaug Asgeirsdottir (2008) *Who Gets What?: Domestic Influences on International Negotiations Allocating Shared Resources*, State University of New York Press, σ. 36
[41] Marc Cogen (2015) *An Introduction to European Intergovernmental Organizations*, Ashgate, σ. 39
[42] Kevin Harrison, Tony Boyd (2003) *Understanding Political Ideas and Movements*, Manchester University Press, σ. 24
[43] Christian Walter (2014) Postscript: Self-Determination, Secession and the Crimean Crisis 2014 στο *Self-determination and Secession in International Law* (επιμ. Christian Walter, Antje von Ungern-Sternberg, Kavus Abushov) Oxford University Press, σ. 298
[44] Marcelo G Kohen, Marcelo G. Kohen (2006) *Secession: International Law Perspectives*, Cambridge University Press
[45] Harold Joseph Laski (1921) *The Foundations of Sovereignty and Other Essays*, Harcourt, Brace and Company
[46] Shailaja Fennell (2013) *Law, Institutions and International Development: The Interrelations Between Legal Reform and International Development*, Routledge, σ. 89
[47] Iain MacKenzie (2009) *Politics: Key Concepts in Philosophy*, Bloomsbury, σ. 51 κ.ε

κρατική εξουσία ως υπέρτατη αρχή[48], η οποία τείνει να γίνεται σεβαστή από οποιοδήποτε άτομο διαβιεί εντός μιας συγκεκριμένης επικράτειας, πράγμα το οποίο και παραπέμπει συναφώς στον σεβασμό της νομοθετικής, δικαστικής και εκτελεστικής διάρθρωσής του. Η ως άνω αναφορά στην εξουσία θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή σε ένα εσωτερικό πλαίσιο, αναφερόμενη κατά ταύτα ως εσωτερική κυριαρχία.[49] Η εσωτερική πτυχή της κυριαρχίας του κράτους διαφοροποιείται σαφώς από εκείνην της εξωτερικής, αλλά οι δύο πτυχές της κυριαρχίας αλληλοσυμπληρώνονται[50], προβαλλόμενες ως ενιαίο σχήμα κρατικής κυριαρχίας, όπως καταγράφεται αναλυτικότερα σε επόμενη υποενότητα.

Σχηματοποιημένη η εξουσία προσδιορίζει αφενός την εθελούσια και ταυτοχρόνως αναγκαστική απόδοση εκ μέρους του ατόμου του δικαιώματος στο κράτος, όπως τούτο ορίσει λειτουργούς, ένεκα της θέσης, της ιδιότητας, του αξιώματός τους, να πραγματώνουν επιμέρους διαστάσεις της εξουσίας επί άλλων ατόμων. Συνεπώς, η κρατική εξουσία ασκείται από το κράτος και το άτομο αποδέχεται να υπαχθεί στην εξουσία κάποιου κράτους, ανεξαρτήτως του επαγγέλματος ή της κατοικίας του. Τα άτομα συναποτελούν σώμα, στο οποίο περιέχονται τόσο οι πολίτες, όσο και οι διαβιούντες σε αυτό. Η έννοια του πολίτη είναι συνυφασμένη με μια δέσμη δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων, αλλά και σαφώς υποχρεώσεων και αρμοδιοτήτων.

Σε αυτό τον ορίζοντα, το κράτος εφόσον διατηρεί την εξουσία να επιβάλλει την ισχύ του ή κατά Βέμπερ, βία, αναπτύσσει το πεδίο των σχέσεων και αλληλεπίδρασής του με το πολιτικό υποκείμενο.[51] Αυτό, όμως, δεν παραπέμπει ως νοηματοδότηση στην αντίληψη πως το κράτος ασκεί κυριότητα επί των πολιτών εν είδει ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Αντιθέτως, ένεκα της εγγενούς εξουσίας, το κράτος συνιστά εκείνον τον θεσμό, ο οποίος διαθέτει για την επιβολή της πλειάδα μέσων εξαναγκασμού.[52] Ενδεικτικά και όχι εξαντλητικά αναφέρουμε τους δικαστικούς θεσμούς, το στράτευμα, την αστυνομία, την συλλογή φόρων κ.ά. Συναφώς, η άσκηση της εξουσίας αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των σκοπών και στόχων του κοινωνικού συνόλου και της ευημερίας της κοινωνίας ευρύτερα. Υπ' αυτό το πρίσμα θα πρέπει να κατανοείται η εξουσία του κράτους ως ακαταγώνιστη και υπέρτατη, αφού είναι σε

[48] Richard Jackson, Georg Sørensen, Jørgen Møller (2016) *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford University Press, σ. 356
[49] Alexander Wendt (1999) *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, σ. 206 κ.ε
[50] Jean L. Cohen (2012) *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy, and Constitutionalism*, Cambridge University Press, σ. 200 κ.ε.
[51] Mike Bourne (2014) *Understanding Security*, Palgrave – Macmillan, σ. 72
[52] Hans Henrik Bruun (2016) *Science, Values and Politics in Max Weber's Methodology*: New Expanded Edition, Routledge, σ. 248

θέση ανά πάσα στιγμή και εφόσον κριθεί απαραίτητο να την ασκήσει μέσω χρήσης φυσικής ή άλλης μορφής βίας, αποσκοπώντας στην ομαλή διατήρηση της λειτουργίας του.[53]

Αν και το κράτος διαθέτει εξουσία επί των πολιτών του, εντούτοις αυτή η εξουσία υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι οριοθετούνται στο Σύνταγμα και στους νόμους. Το κράτος δικαίου, όπως τούτο δομείται σε δημοκρατικά οργανωμένες κρατικές δομές συναρτάται προς τη θεσμοθετημένη άσκηση της εξουσίας και τη διάκριση των εξουσιών, που σημαίνει πως η άσκησή τους αποδεσμεύεται από τον φορέα της και εκδηλώνεται διά των προνοιών του συντάγματος, δηλαδή υφίσταται ως θεσμικά κατοχυρωμένη.[54] Πέραν, όμως, του εσωτερικού πλαισίου, κάθε κρατική οντότητα αναλαμβάνει ορισμένες ευθύνες, περιορισμούς και υποχρεώσεις έναντι των άλλων κρατών, οργανισμών, θεσμών, φορέων και εν γένει δομών εξουσίας. Με την έννοια της υποχρέωσης θα πρέπει, επί παραδείγματι, να γίνει αντιληπτή η συμπεριφορά κάθε κρατικής οντότητας να μην προβεί σε πολεμικές επιχειρήσεις έναντι άλλων κρατών, εφόσον δεν δεχθεί επίθεση.[55] Ο πόλεμος θα πρέπει να είναι το τελευταίο καταφύγιο ενός κράτους και να λάβει χώρα εφόσον χρησιμοποιηθεί και εξαντληθεί κάθε ειρηνικό μέσο προς επίλυση των διαφορών.

Ι.Α.5.4 Συγκλίνουσες θέσεις περί κρατικού προορισμού και αποστολής

Προορισμός των κρατών είναι το να εμπεδώνουν σε καθημερινή βάση την ασφάλεια των πολιτών τους στο εσωτερικό τους, αλλά και έναντι κάθε εξωτερικού εχθρού και εφόσον αυτό είναι δυνατόν να εφαρμόζεται και με ειρηνικά μέσα. Προς τούτο, ιδιαιτέρως τον 20ο αιώνα ιδρύθηκαν διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, στα οποία τα κράτη προσφεύγουν προκειμένου να λύσουν τυχόν διαφορές και με αυτό τον τρόπο να ελαχιστοποιήσουν το ενδεχόμενο μιας πολεμικής αναμέτρησης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οι εξαιρετικά καταστροφικές συνέπειές του για την ανθρωπότητα προέβαλαν σε αυτό το πλαίσιο την ανάγκη ίδρυσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ως συνέχειας της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ), ως μέσου για τη μείωση, την ελαχιστοποίηση ή και δυνητικά την απάλειψη των συγκρούσεων και εν γένει των επιθετικών ενεργειών ενός κράτους ή συνασπισμού κρατών έναντι άλλου ή/και άλλων.[56]

---

[53] Dennis Hume Wrong (2009) *Power: Its Forms, Bases, and Uses*, Transaction Publishers, σ. 86 - 88

[54] Ken Newton, Jan W. Van Deth (2005) *Foundations of Comparative Politics*, Cambridge University Press, σ. 45 κ.ε

[55] Βλ. Καταστατικός Χάρτης, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

[56] Ηλίας Κρίσπης (2008) Ιστορικό της ίδρυσης των Η.Ε. και παρατηρήσεις / σκέψεις ως προς τον Χάρτη των Η.Ε. και τη δράση των στο *60 Χρόνια Ηνωμένα Έθνη, 50 Χρόνια Ευρωπαϊκή Ένωση*, Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών καθηγητού Ηλία Κρίσπη και Δρ. Α. Σαμαρά – Κρίσπη, Εθνικό και

Σε προηγούμενες εποχές το κράτος χαρακτηριζόταν και ως νυκτοφύλαξ κύων[57], υπό την έννοια πως η αποστολή του ερμηνευόταν ως η φροντίδα για τη διατήρηση της τάξεως και της ασφάλειας από κάθε διατάραξη, αφήνοντας κατ' αυτό τον τρόπο τον πολίτη ελεύθερο να διευθετεί το πώς θα δομήσει τη ζωή του και ποιο επάγγελμα θα επιλέξει. Στη σημερινή εποχή ο ρόλος του κράτους έχει διευρυνθεί και εμβαθύνει, ακριβώς για να προστατεύσει, όχι τα δικαιώματα του πολίτη μόνον, αλλά και ότι ορίζεται και αναγνωρίζεται ως κοινό συμφέρον. Η κάθε εκδήλωση της ζωής του ανθρώπου τίθεται υπό την έμμεση ή άμεση επέμβαση του κράτους, το οποίο καλείται δικαιωματικά να διασφαλίζει πως δεν προασπίζει μόνο το συμφέρον του ενός, αλλά το συλλογικό καλό. Εσωτερικώς, στο πλαίσιο της δημοκρατικής διαδικασίας, παράλληλα προς την προστασία του εκάστοτε επιμέρους πολίτη, αλλοδαπού ή εν γένει διαμένοντα σε αυτό, το κράτος υποχρεούται να προστατεύει και να σέβεται τις μειονότητες και εθνότητες που διαβιούν στην επικράτειά του, είτε αυτές είναι θρησκευτικές ή εθνικές.

Με βάση αυτή τη θέαση του προορισμού και της αποστολής του κράτους, το κράτος είναι επιφορτισμένο με την κάλυψη των αναγκών της ζωής των πολιτών του. Οι ανάγκες αυτές αναφέρονται, αλλά δεν εξαντλούνται στους τομείς της παιδείας, της υγείας, της περίθαλψης, των συγκοινωνιών, του εμπορίου, της βιομηχανίας, της κοινωνικής πρόνοιας, των επενδύσεων για έργα κοινής ωφελείας, της διασφάλισης εργασίας, της ακώλυτης γεωργίας, του αθλητισμού, της προαγωγής του πολιτισμού, των γραμμάτων και των τεχνών, της ανύψωσης του βιοτικού επιπέδου του λαού με την αύξηση της παραγωγικότητας κ.ά.

Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκδόσεις του Ιδρύματος – Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 17 – 30, Ειρήνη Χειλά (1999) *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων. Ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύνα*μης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

[57] Δημήτριος Τσάκωνας (1970) *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογίαν*, Τόμος Α', Αθήναι, σ 35

Ι.Α.6. Η έννοια της κυριαρχίας: Παραδοσιακές και σύγχρονες εκφράσεις

Ι.Α.6.1.Αφετηριακές συναγωγές επί της διάκρισης εσωτερικής και εξωτερικής κυριαρχίας

Όπως κατεδείχθη ανωτέρω, το κράτος διατηρεί πρωτογενώς εξουσία, που αντανακλάται στο γεγονός πως σε εσωτερικό πλαίσιο, δηλαδή εντός των ορίων της επικράτειάς του ασκεί εξουσία επί ατόμων, τα οποία υφίστανται την αποτελεσματική επιβολή της κυριαρχίας. Η κυριαρχία, όμως, του κράτους συνιστά μια διαδικασία, που συμπλέει προς τα δημοκρατικά θέσμια, κατάσταση που ενέχει στο σκεπτικό της έναν αυτοπεριορισμό του κράτους. Συνεπώς, η ακαταγώνιστη εξουσία τότε μόνον οριοθετείται, όταν το κράτος το ίδιο το επιτρέπει, πράγμα που παραπέμπει στη συνθήκη πως η εξουσία του δεν είναι ετεροπροσδιοριζόμενη.

Στον αντίποδα, η εξωτερική κυριαρχία αντανακλάται στην ανεξαρτησία της εκάστοτε κρατικής οντότητας, που εγγενώς διατηρεί έναν εξωστρεφή χαρακτήρα. Αυτό εκβάλλει στο γεγονός πως η εξωτερική κυριαρχία δεν υφίσταται σε εσωτερικό πλαίσιο, αλλά προεκτείνεται πέραν της εδαφικής επικράτειας. Επί παραδείγματι, η υπογραφή μιας διεθνούς συμφωνίας, σύμβασης, συνθήκης από τον εκάστοτε επικεφαλής του κράτους, δεσμεύει το υποκείμενο διεθνούς δικαίου κατά τρόπο, που συνιστά πράξη αντανακλώσα το ίδιο το κράτος. Η κρατική οντότητα, αφού υφίσταται ως νομικό πρόσωπο, δεσμεύεται διά του αντιπροσώπου ή εκπροσώπων της, σε ανώτατο επίπεδο, όπου η έκφραση της βούλησης του προσώπου, του κατέχοντος θεσμικό αξίωμα, εκβάλλει σε τελική ανάλυση ως επιθυμία της βούλησης της κρατικής οντότητας.

Το κράτος υφίσταται σε διεθνές πλαίσιο ως μέλος μιας κοινότητας κρατών, τα οποία αναγνωρίζουν στα υπόλοιπα μέλη της ορισμένα χαρακτηριστικά και υποχρεώσεις, βάσει των οποίων διαρθρώνουν την εν γένει στάση και συμπεριφορά τους. Η εξωτερική κυριαρχία ενός κράτους, δηλαδή η ανεξαρτησία δράσης του εκάστοτε κράτους είναι δυνατόν να ενσωματώνει ορισμένους περιορισμούς. Τούτοι οι περιορισμοί είναι διττοί. Αφενός εκπορεύονται από το ίδιο το Σύνταγμα της εκάστοτε χώρας. Αφετέρου οριοθετούνται βάσει του διεθνούς δικαίου. Συνεπώς, το κρατικό συνταγματικό πλαίσιο εμπεδώνει εν μέρει την κυριαρχία του κράτους. Το δε κράτος, εφόσον υφίσταται στο πλαίσιο της εφαρμογής της διάκρισης των εξουσιών, που παραπέμπει στην έννοια του κράτους δικαίου, τότε θεμελιωδώς αυτοπεριορίζεται. Ο ρυθμιστής του αυτοπεριορισμού του, πέραν του θεσμικού πλαισίου του συντάγματος και της νομοταξίας, είναι οι φορείς και τα όργανά του.

Με τον όρο εξωτερική κυριαρχία νοείται και η ανεξαρτησία μιας κρατικής οντότητας. Αυτό σημαίνει πως το κράτος λειτουργεί ανεξαρτήτως της βούλησης άλλων κρατικών οντοτήτων σε διεθνές πλαίσιο. Η διάρθρωση των κρατικών οντοτήτων στο διεθνές σύστημα κρατών με την ύπαρξη αναγνωρισμένων υποκειμένων διεθνούς δικαίου, αριθμού 193 μέχρι τούδε, εξηγεί το γεγονός πως τα κράτη έναντι του διεθνούς δικαίου τυπικώς υφίστανται ως ίσα. Η αναφορά στην τυπική διάσταση δεν αντανακλά απλώς και μόνον ένα σχήμα λόγου εν προκειμένω, αλλά εξηγεί πως στην πραγματικότητα η ισότητα δεν είναι δηλωτική του οικονομικού μεγέθους ή των στρατιωτικών δυνατοτήτων μιας εκάστοτε χώρας.

Η ανεξαρτησία του κράτους συνεπάγεται ως θεμελιακή συνιστώσα πως η εκάστοτε οντότητα και μόνον εκείνη νοείται και είναι ικανή να αναλάβει για τον εαυτό της, έχουσα συνείδηση των συνεπειών, μια δράση ή μία υποχρέωση. Δεν υπάρχει άλλη κρατική οντότητα, η οποία οικεία βουλήση να προβεί σε μια τέτοια ενέργεια και να καταστρατηγήσει την κυριαρχία και την ανεξαρτησία του κράτους. Αυτό αναπτύσσεται ως πρακτική αποτύπωση στην περίπτωση κήρυξης πολέμου, συμμετοχής σε μια συμμαχία κρατών, σύναψη συνθηκών κ.ά. Πέραν τούτων, εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο της εξωτερικής κυριαρχίας ενός κράτους είναι πως το υποκείμενο διεθνούς δικαίου δεν διατηρεί το δικαίωμα να επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Αυτή η συνθήκη υφίσταται και ως εγγενής παράμετρος ως προς τον ρόλο και τις λειτουργίες διεθνών θεσμών και οργανισμών.

Τοιουτοτρόπως, το κράτος είναι που ορίζει πώς, πότε και εάν ένα άλλο κράτος ή ένας θεσμός ή οργανισμός θα υπεισέλθει και θα αναλάβει ρόλο στις υποθέσεις που το αφορούν, όπως και σε ποιο βαθμό θα εμπεδωθεί μια τέτοια κατάσταση. Στις περιπτώσεις που αυτό υφίσταται είναι όταν το ίδιο το κράτος αποφασίσει πως παραχωρεί μέρος της κυριαρχίας του σε άλλα κράτη, προκειμένου εκείνα να αναλάβουν ορισμένες εκ των υποχρεώσεών του έναντι του διεθνούς δικαίου ή έναντι άλλων κρατών. Αυτή η αναφορά θα μπορούσε να ειδωθεί ανάγλυφα στην περίπτωση, όπου ένα κράτος συνάπτει αμυντικές συμμαχίες με άλλα κράτη.

Η υφιστάμενη συνθήκη συμμετοχής ενός κράτους σε υπερκρατικές ή διακυβερνητικές δομές εξουσίας ή σε συνασπισμούς κρατών ή ενώσεις, όπως της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως σε έναν βαθμό σχετικοποιεί την έννοια της κυριαρχίας. Τούτη δε, στο πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας κρατών και του ρόλου του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών παρουσιάζει σημεία διάβρωσης, καθώς σε ιδιάζουσες και εξαιρετικές περιπτώσεις, το Συμβούλιο Ασφαλείας, κατόπιν αποφάσεώς του, είναι δυνατόν να παρέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους. Αυτό το δεδομένο μπορεί να αντανακλάται ως αντίδραση με τη χρήση στρατιωτικών μέσων, όταν στο εσωτερικό του κράτους υπάρχει μαζική, συστηματική

παραβίαση διεθνών συνθηκών και διάπραξης εγκλημάτων, όπως εθνοκαθάρσεων, εκκαθαρίσεων του πληθυσμού, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και στέρηση των ατόμων ή των εκλαμβανομένων ως μειονοτήτων από τα νόμιμα δικαιώματά τους.

Ι.Α.6.2. Όψεις του κράτους και της κυριαρχίας στην πολιτική φιλοσοφία και στο διεθνές σύστημα

Η έννοια της κυριαρχίας ως βασικός, συνεκτικός παράγοντας του κράτους αναπτύσσεται από τον Jean Bodin (Ζαν Μποντέν) κατά τον 16ο αιώνα και σαφώς ένεκα συγκεκριμένων χωροχρονικών συμφραζομένων, ο οποίος κατέγραφε τον τρόπο και το πλαίσιο, εντός του οποίου ο μονάρχης, εν προκειμένω της Γαλλίας, είχε το δικαίωμα να ασκήσει την εξουσία του.[58] Στην οπτική του Bodin η κυριαρχία ορίζεται ως «υπέρτατη αρχή» (suprema potestas).[59] Ο Άγγλος φιλόσοφος, Thomas Hobbes (Τόμας Χομπς), στο κομβικής σημασίας έργο του, που εκλαμβάνεται ως πόνημα πολιτικής φιλοσοφίας, τον «*Λεβιάθαν*» κατά τον 17ο αιώνα, προσωποποίησε στο εξώφυλλο του βιβλίου του και οπτικοποίησε κατά τρόπο παραστατικό την έννοια της κρατικής κυριαρχίας.[60] Τούτη παραπέμπει σε μια δύναμη, η οποία διατηρεί εγγενώς εξουσία, δηλαδή προσδιορίζεται ως πρωτογενής και συναφώς ακαταγώνιστη.[61]

Στο έργο *Πολιτική Θεολογία*, δημοσιευθέν τον Μάρτιο του 1922, ο Carl Schmidt (Καρλ Σμιτ) υπεστήριξε ως προς την έννοια της κυριαρχίας πως «κυρίαρχος είναι όποιος αποφασίζει για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Μονάχα αυτός ο ορισμός είναι σε θέση να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στην έννοια της κυριαρχίας ως έννοια οριακή. Γιατί «οριακή έννοια» δεν σημαίνει έννοια συγκεχυμένη, σαν κι αυτές που συναντάμε στη θολή ορολογία

---

[58] Jean Bodin (1992) *Bodin: On Sovereignty, Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth* (επιμ. και μετάφρ. Julian H. Franklin), Cambridge University Press

[59] Σε αναφορά προς τον μονάρχη τούτο εξηγεί πως ο ίδιος δεν είναι δυνατόν να υποταχθεί σε έλεγχο από κάποιο άτομο, όπως τούτο αποδίδεται και φραστικώς στη λατινική εκδοχή που προσδιορίζεται βάσει του ab-solutus. Ο μονάρχης, συνεπώς, είναι εκείνος που δικαιωματικά είναι σε θέση να ορίζει τις υποθέσεις που λαμβάνουν χώρα εντός των ορίων της εδαφικής του επικράτειας, παραπέμποντας συναφώς στον καθορισμό των λειτουργιών μιας κοινωνίας κατά την προσωπική του κρίση. Η εξουσία του μονάρχη υπόκειται μόνον στους φυσικούς νόμους και στον θεό, δηλαδή είναι ελέω θεού.

[60] Thomas Hobbes (2017) *Leviathan*, Penguin Books

[61] Η αποτύπωση της εξουσίας παραπέμπει σε μια υπερμεγέθη οντότητα, με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, η οποία στο εσωτερικό της περιλαμβάνει πλειάδα μικροτέρων ανθρώπων. Αυτή η οντότητα, ο Λεβιάθαν, ως εκ της θέσεώς του επιβλέπει μια επικράτεια και τα στοιχεία που την προσδιορίζουν. Η ανθρωπόμορφη σύλληψη αποτυπώνεται ως ενέχουσα χαρακτηριστικά βασιλιά, καθώς φέρει στο κεφάλι ένα στέμμα και κρατά στα χέρια της ένα σκήπτρο και ένα ξίφος. Σημειολογικά, τα αντικείμενα αυτά συνειρμικά παραπέμπουν στην έννοια της δύναμης και στην αντίληψη της ισχύος, εν προκειμένω επ' αυτών που αποτελούν το σώμα του Λεβιάθαν, δηλαδή των πολλών ανθρωπίνων υπάρξεων. Το εξώφυλλο του έργου στο πάνω μέρος αναγράφει τη φράση, προφανώς ως προσδιοριστικό στοιχείο του Λεβιάθαν, «Δεν υπάρχει εξουσία πάνω στη γη, που να συγκρίνεται με τη δική του», φράση που παραπέμπει στο 41ο κεφάλαιο του Ιώβ.

της εκλαϊκευτικής φιλοσοφίας, παρά σημαίνει έννοια κινούμενη στην απώτατη σφαίρα. Αντίστοιχα, ο ορισμός της δεν μπορεί να ερείδεται στην κανονική περίπτωση, παρά σε μια οριακή περίπτωση».[62] «Το αφηρημένο σχήμα που προβάλλεται ως ορισμός της κυριαρχίας (κυριαρχία είναι ύψιστη, πρωτογενής εξουσία) μπορεί κανείς να το δεκτεί ή όχι χωρίς να υφίσταται μεγάλη πρακτική ή θεωρητική διαφορά. Συνήθως δεν γεννιούνται αντιδικίες για μια έννοια καθ' εαυτήν, κι ακόμα λιγότερο από οπουδήποτε αλλού έγινε αυτό μέσα στην ιστορία της έννοιας της κυριαρχίας. Η διαμάχη αναφέρεται στη συγκεκριμένη της εφαρμογή, ήτοι στο ερώτημα: ποιος αποφασίζει σε περίπτωση σύγκρουσης, σε τι έγκειται το δημόσιο ή κρατικό συμφέρον, η δημόσια ασφάλεια και τάξη, le salut public κτλ;».[63]

Ο Hedley Bull (Χέντλει Μπουλ) υποστηρίζει πως η ύπαρξη της κρατικής οντότητας αναδεικνύεται ως αφετηριακή συνιστώσα των διεθνών σχέσεων, έχουσα κυβέρνηση και ασκώντας κυριαρχία σε μια επιφάνεια της γης επί ενός συγκεκριμένου πληθυσμού.[64] Στο ίδιο μήκος κύματος ο Robert Gilpin (Ρόμπερτ Γκίλπιν) θα αναπτύξει έτι περαιτέρω την εν λόγω οπτική, προσδίδοντας σε αυτήν μια διαχρονική θέαση, όταν θα εξηγήσει πως οι κρατικές οντότητες συνιστούν τους πλέον καθοριστικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος, όχι απλώς στο παρόν, αλλά σε κάθε δεδομένη στιγμή, αναδεικνύοντας κατ' αυτό τον τρόπο τα κράτη στους παράγοντες που διαρθρώνουν την παγκόσμια πολιτική.[65]

Το σύγχρονο διεθνές σύστημα περιλαμβάνει συγκεκριμένους δρώντες και κανόνες. Στο μοντέρνο σύστημα κρατών ως κύριοι δρώντες προσλαμβάνονται τα κράτη ως θεμελιώδη μέρη, εγγενές φυσιογνωμικό στοιχείο των οποίων είναι η έννοια της κυριαρχίας. Τα κυρίαρχα κράτη είναι εδαφικές μονάδες με δικαιοδοτική και νομοθετική αυτονομία. Αυτό σημαίνει πως δεν υπάγονται σε κάποια εξωτερική ή άλλη αρχή, πέραν των ιδίων των νόμων και κανόνων που θέτει το κράτος. Η αυτονομία του κράτους είναι δοσμένη εκ των πραγμάτων ως εκ της δομής του. Η έννοια της αυτονομίας στην κρατική κυριαρχία προϋποθέτει πως στο εσωτερικό του κράτους, δηλαδή ότι διαλαμβάνεται στις εσωτερικές του υποθέσεις, δεν υπόκειται στη δικαιοδοσία τρίτων υποκειμένων διεθνούς δικαίου και συνεπώς δεν είναι εκ του ρόλου, της θέσης και της αποστολής τους εξουσιοδοτημένα να επέμβουν.

Στο πλαίσιο της πρακτικής, καθημερινής διαδικασίας, είτε αυτή αφορά σε κρατικές οντότητες, είτε σε εκπροσώπους κυβερνήσεων σε όλα τα επίπεδα, είτε σε θεσμικούς παράγοντες, είτε ακόμη στη διαδικασία της ακαδημαϊκής σπουδής, ο όρος κυριαρχία έχει χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους, προσλαμβάνοντας και διαφορετικούς χρωματισμούς

---

[62] Carl Schmidt (2016) *Πολιτική Θεολογία, Τέσσερα Κεφάλαια γύρω από την διδασκαλία περί κυριαρχίας*, Εκδόσεις Κουκκίδα, σ. 17
[63] Carl Schmidt (2016) *Πολιτική Θεολογία, Τέσσερα Κεφάλαια γύρω από την διδασκαλία περί κυριαρχίας*, Εκδόσεις Κουκκίδα, σ. 18
[64] Hedley Bull (1977) *The anarchical society*, Macmillan, σ. 8
[65] Robert Gilpin (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, σ. 18

και παραπέμποντας σε διαφορετικές παραστάσεις. Η έννοια της κυριαρχίας, είτε τούτη ορίζεται ως εσωτερική, είτε ως εξωτερική, δεν σημαίνει, δεν παραπέμπει και δεν προϋποθέτει πως το κράτος μπορεί να δράσει κατά τρόπο απολύτως ελεύθερο, μη υφιστάμενο ένα πλέγμα κανόνων και συμβάσεων, τα οποία περιορίζουν το πλαίσιο των ενεργειών του, ούτως ώστε η δυνατότητα ελεύθερης βούλησης του κράτους να μην καταστρατηγεί την ελευθερία, είτε των υποκειμένων που διαβιούν στο εσωτερικό του, είτε των άλλων υποκειμένων διεθνούς δικαίου.

Στη σύγχρονη εποχή η κρατική κυριαρχία επιδέχεται αμφισβήτησης και εν γένει αναθεώρησης του χαρακτήρα της, με δεδομένες τις διεργασίες του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.[66] Η συνθετότητα και το πολυδιάστατο του εν λόγω φαινομένου, το οποίο διατρέχει τον σύγχρονο κόσμο και καταγράφει μια ενιαία αντίληψη της οργάνωσής του, τείνει να θέτει προβληματισμό ως προς την κρατική κυριαρχία. Αυτό υφίσταται καθώς παρατηρείται η ομογενοποίηση δομών, διαδικασιών και θεσμών, η οποία εκβάλλει σε μια υπερεθνική πολιτισμική, πολιτική, οικονομική και πνευματική αντίληψη του διεθνούς γίγνεσθαι. Ο κόσμος, εφόσον σταδιακά εμπεδώνεται ως ενιαίος και τούτο εξηγείται από το γεγονός της τεχνολογικής ανάπτυξης, της τεχνικής προόδου, της οικονομίας και της πολιτικής, επιδρά επί του ατόμου, αλλά και επί του κράτους, συρρικνώνοντας κατά πολλούς τον κυρίαρχο χαρακτήρα του.[67]

Ι.Α.6.3. Το τετράπτυχο της κυριαρχίας κατά την παραμετροποίηση του Stephen Krasner

Η σύγχρονη χρήση του όρου κυριαρχία, κατά τον Stephen Krasner (Στέφεν Κράσνερ), θα μπορούσε να διακριθεί σε τέσσερις κατηγορίες, η κάθε μία εκ των οποίων αποδίδει στον όρο διαφορετικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένο φορτίο.[68] Σύμφωνα με την ταξινόμηση του Krasner, η πρώτη εννοιολογική προσέγγιση της κυριαρχίας αναφέρεται στην *αλληλεξαρτώμενη κυριαρχία*[69], όπου αναγνωρίζεται με αυτό τον όρο η δυνατότητα των κρατών να ελέγχουν τις κινήσεις και εν γένει τις διαδικασίες κατά μήκος των συνόρων τους. Η έμφαση της οπτικής αυτής εστιάζει στο ότι τα κράτη εξακολουθούν να διατηρούν κάθε δικαίωμα να ασκήσουν έλεγχο επί των συνόρων τους, αλλά η σημερινή παγκοσμιοποιημένη

[66] John Agnew (2017) *Globalization and Sovereignty: Beyond the Territorial Trap*, Rowman & Littlefield, Jean L. Cohen (2012) *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy, and Constitutionalism*, Cambridge University Press, David Newman (2013) *Boundaries, Territory and Postmodernity*, Routledge
[67] Susan Strange (1996) *The Retreat of the State*, Cambridge University Press
[68] Stephen D. Krasner (1999) *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press
[69] Harry Kreisler (2003) Stephen D. Krasner Interview: Conversations with History; Institute of International Studies, UC Berkeley, 31 Μαρτίου 2003. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://globetrotter.berkeley.edu/people3/Krasner/krasner-con3.html

πραγματικότητα συνιστά πρόκληση, καθώς έχει διαβρώσει την ικανότητά τους να το πράττουν. Η ουσία δεν είναι στο δικαίωμα να ελέγχουν, αλλά στην ικανότητά τους. Ειδικότερα, η μείωση ή η απάλειψη της ικανότητάς των κρατών να ελέγχουν τα σύνορά τους αιτιολογείται από τις διαδικασίες της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης, όπου η κυριαρχία φαίνεται να διαβρώνεται ένεκα της ραγδαίας και ανεξέλεγκτης τεχνολογικής προόδου, της διασυνοριακής μεταφοράς ανά πάσα στιγμή και σε ταχύτατο χρονικό διάστημα αγαθών, ατόμων, ιδεών, υπηρεσιών και κεφαλαίου. Αυτό δημιουργεί, ούτως ή άλλως, μια εγγενή δυσχέρεια στα κράτη να διαχειρίζονται τις δραστηριότητες και κινήσεις, τις οποίες παραδοσιακά ανέπτυσσαν σε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο, όπως είναι η νομισματική πολιτική, η πρόσβαση στη γνώση και την πληροφορία ως αποτέλεσμα της ασύλληπτης εξέλιξης του διαδικτύου κ.ά.

Ο δεύτερος άξονας που διέπει τη διάκριση της έννοιας κυριαρχία στην προσέγγιση του Krasner είναι η εσωτερική κυριαρχία που εξηγεί το πλαίσιο των δομών στο εσωτερικό των κρατών, την εξουσία και ικανότητα, που αυτές οι δομές και θεσμοί διαθέτουν, προκειμένου να ρυθμίζουν κατά τρόπο αποτελεσματικό τις στάσεις και συμπεριφορές σε ενδοκρατικό πλαίσιο.[70]

Αυτός ο άξονας διέτρεχε επίσης το θεωρητικό και φιλοσοφικό πλαίσιο μελετών προγενεστέρων συγγραφέων, όπως του Jean Bodin και του Thomas Hobbes. Ουσιαστικά, η έννοια και το περιεχόμενο της εσωτερικής κυριαρχίας αναφέρεται στην εμπέδωση ενός συστήματος ασφάλειας και σταθερότητας, στο οποίο υφίσταται μια κεντρική αρχή, μία εξουσία, την οποία ο κάθε ένας αναγνωρίζει ως νόμιμη. Η αντίληψη αυτή, αν και υπήρξε δομικό χαρακτηριστικό της θεωρητικής προσέγγισης που ακολούθησε, εντούτοις δεν μπόρεσε να βρει την πραγμάτωσή της μέχρι και σήμερα. Μέσα στον ιστορικό χρόνο έλαβε διαφορετικές μορφές το πρόταγμα των κεντρικών δομών εξουσίας, όπως αυτό εμφανίστηκε σε μοναρχικά καθεστώτα, δημοκρατίες ή ομοσπονδιακές δομές. Ανεξαρτήτως της κλίμακας και του επιπέδου κεντρικότητας της εξουσίας, αυτό που επιδιώκετο από τους δύο ως ανωτέρω αναφερθέντες στοχαστές, δηλαδή η δημιουργία των συνθηκών και προϋποθέσεων σταθερότητας και τάξης ως θεωρητικό σχήμα δεν μπόρεσε εν τοις πράγμασι να υλοποιηθεί.

Σημειώνεται πως η εσωτερική κυριαρχία έχει διττή παραμετροποίηση. Η πρώτη παράμετρος είναι η αναγνώριση και η αποδοχή μιας εξουσίας, μιας δομής που ασκεί κυριαρχία, έλεγχο εντός του κράτους. Η δεύτερη παράμετρος είναι σε ποιό βαθμό το κράτος

[70] Σε αυτό το πλαίσιο, ο Krasner υποστηρίζει αναφορικά προς την περίπτωση της Ταϊβάν πως διαθέτει τη βεστφαλιανή αντίληψη της κυριαρχίας και εσωτερική κυριαρχία, αλλά δεν αναγνωρίζεται διεθνώς, παρά μόνο από ορισμένα κράτη, μη διαθέτουσα νομική, διεθνή κυριαρχία. Βλ. P. Schouten (2008) 'Theory Talk #21: Stephen Krasner on Sovereignty, Failed States and International Regimes', Theory Talks, http://www.theory-talks.org/2008/10/theory-talk21.html (19-10-2008)

μπορεί να ασκεί έλεγχο και αυτός ο έλεγχος να είναι νομιμοποιημένος και αποτελεσματικός; Προκειμένου να απαντηθεί το εν λόγω ερώτημα, θα πρέπει να υπάρξει μια διασύνδεση με τη διάσταση της αλληλεξαρτώμενης κυριαρχίας. Όπως σημειώνει ο Krasner, «η απώλεια της αλληλεξαρτώμενης κυριαρχίας, η οποία είναι αμιγώς ένα ζήτημα ελέγχου, θα μπορούσε επίσης να συνεπάγεται κάποια απώλεια της εσωτερικής κυριαρχίας, τουλάχιστον της εσωτερικής κυριαρχίας που γίνεται αντιληπτή ως έλεγχος, εφόσον εάν το κράτος δεν μπορεί να ρυθμίζει τις κινήσεις κατά πλάτος των συνόρων του, όπως επί παραδείγματι τη ροή παρανόμων ουσιών, τότε δεν είναι πιθανόν να είναι ικανό να ελέγχει τις δραστηριότητες εντός των συνόρων, όπως η χρήση αυτών των ουσιών».[71]

Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στην κυριαρχία της Βεστφαλίας, σύμφωνα με την οποία το κράτος διατηρεί εντός των συνόρων του το μονοπώλιο να λαμβάνει και να διαμορφώνει κατά τρόπο έγκυρο και επίσημο τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων. Εκτός των συνόρων του, δηλαδή σε διεθνές επίπεδο, το εκάστοτε κράτος δεν μπορεί να επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Η βεστφαλιανή ή βεστφαλική κυριαρχία του κράτους αναφέρεται ακριβώς στο πλαίσιο της εξουσίας και της δικαιοδοσίας που έχει ένα κράτος ως εκ του νόμου, αλλά και εκ των πραγμάτων. Στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους αποκλείεται το δικαίωμα ή η εξουσία εξωτερικών κέντρων, μηχανισμών ή πηγών που παρεμβαίνουν, είτε αυτοδικαίως, είτε ουσιαστικά.

Η τέταρτη παράμετρος είναι η διεθνής νομική κυριαρχία, που αναφέρεται στην αμοιβαία αναγνώριση ίσων, ανεξαρτήτων νομικών και εδαφικών οντοτήτων, οι οποίες μπορούν να συνάπτουν κατά τρόπο ελεύθερο συμφωνίες και εν γένει δεσμευτικές συνθήκες με άλλους δρώντες. «Η αναγνώριση είναι συνδεδεμένη με έναν αριθμό κανόνων που περιλαμβάνουν τη διπλωματική ασυλία και την πρακτική του κρατικού δόγματος, σύμφωνα με το οποίο προστατεύονται οι ενέργειες του κράτους από την αμφισβήτηση ενώπιον των δικαστηρίων άλλων χωρών». Η σύναψη συμφωνιών εν γένει στο πλαίσιο της διεθνούς δικαιοταξίας συνιστά μια διαδικασία, η οποία στηρίζεται στην ελευθερία των κρατών να αποφασίζουν για το μέλλον τους, χωρίς να υπόκεινται σε καθεστώς καταναγκασμού.

Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών εν έτει 1999, Kofi Annan (Κόφι Αννάν), λίγο πριν την έναρξη της ετήσιας Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους, της τελευταίας πριν την έναρξη της νέας χιλιετίας, σε μια χρονική συγκυρία σημαδιακή για την ανθρωπότητα με διεθνείς κρίσεις, όπως η σφαγή της Ρουάντα, το Κόσσοβο και το Ανατολικό Τιμόρ, εξέθεσε σε κείμενο γνώμης που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Economist* ορισμένες σκέψεις του. Ως προς το μοντέλο επί του

[71] Stephen D. Krasner (2001) Abiding Sovereignty, *International Political Science Review*, Vol.22, No.3, σ. 229 - 251

οποίου θα έπρεπε να εδράζεται η νέα χιλιετία και εν γένει η δράση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών υποστήριξε πως «Θα πρέπει να προσαρμόσουμε καλύτερα το διεθνές σύστημα σε έναν κόσμο με νέους δρώντες, νέες ευθύνες και νέες πιθανότητες για ειρήνη και πρόοδο. Η κρατική κυριαρχία, στην πλέον βασική της έννοια, βρίσκεται σε διαδικασία επαναπροσδιορισμού -ουχ ήττον από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης και της διεθνούς συνεργασίας. Τα κράτη γίνονται στην παρούσα φάση αντιληπτά ως όργανα, ως εργαλεία στην υπηρεσία των λαών τους και όχι το αντίστροφο. Κατά την ίδια περίοδο η ατομική κυριαρχία -με την οποία εννοώ τη θεμελιώδη ελευθερία του κάθε ατόμου, η οποία κατοχυρώνεται στον χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και στις μεταγενέστερες διεθνείς συνθήκες- έχει ενισχυθεί από μια ανανεωμένη και διευρυμένη συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων του ατόμου».[72]

[72] Kofi Annan (1999) Two concepts of sovereignty, *The Economist*, 16 Σεπτεμβρίου 1999. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.economist.com/international/1999/09/16/two-concepts-of-sovereignty

Ι.Β. Προσεγγίζοντας τον κρατοκεντρισμό και την καθολικότητα νομιμοποιημένης και ιεραρχικά διαρθρωμένης δομής εξουσίας

Ι.Β.1. Προαγγελία του μοντέρνου ρεαλισμού ως μία εκ των πολλών κατευθύνσεων της διεθνούς πολιτικής

Μία εκ των βασικών υποθέσεων του ρεαλισμού αποτελεί η αντίληψη του κράτους ως του κεντρικού υποκειμένου ή της βασικής συνιστώσας, που διαμορφώνει και επηρεάζει τις διάφορες εξελίξεις σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Σε αυτό το σκεπτικό δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται και η παρουσία άλλων θεσμικών δομών, οι οποίες δρουν παράλληλα και εντός του κράτους ή κρατών, υπερσκελίζοντας ενίοτε τον ρόλο, τις δυνατότητες και τις προβολές της ισχύος του. Επομένως, ο κρατοκεντρισμός ή ο κρατοκεντρικός χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος αποτελεί ένα εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο που συναρτάται προς τον πολιτικό ρεαλισμό.

Καταγράφεται ως αρχική θέση πως η προσέγγιση του πολιτικού ρεαλισμού επιχειρεί να συλλάβει και να ερμηνεύσει τον κόσμο ως είναι, «αρθρώνοντας τις κοινώς παραδεκτές αλήθειες της καθημερινότητας της πολιτικής ζωής»[73] και προβάλλοντας, κατά το μάλλον ή ήττον, μια απαισιόδοξη οπτική, που παραπέμπει στη συμπεριφορά των κρατικών μονάδων και εν γένει των κατά καιρούς και σε μια ιστορική διαδρομή συλλογικών πολιτικών οντοτήτων, που έχει ως σημεία αναφοράς της τη διεκδίκηση, τη μεγιστοποίηση της ισχύος, τον καταμερισμό εξουσίας, τον αγώνα για επιβίωση σε ένα περιβάλλον, το οποίο αναγνωρίζεται ως ανταγωνιστικό και εγγενώς συγκρουσιακά δομημένο.

Ως κοσμοθεωρητική αποτύπωση εμφαίνεται κατά τρόπο εναργή, ιδιαιτέρως στο έργο του Θουκυδίδη, το οποίο παρά τη χρονολογική απόκλιση αιώνων από τα σημερινά δεδομένα, εντούτοις παρουσιάζει σαφώς ομοιότητες με μια αντίληψη της καθημερινότητας της σύγχρονης εποχής και των σχέσεων που διέπουν το σύγχρονο σύστημα οργάνωσης και λειτουργίας του κόσμου. Η αναφορά ανωτέρω σε αντίληψη προσδίδει βαρύτητα στο γεγονός πως αν και στην αφήγηση του Θουκυδίδη εκείνο, το οποίο αναγνωρίζεται ως ισχύουσα θέση είναι ο ρεαλισμός, εντούτοις αποτυπώνεται αντιστοίχως και ο ιδεαλισμός, συνυφαινόμενος με την ηθική και το δίκαιο ως αντίποδας της θέσης αυτής. Τοιουτοτρόπως, παρουσιάζεται ο συγκρουσιακός, ανταγωνιστικός, αντιπαραθετικός χαρακτήρας, που διέπει την πολιτική της εποχής του. Εις εκ των λόγων που ο ρεαλισμός ενέχει διαχρονικό χαρακτήρα είναι γιατί

[73] Roger D. Spegele (1996) *Political Realism in International Theory*, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, σ. 14Φ

ακριβώς βρίσκει εφαρμογές σε διαχρονικό ορίζοντα ως επιβεβαίωση, όχι μόνο μιας ανάγνωσης της πραγματικότητας, αλλά και των πολιτικών αποτελεσμάτων της.

Η αναφορά στον Θουκυδίδη ως «πατέρα του ρεαλισμού» θα μπορούσε ως εκ των ανωτέρω να διευρυνθεί έτι περαιτέρω. Η συλλογιστική που αναπτύσσεται εν προκειμένω αντλεί ερεθίσματα από το ίδιο το έργο του Θουκυδίδη και εντοπίζει πως η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και εν γένει αρθρογραφία εστιάζει περισσότερο στο ρεαλιστικό ύφος του Αλιμούσιου, αναφερόμενος στον ηγεμονικό χαρακτήρα της Αθήνας[74]. Ως προς τούτο θα μπορούσε να ειδωθεί ως αποσπασματική η εξίσωση του Θουκυδίδη αποκλειστικώς και μόνον με τον ρεαλισμό, καθώς μια τέτοια ανάγνωση θα είχε εκ προοιμίου παραγνωρίσει ή και παραβλέψει την προσωπική του κριτική ως προς τα όσα περιγράφει, εντάσσοντάς τα σε ένα ερμηνευτικό πλαίσιο.

Εξ' άλλου, στο έργο του καταγράφονται διάφορες και διαφορετικές οπτικές σε σχέση με την πολιτική συμπεριφορά των δρώντων. Παρόλα αυτά δεν αμφισβητείται το γεγονός πως η αθηναϊκή θέση συνιστά τη «διαυγέστερη εκπροσώπηση της ρεαλιστικής σκέψης στην Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου και στην απεικόνιση της ιστορίας ενός συστήματος ανεξαρτήτων πόλεων – κρατών που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στην απουσία μιας συνολικής προεξαρχούσης πολιτικής αρχής».[75] Όπως, σχετικώς σημειώνει ο Monten (Μοντέν) «Ο Θουκυδίδης μέσω των δρώντων του, που είναι οι Κερκυραίοι, οι Μυτιληναίοι, οι Αθηναίοι, εισάγει στοιχεία από αυτό που θα γινόταν αργότερα γνωστό ως παράδοση της real-politik. Παρόλα αυτά, ο Θουκυδίδης παρουσιάζει αυτή την προαγγελία του μοντέρνου ρεαλισμού ως μία εκ των πολλών κατευθύνσεων της διεθνούς πολιτικής».[76]

---

[74] Συνέδριο της Πελοποννησιακής Συμμαχίας στην Σπάρτη (Βιβλίο Ι) και στη Μήλο (Βιβλίο IV).
[75] Jonathan Monten (2006) Thucydides and Modern Realism, *International Studies Quarterly*, Vol. 50, No. 1, σ. 3-25
[76] Jonathan Monten (2006) Thucydides and Modern Realism, *International Studies Quarterly*, Vol. 50, No. 1, σ. 3-25

Ι.Β.2. Σχέσεις κατίσχυσης και υποταγής εν τη απουσία υπερκρατικής δομής επιβολής δικαίου

Η υιοθέτηση του φακού του ρεαλισμού ως αναλυτική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων επιχειρεί να εντοπίσει αιτιώδεις συνθήκες, οι οποίες διαμορφώνουν πολιτικά αποτελέσματα και ενέχουν έναν χαρακτήρα διαχρονικό ως προς την εμφάνισή τους, που αποτυπώνεται ως στάση των κρατών για εξισορρόπηση[77], πρόσδεση στο άρμα του αντιπάλου[78], ανισορροπία ισχύος, καταστάσεις πολέμου. Το στοιχείο της επανάληψης και της εκ των πραγμάτων επιβεβαίωσης της σταθερότητας της κατάστασης που διέπει τις ανθρώπινες και κατά προέκταση τις κρατικές συμπεριφορές ως αντικατοπτριζόμενη μεγέθυνσή τους, καταγράφεται και στην αναφορά περί της σημασίας της ιστορίας «πως η ανθρώπινη φύση θα επαναλαμβάνεται και θα επανέρχεται με παρόμοιους, παραπλήσιους και αντιστοίχως συγκρίσιμους τρόπους».[79]

Η θεωρητική σχολή του πολιτικού ρεαλισμού εκκινεί από την αποτύπωση της βασικής διάρθρωσης του κόσμου, όπως υφίσταται στην πραγματικότητα βάσει των ενεργειών και εν γένει της δραστηριότητας των εκλαμβανομένων ως βασικών μονάδων του διεθνούς συστήματος, ήτοι τους κρατικούς δρώντες. Κύρια παραδοχή της ρεαλιστικής σχολής είναι η υπεροχή και πρωτοκαθεδρία των κρατών, παρά το γεγονός του πολλαπλασιασμού[80] των δρώντων στη διεθνή πολιτική, ιδιαιτέρως στην εποχή μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και εν συνεχεία την εισαγωγή της ανθρωπότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή[81], συνιστώντας και ένα σημείο τομής, οριζόμενο κατά πολλούς ως σύγχρονη διάσταση της παγκοσμιοποίησης.

---

[77] Stephen G. Brooks, William C. Wohlforth (2008) *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, Princeton University Press, σ. 22 - 28

[78] Stephen M. Walt (1987) *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, σ. 17 – 30, Daniel M. Jones (1994) Balancing and Bandwagoning in Militarised Interstate Disputes στο *Reconstructing Realpolitik* (επιμ. Frank Whelon Wayman, Paul Francis Diehl), The University of Michigan Press, σ. 227 - 246

[79] Στο Α' Βιβλίο των Ιστορίων του ο Θουκυδίδης αναφέρεται στη σημασία της ιστορικής γνώσης υποστηρίζοντας πως εκείνος που επιθυμεί να αποκτήσει μια πραγματική εικόνα για παρελθόντα γεγονότα και εκείνα, τα οποία μπορεί να λάβουν χώρα σε μέλλοντα χρόνο και με παραπλήσιο τρόπο, καθώς η ανθρώπινη κατάσταση παραμένει η ίδια. Βλ. 1.22.4. Για μια κριτική προσέγγιση του υπό αναφορά εδαφίου Βλ. Thomas F. Scanlon (2002) 'The Clear Truth' in Thucydides 1.22.4, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 51, H. 2, σ. 131-148

[80] Jessica T. Mathews (2000) New Actors and New Forces, Power Shift στο *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (επιμ. Robert J. Art, Robert Jervis), Longman, σ. 534 – 546, Ειρήνη Χειλά (2006) *Διεθνής Κοινωνία: Διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Εκδόσεις Ηρόδοτος

[81] Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2009) *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Ειρήνη Χειλά (2013) *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Bourantonis Dimitris, Ifantis Kostas, Tsakonas Panayotis (2008) (eds.) *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, Taylor and Francis, Routledge

Καθοριστικό στοιχείο, το οποίο διέπει τη δομή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος κρατικών οντοτήτων είναι η αναρχία.[82] Με την έννοια της αναρχίας στις διεθνείς σχέσεις γίνεται αντιληπτή η απουσία μιας υπερκρατικής δομής εξουσίας, η οποία να μπορεί να επιβάλει κατά τρόπο καθολικό κανόνες δικαίου και εν γένει νόμους, στους οποίους να υπάγονται τα διάφορα κράτη. Η απουσία μιας νομιμοποιημένης και ιεραρχικά διαρθρωμένης δομής εξουσίας ενσωματώνεται στον όρο αναρχία στο διεθνές σύστημα κρατών. Οι διάφορες κρατικές οντότητες, βεβαίως, αναγνωρίζουν την παρουσία νόμων, κανόνων και δικαιοδοτικών θεσμών, οργανισμών και μηχανισμών, αλλά δεν είναι υποχρεωμένες να ακολουθήσουν πιστά τους σχετικούς κανονισμούς και πλαίσια. Αυτό, το οποίο ενίοτε λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού διεθνούς σκηνικού είναι η αποσπασματική και κατά περίπτωση εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και η ευελιξία και προσαρμοστικότητα των κρατών να επιλέγουν κατά τρόπο σαφώς υποκειμενικό και συνάδοντα με τα γενικότερα συμφέροντά τους, το κατά πόσο θα συμμορφωθούν προς τη διεθνή δικαιοταξία και τους θεσμικούς κανόνες.

Ο Kenneth N. Waltz (Κένεθ Ν. Γουόλτζ) αναφερόμενος στην ιεραρχικά δομημένη φύση των εσωτερικών υποθέσεων του κράτους εξηγεί πως «οι μονάδες – θεσμοί και φορείς – βρίσκονται τοποθετημένοι ο ένας έναντι στον άλλο σε σχέσεις υπερίσχυσης και υποταγής. Η αρχή της διάταξης ενός συστήματος δίδει το πρώτο και βασικό στοιχείο πληροφορίας για το πώς τα μέρη μιας επικράτειας συνδέονται το ένα με το άλλο…Οι πολιτικοί δρώντες επισήμως διακρίνονται βάσει των βαθμών εξουσίας τους και των διακριτών λειτουργιών, με τις οποίες καθορίζονται».[83] Συμπερασματικά, εν αντιθέσει και προς την εσωτερική συνθήκη λειτουργίας των κρατών, ουσιώδης παραδοχή της υπό αναφορά προσέγγισης είναι η αναρχία που διατρέχει τη δομή και τον χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος. Η έννοια της αναρχίας στο εν λόγω σκεπτικό καταγράφει μια κατάσταση, όπου στη διεθνή σκηνή δεν υφίσταται ένας μηχανισμός ή μια υπερκρατική δομή εξουσίας, η οποία διατηρεί, ως είθισται στο εσωτερικό του κράτους, το μονοπώλιο της νόμιμης βίας. Τούτο δε σημαίνει πως η εκάστοτε κρατική οντότητα, εφόσον οριοθετήσει το τι εκλαμβάνει ως υπεράσπιση του εθνικού της συμφέροντος, ανεξαρτήτως του εάν τούτο συμπλέει ή όχι προς κανόνες δικαίου, θα μπορούσε και να μην αντιλαμβάνεται ή να μην αναγνωρίζει κάποια μορφή εξουσίας, η οποία να είναι δυνατόν να ασκηθεί επ' αυτής κατά τρόπο που να περιορίζει ή να οριοθετεί τις επιλογές της.

---

[82] Robert J. Art, Robert Jervis (2000) *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (επιμ. Robert J. Art, Robert Jervis), Longman, σ. 1 - 6

[83] Kenneth N. Waltz (1979) *Theory of International Politics*, Addison – Wesley, Reading, Massachusetts, σ. 80

Ι.Β.3. Προβολή του «ενστίκτου» της κρατικής αυτοσυντήρησης

Δεδομένης της ανάπτυξης, ιδιαιτέρως στα έργα *De Cive* και *Λεβιάθαν*, της έννοιας της αναρχίας, υπό το πρίσμα πως ο κόσμος των κρατών, ευρισκόμενος σε μια διαρκή κατάσταση πολέμου όλων εναντίον όλων, προσομοιάζει με εκείνον της ανθρώπινης φύσης, η οποία ως επί το πλείστον προβάλλει ως αναγκαιότητα την έκφραση μιας ενστικτώδους λειτουργίας αποσκοπούσας προς την αυτοσυντήρηση και αυτονοήτως την επιβίωση, αποδίδεται έμφαση στον χαρακτήρα της ανάπτυξης θεσμικών σχηματισμών. Σε αυτό το σκεπτικό, ο Hobbes εξηγεί πως με έναν ανάλογο φακό πρέπει να ειδωθεί και η δράση των κρατών, τα οποία σε τελική ανάλυση επιδιώκουν τη συνέχιση της παρουσίας τους, την άσκηση επιρροής, τη μεγιστοποίηση της ισχύος και της επιβίωσής τους σε έναν κόσμο ανταγωνιστικά διαρθρωμένο, όπου εμφανίζεται, ιδιαιτέρως σε δυνάμει συγκρουσιακές καταστάσεις ως πρωταγωνιστικό στοιχείο το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, που συνεπάγεται ως πρωταρχικό γνώρισμα την επιβίωση. Αυτή η συγκρουσιακή πραγματικότητα, που εκφέρεται ως κατάσταση της φύσης[84], διέπει και δρομολογεί συμπεριφορές και πολιτικές στάσεις, έχοντας ως κατευθυντήριες διαδρομές τον εγωισμό, την προσπάθεια για αυτονομία, ανεξαρτησία και την επιβολή της κυριαρχίας, εν προκειμένω της κρατικής κυριαρχίας σε μια ατέρμονη, αν και συχνά υπολανθάνουσα κατάσταση εμφύλιας διαμάχης.

Στο ίδιο σκεπτικό ο Hans J. Morgenthau (Χανς Μοργκεντάου) θα σημειώσει πως «ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως πολιτικό ζώο. Είναι επιστήμονας από τύχη ή επιλογή. Ηθικολόγος επειδή είναι άνθρωπος. Ο άνθρωπος γεννάται αποσκοπώντας ισχύ, παρόλη την πραγματική του κατάσταση που τον καθιστά δούλο της ισχύος των άλλων. Ο άνθρωπος γεννάται σκλάβος, αλλά παντού επιθυμεί να υπάρχει ως κυρίαρχος. Εκτός αυτής της διχογνωμίας μεταξύ της επιθυμίας του ανθρώπου και της πραγματικής κατάστασης, που εκπηγάζει από το ηθικό ζήτημα της ισχύος, που είναι, το πρόβλημα της δικαιολόγησης και του περιορισμού της ισχύος του ανθρώπου επί του ανθρώπου. Επομένως, η ιστορία της πολιτικής σκέψης είναι η ιστορία της ηθικής αξιολόγησης της πολιτικής ισχύος».[85] Συνελόντι ειπείν, κατά Morgenthau, ως αντικειμενικό κριτήριο με οικουμενική εγκυρότητα θα οριοθετηθεί η πολιτική διά «του συμφέροντος, προσδιοριζόμενο επί της ισχύος».[86]

Τα στοιχεία αυτά δεν είναι δυνατόν, εφόσον οριοθετείται το πεδίο ως συγκρουσιακό, να πραγματωθούν χωρίς την αναγκαία προς τούτο προετοιμασία, που συνεπάγεται σαφώς και

---

[84] Thomas Hühne (2017) *The State of Nature in John Locke, Thomas Hobbes and Jean-Jacques Rousseau*, GRIN Verlag

[85] Hans J. Morgenthau (2000) The Role of Morality in Statecraft. The Moral Blindness of Scientific Man στο *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (επιμ. Robert J. Art, Robert Jervis), Longman, σ. 7 – 16 (7)

[86] Hans Morgenthau (1978) *Politics among Nations*, Knopf, σ. 27

τη χρησιμοποίηση των προς άμυνα μέσων, ήτοι τη συνεχή κατάσταση μιας διαρκούς εγρήγορσης για αποφυγή πλήγματος, που θα λειτουργούσε ανατρεπτικά προς την επιβίωση και την ανεξαρτησία. Η παγκόσμια οργάνωση της μεταπολεμικής τάξης πραγμάτων και του μεγάλου κύματος της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης με τον πολλαπλασιασμό νέων υποκειμένων διεθνούς δικαίου διαμόρφωσε ως βασικό πυλώνα διατήρησης της τάξης με στόχευση την αποφυγή περαιτέρω αιματοκυλίσματος στον κόσμο, τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών κατά το 1945 στο Σαν Φρανσίσκο των ΗΠΑ, όπου τα κράτη, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους, αναγνωρίζονται ως ανεξάρτητα, ασκώντα κατά ταύτα δικαιοδοσία επί των εσωτερικών και εξωτερικών τους υποθέσεων, διατηρώντας, κατά Max Weber, το μονοπώλιο της νόμιμης βίας. Βάσει τούτου, αναγνωρίζεται επίσης πως το κάθε κράτος διατηρεί την κυριαρχία του και εκφράζει κατά τρόπο νόμιμο και θεμιτό αιτήματα ή εν γένει τη βούλησή του στα υπόλοιπα κράτη.

Εις εκ των θεωρητικών του πολιτικού ρεαλισμού και σαφώς διαμορφωτής των τεκταινομένων σε αρκετές περιοχές του πλανήτη, ιδιαιτέρως τις δεκαετίες 1960 και 1970, ο Henry A. Kissinger (Χένρυ Άλφρεντ Κίσινγκερ), σημειώνει πως το εθνικό συμφέρον συνιστά υπέρτατη αρχή, η οποία δεν μπορεί να τύχει διαβούλευσης ή να αφεθεί στην τύχη. Αυτό συνυφαίνεται προς τον όρο και το σημασιολογικό φορτίο που ενέχει η αυτοσυντήρηση στην οπτική του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Τούτο δε γιατί γίνεται αντιληπτό πως κύριο μέλημα οποιασδήποτε κρατικής οντότητας, αλλά και ανθρώπινης ύπαρξης είναι η διασφάλιση της διατήρησης και της επιβίωσής τους.

Προς αυτή την κατεύθυνση δε δρομολογείται ή θα έπρεπε να δρομολογείται κάθε ενέργεια που θα απέτρεπε από το ενδεχόμενο ενός θανάτου, ξαφνικού, προβλέψιμου ή πολλώ δε μάλλον μιας κατάστασης τραγικά ευρισκομένων κρατικών «Επιμυθέων». Το τελευταίο παραπέμπει σε στιγμές, όπου η μη ορθή ανάγνωση του πεδίου, των προκλήσεων και απειλών από τους εκάστοτε πολιτικούς χειριστές, οι οποίοι ως επί το πλείστον βρίσκονται στην ηγετική πυραμίδα μιας κρατικής οντότητας, μπορεί να προκαλέσει διαλυτικές συνθήκες σε ένα κράτος, που να απειλήσουν την υπόσταση και τη συνέχιση της ύπαρξής του κατά τρόπο κυρίαρχο και ανεξάρτητο ή να προκαλέσουν τέτοιας υφής πλήγματα σε ένα υποκείμενο διεθνούς δικαίου, τα οποία να το μετατρέψουν σε μόρφωμα ευρισκόμενο σε μια κατάσταση μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας ή μιας οιονεί αυτοχειρίας ένεκα των πλέον περιοριστικών και συσταλτικών επιλογών που έχουν αφεθεί ως προς τα περιθώρια κίνησής του.

Προεκτείνοντας το ως άνω σκεπτικό, στην έννοια της αυτοσυντήρησης ως μιας μη αυτοματοποιημένης διαδικασίας συντρέχουν και διαπλέκονται διάφορα μέσα και δίαυλοι, μεταξύ των οποίων και ο φορέας της εξουσίας, που αναφέρεται στον λαό και στον τρόπο, που ο λαός αντιμετωπίζει τον εαυτό του, τον οριοθετεί, προσλαμβάνει τον εκάστοτε κίνδυνο ή

την απειλή κ.ά. Επομένως, η βιολογική αυτοσυντήρηση μιας κρατικής οντότητας και η διατήρησή της στην επιφάνεια συναρτάται προς τη βιολογική αυτοσυντήρηση του λαού, της ιδιοπροσωπίας, της ταυτότητας, της αντίληψής του περί της θέσης και του ρόλου του σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο έναντι των άλλων.

Αναφορικά προς το εθνικό συμφέρον, ο Hans Morgenthau θα αποδώσει το σημασιολογικό και ερμηνευτικό του φορτίο ανάγοντάς το σε κύρια διάσταση του πολιτικού ρεαλισμού, εφαρμοζόμενο όμως με βάση την εκάστοτε αντίληψη ισχύος σε σχέση με έναν δρώντα. Τούτο σημαίνει πως το τι αντιλαμβάνεται ο κάθε κρατικός δρώντας ως εθνικό συμφέρον δεν είναι σαφώς οριοθετημένο, αλλά προκύπτει από τις εκάστοτε στοχεύσεις και αξιώσεις του και τον ρόλο που επιθυμεί να καταξιώσει για τον εαυτό του έναντι των άλλων. Το μέσο δε για την πραγμάτωση αυτού που ερμηνεύει η εκάστοτε ηγεσία ως εθνικό συμφέρον στην προσέγγιση του πολιτικού ρεαλισμού συμπλέει αυτονοήτως με τη δύναμη, όπως τούτη μπορεί να καθορίζεται σε όρους οικονομίας, πολιτικής, αμυντικής βιομηχανίας, αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πόρων κ.ά.

Υπογραμμίζεται στο παρόν πως αν και δεν μπορεί να αποδοθεί σε ένα συγκεκριμένο συγκείμενο η έννοια του εθνικού συμφέροντος ή να παρουσιάζει συνεχώς ομοιότητες το εθνικό συμφέρον για πλειάδα χωρών, η αντίληψη του εθνικού συμφέροντος ως ύψιστης αρχής της πολιτικής διατρέχει τη λειτουργία τους και την προβολή των θέσεών τους ανέκαθεν. Προς επίρρωση της ως άνω αναφοράς λαμβάνεται υπόψη η πλέον αποφθεγματικού χαρακτήρα αναφορά του Lord Palmerston (Λόρδου Πάλμερστον) το 1848 στη Βουλή των Κοινοτήτων, όταν ερωτήθη περί του τι αντιλαμβάνεται ως εθνικό συμφέρον για τη χώρα του. Συνοπτικώς υπεστήριξε πως «Δεν έχουμε μόνιμους φίλους ή μόνιμους εχθρούς, αλλά μόνιμα συμφέροντα».[87] Αυτή η διατύπωση εμπεριέχει το πυρηνικό στοιχείο μιας ρεαλιστικής αντίληψης της πολιτικής, όπως τούτη εκφράζεται στις εξωτερικές σχέσεις των κρατών, που υπηρετεί σε τελική ανάλυση το στοιχείο της αυτοσυντήρησης.

[87] «Therefore I say that it is a narrow policy to suppose that this country or that is to be marked out as the eternal ally or the perpetual enemy of England. We have no eternal allies, and we have no perpetual enemies. Our interests are eternal and perpetual, and those interests it is our duty to follow. When we find other countries marching in the same course, and pursuing the same objects as ourselves, we consider them as our friends, and we think for the moment that we are on the most cordial footing; when we find other coun- tries that take a different view, and thwart us in the object we pursue, it is our duty to make allowance for the different manner in which they may follow out the same objects. It is our duty not to pass too harsh a judgment upon others, because they do not exactly see things in the same light as we see; and it is our duty not lightly to engage this country in the frightful responsibilities of war, because from time to time we may find this or that Power disinclined to concur with us in matters where their opinion and ours may fairly differ. That has been, as far as my faculties have allowed me to act upon it, the guiding principle of my conduct». Βλ. Treaty Of Adrianople—Charges Against Viscount Palmerston, 1 March 1848, Volume 97. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: hansard.parliament.uk/commons/1848-03-01/debates/2221a5d7-21f5-49c5-a64a-cc333b61d517/TreatyOfAdrianople—ChargesAgainstViscountPalmerston

Επομένως, και με δεδομένη τη σύγκρουση συμφερόντων, που ανάγλυφα αποτυπώνεται στην καθημερινότητα της διεθνούς πολιτικής και των διακρατικών και διεθνικών σχέσεων, καθίσταται εξόχως σημαντική η καταγραφή, η κατανόηση και η αφομοίωση των επιμέρους συμφερόντων των δρώντων, είτε ως συγκλίνοντα, είτε ως αποκλίνοντα, αναλόγως των περιστάσεων, ανακατατάξεων και εποχών. Σε μια μη παραγωγική ανάγνωση ή αποσπασματική ερμηνεία των τεκταινομένων, ιδιαιτέρως σε ότι αφορά σε κρατικές οντότητες, μπορεί να ακολουθήσει διαδρομές, οι οποίες στη συνέχεια να περιορίσουν σημαντικά τις επιλογές και τις διεξόδους, όπως συναφώς υποστηρίζεται από μία εκδοχή της νεοθεσμικής ανάλυσης της πολιτικής, του ιστορικού θεσμισμού.[88]

Ο Robert Keohane (Ρόμπερτ Κίοχαν) αναφορικά προς τις βασικές παραδοχές του ρεαλισμού υποστηρίζει πως διακρίνεται από τρία θεμελιώδη στοιχεία η εν λόγω οπτική ανάλυσης των διεθνών σχέσεων. Τα στοιχεία αυτά συνοψίζονται στο γεγονός πως οι πλέον σημαντικοί δρώντες στη διεθνή πολιτική είναι οι εδαφικά προσδιορισμένες ενότητες, οι οποίες θα μπορούσαν να ειδωθούν ως πόλεις – κράτη ή ως μοντέρνα κράτη, των οποίων η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από την ορθολογικότητα, όπως επίσης και τη διεκδίκηση ισχύος, η οποία προσμετράται και υπολογίζεται βάσει των συμφερόντων, τα οποία προσδιορίζονται με όρους ισχύος, ακολουθώντας εν πολλοίς τη φύση του διεθνούς συστήματος κρατών, εντός του οποίου είναι προσδιορισμένα να δρούν.[89]

Εν κατακλείδι, ο πολιτικός ρεαλισμός ως φακός προβολής και καταγραφής της διεθνούς πραγματικότητας συνιστά ένα εργαλείο, με το οποίο επιχειρείται η κατανόηση των υποκειμένων διεθνούς δικαίου, της στάσης, της δράσης, των ενεργειών τους και του ρόλου που κατέχουν ή μπορούν υπό προϋποθέσεις να διαδραματίσουν στη διεθνή σκηνή, χωρίς να παραγνωρίζεται σε αυτή τη θέαση και ο ρόλος ή η σημασία άλλων θεσμών ή συνασπισμών ή ακόμη και του διεθνούς δικαίου ως κανονιστικό σύστημα που διατρέχει πλείστες εκ των κρατικών οντοτήτων.

---

[88] Βλ. Κεφάλαιο IV

[89] Robert Keohane (1989) *International Institutions and State power*, Westview, σ. 38 - 40

Ι.Γ.Έθνος: Τρόποι σύλληψης και ερμηνευτικές αποτυπώσεις

Ι.Γ.1. Εγχείρημα οριοθέτησης της έννοιας: Συνάφεια και αποκλίσεις έθνους και κράτους

Η λατινική απόδοση της έννοιας του έθνους, δηλαδή του nation, προκύπτει ετυμολογικά από το ρήμα nasci, που σημαίνει γεννώ, παραπέμποντας κατά ταύτα στην ίδια την καταγωγή. Ο Poggi (Πόγκι) θα υποστηρίξει πως τα έθνη εμφανίστηκαν μέσα από «παρατεταμένες, έντονες διαδικασίες διάχυσης της επικοινωνίας, κυρίως ενεργοποιημένες από το κράτος και πραγματοποιούμενες εκ μέρους του, χρηματοδοτούμενες από το δημόσιο ταμείο και εκπονούμενες από μοντέρνους διανοητές (ιστορικούς, δημοσιογράφους, ποιητές, μουσικούς, δασκάλους, πολιτικούς ηγέτες). Τα προϊόντα τους διαχέονται μέσω της αναγκαστικού δημοσίου συστήματος εκπαίδευσης και διακινούνται από ποικίλες συμβολικές πρακτικές (όπως μνημεία, ονόματα δρόμων, δημόσιοι εορτασμοί, επέτειοι και στρατιωτικές παρελάσεις)».[90]

Παρά τις διάφορες και διαφορετικές εκδοχές της λέξης, ο όρος κατέληξε να αναφέρεται σε μια κοινότητα, η οποία διοικείται από νόμους, στους οποίους το υποκείμενο εντασσόταν σε αυτήν λόγω της καταγωγής του. Το έθνος αντικατοπτρίζει μια συνθήκη οριοθετημένη, δηλαδή σαφώς προσδιορισμένη, η οποία περιλαμβάνει πτυχές πλαστικότητας με την έννοια της ευελιξίας, γιατί ακριβώς στην αντίληψη του εκάστοτε ατόμου τούτο υπάρχει ή γίνεται κατανοητό βάσει συγκεκριμένων συνόρων. Εν γένει δεν υπάρχει κάποιος σαφώς οριοθετημένος ορισμός περί του έθνους.[91] Το έθνος στη σύγχρονη εκδοχή του παραπέμπει στην κυριαρχία, όπως τούτη αποτυπώνεται χρονικά κατά τις αφετηριακές στιγμές γέννησής του, που ανάγονται στον 17ο και 18ο αιώνα ως προϊόν του Διαφωτισμού.[92] Την υπό αναφορά περίοδο έλαβαν χώρα επαναστατικές μεταβολές και διεργασίες, που αναπροσάρμοσαν και αναδόμησαν την αντίληψη περί της πρωτοκαθεδρίας της θεϊκής επιταγής στις υποθέσεις του κράτους, όπως τούτη αποτυπωνόταν στην ελέω Θεού μοναρχία.

Υπογραμμίζεται πως η εξέλιξη του μοντέρνου κράτους ως πολιτικός οργανισμός αναπτύχθηκε σε μακρύ διάστημα χρόνου ως γεγονός που ανάγεται σαφώς σε παλαιότερες εποχές και προσδιορίζει τον τρόπο συλλογικής συνύπαρξης των ανθρωπίνων όντων σε κοινότητες, με δεδομένο πως η ανθρώπινη φύση αντιλαμβάνεται το άτομο ως κοινωνικό ζώο,

---

[90] Gianfranco Poggi (2008) The nation state στο *Comparative Politics* (επιμ. Daniele Caramani), Oxford University Press, σ. 85 – 107 (93)

[91] Salih Bicakci (2011) *Nationalism στο 21st Century Political Science: A Reference Handbook, Volume 1* (επιμ. John T Ishiyama, Marijke Breuning), Sage, σ. 633 – 639

[92] Tom Flanagan (2005) *First Nations? Second Thoughts*, Second Edition, McGill – Queen's University Press, σ. 68 κ.ε.

το οποίο ως εγγενές φυσιογνωμικό χαρακτηριστικό του προϋποθέτει τη συμβίωση και την απομάκρυνσή του από την κατάσταση απομόνωσης, δηλαδή την ένταξή του σε ένα κοινωνικό πλαίσιο. Μια ομαλή συλλογική συνύπαρξη αυτονοήτως προσδιορίζεται βάσει κανόνων και ρυθμίσεων που διαμορφώνουν πολιτικές κοινότητες και πρώιμους κοινωνικούς σχηματισμούς, που σταδιακά εμπεδώνουν την ύπαρξη του κράτους και την ανάπτυξή του σε περίπλοκες εκδοχές και μορφές.

Αρχικά καταγράφεται πως το έθνος αποτελεί μία ενότητα, ένα σύνολο ανθρώπων, που αντιλαμβάνονται πως συνδέονται μεταξύ τους με μια κοινή ιστορία και καταγωγή, γλώσσα και θρησκεία, δεδομένα προσδιοριστικά της εθνικής ενότητας, αλλά που όμως δεν συνιστούν τη μοναδική απαραίτητη προϋπόθεση για την καλλιέργεια εθνικών ταυτοτήτων. Σε αυτή τη συλλογιστική καταγράφεται πως η ύπαρξη κρατών, όπως επί παραδείγματι της Ελβετίας, περιλαμβάνει άτομα, τα οποία μιλούν κατά κύριο λόγο διαφορετική γλώσσα, δηλαδή είναι γαλλόφωνοι, γερμανόφωνοι και ιταλόφωνοι, διαμένοντας κατά ταύτα σε διακριτές διοικητικές περιοχές εντός του ελβετικού κράτους. Αντιστοίχως, ο παράγοντας της θρησκείας αποτελεί μια συνιστώσα προσδιοριστική του έθνους, αλλά δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός πως το γερμανικό έθνος αποτελείται, τόσο από τους καθολικούς, όσο και από τους διαμαρτυρόμενους. Τούτων λεχθέντων, μπορεί κανείς να αντιληφθεί πως η γλώσσα και η θρησκεία συνιστούν μεν συνεκτικά στοιχεία οικοδόμησης ενός έθνους, καθώς καλλιεργούν και διαμορφώνουν μια κοινή εθνική συνείδηση, αλλά η εμπέδωση ενός έθνους δεν εξικνείται σε αυτά.

Αναφορικά προς τον προβληματισμό περί του τι εστί έθνος, αποτυπώνεται η διαπίστωση πως άτομα είναι δυνατόν να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέρος ενός έθνους, το οποίο όμως να μην έχει αποκτήσει κρατική υπόσταση, να μην έχει αποδοθεί σε αυτό η ιδιότητα του υποκειμένου διεθνούς δικαίου, δηλαδή της ενσωμάτωσής του στο διεθνές σύστημα διάρθρωσης των κρατικών οντοτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ως άνω παρατήρησης, εν προκειμένω κατά τον 20^{ο} αιώνα, υπήρξε η περίπτωση του κράτους του Ισραήλ. Το εβραϊκό έθνος, προ της εγκαθίδρυσης του κράτους του Ισραήλ κατά το 1948, διαβιούσε σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Η εμπέδωση της κρατικής οντότητας λειτούργησε ως δυνατότητα των πληθυσμών, διαβιούντων μέχρι τότε εν διασπορά, να μεταβούν στη νέα εδαφική επικράτεια και να συγκροτήσουν μια πολιτειακή οντότητα, στην οποία μεγίστη πλειοψηφία ήταν το εβραϊκό στοιχείο.

Σχετικώς προς την έννοια του έθνους, σημειώνεται πως τούτη ενέχει ερμηνευτικές δυσχέρειες, που προκύπτουν ως εκ της εννοιολογικής απόδοσής του προς τον λαό. Τούτη η συνθήκη αναπτύσσεται εφόσον διακριθεί η πολιτική και πολιτισμική αντίληψη περί του έθνους. Η πολιτισμική αντίληψη εξηγεί πως το έθνος ορίζεται ως μια «φαντασιακή»

κοινότητα ατόμων, των οποίων το συνδετικό στοιχείο παραπέμπει σε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, μεταξύ αυτών εκείνα της γλώσσας, της θρησκείας, της ιστορίας, της κοινής καταγωγής και εν ευρεία εννοία του πολιτισμού. Ως πολιτική θέση σε μια διαχρονική σύλληψη αποτυπώνει μια οντότητα συλλογική, που υφίσταται στο παρόν διά του λαού της, αλλά επίσης αναφέρεται στο παρελθόν, όπως και στις μελλοντικές γενεές. Στο σημείο αυτό αποσαφηνίζεται πως η οργανική αντίληψη του έθνους με βάση την καταγωγή των ατόμων ενέχει έναν περιοριστικό χαρακτήρα, που αντιστοίχως λειτουργεί συσταλτικά προς το πολιτισμικό συγκείμενο.

Στον 21^{ο} αιώνα, αποτύπωση ενός τέτοιου σκεπτικού είναι η περίπτωση των Κούρδων, που διαβιούν κατά κύριο λόγο στην επικράτεια τεσσάρων κρατών, ήτοι της Τουρκίας, της Συρίας, του Ιράν και του Ιράκ, οι οποίοι διαχρονικά και δη από τις αρχές του περασμένου αιώνα σε ένα πλαίσιο μακροχρόνιων αγώνων, επιχειρούν να διαμορφώσουν αυτόνομο κράτος. Η πραγμάτωση ενός τέτοιου εγχειρήματος θα είχε ως αποτέλεσμα την απόσπαση εδαφών, δηλαδή επικράτειας των προαναφερθέντων χωρών, στην οποία πλειοψηφικά κατοικούν Κούρδοι, προβολή περιέχουσα εγγενείς δυσχέρειες, που εκβάλλουν σε ανατροπές ή σε διάβρωση της κυριαρχίας των υπό αναφορά υποκειμένων διεθνούς δικαίου.

Ένα κράτος μπορεί να αποδίδει ένα πολύ πιο περιορισμένο γνώρισμα σε σχέση με το έθνος, καθώς τα όρια ενός κράτους ενδεχομένως να μην περιλαμβάνουν και άτομα που ζουν σε άλλα μέρη του κόσμου πέραν της επικράτειας μιας κρατικής οντότητας. Επί παραδείγματι, στο ελληνικό έθνος περιλαμβάνονται Έλληνες που ζουν στην Αμερική, την Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο, την Αυστραλία, δηλαδή σε περιοχές άλλων κρατικών οντοτήτων, που σαφώς δεν ανήκουν στο ελλαδικό κράτος. Κατά τη διαδικασία δημιουργίας του ελληνικού κράτους κατά τον 19^{ο} αιώνα με την επανάσταση εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τούτη δεν στηρίχθηκε στο τυπικό στοιχείο της κοινής ιθαγένειας, αλλά σε εκείνο της θρησκείας, των θρησκευτικών πεποιθήσεων και της γλώσσας.

Οι έννοιες κράτος και έθνος δεν γίνονται αντιληπτές ως ταυτόσημες εν προκειμένω. Ένα έθνος δεν αποτελείται απαραιτήτως από το σύνολο των κατοίκων, που διαβιούν σε μια χώρα. Αυτός ο πληθυσμός σε μια εδαφική επικράτεια δεν εκλαμβάνεται και δεν συνιστά πάντα ένα έθνος. Μια κρατική οντότητα δύναται να είναι ένα μέγεθος πολύ μεγαλύτερο από το έθνος. Αυτό προσδιορίζεται και από το γεγονός πως εντός ενός κράτους μπορεί να υπάρχουν πολλά έθνη. Συνεπώς, θα μπορούσε να λεχθεί πως δυνητικά το κράτος ασκεί κυριαρχία επί περισσοτέρων του ενός εθνών.

Υποστηρίζεται σχετικώς πως «η «αφήγηση» του έθνους πραγματοποιείται διαρκώς μέσα από την εθνική ιστορία, τη λογοτεχνία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τη λαϊκή

κουλτούρα, που στο σύνολό τους παρέχουν μια σειρά από ιστορίες, εικόνες, τοπία, ιστορικές πλοκές και γεγονότα, εθνικά σύμβολα και τελετουργίες. Μέσα από αυτές τις ιστορίες, η εθνική ταυτότητα παρουσιάζεται ως αρχέγονη, αναγκαία, ενοποιημένη και συνεχής».[93] Επ' αυτής της λογικής τα έθνη οικοδομούν την εθνική τους συνείδηση, η οποία βασίζεται στο δεδομένο της κοινής ιστορίας και των θυσιών χάρην τούτης.[94] Τοιουτοτρόπως προβάλλεται η αντίληψη του εαυτού και της ομάδας, του αισθήματος του συνανήκειν. Αυτό το στοιχείο είναι διαφωτιστικό, όχι μόνο για τα έθνη, τα οποία συνιστούν μεγάλες ομάδες, αλλά και για τα ίδια τα άτομα στις προσωπικές τους επιλογές, όπου το αίσθημα του ανήκειν σε μια σύμβαση καθορίζει και τις μετέπειτα επιλογές, χωρίς η ένταξή του σε μια ομάδα να αποκλείει απαραιτήτως την ένταξή του και σε άλλες ταυτοχρόνως.

Η έννοια του έθνους οριοθετείται σε διαφορετικά συμφραζόμενα και αναφέρεται σε διακριτές, αλλά κατά τρόπο συνθετικό και συμπληρωματικό πτυχές, όπου συνυπάρχουν, πολιτιστικά, ιστορικά, πολιτικά, ψυχολογικά, εδαφικά, εθνικά και κοινωνιολογικά στοιχεία, προβάλλοντας ενίοτε διαφορετικές αρχές.[95] Προσεγγίζοντας την έννοια του έθνους τούτο αποδίδεται καταρχήν ως μια ιστορικά συγκροτημένη σταθερή κοινότητα ατόμων, που έχουν επίγνωση και είναι θετικά διακείμενοι προς αυτό που αντιλαμβάνονται ως τον κοινό τους πολιτισμό, έδαφος και γλώσσα. (Η κατοικία, όπως επίσης και το να μοιράζονται το ίδιο πολιτικό και οικονομικό σύστημα δεν είναι ούτε απαραίτητες, ούτε επαρκείς προϋποθέσεις). Συμφώνως προς αυτό, μέλη του ελληνικού έθνους μπορεί να διαμένουν σε οποιαδήποτε χώρα.[96] Ένας άλλος ορισμός, ο οποίος επίσης δίδει έμφαση στην πολιτισμική διάσταση, εκτιμά πως ως έθνος μπορεί να κατανοηθεί μια ομάδα συνιστώσα κοινότητα, η οποία μοιράζεται έναν κοινό πολιτισμό, είναι συνδεδεμένη σε ένα σαφώς προσδιορισμένο εδαφικά πλαίσιο, έχουσα ένα κοινό παρελθόν και ένα κοινό όραμα για το μέλλον και αξιώνοντας το δικαίωμα να αυτοκυβερνάται.[97]

Το έθνος είναι κατεξοχήν πολιτισμική συνθήκη, που ανταποκρίνεται στην αντίληψη περί κοινών εκφράσεων πολιτισμού, όπως τούτο μπορεί να διαρθρώνεται σε ένα σύστημα συμβόλων και συμβολισμών, αλλά και τρόπου ζωής της καθημερινότητας και εκφοράς της σε ένα επίπεδο διατομικό και συλλογικό. Το κυρίως χαρακτηριστικό του έθνους είναι η έννοια του δεσμού, των κοινών πεποιθήσεων, των συμπεριφορών, των δικαιωμάτων, των

---

[93] David McCrone (1998) *Η Κοινωνιολογία του εθνικισμού. Οι αυριανοί μας πρόγονοι*, Ελληνικά Γράμματα, σ. 140 - 141
[94] Hagen Schulze (1996) *States, Nations and Nationalism. From Middle Ages to present*, Blackwell Publishers, σ. 97 - 98
[95] Montserrat Guibernau (1999) *Nations without states. Political communities in a Global Age*, Polity Press, σ. 13
[96] Andreas I. Psomas (1977) *The Nation, the State and the International System. The case of modern Greece*, Athens, σ. 2
[97] Montserrat Guibernau (1999) *Nations without states. Political communities in a Global Age*, Polity Press, σ. 14

υποχρεώσεων, στοιχεία, με τα οποία ταυτίζεται το άτομο, όπως θα παρουσιαστεί και εν συνεχεία στην οπτική του Ernst Rennan (Έρνστ Ρενάν). Στον 21ο αιώνα, λόγω της εμπέδωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και των μεταναστευτικών ροών, κατά τις οποίες κύματα ανθρώπων μετακινήθηκαν από μία χώρα στην άλλη κατά τρόπο μαζικό, ο πληθυσμός των κρατών, ο οποίος συνιστά την πολιτική κοινωνία ενός κράτους δεν οριοθετείται τόσο με βάση τα ως άνω κριτήρια.

Ι.Γ.2. Η οριζόντια διάταξη του φαντασιακού και το διαρκές παρόν αναφορικά προς το έθνος και την κοινότητα

Εις εκ των κυριοτέρων στοχαστών περί του μεγέθους έθνος, ο Benedict Anderson (Μπένεντικτ Άντερσον), υποστηρίζει πως το έθνος θα μπορούσε να ειδωθεί ως «μια ανθρώπινη κοινότητα που φαντάζεται τον εαυτό της ως πολιτική κοινότητα, εγγενώς οριοθετημένη και ταυτόχρονα κυρίαρχη».[98] Ο Benedict Anderson διατυπώνει ως αφετηριακή του προσέγγιση αναφορικά προς το έθνος την αντίληψη πως τούτο αποτελεί μια «φαντασιακή κοινότητα», δηλαδή μια κοινωνικώς οικοδομηθείσα, επιχειρώντας να εξηγήσει το πώς προέκυψε επί της ουσίας αυτή η κοινότητα. Η έννοια της κοινότητας αποδίδεται από τον Anderson ως μια «βαθιά οριζόντια συντροφική σχέση», χάρην της οποίας τα άτομα είναι ικανά να υπερβούν εαυτόν, ακόμη και εάν τούτο συνεπάγεται το να δώσουν τη ζωή τους για την εν λόγω οριοθετούμενη ως φαντασίωση.[99]

Επεκτείνοντας τη σκέψη του θα υποστηρίξει πως η αναφορά του στη φαντασιακή κοινότητα εστιάζει στο γεγονός πως τα μέλη της δεν θα μπορέσουν στον διάβα της ζωής τους να γνωρίσουν τα υπόλοιπα μέλη. Τοιουτοτρόπως, το άτομο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μέλος, ως τμήμα μιας ολότητας, η οποία δεν είναι φανταστική, αλλά υφίσταται σε ένα διαρκές παρόν. Το εκάστοτε μέλος της δεν δύναται εκ των πραγμάτων να γνωρίζει, δηλαδή να έχει αναπτύξει δεσμούς με τα όποια άλλα υποκείμενα την συναπαρτίζουν, ούτε και συνεκδοχικά να διαθέτει ακριβή εικόνα για το συνολικό μέγεθος, την αριθμητική έκταση και τα ποιοτικά επιμέρους χαρακτηριστικά των διακριτών της μονάδων. Με αυτή την οπτική προσλαμβάνεται και καταγράφεται η αναφορά σε «φαντασιακή» κοινότητα.

Με δεδομένη την ως άνω διαπίστωση, όπου δεν πραγματώνεται η συνθήκη της πλήρους γνώσης των επιμέρους συνιστωσών της ολότητας, εντούτοις το εκάστοτε άτομο

[98] Μπενεντίκτ Άντερσον (1997) Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού, Εκδόσεις Νεφέλη, σ. 26
[99] Μπενεντίκτ Άντερσον (1997) Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού, Εκδόσεις Νεφέλη, σ. 28

αντιλαμβάνεται τον εαυτό του να ανήκει σε μια κοινότητα, όπου εν προκειμένω το στοιχείο, το οποίο λειτουργεί ως ενσωμάτωση, ως σύμπλευση του προς αυτήν είναι ο εντοπισμός παρόμοιων φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών με εκείνα ατόμων, τα οποία δεν θα έχει γνωρίσει ποτέ στη ζωή του. Συνεπώς, η έννοια της κοινότητας στην οπτική του Anderson αναδεικνύει ως καθοριστική πτυχή ότι τα μέλη δεν μπορούν να γνωρίζονται μεταξύ τους, αναπτύσσοντας τοιουτοτρόπως το στοιχείο της προσωπικής επαφής.

Ι.Γ.3. Αποτύπωση του έθνους ως καθημερινό δημοψήφισμα

Στη μνημειώδη ομιλία του στις 11 Μαρτίου 1882 στο πανεπιστήμιο της Σορβόννης στο Παρίσι, ο ιστορικός Ernst Renan θα αντιληφθεί το έθνος περισσότερο ως μια κοινότητα, ως μια ενότητα, ως μια συλλογικότητα ατόμων, τα οποία επιθυμούν να δημιουργήσουν μια ολότητα, εντός της οποίας θα διαβιούν και θα είναι έτοιμα να την υπερασπιστούν, ακόμη και διά θυσιών, σε περίπτωση που κριθεί απαραίτητο.[100] Ως συμπερασματική διαπίστωση ο Rennan αποδίδει το έθνος ως μια ψυχή, ως μια πνευματική αρχή, η οποία εκκινεί από το παρελθόν και εκτείνεται στο παρόν. Το παρελθόν αποτελεί την κατάκτηση μιας κοινής κληρονομιάς από μνήμες, ενώ το παρόν εξηγεί την αποδοχή, την επιθυμία της κοινής διαβίωσης, την επιθυμία του να συνεχίσει κανείς να επενδύει στην παράδοση, η οποία κληροδοτήθηκε σε όλους από κοινού. Υπερθεματίζοντας στο γεγονός πως «ο άνθρωπος δεν αυτοσχεδιάζει» και εξηγώντας πως τόσο «το έθνος, όσο και το εκάστοτε άτομο συνιστά απότοκο ενός σε βάθος χρόνου παρελθόντος, το οποίο συντίθεται από κοπιαστική προσπάθεια, θυσίες και αφοσίωση», δίδει έμφαση στο πώς εκείνοι που έφυγαν διαμόρφωσαν επί της ουσίας αυτό το οποίο υφίσταται σήμερα και του οποίου είμαστε τμήμα του.

Ως βασική προϋπόθεση της αντίληψης περί λαού θα υποστηρίξει πως οι ηρωικές αναφορές και οι περγαμηνές του παρελθόντος, οικοδομούν τις κοινωνικές συνθήκες που εκβάλλουν στη σύλληψη της εθνικής ιδέας. Κύρια χαρακτηριστικά είναι το κοινό παρελθόν και η θέληση να συντηρηθεί τούτο, προκειμένου να συνεχίσει να υπάρχει ως ζώσα πραγματικότητα και ως προβολή στο μέλλον. Σε μια βραχεία αποστροφή, αναφερόμενος στην αντίληψη των Σπαρτιατών για τη νοηματοδότηση του μεγέθους πατρίδα, θα σημειώσει πως «Είμαστε ότι ήσουν, θα είμαστε ότι είσαι», προβάλλοντας ως θεμέλιο για την εμπέδωση

[100] Ernest Renan (1882) *Qu' est-ce qu' une nation*, Paris

της εθνικής ενότητας την κοινή μνήμη του παρελθόντος και το κοινό όραμα για τις μελλοντικές επιτυχίες.[101]

Συνεπώς, η οπτική του Renan αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο παρελθόν, η γνώση και η εξοικείωση με το οποίο είναι ικανή μέσα από απτά γεγονότα να επανέρχεται στο παρόν, επαναφέροντας στο συλλογικό υποκείμενο τη βούληση να εξακολουθήσει να υπάρχει. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη ενός έθνους είναι ένα «καθημερινό δημοψήφισμα», όπως και η ύπαρξη του ατόμου είναι μια «ατέρμονη διαδήλωση της ζωής».[102] Εκ των ανωτέρω συνάγεται πως η αναφορά στο έθνος αντικατοπτρίζει ψυχολογικές και κοινωνικές παραμέτρους, όπως την κοινή ιστορική διαδρομή που διακρίνει ένα έθνος κατά τις αφετηριακές στιγμές της γέννησής του και όπως τούτη συναρτάται προς κοινές εμπειρίες και μνήμες που το συντηρούν, κατάσταση κατά την οποία η κοινότητα που συναποτελεί το έθνος υφίσταται οικεία βουλήσει. Ενδεχόμενη διάβρωση, αποσύνθεση ή και καταστροφή της συνθήκης αυτής είναι ικανή να επέλθει όταν το συλλογικό κοινωνικό υποκείμενο δεν προσδιορίζει τον εαυτό του βάσει μιας τέτοιας πορείας, απότοκος της οποίας είναι η απάλειψή της ως νοηματική σύλληψη και άρα ως οραματισμός προς το μέλλον. Συμπερασματικά, «Το να γίνεις «έθνος» εκ νέου ισοδυναμεί: με την επίκληση ενός φαντασιακού μέλλοντος μέσα από το παρελθόν. Και ένα τέτοιο έθνος θεωρείται ότι περιέχει τον καθαρό και γνήσιο άνθρωπο ή λαό».[103]

Ι.Γ.4. Αναφορές στον εθνικισμό

Ο Ernest Gellner (Έρνεστ Γκέλνερ) προσδιορίζει τον εθνικισμό ως «μια πολιτική αρχή, η οποία υποστηρίζει την εναρμόνιση της πολιτικής και της εθνικής οντότητας», ενώ «εθνικιστικό αίσθημα είναι το αίσθημα οργής που προκαλεί η παραβίαση αυτής της αρχής, ή

[101] «Une nation est une âme, un principe spirituel. Deux choses qui, à vrai dire, n'en font qu'une, constituent cette âme, ce principe spirituel. L'une est dans le passé, l'autre dans le présent. L'une est la possession en commun d'un riche legs de souvenirs ; l'autre est le consentement actuel, le désir de vivre ensemble, la volonté de continuer à faire valoir l'héritage qu'on a reçu indivis. L'homme, Messieurs, ne s'improvise pas. La nation, comme l'individu, est l'aboutissant d'un long passé d'efforts, de sacrifices et de dévouements. Le culte des ancêtres est de tous le plus légitime ; les ancêtres nous ont faits ce que nous sommes. Un passé héroïque, des grands hommes, de la gloire (j'entends de la véritable), voilà le capital social sur lequel on assied une idée nationale. Avoir des gloires communes dans la passé, une volonté commune dans le présent ; avoir fait de grandes choses ensemble, vouloir en faire encore, voilà les conditions essentielles pour être un peuple. On aime en proportion des sacrifices qu'on a consentis, des maux qu'on a soufferts. On aime la maison qu'on a bâtie et qu'on transmet. Le chant spartiate : « Nous sommes ce que vous fûtes ; nous serons ce que vous êtes » est dans sa simplicité l'hymne abrégé de toute patrie». Ernest Renan (1982) *Qu' est-ce qu' une nation*, Paris

[102] Ernest Renan (1982) *Qu' est-ce qu' une nation*, Paris

[103] David McCrone (1998) *Η Κοινωνιολογία του εθνικισμού. Οι αυριανοί μας πρόγονοι*, Ελληνικά Γράμματα, σ. 141

το αίσθημα ικανοποίησης που προκαλεί η εκπλήρωσή της».[104] Συνυφαίνοντας την πολιτική με τον εθνικισμό θα υποστηρίξει πως ο τελευταίος είναι «μια θεωρία πολιτικής νομιμότητας, η οποία απαιτεί τα εθνικά όρια να μη διαφέρουν από τα πολιτικά και, το κυριότερο, τα όποια εθνικά όρια στο εσωτερικό ενός δεδομένου κράτους – ενδεχόμενο που αποκλείεται ήδη τυπικά από την ίδια την αρχή στη γενική της διατύπωση- να μη χωρίζουν τους κρατούντες από τους υπόλοιπους».[105] Υπ' αυτό το πρίσμα πρέπει να ειδωθεί το φαντασιακό στοιχείο και χωρίς την αναφορά ή την οπτική που παρουσιάζει ο Gellner, ότι δηλαδή παρουσιάζεται ένα στοιχείο ψεύδους και κατασκευής στην οπτική.

Ως πυλώνας του εθνικισμού εκλαμβάνεται το έθνος, όπου ο εθνικισμός γίνεται αντιληπτός ως πολιτικό κίνημα που έπεται κατά ταύτα του έθνους.[106] Ο εθνικισμός, προσδιοριζόμενος εντός αυτού του πλαισίου, συνυφαίνεται προς το αίσθημα του ανήκειν σε μια κοινότητα, όπου τα μέλη της οποίας αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους ως έχοντες κοινή μια δέσμη συμβόλων, πεποιθήσεων και τρόπων ζωής και διατηρούν τη βούληση να αποφασίζουν επί ενός κοινού πολιτικού πεπρωμένου.[107] Μέχρι και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο το ενδιαφέρον αναφορικά προς τον εθνικισμό επιχειρούσε πρωτίστως να διακρίνει τα οφέλη και τους σκοπέλους της θεωρίας αυτής, τόσο ως προς τις αφετηριακές δομές του, όσο και ως προς τη διάδοσή του σε παγκόσμιο επίπεδο, όπου ο εθνικισμός συνιστούσε ένα δεδομένο, το οποίο λειτουργούσε κατά κύριο λόγο συναισθηματικά αναφορικά προς τα άτομα.[108]

Ο Billig (Μπίλιχ) αναφερόμενος στη δική του οπτική περί του «Banal nationalism», αποδιδόμενου στην ελληνική γλώσσα και ως «κοινότοπου εθνικισμού», σημειώνει πως ουσιαστικά αυτός ο εθνικισμός αναφέρεται σε μια δυτικά προερχόμενη και προβαλλόμενη συμπεριφορά, η οποία στοχεύει στο να συγκαλύψει τις ιδεολογικές συνήθειες, οι οποίες επιτρέπουν στα εμπεδωμένα έθνη της Δύσης να αναπαραχθούν. Αναπτύσσοντας τον συλλογισμό του θα εξηγήσει πως έκφραση του banal nationalism δεν είναι η σημαία, η οποία κυματίζει, αλλά η σημαία, η οποία μπορεί να βρίσκεται κρεμασμένη σε ένα δημόσιο κτήριο και η οποία απλώς περνά απαρατήρητη.[109] Αυτό που θα μπορούσε να καταδείξει το εν λόγω παράδειγμα είναι ακριβώς το γεγονός πως τα σύμβολα, τα οποία λειτουργούν ως προσδιοριστικά της εθνικής ταυτότητας, στη διαδικασία της καθημερινότητας καθίστανται απλώς ένα μέρος της, το οποίο λειτουργώντας σε ένα παρασκηνιακό επίπεδο συνιστά ενίοτε

---

[104] Ernest Gellner (1992) *Έθνη και Εθνικισμός*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σ. 13
[105] Ernest Gellner (1992) *Έθνη και Εθνικισμός*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σ. 14
[106] Salih Bicakci (2011) Nationalism στο *21st Century Political Science: A Reference Handbook, Volume 1* (επιμ. John T Ishiyama, Marijke Breuning), Sage, σ. 633 - 639
[107] A.D. Smith (1987) The ethnic origins of nations, Wiley-Blackwell, σ. 13
[108] Umut Ozkirimli (2000) *Theories of Nationatism, A Critical Introduction*, Palgrave – Macmillan, σ. 13
[109] M. Billig (1995) *Banal Nationalism*, Sage, σ. 7

ενθύμημα αυτού που καταγράφεται, ορίζεται και προσλαμβάνεται ως εθνικός χώρος. Υπ΄αυτό το πρίσμα η προαναφερθείσα αποτύπωση του εθνικισμού ως banal έγκειται «στις ιδεολογικές συνήθειες, που επιτρέπουν στα εμπεδωμένα έθνη της Δύσης να αναπαράγονται. Υποστηρίζεται πως αυτές οι συνήθειες δεν απομακρύνονται από την καθημερινή ζωή, όπως μερικοί παρατηρητές υπέθεσαν. Καθημερινά, το έθνος υποδεικνύεται ή «καθίσταται σημαία» στις ζωές του σώματος των πολιτών. Ο εθνικισμός, μακριά από του να είναι διαλείπουσα έγκλιση σε εμπεδωμένα έθνη, συνιστά μια ενδημική συνθήκη».[110]

Η μελέτη του εθνικισμού, στη συνέχεια και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αναφερόταν κατά κύριο λόγο στις διαδικασίες που γέννησε το κύμα της αποαποικιοποίησης των αποικιοκρατούμενων περιοχών του κόσμου, το οποίο συνεπαγόταν τη γέννηση νέων κρατικών οντοτήτων, κυρίως εκείνων που προέρχονταν από τον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο. Σημειώνεται πως η ιδέα του εθνικισμού απετέλεσε κυρίαρχο πρόταγμα του 18ου και 19ου αιώνα, συνθήκη, η οποία τροχοδρόμησε στον ιστορικό χρόνο τη θεμελίωση εθνών – κρατών. Ο Edward Carr (Έντουαρντ Καρ) θα υποστηρίξει πως το μοντέρνο έθνος αναπτύσσεται και λειτουργεί στο πλαίσιο μιας ευρύτερης κοινωνίας. Διακρίνει δε τρεις μεγάλες περιόδους της ιστορίας, όπου αφενός μεν στην πρώτη αντιλαμβάνεται πως διά της σταδιακής κατάρρευσης των αυτοκρατοριών και της αποδόμησης του ρόλου και της ισχύος της Εκκλησίας, εμπεδώθηκαν εθνικά κράτη.[111] Η δεύτερη περίοδος ανάγεται στο διάστημα κατά το οποίο η Γαλλική Επανάσταση του 1789 επαναπροσδιόρισε τα δεδομένα ως προς τις διεθνείς σχέσεις. Οι θεμελιώδεις αρχές, επί των οποίων οικοδομήθηκε η Γαλλική Επανάσταση ήταν τα δικαιώματα του ανθρώπου, ιδωμένα σε μια οικουμενική διάσταση. Αυτή η στιγμή της παγκόσμιας ιστορίας λειτούργησε ως παραγωγή ιδεών, αλλά και δυναμικών διαδικασιών που έμελλε να επαναπροσδιορίσουν τον μοντέρνο κόσμο.[112] Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη θα υπογραμμίσει το γεγονός πως «η κυριαρχία ανήκει καταρχήν στο Έθνος. Καμιά ομάδα και κανένα άτομο δεν επιτρέπεται να ασκούν εξουσία που δεν πηγάζει απευθείας από το Έθνος».[113]

Η τρίτη περίοδος είναι εκείνη που εκκινεί από τα τέλη του 19ου αιώνα και εκτείνεται μέχρι και την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, όπου εντοπίζεται μια ανάπτυξη του εθνικισμού κατά τρόπο που λειτούργησε αρνητικά για τον ίδιο τον εθνικισμό. Το τέλος της δεκαετίας του 1980 σηματοδότησε μία νέα τάση αναφορικά προς τον εθνικισμό. Εν προκειμένω και σε σχέση με το υπό μελέτη κράτος της Κύπρου κατά τη δεκαετία του 1950

---

[110] M. Billig (1995) *Banal Nationalism*, Sage, σ. 6
[111] Umut Ozkirimli (2000) *Theories of Nationatism, A Critical Introduction*, Palgrave – Macmillan, σ. 46
[112] Sanjay Seth (1995) Nationalism in/and Modernity στο *The State in Transition*. Reimaging Political Space (επιμ. Joseph A. Camilleri, Anthony P. Jarvis, Albert J. Paolini), Lynne Rienner Publishers, σ. 41 – 58 (43)
[113] Elie Kendourie (2005) *Ο Εθνικισμός*, Κατάρτι, σ. 41

παρατηρείται από τον Elie Kedourie (Έλι Κέντουρι) μια συνύφανση του ελληνισμού και της ορθοδοξίας. Συγκεκριμένα αναφέρει πως «ορθοδοξία και ελληνισμός θεωρούνται πλέον ότι συμβαδίζουν και ότι το ένα συνεπάγεται το άλλο, όπως δείχνουν άλλωστε ο εμφύλιος πόλεμος που διεξάγεται σήμερα (1960. Σ.τ.Ε.) με σκηνικό την Κύπρο».[114]

Ο Walker Connor (Ουόλκερ Κόννορ) σημειώνει πως το έθνος θα μπορούσε να ειδωθεί ως ομάδα ατόμων, τα οποία αντιλαμβάνονται ένα είδος ένωσης μεταξύ τους, η οποία συντελείται κατά τρόπο προγονικό.[115] Ο Ernest Gellner υποστηρίζει πως ο εθνικισμός είναι κατά κύριο λόγο μια πολιτική αρχή, σύμφωνα με την οποία η πολιτική και εθνική ενότητα πρέπει να βρίσκονται σε αντιστοιχία.[116] Ο Benedict Anderson επιχειρώντας να αναπτύξει έναν ορισμό περί του έθνους το αντιλαμβάνεται περισσότερο ως μια ιδεολογική κατασκευή. Ο εθνικισμός σύμφωνα με τον Anderson θα πρέπει να γίνει κατανοητός ευθυγραμμισμένος με μεγάλα πολιτισμικά συστήματα, τα οποία έχουν προηγηθεί και εξ' αυτών προέκυψε η ύπαρξή του.[117]

Εστιάζοντας στα συνεκτικά στοιχεία του έθνους, ο Anthony D. Smith (Άντονι Δ. Σμίθ) αποτυπώνει ένα περίγραμμά του, στο οποίο το έθνος υφίσταται ως «ένας επονομαζόμενος ανθρώπινος πληθυσμός, ο οποίος μοιράζεται ένα ιστορικό έδαφος, κοινούς μύθους και ιστορικές μνήμες, ένα μαζικό, δημόσιο πολιτισμό, μια κοινή οικονομία και κοινά νομικά δικαιώματα και καθήκοντα για όλα τα μέλη του».[118] Εξ' αυτής της πλαισίωσης διακρίνεται η πολυπλοκότητα και το πολυεπίπεδο των ερμηνευτικών προσεγγίσεων που διατρέχουν το έθνος και κατ' επέκταση του προσδιορισμού εθνικής ταυτότητας.

Ι.Γ.5. Η αρχή των εθνοτήτων ως εθνική αυτοδιάθεση

Κατά τον 19ο αιώνα κυρίως παρουσιάζεται η μεταβολή του παραδοσιακού συστήματος κρατικής οργάνωσης βάσει της αρχής των εθνοτήτων, η οποία στηριζόταν στη θέση πως κάθε έθνος θα μπορούσε να οικοδομήσει ένα κράτος, ενώ αντιστοίχως κάθε κράτος θα συνιστούσε ένα έθνος. Επ' αυτής της συλλογιστικής ενοποιήθηκε η Γερμανία και ανέκτησε η Ιταλία την ελευθερία της, ενώ επίσης η Ελλάδα διεξήγαγε αγώνα για απελευθέρωση από τον οθωμανικό ζυγό, παραλλήλως και προς τις άλλες περιοχές, οι οποίες

[114] Elie Kendourie (2005) *Ο Εθνικισμός*, Κατάρτι, σ. 119
[115] W. Connor (1994) *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton University Press, σ. 202
[116] Umut Ozkirimli (2000) *Theories of Nationatism, A Critical Introduction*, Palgrave – Macmillan, σ. 129
[117] Umut Ozkirimli (2000) *Theories of Nationatism, A Critical Introduction*, Palgrave – Macmillan, σ. 145
[118] Antony D. Smith (1991) *National Identity*, Penguin, σ. 14

ευρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία, όπως η Σερβία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία.[119] Συνεπώς, η εφαρμογή της αρχής των εθνοτήτων, όπως τούτη εκδηλώθηκε ιδιαιτέρως τον 19ο αιώνα, είχε ως απότοκο την ανατροπή παραδοσιακών ισορροπιών που προϋπήρχαν και τη διαμόρφωση ενός νέου συστήματος κρατικής διάρθρωσης. Ως κινητήριος δύναμη, η οποία προσδιόριζε και τη δυναμική του εγχειρήματος ήταν ακριβώς η διεκδίκηση ελευθερίας για τους υπόδουλους λαούς, οι οποίοι υφίσταντο παντοειδείς διώξεις, εκμετάλλευση και καταπίεση.

Το Συνέδριο της Βιέννης του 1815, ακολουθώντας τους Ναπολεοντίους Πολέμους, αναδιάταξε τον χάρτη της Ευρώπης και το σύστημα κρατών που είχε προηγηθεί.[120] Οι αρχιτέκτονες της νέας τάξης ήταν ο Πρίγκιπας Metternich (Μέτερνιχ), ο Τσάρος Αλέξανδρος και ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Castlereagh (Κάσλρηγ). Κατά τον Gellner τούτο κατέστη δυνατό, λαμβάνοντας υπόψη πως «τα έθνη δεν ήταν νεκρά, είχαν απλώς αποκοιμηθεί…Οι αφυπνιστές δεν εφίσθησαν κανενός κόπου και οι Ωραίες Κοιμώμενες, που ήταν τα έθνη, κατέληξαν να ανταποκριθούν με πάθος στο φιλί τους. Όταν κάποτε ξύπνησαν εντελώς, απαίτησαν τα νόμιμα δικαιώματά τους».[121] Βάσει αυτού του σκεπτικού το έθνος παρουσιάζεται ως «φυσικό μοντέλο, το κράτος ως τεχνητό προϊόν».[122]

Χαρακτηριστικά του έθνους, τα οποία καθίστανται αναντικατάστατα κατά τον Miroslav Hroch (Μίροσλαβ Χρόχ) είναι «η μνήμη ενός κοινού παρελθόντος, το οποίο αναγνωρίζεται ως «πεπρωμένο» της ομάδας ή τουλάχιστον τα βασικά της συστατικά, μια πυκνότητα γλωσσικών και πολιτισμικών δεσμών, που επιτρέπουν ένα υψηλότερο βαθμό κοινωνικής επικοινωνίας εντός μιας ομάδας, παραπέρα από αυτήν και η σύλληψη της ισότητας όλων των μελών της οργανωμένης ομάδας ως δημόσιας κοινωνίας».[123] Τούτων δοθέντων, η εφαρμογή της αρχής των εθνοτήτων ως εθνικής αυτοδιάθεσης στηριζόταν σε μια αντίληψη πως ουσιώδες στοιχείο υπήρξε η διεκδίκηση ελευθερίας, η οποία ήταν συνυφασμένη με την απώθηση της όποιας ξένης κυριαρχίας, όπου εν συνεχεία θα οικοδομείτο σε μια συγκεκριμένη επικράτεια το κράτος, το οποίο θα στέγαζε το έθνος. Αυτό το οικοδόμημα θα είχε ως βασικό πυλώνα του την ενότητα, δηλαδή την επιθυμία για ενότητα, δεδομένο που μορφοποιούμενο θα εκφραζόταν στην αντίληψη της ένταξης του έθνους στην κρατική στέγη.

---

[119] Hagen Schulze (1996) *States, Nations and Nationalism. From Middle Ages to present*, Blackwell Publishers, σ. 207
[120] Henry A. Kissinger (2013) *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-22*, Echo Point Books & Media
[121] Ernest Gellner (1992) *Έθνη και Εθνικισμός*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σ. 259
[122] Otto Bauer (1996) The Nation στο *Mapping the Nation* (επιμ. Gopal Balakrishnan), Verso, σ. 39 – 77 (75)
[123] Miroslav Hroch (1996) From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building process in Europe στο *Mapping the Nation* (επιμ. Gopal Balakrishnan), Verso, σ. 78 – 97 (79)

Ι.Γ.6. Λανθάνουσες διαστάσεις της εθνικής ταυτότητας

Αναφορικά προς την εθνική ταυτότητα, ο Stuart Hall (Στούαρντ Χολ) θα σημειώσει πως δεν πρέπει να προσλαμβάνεται ως κάτι διαφανές, αλλά ως ένα ολοκληρωμένο γεγονός, το οποίο παρουσιάζεται μέσω των νέων πολιτισμικών πρακτικών και άρα είναι ιδωμένη και ως συνθήκη «παραγωγής», η οποία δεν παρουσιάζει ένα τέλος, αλλά παραμένει αενάως ως διαδικασία, ως διεργασία.[124] Συναφώς μπορεί κανείς να διακρίνει την ταυτότητα σε μια εξελικτική διαδρομή, η οποία την καθιστά και ως τυγχάνουσα μεταβολών, στις οποίες περιλαμβάνεται και η σύλληψή της μέσω προσδιορισμού της ετερότητας, δηλαδή η σύνθεση του εαυτού ως μια διαλεκτική συνθήκη συνομιλίας με και συνάντησης προς τον εκάστοτε άλλο. Η ίδια η γνώση του εαυτού σε αυτό τον ορίζοντα προσδιορίζεται και από τη γνώση του άλλου.

Είναι επί ενός τέτοιου σκεπτικού όπου η έννοια της ταυτότητας στη σημερινή εποχή, η οποία ορίζεται ως σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, είναι ικανή, εφόσον δεν αναπαράγεται και δεν ενισχύεται, να τύχει διάβρωσης λόγω ακριβώς της αυξημένης αλληλεπίδρασης και διασύνδεσης των κοινωνιών, οι οποίες ένεκα των δυνατοτήτων της σύγχρονης τεχνολογίας και όχι μόνο, παρέχουν στο εκάστοτε άτομο κατά τρόπο εξαιρετικά ευχερή την προοπτική να προσεγγίζει γεγονότα, άτομα και συνθήκες, που συμβαίνουν σε κάθε μέρος του πλανήτη, ανεξαρτήτως χιλιομετρικής αποστάσεως. Ο ορίζοντας της ταυτότητας πλέον δεν εξικνείται μόνο σε τοπικό επίπεδο, αλλά ενσωματώνει αυτομάτως περιφερειακές και διεθνικές επιδράσεις.

Ο Billig συνδέοντας την έννοια της ταυτότητας με την εκδήλωση μιας κρίσης, παρατηρεί ένα ενδιαφέρον σχήμα, όπου η ταυτότητα ενέχουσα ψυχολογική σαφώς διάσταση βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση για μεγάλο διάστημα χρόνου. Η εκδήλωση μιας κρίσης είναι εκείνη που θα την αναδείξει και θα συνδεθεί το προϋπάρχον στοιχείο με εκείνο του πατριωτισμού. Όμως, η καθοριστική συνιστώσα της ταυτότητας στην προκειμένη περίπτωση είναι ακριβώς η γνώση, η αντίληψη και ο αυτοπροσδιορισμός του συλλογικού εαυτού. Εάν υπάρχει στοιχειωδώς η σύλληψή της, αλλά και του τι συνιστά το έθνος και του συνιστά ο πατριωτισμός, τότε ανά πάσα στιγμή σε ένα δεδομένο ερέθισμα, μπορεί να εκδηλωθεί. [125]

Το έθνος θα πρέπει να προσεγγίζεται και με βάση τον εθνικό χαρακτήρα, όπου ως εθνικός χαρακτήρας γίνεται αντιληπτή μια «σχετική κοινή αντιμετώπιση των χαρακτηριστικών εκφραζόμενα ως συμπεριφορά συγκεκριμένων ατόμων. Δεν συνιστά μια

---

[124] Stuart Hall (1990) Cultural Identity and Diaspora στο *Identity: Community, Culture and Difference*, (επιμ. J. Rutherford), Lawrence and Wishart, σ. 222 – 237 (222)
[125] M. Billig (1995) *Banal Nationalism*, Sage, σ. 7

επεξήγηση αυτών των ατομικών τρόπων συμπεριφοράς. Ο εθνικός χαρακτήρας δεν συνιστά μια επεξήγηση. Είναι κάτι προς εξήγηση».[126] «Μόνο η εθνική συνειδητοποίηση διαμορφώνει την εθνικότητα σε μια συνειδητή κινητήριο δύναμη της ανθρώπινης συμπεριφοράς και ιδιαιτέρως της πολιτικής συμπεριφοράς».[127]

Ι.Γ.7. Διασύνδεση εθνικισμού, αποαποικιοποίησης και προτάγματος αυτοδιάθεσης: Η επιλογή της επιλογής

Η αποαποικιοποίηση συνιστά μια εκ των κύριων μορφών του εθνικισμού, όπου το εν λόγω κίνημα μετέβαλε τον πολιτικό χάρτη του κόσμου κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα.[128] Η διαδικασία της αποαποικιοποίησης είναι συνυφασμένη με την αποδυνάμωση των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, κυρίως των ευρωπαϊκών. Κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατικής περιόδου, οι αποικιοκρατούμενοι λαοί υφίσταντο καταπίεση και συνθήκες δουλείας από την εκάστοτε αποικιοκρατική δύναμη, η οποία επιχειρούσε στις αποικίες της να επιβάλει την κυριαρχία της. Ο εθνικισμός που αναπτύχθηκε κατά την εν λόγω περίοδο στρεφόταν εναντίον της ιμπεριαλιστικής δύναμης, αποσκοπώντας στην απαλλαγή των αποικιακών υποκειμένων από τις συνθήκες δουλείας. Η στόχευση εν προκειμένω συνίστατο αφενός στην απομάκρυνση της ξένης κυριαρχίας και αφετέρου στην εμπέδωση κρατικής δομής. Ενίοτε, οι αποικιοκρατικές δυνάμεις, προκειμένου να είναι σε θέση να διατηρήσουν τον έλεγχο και την κυριαρχία στην αποικία τους, ανέπτυσσαν διάφορες τακτικές, μεταξύ των οποίων και η συμφωνία και συνεργασία με μέλη της κοινωνίας των αυτοχθόνων.[129]

Εγγενές στοιχείο της διαδικασίας αποαποικιοποίησης είναι η έννοια του πολίτη αντί του απλού υποκειμένου, η οποία εκκινεί από τη συλλογιστική πως ο πολίτης γεννιέται ελεύθερος, δηλαδή σε συνθήκες ελευθερίας, παρά καταπίεσης. Ο μοντέρνος πολίτης εκλαμβάνεται τόσο οικουμενικός, όσο και ιδιαίτερος, εκπορευόμενος από τις συνθήκες που γέννησε, τόσο η εποχή του Διαφωτισμού, όσο και εκείνη του εθνικισμού. Σε ένα τέτοιο

[126] Otto Bauer (1996) The Nation στο *Mapping the Nation* (επιμ. Gopal Balakrishnan), Verso, σ. 39 – 77 (41)
[127] Otto Bauer (1996) The Nation στο *Mapping the Nation* (επιμ. Gopal Balakrishnan), Verso, σ. 39 – 77 (61)
[128] Fernando R. Tesón (2016) *The Theory of Self-Determination*, Cambridge University Press, Martin Thomas, Andrew Thompson (2018) *The Oxford Handbook of the Ends of Empire*, Oxford University Press
[129] John Breuilly (1982) *Nationalism and the State*, The University of Chicago Press, σ. 158 κ.έ.

σκεπτικό και εν είδει αποφθεγματικής αποτύπωσής της θα μπορούσε να λεχθεί πως ο εθνικισμός «ομιλεί τη γλώσσα της αποαποικιοποίησης και της αυτοκυβέρνησης».[130]

Η αρχή της αυτοδιάθεσης παραπέμπει σε μια διαδικασία, η οποία εκκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα και αναφέρεται στις διεργασίες, κατά τις οποίες ένας λαός επιχειρεί να εμπεδώσει τη δική του κρατική οντότητα σύμφωνα με τη βούλησή του και να επιλέξει την κυβέρνησή του. Η σύλληψη της αρχής της αυτοδιάθεσης έλκει την καταγωγή της στις επαναστατικές μεταβολές και στις ιδέες, με τις οποίες αναπτύχθηκαν η Γαλλική και η Αμερικανική Επανάσταση από τον 18ο αιώνα και εντεύθεν. Η εν λόγω αρχή υπήρξε το κυρίαρχο πολιτικό σύνθημα, που εκλαμβάνεται ως προϊόν της αρχής των εθνοτήτων, αποκαλούμενο ευφυώς και ως η «επιλογή της επιλογής»[131]

Αναφορά στην αρχή της αυτοδιάθεσης γίνεται στις Συμφωνίες Ειρήνης του 1919, στο Καταστατικό της Κοινωνίας των Εθνών, στη Διακήρυξη του Ατλαντικού το 1941, όπως και στη Διακήρυξη του Καΐρου της 26ης Νοεμβρίου 1943. Στα 14 σημεία του Αμερικανού Προέδρου, Woodrow Wilson (Γούντροου Ουίλσον), αναγνωρίζεται το στοιχείο του εθνικισμού, του φιλελευθερισμού, της αποαποικιοποίησης και της ειρήνης.[132] Η συμπερίληψη της εν λόγω αρχής συνιστούσε στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ για την εμπέδωση μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου μιας δίκαιης και μακρόπνοης ειρήνης σε παγκόσμιο επίπεδο, την οποία η Κοινωνία των Εθνών θα ήταν επιφορτισμένη να διασφαλίσει. Συνεπώς, η αρχή της αυτοδιάθεσης υπήρξε ένα μέσο, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της παγκόσμιας ειρήνης. Η εφαρμογή της αρχής συνεπαγόταν την πολυδιάσπαση των παλαιοτέρων αυτοκρατορικών διαστάσεων κρατών και τη μεταβολή τους σε μικρότερες οντότητες, όπου το καθοριστικό στοιχείο ήταν η ύπαρξη ενός συνόλου, το οποίο θα προσδιοριζόταν με βάση το δικαίωμα του κάθε ατόμου. Συνεπώς, διά της εν λόγω αρχής διευκολύνθηκε η διαδικασία διάσπασης της εν προκειμένω πολυεθνικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Ρωσικής και της Αυστροουγγρικής.

Η δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπως επίσης και η πρόδρομη κατάσταση της Κοινωνίας των Εθνών, έθεσε ως κυρίαρχο πρόταγμά του, ήδη από το πρώτο άρθρο, την εμπέδωση της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών.[133] Ο Καταστατικός Χάρτης προνοεί πως το εκάστοτε κράτος

---

[130]Sanjay Seth (1995) Nationalism in/and Modernity στο *The State in Transition*. Reimaging Political Space (επιμ. Joseph A. Camilleri, Anthony P. Jarvis, Albert J. Paolini), Lynne Rienner Publishers, σ. 41 – 58 (50)

[131] Michla Pomerance (1982) *Self-determinación in Law and Practice: The New Doctrine in the United Nations*, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 74

[132] Erez Manela (2007) *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of .Anticolonial Nationalism*, Oxford University Press

[133] Άρθρο 1.2 «Οι σκοποί των Ηνωμένων Εθνών είναι: Να αναπτύσσουν ανάμεσα στα έθνη φιλικές σχέσεις που θα βασίζονται στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των

δικαιωματικά είναι σε θέση να αποφασίσει το πώς θα διαμορφώσει τον εαυτό του και σε ποιες κατευθύνσεις θα κινηθεί, συμπεριλαμβανομένων όλων των επίπεδων από το πολιτικό στο πολιτισμικό κ.ά. Η αρχή της αυτοδιάθεσης, εφαρμοζομένης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εξηγεί πως ένας λαός έχει το δικαίωμα να συγκροτήσει μια κρατική οντότητα ή να διεκδικήσει, κατά τη βούλησή του, εάν επιθυμεί να συνδεθεί με κάποιο άλλο κράτος. Στην περίπτωση των αποικιακών λαών, οι επιλογές που τούτοι είχαν ήταν τρεις.[134] Η δημιουργία κρατικής οντότητας, η συνέχιση της πορείας του λαού εντός της αποικιοκρατικής δύναμης και η ένωσή του με κάποιο άλλο κράτος.

Σε σχέση με τις εξαρτώμενες περιοχές, ο Χάρτης προνοεί πως θα πρέπει να επιδιώξουν κάποια μορφή αυτοκυβέρνησης.[135] Η έννοια της αυτοδιάθεσης συνυφαίνεται προς τη δημοκρατική αρχή. Ο Wilson αντιλαμβανόταν πως η αρχή της αυτοδιάθεσης θα μπορούσε να εφαρμοστεί χωρίς τη χρήση βίας, αλλά ως αρχή του διεθνούς δικαίου, η οποία θα μπορούσε να λάβει δημοψηφισματικό χαρακτήρα.[136] Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, διά της ασκήσεως του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, εμπεδώθηκε ένας μεγάλος

λαών και να παίρνουν άλλα μέτρα κατάλληλα για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης» και άρθρο 55. «Αποβλέποντας στη δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ευημερίας, οι οποίες είναι αναγκαίες για να υπάρξουν μεταξύ των εθνών σχέσεις ειρηνικές και φιλικές, βασισμένες στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών, τα Ηνωμένα Έθνη θα ευνοήσουν:

α. την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, εργασία για όλους και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και αναπτύξεως.

β. τη λύση διεθνών προβλημάτων, οικονομικών, κοινωνικών, δημόσιας υγείας και άλλων συναφών, τη διεθνή πολιτιστική και εκπαιδευτική συνεργασία και

γ. τον παγκόσμιο και αποτελεσματικό σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας», Καταστατικός Χάρτης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

[134] B. C. Nirmal (1999) *The right to self-determination in international law: evolution, U.N. law and practice, new dimensions*, Deep & Deep Publications, σ. 138 κ.έ.

[135] Άρθρο 73.1 και 73.2. «Τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών, που έχουν ή αναλαμβάνουν την ευθύνη να διοικούν περιοχές που οι λαοί τους δεν έχουν ακόμη επιτύχει πλήρη αυτοδιοίκηση, αναγνωρίζουν την αρχή ότι προέχουν τα συμφέροντα των κατοίκων αυτών των περιοχών και δέχονται ως ιερή αποστολή την υποχρέωση να προωθήσουν όσο γίνεται περισσότερο, μέσα στο σύστημα της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που καθιερώνεται με το Χάρτη αυτόν, την ευημερία των κατοίκων αυτών των περιοχών, και γι' αυτόν το σκοπό:

α. να εξασφαλίζουν, με τον οφειλόμενο σεβασμό για τον πολιτισμό των λαών αυτών, την πολιτική, οικονομική και κοινωνική τους πρόοδο, καθώς και τη μορφωτική τους ανάπτυξη, τη δίκαιη μεταχείρισή τους και την προστασία τους από καταχρήσεις της εξουσίας.

β. να αναπτύσσουν την ικανότητά τους για αυτοδιοίκηση, να λαμβάνουν υπόψη τους τους πολιτικούς πόθους των λαών και να τους βοηθούν στην προοδευτική ανάπτυξη των ελεύθερων πολιτικών θεσμών τους, σύμφωνα με τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή και στον πληθυσμό της και με τα ποικίλα στάδια αναπτύξεώς τους.», Άρθρο 76.2. «Οι βασικοί στόχοι του συστήματος κηδεμονίας, σύμφωνα με τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών που εκθέτονται στο Άρθρο 1 του Χάρτη αυτού, θα είναι να ευνοήσει, την πολιτική, οικονομική και κοινωνική πρόοδο και τη μορφωτική ανάπτυξη των κατοίκων των υπό κηδεμονία περιοχών και την προοδευτική τους εξέλιξη προς την αυτοδιοίκηση ή την ανεξαρτησία, όπως θα αρμόζει στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περιοχής και στους κατοίκους της, σύμφωνα με τους ελεύθερα εκφραζόμενους πόθους των λαών και κατά τις διατάξεις που θα περιλαμβάνει κάθε συμφωνία κηδεμονίας». Καταστατικός Χάρτης, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14

[136] Antonio Cassese (1995) *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, σ. 21 - 22

αριθμός νέων κρατών στον κόσμο[137], ιδιαιτέρως στην Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ασία, καθιστάμενη η αυτοδιάθεση κατά τρόπο σταδιακό σε κανόνα αναγκαστικού δικαίου.[138]

«Η ιδέα πίσω από τη σύλληψη της «ανεξαρτησίας» και του «δικαιώματος της ανεξαρτησίας» εξηγεί πως τα υποκείμενα αυτού του δικαιώματος ορίζουν σε ποιο κράτος επιθυμούν να ανήκουν. Αυτή η σύλληψη συνεπάγεται πως η ατομική και η συλλογική αυτοδιάθεση συνδέονται. Εάν αυτό το δικαίωμα πραγματωθεί, τότε παρόλο που κάθε υποκείμενο δεν διαβιεί στο κράτος της επιλογής του, ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός αυτών που ζουν, και ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός συλλογικοτήτων ή λαών, αντιστοίχως, έχουν το δικαίωμα να διαμορφώσουν το δικό τους κράτος».[139] Σε αυτό τον συλλογισμό αναδύεται το ερώτημα περί του εάν αυτή η αρχή αποτελεί απλώς μια θεωρητική έννοια ή εάν και με ποιο τρόπο μπορεί να βρει την πραγμάτωσή της. Τούτη δε η οπτική εκλαμβάνει ως εγγενές στοιχείο την πρακτική διάσταση του εγχειρήματος, που καταγράφει πως σε εδαφικές περιοχές είναι δυνατόν να συμβιώνουν πληθυσμοί, που έχουν διαφορετική θρησκευτική, εθνική καταγωγή και να υιοθετούν διαφορετική γλώσσα, αλλά ακόμη τα ίδια τα υποκείμενα να μην επιθυμούν να αποτελέσουν μέρος μιας ομάδας.

---

[137] Μεταξύ των ετών 1945, δηλαδή με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι και το 1961, παρουσιάστηκε μια παγκόσμιας κλίμακας επίκληση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης στη διαδικασία της αποαποικιοποίησης των αποικιοκρατούμενων περιοχών του κόσμου. Χώρες, όπως η Ιορδανία, η Ινδία, το Πακιστάν, η Μπούρμα, η Κεϋλάνη, το Ισραήλ, οι Φιλιππίνες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Ακολούθησαν η Καμπότζη, η Γκάνα, η Γουινέα, η Ινδονησία, το Λάος, η Λιβύη, η Μάλαγα, το Μαρόκο, το Σουδάν, η Τινυσία, το Βιετνάμ τη δεκαετία του 1950, το Τόγκο, η Σενεγάλη, η Σομαλία, η Νιγηρία, ο Νίγηρας, η Μαυριτανία, το Μάλι, Malagasy Republic, η Ακτή του Ελεφαντοστού, η Γκάμπον, Dahomey, η Κύπρος, τα δύο Κογκό (Brazaville, Leopolville), το Τσαντ, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, το Καμερούν, όλες μέχρι και το 1960. Ακολούθησαν το 1961 και έπειτα η Ταγκανίκα, η Αλγερία, η Ρουάντα, το Μπουρούντι, η Τζαμάικα, το Τρίνιδαδ και Τομπάγκο, η Ουγκάντα, η Δυτική Σαμόα το 1962, η Κένυα, η Ζανζιβάρη το 1963, η Μάλτα και η Ζάμπια το 1964, η Γκάμπια, οι Μαλδίβες, η Σιγκαπούρη το 1965, τα Barbados, η Μποτσουάνα, η Guyana, το Λεσόθο το 1966, η Ισημερινή Γουινέα, ο Μαυρίκιος, η Σουαζιλάνδη, το Ναούρου το 1968, το Φίτζι το 1970, το Μπαχρέιν, το Μπαγκλαντές, το Κατάρ το 1971, οι Μπαχάμες και η Γουινέα Bissau το 1973, η Γρενάδα το 1974.

[138] Hector Gros Espiell (1979) Self Determination and Jus Cogens στο *UN Law, Fundamental Rights: Two Topics in International Law* (επιμ. Antonio Cassese), Martinus Nijhoff, σ. 167 - 174

[139] Jörg Fisch (2015) *A History of the Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion*, Oxford University Press, σ. 78

Ι.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται να προσδιοριστεί ένα βασικό πλαίσιο, που αναφέρεται στις έννοιες και στην τοποθέτησή τους εντός συγκεκριμένων περιγραμμάτων, που έλκουν την καταγωγή τους από ιστορικά δεδομένα και διαχρονικά εφαρμοσμένες παραδοχές. Κατεξοχήν προσδιοριστικό γνώρισμα της ενότητας είναι η επιλεγμένη προσέγγιση όρων, εννοιών, φράσεων, δεδομένων που αναφέρονται στο κράτος, ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία επεξηγούν συγκεκριμένους τρόπους αντίληψής του και κατ' επέκταση υιοθετούνται ως αναφορές εντοπιζόμενες στη μελέτη εν τω συνόλω της, ως φακοί θέασης και περαιτέρω ανάλυσης.

Ως εκ τούτου, αναπτύχθηκαν δηλωτικοί της διάρθρωσης ενός σύγχρονου κράτους παράγοντες, οι οποίοι παραπέμπουν στην κυρίαρχη δυναμική του λαού, στην εμπέδωση του κράτους δικαίου, αλλά και στη διάσταση του κρατικού υποκειμένου ως κράτος προνοίας. Τα στοιχεία αυτά αναπτύσσουν τις σχέσεις ανάμεσα στην εκάστοτε κρατική οντότητα και στο άτομο, διά του νομοθετικού και δικαιϊκού σύστηματος, όπου ναι μεν υφίσταται η κρατική εξουσία πρωτογενώς, αλλά και ως συνταγματικώς κατοχυρωθείσα, πλην όμως υπεισέρχεται σαφώς και η εμπέδωση από το εκάστοτε άτομο της υποχρέωσής του να συμμορφώνεται προς κανόνες και σχετικές ρυθμίσεις, που αφορούν στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του. Υπ' αυτό το πρίσμα είναι ιδωμένα τα στοιχεία του κράτους, που συνθέτουν την ενότητά του, μεταξύ των οποίων το ενιαίο και αδιαίρετο της επικράτειας, αλλά και η αδιαίρετη διάσταση της ικανότητας επιβολής της κρατικής εξουσίας. Συνεπώς, ως «επισφράγισμα» μιας ιστορικής διαδρομής «το κράτος δημιουργεί την έννομη τάξη, αυτό εγγυάται για την τήρησή της και από αυτό πηγάζει κάθε («δευτερογενές») δικαίωμα για άσκηση φυσικής βίας».[140]

Κατά Jellinek (Γέλινεκ) αναπτύχθηκε το μέγεθος λαός, το οποίο αναφύεται κατά διττό τρόπο ως αφενός προσδιοριστικό στοιχείο της εκάστοτε κρατικής οντότητας, δηλαδή ως υποκείμενο, αλλά και αφετέρου ως «αντικείμενο της κρατικής εξουσίας», υφισταμένης της ύπαρξης «υπηκόων», οι οποίοι «υπόκεινται στην εξουσία του κράτους».[141] Ένα εκ των κύριων ερωτημάτων, που ετέθησαν στο παρόν κεφάλαιο είναι ο τρόπος, τα μέσα και τα προσδιοριστικά στοιχεία, τα οποία είναι ικανά να εμπεδώσουν την ενότητα σε ένα κράτος, όπου εμφανίζεται, ιδιαιτέρως στην αστική κοινωνία η αντίληψη κατίσχυσης της έννοιας του ατόμου και της ιδιότητας του πολίτη έναντι της ομάδας.

---

[140] Γιώργος Πάσχος (1991) *Κράτος Δικαίου και Πολιτική. Πολιτειολογικές Θεωρίες 1900 – 1940*, Εκδόσεις Ο Πολίτης, σ. 94

[141] Γιώργος Πάσχος (1991) *Κράτος Δικαίου και Πολιτική. Πολιτειολογικές Θεωρίες 1900 – 1940*, Εκδόσεις Ο Πολίτης, σ. 68 - 69

Η παρουσίαση των μεγεθών κράτος και έθνος καλλιεργεί την εκτίμηση πως η οικοδόμηση των εθνικών κρατών θεμελιώθηκε επί της έννοιας της ελευθερίας σε ατομικό επίπεδο, δηλαδή της ελευθερίας και ασφάλειας που απολαμβάνει ή θα πρέπει να απολαμβάνει το κάθε άτομο ξεχωριστά. Η δικαιωματική κατοχύρωση της ελευθερίας σε ατομικό επίπεδο εκβάλλει σαφώς στην έννοια της ισότητας του εκάστοτε ατόμου, δεδομένο που αντανακλάται στο γεγονός πως το εκάστοτε άτομο κρίνεται ως μονάδα φέρουσα ίσα δικαιώματα έναντι άλλων και εξ' αυτού κατοχυρώνεται και η έννοια της δημοκρατίας, της ισονομίας, της ισοπολιτείας και της ισηγορίας.

Βάσει ενός τέτοιου σκεπτικού ερμηνεύεται, ακολούθως, η αναφορά των εθνικών ή άλλων μειονοτήτων που ενυπάρχουν σε μία κοινωνία. Τούτο συνυφαίνεται προς τη διαδικασία ολοκλήρωσης του ατόμου και διά της ολοκλήρωσης στην καταξίωσή του. Αφετηριακώς και πρωτίστως η καταξίωση του ατόμου συνεκδοχικά κατευθύνει προς την καταξίωση της ευρύτερης ομάδας, στην οποία μπορεί να εντάσσεται το εκάστοτε άτομο ένεκα διαφορετικής προς την πλειοψηφία εθνικής καταγωγής, θρησκείας, κοινωνικής τάξης κ.ά. Η θέαση, συνεπώς, η οποία προκρίνει το άτομο ως τον κατεξοχήν φορέα δικαιωμάτων και ελευθεριών, αντιλαμβάνεται, αντιμετωπίζει και σαφώς δεν αποκλείει την παράλληλη ένταξη του ατόμου και σε άλλα κοινωνικοπολιτικά σχήματα, κατοχυρώνοντας ιδιότητες και εξ' αυτών επιπλέον δικαιώματα εντός του κράτους, όπως εκείνα της μειονότητας, πολιτικής, θρησκευτικής ή εθνικής. Η ουσιώδης, όμως, παράμετρος είναι η αντίληψη του ρόλου του ατόμου, ιδωμένου ως του κατεξοχήν φορέα δικαιωμάτων, εξουσιών, υποχρεώσεων, στο πλαίσιο του κρατικού ή και εν προκειμένω στην περίπτωση της Κύπρου, του αποικιακού λαού.

Η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας ως προσδιοριστικού στοιχείου του έθνους ή του κράτους λαμβάνει υπόψη της ενδημικές ιδιαιτερότητες και τη φυσική ασυμμετρία που υπάρχει στο εσωτερικό των κρατών ως παράγοντες που δυνάμει αντιστρατεύονται διαδικασίες αφομοίωσης και υπεράσπισης του υποκειμένου διεθνούς δικαίου, εντός του οποίου διαβιεί μια συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού, η συνείδηση της οποίας αναφέρεται σε διαφορετικά γλωσσικά, θρησκευτικά, φυλετικά, εθνικά ή γεωγραφικά κριτήρια. Αυτή η διαφορετικότητα είναι δυνατόν, να αντανακλάται και στο επίπεδο της κοινωνίας ή και της οικονομίας ως συνείδηση της ομάδας ή της μειονότητας έναντι του συνόλου, πράγμα που λειτουργεί κατά τρόπο φυγόκεντρο. Το εν λόγω σκεπτικό διασυνδέεται και αναπτύσσεται όλως ιδιαιτέρως σε κατοπινή ενότητα αναφορικά αφενός προς τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ομοσπονδιακών συστημάτων, αλλά και της διασύνδεσης της αρχής των εθνοτήτων με την ύπαρξη μειονοτήτων στο εσωτερικό ενός κράτους, δεδομένο που είναι ικανό, εφόσον αναπτυχθεί ή «κατασκευασθεί», ενίοτε από εξωτερικά πολιτικά κέντρα, μια διαφορετική θρησκευτική ή και εθνική συνείδηση, να εκκινεί από το όφελος για το μέρος και

όχι από την προβολή του κοινού παρόντος και του κοινού μέλλοντος, λογική που αντανακλάται ως περιεχόμενο προσδιοριστικό του έθνους.

Ως εκ τούτου, επιχειρήθηκε να αναλυθεί το περίγραμμα που λειτουργεί, τρόπον τινά, ως μίτος της Αριάδνης αναφορικά προς τη διασύνδεση της αρχής των εθνοτήτων ως πρόταγμα συλλογικής ελευθερίας με την έννοια του ατόμου ως φορέα δικαιωμάτων και την ύπαρξη μειονοτήτων στην κρατική επικράτεια, η ελευθερία των οποίων και η προάσπιση των δικαιωμάτων τους, εκ των πραγμάτων δεν είναι σε θέση να καταστρατηγεί την ελευθερία του εκάστοτε ατόμου ή να αντιστρατεύεται την ελευθερία της πλειοψηφίας. Το δεδομένο αυτό ισχύει όλως ιδιαιτέρως και στην περίπτωση της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης και της άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τους αποικιοκρατούμενους λαούς, όπου το κέντρο βάρους υπήρξε αφενός το άτομο και όχι η ομάδα, η μειονότητα ή η κοινότητα και αφετέρου το εδαφικό περίγραμμα, κατά τρόπο τεχνητό ή και όχι, εντός του οποίου διαβιούσε το άτομο ως συλλογικότητα, δηλαδή ως αποικιακός λαός.

Εξετάστηκε ποια στοιχεία συντρέχουν και διαμορφώνουν μια ενιαία διάσταση της νομικής προσωπικότητας των κρατών, αλλά και από πού απορρέει η κυριαρχία τους. Τα στοιχεία αυτά κρίνονται ως εκ των ων ουκ άνευ, καθώς προβάλλουν ερωτήματα που αναπτύσσονται στην περιπτωσιολογική μελέτη, ήτοι εάν το υπό αναφορά κράτος ασκεί κυριαρχία, από πού εκπηγάζει τούτη, ποιος δικαιωματικώς θα πρέπει να το υπερασπίζεται σε περίπτωση εξωτερικού κινδύνου, αλλά και ποιος ασκεί την άμυνά του. Οι προβληματισμοί τούτοι δεν γίνονται αντιληπτοί εν είδει καταγραφής ρητορικών σχημάτων, αλλά ο ερευνητής καλείται να ανταποκριθεί σε αυτούς αναπτύσσοντας και σκιαγραφώντας θέσεις και αξιώσεις μερών, κρίνοντας κατά πόσον και σε ποιο βαθμό τούτες αποσκοπούν αληθώς στην εμπέδωση μιας κρατικής οντότητας, η οποία θα διατηρεί και θα προβάλλει την κυριαρχία της σε εσωτερικό επίπεδο και στο διεθνές περιβάλλον.

Κατόπιν παράθεσης προσδιοριστικών των κρατών στοιχείων είναι ικανή η ανάπτυξη σκεπτικού που αντιλαμβάνεται τη μελέτη περίπτωσης φέρουσα ακόμη και αποκλίνοντα των κρατών χαρακτηριστικά, που ενδεχομένως να διαμορφώνουν ιδιαιτερότητες, κατά τρόπο που να παραπέμπουν στη θεσμοθέτηση ενός κρατικού μορφώματος μοναδικού. Αυτό το ερώτημα τίθεται προς εξέταση και διατρέχει το σύνολο της μελέτης, επιχειρώντας την καταγραφή του, εάν και σε ποιό βαθμό υφίσταται αυτή η υπόθεση, αλλά και εάν ο ενδεχόμενος εντοπισμός ιδιαιτεροτήτων έχει εμπεδωθεί στο θεσμικό περίγραμμα του κράτους, δρομολογώντας συγκεκριμένες προς τούτο πορείες, εκπορευόμενες ακόμη και από εξωτερικά του κράτους κέντρα.

Τέλος, σε περίπτωση εντοπισμού των ιδιαιτεροτήτων ή των παρεκκλίσεων από τα συνήθη δεδομένα των κρατών, προβάλλεται ως αναγκαιότητα η αποκρυστάλλωσή τους διά

της δομημένης και σαφώς διαρθρωμένης αποτύπωσής τους. Διά της εσωτερικής αυτής παρουσίασης καθίσταται σαφής μια διασύνδεση μεταξύ αφενός των αρχικών προϋποθέσεων κρατικής οργάνωσης και λειτουργίας και της εκφρασθείσας εφαρμογής τους κατά τις διαδικασίες οικοδόμησης του κράτους της Κύπρου. Αφετέρου, η συλλογιστική που διαπνέει τη συζήτηση περί μετεξέλιξης του ενιαίου κράτους σε ομοσπονδιακό τοιούτο εξετάζεται, εάν εντάσσει και πώς, στο σκεπτικό της μια ενιαία αντίληψη περί των θεσμών λαϊκής κυριαρχίας και των κοινωνικών ενοποιητικών δυνάμεων, όπως τούτοι θα ήταν δυνατόν να ειδωθούν σε ενιαίους φορείς του κρατικού λαού, ενιαία αντίληψη των δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη ως ατόμου, στοιχεία που εν τέλει εκβάλλουν στην καλλιέργεια μιας ενιαίας, όχι εθνικής, αλλά κρατικής, συνταγματικής, ομοσπονδιακής συνείδησης.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Στρατηγική προσέγγιση Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς την Κύπρο

Αναπτύσσεται στο παρόν κεφάλαιο η στρατηγική της Ελλάδας ως ιστορική διεκδίκηση ενσωμάτωσης της Κύπρου, ένωσής της στο ελλαδικό κράτος, ο απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ και οι ελληνικές διεκδικήσεις στο πλαίσιο της αποαποικιοποίησης εντός του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών διά της ασκήσεως του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως, εφαρμοζομένου στις αποαποικιοκρατούμενες περιοχές ως jus cogens στη βάση της αρχής του ένας άνθρωπος – μία ψήφος. Αναφορικά προς τούτο επιχειρείται να επεξηγηθεί ο ρόλος, οι δυνατότητες και οι πολιτικοθεσμικοί περιορισμοί που υφίστανται στο πλαίσιο του ΟΗΕ.

Καταγράφεται ως εκ διαμέτρου αντίθετη αξίωση της Τουρκίας, σε περίπτωση μεταβολής του καθεστώτος στην Κύπρο, απόδοσής της στην Άγκυρα ή διχοτόμησης με γνώμονα τη διασφάλιση των συμφερόντων της ηπειρωτικής της ενδοχώρας, αντιλαμβανόμενη τη νήσο ως προέκταση του γεωγραφικού της χώρου.

Στον ίδιο χρονικό ορίζοντα παρουσιάζεται η θέση της Μεγάλης Βρετανίας, ιδιαιτέρως μετά την απώλεια του ελέγχου της διώρυγας του Σουέζ και τη μεγιστοποίηση της γεωστρατηγικής σημασίας κατοχής ενός σημείου εποπτείας της Μέσης Ανατολής με την ως εκ τούτου προκύψασα περαιτέρω αναβάθμιση της σημασίας της Κύπρου για τα βρετανικά συμφέροντα. Προς εξυπηρέτηση τούτων, η Βρετανία επεδίωξε τη μεταβολή του ζητήματος στην νήσο από κυπροβρετανική διαφορά σε ελληνοτουρκική, προκειμένου να είναι σε θέση να ασκεί ρόλο επιδιαιτητή, όπερ και εγένετο.

ΙΙ. Εισαγωγικές επισημάνσεις: Η Κύπρος ως γεωγραφικό μέγεθος, ως αποικιακός χώρος και ως πολιτειακή διάρθρωση

Η γειτνίαση της Κύπρου με τρεις ηπείρους, την Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία, όπως επίσης και η εγγύτητά της προς τη Μέση Ανατολή συνιστούν επιπλέον λόγους για την προβολή της θέσης της σε επίπεδο διεθνούς υπεραξίας. Συνορεύει με την Αίγυπτο, «ελέγχοντας» το στόμιο της διώρυγας του Σουέζ, τον Λίβανο, το Ισραήλ, τη Λιβύη και την Τουρκία, χώρες που υπήρξαν σημαντικές και εξακολουθούν να αποτελούν δρώντες στη μεσανατολική κρίση και στις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή.

Η Τουρκία απέχει από τις ακτές της βόρειας περιοχής της Κύπρου 75 χλμ., συνιστώντας το πιο κοντινό σημείο στην κυπριακή επικράτεια. Οι πλησιέστεροι λιμένες της Τουρκίας είναι των Αδάνων και της Αλεξανδρέττας (Ισκέντερουν). Η απόσταση Κύπρου και Συρίας είναι 105 χλμ., με την τελευταία να βρίσκεται στα ανατολικά της. Το ακρωτήρι του Αποστόλου Ανδρέα αποτελεί το πιο κοντινό σημείο προς το λιμάνι της Λατάκειας στις συριακές ακτές. Η Αίγυπτος απέχει 380 χλμ. νοτίως της Κύπρου. Κοντινά λιμάνια είναι επίσης της Βηρυτού, της Χάιφας, του Πορτ Σάιντ και της Αλεξάνδρειας. Η ηπειρωτική Ελλάδα βρίσκεται δυτικά της Κύπρου σε απόσταση περίπου 800 χιλιομέτρων, ενώ οι ελληνικές νήσοι με τη μεγαλύτερη χιλιομετρική εγγύτητα (380χλμ) προς την Κύπρο είναι η Ρόδος και η Κάρπαθος. Από πλευράς μεγέθους καθίσταται το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου, μετά τις δύο νήσους που βρίσκονται στην επικράτεια της Ιταλίας, τη Σικελία (9927 τ.χλμ.) και τη Σαρδηνία (9301 τ.χλμ.).

Βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου μεταξύ του 33^{ου} και 35^{ου} βόρειου παράλληλου κύκλου. Εκτείνεται στο σύνολό της σε 9251 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το μέγιστό της μήκος είναι 240 χιλιόμετρα, το οποίο αφορά μια απόσταση από το λιμάνι της Πάφου ή από το ακρωτήριο Δρέπανο προς τα δυτικά, στο ακρωτήρι του Απόστολου Ανδρέα στο άκρο της χερσονήσου. Το μεγαλύτερο πλάτος του νησιού από τον βορρά στον νότο είναι 60 μίλια (100 χλμ), από το ακρωτήρι Κορμακίτι στο ακρωτήρι Κάβο Γάτα. Οι ακτές του έχουν περίπου 650 χλμ μήκος.[142] Κύριες οροσειρές είναι στα νοτιοδυτικά, αφενός του Τροόδους με υψόμετρο 1953 μέτρα και αφετέρου ο Πενταδάκτυλος στα βορειοανατολικά στα 1024 μέτρα. Ανάμεσα στις δύο οροσειρές ευρίσκεται η πεδιάδα της Μεσαορίας, που εκτείνεται από τον κόλπο της Μόρφου στα δυτικά προς τον κόλπο της Αμμοχώστου στα ανατολικά.

[142] Παράθυρο στην Κύπρο, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/all/6AC3FB8975541719C225720B0038F56D?opendocument

Πρωτεύουσα της Κύπρου είναι η Λευκωσία, η οποία μετά την εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων κατά το 1974 έχει de facto χωριστεί σε δύο μέρη, καθιστώντας την τη μοναδική εναπομείνασα μοιρασμένη πρωτεύουσα της Ευρώπης. Η διοικητική διάρθρωση της νήσου περιλαμβάνει 6 πόλεις, συμπεριλαμβανομένης της πρωτεύουσας, ήτοι τη Λεμεσό, τη Λάρνακα, την Πάφο, την Αμμόχωστο και την Κερύνεια.[143] Οι δύο τελευταίες από το 1974 τελούν υπό την κατοχή της Τουρκίας. Μετά την εισβολή της Τουρκίας στο νησί σε δύο διαδοχικές φάσεις, τον Ιούλιο και Αύγουστο 1974, κατέχεται πέραν του ενός τρίτου[144], δηλαδή ένα σημαντικό τμήμα του εδάφους του από τουρκικά στρατεύματα.[145] Η Κυπριακή Δημοκρατία ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στο 61,1%, ενώ παράλληλα το σύνολο της επικράτειας αναγνωρίζεται ως υπαγόμενο στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Η βρετανική αποικιακή διοίκηση κατά το 1881 διεξήγαγε την πρώτη απογραφή πληθυσμού, βάσει της οποίας οι κάτοικοι της νήσου ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι σε ποσοστό 74,9%, ενώ οι Μωαμεθανοί 24,4%.[146] Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του πληθυσμού, που διενεργήθηκε το 2011, ο πληθυσμός στις περιοχές που ελέγχει η Κυπριακή Δημοκρατία ανερχόταν κατά τον Οκτώβριο του ιδίου έτους σε 856.960.[147] Οι εθνικές και θρησκευτικές

---

[143] Η έκταση που καλύπτουν οι έξι διοικητικές περιοχές, δηλαδή οι επαρχίες της Κύπρου σε τετραγωνικά μίλια είναι: Λευκωσία (1049), Αμμόχωστος (766), Πάφος (539), Λεμεσός (538), Λάρνακα (433), Κερύνεια (247).

[144] Ειδικότερα κατέχονται 3237 τετραγωνικά χιλιόμετρα από την Τουρκία, στα οποία έχει μονομερώς ανακηρυχθεί ως προϊόν απόσχισης το 1983 μια υποτελής της Άγκυρας διοίκηση στην νήσο, στην οποία βρίσκεται έκτοτε παρανόμως εγκατεστημένος τουρκικός στρατός, που υπερβαίνει τις 30.000. Η κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου και το έδαφος που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία χωρίζονται σε μία έκταση 189 χιλιομέτρων μεταξύ της χερσονήσου της Καρπασίας προς τα δυτικά. Βλ. Rauf Denktash (1990) *Turkish Republic of Northern Cyprus. Recognition – A Right*, Speech delivered by H.E. President Rauf Denktash at Eastern Mediterranean University (Gazimagusa, 21 November 1990), σ. 1

[145] Το έδαφος της νήσου που κατέχεται από τα τουρκικά στρατεύματα είναι 35,2% επί του εμβαδού της νήσου και 36,2% επί του εμβαδού της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αντιστοίχως, η Κυπριακή Δημοκρατία ως το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στις ελεύθερες περιοχές, ήτοι στο 59,4% του εμβαδού της νήσου και στο 61,1% του εμβαδού της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η νεκρή ζώνη, η οποία χωρίζεται από την παρεμβαλλόμενη γραμμή του ΟΗΕ, άλλως Πράσινη Γραμμή, αποτελεί μια έκταση που αντιστοιχεί στο 2,6% της νήσου και στο 2,7% της Κυπριακής Δημοκρατίας. Βάσει της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά το 1960, στη νήσο υπάρχουν δύο βρετανικές στρατιωτικές βάσεις στο Ακρωτήρι της Επισκοπής και στη Δεκέλεια, η έκταση των οποίων είναι 2,7% (98 τ.μ.) της νήσου.

[146] Κυπριακή Δημοκρατία, Στατιστική Υπηρεσία. Διαθέσιμο στο http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_keyfarchive_en/populationcondition_22main_keyfarchive_en?OpenForm&yr=1881E2C66327FD839B69C7D420FE8A52E653&n=1881

[147] Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού κατά την 1 Οκτωβρίου 2011, ο συνολικός πληθυσμός των ελεγχόμενων από το κράτος περιοχών ήταν 856.960, εκ των οποίων 416.834 ήταν άνδρες και 440.126 γυναίκες. Αναφορικά προς τη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού σημειώνονται τα εξής ποσοστά ανά επαρχία: Λευκωσία, 334.120 (39%), Αμμόχωστος 47.338 (5,5%), Λάρνακα 145.365 (17%), Λεμεσός 239.842 (28%), Πάφος 90.295 (10.5%). Απογραφή πληθυσμού 2011, Τόμος Ι, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά, Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό, Πληθυσμιακές Στατιστικές, Σειρά 1, Αριθμός Έκθεσης 21, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστική Υπηρεσία, σ. 12 http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/3D52D8F17C418CFAC2257EEA00346671/$file/POPULATION_CENSUS-2011_VolI-EL-261015.pdf?OpenElement

ομάδες που υπάρχουν στη Δημοκρατία είναι οι Ελληνοκύπριοι, συνιστώντας τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού (659.115), οι Αρμένιοι (1831), οι Μαρωνίτες (3656), οι Λατίνοι (208), οι Τουρκοκύπριοι (1128).[148] Το θρήσκευμα των πολιτών είναι στη μεγίστη πλειοψηφία τους Χριστιανοί Ορθόδοξοι (89,1%).[149] Σύμφωνα με τα δεδομένα, που εκδίδει η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου»[150], ο πληθυσμός στα κατεχόμενα από τον τουρκικό στρατό εδάφη της Δημοκρατίας κατά την τελευταία απογραφή ανερχόταν σε 286,257 χιλιάδες.[151]

Βάσει των προνοιών της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας , το Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός της εδαφικής του επικράτειας, διατηρεί υπό την κυριαρχία και δικαιοδοσία του δύο εδαφικές περιοχές στην Κύπρο, οι οποίες τελούν υπό τον έλεγχο και τη διοίκηση της Βρετανίας. Οι βάσεις βρίσκονται στη Λεμεσό, στην περιοχή Ακρωτήρι και στη Λάρνακα στη Δεκέλεια. Ειδικότερα, στο Ακρωτήρι, στη δυτική πλευρά, η Βρετανική Βασιλική Αεροπορία διατηρεί αεροπορική βάση, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1950.[152]

Μετά από μια περίοδο οκτώ και πλέον δεκαετιών βρετανικής αποικιοκρατικής κυριαρχίας στη νήσο, κατά το 1960 καθίσταται ανεξάρτητο κράτος υπό την ονομασία Κυπριακή Δημοκρατία. Η κρατική οντότητα τούτη διαπνέετο από την αντίληψη της δικοινοτικότητας στη συνταγματική της δομή.[153] Το στοιχείο αυτό υπήρξε απότοκος, δηλαδή

---

[148] Απογραφή πληθυσμού 2011, Τόμος Ι, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά, Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό, Πληθυσμιακές Στατιστικές, Σειρά 1, Αριθμός Έκθεσης 21, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστική Υπηρεσία, σ. 23, http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/3D52D8F17C418CFAC2257EEA00346671/$file/POPULATION_CENSUS-2011_VolI-EL-261015.pdf?OpenElement

[149] Πέραν των Χριστιανών Ορθοδόξων, καταγράφονται τα εξής ποσοστά: Ρωμαιοκαθολικοί (2,9%), Προτεστάντες (2%), Μωαμεθανοί (1,8%), Βουδιστές (1%), Μαρωνίτες (0,5%), Αρμένιοι (0,3%), Ινδουιστές (0,2%). Απογραφή πληθυσμού 2011, Τόμος Ι, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά, Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό, Πληθυσμιακές Στατιστικές, Σειρά 1, Αριθμός Έκθεσης 21, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστική Υπηρεσία, σ. 23, http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/3D52D8F17C418CFAC2257EEA00346671/$file/POPULATION_CENSUS-2011_VolI-EL-261015.pdf?OpenElement

[150] Turkish Republic of Northern Cyprus (2017) *Statistical Yearbook 2016*, Prime Ministry, State Planning Organization, Statistics and Research Department, TRNC Printing Office, Nicosia, December 2017

[151] Αναφορικά προς την αριθμητική αύξηση του πληθυσμού παρατίθεται σχετικός πίνακας, στον οποίο καταγράφονται διαδοχικές χρονολογίες, κατά τις οποίες έλαβε χώρα απογραφή του πληθυσμού από το 1901 – 2011. Βλ. Section B6 Population by Census Year (1901 – 2011), Turkish Republic of Northern Cyprus (2017) *Statistical Yearbook 2016*, Prime Ministry, State Planning Organization, Statistics and Research Department, TRNC Printing Office, Nicosia, December 2017, σ. 10 - 11

[152] Η οικοδόμηση της βάσης αυτής κατέστη αναγκαία για δύο κυρίως λόγους. Αφενός, να αποφορτιστεί η κύρια βρετανική βάση της Λευκωσίας και αφετέρου να εξασφαλισθεί βάση για τη Βρετανική Αεροπορία με δεδομένη την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Αίγυπτο κατά την δεκαετία του 1950. Με την απόφαση 181 της 29ης Νοεμβρίου 1947 της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με την οποία τερματιζόταν η Εντολή για την Παλαιστίνη της Κοινωνίας των Εθνών το 1948 αναφορικά με το μέλλον της Παλαιστίνης, το μοναδικό βρετανικό έδαφος στην Ανατολική Μεσόγειο ήταν η Κύπρος.

[153] Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης (2003) Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερικός Πολιτικός Προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από τη Ζυρίχη στη Σύνοδο των Αθηνών (1959-2003)

προϊόν μιας αντίληψης συμβιβασμού σε σχέση με τις αξιώσεις των τριών εγγυητριών δυνάμεων του νεοσύστατου κράτους, ήτοι της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου εντάσσεται στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ενώ στις 13 Μαρτίου 1961 γίνεται μέλος της Κοινοπολιτείας των Εθνών. Στις 24 Μαΐου 1961 προσεχώρησε στο Συμβούλιο της Ευρώπης, ενώ ένα έτος αργότερα κύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών. Ανήκει πολιτικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την 1η Μαΐου 2004[154], ενώ από την 1η Ιανουαρίου 2008[155] βρίσκεται στη ζώνη του ευρώ.

στο Παναγιώτης Τσάκωνας (επιμ.) *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση. Τόμος Β'*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 159-226

[154] Συνοπτική παρουσίαση των σχέσεων Κύπρου – Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βουλή των Αντιπροσώπων, Κυπριακή Δημοκρατία, http://www.parliament.cy/el/a.-σχέσεις-κύπρου-ευρωπαϊκής-ένωσης/συνοπτική-παρουσίαση-των-σχέσεων-κύπρου-ευρωπαϊκής-ένωσης

[155] Κύπρος (από την 1η Ιανουαρίου 2008), Στάδια της μετάβασης στο ευρώ σε φυσική μορφή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/cyprus/html/index.el.html

ΙΙ.Α. Θέση: Η στρατηγική της Ελλάδας ως προς την Κύπρο

ΙΙ.Α. 1. Ο αντίκτυπος στην Κύπρο των επαναστατικών διεργασιών των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών στην Πελοπόννησο

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία καταλαμβάνει την Κύπρο κατά το 1571[156], κατοχή που θα διαρκέσει για τρεις και πλέον αιώνες μέχρι και το 1878, όταν και παραχωρείται η διοίκηση της νήσου στη Βρετανική Αυτοκρατορία. Τον Αύγουστο του 1571 η πτώση της Αμμοχώστου στα χέρια των Οθωμανών θα σημάνει μια περίοδο καταπίεσης, εξισλαμισμών, δουλείας, υψηλής φορολογίας και εξανδραποδισμών του χριστιανικού στοιχείου, όπου στο διάστημα τούτο οι υπόδουλοι, οι οποίοι εκλαμβάνονταν ως το μη μουσουλμανικό στοιχείο υφίσταντο διώξεις και ασκούσαν περιορισμένα δικαιώματα.[157]

Ως έτος ορόσημο για τον ελληνισμό της Κύπρου αποτελεί το 1821, όταν και οι Έλληνες ξεσηκώθηκαν στην Πελοπόννησο εναντίον των Οθωμανών, διεκδικώντας την απελευθέρωσή τους.[158] Στις επαναστατικές διεργασίες που λάμβαναν χώρα εντάσσεται και η μετάβαση στη νήσο μελών της Φιλικής Εταιρείας, οι οποίοι επεχείρησαν να οργανώσουν πυρήνες στις διάφορες περιοχές της Κύπρου, αποσκοπώντας στη συσπείρωση του τοπικού πληθυσμού προς την κατεύθυνση κινητοποίησης για αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού. Όταν τούτη η δράση διέρρευσε, οι οθωμανικές αρχές προχώρησαν σε λήψη κατασταλτικών μέτρων και εκφοβισμού του τοπικού πληθυσμού, τα οποία κορυφώθηκαν το καλοκαίρι του 1821, αρχής γενομένης από την 9η Ιουλίου. Οι οθωμανικές αρχές είχαν ήδη καταρτίσει ονομαστικό κατάλογο 486 Ελλήνων[159] από όλα τα μέρη της νήσου, στους οποίους διεμήνυσε ο διοικητής της Κύπρου, Küçük Mehmet (Κουτσούκ Μεχεμέτ), να μεταβούν στη Λευκωσία, προκειμένου να τους ανακοινώσει ένα φιρμάνι. Διέταξε προηγουμένως να αφοπλιστούν οι κάτοικοι εν γένει και να απαγορευθεί η χρήση οποιουδήποτε όπλου ή τέμνοντος οργάνου, ακόμη και

---

[156] Αρχιμανδρίτης Κυπριανός (1788*) Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου ερανισθείσα εκ διαφόρων ιστορικών και συντεθείσα απλή φράσει υπό της αγιωτάτης Αρχιεπισκοπής Αρχιμανδρίτου Κυπριανού*, παρά Νικόλαω Γλυκει τω εξ Ιωαννίνων, con licenze de' superiori eprivilegio, σ. 408 – 460 και Κωνσταντίνος Άμαντος (1956) *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα, σ. 99 - 121

[157] Φίλιου Ζαννέτου (1910) *Ιστορία της νήσου Κύπρου από την αγγλική κατοχή μέχρι το 1910* (επανέκδοση 1997), Εκδόσεις Επιφανίου, σ. 1026 - 1191

[158] Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (1996) *Ο αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία. Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1821 – 1832*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης και Θεόδωρος Χριστοδουλίδης (1997) *Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων, τόμος Δεύτερος, Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815 – 1919*, Ι. Σιδέρης, σ. 61 - 83

[159] Γεώργιος Ι. Κηπιάδης (1888) *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, Εκ της τυπογραφίας Η Ομόνοια, Αλεξάνδρεια, επανέκδοση 1972, Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας, σ. 10

χρηστικών εργαλείων, που χρησιμοποιούνταν από διάφορους τεχνίτες, όπως κρεοπώλες και γεωργούς.

Γλαφυρές αναφορές ως προς τα όσα είχαν διαμειφθεί κατά το διάστημα τούτο καταγράφονται στο πόνημα του λογίου Γεωργίου Ι. Κηπιάδη κατά το 1888, στο οποίο περιγράφονται οι ωμότητες στις οποίες προέβησαν οι Οθωμανοί και η βαναυσότητα, με την οποία αντιμετωπίστηκε ο χριστιανικός πληθυσμός της νήσου από του Σαββάτου, 9 Ιουλίου 1821 και εντεύθεν. Συναφώς παραλληλίζονται οι λεηλασίες, οι βιασμοί, η πανταχόθεν θέα του θανάτου με «όσα η πολυτλήμων Κύπρος είδεν από της υπό τον Τούρκων αλώσεώς της»[160], δηλαδή με την κατάληψή της το 1571 από τις οθωμανικές δυνάμεις. Αυτό που εσυνέβη την 9η Ιουλίου 1821 στην Κύπρο ήταν η εφαρμογή από μέρους των Οθωμανών μιας πολιτικής συλλήβδην σφαγιασμού των επιφανών προσωπικοτήτων της νήσου, με την κατηγορία της συνεννόησης και της συνεργασίας με ομάδες, που συμμετείχαν στην επανάσταση στην Ελλάδα.[161]

Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός εκτιμούσε ως απαραίτητο στοιχείο με σημαίνοντα ρόλο για την υπεράσπιση της ελευθερίας των υποδούλων την προαγωγή της παιδείας, δηλαδή πως μέσω αυτής θα καθίσταντο οι χριστιανοί της Κύπρου ικανοί να συνεισφέρουν στον αγώνα. Προς τούτο το 1812 εγκαθίδρυσε στη νήσο Ελληνική Σχολή «διά να ωφελήσωμεν και ημείς οπωσούν τους συμπατριώτας ημών».[162] Η περίοδος που ακολούθησε του Ιουλίου 1821 στο νησί και στις σχέσεις των μη μουσουλμάνων με τις οθωμανικές αρχές παραπέμπει σε καταπίεση, στέρηση ελευθεριών, συνεχή φορολόγηση, επεισόδια βίαιου εξισλαμισμού. Σταδιακά, μετά την εκδήλωση της Ελληνικής Επανάστασης, άρχισαν να απελευθερώνονται περιοχές που βρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία και να δημιουργούνται τα εδαφικά όρια του ελλαδικού κράτους, στα οποία ο Ιωάννης Καποδίστριας με βάση την αρχή των εθνοτήτων[163] ενέτασσε ως πολιτική διεκδίκηση και την Κύπρο.[164]

---

[160] Γεώργιος Ι. Κηπιάδης (1888) *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, Εκ της τυπογραφίας Η Ομόνοια, Αλεξάνδρεια, επανέκδοση 1972, Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας, σ. 14

[161] Το Σάββατο, 9 Ιουλίου 1821, σφαλίστηκαν οι πύλες της Λευκωσίας. Καρατομήθηκαν οι επίσκοποι Κιτίου Μελέτιος, Πάφου Χρύσανθος και Κερύνειας Λαυρέντιος. Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός απαγχονίστηκε εξαρτηθείς από μια συκαμινιά στην πλατεία του διοικητηρίου, μαζί με τον αρχιδιάκονό του. Τις επόμενες ημέρες και σε καθημερινή βάση δόθηκε διαταγή να κόβονται τα κεφάλια όλων των προκρίτων, κληρικών, προεστών, μεγαλεμπόρων, πρωθιερέων και να απαγχονιστούν όλοι οι ηγούμενοι των μοναστηριών. Κατά τη διάρκεια της φρικώδους αυτής πρακτικής αποφασίστηκε «να σφάζουν μεταξύ ιερέων και κληρικών άλλοτε 10, άλλοτε 15 και άλλοτε 20 κάθε μέρα. Κι αν περνούσε κάποια μέρα χωρίς κανένα απ' αυτά τα θύματα, την επομένη τα διπλασίαζε, για να τα ξαναφέρνει στον ίδιο αριθμό». Βλ. Notizie del Giorno, 2/11/1821, Αρ. φύλλου 44 στο Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2013) *Η εκατόμβη της 9ης Ιουλίου. Ιστοριογραφική – ποιητική – εκκλησιαστική τεκμηρίωσις*, Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, εκδιδόμενη επιμέλεια Θεόδωρου Παπαδόπουλου, Αρ. 20, Λευκωσία, σ. 3 - 8

[162] Ιδρυτική Πράξη Παγκυπρίου Γυμνασίου, 1 Ιανουαρίου 1812

[163] Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (2015) *Ο Κωνσταντίνος Σβολόπουλος για το έργο και τη δράση εννέα πολιτικών ανδρών*, Ίκαρος, σ. 106, James Summers (2007) *Peoples and International Law: How*

ΙΙ.Α.2. Η προσδοκία της Ένωσης στον ιστορικό χρόνο: Ο ρομαντικός ιδεαλισμός και η εφαρμοσθείσα πολιτική των συμφερόντων

Με την άφιξη των Βρετανών στην Κύπρο το 1878, όταν και στις 22 Ιουλίου του ιδίου έτους παρεδόθη από τις αρχές του Σουλτάνου η νήσος στη Βρετανία[165], οι ελπίδες των Κυπρίων αναπτερώθηκαν, θεωρώντας πως ένα χριστιανικό έθνος θα κατανοούσε τους πόθους και την αγωνία για ένωση με την Ελλάδα, αλλά και το δίκαιο του αιτήματός τους που θα παρέπεμπε εν τέλει η πραγμάτωσή του στην εθνική ολοκλήρωση.[166] Στην οπτική του χριστιανικού πληθυσμού της νήσου η αγγλική κατοχή γινόταν αντιληπτή ως το πρώτο βήμα προς την απελευθέρωση, δηλαδή ως ένα ευφρόσυνο και μεταβατικό στάδιο εν είδει γέφυρας, η οποία θα οδηγούσε στους κόλπους της μητρός Ελλάδος. Σε ένα τέτοιο σκεπτικό οι Κύπριοι επεφύλαξαν στον πρώτο Άγγλο Ύπατο Αρμοστή, Sir Garnet Woolseley (Σερ Γκάρνετ Σερ Γκάρνετ Γούλσλεϋ) θερμότατη υποδοχή κατά την προσάραξη του πλοίου Himalaya (Ιμαλάια) στη Λάρνακα[167], ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος υποδέχθηκε τον ναύαρχο Hay (Χέυ) στο λιμάνι της Λάρνακας, αξιώνοντας την πραγμάτωση του προαιώνιου πόθου της ενώσεως και υπογραμμίζοντας πως η αποδοχή της μεταβολής της κυβερνήσεως κρίνεται πως θα είναι επωφελής για την Κύπρο, προκειμένου να ακολουθήσει το παράδειγμα των Ιονίων νήσων.[168] Τούτο θα σήμαινε πως υπήρχε η προσδοκία η Κύπρος να ενωθεί με την Ελλάδα, με την οποία και ήταν εθνικώς συνδεδεμένη.

Nationalism and Self-Determination Shape a Contemporary Law of Nations, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 109,

[164] Στις 3 Οκτωβρίου 1827, ο Ιωάννης Καποδίστριας διακήρυξε στο Παρίσι πως «Τα όρια της Ελλάδας από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος, ούτε αι πολύμορφοι συμφοραί, ούτε η δορυκτησία, ουδέποτε ίσχυσαν να παραγράψωσι, διεγράφησαν δε από του 1821 διά του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου και εις τας πολυαρίθμους ναυμαχίας τε και πεζομαχίας εν αις εδοξάσθη το γενναίον τούτο Έθνος». Κωνσταντίνος Π. Κωνσταντινίδης (2011) *Ψευδώνυμα και Κωδικοί, ΕΟΚΑ 1955 – 1959*, Εκδόσεις Επιφανίου, σ. 78

[165] Proclamation by his Excellency Lieutenant General Sir Garnet Joseph Wolseley Knight Grand Cross of the most distinguished order of Saint Michael and Saint George, Knight Commander of the most honorable order of the Bath Her Majesty's High Commissioner for the Island of Cyprus βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931.* Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 511

[166] Κωνσταντίνος Ιωάννου Άμαντος (1956) *Σύντομος Ιστορία της Κύπρου*, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων, Αθήνα, σ. 124

[167] Στον χαιρετισμό του Μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανού κατά την υποδοχή του Βρετανού Υπάτου Αρμοστή μπορεί κανείς να διακρίνει αφενός την ευθυμία που δημιουργήθηκε ως εκ της μεταβολής διοίκησης της νήσου και αφετέρου τις συνυποδηλώσεις που εξέλαβαν οι Κύπριοι πως θα μπορούσε να αναδειχθούν μέσα από ένα τέτοιο γεγονός. «Αποδεχόμαστε την αλλαγή της Κυβερνήσεως καθ' όσον πιστεύομεν ότι η Βρεττανία θα βοηθήση την Κύπρον, όπως έκαμε και με τα νησιά του Ιονίου, να ενωθή με την Μητέρα Ελλάδα, με την οποία φυσικώς συνδέεται». Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας (1972) *Τα Οκτωβριανά*, Έκδοση Υπουργείου Παιδείας Κύπρου, σ. 15

[168] Anastasia Yiangou (2012) *Cyprus in World War II: Politics and Conflict in the Eastern Mediterranean*, I. B Tauris, σ. 9

Ένα έτος μετά την παραχώρηση της Κύπρου προς τη Μεγάλη Βρετανία έναντι ανταλλαγμάτων υποστήριξης των Βρετανών προς τους Οθωμανούς στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, έλαβε χώρα το πρώτο μεγάλο ενωτικό συλλαλητήριο στη Λάρνακα, ενώ τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους οι Βρετανοί θεσμοθέτησαν το Νομοθετικό Συμβούλιο.[169] Η σημασία του θεσμού του Νομοθετικού Συμβουλίου έγκειτο στο γεγονός πως αποτελούσε μεν ένα σώμα, που παρέπεμπε στην εισαγωγή δημοκρατικών και φιλελεύθερων διαδικασιών στη νήσο επιφορτισμένο με τη θέσπιση νόμων, αλλά ουσία ελεγχόμενο απολύτως από τον πρόεδρό του, ο οποίος ήταν διορισμένος από το Λονδίνο και εξυπηρετούσε τις στοχεύσεις της Βρετανίας. Η παρουσία των Κυπρίων στα όργανα διοίκησης λειτουργούσε απλώς ως ένας μανδύας νομιμοποίησης των αποφάσεων της βρετανικής διοίκησης σε ένα προκατασκευασμένο περίγραμμα, του οποίου τόσο οι διαδικασίες, όσο και το αποτέλεσμα ήταν εξ' αρχής οριοθετημένο, μη ακολουθώντας τη βούληση της πλειοψηφίας.

Η εκλογή του William Ewart Gladstone (Ουίλιαμ Γλάδστων) κατά το 1880 στην πρωθυπουργία της Βρετανίας, ηγέτη των Φιλελευθέρων, αναπτέρωσε το ηθικό των Κυπρίων, οι οποίοι και σε τηλεγραφήματα προς το Λονδίνο αξίωσαν την ένωση με την Ελλάδα.[170] Το 1882 απέστειλαν υπόμνημα προς την αγγλική κυβέρνηση, στο οποίο εκφραζόταν πως «ο μόνος πόθος είναι η μετά της μητρός Ελλάδος Ένωσις», ενώ το 1887 όταν έλαβαν χώρα εορτασμοί για το Ιωβιλαίο της Βασίλισσας Βικτωρίας, οι Έλληνες της Κύπρου δεν παρευρέθηκαν, αλλά αντ' αυτού οργάνωσαν εκδηλώσεις για την Ένωση. Το 1895 εξελίχθηκαν συλλαλητήρια σε όλες τις πόλεις, στα οποία διαδηλώνονταν οι πόθοι των Ελλήνων για το εθνικό τους μέλλον, το οποίο δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικό από την ένωση και απεστάλη υπόμνημα[171] προς τον Υπουργό Αποικιών, Joseph Chamberlain (Τζόσεφ Τσάμπερλεν), στο οποίο εκφραζόταν η αγωνία του λαού για «την όσο το δυνατόν προσεχή και ταχείαν ένωσίν του μετά της ομοφύλου και ομαίμονος Ελλάδος…».[172]

Μέχρι και το 1914 και τη συμπαράταξη της Οθωμανικής στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Βρετανοί προέβαλλαν το επιχείρημα ως αιτιολογική βάση στις παρατεταμένες εκκλήσεις των Ελλήνων για πραγμάτωση του ως άνω πόθου πως δεν θα μπορούσαν να ανταποκριθούν, δηλαδή να συζητήσουν οποιοδήποτε ενδεχόμενο αναφορικά προς τις αξιώσεις των χριστιανών, καθώς βάσει της Συμφωνίας που υπεγράφη με τον Σουλτάνο, η Κύπρος διοικείτο μεν από το Λονδίνο, αλλά επί της ουσίας

---

[169] Για τον ρόλο, τις λειτουργίες και τον αντίκτυπο του θεσμού του Νομοθετικού Συμβουλίου βλ. ειδικότερα βλ. Κεφάλαιο ΙΙ, Μέρος Γ'.

[170] Κωνσταντίνος Άμαντος (1956) *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα, σ. 127

[171] (2009) *Υπόμνημα του Ελληνικού της Κύπρου Πληθυσμού προς τον Εντιμότατον Κον. J. Chamberlain Υπουργόν των Αποικιών του 1903*, Μικρή Κυπριακή Βιβλιοθήκη, Τεύχος 1, Εκδόσεις Αιγαίον

[172] Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας (1972) *Τα Οκτωβριανά*, Έκδοση Υπουργείου Παιδείας Κύπρου, σ. 18

εξακολουθούσε να υφίσταται ως κτήση των Οθωμανών. Κατά το 1914 όταν η Κύπρος προσαρτήθηκε στη Βρετανία[173], οι Κύπριοι και πάλι εκτίμησαν πως θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτή η μεταβολή ως δυνατότητα επίτευξης του στόχου για ένωση. Το 1915 ο Sir Edward Grey (Σερ Έντουαρντ Γκρέυ), τότε υπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας, μετέφερε στις 16 Οκτωβρίου την πρότασή της περί προσφοράς της Κύπρου στην Ελλάδα, με αντάλλαγμα την έξοδο της τελευταίας από την ουδετερότητα και την άμεση υποστήριξη της Ελλάδας στη Σερβία, η οποία είχε βρεθεί αντιμέτωπη με τη βουλγαρική επίθεση. Την πρόταση αυτή απέρριψε η κυβέρνηση Αλέξανδρου Ζαΐμη στις 20 Οκτωβρίου.[174] Τότε η Ελλάδα διά του βασιλέως Κωνσταντίνου αρνήθηκε τη συμμετοχή της στον πόλεμο, μεσούσης της κρίσης με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ενώ όταν αργότερα το 1917 εισήλθε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν ήδη αργά, καθώς η πρόταση είχε ήδη αποσυρθεί.

Ακόμη και όταν η Κύπρος προσεφέρθη υπό τη μορφή κινήτρου προς την ελληνική κυβέρνηση, τούτο δεν διατυπώθηκε γιατί αίφνης το Λονδίνο επανεξέτασε τους λόγους κατοχής της νήσου και έκρινε πως δεν ήταν χρήσιμη, αλλά γιατί ενέτασσε την Κύπρο στον ευρύτερο ορίζοντα των συμφερόντων του, που εκείνη την εποχή ανέδειξαν τη σημασία της Ελλάδος για την αντιμετώπιση δυνάμεων, που ευρίσκονταν στο αντίθετο στρατόπεδο με της Βρετανίας και άρα λειτουργούσαν ως ή θα μπορούσαν να αποτελέσουν απειλή για την ίδια και τα συμφέροντά τους. Η προσφορά παραχώρησης της Κύπρου στην Ελλάδα τότε, δεν αντιμετωπιζόταν βάσει του δικαίου της κυπριακής πλειοψηφίας, αλλά υπό το πρίσμα των αναγκών και των στοχεύσεων της αποικιοκρατικής δύναμης, η οποία μετρώντας τη σχέση κόστους – οφέλους από μια ενδεχόμενη μεταβολή κυριαρχίας στη νήσο εκτίμησε πως τούτη θα ήταν προτιμότερη παρά η απώλεια δυνάμεων στο μέτωπο Σερβίας – Βουλγαρίας, γεγονός που θα αποδυνάμωνε και τη θέση της ίδιας στην πολεμική αναμέτρηση.

Η θέαση των Κυπρίων, εν προκειμένω των χριστιανών της νήσου, δεν έλαβε υπόψη της τη βρετανική στρατηγική, η οποία εδραζόταν σε μια ρεαλιστική οπτική, που αντιλαμβανόταν την ανάγκη διατήρησης της Κύπρου ως βρετανικής κτήσης στο πλαίσιο εξυπηρέτησης ευρύτερων οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Συναφώς, δεν υπολόγισαν ότι το Λονδίνο δεν εκινείτο επί τη βάση της ευρωπαϊκής ιστορικής επιταγής περί ελευθερίας. Μια τέτοια προσέγγιση εντάσσεται στην παραδοσιακή αντίληψη κυριαρχίας, που παραπέμπει στη σχέση δικαίου και ισχύος, εν προκειμένω στη ρεαλιστική προσέγγιση της

[173] Για το Διάγγελμα της προσαρτήσεως της Κύπρου, Διάταγμα εν Συμβουλίω – Υπό του Βασιλέως, βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931*. Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 555 - 564

[174] G.S. Georghallides (1979) *A Political and Administrative History of Cyprus 1918 – 1926 with a survey of the foundations of British rule*, Cyprus Research Centre, Text and studies of the history of Cyprus VI, Nicosia, σ. 88 - 104

σχέσης των κρατών, που αποτυπώνει όλως ιδιαιτέρως τα συμφέροντα, υποβαθμίζοντας ταμάλα το δίκαιο.[175]

Συνελόντι ειπείν, οι Κύπριοι υποδέχθηκαν τη μεταβολή του καθεστώτος στην Κύπρο έμπλεοι προσδοκιών περί της διαφορετικής συμπεριφοράς, που θα ετύγχαναν εκ μέρους ενός χριστιανικού έθνους. Η κυπριακή ηγεσία, η οποία ανέκαθεν εκφραζόταν διά της κληρικής ιεραρχίας διακατεχόταν από μία μη ανταποκρινόμενη στις πραγματικότητες των συμφερόντων αντίληψη, δηλαδή ιδεαλιστική προσέγγιση των προθέσεων των μεγάλων δυνάμεων, όπως εν προκειμένω της Βρετανίας, οι οποίες ουδόλως μπορούσαν να επηρεαστούν από τη θρησκευτική τους ταυτότητα στις πολιτικές τους αποφάσεις, διεκδικήσεις και προσανατολισμούς. Η Κύπρος ήταν για τη Μεγάλη Βρετανία σημαντική, στον βαθμό που αποτελούσε ένα σταθερό ναύσταθμο προσέγγισης πλοίων, τα οποία όδευαν διά της διώρυγας του Σουέζ προς τις υπερπόντιες αποικίες της Βρετανίας και δη την Ινδική χερσόνησο.

Ο ρεαλισμός, τον οποίο η κυπριακή ηγεσία ουδόλως μπορούσε να κατανοήσει, επέβαλλε την προσέγγιση της Κύπρου, όπως και ήταν για τη Βρετανία, ως χρήσιμης περιοχής για την εξυπηρέτηση των ναυτικών συμφερόντων μιας μεγάλης εν προκειμένω ναυτικής δύναμης του κόσμου. Τούτου δοθέντος, οι Κύπριοι δεν θα μπορούσαν να αναμένουν κάτι περισσότερο εκτός από την πρόταση, που θεωρείται και μέγιστη ευκαιρία για την Κύπρο, με την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου προσεφέρθη η Κύπρος στην Ελλάδα με αντάλλαγμα τη σύμπραξη των ελληνικών δυνάμεων με τους Βρετανούς εναντίον των Κεντρικών Δυνάμεων. Αυτή θεωρείται η σημαντικότερη πρόταση για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και τούτο γιατί η πρόταση δεν περιλάμβανε ανταλλάγματα ή εμπλοκή του τουρκικού παράγοντα.

Στις 24 Ιουλίου 1923 υπεγράφη η Συνθήκη της Λωζάννης, με την οποία η Τουρκία παραιτήθηκε κάθε δικαιώματος επί της νήσου Κύπρου, αναγνωρίζοντας τοιουτοτρόπως την προσάρτηση της νήσου στη Μεγάλη Βρετανία, ενώ η Ελλάδα ως συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης και μη προβάλλοντας σχετικώς ενστάσεις, αποδεχόταν επίσης τη μεταβολή του καθεστώτος στην Κύπρο. Επισήμως, τούτη έλαβε χώρα την 1η Μαΐου 1925, όταν η Κύπρος ανακηρύχθηκε αποικία του Στέμματος, γεγονός το οποίο συνοδεύθηκε εκ νέου από τους Κυπρίους με συλλαλητήρια, αποστολή υπομνημάτων και έγκριση ψηφισμάτων στις διάφορες πόλεις και χωριά, τα οποία αναφέρονταν στην ένωση. Έξι έτη αργότερα, τα Οκτωβριανά του 1931 ακολούθησαν ως συνέχεια της πορείας των αιτημάτων προς την κατεύθυνση της ένωσης. Τούτα έλαβαν χώρα σε μια περίοδο κορύφωσης των ανεκπλήρωτων διεκδικητικών

[175] Jack Donnelly (2000) *Realism and International Relations*, Cambridge University Press, σ. 7, Κώστας Υφαντής (2012) *Διεθνής Πολιτική Θεωρία: Η γοητεία του ρεαλιστικού λόγου*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

αιτημάτων που σε όλες τις προηγούμενες δεκαετίες, ιδιαιτέρως μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Κύπριοι διετύπωναν εντόνως προς τη βρετανική διοίκηση, διεκδικώντας την ικανοποίηση του αιτήματός τους για Ένωση με την Ελλάδα, δηλαδή παραχώρηση της Κύπρου από τους Βρετανούς στην Ελλάδα, το οποίο οι Έλληνες της Κύπρου θεωρούσαν ως μία απολύτως φυσιολογική εξέλιξη.

Η ανάπτυξη των διεκδικήσεων των Ελλήνων, όπως τούτη έλαβε χώρα στα μέσα Οκτωβρίου του 1931 ακολουθούσε τη συλλογιστική της προηγηθείσας διαδρομής, δηλαδή αφορούσε και πάλι στην ένωση με την Ελλάδα σε συνδυασμό με οικονομική κρίση[176] και την εξαθλίωση που υφίσταντο οι κάτοικοι της νήσου. Η πολιτική που επέβαλε το Λονδίνο ήταν η καταπίεση και η στέρηση όλων των πολιτικών και συνταγματικών δικαιωμάτων των αποικιακών υποκειμένων, γεγονός που σαφώς εξυπηρετούσε τις βλέψεις του, καθώς ένας πληθυσμός υπό το καθεστώς τρόμου και αστυνόμευσης της καθημερινότητάς του, συνιστά ένα οριοθετημένο και εν πολλοίς γνωστό πλαίσιο άσκησης εξουσίας και διευκόλυνσης της πολιτικής. Η Αθήνα δε, δεν ήταν έτοιμη ή διατεθειμένη να προχωρήσει σε σύγκρουση με τη Βρετανία για την Κύπρο, οπότε περιορίστηκε στην υποστήριξη των διαφόρων αιτημάτων των Ελλήνων της νήσου σε διακηρυκτικό επίπεδο.

Η ηγεσία της Κύπρου, η οποία διεκρίνετο από μία πολιτική εξιδανίκευση του βρετανικού παράγοντα, προσδοκούσε στην ικανοποίηση του ανέφικτου. Ο αιματηρός ξεσηκωμός με επικεφαλής την Εκκλησία, ως συνηθιζόταν, κατεστάλη βιαίως, με αποτέλεσμα την απέλαση από την Κύπρο της ηγεσίας του και την περιστολή για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα όλων των δικαιωμάτων και ελευθεριών που είχαν παραχωρηθεί στον αποικιοκρατούμενο λαό και την υπαγωγή της Κύπρου σε μια περίοδο σκληρής αποικιακής καταδυνάστευσης, η οποία διήρκησε μέχρι την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η συμμετοχή των Κυπρίων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των Βρετανών και εναντίον του Άξονα, καθώς και ο αγώνας της Ελλάδος εναντίον του ιταλικού φασισμού και του γερμανικού ναζισμού ενθάρρυνε και ενδυνάμωσε την πίστη των Κυπρίων στην επερχόμενη απελευθερωτική ένωση. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, για λόγους διεθνοπολιτικής συστοίχισης συμφερόντων και επιδιώξεων, δεν ήταν δυνατό να επιτευχθεί η Ένωση. Η Βρετανία αισθανόταν ότι η Κύπρος της ήταν απαραίτητη στην κρίση του αραβικού εθνικισμού και στην επανάσταση του Gamal Abdel Nasser (Νάσσερ) στην Αίγυπτο. Ταυτόχρονα, εξήρχετο της ουδετερότητάς του συνασπιζόμενος με τη δύση ο παράγων της Άγκυρας, ο οποίος δολίως προσεταιρίσθη τη βρετανική λέαινα για να κερδίσει γεωπολιτικά πλεονεκτήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και στο Αιγαίο, τα οποία ευτυχώς για την

[176] G. S. Georghallides (1985) *Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The causes of the 1931 crisis,* Cyprus Research Centre, Texts and Studies of the History of Cyprus XIII, Nicosia, σ. 292 - 306

Ελλάδα δεν μπόρεσε να επιτύχει λόγω της ιταλικής ήττας ως συμμετέχουσα η Ρώμη στον Άξονα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και της παραχώρησης της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα από τους Ιταλούς[177], ενώ η Κύπρος διεκδικείτο ασμένως από το ελληνικό κράτος.

Σε αυτό το πλαίσιο η Βρετανία δεν είχε αποδεχθεί τη διεξαγωγή διμερών συνομιλιών με την Ελλάδα αναφορικά προς το μέλλον της νήσου, καθιστώντας στον πρωθυπουργό στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο πως «το ζήτημα της Κύπρου είναι κλειστό», προκαλώντας τοιουτοτρόπως και την αντίδραση του στρατάρχη, ο οποίος πλέον αναλάμβανε να υποστηρίξει το αίτημα στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Με δεδομένη και την εκπεφρασμένη αντίδραση της βρετανικής κυβερνήσεως και του «ουδέποτε» του βρετανού υπουργού Αποικιών, Henry Hopkinson (Χένρι Χόπκινσον), τον Ιούλιο του 1954, οι Κύπριοι απεφάσισαν να προχωρήσουν σε ένοπλη δράση. Ο αγώνας της ένωσης εν γένει, αλλά και ο τετραετής ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ, ο οποίος ήταν ηρωικός και γενναίος, οδηγήθηκε σε έναν πολιτικό συμβιβασμό, που αντανακλούσε τις πολιτικές ηγεσίες και τα καθεστώτα συμβιβασμού της εποχής, ιδιαίτερα αφορώντα στην Αθήνα και στην αδυναμία της να συγκρουστεί με το Λονδίνο.

Η διεκδίκηση της εφαρμογής του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών στην Κύπρο θα οδηγούσε στην Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, όταν η βρετανική αποικιακή κατοχή θα τερματιζόταν. Επ' αυτής της λογικής υπόθεσης στηριζόταν και όλη η επιχειρηματολογία της ελληνικής πλευράς, δηλαδή της ελληνικής κυβέρνησης και των Ελλήνων που διαβιούσαν στην επικράτεια της αποικίας. Σύμφωνα με την εκτίμηση του βρετανού βουλευτή, Noel Baker (Νόελ - Μπέικερ), σε αυτό το πλαίσιο θα έπρεπε να υπάρξουν ασφαλιστικές δικλείδες, δηλαδή προστασία των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, σε θρησκευτικό και πολιτιστικό επίπεδο, ανάλογη με εκείνην που απολάμβαναν οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.[178]

Συμπερασματικά, από την έναρξη της βρετανικής παρουσίας στην νήσο, οι Έλληνες, δηλαδή το μη μουσουλμανικό στοιχείο, επεχείρησαν μέχρι το 1955, δηλαδή πριν την εκδήλωση του ενόπλου αγώνα εναντίον της βρετανικής αποικιοκρατίας, κατά τρόπο ειρηνικό και βάσει διαβημάτων, υπομνημάτων, πρεσβειών, συλλαλητηρίων, διαδηλώσεων, παραστάσεων, την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, αντιλαμβανόμενοι εαυτούς και ελλόγως ως πλειοψηφία, όπου με την εφαρμογή της δημοκρατίας, τα αιτήματα της θα

---

[177] Λένα Διβάνη, Φωτεινή Κωνσταντοπούλου (1996) *Δωδεκάνησος. Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση. Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο του υπουργείου Εξωτερικών*, Υπουργείο Εξωτερικών – Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Διεθνών Σπουδών Νομικού Τμήματος, Εκδόσεις Καστανιώτη, P.K. Kypriotis (1947) *Le Dodecanese Grec*, Collection Hellas, Paris, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου (1948) *Η Ελληνική Δωδεκάνησος. Τέσσερις διαλέξεις του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου*, Λευκωσία

[178] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 11

αναγνωρίζονταν ως δίκαια και θα πραγματώνονταν. Τούτη η αντίληψη δεν ήταν συνυφασμένη με τη βούληση της αποικιοκρατικής δύναμης, που συμπαθούσε το δίκαιο των αιτημάτων μεν, πλην όμως δεν ήταν διατεθειμένη να υποχωρήσει ως προς τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις της, που εκπορεύονταν από την κατοχή της νήσου.

ΙΙ.Α. 3. Η κορύφωση των διεκδικητικών αξιώσεων: Το Ενωτικό Δημοψήφισμα και ο αντιαποικιακός ένοπλος αγώνας

Το δημοψήφισμα της 15ης Ιανουαρίου 1950, γνωστό και ως ενωτικό δημοψήφισμα, έλαβε χώρα και ως κορύφωση των εξελίξεων και των διεκδικητικών αξιώσεων του Κυπριακού Ελληνισμού και κυρίως της Εθναρχίας.[179] Οργανώθηκε από την Εθναρχεύουσα Εκκλησία με επικεφαλής τον νεοεκλεγέντα Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ' και απέδωσε 96% των ψήφων υπέρ της Ένωσης, στους οποίους συμμετείχαν και αρκετοί Τουρκοκύπριοι.[180] Τους τόμους του δημοψηφίσματος μετέφερε η οργανωτική επιτροπή στην Αθήνα, επιχειρώντας να τους παραδώσει στον πρωθυπουργό, στρατηγό Νικόλαο Πλαστήρα, ο οποίος και εδήλωσε ότι αδυνατεί να συγκρουστεί με τη Βρετανία, αλλά θα ήταν πρόθυμος να αγωνισθεί ως απλός στρατιώτης για την υπόθεση της Κυπριακής ελευθερίας.[181] Επρόκειτο για μία σύγκρουση

---

[179] Σάββας Παύλου, Λάκης Πίγγουρας, Βάσος Φτωχόπουλος (1983) *Για την Εθνική Ολοκλήρωση την Αυτοδιάθεση Ένωση*, Εκδόσεις Αιγαίον

[180] «Παρά την άμεσον και έμμεσον κυβερνητικήν επέμβασιν παρά τοις κυβερνητικοίς υπαλλήλοις, τοις διδασκάλοις, ταις οικογενείαις αυτών και τοις οπωσδήποτε εκ των αρχών εξαρτωμένοις προσώποις και παρά τους οπωσδήποτε εκ μέρους κυβερνητικών οργάνων ασκηθέντας επηρεασμούς προς διαφόρους κατευθύνσεις, το αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος υπήρξεν απόλυτος δικαίωσις του αγώνος του Κυπριακού λαού υπέρ της εθνικής του αποκαταστάσεως ήτοι της Ενώσεως της Κύπρου μετά της μητρός Ελλάδος. Εκ 224,749 Ελλήνων ψηφοφόρων, ηλικίας 18 ετών και άνω εφήφισαν υπέρ της Ενώσεως 215,108 ήτοι τα 96% του ελληνικού πληθυσμού της νήσου…Κατόπιν της τόσον εμφαντικώς εκδηλωθείσης θελήσεως του Κυπριακού λαού, διά της οποίας πασιφανώς αποδεικνύεται η έλλειψις παντός λαϊκού ερείσματος και ουσιαστικής βάσεως της παρούσης διακυβερνήσεως της νήσου, βάσει των ιστορικών και εθνολογικών δικαιωμάτων, προς δε και της αρχής της αυτοδιαθέσεως των λαών, της διακηρύξεως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ηθικής αρχής της μη κατακρατήσεως εντός της Βρετανικής αυτοκρατορίας λαών παρά την θέλησίν των, αρχών αι οποίαι επανειλημμένως διεκηρύχθησαν κατά την διάρκειαν των παγκοσμίων πολέμων και μετ' αυτούς και επισήμως ανεγνωρίσθησαν δι' υπογραφών των ελευθε΄ρων εθνών, μεταξύ των οποίων και η Μεγάλη Βρετανία, παρακαλούμεν όπως διαβιβάσητε προς την Κυβέρνησιν της Αυτού Μεγαλειότητας, την αξίωσιν του Κυπριακού λαού ίνα αυτή συμμορφωθή απροφασίστως προς την διά του Δημοψηφίσματος εκδηλωθείσαν θέλησιν αυτού και αμελητί προέλθη εις τας μετά της Ελληνικής Κυβερνήσεως αναγκαίας διευθετήσεις διά την υπό της Ελλάδος, φίλης και συμμάχου δυνάμεως ανάληψιν της διακυβερνήσεως της νήσου…». Απόσπασμα από τη σχετική επιστολή που απέστειλε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προς τον κυβερνήτη της Κύπρου την 4η Φεβρουαρίου 1950. Βλ. Κωνσταντίνος Άμαντος (1956) *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα, σ. 138 - 141

[181] «Άκου, Μακαριώτατε: εάν ερχόσουν εις την Θεσσαλίαν πτωχικήν μου καλύβη και μου ζητούσες να έλθω να πολεμήσω εις την Κύπρον διά την απελευθέρωσίν της, θα ερχόμην ευχαρίστως εάν το επέτρεπε η υγεία μου να αγωνισθώ. Μην ξεχνάς όμως ότι έρχεσαι εις το γραφείον του Πρωθυπουργού της Ελλάδος και μου ζητάς να κάψω την Ελλάδα, χωρίς να μπορώ να οφελήσω την Κύπρον. Κάθησε καλά γιατί…». Ο βουλευτής Κωνσταντίνος Μανιαδάκης αναφέρεται στη συνεδρίαση της 28ης Φεβρουαρίου 1959 στον διάλογο που είχε διαμειφθεί μεταξύ του τότε πρωθυπουργού στρατηγού Νικολάου Πλαστήρα και του Εθνάρχου Μακαρίου, όταν ο Μακάριος επισκεπτόμενος τον Πλαστήρα στο γραφείο του του είχε ζητήσει να υιοθετήσει η ελληνική κυβέρνηση το αίτημα των Κυπρίων και να το προβάλει διεθνώς. Ο βουλευτής Ευάγγελος Αρβανιτάκης κατά την ίδια συνεδρία επιβεβαίωσε τον διάλογο δηλώνοντας: «Πράγματι ο αείμνηστος Πλαστήρας τους ήκουσε με ειλικρινή θλίψιν, αλλά ως αγνός και τίμιος στρατιώτης και πολιτικός, τους είπεν σταθμίζοντας τα πράγματα ότι η Ελλάς την στιγμήν αυτήν είναι ένα ερείπιον έπειτα από έναν πόλεμον, μίαν κατοχήν και έναν συμμοριτοπόλεμον. Και εάν μεν μου ζητάτε ως συνταγματάρχης Πλαστήρας να υποστηρίξω τον αγώνα σας, είμαι πρόθυμος να δώσω και την ζωήν μου ακόμη χάριν της ελευθερίας της Κύπρου. Ως πολιτικός όμως, είναι αδύνατον διά τους λόγους τους οποίους σας ανέφερα να δεχθώ την υποβολήν προσφυγής». Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 28 Φεβρουαρίου 1959

αντιθέσεων βουλήσεων, όπου η Βρετανία κυριαρχούσε στον ελλαδικό χώρο της μετεμφυλιακής Ελλάδος, η Αθήνα αδυνατούσε να συγκρουστεί με τους Βρετανούς, ενώ οι δρόμοι της πρωτεύουσας και των άλλων πόλεων εδονούντο από διαδηλώσεις υπέρ της Ενώσεως, στις οποίες πρωτοστατούσε η Ελληνική Αριστερά και δη η ΕΔΑ.

Παρά τις αρχικές αντιλήψεις περί μιας βρετανικής στάσεως, η οποία θα διαπνεόταν από φιλελεύθερα και δημοκρατικά αισθήματα, οι προσδοκίες των Ελλήνων της νήσου διαψεύσθηκαν. Με δεδομένη την εκπεφρασμένη θέση της Βρετανίας για μη μεταβολή του καθεστώτος στην Κύπρο, δηλαδή το γεγονός πως δεν ήταν στις προθέσεις της Βρετανίας να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα, παρά τη συμμετοχή τόσο της Ελλάδας παρά τω πλευρώ των Συμμάχων στον Α' και Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όσο και της συμμετοχής των Κυπρίων ως εθελοντών στην Entente, αποφασίστηκε η διεξαγωγή αγώνα, ο οποίος δεν θα αναφερόταν μόνο σε αποστολή τηλεγραφημάτων, υπομνημάτων, ανταλλαγή αλληλογραφίας και εν γένει παραστάσεων, που από την έναρξη της βρετανικής διοίκησης της νήσου δεν δρομολόγησαν ούτε κατ' ελάχιστον τον επιδιωκόμενο στόχο.

Ως εκ τούτου κρίθηκε πως η αντίσταση θα μπορούσε να λάβει, όπως και έγινε, μια συμπληρωματική μορφή, εκείνην της ενόπλου δράσεως και της παλλαϊκής συσπείρωσης για αποτίναξη της βρετανικής κατοχής. Η μορφή του αγώνα περιελάμβανε την τοποθέτηση εκρηκτικών βομβών, διαδηλώσεων, πετροβολισμών, πρόκλησης ζημίας στους αποικιοκράτες, ύψωσης της ελληνικής σημαίας, κινητοποίησης της διεθνούς κοινής γνώμης κλπ και σαφώς αποσκοπούσε στο να αναγκάσει τους Βρετανούς να λάβουν σοβαρά υπόψη τα αιτήματα των Κυπρίων και κυρίως να αναγνωρίζουν το δικαίωμά τους στην αυτοδιάθεση.

Από την Άνοιξη του 1955, κατά την 1η Απριλίου 1955, είχε εκδηλωθεί δυναμικά, δηλαδή ενόπλως, ο αντιαποικιακός αγώνας στην Κύπρο με τη δράση της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ), υπό τη στρατιωτική ηγεσία του Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα Διγενή και με πολιτικό αρχηγό της τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.[182] Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εκπροσωπούσε τους Έλληνες υπό την ιδιότητά του ως επικεφαλής της Εθναρχίας, δηλαδή της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου.[183] Στους κόλπους της η ΕΟΚΑ

---

[182] Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα Διγενή (2013) *Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955 – 1959*, Εκδόσεις Πελασγός, Ιωάννης Χρ.Γιαννάκενας, σ. 34 και Ίδρυμα Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959, *Σύντομη Ιστορική Αναφορά στον Απελευθερωτικό Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α στην Κύπρο (1955-1959)*, http://www.eoka.org.cy/?page_id=604

[183] Οι εκάστοτε επικεφαλής της Εκκλησίας στην Κύπρο, κατείχαν παραδοσιακά παραλλήλως και ρόλο πολιτικών ηγετών, δηλαδή εκπροσώπων, γεγονός που ανάγεται στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας της νήσου και προεκτείνεται και στο χρονικό διάστημα της αποικιοκρατικής βρετανικής κατοχής της. Η διττή ιδιότητα των κληρικών ως θρησκευτικών και πολιτικών ηγετών παραπέμπει στο σύστημα των μιλιέτ (millet), το οποίο ως πρακτική εφαρμογή του ισλάμ στο κοινωνικό πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καθόριζε τα άτομα βάσει των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, προσδιορίζοντας εν προκειμένω και στην περίπτωση της Κύπρου τον πληθυσμό σε μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους ή αντιστοίχως μουσουλμανική και μη μουσουλμανική κοινότητα. John L. Scherer (1997) *Blocking the Sun. The Cyprus Conflict*, Minnesota Mediterranean and East European

συσπείρωνε τη νεολαία, η οποία παλλόταν στο ιδανικό της Ένωσης. Ιδιαιτέρως μετά το ναυάγιο της Τριμερούς Διασκέψεως στο Λονδίνο το 1955, η αντίσταση κατά των Βρετανών έγινε εντονότερη. Αντιστοίχως, ο κυβερνήτης της νήσου, στρατάρχης John Harding (Τζον Χάρντινγκ) υπέβαλε τους Κυπρίους σε βασανιστήρια και βάναυση μεταχείριση, όπως ομαδικές ποινές και μαστίγωμα παιδιών.

Εκτίμηση του Richard Crossman (Ρίτσαρντ Κρόσμαν), βουλευτή των Εργατικών, ήταν πως εάν δεν ακούγονταν ορισμένες εκρήξεις, τίποτα δεν θα μετακινούσε τους Βρετανούς από το νησί.[184] Στο ίδιο πλαίσιο αντιλαμβανόταν και ο στρατηγός Γεώργιος Γρίβας τον αγώνα της ΕΟΚΑ, δηλαδή ως το μέσο, το οποίο θα συνέβαλλε στον στόχο της ενώσεως, ο οποίος δεν θα μπορούσε να βρει την πραγμάτωσή του παρά μόνο μέσα από την ισχύ. Τούτη η θέση ευρίσκετο σε αντίθεση με εκείνην του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ο οποίος εκτιμούσε πως ο αντισυμβατικός αγώνας ως ανταρτοπόλεμος, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας μοχλός που θα ενδυνάμωνε τις διπλωματικές διεργασίες, που εκ παραλλήλου λάμβαναν χώρα.[185] Συναφώς, η ένοπλη δράση της ΕΟΚΑ αποσκοπούσε στην άσκηση πίεσης στη Βρετανία, προκειμένου να παραχωρηθεί το δικαίωμα στην Κύπρο να εφαρμοστεί και σε αυτή την βρετανική αποικία η αρχή της αυτοδιάθεσης και ως εκ τούτου ο λαός να μπορεί να επιλέξει αυτοβούλως το μέλλον του. Αυτό σήμαινε πως ο αποικιακός λαός στο σύνολό του, δηλαδή ο λαός που διαβιούσε εντός της επικράτειας της αποικίας ως όλον θα ασκούσε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης επί τη βάσει της αρχής ένας άνθρωπος – μία ψήφος.

Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ως πρακτική, σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών[186], ασκείτο εντός των εδαφικών ορίων της αποικίας και δεν εφαρμόστηκε σε εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές ομάδες, αλλά περιελάμβανε τον πληθυσμό της αποικίας στην ολότητά του, ανεξαρτήτως εάν σε αυτό τον πληθυσμό υπήρχε εθνική ομοιογένεια.[187] Υπογραμμίζεται πως η αρχή της αυτοδιαθέσεως για τις αποικιοκρατούμενες περιοχές προσδιόριζε τρία ενδεχόμενα ως επιλογές του αποικιακού λαού. Την ένωσή του με κάποια άλλη χώρα, τη συνέχιση της παραμονής του στο πλαίσιο της αποικιοκρατικής δυναμης, την ανεξαρτησία του αποικιακού λαού με τη δημιουργία νέας κρατικής οντότητας. Λαμβάνοντας δε ως δεδομένο πως η συντριπτική πλειοψηφία του λαού

Monographs, V, A Modern Greek Studies Yearbook Supplement, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, σ. 12. Για το σύστημα των εθνικών κοινοτήτων, που εφαρμόστηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία βλ. Νεοκλής Σαρρής (1990) *Οσμανική πραγματικότητα. Συστημική παράθεση δομών και λειτουργιών. Ι. Το Δεσποτικό κράτος*, Εκδόσεις Αρσενίδης, σ. 265 - 300

[184] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File, Christopher Terry*, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 29

[185] George Grivas (1965) *The Memoirs of General George Grivas* (επιμ. Charles Foley), Prager, σ. 180

[186] Καταστατικός Χάρτης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κεφάλαιο 1. Στόχοι και Αρχές, Άρθρο 1.2 «The Purposes of the United Nations are: To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace».

[187] Frank Hoffmeister (2006*) Legal Aspects of the Cyprus Problem, Annan Plan and EU Accession*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, σ. 7

της νήσου ήταν Έλληνες, η άσκηση του δικαιώματος αυτού θα είχε ως λογικό επακόλουθο την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Αυτό κατέστη σαφές και κατά τη διενέργεια δημοψηφίσματος από την Εθναρχία της Κύπρου κατά το 1950.[188]

[188] Νίκος Κρανιδιώτης (1981) *Δύσκολα Χρόνια: Κύπρος 1950 – 1960*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σ. 37 κ.ε.

ΙΙ.Α.4. Η ανάπτυξη των πολιτικών στοχεύσεων της Ελλάδος διά του βήματος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (1954 – 1958)

ΙΙ.Α.4.1. Η άτεγκτη στάση του Eden και ένα ατυχές για τα διεθνή διπλωματικά ειωθότα «ουδέποτε» ως κρίσιμες συνιστώσες για τον ρου των εξελίξεων

Η Εθναρχία Κύπρου ήδη είχε ζητήσει στις 10 Αυγούστου 1953 από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ να ενταχθεί το ζήτημα της αυτοδιαθέσεως της Κύπρου στην ημερήσια διάταξη και είχε κατατεθεί προς τούτο επίσης και σχετικό υπόμνημα.[189] Το Κυπριακό τίθεται ως ζήτημα στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για πρώτη φορά στις 21 Σεπτεμβρίου 1953. Σημειώνεται πως η Ελλάδα είχε γίνει μέλος του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου στις 15 Φεβρουαρίου του προηγούμενου έτους, ταυτόχρονα με την Τουρκική Δημοκρατία. Με δεδομένο τούτο και αναντίλεκτα τη θέση της Ελλάδας πως δεν είχε ως στόχευση να διαρραγούν οι σχέσεις της με τη Μεγάλη Βρετανία, στην 8η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, ο αρχηγός της Ελληνικής Αντιπροσωπείας και μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας, ο πρέσβης Αλέξης Κύρου, αναπτύσσει τη συλλογιστική του επί της βάσεως πως η πλειοψηφία του λαού της νήσου ιστορικώς συνδέεται με την Ελλάδα και ως εκ τούτου επιθυμεί να αποτελέσει πολιτικό τμήμα της.[190] Είχε προηγηθεί συνεννόηση με την κυπριακή Εθναρχία να μην προωθηθεί το θέμα από τρίτη χώρα, αλλά η Ελλάδα να αναλάβει διμερείς διαπραγματεύσεις με την Αγγλία. Σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων, τότε η Ελλάδα θα μπορούσε να θέσει το Κυπριακό ως ζήτημα στη Γενική Συνέλευση του επόμενου έτους.

Η Αθήνα, κατά την περίοδο εκείνη, ήταν σαφώς εξαρτώμενη από τον βρετανικό και αμερικανικό παράγοντα σε επίπεδο οικονομικής και στρατιωτικής υποστήριξης, κατάσταση, η οποία σε περίπτωση ρήξης με το Λονδίνο με αφορμή την Κύπρο, θα είχε ως συνέπεια την αποδυνάμωση της χώρας ή όπως ευστόχως διετυπώθη από τον Γεώργιο Παπανδρέου στα

---

[189] Όπως σχετικώς παραθέτει ο Σάββας Λοϊζίδης, κατά το 1953 είχε εξουσιοδοτηθεί να προχωρήσει σε διερευνητικές επαφές με αντιπροσωπείες άλλων χωρών, αφού η Ελλάδα ήταν αρνητική στο να προχωρήσει την κυπριακή αίτηση προς εγγραφή στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ του Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους. Τόσο το έγγραφο που κατατέθηκε στον ΟΗΕ, όσο και το υπόμνημα, που το συνόδευε με προσχέδιο αποφάσεως, είχαν συνταχθεί από τον ίδιο. Τα έγγραφα υπέγραφε ο Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης Κύπρου Μακάριος ΙΙΙ. Σε περίπτωση δε που η Ελληνική κυβέρνηση δεν υιοθετούσε την αίτηση της Κύπρου και δεν προωθούσε το ζήτημα για εγγραφή στην ημερήσια διάταξη, ο Λοϊζίδης ήταν εξουσιοδοτημένος να βρει κάποιο άλλο κράτος μέλος του ΟΗΕ εκ του Τρίτου Κόσμου, δηλαδή της ασιατοαφρικανικής ομάδος, προκειμένου να προχωρήσει το αίτημα. Σαφώς, τυχόν προώθηση του αιτήματος από ξένο κράτος θα λειτουργούσε αρνητικά στην Ελλάδα και στην ελληνική κυβέρνηση. Βλ. Σάββας Λοϊζίδης (1980) *Άτυχη Κύπρος. Πώς έζησα τους πόθους και τους καημούς της, 1910 – 1980*, Εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήνα, σ. 77 - 86

[190] Πανταζής Τερλεξής (1971) *Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού*, Αθήνα, σ. 116 κ.ε.

1950 μια δυνάμει «ασφυξία».[191] Η συνάντηση του Anthony Eden με τον στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο, πρωθυπουργό της Ελλάδας, στη βρετανική πρεσβεία στην Αθήνα, παρουσία του Charles Peake (Τσαρλς Πικ), υπήρξε καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία των εξελίξεων αναφορικά προς την κυπριακή υπόθεση,[192] αφού ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών προέβαλε άκαμπτη στάση ισχυριζόμενος πως δεν τίθεται ζήτημα Κύπρου.[193] Χαρακτηριστικά περιγράφεται ο διάλογος που διεμήφθη μεταξύ των δύο από τον ίδιο τον Παπάγο.[194]

Την επεισοδιακή συνάντηση του Παπάγου με τον Ήντεν και την προσβολή που αισθάνθηκε στο πρόσωπό του ο Έλληνας πρωθυπουργός, αναδεικνύει σχετικώς και ο αμερικανός δημοσιογράφος Cyrus Leo Sulzberger (Σουλτσμπεργκερ). Όντας ασθενής, ο βρετανός υπουργός Εξωτερικών ανάρρωνε στην Αθήνα. Ο τότε Βρετανός πρέσβης στην Αθήνα, Sir Charles Peake, «θα μπορούσε ανεπισήμως να εισηγηθεί στους Έλληνες να μην εγείρουν το ζήτημα. Όμως ο Παπάγος μετέβη στην πρεσβεία και συνάντησε τον Eden (Ήντεν). Ανέσυρε ένα έγγραφο που ανέπτυσσε την ελληνική διεκδίκηση επί της Κύπρου. Προτού αρχίσει, ο Ήντεν σηκώθηκε, σχεδόν γύρισε την πλάτη, και είπε ότι θα αρνείτο να ακούσει επειδή δεν υπήρχε Κυπριακό Ζήτημα και δεν δεχόταν την ύπαρξή του. Με παγωμένη οργή ο Παπάγος έβαλε το έγγραφο πίσω στην τσέπη του. Αλλά ουδέποτε θα συγχωρέσει αυτό που θεωρεί ως προσωπική προσβολή. Και έχει μεγάλη υπερηφάνεια, καθώς είναι ο μοναδικός στρατάρχης της Ελλάδας, εθνικός ήρωας και πρωθυπουργός».[195]

Ως εκ των ανωτέρω καταγράφεται το γεγονός πως δεν υπήρχε η πρόθεση να αφεθεί η Κύπρος να αποφασίσει το μέλλον της[196], ούτε και οι εξελίξεις δρομολογούσαν μια φυσιολογική πορεία προς αυτή την κατεύθυνση, όπως εσυνέβη σε άλλες περιοχές που

---

[191] Ο Γεώργιος Παπανδρέου ως υπουργός Εσωτερικών της ελληνικής κυβερνήσεως κατά το 1950 όταν αντιπροσωπεία Κυπρίων μετέβη στην Αθήνα, προκειμένου να αξιώσει την ένωση με την Ελλάδα, απάντησε με μια χαρακτηριστική πλέον έκφραση πως «Η Ελλάς αναπνέει σήμερον με δύο πνεύμονας, τον μεν αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν και δι' αυτό δεν ημπορεί λόγω του Κυπριακού, να κινδυνεύση να πάθη από ασφυξίαν».

[192] Ioannis D. Stefanidis (1999) *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem,* Hurst and Company, London, σ. 129 κ.ε.

[193] Francis Noel – Baker (1985*) My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 16

[194] «Την 22αν Δεκεμβρίου 1953 μετέβην εις την βρετανικήν πρεσβείαν και συνηντήθην με τον κ.Ήντεν…Εν αρχή ο κ.Ήντεν μοι διεβίβασεν επίσημον πρόσκλησιν της βρετανικής κυβερνήσεως να επισκεφθώ το Λονδίνον…Του εξήγησαν εις ποίαν δύσκολον θέσιν ευρίσκετο η ελληνική κυβέρνησις κατόπιν της προσφυγής της Εθναρχίας. Ο κ. Ήντεν με ήκουσεν μετά προσοχής, εντούτοις ξηρώς μοι απήντησεν ότι: «Θα επαναλάβω εκείνον το οποίον είπα και άλλοτε, δηλαδή διά την βρετανικήν κυβέρνησιν δεν υφίσταται Κυπριακόν ζήτημα, ούτε εις το παρόν, ούτε εις το μέλλον». Του απήντησα τότε ότι η ελληνική κυβέρνησις θα χειρισθή πλέον το ζήτημα αυτό, όπως κρίνη καλλύτερον και λυσιτελέστερον και ότι αποκτά πλέον πλήρη και απόλυτον ελευθερίαν ενεργείας».Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 7 Φεβρουαρίου 1955, σ. 692

[195] Cyrus Leo Sulzberger (1969) A Long Row of Candles: Memoirs and Diaries, 1934-1954, New York: Macmillan, σ. 1011

[196] Anthony Eden (1960) *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, Houghton Mifflin Company, Boston,σ. 444

αποκτούσαν την ανεξαρτησία τους, μη αφήνοντας περιθώρια συζητήσεως ή έστω να διαφανεί μια διαλλακτική στάση σε σχέση με το αίτημα του λαού της Κύπρου στο πλαίσιο της προσπάθειας έναρξης διμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ Αθηνών και Λονδίνου.[197] Η άρνηση για πλήρη αυτοκυβέρνηση στην Κύπρο αντανακλάτο στη θέση πως η Κύπρος δεν εδικαιούτο σε οποιοδήποτε χρόνο να καταστεί πλήρως ανεξάρτητη. Τούτο δε γιατί μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ως συνέπεια την αδυναμία της Βρετανίας να υπερασπιστεί τις στρατηγικές της επιδιώξεις στην Ευρώπη, τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή.

Η στάση αυτή δεν συνήδε με την πολιτική της Βρετανίας σε σχέση με τις αποικίες της, η οποία προσανατολιζόταν, τουλάχιστον διακηρυκτικά, στην καθοδήγηση και στη συμβολή προς την κατεύθυνση προοδευτικά της αυτοκυβέρνησης, της ανεξαρτησίας και της δυνατότητας να επιλέγουν για τον εαυτό τους τις μελλοντικές τους σχέσεις με την Κοινοπολιτεία. Οι σχετικές επερωτήσεις στη Βουλή των Κοινοτήτων είναι χαρακτηριστικές της απόκλισης από τη βρετανική πρακτική των όσων απεργάζετο η τότε κυβέρνηση για την Κύπρο. Επεξηγηματικά τίθεται το ερώτημα πως «υπάρχουν μικρές περιοχές στις Αποικίες στις οποίες σε οποιαδήποτε φάση, εξ' όσων είναι δυνατό να προβλέψει κανείς, η απόδοση καθεστώτος κυριαρχίας θα ήταν ανούσια λόγω ακριβώς των συνθηκών τους». Στην περίπτωση όμως της Κύπρου «δεν υπάρχει η πρόθεση, στο κατάλληλο στάδιο της εξέλιξής της, να αναγνωρίσει για τον εαυτό της καθεστώς κυριαρχίας με όλα τα συνεπαγόμενα δικαιώματα, όχι επειδή δεν είναι ικανή να το πράξει, αλλά λόγω πολιτικής».

Εντός της ίδιας συλλογιστικής θα πρέπει να αναγνωστούν και οι σχετικές αναφορές του υπουργού Αποικιών, Henry Hopkinson, στη Βουλή των Κοινοτήτων, όπου ακριβώς διετύπωσε τη θέση πως δεν θα μπορούσε να διανοηθεί μια μεταβολή στην κυριαρχία επί της Κύπρου, η οποία ήταν ζωτικής σημασίας στρατηγική περιοχή για τα βρετανικά συμφέροντα.[198] Η πλέον μνημειώδης για την πρακτική της διπλωματίας δήλωση, όπου διεκήρυξε πως ένεκα της στρατηγικής σημασίας της νήσου Κύπρου για τα συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας, η περιοχή αυτή «ουδέποτε» θα μπορούσε να καταστεί πλήρως ανεξάρτητη[199], εκδήλωνε κατά τρόπο ανάγλυφο τις προθέσεις της Βρετανίας αναφορικά προς

---

[197] Stephen Xydis (1966) Toward Toil and Moil in Cyprus, *Middle East Journal*, Vol. 20, σ. 1 -19

[198] «… They wish to make it clear once again that they cannot contemplate a change of sovereignty in Cyprus…». House of Commons, 28 Ιουλίου 1954, vol. 531, cc504-14, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

[199] "…it has always been understood and agreed that there are certain territories in the Commonwealth which, owing to their particular circumstances, can *never* expect to be fully independent. I think the right hon. Gentleman will agree that there are some territories which cannot expect to be that. I am not going as far as that this afternoon, but I have said that the question of the abrogation of British sovereignty cannot arise—that British sovereignty will remain…" "I made it perfectly clear in my original reply that, as far as this particular territory is concerned, the question of sovereignty does not arise. I also said to the right hon. Member for Llanelly (Mr. J. Griffiths) just now that we are all agreed that certain territories have to be dealt with in particular ways, and that it is not possible to treat every British Colonial Territory in exactly the same way…" "I think it is the considered view of Her

την Κύπρο. Σαφώς υπογραμμίζεται και διά της δηλώσεως Hopkinson πως η αρχή της αυτοδιαθέσεως δεν ήταν δυνατό να αναμένεται να εφαρμοστεί σε τούτη την αποικία και άρα να ασκήσει ο αποικιακός λαός το σχετικό δικαίωμα που προβλεπόταν ήδη από το πρώτο άρθρο του καταστατικού χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.[200]

Με δεδομένη την άρνηση του Λονδίνου να προχωρήσει σε διαπραγμάτευση εν είδει φιλικού διακανονισμού μεταξύ των δύο μερών κατόπιν των εκκλήσεων, τόσο των Κυπρίων όσο και των διαβημάτων της ελληνικής κυβέρνησης προς τη Βρετανία, η ελληνική κυβέρνηση αποφασίζει να προχωρήσει το θέμα εντός των κόλπων του ΟΗΕ διεθνοποιώντας το. Στην σχετική επιστολή που θα αποστείλει ο Έλληνας Πρωθυπουργός προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στα μέσα Αυγούστου 1954 αναπτύσσει το σκεπτικό, επί του οποίου εδράζεται από τούδε και στο εξής η πολιτική της Ελλάδος υποστηρίζοντας πως «έχουσα εξαντλήσει όλα τα μέσα διά να επιτύχη μίαν απ' ευθείας συμφωνίαν και αφού έχει αφήσει να περάσουν όλαι αι επιτρεπόμεναι από τον Κανονισμόν προθεσμίαι, είναι ηναγκασμένη να απευθυνθή εις τα Ηνωμένα Έθνη, διά να ζητήση όπως αυτά επανορθώσουν την κατάστασιν, γενομένης δεκτής της λύσεως που υπαγορεύει η δικαιοσύνη, η αξιοπρέπεια και αι αρχαί, αίτινες διεκηρύχθησαν από τον Καταστατικόν Χάρτην τους».[201]

Majesty's Government that nothing less than continued sovereignty over this island can enable Britain to carry out her strategic obligations to Europe, the Mediterranean and the Middle East…" House of Commons, 28 Ιουλίου 1954, vol. 531, cc504-14, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

[200] Σχετικώς στη διατύπωση του λόγου του ο Hopkinson κάνει λόγο για ελληνόφωνο και τουρκόφωνο μέρος, το οποίο διατηρεί στενούς δεσμούς με την Ελλάδα και την Τουρκία αντιστοίχως. «…Her Majesty's Government fully recognise that the Greek-speaking and Turkish-speaking parts of the population have close cultural links with Greece and Turkey…». House of Commons, 28 Ιουλίου 1954, vol. 531, cc504-14, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

[201] Ανδρέα Χ. Γαβριηλίδη (1972) *Τα Εθναρχικά δικαιώματα και το Ενωτικόν Δημοψήφισμα*, Έκδοσις Δευτέρα, Λευκωσία, σ. 44

ΙΙ.Α.4.2. Το σκεπτικό της διεθνοποίησης του ζητήματος: Η πρώτη ελληνική προσφυγή (1954)

Τούτη η συζήτηση προκάλεσε τεράστια δυσαρέσκεια, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Κύπρο. Η άρνηση της Βρετανίας στα αιτήματα για συζήτηση της Κυπριακής υποθέσεως, ως ζήτημα μεταξύ του αποικιακού λαού και της αποικιοκρατικής δύναμης, θα επισπεύσει τις κινήσεις για εγγραφή του κυπριακού στην προσεχή Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Καθώς η Κύπρος δεν αποτελούσε κράτος μέλος του ΟΗΕ, δηλαδή ανεξάρτητο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, η Ελλάδα με πρόεδρο της ελληνικής κυβερνήσεως και πρωθυπουργό τον Αλέξανδρο Παπάγο, στην 9η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Αύγουστο του 1954[202], καταθέτει προσφυγή για επίσημη εγγραφή του Κυπριακού.[203]

Η εξέλιξη αυτή θα διαμόρφωνε νέα δεδομένα αναφορικά προς τη φυσιογνωμία του ζητήματος, καθώς πλέον υπερβαίνει το πλαίσιο της αντιπαράθεσης αποικιακού λαού και Μεγάλης Βρετανίας, αποκτώντας διεθνείς διαστάσεις. Αφενός ο Ανατολικός και λεγόμενος Τρίτος Κόσμος θα έβλεπαν θετικά την εν λόγω έκβαση, ενώ αφετέρου οι ΗΠΑ και εν γένει η Δυτική Συμμαχία, της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης, θα αντιδρούσαν.[204] Εν είδει χρονικού σημειώνεται πως στις 24 Σεπτεμβρίου η Γενική Συνέλευση αποφασίζει να εντάξει το θέμα της Κύπρου στην Ημερήσια Διάταξη, αν και η βρετανική αντιπροσωπεία υποστήριξε πως σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 7 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, η Γενική Συνέλευση δεν αποτελούσε το βήμα εκείνο που δικαιωματικά θα μπορούσε να ασχοληθεί με το εν λόγω ζήτημα. Σχετικώς η αντίδραση ΗΠΑ, Βρετανίας και Τουρκίας, υπήρξε αρνητική, όταν και οι τρεις χώρες άσκησαν πιέσεις προκειμένου το ζήτημα να μην λάβει διεθνείς διαστάσεις, δηλαδή να μην επέλθει η διεθνοποίησή του[205], πιέσεις που κατέληξαν στις 15 Δεκεμβρίου 1954 σε ένα ψήφισμα, το οποίο και εγκρίθηκε εν συνεχεία από τη Γενική Συνέλευση. Στην προσφυγή το αίτημα ήταν η εφαρμογή της «αυτοδιάθεσης των λαών στον

---

[202] Στις 20 Αυγούστου 1954, ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών κατέθεσε στη Γενική Γραμματεία αίτηση που αφορούσε στην «εφαρμογή, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, της αρχής της ισότητος των δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών εις τον πληθυσμό της Κύπρου».

[203] Application, under the auspices of the United Nations, of the principle of equal rights and self-determination of peoples in the case of the population of the island of Cyprus. Βλ. Σχετικώς Stephen G. Xydis (1968) The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-58, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 2 (Ιούνιος), σ. 141-158

[204] Νίκος Κρανιδιώτης (1981) *Δύσκολα Χρόνια, Κύπρος 1950 – 1960*, σ. 70. Αναφορικά προς την αντίδραση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής σε σχέση με την ελληνική προσφυγή, κατατοπιστικά είναι τα μηνύματα του υπουργού των Εξωτερικών, Τζων Φόστερ Ντάλλες προς τον Έλληνα πρωθυπουργό της 16ης Νοεμβρίου 1954 και της 12ης Δεκεμβρίου 1954, όπου και αποσαφηνίζει την αρνητική στάση που προτίθεται να έχει η Αμερική ως προς το ζήτημα, αλλά και τα πρακτικά προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η προσφυγή, δηλαδή ότι δεν θα μπορέσει να τύχει της αναγκαίας πλειοψηφίας. Βλ. Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 7 Φεβρουαρίου 1955

[205] Hubert Oliver P. Richmond, James Ker – Lindsay (2001) *The Work of the UN in Cyprus. Promoting Peace and Development*, Palgrave – Macmillan, σ. 10

πληθυσμό της νήσου Κύπρου». Το ψήφισμα κατέγραφε πως «Η Γενική Συνέλευση, θεωρώντας ότι επί του παρόντος δεν φαίνεται σκόπιμο να υιοθετήσει ψήφισμα για την Κύπρο, αποφάσισε να μην εξετάσει περαιτέρω το θέμα εφαρμογής υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών της αρχής ίσων δικαιωμάτων και αυτοδιαθέσεων των λαών στην περίπτωση του πληθυσμού της Κύπρου».[206]

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Αλέξανδρος Παπάγος, εκτιμούσε πως αν και δεν κατέστη δυνατό να ληφθεί απόφαση για την Κύπρο, εντούτοις το θέμα δεν ήταν πλέον μια εσωτερική διαφορά εντός της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Επετεύχθη, τοιουτοτρόπως, να καταστεί γνωστό στα κράτη μέλη του οργανισμού, ο αριθμός των οποίων προσέγγιζε τα εξήντα, δηλαδή σε ένα μεγάλο μέρος της διεθνούς κοινής γνώμης.[207] Η βρετανική επιχειρηματολογία απόρριψης του αιτήματος διεθνοποίησης του ζητήματος εδραζόταν στο σκεπτικό πως η Ελλάδα δρούσε κατά τρόπο που αναδείκνυε την πρόθεσή της να προβεί σε προσάρτηση εδαφών, τα οποία κατείχε η Βρετανία. Η επιχειρηματολογία του Ηνωμένου Βασιλείου προσέγγιζε το ζήτημα της Κύπρου ως θέμα που εντάσσεται αυστηρώς εντός της «εσωτερικής του δικαιοδοσίας» και δεν συνιστά υπόθεση που θα πρέπει να τεθεί προς συζήτηση ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών.

Ένας εκ των παραγόντων της σθεναρής βρετανικής αντίδρασης ήταν η επιδίωξη του Ηνωμένου Βασιλείου να διατηρήσει τον απόλυτο έλεγχο της νήσου λόγω και της στρατιωτικής εκκένωσης της Διώρυγας στο Σουέζ. Πρόθεση των Βρετανών ήταν να αναπτύξουν την Κύπρο ως μεγάλη βάση για τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής. Στην Τουρκία δε, ο τύπος, ιδιαιτέρως στις μεγάλες πόλεις, όπως Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη, δεν εξέλαβε ως θετική τη διεθνοποίηση του ζητήματος, παρακινώντας σε βίαιη αντίδραση. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και οργανώσεις Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο. Η αρνητική έκβαση της προσφυγής και η βρετανική καταπίεση εις βάρος του κυπριακού πληθυσμού οδηγούσαν στη διαμόρφωση συνθηκών, όπου το αίτημα της αυτοδιάθεσης θα διεκδικείτο και ενόπλως, πράγμα το οποίο και έγινε την Άνοιξη του 1955.[208]

---

[206] United Nations General Assembly, 814 (IX), 17 Δεκεμβρίου 1954, 9η Σύνοδος, Application under the auspices of the United Nations of the principle of equal rights and self-determination of peoples in the case of the population of the island of Cyprus https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/095/49/IMG/NR009549.pdf?OpenElement

[207] Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 7 Φεβρουαρίου 1955

[208] Βλ. ΙΙ.Α.3.

ΙΙ.Α.4.3. Η αποτυχία της δεύτερης προσφυγής στο περικείμενο μιας βρετανικά ενορχηστρωμένης διασκέψεως για την άσκηση των ελληνικών αντανακλαστικών

Η ελληνική κυβέρνηση, σε μια δεύτερη απόπειρα, τον Σεπτέμβριο του 1955, επιχειρεί να θέσει εκ νέου το ζήτημα. Η δεύτερη ελληνική προσφυγή για το Κυπριακό στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών απορρίπτεται τόσο από τη Γενική Επιτροπή, όσο και από τη Γενική Συνέλευση στην 21η και 23η Σεπτεμβρίου. Η έκβαση αυτής της πρότασης συνιστούσε μια πλήρη αποτυχία, καθώς το ζήτημα δεν ενεγράφη καν στην ημερήσια διάταξη των συζητήσεων, ενώ κατεψηφίσθη από όλα τα κράτη του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου, πλην της Ισλανδίας και της Ελλάδας.

Κατά το 1955 συνεκλήθη από τους Βρετανούς Τριμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο, στην οποία προσκλήθηκαν να συμμετέχουν οι υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας, Στέφανος Στεφανόπουλος και Fatin Rüştü Zorlu (Φατίν Ρουστού Ζορλού) αντιστοίχως. Η διάσκεψη πραγματοποιήθηκε στο Lancaster House του Λονδίνου κατά το διάστημα 29 Αυγούστου – 7 Σεπτεμβρίου. Στην εν λόγω διάσκεψη επεχειρήθη να συζητηθεί μία τρόπον τινά κοινώς αποδεκτή πρόταση για διευθέτηση του Κυπριακού, με δεδομένη και την προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ, πράγμα που αναδείκνυε το ζήτημα της Κύπρου διεθνώς και τοιουτοτρόπως εξέθετε τη βρετανική πολιτική ως μη συνάδουσα με τις μεταπολεμικές διακηρύξεις της για παραχώρηση ελευθεριών και δικαιωμάτων στους λαούς που βρίσκονταν υπό τον αποικιακό ζυγό.

Οι εκ διαμέτρου αντιθετικές απόψεις που εκφράστηκαν αναφορικά προς το υπό εξέταση ζήτημα είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγηθεί η διάσκεψη σε ναυάγιο με πολλαπλές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την υπόθεση της Κύπρου και τον ρόλο της Τουρκίας σε αυτήν. Η ουσία όμως της διασκέψεως ήταν πως η Τουρκία νομιμοποιήθηκε ως εταίρος στη συζήτηση για το Κυπριακό, ενώ ήδη με τη Συνθήκη της Λωζάννης είχε αποποιηθεί παντός δικαιώματος επί της νήσου Κύπρου. Τριανταδύο έτη αργότερα εντάσσεται η Άγκυρα σε ένα πλαίσιο, στο οποίο με την συγκατάθεσή της είχε απορρίψει. Αυτό θα συνιστούσε ένα εκ των μοιραίων ολισθημάτων της ελληνικής διπλωματίας, τις συνέπειες του οποίου θα αντιλαμβανόταν εν τοις πράγμασι τόσο η Ελλάδα, όσο και ο κυπριακός λαός τα επόμενα έτη.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος αντιστάθηκε σθεναρά στη συμμετοχή της Ελλάδος στην Τριμερή Διάσκεψη από το πρώτο άκουσμά της την 30η Ιουνίου 1955, αντιλαμβανόμενος πως η διάσκεψη αυτή θα λειτουργούσε αρνητικά για την υπόθεση της Κύπρου. Σχετικώς δηλώνει όντας στην Αθήνα στις 14 Ιουλίου 1955 πως «…Φρονούμεν αδιστάκτως ότι η σύγκλησις της τοιαύτης Διασκέψεως αποτελεί παγίδα και παρελκυστικόν μέσον προς τορπιλλισμόν της εις τα Ηνωμένα Έθνη προσφυγής, εμπλοκής δε του ζητήματος εις περίπλοκα πλαίσια από τα

οποία δεν θα είναι εύκολον να απαγκιστρωθεί…».[209] Στο ίδιο σκεπτικό, ο Νίκος Κρανιδιώτης, ο οποίος είχε αποσταλεί από την Κυπριακή Εθναρχία ως παρατηρητής στην Τριμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο θα υποστηρίξει πως αυτή η διάσκεψη ήταν «η αρχή των οδύνων της Κύπρου»[210]

Στις 6 Σεπτεμβρίου είχε συντελεστεί το καθοδηγούμενο και κρατικά ενορχηστρωμένο από την τουρκική κυβέρνηση του πρωθυπουργού, Adnan Menderes (Αντνάν Μεντερές), πογκρόμ εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης από προς τούτο καταλλήλως εξοπλισμένο τουρκικό όχλο. Το αποτέλεσμα των επεισοδίων τούτων ήταν η καταστροφή των περιουσιών, η λεηλασία των χριστιανικών καταστημάτων, οικειών, ναών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και νεκροταφείων και εν συνεχεία η πυρπόλησή τους. Οι πράξεις αυτές έλαβαν χώρα κατά παράβαση της Συνθήκης της Λωζάννης και του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών, Στέφανος Στεφανόπουλος, όταν βρέθηκε αντιμέτωπος με αυτή την πληροφορία μεσούσης της Τριμερούς κάλεσε τον Νίκο Κρανιδιώτη επειγόντως, προκειμένου να μεταφέρει στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο μήνυμα να ληφθούν «όλα τα μέτρα για να προληφθούν αντίποινα και να αποφευχθούν οποιεσδήποτε εκδηλώσεις» στην Κύπρο.[211] Η Ελλάδα δε, ενώπιον αυτής της καταστάσεως υπέκυψε στις πιέσεις του Αμερικανού υπουργού των Εξωτερικών, John Foster Dulles (Τζων Φόστερ Ντάλλες), ο οποίος είχε ακολουθήσει πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ θυμάτων και θυτών παρακινώντας την Αθήνα να μην προβεί σε ενέργειες για το καλό του δυτικού κόσμου.

---

[209] (1992) Άπαντα Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ, τόμος δεύτερος, Λευκωσία, σ. 244
[210] Εφημερίδα Τα Νέα, 3 Αυγούστου 1978
[211] Πλουτής Σέρβας (1980*) Ευθύνες*, Λευκωσία, σ. 238

Πίνακας 1: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1955		
Ιούλιος	15	Ο κυβερνήτης Αρμιτέιτζ θέτει σε ισχύ το νόμο περί προσωποκρατήσεως. Σύμφωνα με τον νόμο τούτο οι δυνάμεις ασφαλείας αποκτούσαν το δικαίωμα να συλλαμβάνουν και να φυλακίζουν για ακαθόριστο χρονικό διάστημα οποιονδήποτε πολίτη θεωρούσαν ύποπτο για παράνομες ενέργειες. Ως χώρος φυλάκισης λειτούργησε το φρούριο της Κερύνειας, αλλά και στρατόπεδα συγκεντρώσεως.
Αύγουστος	29	Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου. Οι εργασίες της Διασκέψεως εκκίνησαν την 29η Αυγούστου και ολοκληρώθηκαν την 7η Σεπτεμβρίου. Η Τουρκία διά της συμμετοχής της, κατέστη δολίως και τεχνηέντως εκ νέου ενδιαφερόμενο μέρος στην υπόθεση της Κύπρου, ρόλο που είχε αποποιηθεί διά της Συνθήκης της Λωζάννης το 1923.
Σεπτ.	20	Διεξαγωγή της 10ης Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η εγγραφή του Κυπριακού απορρίφθηκε.
	23	Απόδραση από το φρούριο της Κερύνειας 16 πολιτικών κρατουμένων. Συνελήφθησαν 7, οι 9 ενώθηκαν με αντάρτικες ομάδες της ΕΟΚΑ.
Οκτώβριος	3	Αναλαμβάνει καθήκοντα στην Κύπρο ως νέος κυβερνήτης ο Σερ Τζων Χάρτινγκ, ο οποίος είχε διατελέσει προηγουμένως αρχηγός του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου Στρατού.
	4 - 11	Λαμβάνουν χώρα συνομιλίες μεταξύ Χάρτιγνκ και Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για πολιτική διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος, οι οποίες έληξαν με διαφωνία.
	26	Ο Κυβερνήτης κηρύσσει την Κύπρο σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.

ΙΙ.Α.4.4. Η τρίτη προσφυγή προτρέπουσα σε λυσιτελή μεθοδολογία διαπραγματεύσεων

Η τρίτη προσπάθεια στα Ηνωμένα Έθνη έλαβε χώρα το 1956, η οποία δεν έμελλε να καρποφορήσει. Αντ' αυτού τέθηκε ως βάση και πλαίσιο η μεθοδολογία των διαπραγματεύσεων.[212] Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραγκωνιστεί το άτομο από το θεμελιώδες δικαίωμά του να επιλέγει κατά τρόπο ελεύθερο το πώς επιθυμεί να οικοδομήσει το πολιτικό πλαίσιο, στο οποίο ανήκει. Στην 11η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, οι Βρετανοί εξέφρασαν τη θέση πως θα μπορούσε να επιτευχθεί μια συμβιβαστική λύση στο αίτημα των Κυπρίων, όπου αρχικώς θα ήταν διατεθειμένοι να συζητήσουν την πορεία προς την αυτοκυβέρνηση, η οποία και εν συνεχεία θα μπορούσε να εξελιχθεί προς την κατεύθυνση της αυτοδιάθεσης. Τούτο, όμως χωρίς να παρέχεται η δέσμευση για συγκεκριμένο χρόνο, κατά τον οποίο οι Κύπριοι θα μπορούσαν να ασκήσουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης.[213]

Εν τω μεταξύ είχαν μεσολαβήσει συνομιλίες του Στρατάρχη Χάρτινγκ με τον Εθνάρχη Μακάριο, οι οποίες δεν κατέληξαν σε κάποιο αποτέλεσμα, είχε προβληθεί ήδη στην Κύπρο το Σχέδιο Χάρτινγκ, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εξορίστηκε την 11η Μαρτίου 1956 μαζί με τον Μητροπολίτη Κυρηνείας Κυπριανό, τον Πρωθιερέα Παπασταύρο Παπαγαθαγγέλου και τον Γραμματέα της Μητροπόλεως Κυρηνείας, Πολύκαρπο Ιωαννίδη, στις Σεϋχέλλες. Ως εκ τούτου, προωθήθηκε για τρίτη φορά στα Ηνωμένα Έθνη, στις 13 Μαρτίου 1956 προσφυγή της Ελλάδος σε σχέση με το Κυπριακό, της οποίας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα προέβαλε ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής ενώπιον της Βουλής των Ελλήνων, υποστηρίζοντας σχετικώς πως η κίνηση αυτή αποσκοπούσε, όχι μόνο στο να λειτουργήσει ως ένα μέσο πίεσης προς την Βρετανία, αλλά επίσης και να ενισχύσει το ηθικό φρόνημα του κυπριακού λαού, με δεδομένο πως ο Εθνάρχης του ευρισκόταν σε καθεστώς εξορίας.[214] Στη συνέλευση αυτή, πέραν της ελληνικής προσφυγής, προσετέθη και προσφυγή την 12 Οκτωβρίου 1956 από τη Βρετανία με θέμα: «Υποστήριξη της Ελλάδος στην τρομοκρατία στην Κύπρο».[215]

---

[212] Απόφαση 1013 (XI), 26 Φεβρουαρίου 1957

[213] Σάββας Λοϊζίδης (1980) *Άτυχη Κύπρος. Πώς έζησα τους πόθους και τους καημούς της, 1910 – 1980*, Εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήνα, σ. 127

[214] Βουλή των Ελλήνων, 25 Απριλίου 1956

[215] Support from Greece for Terrorism in Cyprus, Βλ. Instruction From the Department of State to Certain Diplomatic Missions, 3 Αυγούστου 1957, Office of the Historian, Foreign Relations of the United States, 1955 – 57, United Nations and General International Matters, Volume XI, https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v11/d78

Πίνακας 2: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1956

Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1956		
Ιαν.	9	Εκκινούν εκ νέου συνομιλίες μεταξύ της αποικιακής διοίκησης και των Κυπρίων.
Φεβρουάριος	29	Τελευταία συνάντηση στρατάρχη Χάρντινγκ - Μακαρίου υπό την παρουσία του Βρετανού Υπουργού Αποικιών, Λέννοξ Μπόυντ. Οι Βρετανοί εισηγούνται καθεστώς αυτοκυβέρνησης στον κυπριακό λαό για αόριστο χρονικό διάστημα. Ο Αρχιεπίσκοπος επέμενε να οριστεί χρόνος για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Δεν επετεύχθη οποιαδήποτε πρόοδος.
Μάρτιος	6	Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος διακηρύσσει: «Εν ουδεμία περιπτώσει θα υποστείλωμεν την σημαίαν της αυτοδιαθέσεως».
	9	Συλλαμβάνεται από τις αποικιακές αρχές ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος στο αεροδρόμιο Λευκωσίας κατευθυνόμενος προς την Αθήνα για συνομιλίες με την ελληνική κυβέρνηση. Την ίδια μέρα συνελήφθησαν ο Μητροπολίτης Κερύνειας, ο Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου και ο Πολύκαρπος Ιωαννίδης. Οι συλληφθέντες εξορίστηκαν στις Σεϋχέλλες.
Μάιος	10	Ο Μιχαλάκης Καραολής και ο Ανδρέας Δημητρίου απαγχονίζονται στις κεντρικές φυλακές της Λευκωσίας. Ζητήθηκε, αλλά δεν εδόθη χάρη από τη Βασίλισσα της Αγγλίας, Ελισάβετ. Ενταφιάζονται στις Κεντρικές Φυλακές.
Ιούλιος	12	Ο Βρετανός πρωθυπουργός, Άντονι Ήντεν, ανακοίνωσε την πρόθεση της χώρας του για εισαγωγή συντάγματος αυτοκυβέρνησης στην Κύπρο. Το έργο αυτό ανέλαβε ο συνταγματολόγος λόρδος Ράντκλιφ, ο οποίος μετέβη στη νήσο για επιτόπια μελέτη των πολιτιστικών συνθηκών. Οι Έλληνες της Κύπρου δεν ανέπτυξαν καμία συνεργασία μαζί του. Στο προτεινόμενο «Σύνταγμα Ραντκλιφ» αποδίδεται στους Τουρκοκύπριους καθεστώς μειονότητας. Σε αντίθεση με τα σχέδια που ακολούθησαν, όπως επίσης και με τις πρόνοιες των Συνθηκών Ζυρίχης – Λονδίνου, δεν δίδεται στους Τουρκοκύπριους δικαίωμα αρνησικυρίας.[216]
Αύγ.	9	Απαγχονίζονται από τις αποικιακές αρχές τρία μέλη της ΕΟΚΑ, ο Ανδρέας Ζάκος, ο Χαρίλαος Μιχαήλ και ο Ιάκωβος Πατάτσος.
Σεπτ.	21	Απαγχονίζονται από τις αποικιακές αρχές τρία μέλη της ΕΟΚΑ, ο Μιχαήλ Κουτσόφτας, ο Ανδρέας Παναγίδης και ο Στέλιος Μαυρομμάτης.

[216] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 33

ΙΙ.Α.4.5. Αρνητική έκβαση ως προς τις ελληνικές θέσεις για τέταρτη φορά

Ένα χρόνο αργότερα, λαμβάνει χώρα η τέταρτη απόπειρα προσφυγής στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, η οποία κατέδειξε στη σχετική απόφαση πως το σώμα στην πλειοψηφία του διάκειτο αρνητικά ως προς την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για τον λαό της Κύπρου. Στις 18 Φεβρουαρίου 1957 το σχέδιο προτάσεως που διαμόρφωσε η ελληνική αντιπροσωπεία ήταν παρόμοιο με εκείνο της 9ης Γενικής Συνέλευσης, όμως η διαφορά έγκειτο στην αναφορά «δικαιώματος» αυτοδιάθεσης και όχι απλώς «αρχής».

Στην απόφαση 1013 της Γενικής Συνέλευσης της 26ης Φεβρουαρίου 1957 υιοθετείται το σχέδιο προτάσεως της Ινδικής αντιπροσωπείας υπό τον Krishna Menon (Κρίσνα Μένον), όπου σημειώνεται με μάλλον ουδέτερο ή όπως ευστόχως διατυπώθηκε από τον Stephen Xydis (Στέφεν Ξύδης), σιβυλλικό[217], ύφος πως «η λύση του προβλήματος απαιτεί ατμόσφαιρα ειρήνης και ελευθερία της γνώμης. Εκφράζει τη ζωηρή επιθυμία να εξευρεθεί ειρηνική, δημοκρατική και δίκαιη λύση…και την ελπίδα ότι θα επαναληφθούν και θα συνεχισθούν οι διαπραγματεύσεις προς τον σκοπό αυτό».[218] Στην Κύπρο, κατά την εποχή εκείνη, όχι μόνο ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ευρίσκετο εξόριστος, αλλά επίσης εφαρμοζόταν κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, ενώ όσοι εναντιώνονταν στις συνθήκες που επέβαλλε η αποικιακή διοίκηση, φυλακίζονταν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

Στη μακροσκελή συζήτηση που είχε προηγηθεί της αποφάσεως, η ελληνική αντιπροσωπεία είχε τη δυνατότητα να εκθέσει στα μέλη της Συνέλευσης και ιδιαιτέρως ο υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Αβέρωφ – Τοσίτσας, τη θέση της Ελλάδας σε αναφορά προς τη διχοτόμηση, αλλά και τις συνταγματικές προτάσεις του λόρδου Ράντκλιφ, που είχαν εν τω μεταξύ αναπτυχθεί στη Βουλή των Κοινοτήτων από τον αποικιακό γραμματέα, Alan Lennox – Boyd (Άλαν Λέννοξ – Μπόυντ) στις 19 Δεκεμβρίου 1956.[219] Ο Έλληνας υπουργός υπερθεμάτισε στο γεγονός πως η ελληνική θέση για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης για τον λαό της Κύπρου ουδέποτε επρόκειτο να εγκαταλειφθεί.[220]

Λίγο μετά την απόφαση, ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, στρατηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής, στις 14 Μαρτίου 1957, ακριβώς για τη διευκόλυνση διαπραγματεύσεων μεταξύ των Βρετανών και του Εθνάρχη Μακαρίου, εξήγγειλε πως θα μπορούσε να διατάξει εκεχειρία εάν

---

[217] Stephen G. Xydis (1968) The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-58, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 2 (Ιούνιος), σ. 141-158 (σ.146)

[218] General Assembly, 1013 (IX) Question of Cyprus, https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/340/17/IMG/NR034017.pdf?OpenElement

[219] Cyprus (Lord Radcliffe's Proposals), HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

[220] Βουλή των Ελλήνων, 11 Μαρτίου 1957

ο εκπρόσωπος του κυπριακού λαού ελευθερωνόταν.[221] Τον ίδιο μήνα το ΝΑΤΟ διά του πρώτου Γενικού Γραμματέως του, στρατηγού Hastings Lionel Ismay (Χέιστινγκς Λιονέλ Ισμέι) προσεφέρθη να λειτουργήσει συναινετικά και γεφυρωτικά ανάμεσα στην Ελλάδα, την Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με στόχο να εξευρεθεί κοινή συνισταμένη.[222] Ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, Ξανθόπουλος – Παλαμάς, απέρριψε τη σχετική πρόταση, καθώς ο κύριος ενδιαφερόμενος, δηλαδή ο κυπριακός λαός, επρόκειτο να είναι απών.

Αναφορικά προς την τέταρτη προσφυγή, η ελληνική κυβέρνηση αιτιολόγησε τη θέση της εξηγώντας πως είχε παρέλθει ένα σημαντικό διάστημα από την προηγούμενη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, εντός του οποίου δεν υπήρξε κάποια εξέλιξη προς την κατεύθυνση της λύσης του Κυπριακού ζητήματος. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1957, στην 12η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το Κυπριακό εγγράφηκε και πάλι στην Ημερήσια Διάταξη. Ενώ στην Πολιτική Επιτροπή υπερψηφίστηκε το αίτημα της Ελληνικής αντιπροσωπείας για αυτοδιάθεση, κατά την ψηφοφορία της 14ης Δεκεμβρίου 1957 δεν επετεύχθη να εξασφαλισθεί πλειοψηφία των δύο τρίτων στην ολομέλεια, με αποτέλεσμα εν τέλει να απορριφθεί και τούτη η ελληνική πρόταση.

[221] Γεώργιος Γρίβας – Διγενής (1961) *Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955 – 1959*, Αθήνα, σ. 165

[222] Hansard HL Deb 20 March 1957 vol 202 cc668-74, https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/1957/mar/20/cyprus-1 , Office of the Historian, Foreign Relations of the United States, 1955 – 1957, Soviet Union, Eastern Mediterranean, Volume XXIV, Telegram From the Department of State to the Embassy in Greece, 20 March 1957, https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v24/d230, Monteagle Stearns (1992) *Entangled Allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey, and Cyprus,* Council on Foreign Relations Press, New York, σ. 78

Πίνακας 3: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1957		
Μάρτιος	3	Ανακαλύπτεται το κρησφύγετο του Γρηγόρη Αυξεντίου, το οποίο και πυρπολείται από τους Βρετανούς.
	13	Απαγχονίζεται στο μεταίχμιο μεταξύ της 13ης και 14ης ο 19χρονος Ευαγόρας Παλληκαρίδης.
	28	Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και οι τρεις συνεξόριστοί του απελευθερώνονται. Τους επιτρέπεται να μεταβούν σε οποιαδήποτε χώρα πλην της Κύπρου κατόπιν απόφασης του Βρετανικού Υπουργικού Συμβουλίου. Αφικνούνται στις 17 Απριλίου στην Αθήνα, όπου τους επιφυλάσσεται ενθουσιώδης υποδοχή.
Ιούνι.	19	Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε συνέντευξή του στην Αθήνα με Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους κατήγγειλε τους Βρετανούς για βασανιστήρια, ζητώντας διεξαγωγή αμερόληπτης διεθνούς έρευνας, γεγονός που προκάλεσε παγκόσμια συγκίνηση.
Οκτ.	22	Ο Κυβερνήτης Χάρτιγνκ υπέβαλε παραίτηση. Αναχώρησε στις 4 Νοεμβρίου.
Νοέμ.	26	Σημειώνεται μεγάλη δολιοφθορά από την ΕΟΚΑ στη στρατιωτική βάση Ακρωτηρίου, της οποίας οι ζημιές ανέρχονται σε 4,5 εκατομμύρια λίρες.
Δεκ.	3	Αναλαμβάνει καθήκοντά ως νέος κυβερνήτης ο Σερ Χιου Φουτ, ο οποίος προηγουμένως είχε διατελέσει κυβερνήτης της Ιαμαϊκής.

ΙΙ.Α.4.6. Η πέμπτη προσφυγή: Απόκλιση από την αυτοδιάθεση και προβολή της ανεξαρτησίας

Η πέμπτη και τελευταία προσπάθεια το 1958 έμελλε να ακολουθήσει την τύχη των προηγούμενων προσφυγών της Ελλάδος στα Ηνωμένα Έθνη. Υπογραμμίζεται δε πως ενώ αρχικά η διεκδίκηση του λαού της Κύπρου ήταν η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για το σύνολό του, στη συνέχεια μετεβλήθη το περιεχόμενο του αιτήματος. Η διεκδίκηση το 1958 δεν ήταν η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, η οποία σε περίπτωση εφαρμογής θα είχε ως πλέον πιθανό ενδεχόμενο, δηλαδή ως κατάληξη, την ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Αυτός ο στόχος είχε απαλειφθεί και στη θέση του προβλήθηκε το αίτημα της ανεξαρτησίας.

Στην Πολιτική Επιτροπή της 13ης συνόδου της Γενικής Συνέλευσης το Κυπριακό απετέλεσε θέμα συζήτησης από τις 25 Νοεμβρίου μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1958 και εν συνεχεία συζητήθηκε ενώπιον της Ολομέλειας της Γενικής Συνέλευσης την 5ην Δεκεμβρίου 1958. Στην πρόταση που υπέβαλε η ελληνική κυβέρνηση σε αυτή την προσφυγή, ημερομηνίας 15 Αυγούστου 1958, αντί να υιοθετήσει το σύνηθες λεκτικό περί «αυτοδιάθεσης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών», είχε ζητήσει τη συμπερίληψη του ζητήματος της Κύπρου στην ατζέντα. Στο επεξηγηματικό σημείωμα ημερομηνίας 12 Σεπτεμβρίου 1958 τόνισε πως το ζήτημα ήταν περί ελευθερίας και αυτοδιάθεσης. Η Βρετανική κυβέρνηση αντιστάθηκε σθεναρά στο να διεξάγει συνομιλίες απευθείας με τους Κυπρίους.

Το σχέδιο αποφάσεως της Ελληνικής κυβερνήσεως έθετε ως πρόταση η Γενική Συνέλευση να προσκαλέσει τη βρετανική κυβέρνηση να συμβάλει τους Κυπρίους προς την κατεύθυνση απόκτησης καθεστώτος ανεξαρτησίας, η οποία θα ήταν απότοκος μιας περιόδου γνήσιας και δημοκρατικής αυτοκυβέρνησης, όπου θα παρέχονταν εγγυήσεις για την τουρκική μειονότητα και τη συμμετοχή της στη διοίκηση της νήσου.[223] Στη συνέχεια προτάθηκε, μεταξύ άλλων, σχέδιο ψηφίσματος από το Ιράν, το οποίο σημείωνε πως θα μπορούσε να διεξαχθεί διάσκεψη μεταξύ των «τριών άμεσα ενδιαφερομένων κυβερνήσεων» και εκπροσώπων των Κυπρίων, η οποία θα οδηγούσε, όχι απλώς σε μια μεταβατική κατάσταση αναφορικά προς τη διοίκηση της νήσου, αλλά σε μια τελική λύση. Εν τέλει δεν υιοθετήθηκε το εν λόγω σχέδιο, ούτε και ετέθη καν σε ψηφοφορία. Στην απόφαση 1287 της 5ης Δεκεμβρίου 1958 καταγράφεται πως εκφράζεται η πίστη πως οι προσπάθειες για επίτευξη λύσης ειρηνικής, δημοκρατικής και δίκαιης μεταξύ των μερών θα συνεχισθούν.[224]

---

[223] Stephen G. Xydis (1968) The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-58, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 2 (Ιούνιος), σ. 141-158 (152)

[224] General Assembly, 1287 (XIII) Question of Cyprus, https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/747/31/IMG/NR074731.pdf?OpenElement

Εν τω μεταξύ είχε αναγγελθεί από τη βρετανική κυβέρνηση το Σχέδιο Macmillan (Μακμίλλαν) στις 19 Ιουνίου 1958, είχε προβεί ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος στις 22 Σεπτεμβρίου του 1958 σε δήλωσή του προς την Αντιπρόεδρο του Κόμματος των Εργατικών και βουλευτή, Barbara Castle (Μπάρμπαρα Καστλ), πως θα εξέταζε μια λύση ανεξαρτησίας και άρα θα ήταν διατεθειμένος να εγκαταλείψει τη γραμμή της Ενώσεως. Σε τούτη τη σύνοδο η Μεγάλη Βρετανία υποστήριξε εντόνως το Σχέδιο Μακμίλλαν ως λύση του Κυπριακού. Η Ελλάδα στόχευσε στην απόρριψη του Σχεδίου Μακμίλλαν και άρα υπεστήριξε ως θέση αρχής την ανεξαρτησία, ενώ η Τουρκία τη διχοτόμηση.[225] Αυτή η σύνοδος θα αποτελούσε και την τελευταία προσπάθεια για ανάδειξη του θέματος της αυτοδιαθέσεως της Κύπρου ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών. Οι υπόλοιπες τέσσερεις προσπάθειες της Ελλάδος αποσκοπούσαν στο να αναδειχθεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης για τον πληθυσμό της Κύπρου. Η πέμπτη προσφυγή είχε ως στόχο την εγκαθίδρυση μιας ανεξάρτητης Κύπρου.

[225] Σάββας Λοϊζίδης (1980) *Άτυχη Κύπρος. Πώς έζησα τους πόθους και τους καημούς της, 1910 – 1980*, Εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήνα, σ. 172

Πίνακας 4: Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1958

Συνοπτικό χρονολόγιο έτους 1958		
Ιούνιος	9	Ο Βρετανός πρωθυπουργός Χάρολντ Μακμίλλαν ανακοίνωσε στη Βουλή των Κοινοτήτων συνεταιριστικό σχέδιο για πολιτική διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος. Οι Βρετανοί αναζητούν τρόπους επιβολής του από τη 1η Οκτωβρίου με την υποστήριξη της Τουρκίας. Απορρίπτεται από την ελληνική κυβέρνηση, τον κυπριακό λαό, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον Διγενή, ο οποίος σε σχετική προκήρυξη υποστήριξε πως: «Δεν θα υποκύψωμεν εις την αγγλοτουρκικήν συνωμοσίαν του συνεταιρισμού. Δεν δεχόμεθα συμβιβασμούς. Ζητούμεν καθαράν αυτοδιάθεσιν».
Ιούλιος		Στο εσωτερικό της νήσου οι συγκρούσεις διευρύνονται, ενώ οι δυνάμεις ασφαλείας συνεχίζουν τις επιχειρήσεις τους για καταστολή της τρομοκρατίας, όπως αποκαλούσαν τη δράση της ΕΟΚΑ. Στις 5 Ιουλίου συλλαμβάνουν και κακοποιούν ένα παιδί στο χωριό Αυγόρου. Οι γυναίκες του χωριού ορμούν και το ελευθερώνουν. Η συμπλοκή γενικεύεται. Οι αποικιακές δυνάμεις πυροβολούν εναντίον των αμάχων του χωριού. Φονεύονται ο Παναγιώτης Ζαχαρία και η Λουκία Παπαγεωργίου, έγκυος και μητέρα έξι παιδιών. Η δράση της ΕΟΚΑ επιτείνεται προς την κατεύθυνση πρόκλησης πλήγματος στους Βρετανούς. Οι Τουρκοκύπριοι βεβηλώνουν ναούς, καίνε εικόνες, διαπράττουν βιαιοπραγίες και δολοφονούν Ελληνοκυπρίους στις πόλεις και στην ύπαιθρο. Ο κυβερνήτης Φουτ επιβάλλει κατ' οίκον περιορισμό από τις 7π.μ. μέχρι τις 7μ.μ. για ένα μήνα (curfew). Στο διάστημα αυτό συλλαμβάνονται περίπου 2000 Ελληνοκύπριοι. Αιτιολογία για τη σύλληψη είναι η συμπάθεια προς την ΕΟΚΑ.
Σεπτέμβριος	2	Οι Βρετανοί στρατιώτες, κατόπιν πληροφοριών, περικυκλώνουν έναν αχυρώνα στο Λιοπέτρι. Τέσσερις αγωνιστές της ΕΟΚΑ, που βρίσκονται εντός, ο Ανδρέας Κάρυος, ο Φώτης Πίττας, ο Ηλίας Παπακυριακού και ο Χρίστος Σαμάρας αρνούνται να παραδοθούν και οι αποικιακές δυνάμεις προχωρούν σε πυρπόληση. Μαχόμενοι πέφτουν νεκροί.
Σεπτέμβριος	23	Η Μπάρμπαρα Καστλ, αντιπρόεδρος του Βρετανικού Κόμματος των Εργατικών, επιστρέφοντας στο Λονδίνο από την Αθήνα, όπου είχε συνομιλίες με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, δήλωσε ότι ο Αρχιεπίσκοπος δεν αποκλείει την ανεξαρτησία της Κύπρου με εγγύηση του ΟΗΕ, αφού προηγηθεί ορισμένη περίοδος αυτοκυβέρνησης.
Νοέμ.	19	Ανακαλύφθηκε κατόπιν προδοσίας από τους Άγγλους, το κρησφύγετο του Κυριάκου Μάτση στο Κάτω Δίκωμο. Οι Βρετανοί έριξαν χειροβομβίδες, προκαλώντας τοιουτοτρόπως τον θάνατό του.

ΙΙ.Α.4.7. Κριτική αποτίμηση της προσπάθειας διεθνοποίησης του Κυπριακού στον ΟΗΕ

Η ελληνική κυβέρνηση μεταξύ των ετών 1954 και 1958 προσέφυγε στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών πέντε φορές με στόχο να υιοθετηθεί απόφαση που να αναφέρεται στην αρχή ή το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης για τον πληθυσμό της Κύπρου. Η προσφυγή της ελληνικής κυβέρνησης στη Γενική Συνέλευση εδραζόταν στο σκεπτικό πως τα Ηνωμένα Έθνη αποτελούσαν ένα συλλογικό βήμα διεθνοποίησης του ζητήματος, ένα τρίτο μέρος στην αντιπαράθεση για το μέλλον της Κύπρου, το οποίο θα επέτρεπε να συζητηθεί το ζήτημα ενώπιον πλειάδας κρατών και να τεθούν προτάσεις για τη διαχείριση της υποθέσεως.

Δύο έτη μετά την τελευταία προσφυγή της Ελλάδος κατά το 1958, η Γενική Συνέλευση σε ψήφισμά της θα αναδείκνυε εντόνως το ζήτημα της αυτοδιάθεσης των αποικιοκρατούμενων περιοχών και συνεπώς θα στήριζε την πορεία προς την κατάργηση της αποικιοκρατίας.[226] Σημειώνεται πως το εν λόγω ψήφισμα υποστήριξε και η Μεγάλη Βρετανία. Ενώ το 1958, όταν και το αίτημα της Κύπρου ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών υποστηρίχθηκε για τελευταία φορά, ο οργανισμός αριθμούσε 80 μέλη. Αυτό που μπορεί κανείς να συναγάγει από αυτή την προσπάθεια της Ελλάδος είναι το γεγονός πως η δυναμική που υπήρχε εντός του οργανισμού δεν ήταν δυνατή να επιτύχει τις ιστορικές επιδιώξεις των Ελλήνων.

Ακόμη και στην περίπτωση της στοχεύσεως της πέμπτης προσφυγής, δηλαδή αυτής της δημιουργίας ενός ανεξάρτητου κράτους, αυτό που αναδεικνύεται από τη μετέπειτα εξέλιξη των γεγονότων είναι πως όταν τούτο επετεύχθη, δεν ήταν εντός του ΟΗΕ ή λόγω των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στον ΟΗΕ, αλλά εκτός του οργανισμού. Τα Ηνωμένα Έθνη, ως εκ τούτου, ή η πρακτική προσφυγής στον Οργανισμό δεν μπόρεσε να λειτουργήσει ως εργαλείο προώθησης των συμφερόντων του πληθυσμού της Κύπρου, ούτε και να κεφαλαιοποιηθεί από την ελληνική εξωτερική πολιτική. Μολαταύτα, θα πρέπει κανείς να επισημάνει πως η προσφυγή στον ΟΗΕ, δηλαδή η διαδικαστική διάσταση των διεργασιών παρήγαγε πολιτικά αποτελέσματα, όχι λόγω της επιτυχίας της, αλλά λόγω της μεταβολής της στάσης της ελληνικής κυβέρνησης στο υπό συζήτηση θέμα. Εν τέλει, η λύση που αποδόθηκε για την Κύπρο συνιστούσε καταφανή απόκλιση από τον στόχο.

Ως προς τον ρόλο και τη θέση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, βήμα, στο οποίο είχαν οι Έλληνες και οι Έλληνες της Κύπρου επενδύσει στην ανάπτυξη και στην εν γένει πραγμάτωση των αξιώσεών τους, οι οποίες και διαψεύσθηκαν παταγωδώς, πρέπει κανείς να

[226] General Assembly, 1514 (XV) Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement

επισημάνει πως δεν αξιολόγησαν δεόντως και δεν υπολόγισαν επαρκώς τις δυνατότητές του.[227] Διαπνεόμενοι από μία αντίληψη που παραπέμπει σε μια ρομαντική ή και ιδεαλιστική θεώρηση του κόσμου, της πραγματικότητας και της παράστασης της Ελλάδας στην οπτική των συμμάχων, έκριναν πως στον Οργανισμό θα αποδίδονταν τα εύσημα εν είδει δικαίωσης των Ελλήνων της Κύπρου για τη συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό τόσο της Entente του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, όσο και της Βρετανίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Πέραν τούτου, η καλόπιστη θέαση της διεθνούς πολιτικής και της διακρατικής οργάνωσης παραγνώριζε το μεταπολεμικό σκηνικό που είχε διαμορφωθεί παγκοσμίως με τα αντίπαλα στρατόπεδα ως ιδεολογίες και προοπτικής του κόσμου, τα οποία χώρισαν την υφήλιο σε δύο κύρια μέτωπα. Μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου και της αποτροπής της κομμουνιστικής απειλής ως επέκτασης και στην Ελλάδα, η Ουάσιγκτον επένδυσε οικονομικά και στήριξε τη χώρα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου που είχε προηγηθεί, από το 1946 – 1949.

[227] Στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Βρετανία διέθεταν το δικαίωμα αρνησικυρίας σε οποιαδήποτε απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η Ελλάδα υπεστήριξε τις πέντε προσφυγές της στη Γενική Συνέλευση.

ΙΙ.Β. Αντίθεση: Η τουρκική στρατηγική αναφορικά προς την Κύπρο

ΙΙ.Β.1. Αναφορά στις Συνθήκες Ειρήνης των Σεβρών και της Λωζάννης: Αναγνώριση από την Άγκυρα της μεταβολής κυριαρχίας της νήσου

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατείχε την Κύπρο για 307 έτη, από τα μέσα του 16ου μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν εκχωρήθηκε η διοίκηση της νήσου στη Βρετανική Αυτοκρατορία, αλλά η κυριαρχία επ' αυτής de jure αποδιδόταν στην Υψηλή Πύλη. Αυτό σήμαινε πως η Κύπρος παρέμενε ως τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που κατείχετο από το Λονδίνο, το οποίο διατηρούσε τον διοικητικό έλεγχο, είχε την πρωτοβουλία θέσπισης νομοθεσίας και σύναψης συμφωνιών, όπως επίσης και ανάπτυξης κατά τρόπο ελεύθερο εμπορικών και προξενικών σχέσεων.[228] Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και η συμμετοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο αντίπαλο στρατόπεδο με εκείνο της Βρετανίας, δηλαδή τις Ενωμένες Δυνάμεις (Entente), θα έχει αντίκτυπο και στη μεταβολή του καθεστώτος κυριαρχίας στην Κύπρο.

Στις 5 Νοεμβρίου 1914 η Βρετανία κηρύσσει πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αντιλαμβανόμενη και τις συνθήκες που συνομολογήθηκαν με την Υψηλή Πύλη ως ακυρωθείσες. Συνεπώς, στο πλαίσιο της εκδήλωσης του Μεγάλου Πολέμου και του συνασπισμού των Οθωμανών με τις Κεντρικές Δυνάμεις[229], δηλαδή την Τριπλή Συμμαχία, που αποτελείτο από τη Γερμανία, την Αυστροουγγαρία και τη Βουλγαρία, η Βρετανική Αυτοκρατορία προβαίνει, εκδίδοντας Διάταγμα εν Συμβουλίω στην προσάρτηση της νήσου[230], πράξη που προνοεί πως από της ημερομηνίας εκδόσεώς της και εντεύθεν, η Κύπρος καθίσταται μέρος των κτήσεων της Αυτού Μεγαλειότητος. Η λήξη του πολέμου βρίσκει την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο στρατόπεδο των ηττημένων, όταν και οι ευρωπαϊκές δυνάμεις αποφασίζουν να διαμελίσουν, τρόπον τινά, τα ιμάτιά της.

Διά της Συνθήκης Ειρήνης, που συνομολογήθηκε στις 10 Αυγούστου 1920 στη γαλλική πόλη Σεβρ, στην οποία συμβαλλόμενα μέρη ήταν αφενός η Οθωμανική Αυτοκρατορία και αφετέρου οι συμμαχικές και σχετιζόμενες δυνάμεις, η Υψηλή Πύλη

---

[228] Murat Metin Hakki (2007) *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006*, I. B. Tauris, 5 - 6

[229] Η Τουρκία συμπαρατάχθηκε με τις Κεντρικές Δυνάμεις τον Σεπτέμβριο του 1914 και διαμόρφωσε σώμα στρατού 500.000 ανδρών, το οποίο στόχευε στην προστασία των Δαρδανελλίων, της Αρμενίας, της Μεσοποταμίας, της Συρίας και της Παλαιστίνης. Χρ. Ηλιοφώτου (1987) *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και η προσφορά της Κύπρου*, Λευκωσία, σ. 18

[230] Η προσάρτηση έλαβε χώρα στις 5 Νοεμβρίου 1914. Βλ. Supplement to the London Gazette, 5 November 1914. Printed and published for his Majesty's Stationery Office by Wyman and Sons, Ltd, Thursday, 5 November 1914.
Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://www.thegazette.co.uk/London/issue/28963/supplement/8998/data.pdf

αναγνώριζε και επικύρωνε την προσάρτηση της Κύπρου στη Βρετανική Αυτοκρατορία[231], όπως επίσης και αποποιείτο κάθε δικαιώματος και τίτλου επ' αυτής[232]. Επίσης, αναφορικά προς τους Τούρκους υπηκόους, οι οποίοι γεννήθηκαν ή διέμεναν περιστασιακώς στην Κύπρο, βάσει της Συνθήκης, θα αποκτούσαν βρετανική υπηκοότητα, με συνέπεια την απώλεια της τουρκικής ιθαγένειας.[233]

Η Συνθήκη των Σεβρών αντικαθίσταται εν συνεχεία από τη Συνθήκη της Λωζάννης της 24ης Ιουλίου 1923[234], όπου γίνεται αναφορά και στο καθεστώς της Κύπρου στα άρθρα 16, 20 και 21[235]. Η Ελλάδα ως συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης της Λωζάννης μετά την καταστροφική έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας, υφίσταται σημαντικό πλήγμα στην ιστορική παρουσία της στα παράλια της Μικράς Ασίας, ιδιαιτέρως στη Σμύρνη και απώλειες σε σχέση με τα εδάφη, που της είχαν αποδοθεί διά της Συνθήκης των Σεβρών. Η Συνθήκη των Σεβρών επεξέτεινε τα εδαφικά όρια του ελληνικού κράτους, το οποίο οριοθετείτο ως η χώρα των «δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών».

Με τη Συνθήκη της Λωζάννης, διά της οποίας εγκαθιδρύθηκε η Τουρκική Δημοκρατία ως συνέχεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τέθηκαν τα όρια της εδαφικής της επικράτειας και το καθεστώς των διμερών σχέσεών της με την Ελλάδα, παραπέμποντας σε ένα ισοζύγιο ισχύος, το οποίο θα διαμόρφωνε και τις ισορροπίες στο Αιγαίο. Η εν λόγω Συνθήκη έθεσε το πολιτειακό καθεστώς της σύγχρονης Τουρκίας και θεσμοθέτησε με ειδικό πρωτόκολλο[236] την ανταλλαγή πληθυσμών[237] μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Πέραν τούτου, η

---

[231] Συνθήκη των Σεβρών, Μέρος ΙΙΙ, Άρθρο 115. «The High Contracting Parties recognise the annexation of Cyprus proclaimed by the British Government on November 5, 1914».

[232] Συνθήκη των Σεβρών, Μέρος ΙΙΙ, Άρθρο 116 «Turkey renounces all rights and title over or relating to Cyprus, including the right to the tribute formerly paid by that island to the Sultan».

[233] Συνθήκη των Σεβρών, Μέρος ΙΙΙ, Άρθρο 117 «Turkish nationals born or habitually resident in Cyprus will acquire British nationality and lose their Turkish nationality, subject to the conditions laid down in the local law».

[234] Αντώνης Σπετσέρης (επιμ.) (1993) *Η Συνθήκη της Λωζάννης, Το πλήρες κείμενο, Προσθήκες – Ερμηνευτικοί νόμοι, οι τουρκικές παραβιάσεις από το 1923 μέχρι σήμερα*, Λέσχη των Νέων Ελλήνων, Εκδόσεις Παπαζήση

[235] Άρθρο 21. «Οι τούρκοι υπήκοοι, οι εγκατεστημένοι εν τη νήσω Κύπρω κατά την 5ην Νοεμβρίου 1914, θα αποκτήσωσίν, εφ' οις όροις προβλέπει ο εγχώριος νόμος, την βρεττανικήν ιθαγένειαν, αποβάλλοντες ως εκ τούτου την τουρκικήν. Θα δύνανται, εν τούτοις, επί δύο έτη από της ενάρξεως της ισχύος της παρούσης Συνθήκης, να ασκήσωσι δικαίωμα επιλογής υπέρ της τουρκικής ιθαγένειας΄εν τοιαύτη περιπτώσει, δεν να εγκαταλείψωσι την Κύπρον εντός δώδεκα μηνών, αφ' ης ημέρας ασκήσωσι το δικαίωμα της επιλογής. Ωσαύτως αποβάλλουσι την τουρκικήν ιθαγένειαν, οι τούρκοι υπήκοοι, οι εγκατεστημένοι εν τη νήσω Κύπρω κατά την έναρξιν της ισχύος της παρούσης Συνθήκης, οίτινες κατά την εποχήν αυτήν έχουσιν αποκτήσει ή πρόκειται να αποκτήσωσι την βρεττανικήν ιθαγένειαν, συνεπεία αιτήσεως υποβληθείσης κατά τας διατάξεις της εγχωρίου νομοθεσίας. Εννοείται ότι η Κυβέρνησις της Κύπρου θα δύναται να αρνηθή την βρεττανικήν ιθαγένειαν εις τους αποκτήσαντας, άνευ της αδείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως, πάσαν άλλην ιθαγένειαν εκτός της τουρκικής. Ως απότοκος της Συνθήκης της Λωζάννης ένας αριθμός περί των 5000 μετανάστευσε στην Τουρκία. Stavros. T. Constantinou (1994) The changing spatial aspects of the population of Cyprus, *Modern Greek Studies Yearbook*, University of Minnesota, Volume 10/11, 1994 – 1995, σ. 205 – 231 (210)

[236] Συνθήκη της Λωζάννης, VI. Σύμβασις περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών και πρωτόκολλον υπογραφέντα τη 30η Ιανουαρίου 1923. Το Πρωτόκολλο περιλάμβανε 19 άρθρα και

Συνθήκη του 1923 θεσμοθετεί για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία βίαιο και αναγκαστικό εκπατρισμό ατόμων, ο οποίος προσλαμβάνει ένα «νομιμοποιημένο» μανδύα.[238] Το ειδικό πρωτόκολλο που υπεγράφη τον Ιανουάριο του 1923 μεταξύ της ελληνικής και τουρκικής κυβερνήσεως περί της ανταλλαγής των πληθυσμών θα αποτελέσει ως πρακτική εφαρμογή, δηλαδή ως προηγούμενο, μέρος της ευρύτερης στρατηγικής της Άγκυρας τη δεκαετία του 1950.[239]

Σε σχέση με την Κύπρο η Συνθήκη στο άρθρο 16 καταγράφει πως «Η Τουρκία δήλοι ότι παραιτείται παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως επί των εδαφών ή εν σχέσει προς τα εδάφη άτινα κείνται πέραν των προβλεπομένων υπό της παρούσης Συνθήκης ορίων, ως και επί των νήσων, εκτός εκείνων ων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθή αυτή δια της παρούσης Συνθήκης, της τύχης των εδαφών και των νήσων τούτων κανονισθείσης ή κανονισθησομένης μεταξύ των ενδιαφερομένων», ενώ επίσης στο άρθρο 20 προνοείται πως η Τουρκία αναγνωρίζει την προσάρτηση της Κύπρου στη βρετανική κυβέρνηση, όπως αυτή έλαβε χώρα την 5η Νοεμβρίου 1914. Αυτό σήμαινε πως η Τουρκία δια της ως άνω συνθήκης είχε παραιτηθεί θεσμικά επί των δικαιωμάτων της στο νησί.

Η ουσιώδης παράμετρος της Συνθήκης της Λωζάννης που συνιστούσε τη νομική βάση μεταβολής της κυριαρχίας στην Κύπρο, ήταν το γεγονός πως η Τουρκία δι' αυτής δεν ήταν σε θέση να προβάλει στο μέλλον αξιώσεις επί της νήσου, θέση, την οποία αποδέχθηκε η

υπεγράφη μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης διά του Ε. Βενιζέλου και του Δ.Κακλαμάνου και της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης από τους M. Ismet, Dr. Riza Nour και Hassan.

[237] The National Geographic Magazine (1925) *Η ανταλλαγή πληθυσμών Ελλάδας – Τουρκίας. Η τραγωδία της μεγαλύτερης μετακίνησης πληθυσμών στην ιστορία* (αναδημοσίευση από το τεύχος Νοεμβρίου 1925), National Geographic Society, Hubbard Memorial Hall, Washinghton D.C.

[238] Στο ειδικό πρωτόκολλο προβλέπεται η υποχρεωτική ανταλλαγή ανθρώπων βάσει θρησκεύματος. Συγκεκριμένα, οι Τούρκοι υπήκοοι, ελληνικού ορθοδόξου θρησκεύματος, που βρίσκονταν εγκατεστημένοι στην τουρκική επικράτεια και οι Έλληνες υπήκοοι, μουσουλμανικού θρησκεύματος, που διέμεναν σε εδάφη του ελληνικού κράτους, θα έπρεπε εξαναγκαστικά να εκπατριστούν αρχής γενομένης από την 1η Μαΐου 1923, ενώ δεν επιτρεπόταν να επιστρέψουν στην Τουρκία ή αντιστοίχως στην Ελλάδα και να εγκατασταθούν, εάν δεν λάμβαναν σχετική άδεια από την τουρκική ή την ελληνική κυβέρνηση (άρθρο 1.). Η κινητή και ακίνητη περιουσία των ατόμων που συγκαταλέγονταν σε εκείνους που προέβλεπε το Πρωτόκολλο (άρθρο 2 και 3), που βιαίως εκπατρίζονταν στερούνταν του δικαιώματος της περιουσίας τους, αφού αυτή προβλεπόταν είτε να απαλλοτριωθεί, είτε εκκαθαριζόταν, δηλαδή κατείσχετο και εν συνεχεία αναγκαστικώς επωλείτο. Αναφορικά προς τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και τους Μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης καταγράφεται πως «Ουδέν εμπόδιον θέλει παρεμβληθή διά την παρά των κατοίκων, των δυνάμει του άρθρου 2 εξαιρουμένων της ανταλλαγής περιοχών, ελευθέραν άσκησιν του δικαιώματος αυτών όπως παραμείνωσιν εκεί ή επιστρέψωσιν και απολαμβάνωσιν ακωλύτως της ελευθερίας των και των δικαιωμάτων αυτών ιδιοκτησίας (άρθρον 16)».

[239] Η βίαιη και αναγκαστική μετακίνηση των ελληνικών πληθυσμών, που διαβιούσαν στη Μικρά Ασία είναι εκ των πραγμάτων ένα προηγούμενο εκπατρισμού ατόμων και δη ενός μεγάλου αριθμού, το οποίο όμως έλαβε χώρα ως προϊόν διεθνούς συνθήκης. Παρόμοιο σκεπτικό μιας αναγκαστικής μετακίνησης ατόμων για τη δημιουργία μιας γεωγραφικά διακριτής και εθνικά ομοιογενούς ζώνης στην Κύπρο καταγράφεται στο «Σχέδιο Επανάκτησης Κύπρου», όπως και στα υπομνήματα του Νιχάτ Ερίμ για την Κύπρο κατά το 1956. Για το Σχέδιο Επανάκτησης Κύπρου, που εκπονήθηκε από την ΤΜΤ, βλ. Ismail Tansu (2007) *In reality no one was asleep* (μετάφραση Ayhan Sutcuoglu), Bolan Printing, σ. 29

τουρκική κυβέρνηση επισήμως και διά της υπογραφής της. Τούτο ακριβώς εξηγεί πως η Τουρκία από το 1923 δεν θα μπορούσε να διεκδικήσει δικαιώματα, τόσο ιστορικά, γεωγραφικά ή πολιτισμικά στην Κύπρο, αφού η νήσος πλέον αποτελούσε τμήμα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, ενώ οι μουσουλμανικού θρησκεύματος πληθυσμοί, που διαβιούσαν στην αποικία, γίνονταν πλέον αντιληπτοί ως βρετανικά αποικιακά υποκείμενα. Τούτο, όπως καταγράφεται στο επόμενο κεφάλαιο, παραβιάστηκε εν τοις πράγμασι με τις Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου του 1959, με τις οποίες η Τουρκία επανήλθε στην Κύπρο και μάλιστα υπό καθεστώς εγγυήτριας δύναμης.[240]

[240] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρο 181.

ΙΙ.Β.2. Η Τουρκία ως ισότιμος διάδικος εκ νέου στην υπόθεση της Κύπρου

Ο Τούρκος πρωθυπουργός, Αντνάν Μεντερές, ανέθεσε στον Φατίν Ρουστού Ζορλού, που είχε εν τω μεταξύ οριστεί υπουργός των Εξωτερικών, τη σύγκληση επιτροπής, η οποία θα καταρτιζόταν από άτομα επαρκή και διαπνεόμενα από τεχνοκρατική αντίληψη, προκειμένου να ασχοληθούν με το ζήτημα της Κύπρου και να καθορίσουν τη στάση που θα ακολουθούσε η τουρκική κυβέρνηση, η οποία στη συνέχεια σχηματοποιήθηκε εν είδει «Λευκής Βίβλου».[241] Οι θέσεις που θα προβάλλοντο θα έπρεπε να τεκμηριώνονται και να είναι ικανές να αντισταθμίσουν τις ελληνικές αξιώσεις διεθνώς και ιδιαιτέρως στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, θέσεις, οι οποίες στη συνέχεια θα αναδεικνύοντο διεθνώς και σε κάθε πολιτική και διπλωματική προς τούτο συνάντηση. Ο δεύτερος άξονας ήταν η παροχή βοήθειας της Άγκυρας προς τους Τουρκοκύπριους για να είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν τις όποιες πιέσεις θα ασκούνταν επ' αυτών και να μπορούν να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους προς την κατεύθυνση υποστήριξης των τουρκικών θέσεων. Συνεπώς, η αποδοχή της Τουρκίας στην Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου το 1955, θα πρέπει να ειδωθεί και ως ένα μέσο, προκειμένου να καταστήσει σαφές στη διεθνή κοινή γνώμη πως δεν επρόκειτο να αποδεχθεί ρόλο, πέραν εκείνου του ενδιαφερόμενου μέρους στην κυπριακή υπόθεση.

Στο πλαίσιο της βρετανικής πολιτικής διατήρησης της παρουσίας της αποικιοκρατικής δύναμης στην Κύπρο επεχειρήθη κατά τη δεκαετία του 1950 να ενταχθεί εκ νέου η Τουρκία στη διαμάχη του αποικιακού λαού με το βρετανικό καθεστώς για παραχώρηση άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης[242], δηλαδή σε μια κυπροβρετανική

---

[241] Η «Λευκή Βίβλος» ήταν μια έκθεση, στην οποία θα παρατίθεντο οι τουρκικές θέσεις σε σχέση με την Κύπρο, που θα προβάλλονταν ανά το παγκόσμιο στην αγγλική και γαλλική γλώσσα, χρησιμοποιώντας ως δίαυλο και μέσο προώθησής της τις πρεσβείες της Τουρκίας διεθνώς και τις εν γένει αντιπροσωπείες της στις διάφορες χώρες. Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε από ειδική προς τούτο επιτροπή. Η Επιτροπή που συντάχθηκε για αυτό τον σκοπό αποτελείτο από τον Φατίν Ρουστού Ζορλού, ο οποίος ήταν επικεφαλής της, τον Στρατηγό Ρουστού Ερντελχούν, Υπαρχηγό του Γενικού Επιτελείου, τον Μουχαρρέμ Νουρί Μπιργκί, Γενικό Γραμματέα του υπουργείου Εξωτερικών, τον Σεττάρ Ικσέλ, πρέσβη της Τουρκίας στην Αθήνα, τον Ορχάλ Εράλπ, Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Εξωτερικών και τον Μαχμούτ Ντικερντέμ. Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Δεύτερος. Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 64 - 67

[242] Η αναγνώριση για τους αποικιακούς λαούς του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης αποτυπώνεται στον Χάρτη του Ατλαντικού, που συνομολογήθηκε μεταξύ του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, Franklin D. Roosevelt και του Πρωθυπουργού της Μεγάλης Βρετανίας, Winston S. Churchill, στις 14 Αυγούστου 1941, μεσούντος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το εν λόγω κείμενο αποσκοπούσε στο να καθορίσει εν είδει διαγράμματος το μεταπολεμικό σκηνικό, βασικές αρχές του οποίου θα ήταν 8 σημεία. Βλ. The Atlantic Conference & Charter, 1941, United States of America, Department of State, office og the Historian, https://history.state.gov/milestones/1937-1945/atlantic-conf. Douglas Brinkley, David R. Facey-Crowther (1994) *The Atlantic Charter*, Palgrave – Macmillan. Ειδικότερα, στο τρίτο σημείο καταγράφεται πως «Third, they respect the right of all peoples to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self-government restored to those who have been forcibly deprived of them;».

διαφορά, καλλιεργώντας κατ' αυτό τον τρόπο εντέχνως και δολίως την προσδοκία στην Άγκυρα για εμπέδωση ρόλου στην κυπριακή υπόθεση. Τούτο κατέστη πραγματικότητα διά της αποδοχής της Ελλάδος της προσκλήσεως της Μεγάλης Βρετανίας για συμμετοχή στην Τριμερή Διάσκεψη, που έλαβε χώρα στο Λονδίνο από τα τέλη Αυγούστου 1955 μέχρι και τις αρχές Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους.[243]

Η Μεγάλη Βρετανία στις 30 Ιουνίου 1955 απέστειλε πρόσκληση προς τις κυβερνήσεις Ελλάδος και Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητος έχοντας εξετάσει περαιτέρω «τα στρατηγικά και άλλα προβλήματα που επηρεάζουν τόσο το Ηνωμένο Βασίλειο, όσο και την Ελλάδα και την Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο» εκτίμησε πως «η σύνδεση των τριών χωρών σε αυτή την περιοχή βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, απαραίτητη για τα κοινά συμφέροντα». Σε αυτό το πλαίσιο «προσκαλεί την Ελληνική και Τουρκική Κυβέρνηση να αποστείλουν εκπροσώπους να συνδιαλλαγούν μεταξύ τους στο Λονδίνο προηγουμένως για ζητήματα πολιτικής και άμυνας, τα οποία επηρεάζουν την Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένου και της Κύπρου».[244]

Η αποδοχή εκ μέρους της Ελλάδος[245], ασθενούντος του πρωθυπουργού, στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου, από τον τότε υπουργό Εξωτερικών και αντιπρόεδρο της κυβερνήσεως, Στέφανο Στεφανόπουλο, απετέλεσε έκπληξη, ακόμη και για τον τότε βρετανό υπουργό των Εξωτερικών, Harold Macmillan. Ειδικότερα, εντύπωση προκάλεσε το γεγονός πως ο Έλλην υπουργός των Εξωτερικών απεδέχθη τη βρετανική πρόσκληση, χωρίς προηγουμένως να τεθούν όροι ή επιφυλάξεις σχετικώς.[246] Αποτέλεσμα αυτής της Διασκέψεως ήταν η Τουρκία να αποκτήσει την ιδιότητα του ενδιαφερόμενου μέρους στην Κύπρο, δηλαδή να καταστεί επισήμως εταίρος ενός ζητήματος, το οποίο τρεις και πλέον δεκαετίες προηγουμένως είχε διά δύο συνθηκών, των Σεβρών και της Λωζάννης, απωλέσει.

---

[243] Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου έλαβε χώρα στο Λονδίνο στις 29 Αυγούστου – 7 Σεπτεμβρίου 1955. Για τα πρακτικά της εν λόγω διάσκεψης Βλ. Soulioti Stella (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, Modern Greek Studies, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, σ. 31 - 84

[244] Βλ. Soulioti Stella (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, Modern Greek Studies, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, σ. 32

[245] Ο Βρετανός πρέσβης, Sir Arhur Charles Peake μεταβίβασε το περιεχόμενο της προσκλήσεως στην ελληνική κυβέρνηση. Ο πρωθυπουργός ήταν ασθενής και χρέη πρωθυπουργού είχε αναλάβει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών βρισκόταν στη σύνοδο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στο Στρασβούργο. Βλ. Συνεδρίασις ΡΚS', 5 Ιουλίου 1955, Βουλή των Ελλήνων (1997) *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων, Τόμος Α', 1915 – 1956*, Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών, Αθήνα, σ. 89. Ο Στέφανος Στεφανόπουλος αρχικώς είχε αρνηθεί τη συμμετοχή της Ελλάδας. Η μεταβολή της στάσης της ελληνικής κυβερνήσεως προήλθε κατόπιν πιέσεων του Τατοΐου προς τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Η Ελλάδα απεδέχθη την πρόσκληση στη διάσκεψη στις 8 Ιουλίου 1955. Είχε προηγηθεί η αποδοχή εκ μέρους της τουρκικής κυβέρνησης στις 2 Ιουλίου.

[246] Σπύρος Παπαγεωργίου (1977) *Κυπριακή Θύελλα 1955-1959*, Εκδόσεις Επιφανίου, σ. 152

Της Διασκέψεως στο Λονδίνο είχε προηγηθεί στην τουρκική κοινή γνώμη μια εκστρατεία παραπληροφόρησης, χαλκευμένων αναφορών και διασποράς ψευδών ειδήσεων, της οποίας ιθύνων νους υπήρξε ο Fazıl Küçük (Φαζίλ Κουτσούκ), ο οποίος είχε υποστηρίξει πως επέπρωτο να πραγματωθεί σχέδιο σφαγής[247] των Τουρκοκυπρίων από τους Ελληνοκύπριους στην Κύπρο. Η φήμη τούτη διευρύνθηκε έτι περαιτέρω από τον Hikmet Bil (Χικμέτ Μπιλ), επικεφαλής του παραρτήματος στην Άγκυρα του κόμματος με έδρα τη Λευκωσία «η Κύπρος είναι τουρκική»[248]. Στο σχετικό σημείωμα του, ο Küçük ανέφερε πως η επίθεση των Ελλήνων θα λάμβανε χώρα είτε κατά την έναρξη της Διασκέψεως, είτε με το πέρας αυτής. Ο Τούρκος πρωθυπουργός Menderes υπεθεμάτισε σχετικώς, όταν με έναν αυξημένης εθνικιστικής ρητορικής εντάσεως λόγο στο εστιατόριο «Λιμάνι», αναφερόμενος ειδικώς στους Έλληνες της Κύπρου προέβαλε τη θέση πως «διακηρύσσουν με ύφος τρομοκράτου ότι η 28η Αυγούστου θα είναι ημέρα γενικής σφαγής για τους ομοφύλους μας της Κύπρου».[249]

Η διάδοση μιας τέτοιας πληροφορίας στην τουρκική κοινή γνώμη και στον τύπο είχε ως αποτέλεσμα τη συσπείρωσή της έναντι αυτού που αντιλαμβανόταν ως εχθρική παράσταση, δηλαδή τους Έλληνες, που διαβιούσαν στην επικράτεια της Τουρκίας και τον ερεθισμό των εθνικιστικών, αλλά και σοβινιστικών χορδών της τουρκικής κοινωνίας, γεγονός που συνέβαλε ως προπαρασκευαστικός παράγοντας στο ανθελληνικό πογκρόμ, που έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη στις 6 – 7 Σεπτεμβρίου 1955, δηλαδή κατά τη διάρκεια της Τριμερούς Διάσκεψης.[250] Με την κρατικά ενορχηστρωμένη επίθεση του τουρκικού όχλου που ακολούθησε εναντίον του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης, η οποία είχε ως προσχηματική αφορμή[251] την τοποθέτηση εκρηκτικού

---

[247] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Δεύτερος. Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 74 - 75

[248] Speros Vryonis (2005) *The mechanism of catastrophe. The Turkish pogrom of September 6 – 7, 1955, and the destruction of the Greek community of Istanbul*, New York, Greekworks, σ. 82 - 83

[249] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Δεύτερος. Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 77

[250] Η αντίδραση των ΗΠΑ σε σχέση με τα Σεπτεμβριανά εκφράστηκε διά του υπουργού των Εξωτερικών, John Foster Dulles, στις 18 Σεπτεμβρίου, όταν και δήλωσε προς την Ελλάδα και την Τουρκία πως εκφράζει τη λύπη του για τα γεγονότα στην Κωνσταντινούπολη, τα οποία έλαβαν χώρα σε μια περίοδο ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης, όπου οι δύο χώρες συνιστούν σημαντικούς παράγοντες για τον αγώνα των ΗΠΑ έναντι της σοβιετικής απειλής, παροτρύνοντας τα μέρη, όπως αποκαταστήσουν το ταχύτερο τις σχέσεις τους χάριν της κοινής ασφάλειας και της ενότητας της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, στην οποία η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν ενταχθεί ταυτοχρόνως το 1952. Βλ. Παράρτημα Α', Επιστολή του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Ντάλες προς τον Έλληνα πρωθυπουργό Παπάγο, στις 18 Σεπτεμβρίου 1955 στο Monteagle Stearns (1992) *Περίπλοκες Συμμαχίες. Η αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο*, Εκδόσεις Το Ποντίκι, σ. 180 – 181.

[251] Speros Vryonis (2005) *The mechanism of catastrophe. The Turkish pogrom of September 6 – 7, 1955, and the destruction of the Greek community of Istanbul*, New York, Greekworks, σ. 95 - 97

μηχανισμού στο τουρκικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, επήλθε ένα σημαντικό πλήγμα[252] στην ιστορική παρουσία των Ελλήνων της Πόλης, οι οποίοι υποχρεώθηκαν σε μαζική φυγή από την Κωνσταντινούπολη εν μέσω καταστροφών και λεηλασιών.[253]

Αναφορικά προς τη στρατηγική της Τουρκίας σε σχέση με την Κύπρο, ο πρωθυπουργός Menderes, στις 24 Αυγούστου 1955 προέβαλε τη νέα πολιτική της χώρας του, δηλαδή τη θέση πως η Τουρκία θα διεκδικούσε τα «ιστορικά δικαιώματά» της ως προηγούμενος ιδιοκτήτης της νήσου και θα διασφάλιζε, επίσης, πως η τουρκική μειονότητα, που ευρισκόταν εκεί και η οποία απειλείτο από τους «τρομοκράτες» της ΕΟΚΑ, όπως τους αποκαλούσε, θα ετύγχανε της απαραίτητης προστασίας.[254] Επί της ουσίας, οι δηλώσεις του Menderes συνιστούσαν ιδιαίτερης σημασίας γεγονός, όχι μόνο γιατί αποτελούσαν το περίγραμμα των τουρκικών αξιώσεων, οι οποίες θα υποβάλλοντο προς το Λονδίνο, αλλά και γιατί διατράνωναν με τον πλέον κατηγορηματικό και σαφή τρόπο τα τουρκικά ενδιαφέροντα και μακροπρόθεσμες στοχεύσεις επί της Κύπρου.

Είναι ενδιαφέρουσα η θέση που προβάλλεται στο ενδεχόμενο μεταβολής του καθεστώτος και της εξ' αυτής άσκησης της αυτοδιαθέσεως, η οποία όμως εναντιώνεται στην προοπτική της διχοτόμησης, υιοθετώντας την αντίληψη περί απόδοσης της νήσου στην Τουρκία λόγω των ιστορικών δεσμών της με αυτή. Σε αυτό το σκεπτικό προβάλλει τον συλλογισμό του ως προς την εφαρμογή της αυτοδιαθέσεως ως εξής. «Η αρχή της αυτοδιαθέσεως, στηριζόμενη στην πληθυσμιακή πλειοψηφία, ως προς την ικανότητά της να καθορίσει την τύχη μιας περιοχής δεν εφαρμόζεται στον κόσμο και μάλιστα έτσι τμηματικά. Μια πατρίδα δεν είναι ένα υλικό σαν το ύφασμα που έχει μπροστά του ένας ράφτης για να μπορεί να το κόψει απ' όπου θέλει. Είναι ένα γεωμετρικό σχήμα που τα όριά του χαράζονται, μαζί με τεχνικές πραγματικότητες, από την κατεύθυνση των ιστορικών γεγονότων ως προς τους γεωγραφικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς και άλλους παράγοντες λαμβανομένους σαν σύνολο».[255]

---

[252] Βύρων Θεοδωρόπουλος (2005) Έκθεση Β. Γεν. Προξενείου Κων/πόλεως επί των ανθελληνικών γεγονότων της 6ης Σεπτεμβρίου 1955 στο *Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά στην Κωνσταντινούπολη* (επιμ. Ειρήνη Σαριόγλου, Καίτη Σαριόγλου), Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, σ. 113 – 129 και Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Πρώτος. (1955 – 1963), Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 108 - 128

[253] Αλέξης Αλεξανδρής (1987) Μειονοτικό Ζήτημα στο *Διαστάσεις των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, Αιγαίο – Κύπρος*. Επιστημονικό Συμπόσιο του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, σ. 47 - 56

[254] Η ομιλία του Τούρκου Πρωθυπουργού, Αντνάν Μεντερές, έλαβε χώρα στο εστιατόριο «Λιμάνι», προς τιμήν του υπουργού των Εξωτερικών, Ζορλού και της τουρκικής αντιπροσωπείας, η οποία θα μετέβαινε στο Λονδίνο για να συμμετάσχει στη διάσκεψη.

[255] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Πρώτος. (1955 – 1963), Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 78

Η Βρετανική πολιτική επί της Κύπρου στηριζόταν σε μια αριστοτεχνική εφαρμογή της ρωμαϊκής πρακτικής «divid et impera», δηλαδή του διαίρει και βασίλευε, πράγμα ο βρετανικός λέοντας έπραξε τόσο στις Ινδίες[256], στην Υεμένη και σε άλλες αποικίες. Αποσκοπούσε στην μετατροπή του απελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου εναντίον της βρετανικής καταπίεσης και κατοχής σε ελληνοτουρκική αντιπαράθεση και σύγκρουση. Ο Anthony Eden αναφέρει σχετικώς πως κύρια στόχευση της διασκέψεως ήταν να καταδείξει πως υπήρχε χάσμα σημαντικό μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας με επίκεντρο την Κύπρο, για την απάλειψη του οποίου το Λονδίνο οργάνωνε την εν λόγω συνάντηση.[257] Ως προς τις πραγματικές προθέσεις των Βρετανών μέσω των διαπραγματεύσεων που θα ελάμβαναν χώρα, ο William Mallinson (Ουίλλιαμ Μάλινσον) συμπληρώνει πως ήταν να φέρουν τους Έλληνες σε αντιπαράθεση με τους Τούρκους, οι οποίοι εναντιώνονταν στην Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και κατ΄ αυτό τον τρόπο να αναγκαστεί εκ των πραγμάτων να αποδεχθεί η ελληνική πλευρά μια λύση στο πρόβλημα, στην οποία η παραμονή της συνέχισης της βρετανικής κυριαρχίας θα συνιστούσε όρο εκ των ων ουκ άνευ.[258]

Αναφορικά προς τη στόχευση της Βρετανίας ως προς τη Διάσκεψη σημειώνεται και μέρος της στιχομυθίας που διημήφθη μεταξύ του δημοσιογράφου Cyril Falls, λίγο μετά το τέλος της, με τον μόνιμο υφυπουργό Εξωτερικών της Βρετανίας. Ο Falls είχε εκφράσει την εκτίμηση πως, όπως διαφαινόταν, ο μόνος στόχος μιας τέτοιας διασκέψεως ήταν να τεθούν οι Έλληνες αντιμέτωποι με τους Τούρκους. Με μία μάλλον κυνικά διατυπωμένη ανταπόκριση επιβεβαίωσε την αρχική του υπόθεση, αφού η απάντηση που έλαβε ήταν πως ακριβώς «αυτό ήταν το αντικείμενο της ασκήσεως» (that was the object of the exercise).[259]

Σε αυτό το πλαίσιο διαμορφώθηκαν οι προϋποθέσεις, προκειμένου να εμπλακεί η Τουρκία στο Κυπριακό εκ νέου και να αποκτήσει παρουσία στο «πρόβλημα», στην ουσία του οποίου επεχειρήτο να μετατοπιστεί η νομιμοποιημένη διάστασή του. Η εν λόγω Διάσκεψη απετέλεσε μια αυτοπαγίδευση της ελληνικής πολιτικής και διπλωματίας, αφού αναγνωρίστηκε στην Τουρκία το «δικαίωμα» να καταστεί εταίρος για την επίλυση του ζητήματος και να διαδραματίζει ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις στη νήσο.

---

[256] Lt Col Sube Singh Ahlawat (2018) *British 'Divide and Rule' Policy and the Indian Armed Forces*, Lancer Publishers, Social Science History Association

[257] Anthony Eden (1960) *The Memoirs of Sir Anthony Eden: Full Circle*, The Riverside Press, Cambridge, σ. 447

[258] Mallinson W. (2011) *Britain and Cyprus: Key Themes and Documents Since World War II*, I.B.Tauris, σ. 23

[259] Σπύρος Παπαγεωργίου (1977) Κυπριακή Θύελλα 1955 - 1959, Εκδόσεις Επιφανίου, σ. 151

ΙΙ.Β.3. Οργάνωση, στελέχωση και εκπαίδευση της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ως βραχίονας της τουρκικής κυβέρνησης

Αναπτύχθηκε ως αντίβαρο, ως αντίπαλος πόλος η τουρκοκυπριακή κοινότητα στον αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου, με τη συνδρομή και τη συνεχή αρωγή της τουρκικής κυβέρνησης, καθώς η θέση της τουρκικής κυβερνήσεως κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ήταν πως «Η Κύπρος ευρίσκετο υπό βρετανική κυριαρχία, επομένως για εμάς δεν υπήρχε Κυπριακό Πρόβλημα».[260] Οι Έλληνες της Κύπρου, στοχεύοντας στη διεθνοποίηση του ζητήματος[261], διεκδίκησαν με τη συνδρομή του ελλαδικού κράτους[262], ήδη τα προηγούμενα έτη πολιτικά στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών την άσκηση του δικαιώματος τούτου με σειρά προσφυγών της Ελλάδας από το 1954 - 1958[263], οι οποίες όμως δεν τελεσφόρησαν, ακριβώς λόγω της επικυριαρχίας του βρετανικού και αμερικανικού παράγοντα, ενώ η Σοβιετική Ένωση υπεστήριξε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο.[264]

Η δράση της τουρκοκυπριακής κοινότητας συνίστατο στην ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με το τουρκικό στράτευμα και την τουρκική πολιτική ηγεσία, η οποία λειτουργούσε ως καθοδηγητικός μοχλός και ιθύνων νους των ενεργειών των Τουρκοκυπρίων, κυρίως σε επίπεδο οργάνωσης, στελέχωσης, εκπαίδευσης και εξοπλισμού της. Οι Τουρκοκύπριοι, ήδη

---

[260] Ismail Tansu (2007) *In reality no one was asleep* (μετάφραση Ayhan Sutcuoglu), Bolan Printing, σ. 20

[261] Γιώργος Κ. Τενεκίδης (1981) Διεθνοποίηση και αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού πριν και μετά την τουρκική εισβολή στο *Κύπρος, Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της* (επιμέλεια: Γιώργος Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης), Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Πολιτική και Ιστορία 19, Αθήνα, σ. 195 – 326

[262] Η στάση αυτή της ελληνικής κυβερνήσεως υπό την πρωθυπουργία του Αλέξανδρου Παπάγου οφειλόταν και στην προσέγγιση της Βρετανίας και συγκεκριμένα του πρωθυπουργού, Anthony Eden, ο οποίος διεμήνυσε σε σχετική συνάντηση στις 22 Σεπτεμβρίου 1953 που είχε με τον τότε Έλληνα πρωθυπουργό στο σπίτι του Βρετανού πρέσβη στην Αθήνα πως δεν ετίθετο για τα βρετανικά συμφέροντα κυπριακό ζήτημα. Η συνάντησή τους καταγράφεται ως επιτιμητική για τον στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο. Βλ. FO 107499, 1052/3. Επίσης, η διεθνοποίηση του Κυπριακού στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ λαμβάνει υπόψη της και την δήλωση του υπουργού Αποικιών, Henry Hopkinson το καλοκαίρι του 1954 στην Βουλή των Κοινοτήτων, όπου και υπεστήριξε πως η νήσος «ουδέποτε» θα μπορούσε να καταστεί ανεξάρτητη. Cyprus (Constitutional Arrangements), HC Deb 28 July 1954 vol 531 cc504-14, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

[263] Προς τούτο η ελληνική κυβέρνηση προέβη σε πέντε προσφυγές στο πλαίσιο του ΟΗΕ, στην 9η, 10η, 11η, 12η και 13η Γενική Συνέλευση.

[264] Stephen G. Xydis (1968) The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-58, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 2 (Jun., 1968), pp. 141-158, Ειρήνη Χειλά (2011) Η αυτοδιάθεση των λαών, ο ΟΗΕ και η προσφυγή της Ελλάδας το 1954. Μια θεώρηση από τη σκοπιά των διεθνών σχέσεων στο *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο* (επιμ. Πέτρου Παπαπολυβίου, Άγγελου Συρίγου και Ευάνθη Χατζηβασιλείου), Εκδόσεις Πατάκη, Κέντρο Μελετών Τάσσος Παπαδόπουλος, Oliver P. Richmond (1998) *Mediating in Cyprus: The Cypriot Communities and the United Nations*, Frank Cass, σ. 88 – 92

από το 1943, έθεσαν τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία μαζικής[265] οργάνωσης υπό το όνομα ΚΑΤΑΚ[266], τα αρχικά του οποίου παραπέμπουν στον Σύνδεσμο των Τουρκικών Μειονοτήτων στο νησί της Κύπρου.[267]

Τούτη η ενέργεια υπήρξε αντίδραση στη σύσσωμη κινητοποίηση των Ελλήνων της νήσου, ιδιαιτέρως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου το αίτημα για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα αναδείχθηκε ως εθνική επιταγή της μεγίστης πλειοψηφίας της νήσου και λογική συνέπεια της νικηφόρας παρουσίας της Ελλάδος στον πόλεμο. Η συγκεκριμένη αξίωση, η οποία δεν ανταποκρινόταν στις στρατηγικές επιδιώξεις της Μεγάλης Βρετανίας επί της Κύπρου, εν τοις πράγμασι και μέσω υποκίνησης της τουρκοκυπριακής κοινότητας από την αποικιακή δύναμη επεχειρήθη να διαβρωθεί υιοθετώντας η Βρετανία στενότερες σχέσεις με τους Τουρκοκυπρίους.[268] Η ονομασία της οργάνωσης ΚΑΤΑΚ κρίθηκε από Τουρκοκύπριους σωβινιστές ως μειωτική των πραγματικών στοχεύσεων και της ουσίας των διεκδικήσεών της και ως εκ τούτου μετεβλήθη σε «Λαϊκό Εθνικό Κόμμα Τουρκοκυπρίων» (ΚΜΤΜΡ).[269]

Ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου ΚΑΤΑΚ ήταν ο μετέπειτα αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Δρ. Fazıl Küçük. Ο Küçük κατά το 1945 ίδρυσε το Κυπριακό Τουρκικό Εθνικό Κόμμα, εκφράζοντας και δημοσίως τη θέση κατά το 1949 πως «η Κύπρος είναι Τουρκική και θα παραμείνει Τουρκική».[270] Το κόμμα τούτο το 1955 μετονομάστηκε σε «Η Κύπρος είναι Τουρκική».[271] Η προσέγγιση της Άγκυρας έναντι της Κύπρου αναδεικνύεται και μέσα από τη μεταβολή του ονόματος του εν λόγω κόμματος. Ο τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας, Adnan Menderes, διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο, ενώ τόσο η δημιουργία, όσο και η εδραίωσή του παραπέμπουν στον Hikmet Bill[272], πρόεδρο του παραρτήματος, που διατηρούσε το κόμμα στην Τουρκία.

---

[265] Erol Manisalı (2000) *Cyprus: yesterday and today*, DER Publications, σ. 20 και Niyazi Kizilyurek (2005) Modernity, Nationalism and the emergence of the ethnic conflict in Cyprus στο *Cipro oggi* (επιμ. Giampiero Bellingeri, T. Kappler), MERIFOR, σ. 13 - 28

[266] (1964) *Area Handbook for Cyprus*, U.S. Government Printing Office, σ. 329

[267] Niyazi Kizilyurek (2002) Modernity, nationalism and the perspectives of a Cypriot Union στο Cemoti, *Cahiers d' etudes sur la mediterranne orientale et le monde Turco-Iranien*, Russe – Asie Centrale. La Partition en question, No. 34, σ. 211 – 232 (223)

[268] Ibid.

[269] Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης (1993) Κύπρος στο *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μ. Βρετανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία, Φιλανδία* (επιμ. Γιοαχίμ Ράσκε, Ηλίας Κατσούλης κ.ά), Τόμος Β', Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σ. 159 – 206 (179)

[270] Sotos Ktoris (2013) AKEL and the Turkish Cypriots (1941 – 1955), *The Cyprus Review*, Vol.25, No.2, σ. 15 - 38

[271] Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης (1993) Κύπρος στο *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μ. Βρετανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία, Φιλανδία* (επιμ. Γιοαχίμ Ράσκε, Ηλίας Κατσούλης κ.ά), Τόμος Β', Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σ. 159 – 206 (179)

[272] Charles Foley (1964) *Legacy of Strife. Cyprus from rebellion to civil war*, Penguin, σ. 30 κ.ε.

Η κύρια στόχευση των οργανώσεων αυτών ήταν να εναντιωθούν στο ενδεχόμενο ή σε μελλοντική προοπτική ένωσης με τον ελληνικό εθνικό κορμό και να υποστηρίξουν τη συνέχιση της βρετανικής κυριαρχίας στο νησί. Παρόλα αυτά, τον Ιανουάριο του 1947 η οργάνωση ΚΑΤΑΚ εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία υποστήριζε πως εάν υπάρξει οποιαδήποτε μεταβολή του υπάρχοντος καθεστώτος στην Κύπρο, τότε το νησί θα έπρεπε να αποδοθεί στην επικυρίαρχη δύναμη που προϋπήρχε της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και στον πλησιέστερο γείτονα[273], δήλωση που παραπέμπει σαφώς στην απόδοση της Κύπρου στην Τουρκία. Η θέση τούτη αναπτύχθηκε έτι περαιτέρω και κατά τη διάρκεια της Τριμερούς Διάσκεψης στο Λονδίνο ως πάγια οπτική της στρατηγικής της Τουρκίας αναφορικά προς την Κύπρο.[274]

Στο ίδιο πνεύμα, ο τότε πρόεδρος της Τουρκίας, Ισμέτ Ινονού, εξέφρασε κατά το 1948 τη θέση πως η Τουρκία δεν ήταν αδιάφορη για το μέλλον της Κύπρου, γεγονός που παρέπεμπε σε μια πιο ενεργό υποστήριξη των Τουρκοκυπρίων στη νήσο και εκ των πραγμάτων προσέγγιση της Άγκυρας στις υποθέσεις που διαλαμβάνονταν στο τρίγωνο Βρετανίας – Ελλάδας – Τουρκίας.[275] Ως ένδειξη της βρετανικής διαιρετικής πρακτικής γίνεται αντιληπτή και η σύγκληση επιτροπής[276] κατά το 1948 από τον Lord Winster (Λόρδο Γουίνστερ), κύριο έργο της οποίας θα ήταν η ενασχόληση με ζητήματα και υποθέσεις που αφορούσαν αποκλειστικά τους Τουρκοκύπριους, τους οποίους και η αποικιακή διοίκηση επιθυμούσε να προσανατολίσει προς την κατεύθυνση της συνέχισης της βρετανικής κυριαρχίας, αξιοποιώντας τους ως δύναμη στήριξης στο πλαίσιο της επικυρίαρχης διοικητικής λειτουργίας του Λονδίνου στην Κύπρο.[277]

Κατά το καλοκαίρι του 1955, δημιουργείται η οργάνωση Volkan (Βολκάν), δηλαδή ηφαίστειο[278], ενώ επιλέγεται η δημόσια ανακοίνωσή της την 9η Σεπτεμβρίου, ημερομηνία σαφώς έντονα σημασιολογικά φορτισμένη για τον ελληνισμό.[279] Η 9η Σεπτεμβρίου

---

[273] George Hill, *History of Cyprus*, 4: 564

[274] Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Narrative, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Number 16*, Modern Greek Studies, University of Minnesota, Mineapolis, Minnesota, σ. 50 - 61

[275] Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume One: The Narrative, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Number 16*, Modern Greek Studies, University of Minnesota, Mineapolis, Minnesota, σ. 49

[276] Η επιτροπή έλαβε την επωνυμία «Special Turkish Committee». Βλ. Hubert Faustmann (2009) The Colonial Legacy of Division στο *The Government and Politics of Cyprus* (επιμ. James Ker-Lindsay, Hubert Faustmann), Peter Lang, σ. 45 - 62

[277] Μέλος της Επιτροπής τούτης ήταν και ο τουρκοκύπριος, Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος κατά τα χρόνια που ακολούθησαν αναδείχθηκε σε επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας.

[278] Preston Jordan Lim (2018) *The Evolution of British Counter-Insurgency during the Cyprus Revolt, 1955–1959*, Palgrave – Macmillan, σ. 52

[279] Αναφορικά προς τη σημειολογία των ημερομηνιών στην τουρκική αντίληψη πολιτικής και τα διαχρονικά μηνύματα που αναδεικνύει η χρήση τους, σημειώνεται και η πρόσφατη δήλωση του Μπιναλί Γιλντιρίμ, Τούρκου Πρωθυπουργού, ο οποίος απευθυνόμενος προς την ελληνική πολιτική ηγεσία και κοινή γνώμη υπεστήριξε πως η χώρα του «Δεν θα ανεχτεί ποτέ κύκλους που παραβιάζουν

παραπέμπει στην προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων, η οποία συνετελέσθη την ίδια ημερομηνία κατά το έτος 1922 στη Σμύρνη.[280] Οι συνέπειες της ημερομηνίας εκείνης για την ελληνική παρουσία εκεί ήταν καταστροφικές, καθώς τα τουρκικά αγήματα πυρπόλησαν τις συνοικίες των Ελλήνων, των Αρμενίων και λοιπών μη μουσουλμανικών στοιχείων, με αποτέλεσμα τη μαζική εκδίωξη του ελληνικού της πληθυσμού.[281] Η αρωγή της τουρκικής κυβερνήσεως προς την οργάνωση Volkan πραγματώνεται μέσα από την αποστολή στο νησί Τούρκων αξιωματικών, οι οποίοι συνέβαλαν στη συγκέντρωση των μελών, στην κατάρτισή τους, στην εκπαίδευση και στην εν γένει οργάνωσή τους.[282]

Δύο έτη αργότερα, η οργάνωση TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı), δηλαδή Τουρκική Αντιστασιακή Οργάνωση, υπήρξε συνεχιστής της δραστηριότητας της Volkan. Υιοθετώντας το ίδιο πνεύμα, δηλαδή μιας μυστικής οργάνωσης με στενούς δεσμούς με την Τουρκία και την τότε τουρκική κυβέρνηση, επεχείρησε να αποκτήσει και να εμπεδώσει μια δυναμική παρουσία στο νησί.[283] Αν και ευρισκόταν σε λανθάνουσα κατάσταση, ανέπτυσσε τη δράση της και δημιουργούσε πυρήνες στις διάφορες πόλεις, περιοχές και επαρχίες, ενώ προμήθευε με οπλισμό τους Τουρκοκυπρίους, προκειμένου να καταστήσουν εαυτούς έτοιμους για

την κυριαρχία μας στη Μεσόγειο και το Αιγαίο. Όσοι κάνουν ζωή κουρσάρων στα νερά του Αιγαίου, ας μην ξεχνούν την 9η Σεπτεμβρίου του 1922». (2018) Γιλντιρίμ: Να μην ξεχνούν την 9η Σεπτεμβρίου του 1922 όσοι κάνουν ζωή κουρσάρων στο Αιγαίο, *Η Καθημερινή*, 31 Μαρτίου 2018, Διαθέσιμο στο: http://www.kathimerini.gr/956914/article/epikairothta/politikh/gilntirim-na-mhn-3exnoyn-thn-9h-septemvrioy-toy-1922-osoi-kanoyn-zwh-koyrsarwn-sto-aigaio. Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να αναγνωστεί και η δήλωση του επικεφαλής του εθνικιστικού κόμματος της Τουρκίας (MHP) των Γκρίζων Λύκων, Ντεβλέτ Μπαχτσελί, όταν το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάσισε να χορηγήσει άσυλο στην Ελλάδα σε Τούρκο αξιωματικό. Ακολούθως, σχετικά προς την απόφαση, ο Μπαχτσελί υπενθύμισε πως «μια συμπεριφορά που δεν είναι καλή από την πλευρά της Ελλάδας. Ελπίζω να μην ξεχάσουν την 9η Σεπτεμβρίου μετά από τέτοιες συμπεριφορές». (2018) Απειλές Μπαχτσελί: Ελπίζω η Ελλάδα να μην ξεχνά την καταστροφή της Σμύρνης, *Πρώτο Θέμα*, 22 Αυγούστου 2018, Διαθέσιμο στο: https://www.protothema.gr/world/article/814820/apeiles-bahtseli-elpizo-i-ellada-na-min-xehna-ti-mikrasiatiki-katastrofi/

[280] Βλ. Τζορτζ Χόρτον (1992) *Αναφορικά με την Τουρκία. Η κατάρα της Ασίας. Προξενικά ντοκουμέντα των ΗΠΑ*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Α.Α. Λιβάνη, σ. 146 κ.ε. και Kerem Oktem (2014) *Οργισμένο Έθνος, Η Τουρκία μετά το 1989*, (μετάφραση: Μιχάλης Κατσιμίτσης), Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, σ. 16

[281] Christos P. Ioannides (1991) *In Turkey's Image, The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, Speros Basil Vryonis Center for the Study of Hellenism, Aristide D. Caratzas, New Rochelle, New York, σ. 121

[282] Robert Stephens (1968) *Cyprus: A Place of Arms*, Pall Mall Press, London, σ. 137 κ.ε.

[283] «Η TMT από τη στιγμή της έγκρισης της σύστασής της, σχεδιάστηκε και οργανώθηκε από έμπειρους Τούρκους αξιωματικούς χρησιμοποιώντας τις καλύτερες μεθόδους και τεχνικές. Εκείνοι που έθεσαν την TMT υπό τη σκέπη τους ήταν οι: Celal Bayar, πρόεδρος, Adnan Menderes, Πρωθυπουργός, στρατηγός Rustu Erdelhun, Επικεφαλής του Γενικού Επιτελείου, στρατηγός Salih Coskun, υφυπουργός Άμυνας, στρατηγός Cevdet Sunay, δεύτερος τη τάξη στο Γενικό Επιτελείο, στρατηγός Danis Karabelen, επικεφαλής Γραφείου Ειδικού Πολέμου, Fatin Rustu Zorlu, υπουργός Εξωτερικών, Ethem Menderes, υπουργός Άμυνας, Namik Gedek, υπουργός Εσωτερικών, Celal Yardimci, υπουργός Παιδείας, Server Somuncuoglu, υπουργός Πληροφοριών, Hadi Huzman, υπουργός Τελωνείων. Βλ. İsmail Tansu (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (μετάφραση Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Bolan Printing Limited, σ. 35 – 38, σ. 51 – 52.

ανάληψη ακόμη και στρατιωτικών ενεργειών.[284] Στρατολογημένα μέλη της, τόσο κατά την αρχική φάση της Volkan, όσο και στη συνέχεια κατά την μετεξέλιξή της σε ΤΜΤ, ήταν Τουρκοκύπριοι, οι οποίοι στελέχωναν τις δυνάμεις της αποικιακής αστυνομίας και λειτουργούσαν ως βοηθητικό προσωπικό, δηλαδή ως επικουρικοί αστυνομικοί.[285] Στον πυρήνα της οργάνωσης ευρισκόταν και ο Rauf Denktash (Ραούφ Ντενκτάς).[286]

Στα απομνημονεύματά του ο Ismail Tansu (Ισμαήλ Τανσού), σημειώνει πως επισήμως η ΤΜΤ ιδρύθηκε με άκρα μυστικότητα την 1η Αυγούστου 1958 από το Γραφείο Ειδικού Πολέμου, το οποίο ήταν συνδεδεμένο με το Γενικό Επιτελείο, με την υποστήριξη της ηγεσίας των Τουρκοκυπρίων και την έγκριση της τότε τουρκικής κυβέρνησης. Αν και δεν εντασσόταν στο νομικό σύστημα της τουρκικής κυβέρνησης, ήταν κατά την τουρκική θέαση μια νόμιμη εθνική ένοπλη δύναμη, που χρησιμοποιείτο για την άμυνα της Κύπρου.[287]

Ο ίδιος ο Tansu, ηγετικό μέλος της ΤΜΤ, υπό την εποπτεία της τουρκικής κυβέρνησης και των οδηγιών του Karabelen Pasa (Καραμπελέν Πασά), συνέταξε το σχέδιο ΚΙΡ, τα αρχικά του οποίου παραπέμπουν στην επανάκτηση της Κύπρου από την Τουρκία, δηλαδή «απελευθέρωσης της γης που ήταν μέρος της τουρκικής επικράτειας για 350 χρόνια», όπου σε μια «δεδομένη χ μέρα, όταν η ΕΟΚΑ θα εκκινούσε τις κινήσεις της για Ένωση, να αναπτυχθεί ταχέως μια αντεπίθεση σε κάθε περιοχή της νήσου, για τη συντριβή της ελληνικής άμυνας και τον έλεγχο της νήσου».[288]

Σε μικρό χρονικό διάστημα η ΤΜΤ κατάφερε να αναπτύξει δράση σε όλη την επικράτεια της νήσου, καλλιεργώντας και την παντουρκική[289] ιδεολογία[290], στοιχείο που αναδεικνυόταν και από το έμβλημά της, που απεικόνιζε τον χάρτη της νήσου, τα σύμβολα της τουρκικής σημαίας, δηλαδή την ημισέληνο και το αστέρι, όπως επίσης και τον γκρίζο

---

[284] Rebecca Bryant (2010) *The Past in Pieces: Belonging in the New Cyprus*, University of Pennsylvania Press, σ. 8 - 10

[285] Doris Wastl-Walter (2011) *The Ashgate Research Companion to Border Studies*, Ashgate, σ. 148

[286] Christalla Yakinthou (2009) *Political settlements in divided societies: consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, σ. 47. Ο μετέπειτα επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, ήταν τότε υπάλληλος στη νομική υπηρεσία και σύμβουλος στο γραφείο του Βρετανού Γενικού Εισαγγελέα. Στα ιδρυτικά μέλη της οργάνωσης συγκαταλέγεται και ο αντισυνταγματάρχης του τουρκικού στρατού, Riza Vuruskan, ο οποίος μετέβη το καλοκαίρι του 1957 στο νησί, παρουσιάζοντας ένα διαφορετικό όνομα και δηλώνοντας πως επρόκειτο να είναι υπάλληλος σε τράπεζα.

[287] İsmail Tansu (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (μετάφραση Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Bolan Printing Limited, σ. 13 - 14

[288] İsmail Tansu (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (μετάφραση Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Bolan Printing Limited, σ. 28

[289] Jacob M. Landau (1981*) Pan-Turkism in Turkey. A Study of Irredentism*, C. Hurst and Company, σ. 132, 149 – 157

[290] Benjamin J. Broome, Harry Anastasiou (2012) Communication across the divide in the Cyprus Conflict, στο *Handbook of Ethnic Conflict: International Perspectives* (Dan Landis, Rosita D. Albert), Springer, σ. 293 – 326, σ. 306

λύκο, δηλαδή ένα εκ των συμβόλων του παντουρκισμού.[291] Επιγραμματικά αναφέρονται ως άξονες της οργάνωσης η προστασία της ζωής και της περιουσίας, αλλά και η διασφάλιση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, η αντίσταση σε κάθε προσπάθεια όσων υποστήριζαν την Ένωση, οι οποίοι στην τουρκική και βρετανική θέαση γίνονταν αντιληπτοί ως τρομοκράτες, η ανάπτυξη μηχανισμών απόκρουσης οποιασδήποτε επιθετικής ενέργειας και δράσης εναντίον των Τούρκων, η ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων και ο αγώνας εναντίον του κομμουνισμού, η εμπέδωση ισχυρότερων δεσμών μεταξύ Τουρκοκυπρίων και Τουρκίας.[292]

Η ΤΜΤ εφάρμοσε κατά των μελών της ΤΜΤ, αλλά και Ελλήνων της Κύπρου παρόμοια τακτική με εκείνη που χρησιμοποίησε η ΕΟΚΑ σε σχέση με τους Βρετανούς ως προς την αγορά αγαθών, που προέρχονταν από τη Βρετανία. Τουρκοκύπριοι απειλούσαν άλλους που συμμετείχαν σε κοινές οργανώσεις με Έλληνες ή αγόραζαν προιόντα, των οποίων η προέλευση ήταν ελληνική και άρα εμμέσως θα στήριζαν την εκλαμβανόμενη ως εχθρική ομάδα.[293]

Αναφορικά προς τη στάση της Βρετανίας ως προς τη δραστηριοποίηση Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο, υπογραμμίζεται πως μόνο η δράση της ΕΟΚΑ κρίθηκε ως παράνομη, δρομολογώντας τις αντίστοιχες ενέργειες και τη σχετική αντίδραση των αποικιακών αρχών. Ούτε η παρουσία της Volkan, ούτε και εκείνης της ΤΜΤ προκάλεσαν την ενεργό παρέμβαση των Βρετανών με στόχο την καταστολή των δραστηριοτήτων τους. Αντιθέτως, οι αποικιακές αρχές ενεθάρρυναν ενέργειες, αλλά επίσης δεν προέβησαν στη λήψη οποιωνδήποτε μέτρων θα περιόριζαν τη θέση και τον ρόλο των ως άνω οργανώσεων στο πλαίσιο των πολιτικών της Βρετανίας στο νησί.[294]

Στις δυνάμεις ασφαλείας των Βρετανών, όπως κατεγράφη πιο πάνω, συμμετείχαν ως επικουρικοί αστυνομικοί μέλη της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, οι οποίοι αξιοποιούνταν κατά τρόπο υστερόβουλο στις επιθέσεις και ενέδρες της ΕΟΚΑ[295], πυροδοτώντας κατ' αυτό τον τρόπο έτι περαιτέρω την εχθρότητα μεταξύ των δύο κοινοτήτων, καθώς λογική συνέπεια, σε μια μικρότερη ή μεγαλύτερη σύγκρουση, θα ήταν η πρόκληση τραυματισμού, ενίοτε και

---

[291] Eugene T. Rossides, Van Coufoudakis (2002) *The United States & Cyprus: double standards and the rule of law*, American Hellenic Institute Foundation, σ. 119

[292] Christos P. Ioannides (1991) *In Turkey's Image, The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, Speros Basil Vryonis Center for the Study of Hellenism, Aristide D. Caratzas, New Rochelle, New York, σ. 126. Αναλυτικά καταγράφονται από τον Ismail Tansu 19 κατευθυντήριες γραμμές ως ιδρυτικές αρχές της ΤΜΤ. Βλ. İsmail Tansu (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (μετάφραση Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Bolan Printing Limited, σ. 33 - 34

[293] John L. Scherer (1997) *Blocking the Sun. The Cyprus Conflict*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, V, A Modern Greek Studies Yearbook Supplement, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, σ. 18

[294] William Mallinson (2016) *Kissinger and the Invasion of Cyprus: Diplomacy in the Eastern Mediterranean*, Cambridge Scholars Publishing, σ. 48

[295] Diana Weston Markides (2001) *Cyprus 1957-1963: from colonial conflict to constitutional crisis : the key role of the municipal issue*, University of Minnesota Press, σ. 18

θανάσιμου στην εκάστοτε δύναμη καταστολής, δηλαδή στους Τουρκοκύπριους εν προκειμένω.[296] Ορισμένα σώματα της αποικιοκρατικής δύναμης που ήταν επιφορτισμένα με το έργο της καταστολής των προσλαμβανόμενων από τη βρετανική κυβέρνηση ως τρομοκρατών, δηλαδή των μελών της ΕΟΚΑ, ήταν τα Mobile Reserve[297], Auxiliary Police[298] και Special Constabulary[299]. Τόσο ο θεσμός των Επικουρικών Αστυνομικών, του οποίου η μεγίστη πλειοψηφία αποτελείτο από Τουρκοκύπριους[300], όσο και το σώμα Mobile Reserve που είχε συγκροτηθεί ένα μήνα αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1955, αποκλειστικά[301] για την καταστολή των διαδηλώσεων και επαναστατικών ενεργειών, αποτελείτο εξ' ολοκλήρου από Τουρκοκύπριους.[302] Η παρουσία των Τουρκοκυπρίων στις δυνάμεις ασφαλείας, οι οποίες συγκρούονταν με τους Έλληνες, ακόμη και κατά τη διάρκεια της καθημερινής επαφής, όπως επί παραδείγματι με περιπολίες, επιβολή κατ' οίκον περιορισμού, περικύκλωση κτηρίων, ενέδρες κ.ά., είχαν ως φυσικό επακόλουθο τη ρήξη στις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τη διαρκή παρουσία ενός στοιχείου που ήταν ικανό να προκαλέσει ανάφλεξη και σχετικές συγκρούσεις και διαδηλώσεις, καθιστώντας πολωμένη την περιρρέουσα ατμόσφαιρα.

---

[296] Evanthis Hatzivassiliou (1997) *Britain and the international status of Cyprus, 1955-59*, University of Minnesota Press, σ. 121

[297] Charles Foleÿ, W. I. Scobie (1975) *The struggle for Cyprus*, Hoover Institution Press, σ.60 και Michalis Kontos, Haralambos Alexandrou, Nikos Panayiotides, Sozos-Christos Theodoulou (2014) *Great Power Politics in Cyprus: Foreign Interventions and Domestic Perceptions*, Cambridge Scholars Publishing, σ. 44

[298] Claire Palley (2005) *An International Relations Debacle: The UN Secretary-general's Mission of Good Offices in Cyprus 1999-2004*, Hart Publishing, σ. 14 και Robert F. Holland (1998) *Britain and the revolt in Cyprus, 1954-1959*, Clarendon Press, σ. 60

[299] Dominick J. Coyle (1983) *Minorities in revolt: political violence in Ireland, Italy, and Cyprus*, Fairleigh Dickinson University Press, σ. 164

[300] Ian Frederick, William Beckett (2001) *Modern Insurgencies and Counter-insurgencies: Guerrillas and Their Opponents since 1750*, Routledge, London and New York, σ. 155

[301] Για τους ακριβείς αριθμούς Ελλήνων και Τούρκων που συγκροτούσαν τα τρία σώματα και τη διακύμανση των ποσοστών, ιδιαιτέρως κατά το διάστημα 1954 – 1959, βλ. Robert F. Holland (2012) *Emergencies and Disorder in the European Empires After 1945*, Routledge, σ. 189 - 191

[302] Preston Jordan Lim (2018) *The Evolution of British Counter-Insurgency during the Cyprus Revolt, 1955–1959*, Springer, σ. 24 - 26

ΙΙ.Β.4. Τα υπομνήματα του Νιχάτ Ερίμ (Νοέμβριος και Δεκέμβριος 1956)

Κατά το 1956 ο καθηγητής συνταγματικού δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας, Nihat Erim (Νιχάτ Ερίμ) και στέλεχος του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, δηλαδή της τότε αντιπολίτευσης στην Τουρκία, κατόπιν εισηγήσεως του πρωθυπουργού, Adnan Menderes, αποδέχθηκε να αναλάβει τη θέση ειδικού συμβούλου αναφορικά προς το Κυπριακό και να εκθέσει τις σκέψεις του για το ποια θα έπρεπε να είναι η πορεία και η στρατηγική της Τουρκίας στην Κύπρο.[303] Ο ίδιος δε, αποδεχόμενος τη συγκεκριμένη ιδιότητα, αντιλαμβανόταν πως αποτελούσε μια τιμητική προσέγγιση, της οποίας κύριος στόχος ήταν η εθνική της αποστολή και δι' αυτής ο υπερκομματικός της χαρακτήρας. Όπως ο ίδιος αναφέρει σχετικώς, αυτή ήταν και η πρώτη του εμπλοκή με την Κύπρο, όπου αυτό που του ζητήθηκε ήταν η μελέτη και η εκπόνηση μιας διεθνώς αποδεκτής νομικής βάσης, η οποία θα θεμελίωνε την τουρκική θέση επί της Κύπρου.

Στο σκεπτικό αυτό, τον Νοέμβριο του 1956 και συγκεκριμένα την 16η του μηνός αναλάμβανε επισήμως τούτη την αποστολή, τα αποτελέσματα της οποίας παρέθεσε εν είδει υπομνήματος λίγες ημέρες αργότερα, την 24η Νοεμβρίου, στον Τούρκο πρωθυπουργό. Στο υπόμνημά του κατέγραψε τις θέσεις του, δηλαδή ορισμένους άξονες, επί των οποίων θα έπρεπε να δομηθεί η οπτική της Τουρκίας προς την Κύπρο και τα βασικά βήματα που θα ήταν χρήσιμο να ακολουθηθούν από τις διάφορες ηγεσίες, προκειμένου να επιτευχθεί ο σταδιακός έλεγχος του χώρου της Κύπρου από την Άγκυρα. Τα βήματα αυτά θα έπρεπε να εμπεδώνουν θεσμικά έναν ρόλο της Τουρκίας στην κυπριακή υπόθεση, ούτως ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο της πραγμάτωσης των ελληνικών αξιώσεων, που αποσκοπούσαν στην Ένωσή της με την Ελλάδα, γεγονός που θα λειτουργούσε ανασταλτικά για την ασφάλεια της τουρκικής ενδοχώρας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως η χρονική συγκυρία και η βρετανική πολιτική μη εκχώρησης στην Κύπρο του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, τόσο μέσω ενεργειών της Βρετανίας στο πλαίσιο του ΟΗΕ, δηλαδή αναφορικά προς τις ελληνικές προσφυγές, όσο και μέσω των διαφόρων σχεδίων του Λονδίνου για λεγόμενη «τριπλή συγκυριαρχία»[304] ευνοούσαν την ανάπτυξη περαιτέρω διεκδικητικών προβολών της Άγκυρας στην κυπριακή υπόθεση. Είχε προηγηθεί, επίσης, η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου, όπως

---

[303] Nihat Erim (2016) Reminiscenses on Cyprus, *Foreign Policy*, Διαθέσιμο στο: http://foreignpolicy.org.tr/reminiscenses-on-cyprus-nihat-erim/ Ο Νιχάτ Ερίμ διετέλεσε πρωθυπουργός της Τουρκίας κατά την δεκαετία του 1970. Στο συγκεκριμένο κείμενο αναπτύσσεται η συλλογιστική του καθηγητή Ερίμ αναφορικά προς το ζήτημα της Κύπρου.

[304] Η τριπλή συγκυριαρχία αναφέρεται στο Σχέδιο Μακμίλλαν, που παρουσιάστηκε στην Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Ιουνίου 1958. HC Deb 19 June 1958 vol 589 cc1315-20, Διαθέσιμο στο https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/19/cyprus

σημειώθηκε και ανωτέρω, κατά την οποία η Τουρκία είχε αποκτήσει μια «νομιμοποιημένη» εμπλοκή στην κυπριακή υπόθεση.

Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής για την Κύπρο εν είδει διαγράμματος ήταν επιβεβλημένη στην τουρκική οπτική και λόγω ενός άλλου παράγοντα, δηλαδή των εκρηκτικών συνθηκών που επικρατούσαν στο νησί με την αντιαποικιακή δράση της ΕΟΚΑ, όσο και με το γεγονός πως η διαδικασία της αποαποικιοποίησης για τις αποικιοκρατούμενες περιοχές ευρισκόταν σε εξέλιξη. Τούτο είχε ως συνέπεια πολλές περιοχές που βρίσκονταν υπό τον αποικιακό ζυγό να διεκδικήσουν και ενόπλως την αυτοδιάθεσή τους και την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος ως αναγκαστικό δίκαιο. Συνεπώς, τόσο λόγω εσωτερικών συνθηκών, όσο και λόγω του διεθνούς κλίματος που είχε δημιουργηθεί και της διεθνούς κοινής γνώμης, που ήταν στραμμένη και στην κυπριακή υπόθεση, επιβαλλόταν η ανάπτυξη ενός βασικού περιγράμματος των θέσεων της Άγκυρας.

Ως εκ τούτου, η στόχευση της Άγκυρας ήταν η οικοδόμηση εκείνων των προϋποθέσεων, δηλαδή ενός ωφέλιμου για τα τουρκικά συμφέροντα πλαισίου, το οποίο θα ήταν σε θέση να δρομολογήσει, συν τω χρόνω, την επανάκτηση της Κύπρου από την εγγύτερη δύναμη και προηγούμενο ιδιοκτήτη της, δηλαδή την Άγκυρα. Εκλαμβάνεται ως δεδομένο πως, πέραν τούτου, θα αξιοποιούνταν οι Τουρκοκύπριοι και θα προβάλλονταν και τα δικαιώματά τους σε οποιαδήποτε μεταβολή του καθεστώτος στην Κύπρο. Τούτη όμως η διεκδίκηση θα έπρεπε να αναγνωρίζει τους Τουρκοκύπριους και τις αξιώσεις τους, όχι ως αποικιακών υποκειμένων στο πλαίσιο του αποικιακού λαού, αλλά ως ξεχωριστό λαό της αποικίας, του οποίου η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης θα ελάμβανε χώρα κατά τρόπο ξεχωριστό και όχι ως μέρος του ευρύτερου πληθυσμού που διαβιούσε στην αποικία.

Κατά τη μελέτη του φακέλου στα αρχείου του τουρκικού υπουργείου των Εξωτερικών, που αφορούσε στην Κύπρο, ο καθηγητής Ερίμ εντόπισε ένα κενό ως προς τη νομική βάση υποστήριξης της τουρκικής επιχειρηματολογίας. Τούτο αντανακλάτο, όπως ο ίδιος καταγράφει, στο γεγονός πως βάσει της Συνθήκης της Λωζάννης, η κυριαρχία είχε αποδοθεί στη Μεγάλη Βρετανία, γεγονός που περιόριζε σημαντικά τις όποιες τουρκικές διεκδικήσεις επί της νήσου. Αυτό που υπεστήριξε ήδη από τη Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου, ο Zorlu, Τούρκος υπουργός των Εξωτερικών, ήταν πως σε περίπτωση μεταβολής του καθεστώτος στην Κύπρο, δηλαδή αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας, η νήσος θα έπρεπε να επιστραφεί στον πραγματικό ιδιοκτήτη της, δηλαδή την Τουρκία. Αυτό το σκεπτικό ήταν που κρίθηκε ως νομικώς ανεπαρκές.

Η τουρκική ηγεσία έθεσε πέντε βασικές κατευθύνσεις ως πολιτικούς στόχους, οι οποίοι σε κάθε περίπτωση έπρεπε να μπορούν να ανατρέψουν το ενδεχόμενο απόδοσης της νήσου στην Ελλάδα, γεγονός που θα ήταν ολέθριο για τα τουρκικά αιτήματα και τις

μελλοντικές επιδιώξεις της.[305] Ως εκ τούτου, τα σενάρια, επί των οποίων θα έπρεπε να οικοδομηθεί η συλλογιστική του Ερίμ ήταν:

Α) η συνέχιση της παραμονής του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κύπρο, δηλαδή η διατήρηση της βρετανικής αποικιοκρατικής κυριαρχίας επί της νήσου. Σε περίπτωση που δρομολογείτο ένα τέτοιο ενδεχόμενο, θα ετίθετο και η πιθανότητα απόδοσης από την αποικιοκρατική δύναμη προς τον λαό της αποικίας ενός καθεστώτος, που θα παρέπεμπε σε μια μορφή αυτοκυβέρνησης.

Β) η απόδοση της Κύπρου στην Τουρκία.

Η εμπέδωση μιας τέτοιας προοπτικής θα πραγματωνόταν εφόσον δεν θα ήταν εφικτή η διατήρηση της βρετανικής διακυβέρνησης και διοικητικών μηχανισμών της στο νησί. Στην τουρκική θέαση η Άγκυρα θα διεκδικούσε κυρίαρχο ρόλο ως προηγούμενος ιδιοκτήτης και επί της ουσίας πραγματικός κάτοχός του.

Γ) η διχοτόμηση της νήσου.

Το ενδεχόμενο της διχοτόμησης θα μπορούσε να επέλθει σε περίπτωση που το νησί δεν θα επιστρεφόταν στην Τουρκία, όπως σημειώθηκε ανωτέρω. Η διχοτόμηση αναφερόταν σε διαίρεση της νήσου μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.[306]

Στην τουρκική συλλογιστική, η ιδέα της αυτοδιαθέσεως στην πλήρη εφαρμογή της, δηλαδή εκείνης Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου με διακριτό τρόπο, συνιστούσε το πλέον πρόσφορο μέσο για την εμπέδωση της διχοτόμησης. Τούτο θα καθίστατο εφικτό εφόσον ο αποικιακός πληθυσμός εκλαμβανόταν όχι ως ολότητα, αλλά ως δύο διαφορετικά στοιχεία,

---

[305] Tahir Kodal (2013) *Unknown source about the solution of Cyprus Proble: The report presented by Prof. Dr. Nihat Erim to Prime Minister Adnan Menderes*, Belgi, Sayi 6, σ. 771 – 801, Διαθέσιμο στο: https://core.ac.uk/download/pdf/53026820.pdf

[306] Αυτός ο τρόπος διευθέτησης του ζητήματος θα συνιστούσε μία μέση λύση, προς την κατεύθυνση της οποίας είχαν, σύμφωνα με το υπόμνημα Ερίμ, λάβει χώρα σχετικές διαβουλεύσεις μεταξύ Άγκυρας, Λονδίνου, Αθηνών και Ουάσιγκτον. Αναφορικά προς τούτο είχε προηγηθεί πρόταση σχετικής διαμεσολαβητικής παρέμβαση από το Βέλγιο, διά του υπουργού των Εξωτερικών, Paul - Henri Spaak. Αναφορικά προς τον τρόπο διχοτόμησης, ο υφυπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας, Sir Ivone Kirkpatrick, είχε εισηγηθεί έναν εξ ημισείας διαχωρισμό, σύμφωνα με τον οποίο στην Ελλάδα θα αποδιδόταν το ανατολικό μέρος της νήσου, ενώ η Τουρκία θα ελάμβανε αντιστοίχως τη δυτική πλευρά. Εφόσον συντελείτο η διχοτόμηση, το Λονδίνο θα μπορούσε να διασφαλίσει πως θα παραχωρείτο σε αυτό μία περιοχή, η οποία θα λειτουργούσε ως βάση και δη για στρατιωτικούς σκοπούς. Φανούλα Αργυρού (2016) Sir Ivone Kirkpatrick, ο εμπνευστής της διχοτόμησης, *Τα Νέα – Διασπορά*, 31 Μαΐου 2016, Διαθέσιμο στο: https://tanea-diaspora.net/2016/05/31/sir-ivone-kirkpatrick-%CE%BF-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BD%CE%B5%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CF%87%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82/

δύο διαφορετικές κοινότητες, οι οποίες είχαν ως κύριο στοιχείο, που τις διέκρινε το θρήσκευμα, τουτέστιν Έλληνες Ορθόδοξοι και Μουσουλμάνοι Τούρκοι.[307]

Αναφύεται εκ του ως άνω δοθέντος σκεπτικού ένα εκ των πραγμάτων προβληματικό στοιχείο. Ο ανασταλτικός παράγοντας για τη διχοτόμηση ήταν η διασπορά του πληθυσμού. Οι Έλληνες και οι Τούρκοι δεν διαβιούσαν σε αμιγώς, εθνικά συμπαγείς γεωγραφικές περιοχές. Ήταν αναμεμειγμένα τα δύο στοιχεία σε όλη την επικράτεια της αποικίας. Σε ελάχιστες περιπτώσεις και δη χωριών, υπερίσχυε κατά μεγάλο ποσοστό το ένα ή το άλλο στοιχείο, γεγονός που αναδείκνυε την αντίληψη περί διχοτόμησης, κατά τα τουρκικά πρότυπα, έτι περαιτέρω δυσχερή.

Ως εκ τούτου, η οπτική της Άγκυρας, εξετάζοντας την προβληματική του ως άνω θέματος, θέτει ως στόχευση τη διχοτόμηση με έναν κατάλληλο τρόπο, που να μπορεί να προβλέψει πως η κάθε μία ξεχωριστή, διαφορετική ολότητα ως πληθυσμιακό σύνολο που θα διαβιεί στην εκάστοτε περιοχή, θα αξιώσει ή θα έχει τη δυνατότητα της επιλογής σε ποιο μέρος του κράτους θα θελήσει να ζήσει. Ως λογική συνέπεια θα μπορούσε να σημειωθεί πως η κάθε μία διαφορετική ολότητα, η οποία θα προσελάμβανε τεχνηέντως[308] εν συνεχεία την έννοια της κοινότητας, θα επέλεγε με βάση τους εθνικούς της προσανατολισμούς που θα εντασσόταν, δηλαδή ποιο μέρος της διχοτομημένης αποικίας θα εκλάμβανε ως πατρίδα της, το ελληνικό ή το τουρκικό.

Ο καθηγητής Erim, στο υπόμνημά του, καταγράφει πως εφόσον πραγματωθεί η διχοτόμηση, η κάθε μία ξεχωριστή ολότητα θα μπορεί κατά τρόπο ελεύθερο να αξιώσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσής της και άρα δεν θα κινδυνεύει να υποστεί την πίεση ή οποιασδήποτε μορφής εξαναγκασμό αποδοχής κυριαρχίας. Αν και το απαραίτητο και μη σαφώς αποσαφηνισμένο ως προς τον τρόπο πραγμάτωσής του πλαίσιο ήταν το στοιχείο της διχοτόμησης, σε περίπτωση εφαρμογής του θα επέρχετο αναγκαστικά βιαίως και θα καταστρατηγούσε σαφώς και την οποιαδήποτε δημοκρατική αρχή, δηλαδή δεν θα ελαμβάνετο υπόψη η αρχή της πλειοψηφίας. Ο τρόπος εφαρμογής της αρχής της αυτοδιαθέσεως, όπως καταγράφεται ανωτέρω, σαφώς και αντιτίθεται στο όλο πλαίσιο εφαρμογής της, όπως προνοείται από τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ. Παρόλα αυτά, συνιστούσε στην τουρκική θέαση ένα ενδεχόμενο, το οποίο δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί ως προς την πρακτική του εφαρμογή.

---

[307] Η μεγίστη πλειοψηφία του πληθυσμού της αποικίας συνίστατο από Έλληνες Ορθοδόξους της τάξεως του 1 προς 4., ενώ οι μουσουλμάνοι αντιστοιχούσαν σε περίπου 100.000. Σημειώνεται πως στην Κύπρο πέραν των Ελλήνων και Τούρκων διαβιούσαν και άλλα στοιχεία, Μαρωνίτες, Αρμένιοι και Λατίνοι, που αντιστοιχούσαν αριθμητικά κατά προσέγγιση σε 10.000, τα οποία θα επέλεγαν σε ποιο εκ των δύο κυρίων μερών θα εντάσσονταν.

[308] Κλέαρχου Κυριακίδη (2017) Οι καταβολές μιας διαιρετικής ιδέας, *Εφημερίδα Σημερινή*, 29 Ιανουαρίου 2017, Διαθέσιμο στο: http://www.sigmalive.com/simerini/politics/400437/oi-katavoles-mias-diairetikis-ideas

Η ουσιώδης παράμετρος έγκειτο στο ότι η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για το εκάστοτε προσλαμβανόμενο ως διακριτό πληθυσμιακό σύνολο, θα μπορούσε να πραγματωθεί, εφόσον είχε προηγηθεί ένας τύπος ή μια μορφή διχοτόμησης. Τότε και μόνον στις δύο διαφορετικές ολότητες θα υποβάλλοντο τα διάφορα ενδεχόμενα της αυτοδιάθεσης, όπου και το κάθε ένα σύνολο κατά τρόπο ελεύθερο, όμως σε διαφορετικές, διακριτές και κεχωρισμένες διαδικασίες, θα καλείτο να επιλέξει μεταξύ του εάν επιθυμούσε να παραμείνει στη μία ή στην άλλη περιοχή, δηλαδή να ενωθεί με την Ελλάδα και την Τουρκία αντιστοίχως, εν προκειμένω την ελληνική ή την τουρκική, εάν επιθυμούσε την ανεξαρτησία του ή εάν θα παρέμενε στην κυριαρχία της αποικιοκρατικής δύναμης.[309]

Ως τέταρτο ενδεχόμενο παρουσιάζεται η αυτοδιοίκηση της Κύπρου, την οποία και ενδεχομένως να προωθούσε η Μεγάλη Βρετανία ως μια λύση στο ζήτημα της νήσου.

Δ) η αυτοδιοίκηση της Κύπρου.

Αναφορικά προς την πραγμάτωση ενός τέτοιου σεναρίου, θα έπρεπε η τουρκική κυβέρνηση να βεβαιώσει πως ο πληθυσμός των Τουρκοκυπρίων θα διασφάλιζε την προστασία του και εν γένει τα όποια δικαιώματά του στο παρόν και στο μέλλον, όπως επίσης και θα αποκλειόταν ένα καθεστώς που θα διασάλευε την ασφάλεια της τουρκικής ηπειρωτικής ενδοχώρας.

Ως πέμπτη παράμετρος που θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής στο πλαίσιο επίλυσης του ζητήματος και η οποία συνιστούσε το πλέον απευκταίο σενάριο ως ολέθριο πλήγμα για την τουρκική ασφάλεια ήταν εκείνο της ενσωμάτωσης της Κύπρου στο ελληνικό κράτος.

Ε) Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Σε περίπτωση απόδοσης της νήσου στην Ελλάδα, αφενός ανατρεπόταν το ισοζύγιο των ισορροπιών που είχαν τεθεί με την Συνθήκη της Λωζάννης μεταξύ των δύο χωρών, περικυκλώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο την Τουρκία με τη δημιουργία ενός νοητού δακτυλίου, που εκτεινόταν από τις νήσους του Αιγαίου, περιλαμβάνοντας την Κύπρο, παραπέμποντας σε μια στρατηγική περικύκλωση του τουρκικού χώρου.

Ακόμη και εάν τούτο ετίθετο ως απομακρυσμένο μεν, αλλά πιθανό πλαίσιο διαπραγμάτευσης, η ηγεσία της Τουρκίας θα έπρεπε, σύμφωνα με την έκθεση Ερίμ, να αξιώσει να ενταχθεί ως μέρος ενός ευρύτερου πλέγματος θεμάτων, που αφορούσαν στις

[309] Σε μια υστερόβουλη προοπτική, η οποία σαφώς εξυπηρετεί τις τουρκικές επιδιώξεις, γίνεται αναφορά στο υπόμνημα πως «Δεν θα ήταν μάταιο για ένα μικρό αριθμό ατόμων να αλλάξουν, προκειμένου να μην καταπατηθεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης της τουρκικής κοινότητας, της προστασίας της κοινωνίας της Τουρκίας και της δημιουργίας μιας βίαιης αναταραχής και της αποφυγής μιας κακής καταιγίδας από εκεί. Ιδιαιτέρως, αυτή η ανταλλαγή μπορεί να γίνει παρέχοντας ανεπτυγμένα τεχνολογικά μέσα και ανέσεις της εποχής μας».

ελληνοτουρκικές σχέσεις στο σύνολό τους. Κατ' ουσίαν η διεκδίκηση της Άγκυρας θα εστιάζετο στη διάνοιξη μιας βεντάλιας εν είδει πακέτου, που θα περιλάμβανε σημεία, που στην τουρκική οπτική εκλαμβάνονταν ως αμφιλεγόμενα ή ζητήματα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, τα οποία προκαλούσαν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τριβή στις σχέσεις μεταξύ των χωρών. Συνεπώς, στην όποια διαπραγμάτευση θα μπορούσε να προκύψει ως εκ της απόδοσης της Κύπρου στην Ελλάδα, να επανεξετάζοντο ως θεματικές, μεταξύ άλλων και το καθεστώς των νήσων του Αιγαίου, το ζήτημα του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και των μουσουλμάνων που διαβιούσαν στη Δυτική Θράκη.[310]

[310] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Πρώτος. Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές*, Εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα, σ. 274 κ.ε.

ΙΙ.Β.5. Ο αποικιακός λαός και η αντίληψη περί ύπαρξης ξεχωριστών λαών

Με βάση τις ανωτέρω καταγραφείσες κατευθυντήριες γραμμές ως πιθανά ενδεχόμενα, επεξεργάστηκε ο καθηγητής Ερίμ τα δύο υπομνήματά του, που από το 1956 και εντεύθεν, μπορούν να εκληφθούν ως η βάση της τουρκικής στρατηγικής για την Κύπρο.[311] Όπως σχετικώς σημειώθηκε, το κύριο στοιχείο, το οποίο ετίθετο άνευ του οποίου ουδέν, ήταν η διαμόρφωση ενός ισχυρού νομικού ερείσματος, που θα θεμελίωνε τις αξιώσεις της Άγκυρας και επιπλέον θα προβάλλετο με τέτοιο τρόπο, ώστε να καθιστούσε την τουρκική συλλογιστική και τις εν γένει θέσεις της τουρκικής ηγεσίας κατανοητές από τα άλλα κράτη, προκειμένου να τύχει της ενεργού υποστήριξής τους.

Ένας επιπλέον λόγος για τούτο ήταν και το γεγονός πως το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε δημιουργήσει ως κυρίαρχο πρόταγμα την ιδέα της αποαποικιοποίησης. Στην περίπτωση της Κύπρου, ο καθηγητής Erim, υπεστήριξε πως η αποαποικιοποίηση θα μπορούσε να βρει την πραγμάτωσή της στο ενδεχόμενο της αυτοδιάθεσης και της αυτοκυβέρνησης, αλλά όπως σχετικώς προνοείται στο άρθρο 73 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, δηλαδή εστιαζόμενη στην αντίληψη λαών[312] και όχι λαού της εν λόγω αποικίας.[313]

---

[311] Robert Ellis (2010) The scandalous history of Cyprus, *The Guardian*, 3 Μαρτίου 2010, Διαθέσιμο στο: https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/mar/03/cyprus-turkey-eu-uk

[312] Σχετικώς σημειώνει στο υπόμνημά του προς την τουρκική κυβέρνηση πως «Είναι αρκετά εμφανές ότι σήμερα (1956) στην Κύπρο διαβιούν δύο ξεχωριστοί λαοί. Κατά κοινή ομολογία ο ελληνικός λαός επί της νήσου συνιστά την πλειοψηφία, αλλά υπάρχει επίσης ένας τουρκικός λαός με διαφορετική θρησκεία, διαφορετική γλώσσα, διαφορετικό παρελθόν, διαφορετικό μέλλον, διαφορετικές ελπίδες και προσδοκίες, οι οποίες δεν μπορούν να συμπίπτουν με εκείνες του ελληνικού λαού. Καθόσον οι αξιώσεις του ελληνικού λαού πρέπει να ικανοποιηθούν, οι προσδοκίες των Τούρκων πρέπει, επίσης, να ληφθούν υπόψη και να ικανοποιηθούν». Nihat Erim (2016) Reminiscenses on Cyprus, *Foreign Policy*, Διαθέσιμο στο: http://foreignpolicy.org.tr/reminiscenses-on-cyprus-nihat-erim/

[313] Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Κεφάλαιο 11. Διακήρυξη που αφορά μη αυτόνομες περιοχές. Άρθρο 73. «Τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών, που έχουν ή αναλαμβάνουν την ευθύνη να διοικούν περιοχές που οι λαοί τους δεν έχουν ακόμη επιτύχει πλήρη αυτοδιοίκηση, αναγνωρίζουν την αρχή ότι προέχουν τα συμφέροντα των κατοίκων αυτών των περιοχών και δέχονται ως ιερή αποστολή την υποχρέωση να προωθήσουν όσο γίνεται περισσότερο, μέσα στο σύστημα της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που καθιερώνεται με το Χάρτη αυτόν, την ευημερία των κατοίκων αυτών των περιοχών, και για αυτόν το σκοπό: α. να εξασφαλίζουν, με τον οφειλόμενο σεβασμό για τον πολιτισμό των λαών αυτών, την πολιτική, οικονομική και κοινωνική τους πρόοδο, καθώς και τη μορφωτική τους ανάπτυξη, τη δίκαιη μεταχείρισή τους και την προστασία τους από καταχρήσεις της εξουσίας. β. να αναπτύσσουν την ικανότητά τους για αυτοδιοίκηση, να λαμβάνουν υπόψη τους πολιτικούς πόθους των λαών και να τους βοηθούν στην προοδευτική ανάπτυξη των ελεύθερων πολιτικών θεσμών τους, σύμφωνα με τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή και στον πληθυσμό της και με τα ποικίλα στάδια αναπτύξεώς τους. γ. να ενισχύουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. δ. να προωθούν εποικοδομητικά μέτρα αναπτύξεως, να ενθαρρύνουν την έρευνα και να συνεργάζονται μεταξύ τους και, όταν και όπου χρειάζεται, με τους ειδικευμένους διεθνείς οργανισμούς, αποβλέποντας στην ουσιαστική επίτευξη των κοινωνικών, οικονομικών και επιστημονικών σκοπών που ορίζονται σε αυτό το Άρθρο και ε. να υποβάλλουν τακτικά στο Γενικό Γραμματέα, για ενημέρωσή του, εφόσον δεν υπάρχουν περιορισμοί που να επιβάλλονται από το σύνταγμα ή από λόγους δημόσιας ασφάλειας, στατιστικές και άλλες πληροφορίες τεχνικής φύσεως, σχετικές με τις οικονομικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές συνθήκες στις περιοχές για τις οποίες είναι αντιστοίχως υπεύθυνα, εκτός από τις περιοχές εκείνες για τις οποίες έχουν εφαρμογή τα Κεφάλαια 12 και 13».

Η θέση της Βρετανίας υιοθετούσε την ως άνω αντίληψη, δηλαδή την αποδοχή καταρχήν της αρχής της αυτοδιαθέσεως, αλλά σχηματοποιούμενη υπό τη μορφή της αυτοκυβέρνησης. Προς επίρρωση αυτής της θέσης σημειώνεται πως λόγω της διεθνούς κινητικότητας ως προς τις διαδικασίες της αποαποικιοποίησης, τυχόν υποστήριξη της Τουρκίας σε διατήρηση του αποικιοκρατικού καθεστώτος, δεν θα εκλαμβανόταν με συμπάθεια εντός των κόλπων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και δη της Γενικής του Συνελεύσεως. Βάσει τούτου, η τουρκική επιχειρηματολογία δεν θα μπορούσε ταυτοχρόνως να αναφέρεται σε δικαιώματα επί της νήσου, τα οποία προκύπτουν ένεκα γεωγραφικών, ιστορικών και στρατηγικών παραγόντων, ενώ ταυτόχρονα να υποστηρίζεται η θέση περί διατήρησης της υπάρχουσας κατάστασης της Κύπρου στο πλαίσιο της αποικιακής βρετανικής κατοχής.

Επομένως, η τουρκική θέση, αξιοποιώντας τις πρόνοιες που αναγνωρίζονταν στο άρθρο 73 (2) επικεντρωνόταν στην επιχειρηματολογία της στο ειδικό πλαίσιο των συνθηκών, που υπήρχαν στην Κύπρο, με κύριο άξονα την παρουσία δύο διαφορετικών οντοτήτων, οι οποίες παρέπεμπαν σε δύο διαφορετικούς λαούς, διακρίνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το αποικιακό συλλογικό υποκείμενο. Υπερθεματίζοντας επ' αυτής της προοπτικής και εφόσον τούτη καθίστατο αποδεκτή, τότε εκ των πραγμάτων θα διαμορφώνονταν οι προϋποθέσεις δρομολόγησης διαδικασιών για αναγνώριση ξεχωριστού δικαιώματος αυτοκυβέρνησης ή αυτοδιάθεσης για κάθε ένα από τους λαούς.

Τούτο θα είχε ως συνέπεια, η μειοψηφία των Τούρκων να αναγνωριστεί ως διακριτή, θεσμική ολότητα και εξ' αυτού να μην υπόκειται στις στοχεύσεις και τις επιδιώξεις της από τον ελληνικό παράγοντα, που συνιστούσε πλειοψηφία, η οποία σε περίπτωση εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής θα ήταν σε θέση να καθοδηγήσει τις ενέργειες της μειονότητας στο παρόν ή στο μέλλον. Η αναγνώριση στους Τούρκους καθεστώτος ισοτιμίας με τους Έλληνες σε θεσμικό επίπεδο, συνιστούσε θεμέλιο της τουρκικής αντίληψης.

Επ΄αυτής της προσέγγισης δομήθηκε στη συνέχεια και το κράτος της Κύπρου, του οποίου το αξονικό σημείο παραπέμπει στην ανατροπή της αρχής της πλειοψηφίας διά της εφαρμογής του δικοινοτισμού.[314] Πέραν τούτου, στην προβολή ενός χρονικού ορίζοντα μακράς διαδρομής η Άγκυρα δεν θεωρούσε πως οι αριθμητικές αναλογίες ή τα ποσοστά μεταξύ των δύο κοινοτήτων θα παρέμεναν αμετάβλητα, αλλά ήταν ρευστά.[315] Αντιθέτως, οι

[314] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας

[315] «Κατά συνέπεια, λόγω του ότι σε μια δεδομένη στιγμή, μέσα στη ροή της ιστορίας, ο ένας πληθυσμός σε σύγκριση με τον άλλο πληθυσμό έχει υπερτερήσει κατά εκατό ή διακόσιες χιλιάδες, δεν είναι επαρκής λόγος να καθορίσει την αιώνια τύχη μιας μεγαλονήσου, όπως η Κύπρος. Δεν δύναται να την καθορίσει. Και μάλιστα αν λάβει κανείς υπόψη του ότι ένα τέτοιο νησί μπορεί να αποτελέσει ένα τρομακτικό κίνδυνο για την ασφάλεια μιας χώρας 25 εκατομμυρίων (σήμερα είναι 40 εκατομμύρια), όπως είναι η Τουρκία. Είναι αναπόφευκτη αναγκαιότης να συγκρίνουμε τις 380 χιλιάδες, όχι με τις 100

πρόσκαιρες αναλογίες αποτελούσαν ένα δεδομένο που αφορούσε στο παρόν, το οποίο στον ρου της ιστορίας θα ήταν ευκόλως ανατρέψιμο. Συνεκδοχικά, μετά τη θεσμική αναγνώριση ύπαρξης διακριτών λαών και εφόσον προκύψει ως ενδεχόμενο η επιλογή σε σχέση με την διαμόρφωση του μέλλοντος, αυτή η επιλογή θα ήταν απαραίτητο να τεθεί κατά τρόπο διακριτό σε μια διαδικασία δημοψηφίσματος.

Η εγγύτητα των τουρκικών παραλίων και της ηπειρωτικής ενδοχώρας, δηλαδή η γεωγραφική θέση της νήσου και άρα η κατοχή ή ο έλεγχός της από αντιλαμβανόμενη ως εχθρική δύναμη, εν προκειμένω την Ελλάδα, συνιστούσε ρυθμιστικό παράγοντα, όχι μόνο για την ασφάλεια της Τουρκίας, αλλά και για το μέλλον της σε μακρό ορίζοντα χρόνου. Η γεωπολιτική θέση της Κύπρου, ευρισκομένης στο άκρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου, συνορεύουσας προς τα τουρκικά παράλια, ήταν και εξακολουθεί να είναι θεμελιώδους σημασίας, όχι μόνο για το σύστημα ασφάλειας της Τουρκίας, για τη δρομολόγηση των οικονομικών της συμφερόντων και επομένως της ανάπτυξης ενός τέτοιου σχεδιασμού, που δεν θα επέτρεπε να ακολουθήσει η Κύπρος τη μοίρα των Δωδεκανήσων, τα οποία και ενσωματώθηκαν το 1947 στην Ελλάδα.[316]

Επομένως, στη συλλογιστική που διαπνέει τις εκθέσεις που υποβλήθησαν στον Τούρκο πρωθυπουργό, η αντίληψη των δύο διαφορετικών στοιχείων στην Κύπρο και ο παράγοντας της ασφάλειας ήταν τα κύρια εφαλτήρια, επί των οποίων εδομείτο η τουρκική αντίληψη. Εάν αυτά διευθετούνταν κατά τρόπο ωφέλιμο για τα συμφέροντα της Άγκυρας, τότε η αρχή της αυτοδιαθέσεως θα μπορούσε να εφαρμοστεί. Η αντίληψη περί δύο λαών στην Κύπρο θα λειτουργήσει ως νομιμοποιητική βάση έκτοτε για την εμπέδωση του κοινοτικού πλαισίου στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά και στη συνέχεια για τη μονομερή ανακήρυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» κατά το 1983.[317] Η έννοια των δύο λαών θα σχηματοποιηθεί στην αντίληψη της πολιτικής ισότητας, όπου όπως σημειώνει ο Denktash «εάν διαφορετικοί λαοί, των οποίων η πολιτική ισότητα καταστεί αποδεκτή, πρόκειται να ενωθούν σε έναν πολιτικό σχηματισμό και αναμένεται να

χιλιάδες, αλλά με τα 25 εκατομμύρια». Επίσης, σ. 294: «Η εγκατάλειψη της Κύπρου είναι δυνατόν να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στον καθορισμό της τύχης των 25 εκατομμυρίων Τούρκων, σε τούτο ή στο άλλο σύστημα διακυβέρνησης, εκ του ότι το ζήτησε η ελληνική μειοψηφία, δηλαδή επειδή το ζήτησαν έναντι των 25 εκατομμυρίων 380 χιλιάδες άτομα. Πώς είναι δυνατόν να γίνεται εμμονή πάνω σε μια φόρμουλα, η οποία θα προκαλέσει τόσον ευρείες απηχήσεις, μόνο και μόνο για να ικανοποιηθούν τα άκρα εθνικιστικά αισθήματα 380 χιλιάδων Ελλήνων». Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η άλλη πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955-1963)*, Εκδόσεις Γραμμή, σ. 274-390

[316] İsmail Tansu (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (μετάφραση Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Bolan Printing Limited, σ. 277

[317] Rauf Denktash (1990) *Turkish Republic of Northern Cyprus. Recognition – A Right, Speech delivered by H.E. President Rauf Denktash at Eastern Mediterranean University* (Gazimagusa, 21 November 1990).

διαμορφώσουν μια ομοσπονδιακή ή συνομοσπονδιακή ενότητα, τότε η αναγνώριση του δικαιώματος του κάθε ενός για αυτοδιάθεση καθίσταται αναγκαιότητα».[318]

[318] Rauf Denktash (1990) *Turkish Republic of Northern Cyprus. Recognition – A Right, Speech delivered by H.E. President Rauf Denktash at Eastern Mediterranean University* (Gazimagusa, 21 November 1990)., σ. 7

ΙΙ.Γ. «Εποικοδομητική» σύνθεση: Η οπτική της Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς την Κύπρο

ΙΙ.Γ.1. Χρονολογική διαίρεση της βρετανικής παρουσίας στην Κύπρο

Η αποικιοκρατική περίοδος για την Κύπρο εκκινεί από το καλοκαίρι του 1878 και θα διαρκέσει για διάστημα 82 ετών, μέχρι και την ανακήρυξη της Κύπρου σε ανεξάρτητο κράτος κατά το 1960. Η πολιτική ηγεσία της Μεγάλης Βρετανίας στα τέλη του 19ου αιώνα αντιλαμβανόταν τη νήσο στο πλαίσιο των στρατηγικών της ενδιαφερόντων και επιδιώξεων, που συνδέονταν με τις υπερπόντιες αποικίες της στις Ινδίες και κατά συνέπεια τον έλεγχό τους. Στην αντίληψη του Λονδίνου, η Κύπρος θα λειτουργούσε ως ναυτική βάση, κόμβος εμπορικός, διαμετακομιστικός, αλλά και γεωπολιτικός[319], αλλά και ως «κρίκος» μιας αλυσίδας, που νοητώς εκτεινόταν από τη Μεσόγειο προς τον Ινδικό ωκεανό, διασυνδέοντας τις διάφορες βρετανικές κτήσεις. Στη συλλογιστική τούτη εκλαμβάνεται ως επιπρόσθετο δεδομένο το γεγονός πως η αποικιοκρατική δύναμη είχε στην κατοχή της, τόσο το Σουέζ, την Αίγυπτο, όσο και το Γιβραλτάρ.[320] Ως απότοκος πολιτικών σκοπιμοτήτων και εξυπηρέτησης στρατηγικών συμφερόντων, η Βρετανία του Λόρδου Beaconsfield Disraeli (Μπίκονσιλντ Ντισραέλι), συνήψε αρχικώς μυστική συμφωνία με τον Οθωμανό Σουλτάνο, που προνοούσε την εκχώρηση της διοίκησης της Κύπρου στο Λονδίνο με αντάλλαγμα την υποστήριξη των οθωμανικών κτήσεων από το ενδεχόμενο ρωσικής επίθεσης. Αυτό το πλαίσιο συνομολογήθηκε κατά τις παραμονές του Συνεδρίου του Βερολίνου.[321]

Η αντίδραση των κατοίκων της νήσου σε αυτή τη μεταβολή διοικήσεως ήταν θετική, κυρίως λόγω του γεγονότος πως εκτιμούσαν ότι το χριστιανικό έθνος τούτο θα υποστήριζε τα αιτήματα της μεγίστης πλειοψηφίας για ενσωμάτωση της νήσου στον κορμό του ελλαδικού κράτους.[322] Επίσης, ανέμενε ο λαός της Κύπρου από τη Βρετανία την εφαρμογή και

---

[319] Monneypenny W. F., Buckle G. E. (1929) *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*, Vol.2, John Murray: London, σ.1163

[320] Για την εξέλιξη της Βρετανικής Αυτοκρατορίας σε σχέση με τον αριθμό των κτήσεών της σε διαδοχικές χρονικές περιόδους από τις αρχές του 18ου αιώνα μέχρι και το 1914 αποτυπώνεται στον σύνδεσμο που ακολουθεί η σχετική χαρτογράφηση, της οποίας η αρχική αναφορά παραπέμπει στο Lawrence James (1994) *The Rise and Fall of the British Empire*, St. Martin's Press, New York: σ 60, 175 και 352. Διαθέσιμο στο https://web2.uvcs.uvic.ca/courses/lawdemo/mod02/EMPIRE.htm

[321] 1) Convention of Defensive Alliance between Great Britain and Turkey with Respect of the Asiatic Provinces of Turkey, Article 1. Signed at Constantinople, 4th June 1878 and 2) Annex To the Preceding Convention. Υπογράφθηκε στην Κωνσταντινούπολή, 1η Ιουλίου 1878. Βλ. Hill G. (1952) *A History of Cyprus: The Ottoman Province, The British Colony, 1571-1948*.Vol. 4. Cambridge: The University Press, σ. 300-303

[322] Stavros Panteli (1984) *A new history of Cyprus: from the earliest times to the present day*, East-West Publications, σ. 54

εμπέδωση στη νήσο μιας πιο φιλελεύθερης πολιτικής[323], «προσδοκών ότι θα καταστήσει πραγματικώς τον νόμο βασιλέα των πολιτών και υποσχόμενος ότι θα ακολουθήση πιστώς την ευθείαν οδόν της αληθείας, του καθήκοντος και της ελευθερίας», όπως σχετικώς ανέφερε ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος όταν υπεδέχθη στη Λευκωσία τον Sir Garnet Woolseley.[324] Τούτη θα αντανακλούσε αφενός σε ευνοϊκότερες και επί το δημοκρατικότερον συνθήκες διαβίωσης και συμμετοχής του πληθυσμού στην άσκηση της εξουσίας[325], όσο και, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, δρομολόγησης πολιτικών, που θα καθιστούσαν εφικτή την πολιτική χειραφέτηση της νήσου και την ένωσή της με την Ελλάδα, όπως τούτη είχε προηγηθεί στην περίπτωση παραχώρησης των Ιονίων νήσων[326] στο ελλαδικό κράτος το 1864.[327] Επ' αυτών των δεδομένων στηρίζετο και η εξαγγελία της βρετανικής διοίκησης, όπως τούτη παρατίθεται στην πρώτη προκήρυξη του Woolseley της 23ης Ιουλίου 1878, όταν ανέφερε πως «η νήσος θα διοικηθή άνευ διακρίσεως φυλής ή θρησκεύματος, η δικαιοσύνη θα αποδίδηται εξ ίσου προς όλους. Επίσης παν πρόσωπον θα απολαύη της εν ισότητα και αμεροληψία προστασίας του νόμου. Δεν θα αμεληθή δε ουδέν μέτρον, συντελούν εις την ηθικήν και υλικήν προαγωγήν και την ευημερίαν του λαού…συνάδουσι προς δικαίαν και καλήν διοίκησιν και προς τας αρχάς εκείνας του πολιτισμού και της ελευθερίας…».[328]

Παρόλο που η βρετανική διοίκηση της νήσου εμπέδωσε ένα θεσμικό πλαίσιο δικαιοσύνης και διοικητικών μηχανισμών, εντούτοις επ' ουδενί δεν ενέδωσε σε διαδοχικά αιτήματα των Ελλήνων για ενσωμάτωση στο ελλαδικό κράτος, αρνούμενη τούτη επιμόνως.[329] Η αξίωση των Ελλήνων, δηλαδή εν προκειμένω των μη μουσουλμανικών στοιχείων που

---

[323] Viscount Garnet Wolseley Wolseley (1992) *Cyprus 1878: the journal of Sir Garnet Wolseley*, Cultural Centre of the Cyprus Popular Bank

[324] Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας (1972) *Τα Οκτωβριανά*, Έκδοση Υπουργείου Παιδείας Κύπρου, σ. 15

[325] Απόσπασμα από την προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου προς τον Άγγλο Ύπατο Αρμοστή στην Λευκωσία κατά την 30η Ιουλίου 1878. Βλ. Παναγιώτης Παπαδημήτρης (1980) *Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου, 1878 – 1978, τ. Α'*, Λευκωσία, σ. 290 «Και τω όντι έθνος μέγα και ευγενές και μεγαλουργόν, οίον το αγγλικόν, κυβέρνησις πεφωτισμένη και φιλάνθρωπος και πατρική, οία η αγγλική, δεν είναι αμφιβολία ότι τους υπό την κραταιάν αυτής αιγίδα διατελούντες λαούς κυβερνά διά θεσμών φιλελευθέρων και αρμοδίων ώστε να προάγωνται βαθμηδόν επί το βελτίον και να ευδαιμονώσιν. Ελπίζομεν λοιπόν, ότι το εντεύθεν άρχεται νέα ζωή διά τους κατοίκους της Κύπρου, νέα περίοδος ευκλεής, ήτις θέλει αφήση εποχήν εις την ιστορίαν του τόπου. Ελπίζομεν ότι θέλομεν διδαχθή πάντες, άνευ εξαιρέσεως φυλής ή θρησκεύματος, ότι «ο νόμος πάντων βασιλεύς», ότι πάντες ενώπιον του νόμου θέλομεν έχη ίσα δικαιώματα να εξασκώμεν και ίσα καθήκοντα να φυλάττωμεν, διότι των δικαιωμάτων η ισότης συνεπάγεται την ισότητα των καθηκόντων, ούτω τοίνυν θέλομεν εθισθή εις την οδόν την ευθείαν, εις την οδόν δηλονότι της αληθείας, του καθήκοντος και της ελευθερίας».

[326] Stefanos Xenos (1865) *East and West, a Diplomatic History of the Annexation of the Ionian Islands and Greece concluded between 1797 – 1864*, Trubner and Co

[327] Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2005) *Στρατηγικές του Κυπριακού, Η δεκαετία του πενήντα*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 25 κ.ε., (2003) Κυπριακές Σπουδές: Δελτίον της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Τόμος 67 – 68, σ. 11

[328] Φίλιος Ζαννέτος (1911) *Σύγχρονος ιστορία της Κύπρου, Τόμος Β'*, Λάρνακα, σ. 43

[329] Orr Sir C.W. J. (1918) *Cyprus under British rule*, (επανεκτύπωση Zeno 1972) σ.60, Mirbagheri F. (2007) *Historical Dictionary of Cyprus*, Scarecrow Press, INC, 2010, σ. 78 και O'Malley B., Graig I. (2007) *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, I.B.Tauris, σ. 13

διαβιούσαν στο νησί και ασπάζονταν τον χριστιανισμό, αντλούσε τη θεμελίωσή της στην διαμορφωθείσα σε ένα ιστορικό διάγραμμα πολιτική αρχή της αυτοδιάθεσης και στην εφαρμογή της αρχής των εθνοτήτων.[330] Βάσει της αρχής των εθνοτήτων ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, Ιωάννης Καποδίστριας, είχε συμπεριλάβει στο πλαίσιο των διεκδικήσεων του ελληνικού κράτους και την Κύπρο.[331] Μια καταρχήν χρονολογική διαίρεση της βρετανικής παρουσίας στη νήσο, που στηρίζεται στις μεταβολές ως προς τη διοίκηση και την κυριαρχία που έλαβαν χώρα, διαρθρώνει το διάστημα των 82 ετών της βρετανικής αποικιοκρατικής κατοχής ως κατωτέρω.

[330] Γιώργος Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης (1981) Κύπρος, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σ. 327.

[331]«Ερωτήματα γενόμενα παρά του Κ. Ουίλλμοτ Όρτον προς τον Ι. Καποδίστριαν, και τούτου αποκρίσεις. Παρισίοις 3 Οκτωβρίου 1827. «Ποια όρια η Ελλάς επέβαλεν εις την γεωγραφικήν έκτασίν της; Τα όρια της Ελλάδος από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος, ούτε αι πολύμορφι συμφοραί, ούτε η δορικτησία, ουδέποτε ισχύσαν να παραγράψωσι, διεγράφησαν δε από του 1821 διά του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου, και εις τας πολυαρίθμους ναυμαχίας τε και πεζομαχίας εν αις εδοξάσθη το γενναίον τούτον έθνος». Ιωάννης Αντωνίου Καποδίστριας (1841) *Επιστολαί Ι.Α. Καποδίστρια Α', Κυβερνήτου της Ελλάδος, Διπλωματικαί, Διοικητικαί και Ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831*. Αθήνησιν, Τύποις Κωνσταντίνου Ράλλη, σ. 190

Πίνακας 5: Βρετανική διοίκηση και κυριαρχία στη νήσο (Ιούνιος 1878 – Αύγουστος 1960)

Βρετανική κυριαρχία στη νήσο (Ιούνιος 1878 – Αύγουστος 1960)	
1878 – 1914	Διοίκηση της νήσου από Μεγάλη Βρετανία.
1914 – 1925	Προσάρτηση της νήσου από Μεγάλη Βρετανία
1925 – 1960	Αποικία του Στέμματος

Πίνακας 6: Βρετανική διοίκηση της Κύπρου, Θεσμός του Υπάτου Αρμοστή (1878 – 1925) και Θεσμός του Κυβερνήτη της αποικίας του Βρετανικού Στέμματος (1925 – 1960)

Βρετανική διοίκηση της Κύπρου	
Θεσμός του Υπάτου Αρμοστή (1878 – 1925)	
22 Ιουλίου 1878 - 23 Ιουνίου 1879	Sir Garnet Joseph Wolseley
23 Ιουνίου 1879 - 9 Μαρτίου 1886	Sir Robert Biddulph
9 Μαρτίου 1886 - 5 Απριλίου 1892	Sir Henry Ernest Gascoyne Bulwer
5 Απριλίου 1892 - 23 Απριλίου 1898	Sir Walter Joseph Sendall
23 Απριλίου 1898 - 17 Οκτωβρίου 1904	Sir William Frederick Haynes Smith
17 Οκτωβρίου 1904 - 12 Οκτωβρίου 1911	Sir Charles Anthony King-Harman
12 Οκτωβρίου 1911 - 8 Ιανουαρίου 1915	Hamilton Goold-Adams
8 Ιανουαρίου 1915 - 31 Δεκεμβρίου 1918	Sir John Eugene Clauson
31 Δεκεμβρίου 1918 - 10 Μαρτίου 1925	Sir Malcolm Stevenson
Θεσμός του Κυβερνήτη της αποικίας του Βρετανικού Στέμματος (1925 – 1960)	
10 Μαρτίου 1925 - 30 Νοεμβρίου 1926	Sir Malcolm Stevenson
30 Νοεμβρίου 1926 - 29 Οκτωβρίου1932	Sir Ronald Storrs
29 Οκτωβρίου1932 - 8 Νοεμβρίου 1933	Sir Reginald Edward Stubbs
8 Νοεμβρίου 1933 - 4 Ιουλίου 1939	Sir Herbert Richmond Palmer
4 Ιουλίου 1939 - 3 Οκτωβρίου1941	William Denis Battershill
3 Οκτωβρίου 1941 - 24 Οκτωβρίου1946	Charles Campbell Woolley
24 Οκτωβρίου1946 - 4 Αυγούστου 1949	Reginald Fletcher, 1st Baron Winster
4 Αυγούστου 1949 – 1954	Sir Andrew Barkworth Wright
1954 - 25 Σεπτεμβρίου 1955	Sir Robert Perceval Armitage
25 Σεπτεμβρίου 1955 - 3 Δεκεμβρίου 1957	Sir John Alan Francis Harding
3 Δεκεμβρίου 1957 - 16 Αυγούστου 1960	Sir Hugh Mackintosh Foot

Σημαία της Κύπρου κατά τη διάρκεια της βρετανικής κατοχής

Στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτικής, που αφορούσε στη διοίκηση των κτήσεων, αποικιών και των ελεγχόμενων από τη Μεγάλη Βρετανία εδαφών, η Κύπρος αποκτά την πρώτη της σημαία λίγα χρόνια μετά το 1878, η οποία φέρει το ακρωνύμιο CHC (Cyprus High Commissioner), δηλαδή Ύπατος Αρμοστής για την Κύπρο.

Ως αποικία του Βρετανικού Στέμματος λαμβάνει διαφορετική σημαία, η οποία πλέον δεν φέρει την ένδειξη του Ύπατου Αρμοστή, αλλά έχει ως έμβλημα δύο κόκκινους λέοντες, που παραπέμπουν στην ιστορική διαδρομή της νήσου και στην κατάκτησή της από τον βασιλιά της Αγγλίας στα μέσα του 12ου αιώνα, Ριχάρδο τον 1ο, τον Λεοντόκαρδο. Οι λέοντες αποτελούσαν τμήμα του εμβλήματος του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου, ο οποίος καθοδόν προς τους Αγίους Τόπους για να συμμετάσχει στην Γ' Σταυροφορία, βρέθηκε λόγω θαλασσοταραχής στο νησί, του οποίου τη θέση έκρινε ως σημαντική στρατηγικά, αποφασίζοντας εν τέλει να το καταλάβει ολοκληρωτικά.

Η σημαία αυτή της αποικίας του Στέμματος με το έμβλημα των δύο λεόντων, διατηρήθηκε μέχρι και την ανακήρυξη της Κύπρου σε ανεξάρτητο κράτος το 1960. Υπεστάλη τα μεσάνυκτα της 15ης Αυγούστου 1960 υπό το σάλπισμα της τρομπέτας και εικοσιενός πυροβολισμών, που σημείωναν τη γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ως πρώτη περίοδος τοποθετείται το διάστημα από την άφιξη των Βρετανών μέχρι και το 1914, χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η Κύπρος, ενώ διοικείτο από τη Μεγάλη Βρετανία, εθεωρείτο τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με την έναρξη του Ά Παγκοσμίου Πολέμου και τη συμπόρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τις Κεντρικές Δυνάμεις, δηλαδή με το αντίπαλο στρατόπεδο της Βρετανίας, η Βρετανία προσήρτησε τη νήσο. Ως εκ τούτου, η δεύτερη περίοδος της αποικιακής διοίκησης αναφέρεται στα έτη 1914 – 1925, δηλαδή από την 5η Νοεμβρίου 1914 μέχρι και τη 10η Μαρτίου 1925, όταν η Μεγάλη Βρετανία ανακήρυξε επισήμως τη νήσο ως αποικία του Στέμματος. Η τρίτη περίοδος οριοθετείται σε ένα διάστημα 35 ετών, δηλαδή από το 1925 μέχρι και την ανακήρυξη της Δημοκρατίας το 1960.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και ιδιαιτέρως μετά τα γεγονότα των Οκτωβριανών του 1931[332], η αποικιακή διοίκηση εφάρμοσε μια αυταρχική πολιτική εις βάρος του πληθυσμού της νήσου, περιορίζοντας κατ΄ αυτό τον τρόπο τα συνταγματικά δικαιώματα των κατοίκων και επιβάλλοντας καταπιεστική πολιτική. Η διοίκηση των Βρετανών, ήδη από τις απαρχές της άφιξής τους, παραχωρούσε δικαιώματα στον πληθυσμό της αποικίας με τη θέσπιση νόμων και θεσμών. Ως πρακτική εφαρμογή, όμως, οι θεσμοί που δημιουργήθηκαν δημιουργούσαν ένα διαιρετικό πλαίσιο μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Η διάκριση που ακολουθήθηκε δεν αναφερόταν στην εθνική καταγωγή των αποικιακών υποκειμένων, αλλά στη θρησκευτική τους πίστη. Τοιουτοτρόπως, ο πληθυσμός γινόταν αντιληπτός ως δύο σύνολα, αφενός τους μουσουλμάνους και αφετέρου τους μη μουσουλμάνους.[333] Στην Κύπρο εφαρμόσθηκε, τρόπον τινά, το οθωμανικό σύστημα των μιλετιών, σε συνδυασμό με τη δημοκρατική αρχή των εκλογών με πλειοψηφικό σύστημα. Σε αυτή τη συλλογιστική, όπως θα διαφανεί και κατωτέρω, οι Βρετανοί θέσπισαν κατά τον Σεπτέμβριο του 1878, κατόπιν απόφασης του Αρμοστή, το Νομοθετικό Συμβούλιο.[334]

---

[332] Βίας Λιβαδάς, Πέτρος Παπαπολυβίου, Γιάννης Σπανός (2004) *Η εξέγερση του Οκτώβρη 1931: Τα Οκτωβριανά*, Βίας Λιβαδάς

[333] Alexis Rappas (2014) *Cyprus in the 1930s: British Colonial Rule and the Roots of the Cyprus Conflict*, I. B. Tauris, σ. 6

[334] (1977) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: Νεότερος Ελληνισμός (1833 – 1881, 1881 – 1913, 1913 – 1941)*, Εκδοτική Αθηνών, σ. 388

ΙΙ.Γ.2.Νομοθετικό Συμβούλιο[335]

Το σώμα (Legislative Council) αυτό ήταν υπεύθυνο για τη θέσπιση των νόμων στην Κύπρο.[336] Ο πρώτος Ύπατος Αρμοστής στην Κύπρο, Sir Garnet Woolseley, απεφάσισε την εγκαθίδρυση του Νομοθετικού Συμβουλίου τον Σεπτέμβριο του 1878[337], το οποίο συνήλθε για πρώτη φορά στις αρχές Δεκεμβρίου του ιδίου έτους.[338] Τα πρώτα έτη το Νομοθετικό Συμβούλιο αποτελείται από επτά μέλη και τον πρόεδρό του. Τέσσερα μέλη ήταν Βρετανοί ανώτεροι διοικητικοί υπάλληλοι και τρία μέλη Κύπριοι, οι οποίοι διορίζονταν από τον Ύπατο Αρμοστή και είχαν διετή θητεία. Κανείς εκ των εκπροσώπων των Κυπρίων δεν γνώριζε την αγγλική γλώσσα.[339]

Πίνακας 7: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1878 – 1882

Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1878 – 1882 (7 μέλη + Πρόεδρος)	
4 Βρετανοί	3 Κύπριοι

Πρόεδρος του Συμβουλίου ήταν εξορισμού ο Ύπατος Αρμοστής, ο οποίος διατηρούσε και την αποφασιστική ψήφο. Παράλληλα, το Διάταγμα εν Συμβουλίω εγκαθίδρυε ένα Εκτελεστικό Συμβούλιο για να συμβουλεύει τον Ύπατο Αρμοστή, ο οποίος όμως δεν ήταν υποχρεωμένος να λαμβάνει υπόψη του ή να συμμορφώνεται με τις συμβουλές του.[340] Αυτού του είδους το Σύνταγμα ήταν γενικώς παρόμοιο με εκείνα που δίνονταν στις αποικίες του Στέμματος, στις οποίες το Στέμμα ασκούσε πλήρη έλεγχο επί της νομοθεσίας.[341] Η οριστική μορφή του Νομοθετικού Συμβουλίου διαμορφώθηκε τέσσερα έτη αργότερα, δηλαδή κατά το 1882.[342]

Κατά το 1882 το Σύνταγμα που αναδιαμορφώθηκε και εκπονήθηκε για την Κύπρο από το Λονδίνο προέβλεπε πως τα μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου θα ήταν δεκαοκτώ, δώδεκα αιρετά, μη επίσημα και έξι ex officio. Εξ' αυτών, εννέα μέλη θα ήταν μη μωαμεθανοί

---

[335] London Gazette, 1 Οκτωβρίου 1878, σ. 5369 - 5371

[336] Χρίστος Κ. Κυριακίδης (2016) *Το Κυπριακό Νομοθετικό Συμβούλιο (1878 – 1931). Ίδρυση, λειτουργία και κοινοβουλευτικές αντιπαραθέσεις: Συνταγματικές ελευθερίες υπό περιορισμό και αμφισβήτηση*, Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας

[337] Order of Her Majesty in Council regulating the Government of Cyprus, Βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931*. Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 527 - 533

[338] Ο Woolseley απεχώρησε από την Κύπρο στις 21 Μαΐου 1879 και τον διαδέχθηκε ο Ρόμπερτ Μπίνταλφ.

[339] George Hill (1952_1) (2010) *A History of Cyprus, Volume 4*, Cambridge University Press, σ. 417

[340] George Hill (1952_1) (2010) *A History of Cyprus, Volume 4*, Cambridge University Press, σ. 416

[341] Criton G. Tornaritis (1980) *Cyprus and its constitutional and other legal problems*, Ηλεκτρονική Έκδοση, Διαθέσιμο στο: https://tornaritislaw.com/cyprus-and-its-constitutional-and-other-legal-problems/

[342] Order in Council 30 Νοεμβρίου 1882

και τρία μέλη μωαμεθανοί, οι οποίοι θα εκλέγονταν αντιστοίχως από μη μουσουλμάνους και μουσουλμάνους. Τα υπόλοιπα έξι μέλη, που θα ήταν Βρετανοί, θα διορίζονταν από τον Ύπατο Αρμοστή, δηλαδή από την αποικιακή κυβέρνηση. Ο Βρετανός κυβερνήτης, ο οποίος ήταν πρόεδρος του Νομοθετικού Συμβουλίου διατηρούσε νικώσα ψήφο, ενώ η Βρετανία διατηρούσε το δικαίωμα να νομοθετεί με Διατάγματα εν Συμβουλίω. Κατ' αυτό τον τρόπο, η εκάστοτε απόφαση του Νομοθετικού Συμβουλίου ήταν σε μεγάλο βαθμό προδιαγεγραμμένη.

Πίνακας 8: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1882

Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1882 (18 μέλη)		
9 Έλληνες βουλευτές	3 Τούρκοι βουλευτές	6 Βρετανοί

Ως εκ τούτου, η πλασματική πλειοψηφία των Ελλήνων βουλευτών, οι οποίοι εκπροσωπούσαν και την πλειοψηφία των κατοίκων, ανατρέπετο εκ των πραγμάτων. Η ψηφοφορία διεξαγόταν σύμφωνα με την αρχή της πλειοψηφίας. Η εκπροσώπηση λάμβανε υπόψη της την αναλογία του πληθυσμού. Σύμφωνα με την απογραφή του 1881, τα 2/3 του πληθυσμού ήταν ελληνόφωνοι και το 1/3 τουρκόφωνοι.[343]

Πίνακας 9: Αριθμητικά δεδομένα πληθυσμού κατά το 1881

Αριθμητικά δεδομένα πληθυσμού κατά το 1881[344]			
186.084 κάτοικοι			
136.629 Έλληνες	46389 Τούρκοι	691 Βρετανοί	2400 άλλες εθνικότητες

Οι Τούρκοι τις περισσότερες φορές συμφωνούσαν με τους Βρετανούς και ως εκ τούτου το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας ήταν σε μεγάλο βαθμό προδιαγεγραμμένο, αφού η πλειοψηφία των μελών είχε σαφή προσανατολισμό. Ακόμη, όμως και στις ελάχιστες περιπτώσεις, όπου οι αποφάσεις μπορούσε να είναι αντίθετες με τις θέσεις της αποικιακής δύναμης, η ψήφος του κυβερνήτη διαμόρφωνε την τελική έκβαση. Πέραν τούτου, ο Ύπατος Αρμοστής, ως εκ της θέσεώς του, μπορούσε να εγκρίνει ή να απορρίπτει νομοσχέδια. Επίσης, μπορούσε να απομακρύνει οποιοδήποτε μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου, να ορίσει αντικαταστάτη, να εκδώσει έκτακτα διατάγματα, να ορίσει δικαστές και οποιουσδήποτε άλλους λειτουργούς.[345]

[343] Charles William James Orr (2018 επανέκδοση), *Cyprus Under British Rule*, Franklin Classics Trade Press, σ. 43
[344] Doros Alastos (1955_1) (1976) *Cyprus in History, A Survey of 5000 years*, Zeno Booksellers and Publishers, London, σ. 321
[345] George Hill (1952_1) (2010) *A History of Cyprus, Volume 4*, Cambridge University Press, σ. 416

Το Νομοθετικό Συμβούλιο, όπως ευστόχως χαρακτηρίστηκε, ήταν ένα «Κοινοβούλιο Παιχνιδάκι»[346], αφού ναι μεν υπήρχε ως θεσμός, δηλαδή αντανακλούσε μια μεταβολή στη στάση της αποικιοκρατικής δύναμης απέναντι στη μέχρι τούδε δανεική κτήση της, αλλά δεν λειτουργούσε σύμφωνα με τα κοινοβουλευτικά ειωθότα, τα οποία εφαρμόζονταν στη Βρετανία. Τούτο γιατί, τα μουσουλμανικά μέλη, τα οποία συμφωνούσαν με τα οριζόμενα μέλη και τη νικώσα ψήφο του Υπάτου Αρμοστή μπορούσαν να υπερψηφίζουν ή να καταψηφίζουν κάθε απόφαση των μη μουσουλμάνων μελών. Οι αποφάσεις δε στόχο είχαν να διατηρούν τον έλεγχο και την επιρροή της Βρετανίας στην Κύπρο και να προωθούν τις όποιες πολιτικές και μέτρα αποφασίζονταν στο Λονδίνο, κατά τρόπο, όμως, που να παραπέμπει σε δημοκρατική διαδικασία, η οποία όμως στερείται της ουσίας της δημοκρατίας.

Καθίσταται σαφές πως η απόδοση συντάγματος για την Κύπρο από τη Βρετανική Αυτοκρατορία συνιστούσε ένα βήμα προς την κατεύθυνση διαμόρφωσης δημοκρατικών δομών, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν και στην συν τω χρόνω ανάπτυξη μιας υγιούς πολιτικής ζωής στη νήσο, όπου θα λαμβανόταν υπόψη η βούληση των κατοίκων. Τούτο, όμως ακυρωνόταν εκ των πραγμάτων λόγω της δομής και της διάρθρωσης του Συμβουλίου, αφού ακόμη και η αναλογική εκπροσώπηση του πληθυσμού στο Συμβούλιο λάμβανε υπόψη της την παράμετρο της θρησκείας. Αυτή η διάσταση χώριζε τον λαό της αποικίας με βάση την προσήλωσή του σε συγκεκριμένο θρησκευτικό δόγμα και άρα αντί να λειτουργεί προς όφελος του συνόλου του λαού, εξέφρασε επί της ουσίας τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις της αποικιοκρατικής δύναμης, λειτουργώντας σε κάθε επίπεδο διχαστικά και διαιρετικά για τον λαό. Μια τέτοια κατάσταση, προϊόντος του χρόνου, δημιουργούσε ρήγμα στις σχέσεις των κατοίκων της Κύπρου και φυσικά μια εμφιλοχωρούσα προστριβή, η οποία νομοτελειακά θα αναπτυσσόταν ως διχαστική παράμετρος του λαού.

Η Επιθεώρηση του Εδιμβούργου του έτους 1891 περιγράφει κατά τρόπο γλαφυρό τα ανωτέρω, σημειώνοντας μάλιστα πως το «δώρο» του συντάγματος ήταν επαίσχυντο και επί της ουσίας άχρηστο, αφού εκείνος που κόμιζε το δώρο πέτυχε το να τον περιφρονεί ο λαός, ενώ ο παραλήπτης, λόγω ακριβώς του ότι δεν μπορούσε να αξιοποιήσει προς όφελός του το δώρο, εκλαμβανόταν ως αχάριστος. Συγκεκριμένα «Το σύνταγμα της Κύπρου ήταν ένα ψεύτικο δώρο. Ο δωρητής δεν έδωσε τίποτα. Ο παραλήπτης πήρε αυτό που δεν ήθελε και δεν μπόρεσε να το εκμεταλλευθεί. Και το δώρο είχε την τύχη όλων των ψεύτικων πραγμάτων. Έκανε το δωρητή ευκαταφρόνητο και τον παραλήπτη αχάριστο. Η Κύπρος το 1881 είχε ζητήσει ψωμί και της δώσαμε, ανταποκρινόμενοι στο αίτημά της, όχι πέτρα –που θα ήταν κάτι ουσιαστικό- αλλά ένα φτερό, ένα πούπουλο για να βάλει το φτωχό και κουρελιασμένο της τουρμπάνι. Οι Κύπριοι πεινάνε το ίδιο ή ακόμα και περισσότερο παρά ποτέ για το ψωμί,

[346] *The Edinburgh Review: Or Critical Journal*, Volume 173, A. Constable, 1891, σ. 453

που θα μπορούσε να τους ικανοποιήσει κι όταν κοιτάνε το άχρηστο και ακατάλληλο στολίδι που πεταρίζει πάνω από τα κεφάλια τους, νιώθουν όχι μόνο πεινασμένοι αλλά και γελοίοι».[347] Είναι ως εκ τούτου μάλλον αναμενόμενη και λογική η αντίδραση των Κυπρίων και δη των μη μουσουλμάνων όταν αντιλαμβάνονταν το σύνταγμα ως αν μη τι άλλο άδικο.

Μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου εξελέγησαν ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός το 1883 μέχρι και το 1886, ο Μητροπολίτης Κυρηνείας Κύριλλος το 1889 μέχρι και τον θάνατό του το 1916, ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Γεράσιμος από το 1891 – 1901.

Πίνακας 10: Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1925

Διάρθρωση Νομοθετικού Συμβουλίου 1925 (24 μέλη)		
12 Έλληνες βουλευτές	3 Τούρκοι βουλευτές	9 Βρετανοί

Από τα ανωτέρω συνάγεται πως το Σύνταγμα, που παραχωρήθηκε στην Κύπρο από τους Βρετανούς από το 1882 και έπειτα, το οποίο γνώρισε ορισμένες διαφοροποιήσεις, αλλά όμως παρέμεινε στη βασική του συλλογιστική πανομοιότυπο, οριοθετούσε ως κάτοχο της εξουσίας τον εκάστοτε Κυβερνήτη, ο οποίος δεν ήταν υπόλογος στον λαό, αλλά στο Λονδίνο και συγκεκριμένα στο αρμόδιο προς τούτο υπουργείο, δηλαδή εκείνο των Αποικιών. Πέραν τούτου, ένα Εκτελεστικό Συμβούλιο, το οποίο διοριζόταν από τον Κυβερνήτη, ήταν επιφορτισμένο με τη διεκπεραίωση του βασικού πλαισίου λειτουργίας του Συντάγματος. Αν και φαινομενικώς οι Κύπριοι αποκτούσαν λόγο και ρόλο διά της συμμετοχής τους στο Σώμα και συναφώς στη λήψη των αποφάσεων, εντούτοις αυτή τους η παρουσία εκτιμάται ως περιορισμένη.

Όπως διαφαίνεται από τον σχετικό πίνακα που αποτυπώνει τα πληθυσμιακά δεδομένα της εποχής σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού, που διενήργησε η βρετανική διοίκηση, τα αντιλαμβανόμενα ως διακριτά βάσει θρησκεύματος σύνολα, εκπροσωπούνταν αναλογικώς στη βουλή. Αυτό παραπέμπει στο γεγονός πως ο αριθμός των μελών της κάθε κοινότητας ήταν αντίστοιχος ή προσέγγιζε σε μεγάλο βαθμό την ποσοστιαία αναλογία τους επί του συνολικού πληθυσμού. Η συνταγματική πρόβλεψη περί επισήμων μελών, δηλαδή ανώτατων Βρετανών αξιωματούχων, της παρουσίας του Κυβερνήτη συνεπικουρούμενη από τους μουσουλμάνους βουλευτές, λόγω ακριβώς της συμπόρευσής τους και της ως επί το πλείστον ταύτισης θέσεων, ήταν ικανή να ισοσταθμίζει τη μη μουσουλμανική πλειοψηφία. Με δεδομένη την ανά πάσα στιγμή χρήση της πρόνοιας περί νικώσας ψήφου του Κυβερνήτη, η όποια δυνατότητα πραγματικής συμμετοχής των Ελλήνων στις διαδικασίες και αποφάσεις περί των ζητημάτων που τους αφορούσαν, εκ των

[347] Κώστας Κατσώνης (2002) *Η Κύπρος στους δρόμους της ιστορίας. Η γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της Ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών*, Ιδιωτική Έκδοση, Λάρνακα, σ. 35

πραγμάτων, εξουδετερωνόταν, αφού υπήρχε πάντοτε το ενδεχόμενο της ισοστάθμισης της ψήφου.

Τεχνηέντως, τα μη μουσουλμανικά μέλη, αν και πλειοψηφία, ήταν δυνατόν να μεταβληθούν σε μόνιμη μειοψηφία. Ακόμη όμως και στις κατ' εξαίρεση περιπτώσεις, όπου οι μη μουσουλμάνοι και οι μουσουλμάνοι συγκέντρωναν τις απαραίτητες ψήφους, οι οποίες θα καθιστούσαν την κυβερνητική πλευρά μειοψηφούσα, υπήρχε και πάλι ασφαλιστική δικλείδα, όπου η όποια πλειοψηφία των Κυπρίων θα μπορούσε να ανατραπεί. Τούτο γινόταν μέσω της επιβολής απευθείας από το Λονδίνο νομοθεσίας, του λεγόμενου Διατάγματος εν Συμβουλίω (Order in Council).

Καθίσταται εύληπτο πως η παραχώρηση συντάγματος στην Κύπρο δεν αποσκοπούσε στο να αποδώσει δικαιοσύνη, δικαιώματα ενεργού συμμετοχής στον τρόπο διαχείρισης των υποθέσεων που αφορούσαν στο σύνολο ή εξουσία στους Κυπρίους, από την οποία να αποκομίσουν πραγματικό όφελος. Αντιθέτως, στόχευε αφενός στο να προωθήσει τη διαίρεση, πράγμα αντίθετο προς το πνεύμα των κοινοβουλευτικών συνταγμάτων εν γένει και αφετέρου στο να καταστούν μέρος σε ένα ευρύτερο κυβερνητικό σχήμα διά της συμμετοχής τους στα θεσμικά όργανα και κατ' αυτό τον τρόπο, δηλαδή μέσω μιας παρουσίας σε ένα φαινομενικώς δημοκρατικό πλαίσιο και ικανοποίησής τους από την παραχώρηση δευτερούσης σημασίας εξουσιών, να νομιμοποιούν διά της εκούσας – άκουσας συναίνεσής τους, τον τρόπο διοίκησης, διακυβέρνησης και εν γένει άσκησης εξουσίας της Βρετανίας στη νήσο. Τα ανώτερα στρώματα της κυπριακής κοινωνίας, μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι, με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να συμμετέχουν στους διοικητικούς θεσμούς και στα όργανα απονομής δικαιοσύνης, κατάσταση την οποία σαφώς και επεδίωκαν οι Βρετανοί. Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται αντιληπτός και ο προσεταιρισμός της μικρότερης αριθμητικά ομάδας των μη μουσουλμάνων.[348]

[348] Το 1920, 42 χρόνια μετά τη βρετανική κατάληψη της Κύπρου, από σύνολο 789 ανδρών και αξιωματικών στην αστυνομία, οι 420, δηλαδή ποσοστό 53%, ήταν Τούρκοι.

ΙΙ.Γ.3. Βρετανικές προτάσεις για απόδοση της νήσου στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η Οθωμανική Αυτοκρατορία συντάσσεται με τις Κεντρικές Δυνάμεις με αποτέλεσμα η Βρετανία να προβεί σε ακύρωση των συμφωνιών που είχε συνάψει με αυτήν. Στο πλαίσιο τούτο προσαρτά την Κύπρο, την οποία και ανακηρύσσει βρετανικό έδαφος. Η συμμαχική της Γερμανίας, Βουλγαρία, κατά το 1915 στρέφεται εναντίον της Σερβίας. Για τη διαχείριση της επείγουσας κατάστασης που διαμορφώθηκε λόγω της βουλγαρικής επιθέσεως, η υποστήριξη της Ελλάδας κρίθηκε από το Λονδίνο ως αναγκαία. Απότοκος τούτης της στροφής είναι η πρόταση της Βρετανίας διά του Βρετανού υπουργού Εξωτερικών, Έντουαρντ Γκρεύ μέσω του πληρεξούσιου υπουργού στην Αθήνα, Sir Francis Elliot (Σερ Φράνσις Έλλιοτ), προς την ελληνική κυβέρνηση υπό την πρωθυπουργία του Αλέξανδρου Ζαίμη, να εισέλθει στον πόλεμο, συνασπιζόμενη με τις δυνάμεις της Entente.[349]

Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο η Ελλάδα θα συνέβαλλε στην αντιμετώπιση της απειλής που υφίστατο η Σερβία και ως αντάλλαγμα για αυτή της τη θέση θα παραχωρείτο η Κύπρος στην Ελλάδα με το τέλος του πολέμου.[350] Η πρόταση της Βρετανίας απερρίφθη από την ελληνική κυβέρνηση, ενώ η κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου που διεδέχθη εκείνην του Ζαΐμη, κατά τον Ιούλιο του 1917 εισέρχεται στον πόλεμο παρά τω πλευρώ των Συμμάχων. Εν τω μεταξύ η πρόταση του Λονδίνου είχε εκπνεύσει και δεν ετίθετο πλέον ζήτημα μεταβολής του καθεστώτος διακυβέρνησης της Κύπρου, γεγονός που προκάλεσε την απογοήτευση των Κυπρίων, οι οποίοι συμμετείχαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με τις δυνάμεις της Entente κυρίως στη Θεσσαλονίκη.[351]

---

[349] Η πρόταση τούτη έλαβε χώρα στις 16 Οκτωβρίου 1915.

[350] Σταύρος Παντελής (1985) *Νέα ιστορία της Κύπρου*, Εκδόσεις Φλώρος, σ. 109 κ.έ.

[351] Η στρατολόγηση των Κυπρίων διεξαγόταν στην Αμμόχωστο, όπου λειτουργούσε Κέντρο Εκπαίδευσης Ημιονηγών, όπου μετά από ένα βραχύ διάστημα εκπαιδεύσεως μετέβαιναν στην Θεσσαλονίκη και εν γένει στο Μακεδονικό μέτωπο. Κύπριοι υπηρέτησαν στην Καλλίπολη, στον κόλπο της Θεσσαλονίκης, στη Σερβία, στην Κοιλάδα Στρούνα, στη Δοϊράνη, στις Σέρρες, στην Κωνσταντινούπολη, στη Ροδόπη, στη Βάρνα και στο Ρουστούκι. Κατετάγησαν και στρατολογήθηκαν περί τις 16.000 Κυπρίων στους Λόχους Ημιονοδηγών κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο παρά τω πλευρώ των Βρετανών. Η βρετανική κυβέρνηση, διά του Κυβερνήτη της Κύπρου, προέτρεπε τους Κυπρίους να καταταγούν και με ανακοινώσεις προέβαλλε τα οφέλη, που θα μπορούσαν να αποκομίσουν από μια τέτοια ενέργεια. Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από ειδοποίηση μεταξύ 1916 και 1918 παρατίθενται ως εξής: «Όλοι οι υγιείς άνδρες των ηλικιών 18 – 35, όλοι οι θέλοντες να κερδίσουν μεγάλους μισθούς να διαβάσουν τα εξής: Φαγητά, ρούχα και 90 δραχμαί τον μήνα…Εάν θέλετε να ιδήτε τον κόσμον, πηγαίνεται εις το στρατόπεδον της στρατολογίας εις Αμμόχωστον, Λεμεσόν ή Πάφον. Εκεί δύνασθε να γίνητε ημιονηλάται (αγωγιάται) εις την υπηρεσίαν των Αγγλικών στρατευμάτων. Δεν θα διατρέξετε κανένα κίνδυνον. Αυτή η υπηρεσία δεν είναι πολεμική υπηρεσία και θα μείνετε μακράν από το μέτωπον. Επιστροφή εις την Κύπρον δωρεάν. Όταν τελειώσει η υπηρεσία αυτή, θα επιστρέψετε εις την Κύπρον δωρεάν και με πολλά χρήματα εις τα θυλάκιά σας. Και αλλού: «Ιδού η ευκαιρία όλα τα ανδρεία παλληκάρια της Κύπρου όπως βοηθήσωσι να ελευθερώσουν τους Μακεδόνας αδελφούς των υπό τας θηριωδίας των προαιωνίων αυτών εχθρών και να βοηθήσουν συνάμα εις τον μεγάλον και ευγενή αγώνα υπό της ελευθερίας όλων των λαών, κατατασσόμενα ως ημιονηλάται (μουλαράδες) εις το Μακεδονικόν Μεταγωγικόν Σώμα. Χρ. Ηλιοφώτου (1987) *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και η προσφορά της Κύπρου*, Λευκωσία, σ. 38 και 42

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου, παρά τις εκκλήσεις των Κυπρίων με το τέλος του πολέμου για υλοποίηση της πρότασης, έκρινε πως δεν ήταν προς το συμφέρον της Ελλάδος μια διαμάχη με το Λονδίνο και ως εκ τούτου δεν επέμεινε στην εν λόγω αξίωση. Σημειώνεται πως της βρετανικής προτάσεως του 1915 για απόδοση της Κύπρου στην Ελλάδα είχε προηγηθεί ανεπίσημη πρόταση κατά το 1912 διά του τότε υπουργού Οικονομικών, Lloyd George (Λόυδ Τζόρτζ), στο περιθώριο της Διάσκεψης του Λονδίνου για παραχώρηση του λιμένος του Αργοστολίου στον αγγλικό στόλο, ο οποίος θα χρησιμοποιείτο για τις ανάγκες της Βρετανίας και ως αντάλλαγμα θα παραχωρείτο η Κύπρος στην Ελλάδα, πρόταση που εν τέλει δεν πραγματώθηκε.

ΙΙ.Γ.4. Ο περιορισμός των συνταγματικών ελευθεριών μετά την εξέγερση των Οκτωβριανών και η αποικιακή διοίκηση κατά την περίοδο της «Παλμεροκρατίας»

Κατά το διάστημα από το 1926 – 1932 διετέλεσε κυβερνήτης της νήσου ο Ronald Storrs (Ρόναλντ Στόρρς).[352] Τον Οκτώβριο του 1931 εκδηλώθηκε εξέγερση στο νησί και σοβαρής κλίμακας διαδηλώσεις των Ελλήνων της Κύπρου. Κύριο αίτημα και διεκδίκησή τους υπήρξε η ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια των επεισοδίων πυρπολήθηκε το αγγλικό κυβερνείο. Ως προς τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που υφίσταντο στο νησί σημειώνονται η οικονομική δυσχέρεια του λαού, η πείνα και η παρατεταμένη ανομβρία, οι μειωμένες δυνατότητες εύρεσης εργασίας, η στάση της αποικιακής διοίκησης, η οποία συνοδευόταν και από υποτίμηση ως προς τον αυτόχθονα πληθυσμό, δεδομένα, τα οποία δημιουργούσαν έτι περαιτέρω δυσκολίες στους κατοίκους, αλλά και υποδαύλιζαν ένα αίσθημα αδικίας που αντιλαμβανόταν ο λαός.

Βάσει ενός τέτοιου κλίματος, ο Μητροπολίτης Κιτίου, Νικόδημος Μυλωνάς, επικεφαλής των Ελλήνων βουλευτών στο Νομοθετικό Συμβούλιο υπέβαλε την παραίτησή του[353] τη 17η Οκτωβρίου 1931 και με διάγγελμα προς τους Έλληνες καλούσε τον λαό σε ανυπακοή.[354] Οι Έλληνες εξεγέρθησαν εναντίον της βρετανικής διοίκησης, αλλά η εξέγερσή τους κατεστάλη από τις δυνάμεις του στρατού.[355] Οι διαμαρτυρίες, αν και εκδηλώθηκαν στο

---

[352] Μετά την αποχώρησή του από την Κύπρο ορίστηκε κυβερνήτης της Βόρειας Ροδεσίας για δύο έτη. Είχε υπηρετήσει πριν τον διορισμό του στην Κύπρο, στο Κάιρο και στην Ιερουσαλήμ σε διάφορες θέσεις.

[353] Τρεις από τις τέσσερις επισκοπικές περιφέρειες ήταν ακέφαλες. Μετά την εξορία, τον Οκτώβριο του 1931, των Μητροπολιτών Κιτίου και Κυρηνείας και το θάνατο το 1933 του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου, ο μόνος Επίσκοπος, ο οποίος είχε απομείνει στην Κύπρο ήταν ο Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος, ο οποίος εκτελούσε και χρέη Τοποτηρητή. Το 1937, με το θάνατο στην εξορία και του Μητροπολίτη Κιτίου Νικοδήμου Μυλωνά, η υπόθεση της αναπλήρωσης της ηγεσίας της Εκκλησίας κατέστη ακόμα πιο δύσκολη.

[354] «Υπεμείναμεν επί πενηντατρία ολόκληρα έτη μιαν διοίκησιν αλλοφύλων, ξένων προς τα αισθήματα και τα στοιχειωδέστερα ημών δικαιώματα και αδιαφορούσαν προς τας ανάγκας της ατυχούς αυτής νήσου με την ελπίδαν ότι επί τέλους θα υπερενίκων τας μικροσυμφεροντολογικάς αποικιακάς απόψεις τα φιλελεύθερα αισθήματα της παλαιάς Αγγλίας τα οποία τόσον είχον βοηθήσει την μεγάλην ημών πατρίδα κατά την απόκτησιν της ελευθερίας της. Δεν παρελείψαμεν κατά την ζοφεράν αυτήν πεντηκονταετίαν καμμίαν ευκαιρίαν να διακηρύξωμεν τον ιερόν πόθον, όπως ενωθώμεν μετά της μητρός Ελλάδος, πόθον του οποίου πρώτη η Αγγλία ανεγνώρισε το δίκαιον και την ιερότητα όταν κατά τον Οκτώβριον του 1915 προσέφερε την Κύπρον εις την τότε Ελληνικήν Κυβέρνησιν…ως Ιεράρχης και Εθνικός ηγέτης είμαι σήμερον υποχρεωμένος να συστήσω βία εις τους Κυπρίους υπηκόους του, την ανυπακοήν την υπαγορευόμενην υπό των πληττομένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας. Βλ. Ντίνος Ηλιάδης (2011) *50 ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο*, Ίδρυμα Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, Εκδόσεις Κάκτος, σ. 59 - 61

[355] Μετά το ιστορικό διάγγελμα του Νικοδήμου Μυλώνα και τις εν συνεχεία διαδηλώσεις που έλαβαν χώρα, η βρετανική διοίκηση έθεσε συρματοπλέγματα στις εισόδους των πόλεων και προέβη σε διαδικασίες ερευνών των κατοίκων. Επιπλέον, μέρη, στα οποία συναθροιζόταν ο πληθυσμός, όπως επί παραδείγματι λέσχες και καφενεία, αναγκάστηκαν να κλείσουν. Οι κάτοικοι έπρεπε να συμμορφωθούν προς το μέτρο του κατ' οίκον περιορισμού και της συσκότισης, ενώ σε κομβικά σημεία της Λευκωσίας, όπως στην Αστική Σχολή του Αγίου Σάββα Λευκωσίας εγκαταστάθηκε στρατιωτική

εσωτερικό της νήσου, δεν απέκτησαν διεθνή ερείσματα, τα οποία να συμβάλουν στην εμπέδωση των αξιώσεων των Ελλήνων, δηλαδή την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Σχετικώς αιτιολογεί ο Ρολάνδος Κατσιαούνης την ελληνική αντίδραση ως εξής: «Η ελληνική Κυβέρνηση διά στόματος του Ελευθερίου Βενιζέλου, προσκολλημένη στην παραδοσιακή εξάρτησή της από τη Βρετανία, καταδίκασε όχι τη βρετανική κατοχή ή έστω τη βίαιη και αιματηρή παλινόρθωση της αποικιακής τάξης, αλλά τον ίδιο τον ξεσηκωμό των υπόδουλων Ελλήνων».[356] Σε συνέχεια της εξέγερσης, η βρετανική διοίκηση προέβη σε κατάργηση πλειάδας δικαιωμάτων των Κυπρίων. Από της εκδήλωσης των λεγομένων ως Οκτωβριανών ως και την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, η διοίκηση στη νήσο διεξαγόταν υπό τη μορφή διαταγμάτων. Σε αυτό το σχήμα δεν περιλαμβανόταν το στοιχείο των εκλογών.[357]

Ο χαρακτήρας της διακυβέρνησης, που παρέπεμπε σε δικτατορικά πρότυπα[358] περιελάμβανε την κατάργηση του Νομοθετικού Συμβουλίου και των εκλογών στα δημοτικά

δύναμη. Ακολούθησαν λίγες ημέρες αργότερα, δηλαδή στις 26 Οκτωβρίου συλλήψεις εκείνων, οι οποίοι οι αρχές θεώρησαν ως ύποπτους. Οι Μητροπολίτες Κιτίου και Κερύνειας εξορίστηκαν. Η βρετανική διοίκηση αιτιολόγησε την απόφαση για εξορία των μητροπολιτών υποστηρίζοντας πως την Κυριακή που ακολούθησε τον θάνατο του Ονούφριου Κληρίδη, τέλεσε μνημόσυνο στο ναό που λειτουργούσε στην Κερύνεια ο μητροπολίτης, ενώ εν συνεχεία αναρτήθηκε η ελληνική σημαία. Για την πυρπόληση του Κυβερνείου, αλλά και για τις ζημιές που προκλήθηκαν στην αρχαιολογική συλλογή του Άγγλου Κυβερνήτη, η Λευκωσία κατέβαλε πρόστιμο 34 χιλιάδων λιρών. Ως προς τις εκδηλώσεις στην ύπαιθρο σημειώνονται συνθήματα και παρελάσεις για την Ένωση, όπου σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραιτηθούν οι κοινοτάρχες και να υπάρξει έντονη αντίδραση με τον στρατό. Διαστάσεις ενός επιγραμματικού επιλόγου των Οκτωβριανών ήταν η παύση λειτουργίας του Νομοθετικού Συμβουλίου, η κατάργηση των εκλογών και εν γένει των διαδικασιών αντιπροσωπευτικής εκπροσώπησης του λαού, ακόμη και σε επίπεδο σχολικών επιτροπών.

[356] Ρολάνδος Κατσιανούνης (2008) Η Διασκεπτική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, σ. 38. Βλ. επίσης: Βουλή των Ελλήνων, 18 Νοεμβρίου 1931.

[357] John Reddaway (1986*) Burdened with Cyprus. The British Connection*, Weidenfeld and Nicolson, σ. 21

[358] Μετά τα Οκτωβριανά θεσπίστηκαν από τον Κυβερνήτη της Κύπρου οι ακόλουθοι νόμοι, σύμφωνα με τους οποίους οι Κύπριοι στερούνταν τα ατομικά και πολιτικά τους δικαιώματα. Ο Περί Σημαιών Απαγορευτικός Νόμος υπ' αριθμόν 17/1931, Ο Περί Κωδωνοκρουσίας (Διακανονιστικός) Νόμος 18/1931, Ο Περί Χωριτικών Αρχών Νόμος 19/1931, Ο Περί Ειδικών Χωροφυλάκων Νόμος 12/1932, Ο Περί Εφημερίδων, Βιβλίων και Τυπογραφείων Νόμος 32/1932, Ο του Ποινικού Κώδικος Τροποποιητικός Νόμος 34/1932, Ο Περί Συναθροίσεων, Συγκεντρώσεων και Παρελάσεων Νόμος 54/1932, Ο Περί Στασιαστικών Δημοσιεύσεων Τροποποιητικός Νόμος 68/1932, Ο Περί αμνηστείας Νόμος 71/1942, Ο Περί Εγγραφής Λεσχών (Σωματείων) Νόμος 10/1933, Ο Περί Προσκόπων Νόμος 12/1933, Ο Περί Στοιχειώδους Παιδείας Νόμος 18/1933, Ο Περί Δικηγόρων Νόμος (Κωδικοποίησις) 20/1933, Ο Τροποποιητικός Νόμος του Κ. Ποινικού Κώδικος 35/1933, Ο Περί Δήμων (Διορισμός Συμβουλίων) Νόμος 16/1934, Ο Περί Αστυνομίας Τροποποιητικός Νόμος 24/1934, Ο Περί Εφημερίδων, Βιβλίων και Τυπογραφείων Νόμος 26/1934, Ο Περί Μέσης Εκπαιδεύσεως Νόμος 25/1935, Ο Περί Προλήψεως του Εγκλήματος Νόμος 30/1935, Ο Περί Μεταναστεύσεων Νόμος 16/1936, Ο Περί Εξορίας (Βρεττανών υπηκόων) Νόμος 17/1936, Ο Περί Επαρχιακών Συμβουλίων Νόμος (Μετζιλίς Ιταρέ) 43/1936, Ο Περί Γάμου (επικυρωτικός και τροποποιητικός) Νόμος 3/1937, Ο Περί Εκκλησιών και Μοναστηριών της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας (έρευνα και εξέλεγξις) Νόμος 25/1937, Ο Περί Τροποποιήσεως Επαρχιακών Συμβουλίων Νόμος (Μετζιλίς Ιταρέ) 26/1937, Ο Περί Στοιχειώδους Παιδείας (Τροποποιητικός Νόμος αρ.2) 27/1937, Ο Περί διορισμού Βρεττανών υπηκόων εις δημοσίους οργανισμούς και δημόσια αξιώματα Νόμος, 28/1937, Ο της

συμβούλια, το Σύνταγμα ανεστάλη και επεβλήθη σχετική απαγόρευση εκδηλώσεων και εν γένει δράσεων, οι οποίες παρέπεμπαν σε στοιχεία ελληνικότητας, όπως την ανάρτηση της ελληνικής σημαίας και την ανάκρουση του Ελληνικού Εθνικού Ύμνου.[359] Εν τω μεταξύ στις 7 Δεκεμβρίου 1929 ψηφίζεται από τη βρετανική διοίκηση νέος νόμος που αφορά στην εκπαίδευση, σύμφωνα με τον οποίο οι δάσκαλοι στα διάφορα σχολεία θα διορίζονταν πλέον από τον Κυβερνήτη. Η πρακτική μέχρι και την ψήφιση του εκπαιδευτικού νόμου ήταν να επιλέγονται εξαίρετοι Έλληνες εκπαιδευτικοί, οι οποίοι φοίτησαν σε σχολές της Ελλάδας και να διδάσκουν τους Έλληνες της Κύπρου, την αντιμισθία των οποίων κατέβαλλαν οι ίδιοι. Η εν λόγω πολιτική, δηλαδή η ελληνικού χαρακτήρα εκπαίδευση που λάμβαναν οι Έλληνες της νήσου, λειτουργούσε ως ελατήριο για τη συνέχιση των διεκδικητικών αξιώσεων της Ένωσης, πράγμα και το οποίο το Λονδίνο αποφάσισε να καταστείλει και να ελέγχει.

Υποστηρίζει, ακόμη, ο Κατσιαούνης πως «Κατά τη διάρκεια της θητείας του Sir Edward Stubbs[360], δηλαδή μεταξύ 1932 και 1933, διαμορφώθηκαν οι βασικές γραμμές της πολιτικής, με την οποία οι Βρετανοί θα κυβερνούσαν την Κύπρο για όλη τη δεκαετία του 1930, όπου, πέρα από την αστυνόμευση και τον αυταρχισμό, η νέα προσέγγιση στη διακυβέρνηση περιλάμβανε και τη συστηματική πλέον προσπάθεια για συναίνεση ενός τμήματος του πληθυσμού στη βρετανική κυριαρχία της Κύπρου. Σημαντικό έρεισμα στην υλοποίηση της πολιτικής αυτής παρείχε η πλήρης κατάργηση των εκλογικών διαδικασιών για την ανάληψη δημοσίων αξιωμάτων. Τα μέλη των χωριτικών και δημοτικών αρχών επιλέγονταν και διορίζονταν απευθείας από την Κυβέρνηση. Διορισμένα ήταν επίσης τα μέλη του Συμβουλευτικού Σώματος, το οποίο είχε δημιουργηθεί ως υποτυπώδες υποκατάστατο του Νομοθετικού Συμβουλίου και είχε καθαρά συμβουλευτικό χαρακτήρα».[361]

Τα χρόνια, κατά τα οποία επικεφαλής της διοίκησης υπήρξε Sir Herbert Richmond Palmer[362] (1933 – 1939) αποδίδονται ως Παλμεροκρατία, όρος που συνυφαίνεται προς μια

Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου (αποστέρησις προσόντων του Αρχιεπισκόπου) Νόμος 33/1937, Ο της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας Κύπρου (έγκρισις του Αρχιεπισκόπου υπό του Κυβερνήτου) Νόμος 34/1937, Ο της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου (αποστέρησις προσόντων του Αρχιεπισκόπου) Τροποποιητικός Νόμος 35/1937. Βλ. Ανδρέα Χ. Γαβριηλίδη (1972) *Τα Εθναρχικά Δικαιώματα και το Ενωτικόν Δημοψήφισμα*, Έκδοσις Δευτέρα, Λευκωσία, σ. 25 - 26

[359] Ρολάνδος Κατσιανούνης (2008) *Η Διασκεπτική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, σ. 38.

[360] Ο Reginald Edward Stubbs υπήρξε κυβερνήτης του Χονγκ Κονγκ, υπηρέτησε στη Τζαμάικα ως Governor in Chief και για σύντομο χρονικό διάστημα, από το 1932 – 1933, ορίστηκε κυβερνήτης της Κύπρου. Το 1933 αναλαμβάνει κυβερνήτης της Κεϋλάνης.

[361] Ρολάνδος Κατσιανούνης (2008) *Η Διασκεπτική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, σ. 39 - 40

[362] Ο Richmond Palmer υπηρέτησε ως αντικυβερνήτης στη Νιγηρία, κυβερνήτης της Γκάμπια και κυβερνήτης της Κύπρου από τις 8 Νοεμβρίου 1933. Η άφιξή του στο νησί έλαβε χώρα μεσούσης μιας περιόδου ξηρασίας, που επέτεινε τις συνθήκες φτώχειας, πείνας και εν γένει εξαθλίωσης, στις οποίες διαβιούσαν οι Κύπριοι. Είχε ήδη προηγηθεί η επανάσταση των Ελλήνων της νήσου τον Οκτώβριο του 1931 για αυτοδιάθεση και ένωσή τους με την Ελλάδα, η οποία κατεστάλη από τις βρετανικές δυνάμεις,

τυραννική μορφή άσκησης εξουσίας.[363] Συνεπώς, ενώ κατά την περίοδο πριν από τα Οκτωβριανά η ανάδειξη σε δημόσιο αξίωμα προϋπέθετε την υποστήριξη του εκλογικού σώματος, με την αναστολή του συντάγματος οι κάτοχοι αξιωμάτων διορίζονταν απευθείας από την αποικιακή εξουσία. Κριτήριο για την επιλογή των κατόχων αξιωμάτων ήταν και η βούλησή τους να συμπορευθούν με τις επιταγές και κατευθύνσεις της αποικιακής διοίκησης και αρκετά άτομα, τα οποία είχαν αναλάβει σχετικά αξιώματα εντοπίζονται στην άρχουσα τάξη της εποχής. Τα άτομα αυτά διεκρίνονταν για την κοινωνική τους θέση και την οικονομική τους ευρωστία, αλλά και για τους ιδεολογικούς τους προσανατολισμούς, οι οποίοι παρέπεμπαν σε μια αντικομμουνιστική οπτική. Τοιουτοτρόπως, διαμορφώνεται, τρόπον τινά, ένα σχήμα, όπου οι ανώτατοι Κύπριοι αξιωματούχοι, οι οποίοι είχαν θέσεις στον δημόσιο μηχανισμό άσκησης εξουσίας, αναλάμβαναν ένα έργο καταστολής εκείνων, οι οποίοι διαπνέονταν από αριστερά ή κομμουνιστικά ιδεολογικά φρονήματα. Συναφώς, διαφαίνεται η βρετανική πολιτική προσεταιρισμού Κυπρίων με τη βούληση της αποκιοκρατικής δύναμης και δημιουργία ενός κλίματος, το οποίο θα εμπέδωνε μία πιο φιλοβρετανική οπτική ανάμεσα στον πληθυσμό. Αυτό είχε ως επακόλουθο το να μπορέσει το καθεστώς να διατηρήσει την ισχύ του.

Ως προς τους μετέπειτα αποκαλούμενους ως Τουρκοκυπρίους σημειώνεται πως ένεκα της εξέγερσης του 1931, οι Τουρκοκύπριοι, αν και δεν συμμετείχαν στις διαδηλώσεις και στα επεισόδια, εντούτοις ως μέρος του αποικιακού λαού, αποστερήθηκαν και αυτοί δικαιώματα και ελευθερίες, όπως ήταν η συνθήκη ως προς την περίπτωση των Ελλήνων. Όμως, η βρετανική διοίκηση, επιχειρώντας να αναπτύξει τον ρόλο και τη θέση των Τουρκοκυπρίων, όλως ιδιαιτέρως εκείνων που τάσσονταν υπέρ των Βρετανών, στόχευσε στο να προσεταιρισθεί διάφορους προκρίτους.

Συμπερασματικά, στην περίοδο που μελετήθηκε, η Μεγάλη Βρετανία δεν εμπέδωσε σύνταγμα, το οποίο να είναι συμβατό με τη θέληση των Ελλήνων της Κύπρου, ενώ υποστηρίζεται πως κατά την τελευταία τριακονταετία της βρετανικής κατοχής, η διοίκηση της νήσου ανέπτυξε ένα αυταρχικό και αντιδημοκρατικό χαρακτήρα. Επομένως, αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι πως τα φυσιολογικά στάδια και διαδικασίες, που είναι προκαταρτικά και εισαγωγικά για την παραχώρηση ανεξαρτησίας, είχαν παραβλεφθεί στην Κύπρο.

με συνέπεια την αναστολή του συντάγματος, τη θέσπιση αυστηρών περιορισμών στις πολιτικές ελευθερίες του λαού και την επιβολή δικτατορίας. Ο νέος κυβερνήτης εφάρμοσε αυταρχικά μέτρα καταστολής του λαού και αντιδημοκρατικές διαδικασίες διακυβέρνησης ευρείας εκτάσεως και κλίμακας. Αποδίδεται στη δικτατορική θητεία του στην Κύπρο ο όρος Παλμεροκρατία.

[363] Ν. Κλ. Λανίτης *Η δούλη Ελλάς του νότου*, σ. 65 - 67

ΙΙ.Γ.5. Η μεταπολεμική σύγκληση Διασκεπτικής Συνέλευσης

Μετά τον Οκτώβριο του 1931 μέχρι και το 1940, οι συνταγματικές ελευθερίες για τον λαό της Κύπρου περιορίστηκαν σημαντικά, ενώ ασκήθηκαν συστηματικές πιέσεις στην ελληνική παιδεία της νήσου. Οι Βρετανοί αποικιοκράτες προέβησαν σε εκτοπισμούς Ελλήνων της Κύπρου, συλλήψεις, φυλακίσεις και καταβολή σημαντικών χρηματικών προστίμων. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και με δεδομένη την ανάγκη της Βρετανίας για στρατιωτικό δυναμικό, τα μέτρα και οι απαγορεύσεις μειώθηκαν, ενώ με προκηρύξεις καλείτο ο λαός της Κύπρου να πολεμήσει υποστηρίζοντας την Ελλάδα και την ελευθερία, όταν και κατετάγησαν στο πλευρό των συμμαχικών δυνάμεων 3000 Κύπριοι.[364] Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα εντάσσεται στο στρατόπεδο των Συμμάχων παρά τω πλευρώ της Βρετανίας, στρεφόμενη εναντίον των δυνάμεων του φασισμού και του ναζισμού.

Στις 23 Οκτωβρίου 1946, ανακοινώνεται στη Βουλή των Κοινοτήτων από τον τότε υπουργό Αποικιών, Arthur Creech Jones (Άρθουρ Κριτς Τζόουνς), πως η Βρετανική Κυβέρνηση προτίθεται να συγκαλέσει Διασκεπτική Συνέλευση με στόχο την επεξεργασία συντάγματος για την Κύπρο. Ήδη από το καλοκαίρι του 1946 μέχρι και τις αρχές της Άνοιξης του 1947 το Λονδίνο και οι αποικιακές αρχές στη νήσο επεχείρησαν να διαμορφώσουν το πλαίσιο, που αφορούσε στο νομοθετικό σώμα, στο οποίο όμως δεν υπήρχε η πρόθεση για παραχώρηση στους Κυπρίους μεγάλης ευρύτητας εξουσιών, αλλά οι όποιες εξουσίες θα προέκυπταν, να μην μπορούσαν να λάβουν κάτι περισσότερο από χαρακτήρα συστάσεων. Τοιουτοτρόπως, η Διασκεπτική στόχευε στο να παραχωρήσει αρμοδιότητες, σαφώς όχι περισσότερες από όσες προνοούσε το Σύνταγμα του 1883, το οποίο μετά τα Οκτωβριανά έπαυσε να ισχύει και να διασφαλίζει τον ρόλο και τις αρμοδιότητες του Κυβερνήτη.[365] Σχετικώς, σημειώνεται πως «η βρετανική πλευρά προσπαθούσε να πείσει ότι διακατείχετο από όλη την καλή θέληση και ότι ανοιγόταν μπροστά στους Κυπρίους μια πραγματική ευκαιρία, η οποία δεν έπρεπε να αφεθεί να χαθεί».[366] Η Διασκεπτική επεξέτεινε τον διχασμό που υφίστατο εντός των κόλπων των Ελλήνων μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς[367], καθώς η Δεξιά είχε αποφασίσει να μη συμμετέχει σε αυτήν, πολεμώντας την σφόδρα, ενώ εκπρόσωποι

---

[364] Κωνσταντίνος Άμαντος (1956) *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα, σ. 137

[365] Ρολάνδος Κατσιανούνης (2008) *Η Διασκεπική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας LIX, Λευκωσία, σ. 226 - 227

[366] Ρολάνδος Κατσιανούνης (2008) *Η Διασκεπική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας LIX, Λευκωσία, σ. 228

[367] Δημήτρης Καιρίδης (2015) *Εθνικισμός, Εθνοτικές συγκρούσεις και διεθνείς σχέσεις. Θεωρία και πράξη στα Βαλκάνια*, Εκδόσεις Σιδέρης, σ. 277 - 278

της Αριστεράς συμμετείχαν, οι οποίοι όμως εν συνεχεία απέρριψαν τις προτάσεις συντάγματος που προτάθηκαν από τη Βρετανία. Στη Διασκεπτική συμμετείχε ο τουρκοκυπριακός παράγοντας, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό συμπαρατάχθηκε με τις θέσεις των αποικιοκρατών. Η Διασκεπτική διαλύεται τον Αύγουστο του 1948, ενώ λίγους μήνες αργότερα, τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους, ο Βρετανός κυβερνήτης της Κύπρου, Winster, υποβάλλει την παραίτησή του από το αξίωμα.

Οι Βρετανοί που ενεργοποίησαν τη διαδικασία της δημιουργίας συντάγματος στην Κύπρο ήταν γιατί το σύνταγμα αποτελούσε όχημα για τη διασφάλιση της κυριαρχίας τους στο νησί, ενόψει της έξαρσης του αντιαποικιακού κινήματος στην Κύπρο και διεθνώς. Κατά την περίοδο αυτή οι Βρετανοί λαμβάνουν πιο σοβαρά υπόψη τον παράγοντα των Τουρκοκυπρίων, οδηγούμενοι στο σημείο να επιδιώξουν την αναδιοργάνωση των θεσμών της κοινότητας και την αξιοποίηση της εθνικιστικής της ηγεσίας, ως αντίβαρο στο ελληνικό αίτημα της Ένωσης. Η πολιτική αυτή, προπομπος της ευρύτερης πολιτικής για προσεταιρισμό της ίδιας της Τουρκίας, συνιστούσε ουσιαστικά και παραδοχή, από βρετανικής πλευράς, της αποτυχίας της να ελέγξει από μόνη της το ανερχόμενο εθνικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων.

ΙΙ.Γ.6. Το Σύνταγμα Radcliffe: Οι αφετηριακές στιγμές μιας εκκολαπτόμενης θεσμοθετημένης δυαρχίας

Ο συνταγματολόγος Λόρδος Radcliffe (Ράντκλιφ) στις 19 Δεκέμβριου του 1956 δημοσίευσε τις προτάσεις του για την παραχώρηση συντάγματος στην Κύπρο[368], μεσούσης της εξορίας του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στις Σευχέλλες. Οι προτάσεις τούτες θεσμοθετούσαν εν τοις πράγμασι μια μορφή δυαρχίας μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να βρουν πρόσφορο έδαφος στην οπτική των Ελλήνων, καθώς δεν παρέπεμπαν στην πραγμάτωση των αξιώσεών τους, ούτε των εκπεφρασμένων και ιστορικά διαμορφωμένων πόθων τους, που στόχευαν στην Ένωση. Το πιο σημαντικό, όμως, στοιχείο των εν λόγω προτάσεων ήταν πως ενσωμάτωναν στη συλλογιστική τους, δηλαδή στην πρακτική τους θεμελίωση, αρκετές παραμέτρους, που θα λειτουργούσαν στη συνέχεια ως σπέρματα για τη συνταγματική διευθέτηση που θα ακολουθούσε κατά τον Φεβρουάριο του 1959.[369]

Οι συνταγματικές προτάσεις Radcliffe απερρίφθησαν ένεκα και της δηλώσεως του τότε βρετανού υπουργού Αποικιών, Lennox Boyd, ο οποίος υπεστήριξε πως σε περίπτωση εφαρμογής του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, ιδιαιτέρως όσον αφορά σε έναν ανομοιογενή πληθυσμό, όπως εκείνον της Κύπρου, θα έπρεπε να τεθεί και ως μια πιθανή λύση το ενδεχόμενο της διχοτόμησης.[370] Η αντίληψή του περί εφαρμογής μιας διπλής αυτοδιάθεσης εδραζόταν επί της συλλογιστικής πως κρινόταν ως λογική «η παραχώρηση σε μια κοινότητα με τόσο στενά συμφέροντα προς την Τουρκία, και μόνο σε απόσταση 40 μιλίων, τα ίδια δικαιώματα, που είμαστε έτοιμοι να αναγνωρίσουμε στην ελληνική κοινότητα».[371]

Διά της ως άνω δηλώσεως διανοιγόταν ο δρόμος για εμπέδωση μιας αμιγώς διτοχομικής πολιτικής στο ζήτημα της Κύπρου, η οποία βρήκε την πραγμάτωσή της 18 έτη αργότερα εκ των βιαίως δημιουργηθέντων συνθηκών της τουρκικής πολιτικής επί της νήσου. Σχετικώς αναφέρει ο Άγγελος Βλάχος την 21η Δεκεμβρίου 1956 πως «…ο κ.Λένοξ Μπόυντ

---

[368] Οι συνταγματικές προτάσεις έλαβαν το όνομά τους από τον Βρετανό συνταγματολόγο, Λόρδο Radcliffe. Βλ. HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79. Διαθέσιμο στο https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

[369] Alexander Stanley De Smith (1964*) The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 283

[370] «When the time comes for this review, that is, when these conditions have been fulfilled, it will be the purpose of Her Majesty's Government to ensure that any exercise of self-determination should be effected in such a manner that the Turkish Cypriot community, no less than the Greek Cypriot community, shall, in the special circumstances of Cyprus, be Oven freedom to decide for themselves their future status. In other words, Her Majesty's Government recognise that the exercise of self-determination in such a mixed population must include partition among the eventual options». Βλ. https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

[371] I cannot see how it is anything other than logical to grant a community with such close interests with Turkey, and only 40 miles away, the same rights as we are prepared to recognise should go to the Greek community. Βλ. https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

εφύτευσε χθες, εν πλήρει Βουλή των Κοινοτήτων, τον σπόρον μιας ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής συρράξεως ήτις εκκινούσα εκ Κύπρου θα επεξετείνετο αυτομάτως και εις τας ακτάς του Αιγαίου».[372] Στις προτάσεις δεν ετίθετο ως θέμα η μεταβολή του διεθνούς καθεστώτος της νήσου με σχετική μεταβολή της κυριαρχίας.

«Σε περίπτωση που εφαρμοζόταν το Σύνταγμα Radcliffe, το οποίο προτάθηκε το 1956, η Κύπρος θα καθίστατο το πρώτο αποικιακό έδαφος, το οποίο θα διέθετε ένα πλέγμα συνταγματικώς κατοχυρωμένων εγγυήσεων των θεμελιωδών του δικαιωμάτων. Τούτο δε θα προέκυπτε γιατί οι εν λόγω προτάσεις, ευφυώς συλληφθείσες, διαμορφώθηκαν υπό το κράτος της πολιτικής αναταραχής που δημιούργησαν τα διάφορα γεγονότα, αλλά το Σύνταγμα της ανεξάρτητης Κύπρου θα τους όφειλε μια λανθάνουσα φιλοφρόνηση ενσωματώνοντας αρκετές από τις πραγματικές του λειτουργίες, συμπεριλαμβανομένων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Κύπρος ήταν σαφώς μια ιδιαίτερη περίπτωση, μια μελέτη βολιδοσκόπησης του κοινοτικού πλαισίου. Στην περίπτωση της Κύπρου κατευνάστηκαν οι φόβοι των μειονοτήτων καταγράφοντας ασυνήθιστες εγγυήσεις στο σύνταγμά της».[373]

[372] Άγγελος Βλάχος (1980) *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Εκδόσεις Εστία, σ. 173
[373] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 176

ΙΙ.Γ.7. Η ασφάλεια των βρετανικών κτήσεων μετά την απώλεια του Σουέζ

Για 77 έτη, δηλαδή από το 1878 μέχρι και το 1955, οι Έλληνες της νήσου με υπομνήματα, πρεσβείες και συλλαλητήρια διεκδικούσαν κατά τρόπο ειρηνικό το δικαίωμά τους να είναι ελεύθεροι στην πατρίδα τους. Όπως αναπτύχθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η γεωγραφική θέση της νήσου ήταν στρατηγικής σημασίας για τη Βρετανική Αυτοκρατορία για τη διαφύλαξη των βρετανικών συμφερόντων στην οδό προς τη Μέση Ανατολή και την Ινδία, αλλά και για την προστασία των κτήσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την απειλή της Ρωσίας. Ακόμα και όταν αργότερα τα συμφέροντα αυτά εξυπηρετούνταν πολύ πιο αποτελεσματικά από το έδαφος της Αιγύπτου, η κατοχή της Κύπρου διατηρούσε τη σημασία της, γιατί εμπόδιζε οποιαδήποτε άλλη χώρα να τη χρησιμοποιήσει σε βάρος των Βρετανών.

Η παράμετρος της ασφάλειας για τη Μεγάλη Βρετανία καθοδηγούσε τη στάση της ως προς τις κατά καιρούς διεκδικήσεις και αξιώσεις των Ελλήνων για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Τοιουτοτρόπως, η άρνηση να παραχωρήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στον λαό της αποικίας θα πρέπει να ειδωθεί ως εντασσόμενη στο πλαίσιο της γεωπολιτικής, αφού εκ των πραγμάτων ήταν συνυφασμένη με τον έλεγχο των κτήσεών της, γειτνιάζουσα η νήσος προς τον αραβικό κόσμο και τις εγκαταστάσεις πετρελαίου. Το Λονδίνο είχε αναγκαστεί λόγω της εθνικιστικής επανάστασης του Νάσσερ να εγκαταλείψει το Σουέζ, όπως επίσης και το Άντεν, γεγονός που περιόριζε σημαντικά την εν γένει παρουσία των βρετανικών στρατευμάτων από την περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η απώλεια των στρατιωτικών εγκαταστάσεων στη Μέση Ανατολή, που λειτουργούσαν ως το στρατηγείο της Μεγάλης Βρετανίας και η εγκατάλειψη της Διώρυγας του Σουέζ, που ήταν η λογιστική της βάση, ανέδειξαν τη σημασία της Κύπρου. Η Κύπρος κατέστη το περιφερειακό στρατηγείο, στο οποίο υπήρχε σε μόνιμη βάση στρατός και αεροπορική βάση. Συνεπώς, η Κύπρος στην οπτική του Λονδίνου αναβαθμιζόταν ως γεωπολιτική υπεραξία και η διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας κρίθηκε απαραίτητη από την τότε κυβέρνηση των Εργατικών.[374]

Η Βρετανία ως συμμετέχουσα χώρα στο Σύμφωνο της Βαγδάτης και στην Αγγλο-Ιορδανική Συνθήκη, προκειμένου να προστατεύσει τη Μέση Ανατολή και το βόρειο Ιράκ, θα έπρεπε να είναι σε θέση να διατηρεί δυνάμεις σε περιοχή που είχε μικρή εγγύτητα προς τη Μέση Ανατολή. Αυτή η περιοχή πλέον ήταν η Κύπρος. Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στην Αίγυπτο εναντίον του Προέδρου της Gamal Abdel Nasser από τη συμμαχία Βρετανίας, Γαλλίας και Ισραήλ τον Οκτώβριο του 1956, η οποία υπήρξε καταστροφική για τη Βρετανία, αξιοποιήθηκε η θέση της Κύπρου ως βάση ανεφοδιασμού και στάθμευσης, τόσο των γαλλικών, όσο και των βρετανικών εκστρατευτικών σωμάτων, ενώ επίσης χρησίμευσαν οι

[374] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 11

εγκαταστάσεις της Βρετανικής Βασιλικής Αεροπορίας στο Ακρωτήρι. Μετά την απώλεια του Σουέζ, μετεβλήθη η οπτική της Βρετανίας σε σχέση με την αξία της Κύπρου, δηλαδή πλέον κρίθηκε πως η νήσος δεν ήταν απαραίτητη ως σύνολο, αλλά συγκεκριμένες περιοχές επ' αυτής, οι οποίες θα αξιοποιούνταν ως βάσεις, διαμορφώνοντας τη θεώρηση «bases-on-Cyprus», αντί της «Cyprus-as-a-base».[375]

Σε αυτό το πλαίσιο, στην ανάπτυξη πολιτικών της Βρετανίας για συνέχιση της παρουσίας της εκτιμάτο από το Λονδίνο ως κομβική η αξιοποίηση του μουσουλμανικού στοιχείου της Κύπρου. Τούτο επεχειρήθη διά της εφαρμογής της πρακτικής του διαίρει και βασίλευε. Αυτή ως κατεύθυνση ενέτασσε το μουσουλμανικό στοιχείο, δηλαδή τη μετέπειτα προκύψασα ως τουρκοκυπριακή κοινότητα στη σύγκρουση των Ελλήνων με την αποικιακή διοίκηση ως προς το μέλλον της νήσου, που αποτελούσα αποκλειστική δικαιοδοσία της Βρετανίας και ως εκ τούτου η όποια δρομολόγηση λύσης θα διευθετείτο μεταξύ της αποικιακής δύναμης και των αυτοχθόνων. Η κατεύθυνση αυτή ενετάθη, ιδιαιτέρως μετά το 1955 και την ένοπλη εκδήλωση του αντιαποικιακού, ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ.[376]

Με δεδομένη αυτή τη συλλογιστική διαμορφώθηκε το έδαφος για την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου. Η ευφυής και σαφώς υστερόβουλη ιδέα για την πραγμάτωση διάσκεψης για την Κύπρο ενεπνεύσθη από τον Harold Macmillan, υπουργό Εξωτερικών της κυβερνήσεως Anthony Eden. Η σκέψη για μια τέτοιου είδους διάσκεψη έλαβε επιπλέον και τη συμβουλή του τότε Βρετανού πρέσβη στην Αθήνα, Charles Peake.[377] Το σκεπτικό της ήταν να βρεθεί ένα νέο locus standi στις υποθέσεις της Κύπρου, το οποίο θα περιλάμβανε και την Τουρκία, η οποία δεν είχε κανένα ρόλο και δεν μπορούσε να διεκδικήσει ρόλο στην κυπριακή υπόθεση. Η μόνη αντίδραση που προέβαλλε μέχρι τότε ήταν σε περίπτωση μεταβολής του καθεστώτος στην Κύπρο, αξίωνε για ιστορικούς λόγους την επιστροφή της στην Τουρκία.

Ο υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας στόχευε μέσω της διασκέψεως να παρουσιάσει το πρόβλημα στη νήσο ως μια αγεφύρωτη διαφορά, η οποία στηριζόταν στην οπτική πως υπήρχαν δύο μέρη και οι δύο χώρες αναφοράς τους, τα οποία δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν για το μέλλον της κατάστασης. Τοιουτοτρόπως, η Βρετανία αποκτούσε ρόλο

---

[375] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 34

[376] Την 1η Απριλίου 1955 η οργάνωση ΕΟΚΑ είχε εκκινήσει ένοπλο αντιαποικιακό αγώνα εναντίον των βρετανικών δυνάμεων. Ένα έτος αργότερα, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος ήταν και ηγέτης της Εθναρχίας, δηλαδή λειτουργούσε τόσο ως θρησκευτικός, αλλά και ως πολιτικός ηγέτης των Ελλήνων εξορίστηκε στις Σεϋχέλλες, στις οποίες και παρέμεινε για διάστημα ενός έτους. Στη συνέχεια του δόθηκε το δικαίωμα να εγκαταλείψει την νήσο Μάχε, αλλά δεν του επετράπη να επιστρέψει στην Κύπρο και ως εκ τούτου εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

[377] Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 12

επιδιαιτητή μεταφέροντας το πλαίσιο της σύγκρουσης αντί προς την ίδια, προς τα μέρη. Κατ΄αυτό τον τρόπο μπορούσε να επιβραδύνει την υφιστάμενη κατάσταση και τη δική της παρουσία.

Το δεύτερο στοιχείο αφορά στην οπτική της γεωπολιτικής εν τω μέσω του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή της παράστασης που είχε η Βρετανία για την Τουρκία λόγω του μεγέθους της συγκριτικά προς την Ελλάδα, των στρατιωτικών δυνάμεών της και της υπεροπλίας της σε στρατό και αεροπορία, αλλά κυρίως του γεγονότος πως συνόρευε σε ένα μεγάλο μήκος με τη Σοβιετική Ένωση. Στην αντίληψη των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς τη σημασία και τον ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει η Τουρκία, εκλαμβανόταν ως ανάχωμα, ως προγεφύρωμα, που θα παρεμπόδιζε πιθανή επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης. Αν και η Ελλάδα συμμετείχε στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπέρ των συμμάχων και παρά τω πλευρώ της Βρετανίας, ενώ η Τουρκία διατήρησε στάση «επιτήδειου ουδέτερου» μέχρι και την τελευταία στιγμή[378], για τους ως άνω λόγους η στάση της Βρετανίας υπήρξε ευνοϊκή προς την Άγκυρα. Η εντύπωση που είχε καλλιεργηθεί σε κύκλους της Ουάσιγκτον και του Λονδίνου παρέπεμπε σε μια στρατιωτικοπολιτική εξάρτηση από τον τουρκικό παράγοντα.

[378] Frank Weber (1985) *The evasive neutral Germany, Britain and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, University of Missouri Press

ΙΙ.Γ.8. Η σημασία ύπαρξης βάσεων στην Κύπρο

Τα μέσα του 20ου αιώνα υπήρξαν μια περίοδος κοσμοϊστορικών ανατροπών εν γένει στη διεθνή πολιτική με την ανάπτυξη ενός πρωτοφανούς κύματος διεκδίκησης και άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τους αποικιοκρατούμενους λαούς. Σε αυτό το χρονικό διάστημα συντελέστηκαν σημαντικές ανακατατάξεις στη Μέση Ανατολή και αντιαποικιακά κινήματα εκδηλώθηκαν εναντίον της βρετανικής κατοχής, ορισμένα μάλιστα ενόπλως. Την 27η Ιουλίου 1954 υπογράφεται αγγλο-αιγυπτιακή συνθήκη, η οποία τερματίζει την εβδομηντάχρονη και πλέον βρετανική κατοχή της Διώρυγας του Σουέζ και υπαγορεύει την αποχώρηση των δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου από την περιοχή.

Παράλληλα, στην Κύπρο, η άνοιξη του 1955 σημαδεύθηκε από την εκδήλωση της ενάρξεως του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα με ένοπλη δράση και αντίσταση από την Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών, γνωστής ως Ε.Ο.Κ.Α.. Ο αγώνας στόχευε στην άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως, που θα οδηγούσε εν τέλει στην Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Οι τελευταίες στρατιωτικές δυνάμεις της Βρετανίας αποχωρούν τον Ιούνιο του 1956 από το Σουέζ, δημιουργώντας ένα σοβαρότατο κενό ασφαλείας για το Ηνωμένο Βασίλειο και αυξάνοντας αντιστοίχως τη γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου ως έδαφος, το οποίο εξακολουθεί να τελεί υπό τον έλεγχο της Βρετανίας. Στα τέλη του ιδίου έτους, οι σχέσεις μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Αιγύπτου έφτασαν σε ιδιαιτέρως κρίσιμο σημείο.

Η εκκένωση της Διώρυγας του Σουέζ είχε ως αποτέλεσμα να ενισχυθεί έτι περαιτέρω η σημασία των βρετανικών δυνάμεων και της αεροπορίας στην Κύπρο και να συγκεντρωθεί στη βάση του Ακρωτηρίου μεγάλος αριθμός μαχητικών αεροσκαφών, τέτοιος που να δημιουργείται σοβαρό αίσθημα φόβου σε περίπτωση που η βάση δεχόταν επίθεση από την Αιγυπτιακή Αεροπορία. Εάν η Αίγυπτος εξαπέλυε επίθεση στη βρετανική βάση, ενδεχόμενο που υφίστατο, αν και δεν πραγματώθηκε, υπήρχε ορατός κίνδυνος μαζικής απώλειας, τόσο δυνάμεων, όσο και εξοπλισμού. Το Ακρωτήρι λειτουργούσε ως αεροπορική βάση για υποδοχή και στάθμευση μαχητικών αεροσκαφών, αεροπορικών δυνάμεων ικανών για να πραγματοποιήσουν επίγεια επίθεση, καθώς και αντιστοίχων αναγνωριστικών.

Στα χρόνια που ακολούθησαν της αποκλιμάκωσης της κρίσης του Σουέζ, το Ακρωτήρι χρησιμοποιείτο ως μέσο για την ενίσχυση των βρετανικών δυνάμεων εναντίον της ΕΟΚΑ. Οι γενικότερες απώλειες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και η αδυναμία της πλέον να ελέγχει περιοχές, όπως η Αίγυπτος, το Ιράκ και το Σουέζ, δημιουργούσαν προστιθέμενη αξία για τον κυπριακό χώρο. Η Βρετανία δε, προκειμένου να είναι σε θέση να ελέγχει την Αραβική Χερσόνησο και τις μονάδες που στάθμευαν εκεί, προέβη σε διαχωρισμό της

Στρατειάς της Μέσης Ανατολής, όπου μέσω Άντεν ελέγχονταν τα ανατολικά του Σουέζ και το υπόλοιπο τμήμα μέσω Κύπρου, λαμβάνοντας την επωνυμία Στρατειά Εγγύς Ανατολής.[379] Καθίσταται σαφές πως η προστασία της Βρετανικής Αεροπορίας, αλλά και εν γένει των αεροπορικών εταιρειών που προσγειώνονταν στην Κύπρο, γινόταν μέσω των βάσεων του Ακρωτηρίου και του αεροδρομίου Λευκωσίας.

[379] Robert E. Harkavy (1982) *Great Power Competition for Overseas Bases: The Geopolitics of Access Diplomacy*, Pergamon Policy Studies, σ. 59, 114, 126, 144

Κεφάλαιο Τρίτο: Ιδρυτική κρατική διεθνής πράξη και συνταγματική δόμηση ως υπαρξιακή συνιστώσα

Το ανεπιθύμητο βρέφος δεν κατάφερε να ενηλικιωθεί επειδή δεν εξασφάλισε ποτέ την ανεξαρτησία του από τους υποτιθέμενους κηδεμόνες του…Η λύση του Κυπριακού Προβλήματος κρύβεται εν μέρει στον σύντομο βίο του ανεπιθύμητου βρέφους…[380]

Στο τμήμα τούτο αναλύονται τα δεδομένα που οδήγησαν στις Συμφωνίες στη Ζυρίχη και στο Λονδίνο, με τις οποίες ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία ως προϊόν συνεταιρισμού τριών νατοϊκών δυνάμεων, Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίες εγγυήθηκαν τη συνταγματική του τάξη. Επί του συνταγματικού πλαισίου της Κυπριακής Δημοκρατίας, στο οποίο ο δικοινοτισμός και η παραβίαση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για το σύνολο του αποικιακού λαού υπήρξαν τα κυρίαρχα στοιχεία, καταγράφονται οι διαιρετικές και διχοτομικές νομοθετικές προβλέψεις, που εμπέδωναν και διαιώνιζαν ένα συγκρουσιακό πλαίσιο μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Επίσης, επεξηγείται το πώς τα σπέρματα πολιτικής του «διαίρει και βασίλευε», που εφάρμοσε η Βρετανία κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατικής κατοχής της νήσου ενσωματώθηκαν στις δομές του νέου κρατικού οικοδομήματος, τα οποία και οδήγησαν μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου στα πρόθυρα ανάφλεξης την Αθήνα και την Άγκυρα, τόσο το 1964, το 1967, όσο και το 1974.

[380] Νίκος Στέλγιας (2014) *Ο θάνατος του ανεπιθύμητου βρέφους. Το εγχείρημα της Συνεταιριστικής Δημοκρατίας στα πρωτοσέλιδα του Τουρκοκυπριακού Τύπου 1960 – 1963*, Σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 212 - 213

ΙΙΙ. Α. Η μεταβολή της στάσης της κυπριακής ηγεσίας από τον Σεπτέμβριο του 1958

«Ιδού και φέτος δοκιμάσατε, αλλά και πάλι δεν κατορθώσατε να εκμαιεύσετε απ' εδώ μιαν απόφαση, όπως θα θέλατε. Δεν μπορείτε να τη βγάλετε και το πρόβλημα δεν μπορείτε να το λύσετε εδώ. Ελάτε να διαπραγματευθούμε το θέμα μαζί, και οι δυό μας από κοινού να βρούμε μία λύση».

Απόσπασμα εκ της συνομιλίας Φατίν Ρουστού Ζορλού με τον Ευάγγελο Αβέρωφ κατά τη διάρκεια της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, τον Δεκέμβριο του 1958.[381]

Το 1958 ήταν μια χρονιά μεστή προκλήσεων για την υπόθεση της Κύπρου.[382] Στο πλαίσιο της συνόδου του Συμφώνου της Βαγδάτης στο τέλος Ιανουαρίου[383], ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Zorlou, συζητά με τον κυβερνήτη της Κύπρου, Sir Hugh Foot (Σερ Χιου Φουτ) στην Άγκυρα, κατόπιν πρόσκλησης του βρετανού υπουργού Εξωτερικών, Selwin Lloyd (Σέλγουιν Λόυντ), προκειμένου να διεξαχθούν βρετανοτουρκικές διαπραγματεύσεις για το μέλλον της Κύπρου[384], όπου το κύριο σημείο τούτων θα ήταν το να μην γίνει αποδεκτή από την τουρκική πλευρά οποιαδήποτε έκπτωση αναφορικά προς την ισοτιμία των Τούρκων έναντι των Ελλήνων στη νήσο. Προς τούτο αναπτύσσεται εντόνως και κλιμακώνεται με όλα τα μέσα ως αντίβαρο στις βρετανικές θέσεις περί κάποιας μορφής αυτοδιοίκησης, η θέση της διχοτόμησης.

Με δεδομένη την υποβολή του Σχεδίου Μακμίλλαν κατά το 1958[385], το οποίο έλαβε το όνομά του από τον τότε πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας Harold Macmillan[386], παρατηρείται μια διαφορετική τροπή στην κυπριακή υπόθεση, που αποκλίνει από τη διεκδίκηση της αυτοδιάθεσης, με την εκπεφρασμένη μεταβολή της θέσης της κυπριακής ηγεσίας αρχικώς και της ελλαδικής εν συνεχεία κυβερνήσεως. Το σχέδιο που ανέπτυξε η βρετανική κυβέρνηση για την Κύπρο προνοούσε ένα είδος «τριπλής συγκυριαρχίας»[387] στη

---

[381] Νεοκλής Σαρρής (1983) *Η Άλλη Πλευρά. Τόμος Δεύτερος. Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές. Βιβλίο Α' (1955 – 1963) ΙΙ*, Εκδόσεις Γραμμή, σ. 469

[382] Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (1993) *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα*, Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής, σ. 190 - 200

[383] Η έναρξη της Συνόδου έλαβε χώρα στις 28 Ιανουαρίου 1958. Την ίδια ημέρα οι Τουρκοκύπριοι σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Κύπρου οργανώνουν διαδηλώσεις υπέρ της διχοτόμησης, ενώ ο τουρκικός τύπος αναφέρεται εκτενώς στο αίτημα της διχοτόμησης. Βλ. Νεοκλής Σαρρής (1983) *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955 – 1963) ΙΙ*., Εκδόσεις Γραμμή, σ. 393

[384] Robert Henry Stephens (1966) *Cyprus: a place of arms; power politics and ethnic conflict in the eastern Mediterranean*, Praeger, σ. 152 - 154

[385] Nigel Fisher (1982) *Harold Macmillan, a biography*, Weidenfeld and Nicolson, σ. 216, Stella Soulioti (2006) *Fettered independence: Cyprus, 1878-1964, Volume 1*, University of Minnesota Press, σ. 65.

[386] William Mallinson (2005) *Cyprus, A Modern History*, I. B Tauris, σ. 32

[387] Η έννοια της τριπλής συγκυριαρχίας μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας, Τουρκίας και Ελλάδας αποδίδεται στην αγγλική γλώσσα διά του όρου tridominium σε σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας Times, ημερομηνίας 20 Ιουνίου 1958. Βλ. Stephen G. Xydis (1973) *Cyprus: Reluctant republic*, Mouton, σ. 137

νήσο, δηλαδή ένα ιδιότυπο καθεστώς συνεταιρισμού[388], στον οποίο η Ελλάδα, η Τουρκία και η Μεγάλη Βρετανία θα διαδραμάτιζαν ρόλο στις εσωτερικές υποθέσεις και στον εξωτερικό προσανατολισμό του υπό συζήτηση κρατικού μορφώματος. Το Σχέδιο Μακμίλλαν, επίσης προνοούσε μια μορφή διχοτόμησης της νήσου[389], γεγονός που σαφώς θορύβησε την ελληνική πλευρά, θέτοντας τις βάσεις επανεξέτασης των επιλογών και κυρίως των δυνατοτήτων της να αποκλείσει ένα τέτοιο απευκταίο ενδεχόμενο ενός τύπου διχοτόμησης της νήσου, η οποία μάλιστα θα μπορούσε να επέλθει χωρίς καν να ερωτηθεί η Ελλάδα.

Ο επικεφαλής της Εθναρχίας, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, εξέφρασε κατά τον Σεπτέμβριο του 1958, σε σχετική συνάντησή του στην Αθήνα, στη βουλευτή του κόμματος των Εργατικών, Barbara Castle, τη θέση πως θα ήταν έτοιμος να συζητούσε το ενδεχόμενο της δεσμευμένης ανεξαρτησίας.[390] Η δήλωση αυτή του Αρχιεπισκόπου εκτιμάται ως κομβικής σημασίας, καθώς διατυπώνει τη στροφή της κυπριακής ηγεσίας, για πρώτη φορά από την αρχή του αγώνα των Ελλήνων ενάντια στην αποικιοκρατική κατοχή, συνιστώντας, τρόπον τινά, και εκτροπή από τη γραμμή που είχε τεθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Υπογραμμίζεται πως ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος στις 28 Αυγούστου 1954 στον ναό της Παναγίας της Φανερωμένης στη Λευκωσία είχε διαδηλώσει εν είδει όρκου προς τον κυπριακό λαό τον αγώνα με τελικό στόχο την «Ένωσιν και μόνον την Ένωσιν».[391] Σε αυτή τη γραμμή πλεύσης ήταν και το Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (Α.Κ.Ε.Λ.), το οποίο στις 28 Ιουνίου 1952 είχε σε ένα τομίδιο, φέροντα τον τίτλο: «Ο Δρόμος προς την Λευτεριά – Για ένα μίνιμουμ πρόγραμμα του Ανορθωτικού Κόμματος Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ), για τη συγκρότηση του Ενιαίου Απελευθερωτικού Μετώπου Πάλης», εντάξει ως τον κατεξοχήν στόχο του την «Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα χωρίς όρους, χωρίς ανταλλάγματα».[392]

Η μεταβολή πλεύσης ουσία αναδιαμόρφωσε την πορεία και τη στοχοθεσία που είχε τεθεί αναφορικά προς τη διεκδίκηση της Αυτοδιάθεσης – Ένωσης, δρομολογώντας έναν

---

[388] Frank Hoffmeister (2006) *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan and EU Accession*, Martinus Nijhoff, σ. 3 - 4

[389] HC Deb 19 June 1958 vol 589 cc1315-20, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/19/cyprus και HC Deb 26 June 1958 vol 590 cc611-731, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/26/cyprus

[390] David French (2015) *Fighting EOKA: The British Counter – Insurgency Campaign on Cyprus, 1955 – 1959*, Oxford University Press, σ. 271 – 272, Ευάνθης Χατζηβασιλείου (1998) *Το Κυπριακό ζήτημα, 1878-1960 η συνταγματική πτυχή*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σ. 109

[391] Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' με την ιδιότητα του Εθνάρχη απηύθυνε πρόσκληση προς τον Κυπριακό λαό να παραστεί στο παγκύπριο συλλαλητήριο, που έλαβε χώρα στον Ιερό Ναό της Παναγίας της Φανερωμένης στη Λευκωσία. Αυτή η πρόσκληση συνιστούσε περιφρόνηση στη θέσπιση αντιστασιακών νόμων, που είχαν τεθεί σε εφαρμογή το προηγούμενο διάστημα από τις αποικιακές αρχές. Στις 22 Αυγούστου 1954 συγκεντρώθηκαν στον χώρο του Ναού πλήθος κόσμου από όλες τις περιοχές της Κύπρου. Ένα μήνα προηγουμένως, στις 28 Ιουλίου 1954, ο υφυπουργός Αποικιών της Μεγάλης Βρετανίας, Χένρυ Χόπκινσον, είχε δηλώσει στη Βουλή των Κοινοτήτων πως η Κύπρος «ουδέποτε» μπορεί να καταστεί πλήρως ανεξάρτητη.

[392] (1977) *Α.Κ.Ε.Λ. Ο δρόμος προς την λευτεριά. Για ένα μίνιμουμ πρόγραμμα του Α.Κ.Ε.Λ. για τη συγκρότηση του ενιαίου απελευθερωτικού μετώπου πάλης*, Εκδοτική Ομάδα Εργασία, σ. 29 - 64

πολιτικό συμβιβασμό, που αλλοίωνε εν τοις πράγμασι τα αιτήματα και τις διεκδικήσεις των Ελλήνων της νήσου.[393] Τη δήλωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ακολούθησε με την πάροδο σύντομου χρονικού διαστήματος και δήλωση της Ελληνικής Κυβέρνησης προς την κατεύθυνση της εγκατάλειψης της αυτοδιάθεσης ως του τελικού στόχου για την Κύπρο.[394] Η ελληνική κυβέρνηση ανήγγειλε την απόφαση τούτη τη 13η Δεκεμβρίου 1958.[395]

Μεσούσης της παραμονής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Αθήνα το 1958, λόγω της απαγόρευσής του από τις αποικιοκρατικές αρχές να επιστρέψει στην Κύπρο, ο τότε κυβερνήτης της Κύπρου, ο οποίος είχε αντικαταστήσει τον στρατάρχη Σερ Τζων Χάρτινγκ και ανέλαβε καθήκοντα στη νήσο, Σερ Χιου Φουτ[396], επεχείρησε να προωθήσει ένα σχέδιο λύσης[397] του ζητήματος, στο οποίο παρουσιαζόταν η διχοτόμησή της ως πιθανό ενδεχόμενο. Το Σχέδιο Foot (Φουτ) παραχωρούσε στην Κύπρο σύνταγμα, που αντιστοιχούσε σε μια μορφή αυτοκυβέρνησης, η οποία θα διαρκούσε επτά έτη.[398] Με το πέρας αυτών των ετών θα αναζητείτο διευθέτηση του ζητήματος μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Επίσης, προνοούσε πως τόσο η αποικιακή δύναμη, όσο και η Τουρκία θα αποκτούσαν βάσεις στο νησί.

Τούτο το Σχέδιο είχαν συζητήσει κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στην Άγκυρα στις 28 Ιανουαρίου με τον Υπουργό Εξωτερικών, Selwyn Lloyd.[399] Επί της ουσίας στο σχέδιο λαμβανόταν υπόψη η δήλωση του υπουργού Αποικιών, Άλαν Λένοξ-Μπόυντ στη Βουλή των Κοινοτήτων, ημερομηνίας 19 Δεκεμβρίου 1956[400], σύμφωνα με την οποία οι Τούρκοι της Κύπρου θα μπορούσαν να ασκήσουν κατά τρόπο διακριτό σε σχέση με τους Έλληνες, δικαίωμα αυτοδιάθεσης, δέσμευση την οποία είχε αναλάβει το Λονδίνο προς την Άγκυρα.[401]

---

[393] Η διεκδίκηση της αυτοδιάθεσης – Ένωσης και ενόπλως από το 1955 – 1959 στηριζόταν και στην πεποίθηση του λαού, όπως αυτή εκφράστηκε κατά το 1954 από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, πως τούτη δεν θα τύχει υποχωρήσεων ή συμβιβασμού.

[394] Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΞΑ', 26 Φεβρουαρίου 1959, σ. 61

[395] Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΞΒ', 27 Φεβρουαρίου 1959, σ. 82

[396] Η αντικατάσταση του στρατάρχη Χάρτινγκ, ο οποίος και είχε εξορίσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στη νήσο Μάχε των Σευχελλών, έλαβε χώρα τον Νοέμβριο του 1957.

[397] Αναφορικά προς το Σχέδιο Φουτ (Foot) δεν υπάρχει κάποια επίσημη εκδοχή. Στα απομνημονεύματά του ο ίδιος ο Φουτ σημειώνει τις καταρχήν παραμέτρους που πλαισιώναν το σχέδιό του. Τούτες προνοούσαν τέσσερα βασικά σημεία. 1. Μια χρονική περίοδο πέντε ή επτά χρόνων πριν από οποιαδήποτε τελική απόφαση. 2. Τερματισμό της καταστάσεως εκτάκτου ανάγκης και επιστροφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στο νησί 3. Διαπραγματεύσεις με τους επικεφαλής των δύο κοινοτήτων για την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης 4. Διαβεβαίωση ότι με την πάροδο των πέντε ή επτά ετών καμία απόφαση δεν θα μπορούσε να ληφθεί που να αφορά στο μέλλον, για την οποία να μην υπήρχε κοινή αποδοχή, δηλαδή τόσο των Ελλήνων, όσο και των Τούρκων. Hugh Foot (1964) *A Start in Freedom*, σ. 159

[398] Stanley Kyriakides (1968) *Cyprus: Constitutionalism and Crisis Government*, University of Pennsylvania Press, σ. 49

[399] John Reddaway (1986) *Burdened with Cyprus, The British Connection*, Weidenfled & Nicolson, Λονδίνο, σ. 105

[400] HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

[401] Klearchos Kyriakides (2016) The Lennox-Boyd statement of 19 December 1956 and the origins of the proposed 'bi-communal, bi-zonal federation' in Cyprus, *Agora Dialogue*, http://agora-dialogue.com/2016/12/27/the-lennox-boyd-statement-of-19-december-1956-and-the-origins-of-the-proposed-bi-communal-bi-zonal-federation-in-cyprus/

Αυτή η αντίληψη της κοινοτικής αυτοδιάθεσης, με δεδομένο πως στη νήσο ο πληθυσμός ήταν μεικτός, δηλαδή δεν υπήρχαν συμπαγείς, εθνικά ομοιογενείς γεωγραφικές περιοχές, θα οδηγούσε σε κάποιας μορφής διαίρεση, η οποία και ήταν εκπεφρασμένα στόχευση της Τουρκίας, που συνοψιζόταν και στο «taksim». Ως εκ του Σχεδίου καθίσταται σαφές πως η βρετανική πολιτική στη νήσο προωθούσε μια συμβιβαστική πρόταση μεταξύ Αθηνών και Άγκυρας, στην οποία το κρίσιμο στοιχείο παρέπεμπε στην παραμονή του Ηνωμένου Βασιλείου διά της διασφάλισης στρατιωτικών βάσεων.[402]

Στις προτάσεις που υπεβλήθησαν από τον Βρετανό Πρωθυπουργό, Χάρολντ Μακμίλλαν τον Ιούνιο του 1958[403], μπορεί κανείς να αντιληφθεί τα σπέρματα των θέσεων του Χιου Φουτ[404], τα οποία επεβίωσαν και εντάχθηκαν στη συλλογιστική του Σχεδίου Μακμίλλαν.[405] Τούτο δε γιατί, το Σχέδιο Μακμίλλαν υιοθετούσε τη θέση περί βρετανικών βάσεων για μια επταετία. Πέραν τούτου, η διοίκηση της νήσου θα προέκυπτε κατόπιν συνεταιρισμού Αθηνών και Άγκυρας[406] και θα προϋπέθετε προς τον σκοπό τούτο διορισμό εκπροσώπων των δύο κυβερνήσεων, οι οποίοι θα συνεπικουρούσαν το έργο του Κυβερνήτη. Ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων υπήρξε στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ του Σχεδίου Μακμίλλαν, ενώ αναφορικά προς την αντιπροσώπευση του λαού αυτή θα καθίστατο εφικτή μέσα από δύο κοινοτικές βουλές. Πρόβλεψη για κοινή βουλή δεν υπήρχε στο εν λόγω σχέδιο. Με το πέρας της επταετίας θα έπρεπε να αποφασιστεί το μέλλον της νήσου επί δύο

---

[402] Ο Reddaway σημειώνει σχετικώς πως για την πραγμάτωση της κατά Foot αντίληψης της αυτοδιάθεσης θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη τρεις συγκεκριμένες παράμετροι. α) η τουρκική μειονότητα να επιλύσει το ζήτημά της κατά τρόπο ικανοποιητικό προς τα συμφέροντά της β) να υπάρξει πρόνοια για παροχή βάσεων του ΝΑΤΟ στο νησί, συμπεριλαμβανομένης πιθανόν και μίας βάσεως της Τουρκίας. Αυτό το δεδομένο θα ήταν εκ των ων ουκ άνευ και θα έπρεπε να διασφαλιστεί ανεξαρτήτως της έκβασης της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης γ) πριν την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης, αντιπροσωπευτικοί θεσμοί θα εγκαθιδρύονταν στο νησί, στους οποίους θα συμμετείχαν και Κύπριοι. Βλ. John Reddaway (1986) *Burdened with Cyprus, The British Connection*, Weidenfled & Nicolson, Λονδίνο, σ. 106 και Νίκος Χριστοδουλίδης (2009) *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Αθήνα, Καστανιώτης, σ. 118 - 119

[403] Το Σχέδιο έλαβε την ονομασία του από τον τότε πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας, Χάρολντ Μακμίλλαν. Η συλλογιστική του σχεδίου αντανακλούσε την προσέγγιση που υιοθέτησε ο Μακμίλλαν, όταν ηγείτο ως υπουργός Εξωτερικών της Τριμερούς Διάσκεψης που έλαβε χώρα στο Λονδίνο τον Αύγουστο – Σεπτέμβριο 1955. Η βρετανική στόχευση και οι άξονες του Σχεδίου περιγράφησαν στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Ιουνίου 1958 από τον Μακμίλλαν. Βλ. HC Deb 19 June 1958 vol 589 cc1315-20, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/19/cyprus

[404] Ιωάννης Ελ. Κυμιωνής (2017) Ο οριστικός εναγκαλισμός Λονδίνου-Άγκυρας στο Κυπριακό: Το ανεδαφικό σχέδιο Φουτ (1958), *Εμπρός, Εφημερίδα της Ξάνθης*, 2 Φεβρουαρίου 2017, Διαθέσιμο στο: https://empros.gr/2017/02/o-oristikos-enagkalismos-londinoy-agkyras-sto-kypriako-to-anedafiko-sxedio-foot-1958/

[405] Robert Henry Stephens (1966) *Cyprus: a place of arms; power politics and ethnic conflict in the eastern Mediterranean*, Praeger, σ. 152

[406] Χαρακτηριστικώς σημειώνεται πως «In view of the disagreement between the Greek and Turkish Governments and between the two communities in Cyprus, and of the disastrous consequences for all concerned if violence and conflict continue, an obligation rests with the United Kingdom Government, as the sovereign Power responsible for the administration of the island and the wellbeing of its inhabitants, to give a firm and clear lead out of the present deadlock. They accordingly declare a new policy which represents an adventure in *partnership—partnership between the communities in the island and also between the Governments of the United Kingdom, Greece and Turkey*». Βλ. HC Deb 19 June 1958 vol 589 cc1315-20, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/19/cyprus

ενδεχομένων, είτε αυτό μιας ιδιότυπης τριπλής συγκυριαρχίας μεταξύ Αθηνών, Λονδίνου και Άγκυρας, είτε η προοπτική της διχοτόμησής της. Από τα ανωτέρω συμπεραίνει κανείς πως το σχέδιο αυτό δεν αναφερόταν στην εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για τον αποικιακό λαό.

Η ελληνική κυβέρνηση, η οποία βρέθηκε ενώπιον ενός τρομακτικού για τα εθνικά συμφέροντα διλήμματος, δεν δέχθηκε να διαβουλευθεί το σχέδιο, απορρίπτοντάς το. Σημαντικό δεδομένο του σχεδίου ήταν ότι δεν απαιτείτο η σύμφωνη γνώμη όλων των μερών για να τεθεί σε εφαρμογή. Η βρετανική πολιτική επεχείρησε να εφαρμόσει παραμέτρους του, δηλαδή να προχωρήσει σε ένα πρώτο βήμα, προκειμένου να εκβιάσει τη θέληση των Ελλήνων, ενώ παράλληλα η Άγκυρα προχώρησε την 1η Οκτωβρίου σε αποστολή εκπροσώπου της στην Κύπρο.[407] Υπογραμμίζεται δε πως η ύπαρξη διορισμένου κρατικού αξιωματούχου της Άγκυρας στην Κύπρο συνιστούσε ένα γεγονός ιδιαίτερης σημασίας, το οποίο σαφώς και ανησύχησε την ελληνική πλευρά, η οποία άρχισε να αναζητεί τρόπους και μέσα, ούτως ώστε να ανακόψει τυχόν συνολική εμπέδωση του σχεδίου. Η οπτική περί ιδιαίτερης σημασίας παρέπεμπε σε όψη μιας πραγματικότητας, που είχε 82 έτη πριν τερματισθεί. Ένας διορισμένος Τούρκος εκπρόσωπος συνιστούσε, τρόπον τινά, μια εκδοχή επαναφοράς κρατικής εξουσίας στην Κύπρο, η οποία από την ανάληψη της διοίκησής της το 1878 από τη Βρετανική Αυτοκρατορία, είχε πάψει να υφίσταται.

Η τροπή που δρομολογούσε το Λονδίνο ήταν το Σχέδιο Μακμίλλαν να τύχει εφαρμογής χωρίς τη συγκατάθεση της ελληνικής κυβέρνησης, αλλά μόνο με τη σύμφωνη γνώμη της Άγκυρας. Η Ελλάδα θορυβημένη, διά του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, σε σχετικό τηλεγράφημά της προς τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, Πωλ – Ανρύ Σπάακ διεμήνυσε πως σε περίπτωση εφαρμογής του, θα αποχωρούσε από το ΝΑΤΟ.

Παράλληλα, στις αρχές του καλοκαιριού του 1958, ο στρατιωτικός βραχίονας της τουρκικής κυβέρνησης στο νησί, δηλαδή η ΤΜΤ, στράφηκε εναντίον των Ελληνοκυπρίων και προκλήθηκαν γεγονότα, τα οποία δυναμίτισαν έτι περαιτέρω την ήδη συγκρουσιακή κατάσταση στη νήσο.[408] Στόχος της τουρκικής πολιτικής μέσω της εκδήλωσης ταραχών και κλίματος αμοιβαίας καχυποψίας και έντασης, τα οποία έλαβαν και τον χαρακτήρα επεισοδίων, ήταν να καταστεί σαφές πως οι δύο κοινότητες δεν μπορούσαν πλέον να συνομιλήσουν, αλλά ούτε και να συμβιώσουν κατά τρόπο αρμονικό.[409] Εφόσον εμπεδωνόταν και διαχεόταν αυτή η αντίληψη περί έκρυθμης κατάστασης και εκ των πραγμάτων αδυναμίας εξεύρεσης ενός modus vivendi μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στο νησί, θα ήταν βατό το

---

[407] Stephen G. Xydis (1973) *Cyprus: Reluctant Republic*, Mouton & Co., σ. 263

[408] Stella Soulioti (2006) *Fettered independence: Cyprus, 1878-1964, Volume 1, University of Minnesota*. Modern Greek Studies Program, σ. 59

[409] Σύμφωνα με την καταγραφή του πληθυσμού που διενεργήθηκε κατά το 1946, υπήρχαν 627 χωριά στην Κύπρο. Εξ' αυτών στα 146 διαβιούσαν αναμεμειγμένοι Έλληνες και Τούρκοι. Αμιγώς κατοικούμενα από Τούρκους χωριά ήταν 112, ενώ ο αριθμός εκείνων που διαβιούσαν αποκλειστικά Έλληνες ήταν 369. Βλ. Κυπριακή Δημοκρατία, Στατιστική Υπηρεσία, Population Census 1946

πεδίο διαμόρφωσης τέτοιων συνθηκών για δημιουργία από τους Τουρκοκυπρίους ξεχωριστών σωμάτων, δηλαδή ξεχωριστής κοινοτικής βουλής και διαχωρισμού των δήμων στο νησί, αίτημα, το οποίο και προωθήθηκε σθεναρά.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο και περιρρέουσα ατμόσφαιρα έλαβε χώρα και η στροφή της κυπριακής ηγεσίας προς τη «δεσμευμένη» ή άλλως «εγγυημένη ανεξαρτησία», με συνέπεια την εγκατάλειψη της αυτοδιάθεσης – Ένωσης, συλλογιστική επί της οποίας τέθηκαν οι κατευθύνσεις για την οικοδόμηση ενός νέου κράτους για την Κύπρο, της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Χαρακτηριστικώς αναφέρεται ως προς τη νέα πολιτεία πως «ήταν αποτέλεσμα μιας διπλωματικής και συνταγματικής συρραφής, που επινοήθηκε υπό την απειλή των όπλων. Ήταν μία κυβέρνηση με αρχηγό έναν Έλληνα πρόεδρο εκλεγμένο από την Ελληνική πλειονότητα, που αποτελούσε το 80% του πληθυσμού. Για να κατευνάσουν τους Τούρκους, οι αρχιτέκτονες της συμφωνίας παραχώρησαν την αντιπροεδρία σε Τουρκοκύπριο. Σ' αυτόν, όπως και στον πρόεδρο, απένειμαν το δικαίωμα της αρνησικυρίας για αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου και νομοθετήματα της Βουλής. Οι εμπνευστές του συντάγματος προσπάθησαν να εξασφαλίσουν μια ισορροπία, για να αποτρέψουν τις συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο εθνικές κοινότητες, προσφέροντας στους Έλληνες την πλειονότητα των θέσεων στην κυβέρνηση και στους Τούρκους το αντιστάθμισμα του βέτο. Ήταν μία φόρμουλα που θεωρήθηκε από τους Έλληνες της Κύπρου, υπό την πιο ευνοϊκή άποψη, σαν ένας εξευτελιστικός συμβιβασμός, και, υπό την πιο δυσμενή άποψη, σαν το ξεπούλημα της ιδέας της ένωσης».[410]

[410] Λώρενς Στέρν (1978) *Λάθος άλογο. Η πολιτική του επεμβατισμού και η αποτυχία της αμερικανικής διπλωματίας* (μετάφραση Γαβριήλ Μηνάς), Εκδόσεις Ταμασός, σ. 103 - 104

ΙΙΙ. Β. Η υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου

"The Agreements were a compromise constituting a whole from which no simple part could be removed without danger. They marked the end of a long dispute between Greece and Turkey and the starting point of new friendship. This was the most striking feature of the talks at Zurich, and gave the greatest proof that peace and welfare on Cyprus would be preserved".[411]

Μετά από τέσσερα έτη αντιαποικιακού αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου εναντίον της Βρετανικής Αυτοκρατορίας συνομολογήθηκε μια δέσμη συμφωνιών[412], οι οποίες υπήρξαν το αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας και στην οποία διαπραγμάτευση δεν συμμετείχαν η ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή αντιπροσωπεία διά της ηγεσίας τους. Ήδη από τον Δεκέμβριο του 1958[413] στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, ο Φατίν Ρουστού Ζορλού, υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, είχε προβεί σε μια πρόταση για διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ Αθηνών και Άγκυρας προς τον Ευάγγελο Αβέρωφ, υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας.[414]

Οι διαπραγματεύσεις αποσκοπούσαν στο να οριοθετήσουν ένα πλαίσιο συζήτησης, το οποίο θα εκτυλίσσετο σε ένα διμερές σχήμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και θα επιχειρούσε να επιλυθεί το ζήτημα της Κύπρου, χωρίς απαραιτήτως την ενεργό εμπλοκή των Κυπρίων. Η χρονική διάρκεια των διαπραγματεύσεων ήταν εξαιρετικά βραχεία, λαμβάνοντας υπόψη πως ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος μόλις τον Σεπτέμβριο του 1958 είχε αναφερθεί στο ενδεχόμενο λύσης του προβλήματος, που να αντανακλούσε έναν τύπο «δεσμευμένης εγγυημένης ανεξαρτησίας».

Στις 11 Φεβρουαρίου 1959 στη Ζυρίχη της Ελβετίας εκπρόσωποι της ελληνικής και τουρκικής κυβέρνησης αποφάσισαν τη δημιουργία ενός νέου κράτους στην Κύπρο.[415] Εν

---

[411] Fatin Rustu Zorlu, 17 Φεβρουαρίου 1959. Βλ. Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI, University of Minnesota Press, σ. 243

[412] *Cyprus*, Presented to Parliament by the Secretary for the Colonies, the Secretary of State for Foreign Affairs and the Minister of Defence by Command of her Majesty, July 1960, Cmnd. 1093, Her Majesty's Stationery Office, 1960, Λονδίνο

[413] Summary Record of the First Plenary Session of the Conference on Cyprus Held at Lancaster House at 11 a.m. on Tuesday, February 17, 1959. Βλ. Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, University of Minnesota Press, σ. 241

[414] Αναφορικά προς τον ρόλο και τη συμμετοχή της Μεγάλης Βρετανίας, ο Noel Baker υποστηρίζει πως τα γεγονότα και οι συνεννοήσεις στο ξενοδοχείο Dolder της Ζυρίχης μεταξύ των δύο υπουργών Εξωτερικών έλαβαν χώρα χωρίς την υποστήριξη του Λονδίνου, ενώ για τη διαμόρφωση του Συντάγματος του 1960 δεν είχαν συμβουλευθεί προηγουμένως, παρά μόνο ελάχιστα, τη Βρετανία, ούτε και είχαν ενημερώσει σχετικώς τον Κυβερνήτη της Κύπρου για τα όσα διαμείβονταν σχετικώς από τις δύο κυβερνήσεις. Francis Noel – Baker (1985) *My Cyprus File*, Christopher Terry, Ross Features International, Zavallis Press Ltd, Nicosia, σ. 35

[415] Murat Metin Hakki (2007) *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006*, I. B. Tauris, σ. 31κ.ε., Evanthis Hatzivassiliou (2002) *The Cyprus Question, 1878 - 1960: The Constitutional Aspect*, University of Minnesota Press, Stanley Kyriakides (1968) *Cyprus Constitutionalism and Cyprus Government*, University of Pennsylvania Press

συνεχεία, στις 19 Φεβρουαρίου 1959 στο Λονδίνο, το αντικείμενο της συμφωνίας τους επικυρώθηκε από τη Μεγάλη Βρετανία, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως επικεφαλής της ελληνικής κοινότητας και τον Φαζίλ Κουτσούκ ως ηγέτη της τουρκικής κοινότητας της Κύπρου.[416] Αποφασίστηκε πως η νέα πολιτεία θα συγκροτείτο σε διάστημα δώδεκα μηνών. Επισήμως η ανεξαρτησία έλαβε χώρα στις 16 Αυγούστου 1960. Για τη συμπλήρωση του υπό επεξεργασία συντάγματος ορίστηκε μια μεικτή συνταγματική επιτροπή.[417] Το Σχέδιο Συντάγματος υποβλήθηκε από τη Μεικτή Συνταγματική Επιτροπή στη Λευκωσία την 6η Απριλίου 1960, ενώ τα παραρτήματά του με τις τροποποιήσεις υπεγράφησαν την 6η Ιουλίου 1960 από αντιπροσώπους του Βασιλείου της Ελλάδος, της Τουρκικής Δημοκρατίας και της Ελληνικής και Τουρκικής Κοινότητας «λαμβανομένου υπ' όψιν και του κειμένου των συμφωνιών Ζυρίχης της 11ης Φεβρουαρίου, 1959, και Λονδίνου της 19ης Φεβρουαρίου, 1959, κατά τε το γράμμα και το πνεύμα αυτών».[418] Με την πάροδο μικρού χρόνου από την υπογραφή των Συμφωνιών χορηγήθηκε καθεστώς αμνηστίας στους κρατουμένους στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.[419]

Οι εν λόγω Συμφωνίες εκτιμώνται ως «ένα κλασσικό παράδειγμα άνισων συνθηκών, που επιβλήθηκαν στην ελληνοκυπριακή πλειοψηφία υπό την απειλή της διχοτόμησης της νήσου»[420], όπου στις συνταγματικές προβλέψεις περιλαμβάνονταν και δικαιώματα επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους από τρίτες χώρες. Το κράτος που γεννήθηκε ως αποτέλεσμα των εν λόγω συμφωνιών συνιστούσε έναν πολιτικό συμβιβασμό και θεσμοθετούσε μεν ένα τύποις, αλλά όχι ουσία, ανεξάρτητο και κυρίαρχο υποκείμενο διεθνούς δικαίου. Τούτο δε γιατί την ανεξαρτησία του δέσμευαν στο πλαίσιο της Συνθήκης Εγγυήσεως η Ελλάδα, η Βρετανία και η Τουρκία. Το «φιμωμένο»[421] Σύνταγμά του είναι δοτό, μη επιδεχόμενο τροποποιήσεων σε πλειάδα άρθρων του.[422]

---

[416] Paschalis Kitromilides, Marios Evriviades (1995) *Cyprus*, Clio Press, σ. 370 - 371

[417] Στη Μεικτή Συνταγματική Επιτροπή μετείχε αντιπροσωπεία της ελληνικής κυβερνήσεως (Θεμιστοκλής Τσάτσος ως επικεφαλής, Γιώργος Χαρμπούρης, Αλέξανδρος Λέκκας, Κωνσταντίνος Χοϊδάς, Δημήτριος Αποστολίδης, Δημήτριος Κυριαζής, Γεώργιος Ζωτιάδης, Δημήτριος Πετρουνάκος) και τουρκικής κυβερνήσεως (Nihat Erim ως επικεφαλής, Suat Bilge, Sherif Kolhan, Ahmet Asim Akyamach, Kaya Pirnar, Alaeddin Gulen), των Ελληνοκυπρίων (Γλαύκος Κληρίδης ως επικεφαλής, Γιώργος Πολυβίου, Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης, Τάσος Παπαδόπουλος, Κρίτων Τορναρίτης ως νομικός σύμβουλος), των Τουρκοκυπρίων (Rauf Raif Denktash ως επικεφαλής, Halit Ali Riza, Hakki Suleyman, Ali Dana, Mehmet Nedjati Munir ως νομικός σύμβουλος). Νομικός Σύμβουλος της Επιτροπής ήταν ο καθηγητής Marcel Bridel. Ως συνεργάτης του συμμετείχε και ο Louis Bagi.

[418] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρο 180

[419] Ρένος Κυριακίδης (2013) *Τετράδια των Φυλακών*, Ιδιωτική Έκδοση, Λευκωσία

[420] Van Coufoudakis (2008) *International Aggression and violations of human rights, The case of Turkey in Cyprus, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVII*, Modern Greek Studies, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, σ. 1

[421] Ιωάννης Παπαλέκας (1993) Κοινωνικοπολιτικές όψεις του Κυπριακού Ζητήματος στο *Η νέα διεθνής τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα* (επιμ. Χρ. Γιαλλουρίδης, Π. Τσάκωνας), Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 463 – 474, σ. 469

[422] Γιώργος Τενεκίδης (1988) *Οι νομικές διαστάσεις του Κυπριακού*, Αθήνα, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, σ. 21 - 24

Η αναφορά στη δημιουργία του κυπριακού κράτους εν είδει συμβιβαστικής προσέγγισης στο Κυπριακό Πρόβλημα παραπέμπει στις αξιώσεις και διεκδικήσεις των διαφόρων δρώντων, ενδιαφερομένων μερών και χωρών αναφοράς. Το άρθρο 185 του Συντάγματος καταγράφει: «Η καθολική ή μερική ένωσις της Κύπρου μεθ' οιουδήποτε άλλου Κράτους ή η χωριστική ανεξαρτησία αποκλείονται».[423] Σε αυτό το πλαίσιο δεν επετεύχθη ο στόχος της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, όπου ακριβώς η δημιουργία του νέου κράτους σηματοδοτούσε και την αναστολή ή την εγκατάλειψη του εν λόγω στόχου. Επίσης, η Άγκυρα δεν κατάφερε να προωθήσει τη γεωγραφική διχοτόμηση. Εντούτοις, απέκτησε εκ νέου θεσμικά δικαιώματα επί της νήσου.

Η διχοτόμηση δεν προέκυψε κατά τρόπο γεωγραφικό, αλλά θεσμικό και πολιτικό, αφού εμπεδώθηκε στο Σύνταγμα της Δημοκρατίας ο κοινοτικός διαχωρισμός σε όλα τα επίπεδα της κρατικής εξουσίας και του διοικητικού μηχανισμού. Βάσει των Συμφωνιών οι δύο κοινότητες, αν και αριθμητικά άνισες με πλειοψηφούσα εκείνη των Ελλήνων, αναγνωρίστηκαν ως ίσες.[424] Αναφορικά προς το συμβιβαστικό πλαίσιο, εντός του οποίου θα μπορούσε κανείς να αναγνώσει την επίτευξη ή όχι των στόχων της Μεγάλης Βρετανίας, γίνεται αντιληπτό πως αποδίδοντας στην πρώην αποικία καθεστώς ανεξαρτησίας, ουσιαστικά αποποιήθηκε την αποικιακή κυριαρχία της. Ως προς τούτο, στόχος της Βρετανίας ήταν η διατήρηση βάσεων, εντός των οποίων να ασκούσε κυριαρχικά δικαιώματα, πράγμα το οποίο και εμπεδώθηκε δια της παραχώρησης σημαντικών περιοχών στη Δεκέλεια, ανατολικά της Λάρνακας και στο Ακρωτήρι, δυτικά της Λεμεσού.

[423] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 185
[424] Farid Mirbagheri (1998) *Cyprus and International Peacemaking*, Routledge, σ. 15

ΙΙΙ. Γ. Το περιεχόμενο των Συμφωνιών ίδρυσης του κράτους της Κύπρου

Η 19η Φεβρουαρίου 1959 απετέλεσε την ημέρα υπογραφής του βασικού περιγράμματος, που θα διέπνεε το νεοσύστατο κράτος της Κύπρου κατόπιν 82 έτη βρετανικής αποικιοκρατικής κατοχής. Οι Συμφωνίες υπεγράφησαν μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδας, Μεγάλης Βρετανίας, Τουρκίας, του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Φαζίλ Κουτσούκ. Η νήσος Κύπρος ανακηρύχθηκε σε ανεξάρτητο κράτος υπό την ονομασία Κυπριακή Δημοκρατία, υιοθετώντας το προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης και εμπεδώνοντας ένα πλαίσιο δυαδικής άσκησης της εξουσίας. Το έδαφος της Δημοκρατίας είναι ενιαίο και αδιαίρετο.[425] Τα βασικά άρθρα του Συντάγματος είχαν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να διασφαλίζεται το καθεστώς της τουρκικής κοινότητας στην Κύπρο.[426] Ως εκ τούτου, τέθηκαν οι βασικές παράμετροι της Ιδρυτικής Συμφωνίας ως ο καταστατικός χάρτης λειτουργίας του κράτους, ο οποίος θα αναπτυσσόταν στη συνέχεια από μία μεικτή συνταγματική επιτροπή (Joint Constitutional Committee).

Οι κύριες διεθνείς συμφωνίες που υπεγράφησαν ήταν τρεις, ήτοι α) η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία προνοούσε την άρση της βρετανικής κυριαρχίας επί της νήσου, την έκταση τόσο του κράτους, όσο και των περιοχών, οι οποίες αποδίδονταν στη Μεγάλη Βρετανία ως βάσεις (Treaty of Establishment), β) η Συνθήκη Εγγυήσεως μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, του Βασιλείου της Ελλάδος, της Τουρκίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας (Treaty of Guarantee), γ) η Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδος και της Τουρκίας (Treaty of Alliance).

Η Συνθήκη Εγγυήσεως και εκείνη της Συμμαχίας ενσωματώθηκαν στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας[427] ως θεμελιώδη άρθρα, δηλαδή ως άρθρα, τα οποία δεν επιδέχονται οποιαδήποτε μεταβολή, προσθήκη, τροποποίηση ή κατάργηση.[428] Τυχόν απόπειρα μεταβολής της τάξεως που εφαρμοζόταν βάσει των ως άνω άρθρων, οριζόμενα ως θεμελιώδη, θα

---

[425] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 185

[426] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 285

[427] Η Συνθήκη Εγγυήσεως και Συμμαχίας αναφέρονται στο άρθρο 181, το οποίο καταγράφει πως «Η συνθήκη εγγυήσεως της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητος και του Συντάγματος της Δημοκρατίας, η συνομολογηθείσα μεταξύ της Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ελλάδος, της Τουρκικής Δημοκρατίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας ως και η συνθήκη στρατιωτικής συμμαχίας η συνομολογηθείσα μεταξύ της Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ελλάδος και της Τουρκικής Δημοκρατίας, τα κείμενα των οποίων είναι προσηρτημένα τω παρόντι Συντάγματι ως παραρτήματα Ι και ΙΙ κέκτηνται συνταγματικήν ισχύν». Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρο 181

[428] Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτελείται από 199 άρθρα, 48 εκ των οποίων ορίζονται ως θεμελιώδη.

μπορούσε να επιφέρει προβλήματα, δυσχέρειες και εν γένει τριβές, που θα μπορούσαν να εκτείνονται ακόμη και στο ζήτημα της υπόστασης του κράτους. Διά της συμπερίληψης των δύο ως άνω Συνθηκών στο Σύνταγμα προσέλαβαν τοιουτοτρόπως χαρακτηριστικά συνταγματικής ισχύος.

ΙΙΙ.Γ.1. Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας

«Κάποιος, ο οποίος αγνοούσε πλήρως τις πραγματικότητες της πολιτικής θα μπορούσε ευλόγως να αναρωτηθεί εάν οι αρχές που διέπουν το Σύνταγμα της Κύπρου, και οι λεπτομερείς νόμοι που ενσωματώνει, συνελήφθησαν από έναν συνταγματολόγο και έναν μαθηματικό σε έναν εφιαλτικό διάλογο».[429]

Το Σύνταγμα είναι ο υπέρτατος νόμος της Δημοκρατίας.[430] Το Σύνταγμα παραπέμπει στη διάρθρωση και τη λειτουργία της πολιτείας, δηλαδή περιλαμβάνει τις βασικές διατάξεις περί του θεσμικού και νομοθετικού της πλαισίου. Οι πρόνοιές του διαμορφώθηκαν εν τω μέσω διεθνών συναντήσεων και συζητήσεων, από τον χειμώνα του 1958 και εντεύθεν, μεταξύ της ελληνικής και τουρκικής κυβερνήσεως εκτός της βρετανικής αποικίας Κύπρου, εμπεδώνοντας ένα ελληνοτουρκικό μόρφωμα αναφορικά προς τη διάρθρωση και οργάνωση του πολιτειακού οικοδομήματος και του εθνικού του βίου. Οι επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας είναι η ελληνική και η τουρκική.[431] Η σημαία της Δημοκρατίας προνοείται να είναι ουδετέρου σχεδίου και χρώματος, την οποία επιλέγουσιν από κοινού ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας.[432] Στη διάρκεια των εθνικών εορτών μπορεί να αναρτάται η σημαία της Δημοκρατίας, αλλά ταυτόχρονα και η ελληνική και τουρκική σημαία.

Στο εσωτερικό δε της νήσου εκτυλισσόταν ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ, με την εκ των συνθηκών ένοπλη ρήξη των Ελλήνων με το αποικιακό καθεστώς, που αποσκοπούσε στην απαλλαγή από την αποικιακή κατοχή και στην άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για τον λαό της νήσου. Το κλίμα και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα ήταν εκρηκτική και ως απόρροια ενός επιπλέον παράγοντα, που αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Με βρετανική υποκίνηση εντάχθηκαν οι Τουρκοκύπριοι στα σώματα ασφαλείας της αποικιοκρατικής δύναμης, όπου η εκδήλωση συγκρούσεων μεταξύ των Ελλήνων και των Βρετανών αντικειμενικώς μετέτρεπε τον παραλήπτη των επιθέσεων από τους Βρετανούς, στα υπηρετούντα στα εν λόγω σώματα μέλη της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Αναπόδραστα, ενετάθη η ανασφάλεια, η δυσαρέσκεια, η έλλειψη εμπιστοσύνης, η αβεβαιότητα, η καχυποψία μεταξύ των μερών και ανεπτύχθη τεχνηέντως έτι περαιτέρω η παράσταση ενός αντίπαλου δέους. Τούτη δε υποδαυλίστηκε και από την τουρκική

---

[429] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 282

[430] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρο 179

[431] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος Ι, Άρθρον 3

[432] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος Ι, Άρθρον 4. Η σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει λευκό φόντο και στο μέσο απεικονίζεται ένας χαλκόχρωμος χάρτης της νήσου. Στο κάτω μέρος του χάρτη της Κύπρου αποτυπώνονται κλωνάρια ελιάς εκατέρωθεν. Ως γνωστόν, το εν λόγω σύμβολο παραπέμπει συνειρμικά ως παράσταση και ως συμβολισμός στην ειρήνη.

κυβέρνηση, η οποία καλλιεργούσε, τόσο στο εσωτερικό της, αλλά κυρίως διεθνώς την υστερόβουλη προοπτική της διχοτόμησης μέσω της προβολής εικόνας μερών, τα οποία δεν ήταν δυνατό να συμβιώσουν εν ειρήνη και συνεργασία στο πλαίσιο της αποικίας. Η ανάδειξη μιας κατάστασης εμφύλιας διαμάχης μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων και ενός ως εκ τούτου έκρυθμου περιβάλλοντος, θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή, με μία άνευ σημασίας αφορμή να πυροδοτηθεί, με απροσδιόριστες τις συνέπειες της ανάφλεξης για το σύνολο του πληθυσμού και τα ενδιαφερόμενα τρίτα μέρη.

Η επιχειρηματολογία της Τουρκίας ως προς το ενδεχόμενο διχοτόμησης αντλούσε την αιτιολογική της βάση και από την ανωτέρω περιγραφείσα κατάσταση, η οποία σε μια προέκτασή της πέραν της νήσου, θα ήταν ικανή να προκαλέσει, λόγω των εθνικών αναφορών του πληθυσμού της αποικίας, ρηγμάτωση ή ακόμη και το ενδεχόμενο μιας ανοικτής σύγκρουσης στις σχέσεις των δύο από το 1952 νατοϊκών συμμάχων. Το διακύβευμα ήταν η αποτροπή ενός τέτοιου σεναρίου, που στην κλιμάκωσή του θα διέγραφε ως υπαρκτή την απειλή εμπόλεμης σύρραξης επ' αφορμή της εμπλοκής Αθηνών και Άγκυρας προς υπεράσπιση του μέρους, το οποίο προσελάμβανε έκαστο ως χώρα αναφοράς του. Επ' αυτής της διαιρετικής θέασης αναφορικά προς το κοινωνικό γίγνεσθαι και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις εντός της κυπριακής επικράτειας διαμορφώθηκε το Σύνταγμα της Κύπρου, το οποίο εκτιμήθηκε ως ένα «τραγικό και ενίοτε φαιδρό έγγραφο, που αντανακλούσε το χάσμα που έγκειται μεταξύ των δύο κοινοτήτων, που ζούσαν σε μια βαθέως διαμελισμένη πλουραλιστική κοινωνία».[433]

Ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων τρίτων χωρών[434], το Σύνταγμα της Κύπρου ως νομικό κείμενο δεν είναι πρωτογενές, άλλα δοτό, δηλαδή είναι προϊόν παραχώρησης. Συνεπώς, δεν συνιστά απότοκο μιας διαδικασίας αυθεντικής ή άμεσης προσφυγής στον λαό και ως εκ τούτου άσκησης της εξουσίας, που αναγνωρίζεται στον ίδιο ως η πηγή κυριαρχίας της κρατικής οντότητας.[435] Αυτό σημαίνει πως δεν αποτελεί επακόλουθο της έκφρασης της ελεύθερης βούλησης του λαού, η οποία θα μπορούσε να αναδειχθεί μέσω συντακτικής ή εθνικής συνελεύσεως, γεγονός που αναφέρεται στη λαϊκή κυριαρχία και την αποδοχή του από τη μεγίστη πλειοψηφία του συνόλου του πληθυσμού.[436]

Ως εκ των ανωτέρω καθίσταται αντιληπτό πως το Σύνταγμα της Δημοκρατίας προσλαμβάνεται ως ένα πλέγμα συμφωνιών, που κατευθύνουν την πορεία και τη διαδρομή

---

[433] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 282

[434] Γεώργιος Παπαδημητρίου (1997) *Το Συνταγματικό Πρόβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Α. Σάκκουλας

[435] Θεμιστοκλής Τσάτσος (1965*) Παρατηρήσεις επί του Κυπριακού Συντάγματος*, Α. Σάκκουλας

[436] Νίκος Κρανιδιώτης (1981) *Δύσκολα Χρόνια, Κύπρος 1950 – 1960*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, σ. 161

του κράτους, οριοθετώντας το πλαίσιο, τόσο εσωτερικής κυριαρχίας, όσο και των εξωτερικών του προσανατολισμών. Τούτο πραγματώνεται, όπως καταγράφεται στο τμήμα του κεφαλαίου που ακολουθεί, μέσω νομικών δεσμεύσεων και θεσμικών προνοιών, αλλά και ένεκα των εξ ορισμού αναληφθέντων θεμελιακού χαρακτήρα διεθνών υποχρεώσεών του. Ειδικότερα, ως κριτική στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας σημειώνεται η εκτίμηση πως «πιθανόν ήταν το πλέον άτεγκτο στον κόσμο. Είναι σαφώς το πλέον λεπτομερές και το πιο περίπλοκο».[437]

Ο καθηγητής διεθνούς δικαίου, Alexander Stanley de Smith, σε μελέτη του που αφορούσε σε μια συγκριτική ανάλυση των συνταγμάτων, επί των οποίων είχαν δομηθεί κράτη μετά τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης, ήδη από το 1964 σημειώνει σχετικά με το συνταγματικό πλαίσιο που διέπει την περίπτωση της Κύπρου πως «Όλα τα μοντέρνα συντάγματα των εξαρτωμένων περιοχών, συμπεριλαμβανομένου και των συνταγμάτων που διαμορφώθηκαν για την επίτευξη της ανεξαρτησίας (εξαιρουμένου της Κύπρου), προετοιμάστηκαν στο Λονδίνο από νομικούς συμβούλους στη Γραμματεία του Κράτους, συνήθως επί της βάσεως ενός αρχικού προσχεδίου που υποβάλλεται από λειτουργούς του τοπικού νομικού γραφείου».[438]

[437] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 285
[438] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 55

ΙΙΙ.Γ.1.1. Η έννοια της δυαρχίας εκφρασθείσα ως συνταγματικός δυαδισμός

Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας προνοούσε τη θεσμοθέτηση μιας «μοναδικής προεδρικής δυαρχίας»[439], η οποία παραπέμπει στις εξουσίες, τον ρόλο και τις αρμοδιότητες του Προέδρου και του Αντιπροέδρου του κράτους στο ιδιότυπο τούτο προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης.[440] Δυνάμει του πρώτου άρθρου του Συντάγματος ως Πρόεδρος θα μπορούσε να εκλεγεί μόνο Έλληνας, δηλαδή μέλος της ελληνικής κοινότητας, ενώ το αξίωμα του Αντιπροέδρου θα μπορούσε να καταλάβει αποκλειστικά Τούρκος, τουτέστιν μέλος της τουρκικής κοινότητας.[441]

Ο Πρόεδρος εκλέγεται από την ελληνική κοινότητα και είναι Αρχηγός της Πολιτείας[442], ενώ ο Αντιπρόεδρος από την τουρκική κοινότητα ως υπαρχηγός της Πολιτείας[443]. Η εκλογή τόσο του Προέδρου, όσο και του Αντιπροέδρου «διεξάγεται την αυτήν ημέραν, αλλά κεχωρισμένως».[444] Αυτό πραγματώνεται σε μια εκλογική διαδικασία, όπου οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να εκλέξουν τον αντιπρόσωπό τους για το ανώτατο αξίωμα και αντιστοίχως οι Τούρκοι έναν επικεφαλής, ο οποίος θα απολαμβάνει ένα καθεστώς συγκυριαρχίας, δηλαδή συμπροέδρου, βάσει των σχετικών προνοιών ή περί δύο προέδρων ένεκα του γεγονότος πως εν τοις πράγμασι αποτελούν δύο όργανα, τα οποία βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο. Αυτό προσλαμβάνεται στο πλαίσιο των ακυρωτικών αρμοδιοτήτων, επί των οποίων στοιχίζεται το εν λόγω αξίωμα.

Η έννοια της συγκυριαρχίας στην ηγεσία[445], διαχέεται και στη βάση του κράτους, όπου η εκλογική διαδικασία δεν αναφέρεται σε ένα ενιαίο εκλογικό σύνολο, αλλά σε δύο διαφορετικά μέρη, τα οποία προσέρχονται σε ξεχωριστές διαδικασίες για την εκλογή του ηγετικού τους εκπροσώπου. Η ίδια φιλοσοφία κεχωρισμένης εκλογής των αντιπροσώπων της κάθε κοινότητας υφίσταται και στο πλαίσιο της Βουλής των Αντιπροσώπων.

---

[439] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 18

[440] Lefkos Clerides (1975) A Short Note on the Dangers of Dualism in Cyprus and what Safeguards Must be Adopted to Avoid them, Vol. 1 *Κυπριακό Νομικό Βήμα*, σ. 12-14

[441] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος Ι, Γενικαί Διατάξεις, Άρθρον 1. «Η Κυπριακή Πολιτεία είναι ανεξάρτητος και κυρίαρχος Δημοκρατία, προεδρικού συστήματος, της οποίας ο Πρόεδρος είναι Έλλην και ο Αντιπρόεδρος Τούρκος, εκλεγόμενοι αντιστοίχως υπό της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητος της Κύπρου, ως εν τω παρόντι Συντάγματι ορίζεται».

[442] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος ΙΙΙ, Περί του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας και του Υπουργικού Συμβουλίου, Άρθρον 36.

[443] Ibid.

[444] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος ΙΙΙ, Περί του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας και του Υπουργικού Συμβουλίου, Άρθρον 39.

[445] Catherine D. Papastathopoulos (1965) Constitutionalism and Communalism: The Case of Cyprus, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 16, No. 1, σ. 118-144

Η εκτελεστική εξουσία διασφαλίζεται υπό του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας (από κοινού)[446]

Πίνακας 11: Άρθρον 47. Θέματα επί των οποίων ασκείται από κοινού η εκτελεστική εξουσία Προέδρου και Αντιπροέδρου

Άρθρον 47 **Θέματα επί των οποίων ασκείται από κοινού η εκτελεστική εξουσία Προέδρου και Αντιπροέδρου**
Καθορισμός σχεδίου και χρώματος της σημαίας της Δημοκρατίας
Ίδρυση τιμητικών διακρίσεων και καθορισμός παρασήμων
Διορισμός μελών Υπουργικού Συμβουλίου
Έκδοση αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου
Έκδοση παντός νόμου ή αποφάσεως της Βουλής
Συγκεκριμένοι διορισμοί και παύσεις
Καθιέρωση υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας
Μείωση ή αύξηση των δυνάμεων ασφαλείας
Απονομή χάριτος επί θανατικής ποινής, όταν το πρόσωπο που έχει βλαφθεί και ο καταδικασθέντας ανήκουν σε διαφορετική κοινότητα, μείωση, αναστολή ή μετατροπή της ποινής
Δικαίωμα παραπομπής στο Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο
Δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα της Δημοκρατίας αποφάσεων του Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου
Αντικατάσταση διά συστήματος εκ περιτροπής εναλλαγής του συστήματος διορισμού τούρκου υπουργού σε ένα εκ των τριών υπουργείων, εξωτερικών, άμυνας ή οικονομικών
Άσκηση οποιασδήποτε εξουσίας που αναφέρεται στα εδάφια (δ), (ε), (στ) και (ζ) των άρθρων 48 και 49 και στα άρθρα (50) και (51), στα οποία ο Πρόεδρος ή ο Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας αντιστοίχως δύναται να ασκήσει μόνος
Ανακοίνωση μηνυμάτων προς τη Βουλή των Αντιπροσώπων

[446] Άρθρο 47

Πίνακας 12: Συγκριτική καταγραφή εξουσιών Προέδρου και Αντιπροέδρου (άρθρα 48 και 49)

Συγκριτική καταγραφή εξουσιών Προέδρου και Αντιπροέδρου (άρθρα 48 και 49)[447]	
Εκτελεστική εξουσία ασκούμενη υπό του Προέδρου	**Εκτελεστική εξουσία ασκούμενη υπό του Αντιπροέδρου**
Υπόδειξη και παύση των ελλήνων υπουργών	την υπόδειξιν και την παύσιν των τούρκων υπουργών
την σύγκλησιν των συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου ως εν άρθρω 55 ορίζεται, την προεδρίαν των συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και την συμμετοχήν εις τας συζητήσεις κατά τα συνεδριάσεις ταύτας άνευ δικαιώματος ψήφου,	την αίτησιν προς τον Πρόεδρον της Δημοκρατίας περί συγκλήσεως του Υπουργικού Συμβουλίου, ως εν άρθρω 55 ορίζεται, την παράστασιν και συμμετοχήν άνευ δικαιώματος ψήφου εις τας συζητήσεις πάσης συνεδριάσεως του Υπουργικού Συμβουλίου
την προπαρασκευήν της ημερησίας διατάξεως των συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου ως εν άρθρω 56 ορίζεται,	την πρότασιν προς τον Πρόεδρον της Δημοκρατίας θεμάτων, ίνα συμπεριληφθώσιν εις την ημερησίαν διάταξιν, ως εν άρθρω 56 ορίζεται
το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου των αφορωσών εις τας εξωτερικές υποθέσεις, την άμυναν ή την ασφάλειαν, ως εν άρθρω 57 ορίζεται,	το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου αφορωσών εις τας εξωτερικάς υποθέσεις, την άμυναν ή την ασφάλειαν, ως εν άρθρω 57 ορίζεται,
το δικαίωμα αναπομπής αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου, ως εν άρθρω 57 ορίζεται	το δικαίωμα αναπομπής αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου, ως εν άρθρω 57 ορίζεται
Το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας νόμων και αποφάσεων της Βουλής αφορώντων εις τας εξωτερικάς υποθέσεις, την άμυναν ή την ασφάλειαν, ως εν άρθρω 50 ορίζεται,	το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας νόμων και αποφάσεων της Βουλής αφορώντων εις τας εξωτερικάς υποθέσεις, την άμυναν ή την ασφάλειαν, ως εν άρθρω 50 ορίζεται
το δικαίωμα αναπομπής νόμων ή αποφάσεων της Βουλής ή του προϋπολογισμού, ως εν άρθρω 51 ορίζεται,	το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας νόμων και αποφάσεων της Βουλής αφορώντων εις τας εξωτερικάς υποθέσεις, την άμυναν ή την ασφάλειαν, ως εν άρθρω 50 ορίζεται
το δικαίωμα προσφυγής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον, ως εν άρθροις 137, 138 και 143 ορίζεται,	το δικαίωμα προσφυγής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον, ως εν άρθροις 137, 138 και 143 ορίζεται
το δικαίωμα αναφοράς εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον ως εν άρθρω 141 ορίζεται,	το δικαίωμα αναφοράς εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον ως εν άρθρω 141 ορίζεται
τη δημοσίευσιν των κοινοτικών νόμων και αποφάσεων της ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, ως εν άρθρω 104 ορίζεται,	την δημοσίευσιν των κοινοτικών νόμων και αποφάσεων της τουρκικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, ως εν άρθρω 104 ορίζεται
το δικαίωμα παραπομπής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον οιουδήποτε νόμου ή αποφάσεως της ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως ως εν άρθρω 142 ορίζεται	το δικαίωμα παραπομπής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον οιουδήποτε νόμου ή αποφάσεως της τουρκικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, ως εν άρθρω 142 ορίζεται
το δικαίωμα προσφυγής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον συναφώς προς οιονδήποτε ζήτημα αφορών εις σύγκρουσιν ή αμφισβήτησιν εξουσίας ή αρμοδιότητος	το δικαίωμα προσφυγής εις το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον συναφώς προς οιονδήποτε ζήτημα αφορών εις σύγκρουσιν ή αμφισβήτησιν εξουσίας ή αρμοδιότητος

[447] Διαφαίνεται ως εκ της παραβολής των άρθρων 48 και 49 του Συντάγματος το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και εξουσιών Προέδρου και Αντιπροέδρου, οι οποίες είναι σχεδόν πανομοιότυπες.

αναφυομένων μεταξύ της Βουλής και των Κοινοτικών Συνελεύσεων ή εκατέρας τούτων ως και μεταξύ οιωνδήποτε οργάνων της Δημοκρατίας ή αρχών εν αυτή, ως εν άρθρω 139 ορίζεται	αναφυομένην μεταξύ της Βουλής και των Κοινοτικών Συνελεύσεων ή εκατέρας τούτων ως και μεταξύ οιωνδήποτε οργάνων της Δημοκρατίας ή αρχών εν αυτή, ως εν άρθρω 139 ορίζεται
το δικαίωμα απονομής χάριτος επί θανατικής ποινής, ως εν άρθρω 53 ορίζεται	το δικαίωμα της απονομής χάριτος επί θανατικής ποινής, ως εν άρθρω 53 ορίζεται
την άσκησιν από κοινού μετά του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας οιασδήποτε των εξουσιών των ειδικώς αναφερομένων εν άρθρω 47	την άσκησιν από κοινού μετά του Προέδρου της Δημοκρατίας οιασδήποτε των εξουσιών των ειδικώς αναφερομένων εν άρθρω 47
τα μηνύματα προς την Βουλήν των Αντιπροσώπων, ως εν άρθρω 79 ορίζεται	τα μηνύματα προς την Βουλήν των Αντιπροσώπων, ως εν άρθρω 79 ορίζεται.

ΙΙΙ.Γ.1.2. Πρόνοια για δικαίωμα αρνησικυρίας στον Πρόεδρο και στον Αντιπρόεδρο

Βάσει του συντάγματος παρέχεται στον Πρόεδρο και στον Αντιπρόεδρο το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε ζητήματα που αφορούν στην εξωτερική πολιτική, στην ασφάλεια και στην άμυνα.[448] Επίσης, οι αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου δύνανται να ακυρωθούν με την άσκηση του βέτο έκαστου εξ' αυτών. Το δικαίωμα αρνησικυρίας ισχύει ακόμη σε περίπτωση πολέμου ή άλλου δημόσιου κινδύνου, που απειλεί την ύπαρξη της Δημοκρατίας.[449]

Η θεσμοθέτηση του δικαιώματος της αρνησικυρίας υπήρξε απαίτηση της τουρκικής κυβέρνησης. Αποσκοπούσε στην απάλειψη θέσπισης μιας πολιτείας, η οποία, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο διάστημα χρόνου, να καταστεί βραχίονας της πλειοψηφίας.[450] Μια τέτοια οπτική αναφέρεται σαφώς στο να μην είναι ικανή η πλειοψηφία, δηλαδή οι Έλληνες, των οποίων η ποσοστιαία αναλογία διαμορφωνόταν σε μια τάξη 4 προς 1, να ασκήσει εξουσία, όπως τούτη προνοείται από τη δημοκρατική αρχή. Η στάση της Άγκυρας αποδίδεται στην αποτροπή στο διηνεκές της απειλής, της δημοκρατικής αρχής εφαρμοζομένης, να είναι ή να καταστεί βάσει συντάγματος το τουρκικό στοιχείο ασήμαντη παράμετρος σε μια μεροληπτική προσέγγιση κατά της μικρότερης αριθμητικά κοινότητας ή ακόμη και σε ενδεχόμενη βούληση της πλειοψηφίας να προχωρήσει σε αποφάσεις, που θα στρέφονταν εναντίον της Τουρκίας.

Η τότε ελληνική κυβέρνηση υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η οποία αποδέχθηκε το δικαίωμα της αρνησικυρίας και διάκειτο «χωρίς υστεροβουλία εναντίον των συμφωνιών», «αποδεικνύοντες την καλήν μας πίστιν», αιτιολόγησε τη θέση της για αποδοχή δικαιώματος αρνησικυρίας στον Αντιπρόεδρο υποστηρίζοντας πως αυτό θα λειτουργούσε τρόπον τινά ως εμπόδιο, ως ανάχωμα, ως ασφαλιστική δικλείδα σε ενδεχόμενες ενέργειες κατάχρησης της υπεροχής της πλειοψηφίας. Επισημαίνεται πως διά της αποδοχής ενός τέτοιου βεληνεκούς δικαιώματος στον Πρόεδρο και στον Αντιπρόεδρο ως συνταγματική ρήτρα, αποδίδεται στις τουρκικές αιτιάσεις έρεισμα, το οποίο στην εφαρμογή του εμπεδώνει και τη διαιρετική πρακτική.

---

[448] Το δικαίωμα της αρνησικυρίας ουσιαστικά λειτουργούσε υπέρ του Αντιπροέδρου, καθώς ο Πρόεδρος είχε την πλειοψηφία και βάσει αυτής μπορούσε να λάβει τις σχετικές αποφάσεις. Με την παροχή της αρνησικυρίας θα έπρεπε κάθε απόφαση του Προέδρου να λαμβάνεται με απόφαση επίσης του Αντιπροέδρου, εμπεδώνοντας εν τοις πράγμασι ένα πλαίσιο δυαρχίας και συναπόφασης.
[449] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 183
[450] Βουλή των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΝΘ', 23 Φεβρουαρίου 1959.

Πίνακας 13: Δικαίωμα αρνησικυρίας επί των εξωτερικών υποθέσεων, της άμυνας και της ασφάλειας [451]

Α/Α	Εξωτερικές υποθέσεις	Πρόεδρος	Αντιπρόεδρος
1	Αναγνώριση κρατών	●	●
2	Σύναψη διπλωματικών και προξενικών σχέσεων με άλλες χώρες και διακοπή των σχέσεων	●	●
3	Παροχή συγκατάθεσης για διορισμό διπλωματικών αντιπροσώπων	●	●
4	Τοποθέτηση διπλωματικών αντιπροσώπων και προξενικών αντιπροσώπων από τους υπηρετούντες στην διπλωματική υπηρεσία σε θέσεις στο εξωτερικό και την ανάθεση καθηκόντων στο εξωτερικό ως ειδικών απεσταλμένων	●	●
5	Διορισμό και τοποθέτηση προσώπων που δεν ανήκουν στην διπλωματική υπηρεσία σε οποιαδήποτε θέση στο εξωτερικό ως διπλωματικών ή προξενικών αντιπροσώπων και την ανάθεση καθηκόντων στο εξωτερικό ως ειδικών απεσταλμένων σε πρόσωπα που δεν ανήκουν στην διπλωματική υπηρεσία	●	●
6	Συνομολόγηση διεθνών συνθηκών, συμβάσεων και συμφωνιών	●	●
7	Κήρυξη πολέμου και συνομολόγηση ειρήνης	●	●
8	Προστασία στην αλλοδαπή πολιτών της Δημοκρατίας και των συμφερόντων τους	●	●
9	Εγκατάσταση, καθεστώς και τα συμφέροντα αλλοδαπών στη Δημοκρατία	●	●
10	Απόκτηση ξένης ιθαγένειας από πολίτες της Δημοκρατίας και αποδοχή από αυτούς εργασίας που παρέχεται από ξένη κυβέρνηση, όπως και την είσοδο τούτων στην υπηρεσία ξένης κυβερνήσεως	●	●

Α/Α	Άμυνα	Πρόεδρος	Αντιπρόεδρος
1	Σύνθεση και δύναμη των ενόπλων δυνάμεων και τις πιστώσεις για αυτές	●	●
2	Διορισμοί στελεχών και προαγωγή τους	●	●
3	Εισαγωγή πολεμικού υλικού και εκρηκτικών υλών παντός είδους	●	●
4	Παροχή βάσεων και άλλων διευκολύνσεων σε χώρες συμμάχους	●	●

Α/Α	Ασφάλεια	Πρόεδρος	Αντιπρόεδρος
1	Διορισμοί στελεχών και προαγωγή τους	●	●
2	Κατανομή και στάθμευση δυνάμεων ασφαλείας	●	●
3	Μέτρα εκτάκτου ανάγκης και στρατιωτικός νόμος	●	●
4	Αστυνομικοί νόμοι	●	●

[451] Ανάλυση άρθρου 50

ΙΙΙ.Γ.1.3. Δικοινοτισμός, απάλειψη της έννοιας του κρατικού λαού και σχέσεις μειοψηφίας - πλειοψηφίας

Η πηγή της εξουσίας στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν παραπέμπει στον λαό ή στο άτομο ως φορέα δικαιωμάτων και ελευθεριών, αλλά στις δύο κοινότητες.[452] Ο δικοινοτισμός συνιστά το αξονικό σημείο, επί του οποίου δομείται το κρατικό οικοδόμημα.

«Την ελληνικήν κοινότητα αποτελούσιν άπαντες οι πολίται της Δημοκρατίας, οίτινες είναι ελληνικής καταγωγής και έχουσιν ως μητρικήν γλώσσαν την ελληνικήν ή μετέχουσι των ελληνικών πολιτιστικών παραδόσεων ή ανήκουσιν εις την Ελληνικήν Ορθόδοξον Εκκλησίαν». «Την τουρκικήν κοινότητα αποτελούσιν άπαντες οι πολίται της Δημοκρατίας, οίτινες είναι τουρκικής καταγωγής και έχουσιν ως μητρικήν γλώσσαν την τουρκικήν ή μετέχουσιν των τουρκικών πολιτιστικών παραδόσεων ή είναι μωαμεθανοί».[453] «Κοινότης» σημαίνει την ελληνικήν ή την τουρκικήν κοινότητα. «Έλλην» είναι ο ανήκων εις την ελληνικήν κοινότητα, «Τούρκος» ή «τουρκικός» είναι ο ανήκων εις την τουρκικήν κοινότητα.[454]

Το Σύνταγμα προνοούσε τη δημιουργία του νέου κράτους, τον τρόπο λειτουργίας και τις βασικές του αρμοδιότητες, ενώ ο διαχωρισμός των εξουσιών, νομοθετικών, δικαστικών και εκτελεστικών είχε θεσμοθετήσει ένα σύστημα, το οποίο αντανακλούσε τον δικοινοτικό χαρακτήρα του πληθυσμού.[455] Στην περίπτωση της Κύπρου, τα δικαιώματα των δύο αναγνωρισμένων κοινοτήτων, των Ελλήνων και των Τούρκων, διασφαλίζονται μέσα από συνταγματικές πρόνοιες απαράμιλλης περιπλοκότητας και υπάρχει μια λεπτομερής δέσμη συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών υπό διαπραγμάτευση.[456]

Επίσης, υπογραμμίζεται το γεγονός πως ουδέποτε η πολιτική πλειοψηφία δεν θα μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά της να λειτουργήσει ως πλειοψηφία, ενώ δεν υφίσταται σε κανένα εκ των άρθρων του συντάγματος η αναφορά σε κυρίαρχο λαό. Ως εκ τούτου, το υποκείμενο του συντάγματος δεν αναφέρεται σε λαό της αποικίας ή σε πληθυσμό στο σύνολό του, αλλά σε δύο διαφορετικές, διακριτές οντότητες, κοινότητες, οι οποίες κατά τρόπο ξεχωριστό θα συμμετείχαν και θα λάμβαναν μέρος στις διάφορες διαδικασίες και αποφάσεις που αφορούσαν στο κράτος. Αυτό το στοιχείο καταστρατηγεί την αρχή της πλειοψηφίας,

---

[452] Αλέκος Μαρκίδης (2010) Ο Δικοινοτισμός στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Χρυσόστομος Περικλέους (επιμ) *Κυπριακή Δημοκρατία: 50 Χρόνια Επώδυνη Πορεία*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 187-208

[453] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος Ι, Γενικαί Διατάξεις, Άρθρον 2

[454] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 186

[455] George M. Pikis (2006) *Constitutionalism, Human Rights, Separation of Powers, The Cyprus Precedent*, Martinus Nijhoff

[456] Alexander Stanley De Smith (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, Stevens & Sons, Λονδίνο, σ. 202

δηλαδή τη δημοκρατική αρχή, στερώντας από τη μεγίστη πλειονότητα της νήσου το δικαίωμα να αποφασίζει για το μέλλον της. Το δεδομένο αυτό, εξεταζόμενο υπό το πρίσμα πολυεθνικών ή και διεθνικών δομών, εκφράζεται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και εντασσόμενο στη θεώρηση της συναινετικής δημοκρατίας, αγγλιστί consociationalism, άλλως μη πλειοψηφικής δημοκρατίας[457], η οποία αναπτύχθηκε αρχικώς από τον Arend Lijphart, προκειμένου να αναλυθεί ο τρόπος και ο βαθμός διαμοιρασμού της εξουσίας σε διαιρεμένες κοινωνίες, στις οποίες ενδεχομένως να υφίστανται και μετατραυματικές όψεις ένεκα προηγούμενων συγκρούσεων, θρησκευτικών, πολιτιστικών ή εθνικών αναφορών και υποβάθρου.[458]

Εφόσον το άτομο δεν προσλαμβάνεται ως έχον δικαιώματα στο πλαίσιο της αρχής του ένας άνθρωπος – μία ψήφος, αναιρείται εκ των πραγμάτων και στο διηνεκές η εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής. Συναφώς, ως ελέχθη και προηγουμένως, σε κανένα άρθρο του Συντάγματος δεν γίνεται αναφορά σε λαό, αλλά σε δύο διακριτά μέρη, τα οποία προσδιορίζονται ως ελληνική και τουρκική κοινότητα. Το στοιχείο αυτό σαφώς και λειτουργεί διαιρετικά και διχοτομικά ως προς μια κοινή εκπροσώπηση, η οποία δεν θα

---

[457] Arend Lijphart (1985) Non-Majoritarian Democracy: A Comparison of Federal and Consociational Theories, *Publius: The Journal of Federalism*, Vol. 15, Issue 2, σ 3–15, John Fuh-sheng Hsieh (2013) Arend Lijphart and Consociationalism, *Taiwan Journal of Democracy*, Special Issue, σ. 87-101

[458] Arend Lijphart (1969) Consociational Democracy, *World Politics*, Vol. 21, No. 2, σ. 207-225, Jakala, Michaelina, Kuzu, Durukan, Qvortrup, Matt (2018) (επιμ.) *Consociationalism and Power-Sharing in Europe. Arend Lijphart's Theory of Political Accommodation*, Palgrave – Macmillan, John McGarry (2016) Centripetalism, Consociationalism and Cyprus: The "Adoptability" Question, Volume: 65 issue: 2, page(s): 512-529, https://doi.org/10.1177/0032321716666293, Pinar Erkem (2016) Ethnic Nationalism and Consociational Democracy in Cyprus, *BUJSS*, σ. 99 – 115, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/224558, Christalla Yakinthou (2009) *Political Settlements in Divided Societies, Consociationalism and Cyprus*, Palgrave – Macmillan, Darko Angelov (2004) Problems of Consociationalism from Netherlands to Macedonia, *Balkan Analysis*, 17 Φεβρουαρίου 2004, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.balkanalysis.com/blog/2004/02/17/problems-of-consociationalism-from-the-netherlands-to-macedonia/, Paul Taylor, Consociationalism, Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/consociationalism.en.mfa, Salamey Imad (2013) The Government and Politics of Lebanon, Routledge, Stefan Wolff (2005) Complex autonomy arrangements in Western Europe, A comparative analysis of regional consociationalism in Brussels, Northern Ireland and South Tyrol στο *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution: Innovative Approaches to institutional design in divided societies* (επιμ.) Marc Weller, Stefan Wolff, Routledge, Venkat Iyer (2007) Enforced consociationalism and deeply divided societies: some reflections on recent developments in Fiji, *International Journal of Law in Context*, Vol. 3, Issue 2, σ. 127-153, https://doi.org/10.1017/S1744552307002042, Zeliha Khashman (1999) Is a Federal Structure really an appropriate political solution for multiethnic societies? The case of Cyprus, Perceptions, *Journal of International Affairs*, Volume IV, No.2, http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Zeliha-Khashman.pdf, Emilie Van Haute, Bram Wauters (2019) Do Characteristics of Consociational Democracies Still Apply to Belgian Parties?, *Politics of the Low Countries*, Issue 1, 10.5553/PLC/258999292019001001002, The Future Cyprus Settlement: Lessons from Lebanon – Interview with Associate Professor Habib Malik September 24, 2015, *European Rim Policy and Investment Council*, https://erpic.org/portfolio-post/the-future-cyprus-settlement-lessons-from-lebanon-interview-with-associate-professor-habib-malik-september-24-2015/, Pippa Norris (2005) Stable democracy and good governance in divided societies: Do power-sharing institutions work?, John F. Kennedy, School of Government, https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/864_powersharing_solutions.pdf

αναφέρεται στις επιδιώξεις της μίας ή της άλλης πλευράς, αλλά θα ανταποκρίνεται στο κοινό κρατικό συμφέρον, πέριξ του οποίου αναμένεται να συνασπίζεται ο κάθε πολίτης, προκειμένου να προσδιορίζει εαυτόν ως μέλος του ευρύτερου συνόλου.

Εάν στην πρόθεση των συντακτών του συντάγματος ήταν η δημιουργία και εμπέδωση ενός βιώσιμου και λειτουργικού κρατικού οικοδομήματος, τότε στην ίδια τη δομή του θα έπρεπε να θεσμοθετείται σαφώς το κοινό πλαίσιο αναφοράς. Ο θεσμικός διαχωρισμός του αποικιακού λαού σε δύο κοινότητες, επί της ουσίας προάγει τη συμβίωση μερών, τα οποία λόγω των μη ενοποιητικών παραμέτρων, επιτείνουν ένα καταρχήν καθεστώς τεχνητής διαίρεσης που διαμορφώθηκε πριν την υπογραφή των Συμφωνιών.

Στη σχετική συζήτηση περί των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου στη Βουλή των Ελλήνων τον Φεβρουάριο του 1959, αναπτύσσοντας το σκεπτικό που διέπνεε τις Συμφωνίες, εκφράζεται ως αιτιολογική βάση για την ορθότητα μη ύπαρξης ενιαίου εκλογικού σώματος «ο κίνδυνος καταχρήσεως της δυνάμεως της πλειοψηφίας, κατά τρόπον ώστε αυτή να εκλέγει εκείνους εκ της μικροτέρας κοινότητος, τους οποίους η ίδια η πλειοψηφία θα επεθύμει».[459]

Δυνάμει του πρώτου άρθρου του συντάγματος ο λαός ως σύνολο δεν δύναται να ασκήσει το δικαίωμα εκλογής του αντιπροσώπου που επιθυμεί, είτε αυτός ήταν Έλληνας, είτε Τούρκος για να ηγηθεί του κράτους. Το γεγονός των χωριστών πλειοψηφιών, δηλαδή το ότι δεν υπήρχε πρόβλεψη για ενιαίο εκλογικό σώμα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις αενάως η πλειοψηφία να μην είναι σε θέση να εκλέξει τον αντιπρόσωπο που επιθυμούσε. Μια τέτοια πρόνοια συνιστά παράγοντα που λειτουργεί διχοτομικά, αντί ενοποιητικά στη δομή του κράτους και στην εμπέδωση ενός κοινού κυπριακού συμφέροντος, τόσο σε επίπεδο βραχυπρόθεσμο, όσο και σε μακροπρόθεσμο.

Σε μια ιστορική αναγωγή και δεδομένων των μεταβολών που συντελούνται στο παγκόσμιο κρατικό και διακρατικό περιβάλλον, αλλά και στις διεκδικήσεις των λαών για ελευθερία και δικαιοσύνη για το κάθε άτομο, εφόσον το ίδιο πλαίσιο διαιρετικής αντίληψης εμπεδωνόταν στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να εκλεγεί στο αξίωμα του προέδρου της χώρας έγχρωμος, ο οποίος μάλιστα να διατηρήσει τη θέση του για δύο θητείες.[460]

Η συγκεκριμένη πρόνοια, πέραν του ότι αντιστρατεύεται την αρχή της αυτοδιάθεσης, αποστερεί τη δυνατότητα, σε όλη τη διαδρομή της πολιτείας, της διαμόρφωσης ενός συλλογικού υποκειμένου, που εμπεδώνει στην καθημερινότητά του το αίσθημα του

[459] Βουλή των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΝΘ', 23 Φεβρουαρίου 1959.
[460] Bettina L. Love, Brandelyn Tosolt (2010) Reality or Rhetoric? Barack Obama and Post-Racial America, *Race, Gender & Class*, Vol. 17, No. 3/4, Race, Gender & Class 2010 Conference (2010), σ. 19-37, Peter Baker (2018) Obama Lashes Trump in Debut 2018 Speech. President's Response: 'I Fell Asleep.', *The New York Times*, 7 Σεπτεμβρίου 2018

συνανήκειν σε ένα σύνολο. Τούτο δε γιατί απαλείφεται εξ ορισμού, ακόμη και εάν σε μια δεδομένη στιγμή, κριθεί επικρατέστερο για να ηγηθεί, μέλος της άλλης κοινότητας, εν προκειμένω της τουρκικής. Αυτή η συνταγματική ρύθμιση, ενώ φαινομενικώς προστατεύει τη μειοψηφία, ουσιαστικώς δεν επιτρέπει σε μέλος της μειοψηφούσας αριθμητικά κοινότητας να αισθανθεί μέρος του ευρύτερου κρατικού λαού.

Η θεσμική διαίρεση του λαού σε δύο κοινότητες εξυπηρετούσε την τουρκική αντίληψη κράτους στην Κύπρο, αφού, όπως εκτίθεται σε επόμενο κεφάλαιο, ο δικοινοτισμός συνιστούσε ένα αρχικό στάδιο, αυτού που στη συνέχεια θα μετατρεπόταν σε γεωγραφικό διαχωρισμό. Συνεπώς, η παρουσία δύο ξεχωριστών ισοτίμων οντοτήτων ανεξαρτήτως της πληθυσμιακής τους σύνθεσης και της αριθμητικής τους αναλογίας, θα παρεμπόδιζε στο διηνεκές την άσκηση της δημοκρατικής αρχής, ενώ θα καθίστατο κανόνας η αριθμητική μειοψηφία να συναποφασίζει για την οποιαδήποτε απόφαση.

ΙΙΙ.Γ.1.4. Η σύνθεση του Υπουργικού Συμβουλίου[461]

Η άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας διασφαλίζεται από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, ενώ συνεπικουρείται από δεκαμελές Υπουργικό Συμβούλιο.[462] Η σύνθεση του Υπουργικού Συμβουλίου είναι επτά (7) Έλληνες, δηλαδή μέλη της ελληνικής κοινότητας και τρεις (3) Τούρκοι, μέλη της τουρκικής κοινότητας.[463] Για τον διορισμό των δέκα (10) υπουργών πρέπει να ληφθεί η σύμφωνη γνώμη και του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Οι τρεις Τούρκοι διορίζονται από τον Τούρκο Αντιπρόεδρο και θα πρέπει απαρεγκλίτως να αναλάβει εις εξ' αυτών ένα εκ των τριών υπουργείων, ήτοι εκείνο των εξωτερικών, της άμυνας ή των οικονομικών. Ο Τούρκος δε Αντιπρόεδρος διατηρεί επίσης το δικαίωμα να παύσει τους εν λόγω υπουργούς.

---

[461] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Άρθρα 54 - 60

[462] Νίκος Χαραλάμπους (1979) *Πτυχές Κυπριακού Δικαίου, Η κανονιστική εξουσία του Υπουργικού Συμβουλίου*, τόμος 2, Εκδόσεις Ασσέλια, σ. 117-133

[463] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος ΙΙΙ, Περί του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας και του Υπουργικού Συμβουλίου, Άρθρον 46

ΙΙΙ.Γ.1.5. Η διάρθρωση του ευρύτερου κρατικού μηχανισμού και των Σωμάτων Ασφαλείας

Η σύνθεση της εθνικής αντιπροσωπείας είναι σε ποσοστιαία αναλογία 70% Έλληνες και 30% Τούρκοι, ενώ η στελέχωση της δημόσιας υπηρεσίας διαμορφώνεται με βάση την ίδια αναλογία.[464] Ο Κυπριακός Στρατός αποτελείται από 2000 μέλη, 60% Έλληνες και 40% Τούρκους, αλλά η θητεία δεν είναι υποχρεωτική, εάν δεν υπάρξει προηγουμένως κοινή συμφωνία του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας.[465] Η δύναμη που στελεχώνει τα τρία Σώματα Ασφαλείας της Δημοκρατίας, δηλαδή τον Στρατό, την Χωροφυλακή και την Αστυνομία ορίζεται και πάλι με βάση ποσοστιαία αναλογία, δηλαδή 70% Έλληνες και 30% Τούρκοι.[466] Με συγκεκριμένη πρόνοια τίθενται ως επικεφαλής στα δύο εκ των τριών σωμάτων Έλληνες και στο ένα Τούρκος. Οι αρχηγοί και υπαρχηγοί του στρατού, της αστυνομίας και της χωροφυλακής διορίζονται από κοινού από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο[467], ενώ σε περίπτωση που ο αρχηγός ενός σώματος ανήκει στη μία κοινότητα, ο υπαρχηγός υποχρεωτικώς πρέπει να ανήκει στην άλλη κοινότητα.[468] Οι ως άνω ποσοστιαίες εκπροσωπήσεις στη δημόσια υπηρεσία και στα σώματα ασφαλείας δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις αριθμητικές αναλογίες του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό του 82% της ελληνικής κοινότητας και του 18% της τουρκικής.

ΙΙΙ.Γ.1.6. Το Δικαστικό Σώμα και ο θεσμός του ουδέτερου δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου

Η σύνθεση του δικαστικού σώματος είναι 70% Έλληνες και 30% Τούρκοι.[469] Στο Ανώτατο Δικαστήριο προεδρεύει ουδέτερος δικαστής. Αναλόγως των περιπτώσεων, το δικαστήριο θα μπορεί να συντίθεται από Έλληνες ή/και Τούρκους. Σε αυτό το δικαστήριο μπορεί να προσφεύγει η κάθε μία από τις κοινότητες, εφόσον αντιλαμβάνεται πως μια

---

[464] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VII. Περί της Δημόσιας Υπηρεσίας, Κεφάλαιον 1. Γενικαί Διατάξεις. Άρθρο 123.
[465] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VIII, Περί των Ενόπλων Δυνάμεων της Δημοκρατίας, Άρθρον 129.
[466] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VIII, Περί των Ενόπλων Δυνάμεων της Δημοκρατίας, Άρθρον 130.
[467] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VIII, Περί των Ενόπλων Δυνάμεων της Δημοκρατίας, Άρθρον 131
[468] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VIII, Περί των Ενόπλων Δυνάμεων της Δημοκρατίας, Άρθρον 131
[469] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος IX, Περί του Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου.

απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ή μια νομοθεσία είναι ετεροβαρής, μεροληπτική και ενδεχομένως άδικη.

ΙΙΙ.Γ.1.7. Βουλή των Αντιπροσώπων και Κοινοτικές Βουλές

Η βασική διάρθρωση αναφέρει την ύπαρξη δύο βουλών, με καθορισμένες σχετικώς αρμοδιότητες, δηλαδή αφενός τη Βουλής των Αντιπροσώπων και αφετέρου τις Κοινοτικές Συνελεύσεις.

Η Βουλή των Αντιπροσώπων έχει νομοθετική εξουσία σε όλα τα θέματα, πλην αυτών που υπάγονται στην αρμοδιότητα των Κοινοτικών Συνελεύσεων.[470] Η Βουλή των Αντιπροσώπων αποτελείται από πενήντα (50) μέλη[471], όπου το 70% εκλέγεται από την ελληνική κοινότητα και το 30% από την τουρκική. Η εκλογή των Ελλήνων και των Τούρκων βουλευτών γίνεται κεχωρισμένα από τα μέλη της εκάστοτε κοινότητας. Στο αξίωμα του Προέδρου της Βουλής μπορεί να εκλεγεί μόνο μέλος της ελληνικής κοινότητας, ενώ ως Αντιπρόεδρος εκλέγεται Τούρκος.[472] Η εκλογή του Προέδρου και του Αντιπροέδρου λαμβάνει χώρα κατά τρόπο ξεχωριστό, ενώ σε περίπτωση αδυναμίας των καθηκόντων του Προέδρου, τα καθήκοντά του ασκούνται από τον πρεσβύτερο βουλευτή της κοινότητάς του. Το ίδιο υφίσταται και για την περίπτωση του Αντιπροέδρου.[473] Για την οποιαδήποτε τροποποίηση του εκλογικού νόμου ή την ψήφιση νόμου, που αφορά στα δημαρχεία είναι απαραίτητη η χωριστή απλή πλειοψηφία των βουλευτών της κάθε κοινότητος.[474] Προκειμένου να τροποποιηθεί οποιοσδήποτε νόμος απαιτείται η ψήφισή του από «τουλάχιστον τα δύο τρίτα του όλου αριθμού των εις την ελληνικήν κοινότητα ανηκόντων βουλευτών και τουλάχιστον τα δύο τρίτα του όλου αριθμού των εις την τουρκικήν κοινότητα ανηκόντων βουλευτών».[475] Σε περίπτωση προκήρυξης κατάστασης εκτάκτου ανάγκης από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, η Βουλή των Αντιπροσώπων «δικαιούται να απορρίψη ή εγκρίνη την προκήρυξιν περί κηρύξεως καταστάσεως εκτάκτου ανάγκης».[476]

Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές πως η λειτουργία του έργου της Βουλής των Αντιπροσώπων είναι δυνατή εφόσον τα σχετικά νομοθετήματα αποσπάσουν τη σύμφωνη γνώμη των βουλευτών, που προέρχονται από την κάθε κοινότητα σε ξεχωριστές ψηφοφορίες.

---

[470] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος IV, Περί της Βουλής των Αντιπροσώπων, Άρθρο 61.
[471] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος IV, Περί της Βουλής των Αντιπροσώπων, Άρθρο 62.
[472] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος IV, Περί της Βουλής των Αντιπροσώπων, Άρθρο 72
[473] ibid
[474] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος IV, Περί της Βουλής των Αντιπροσώπων, Άρθρο 78
[475] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 182
[476] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XIII, Τελικαί Διατάξεις, Άρθρον 183

Δεν υπάρχει ενιαίο εκλογικό σώμα, δηλαδή η έννοια ενός κρατικού λαού, ο οποίος θα μπορεί να εκλέγει έναν κοινό αντιπρόσωπο.[477]

Οι Κοινοτικές Συνελεύσεις απαρτίζονται από μέλη της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητας, τα οποία εκλέγουν αντιστοίχως τους εκπροσώπους τους.[478] Τα μέλη της ελληνικής κοινότητας είναι δυνατόν να εγγραφούν μόνο στον ελληνικό κοινοτικό κατάλογο, ενώ τα μέλη της τουρκικής κοινότητας μόνο στον τουρκικό κοινοτικό κατάλογο.[479] Η κάθε Συνέλευση είναι επιφορτισμένη με ζητήματα που αφορούν στην κοινότητά της, για τα οποία ασκεί αποκλειστική αρμοδιότητα.[480] Τούτα τα ζητήματα άπτονται της θρησκείας, της εκπαίδευσης, της μόρφωσης, διδακτικών θεμάτων, του προσωπικού θεσμού, των δικαστηρίων, που εκδικάζουν αστικές διαφορές περί του προσωπικού θεσμού και θρησκευτικών ζητημάτων, θεμάτων που αφορούν ιδρύματα κοινοτικής φύσεως, επιβολής προσωπικών εισφορών κ.ά.. Οι νόμοι και οι αποφάσεις που ψηφίζονται από την ελληνική κοινοτική συνέλευση υπογράφονται από τον Πρόεδρο, ενώ οι αντίστοιχες αποφάσεις της τουρκικής κοινοτικής συνέλευσης από τον Αντιπρόεδρο.[481]

Η ελληνική και η τουρκική κοινότητα έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν επιχορηγήσεις από την ελληνική και την τουρκική κυβέρνηση αντιστοίχως. Αυτές οι επιχορηγήσεις αφορούν στα εκπαιδευτικά, μορφωτικά, αθλητικά και φιλανθρωπικά σωματεία, τα οποία μπορεί να ανήκουν στη μία ή στην άλλη κοινότητα, όπως επίσης μπορεί να παρασχεθεί σε κάθε κοινότητα εκπαιδευτικό προσωπικό και κληρικοί για κάλυψη των αναγκών της.[482] Μετά τη σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων κατά τον Δεκέμβριο του 1963 και εντεύθεν, η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση, εκ των πραγμάτων έπαυσε να λειτουργεί και στη θέση της θεσπίστηκε το Υπουργείο Παιδείας της Κυπριακής Δημοκρατίας[483]

---

[477] Βουλή των Ελλήνων, Πρακτικά, Συνεδρίασις ΝΘ', 23 Φεβρουαρίου 1959
[478] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος V, Περί των Κοινοτικών Συνελεύσεων, Άρθρο 86
[479] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος V, Περί των Κοινοτικών Συνελεύσεων, Άρθρο 94
[480] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος V, Περί των Κοινοτικών Συνελεύσεων, Άρθρο 87
[481] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος V, Περί των Κοινοτικών Συνελεύσεων, Άρθρο 104
[482] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος V, Περί των Κοινοτικών Συνελεύσεων, Άρθρο 108
[483] Ο περί Μεταβιβάσεως της Ασκήσεως των Αρμοδιοτήτων της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως και περί Υπουργείου Παιδείας Νόμος του 1965 (Ν. 12/1965). Βλ. http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1965_1_012.pdf

ΙΙΙ.Γ.1.8. Αναφορά σε πέντε πόλεις περί δήμων κεχωρισμένων

Στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις, δηλαδή τη Λευκωσία, Λεμεσό, Αμμόχωστο, Λάρνακα και Πάφο, ιδρύονται ξεχωριστοί δήμοι από τους Τούρκους κατοίκους. Με την πάροδο της τετραετίας θα επανεξεταστεί το καθεστώς τους και εφόσον ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος συνηγορήσουν, να επανέλθουν οι δήμοι σε μια ενιαία κατάσταση.[484] Στο συμβούλιο των Δήμων σε κάθε μία από τις πόλεις εκλέγονται στο ελληνικό μέλη της ελληνικής κοινότητας και στο τουρκικό μέλη της τουρκικής κοινότητας, ενώ αντιστοίχως τα δημοτικά τέλη εισπράττονται από τον δήμο, στον οποίο ανήκει το κάθε μέλος.[485] Ακόμη και η αρχή που καταρτίζει τα πολεοδομικά σχέδια αποτελείται από δεκαμελή επιτροπή, εκ των οποίων επτά μέλη της είναι μέλη της ελληνικής κοινότητας και τρία μέλη της τουρκικής.[486]

Το 1963, όταν λόγω αδυναμίας των προνοιών του Συντάγματος επήλθε οξεία κυβερνητική παράλυση, τούτη είχε και ως αιτία τη δημιουργία χωριστών δήμων στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις. Αυτό εσυνέβη καθώς οι Τούρκοι ασκούσαν δριμύτατες πιέσεις για χωρισμό των δήμων. Οι Έλληνες εκτιμούσαν πως αυτό το μέτρο, πέραν του ότι θα ήταν κοστοβόρο, σε πρακτικό επίπεδο δεν θα μπορούσε να τελεσφορήσει.[487]

ΙΙΙ.Γ.1.9. Βρετανικές βάσεις, παροχές και διευκολύνσεις

Βάσει των προνοιών της Συμφωνίας, η Βρετανία θα διατηρούσε την κυριαρχία της σε δύο περιοχές, στις οποίες θα ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα και καταγράφονται σχετικώς οι παροχές και διευκολύνσεις που θα προσφέρει η Κυπριακή Δημοκρατία για την καλύτερη λειτουργία των βάσεων και εξυπηρέτηση των αναγκών τους.

---

[484] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XII, Διάφοροι Διατάξεις, Άρθρο 173
[485] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XII, Διάφοροι Διατάξεις, Άρθρο 174
[486] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος XII, Διάφοροι Διατάξεις, Άρθρο 176
[487] Λώρενς Στέρν (1978) *Λάθος άλογο. Η πολιτική του επεμβατισμού και η αποτυχία της αμερικανικής διπλωματίας* (μετάφραση Γαβριήλ Μηνάς), Εκδόσεις Ταμασός, σ. 104

ΙΙΙ.Γ.2. Συνθήκη Συμμαχίας με συνταγματική ισχύ μεταξύ Ελλάδος, Τουρκίας, Κύπρου

Στη Συνθήκη Συμμαχίας συμβαλλόμενα μέρη είναι η Κυπριακή Δημοκρατία, η Ελλάδα και η Τουρκία.[488] Η Συνθήκη ως θεμελιώδες άρθρο και ενσωματωμένο στο Σύνταγμα κείμενο αποτελούσε στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ, δηλαδή διέτρεχε τη ζωή και την ύπαρξη του κράτους.[489] Βάσει της Συνθήκης Συμμαχίας η Ελλάδα και η Τουρκία θα διαθέτουν στην Κύπρο στρατιωτικά αγήματα. Ο Κυπριακός Στρατός θα αποτελείται από 2000 άνδρες, ενώ στο Τριμελές Στρατηγείο συμμετέχουν 950 Έλληνες και 650 Τούρκοι. Η Συνθήκη, επίσης, προβλέπει τη θεσμοθέτηση ενός στρατηγείου των τριών μερών με έδρα την Κύπρο, που θα αποτελεί δύναμη άμυνας των τριών χωρών. Του Στρατηγείου επικεφαλής θα είναι εκ περιτροπής εκπρόσωπος από την κάθε μία χώρα. Η κύρια δύναμη του στρατηγείου θα αντλείται από τον Κυπριακό Στρατό.

Με βάση τις προβλέψεις της Συνθήκης, το νέο κράτος θα έπρεπε υποχρεωτικώς από τη στιγμή της γέννησής του και χωρίς να ερωτηθεί, να είναι σύμμαχο με δύο άλλες χώρες, οι οποίες θα διατηρούσαν στρατιωτική δύναμη επί του εδάφους του. Η συμπερίληψη της Συνθήκης Συμμαχίας στο Σύνταγμα υπογραμμίζει και το γεγονός πως «Δεν θα υπάρχει Κυπριακόν πολίτευμα και δεν θα υπάρχει Κυπριακόν κράτος, εάν δεν είναι υποχρεωτικώς εσαεί σύμμαχον, το οποίον έχει όχι μόνον δικαίωμα, αλλά και υποχρέωσιν να συμβάλη εις την κοινήν άμυναν των συμμάχων».[490]

Η Συνθήκη Συμμαχίας προϋποθέτει πως δεν υπάρχει απλώς μια αόριστη ή έστω φιλική σχέση της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Ελλάδα και την Τουρκία, αλλά μια κατάσταση απόλυτης δέσμευσης εν είδει ομφάλιου λώρου, εμπεδώνοντας ένα από στρατιωτική άποψη τριεθνές κράτος. Τοιουτοτρόπως, εμφαίνεται πως το νέο κράτος, αν και διακηρυκτικά αναφέρεται ως ανεξάρτητο, στην πραγματικότητα δεν είναι σε θέση να ασκήσει ανεξάρτητη πολιτική ως προς τις επιλογές και τους εξωτερικούς του

---

[488] Agreement between the Kingdom of Greece, the Republic of Turkey and the Republic of Cyprus for the Application of the Treaty of Alliance signed at Nicosia on August 16th, 1960. Αναλυτική παρουσίαση εννοιολογικής αποσαφήνισης των όρων που υιοθετούνται στη Συνθήκη, του πλαισίου κοινής άμυνας, του τριμερούς στρατηγείου, της αποστολής και των αρμοδιοτήτων του, των Ελληνικών και Τουρκικών αγημάτων, της εκπαίδευσης του στρατού της Κυπριακής Δημοκρατίας, της οργάνωσης και εξοπλισμού του τριμερούς στρατηγείου, του οργανογράμματος της κάθε δύναμης βλ. Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, University of Minnesota Press, σ. 309 - 370

[489] Μέρος XIII – Τελικαί Διατάξεις, Άρθρο 181. «Η συνθήκη εγγυήσεως της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητος και του Συντάγματος της Δημοκρατίας, η συνομολογηθείσα μεταξύ της Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ελλάδος, της Τουρκικής Δημοκρατίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρεταννίας και Βορείου Ιρλανδίας ως και η συνθήκη στρατιωτικής συμμαχίας η συνομολογηθείσα μεταξύ της Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ελλάδος και της Τουρκικής Δημοκρατίας, τα κείμενα των οποίων είναι προσηρτημένα τω παρόντι Συντάγματι ως παραρτήματα Ι και ΙΙ κέκτηνται συνταγματικήν ισχύν».

[490] Ηλίας Ηλιού, Συνεδρίασις Ξ', 25 Φεβρουαρίου 1959

προσανατολισμούς, αφού με ή χωρίς τη θέλησή του, είναι αναγκασμένο να διατηρεί συμμαχία, τόσο με την Ελλάδα, όσο και με τη Τουρκία, στο έδαφος του οποίου θα υπάρχει συνεχής παρουσία ξένου στρατού, ο οποίος στην προκειμένη περίπτωση είναι και ομοεθνής της μειονότητας. Το δεδομένο αυτό δεν ανταποκρίνεται στην έννοια της ανεξαρτησίας, αναιρώντας εν τοις πράγμασι και συνταγματικώς την ως άνω ιδιότητα.

Με την εν λόγω Συνθήκη επέρχεται ένα πλήγμα, ιδιαιτέρως για την Ελλάδα, στις ισορροπίες που τέθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας διά της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης του 1923[491], αφού η Τουρκία, η οποία μέσω αυτής είχε αποποιηθεί παντός δικαιώματος επί της νήσου, επανέρχεται στην Κύπρο μετά από 82 έτη από τη Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως και από 36 χρόνια από την υπογραφή της ως άνω Συνθήκης και δη με στρατιωτική δύναμη. Διά της Λωζάννης, ναι μεν η νήσος καθίστατο αποικία του Βρετανικού Στέμματος, αλλά άφηνε ανοικτό το ενδεχόμενο ως μελλοντική προβολή αξιώσεων διεκδίκησής της από την Ελλάδα.

[491] Περί του κειμένου της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης βλ. Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθ. 238/ΦΕΚ Α'/25 Αυγούστου 1923 περί κυρώσεως της εν Λωζάνη συνομολογηθείσης συνθήκης. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA/diethnh/3%20SYNTHIKI%20EIRHNHS%20LWZANIS.pdf

ΙΙΙ.Γ.2.1. Παράρτημα ΙΙ

ΣΥΝΘΗΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

(Εν μεταφράσει εκ του αυθεντικού γαλλικού κειμένου)

Η Δημοκρατία της Κύπρου, η Ελλάς και η Τουρκία –

Ι. Εν τη κοινή αυτών επιθυμία όπως διατηρήσωσι την ειρήνην και την ασφάλειαν εκάστης εξ αυτών,

ΙΙ. Έχουσαι υπ' όψιν ότι αι προσπάθειαι αυτών δια την διατήρησιν της ειρήνης και της ασφάλειας είναι σύμφωνοι προς τους σκοπούς και τας αρχάς του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών, συνεφώνησαν ως ακολούθως:

Άρθρον Ι

Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουσι την υποχρέωσιν όπως συνεργάζωνται διά την κοινήν αυτών άμυναν και όπως διαβουλεύωνται μετ' αλλήλων επί των αναφυομένων εν σχέσει προς ταύτην προβλημάτων.

Άρθρον ΙΙ

Τα υψηλά συμβαλλόμενη μέρη αναλαμβάνουσι την υποχρέωσιν όπως αντιστώσι κατά πάσης αμέσου ή εμμέσου επιθέσεως στρεφομένης κατά της ανεξαρτησίας ή της εδαφικής ακεραιότητος της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Άρθρον ΙΙΙ

Διά τους σκοπούς της παρούσης συμμαχίας και προς επίτευξιν των προαναφερομένων θέλει εγκαθιδρυθή επί του εδάφους της Δημοκρατίας της Κύπρου Τριμερές Στρατηγείον.

Άρθρον ΙV

Η Ελλάς και η Τουρκία θα συμμετέχωσι του ούτω εγκαθιδρυομένου Τριμερούς Στρατηγείου διά των στρατιωτικών αποσπασμάτων των καθοριζομένων εν τω συνημμένω τη παρούση συνθήκη Συμπληρωματικώ Πρωτόκολλω υπ' αριθμόν 1. Τα εν λόγω αποσπάσματα θα μεριμνήσωσι περί της εκγυμνάσεως του στρατού της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Άρθρο V

Την διοίκησιν του Τριμερούς Στρατηγείου θα αναλαμβάνη εκ περιπτροπής, διά περίοδον ενός έτους έκαστος Έλλην, Τούρκος και Κύπριος ανώτατος αξιωματικός, όστις θα διορίζηται αντιστοίχως υπό των Κυβερνήσεων της Ελλάδος και της Τουρκίας και υπό του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Άρθρο VI

Η παρούσα συνθήκη τίθεται εν ισχύι κατά την ημερομηνίαν της υπόγραφής αυτής.

Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη θα συνάψωσι προσθέτους συμφωνίας, εάν η εφαρμογή της παρούσης συνθήκης ήθελε καταστήσει τούτον αναγκαίον.

Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη θα προβώσι το ταχύτερον εις την καταχώρησιν της παρούσης συνθήκης παρά τη Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών συμφώνως τω άρθρω 102 του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών.

ΙΙΙ.Γ.2.2. Συμπληρωματικόν Πρωτόκολλον Υπ' Αριθμόν Ι

1. Τα μέλλοντα να συμμετάσχουν του Τριμερούς Στρατηγείου αποσπάσματα, Ελληνικόν και Τουρκικόν, θα περιλαμβάνωσιν αντιστοίχως 950 Έλληνας αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και οπλίτας και 650 Τούρκους, αξιωματικούς, υπαξιωματικούς, οπλίτας.
2. Ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας της Κύπρου ενεργούντες από συμφώνου, δύνανται να ζητήσωσι παρά των Κυβερνήσεων Ελλάδος και Τουρκίας την αύξησιν ή μείωσιν του Ελληνικού και του Τουρκικού αποσπάσματος.
3. Συμφωνείται όπως οι χώροι στρατωνισμού των συμμετεχόντων εις το Τριμερές Στρατηγείον αποσπασμάτων, Ελληνικού και Τουρκικού, η νομική αυτών κατάστασις, αι διευκολύνσεις και ατέλειαι από τελωνειακών δασμών και φόρων, ως και αι λοιπαί ασυλίαι και προνόμια αυτών, ως και οιαδήποτε άλλα στρατιωτικά και τεχνικά ζητήματα αφορώντα την οργάνωσιν και λειτουργίαν του ως άνω Στρατηγείου, θα καθορισθώσι δι' ειδικής συμβάσεως ήτις θα τεθή εν ισχύι ουχί βραδύτερον της Συνθήκης Συμμαχίας.
4. Συμφωνείται ωσαύτως ότι το Τριμερές Στρατηγείον θα εγκατασταθή ούχι βραδύτερον των τριών μηνών από της συμπληρώσεως του έργου της Μικτής Συνταγματικής Επιτροπής και θα αποτελήται κατά την αρχικήν περίοδον εκ περιωρισμένου αριθμού αξιωματικών επιφορτισμένων με την εκγύμνασιν των ενόπλων δυνάμεων της Δημοκρατίας της Κύπρου. Τα προαναφερόμενα αποσπάσματα, Ελληνικόν και Τουρκικόν, θέλουσιν αφισθή εις Κύπρον κατά την ημερομηνίαν της υπογραφής της Συνθήκης Συμμαχίας.

ΙΙΙ.Γ.2.3. Συμπληρωματικόν Πρωτόκολλον Υπ' Αριθμόν ΙΙ

Άρθρον Ι

Συνίσταται Επιτροπή εκ των Υπουργών των Εξωτερικών της Κύπρου, της Ελλάδος και της Τουρκίας. Αυτή θα αποτελή το ανώτατον πολιτικόν όργανον της τριμερούς συμμαχίας και δύναται να επιλαμβάνηται οιουδήποτε ζητήματος αφορώντος την συμμαχίαν, όπερ αι Κυβερνήσεις των τριών συμμάχων χωρών θέλουσι συμφωνήσει όπως υποβάλωσιν εις αυτήν.

Άρθρον ΙΙ

Η εξ Υπουργών Επιτροπή θα συνέρχηται εις τακτικήν σύνοδον άπαξ του έτους. Εν περιπτώσει επειγούσης ανάγκης η εξ Υπουργών Επιτροπή δύναται να συγκληθή υπό του Προέδρου αυτής εις έκτακτον σύνοδον τη αιτήσει ενός εκ των μελών της συμμαχίας.

Αι αποφάσεις της εξ Υπουργών Επιτροπής λαμβάνονται ομοφώνως.

Άρθρο ΙΙΙ

Της εξ Υπουργών Επιτροπής προεδρεύει εκ περιτροπής και διά περίοδον ενός έτους έκαστος των τριών Υπουργών των Εξωτερικών. Πλην αντιθέτου αποφάσεως θα συνέρχηται εις τακτικήν σύνοδον εν τη πρωτευούση της χώρας του Προέδρου αυτής. Κατά την διάρκειαν της θητείας αυτού, ο Πρόεδρος θα προεδρεύη τόσον της τακτικής όσον και των εκτάκτων συνόδων της εξ Υπουργών Επιτροπής.

Άρθρο IV

Κατά την ενάσκησιν των λειτουργιών αυτού το διά της συνθήκης συμμαχίας ιδρυόμενον Τριμερές Στρατηγείον θα είναι υπεύθυνον έναντι της εξ Υπουργών Επιτροπής. Το Τριμερές Στρατηγείον θα υποβάλλη εις την Επιτροπήν διαρκούσης της τακτικής συνόδου ταύτης ετησίαν έκθεσιν περιλαμβάνουσαν λεπτομερή απολογισμόν της δράσεως του Στρατηγείου.

ΙΙΙ.Γ.3. Συνθήκη Εγγυήσεως με συνταγματική ισχύ μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου

Στη Συνθήκη Εγγυήσεως ορίζονται τέσσερα συμβαλλόμενα μέρη, που είναι η Δημοκρατία της Κύπρου, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο, τα οποία εγγυώνται την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της νέας κυπριακής πολιτείας. Η Κυπριακή Δημοκρατία δε αναλαμβάνει την υποχρέωση να προνοεί προκειμένου να μην προκύψει το ενδεχόμενο εκδήλωσης δράσεων και να αποθαρρύνει ενέργειες, οι οποίες στοχεύουν στην κατάργηση της ανεξαρτησίας της ή προσβλέπουν στην ένωσή της με οποιοδήποτε άλλο κράτος ή στη διχοτόμησή της.

Αυτό σημαίνει πως η Κυπριακή Δημοκρατία, βάσει της Συνθήκης, δεν θα μπορεί εις το διηνεκές να ενωθεί με την Ελλάδα και μάλιστα θα φροντίζει η ίδια για να μην προκύψει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Τούτο παραπέμπει σε μια απόλυτη διάψευση των προσδοκιών και των πόθων των Ελλήνων της νήσου για ένωση, ένα αίτημα για το οποίο έλαβε χώρα ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ κατά την τετραετία 1955 – 1959, το οποίο οι Συμφωνίες Ίδρυσης της Δημοκρατίας ουδόλως κατάφεραν να κατευνάσουν, τουλάχιστον στο επίπεδο του λαϊκού αισθήματος και της συνείδησης του έθνους. Ως εκ τούτου, όχι μόνο η Ελλάδα δεν μπόρεσε να υλοποιήσει την Ένωση, αλλά δι' αυτής της Συνθήκης την εγκατέλειπε και οριστικά, διαψεύδοντας τοιουτοτρόπως και τις σχετικές, τουλάχιστον επί τετραετία, δεσμεύσεις και διακηρύξεις της. Πέραν τούτου συνιστά την πλήρη ανατροπή και αντιστροφή της αρχής της αυτοδιαθέσεως, αφού η άρνηση, η απεμπόλησή της καθίσταται πυρηνικό σημείο του Συντάγματος.

Επιπλέον, η ανεξαρτησία του νέου κράτους είναι σαφώς περιορισμένη και ιδιότυπη. Η άρνηση της αυτοδιάθεσης πραγματώνεται στη Συνθήκη διά του περιεχομένου της, το οποίο αναφέρεται στην ανεξαρτησία της. Τούτο δε γιατί ενώ γίνεται αναφορά στο καθεστώς ανεξαρτησίας, η ιδιότροπη τούτη ανεξαρτησία στερεί τη δυνατότητα της διαθέσεως του εαυτού κατά τρόπο ελεύθερο για την κρατική οντότητα και τον λαό της, όπου η υλοποίησή της θα προϋπέθετε και ως ενδεχόμενο την ένωσή της, εφόσον το επιλέξει, με άλλη χώρα.

Στο ίδιο πλαίσιο απορρίπτεται εκ προοιμίου ο γεωγραφικός διαχωρισμός σχηματοποιούμενος στη διχοτόμηση, αλλά παρέχεται στα συμβαλλόμενα μέρη, σε μια κακόπιστη και υστερόβουλη προοπτική, το εφόδιο για εκμετάλλευσή του βάσει του άρθρου 4 της Συνθήκης. Επ' αυτής της συλλογιστικής υπερθεματίζει ο Στέφανος Στεφανόπουλος στη σχετική αγόρευσή του στη Βουλή των Ελλήνων πως «Αι Συνθήκαι δημιουργούνται ακριβώς διά στιγμάς ανωμάλους, τότε ακριβώς ο συνετός Κυβερνήτης πρέπει να έχη προβλέψει, ότι δεν θα επιτραπή, όπως επιτρέπουν αι παρούσαι συμφωνίαι – εις την κακοπιστίαν να ασκήση ολόκληρον το καταστροφικόν αυτής έργον»...«Διά των συμφωνιών ανοίγομεν διάπλατα την

πόρτα προς την αταξίαν, προς την βουλιμίαν και προς την δυνατότητα των αυθαιρέτων επεμβάσεων».[492]

Τα άλλα τρία συμβαλλόμενα μέρη, Ελλάδα, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο, ομού και κεχωρισμένα, εγγυώνται την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας. Σε περίπτωση που οι πρόνοιες της Συνθήκης Εγγυήσεως παραβιαστούν, δηλαδή διασαλευθεί η συνταγματική τάξη, εφόσον η εν λόγω Συνθήκη αποτελεί μέρος του Συντάγματος, στα κράτη που την συνυπογράφουν παρέχεται το δικαίωμα ανάληψης δράσης για αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και της ανεξαρτησίας. Το δικαίωμα επέμβασης των τριών μερών δεν αναφέρεται σε καμία περίπτωση στο ενδεχόμενο στρατιωτικής επεμβάσεως ή εν γένει οποιασδήποτε ένοπλης παρεμβάσεως.

Σε μία προφητική διατύπωση ο Ηλίας Ηλιού, βουλευτής της ΕΔΑ υπεστήριξε πως «…μπορούμε να είμεθα βέβαιοι ότι ετοποθετήσαν μέσα εις το σπίτι μας μίαν βόμβαν, ανοίξαμεν μία πληγήν πυορροούσαν και όχι μόνον εθυσιάσαμεν την Κύπρον, αλλά είναι δυνατόν εξ' αυτής να διακυβεύσωμεν την υπόστασιν, την ανεξαρτησίαν και την ειρήνην της χώρας. Αργά ή γρήγορα θα ευρεθώμεν εις το δίλημμα ή να συγκρουσθώμεν με την Τουρκίαν ή να υφιστάμεθα συνεχώς ένα κομβολόγιο συνθηκολογήσεων και ταπεινώσεων…Εμπρός εις το ανισόρροπον αυτό σύστημα των τροχοπεδών και των αλληλοεξουδετερώσεων, η Κύπρος καθίσταται από τώρα μία προκεχωρημένη ζώνη Ελληνοτουρκικού πολέμου μονίμου και παγίου».[493]

Το 1964 η Τουρκία είχε προετοιμαστεί για να εισβάλει στη νήσο, με προσχηματική αφορμή την προστασία της τουρκικής κοινότητας. Η στρατιωτική επέμβασή της στηριζόταν στη Συνθήκη Εγγυήσεως, όπου η τουρκική ερμηνεία της αναδείκνυε στον ρόλο της Άγκυρας ως εγγυήτριας δύναμης τη δυνατότητα χρήσης ένοπλης στρατιωτικής βίας. Σε αυτή την οπτική ο Αμερικανός Πρόεδρος, Lyndon Johnson, απάντησε με τηλεγράφημά του προς τον Τούρκο Πρόεδρο, Ismet Inonou, πως «πρέπει να επιστήσω την προσοχή σας στο ότι εμείς έχουμε συνείδηση ότι η προτεινόμενη επέμβαση της Τουρκίας θα έχει σαν σκοπό την επίτευξη κάποιας μορφής διχοτόμησης της νήσου, μιας λύσης που ειδικά αποκλείεται από τη Συνθήκη Εγγυήσεως».[494]

Η εν λόγω αναφορά στο άρθρο 4, περί μονομερούς δικαιώματος επεμβάσεως και της Τουρκίας, όπως ο ρους των γεγονότων κατέδειξε, απεδείχθη εξαιρετικά προβληματική για την περίπτωση της Κύπρου, καθόσον λειτούργησε ως το πρόσχημα ή το άλλοθι, που «νομιμοποιούσε» την εισβολή της Τουρκίας στη νήσο και βάσει αυτού η Άγκυρα προχώρησε στην προέλασή της κατά το 1974. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 4, η οποία αναφέρεται

[492] Στέφανος Στεφανόπουλος, Συνεδρίασις Ξ', 25 Φεβρουαρίου 1959
[493] Ηλίας Ηλιού, Συνεδρίασις Ξ', 25 Φεβρουαρίου 1959
[494] Λώρενς Στέρν (1978) *Λάθος άλογο. Η πολιτική του επεμβατισμού και η αποτυχία της αμερικανικής διπλωματίας* (μετάφραση Γαβριήλ Μηνάς), Εκδόσεις Ταμασός, σ. 193

στην ανάληψη δράσης, υπήρξε προϊόν απαίτησης της τουρκικής αντιπροσωπείας, σύμφωνα με τον Βρετανό Ύπατο Αρμοστή στην Κύπρο κατά τη διετία 1965 - 1966.[495]

ΙΙΙ.Γ.3.1. Το άρθρο 4.2. ως προσχηματική νομιμοποιητική βάση επέμβασης

Η Συνθήκη Εγγυήσεως ενέκρινε ενέργεια, δράση (action) προς επαναφορά στην προηγούμενη κατάσταση, δηλαδή στο status quo ante. Η τουρκική ανάγνωση και ερμηνεία πως βάσει του εν λόγω άρθρου διέθετε το δικαίωμα επέμβασης και δη ένοπλης, δηλαδή με τη χρήση στρατιωτικής δυνάμεως, όπως καταγράφεται κατωτέρω παρουσιάζει αντιφάσεις και εκτιμάται ως προβληματική, μη συνάδουσα προς το διεθνές δίκαιο.[496] Τούτο δε γιατί αφενός η Συνθήκη Εγγυήσεως αναφέρει τη λέξη «ενέργεια», χωρίς να υποδηλώνει ή να καταγράφει οποιαδήποτε «δύναμη». Τοιουτοτρόπως, δεν προσδιορίζεται η φύση της λέξης ενέργεια. Όμως, προσδιορίζεται πως η όποια ενέργεια λάβει χώρα έχει μια συγκεκριμένη στόχευση, που είναι η επαναφορά στην κατάσταση πραγμάτων που προϋπήρχε.

Πέραν τούτου, η Κύπρος ήταν αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου ως μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αυτό παραπέμπει στο γεγονός πως το συνταγματικό της πλαίσιο, όπως τούτο διαμορφώθηκε από τις Συμφωνίες και υπεβλήθη στον Οργανισμό, δεν θα μπορούσε να μην ανταποκρίνεται ή να τίθεται ab initio σε αντίθεση με τις πρόνοιες του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος τίθεται ως αναγκαστικό δίκαιο.[497]

---

[495] «Εφ' όσον κοινή ή συντετονισμένη ενέργεια δεν ήθελεν αποδειχθή δυνατή, εκάστη των τριών εγγυητριών δυνάμεων επιφυλάσσει εαυτή το δικαίωμα όπως ενεργήση με μόνον σκοπόν την επαναφοράν της διά της παρούσης συνθήκης δημιουργηθείσης καταστάσεως». Βλ. David Hunt (1980) *Cyprus: A Study in International Relations: the 1980 Montague Burton lecture on international relations in the University of Edinburgh*, University of Edinburgh, σ. 8

[496] R. St. J. Macdonald (1982) International Law and the Conflict in Cyprus, *Canadian Yearbook of International Law*, Volume 19, 1982, σ. 3-49

[497] Βλ. Κεφάλαιο 1, Άρθρο 2 (4) «Όλα τα Μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών», Κεφάλαιο 7, Άρθρο 51. «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας», Κεφάλαιο 8, Άρθρο 53 «Το Συμβούλιο Ασφαλείας θα χρησιμοποιεί, όταν το απαιτούν οι περιστάσεις, αυτές τις τοπικές συμφωνίες ή οργανώσεις για την εφαρμογή των εξαναγκαστικών μέτρων που θα λαμβάνονται με εντολή του. Αλλά καμία εξαναγκαστική ενέργεια δε θα αναλαμβάνεται σε εφαρμογή τοπικών συμφωνιών ή με την εντολή τοπικών οργανώσεων, χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Εξαίρεση θα γίνεται για τα μέτρα εναντίον εχθρικού κράτους με την έννοια που δίνεται σ' αυτόν τον όρο στην παράγραφο 2 αυτού του Άρθρου ñ τα οποία

Ο Καταστατικός Χάρτης στο Κεφάλαιο 16, άρθρο 103 αναφέρει πως «Αν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στις υποχρεώσεις που έχουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με αυτόν τον Χάρτη και στις υποχρεώσεις που πηγάζουν από οποιαδήποτε άλλη διεθνή συμφωνία, θα υπερισχύουν οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από αυτόν τον Χάρτη». Συνεπώς, ο Καταστατικός Χάρτης υπερέχει των προνοιών της Συνθήκης, καθιστώντας την άκυρη. Αναφορικά, τέλος, προς την τουρκική στοχοθεσία, κρίνεται ως αυταπόδεικτο της παρόδου τεσσάρων δεκαετιών πως η προσθήκη του άρθρου τούτου δεν απέβλεπε στο να είναι σε θέση η Τουρκία να προστατεύσει το Σύνταγμα και τις πρόνοιές του, αλλά αντιθέτως να το καταλύσει. Τούτο δε γιατί ενώ στο Σύνταγμα αποκλείεται οποιασδήποτε μορφής διχοτόμηση, γεωγραφική δηλαδή διαίρεση, διά της ασκήσεως του «δικαιώματός» της, η Τουρκία πέτυχε ακριβώς την αντίθετη προς τις υποχρεώσεις της στόχευση. Αφού διχοτομήθηκε γεωγραφικώς το νησί, εν συνεχεία δημιουργήθηκε ως προϊόν απόσχισης μια οντότητα ως «τουρκοκυπριακό κράτος».

ΙΙΙ.Γ.3.2. Η παράμετρος της ασφάλειας του νέου κράτους

Επιπλέον, αναφορικά προς την παράμετρο της ασφάλειας του νέου κράτους διαπιστώνεται πως βάσει του Συντάγματος η ασφάλειά του εκπορεύεται εκ των άρθρων 54[498], 129[499], 130[500], 131[501] και 132[502], όπως επίσης και εκ της Συνθήκης Συμμαχίας μεταξύ της

θα είναι σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθρου 107 ή θα προβλέπονται από τοπικές συμφωνίες που έχουν συναφθεί για να εμποδίσουν την επανάληψη επιθετικής πολιτικής εκ μέρους κάθε τέτοιου κράτους, ως τη στιγμή που θα μπορεί ο Οργανισμός, ύστερα από αίτηση των ενδιαφερόμενων Κυβερνήσεων, να αναλαμβάνει την ευθύνη να εμποδίσει κάθε νέα επιθετική ενέργεια εκ μέρους ενός τέτοιου κράτους».

[498] «Εξαιρουμένης της εκτελεστικής εξουσίας της υπό των άρθρων 47, 48 και 49 ρητώς διαφυλασσομένης υπέρ του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, ενεργούντων εκατέρου ιδία ή από κοινού το Υπουργικόν Συμβούλιον ασκεί εκτελεστικήν εξουσίαν επί παντός θέματος πλην των δυνάμει ρητής διατάξεως του Συντάγματος υπαχθέντων εις την αρμοδιότητα Κοινοτικής Συνελεύσεως. Η παρά του Υπουργικού Συμβουλίου ασκουμένη εκτελεστική εξουσία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τα εξής θέματα: (α) την γενικήν διεύθυνσιν και τον έλεγχον της διακυβερνήσεως της Δημοκρατίας και την διεύθυνσιν της γενικής πολιτικής, (β) τας εξωτερικάς υποθέσεις, περί ων γίνεται μνεία εν άρθρω 50, (γ) την άμυναν και την ασφάλειαν, συμπεριλαμβανομένων των εν άρθρω 50 θεμάτων αυτών, (δ) τον συντονισμόν και την εποπτείαν πασών των δημοσίων υπηρεσιών, (ε) την εποπτείαν και την διάθεσιν της ανηκούσης εις την Δημοκρατίαν περιουσίας συμφώνως προς τας διατάξεις του Συντάγματος και του νόμου, (στ) την επεξεργασίαν νομοσχεδίων προ της καταθέσεως αυτών εις την Βουλήν των Αντιπροσώπων υπό τινος υπουργού, (ζ) την έκδοσιν κανονιστικών και εκτελεστικών των νόμων διαταγμάτων, ως οι νόμοι ορίζουσιν, (η) την επεξεργασίαν του προϋπολογισμού της Δημοκρατίας προς της καταθέσεως αυτού εις την Βουλήν των Αντιπροσώπων.

[499] «1. Η Δημοκρατία έχει στρατόν δύο χιλιάδων ανδρών, εκ των οποίων εξήκοντα επί τοις εκατόν είναι Έλληνες και τεσσαράκοντα επί τοις εκατόν είναι Τούρκοι. 2. Υποχρεωτική στρατιωτική θητεία δεν δύναται να επιβληθή, ειμή κατόπιν κοινής συμφωνίας του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας».

[500] «1. Αι δυνάμεις ασφαλείας της Δημοκρατίας αποτελούνται εκ της αστυνομίας και της χωροφυλακής και έχουσι δύναμιν δύο χιλιάδων ανδρών, ήτις δύναται να μειωθή ή αυξηθή κατόπιν κοινής συμφωνίας του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας. 2. Αι δυνάμεις ασφαλείας της Δημοκρατίας

Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η έννοια της ασφάλειας, η οποία προσεγγίζεται βάσει της Συνθήκης Εγγυήσεως μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου γίνεται αντιληπτή, όχι υπό μια στρατιωτική διάσταση, αλλά αντ' αυτού σε ένα σχήμα λήψης μέτρων από πλευράς των εγγυητριών δυνάμεων, από κοινού ή μεμονωμένα, τα οποία σε περίπτωση διασάλευσης της συνταγματικής τάξης, να την επαναφέρουν σε συνθήκες ομαλότητας.

Ως εκ τούτου θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η Συνθήκη Εγγυήσεως δεν περιλαμβάνει στο σκεπτικό της τη χρήση στρατιωτικών μέσων, αλλά μόνο πολιτικών, τα οποία θα στόχευαν στην αντιμετώπιση εξωτερικών κινδύνων και απειλών για την κρατική υπόσταση. Τούτο συνάγεται και εξ ορισμένων δεδομένων, όπως τούτα καταγράφονται κατωτέρω.

Αρχικώς, αναφορικά προς το δικαίωμα επέμβασης βάσει της Συνθήκης Εγγυήσεως είχε ζητηθεί κατά το 1959 γνωμάτευση από τον Hans Kelsen, στα συμπεράσματα της οποίας καταγράφεται πως η Συνθήκη δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως αποδίδουσα στις εγγυήτριες δυνάμεις δικαίωμα επέμβασης με τη χρήση ένοπλης βίας σε περίπτωση παραβίασης προνοιών της Συνθήκης.[503] Κατά την 1η Νοεμβρίου 1963, όταν ετίθετο ως σοβαρό ενδεχόμενο η τροποποίηση του Συντάγματος από τον Πρόεδρο Μακάριο, όπως εν τέλει τούτη πραγματώθηκε διά της διαμόρφωσης των «13 Σημείων», εζητήθη γνωμάτευση από τον νομικό οίκο Soskice. Σχετικώς υποστηρίχθηκε πως η αναφορά στη Συνθήκη περί «ανάληψης δράσης» δεν αποδίδει στα συμβαλλόμενα μέρη και εν προκειμένω στην Τουρκία το δικαίωμα

συντίθενται κατά εβδομήκοντα επί τοις εκατόν εξ Ελλήνων και κατά τριάκοντα επί τοις εκατόν εκ Τούρκων κατά την αρχικήν όμως περίοδον και ίνα μη απολυθώσιν οι Τούρκοι, οίτινες υπηρέτουν εις το αστυνομικόν σώμα την 11ην Φεβρουαρίου, 1959, μη περιλαμβανομένων των υπηρετούντων εις την επικουρικήν αστυνομίαν, το ποσοστόν των Τούρκων δύναται να διατηρηθή κατ' ανώτατον όριον εις τεσσαράκοντα επί τοις εκατόν και συνεπώς το ποσοστόν των Ελλήνων δύναται να μειωθή μέχρι εξήκοντα επί τοις εκατόν».

[501] «1. Οι αρχηγοί και υπαρχηγοί του στρατού, της αστυνομίας και της χωροφυλακής της Δημοκρατίας διορίζονται από κοινού υπό του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας. 2. Εις των αρχηγών του στρατού, της αστυνομίας και της χωροφυλακής είναι Τούρκος και οσάκις ο αρχηγός του στρατού ή της αστυνομίας ή της χωροφυλακής ανήκει εις την μίαν κοινότητα, ο υπαρχηγός ανήκει εις την ετέραν κοινότητα».

[502] «Δυνάμεις σταθμεύουσαι εις τμήματα του εδάφους της Δημοκρατίας κατωκημένα εν αναλογία προσεγγιζούση τα εκατόν επί τοις εκατόν αποκλειστικώς υπό μελών μιας μόνης κοινότητος δέον να ανήκωσιν εις την κοινότητα ταύτην».

[503] "25. On the basis of the foregoing it is submitted that the Treaty of Guarantee will be a valid international instrument when it comes fully into effect. However, in the present state of the development of the international law, Article 3 of that Treaty cannot validly be interpreted as granting the guarantors an unqualified right to intervene by use of armed force in the event of a breach of the provisions of the Treaty. Such use of force is only justifiable on grounds of self-defence, or under the authority of the U.N., or on invitation of the State of Cyprus at the relevant time. A right of armed intervention does not arise automatically from the terms of the Treaty and even if the extreme view were adopted that such a right did arise it would be limited by the need, first, for resource to the means of pacific settlement available to the States concerned". Βλ. Opinion by Hans Kelsen Commissioned by the United Nations in Relation to the Eligibility of the Future Republic of Cyprus as a Member of the United Nations, 12 May 1959 στο Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, University of Minnesota Press, σ. 259 - 260

για μονομερή στρατιωτική επέμβαση, δηλαδή χρήση στρατιωτικών μέσων, χωρίς προηγουμένως την εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας.[504] Ως εκ τούτου κρίνεται πως θα πρέπει να έχει προηγηθεί προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας, το οποίο εκλαμβάνεται, βάσει διεθνούς δικαίου, ως το όργανο, το οποίο καθίσταται αρμόδιο για την απόφαση χρήσης στρατιωτικών μέσων.

Η χρήση ένοπλης βίας, βάσει του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, επιτρέπεται σε δύο ενδεχόμενα. Το πρώτο εντοπίζεται στο άρθρο 51[505], το οποίο αναφέρεται στο δικαίωμα κράτους να προβάλει αυτοάμυνα. Αυτό όμως το δεδομένο συνιστά απόφαση του κράτους και μόνον και δεν εμπίπτει στη δικαιοδοσία τρίτων δυνάμεων. Ως δεύτερη περίπτωση, κατά την οποία προβλέπεται η χρήση βίας είναι κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας, δεδομένο που εντοπίζεται στο Κεφάλαιο 7 του Καταστατικού Χάρτη.[506] Υπ' αυτό το πρίσμα θα πρέπει να εξεταστούν και οι αναφορές, κατόπιν της τουρκικής εισβολής κατά το 1974, σε ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ περί αποχώρησης των στρατευμάτων από την Κύπρο, καθώς η παρουσία τους δεν ενέπιπτε στις πρόνοιες περί αυτοάμυνας, αλλά ούτε και είχε προηγηθεί απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας αναφορικά προς την επέμβαση, παραμονή και στάθμευσή τους.

---

[504] "In view of the considerations above indicated I will set out by way of summary the questions which I understand to be asked and the answers which I think should be given, as follows: 1. Does the Treaty of Guarantee give the right to intervene in the event of amendment of Articles 123 and 173 of the Constitution? Yes, if the amendments are made without general agreement; but only if the amendments in substance disturb the protection afforded to the Turkish minority. Failure literally to comply with these Articles would not give such a right. 2. Does the Treaty of Guarantee, considered alone, or read with the other Treaties, constitute or form part of such a regional arrangement as is envisaged in Article 52 of the Charter of the United Nations? Yes. 3. Do the words "take action" contained in Article IV of the Treaty of Guarantee in the circumstances which have arisen entitle Turkey to embark upon unilateral military intervention without the authorization of the Security Council? No, and the Security Council could not authorize such intervention unless Turkey could demonstrate that she had made genuine endeavours to secure concerted action with the other Guaranteeing Parties to the Treaty. 4. Do the difficulties which have arisen in connection with implementation of the provisions in the Constitution which give protection to the Turkish minority and notably Articles 123 and 173, entitle Turkey under the "rebus sic stantibus" principle to withdraw from the Treaty unilaterally and repudiate the obligations it imposes? No.". Βλ. Opinion by Frank Soskice Requested by Glafkos Clerides, President of the Cyprus House of Representatives, in Relation to the Implementation of Certain Articles of the Cyprus Constitution, 1 November 1963 στο Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI*, University of Minnesota Press, σ. 266

[505] «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας». Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

[506] Βλ. Κεφάλαιο 7, Άρθρα 39 – 51. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

Ερώτημα που προκύπτει ως εκ των ανωτέρω εξετάζει τη σκοπιμότητα συνομολόγησης της Συνθήκης Συμμαχίας, εάν υποθετικώς η Συνθήκη Εγγυήσεως ενέτασσε στο σκεπτικό της την πρόνοια χρήσης ένοπλης βίας εν είδει στρατιωτικής ισχύος και μέσων για την προάσπιση της ασφάλειας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Συνελόντι ειπείν, εφόσον η Συνθήκη Συμμαχίας αναφέρεται στην άσκηση συλλογικής αυτοάμυνας, εκφράζεται προβληματισμός ως προς την ύπαρξη της Συνθήκης Εγγυήσεως.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το θεσμικό συνταγματικό πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας, περί των ενόπλων δυνάμεων, προνοούσε στρατό δύο χιλιάδων ανδρών, δηλαδή προέβλεπε τη συγκρότηση μιας σαφώς περιορισμένης και αριθμητικά ισχνής στρατιωτικής δύναμης, που θα αποτελούσε τον Κυπριακό Στρατό. Ως εκ της αποστολής του το εκάστοτε στράτευμα αναπτύσσει την ικανότητα να αντιμετωπίζει τυχόν εξωτερικές απειλές, εμπεδώνοντας την ασφάλεια του κράτους. Η περιορισμένη και αριθμητικά δυνατότητα του Κυπριακού Στρατού προς αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών δύναται να αναγνωσθεί ως ενισχυόμενη βάσει της Συνθήκης Συμμαχίας. Αυτό παραπέμπει στο γεγονός πως η Συνθήκη Συμμαχίας θα μπορούσε να λειτουργήσει υποστηρικτικά προς τον Κυπριακό Στρατό και να καταστήσει το κράτος ικανό να ασκήσει, ως προβλέπεται από τον Καταστατικό Χάρτη, κατά τρόπο συγκροτημένο και αποτελεσματικό, το δικαίωμα της συλλογικής αυτοάμυνας.

Τούτων δεδομένων, ως κρίσιμη συνιστώσα της παραμέτρου «ασφάλεια» του νέου κράτους, σημειώνεται το γεγονός πως στη Συνθήκη Εγγυήσεως συμμετέχει η Βρετανία, αλλά αντιθέτως δεν συνιστά συμβαλλόμενο μέρος στη Συνθήκη Συμμαχίας. Αυτή η διαφοροποίηση εκλαμβάνεται ως ουσιώδους σημασίας, τόσο για το κράτος, όσο και για την ανάγνωση της πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας αναφορικά προς τον βαθμό εμπλοκής της στις υποθέσεις του νέου κράτους. Τυχόν συμμετοχή της και στη Συνθήκη Συμμαχίας θα σήμαινε πως η Μεγάλη Βρετανία θα καθίστατο σε μελλοντικό ορίζοντα χρόνου εμπλεκόμενη σε ένα σχήμα υπεράσπισης της ασφάλειας των πολιτών του κράτους, εμπλοκή εκ του οποίας δεν εντοπίζεται κάποιο πρακτικό όφελος. Σε μια υποθετική συνθήκη εμπλοκής της Μεγάλης Βρετανίας, κάτι τέτοιο θα μεταφραζόταν ως ανάληψη υποχρεώσεων εμπέδωσης συνθηκών ασφάλειας και ενδεχόμενης συμμετοχής σε εμπόλεμες συγκρουσιακές καταστάσεις προς υπεράσπιση της ασφάλειας των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων.

ΙΙΙ.Γ.3.3. Παράρτημα Ι

(Άρθρον 181)

ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ

(Εν μεταφράσει εκ του αυθεντικού αγγλικού ή γαλλικού κειμένου)

Η Δημοκρατία της Κύπρου αφ' ενός και η Ελλάς, η Τουρκία και το Ηνωμένον Βασίλειον της Μεγάλης Βρεταννίας και της Βορείου Ιρλανδίας αφ' ετέρου –

Ι. Έχουσαι υπ' όψιν ότι η αναγνώρισις και η διατήρησις της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητος και της ασφάλειας της Δημοκρατίας της Κύπρου, ως εγκαθιδρύθη και καθορίζεται διά των θεμελιωδών άρθρων του Συντάγματος αυτής, είναι προς το κοινόν αυτών συμφέρον,

ΙΙ. Επιθυμούσαι όπως συνεργασθώσιν ίνα διασφαλίσωσι τον σεβασμόν της δημιουργηθείσης διά του εν λόγω Συντάγματος καταστάσεως, συνεφώνησαν ως ακολούθως:

Άρθρον Ι

Η Δημοκρατία της Κύπρου αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως διασφαλίζη την διατήρησιν της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητος και της ασφάλειας αυτής ως και τον σεβασμόν του Συντάγματος αυτής.

Η Δημοκρατία της Κύπρου αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως μη συμμετέχη, καθολικώς ή μερικώς, εις πολιτικήν ή οικονομικήν τινα ένωσιν μεθ' οιουδήποτε κράτους. Κατά συνέπειαν κηρύσσει απηγορευμένην πάσαν δράσιν δυναμένην, αμέσως ή εμμέσως, να προωθήση είτε την ένωσιν μεθ' οιουδήποτε άλλου κράτους είτε τον διαμελισμόν της νήσου.

Άρθρον ΙΙ

Η Ελλάς, η Τουρκία και το Ηνωμένον Βασίλειον, λαμβάνουσαι υπό σημείωσιν τας εν άρθρω Ι της παρούσης συνθήκης αναληφθείσας υπό της Δημοκρατίας της Κύπρου υποχρεώσεις, αναγνωρίζουσι και εγγυώνται την ανεξαρτησίαν, εδαφικήν ακεραιότητα και ασφάλειαν της Δημοκρατίας της Κύπρου ως και την δημιουργηθείσαν διά των θεμελιωδών άρθρων του Συντάγματος αυτής κατάστασιν.

Η Ελλάς, η Τουρκία και το Ηνωμένον Βασίλειον αναλαμβάνουσιν ωσαύτως την υποχρέωσιν όπως απαγορεύωσι, το Κατ' αυτάς, πάσαν δράσιν σκοπούσαν εις την άμεσον ή έμμεσον προώθησιν είτε της ενώσεως της Κύπρου μεθ' οιουδήποτε άλλου κράτους, είτε του διαμελισμού της νήσου.

Άρθρον ΙΙΙ

Η Δημοκρατία της Κύπρου, η Ελλάς και η Τουρκία αναλαμβάνουσι την υποχρέωσιν όπως σέβονται την ακεραιότητα των κατά τον χρόνον της εγκαθιδρύσεως της Δημοκρατίας της Κύπρου διατηρηθεισών υπό την κυριαρχίαν του Ηνωμένου Βασιλείου περιοχών και εγγυώνται την υπό του Ηνωμένου Βασιλείου χρήσιν και απόλαυσιν των διασφαλισθησομένων εις τούτο υπό της Δημοκρατίας της Κύπρου δικαιωμάτων συμφώνως τη υπογραφείση εν Λευκωσία υπό σημερινήν ημερομηνίαν συνθήκη περί εγκαθιδρύσεως της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Άρθρο IV

Εν περίπτώσει παραβιάσεως των διατάξεων της παρούσης συνθήκης, η Ελλάς, η Τουρκία και το Ηνωμένον Βασίλειον αναλαμβάνουσι την υποχρέωσιν όπως διαβουλεύωνται μετ' αλλήλων όσον αφορά τας παραστάσεις ή τα μέτρα τα αναγκαία διά την διασφάλισιν της τηρήσεως των εν λόγω διατάξεων.

Εφ' όσον κοινή ή συντετονισμένη ενέργεια δεν ήθελεν αποδειχθή δυνατή, εκάστη των τριών εγγυητριών δυνάμεων επιφυλάσσει εαυτή το δικαίωμα όπως ενεργήση με μόνον σκοπόν την επαναφοράν της διά της παρούσης συνθήκης δημιουργηθείσης καταστάσεως.

Άρθρο V

Η παρούσα συνθήκη τίθεται εν ισχύι κατά την ημερομηνίαν της υπογραφής αυτής. Τα αυθεντικά κείμενα της παρούσης συνθήκης θέλουσι κατατεθή εν Λευκωσία. Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη θα προβώσι το ταχύτερον εις την καταχώρησιν της παρούσης συνθήκης παρά τη Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών συμφώνως τω άρθρω 102 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

ΙΙΙ.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές

Στο υπό αναφορά κεφάλαιο εξετάστηκε το πώς ενεγράφη στη συνταγματική δόμηση η μεταβολή του ζητήματος της άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του λαού σε δικοινοτικής μορφής συνθήκη, η οποία και εκρίθη πως θα ήταν σε θέση να επιλύσει, τόσο τη διαφορά μεταξύ των δύο συνιδρυτικών εταίρων του κράτους, όσο και να αποσοβήσει δυνητικό κίνδυνο συγκρουσιακής αναμέτρησης μεταξύ δύο νατοϊκών συμμάχων. Αυτό παραπέμπει και στην απάντηση του κύριου ερωτήματος, που διατρέχει το παρόν κεφάλαιο, αλλά και εν γένει την πορεία έκτοτε του κυπριακού κράτους, που αφενός επιχειρεί να εντοπίσει σε τι έγκειται η ιδιαιτερότητα του κυπριακού θεσμικού, συνταγματικού πλαισίου και εάν, πώς, και σε ποιό βαθμό εκφράζεται. Ως απάντηση στο ως άνω ερώτημα αποτυπώνεται λεκτικώς, αλλά και εν είδει σχηματοποιημένης καταγραφής άρθρων του συντάγματος το πως εμφαίνεται και αρθρώνεται ο συνταγματικός δυαδισμός. Ιδιαιτέρως δε μάλιστα η υπόθεση επί της οποίας ο μελετητής καλείται να ανταποκριθεί καταγράφεται ως δυαδισμός και στο επίπεδο της εκτελεστικής εξουσίας, γνώρισμα, το οποίο μεταβάλλει και αναπροσαρμόζει τόσο τη μοναδικότητα της ουσίας της, όσο και τον ρόλο που της επιφυλάσσει η ιδιότητά της.

Ως εκ τούτου, η συνταγματική θέσμιση, τουλάχιστον σε διακηρυκτικό επίπεδο, προέβαλλε την προσδοκία επίλυσης του προβλήματος, το οποίο ως εκ των «πραγματικοτήτων» οριζόταν ως δυνατότητα της πλειοψηφίας να δρα άνευ της συγκατάθεσης της μειοψηφίας. Συναφώς, η συνταγματική διάρθρωση απέκλειε και θεσμικώς ένα τέτοιο σχήμα ως δυνητική κατάσταση, δεδομένο που αποτελούσε αξονικό σημείο του βασικού περιγράμματος του κράτους, δηλαδή ενέπιπτε στη σκελέτωσή του ως αξονική παράμετρος.

Προς τούτο σημειώνεται και η μεταβολή όρων και εννοιών που ενέχουν διαφορετικό σημασιολογικό φορτίο, όπως είναι εκείνες της μειονότητας και της κοινότητας. Τούτο δε γιατί εάν σε μία μειονότητα, όπως ήταν η τουρκική στην Κύπρο, αποδοθεί καθεστώς κοινότητας και δη κατά τρόπο θεσμικό ως συνιδρυτικός φορέας του κράτους, τότε αυτομάτως και αυτονοήτως αποδίδονται στην ομάδα και στα μέλη της διαφορετικές ιδιότητες και καθεστώς προστασίας, δράσης, αρμοδιοτήτων και προβολής αξιώσεων. Υπ' αυτό το πρίσμα είναι ιδωμένη η συστηματική και εμφατική προσήλωση εκ μέρους της Άγκυρας στον προσδιορισμό της μειονότητας ως κοινότητας έκτοτε και εντεύθεν. Το ως άνω σχήμα εκβάλλει και σε έναν άλλο προβληματισμό που συνιστά και διαπίστωση μίας εκ των πολλών παραγόμενων συνεπειών εφαρμογής του ιδιότυπου συνταγματικού δυισμού, που αναφέρεται στο πώς, εάν και σε ποιο βαθμό εμπεδώνεται και διασφαλίζεται η άσκηση κυριαρχίας και η ενότητα του κράτους. Ως προς το τελευταίο κρίνεται πως η ενότητα δεν είναι αποτέλεσμα

απλώς και μόνον συνταγματικών κειμένων ή ερμηνείας τους από τα αρμόδια προς τούτο όργανα, αλλά επεκτείνεται και αρθρώνεται διά της καθημερινότητας των πολιτών και των λειτουργιών που καλλιεργούν την αντίληψη της κοινής παρουσίας, προβαλλόμενης και ως κοινής προοπτικής σε ένα κοινό κρατικό οικοδόμημα. Σε μια τέτοια συλλογιστική το σύνταγμα οριοθετείται, ιδιαιτέρως σε διαιρεμένες ή τεχνηέντως κατασκευασθείσες ως διαχωρισμένες βάσει θρησκευτικών, εθνικών ή κοινωνικών κριτηρίων και τυπολογιών κοινωνίες, ως υπαρξιακή συνιστώσα, ως υπόθεση του συνόλου και έρεισμα ανάπτυξης.

Η επιτυχής λειτουργία, όμως, μιας τέτοιας οπτικής του συντάγματος στοιχειοθετείται εξ ορισμένων προϋποθέσεων, οι οποίες στην κυπριακή περίπτωση δεν παρατηρούνται. Αυτές παραπέμπουν σε μια ενιαία αντίληψη λειτουργίας του λαού, των εξουσιών, εκτελεστικής, δικαστικής, νομοθετικής, των κομμάτων, των φορέων δράσεως, της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών, χωρίς την ύπαρξη διαφοροποιήσεων ένεκα εθνικής ή άλλης ιδιαιτερότητας. Τα ως άνω δεδομένα θα μπορούσε να λεχθεί πως καλλιεργούν και διαμορφώνουν την υπεράσπιση του κράτους, εφόσον υφίσταται εκ των πραγμάτων διακριτή εθνική αναφορά της κάθε κοινότητας. Η παρατήρηση τούτη εξηγεί αφενός και απαντά στο ερώτημα της θεσμικής αδυναμίας ή δυνατότητας παρακώλυσης της πολιτικοποίησης των ατόμων υπό το πνεύμα της θεώρησης του συνταγματικού πατριωτισμού.[507]

Εκ της ανωτέρω αναλυτικής ανάπτυξης του θεσμικού περιγράμματος της κρατικής οντότητας εκπορεύονται απαντήσεις, που αναφέρονται σε και αντανακλούν διεθνείς συσχετισμούς ισχύος και στρατηγικές επιλογές από εξωτερικά πολιτικά κέντρα, οι οποίοι εμφιλοχωρούν παρεμβατικά στην πολιτική οργάνωση του υποκειμένου διεθνούς δικαίου. Αυτοί οι συσχετισμοί ισχύος περιορίζουν κατασταλτικά τις δυνατότητες του κράτους ως προς την άσκηση κυριαρχίας του. Ειδικότερα, αναγιγνώσκοντας τη Συνθήκη Εγγυήσεως και δη λαμβάνοντας υπόψη την ευρύτερη στρατηγική σύλληψή της, αλλά και ποιό εξωτερικό πολιτικό κέντρο είχε απεριφράστως προβάλει την αξίωση περί συμπερίληψης αναφοράς σε δικαίωμα επεμβάσεως, αναπροσαρμόζεται ο ορίζοντας υπό τον οποίο ερμηνεύεται η θεσμική λειτουργία του κράτους και σαφώς οι προοπτικές επιβίωσης και συνέχισης της ύπαρξής του. Η εκφραζόμενη αντίληψη συνεπικουρείται από το γεγονός πως ουσία το δικαίωμα, κατά την τουρκική ανάγνωση, επέμβασης, όχι μόνο αναιρεί την ανεξαρτησία του κράτους αναφορικά προς τη δρομολόγηση πολιτικών που αναφέρονται στις εσωτερικές του υποθέσεις, αλλά και

[507] Jan-Werner Müller (2007) *Constitutional Patriotism*, Princeton University Press, Otto Möller (2019) *Constitutional Patriotism in Obama's Anti-Terror Speeches*, GRIN Verlag, Giovanna Borradori (2003) *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jurgen Habermas and Jacques Derrida*, University of Chicago Press, Craig Browne (2017) *Habermas and Giddens on Praxis and Modernity: A Constructive Comparison*, Anthem Press, Hugh Baxter (2011) *Habermas: The Discourse Theory of Law and Democracy*, Stanford University Press, σ. 222 κ.ε.

θέτει σε αμφισβήτηση την ύπαρξη και υπόσταση αυτού τούτου του υποκειμένου διεθνούς δικαίου.

Συνεπώς, το θεσμικό πλαίσιο του κράτους αποτυπώνει τον ρόλο και την εμπλοκή εξωτερικών παραγόντων διά της μορφοποίησης ρητρών ευνοούμενου κράτους, εμπεδωθείσες στις ιδρυτικές του συνθήκες και στις έχουσες συνταγματική ισχύ συμμαχικές συμφωνίες του, χαρακτηριστικά, τα οποία ενσωματώνονται στις εξωτερικές δεσμεύσεις του. Συνεκδοχικά, το εγγενές αυτό γνώρισμα της ιδρυτικής διεθνούς κρατικής πράξης φέρει ενεργητικές και παθητικές δουλείες, που γίνονται αντιληπτές τόσο ως ενδογενείς περιορισμοί, όσο και εξωγενείς.

Πέραν τούτου, δεσμεύσεις εντοπίζονται και στο επίπεδο των πολιτών και δη βάσει εθνικών κριτηρίων. Τοιουτοτρόπως, επί παραδείγματι, η μεγίστη πλειονότητα του πληθυσμού, ήτοι οι Ελληνοκύπριοι εμφανίζονται υφιστάμενοι δεσμεύσεων της πολιτικής τους ελευθερίας, γεγονός που εκβάλλει έτι περαιτέρω σε συρρίκνωση της εθνικής ελευθερίας. Η δε συρρίκνωση παρατηρείται ως δυνητικός απότοκος των επιλογών, προσανατολισμών, επιδιώξεων και στοχεύσεων, όχι μόνο του συνιδρυτικού εταίρου του κράτους, αλλά και των επιλογών της Άγκυρας, η οποία λειτουργεί ως η χώρα αναφοράς της άλλης κοινότητας.

Εν κατακλείδι, το συνταγματικό κείμενο, διά του οποίου σχηματοποιήθηκε το κρατικό οικοδόμημα αποτελεί ένα κάτοπτρο της ιστορίας της νήσου, αντανακλώντας βάρη, βαρίδια και προβλήματα, τα οποία έφεραν στον κόσμο των κρατών, κατά βούληση τρίτων, ένα «ανάπηρο» μόρφωμα, ικανό να αναπνέει μόνο και εφόσον η κατά ταύτα αναπνοή του δεν διασάλευε μια εύθραυστη ισορροπία τριών άλλων φαινομενικώς, δύο άλλων εν τοις πράγμασι δυνάμεων, των οποίων το κέντρο βάρους ήταν η Κύπρος. Η συνταγματική, όμως ιστορία, δηλαδή το θεσμικό πλαίσιο που οριοθετεί την ύπαρξη ενός κράτους συνιστά και τον πυρήνα της ύπαρξής του, ο οποίος μπορεί να συγκεράσει, να αφομοιώσει, να αναστείλει ή και να αναδιατάξει παρελθόντα προβλήματα, καθιστώντας την εκδήλωσή τους οιονεί υφιστάμενη. Με ένα τέτοιο σκεπτικό προσεγγίζεται και το επόμενο κεφάλαιο της μελέτης, το οποίο καταγράφει το πώς εν τέλει λειτούργησε ο συνταγματικός δυαδισμός, πώς εκφράστηκε ως πρακτική αποτύπωση και πώς επέδρασε ως καθοριστικός παράγοντας η θεσμική, συνταγματική μορφοποίηση επί της ιστορικής πορείας και των εξελίξεων εντός, εκτός, πέριξ του κρατικού οικοδομήματος, αλλά και στο εσωτερικό των άλλων δυνάμεων, που ως εκ των Συνθηκών καθίσταντο φύλακες της ασφάλειας και της τάξης του.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού και η φιλοσοφική θεώρηση της δομικής βίας

Ο ιστορικός θεσμισμός στην περίπτωση της Κύπρου παραπέμπει στο Σύνταγμα της Ζυρίχης, καθώς και στην απορρέουσα από τη δομή του κράτους νομοθετική πρωτοβουλία παραγωγής πολιτικής, η οποία εξαιτίας των γεγονότων που προκάλεσαν τη ρήξη μεταξύ των δύο εταίρων, φορέων της κρατικής εξουσίας, Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου, παρέμεινε στο πλαίσιο της συνταγματικής της διαδρομής ατελέσφορη και ανίκανη να υποστηρίξει την ομαλότητα στο επίπεδο του πολιτεύματος της πορείας του κράτους. Γίνεται αντιληπτό πως τα συντάγματα υφίστανται για να εποπτεύουν και να διατηρούν την ομαλότητα στην πολιτική ζωή μιας χώρας, μιας κρατικής οντότητας. Η συνταγματική ανωμαλία του 1963/1964 επέφερε και την πολιτική κατάρρευση της συνταγματικής δομής του κράτους, όπως τούτη συνομολογήθηκε το 1959/1960 και τις παραγόμενες εξαρτώμενες αλληλουχίες εθνικού επιπέδου μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, προσανατολισμένων στις χώρες αναφορές, Ελλάδα και Τουρκία. Το Σύνταγμα και όλη η δομή του κράτους ήταν σε θέση να παράγει και να αναπαράγει τη βία μεταξύ των δύο κοινοτήτων και όχι μόνο, αλλά επίσης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Επομένως, παρατηρείται εν προκειμένω κλασσική περίπτωση παραγωγής δομικής βίας, δηλαδή οι θεσμοί και οι δομές του συστήματος ήταν εξαρχής ταγμένες και διατεταγμένες σε μια νομοτελειακή πορεία σύγκρουσης.

IV. Α. Ο ιστορικός θεσμισμός ως μεθοδολογικό κάτοπτρο ανάλυσης

IV.Α.1. Εννοιολογική αποσαφήνιση και κύριες παραδοχές του ιστορικού θεσμισμού

Η σύλληψη του νεολογισμού ως φραστικής αποτύπωσης[508] στον όρο «ιστορικός θεσμισμός» (historical institutionalism) καταγράφεται κατά το 1992 στο έργο *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Perspective*, όπου και επιχειρείται η αναλυτική προσέγγιση της διασύνδεσης και της συνύφανσης της ιστορίας ως μεγέθους και χρονικής παραμέτρου με την πολιτική ως φαινόμενο και διεργασίες.[509] Αν και ως όρος καταγράφεται στα τέλη του 20ου αιώνα, σπέρματα της προσέγγισης τούτης υφίστανται παλαιόθεν και αντανακλώνται στο σκεπτικό και στη μεθοδολογία ανάλυσης πλειάδας επιστημών, χωρίς, παρόλα αυτά να προκύψει αντιστοίχως μια συγκροτημένη φθογγική και εννοιολογική απόδοση.

Ως μέθοδος των κοινωνικών επιστημών ο ιστορικός θεσμισμός συνιστά ένα πλαίσιο ανάλυσης, στο οποίο κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι θεσμοί.[510] Μέσω της προσέγγισης των θεσμών επιχειρείται η αναζήτηση και αποτύπωση αλληλουχιών[511] στον χρονικό ορίζοντα, οι οποίες εκπορεύονται από τη μελέτη περιπτωσιολογικών παραδειγματικών υποθέσεων. Η αντίληψη του ιστορικού θεσμισμού περί της πορείας και της διαδρομής της ιστορίας δεν αποτυπώνει μια ευθύγραμμη διαδικασία. Η εστίαση εν προκειμένω αναφέρεται στην εξέταση των συνθηκών, της περιρρέουσας ατμόσφαιρας και των δεδομένων που λειτούργησαν ως καταλύτες, προκειμένου να ακολουθηθεί ένα συγκεκριμένο μονοπάτι ή κατεύθυνση έναντι κάποιου άλλου. Ως εκ τούτου, το βασικό ερώτημα που καλείται να απαντήσει ή να οριοθετήσει ο ιστορικός θεσμισμός είναι το γιατί ακολουθήθηκε μια πορεία ως ενδεχομένως κρατική πολιτική, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε συγκεκριμένες

---

[508] Όπως σημειώνει ο Sven Steimo, ο όρος «ιστορικός θεσμισμός» υπήρξε απότοκος ενός μικρού εργαστηρίου, που έλαβε χώρα στο Boulder, στο Colorado τον Ιανουάριο του 1989 και στο οποίο συμμετείχαν, πέραν του ιδίου, οι Douglas Ashford, Colleen Dunlavy, Peter Hall, Ellen Immergut, Desmond King, Frank Longstreth, Jonas Pontusson, Peter Katzenstein, Bo Rothstein, Kathleen Thelen, George Tsebilis, Theda Skocpol και Margaret Weir. Εξ' αυτού του εργαστηρίου προέκυψε και το έργο *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Politics* (1992), στο οποίο καταγράφεται ο όρος και αναπτύσσεται το σημασιολογικό εύρος και ερμηνευτικό πλαίσιο, που εγκολπώνεται σε αυτόν.

[509] Sven Steinmo, Thelen Kathleen, Frank Longstreth (1992) (επιμ.) *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge University Press

[510] Giovanni Capoccia (2016) When do Institutions "Bite"? Historical Institutionalism and the Politics of Institutional Change, *Comparative Political Studies*, Vol. 49 (8), σ. 1095 - 1127

[511] Alexandra Grigorescu (2016) State Participation in the League of Nations Council and the UN Security Council: Successful and Unsuccessful Reform Efforts στο *Historical Institutionalism and International Relations: Explaining Institutional Development in World Politics* (επιμ. Michael Zürn, Thomas Rixen, Lora Anne Viola) Oxford University Press, σ. 120 – 143 (131), David S. Clark (2007) *Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives*, Sage Publications, σ. 848

επιλογές ή κατέστησε εκ των πραγμάτων άλλες διαδρομές ασύμφορες, ενέχουσες κόστος και εξ' αυτού μη βατές.

Η Theda Skocpol υπεστήριξε κατά τη δεκαετία του 1980 πως θα πρέπει να «επαναφέρουμε το κράτος»[512] στο προσκήνιο, σημειώνοντας πως θα ήταν ενδεδειγμένο να επανεξεταστούν οι θεσμοί που συνέχουν την κρατική οντότητα και εξ' αυτών διαμορφώνονται οι διάφορες πολιτικές, δηλαδή να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη θεσμική ανάλυση. Σχετικώς υποστηρίζει πως διά της επαναφοράς της μελέτης του κράτους και των σχέσεων κράτους κοινωνίας στο προσκήνιο αναδεικνύεται η διασύνδεση της λειτουργίας των θεσμών και των οργανισμών και τοιουτοτρόπως προτάσσονται επεξηγηματικές υποθέσεις που αναφέρονται στις διαδρομές της πορείας των κρατικών οντοτήτων.[513] Στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού καταγράφεται πως «τα κράτη έχουν περίπλοκες ιστορικές και κανονιστικές παραδόσεις, οι οποίες αντανακλούν το εθνικό μοντέλο κάθε κρατικής οντότητας, καθοδηγώντας και πλαισιώνοντας δημόσιες πολιτικές».[514]

Το εύρος του ιστορικού θεσμισμού περιλαμβάνει τη μελέτη επαναστατικών μεταβολών και οικοδόμησης κρατικών οντοτήτων ή καθεστωτικών σχηματισμών, αλλά και επιμέρους διαδικασιών εντός των κρατών. Ο Γιώργος Ανδρέου, προβαίνοντας σε μια διάκριση ως προς τα φυσιογνωμικά στοιχεία της εν λόγω προσέγγισης, εντοπίζει τέσσερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ιστορικού θεσμισμού, τα οποία συνιστούν τις διαφοροποιήσεις του έναντι των άλλων νεοθεσμικών προσεγγίσεων. Επιγραμματικά ορίζονται ως ο εκλεκτικισμός[515], η τροχιά εξάρτησης με ενδεχομένως απρόθετες συνέπειες, οι ασυμμετρίες ισχύος και η ανάλυση των θεσμών στηριζόμενη σε ιδέες και συστήματα πεποιθήσεων.[516]

Ως θεμελιακή παραδοχή της προσέγγισης του ιστορικού θεσμισμού εκλαμβάνεται το γεγονός πως μια αρχική, αφετηριακή επιλογή, η οποία λαμβάνει χώρα σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι ενέχει την πιθανότητα να δράσει καταλυτικά σε μελλοντικές αποφάσεις, δηλαδή να επηρεάσει την κρατική πορεία σε μακρά διαδρομή[517], παράγοντας σχετικώς και πολιτικές, οι οποίες συναρτώνται προς τις δεσμεύσεις της αρχικής επιλογής. Εξ' αυτού προκύπτει πως τούτο είναι δυνατόν να λειτουργήσει ακόμη και συσταλτικά σε μελλοντικές

---

[512] Theda Skocpol (1982) Bringing the State Back In, *Items*, Vol. 36, No. 1/2, σ. 1 - 8
[513] Theda Skocpol (1995) Why I am an Historical Institutionalist, *Polity*, Volume XXVIII, No.1, σ. 103 - 106
[514] Selma K. Sonntag, Linda Cardinal (2016) State traditions and language regimes: A historical institutionalism approach to language policy, *Acta Univ. Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol.8, σ. 5 - 21
[515] Peter A. Hall, Rosemary C.R. Taylor (1996) Political Science and the Three New Institutionalisms, Max-Planck-Institut fur Gesellschaftsforschung, *MPIFG Discussion Paper* 96/6, σ. 1 - 32
[516] Γιώργος Ανδρέου (2018) *Η νεοθεσμική προσέγγιση της πολιτικής*, Εκδόσεις Κριτική, σ. 86 - 87
[517] P. Pierson, T. Skocpol (2002) Historical Institutionalism in Contemporary Political Science στο I. Katzelson, H. V. Milner (επιμ.) *Political Science: State of the Discipline*, Norton

επιλογές. Επομένως, η συσταλτική λειτουργία γίνεται αντιληπτή ως ένας εγγενής περιορισμός, που στη συνέχεια οριοθετεί εν μέρει και τις κατευθύνσεις πολιτικής σε μία εν είδει αυτοματοποιημένης διαδικασίας.

Ο Sven Steinmo επισημαίνει πως ο ιστορικός θεσμισμός δεν θα μπορούσε να εκληφθεί ως ένα διακριτό και συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο ή μέθοδος, αλλά ακριβώς ως «μια προσέγγιση για τη μελέτη της πολιτικής, η οποία διαφοροποιείται από άλλες των κοινωνικών επιστημών ένεκα αφενός της έμφασης που αποδίδει σε αυθεντικούς, εμπειρικούς προβληματισμούς για τον κόσμο, αφετέρου δε του ιστορικού προσανατολισμού της και της εστίασης στους τρόπους διά των οποίων οι θεσμοί διαρθρώνουν και μορφοποιούν την πολιτική συμπεριφορά και τα αποτελέσματα».[518]

Οι ιστορικοί θεσμιστές είναι ιστορικοί επίσης με το να γίνονται όλο και περισσότερο ευαίσθητοι στη χρονική τάξη στις εξηγήσεις τους και στις δυνατότητες μιας ευρέως εκτεταμένης τροχιάς εξάρτησης.[519] Αυτό σημαίνει πως δεν μελετάται μόνο το γεγονός μιας συγκεκριμένης πολιτικής, ενέργειας ή πράξης, αλλά το πότε αυτά τα δεδομένα λαμβάνουν χώρα και ποια άλλα στοιχεία προηγήθηκαν, τα οποία λειτούργησαν ως έναυσμα για μια συγκεκριμένη δράση. Συνεπώς, δεν ενδιαφέρει την προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού μόνο η περιγραφή μιας δράσης, αλλά το τι έχει προηγηθεί, που κατέστησε αυτή τη δράση εφικτή ή και αναπόφευκτη.

Η ανωτέρω αναφορά επικεντρώνεται στην εξέταση των αιτιών και στην εν συνεχεία αποτύπωση εκτιμήσεων, όπου ο χρόνος, κατά τον οποίο αναπτύσσεται μια πολιτική, δηλαδή το «όταν» συμβαίνει, είναι ικανός να ενέχει καθοριστική, κομβική σημασία στη διαδοχή των γεγονότων και στην επίδρασή τους στις διεργασίες μιας διευρυμένης κλίμακας αλλαγής. Η επίδραση στην περαιτέρω πορεία, η οποία ενέχει το στοιχείο της τροχιάς εξάρτησης καταγράφει και τη βαρύτητα της παραμέτρου του χρόνου. «Κάποια σημαντική απόφαση ή δράση σε μια κρίσιμη διασταύρωση ή επιλογή σημείου παράγει θεσμούς με μηχανισμούς, που παρέχουν αυξημένες αποδόσεις δράσεων και αυτό-τροφοδοτούμενες διαδικασίες».[520]

Ως εκ των ανωτέρω υπογραμμίζεται πως ο ιστορικός θεσμισμός αναφέρεται στον τρόπο, στο πρίσμα, που επιλέγεται για την ανάλυση της πολιτικής, κρατικών φαινομένων, επιμέρους διαδικασιών, που αναπτύσσονται σε συγκεκριμένο χρόνο και χώρο. Τούτων δοθέντων παρουσιάζεται κατά τρόπο ανάγλυφο το γεγονός πως ο ιστορικός θεσμισμός

---

[518] Sven Steinmo (2008) What is Historical Institutionalism? στο *Approaches in the Social Sciences, A Pluralist Perspective* (επιμ.) Donatella Della Porta, Michael Keating, Cambridge University Press, σ. 118 - 138

[519] Edwin Amenta (2012) Historical Institutionalism στο *The Wiley-Blackwell Companion to Political Sociology*, Wiley – Blackwell, Κεφάλαιο 5

[520] Edwin Amenta, Kelly M. Ramsey (2010) Institutional Theory στο *Handbook of Politics: State and Society in Global Perspective* (επιμ.) Kevin T. Leicht, J. Craig Jenkins, Springer, σ. 15 - 40

αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην ιστορία εν ευρεία του όρου εννοία, που παραπέμπει στην γνώση του παρελθόντος και γεγονότων που έλαβαν χώρα σε ένα προηγούμενο του παρόντος χρονικό ορίζοντα.

Ένεκα αυτού του φακού υπό τον οποίο επιχειρείται η ερμηνεία φαινομένων, ο ιστορικός θεσμισμός ενσωματώνει αναφορές ή αναλυτικές μεθόδους, που προεκτείνονται, πέραν της πολιτικής επιστήμης, και στο πεδίο άλλων ακαδημαϊκών πειθαρχιών των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, όπως τη φιλοσοφία, την ιστορία, το δίκαιο[521] κ.ά.[522] Επίσης, εστιάζει πέρα από το επίπεδο της μακρο-ιστορίας σε εκείνο της μικρο-ιστορίας, που αναφέρεται στην κατανόηση της πορείας διαμόρφωσης ενός συγκεκριμένου πεδίου κρατικής οργάνωσης ή δημοσίων πολιτικών.

Με την έννοια της μικρο-ιστορίας γίνεται αντιληπτή η παρουσίαση, καταγραφή και προβολή επιμέρους παραμέτρων ή διαστάσεων ενός συνόλου, δηλαδή μιας ολότητας. Τούτη η αναλυτική θεώρηση αναδεικνύει το ειδικό και εμφαίνει σε τούτο, ιχνηλατώντας τις αιτιώδεις διαστάσεις, εκ των οποίων εξάγεται προϊόντος του χρόνου μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, στάση ή ένα σύνολο δράσεων. Οι δράσεις τούτες στο διάβα του χρόνου πιθανόν να απολέσουν τη σύνδεσή τους με το αφετηριακό σημείο. Παρόλο που υφίσταται αυτή η συνθήκη ως ενδεχόμενο, είναι ικανές ή μπορούν να καταστούν ικανές να παράγουν αυτοτροφοδοτούμενες αλληλουχίες γεγονότων. Για τον επαναπροσδιορισμό, την ανατροπή ή τη μεταβολή της πορείας τους αναφύονται δυσχέρειες και ενίοτε διαστάσεις που παραπέμπουν σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, αλλά και ευρύτερο κόστος. Το κόστος εν προκειμένω είναι άμεσα συνυφασμένο και με την αφετηριακή στιγμή γέννησης ενός θεσμού, όπου τυχόν αναδιαμόρφωσή του θα επιφέρει ως συνέπεια την αστάθεια ή την προς στιγμή ανισορροπία, γεγονός που λειτουργεί ανασταλτικά προς την όποια μεταβολή.

Συνεπώς, η έμφαση που δίδει ο ιστορικός θεσμισμός ως πεδίο έρευνας και μελέτης των διαφόρων φαινομένων επικεντρώνεται στη μελέτη των διαδικασιών που συντελούνται στον χρόνο και σε ειδικότερα γεγονότα ή καταστάσεις, που διαμορφώνουν τις αφετηριακές στιγμές των θεσμών, αλλά και το πώς τούτοι μπορούν να τύχουν αναπροσαρμογής ή μετασχηματισμού. Εκείνο που καταλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία σε αυτή την προσέγγιση είναι η κατανόηση και η εμπέδωση των αφετηριακών στιγμών γέννησης διαφόρων φαινομένων, όπου ένα συγκεκριμένο συγκείμενο, δηλαδή πλαίσιο δημιουργίας μπορεί να καθορίσει την εξέλιξη, αλλά και τις συνέπειες εν είδει αποτελεσμάτων, τα οποία έχουν

[521] Rogers Smith (2008) Historical Institutionalism and the Study of Law στο *The Oxford Handbook of Law and Politics* (επιμ.) Gregory A. Caldeira, R. Daniel Kelemen, Keith E. Whittington, Oxford University Press, Part II, Approaches, Κεφάλαιο Τέταρτο.

[522] Elizabeth Sanders (2008) Historical Institutionalism στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. Sarah A.Binder, R.A. Rhodes, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 39 - 55

αντίκτυπο στα άτομα, όχι πλέον κατά τρόπο στατικό, αλλά δυναμικό διαμέσου του χρόνου και του χώρου.[523]

Τοιουτοτρόπως, ο προβληματισμός ανάγεται στην παράμετρο του χρόνου, δηλαδή επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα πότε, αλλά και πώς τα εκάστοτε φαινόμενα εκδηλώνονται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και σε κρίσιμες, τουτέστιν οριζόμενες ως ιστορικές συγκυρίες. Άμα τη εκδήλωσή τους παγιώνονται, δηλαδή εδραιώνονται ως δομές και προϊόντος του χρόνου και ως εκ της σταθερότητας που δημιουργείται, διαμορφώνεται και μια ορισμένη κατεύθυνση, επί της οποίας δρομολογούνται διαδοχές γεγονότων.

Σε αυτό τον συλλογισμό εντάσσεται η εμπέδωση τυπικών και άτυπων θεσμών, που η εκδήλωσή τους και μόνον ενέχει τη δυνατότητα μεταβολής κρατικών πολιτικών και διανομής ή αναδιανομής της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας.[524] Η παγίωση, η ακινησία, η σταθερότητα που εμπεδώνεται μέσω των θεσμών, της φύσης, της λειτουργίας και της εμπλοκής ατόμων και συλλογικοτήτων σε αυτούς, τους εδραιώνει στον χρόνο, κατάσταση, η οποία δεν καθιστά απαραίτητη ή αναγκαία την αρχική τους ενέργεια. Αυτό εξηγεί την ικανότητα των θεσμών να σταθεροποιούνται και να δημιουργούν τη δική τους πορεία, η οποία όμως δεν ξεφεύγει από το αρχικό πλαίσιο, δηλαδή την κατεύθυνση βάσει της οποίας οικοδομήθηκαν.

Θα υποστηριχθεί πως εγγενές, πυρηνικό στοιχείο της αιτιώδους ανάλυσης είναι η αποκρυστάλλωση αλληλουχιών.[525] Τούτο εξηγείται από το γεγονός πως «προκειμένου να αναδειχθούν αιτιώδεις σχέσεις πρέπει να διαφανεί, όχι απλώς ο συσχετισμός μεταξύ δύο μεταβλητών, αλλά επίσης η ανάδειξη κάποιου μηχανισμού ή θεωρητικής επεξήγησης, που παρουσιάζει το γιατί υφίσταται αυτή η διασύνδεση».[526] Η υποθετική αιτία που διατυπώνεται θα πρέπει κατά ταύτα να αναδεικνύεται στο γεγονός ότι προηγείται του αποτελέσματος.

Συμπερασματικά, συνάγεται πως ο ιστορικός θεσμισμός συνιστά ένα εργαλείο μελέτης της διαδρομής των θεσμών στον χρόνο, όπου η πραγμάτωσή τους λαμβάνει χώρα σε κρίσιμες διασταυρώσεις, δηλαδή σε περιόδους σχετικής αστάθειας και ρευστότητας. Η ερμηνεία των θεσμών, ιδωμένων μέσα από διαδικασίες που ενέχουν κρίσιμες, κατά τα ανωτέρω, διασταυρώσεις συμβάλλει στην ευκρινέστερη ανάλυση των μακροπρόθεσμων

---

[523] Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate (2018) Historical Institutionalism in Political Science στο *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism* (επιμ. Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate), Oxford University Press, σ. 3 – 30 (3)

[524] Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate (2018) Historical Institutionalism in Political Science στο *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism* (επιμ. Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate), Oxford University Press, σ. 3 – 30 (4)

[525] Dietrich Rueschemeyer, Evelyne Huber Stephens, John D. Stephens (1992) *Capitalist Development and Democracy*, University of Chicago Press, σ. 4

[526] Dietrich Rueschemeyer, John D. Stephens (1997) Comparing Historical Sequences – A Powerful Tool for Causal Analysis, A Reply to John Goldthorpe's "Current Issues in Comparative Macrosociology", *Comparative Social Research*, Vol. 16, σ. 55 - 72

συνεπειών της δημιουργίας τους, αλλά και στην παρουσίαση και ανάλυση των επιλογών των διαφόρων δρώντων, καταγράφοντας παράλληλα ενδεχόμενα αιτιακά σχήματα στο ιστορικό συγκείμενο, που εκβάλλει εν τέλει στην πολιτική ζωή.

Σε ένα τέτοιο σκεπτικό το παρελθόν υπό την ιδιότητα της ανεξάρτητης μεταβλητής, με την έννοια των επιλογών που έλαβαν χώρα σε προγενέστερο χρόνο, μπορεί να περιορίσει σε σημαντικό ή και καθοριστικό βαθμό τους βηματισμούς του μέλλοντος ή ακόμη και τις όποιες κατευθύνσεις πολιτικής.[527] Η ως άνω επισήμανση συνυφαίνεται με την κρατική πολιτική, επί παραδείγματι ως προς τη σύναψη συμμαχιών, συμφωνιών, ένταξης μιας χώρας σε ένα συνασπισμό κρατών ή ενσωμάτωσης ενός νομικού πλαισίου, όπως του ευρωπαϊκού στο εσωτερικό δίκαιο της χώρας. Πρόκειται για δεδομένα, τα οποία εκ των πραγμάτων διαμορφώνουν εν συνεχεία τη δική τους πορεία και συστήματα, ενίοτε περίπλοκα, διασύνδεσης με άλλους δρώντες και θεσμούς στο διεθνές σύστημα.

Εκλαμβάνεται, κατά ταύτα, ως λογική η θέση πως η όποια μεταβολή ενός πλέγματος αλληλεξαρτήσεων εμπεριέχει το στοιχείο της δυσκολίας σε αρχικό στάδιο, όπως επίσης και ενός σημαντικού κόστους, το οποίο μπορεί να αναφέρεται, αλλά να μην εξαντλείται στην οικονομική, πολιτική ή/και πολιτιστική παράμετρο. Συνεπώς, η αλλαγή από ένα υφιστάμενο επιλεχθέν πλαίσιο ή τροχιά ενέχει κινδύνους και υψηλό ρίσκο, στοιχεία, τα οποία απομακρύνουν την αναπροσαρμογή, ακόμη και εάν η τελευταία θα μπορούσε σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα να αποβεί επωφελής. Η θέαση τούτη εξηγεί τη στασιμότητα ή την παγίωση στην προσέγγιση των θεσμών και τη στάση ή συμπεριφορά των κυβερνήσεων να αποφεύγουν κινήσεις, που θα αναδείκνυαν, έστω και παροδικά, δεδομένα διακινδύνευσης, γεγονός που προσανατολίζει σε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση πλοήγησης ή κατά τον καθηγητή Kent Weaver σε διαδικασίες που παραπέμπουν σε «αυτόματη κυβέρνηση».[528]

[527] Richard Rose (1991) What is lesson-drawing, *Journal of Public Policy*, Vol. 11, Issue 1, σ. 3 - 30
[528] R. Kent Weaver (1988) *Automatic Government: The Politics of Indexation*, Brookings Institution Press

IV.Α.2. Νεοθεσμικές προσεγγίσεις: Μια καταρχήν τυπολογία

Η κατηγοριοποίηση του νέου θεσμισμού[529] αναφέρεται σε τρεις κυρίως κατευθύνσεις, οι οποίες παρουσιάζουν διαφορές, που παραπέμπουν στην έμφαση σε συγκεκριμένους παράγοντες ή ανάγουν σε αξονικό σημείο διακριτές επιμέρους παραδοχές.[530] Η τυπολογία των διαφόρων εκδοχών του νεοθεσμισμού ανεπτύχθη αρχικώς κατά το 1996 από τους Hall και Taylor[531]. Αναφερόμαστε στον κοινωνιολογικό ή κανονιστικό θεσμισμό (sociological / normative)[532], στον ιστορικό θεσμισμό (historical)[533] και σε εκείνον της ορθολογικής επιλογής (rational choice)[534]. Οι τρεις προσεγγίσεις έχουν ως κοινή συνισταμένη το πώς οι θεσμοί είναι ικανοί ως εκ της φύσης και της λειτουργίας τους να δρουν επί της ανθρώπινης συμπεριφοράς και εξ' αυτού να αντανακλούν στα αποτελέσματα της πολιτικής.[535] Τα τελευταία έτη αναπτύχθηκε και ο θεσμισμός του λόγου (discursive institutionalism)[536] ή ο κονστρουκτιβιστικός θεσμισμός (constructivist institutionalism).

Ως προς τον πρώτο, δηλαδή τον κοινωνιολογικό θεσμισμό, σημειώνεται πως το σημείο, στο οποίο αποδίδεται η μεγαλύτερη έμφαση έγκειται στον πολιτιστικό παράγοντα ή σε υπό αναφορά περικείμενο, στη δομή του οποίου αναπτύσσουν τις λειτουργίες τους οι οργανισμοί. Εμπεδώνονται δε ταυτόχρονα αξιακά συστήματα που προσδιορίζουν τη δράση των υποκειμένων, διεμβολίζοντας τους προσανατολισμούς τους. Σε αυτή τη θέαση, οι θεσμοί προδήλως και αντικατοπτρίζουν κοινωνικές νόρμες και παραδοχές.[537]

Το κάτοπτρο, στο οποίο αντανακλάται το κέντρο βάρους στον ιστορικό θεσμισμό, όπως αναφέρθηκε εκτενέστερα και ανωτέρω, παραπέμπει ως ουσιώδης άξονας στο πως ορισμένες αποφάσεις ή επιλογές, που συνιστούν αφετηρίες, έχουν επίδραση σε κατοπινές διαδρομές. Στο σκεπτικό τούτο γίνεται αντιληπτό πως η επιλογή μιας κατεύθυνσης είναι δυνατόν να προδιαγράφει, ενίοτε κατά τρόπο περιοριστικό, τον ορίζοντα της πορείας, δρομολογώντας κατ' αυτό τον τρόπο και την εξάρτηση από αυτήν (path dependency).

---

[529] Paul DiMaggio (1998) The New Institutionalisms: Avenues of Collaboration, *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*, Vol. 154, No.4, σ. 696 - 705

[530] Kurt Weyland (2008) Toward a New Theory of Institutional Change, *World Politics*, Vol. 60, No. 2, σ. 281 - 314

[531] Peter A. Hall, Rosemary C.R. Taylor (1996) Political Science and the Three New Institutionalisms, Max-Planck-Institut fur Gesellschaftsforschung, *MPIFG Discussion Paper* 96/6, σ. 1 - 32

[532] B. Guy Peters (2005) Institutional Theory in Political Science, Continuum, σ. 107 - 123

[533] Orfeo Fioretos (2011) Historical Institutionalism in International Relations, *International Organization*, Vol. 65, No. 2, σ. 367-399

[534] Junko Kato (1996) Institutions and Rationality in Politics - Three Varieties of Neo-Institutionalists, *British Journal of Political Science*, Vol. 26, No. 4, σ. 553-582

[535] Μυρτώ Τσακατίκα (2004) Η αχίλλειος πτέρνα των νέο-θεσμικών προσεγγίσεων: πώς αλλάζουν οι πολιτικοί θεσμοί, *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 13, σ. 135 – 166 (135)

[536] Stephen Bell (2011) Do we really need a new "constructivist institutionalism" to explain institutional change?, *British Journal of Political Science*, Vol. 41, No.4, σ. 883 - 906

[537] Peter J. Katzenstein (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press

Συνεπώς, ο ιστορικός θεσμισμός ενσωματώνει στην εννοιολογική του εργαλειοθήκη την προσήλωση σε μια ατραπό, δηλαδή την οριοθέτηση μιας πορείας, αιτιώδης όψη της οποίας είναι μια κρίσιμη αρχική απόφαση.

Ως τρίτη έκφραση του νεοθεσμισμού υπό το πρίσμα μιας άλλης εκδοχής είναι ο θεσμισμός ορθολογικής επιλογής. Η βασική θέση που αντικατοπτρίζει η ορθολογική κατά ταύτα επιλογή ανάγει το άτομο σε κύριο δρώντα, του οποίου οι επιλογές, που εξυπηρετούν το προσωπικό του συμφέρον, και που μπορεί να αναφέρεται σε ομάδες ή σε συλλογικότητες, καθορίζουν το εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο. Με βάση τούτη τη θεώρηση ή ερμηνεία η εν γένει κατανόηση του πλαισίου των θεσμών παραπέμπει ευθέως και πρωτίστως στην αποκρυστάλλωση των επιδράσεων σε ατομικό επίπεδο, οι οποίες εξηγούν πως τα άτομα επιχειρούν να αξιοποιήσουν ένα θεσμικό συγκείμενο, προκειμένου να ικανοποιήσουν κατά τον βέλτιστο τρόπο ίδια συμφέροντα και επιδιώξεις.

Με μια τέτοια εργαλειακή συνισταμένη οι θεσμοί ανάγονται σε καθοριστικής σημασίας οργανωσιακό πλαίσιο, αφού είναι ικανοί να σχηματοποιούνται αμβλύνοντας ή καταστέλλοντας την παρουσία και τα παρεπόμενα των ατομικών συμπεριφορών. Καθίσταται εκ τούτου σαφές πως η ερμηνευτική προσέγγιση των πολιτικών φαινομένων και των θεσμών σε έναν τέτοιο ορίζοντα παρουσιάζει ομοιότητες προς τη θεωρία παιγνίων. Οι θεσμοί σε αυτό το πλαίσιο προσδιορίζονται ως «κανόνες παιγνίου».[538]

Συνεπώς, η νεοθεσμική προσέγγιση της πολιτικής παρουσιάζει μια τριμερή καταρχήν διάκριση, που αναφέρεται σε έναν διαφορετικό φακό με τον οποίο είναι ιδωμένοι οι θεσμοί, ο ρόλος και η παρουσία των δρώντων σε αυτούς. Η κάθε μία προσέγγιση ενσωματώνει στο σκεπτικό της μια στενότερη ή ευρύτερη αντίληψη για το τι συνιστά έναν και τι προϋποθέτει ένας θεσμός. Το τρίπτυχο στοιχείο του νεοθεσμισμού παρουσιάζει σαφώς περιοχές επικαλύψεων μεταξύ των διαφορετικών οπτικών, επιχειρώντας να ερμηνεύσει συγκεκριμένα φαινόμενα σε χρόνο και τόπο.[539] Όπως κάθε προσέγγιση της πολιτικής επιστήμης στοχεύει στην κατανόηση και την ερμηνεία των πολύπλοκων διαδικασιών που ενσωματώνονται στον και εκπορεύονται από τον πολιτικό κόσμο. Όπως δε ευστόχως υποστηρίζει η Μυρτώ Τσακατίκα «Το σημαντικότερο πλεονέκτημα και των τριών προσεγγίσεων είναι το φως που ρίχνουν στη σταθερότητα και την επανάληψη που παρατηρούμε στην πολιτική

[538] Ellen Immergut (1992) The rules of the game: The logic of health policy-making in France, Switzerland, and Sweden στο *Structuring Politics, Historical Institutionalism in Comparative Analysis* (επιμ.Sven Steinmo, Kathleen Thelen, Frank Longstreth), Cambridge University Press, σ. 57 - 89

[539] Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate (2018) Historical Institutionalism in Political Science στο *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism* (επιμ. Orfeo Fioretos, Tulia G. Falleti, Adam Sheingate), Oxford University Press, σ. 3 – 30 (3)

πραγματικότητα, αναλύοντας τη θεσμική εμμονή, ενώ η μεγαλύτερη αδυναμία τους βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο εξηγούν τη δημιουργία και την αλλαγή των θεσμών».[540]

IV.Α.3. Προσδιορίζοντας την έννοια και το περιεχόμενο των θεσμών

Οριοθετώντας σε μια ευρεία οπτική τη σημασία και τη σκοπιμότητα της ιστορικής γνώσης για την περαιτέρω αντίληψη της πορείας ενός κράτους υποστηρίζεται πως αναφέρεται στο «τι συνέχει την ανθρώπινη κοινωνία, το αφήγημά της και στο πώς προέκυψε στην παρούσα φάση της. Γνωρίζοντας πώς οι κοινωνίες είχαν διαμορφωθεί στο παρελθόν και στην εξέλιξή τους δίδεται η ένδειξη των παραγόντων που λειτουργούν εντός τους, των κινήτρων και συγκρούσεων, τόσο γενικών και ατομικών, που διαμορφώνουν τα γεγονότα».[541] Συνεπώς, η βασική λειτουργία της ιστορίας αναφορικά προς τη σύμπλευσή της με την πολιτική επιστήμη και τις διεθνείς σχέσεις είναι το γεγονός της άντλησης πληροφοριών κρίσιμων και εμπειριών για την εξαγωγή συμπερασμάτων σε σχέση με υπό εξέταση και ανάλυση φαινόμενα.[542] Υπ' αυτό το πρίσμα η ιστορία, πέρα από πηγή δεδομένων και ευρημάτων, δηλαδή τεκμηρίωσή τους, επιτρέπει κατά ταύτα την ερμηνεία τους.

Μια τέτοια αναδίφηση στο παρελθόν παραπέμπει καταρχάς στην τοποθέτηση της πολιτικής σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, σε συνθετική και αναλυτική αξιολόγηση της βαρύτητας των θεσμών σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και σταθμούς, δηλαδή στην παρουσίαση «κινούμενων εικόνων καθώς μεταβάλλονται στον χρόνο»[543], αλλά και στην έμφαση στις χρονικές αλληλουχίες.

Ομιλώντας για την έννοια του θεσμού και την πολυεπίπεδη προσέγγισή του, ιδιαιτέρως κατά τη δεκαετία του 1990, ο Francis Fukuyama επισημαίνει πως παρατηρείται μια χαοτική διάσταση, όπου «η δημοκρατία, το ομοσπονδιακό σύστημα, η αποκέντρωση, η συμμετοχή, το κοινωνικό κεφάλαιο, η κουλτούρα, το γένος, η εθνοτικότητα και οι εθνοτικές συγκρούσεις έχουν προστεθεί όλα στο μείγμα της ανάπτυξης, ως συστατικά που καθορίζουν την τελική του γεύση».[544]

---

[540] Μυρτώ Τσακατίκα (2004) Η αχίλλειος πτέρνα των νέο-θεσμικών προσεγγίσεων: πώς αλλάζουν οι πολιτικοί θεσμοί, *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 13, σ. 135 – 166 (135)
[541] A. L. Rowse (1946) *The Use of History*, Hodder and Stoughton Limited, σ. 16
[542] Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης (1997) *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη και τη Θεωρία της Πολιτικής*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 56 - 57
[543] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 120
[544] Francis Fukyama (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, σ. 59

Επεκτείνοντας τον συλλογισμό του ο Fukuyama καταγράφει πως «οι οργανισμοί μπορούν να ανακαινιστούν, να αναδημιουργηθούν ή να διοικηθούν προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο, με τρόπους που αντλούνται από την ιστορική εμπειρία μιας ευρείας γκάμας χωρών».[545] Αυτή η θέαση ανάγεται και στη βεμπεριανή[546] λογική περί της συμβολής της γραφειοκρατίας στις κρατικές εν γένει διεργασίες.

Ο Stephen Krasner εκτιμά πως οι διάφορες χώρες ενίοτε ακολουθούν μια συγκεκριμένη πορεία, σπανίως δε παρεκκλίνουν από αυτήν, ακριβώς λόγω του γεγονότος πως μια ενδεχόμενη απόκλιση από την αντιλαμβανόμενη ως «γραμμή πλεύσης», δηλαδή μεταβολή του θεσμικού τους πλαισίου, συνεπάγεται και μεγάλο κόστος.[547] Σε αυτόν ακριβώς τον ορίζοντα σκέψης τοποθετείται η απόφανση πως «ορισμένες φορές απαιτείται κάποια κρίση, οποιασδήποτε μορφής – είτε εξωτερική, όπως ένας πόλεμος, ή πιέσεις από άλλες κυβερνήσεις, είτε εσωτερική, όπως μία επανάσταση ή μία οικονομική κατάρρευση – για να δημιουργηθούν οι πολιτικές (συνθήκες και) προϋποθέσεις, οι οποίες θα συντελέσουν σε μια μείζονα θεσμική μεταρρύθμιση».[548]

Ο Fukuyama επισημαίνει πως «οι περισσότερες επιτυχημένες περιπτώσεις δημιουργίας κράτους και θεσμικής μεταρρύθμισης στην ιστορία υπήρξαν όταν μία κοινωνία παρήγαγε ισχυρή εγχώρια ζήτηση για θεσμούς, κι ύστερα τους δημιουργούσε εκ του μηδενός, τους εισήγε από το εξωτερικό ή προσάρμοζε ξένα πρότυπα στον δικό της πολιτισμό».[549]

Εφόσον το κυρίως αντικείμενο της προσέγγισης αναφέρεται στους θεσμούς, επιχειρείται κατωτέρω να αποσαφηνιστεί τι εμπεριέχει ο όρος εν γένει και ποιο πλαίσιο ή διαδικασίες περιλαμβάνει. Η οπτική περί των θεσμών καλύπτει ένα ευρύ φάσμα, που εκτείνεται από τις περιορισμένες αντιλήψεις ως προς το μέγεθος τούτο, αλλά και από διασταλτικές και διευρυμένες θέσεις που συμπεριλαμβάνουν στην έννοια των θεσμών πλειάδα στοιχείων και παραγόντων, διακρίνοντάς τους σε τυπικούς και άτυπους, όπου η αντίληψη περί του τυπικού ενέχει και το στοιχείο της ανθεκτικής και σταθερής ενίοτε πορείας στον χρόνο.

---

[545] Francis Fukyama (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, σ. 70

[546] Γιώργος Πάσχος (1991) *Κράτος δικαίου και πολιτική. Πολιτειολογικές θεωρίες 1900 – 1940*, Εκδόσεις Ο Πολίτης, σ. 79 - 126

[547] Stephen D. Krasner (1984) Approaches to the state: Alternative conceptions and historical dynamics, *Comparative Politics*, Vol.16 (2), σ. 223 - 246

[548] Francis Fukyama (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, σ. 72

[549] Francis Fukyama (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, σ. 77

Οι θεσμοί θα μπορούσαν ως προς την τυπική τους προσέγγιση να οριστούν ως νόμοι που αναφέρονται σε τυπικές κυβερνητικές ή δημόσιες πτυχές οργανώσεων.[550] Τοιουτοτρόπως, η έννοια των θεσμών παραπέμπει σε δημόσιους νόμους. Ως μια πιο διευρυμένη οπτική θα μπορούσε να ειδωθεί το θεσμικό πλαίσιο ως διατρέχον τις διατομικές σχέσεις μέσα από μια τυπολογία κανόνων ή και εν γένει διαδικασιών ή ακόμη και πρακτικών που εντάσσονται στη λειτουργία της καθημερινότητας των ατόμων.[551]

Κατά το 1991 ο Douglas North υπεστήριξε πως οι θεσμοί διακρίνονται σε τυπικούς και άτυπους, όπου σε εκείνους που ορίζονται ως τυπικοί ενσωματώνονται το συνταγματικό πλαίσιο και η νομολογία της εκάστοτε χώρας, ενώ στην άτυπη μορφή τους οι θεσμοί γίνονται αντιληπτοί ως παραδόσεις.[552] Σε μια άλλη προσέγγιση των θεσμών τούτοι γίνονται αντιληπτοί και ως «σύμβολα, ρεπερτόρια δράσης, ηθικά υποδείγματα»[553], στοιχεία τα οποία εμπεδώνουν την ανθρώπινη δράση. Χαρακτηριστικό των άτυπων θεσμών είναι το γεγονός πως δεν παραπέμπουν σε ένα κανονιστικό πλαίσιο, αλλά υφίστανται σε μία υπολανθάνουσα κατάσταση κοινωνικής δράσης.[554] Καθίσταται δεδομένο πως ο κάθε θεσμός γεννά και συνέπειες, θετικές και αρνητικές, τις οποίες ενίοτε επωμίζονται οι πολίτες της εκάστοτε χώρας ή οι δρώντες, οι οποίοι συμμετέχουν, συνεργαζόμενοι ή εξαρτώμενοι από τους θεσμούς.

Αναφορικά προς τους θεσμούς ο North[555], εκτιμά πως στους μεν επίσημους η μεταβολή καθίσταται ευχερέστερη, καθώς συνιστά αποτέλεσμα των πολιτικών ενός κράτους, ενώ εκείνοι που γίνονται αντιληπτοί ως ανεπίσημοι, δηλαδή τα πολιτισμικά πρότυπα, ναι μεν «μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου, η κατεύθυνση όμως της εξέλιξής τους είναι πολύ πιο δύσκολο να ελεχθή». Σε αυτή την παραδοχή συγκλίνει και ο Fukuyama επεκτείνοντας το σκεπτικό και εστιάζοντας στο γεγονός πως το πολιτισμικό στοιχείο, δηλαδή οι παραδόσεις, οι συμπεριφορές, που συνιστούν «άτυπους» θεσμούς τελούν σε μια κατάσταση διάδρασης προς την ανάπτυξη των επισήμων θεσμών.[556]

Ως θεσμούς εν γένει μπορούμε να ορίσουμε τις κρατικές κυβερνήσεις, τα σώματα λήψης αποφάσεων, το σύστημα της δημόσιας διάρθρωσης και διοίκησης μιας χώρας, τα

---

[550] R.A.W. Rhodes (2006) Old Institutionalism στο R.A.W. Rhodes, S. Binder, B. Rockman (επιμ.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*, Oxford University Press, σ. 90 – 108 (92)
[551] Peter Hall (1986) *Governing the economy: The Politics of State Intervention in Britain and France*, Oxford University Press.
[552] Douglas North (1991) Institutions, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5 (1), σ. 97 – 112.
[553] Γιώργος Ανδρέου (2018) *Η νεοθεσμική προσέγγιση της πολιτικής*, Εκδόσεις Κριτική, σ. 17
[554] K. Shepsle (2006) Rational Choice Institutionalism στο R.A.W. Rhodes, S. Binder, B. Rockman (επιμ.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*, Oxford University Press, σ. 23 – 38
[555] Douglass C North (1990*) Institutions, institutional change and economic performance*, Cambridge University Press
[556] Francis Fukyama (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, σ. 68

πολιτικά κόμματα, τους οργανισμούς που είναι επιφορτισμένοι με τη θέσπιση των νόμων, την τήρηση της τάξης, την απονομή της δικαιοσύνης, φορείς σε εσωτερικό κρατικό πλαίσιο και στο διεθνές περιβάλλον, τις εκάστοτε ομάδες συμφερόντων, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, κέντρα παραγωγής πολιτικής, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, άτομα, τα οποία διαθέτουν επιρροή λόγω της ιδιότητας ή της προσωπικότητάς τους, κοινωνικές ενώσεις, τυπικές και άτυπες εν γένει.

Σε μια διάκριση μεταξύ της παραδοσιακής προσέγγισης των θεσμών και εκείνης που προσλαμβάνεται ως νεοθεσμική, εντοπίζονται ορισμένες διαφορές, κυρίως ως προς την οπτική και το βεληνεκές των θεσμών, το οποίο αναπτύσσεται πέρα από το τυπικό, το επίσημο πεδίο και σε ένα μεγαλύτερο πλέγμα πολιτικών, το οποίο δεν αντιλαμβάνεται τους θεσμούς απαραιτήτως ως σταθερούς και στατικούς, αλλά εν εξελίξει ευρισκόμενους και έχοντες μια δυναμική, η οποία αναπροσαρμόζεται και στο πλαίσιο της ανθρώπινης δράσης. Ο Ανδρέου επισημαίνει πως οι νεοθεσμικές προσεγγίσεις εστιάζονται σε συστατικά θεσμικά στοιχεία και επιμέρους πολιτικές, όπου ο εκάστοτε θεσμός αντιμετωπίζεται και εξετάζεται κατά τρόπο διακριτό, παρά στην αντίληψη των θεσμών ως ενιαία ολότητα.[557]

Α.4.Ερμηνευτική προσέγγιση των θεσμών στην αντίληψη του ιστορικού θεσμισμού

Στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού οι θεσμοί εκλαμβάνονται ως στοιχεία, τα οποία επηρεάζονται από τον χρόνο και τον χώρο, δημιουργώντας σφαίρες εξάρτησης, που εκβάλλουν στο σήμερα, σε μακρό δε ορίζοντα στο μέλλον. Εφόσον η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού εντάσσεται στο πλαίσιο των νεοθεσμικών αναλύσεων, καταγράφεται κατωτέρω πως εμφανίστηκε αρχικώς ως σημαίνον ο όρος νεοθεσμισμός, ο οποίος παρουσιάζεται κατά το 1984 στο άρθρο των March και Olsen «Η νέα θεσμική προσέγγιση: Οργανωσιακοί παράγοντες στην πολιτική ζωή».[558]

Προσδιορίζοντας το πλαίσιο τούτο ως νέο καθίσταται αντιληπτό ότι τούτο έρχεται σε αντιδιαστολή με ένα προηγούμενο εν είδει παραδοσιακού, δηλαδή ενός μοντέλου, το οποίο κυριαρχούσε ή είχε εκδηλωθεί προηγουμένως. Οι ως άνω συγγραφείς ουσιαστικά επεχείρησαν να μεταφέρουν, κατά τα ανωτέρω δεδομένα, το κέντρο βάρους στους θεσμούς. Η αναφορά σε παλαιό θεσμισμό, δηλαδή στην οπτική εκείνη που εξηγεί πως οι θεσμοί σε ένα οργανωμένο πλαίσιο κοινωνικής συνύπαρξης διαδραματίζουν ένα σημαντικό ενίοτε ρόλο

[557] Γιώργος Ανδρέου (2018) *Η νεοθεσμική προσέγγιση της πολιτικής*, Εκδόσεις Κριτική, σ. 32
[558] James G. March, Johan P. Olsen (1984) The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, *The American Political Science Review*, Vol. 78, No. 3, σ. 734-749

στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, δηλαδή ως προς τις συμπεριφορές τους, κατά τρόπο που να προσδιορίζουν και τις διαδικασίες της πολιτικής, δεν είναι νέα ή καινοφανής. Υπ΄ αυτό το πρίσμα μπορεί κανείς να αναγνώσει στην αρχαιοελληνική πολιτική, δηλαδή φιλοσοφική σκέψη ένα συγκείμενο, το οποίο αναφέρεται στο πως οι οργανωμένες δομές σε μια κοινωνία οριοθετούν τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Τούτο καθίσταται σαφές στην Πολιτεία του Πλάτωνα[559], η οποία αναφέρεται σε στοιχεία, όπως το πολίτευμα, τη δημοκρατία, τη νομοθεσία, καθώς και στο θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης της πόλης. Περί των θεσμών και των πολιτικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στις διάφορες πόλεις γίνεται επίσης αναφορά στα «Πολιτικά» του Αριστοτέλη.[560] Επίσης, μνεία στους θεσμούς και την κρατική διάρθρωσή τους, εντοπίζεται και στα έργα του Άγγλου φιλοσόφου, Thomas Hobbes[561], του John Locke[562], Μοντεσκιέ[563] κ.ά.

Η αντίληψη του παραδοσιακού θεσμισμού οριοθετούσε ως πλαίσιο μελέτης και ερευνητικής ενασχόλησης επίσημες δομές, που αφορούσαν στην κρατική διάρθρωση, όπως είναι το νομοθετικό πλαίσιο, οι κυβερνητικοί φορείς, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα κόμματα. Συνεπώς, η μελέτη των τυπικών θεσμικών δομών οδηγούσε και στον προσδιορισμό του κράτους μέσα από αυτούς.

Ένας τυπικός ορισμός των θεσμών παραπέμπει σε εκείνον ενός «εδραιωμένου οργανισμού δημοσίου, συνήθως, χαρακτήρα, του οποίου τα μέλη αλληλεπιδρούν με βάση τους συγκεκριμένους ρόλους που επιτελούν στο εσωτερικό του»[564], αναφερόμενος αντιστοίχως σε συνταγματικά κατοχυρωμένους τοιούτους. Επεκτείνοντας όμως το εύρος τους και ενίοτε προσλαμβάνοντας έναν υποσκελιστικό ή και καταχρηστικό των θεσμών χαρακτήρα, δηλαδή ως πολιτικώς δρώντων, γίνονται αντιληπτοί η γραφειοκρατία, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα πολιτικά κόμματα, πολιτικές πρακτικές, κανόνες, άγραφες συμβάσεις, άτυπες διευθετήσεις, οι οποίες είναι ικανές να διαμορφώσουν και να επηρεάζουν τη στάση και τη συμπεριφορά των μελών μιας κοινωνίας «σε μια σχέση κόστους – οφέλους»[565], δηλαδή προστασίας και ανάπτυξης συμφερόντων. Ο Ikenberry εξηγεί πως στους θεσμούς

---

[559] Plato, *The Republic*. http://www.idph.net/conteudos/ebooks/republic.pdf
[560] (2006) Αριστοτέλους, *Πολιτικά*, Ζήτρος
[561] Thomas Hobbes (2003) *Hobbes: On the Citizen*, (επιμ. Richard Tuck, Michael Silverstone), Cambridge University Press, J. P. Sommerville (1992) *Thomas Hobbes: Political Ideas in Historical Context*, Macmillan
[562] John Locke (1988) *Locke: Two Treatises of Government* (επιμ. Peter Laslett), Cambridge University Press, Greg Forster (2005) *John Locke's Politics of Moral Consensus*, Cambridge University Press, σ. 253
[563] Charles de Montesquieu (2002) *The Spirit of Laws* (επιμ. Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, Harold Samuel Stone) Cambridge University Press
[564] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 70
[565] D. March, J. Olsen (1984) The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, *American Political Science Review*, Vol.78, σ. 734 – 749 (σ. 738)

συμπεριλαμβάνονται κανόνες και άτυπες συμβάσεις, όπως τούτες γεννώνται και αναπτύσσονται στις κρατικές πολιτικές και στη διάρθρωση της οικονομίας.[566]

Οι θεσμοί, σύμφωνα με τον Samuel Huntington είναι «σταθερά, πολύτιμα, επανεμφανιζόμενα μοτίβα συμπεριφοράς».[567] Η διαδικασία δε της «θεσμοποίησης» παραπέμπει στις διεργασίες μέσω των οποίων οι εκάστοτε οργανισμοί εμπεδώνονται και εκ της εδραίωσής τους σε ένα ορίζοντα χρόνου προκύπτει ένα προσλαμβανόμενο σε αυτούς κύρος[568] και άρα θα είναι μάλλον περιορισμένης προσέλκυσης το ενδεχόμενο μεταβολής. Κατά την προσέγγιση της Ellen Immergut, οι θεσμοί είναι σε θέση ενίοτε να λειτουργούν και ως αναχώματα σε δρομολογημένες πολιτικές. Μία άλλη δυνατότητα, ιδιαιτέρως σημαντική, είναι το γεγονός πως από τη φύση και τη θέση τους μπορούν να ορίσουν, να προσδιορίσουν, να περιορίσουν ή και να διευρύνουν τις επιλογές που τίθενται ως στόχοι της πολιτικής.[569]

Η συλλογιστική που διαπνέει τον ιστορικό θεσμισμό αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε μια διευρυμένη κατανόηση της αφετηριακής στιγμής γέννησης ενός θεσμού και στα αποτελέσματα που ενδεχομένως να προκύψουν σε βάθος χρόνου ως εκ της επιλογής δημιουργίας και ανάπτυξης του εν λόγω θεσμού. Συνεπώς, η έννοια του θεσμού στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού παραπέμπει σε επίσημες, εν είδει τυπικών ή ανεπίσημων διαδικασιών, συνηθειών της καθημερινότητας, προτύπων και συμβάσεων, στοιχεία τα οποία ενσωματώνονται στην οργανωτική δομή του συστήματος διακυβέρνησης ή στην πολιτική οικονομία.

IV.Α.5. Η λογική των κρίσιμων διασταυρώσεων στον ιστορικό χρόνο

Η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού ενέχει ως βασική σύλληψη την έννοια των κρίσιμων διασταυρώσεων (critical junctures). Οι κρίσιμες, κατά ταύτα, διασταυρώσεις συνιστούν περιόδους στον ιστορικό χρόνο, εκτιμώμενες ως κρίσιμες γιατί ακριβώς αναπροσαρμόζουν και αναδιαμορφώνουν το πλαίσιο και την πορεία των θεσμών. «Μεγάλες τομές στην πολιτική ζωή εμπεδώνουν συγκεκριμένες κατευθύνσεις μεταβολής και εμποδίζουν άλλες κατά τρόπο, που διαμορφώνει την πολιτική στη διαδρομή του χρόνου».[570]

---

[566] G. John Ikenberry, David A. Lake, Michael Mastanduno (1988) *The State and American Foreign Economic Policy*, Cornell University Press

[567] Samuel P. Huntington (1965) Political Development and Political Decay, *World Politics*, Vol. 17, No. 3, σ. 386 – 430 και Samuel P. Huntington (1968) *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, σ. 12

[568] Samuel P. Huntington (1968) *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press

[569] Ellen Immergut (1992) *Health Politics: Interests and Institutions in Western Europe*, Cambridge University Press

[570] Ruth Berins Collier, David Collier (2002) *Shaping the political arena: Critical Junctures, the labor movement, and regime dynamics in Latin America*, University of Notre Dame Press, σ. 27

Σε εκείνες τις στιγμές η θεσμική διάρθρωση οδηγείται σε μονοπάτια ή κατευθύνσεις, οι οποίες στη συνέχεια είναι ιδιαιτέρως δυσχερές να μεταβληθούν. Ο ανωτέρω συλλογισμός παραπέμπει στο γεγονός πως η πορεία που τροχοδρομείται ακολουθεί έναν αιτιώδη μηχανισμό. Ως αφετηρία του μηχανισμού τούτου που ορίζεται στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού ως εξάρτηση από το μονοπάτι ή τροχιά εξάρτησης, διαδοχική ακολουθία ή εξάρτηση ή διαδοχή αιτιακών επιδράσεων (path dependence[571]) συνιστούν οι κρίσιμες διασταυρώσεις.[572]

Η πορεία της ανάπτυξης των θεσμών κατά τη διαδικασία της εξάρτησης από το μονοπάτι, που εκπορεύεται από ένα κρίσιμο σταυροδρόμι, χαρακτηρίζεται στη συνέχεια από μεγάλες περιόδους θεσμικής σταθερότητας. Σε αυτές τις χρονικές διαστάσεις είναι δυνατόν να υφίστανται κατά τρόπο περιστασιακό φάσεις θεσμικής ρευστότητας, η διάρκεια των οποίων είναι βραχεία. Σε εκείνες τις φάσεις υπάρχει πιθανότητα να λάβουν χώρα μεταβολές, που ορίζονται ως κρίσιμες διασταυρώσεις.

Το ουσιαστικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσήλωσης σε ένα μονοπάτι έγκειται στην αιτιώδη λογική πως ένεκα μιας επιλογής που έγινε σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι, τούτη η επιλογή παρουσιάζεται να επιδρά στην μετέπειτα πορεία, αλλά και να περιορίζει σε ένα μακρό ορίζοντα τις μετέπειτα επιλογές. Αυτό σημαίνει πως η επιλογή ενός συγκεκριμένου πλαισίου σε μια δεδομένη στιγμή είναι ικανή αφενός να οδηγήσει στην εδραίωση και στην εμπέδωση συγκεκριμένων θεσμών. Οι θεσμοί που δημιουργούνται παράγουν αυτοδυναμούμενες διαδικασίες προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, οριοθετώντας το περίγραμμα της δράσης και αποκλείοντας άλλες κατευθύνσεις.

Στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού βασική συνιστώσα είναι εκείνη των κομβικών ή κρίσιμων σημείων ή διασταυρώσεων (critical junctures). Τα κομβικά σημεία θα μπορούσαν να αποτυπωθούν ως το αφετηριακό σημείο μιας διαδρομής που εξαρτάται πλέον από το μονοπάτι υπό την έννοια πως η κρίσιμη στιγμή, κατά την οποία διανοίγεται ένας δρόμος θα συνιστά την κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί σε μακρά διαδρομή χρόνου, η οποία κατά ταύτα θα απέχει από την αφετηρία. Ως κομβικά σημεία προσδιορίζονται στιγμές, όπου λαμβάνει χώρα κάποια κρίση, κατά την οποία παρουσιάζεται ένα εύρος κατευθύνσεων, ενδεχομένων και επιλογών, κατά τις οποίες πρυτανεύει ο παράγοντας των ιδεών και η ανθρώπινη βούληση, δηλαδή η παρέμβαση του ατόμου ως μονάδα και ως συλλογικότητα

[571] Margaret Levi (1997) A Model, a Method, and a Map: Rational Choice in Comparative and Historical Analysis στο *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure* (επιμ. Lichbach, Mark I. and Zuckerman, Alan S.). Cambridge University Press σ. 19–41

[572] Giovanni Capoccia, R. Daniel Kelemen (2007) The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism, *World Politics*, Vol. 59, No.3, σ. 341 – 369 (342), Paul Pierson (2000) Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics, *The American Political Science Review*, Vol. 94, No. 2, σ. 251 - 267

ενέχει καθοριστικό ρόλο. Ευσχήμως θα μπορούσε να λεχθεί πως «σε αυτές τις φάσεις, γράφεται η ιστορία».[573]

Με την εμπέδωση μιας ισορροπίας, δηλαδή με την εδραίωση μιας κατάστασης που συνεπάγεται μεταβολή της καθεστηκυίας τάξης και οριοθέτηση μιας καινούργιας, τα περιθώρια δράσης συρρικνώνονται. Τούτο δε γιατί η μετάβαση σε μια κατάσταση ηρεμίας δεν προβάλλει μεγάλο εύρος επιλογών. Ακόμη, όμως, και να παρουσιάζονται επιλογές για τους διαχειριστές μιας κατάστασης, εν προκειμένω τους πολιτικούς δρώντες, εκείνες οι επιλογές δεν διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα πορεία.

Όπως σχετικώς υποστηρίζει ο Schmidt, είναι δυνατόν σε αυτή τη θέση να υφίσταται μια κατάσταση επιλογών, που συναρτώνται προς το στοιχείο του συμβιβασμού ανάμεσα σε ένα πλέγμα εμπεδωμένων πλέον συμφερόντων.[574] Αυτό μπορεί να ειδωθεί ανάγλυφα σε περιπτώσεις επαναστατικών διεργασιών και ανατροπής δομών. Εφόσον η επανάσταση τερματισθεί και οι ιδέες της, είτε απολέσουν την ουσιαστική τους σημασία, είτε μετουσιωθούν σε θεσμούς, η ακολουθία είναι σταθερά οριοθετημένη. Τοιουτοτρόπως, «καθώς οι ιδέες αντικαθίστανται από (ή ενσαρκώνονται σε) θεσμούς, έτσι και το σύνταγμα μετατρέπεται από επιλογή σε περιορισμό».[575] Επομένως, με το πέρας μιας κρίσιμης στιγμής, οι θεσμοί εξακολουθούν να υφίστανται και να εξελίσσονται.

IV.Α.6. Ορίζοντας τη διαδοχή αιτιακών επιδράσεων

Στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού η διαδοχή αιτιακών επιδράσεων (path dependency) αναφέρεται σε μια κατάσταση, όπου μια επιλογή, οριζόμενη ως κρίσιμη ή ιστορική, που λαμβάνει χώρα αρχικώς, δυνητικά καθορίζει, εν είδει δέσμευσης, μελλοντικές αποφάσεις. Η μεγάλη συμβολή του ιστορικού θεσμισμού οδηγεί λογικά στη σύλληψη του path dependency. Ένας τρόπος για να ειδωθεί είναι πως η συγκεκριμένη τάξη με την οποία τα πράγματα προκύπτουν επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο προκύπτουν. Η έννοια της εξάρτησης από το μονοπάτι ή την τροχιά εξηγεί πως δεν είναι προκαθορισμένος ή προειλημμένος ο απότοκος μιας διαδικασίας. Κατά ταύτα, ο απότοκος, οι επιπτώσεις ή οι απόρροιες βρίσκονται σε μια εξαρτημένη κατάσταση σε σχέση με τις αρχικές αποφάσεις, οι οποίες και οδήγησαν στη συγκεκριμένη διαδρομή.

---

[573] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 123
[574] V. Schmidt (2002) *The futures of European Capitalism*, Oxford University Press, σ. 252
[575] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 123

«Μια πολιτική διαδικασία είναι εξαρτημένη από το μονοπάτι όταν το αποτέλεσμά της εξαρτάται από προηγούμενες αποφάσεις. Με άλλα λόγια, όταν ο τελικός προορισμός εξαρτάται από τη διαδρομή».[576] Ουσιώδης παράμετρος αυτής της ανάλυσης είναι πως η ιστορία και κομβικά σημεία σε αυτήν διαμορφώνουν την εξάρτηση από μια συγκεκριμένη τροχιά. Σε αυτό τον ορίζοντα «οι έννοιες των κομβικών σημείων, των αλληλουχιών και των βραδυφλεγών αιτιών μας είναι χρήσιμες ως εργαλεία, για να σκεφθούμε πώς το πολιτικό παρελθόν επηρεάζει το πολιτικό παρόν».[577]

Η διαδικασία της τροχιάς εξάρτησης, έτσι όπως αποτυπώνεται στον ιστορικό θεσμισμό έχει αναφορές και στη μυθολογία και συγκεκριμένα στον μύθο του Επιμηθέα και της Πανδώρας υπό το πρίσμα πως εφόσον σε μια κρίσιμη αφετηριακή στιγμή ανοιχθεί το κουτί, δηλαδή επιλεγεί ένας συγκεκριμένος δρόμος, τότε εκβάλλουν ακριβώς λόγω τούτης της επιλογής συγκεκριμένες εν προκειμένω αρνητικές πορείες.[578]

Μια άλλη θεμελιακή διάσταση ως συντελεστής εξάρτησης στον ιστορικό θεσμισμό αναφέρεται στην αλληλουχία των γεγονότων, στη χρονική σειρά, η οποία λειτουργεί ως αναλυτικό εργαλείο της τροχιάς εξάρτησης, των επιρροών και των εξ' αυτής αποτελεσμάτων της. Συμπερασματικά, η διαδοχή των συμβάντων σε έναν χρονικό ορίζοντα είναι ουσιώδης ως προς το τελικό αποτέλεσμα. Τούτο δε αναδεικνύει τη σημασία, όχι απλώς της εκδήλωσης μιας δράσης, αλλά ως προς το πότε αναπτύχθηκε, πότε εμφανίστηκε και πριν από ποια άλλα γεγονότα εκδηλώθηκε, συμβάλλοντας τοιουτοτρόπως στην ολοκληρωμένη σύλληψη του πεδίου.[579]

---

[576] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 121

[577] Rod Hague, Martin Harrop (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (εισαγωγή, επιμέλεια Γιάννης Κωνσταντινίδης), Εκδόσεις Κριτική, σ. 121

[578] Τούτο παραπέμπει στη μεταφορική εκδοχή, η οποία επίσης αποτυπώνεται στα Ομηρικά Έπη, στην Ραψωδία Κ της Οδύσσειας, όπου ο Οδυσσέας φεύγοντας από την Αιολία είχε λάβει δώρο από τον βασιλιά της, έναν ασκό, με την προϋπόθεση να μην τον ανοίξει για να έχει ούριο άνεμο στο ταξίδι του προς την Ιθάκη. Αγνοώντας τις συστάσεις, άνοιξε τον ασκό με αποτέλεσμα οι άνεμοι που ξεχύθηκαν μέσα από αυτό να τον μεταφέρουν μακριά από την πατρίδα στο νησί των Κυκλώπων Λαιστρυγόνων.

[579] P. Pierson (2004) *Politics in Time: History, Institutions and Social Analysis*, Princeton University Press

IV.Β Η δομική βία ως ενδοκρατική κοινωνική συνθήκη

IV.Β.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις ως προς την έννοια της σύγκρουσης

Οι ανθρώπινες επιδιώξεις, απόπειρες, εγχειρήματα, προσπάθειες διαμορφώνονται μέσω του πολιτισμού και της κουλτούρας εντός της οποίας ορίζονται, θεσμοθετούνται και εφαρμόζονται. Εξ' αυτού προκύπτει πως η βαθιά γνώση του κόσμου διαμορφώνει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι διαχειρίζονται και αντιμετωπίζουν την σύγκρουση. Θα υποστηριχθεί από την Polly Walker πως «η πειθαρχία της επίλυσης συγκρούσεων διαιωνίζει την οντολογική βία, την καταπίεση και τη φίμωση των αυτοχθόνων τρόπων σύλληψης και βίωσης του κόσμου».[580] Τούτο δε μπορεί να ειδωθεί υπό το πρίσμα πως οι δυτικές μέθοδοι επίλυσης συγκρούσεων ιεραρχούν την εμπέδωση μιας συμφωνίας μεταξύ των μερών για την αποκατάσταση σχέσεων, οι οποίες έχουν τραυματιστεί από τη σύγκρουση, ενώ δεν επιδιώκουν στην πραγματικότητα να θεραπεύσουν τις σχέσεις και να εμπεδώσουν την αρμονία στις διάφορες ομάδες.[581]

Με γνώμονα την ως άνω οπτική θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα πως σε κάποιο βαθμό η δυτική αντίληψη αποσκοπεί μέσω θεσμικών παραμέτρων, δηλαδή συμφώνων, συμφωνιών, μνημονίων, να εδραιώσει την επίλυση της σύγκρουσης, χωρίς επί της ουσίας να έχει εντοπίσει και να έχει εξαλείψει τα παραγωγικά της αίτια, άρα να μπορέσει να την εξαιρέσει ως σοβαρή πιθανότητα πραγμάτωσης ή ανάφλεξης σε έναν μελλοντικό ορίζοντα. Τοιουτοτρόπως παρουσιάζεται μια αντίληψη της σύγκρουσης, η οποία δεν είναι ολιστική, αλλά επιμέρους, κατατέμνοντας σε μέρη τα διάφορα στοιχεία και εξετάζοντάς τα κατά τρόπο διακριτό.

Η σύλληψη της θετικής ειρήνης, η οποία θα εξεταστεί στις σελίδες που ακολουθούν, θα μπορούσε σε έναν οικουμενικό ορίζοντα να αναγνωσθεί και ως ιδεαλιστική, ουτοπική ή άκρως αισιόδοξη, παραπέμπουσα κατά τούτο στις ιδέες του Διαφωτισμού και τούτο με δεδομένη την εξαιρετικά περιορισμένη δυνατότητα εφαρμογής της σε ένα ολιστικό σχήμα. Η έννοια της ειρήνης είναι συνυφασμένη με εκείνην της ευδαιμονίας σε μια πλειάδα τομέων, όπως του κοινωνικού, πολιτικού και ψυχολογικού, που βρίσκεται σε αντίστιξη με τον άναρχο

---

[580] Polly O. Walker (2004) Decolonizing Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernization, *American Indian Quarterly*, Vol.28, No. 3 – 4, Special Issue: The Recovery of Indigenous Knowledge, Summer – Autumn, σ. 527 – 549 (527)

[581] Polly O. Walker (2004) Decolonizing Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernization, *American Indian Quarterly*, Vol.28, No. 3 – 4, Special Issue: The Recovery of Indigenous Knowledge, Summer – Autumn, σ. 527 – 549 (528)

και συγκρουσιακό χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος κρατών και της τάξης που επικρατεί στις διακρατικές και ενδοκρατικές σχέσεις και υποθέσεις.

Κατά τη δεκαετία του 1960 παρουσιάζεται η αντλούσα φιλοσοφικά ερεθίσματα προσέγγιση του Johan Galtung περί ειρήνης, η οποία διεύρυνε την έννοια και το περιεχόμενο της σύγκρουσης, αλλά και κατ' επέκταση αυτής τούτης της ειρήνης, εισάγοντας στο γνωσεολογικό υπόβαθρό τους μια διασταλτική ερμηνεία, υιοθετώντας δε ταυτόχρονα τον όρο «δομική βία», που προέκτεινε την οπτική πέραν της άμεσης βίας. Αρχικώς, δηλαδή κατά το 1964, ο Galtung δεν αναφέρθηκε σε δομική βία, αλλά σε ένα πλαίσιο, το οποίο οριοθέτησε σημασιολογικά ως «ενσωμάτωση» της ανθρώπινης κοινωνίας.[582] Η δομική βία κατέστη εν συνεχεία μια εγγενής συνιστώσα της πραγμάτωσης της ειρήνης, τουτέστιν δεν θα μπορούσε η ειρήνη να καταστεί εφικτή χωρίς την απάλειψη της ενδογενώς υφιστάμενης δομικής βίας. Τοιουτοτρόπως, ο όρος ειρήνη και δη στη θετική έκφρασή της περιλάμβανε και ενσωμάτωνε εκ προοιμίου την απάλειψη της δομικής βίας.

Παρόλο που η διάρθρωση του συστήματος κρατών μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με τη δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στόχευε στην εμπέδωση της ειρήνης και στην αποφυγή, κατά το μάλλον ή ήττον, της σύγκρουσης ή της επανάληψης πολεμικών αναμετρήσεων του βεληνεκούς δύο παγκοσμίων πολέμων, όπως είχαν εκδηλωθεί τις προηγούμενες δεκαετίες, εντούτοις η οπτική που υιοθέτησε ο παγκόσμιος οργανισμός παρέπεμπε περισσότερο και αφετηριακώς στην αρνητική ειρήνη, που συνοψίζεται ως απουσία ένοπλης σύγκρουσης. Τούτη δε η οπτική αντιμετωπίζει μεν την ειρήνη στην αρνητική της διάσταση, χωρίς όμως να μην διαλανθάνει ως προοπτική η θετική της εκδοχή, η οποία όμως δεδομένης της πραγματικότητας, παραμένει ατελής και για τούτο χαρακτηριζόμενη και ως επί του παρόντος ουτοπική ή ευσεβής προσδοκία.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ως εκ της φύσεώς του, δηλαδή της δυνατότητας αποτροπής συγκρούσεων ενέχει στις δομές του την ισχύ της αποτροπής, πλην όμως δεν μπορεί να παραβλέπεται ή να περιθωριοποιείται η εγγενής φύση των κρατών, που παραπέμπει σαφώς στη ρεαλιστική οπτική των διεθνών σχέσεων, που αντιλαμβάνεται τα κράτη ευρισκόμενα σε μια οιονεί κατάσταση σύγκρουσης και εξοπλισμών, ακριβώς για να διατηρήσουν τον πυρήνα της ύπαρξής τους, δηλαδή την παρουσία τους σε ένα ανταγωνιστικά και συγκρουσιακά δομημένο περιβάλλον. Το αίτημα της θετικής ειρήνης για να μπορέσει να βρει την πραγμάτωσή του στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος θα αναιρούσε την raison d' etre των κρατών, καθιστώντας την ίδια την επιβίωσή τους, δηλαδή τη συστατική, πυρηνική

[582] Johan Galtung (1964) A Structural Theory of Aggression, Journal of Peace Research, Peace Research Institute Oslo, vol. 1(2), σ. 95-119

τους λογική, ενδεχομένως με τον αφοπλισμό, ως τελούσα σε μια κατάσταση δυνάμει αυτοχειρίας.

Παρόλα αυτά, εξετάζεται στο πλαίσιο της κατά ταύτα ενότητας η εφαρμογή των προϋποθέσεων, σε αναφορά προς την οικοδόμηση κρατικών οντοτήτων, ως αποτέλεσμα της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης, οι οποίες δεν μπόρεσαν να οδηγήσουν μακροπρόθεσμα και προοδευτικά στην εμπέδωση της θετικής ειρήνης ή έστω στον έλεγχο ή τον περιορισμό της σύγκρουσης. Επίσης, μελετάται το κατά πόσον, κατά τη διαδικασία οικοδόμησης του κράτους της Κύπρου εμπεδώθηκαν στις δομές του στοιχεία, τα οποία εκ προοιμίου θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ανασταλτικά, δηλαδή ως φραγμοί προς αυτή την κατεύθυνση και πώς εν τέλει τούτα τα στοιχεία, αντί να οικοδομούν την ειρήνη, όχι απαραιτήτως τη θετική, επενέργησαν ως μοχλοί αφενός προς τη διαιώνιση της αντιπαράθεσης και αφετέρου προς τη γέννηση, δηλαδή την παραγωγή εκ νέου συγκρουσιακών καταστάσεων, οι οποίες στην πορεία οδήγησαν σε μεγαλύτερου βεληνεκούς δυνάμει πολεμικές συγκρούσεις, μεταβάλλοντας την κρατική υπόσταση και αναπόδραστα απομακρύνοντας τις όποιες δυνατότητες προς τη θετική ειρήνη, δηλαδή κατάπαυσης του πυρός.

Η προσέγγιση του Galtung υιοθέτησε ως λογική την προέκταση της άμεσης βίας και τούτη διατυπώθηκε χωρίς να αναφέρεται στην παρουσία ενός δρώντα, ο οποίος προκαλεί την σύγκρουση. Αυτό ορίστηκε ως διάσταση της δομικής βίας, δηλαδή πως η βία υπάρχει ως εκ της δομής και ένεκα τούτης και οι δρώντες είναι εκείνοι που διαχειρίζονται τη βία. Συνεπώς, η άμεση βία δεν συνιστούσε την κεντρική ιδέα. Η θεμελιώδης ιδέα ήταν εκείνη όπου η βία εκλαμβάνετο ως παρούσα, ακριβώς γιατί τα άτομα επηρεάζονταν κατά τρόπο αρνητικό λόγω του συστήματος, στο να πραγματώσουν τις πραγματικές σωματικές και διανοητικές τους ικανότητες.[583] Συνεπώς, η θετική ειρήνη σε αυτή την προσέγγιση είναι συνυφασμένη με την απουσία δομικής βίας και όχι απλώς βίας, όπως παρατίθεται κατωτέρω στην σχηματοποιημένη κατά Galtung εκδοχή της.[584]

[583] Johan Galtung (1969) Violence, Peace, and Peace Research, International Peace Research Institute Oslo, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, σ. 167-191σ. 168
[584] Johan Galtung (1969) Violence, Peace, and Peace Research, International Peace Research Institute Oslo, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, σ. 183

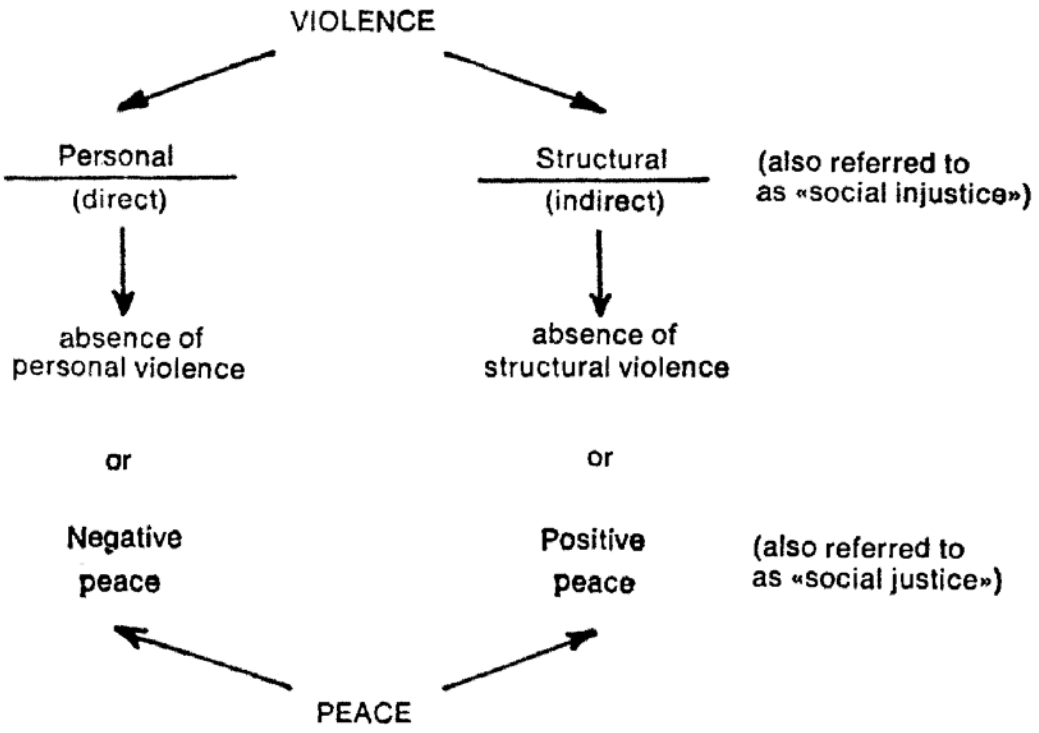

Σχηματοποιημένες αποτυπώσεις θεωριών 1: Η προσέγγιση της ατομικής και δομικής βίας κατά Johan Galtung

Στην οπτική του Galtung η μελέτη της μεγάλης εικόνας αναδεικνύει τα αίτια και τα αποτελέσματα της βίας και κατ' επέκταση τις συνθήκες διά των οποίων πραγματώνεται η ειρήνη. Η έννοια της αρνητικής ειρήνης αντιλαμβανόμενης ως απουσίας πολέμου είναι συνυφασμένη προς ένα ισοζύγιο ισχύος, όπως τούτο μπορεί να καθοριστεί σε διάφορες εποχές από τις εκάστοτε μεγάλες και ισχυρές δυνάμεις στην πραγμάτωση των στρατηγικών τους επιδιώξεων, ενίοτε δε και υπό τη μορφή της εμπέδωσης μιας συγκεκριμένης καθεστηκυίας τάξης, δηλαδή ενός status quo. Για τον Galtung, ακόμη και η απειλή χρήσης βίας, παραπέμπει στην αρνητική ειρήνη.

Κατά το 1990 ανέπτυξε το υπόδειγμά του έτι περαιτέρω καταγράφοντας τον όρο πολιτισμική βία.[585] Ως πολιτισμική βία αντιλαμβανόταν μέσα και διαστάσεις του πολιτισμού, που υιοθετούνται ή χρησιμοποιούνται για να εμπεδώσουν και να προσδώσουν έναν νομιμοποιημένο χαρακτήρα στην άμεση βία. Διατυπωμένο γραμμικά το πλαίσιο του Galtung θα μπορούσε να εκκινεί ως αιτιολογική βάση από την πολιτισμική βία, η οποία μέσω της δομικής βίας παραπέμπει στην άμεση βία σε ένα εν τέλει αυτοτροφοδοτούμενο μοτίβο.

Ο Galtung επί της ουσίας επεχείρησε να καταγράψει ή να αναδείξει τη βία, το εάν και σε ποιες περιπτώσεις η βία είναι παρούσα και επομένως εντοπίζοντας τα αίτιά της να

[585] Johan Galtung (1990) Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3., σ.. 291-305

προχωρήσει προς τη διατύπωση της θετικής εν προκειμένω ειρήνης. Αυτό παραπέμπει στη θέση πως δεν είναι απλώς σημαντική η επίλυση της σύγκρουσης, ενίοτε μέσω θεσμικών μηχανισμών σε πολιτικό επίπεδο. Στο μοντέλο του Galtung προβλήθηκαν και κριτικές θέσεις, οι οποίες το ερμήνευαν ως κυρίως θεωρητικό.[586] Επί παραδείγματι, ο Kenneth Boulding εστίασε και απέδωσε εννοιολογικά τη δική του οπτική περί «σταθερής ειρήνης»[587], κατά την οποία επεχείρησε να δώσει έμφαση στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ειρήνη είναι παρούσα, ζώσα και ενεργός.

IV.B.2. Η ειρήνη: Αναφορές στο σημασιολογικό συγκείμενο και περιεχόμενό της

Η έννοια της ειρήνης συνιστά ένα μέγεθος, το οποίο έχει τύχει διαφόρων και διαφορετικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων και κατευθύνσεων, ενώ επίσης έχει υιοθετηθεί ως όρος καταχρηστικά και συχνά χωρίς προσδιορισμένο σημασιολογικό περιεχόμενο.[588] Ο προσδιορισμός της έννοιας της ειρήνης μέσα από τη φιλοσοφική προσέγγιση της δομικής βίας[589] ως εργαλείο ανάλυσης περιπτωσιολογικών μελετών ως προς το θεσμικό πλαίσιο γέννησης και οικοδόμησης υποκειμένων διεθνούς δικαίου, τα οποία προήλθαν ως απότοκος της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης και της αξίωσης άσκησης του δικαιώματος της

---

[586] Kenneth E. Boulding (1977) Twelve Friendly Quarrels with Johan Galtung, https://doi.org/10.1177/002234337701400105 και Kenneth E. Boulding (1978) Future Directions in Conflict and Peace Studies, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 22, No. 2 (Jun., 1978), pp. 342-354

[587] Kenneth E. Boulding (1990) *Stable Peace*, University of Texas Press

[588] Peter Pericles Trifonas, Bryan Wright (2011) Introduction στο *Critical Issues in Peace and Education*, Routlledge (επιμ. Peter Pericles Trifonas, Bryan Wright), σ. 1 – 8, Yih-Jye Hwang, Lucie Cerna (2013) Introduction στο *Global Challenges: Peace and War* (επιμ. Yih-Jye Hwang, Lucie Cerna), Martinus Nijhoff, σ. 1 – 4, Partha Gangopadhyay, Manas Chatterji (2009) Cycles of violent conflicts and peace in a dynamic model of global system στο *Peace Science: Theory and Cases* (επιμ. Partha Gangopadhyay, Manas Chatterji), Emerald, σ. 107 – 122, Erika De Wet (2004) *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council,* Hart Publishing, σ. 369 – 372, Ronald Roesch, Geoffrey Carr (2000) Psychology in the International Community: Perspectives on Peace and Development στο *Handbook of Community Psychology* (επιμ. Julian Rappaport, Edward Seidman), Plenum Publishers, σ. 811 – 831, Colin Flint (2011) Intertwined Spaces of Peace and War: The perpetual dynamism of geopolitical landscapes στο *Reconstructing Conflict: Integrating War and Post-War Geographies* (επιμ. Dr Colin Flint, Dr Scott Kirsch), Ashgate, σ. 31 – 48, Thomas Matyók (2011) Peace and Conflict Studies. Reclaiming our roots and designing the way forward στο *Critical Issues in Peace and Conflict Studies: Theory, Practice, and Pedagogy* (επιμ. Thomas Matyók, Jessica Senehi, Sean Byrne), Lexington Books, σ. 293 – 310, Nicole Laliberte (2014) Building peaceful geographies in and through systems of violence στο *The Geographies of Peace* (επιμ. Fiona McConnell, Nick Megoran, Philippa Williams), I. B. Tauris, σ. 47 - 65

[589] Gregg Barak (2003) *Violence and Nonviolence: Pathways to Understanding*, Sage, σ. 113 – 136, Tim Jacoby (2008) *Understanding Conflict and Violence: Theoretical and Interdisciplinary Approaches*, Routledge, σ. 34 – 50, Michael Nicholson (1992) *Rationality and the Analysis of International Conflict*, Cambridge Studies on International Relations, Cambridge University Press, σ. 17 - 24

αυτοδιάθεσης των λαών, όπως εσυνέβη στις πρώην αποικίες στην Αφρική και στην Ασία[590], συμβάλλει στην περαιτέρω κατανόηση των διαδρομών που είναι δυνατόν να ακολουθηθούν από κρατικές οντότητες σε μακρό ορίζοντα χρόνου.

Η ειρήνη στη λατινική της εκδοχή ως pax παραπέμπει σε ερμηνευτικές διαστάσεις, που περιλαμβάνουν την έννοια της συμφωνίας, της συνθήκης, της κατάστασης ηρεμίας, της απουσίας εχθροπραξιών και εν γένει στοιχείων που αναφέρονται σε μια κατάσταση αρμονίας.[591] Ως προς την κατά γενική πρόσληψη του εννοιολογικού μεγέθους ειρήνη, τούτη ορίζεται κυρίως και ενίοτε κατά τρόπο στατικό, κατά την ίδια την απουσία της. Περαιτέρω δε, η αποσαφήνισή της και ο προσδιορισμός της δανείζεται συμπληρωματικές και εναλλακτικές έννοιες, όπως επί παραδείγματι εκείνες της δικαιοσύνης, της αρμονίας, της ευδαιμονίας, της ελευθερίας.

Καταγράφεται εκ προοιμίου πως ο ακριβής προσδιορισμός της ειρήνης δεν συνιστά ένα απλό ή απλοϊκό εγχείρημα, καθώς αυτή τούτη η λέξη κατά τη διαδικασία της εκφοράς της, αναλόγως και των εκάστοτε συγκειμένων, πολιτικών και ευρύτερα κοινωνικών, συνυφαίνεται με μια δέσμη προσωπικών και συλλογικών σχημάτων, αλλά και εμπειρικών αναφορών που την καθιστούν διακριτή σε διαφορετικά πολιτισμικά συμφραζόμενα.

Ως εκ τούτου έχουν περιληφθεί, δηλαδή ενσωματωθεί στην αντίληψη της ειρήνης κατά καιρούς διάφορες σημασίες, αναλόγως του ερευνητικού πεδίου και της εστίασης, που επιθυμεί να αποδοθεί από τον εκάστοτε ερευνητή, με γνώμονα τη συλλογιστική και το γνωστικό αντικείμενο, στο οποίο ενδιατρίβει. Συνεπώς, η ενασχόληση με τον όρο ειρήνη προσλαμβάνεται και αξιοποιείται, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, από διακριτές πειθαρχίες, που αναφέρονται, αλλά δεν περιορίζονται στην εκπαίδευση[592], στις διεθνείς σχέσεις[593], στην κοινωνική επιστήμη[594] ευρύτερα, στη μελέτη των θρησκειών[595], στις

---

[590] Sam Moyo, Yoichi Mine (2016) *What Colonialism Ignored: African Potentials' for Resolving Conflicts in Southern Africa*, Langaa Research and Publishing Common Initiative Group, σ. 12 κ.έ., Upamanyu Pablo Mukherjee (2018) Detecting World Literature: (Sub-) Urban Crimes in the Nineteenth Century στο *Planned Violence: Post/Colonial Urban Infrastructure, Literature and Culture* (επιμ. Elleke Boehmer, Dominic Davies), Palgrave – Macmillan, σ. 273 – 288, Martin Griffiths (1999) *Fifty Key Thinkers in International Relations*, Routledge, σ. 129 - 132

[591] Karl A. Kumpfmuller (2010) Concordia versus pax. The impact of Eastern governance for harmony on western concepts στο *Governance for Harmony in Asia and Beyond* (επιμ. Julia Tao, Anthony B. L. Cheung, Martin Painter, Chenyang Li), Routledge, σ. 337

[592] Robin J. Burns, Robert Aspeslagh (1999) *Three Decades of Peace Education around the World: An Anthology*, Routledge

[593] Raymond Aron (2003) *Peace and War: A Theory of International Relations*, Transaction Publishers, Kalevi J. Holsti (1991) *Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989*, Cambridge University Press

[594] Manas Chatterji, Chen Bo, Rameshwar Mishra (2011) *Frontiers of Peace Economics and Peace Science*, Emerald Group Publishing Limited

[595] Gerrie Ter Haar, James J. Busuttil (2005) *Bridge Or Barrier: Religion, Violence, and Visions for Peace*, Brill

πολιτισμικές[596] ή και στις νομικές σπουδές[597]. Αναφύεται, συνεπώς, το δυσχερές της διασταλτικής ερμηνείας της ειρήνης, όπως τούτο αντανακλάται στη συγκεκριμενοποίηση και την ένταξή της σε ένα σχήμα σύλληψης και κατανόησης.

Αναφορικά προς την ίδια την εκφορά της ειρήνης καταγράφεται ως παραπομπή συνήθης και στο πλαίσιο του καθημερινού, αβίαστου λόγου η πνευματική ανάκληση καταστάσεων, που προϋποθέτουν την ισορροπία και την αρμονία, όπως τούτη νοηματοδοτείται σε έναν κοινωνικό, ψυχολογικό και πολιτικό ορίζοντα. Η ως άνω οπτική και η ίδια η αναφορά στην ειρήνη, δεδομένης της υφιστάμενης στο παρόν, αλλά και διαχρονικής ανάλυσης της ανθρώπινης φύσης και του διεθνούς συστήματος κρατών, στην οποία εγγράφεται η ιστορία ως «εναλλαγή μεταξύ πολέμου και ειρήνης», ευρίσκεται αφεύκτως σε μια αντιθετική διαδρομή με την καθημερινότητα της παγκόσμιας πραγματικότητας του κόσμου, όπου εκείνο το οποίο πρυτανεύει είναι μια άναρχη[598] και χαοτική αποτύπωση.

IV.B.3. Η θετική και αρνητική ειρήνη στο θεωρητικό μοντέλο του Johan Galtung

Η προσέγγιση της ειρήνης ως προς τις θεωρητικές της αφετηρίες μπορεί να διακριθεί σε δύο καταρχήν εκδοχές, που διαρθρώνονται αφενός στη θετική της διάσταση και αφετέρου στην αρνητική τοιούτη. Αυτή η διάκριση ανεδείχθη ιδιαιτέρως από τον Johan Galtung στην εναρκτήρια έκδοση του περιοδικού για την Έρευνα περί της Ειρήνης.[599] Στο εν λόγω άρθρο του εστίασε την προσοχή του στη φιλοσοφική και ιστορική αποτύπωση και ενατένιση του μεγέθους ειρήνη, όπου και επιχειρήθηκε η διεύρυνση του πεδίου έρευνας της ειρήνης, μέσα από την αποσαφήνιση και την καταγραφή της αντίληψης του περί του τι ορίζεται ως βία.

Η συλλογιστική του Galtung περί της διάκρισης της ειρήνης σε δύο οπτικές προέκυψε από τη μελέτη των επιστημών υγείας. Αναπτύσσοντας το σκεπτικό του, ο Galtung θα αναφέρει συναφώς πως η υγεία μπορεί να ειδωθεί ως η απουσία ασθένειας. Πέραν τούτου

[596] Rebecca L. Oxford (2014) *Understanding Peace Cultures*, Information Age Publishing, Elise Boulding (2000) *Cultures of Peace: The Hidden Side of History*, Syracuse University Press, Joseph de Rivera (2009) *Handbook on Building Cultures of Peace*, Springer
[597] Cecilia Bailliet, Kjetil Mujezinović Larsen (2015) *Promoting Peace Through International Law*, Oxford University Press, Hans Kelsen (1944) *Peace Through Law*, The University of North Carolina Press
[598] Theodore Christov (2015) *Before Anarchy: Hobbes and his Critics in Modern International Thought*, Cambridge University Press
[599] Johan Galtung (1964) An Editorial, *Journal of Peace Research*, Vol.1, σ. 1 - 14

η προέκταση της οπτικής της υγείας είναι εκείνη η κατάσταση, όπου το ανθρώπινο σώμα καθίσταται ικανό να την αντιμετωπίσει και να αντισταθεί στην ασθένεια.[600]

Εφαρμόζοντας τις ως άνω αναλογίες στο θεωρητικό τους περίγραμμα, σαφώς σε διαφορετικά συμφραζόμενα, προβάλλεται πως η απλή θεραπευτική στάση μιας κατάστασης ή κατά την εκδήλωση ενός γεγονότος ή κατ' επέκταση μιας συγκρουσιακής σχέσης, συναρτάται προς την έννοια και το περιεχόμενο της αρνητικής ειρήνης.[601] Αντιθέτως, η προληπτική οπτική, δηλαδή η ενεργός στάση που επιχειρεί να αποτρέψει το ενδεχόμενο εκδήλωσης ασθένειας θωρακίζοντας τον (ανθρώπινο) και κοινωνικό εν προκειμένω οργανισμό, προβάλλει αναφορές στη θετική ειρήνη. Υπ' αυτό τον φακό ο Galtung αντιλαμβάνεται τις αρνητικές και τις θετικές όψεις της ειρήνης, δηλαδή αφενός ως της απουσίας βίας και αφετέρου ως την ειρήνη σε ένα ολιστικό σχήμα, απουσίας πολέμου.

Συνεπώς, ως αρχική σκέψη θα υποστηρίξει πως η αρνητική ειρήνη συνίσταται στη μη παρουσία μιας κατάστασης ενεργού εκδήλωσης βίας και στη συνεπακόλουθη απουσία εν γένει πολεμικών αναμετρήσεων.[602] Σε μια γενική θέαση της ειρήνης ο όρος συναρτάται προς την απουσία επιθετικών συμπεριφορών ή εχθροπραξιών ή ακόμη και στην κατάχρηση εξουσίας, όπως τούτη μπορεί να αποτυπωθεί στο διακρατικό, διεθνικό, διαπολιτισμικό, διαπροσωπικό πλέγμα των σχέσεων και στάσεων απέναντι σε δεδομένες καταστάσεις.[603]

Σε αυτό τον ορίζοντα θα μπορούσε να λεχθεί πως η θετική ειρήνη παρουσιάζει μια, κατά το μάλλον ή ήττον, αισιόδοξη[604] προβολή ενός κόσμου, απότοκος της πραγμάτωσης της οποίας θα ήταν η προστασία έναντι της βίας εν ευρεία του όρου οπτική. Τοιουτοτρόπως, η θετική ειρήνη αναπτύσσεται μέσω συμπεριφορών, οικοδόμησης θεσμών και πλαισίου κρατικών δομών, στοιχεία τα οποία είναι ικανά να ενισχύσουν και να ενδυναμώσουν το κοινωνικό περιβάλλον προς την κατεύθυνση της σταθερότητας και της ομαλότητας.[605] Συνεπώς, η θετική ειρήνη συνυφαίνεται και συναρτάται προς τις έννοιες της ισότητας, της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της απουσίας φυλετικών διακρίσεων σε μια ολιστική αντίληψη.[606] Στον όρο

---

[600] Johan Galtung (1985) Twenty-Five Years of Peace Research: Ten Challenges and Some Responses, *Journal of Peace Research*, Vol. 22 (2), σ. 141 - 158
[601] Peter Lawler (2008) Peace Studies στο *Security Studies: An Introduction*, Routledge, σ. 73 - 88
[602] Johan Galtung (1964) An Editorial, *Journal of Peace Research*, Vol.1, σ. 1 – 14, σ. 2
[603] Oliver P. Richmond (2014) *Peace: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, σ. 1
[604] Fuat Gursozlu (2018) Introduction στο *Peace, Culture, and Violence* (επιμ. Fuat Gursozlu), Brill
[605] Richard Caplan (2019) *Measuring Peace: Principles, Practices, and Politics*, Oxford University Press, σ. 25
[606] Julie Andrzejewski (2009) Education for Peace and NonViolence στο *Social Justice, Peace, and Environmental Education: Transformative Standards* (επιμ. Julie Andrzejewski, Marta Baltodano, Linda Symcox), Routledge, σ. 99 - 121 (106)

αρνητική ειρήνη, πέρα από την απουσία πολεμικής αναμέτρησης, ενσωματώνονται και άλλες μορφές μικρότερης κλίμακας συγκρούσεων.[607]

Ο προσδιορισμός της αρνητικής ειρήνης ενέχει ως περιεχόμενο μια κατάσταση ειρήνης, στην οποία το στοιχείο της διένεξης μπορεί να βρίσκεται σε υπολανθάνουσα μορφή, όμως παρόλα αυτά δεν υφίσταται δικαιοσύνη στη γενική της διάσταση.[608] Ειδοποιό γνώρισμα της αρνητικής ειρήνης είναι το τι προσλαμβάνεται διά της θέασης ενός φαινομένου, δηλαδή το αν μπορεί κανείς να εντοπίσει ορατές και ευκρινείς εκδηλώσεις διένεξης, γεγονός που παραπέμπει σε μία επιφανειακή και επιδερμική προσέγγιση καταστάσεων. Ως εκ τούτου, η αρνητική ειρήνη υπάρχει ως στατική διάσταση μιας επιφάνειας, εμπερικλείοντας δυνάμει πέρα από αυτήν στη θεσμική της διάρθρωση τα σπέρματα ή τα ψήγματα σύγκρουσης, που υφιστάμενα ως πυρηνικό στοιχείο και θα μπορούσαν να αναζωπυρωθούν ανά πάσα στιγμή με την εκδήλωση των προς τούτο κατάλληλων ερεθισμάτων.[609]

Επομένως, η εννοιολογική θεμελίωση των εννοιών εκλαμβάνεται ως ουσιώδους σημασίας, καθώς εν συνεχεία τούτοι οι όροι και οι όποιες αναφορές περιλαμβάνουν, θα επιχειρηθεί να εξεταστούν ως προς τη συνάφειά τους με την υπό μελέτη περίπτωση, προκειμένου να λειτουργήσουν ως μέγεθος ανάλυσης και δυνάμει εφαρμογής, προϋποθέτοντας την εμπέδωσή τους σε ένα, ενδεχομένως μακρό, ορίζοντα χρόνου.

IV.B.4. Η δομική βία ιδωμένη ως αντιστροφή της ειρήνης

Η προσέγγιση της «δομικής βίας» αναφέρεται στους παράγοντες που είναι ικανοί να αναστείλουν την κοινωνική ειρήνη και που οδηγούν σε φαινόμενα διακρίσεων στις σχέσεις των ανθρώπων ως μελών μιας οργανωμένης κοινωνίας. Ο προσδιορισμός του μεγέθους ειρήνη στις πραγματικές της διαστάσεις προεκτείνεται και αποτυπώνεται ως μια αντιστροφή της δομικής βίας.

---

[607] Anubhuti Dwivedi (2019) Peace in Economic Equilibrium: A Micro-Perspective στο *Handbook of Research on Promoting Peace Through Practice, Academia, and the Arts* (επιμ. Lutfy, Mohamed Walid, Toffolo, Cris), Oxford University Press, σ. 427 – 440 (429)

[608] Rama Mani (Reparation as a component of transitional justice: Pursuing 'Reparative Justice' in the aftermath of a violent conflict στο *Out of the Ashes: Reparation for Victims of Gross and Systematic Human Violations* (επιμ. Koen Feyter, Marc Bossuyt, Stephan Parmentier, Paul Lemmens), Intersentia, Antwerpen – Oxford, σ. 53 – 82 (55)

[609] Σε αυτή την οπτική ο Martin Luther King εστιάζει, υποστηρίζοντας πως «η ειρήνη δεν είναι απλώς η απουσία μιας αρνητικής δύναμης – ο πόλεμος, η τάση, η σύγχυση, αλλά είναι η παρουσία μιας θετικής δύναμης – η δικαιοσύνη κ.ά.». βλ. Martin Luther King, Clayborne Carson, Ralph E. Luker, Pete Holloran, Penny A. Russell (1997) *The Papers of Martin Luther King, Jr, Vol. III, Birth of a new age*, December 1955 – December 1956, University of California Press, σ. 208

Το πλαίσιο της δομικής βίας επιτρέπει την ενασχόληση με πτυχές και διαστάσεις της βίας εν γένει και την προσέγγιση συγκρούσεων στον πυρήνα τους, δηλαδή στη ρίζα τους, παρά απλώς στα απτά, ορατά, ευκρινή τους αποτελέσματα. Η θεωρία του θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως αναφέρεται σε έναν ελλείπων δρώντα ή σε ένα εν απουσία υποκείμενο[610], με την έννοια ακριβώς πως η δομική βία δεν περιλαμβάνει κάποιο συγκεκριμένο άτομο, το οποίο πράττει και ένεκα της δράσης του να εντοπίζεται κάποιο αποτέλεσμα. Ως μεγάλη εικόνα είναι ιδωμένη η βία στη δομή της κοινωνίας και εξ' αυτού προκύπτει πως δεν είναι απαραίτητη η προσωπική δράση ενός συγκεκριμένου δρώντα ή η άμεση εμπλοκή του για να παραχθεί ως ορατή εκδήλωση βίας.

Η έννοια της δομής και ο συσχετισμός της προς την ειρήνη δεν περιλαμβάνει απαραιτήτως την ύπαρξη μεμονωμένων δρώντων ή ατομικών συμπεριφορών. Αυτό σημαίνει πως η βία είναι ικανή να παραχθεί και συνεπώς να αναπαραχθεί ή και να αναπαράγεται, ακόμη και από μόνη της, χωρίς συγκεκριμένους δρώντες, ακριβώς γιατί τούτη προέρχεται από τη διάρθρωση, τη δομή του εν εξελίξει φαινομένου. Η βία, συνεπώς, είναι αποτέλεσμα, απότοκος, απόρροια της δομής, ενώ ο εκάστοτε δρών μέσα από τη δράση του καθίσταται ικανός να μετουσιώσει τη βία και ως εκ τούτου να προσλάβει υπόσταση.

Η ερμηνευτική, κατά τα ανωτέρω, προσέγγιση της βίας, προσεγγίζεται σε μια διασταλτική οπτική, στον ίδιο ορίζοντα με αυτόν της ειρήνης, που περιλαμβάνει και τις ίδιες τις πολιτικές και τις δράσεις που κατευθύνονται προς την ανθρώπινη κατανόηση, τη συνεργασία, τη διευθέτηση και διαχείριση διενέξεων σε μια «αειφόρο» πορεία, της οποίας το τέλμα θα μπορούσε να εντοπίζεται στην προαγωγή όλων εκείνων των στοιχείων, που εν τέλει θα την καθιστούν πραγματοποιήσιμη. Τοιουτοτρόπως, δεν είναι απλώς η απουσία ενεργού βίας, αλλά και η απουσία δομικής βίας.

Συνεπώς η βία υπ' αυτή την προσέγγιση τείνει να προσεγγίζεται με έναν πιο διευρυμένο φακό, παραπέμποντας στους παράγοντες που υφίστανται σε μία κοινωνία, ειδικότερα στις δομές των κοινωνικών θεσμών, οι οποίοι είναι σε θέση να παράγουν βία ανάμεσα στα άτομα, τους πολίτες, τις κοινωνικές ομάδες και τα επιμέρους διάφορα κοινωνικά σύνολα. Αυτή η βία, εφόσον εντατικοποιηθεί και παγιωθεί, συνιστά την κινητήριο δύναμη ανάφλεξης, η εκδήλωση της οποίας σε μια εξελικτική πορεία μπορεί να αναστείλει την εσωτερική συνοχή και την εσωτερική ειρήνη. Κατ' επέκταση να λειτουργήσει ως παράμετρος γένεσης συγκρουσιακών φαινομένων. Η δομική βία, εφόσον θεσμοθετείται, οριοθετεί το πλαίσιο της ζωής των ατόμων βάσει κοινωνικών διακρίσεων και παρεκκλίσεων από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες.

---

[610] Peter Lawler (1995) *A Question of Values: Johan Galtung's Peace Research, Critical Perspectives on World Politics*, Lynne Rienner Publishers, σ. 80 - 81

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο υποστηρίζεται από τον Galtung πως η συχνή, με την έννοια της καθημερινής διαδικασίας υιοθέτηση του όρου ειρήνη μπορεί να παραπέμπει σε μια μη ρεαλιστική παράσταση του κόσμου. Τούτο ακριβώς έγκειται στο γεγονός πως η ίδια η έννοια της ειρήνης υπονομεύεται από την καθημερινότητα της πραγματικότητας, η οποία μεταχειρίζεται και αποδίδει σημασιολογικά και ερμηνευτικά ακριβώς το αντίθετο, μέσα από τη λειτουργικότητα των λέξεων «βία», «αδικία», «βιαιοπραγία», «κακοποίηση», «αλληλοσπαραγμός», «σύγκρουση», «πάλη», «έριδα», «διέξενη», «κακομεταχείριση», «εκμετάλλευση», «σύγκρουση», «σύρραξη», «αντινομία», «μάχη», «πόλεμος». Υπ' αυτό το πρίσμα εξηγεί ο Galtung πως οι διάφοροι όροι που αντιφάσκουν την ειρήνη θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν βασικά τον μη εν αρμονία, εν συμμετρία, σύμπνοια και ειρήνη ευρισκόμενο κόσμο.[611]

IV.B.5. Ορίζοντας τη βία στην «κατατετμημένη» εκδοχή της

Με βάση την ανωτέρω οπτική, η έννοια, η κατανόηση και η δυνάμει πραγμάτωση του μεγέθους ειρήνη περιλαμβάνει πρωτίστως την αποσαφήνιση του όρου βία. Ο κύριος προβληματισμός που αναπτύσσεται εν προκειμένω ως προς τους δύο αυτούς όρους έγκειται στην παρατήρηση μιας καθημερινότητας της ανθρώπινης ζωής που δεν αντιλαμβάνεται ως ειρήνη απλώς και μόνο την απουσία πολεμικής αναμέτρησης, ένοπλης σύγκρουσης, διαμάχης ή καταστάσεων, κατά τις οποίες δεν είναι εμφανής η παρατήρηση συνθηκών καταπίεσης και στέρησης δικαιωμάτων. Συνεπώς, εφόσον η ειρήνη δεν συνιστά μέρος της ως άνω περιγραφής, μπορεί κανείς να επισημάνει την καταρχήν διάκριση, που κατέγραψε και προσέδωσε το νοηματικό σημαινόμενο στις λεκτικές αποδόσεις της αρνητικής και της θετικής ειρήνης.

Σε μια ιδιότυπη γραμματική της βίας ως προς τις αιτιώδεις σχέσεις, η οποία διακρίνει εκείνην της άμεσης από τη δομική, αποδίδονται από τον J. Galtung, σε τρία μέρη, τα οποία δεν θα αναφέρονται στη συνήθη σχέση υποκείμενο, δράση και αντικείμενο, αλλά σε μια κατατετμημένη εκδοχή της, η οποία αντιλαμβάνεται το παραγόμενο αποτέλεσμα, δηλαδή τη συνθήκη γέννησης της βίας χωρίς απαραιτήτως να υφίσταται ένας δρώντας, τουτέστιν ένα υποκείμενο.[612] Η κατατετμημένη[613] βία αποδίδεται, κατά Galtung, ως δομική βία γιατί αφενός δεν είναι υποκειμενική, δηλαδή τα αίτιά της δεν προκύπτουν από τη δράση ενός υποκειμένου και δεν εξαρτώνται από αυτήν, αλλά υποβόσκει αυτή στις δομές του συστήματος.

[611] Johan Galtung (1969) Violence, Peace and Peace Research, International Peace Research Institute, *Journal of Peace Research*, Vol.6, No.3, σ. 167 – 191
[612] Johan Galtung (2005) Violence, Peace and Peace Research στο *Peace Studies: Critical Concepts in Political Science*, Volume 1, (επιμ. Matthew Evangelista), Routledge, σ. 21 - 52
[613] Mark Vorobej (2016) *The Concept of Violence*, Routledge, σ. 112

Ως χαρακτηριστικά της δομικής βίας εντοπίζονται η έμμεση έκφρασή της και η αντικειμενική, συστηματική καταπίεση που εξ' αυτής προκύπτει, κατανεμημένη σε συγκεκριμένες ομάδες. Η έννοια της δομής εξηγεί το γεγονός πως εφόσον παρατηρείται και διαιωνίζεται ένα πλαίσιο ανισότητας στην κοινωνία, το οποίο επεκτείνεται στις δομές, αλλά και ως παραγωγή των δομών, λειτουργεί προς την κατεύθυνση της περιχαράκωσης των ατόμων. Η έννοια της κατατετμημένης βίας δεν σημαίνει πως αποκλείεται η παρουσία υποκειμένου, αλλά πως το υποκείμενο δεν είναι απαραιτήτως ορατό.

Η βία, σύμφωνα με την πιο πάνω προσέγγιση, ορίζεται ως η αιτία της διάστασης μεταξύ του όντος και του δυνάμει, δηλαδή μεταξύ αυτού που θα μπορούσε να είναι και αυτού που είναι. Η αντίληψη, κατά τα ανωτέρω, της βίας την αποδίδει ως μοχλό που αυξάνει την απόσταση όντος και δυνάμει και αυτό ακριβώς που αναχαιτίζει τη μείωση της απόστασης μεταξύ τους. Τοιουτοτρόπως, υποστηρίζεται όταν «η δυνατότητα είναι μεγαλύτερη από την πραγματικότητα είναι εξορισμού φευκτή και όταν είναι φευκτή, τότε η βία είναι παρούσα».[614]

Στην έννοια της βίας διακρίνεται η σωματική από την ψυχική. Ως ψυχική ορίζεται εκείνη που ασκείται στην ψυχή του ατόμου, περιλαμβάνουσα στα εγγενή χαρακτηριστικά της το ψέμα, την πλύση εγκεφάλου, την απειλή, τη χειραγώγηση, δεδομένα αποσκοπώντα στην απομείωση των διανοητικών δυνατοτήτων.

Σε σχέση με το πεδίο των διεθνών σχέσεων και τον τρόπο λειτουργίας των κρατών στο διεθνές σύστημα αναφορικά προς την έννοια της βίας, ο Galtung υιοθετεί τον όρο «ακρωτηριασμένη» ή «κατατετμημένη» (truncated) βία, προκειμένου να αποδώσει ή σε κάποιο βαθμό να αντικατοπτρίσει το ενυπάρχον στοιχείο της απειλής χρήσης βίας. Τον ανωτέρω όρο χρησιμοποίησε ο Galtung για να εξηγήσει τον τρόπο λειτουργίας ενός κλασσικού μοτίβου, εκείνου της ισορροπίας ισχύος ως επιδιωκόμενο ισοζύγιο δυνάμεων. Η πρακτική εφαρμογή της αντανακλάται διά του ως άνω όρου και τούτο γιατί και μόνον η απειλή χρήσης φυσικής βίας, δηλαδή διανοητικής βίας που ασκείται κατά τρόπο έμμεσο, συνιστά μορφή ψυχολογικής βίας που περιορίζει κατά ταύτα την ανθρώπινη δράση.[615]

Πέραν τούτων, ως ανάγλυφη προέκταση στη συλλογιστική σημειώνεται και η καταστροφή των αγαθών. Ως έκφραση της βίας, αν και εκφυλισμένη, προοιωνίζει και προκαταβάλλει την καταστροφή της ανθρώπινης ύπαρξης. Θα μπορούσε, συναφώς, να υποστηριχθεί πως εφόσον τα αντικείμενα με τα οποία είναι συνδεδεμένη και συνυφασμένη η ζωή των ατόμων, η ιστορία, η καθημερινότητα τους, εάν τούτα καταστραφούν ή τελούν σε

[614] Johan Galtung (1969) Violence, Peace and Peace Research, International Peace Research Institute, *Journal of Peace Research*, Vol.6, No.3, σ. 167 – 191 (169)
[615] Johan Galtung (1969) Violence, Peace and Peace Research, International Peace Research Institute, *Journal of Peace Research*, Vol.6, No.3, σ. 167 – 191 (170)

μια κατάσταση οιονεί σύνθλιψης, όπερ εγγράφεται ως βία στον ορίζοντα των ατόμων, στη σχέση τους με τον χώρο, τον τόπο, όπως και στην προβολή του μέλλοντός τους.

Στην τυπολογία του εκείνο, το οποίο καθίσταται κομβικής σημασίας είναι πως υπάρχει σαφώς το περιθώριο, ακόμη και εάν δεν υπάρχει άσκηση άμεσης βίας σε μία κατά μέτωπο αναμέτρηση, τούτη να υφίσταται ως δομική τοιούτη συνιστώσα. Σε ένα κρατικό περίγραμμα, μια τέτοια αντίληψη παραπέμπει σε σχέσεις εξουσίας και στον άνισο καταμερισμό ισχύος, που επιτρέπει σε άτομα να έχουν πρόσβαση σε συγκεκριμένες ευκαιρίες, ενώ αποστερεί άλλα από αυτές, θέτοντας επί της ουσίας τις αφετηρίες της κοινωνικής ανισότητας, όπως τούτη μπορεί να εγγράφεται στο γεγονός της αδυναμίας ή στη μη πρόσβαση σε στοιχειώδη εκπαιδευτικά πλαίσια ή σε υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης ή φαρμακευτικής αρωγής και φροντίδας, στην ύπαρξη ποσοστών αναλφαβητισμού, στην άνιση κατανομή των εκάστοτε και κάθε λογής πόρων, στον διαμοιρασμό της εξουσίας, καθώς και στη στέρηση ατόμων από τις βασικές ελευθερίες και δικαιώματα. Οι ως άνω αναφορές συνιστούν και αναδεικνύουν ανάγλυφα πτυχές της δομικής βίας.

Συνεπώς, η δομική βία ενυπάρχει όταν εθνικότητες, άτομα, μέλη μιας ομάδας ή άτομα διαφορετικού φύλου έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε αγαθά, πηγές και δυνατότητες από άλλες εθνικότητες, άτομα, μέλη μιας ομάδας ή άτομα διαφορετικού φύλου, δημιουργώντας κατά ταύτα μια κατάσταση άνισου καταμερισμού ή εν γένει ανισορροπίας, η οποία είναι ενσωματωμένη στις δομές που διέπουν μια κοινωνία, είτε αυτές είναι κοινωνικές ή οικονομικές, ή ακόμη και στο πολιτικό σύστημα των διαφόρων εν προκειμένω κρατικών οντοτήτων. Αυτές οι τάσεις και οι προσανατολισμοί υπήρξαν περισσότερο εμφανείς και διακριτές στις περιπτώσεις εφαρμογής φυλετικών διακρίσεων ήτοι apartheid ή επιλεκτικής και διακριτικής αντίληψης ισότητας σε μια κοινωνία, όπου ένεκα των παραδόσεων ορισμένες ομάδες τείνουν να γίνονται αντιληπτές ως κατέχουσες εν τοις πράγμασι προνομιακή θέση έναντι άλλων.

IV. Γ. Εμπέδωση κρατικής οντότητας ως κρίσιμη διασταύρωση

«Δόξαν και ευχαριστίαν αναπέμπομεν εν Σοι Κύριε ότι διήλθομεν διά πυρός και ύδατος και εξήγαγες ημάς νικητάς. Τα νέφη της δουλείας διελύθησαν και ήλιος ελευθερίας καταυγάζει τους κυπριακούς ουρανούς. Νύξ αιώνων παραχωρεί την θέσιν της εις το γλυκύ φως της ημέρας».[616]

IV. Γ.1. Σημεία της διαδοχής αιτιακών επιδράσεων στην κυπριακή περίπτωση

Στο παρόν κεφάλαιο κατεγράφησαν το θεωρητικό σχήμα που αναφέρεται στην προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού, οι βασικές παραδοχές του, αλλά και μια καταρχήν αποτύπωση της αντίληψης περί του τι ορίζεται ως θεσμός. Η Elizabeth Sanders αναφερόμενη στην εξελικτική πορεία των θεσμών και τις λειτουργικές συνδέσεις τους προς την κοινωνία, στοιχείο το οποίο συνιστά θεμελιώδη άξονα του ιστορικού θεσμισμού, υποστηρίζει πως για την κατανόηση των δράσεων όλων των διαφορετικών πολιτικών δρώντων είναι σημαντική η «συνειδητοποίηση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού, καθώς και ο αυθεντικός, διακριτός πολιτισμός και τα προβλήματα εντός των οποίων ανέκυψε».[617]

Επ' αυτού του σκεπτικού το ιστορικό πλαίσιο που προηγήθηκε, όπως και οι αντικρουόμενες στοχεύσεις επιμέρους δρώντων λειτουργούν ως αιτιολογική βάση ως προς την οικοδόμηση της υπό διαμόρφωση κρατικής οντότητας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, αντανακλώντας τον τρόπο εμπέδωσης του θεσμικού της περιγράμματος. Το ιδιότυπο θεσμικό περίγραμμα του εμπεδωθέντος υποκειμένου διεθνούς δικαίου και όλως ιδιαιτέρως της συνταγματικής του διάρθρωσης συνιστούν έναν συγκερασμό θέσεων μεταξύ διεθνούς δικαίου, και εκείνης της ασφάλειας και της ισχύος.

Σημειώνεται πως ο θεσμισμός ως συγκεκριμένη προσέγγιση φιλοδοξεί να νοηματοδοτήσει το πώς θεσμοί, όπως η νομοθετική εξουσία, η εκτελεστική, η δημόσια διοίκηση ή η δικαιοσύνη εκδηλώνονται, λειτουργούν και μεταβάλλονται.[618] Επί της ουσίας το ενδιαφέρον της ανωτέρω προσέγγισης στρέφεται, κατά το μάλλον ή ήττον, στην κατασκευή, διατήρηση και προσαρμογή των θεσμών και άρα επικεντρώνεται στη μακροχρόνια εξέλιξη και στα αποτελέσματά τους σε ένα συνονθύλευμα διαδράσεων μεταξύ των εκάστοτε

---

[616] Εκ του λόγου του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου κατά την 2αν Μαρτίου 1959, όταν πλήθος αλαλάζων με ενθουσιασμό τον υποδέχθηκε μετά την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου.

[617] Elizabeth Sanders (2006) Historical Institutionalism στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. R.A.W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 39 – 55 (39)

[618] Johan P. Olsen (2010) Change and Continuity: An Institutional Approach to Institutions of Democratic Government στο *Comparative Administrative Change and Reform. Lessons Learned* (επιμ. Jon Pierre, Patricia W. Ingraham), McGill – Queens University Press, σ. 15 – 50 (21)

δρώντων, τόσο εντός των θεσμών, όσο και των εκ των έξω αμφισβητούντων αυτούς.[619] Η δε προσέγγιση της δομικής βίας εστιάζει ως προς τη δημιουργία θεσμικού πλαισίου στον τρόπο, με τον οποίο ενδεχομένως να εμπεριέχονται στη δομή του σπέρματα σύγκρουσης, τα οποία υφιστάμενα στο κοινωνικό συγκείμενο να είναι σε θέση δυνητικά να δρομολογούν συνθήκες περαιτέρω διαίρεσης και ανισότητας.

Αναφορικά προς την περίπτωση μελέτης, η γέννηση του κράτους ως θεσμικός οργανισμός αποτελούσε μια εξαιρετικά σημαντική τομή, για την οποία δεν ελήφθη υπόψη η θέση ύπαρξης κρατικού λαού, εν προκειμένω του αποικιακού υποκειμένου, διά της παραβίασης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Υπογραμμίζεται πως αυτό εκ προοιμίου συνιστά στοιχείο, το οποίο εκβάλλει σε μια κατάσταση μη κανονικότητας, πράγμα το οποίο και ανεδείχθη κατά τρόπο συγκρουσιακό ήδη από τη στιγμή γέννησης του κράτους ως συνέχεια μιας προηγηθείσας πορείας ένοπλης αντιπαράθεσης, ενισχύοντας τον διεθνικό χαρακτήρα της. Τοιουτοτρόπως, ανεξαρτήτως της μεταβλητής των στοχεύσεων των επιμέρους δρώντων, οι οποίες εκ των πραγμάτων και βάσει της ιστορικής διαδρομής, δεν συνυφαίνονταν, η συνταγματική διάρθρωση, όπως τούτη εγγράφεται, δεν ήταν ικανή να δημιουργήσει δεδομένα συνέργειας του λαού, αλλά να διαιωνίσει και να μεγεθύνει την πτυχή της διαίρεσης.

Η διαδικασία τούτη είχε ως αποτέλεσμα την οικοδόμηση ενός κράτους, του οποίου το βασικό πλαίσιο οδηγούσε εκ προοιμίου σε διεργασίες εν τοις πράγμασι ακύρωσης της ανεξαρτησίας της οντότητάς του και των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών που περιλαμβάνονται στην έννοια του κράτους ως ιστορική διαδρομή. Όπως κατεδείχθη σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο κύριος πυλώνας του κράτους, δηλαδή η συνταγματική του δομή στερείτο της βασικής προϋπόθεσης οικοδόμησης υποκειμένων διεθνούς δικαίου, που είναι ο φορέας της εξουσίας. Ως φορέας εξουσίας καταγράφεται αυτονοήτως ο ίδιος ο λαός.

Το αποικιακό υποκείμενο στη θεσμική του πραγμάτωση στο νέο κρατικό οικοδόμημα απαλείφθηκε. Η ίδια η απάλειψη συνιστά το αποτέλεσμα μιας αλληλουχίας γεγονότων και δράσεων σε μια προοδευτική διαδρομή. Σημεία της αλληλουχίας εκπορεύονται από τη βρετανική αποικιακή πολιτική, όπως τούτη αποτυπώθηκε στο διάστημα των 80 ετών αποικιακής κατοχής της νήσου. Με όρους ιστορικού θεσμισμού το γεγονός ότι το σύνταγμα του κράτους παραγνώριζε την έννοια λαός και αντ' αυτού υιοθέτησε τον δικοινοτισμό υπήρξε προϊόν ιστορικών, αλλά και διεθνοπολιτικών διεργασιών, στη διάρκεια των οποίων συνετελέσθηκαν κατά τρόπο σταδιακό βήματα, τα οποία οδηγούσαν το εν προκειμένω συλλογικό υποκείμενο προς αυτή την κατεύθυνση.

---

[619] Elizabeth Sanders (2006) Historical Institutionalism στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. R.A.W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 39 – 55 (42)

Εξ' αυτού προκύπτει πως αφενός ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκε το υποκείμενο διεθνούς δικαίου αφίστατο μιας βασικής συνθήκης, που αναφέρεται στην εμπέδωση δημοκρατικών θέσμιων και αφετέρου παραπέμπει στη μετααποικιακή νομιμοποίηση. Ως εμπράγματη διάθλαση της νομιμοποίησης είναι και, προϊόντος του χρόνου, η αντίληψη περί υπεράσπισης του κρατικού οικοδομήματος εν τω συνόλω του και όχι των στοχεύσεων των επιμέρους κοινοτήτων, οι οποίες προσανατολίζονταν η κάθε μία στις χώρες αναφοράς τους, δηλαδή οι Ελληνοκύπριοι στην Ελλάδα και αντιστοίχως οι Τουρκοκύπριοι στην Τουρκία.

Ως μία κυνικά διατυπωθείσα, αλλά ευφυώς περιγράφουσα την ως άνω ατμόσφαιρα αποστροφή θα ήταν η λεκτική αναφορά περί του μειωμένου ενδιαφέροντος για την υπεράσπιση της σημαίας της κρατικής οντότητας. Τούτο σημαίνει πως οι εν προκειμένω συνιδρυτές, εταίροι του κράτους, λαός και εθνότητες, δεν είχαν ως βασική στόχευση την προαγωγή του κοινού οφέλους, όπως τούτο αποτυπώνεται κατά τη συσπείρωση γύρω από τη σημαία, αλλά στην πρόσληψη μεμονωμένου οφέλους και προνομιακής αντιμετώπισης του εκλαμβανόμενου ως συλλογικού εθνικού εαυτού συνυφασμένου και ταυτισμένου προς την κοινότητα. Το στοιχείο αυτό, ιδιαιτέρως σε διφυείς δομές, παραπέμπει σε σχέσεις κόστους οφέλους, αντί τούτων του αμοιβαίου οφέλους. Συναφώς, το αποτέλεσμα της νίκης ή της αντίληψης, δηλαδή της παράστασης «νίκης» ή μικρότερου ή μεγαλύτερου «οφέλους» του ενός θεσμικού εταίρου εκλαμβάνεται ως απώλεια για την «άλλη πλευρά».

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο η θεσμική διάρθρωση, διά της εγγραφής της ως παραμέτρου δομικής βίας, δεν κοινωνεί την ενότητα και τη συνεργασία, αλλά καλλιεργεί συνθήκες για ανάδειξη στιγμιαίων πύρρειων νικών για το κάθε μέρος, η δυσαρέσκεια εκ των οποίων πυροδοτεί ή είναι ικανή να πυροδοτήσει τη σύγκρουση, ιδιαιτέρως όταν τούτη υποδαυλίζεται και εκ των εξωτερικών πολιτικών κέντρων. Αυτό αποτυπωνόταν και στο γεγονός πως η κάθε μία πλευρά, αντιλαμβανόμενη τον εαυτό της ως έχουσα διαφορετική στοχοθεσία και προσδοκία, δεν συνέβαλλε στην καθημερινή λειτουργία του κράτους και ως εκ τούτου στην ομαλή πορεία του.

Η εκδήλωση της κρατικής οντότητας ως θεσμική πραγμάτωση, αν και επεχείρησε τεχνηέντως και φαινομενικώς να συγκεράσει εκ διαμέτρου αντίθετες οπτικές δρώντων, δεν κατάφερε να υπερνικήσει τη βασική συνθήκη των εθνικών προσανατολισμών, δηλαδή την ευθυγράμμιση αμφοτέρων των μερών με την εξυπηρέτηση του εθνικού τους συμφέροντος και της αντίληψης της ασφάλειάς τους να προτάσσεται, κατά τρόπο όμως διαχωρισμένο, διαχωριστικό και σαφώς αποκλίνοντα.

Οι θεσμοί ως πυρηνικό στοιχείο του ιστορικού θεσμισμού υποστηρίζεται πως «μπορούν να διαμορφώσουν και να περιορίσουν πολιτικές στρατηγικές με σημαντικούς

τρόπους, αλλά είναι και οι ίδιοι επίσης το αποτέλεσμα (συνειδητό ή απρόθετο) σταθμισμένων πολιτικών στρατηγικών, πολιτικής σύγκρουσης και επιλογής».[620] Λαμβάνοντας υπόψη την ανωτέρω αναφορά μπορεί κανείς να διακρίνει πως το θεσμικό πλαίσιο δημιουργίας του υποκειμένου διεθνούς δικαίου απηχεί την προαναφερθείσα διάσταση, ως κατωτέρω.

Αφενός, η δημιουργία του κράτους αναίρεσε την ελληνική στρατηγική και τη λογική της εκδήλωσης του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου για αυτοδιάθεση και ένωση με την Ελλάδα. Στη συνταγματική του δομή ως θεμελιώδες άρθρο καταγράφεται η απαγόρευση άσκησης του κατά τα ανωτέρω δικαιώματος και άρα η στέρηση βούλησης του κράτους να επιλέξει ελευθέρως το μέλλον του, που αυτό σε περίπτωση εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής του ένας άνθρωπος μία ψήφος θα δρομολογούσε την ένωσή του με το ελλαδικό κράτος. Συνεπώς, ο θεσμός που δημιουργήθηκε ενταφίασε όλη τη συλλογιστική, επί της οποίας είχε αναπτυχθεί ο αντιαποικιακός αγώνας του ελληνισμού της Κύπρου. Τούτο δε αποκλειόταν στο διηνεκές και τυχόν επαναφορά ενός τέτοιου αφηγήματος ή τυχόν πραγμάτωση του θα σήμαινε και αυτονόητη εναντίωση στο ίδιο το κράτος.

Η ίδια η έννοια της δημοκρατίας περιλαμβάνει τον λαό, ο οποίος καθορίζει τις πολιτικές, δι' αντιπροσώπων εν προκειμένω, όταν το σύστημα διακυβέρνησης δεν παραπέμπει στην άμεση δημοκρατία. Συνεπώς, το πυρηνικό στοιχείο του πολιτεύματος συνιστά τον λαό, ο οποίος και αποφασίζει για κρίσιμες πολιτικές αποφάσεις.[621] Υπενθυμίζεται πως στην περίπτωση της Κύπρου η έννοια του λαού απέχει κατά κραυγαλέο τρόπο. Σημειώνεται πως, κάθε κρατική οντότητα, προκειμένου να καθίσταται αξιόπιστη ως προς τις λειτουργίες της, οφείλει να εδράζεται στην πολιτική νομιμοποίηση, δηλαδή στην αποδοχή της από την κοινωνία. Κατά τον Georg Jellinek, σε μια τελολογική προσέγγιση, το κράτος συνιστά μια ενότητα, η οποία αποτυπώνει τη θέληση των πολιτών. Η δημιουργία της δε αντανακλά την κοινωνική συμφωνία, το κοινωνικό consensus, εκ του οποίου υποστασιοποιείται το κρατικό οικοδόμημα.[622] Αυτό σημαίνει πως η υποστήριξη από τον λαό συνιστά στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ, προκειμένου ένα πολιτικό σύστημα να μπορέσει να διατηρήσει την ύπαρξή του και να επιβιώνει διαχρονικά, ενώ ένα καθεστώς, το οποίο δεν

[620] Kathleen Thelen, Sven Steinmo (1992) Historical institutionalism in comparative politics στο *Structuring Politics, Historical Institutionalism in Comparative Analysis* (επιμ. Sven Steinmo, Kathleen Thelen, Frank Longstreth), Cambridge Studies in Comparative Politics, Cambridge University Press, σ. 1 – 33 (10)

[621] Barry Holden (1993) Defining Democracy στο *Introducing Government, A Reader* (επιμ. Ralph Young, Chris Binns, Martin Burch, Douglas Jaenicke, Michael Moran), Manchester University Press, σ. 7 – 13 (8)

[622] Dieter Grim (2012) Types of constitution στο *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law* (επιμ. Michel Rosenfeld, András Sajó), Oxford University Press, σ. 98 – 133 (102)

εκδηλώνει την αναγκαία υποστήριξη, επαφίεται στον καταναγκασμό ή στην επιβολή, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις δικτατορικών ή αυταρχικών δομών εξουσίας.[623]

«Το δε θεσμικό πλαίσιο είναι ικανό να καθορίσει και τον βαθμό της πολιτικής ενσωμάτωσης σε μια χώρα», όπου το τελευταίο σημαίνει πως η υποστήριξη του συστήματος από το κάθε άτομο, αλλά και σε συλλογικό επίπεδο, είναι αναγκαία συνιστώσα της επιβίωσής του, η οποία αναπτυσσόμενη μειώνει τον παράγοντα επαναστατικών ή ανατρεπτικών μεταβολών, δυσαρέσκειας μεταξύ των πολιτών, καθώς και διαδικασίες εμπέδωσης πολλαπλών διακρίσεων.[624] Κατ' επέκταση η πολιτική ενσωμάτωση συνδέεται πρωταρχικά με το δομικό – θεσμικό, συνταγματικό πλαίσιο και τις ομάδες που είναι συνδεδεμένες στην πολιτική ζωή, δηλαδή υπερασπίζονται το κοινό συμφέρον, το οποίο και γίνεται αντιληπτό ως κοινό τοιούτο, ανεξαρτήτως των επιμέρους εθνικών, θρησκευτικών ή άλλων ομάδων.

Συνεπάγεται εξ΄ αυτών πως οι πολιτικοί θεσμοί κατέχουν μια ιδιάζουσα θέση και ένα πολιτικό βάρος, αλλά και διαμορφώνουν οι ίδιοι το πώς και πόσο, δηλαδή σε ποιό βαθμό και κλίμακα θα συντελεστεί η αναγκαία ενσωμάτωση του πληθυσμού στους θεσμούς και στο κρατικό οικοδόμημα. Τούτη δε η κατάσταση, ιδιαιτέρως σε κοινωνίες, όπου υπάρχουν διάφορες εθνικές ή θρησκευτικές ομάδες, σαφώς επιτείνεται. Ο Robert O. Keohane υποστηρίζει πως οι θεσμοί δεν ενσωματώνουν μόνο κοινές συμφωνίες, αλλά επίσης συμβάλλουν στις κρατικές διεργασίες εν γένει, δεδομένου πως οικοδομούν ένα αμοιβαίως επιθυμητό αποτέλεσμα, λόγω ακριβώς του γεγονότος πως ενσωματώνουν ένα πλαίσιο για μακροπρόθεσμη συμφωνία.[625]

Το κυπριακό κράτος γεννήθηκε ως προϊόν παραβίασης της λαϊκής κυριαρχίας. Θεμελιώδες, κατά ταύτα, χαρακτηριστικό του ήταν η άρνηση της αρχής της πλειοψηφίας, γεγονός το οποίο ενταχθέν στις δομές του κράτους συνιστούσε αφ' εαυτού στοιχείο παραγωγής βίας. Ούτως ή άλλως, εφόσον το Σύνταγμα υπήρξε δοτό, δεν προήρχετο από λαϊκή ετυμηγορία και ο λαός δεν ερωτήθη για τη διαμόρφωσή του και δεν ερωτήθει για την αποδοχή του, συνιστούσε ένα περαιτέρω στοιχείο δομικής βίας. Όπως υποστηρίζει ο Γιώργος Τενεκίδης, «Το δοτό Σύνταγμα, μη επιδεκτικό τροποποιήσεων θα έπρεπε να είναι κατά τις συμφωνίες απαρασάλευτο στον αιώνα τον άπαντα».[626] Η δομική βία που εμπέδωνε το διχοτομικό στοιχείο του συντάγματος εκκινούσε από την πολιτισμική βία που ασκήθηκε

---

[623] Jean Blondel (1995) *Comparative Government, An Introduction*, Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, σ. 62

[624] Jean Blondel (1995) *Comparative Government, An Introduction*, Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, σ. 62

[625] Robert J. Art, Robert Jervis (2000) *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (επιμ. Robert J. Art, Robert Jervis), Longman, σ. 6

[626] Γιώργος Κ. Τενεκίδης (1981) Διεθνοποίηση και αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού. Πριν και μετά την τουρκική εισβολή στο *Κύπρος. Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της* (επμ. Γιώργος Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης), Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σ. 195 – 326 (218)

προηγουμένως από τη βρετανική διοίκηση στο σύνολο του πληθυσμού, προκειμένου να εξυπηρετηθούν αποικιοκρατικές στοχεύσεις κυριαρχίας.

Με την έννοια της πολιτισμικής βίας καθίσταται αντιληπτή η συνειδητή προσπάθεια αξιοποίησης πολιτισμικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού, όπως η θρησκεία και η καλλιέργεια μιας διακριτής ταυτότητας, και η εν συνεχεία επιβολή της στο θεσμικό, συνταγματικό πλαίσιο, όπου και αποτυπώνεται πλέον ως δομική βία. Η δομική βία εκδηλώθηκε σε ελάχιστο χρονικό διάστημα ως άμεση βία, επιβεβαιώνοντας το τριγωνικό στοιχείο μιας αλληλοσυμπληρούμενης διαδικασίας παραγωγής και αναπαραγωγής της σε μια αέναη διαδρομή, ακριβώς λόγω των προβληματικών αφετηριακών συνιστωσών της.

Η επιβολή ενός μοντέλου «συναινετικής δημοκρατίας», που εφαρμόστηκε στην Κύπρο λόγω ακριβώς της δομής της κοινωνίας ήταν μη εφαρμόσιμο εν προκειμένω[627], αφού κατά τα ανωτέρω ήταν ετεροπροσδιορισμένο. Τούτο δε γιατί έλειπε ως βασική, δομική προϋπόθεση της προβολής και εκ μέρους της πολιτικής ηγεσίας της διατήρησης της ενότητας του κράτους και της συμβιβαστικής λογικής που είναι απαραίτητη για την σε βάθος χρόνου διάρκεια του κατά τα άλλα εύθραυστου πολιτικού, συνταγματικού πλαισίου, που υιοθετήθηκε. Στην εν λόγω περίπτωση το διχοτομικό στοιχείο δεν ενέπνεε κανένα εκ των μερών, εμπεδώνοντας έτι περαιτέρω ένα αντιθετικό παίγνιο. Τούτο δε γινόταν αντιληπτό, καθώς τα κέρδη του ενός ήσαν απώλειες του άλλου, ενώ κανένα μέρος δεν το αποδεχόταν, ούτε και επιθυμούσε τη συνέχιση του κράτους, όπως τούτο γεννήθηκε. Η υπονόμευση της κρατικής οντότητας ήταν εν προκειμένω δομικής υφής.

Η δημιουργία του κυπριακού κράτους εν τέλει δεν αποσκοπούσε στο να ικανοποιήσει στην ολότητά τους τις αξιώσεις των διαφόρων μερών, που εκ των πραγμάτων δεν θα μπορούσαν να υλοποιηθούν, αλλά να λειτουργήσει ως ένα πρώτο στάδιο, όπου η φαινομενικώς λύση του προβλήματος, τεχνηέντως θα αναπλαισίωνε το πρόβλημα, θα το διαιώνιζε, όπου για τη νέα λύση του θα χρειαζόταν η επιστράτευση σαφώς διαφορετικών μέσων και συνθηκών. Ως εκ των ανωτέρω αναδεικνύεται το εγγενές πως «η πολιτική συνιστά μια διαδικασία, η οποία στηρίζεται στις σχέσεις σύγκρουσης και συναίνεσης μεταξύ αλληλεξαρτώμενων ατόμων και συλλογικών δρώντων».[628]

Η προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού υποστηρίζει πως «είναι πιο διαφωτιστικό να μελετήσουμε τις ανθρώπινες πολιτικές διαδράσεις: α) στο πλαίσιο των δομών εξουσίας, οι οποίες είναι από μόνες τους ανθρώπινα δημιουργήματα και β) διαδοχικά, καθώς η ζωή

[627] Reed Coughlan (2000) Cyprus: From Corporate Autonomy to the Search for Territorial Federalism στο *Autonomy and Ethnicity. Negotiating Competing Claims in Multi-ethnic States*, Cambridge University Press, σ. 219 – 241 (226)

[628] Roland Czada (1992) Institutional Difference, Concepts of Actors, and the Rationality of Politics στο *Comparative Politics. New directions in theory and method* (επιμ. Hans Keman), VU University Press, σ. 101 – 119 (102)

βιώνεται, παρά να απαθανατίσουμε ένα στιγμιότυπο εκείνων των διαδράσεων σε ένα μόνο σημείο στο χρόνο, και σε απομόνωση από τις κανονιστικές δομές (θεσμούς) από τους οποίους προκύπτουν».[629] Ο Russel Hardin εστιάζοντας σε τρεις παράγοντες που προσδιορίζουν την έννοια της νομιμοποίησης σημειώνει πως στηρίζεται στο: «πώς προήλθε η εμφάνισή της, τι σημαίνει για εμάς ή την σχέση μας προς αυτό, τόσο ιστορικά, όσο και στο παρόν».[630]

Ρητώς καταγράφεται και συνιστά θεμελιώδες άρθρο του Συντάγματος πως το κράτος της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν μπορεί να ενωθεί με οποιοδήποτε άλλο κράτος. Το στοιχείο αυτό συνιστά αφ' εαυτού παραβίαση του δικαιώματος της κυριαρχίας, αυτοαναιρώντας την ίδια την έννοια, αφού δεν πραγματώνει το περιεχόμενό της, αλλά αντιθέτως το ακυρώνει. Η έννοια της κυριαρχίας αναφορικά προς έναν ανεξάρτητο κρατικό δρώντα ενσωματώνει το δικαίωμα του να αυτοδιαθέτει εαυτόν και να διαχειρίζεται κατά τρόπο ελεύθερο τις εξωτερικές του υποθέσεις και προσανατολισμούς. Πέραν τούτου, το στοιχείο της κυριαρχίας αυτοαναιρείται και από τον παράγοντα της εποπτείας τρίτων δυνάμεων, οι οποίες ως εγγυήτριες έχουν το δικαίωμα να παρέμβουν στις εσωτερικές του υποθέσεις σε περίπτωση που κατά την κρίση τους υπάρξει κατάσταση που διασαλεύει το θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος.

Η κλασσική βεμπεριανή αντίληψη περί του ορισμού του μοντέρνου κράτους ως «ανθρώπινης κοινότητας που αξιώνει το νομιμοποιημένο μονοπώλιο επί των μέσων εξαναγκασμού σε μια συγκεκριμένη εδαφική περιοχή», καθίσταται προφανές πως δεν ισχύει στην εν λόγω περίπτωση, όπως τούτη μπορεί να ειδωθεί ως «εδαφικοποίηση» της πολιτικής εξουσίας.[631] Σημειώνει περαιτέρω ο Βέμπερ πως η έννοια του εδάφους, επί του οποίου ασκείται το δικαίωμα της φυσικής βίας, αποδίδεται στους θεσμούς ή σε άτομα, εφόσον το ίδιο το κράτος το επιτρέπει, συνιστών εκ των πραγμάτων την πηγή της εξουσίας, η οποία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει βία.

Κρίνεται πως μια καθοριστική παράμετρος του κράτους είναι «η ιστορική μεταβλητή μαζί με τεχνολογίες και πρακτικές που παράγουν, ομαλοποιούν και διαχειρίζονται τον εδαφικό χώρο ως οριοθετημένο κλωβό, εντός του οποίου η πολιτική εξουσία εν συνεχεία ασκείται για να επιτύχει ποικίλες, λιγότερο ή περισσότερο επαρκώς ολοκληρωμένες και

---

[629] Elizabeth Sanders (2006) Historical Institutionalism στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. R.A.W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 39 – 55 (39)

[630] Russel Hardin (2009) Compliance, Consent and Legitimacy στο *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (επιμ. Carles Boix, Susan C. Stokes), Oxford University Press, σ. 236 – 255 (237)

[631] Max Weber (1946) Politics as a Vocation στο *From Max Weber: Essays in Sociology* (επιμ. H. H. Gerth, C. Wright Mills), Oxford University Press

μεταβαλλόμενες πολιτικές στοχεύσεις».[632] Σε αυτή τη συλλογιστική και με δεδομένη την εμπλοκή τρίτων στις υποθέσεις, εσωτερικές και εξωτερικές του κράτους, μπορεί κανείς να σημειώσει πως το μόρφωμα που δημιουργήθηκε δεν ανταποκρινόταν ούτε στη θεσμική έκφραση κρατικής εξουσίας, προσομοιάζοντας προς το βεστφαλιανό μοντέλο κράτους, που προσδιορίζεται από ένα σύστημα επισήμως κυρίαρχων, αναγνωρισμένων κρατών, που ασκούν έλεγχο επί αποκλειστικών εδαφικών ζωνών.

Περαιτέρω, υπογραμμίζεται πως «υπάρχουν ορισμένα προηγούμενα τοποθέτησης συγκεκριμένων υποχρεώσεων ή περιορισμών στο προτεινόμενο νέο κράτος από την ιδρυτική συνθήκη του ή επί κρατών που δεν συνιστούν μέρη σε Συνθήκες, αλλά δεν υπάρχει καμία άλλη παρόμοια περίπτωση όπου η μορφή της κυβέρνησης και η δομή του νέου κράτους να έχουν επιβληθεί με κάθε λεπτομέρεια από τις αντίστοιχες συνθήκες και την άσκηση των κρατικών εξουσιών περιορισμένες τόσο στο εσωτερικό και διεθνές πλαίσιο με τέτοιο τρόπο ώστε επί της ουσίας να καθίστανται υποκείμενες της βούλησης των εγγυητριών δυνάμεων».[633]

Ως εκ των ανωτέρω υπογραμμίζεται πως η ελληνική στόχευση, είτε της αυτοδιάθεσης, είτε της Ένωσης δεν επετεύχθη, αλλά η δημιουργία του κράτους την κατέστησε ανέφικτη, απραγματοποίητη και πλέον μη ρεαλιστική. Θα ήταν σημαντικό να σημειωθεί πως η δημιουργία του θεσμικού πλαισίου, τόσο ως κρατικής οντότητας, όσο και ως συνταγματικής δομής αφενός κατέστη εφικτή σε μια κρίσιμη περίοδο, αλλά και σε μικρό χρονικά διάστημα[634], ήτοι από τον Δεκέμβριο 1958 – Φεβρουάριο 1959, αλλά επίσης πως ως εκ της δομής της ήταν εξόχως προβληματική, διαιωνίζοντας το πρόβλημα, αντί να το επιλύει.[635]

Επ' αυτής της εκτίμησης είναι ενδιαφέρουσα η έκθεση, φέρουσα τον τίτλο «Analysis of the Cyprus Agreements» του State Department, όπου επισημαίνεται πως υφίσταται το

---

[632] Bob Jessop (2006) State and State Building στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. R.A.W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 111 – 130 (113)

[633] Criton G. Tornaritis (1980) *Cyprus and its Constitutional and other Legal Problems*, Nicosia, Βλ. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.kypros.org/Documents/Tornaritis/docs/nicosia.html

[634] Η μεταβολή της εκπεφρασμένης στρατηγικής διεφάνη στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ στο Παρίσι τον Δεκέμβριο του 1958, όταν και έκρινε ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος, Ευάγγελος Αβέρωφ, πως το ζήτημα θα έπρεπε να επιλυθεί σε διμερές πλαίσιο και εκτός των κόλπων του ΟΗΕ, δηλαδή δρομολογώντας κινήσεις αποδιεθνοποίησής του. Συναντώντας τον υπουργό Εξωτερικών της Τουρκίας, Φατίν Ρουστού Ζορλού προχώρησαν σε περαιτέρω διαβουλεύσεις στη Ζυρίχη, οι οποίες διαμόρφωσαν το θεσμικό πλαίσιο του κράτους.

[635] «Το αρχικό σχέδιο των συμφωνιών Αβέρωφ – Ζορλού συντάχθηκε από τουρκική υπηρεσία. Το δημοσιευμένο στο βιβλίο του Γ. Πεζμαζόγλου κείμενο σε ατελή γαλλικά είναι του Ζορλού και των υπηρεσιών του. Στα περιθώρια αναφέρονται σημειώσεις με το μολύβι του Ευ. Αβέρωφ. Και οι παρατηρήσεις Καραμανλή της 26.12.1958 δείχνουν πως το αρχικό σχέδιο ήταν τουρκικό». Γιώργος Κ. Τενεκίδης (1981) Διεθνοποίηση και αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού. Πριν και μετά την τουρκική εισβολή στο *Κύπρος. Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της* (επμ. Γιώργος Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης), Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σ. 195 – 326 (218)

ενδεχόμενο ένεκα του γεγονότος πως το σύστημα που εφαρμόστηκε στην Κύπρο δεν είχε δοκιμασθεί μέχρι εκείνης της στιγμής, αλλά και της περιπλοκότητας της Συμφωνίας με την οποία ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία να αναδειχθούν αδιέξοδα, δυσκαμψίες και παρατεταμένες καταστάσεις αστάθειας, συνθήκες οι οποίες αντί να επενεργήσουν ενωτικά ως γέφυρες και να αναπτύξουν τη συνεργασία των μερών, δρομολογούν αντίθετες πορείες.[636]

Για την αντίληψη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής καταγράφονται οι σχετικές δηλώσεις της 23ης και 25ης Φεβρουαρίου 1959, όπως και της 20ης Φεβρουαρίου 1962 στη Βουλή των Ελλήνων, οι οποίες παρουσιάζουν μια μυωπική εικόνα που είχε διαμορφώσει η τότε ελληνική ηγετική ομάδα ως προς την επιτυχία του εγχειρήματος[637], σαφώς μη έχοντας αποκρυσταλλώσει τη βασική στρατηγική του μέχρι τότε αντίπαλου δέους[638], παραγνωρίζοντας εν προκειμένω τη θέση πως οι νόμοι είναι νόμοι μόνο όταν υπάρχει κυρίαρχη βούληση «όχι δυνάμει της παραγραφής του χρόνου».[639]

---

[636] Ειδικότερα η έκθεση αναφέρει πως «…η Κυπριακή διευθέτηση, όπως ενσωματώνεται σε αυτά τα έγγραφα, εδραιώνει μια μόνιμη επιρροή της Ελληνικής, Τουρκικής και της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου στις υποθέσεις της Κύπρου και θεσμοθετεί τη θέση περί δύο κοινοτήτων ως δύο διακριτών οντοτήτων στο Κυπριακό πολιτικό σώμα. Τα διάφορα εργαλεία δημιουργούν εύλογο νέο έδαφος στην εμπέδωση συντάγματος και στις διεθνείς σχέσεις και την αποτελεσματικότητα πολλών από τις λύσεις που εντοπίστηκαν μπορεί κανείς να αξιολογήσει επί τη βάσει των πρακτικών ελέγχων, οι οποίοι και αναμένεται να λάβουν χώρα». The Bureau of Intelligence and Research (1984) Intelligence Report No. 8047: Analysis of the Cyprus Agreements, July 14, 1959, 1959: Cyprus and the State Department, *Journal of the Hellenic Diaspora, A Quarterly Review*, Vol. XI, No.4, σ. 9 – 33

[637] Στη συνεδρίαση της 23ης Φεβρουαρίου 1959 στη Βουλή των Ελλήνων, όπου συζητήθηκε το ζήτημα της υπογραφής των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου, ο τότε πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής υπεστήριξε πως «Είμαι βέβαιος ότι μεταξύ των δύο κοινοτήτων θα υπάρξη αρμονική συνεργασία, θα επικρατήση το πνεύμα της συνεργασίας, εις τρόπο, ώστε να καταστή δυνατόν και ομαλώς να λειτουργήσει το πολίτευμα, αλλά και να δημιουργηθεί μία ευημερία διά τον λαό της Κύπρου, λαμβανόμενον εν τω συνόλω του…Εάν, αντιθέτως, επικρατήση το πνεύμα της συνεργασίας και του κοινού συμφέροντος τότε όλα θα βαδίσουν καλώς. Διότι και εάν, προς αποτροπήν των καταχρήσεων, εθεσπίσθησαν διατάξεις, αι οποίαι ενδεχομένως δυσχεράνουν κάπως την λειτουργίαν του πολιτεύματος, εφόσον υπάρξη, πρυτανεύση ή συνείδησις του κοινού συμφέροντος, είμαι βέβαιος ότι, προιόντος του χρόνου, ουδόλως θα επηρεάζουν την ομαλήν λειτουργίαν του πολιτεύματος». Στην συνεδρίαση της 25ης Φεβρουαρίου 1959 ο τότε υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Αβέρωφ, υπεστήριξε πως «Και αρθέντος του Κυπριακού προβλήματος η συνεργασία θα είναι στενή και αδιατάρακτος, όσον και εάν δεν αρέση εις μερικούς. Και όταν θα υπάρξη συνεργασία των δύο Κυβερνήσεων και των δύο χωρών, η συνεργασία εις την Κύπρο θα είναι ακόμη περισσότερον απρόσκοπτος και αρμονική…Η εξωτερική πολιτική αμφοτέρων δεν πρόκειται να αλλάξη εκ της επελθούσης συμφωνίας».

[638] Ο υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Αβέρωφ στην συνεδρίαση της 20ης Φεβρουαρίου 1962, μεσούντος του αδιεξόδου στην Κύπρο ένεκα των συνταγματικών αγκυλώσεων, εκτιμά πως «ο ισχυρισμός ότι η Τουρκική Κυβέρνησις προωθεί σχέδιον διχοτομήσεως της Κύπρου επί ουδενός στοιχείου ή έστω και αορίστου ενδείξεως στηρίζεται. Αντιθέτως, πλείστα έχομεν στοιχεία περί της σώφρονος εν προκειμένω πολιτείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως και της υποστηρίξεως ην αύτη παρέχει προς την μετριοπαθή εν τη νήσω Τουρκικήν παράταξιν». «Η Τουρκική Κυβέρνησις ουδέποτε ηπείλησεν, ουδέποτε εξεβίασε και ουδέποτε προέβη εις επίδειξιν δυνάμεως…Τα περί απειλής ενόπλου τουρκικής επεμβάσεως εις Κύπρον χαρακτηρίζομεν λίαν επιεικώς ως εστερημένα πάσης σοβαρότητος και ως καθαράν επινόησιν δοθέντος ότι ουδέποτε διετυπώθη υπό της Τουρκικής Κυβερνήσεως τοιαύτη απειλή».

[639] Russel Hardin (2009) Compliance, Consent and Legitimacy στο *The Oxford Handbook of Comparative Politics*, Oxford University Press, σ. 236 – 255 (252)

Η διάρθρωση και δομή του δε θεσμοθετούσε τη δομική βία, δηλαδή τον φυλετικό διαχωρισμό επί τη βάση της θρησκείας και της εθνικής καταγωγής, που παρέπεμπε στα εξωτερικά πολιτικά κέντρα, δηλαδή τη χώρα αναφοράς της τεχνηέντως διαμορφωθείσης εκάστοτε «πλευράς». Ο φυλετικός διαχωρισμός ως στοιχείο δομικής βίας ευρισκόμενο εμπεδωμένο στο πολιτειακό σύστημα, λειτουργούσε ως εγγενές στοιχείο σύγκρουσης σε λανθάνουσα κατάσταση, καλλιεργώντας ανά πάσα στιγμή την προοπτική της εκδήλωσης πραγματικής βίας. Όταν δε εκφράστηκε βιαίως, παρήγαγε, ιδιαιτέρως για την τουρκική οπτική την τροχοδρόμηση του διαχωρισμού του λαού, όχι πλέον σε επίπεδο θεσμικό εντός της πολιτειακής δομής του κράτους, αλλά σε γεωγραφικό, αναπλαισιώνοντας το πρόβλημα. Ως προς την αναπλαισίωση των διαδικασιών, η Elisabeth Sanders θα υποστηρίξει πως «μια κρίση ή μια συμπτωματική συρροή γεγονότων ή κοινωνικών πιέσεων, παράγει έναν νέο τρόπο υλοποίησης των πραγμάτων».[640]

Το διχοτομικό στοιχείο της συνταγματικής δομής ως καταστρατήγηση της δημοκρατικής αρχής δημιούργησε προβλήματα στην ομαλότητα της λειτουργίας του κράτους[641], τα οποία επεχειρήθη, με παρότρυνση του βρετανικού παράγοντα[642], να

---

[640] Elizabeth Sanders (2006) Historical Institutionalism στο *The Oxford Handbook of Political Institutions* (επιμ. R.A.W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman), Oxford University Press, σ. 39 – 55 (39)

[641] Αιτιολογώντας την απόφαση μεταβολής του συνταγματικού πλαισίου της Κυπριακής Δημοκρατίας ως προοίμιο των 13 σημείων καταγράφει ορισμένες θέσεις περί της σημασίας της αναθεώρησης ως προς την εύρυθμη και ακώλυτη λειτουργία του κράτους. «Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, υπό την παρούσαν μορφήν του, δημιουργεί πολλάς δυσκολίας εις την ομαλήν διακυβέρνησιν της πολιτείας και παρακωλύει την ανάπτυξιν και την πρόοδον της χώρας. Περιέχει πολλάς ιδιοτύπους προνοίας συγκρουομένας προς διεθνώς παραδεδεγμένας δημοκρατικάς αρχάς και δημιουργεί πηγάς προστριβών μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων Κυπρίων. Κατά την Διάσκεψιν εις το Λάνγκαστερ Χάουζ τον Φεβρουάριο του 1959, εις την οποίαν προσεκλήθην ως ηγέτης των Ελλήνων Κυπρίων, ήγειρα αντιρρήσεις και εξέφρασα μεγάλας ανησυχίας ως προς ωρισμένας προνοίας της Συμφωνίας, εις την οποίαν κατέληξαν εν Ζυρίχη η Ελληνική και η Τουρκική Κυβέρνησις και υιοθέτησεν η Βρετανική Κυβέρνησις. Κατέβαλα σκληράς προσπαθείας να επιτύχω τροποποιήσεις εις μερικάς τουλάχιστον προνοίας της Συμφωνίας εκείνης. Απέτυχα, όμως, εις την προσπάθειάν μου εκείνην και ετέθην ενώπιον του διλήμματος ή να υπογράψω την Συμφωνίαν, ως είχε, ή να απορρίψω αυτήν, με όλας τας βαρείας συνεπείας αίτινες ηδύνατο να επακολουθήσουν. Υπό τας περιστάσεις εκείνας δεν είχον άλλην επιλογήν παρά να υπογράψω την Συμφωνίαν. Αυτή ήτο η υπό της ανάγκης υπογορευόμενη πορεία. Η τριετής πείρα από της εφαρμογής του Συντάγματος, το οποίο εβασίσθη επί των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου, κατέστησεν έκδηλον την ανάγκην αναθεωρήσεως μερικών τουλάχιστον εκ των προνοιών εκείνων, αι οποίαι παρακωλύουν την ομαλήν λειτουργίαν και την ανάπτυξιν της Πολιτείας. Πιστεύω ότι ο σκοπός εκείνων, οίτινες κατήρτισαν την Συμφωνίαν εν Ζυρίχη, ήτο να δημιουργήσουν μίαν ανεξάρτητον Πολιτείαν, εις την οποίαν τα συμφέροντα της Τουρκικής Κοινότητος θα διησφαλίζοντο, δεν ήτο, όμως, πρόθεσις των όπως η ομαλή λειτουργία και η ανάπτυξις της χώρας παραβλάπτεται ή παρακωλύεται, όπως εν τη πραγματικότητι σήμερον συμβαίνει. Μία των συνεπειών εκ των δυσκολιών, αίτινες δημιουργούνται υπό ωρισμένων συνταγματικών προνοιών, είναι η παρεμπόδισης της εν πνεύματι κατανοήσεως και φιλίας συνεργασίας μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου, η υπονόμευσις των μεταξύ των σχέσεων και η δημιουργία μεγαλυτέρου χάσματος αντί ενότητος μεταξύ των, επί ζημία της ευημερίας του Κυπριακού λαού εν τω συνόλω του». Σπύρος Παπαγεωργίου (2000) *Τα Κρίσιμα Ντοκουμέντα, Τόμ. Α' (1959 – 1967)*, Εκδόσεις Κ. Επιφανίου, σ. 231 - 232

[642] Ο τότε Βρετανός Πρέσβης στην Κυπριακή Δημοκρατία ήταν ο Sir Arthur Clark. Ο Πρόεδρος Αρχιεπίσκοπος Μακάριος απέστειλε στις 12 Νοεμβρίου 1963 επιστολή προς τον Βρετανό Πρέσβη, στην οποία περιλαμβανόταν κατάλογος άρθρων, τα οποία η κυπριακή κυβέρνηση πρότεινε προς

τροποποιηθούν από τον Πρόεδρο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, στέλλοντας προς τούτο σχετικές προτάσεις προς τον Τούρκο Αντιπρόεδρο, Φαζίλ Κουτσούκ.[643] Αναφερόμαστε εν προκειμένω στην υποβολή των «13 σημείων» από τον Πρόεδρο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον Δεκέμβριο του 1963.[644] Η αντίδραση ήταν άμεση, λαμβάνοντας έκταση πολλαπλάσια και απειλώντας με στρατιωτική επέμβαση σε περίπτωση μεταβολής της συνταγματικής τάξης που είχε δημιουργηθεί ως εκ των Ιδρυτικών Συμφωνιών της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς η τουρκική εκτίμηση ήταν πως η τροποποίηση επιμέρους σημείων είναι δυνατόν να προκαλέσει ανισορροπία εφ' όλου του πλαισίου. Προτού προβεί σε οποιαδήποτε απάντηση ο Τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος, η Άγκυρα διά δηλώσεως του Υπουργού Εξωτερικών Ερκίν έθεσε τη θέση της τουρκικής κυβερνήσεως απορρίπτοντας σχετικώς τις προτάσεις.[645] Δηλαδή, η μεταβολή του συντάγματος ανέδειξε στην επιφάνεια τις ανησυχίες και τις επιφυλάξεις που ευρίσκονταν σε κατάσταση νάρκης.

αναθεώρηση. Η στόχευση της αποστολής της επιστολής ήταν η ενημέρωση της Αγγλικής κυβέρνησης μέσω του Βρετανού διπλωμάτη περί των συνταγματικών μεταβολών. Εν συνεχεία, ο Clark επέστρεψε το έγγραφο στον Πρόεδρο Μακάριο, στο οποίο καταγράφονταν ιδιοχείρως και κάποιες σκέψεις του περί τροποποιήσεων. Βλ. Φανούλα Αργυρού (2004) *Top Secret*, Εκδόσεις Γερμανός, σ. 74 - 77

[643] Το κείμενο, το οποίο διαρθρωνόταν σε 13 σημεία, απεστάλη από τον Πρόεδρο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο προς τον Αντιπρόεδρο, Φαζίλ Κουτσιούκ στις 29 Νοεμβρίου 1963. Αντίγραφο των προτάσεων απεστάλη και προς τη Μεγάλη Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία, ήτοι τις εγγυήτριες δυνάμεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, αποσκοπώντας στην ενημέρωσή τους.

[644] Σπύρος Παπαγεωργίου (2000) *Τα Κρίσιμα Ντοκουμέντα, Τόμ. Α' (1959 – 1967)*, Εκδόσεις Κ. Επιφανίου, σ. 231 - 247

[645] Οι προτάσεις απερρίφθησαν στις 6 Δεκεμβρίου 1963.

IV. Γ.2. Θεσμική προσέγγιση του φαινομένου των κυπριακών εξελίξεων

Η παρούσα ενότητα επιχειρεί την εξέταση, αξιοποιώντας ορισμένες υποθέσεις του ιστορικού θεσμισμού, της πορείας που διατρέχει την κυπριακή κρατική δομή, προκειμένου να καταγράψει αίτια που συνέβαλαν στη θεσμική κατάρρευση του Συντάγματος της Ζυρίχης. Όπως σημειώνει η Χρυστάλλα Υακίνθου «ο ιστορικός θεσμισμός θα μπορούσε να προτείνει έναν σημαντικό καθοδηγητικό μηχανισμό που διατρέχει τη συνταγματική διάρθρωση για την Κύπρο και μπορεί να συμπληρώσει τους κύριους παράγοντες, επεξηγώντας την αποτυχία της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960».[646]

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το Σύνταγμα της Κύπρου συνιστά ένα εκ των πλέον περίπλοκων κειμένων στη μοντέρνα εποχή και τούτο διότι περιλαμβάνει στις πρόνοιές του εξαιρετικά άτεγκτες ρυθμίσεις. Πέραν τούτου, δεν υπήρξε προϊόν της λαϊκής βούλησης, αλλ΄ αντ΄ αυτού ήταν το αποτέλεσμα βουλήσεων τρίτων, πλην του ίδιου του αποικιακού λαού. Αυτό το στοιχείο, δηλαδή το γεγονός πως δεν υπήρξε απότοκος της ελεύθερης βούλησης δημιουργούσε τριγμούς ως προς τη συμμόρφωση προς αυτό από τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους, οι οποίοι θα έπρεπε και να λειτουργούν βάσει των προνοιών του.

Η απάλειψη της αρχής της πλειοψηφίας, δηλαδή της δημοκρατικής αρχής, το καθιστούσε έτι περαιτέρω προβληματικό. Σε έναν τέτοιο ορίζοντα και με δεδομένο τον εγγενή χαρακτήρα των συνταγμάτων να υπηρετούν τον εκάστοτε εκλαμβανόμενο λαό, σημειώνεται πως στην περίπτωση της Κύπρου εκείνο που υπηρετούσε το σύνταγμα ήταν την εθνοτική διαίρεσή του, η οποία και ήταν εμπεδωμένη κατά τρόπο θεσμικό στις δομές του. Ο William Mallinson υποστηρίζει σχετικώς πως «το να ισχυριστεί κανείς ότι η Κύπρος κέρδισε την ανεξαρτησία της ή έγινε κυρίαρχο κράτος το 1960 απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Οι σημαντικότερες εξωτερικές παγίδες, όπως η συμμετοχή στα Ηνωμένα Έθνη και άλλους οργανισμούς υπήρχαν παρόλο που η Κύπρος ήταν μέλος της Κοινοπολιτείας. Κανένα όμως μέλος της Κοινοπολιτείας δεν είχε τα χέρια του δεμένα όσο η Κύπρος».[647]

Ακολουθώντας τη λογική του Peters, ο οποίος εστιάζει στο γεγονός πως πολιτικές επιλογές που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια διαμόρφωσης ενός θεσμού ή μιας πολιτικής εξακολουθούν να διατηρούν την επιρροή τους επί της πολιτικής στο μέλλον[648], διαγράφεται

---

[646] Christalla Yakinthou (2009) *Political Settlements in Divided Societies: Consociationalism and Cyprus*, Springer, σ. 58 - 59

[647] William Mallinson (2005) *Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική. Ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την Ευρώπη: Πόλεμος ή Ειρήνη*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 122 - 123

[648] Guy Peters (1999) *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*, Pinter, σ. 63

και το περίγραμμα που αναπτύσσεται σε σχέση με την Κύπρο. Όπως είναι γνωστό, μεγάλα προβλήματα πολιτειακής, πολιτικής, συνταγματικής μορφής που εμφανίζονται στον κόσμο των κρατών δεν αποτυπώνουν τυχαιότητες, αλλά συνιστούν το αποτύπωμα διαδρομών, προσδοκιών και διεκδικήσεων, οι οποίες βρίσκονται σε μια συγκρουσιακή διαδρομή.

Η θεσμική προσέγγιση του φαινομένου των κυπριακών εξελίξεων εστιάζει στο γεγονός πως καθοριστικές δομές και δράσεις, διαίρεσαν και δεν ένωσαν τους πολίτες και όπου οι δυσκολίες που αναφύοντο δεν αφορούσαν μόνο στην παρούσα τότε κατάσταση, αλλά και στην ιστορία που προϋπήρξε και η οποία ενσωματωνόταν αφενός μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των μέσων ενημέρωσης ως οθωμανική κυριαρχία, που προκάλεσε μεγάλα προβλήματα ανελευθερίας και δραματικών εξελίξεων στον κυπριακό ελληνισμό, όπου τα 350 χρόνια κυριαρχίας μεταφέρονταν στις επόμενες γενεές, όπως επίσης μεταφερόταν και ο αγώνας της ΕΟΚΑ για την Ένωση.

Οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου θεωρήθηκαν και από τα δύο μέρη που συνιστούσαν την Κυπριακή Δημοκρατία, δηλαδή τους Τουρκοκύπριους και τους Ελληνοκύπριους ως ένα εφαλτήριο για την περαιτέρω πραγμάτωση των αντιθετικών τους επιδιώξεων.[649] Οι Έλληνες συνέχισαν να διεκδικούν την Ένωση με την Ελλάδα, την οποία ανέμεναν πως θα πετύχαιναν κάποια στιγμή, η οποία τους επεβλήθη αδίκως και εις βάρος της ελληνικής πλειοψηφίας. Οι Τουρκοκύπριοι σχεδίαζαν και προετοιμάζονταν για να επιτύχουν τη διχοτόμηση.[650] Και οι δύο πλευρές, ενώ άρχισαν να λειτουργούν στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης συνταγματικής τάξης, παραλλήλως εξοπλίζοντο. Εξ' ου και η σύλληψη από βρετανικά πλοία του τουρκικού πλοίου Ντενίζ τον Οκτώβριο του 1959, το οποίο μετέφερε οπλισμό για τους Τουρκοκύπριους εν όψει των εξελίξεων που προετοιμάζονταν.[651]

---

[649] «Η Κυπριακή Δημοκρατία, η ανεξάρτητη πολιτεία, που προέκυψε μέσα από τις Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, δεν ικανοποιούσε ούτε κατά προσέγγιση τους εθνικούς οραματισμούς των Ελλήνων της Κύπρου, δεν ανταποκρινόταν όμως πλήρως ούτε και στις εθνικές επιδιώξεις των Τουρκοκυπρίων…Και οι δύο πλευρές, λοιπόν, και τούτο ιστορικώς είναι αναμφισβήτητο, αντιμετώπισαν το ζυριχικό κρατικό μόρφωμα ως μια κατάσταση προσωρινή, ως ένα μεταβατικό στάδιο, ως ένα σκαλοπάτι από το οποίο θα προχωρούσαν στην πραγμάτωση η κάθε πλευρά του δικού της ιδεατού σκοπού, παρόλο που μια τέτοια εξέλιξη ρητά αποκλειόταν από τις Συμφωνίες». Γαβριήλ Μηνάς (2007) *Η Εθνική Αυτοματαίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο, Ιστορική Επισκόπηση 1959 – 1974,* Α' Τόμος, Εκδόσεις Αρμός, σ. 155

[650] Σε έγγραφο που εντοπίστηκε στο χρηματοκιβώτιο του Τουρκοκύπριου Υπουργού Γεωργίας, Plumer, η ημερομηνία του οποίου εκτιμάται μεταξύ Οκτωβρίου και Νοεμβρίου 1960, αναπτύσσεται το σκεπτικό περί της θέασης των Συμφωνιών και της τάξης που εμπεδώθηκε ως απότοκος αυτών ως «μεταβατικής φάσης» και όχι ως «τελικής λύσης». Όπως καταγράφεται, σε αυτή την εκλαμβανόμενη ως μεταβατική φάση «η μέγιστη οικονομική και άλλη βοήθεια θα δοθεί σε εμάς, προκειμένου να πραγματώσουμε τον τελικό μας στόχο και θα συνεχίσουμε την αιτίαση «κεχωρισμένης κοινότητας» ως «εθνική αιτίαση». Βλ. Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 627 – 632

[651] Οκτώ μήνες μετά τις Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου το τουρκικό αλιευτικό πλοιάριο συνελήφθη από βρετανικό ναρκαλιευτικό πλοίο, μεταφέροντας βόμβες, πυρομαχικά και όπλα προς τους Τουρκοκύπριους. Εν τέλει το καταδικασθέν πλήρωμά του, αποτελούμενο από τρεις Τούρκους

Αντιστοίχως, οι Ελληνοκύπριοι διά του δυναμικού υπουργού Εσωτερικών, Πολύκαρπου Γεωρκάτζη, ίδρυσαν την παρακρατική οργάνωση Ακρίτας[652], η οποία ήταν αποφασισμένη να δρομολογήσει συνθήκες που θα οδηγούσαν την Κύπρο σε ένωση με την Ελλάδα.[653] Εξ' άλλου και ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, όπως και μέλη της Κυβερνήσεώς του, στα διάφορα μνημόσυνα των αγωνιστών της κυπριακής ελευθερίας αναφέρονταν χωρίς καμία περιστροφή για την Ένωση με την Ελλάδα.[654] Το κλίμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων διαχέετο ως δυσπιστία, καχυποψία και βαθύτατη επιφύλαξη σε σχέση με τα σχέδια του ενός για τον άλλο. Το στοιχείο αυτό, προσεγγίζεται περαιτέρω κατωτέρω ως ανάχωμα στη θεσμική πτυχή και στην καθημερινή λειτουργία του κράτους. Συνεπώς, η καταγραφή επιχειρεί να διαπιστώσει εάν και σε ποιό βαθμό οι θεσμοί ως πραγμάτωση λειτουργούσαν διαιρετικά και εν πολλοίς ανωμάλως, πράγμα που ήταν δυνατό να επηρεάσει την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου του κράτους στο σύνολό του, αλλά και να φωτίσει, ως ένα βαθμό το γιατί το κράτος ως θεσμική διάρθρωση οδηγήθηκε το 1963 σε κλυδωνισμό.

IV. Γ.2.α. Δημόσια Υπηρεσία και Διοίκηση: Ποσοστώσεις και Διακρίσεις

Αναφορικά προς τη δημόσια διοίκηση τούτη συνέχισε να λειτουργεί ως παγιωμένη κατάσταση έμπειρου διοικητικού μηχανισμού, ο οποίος είχε λειτουργήσει και επί της περιόδου της βρετανικής διοίκησης της νήσου. Εκείνο το οποίο εκδηλωνόταν ως πρόβλημα στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης δεν ήταν η αποδοτικότητά της, αλλά η στελέχωση του οργανισμού της διοίκησης και από τις ποσοστώσεις Τουρκοκυπρίων. Βάσει Συντάγματος προβλεπόταν αναλογία 30% Τουρκοκύπριοι, 70% Έλληνες.[655] Το πρόβλημα εν προκειμένω που είχε ανακύψει δεν αφορούσε τόσο στην προέλευση των υποψηφίων υπαλλήλων, γιατί αυτοί εντάσσονταν σε υπουργεία, τα οποία διοικούντο ως επί το πλείστον από Τουρκοκύπριους υπουργούς.

αξιωματικούς, απεστάλη στην Τουρκία για να εκτίσει εκεί την ποινή του. Για τη δραστηριότητα των Τούρκων αναφορικά προς τον εξοπλισμό των Τουρκοκυπρίων σε διαδοχικές φάσεις Βλ. Costas Yennaris (2003) *From the East: Conflict and Partition in Cyprus*, Elliot & Thompson, σ. 116 κ.ε., Αυγουστίνος Αυγουστή (2017) Υπόθεση «Ντενίζ», *Η Σημερινή*, 15 Μαρτίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2017/3/15/upothese-nteniz/

[652] Το όνομα της οργάνωσης ήταν Εθνική Οργάνωση Κύπρου και επικεφαλής της ο Ακρίτας, εξ' ου και η οργάνωση αποκαλείται και Ακρίτας. Περί της στοχοθεσίας της οργάνωσης βλ. Γλαύκος Κληρίδης (1988) *Η κατάθεσή μου*, τόμος Α', Εκδόσεις Αλήθεια, σ. 227 - 235

[653] Σπύρος Παπαγεωργίου (2000) *Τα Κρίσιμα Ντοκουμέντα του Κυπριακού, 1959 – 1967*, Τόμος 1, Εκδόσεις Κ. Επιφανίου, σ. 250 - 257

[654] Στις 20 Οκτωβρίου 1962 είχε δηλώσει κατά τη διάρκεια των αποκαλυπτηρίων της προτομής του Μάρκου Δράκου, αγωνιστή της ΕΟΚΑ, πως «ο αγώνα δεν έληξεν». Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου (1987) *Η πορεία μιας εποχής*, σ. 322

[655] Άρθρο 123, Σύνταγμα Κυπριακής Δημοκρατίας

Το πρόβλημα αφορούσε, σύμφωνα με την ελληνική οπτική[656], στο γεγονός ότι δεν υπήρχαν Τουρκοκύπριοι ως ικανός αριθμός με απολυτήριο γυμνασίου, το οποίο ήταν το απαραίτητο προσόν για να καταστεί κάποιος δημόσιος υπάλληλος.[657] Επιπλέον, ως επιχειρήματα προβλήθηκαν πως προκειμένου να εφαρμοστεί αυτό το πλαίσιο σε μικρό διάστημα χρόνου θα υφίσταντο προβλήματα αναστάτωσης και αποδοτικότητας, ενώ επίσης ανεδείχθη και το στοιχείο πως μια τέτοια πρόνοια θα δημιουργούσε επιπλέον τριβή μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. Η δυσφορία θα ήταν το αποτέλεσμα μιας άνισης, εν προκειμένω δυσμενούς διάκρισης των Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι διέθεταν πολύ περισσότερα προσόντα από ότι οι αντίστοιχοι Τουρκοκύπριοι υποψήφιοι.

Υπογραμμίζεται πως ακόμη και στο ενδεχόμενο πως υπήρχαν οι καλύτερες των προθέσεων από πλευράς των Ελληνοκυπρίων και θα επιθυμούσαν την πλήρωση των θέσεων από Τουρκοκύπριους, δεν παύει να εξάγεται ως εκ της συνταγματικής ρύθμισης πως εγγενές χαρακτηριστικό της ήταν η διάκριση και η ανισότητα βάσει μιας συγκεκριμένης αναλογίας, δηλαδή η εμπέδωση της δομικής βίας.

IV. Γ.2.β. Στρατός: Αδυναμία υπεράσπισης κοινού συμφέροντος

Στο άρθρο 129 του Συντάγματος αναφέρεται πως ο κοινός στρατός της Κύπρου αποτελείται από δύναμη 2000 ανδρών, όπου με μία αναλογία 60:40 διαρθρώνεται η θεσμική του δομή. Αυτό σήμαινε πως 1200 άνδρες θα είναι Ελληνοκύπριοι και 800 Τουρκοκύπριοι.[658] Αυτό υπήρξε μια απόπειρα θεσμικής οργάνωσης της άμυνας της χώρας, διαχωρίζοντας τοιουτοτρόπως τον στρατό με βάση το κριτήριο της εθνικότητας. Υπό προβλεπόμενες συνθήκες θα έπρεπε ο Στρατός να ενώνει, διότι αυτός είναι που ενδυναμώνει την εθνική διάσταση της κυριαρχίας ως υπερασπιζόμενος την χώρα. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβαινε. Ήταν ένα συμβολικό στράτευμα, αποτελούμενο από μερικές εκατοντάδες Έλληνες και Τούρκους, οι οποίοι δεν αισθάνονταν την κατά τα ανωτέρω αποστολή. Ήσαν επαγγελματίες στρατιώτες. Περαιτέρω το ζήτημα του στρατού δημιούργησε μεταξύ των δύο πλευρών

---

[656] Γαβριήλ Μηνάς (2007) *Η Εθνική Αυτοματαίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο, Ιστορική Επισκόπηση 1959 – 1974*, Α' Τόμος, Εκδόσεις Αρμός, σ. 159

[657] Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence Cyprus, 1878 – 1964, Volume One: The Narrative*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 162

[658] Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μέρος VIII, Περί των Ενόπλων Δυνάμεων της Δημοκρατίας, Άρθρο 129, «Η Δημοκρατία έχει στρατόν δύο χιλιάδων ανδρών, εκ των οποίων εξήκοντα επί τοις εκατόν είναι Έλληνες και τεσσαράκοντα επί τοις εκατόν είναι Τούρκοι. Υποχρεωτική στρατιωτική θητεία δεν δύναται να επιβληθή, ειμή κατόπιν κοινής συμφωνίας του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας». Το άρθρο 131 προβλέπει πως οι αρχηγοί και υπαρχηγού του στρατού διορίζονται από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, ενώ εάν ο αρχηγός του στρατού ανήκει στην μία κοινότητα, θα πρέπει ο υπαρχηγός να ανήκει στην άλλη και αντιστρόφως.

αντιπαράθεση, στον βαθμό που οι Ελληνοκύπριοι προέβαλλαν την αξίωση ο στρατός να έχει ενιαία μορφή[659], ενώ οι Τουρκοκύπριοι να συγκροτηθούν ξεχωριστές μονάδες.[660]

Ο στρατός παρέμεινε ως μία μονάδα άνευ οποιασδήποτε χρησιμότητας και διελύθη μετά τα γεγονότα του 1963 του Δεκεμβρίου, όπου οι μονάδες διεσπάσθησαν σε Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους στρατιωτικούς. Από το 1960 αφίχθησαν τα δύο σώματα των εγγυητριών δυνάμεων, της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) και της Τουρκικής Δύναμης Κύπρου (ΤΟΥΡΔΥΚ), οι οποίοι αποτελούνταν από 950 Έλληνες και 650 Τούρκους. Αυτό σήμαινε πως το θεσμικό πλαίσιο της πορείας του κυπριακού εντασσόταν σε μία εγγυοδοσία τρίτων χωρών, οι οποίες ήσαν εκεί για να υπερασπίζονται τα συμφέροντα της κοινότητας της η κάθε μία.

Πρόκειται για ένα περαιτέρω πλήγμα στη θεσμική οργάνωση του κράτους και τη νομιμοποιητική του διαδρομή και πορεία. Σημειώνεται πως κράτη, τα οποία συγκροτούνται διαθέτουν στρατό και θεσμικά όργανα και δεν αποδέχονται την έννοια των εγγυητριών δυνάμεων, οι οποίες υπερασπίζονται συμφέροντα αλλότρια από τη νομιμοποιητική λειτουργία του κρατικού οικοδομήματος. Αυτό που συνεφωνήθη με την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Μεγάλη Βρετανία και υλοποιήθηκε με τα στρατεύματα της ΕΛΔΥΚ και της ΤΟΥΡΔΥΚ εν πρώτοις αποτελεί μια πρωτοφανή εξέλιξη στη λειτουργία των κρατών.

Τα κράτη έχουν ως βασικό τους γνώρισμα την κυριαρχία και η νομιμοποιητική τους διαδικασία προέρχεται μέσα από τη δημοκρατική αρχή και την λαϊκή κυριαρχία. Μια τέτοια διάσταση ήταν απούσα στην περίπτωση της Κύπρου. Ιδιαίτερα στην Κύπρο στο ζήτημα της ασφάλειας η παρουσία στρατευμάτων από τρίτες χώρες για να εγγυούνται η κάθε μία από την δική της οπτική γωνία τη νομιμότητα του κρατικού θεσμού, τον οποίο υποτίθεται θα υποστήριζαν, δεν αντανακλάτο ως υπεράσπιση του κράτους γιατί η κάθε χώρα με τα στρατεύματά της υποστήριζε την κοινότητά της. Η ασφάλεια αποτελεί σημαντικό στοιχείο ενός συλλογικού υποκειμένου συνιστώντας θεμέλιο της κρατικής ύπαρξης. Η απουσία αισθήματος ασφάλειας των πολιτών, η οποία δημιουργείται από τέτοιες συνθήκες διαίρεσης και καχυποψίας και αλληλοϋπονόμεσης, αντανακλά στοιχεία δομικής βίας ως έλλειψη εμπιστοσύνης, απουσία νομιμότητας, αβεβαιότητα, φόβος του άλλου.

---

[659] Περί της επιχειρηματολογίας των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων αναφορικά προς την υποστήριξη εκ διαμέτρου αντίθετων απόψεων σε σχέση με τη διάρθρωση και δομή του Στρατού βλ. Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence Cyprus, 1878 – 1964, Volume One: The Narrative*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 167 - 170

[660] Γαβριήλ Μηνάς (2007) *Η Εθνική Αυτοματαίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο, Ιστορική Επισκόπηση 1959 – 1974*, Α' Τόμος, Εκδόσεις Αρμός, σ. 160

IV. Γ.2.γ. Βουλή: Αλλοίωση δημοκρατικής διαδικασίας

Πέραν τούτου, όμως, υπάρχει η κοινοβουλευτική διάσταση, η οποία ήταν μοιρασμένη σε αναλογία 70 – 30, Έλληνες και Τούρκους βουλευτές αντιστοίχως και οι οποίοι αποφάσιζαν ξεχωριστά και κεχωρισμένα και μπορούσαν να προβάλουν το δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) σε οποιαδήποτε απόφαση της Βουλής. Εδώ η δημοκρατική διαδικασία υπονομευόταν απολύτως και πλήρως γιατί η Βουλή ως το κατεξοχήν όργανο της δημοκρατίας έπρεπε να ενσωματώνει και να νομιμοποιεί δημοκρατικά τις πράξεις, τα νομοθετήματα που είχαν σχέση με τις λαϊκές πράξεις. Δεν λειτουργούσε ούτε αυτή η διάσταση, ενώ η διαίρεση ήταν απολύτως συνυφασμένη με τη δομική βία. Η διαίρεση εν προκειμένω αγγίζει τα όρια των φυλετικών διακρίσεων σε ένα δημοκρατικό σώμα μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων.

Η κάθε βουλή στο σύστημα κοινοβουλευτικών δημοκρατιών εκπροσωπεί τον λαό στο σύνολό του και δεν τον διαχωρίζει, επί παραδείγματι σε μαύρους ή άσπρους, Τούρκους και Έλληνες, οι οποίοι να ψηφίζονται ξεχωριστά και να λειτουργούν αυτοτελώς ως διαφοροποιημένα σώματα από το σύνολο του λαϊκού στοιχείου. Πρόκειται για μία συνθήκη, που διαιρούσε τους εκπροσώπους του λαού από μόνη της και δεν τους επέτρεπε να ασκήσουν δικαιώματα κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, που να εκπροσωπούν κόμματα και όχι κοινότητες.

Σε διαδοχικές περιπτώσεις η Βουλή βρέθηκε σε κρίσιμη θέση ως προς την ομαλή λειτουργία και συνέχεια του έργου της. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η άρνηση των Τούρκων βουλευτών για υπερψήφιση φορολογικών νομοσχεδίων, εν συνεχεία παύση καταβολής φόρων εκ μέρους των τελευταίων, αλλά και καταψήφιση νομοσχεδίου που αφορούσε στη φορολογία του εισοδήματος.[661] Οι Τουρκοκύπριοι στη Βουλή έθεσαν εμπόδια στην υπερψήφιση του προϋπολογισμού, πράγμα που σήμαινε πως το κράτος δεν μπορούσε να καταβάλλει μισθούς στους υπαλλήλους του και εν γένει να προβαίνει σε δαπάνες. Αυτό συνιστούσε την κορύφωση της θεσμικής ανεπάρκειας και εξ' αυτού του γεγονότος ο Πρόεδρος Μακάριος στη συνάντηση που είχε με τον Βρετανό Ύπατο Αρμοστή, Arthur Clark, συμφώνησαν να προχωρήσουν σε τροποποιήσεις στο Σύνταγμα, οι οποίες θα βοηθούσαν το κράτος να λειτουργεί, απομειώνοντας τον παράγοντα της ύπαρξης προσκομμάτων στην κρατική διαδικασία.

---

[661] Οι θέσεις που εκφράστηκαν από τα μέλη της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας στη Βουλή των Αντιπροσώπων κατά την 1η Απριλίου 1961, όπως επίσης και οι αντίστοιχες της Ελληνοκυπριακής καταγράφονται υπό την μορφή πρακτικών και δηλώσεων στο: Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 399 - 431

IV.Γ.2.δ. Δήμοι: Διαχωρισμός σε μη γεωγραφικώς διαιρεμένες περιοχές

Βάσει της συλλογιστικής περί ξεχωριστών Δήμων στηριζόμενων στον κοινοτικό διαχωρισμό, οι δήμοι της Κύπρου υποχρεώθηκαν να χωριστούν μετά από πολλές δεκαετίες κοινής πορείας, όπως και εκείνος της πρωτεύουσας, σε ελληνοκυπριακό δήμο Λευκωσίας και Τουρκοκυπριακό δήμο Λευκωσίας, πράγμα, το οποίο παρουσίαζε πρακτικές αδυναμίες πέραν της κοστοβόρας αντίληψης, αλλά και σαφώς ζητήματα καθημερινής λειτουργίας των ξεχωριστών Δήμων.[662] Αντιστοίχως δε και στις άλλες πόλεις, όπου το διαιρετικό στοιχείο των δήμων, από τη στιγμή που ήταν μια κοινή πόλη, ουσιαστικά αποτύπωνε και σε αυτή την περίπτωση μια συνθήκη δομικής βίας.

Οι δήμοι συνιστούσαν ένα σημαντικό ζήτημα, το οποίο υπήρξε ένα εκ των στοιχείων ανάφλεξης που ακολούθησε το 1963. Το Σύνταγμα, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, προνοούσε τη δημιουργία ξεχωριστών δημαρχείων στις πέντε μεγάλες πόλεις, δηλαδή στη Λευκωσία, τη Λεμεσό, την Αμμόχωστο, τη Λάρνακα και την Πάφο, όπου θα υπήρχαν Ελληνοκυπριακά δημαρχεία και Τουρκοκυπριακά. Το εν λόγω ζήτημα ήταν και πρακτικώς εξαιρετικά δυσχερές να επιτευχθεί στην πράξη, καθώς δεν υπήρχαν συγκεκριμένες, δηλαδή οριοθετημένες επακριβώς περιοχές, οι οποίες θα λειτουργούσαν ως τα όρια, εντός των οποίων θα ασκείτο η διοικητική αρμοδιότητα και εξουσία, στις οποίες περιοχές κατοικούσαν αποκλειστικά Τούρκοι, αλλά ο πληθυσμός ήταν αναμεμειγμένος και διεσπαρμένος.[663] Προκειμένου να επιλυθεί το εν λόγω πρόβλημα θα έπρεπε να υπάρξει γεωγραφικός διαχωρισμός των ατόμων. Αυτό το πρόβλημα εντόπισε και η Συνταγματική Επιτροπή, η οποία είχε συνεστηθεί κατά τη διάρκεια επεξεργασίας των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου και το οποίο δεν κατάφερε να επιλύσει για διάστημα σχεδόν ενός έτους. Προκειμένου να ξεπεραστεί ο σκόπελος τούτος, η Επιτροπή είχε αποφασίσει να μεταθέσει το ζήτημα στις αρμοδιότητες του Προέδρου και του Αντιπροέδρου.

Στις 19 Μαρτίου 1962 προτάθηκε από τον Πρόεδρο Μακάριο όπως παραμείνουν ενιαίοι οι Δήμοι, αλλά να εφαρμοστεί μια αναλογική εκπροσώπηση Ελλήνων και Τούρκων, αντίστοιχη με την αναλογία του πληθυσμού τους σε κάθε πόλη. Ειδικότερα, σημειωνόταν πως το προσωπικό, το οποίο θα εργοδοτείτο στους δήμους, θα αντανακλούσε την αναλογία ελληνικού και τουρκικού πληθυσμού σε κάθε πόλη, ενώ ένα ποσοστό του ετήσιου προϋπολογισμού του κάθε δήμου, το οποίο θα οριζόταν εκ των προτέρων, θα διατίθετο για τις ανάγκες των Τούρκων πολιτών κατά τρόπο που θα υποδεικνυόταν από τα Τουρκικά μέλη των Δημοτικών Συμβουλίων και σε κάθε μία από τις πέντε πόλεις, όπου ο Δήμαρχος θα ήταν

[662] Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence Cyprus, 1878 – 1964, Volume One: The Narrative*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 171 - 210
[663] Diana Weston Markides (2001) *Cyprus 1957 – 1963. From Colonial Conflict to Constitutional Crisis, The Key Role of the Municipal Issue*, University of Minnesota Press

Έλληνας, ο Αντιδήμαρχος θα ήταν Τούρκος, εφόσον τούτο μπορούσε να δικαιολογηθεί από την αναλογία του τουρκικού πληθυσμού. Οι προτάσεις αυτές απερρίφθησαν ως μη ρεαλιστικές από την Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση, προτείνοντας να οριοθετηθούν γεωγραφικά όρια των δήμων. Ο Τούρκος Αντιπρόεδρος, Κουτσούκ στις 21 Μαρτίου 1962 δήλωσε πως σε αντίθετη περίπτωση οι Τούρκοι δεν θα αισθάνονταν ασφαλείς. Αποτέλεσμα της διχογνωμίας ήταν να επεκτείνει η Βουλή των Αντιπροσώπων τον Νόμο Περί Δήμων πολλάκις.[664]

IV.Γ.2.ε. Προεδρία και εξωτερική κυριαρχία

Η Προεδρία συνιστούσε ένα θεσμό κορυφαίο για τη χώρα, δεδομένου μάλιστα ότι το σύστημα ήταν προεδρικό με τον Πρόεδρο να διατηρεί τον πρώτο λόγο και τον Αντιπρόεδρο να είναι σε θέση να ασκήσει το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε κρίσιμα ζητήματα. Αυτό σήμαινε πως οποιαδήποτε απόφαση του Προέδρου μπορούσε να αναχαιτιστεί από τον Αντιπρόεδρο. Κλασσικό παράδειγμα, το οποίο αφορούσε στην εξωτερική πολιτική της Κύπρου και συνυφαίνεται προς την περιορισμένη εξωτερική κυριαρχία του κράτους, η οποία προνοείτο στη συνταγματική του δομή στο άρθρο 50 ήταν η απόφαση του Προέδρου Μακαρίου για ένταξη στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Η Κύπρος εντάχθηκε στο εν λόγω Κίνημα το 1961 με απόφαση του Προέδρου, με την οποία διαφώνησε ο Αντιπρόεδρος.[665] Τη διαφωνία του Αντιπροέδρου δεν έλαβε υπόψη του ο Πρόεδρος Μακάριος, πράγμα που αποτυπώνεται ως παραβίαση της θεσμικής λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.

IV. Γ.2.στ. Ανώτατο Δικαστήριο: Ο καθοριστικός ρόλος του ουδέτερου δικαστή

Το Ανώτατο Δικαστήριο ήταν επίσης διαιρεμένο, γιατί αυτό αποτελείτο από έναν Έλληνα, ένα Τούρκο και ένα ουδέτερο δικαστή, ο οποίος δεν μπορούσε να είναι υπήκοος ή πολίτης της Δημοκρατίας ή του Βασιλείου της Ελλάδος ή της Τουρκικής Δημοκρατίας ή του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών του.[666] Ως ουδέτερος δικαστής ορίστηκε ο Γερμανός, ο Ernst Forsthoff. Στο Ανώτατο Δικαστήριο δικάζονταν και οι δύο κοινότητες, όμως ο κεντρικός παράγοντας ήταν ο ουδέτερος δικαστής. Στα κατώτερα δικαστήρια δίκαζαν οι Έλληνες τους Έλληνες και οι Τούρκοι τους Τούρκους. Διαφωνίες ως προς τη θέση του Προέδρου Μακαρίου να μην εφαρμοστούν ξεχωριστοί δήμοι ανάγκασαν τον Γερμανό

[664] Βλ. Glafkos Clerides, Municipalities: Outline of Negotiations Regarding the Question of Municipalities in the Five Towns, January 1963, Appendix 53 στο Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, University of Minnesota Press, σ. 505 - 538

[665] Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2005) *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 361 κ.έ.

[666] Μέρος Χ. Περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου και των υπό Τούτων Τεταγμένων Δικαστηρίων, Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, Άρθρο 153

δικαστή να παραιτηθεί.[667] Αιτιολογώντας σχετικώς την απόφασή του ανέδειξε ως ειδοποιό γνώρισμα των συνταγμάτων πως πρέπει να υπάρχει συναίνεση και διάθεση για ενότητα προς έναν κοινό σκοπό, προκειμένου να μπορέσει να εφαρμοστεί, όχι μόνο το συγκεκριμένο σύνταγμα, αλλά και κάθε σύνταγμα. Σχετικώς αναφέρει πως «κάθε σύνταγμα μπορεί να έχει ιδιαίτερα προβλήματα. Δεν υπάρχει σύνταγμα στον κόσμο, το οποίο δεν έχει ιδιαίτερες δυσκολίες και προβλήματα. Αλλά αυτό είναι κατεξοχήν ζήτημα καλής θέλησης. Εάν υπάρχει καλή θέληση αυτό το Σύνταγμα μπορεί να εφαρμοστεί και αυτό το Σύνταγμα είναι ικανό να εφαρμοστεί».[668]

IV. Γ.2.ζ. Οικονομία: Πολιτικές απομείωσης της διάδρασης

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 οι Τουρκοκύπριοι εφάρμοσαν μια πολιτική οικονομικού διαχωρισμού, η οποία επεχειρήθη να συνεχιστεί και μετά την εδραίωση της Δημοκρατίας του 1960. Αυτή η πολιτική είχε ως κύριο σύνθημά της την εκστρατεία «από Τούρκο σε Τούρκο».[669] Αυτό συνιστούσε μια αντανάκλαση του εθνικού διαχωρισμού[670], ο οποίος αναφερόταν στην οικονομική πτυχή και αποτυπωνόταν ως προσπάθεια παρεμπόδισης Τουρκοκυπρίων από άλλους Τουρκοκύπριους κατά τρόπο μεθοδικό και συστηματικό στο να αγοράζουν προϊόντα από Έλληνες. Η πολιτική αυτή αποσκοπούσε στην εμπέδωση μιας ξεχωριστής οικονομίας, η οποία θα αποστερούσε τον πληθυσμό από τη δυνατότητα ανάπτυξης εμπορικών ή άλλων σχέσεων στην καθημερινή επαφή, γεγονός που θα οδηγούσε σε αποξένωση και απομείωση της διάδρασης.

Το ελληνικό στοιχείο κυριαρχούσε στο εμπόριο και την παραγωγική διαδικασία προϊόντων, ενώ οι Τούρκοι ήταν αγρότες κυρίως.[671] Αυτό δεν οφειλόταν στην κυπριακή πολιτεία, αλλά στις τάσεις που είχαν οι κοινότητες διαμέσου των αιώνων, πράγμα το οποίο εξηγείται και από τη βεμπεριανή προτεσταντική ηθική, δηλαδή ότι η θρησκεία επηρεάζει την έφεση των ανθρώπων προς την υπαλληλία και τον αγροτικό τομέα.

---

[667] Adel Safty (2011) *The Cyprus Question: Diplomacy and International Law*, IUniverse, σ. 83 - 85
[668] Adel Safty (2011) *The Cyprus Question: Diplomacy and International Law*, IUniverse, σ. 164
[669] Christos P. Ioannides (1991) *In Turkey's Image: The Transformation of Occupied Cyprus Into a Turkish Province*, Aristide Caratzas Pub, σ. 128,
[670] Yucel Vural, Sertac Sonan, Michalis S.Michael (2018) The Turkish Cypriot Dilemma: between Ankara and Lefkosia στο *Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict* (επιμ. Michális S. Michael, Yücel Vural), σ. 79 – 99 (88)
[671] Giampiero Bellingeri (2004) *Cipro oggi*, MERIFOR Centre for Advanced Studies in the Mediterranean, σ. 17

IV. Γ.2. η. Εκπαίδευση: Καλλιέργεια ταυτότητας παραπέμπουσας σε διαφορετικές εθνικές αναφορές

Η κάθε κοινότητα διέθετε τη δική της Κοινοτική Συνέλευση[672], η οποία αποφάσιζε για τα ζητήματα παιδείας, πολιτισμού και θρησκείας. Οι κοινοτικές συνελεύσεις εκπονούσαν αυτονόμως και αυτοτελώς τα προγράμματα παιδείας, η μεν Ελληνική το ελληνικό, η δε τουρκική το τουρκικό.[673] Η εκπαίδευση ήταν διαιρετική και διαφοροποιημένη κατά μείζονα βαθμό εξαιτίας και του γεγονότος πως τα συγγράμματα, τα οποία μελετούσαν οι μαθητές και εν γένει τα διδακτικά εγχειρίδια αποστέλλονταν από την Ελλάδα και την Τουρκία. Ως εκ τούτου, η εποπτεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας είχε ως άξονα τις δύο χώρες, μεταφέροντας αντιστοίχως και το ανάλογο πλαίσιο, πεποιθήσεις και εκτιμήσεις στους Έλληνες και στους Τούρκους της νήσου. Παράλληλα, η Ελληνική και Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση έλαβαν και οικονομική βοήθεια από την Ελλάδα[674] και την Τουρκία[675] αντιστοίχως.

Ακόμη, οι επιθεωρητές των σχολείων αποστέλλονταν από τις δύο χώρες. Η εκπαίδευση ουσιαστικά γαλουχούσε με τα νάματα της εθνικής ταυτότητας κάθε χώρας που τη θεωρούσαν μητέρα πατρίδα τους.[676] Τοιουτοτρόπως, δεν εσυναντόντο πουθενά οι διαδρομές των δύο κοινοτήτων ως παρελθόν, διαμορφώνοντας ως εκ τούτου και το μέλλον. Υφίστατο η διαίρεση ως στοιχείο που χαρακτήριζε τις δομές του κράτους και σε αυτό το πνεύμα και η εκπαίδευση καλλιεργούσε για την κάθε πλευρά το εθνικό ή εθνικιστικό στοιχείο ως στοιχείο ταυτότητας ελληνικής και τουρκικής. Ουσιαστικά προετοιμαζόταν η επόμενη φάση της σύγκρουσης, γιατί αυτό το οποίο καλλιεργείτο, δεν ήταν η φιλία, αλλά η αντιπαράθεση.

Δεν είχε ιδρυθεί ή εμπεδωθεί στο πλαίσιο της Δημοκρατίας ένα κοινό πρόγραμμα σχολείων που να ενώσει, να ενσωματώσει και να καλλιεργήσει τις ιδέες της ανατέλουσας

---

[672] Πρώτος επικεφαλής της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης ήταν ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, τότε Διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου και ο Πρόεδρος της Τουρκικής Κοινοτικής Συνέλευσης, ο Ραούφ Ντενκτάς.

[673] Panayiotis K. Persianis (1981) *The Political and Economic Factors as the main determinants of educational policy in Independent Cyprus (1960 – 1970)*, Paedagogical Institute of Cyprus, Dissertation Series I., Nicosia

[674] «Η Ελληνική Κυβέρνησις παρακολουθεί εν του σύνεγγυς τας εν Κύπρω εξελίξεις και εκδηλώνει ποικιλλοτρόπως το στοργικόν αυτής ενδιαφέρον διά την ευημερίαν και το μέλλον του ελληνικού πληθυσμού της νήσου. Αι σχέσεις μας μετά της Κυπριακής Δημοκρατίας επί του πολιτικού, οικονομικού και μορφωτικού πεδίου καθίστανται συνεχώς στενώτεραι. Μόλις προσφάτως εχορηγήσαμεν προς την Ελληνικήν Κοινότητα σημαντική οικονομική ενίσχυσιν εκ 1.700.000 λιρών υπό μορφήν εξαιρετικώς ευνοϊκού δι' αυτήν δανείου. Όσον αφορά τας μορφωτικάς, τεχνικάς και άλλας παρεμφερούς φύσεως σχέσεις μας μετά της Κυπριακής Δημοκρατίας αύται καθίστανται καθημερινώς στενώτεραι, έκδηλος δε είναι εν τη νήσω η ηθική και υλική συμπαράστασις ημών, εις αυτούς τους τομείς». Ευάγγελος Αβέρωφ, Συνεδρίασης 36η, 20 Φεβρουαρίου 1962, Βουλή των Ελλήνων

[675] Γαβριήλ Μηνάς (2007) *Η Εθνική Αυτοματαίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο, Ιστορική Επισκόπηση 1959 – 1974*, Α' Τόμος, Εκδόσεις Αρμός, σ. 161

[676] Zenon Stavrinides (1975) *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood*, Nicosia

Κυπριακής Δημοκρατίας και της ταυτότητας, εν προκειμένω κρατικής, που θα έπρεπε να την ακολουθεί. Κάτι τέτοιο δεν δημιουργήθηκε, καθώς το όλο το σκεπτικό εξαρχής ήταν η διαίρεση της χώρας και του πληθυσμού. Με γνώμονα τούτο δεν καλλιεργούντο κοινά στοιχεία και κοινές αναφορές, πράγμα που εμπέδωνε τη συγκρουσιακή διάθεση και την αντίθεση. Βεβαίως, πρέπει να λεχθεί πως υπήρχαν ορισμένα χωριά μεικτά, των οποίων η ζωή στον οικονομικό τομέα ένωνε τους ανθρώπους ως στοιχείο επιβίωσης και επίσης πολλοί Τουρκοκύπριοι γνώριζαν μόνο την ελληνική γλώσσα, όπου η γλώσσα ήταν το δεδομένο, το οποίο λειτουργούσε συνδετικά, σε ορισμένες περιπτώσεις, ως δίαυλος επικοινωνίας.

IV. Γ.2.θ. Εκκλησία: Εθνοτική διαίρεση μέσω εργαλειοποίησης της θρησκευτικής πίστης

Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στην Κύπρο (1571 – 1878), χριστιανικές εκκλησίες μετετράπησαν σε ισλαμικά τεμένη, ενώ ο παράγοντας της θρησκείας και της ισλαμικής πίστης, παράλληλα με την εκμάθηση της τουρκικής γλώσσας συνιστούσε μέσο για την καλλιέργεια και εμπέδωση τουρκικής συνειδήσεως. Ένεκα της πολυετούς οθωμανικής κατοχής της νήσου παρατηρούνται επιρροές και μεταβολές ως προς τη θρησκευτική σύνθεση των κατοίκων. Η οθωμανική καταπίεση, ιδιαιτέρως μετά την εκδήλωση της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά και ο παράγοντας της υψηλής φορολογίας που επέβαλαν οι οθωμανικές αρχές συνετέλεσαν στην προσχώρηση, ενίοτε δε και βιαίως, πολλών χριστιανών στο Ισλάμ.[677] Πέραν τούτου, η παρουσία του Ισλάμ στην Κύπρο διαμορφώθηκε και λόγω της μετακίνησης από την περιοχή της Μικράς Ασίας αλλοθρήσκων, που ενίοτε μεταφέρονταν κατά τρόπο εξαναγκαστικό.

Σημειώνεται πως η προσήλωση στη θρησκευτική πίστη εν γένει και εν προκειμένω τη μουσουλμανική, συνιστά μέσο για την εμπέδωση της κυριαρχίας σε έναν χώρο. Η μεταβολή της πίστης αποτυπώνεται ως πάγια πολιτική διατήρησης της πολυεθνικής, πολυφυλετικής και πολυγλωσσικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού η ίδια η θρησκεία αποκτούσε τον χαρακτήρα ενός στοιχείου αντίστασης που συνέχει τον διαφορετικό πληθυσμό. Η αναφορά περί αντίστασης στην περίπτωση της Κύπρου είναι ιδωμένη στον εγγενή ρόλο της εκκλησίας, ο οποίος λειτουργούσε συνεκτικά προς τον εκάστοτε υπόδουλο χριστιανικό πληθυσμό της νήσου, όπως κατά την προεπαναστατική περίοδο, αλλά και μεσούσης της επανάστασης στην Ελλάδα κατά το 1821.[678]

---

[677] Κυριάκος Χατζηιωάννου (1976*) Η καταγωγή των Τουρκοκυπρίων και το Κυπριακό*, Λευκωσία
[678] Κωστής Κοκκινόφτας, Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και η 9η Ιουλίου 1821, *Εκκλησία της Κύπρου*, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://churchofcyprus.org.cy/18680

Κατά την περίοδο που ακολούθησε την οθωμανική κυριαρχία με τη βρετανική κατοχή της νήσου (1878 – 1960), λόγω του γεγονότος πως δεν υπήρχε εδραία η θρησκευτική πίστη των Τουρκοκυπρίων, επεχειρήθη να οικοδομηθούν τεμένη, αποσκοπόντα κατά ταύτα στην οικοδόμηση της ισλαμικής ταυτότητάς τους.[679] Το εν λόγω εγχείρημα εντασσόταν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συλλογιστικής από μέρους των αποικιοκρατών, που ήταν η σχηματοποίηση δύο διαφορετικών, διακριτών κοινοτήτων, όπου το στοιχείο της θρησκείας και της γλώσσας θα λειτουργούσε ως διαχωριστικός παράγοντας στις σχέσεις μεταξύ των Ελλήνων και Τούρκων που συμβίωναν στην Κύπρο. Σε μια προοδευτική εξέλιξη, η πρακτική αυτή, που συνιστά έκφραση της πολιτικής του διαίρει και βασίλευε, που εφάρμοσε εν γένει στην Κύπρο η αποικιοκρατική δύναμη, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αφετηριακή συνιστώσα μιας διαιρετικής αντίληψης, δηλαδή ως ανάχωμα ενός συνεκτικού πλαισίου συνεργασίας και καλλιέργειας κοινών συμφερόντων του αποικιακού λαού στο σύνολό του, εξυπηρετώντας τοιουτοτρόπως τη στρατηγική στοχοθεσία της Βρετανίας για συνέχιση της παραμονής και κυριαρχίας της επί της νήσου.

Ως λογική διαπίστωση αναγνωρίζεται το γεγονός πως εφόσον εμπεδωνόταν ένα συγκρουσιακό και σε κάθε περίπτωση εχθρικό κλίμα τεχνητής διαίρεσης και μη αναγνώρισης κοινού μέλλοντος μεταξύ των δύο κύριων θρησκευτικών ομάδων, δημιουργούνταν οι αναγκαίες συνθήκες για τη διάσπαση της δυναμικής που κατευθυνόταν προς τον παράγοντα υποδούλωσης και ανελευθερίας, τουτέστιν προς την αποικιοκρατική παρουσία. Διαστάσεις αυτής της πολιτικής αποτυπώνονται όλως ιδιαιτέρως κατά τρόπο ενεργό σαφώς κατά την εκδήλωση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων εναντίον της βρετανικής κατοχικής καταπίεσης, κύριο αίτημα της οποίας ήταν η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για τον αποικιακό λαό στο σύνολό του, η οποία ως εκ της εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής θα ήταν συνυφασμένη με την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Συναφώς καταγράφεται πως το ίδιο το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας αντιλαμβάνεται τις πληθυσμιακές οντότητες και τις διακρίνει κυρίως επί τη βάσει εθνικών αναφορών και θρησκευτικών προσανατολισμών.

Η Εκκλησία ήταν πάντοτε και επί οθωμανικής και επί βρετανικής κυριαρχίας της νήσου ένας ισχυρότατος θεσμός, ο οποίος καλλιεργούσε την ελληνική ταυτότητα και την ελληνορθόδοξη παράδοση.[680] Επίσης, παρουσιάζει σημαντική συμμετοχή και στην

---

[679] Charalampos G. Chotzakoglou (2008*) Religious Monuments in Turkish-Occupied Cyprus, Evidence and acts of continuous destruction*, Museum of the Holy Monastery of Kykkos, Studies on Byzantine and Post-Byzantine Archaelogy and History of Art No.3, Nicosia, σ. 139

[680] Andrekos Varnava, Michalis N. Michael (2013) Archbishop – Ethnarch since 1767 στο *The Archbishops of Cyprus in the Modern Age: The Changing Role of the Archbishop-Ethnarch, their Identities and Politics* (επιμ. Andrekos Varnava, Michalis N. Michael), Cambridge Scholars Publishing, σ. 1 – 17, Yiannos Katsourides (2017) *The Greek Cypriot Nationalist Right in the Era of British Colonialism. Emergence, Mobilisation and Transformations of Right-Wing Party Politics*,

πολιτική[681] και οικονομική ζωή του τόπου, αναπτύσσοντας επιχειρηματική δράση σε διάφορους τομείς[682] και υψηλό φιλανθρωπικό έργο, υποστηρίζοντας τους Έλληνες της Κύπρου.[683] Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως επικεφαλής του κράτους κατά την εγκαθίδρυσή του ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος. Οι Τούρκοι διέθεταν τα βακούφια, θεσμό οθωμανικό και το EVKAF που στήριζε τους φτωχότερους.[684] Αυτοί οι θεσμοί λειτουργούσαν περισσότερο στη θρησκευτική παράδοση των δύο κοινοτήτων και βέβαια είχαν ως αποστολή τους την ενίσχυση του κοινωνικού τους πλαισίου, δρομολογώντας όμως εκ των πραγμάτων την περαιτέρω διαίρεση.

Η μεν Ορθοδοξία ήταν ταυτισμένη με τον Ελληνισμό, το δε EVKAF με τη μουσουλμανική αντίληψη. Στον χώρο της πολιτιστικής πορείας της Κύπρου η Ορθοδοξία ήταν ισχυρότερη και πλουσιότερη από τους αντίστοιχους τουρκοκυπριακούς θεσμούς. Επιπλέον, η σύμπηξη Ελλήνων και Τούρκων, ανδρών και γυναικών σε γαμήλιες θεσμικές διεργασίες ήταν ένα φαινόμενο, το οποίο δεν είχε ιδιαιτέρως συχνή εκδήλωση. Τούτο θα μπορούσε να επεξηγηθεί και από το γεγονός πως η κοινωνία της Κύπρου ήταν παραδοσιακή υπό την έννοια πως η τήρηση των ηθών και των εθίμων της χριστιανικής θρησκείας ή της οθωμανικής δοξασίας ακολουθείτο με ιδιαίτερη προσήλωση από τους πιστούς.

IV. Γ.2.ι. Αθλητικά γεγονότα και θεσμική συμμετοχή

Το διαιρετικό στοιχείο, η πόλωση στην κυπριακή κοινωνία εντοπίζεται ακόμη και στον αθλητισμό, όλως ιδιαιτέρως δε ως προς το ποδόσφαιρο, όπου η δημιουργία συλλόγων και ομάδων αναφερόταν στο εθνικό κριτήριο ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι ομάδες, οι οποίες είχαν αναφορά στην Ελλάδα και στην Τουρκία ανταγωνίζονταν μεταξύ τους, ενώ σε αγώνες εκτός Κύπρου η σύνθεση της ομάδας αποτελείτο τόσο από Έλληνες, όσο και από Τούρκους. Το δεδομένο αυτό διήρκησε μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Μετά την εκδήλωση του αγώνα της ΕΟΚΑ τον Απρίλιο του 1955, στις 30 Οκτωβρίου του ιδίου έτους ιδρύθηκε η Τουρκοκυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου, παράλληλα προς την Κυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου, ενώ ακόμη και με την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας οι δύο

Springer, σ. 100 κ.έ., Achilleus K. Aimilianides (2014) *Religion and Law in Cyprus*, Kluwer Law International

[681] Evanthis Hatzivassiliou (2002) T*he Cyprus Question, 1878-1960: The Constitutional Aspect*, University of Minnesota Press, σ. 12

[682] Ioannis D. Stephanidis (2007) *Stirring the Greek Nation: Political Culture, Irredentism and Anti-Americanism in Post-War Greece, 1945 – 1967*, Ashgate, σ. 77 κ.έ.

[683] Van Coufoudakis (2006) *Cyprus: a contemporary problem in historical perspective*, Modern Greek Studies, University of Minnesota Press, σ. 2

[684] Ahmet Djavit An (2016) The Development of Turkish Cypriot Secularism and Turkish Cypriot Religious Affairs, *Eastern Mediterranean Policy Note*, No.8., Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia, σ. 1 – 11, Tufan Ekici (2019) *The Political and Economic History of North Cyprus: A Discordant Polity*, Palgrave, σ. 100

ομοσπονδίες δεν ενώθηκαν σε ένα ενιαίο σύνολο, με την Τουρκοκυπριακή Ομοσπονδία να επιχειρεί μέσω της FIFA τη διατήρηση μιας αυτόνομης παρουσίας στα διεθνή δρώμενα.[685] Κατ΄αυτό τον τρόπο αναδεικνύεται το πώς και η διάσταση του ποδοσφαίρου στην Κύπρο αντανακλούσε μια άκρα πολιτικοποίηση του πληθυσμού.

[685] Constantinos Adamides, Sertac Sonan (2016) *Soccer Diplomacy: A non-political catalyst for the settlement of the Cyprus Problem or just another missed opportunity*, ISA Conference, Atlanta, σ. 1 -22

IV. Γ.3. Εγχείρημα μεταβολής της θεσμικής συνταγματικής διάρθρωσης κατά το 1963

Εν προκειμένω και σύμφωνα προς τα ανωτέρω, αξιοποιώντας τη θεωρία του ιστορικού θεσμισμού διαπιστώνουμε πως στην περίπτωση της Κύπρου οι θεσμοί υφίσταντο, αλλά όπως είχαν εδραιωθεί με τη συνταγματική τάξη του 1960, οδηγούσαν σε εξελίξεις, οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν από θεσμική ανωμαλία. Στο στράτευμα, την εκπαίδευση, στο κοινοβούλιο, στην πορεία της δημοκρατίας, στο κυβερνητικό σχήμα, στους δήμους, στους θρησκευτικούς θεσμούς αναγνωριζόταν ως εγγενές στοιχείο η θεσμική παθογένεια του κράτους, που διέτρεχε την καθημερινότητα των ανθρώπων, επηρέαζε τις στάσεις και συμπεριφορές, ενισχύοντας έτι περαιτέρω την υφέρπουσα δομική βία.

Τα γεγονότα που ακολούθησαν ανέδειξαν πως η συγκρουσιακή έκρηξη θα επερχόταν ούτως ή άλλως, λόγω της προετοιμασίας και των δύο μερών σε στρατιωτικό επίπεδο για να συγκρουστούν και να επιτύχουν τους μακραίωνους στόχους τους. Από τα ανωτέρω συνάγεται πως το Σύνταγμα δεν επαρκούσε για να επηρεάσει τις εξελίξεις θετικά. Η επακολουθήσασα κρίση, όπως τούτη έλαβε χώρα αρχής γενομένης από το 1963, κατέδειξε πως υπήρχε μια εκρηκτική υποβόσκουσα διάθεση, η εκδήλωση της οποίας έλαβε χώρα με το πρώτο επεισόδιο.[686] Η εστίαση εν προκειμένω πιο πάνω λειτουργεί ως ένας φακός, που προσδιορίζει την εκδήλωση της θρυαλλίδας.

Το θεσμικό πλαίσιο της Δημοκρατίας ουσιαστικά επεχειρήθη να αναθεωρηθεί επί τα βελτίω σε 13 σημεία κατά τον Νοέμβριο του 1963, πράγμα το οποίο οδήγησε εξαιτίας ενός τυχαίου γεγονότος τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους σε ανταλλαγή πυροβολισμών μεταξύ αστυνομικών και Τουρκοκυπρίων ενόπλων. Αυτό λειτούργησε ως έναυσμα που οδήγησε εν συνεχεία σε ένα ξέσπασμα εκδηλώσεων σε ολόκληρη την Κύπρο. Το βασικό, όμως, στοιχείο συνίστατο στο ότι και οι μεν Ελληνοκύπριοι και οι δε Τουρκοκύπριοι ήταν προετοιμασμένοι για τη σύγκρουση, κατάσταση, η οποία και επήλθε, εκτυλισσόμενη όχι μόνο στην πρωτεύουσα, αλλά και σε άλλα μέρη στο νησί, όπως ήταν η Ομορφίτα, η Πάφος, η Αμμόχωστος κ.ά.

Τα λεγόμενα «13 σημεία» συνιστούσαν μια προσπάθεια του Προέδρου Μακαρίου διόρθωσης ορισμένων στοιχείων, τα οποία κατά την εκτίμησή του θα καθιστούσαν το κράτος λειτουργικότερο. Κάτι τέτοιο δεν έγινε δεκτό από την Άγκυρα και προκάλεσε και αντιδράσεις και στην Αθήνα, καθώς η συγκεκριμένη ενέργεια έλαβε χώρα χωρίς τη γνώση και στήριξη της ελληνικής κυβερνήσεως. Αν και το σύνταγμα υφίστατο, παρουσιάζοντας δομικά

[686] Άγγελος Χρυσοστόμου (2016) Διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο, *Η Καθημερινή*, 5 Ιουνίου 2016, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/862573/article/epikairothta/kosmos/diakoinotikes-sygkroyseis-sthn-kypro

προβλήματα, εκρίθη πως η θεσμική του διάσταση έπρεπε να υποστεί τέτοιες αλλαγές που θα επέτρεπαν στο κράτος να λειτουργήσει θεσμικά κατά τρόπο ομαλό ή ομαλότερο.

Σημειώνεται πως η μεταβολή των θεσμών δεν ενέχει πάντοτε υψηλό ρίσκο εάν διενεργείται με τη συναίνεση των συμμετεχόντων μερών. Εν προκειμένω δεν υπήρχε η συναίνεση των μερών σε αυτή την παρεμβατική λειτουργία του Προέδρου Μακαρίου. Αντιθέτως, επέτεινε τις εξελίξεις και οδήγησε τα πράγματα, μετά τη γνωστή κρίση του Δεκεμβρίου, στη διαίρεση. Οι Τουρκοκύπριοι πολιτικοί, βουλευτές, ο Αντιπρόεδρος και στελέχη της δημόσιας υπηρεσίας αποχώρησαν από τις κυβερνητικές δομές και όλοι εκείνοι που συμμετείχαν βάσει συντάγματος στο πλαίσιο διακυβέρνησης του τόπου, δημιουργώντας θύλακες, δηλαδή περιοχές, οι οποίες κατοικούνταν πλειοψηφικά από Τούρκους, στις οποίες επεχείρησαν να εμπεδώσουν παράλληλες δομές εξουσίας προς τις κρατικές.

Αποτέλεσμα της σύγκρουσης ήταν η προετοιμασία της Τουρκίας να εισβάλει[687] στο νησί[688], η οποία και ανεκόπη από το τελεσίγραφο[689] του Αμερικανού Προέδρου Lyndon Johnson. Η αμερικανική κυβέρνηση για λόγους ενότητας της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, το οποίο βρισκόταν υπό τη συγκρουσιακή απειλή του σοβιετικού μπλοκ, υπέδειξε κατά τρόπο διπλωματικά έντονο στον Τούρκο Πρωθυπουργό, Ισμέτ Ινονού, να μην προχωρήσει στην εισβολή. Αντ' αυτού η τουρκική αεροπορία βομβάρδισε την Κύπρο, κυρίως την Τυλληρία τον Αύγουστο του 1964[690], περιοχή, στην οποία λάμβαναν χώρα μάχες και έπληξε κυπριακά χωριά.

---

[687] Είναι ενδιαφέρον ως προς τη σύλληψη και την τουρκική στοχοθεσία πως τελούσε εν γνώσει του τότε Τούρκου Πρωθυπουργού το γεγονός πως η Άγκυρα δεν διέθετε τις στρατιωτικές δυνατότητες για να επιχειρήσει εισβολή στο νησί. Εκτιμάται πως η αποτροπή της από τον Αμερικανό Πρόεδρο εξυπηρετούσε τα μέγιστα τους τουρκικούς σχεδιασμούς. Τούτο τίθεται ως ενδεχόμενο καθώς αφενός μια αμερικανική διπλωματική πρωτοβουλία αποτροπής τυχόν επέμβασης δεν θα αναδείκνυε τις πραγματικές δυνατότητες της Τουρκίας, με σαφή την πιθανότητα ταπεινωτικής για την ίδια εξελίξεως και αφετέρου για να καταστήσει σαφές προς τους Έλληνες πως η Άγκυρα διέθετε μια τέτοια αποτρεπτική ικανότητα. Βλ. Murat Metin Hakki (2007) *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2007*, I.B. Tauris, σ. 197.

[688] Στις 25 Δεκεμβρίου 1963 τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη υπερίπταντο της Λευκωσίας, παραβιάζοντας τον εναέριο χώρο, ενώ ο Τούρκος Πρωθυπουργός, Ισμέτ Ινονού, δήλωσε πως τουρκικά πλοία έχουν αποπλεύσει από την Κωνσταντινούπολη με κατεύθυνση την Ανατολική Μεσόγειο και την Κύπρο, η επιστροφή των οποίων θα εξαρτηθεί από την κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο, όπως επίσης και η απόβαση στρατευμάτων και η άσκηση βίας. Για την προετοιμασία της επέμβασης μεταφέρθηκαν μονάδες από την Ανατολία προς τα λιμάνια της Μερσίνας και της Αλεξανδρέττας, λιμένες πλησίον της Κύπρου.

[689] Lyndon B. Johnson and Ismet Inonu (1966) President Johnson and Prime Minister Inonu: Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu, June 1964, as Released by the White House, January 15, 1966, *Middle East Journal*, Vol. 20, No. 3, σ. 386 - 393

[690] Τον Αύγουστο του 1964, μεταξύ 7 και 10 Αυγούστου, εκδηλώθηκαν συγκρούσεις στην περιοχή της Τυλληρίας, όπου τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη χρησιμοποίησαν βόμβες ναπάλμ στοχεύοντας, όχι μόνο σε στρατιωτικές θέσεις, αλλά και σε περιοχές, οι οποίες ήταν κατοικημένες. Το αποτέλεσμα της ρίψης βομβών ήταν η πρόκληση τραυματισμών αμάχων και θανάτων. Οι Τουρκοκύπριοι δεν επέτρεπαν την ελεύθερη πρόσβαση περιοχών. Αφορμή για τη σύγκρουση ήταν το εγχείρημα από μέρους της Εθνοφρουράς για εξουδετέρωση τουρκοκυπριακού θύλακα. Ο θύλακας δημιουργήθηκε από

Η Ελλάδα και η Τουρκία βρέθηκαν τότε στο χείλος του πολέμου. Ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας, Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος είχε εκλεγεί με μεγάλη πλειοψηφία απέστειλε στο νησί μία ενισχυμένη μεραρχία 12 χιλιάδων ανδρών για να το προστατέψει από ενδεχόμενη τουρκική εισβολή. Την ίδια περίοδο ήταν εξαιρετικά έντονο το αμερικάνικο ενδιαφέρον, το οποίο επιχειρούσε να επιλύσει την κρίση, ο δε μεσολαβητής και πρώην υπουργός Εξωτερικών της υπερδύναμης Ντιν Άτσεσον εκπόνησε το περίφημο «Σχέδιο Άτσεσον», το οποίο προνοούσε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, την υπαγωγή της στο Ελληνικό Βασίλειο και την παραχώρηση της Καρπασίας στην Τουρκία. Το σχέδιο το μετέφερε και στις τρεις χώρες, όπου και η Αθήνα το δέχτηκε, η Τουρκία επιφυλάχθηκε, ενώ ο Πρόεδρος Μακάριος το απέρριψε.

Επιπλέον, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στις 4 Μαρτίου 1964 διά ψηφίσματός του αποφάσισε την αποστολή διεθνούς δύναμης[691] στην Κύπρο και τον διορισμό μεσολαβητή[692] για το Κυπριακό.[693] Η εν λόγω απόφαση θεωρήθηκε σταθμός, κυρίως γιατί αναγνώριζε την Κυπριακή Δημοκρατία ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου και εξακολουθούσε η κυβέρνηση της Κύπρου να θεωρείται νόμιμη και εκπροσωπούσα τη νήσο στο σύνολό της παρά την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τα θεσμικά όργανα του κράτους.

τους Τουρκοκύπριους και βρισκόταν στην περιοχή Τυλληρίας μεταξύ των χωριών Μανσούρα και Κόκκινα και αποσκοπούσε στο να δημιουργήσει αρχικώς ένα προγεφύρωμα, το οποίο επεκτεινόμενο θα υφίστατο ως καντόνιο, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως σημείο σε περίπτωση τουρκικής απόβασης στο νησί. Βλ. Άγγελος Χρυσοστόμου (2015) Μάχες Τηλλυρίας (7 – 11 Αυγούστου 1964). Το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου Συνεδριάζει, *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς, Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς, Ιανουάριος – Ιούνιος 2015, Τεύχος 35, σ. 48 - 67

[691] Περί της λειτουργίας και επιχείρησης της UNFICYP βλ. United Nations Security Council, S/5653, 11 Απριλίου 1964, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S5653.pdf

[692] Ως πρώτος μεσολαβητής ορίζεται ο τότε πρέσβης, Sakari Tuomioja, από την Φινλανδία. Είχε διατελέσει υπουργός Οικονομικών, Εμπορίου, Εξωτερικών και Πρωθυπουργός από το 1953 – 1954. Βλ. (2014) *Blue Beret, The Magazine of the United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, Vol. Mar. – April., σ. 9

[693] Συμβούλιο Ασφαλείας, Ψήφισμα 186

Πίνακας 14: Η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο

Η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο[694]	
15/2	Αντιπρόσωποι του Ηνωμένου Βασιλείου και της Κύπρου ζητούν από το Συμβούλιο Ασφαλείας ανάληψη άμεσης δράσης.
15/2	Ο Γενικός Γραμματέας καλεί όλα τα μέρη να συγκρατηθούν. Προβαίνει σε συνεννοήσεις για τη λειτουργία διεθνούς δυνάμεως στην Κύπρο.
4/3	Υιοθετείται από το Συμβούλιο Ασφαλείας η απόφαση 186, η οποία αναφέρει πως η κατάσταση στην Κύπρο μπορεί να λειτουργήσει ως απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια διεθνώς. Εισηγείται, με τη σύμφωνη γνώμη της Κυπριακής κυβέρνησης, τη δημιουργία Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών, η παραμονή της οποίας ορίστηκε αρχικώς για διάστημα τριών μηνών. Επίσης, ορίστηκε μεσολαβητής για να συμβάλει στη διευθέτηση του προβλήματος.
6/3	Ορίζεται ο Στρατηγός Gyani ως επικεφαλής της Ειρηνευτικής Δύναμης Κύπρου (UNFICYP).
9/3	Ο Γενικός Γραμματέας καλεί τον Πρόεδρο της Κύπρου και τους υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας σε αυτοσυγκράτηση και παύση της βίας.
12/3	Η Τουρκική Κυβέρνηση αποστέλλει μήνυμα στον Πρόεδρο της Κύπρου δηλώνοντας πως εάν δεν παύσουν οι επιθέσεις εναντίον Τουρκοκυπρίων, η Τουρκία θα επέμβει μονομερώς σύμφωνα με τη Συνθήκη Εγγυήσεως και θα αποστείλει τουρκική στρατιωτική δύναμη στην Κύπρο μέχρι την άφιξη της διεθνούς δυνάμεως του ΟΗΕ, στην οποία θα πρέπει να περιλαμβάνονται τουρκικές μονάδες.
13/3	Απεστάλη από την τουρκική κυβέρνηση η ίδια επιστολή στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ. Το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε την απόφαση 187. Οι καναδικές μονάδες μετέβησαν στην Κύπρο.
25/3	Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ διορίζει ως μεσολαβητή για το Κυπριακό τον Sakari Tuomioja.
27/3	Οι μονάδες της Ειρηνευτικής Δύναμης Κύπρου καθίστανται λειτουργικές. Η ημερομηνία τούτη συνιστά την έναρξη της διάρκειας της τριμηνιαίας θητείας της UNFICYP. Μέχρι και το τέλος του 1964 η δύναμη αποτελείτο από πέραν των 6400 στελεχών, συνιστάμενη από στρατιωτικά αγήματα από την Αυστρία, τον Καναδά, τη Δανία, τη Φινλανδία, την Ιρλανδία, τη Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και από πολιτική αστυνομία από την Αυστραλία, την Αυστρία, τη Δανία, τη Νέα Ζηλανδία και τη Σουηδία.

[694] Οι πληροφορίες σχετικά με το χρονικό δημιουργίας της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ στην Κύπρο ελήφθησαν από την επίσημη ιστοσελίδα της UNFICYP. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://unficyp.unmissions.org/establishment-unficyp

Πίνακας 15: Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 186 (1964)

Ψήφισμα 186 (1964)[695]
Υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 4 Μαρτίου 1964 Το Συμβούλιο Ασφαλείας, Σημειώνοντας ότι η παρούσα κατάσταση αναφορικά με την Κύπρο είναι πιθανόν να απειλήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και μπορεί να επιδεινωθεί περαιτέρω αν δεν ληφθούν αμέσως επιπρόσθετα μέτρα για διατήρηση της ειρήνης και αναζήτηση μιας διαρκούς λύσης, Λαμβάνοντας υπόψη τις θέσεις που πήραν τα μέρη αναφορικά με τις Συνθήκες που υπογράφηκαν στη Λευκωσία στις 16 Αυγούστου 1960, 'Εχοντας υπόψη τις σχετικές πρόνοιες του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και το άρθρο του 2, παράγραφος 4, το οποίο αναφέρει: «Όλα τα Μέλη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή τη χρήση βίας εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε Κράτους, ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών», 1. Καλεί όλα τα Κράτη Μέλη, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, να απέχουν από οποιαδήποτε ενέργεια ή απειλή ενέργειας που θα επιδεινώσει την κατάσταση στην κυρίαρχη Κυπριακή Δημοκρατία ή θα θέσει σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη, 2. Ζητεί από την Κυβέρνηση της Κύπρου, η οποία έχει την ευθύνη για τη διατήρηση και αποκατάσταση του νόμου και της τάξης, να λάβει όλα τα επιπρόσθετα μέτρα που είναι απαραίτητα για τον τερματισμό της βίας και της αιματοχυσίας στην Κύπρο, 3. Καλεί τις κοινότητες στην Κύπρο και τους ηγέτες τους να ενεργούν με τη μέγιστη συγκράτηση, 4. Συστήνει τη δημιουργία, με τη συναίνεση της Κυβέρνησης της Κύπρου, μιας Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο. Η σύνθεση και το μέγεθος της Δύναμης θα καθοριστεί από το Γενικό Γραμματέα, σε διαβούλευση με τις Κυβερνήσεις της Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου. Ο Διοικητής της Δύναμης θα διορίζεται από το Γενικό Γραμματέα και θα είναι υπόλογος σ' αυτόν. Ο Γενικός Γραμματέας, ο οποίος θα κρατεί τις Κυβερνήσεις που συνεισφέρουν στη Δύναμη πλήρως ενήμερες, θα δίνει περιοδικά αναφορά στο Συμβούλιο Ασφαλείας για τη λειτουργία της, 5. Συστήνει όπως η αποστολή της Δύναμης πρέπει να είναι προς όφελος της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, να κάνει ό,τι είναι δυνατό για την αποφυγή της επανάληψης των συγκρούσεων και, σύμφωνα με τις ανάγκες, να συμβάλλει στη διατήρηση και αποκατάσταση του νόμου και της τάξης και την επιστροφή στις κανονικές συνθήκες, 6. Συστήνει όπως η Δύναμη σταθμεύσει για μια περίοδο τριών μηνών και όλα τα έξοδα που την αφορούν αναλαμβάνονται, με τρόπο που θα συμφωνηθεί από αυτές, από τις Κυβερνήσεις που θα διαθέτουν τα αποσπάσματα και από την Κυβέρνηση της Κύπρου. Ο Γενικός Γραμματέας μπορεί επίσης να δεχθεί εθελοντικές εισφορές γι' αυτό το σκοπό, 7. Συστήνει περαιτέρω όπως ο Γενικός Γραμματέας διορίσει, σε συμφωνία με την Κυβέρνηση της Κύπρου και τις Κυβερνήσεις Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου, έναν μεσολαβητή ο οποίος

[695] Το μεταφρασμένο κείμενο του υπό αναφορά ψηφίσματος ελήφθη από την ιστοσελίδα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-(1964).html. Περί του ψηφίσματος στην πρωτότυπη εκδοχή του στην αγγλική γλώσσα Βλ. http://unscr.com/en/resolutions/186

θα καταβάλει μέγιστες προσπάθειες μαζί με τους εκπροσώπους των κοινοτήτων και επίσης μαζί με τις προαναφερθείσες τέσσερις Κυβερνήσεις, για το σκοπό της προώθησης μιας ειρηνικής επίλυσης και μιας συμφωνημένης διευθέτησης του προβλήματος που αντιμετωπίζει η Κύπρος, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, έχοντας υπόψη την ευημερία του λαού της Κύπρου ως συνόλου και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ο μεσολαβητής θα δίνει περιοδικά αναφορά στο Γενικό Γραμματέα για τις προσπάθειές του,

8. Ζητεί από το Γενικό Γραμματέα να καλύψει, από κονδύλια των Ηνωμένων Εθνών, την αμοιβή και τα έξοδα του μεσολαβητή και του προσωπικού του.

Υιοθετήθηκε ομόφωνα κατά τη 1102η συνεδρία

IV. Γ.4. Από τη δομική στην άμεση βία: Αναφορές στο υπόμνημα Plaza του 1965

Κατά το 1963/1964, δηλαδή τρία έτη μετά την επίσημη ανακήρυξη του κράτους, εκδηλώθηκε σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τη διοίκηση και την πολιτειακή διάρθρωση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ορίστηκε κατά το 1964 διαμεσολαβητής του ΟΗΕ για το Κυπριακό, ο Γκάλο Πλάζα, ο οποίος συνέταξε έκθεση αναφορικά προς την κατάσταση που επικρατούσε στο νησί, καταθέτοντας ορισμένες σκέψεις ως προς την υπέρβαση του αδιεξόδου που είχε δημιουργηθεί.[696] Σε αυτή την έκθεση αναδεικνύει τη διάσταση της συμφωνίας του λαού προς οποιαδήποτε διευθέτηση του προβλήματος, υπαινισσόμενος πως η δομή του κράτους, όπως είχε δημιουργηθεί, δεν προϋπέθετε τον παράγοντα αυτό.

Ο πρώην Πρόεδρος του Εκουαδόρ, Galo Plaza, προτάθηκε από τον τότε Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, U Thant[697] ως διαμεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο κατά τον Σεπτέμβριο του 1964, δηλαδή το φθινόπωρο του ιδίου έτους, κατά το οποίο έλαβαν χώρα ταραχές στο νησί, με την Τουρκία να απειλεί με εισβολή. Οι όροι εντολής του διαμεσολαβητή ήταν η προώθηση μιας ειρηνικής λύσης και η επίτευξη ενός διακανονισμού μεταξύ των αντιπροσώπων των δύο κοινοτήτων στο νησί, όπως επίσης και εκείνων των κυβερνήσεων της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας.

Στο υπόμνημά του επεχείρησε να καταγράψει τις αρχές που θα αποτελούσαν το υπόβαθρο μιας λύσης, η οποία θα ήταν εφικτή, σημειώνοντας επίσης τις θέσεις των δύο μερών, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό ήταν αντιθετικές. Ως βασικό στοιχείο της συλλογιστικής του Plaza τίθεται το γεγονός πως προκειμένου να επιτευχθεί ένα οποιοδήποτε πλαίσιο πολιτικής διευθέτησης, το οποίο να καταστεί βιώσιμο σε βάθος χρόνου, θα έπρεπε να ληφθεί υπόψην ως καθοριστική συνιστώσα ο παράγοντας της αποδοχής της από τις δύο κοινότητες,

---

[696] (1965) Report of the United Nations Mediator on Cyprus to the Secretary – General, Note by the Secretary General, United Nations Security Council S6253, 26 March 1965, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S6253.pdf

[697] Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, U Thant, μετά τον αιφνίδιο θάνατο στις 9 Σεπτεμβρίου 1964, του πρώτου διαμεσολαβητή για το Κυπριακό, Sakari S. Tuomioja, βάσει της αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας 186, πρότεινε στις 16 Σεπτεμβρίου 1964 στον Galo Plaza Lasso τη θέση του διαμεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο. Ο Plaza είχε ήδη λειτουργήσει ως Ειδικός Αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα στην Κύπρο, γεγονός που παρείχε στον ίδιο μια εξοικείωση με το αντικείμενο, τους δρώντες και εν γένει το περιβάλλον, στο οποίο έπρεπε να φέρει εις πέρας το έργο του. Υπέβαλε εν τέλει την έκθεσή του στα Ηνωμένα Έθνη στις 23 Ιουνίου 1965. Το υπόμνημά του προκάλεσε αρνητική αντίδραση τόσο στην τουρκοκυπριακή πλευρά, όσο και στην Τουρκία, οι οποίες υπεστήριξαν πως δεν επρόκειτο να προχωρήσουν περαιτέρω το θέμα της διαμεσολάβησης του, «καθώς είχε υπερβεί τους όρους εντολής παρέχοντας ένα πλαίσιο για μελλοντική διευθέτηση και προτείνοντας τα δύο μέρη στην Κύπρο να εκκινήσουν διαπραγματεύσεις επ' αυτής της βάσης». Περί της ως άνω εκπεφρασμένης θέσης των Τουρκοκυπρίων παρατίθεται σχετική αναφορά Βλ. https://mfa.gov.ct.tr/foreign-policy/international-organisations/bm-ile-iliskiler/ Τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους ο Plaza υπέβαλε την παραίτησή του στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ.

καθώς θα ήταν εκείνες που θα έπρεπε να διαβιώσουν βάσει των όρων οποιουδήποτε πλαισίου οριζόταν συναφώς.[698]

Με δεδομένες τις αποκλίνουσες θέσεις που κατέγραφε η εκάστοτε πλευρά, όπως παρατίθενται αναλυτικότερα κατωτέρω, ο Plaza εστίασε σε ορισμένα σημεία, στα οποία εντόπισε κοινό έδαφος προς περαιτέρω συζήτηση. Αφενός ήταν η παραδοχή περί του χαρακτήρα του προβλήματος, το οποίο επηρέαζε την ασφάλεια του πληθυσμού της Κύπρου, αλλά κυρίως και όλως ιδιαιτέρως τις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας, γεγονός που εκβάλλει στην ειρήνη και στη σταθερότητα στην περιοχή της νοτιοανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και κατ' επέκταση, μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου, σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ειδοποιός παράμετρος που διασφαλίζει σε αυτήν την κατάσταση μια ισορροπία είναι η ισχύς, όπως τούτη εκδηλώνεται από τη δυνατότητα της ένοπλης επέμβασης της Τουρκίας και από τη δραστηριότητα της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ. Επομένως, εκείνο που εντοπίζει ο Plaza είναι το γεγονός πως «κάθε πλευρά εναποθέτει τις ευρέως διαφορετικές άκαμπτες πολιτικές ιδέες της στον αριθμό της στρατιωτικής δύναμης που έχει υπό τις εντολές της».[699] Σε μια προσέγγιση που αντανακλά την τροχιά εξάρτησης βάσει της θεσμικής προσέγγισης και δη του ιστορικού θεσμισμού, ο Plaza αναγνωρίζει πως τα γεγονότα και οι εν γένει ταραχές που έλαβαν χώρα μεταξύ των δύο κοινοτήτων κατά το διάστημα 1963/1964, με συνεπακόλουθο την προβληματική φύση και λειτουργία της συνταγματικής δομής της Κύπρου, εντοπίζεται στο ανεφάρμοστο των ίδιων των Συνθηκών γέννησης του κράτους.

Αναφορικά προς την έννοια και το περιεχόμενο που αποδίδεται στην ομοσπονδιακή διάρθρωση που προτείνεται από την τουρκοκυπριακή πλευρά, επισημαίνεται πως η ομοσπονδία δεν αντανακλά μόνο τη μορφή διακυβέρνησης, αλλά κυρίως τη γεωγραφική διαίρεση των δύο κοινοτήτων, δηλαδή την εδαφική διχοτόμηση[700], υποστηρίζοντας πως οι δύο κοινότητες δεν μπορούσαν να συμβιώσουν αρμονικά και ως εκ τούτου θα έπρεπε να διαχωριστούν.[701] Η υλοποίηση μιας τέτοιας θέσης θα προϋπέθετε εκ των πραγμάτων τη βίαιη, εξαναγκαστική μετακίνηση πληθυσμού, αντιστρατευόμενη τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες.

Περαιτέρω, μια τέτοια κατάσταση παραπέμπει εξορισμού στη δομική βία και στην εκ θεμελιακής δομής της νέας συνταγματικής μορφής του κράτους προβληματικής αντίληψης περί της ισότητας των πολιτών διά της εμπέδωσης αποκλίσεων και διακρίσεων. Ιδιαιτέρως δε

---

[698] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 126.
[699] (1965) Η Έκθεση Γκάλο Πλάζα, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: https://www.pio.gov.cy/en/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-(1965).html, Galo Plaza Report (1965) Summary
[700] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 150
[701] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 151

αυτή η κατάσταση, αντί να λειτουργούσε προς την κατεύθυνση απάλειψης των όποιων αρνητικών παραστάσεων και τραυματικών εμπειριών είχαν δημιουργηθεί στον λαό της Κύπρου, θα όξυνε έτι περαιτέρω την ανασφάλεια, γεννώντας παράλληλα ή αναπαράγοντας αισθήματα αμοιβαίας καχυποψίας μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων. Η συνθήκη αυτή, η οποία συνιστά βασικό στοιχείο της ομοσπονδιακής δομής[702], κατά το 1965 δεν υφίστατο στο νησί, όμως σε περίπτωση εφαρμογής της θα συνιστούσε «μια προέκταση της διαδικασίας που επεβλήθη σε αυτούς από τα ίδια τα γεγονότα».[703]

Οι θέσεις της Ελληνικής – Κυπριακής πλευράς

Αναφορικά προς τις θέσεις της αποκαλούμενης στην έκθεση Ελληνικής – Κυπριακής πλευράς παρατίθενται κατωτέρω οι βασικοί άξονες, επί των οποίων οικοδομείται το εν γένει επιχείρημα και εν συνεχεία η πορεία που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την υπέρβαση του αδιεξόδου.

Η αντίληψη που κυριαρχεί παραπέμπει στις αφετηριακές στιγμές γέννησης του κράτους και στην ως εκ τούτου διαμορφωθείσα συνταγματική του δομή, η οποία οφείλεται για πολλές δυσλειτουργίες και σημεία τριβής στις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Το βασικό στοιχείο που εντοπίζεται στο θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος είναι το γεγονός πως τούτο δεν απορρέει από την ελεύθερη και εκπεφρασμένη βούληση του συνόλου του λαού, αλλά συνιστά ένα νομικό έγγραφο, το οποίο επεβλήθη επί του κυπριακού λαού ως αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων τρίτων μερών και των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου, που έθεσαν τους άξονες του νέου κράτους.

Σημειώνεται συναφώς πως οι πρόνοιες του Συντάγματος αντί να λειτουργούν ενοποιητικά προς το σύνολο του πληθυσμού, διαμορφώνοντας συγκλίσεις σε επίπεδο διαδικασιών, αλλά και καθημερινότητας, προήγαγαν τον κοινοτικό και πολιτικό διαχωρισμό, μη αφήνοντας επιπλέον περιθώριο για οποιαδήποτε τροποποιητική παρέμβαση, καθώς η βασική, θεμελιακή του δομή, δεν επιδεχόταν μεταβολή.[704] Ως προς τούτο υπεστήριξε την εισαγωγή μιας νέας συνταγματικής διάρθρωσης, η οποία θα ήταν αφενός απαλλαγμένη από το πλαίσιο των εγγυήσεων τριών άλλων κρατών, γεγονός που αφεύκτως αναιρούσε την ανεξαρτησία του κράτους. Αφετέρου, η νέα δομή θα έπρεπε να στηρίζεται επί της δημοκρατικής αρχής, όπως τούτη εφαρμόζεται κατά τα ειωθότα του δυτικού και εν γένει ευρωπαϊκού πολιτικού πολιτισμού, έχουσα ως βάση της την αρχή της αυτοδιάθεσης. Σε έναν τέτοιο ορίζοντα το

[702] Galo Plaza Report (1965) Summary
[703] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 151
[704] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 65

σύνταγμα, οι εκλογικές διαδικασίες, η νομοθετική και η δικαστική εξουσία θα αναφέρονταν όχι πλέον σε κοινότητες και σε χωρισμένες διαδικασίες, αλλά σε μια ολότητα, η οποία θα εκπροσωπούσε και θα προστάτευε τον κοινό λαό.[705]

Επιπλέον, η εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης θα παρέπεμπε σε επιλογή του πολιτικού μέλλοντος του κράτους και ενδεχομένως στην ανεξαρτησία ή την ένωσή του με άλλο κράτος ή κράτη μέσω δημοψηφίσματος, στο οποίο θα εκφραζόταν ο λαός ως σύνολο.[706] Ως αδιαπραγμάτευτες παράμετροι της ελληνικής πλευράς αναγνωρίζονται το ενιαίο του κράτους και η αρχή της πλειοψηφίας με εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως και εκείνων των μειονοτήτων.[707]

Οι θέσεις της Τουρκικής – Κυπριακής πλευράς

Ο Δρ. Fazil Kuchuk, διατελέσας αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, στη σχετική καταγραφή των θέσεων της τουρκοκυπριακής πλευράς που υπεβλήθησαν τον Φεβρουάριο του 1965 υπεστήριξε πως θα έπρεπε να συντελεστεί ένα είδος γεωγραφικού, φυσικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων στο πλαίσιο ενός ομοσπονδιακού συστήματος διακυβέρνησης.[708] Κάτι τέτοιο, το οποίο θα μπορούσε να συντελεστεί μέσω μιας κατά την διατύπωσή του «εθελούσιας ανταλλαγής», θα εξασφάλιζε την ασφάλειά τους και τα δικαιώματά τους, ενώ δεν θα γίνονταν πλέον αντιληπτοί ως μειονότητα, αλλά ως διακριτή κοινότητα.[709] Πέραν τούτου, η κάθε κοινότητα θα κατείχε μια συγκεκριμένη περιοχή, προτείνοντας ως διαχωριστική προς τούτο γραμμή έναν χώρο που εκτεινόταν από το χωριό Γιαλλιά στη βορειοδυτική ακτή μέχρι την Αμμόχωστο στην Ανατολική, έκταση που αντιστοιχούσε σε 1084 τετραγωνικά μίλια ή σε ένα ποσοστό 38% της συνολικής επικράτειας της Δημοκρατίας.[710]

Οι διαμορφωθείσες ως εκ τούτου εθνικά αμιγώς κατοικούμενες δύο περιοχές, μια στον βορρά και μία στον νότο, θα είχαν το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης σε όλα τα ζητήματα πέραν των ομοσπονδιακών υποθέσεων, συνάπτοντας πολιτιστικές και οικονομικές διεθνείς συμφωνίες με την Ελλάδα ή την Τουρκία αντιστοίχως.[711] Ζητήματα όπως «της εξωτερικής πολιτικής, της άμυνας, του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού, τελωνείων, εμπορίου, τραπεζικού συστήματος, ισοτιμίας, υπηκοότητας, εγκληματικής νομοθεσίας και

[705] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 67
[706] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 94
[707] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 96
[708] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 97
[709] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 99
[710] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 73
[711] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 74

δικαιοδοσίας» θα παρέμεναν στην κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση.[712] Η Βουλή των Αντιπροσώπων θα αποτελείτο από 30% μέλη της τουρκικής κοινότητας και 70% από την ελληνική κοινότητα., ενώ στην Σύγκλητο / Γερουσία το ποσοστό των αντιπροσώπων από την κάθε κοινότητα θα αντιστοιχούσε στο 50%. Ως προς τις Συνθήκες Συμμαχίας και Εγγυήσεως τούτες θα εξακολουθούσαν να ισχύουν και να συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα του Συντάγματος. Σαφώς το ενδεχόμενο ένωσης ή διχοτόμησης της νήσου θα απαγορευόταν ως θεμελιώδες στοιχείο της συνταγματικής δομής.[713]

Η θέση των Εγγυητριών Δυνάμεων

Οι εγγυήτριες δυνάμεις υπεστήριξαν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις.[714] Η Ελλάδα αξίωσε την ανεξαρτησία της νήσου και την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, το οποίο στηριζόταν στη δημοκρατική αρχή και στην εκπεφρασμένη κατά τρόπο ελεύθερο βούληση του συνόλου του λαού.[715] Η Τουρκία επέμεινε στη συλλογιστική της γεωγραφικής διαίρεσης των δύο κοινοτήτων στο πλαίσιο μιας ομοσπονδιακής δομής και στον αποκλεισμό του ενδεχομένου ένωσης της νήσου με την Ελλάδα.[716] Το Ηνωμένο Βασίλειο εξέφρασε την υποστήριξή του στην όλη προσπάθεια του διαμεσολαβητή, σημειώνοντας παράλληλα πως δεν θα έκρινε ορθό εν τω μέσω του όλου εγχειρήματος του διαμεσολαβητή να καταθέσει προς συζήτηση οποιεσδήποτε περαιτέρω προτάσεις.[717]

[712] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 75
[713] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 76
[714] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 80
[715] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 77
[716] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 78
[717] Galo Plaza Report (1965), Παράγραφος 79

IV. Γ.5. Κρίσιμες στιγμές μεταξύ 1964 και 1974

Συνεπώς, η συγκρουσιακή διάσταση που κλιμακώθηκε στην Κύπρο από το 1960 – 1964 όλως ιδιαιτέρως μετέφερε την αντιπαλότητα που υφίστατο στην Κύπρο και προέβαλε διαθλάσεις πολιτικής κινητικότητας υπέρ της Κύπρου και στις ούτω καλούμενες μητέρες πατρίδες, οι οποίες μονοπωλούσαν το θέμα της Ενώσεως ή της Διχοτόμησης στην πολιτική ζωή των χωρών τους. Στην Τουρκία το περίφημο τελεσίγραφο Johnson θεωρήθηκε ως περιορισμός άσκησης κυριαρχίας του τουρκικού κράτους, το οποίο επηρέασε την τουρκική πορεία, η οποία είχε αποφασίσει από τότε πως την επόμενη φορά δεν επρόκειτο να υποχωρήσει σε πιέσεις τρίτων αναφορικά προς την Κύπρο.

Κατά το 1967, μετά τα γεγονότα της Κοφίνου, όπου συγκρούστηκαν Έλληνες στρατιωτικοί με τουρκικές παραστρατιωτικές ομάδες και μετά την εκκαθάριση που έλαβε χώρα από την Κυπριακή Εθνοφρουρά, η οποία ιδρύθηκε το 1964[718] αφού διελύθη ο στρατός, η Τουρκία έστειλε τελεσίγραφο με το οποίο δήλωσε πως θα πραγματοποιήσει εισβολή στο νησί εάν δεν αποσυρθεί η Ελληνική Μεραρχία και δεν αποχωρήσει ο Γεώργιος Γρίβας Διγενής από το νησί, όροι τους οποίους εδέχθη ο επικεφαλής του εν Αθήναις στρατιωτικού καθεστώτος, Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Ιδιαιτέρως μάλιστα η Αθήνα, η οποία διακρίνετο από μία αστάθεια κυβερνησιμότητας και εξαιτίας του Κυπριακού, το 1965 οδηγήθηκε στην περίφημη Αποστασία. Το 1967 επήλθε η συνταγματική ανατροπή διά της δικτατορίας των Συνταγματαρχών υπό τον Γεώργιο Παπαδόπουλο. Αυτό ήταν μία κραυγαλέα θεσμική ανατροπή, η οποία στη συνέχεια απονομιμοποιημένη διεθνώς αναγκάστηκε να υποστεί το τελεσίγραφο της Τουρκίας του Νοεμβρίου του 1967 και να αποσύρει τη μεραρχία και τον στρατηγό Γεώργιο Γρίβα Διγενή από την Κύπρο.

Παρά ταύτα, η Κύπρος συνέχισε να υφίσταται ως ανεξάρτητο κράτος με την περιορισμένη κυριαρχία που είχε από τις δεσμεύσεις της Ζυρίχης, ενώ εξακολούθησε να θέτει θέμα Ενώσεως, πράγμα το οποίο δεν αποδέχετο ο Γεώργιος Παπαδόπουλος στην Αθήνα, η οποία είχε υποστεί βαριά απονομιμοποίηση διεθνώς, απεβλήθη από το Συμβούλιο της Ευρώπης και πάγωσε η διαδικασία ένταξής της στην ΕΟΚ.

Παράλληλα δε, στην Κύπρο άρχισαν συνομιλίες κατά το 1968 μεταξύ των δύο κοινοτήτων με τον Γλαύκο Κληρίδη και τον Ραούφ Ντεντκάς για την επίλυση του Κυπριακού, έχοντες και νομικούς συμβούλους δίπλα τους τους Μιχαήλ Δεκλερή και Ορχάν

[718] Ο περί της Εθνικής Φρουράς Νόμος του 1964 (Ν. 20/1964), Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1964_1_020.pdf

Αλτικαστή.[719] Οι συνομιλίες συνέχισαν μέχρι και την παραμονή του πραξικοπήματος το 1974. Εν τω μεταξύ στην Αθήνα έλαβαν χώρα εξελίξεις με τον ξεσηκωμό του Πολυτεχνείου και των φοιτητών της νομικής, ενώ το 1973 ο Δημήτριος Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Γεώργιο Παπαδόπουλο και ανέλαβε την εξουσία με μια κυβέρνηση, η οποία δεν τύγχανε διεθνούς υπόληψης.

Στην Κύπρο ανεπτύχθη μία παρακρατική οργάνωση, που ασκούσε βία ένοπλη, η λεγόμενη ΕΟΚΑ Β', που επεδίωκε να ανατρέψει τον Πρόεδρο Μακάριο, τον οποίο θεωρούσε ως υπεύθυνο για τη μη Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ο κυπριακός εμφύλιος που έλαβε χώρα από το 1970 – 1974 επηρέασε την πορεία του προβλήματος, δημιουργώντας πρόσφορες συνθήκες για την Τουρκία να εισβάλει και να παραβιάσει την ούτως ή άλλως περιορισμένη κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η σύγκρουση ήταν μεταξύ Ελλήνων Κυπρίων της ΕΟΚΑ Β' και των λεγομένων «Μακαριακών».

Οι πρόσφορες συνθήκες έλαβαν χώρα μέσα από το πραξικόπημα των εν Αθήναις Συνταγματαρχών κατά το 1974 εναντίον του Προέδρου Μακαρίου, το οποίο απετέλεσε την ιδεατή αφορμή για την Άγκυρα για να εφαρμόσει το παλαιόθεν εκπονηθέν σχέδιό της για διχοτόμηση της Κύπρου. Η τουρκική στάση αντανακλά μία εμφανώς παράνομη και γενικώς εγκληματική ενέργεια, διότι της εισβολής ακολούθησε ο εποικισμός, ο οποίος διατηρήθηκε έκτοτε, σηματοδοτώντας ένα καθεστώς δομικής βίας σε πολλά επίπεδα. Ταυτόχρονα, όμως, πρέπει να επισημάνουμε πως το κυπριακό κράτος στη θεσμική διάσταση που διήλθε το 1974 αποτελεί έκτοτε μια οδυνηρή πραγματικότητα για τους Κυπρίους στο σύνολό τους και σηματοδοτεί μια ιστορική αλλαγή θεσμών και πραγματικοτήτων στο νησί, οι οποίες εξαιρετικά δυσκόλως ανατρέπονται.

[719] Μιχαήλ Δεκλερής (2003) *Κυπριακό 1972-1974 Η Τελευταία Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη

IV.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές

Στο κεφάλαιο αυτό επεχειρήθη να καταγραφεί, να εξεταστεί και να αναλυθεί το κατά πόσον, πώς, σε ποιό βαθμό το θεσμικό πλαίσιο, διά του οποίου εμπεδώθηκε το υποκείμενο διεθνούς δικαίου αναδεικνύει ή εμπεριέχει το στοιχείο ή δυνατότητες προστριβών ανάμεσα στους δύο εταίρους του κράτους, εν προκειμένω τις εθνικές κοινότητες, αφενός την ελληνική και αφετέρου την τουρκική. Η συνταγματική διάρθρωση που εμπεδώθηκε στην Κύπρο, όπως τούτη αναπτύσσεται ως θεσμική διάσταση, κρίνεται πως εξυπηρετεί κατά κύριο λόγο, όχι την ακώλυτη συνέχεια, την μακροημέρευση και την απερίσπαστη λειτουργία του κράτους στις διάφορες εκφάνσεις του, αλλά όλως ιδιαιτέρως τη διαιώνιση τριβών, διχοστασίας και συγκρουσιακής, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, αντίληψης, η οποία επιτείνεται ένεκα και των θεσμών, που δεν επιτρέπουν την προαγωγή κοινού συμφέροντος και την οπτική υπεράσπισης του συντάγματος ή του κράτους εν τω συνόλω του. Αντιθέτως, η εκτεταμένη πραγμάτωση της δισυπόστατης κρατικής φύσης, διαχεόμενη στην καθημερινότητα της ζωής των πολιτών αντανακλά τις αναφορές προς την Αθήνα και την Άγκυρα και εμπεδώνει τη διαίρεση κατ' εξοχήν σε εθνοτικό επίπεδο, γεγονός που αντιστρατεύεται την κρατική λογική επιβίωσης.

Εν τέλει, οι εγγενείς, δομικές δυνατότητες προστριβών, εγγεγραμμένες και θεσμικά, στην πρακτική αποτύπωσή τους, εξυπηρετούν την προέκταση της συνταγματικής διαίρεσης σε επίπεδο άμεσης βίας, η οποία κατευθύνεται προς την εφαρμογή ήδη ειλημμένων στρατηγικά διαρθρωμένων τουρκικών υπολογισμών, που αντανακλώνται στην οπτική περί διχοτόμησης ως προσταδίου, ως προθαλάμου για μια δυνάμει κατασκευή συνθηκών ομοσπονδοποίησης του χώρου.

Σε αυτή τη θέση συνεπικουρεί και ο εντοπισμός και οι καταγραφείσες αναφορές εκ της εκθέσεως Γκάλο Πλάζα του 1965, όπου και αναδεικνύεται η τουρκική θέση περί ομοσπονδίας, η οποία δεν συνάδει προς τις ιστορικές, πολιτικές, πολιτισμικές, κοινωνικές και γεωγραφικές συνθήκες, που υφίσταντο στον χώρο. Αυτή η οπτική αποτυπώνεται και ως εκτίμηση του μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών, όπου και αναπτύσσονται προβληματικά σημεία, που αναφέρονται στην ομοσπονδία στην περίπτωση της Κύπρου, τα οποία και θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη αναφορικά προς το ανεφάρμοστο της εν λόγω προσέγγισης, δεδομένων των τότε πραγματικοτήτων.

Στον ως άνω συλλογισμό εντάσσεται και η θέση πως η εφαρμογή εν γένει των κρατών, πολλώ δε μάλλον των ομοσπονδιακών, δεν αντικρίζεται ως ενέχουσα τις προϋποθέσεις βιωσιμότητας σε βάθος χρόνου εάν στηρίζεται απλώς και μόνο σε μια νομική

θεωρία ή σε ένα συνταγματικό πλαίσιο, το οποίο είναι ξένο προς τις παραδόσεις των αυτοχθόνων και εν προκειμένω η εμπέδωσή του δεν έχει λάβει σε κανένα βαθμό τον παράγοντα της ελεύθερης βούλησης του λαού ως προς την εν λόγω απόφαση. Ως εκ τούτου, συνάγεται πως το κρατικό οικοδόμημα στη θεσμική του πραγμάτωση δεν υπήρξε αποτέλεσμα ή απότοκος ανάγκης του λαού, αλλά αποτύπωσης συσχετισμών ισχύος και δη σε έναν ιδιότυπο δυισμό εθνικών προσανατολισμών, τους οποίους η καθημερινότητα εκ των πραγμάτων καθιστούσε οιονεί παρόντες.

Κεφάλαιο Πέμπτο: Αναδιάταξη ισοζυγίου ισχύος, διαστάσεις αποεθνικοποίησης και χωρικές προϋποθέσεις ομοσπονδοποίησης

Σημειώνονται στο παρόν κεφάλαιο συνέπειες ως εκ της τουρκικής εισβολής και κατοχής, οι οποίες οριοθετούνται σε ένα περίγραμμα προσφυγοποίησης, εκτοπισμού, de facto διχοτόμησης της εδαφικής επικράτειας, παρανόμου εποικισμού, καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς, ισλαμοποίησης των κατεχομένων εδαφών κ.ά. Επίσης εξετάζεται η μεταβολή του ισοζυγίου ισχύος υπέρ της Τουρκίας στο νησί, γεγονός που έχει άμεσες συνέπειες έκτοτε στο πλαίσιο της οποιασδήποτε διαπραγμάτευσης, μεσούσης της κατοχής, για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος. Κάτι τέτοιο παραπέμπει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, στην αντίληψη της συζήτησης επί τη βάσει των τετελεσμένων της εισβολής, πράγμα το οποίο αντανακλάται και στο πολιτειακό πλαίσιο οικοδόμησης κράτους στην Κύπρο, ομοσπονδιακής ή άλλης μορφής, δημιουργώντας αρνητικές προϋποθέσεις λειτουργικότητας του κράτους και προβολής της κατά ταύτα επιβίωσης του ελληνισμού σε βάθος χρόνου.

V.Α. Το εκλαμβανόμενο ως σημείο μηδέν: Βορείως του 35ου παραλλήλου

«As long as there is peace on the island the presence of the Turkish armed forces should not be a cause for concern»[720]

V.Α.1. Μετατόπιση της συζήτησης και αναπλαισίωση του ζητήματος ως απότοκος καταναγκασμού

Διά της προσχηματικής αφορμής του πραξικοπήματος της Χούντας των Συνταγματαρχών εναντίον του Προέδρου της Κύπρου, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, και αξιοποιώντας το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως, όπου στην τουρκική οπτική, η Άγκυρα νομιμοποιείτο να επέμβει στρατιωτικώς στο νησί[721], ο τουρκικός στρατός εισέβαλε στην Κύπρο. Σημειώνεται συναφώς πως ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ υπερέχει της Συνθήκης Εγγυήσεως, όπως τούτο καταγράφεται στο άρθρο 103[722], αφού η χρησιμοποίηση ένοπλης βίας συγκρούεται προς τον ίδιο τον Χάρτη.

Η εισβολή της τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο, η οποία εκδηλώθηκε σε δύο φάσεις κατά τον Ιούλιο και Αύγουστο του 1974[723] και η συνεπακόλουθη κατοχή[724], πέραν

---

[720] (2018) Ambassador Faruk Kaymakci, Deputy Minister of Foreign Affairs and Director for EU Affairs, *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review Directory*, 20.12.18, http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2018/18-12-20.tcpr.html#01

[721] Kypros Chrysostomides (2000) *The Republic of Cyprus. A study in international law*, Mantinus Nijhoff, σ. 121 - 155

[722] «Αν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στις υποχρεώσεις που έχουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη και στις υποχρεώσεις που πηγάζουν από οποιαδήποτε άλλη διεθνή συμφωνία, θα υπερισχύουν οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από αυτόν το Χάρτη». Άρθρο 103, Καταστατικός Χάρτης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14

[723] Η πρώτη εισβολή έλαβε χώρα από τις 20 – 23 Ιουλίου. Η Διάσκεψη της Γενεύης εκκίνησε στις 25 Ιουλίου 1974 και διήρκησε στην πρώτη της φάση μέχρι και τις 30 Ιουλίου, όπου συμφωνήθηκε εκεχειρία. Αποκαλείται πενταμερής, καθώς σε αυτήν συμμετείχαν ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, James Callaghan, ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος, Γεώργιος Μαύρος, ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Τουράν Γκιουνές, ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος εκπροσωπούσε, απόντος του Προέδρου Μακαρίου ως προεδρεύων την Ελληνοκυπριακή πλευρά, ενώ εκπρόσωπος των Τουρκοκυπρίων ήταν ο Ραούφ Ντενκτάς. Μετά την κατάρρευση της Διάσκεψης της Γενεύης, με δεδομένο πως η ελληνική πλευρά δεν συγκατένευσε στις τουρκικές και τουρκοκυπριακές προτάσεις που υπεβλήθησαν περί ομοσπονδίας και προέβαλε το αίτημα περί μιας προθεσμίας 36 ωρών, προκειμένου να επεξεργαστεί τα αιτήματα και να επανέλθει σχετικώς, ο τουρκικός στρατός σε δεύτερη εισβολή, μεταξύ 14 – 16 Αυγούστου 1974, προεξέτεινε τις θέσεις του, καταλαμβάνοντας πέραν του 36% του εδάφους. Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης της Γενεύης ανέπτυξε περαιτέρω το σκεπτικό της η Άγκυρα περί της αντίληψής της για ομοσπονδία στην Κύπρο, η οποία και διατυπώθηκε σε δύο εκδοχές διά των Σχεδίων Ραούφ Ντενκτάς και του Τούρκου υπουργού των Εξωτερικών, Τουράν Γκιουνές. Βλ. Γλαύκος Κληρίδης (1988) *Η Κατάθεσή μου*, Εκδόσεις Αλήθεια, σ. 68, Μεχμέτ Αλί Μπιράντ (1984) *Απόφαση – Απόβαση*, Εκδόσεις Ιωάννης Φλώρος, James Callaghan (1987) *Time and Chance*, HarperCollins, σ. 487 κ.ε.

των συνεπειών που αυτή επέφερε για την Κύπρο και τον λαό της εν συνόλω, εκλαμβάνεται και ως ένα σημείο ορόσημο για την περαιτέρω πορεία του κράτους και την ομαλή λειτουργία του. Τούτο γιατί οι επιπτώσεις της εισβολής επηρέασαν σαφώς την κρατική υπόσταση, όχι σε επίπεδο διεθνούς αναγνώρισης, αλλά με γνώμονα πως η διαμόρφωση δύο ζωνών στο νησί λειτούργησε εκ των πραγμάτων ως δεδομένο για την εμπέδωση ενός νομικά άκυρου, πλην όμως υφιστάμενου μορφώματος στην κατεχόμενη από τα τουρκικά στρατεύματα περιοχή της νήσου, το οποίο επιχειρεί να αποδομήσει την παρουσία της Κυπριακής Δημοκρατίας και τον νόμιμο χαρακτήρα της με τη συνδρομή των εκάστοτε πολιτικών και στρατιωτικών ηγεσιών της Άγκυρας.

Αυτή η εξέλιξη, η οποία επισφραγίστηκε διά της μονομερούς ανακήρυξης της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» κατά το 1983, επέτρεψε τη δρομολόγηση εμπέδωσης συνθηκών ελέγχου της βόρειας περιοχής από την Τουρκία, όπου η αναγνωρισθείσα από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας ως τοπική διοίκηση κατέστη, τρόπον τινά, ένα είδος παραρτήματος του τουρκικού κράτους στην Κύπρο.[725] Μεσούσης της πρώτης φάσης της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, στις 25 Ιουλίου, έλαβαν χώρα οι λεγόμενες συνομιλίες της Γενεύης[726], οι οποίες έλαβαν το όνομά τους από την ομώνυμη ελβετική πόλη.[727] Τέθηκε το αίτημα της εκεχειρίας στο πλαίσιο αυτής της διάσκεψης, όπως επίσης και μια σειρά ζητημάτων που αφορούσαν στη μη προέλαση των στρατιωτικών δυνάμεων, όπως και της ανταλλαγής αιχμαλώτων κ.ά. Επίσης, προβλήθηκε ως σημαντική η έναρξη συζητήσεων, που θα αποσκοπούσαν στην εμπέδωση της ειρήνης και θα εξεταζόταν το περίγραμμα της συνταγματικής δομής του κράτους.

Στο πλαίσιο της Διάσκεψης[728] και με δεδομένο πως η Άγκυρα είχε ήδη δημιουργήσει θέση επί του εδάφους κατέχοντας ένα μέρος της επικράτειας, προέβαλε την αξίωση περί της σύστασης ομοσπονδίας στην Κύπρο, είτε υπό τη μορφή του Σχεδίου Ραουφ Ντενκτάς, το οποίο αναφερόταν σε μια ομοσπονδία δύο ζωνών, είτε σε εκείνο του Τούρκου υπουργού των

---

[724] Στέλιος Περράκης (1990) *Η πολεμική κατοχή στο σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο, τόμος Α'*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα και Στέλιος Περράκης (1993) Το καθεστώς της πολεμικής κατοχής στην Κύπρο. Επιπτώσεις και ζητήματα εφαρμογής στην διεθνή δικαιοταξία στο *Η νέα διεθνής τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό πρόβλημα* (επιμ. Χρ. Γιαλλουρίδη, Π. Τσάκωνα), Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 475 - 512

[725] Στέλιος Περράκης (2000) Η σημασία της υπόθεσης Λοϊζίδου και οι συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη διεθνή δικαιοταξία στο *Επετηρίδα ΙΔΙΣ 2000, Ο Πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία, Η Υπόθεση Λοϊζίδου, Ζητήματα Εξωτερικής Πολιτικής: Θεωρία και Πράξη*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, σ. 169 - 182

[726] Βλ. Σταύρος Π. Ψυχάρης (1976) *Οι 70 κρίσιμες ημέρες*, Εκδόσεις Παπαζήση

[727] Πέτρος Λιάκουρας (2007) *Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 270 κ.έ.

[728] Polyvios G. Polyviou (1976) *Cyprus in search of a constitution, Constitutional Negotiations and Proposals, 1960 - 1975*, Chr. Nicolaou ans Sons, σ. 319 - 380

Εξωτερικών, Τουράν Γκιουνές, το οποίο αναφερόταν σε διαχωρισμό του εδάφους σε καντόνια.[729]

Μία ημέρα πριν τη δεύτερη φάση της εισβολής, στις 13 Αυγούστου 1974, στη δεύτερη περίοδο της Διάσκεψης η ελληνοκυπριακή πλευρά είχε αξιώσει πίστωση χρόνου, ήτοι 36 ώρες προκειμένου να εξεταστούν οι τουρκικές θέσεις και να δοθεί η σχετική απάντηση από μέρους της, πράγμα με το οποίο η Άγκυρα εναντιώθηκε εκκινώντας στις 14 Αυγούστου την προέλασή της και εν τέλει καταλαμβάνοντας μέχρι και τη 16η του ιδίου μηνός ποσοστό 36,2%.[730] Επιπλέον, η εισβολή διαχώρισε εκ των πραγμάτων καθ' ολοκληρία τον λαό της Κύπρου, όπου στο βόρειο τμήμα, αφού εκδιώχθηκε ο γηγενής πληθυσμός, εγκαταστάθηκαν εν συνόλω οι Τουρκοκύπριοι και παραλλήλως μεταφέρθηκαν από την τουρκική ενδοχώρα κατά τρόπο συστηματικό και μεθοδευμένο πληθυσμοί, οι οποίοι διαβιούν έκτοτε στο νησί, μεταβάλλοντας τις πληθυσμιακές και δημογραφικές αναλογίες[731], αλλά και το πολιτιστικό και κοινωνικό συγκείμενο του χώρου.

Αφεύκτως μετεβλήθη η πορεία και οι συντεταγμένες που θα έπρεπε να ακολουθηθούν από εκείνη τη χρονολογία και εντεύθεν αναφορικά προς την επιβίωση του κράτους. Τούτο δε γιατί απότοκος της εισβολής ήταν η αναδιάταξη του ισοζυγίου ισχύος στη νήσο, βάσει της οποίας αναπροσαρμόστηκε το Κυπριακό Πρόβλημα[732] ως πρόβλημα πλέον εισβολής και κατοχής, αντιστοίχως δε τα μέσα για την επίλυσή του, το διάγραμμα της πολιτικής που ακολουθήθηκε και το πλαίσιο του διαπραγματευτικού διαλόγου. Αναφορικά προς το κράτος, το οποίο είχε εγκαθιδρυθεί 14 έτη νωρίτερα, δηλαδή το 1960, αν και διακηρυκτικά η Τουρκία εισέβαλε για να υπερασπισθεί τη συνταγματική του τάξη και να το επαναφέρει στην ομαλότητα, έπαυσε πλέον να λειτουργεί σύμφωνα με τη μορφή και το περιεχόμενο που αποδιδόταν σε αυτό ως εκ των ιδρυτικών συνθηκών λειτουργίας του, αφού πλέον διατηρούσε έλεγχο επί ενός μέρους του εδάφους.[733]

---

[729] Γλαύκος Κληρίδης (1988) *Η Κατάθεσή μου*, Εκδόσεις Αλήθεια, σ. 68 - 72

[730] Στη σχετική απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (357) αν και εκφράζεται η λύπη για τη μη συμμόρφωση προς την προηγούμενη απόφαση που αναφερόταν σε παύση των εχθροπραξιών, εντούτοις δεν γίνεται ρητή αναφορά σε καταδίκη των ενεργειών της Τουρκίας, δηλαδή δεν υπάρχει ο όρος εισβολή ή τουρκική εισβολή. Το ψήφισμα περιορίζεται, καλώντας όλα τα μέρη, στο να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις. Βλ. Resolution 357 (1974) / [adopted by the Security Council at its 1792nd meeting], of 14 August 1974. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/93473?ln=en

[731] Christos P. Ioannides (1993) *In Turkey's Image: The transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, Aristide Caratzas

[732] Μιχαήλ Δεκλερής (2003) *Κυπριακό 1972-1974 - Η τελευταία ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι.Σιδέρη

[733] Το ποσοστό αυτό προκύπτει λόγω της κατάληψης του 36.2% του εδάφους από τα τουρκικά στρατεύματα, της ύπαρξης βρετανικών βάσεων της τάξεως του 2.7% και της απόδοσης εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών διαμορφώνοντας μια ζώνη, που αποκαλείται ουδέτερη ζώνη και οριοθετείται μεταξύ των γραμμών κατάπαυσης του πυρός, όπως τούτες διαμορφώθηκαν μετά τη δεύτερη φάση της εισβολής.

Η δε τουρκική κυβέρνηση, αν και διακηρυκτικώς υπεστήριξε πως στόχος της στρατιωτικής επέμβασής της ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης, εντούτοις ως εκ της πραγματικότητας και των δεδομένων που διαμορφώθηκαν, μπορεί κανείς να εντοπίσει πως αυτό δεν αποτελούσε σε καμία περίπτωση πραγματική αξίωσή της. Τούτο αιτιολογείται από τα εξής. Πρώτον, η συνταγματική τάξη απεκαταστάθη στην Κύπρο τρεις ημέρες μετά την τουρκική εισβολή. Δεύτερον, η Τουρκία συνέχισε την προέλαση των στρατευμάτων της και επεξέτεινε τις επιχειρήσεις της, υλοποιώντας τη 14η Αυγούστου δεύτερη φάση της εισβολής και καταλαμβάνοντας έδαφος που αντιστοιχεί σε 36,2% του εδάφους. Τρίτον, τα τουρκικά στρατεύματα έκτοτε βρίσκονται σταθμευμένα στο νησί, ο αριθμός των οποίων κυμαίνεται μεταξύ 30.000 και 40.000, τα οποία στην τουρκική θέαση παραμένουν προκειμένου να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων[734], τα οποία κρίθηκε πως παραβιάζονταν και εξακολουθούν να παραβιάζονται από τη νόμιμη κυβέρνηση.

Αυτή τούτη η εισβολή, αλλά και η συνεχιζόμενη κατοχή καταγράφουν σωρεία παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των νομίμων κατοίκων της Κύπρου και ιδιαιτέρως των Ελλήνων, οι οποίοι εκτοπίσθηκαν βιαίως από τις πατρογονικές τους εστίες, προσφυγοποιήθηκαν στην ίδια τους την πατρίδα και απώλεσαν κάθε δυνατότητα να επιστρέψουν πίσω.[735] Ο αριθμός δε των προσφύγων αποτυπώνει το μέγεθος και την έκταση του ζητήματος, με δεδομένο πως συνιστά εξαιρετικά σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της Κύπρου.[736] Πέραν τούτου, για δεκαετίες από της εισβολής, η τύχη 1619 ατόμων αγνοείτο και μόνο τα τελευταία έτη εκκίνησε προσπάθεια, με την παραχώρηση ελαχίστων προς τούτο διευκολύνσεων από τις τουρκικές δυνάμεις, η οποία αποσκοπεί στην εξακρίβωση της τύχης τους, όπου πλείστοι εντοπίζονται διά της μεθόδου του DNA σε μαζικούς τάφους.

---

[734] (2019) 45th anniversary of Cyprus peace operation marked, *Hurriyet Daily News*, 20 Ιουλίου 2018, http://www.hurriyetdailynews.com/45th-anniversary-of-cyprus-peace-operation-marked-145107, Sarp Ozer (2019) Turkey to protect Turkish Cypriots' rights: Minister, *Anadolu Agency*, 8 Αυγούστου 2019, https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-to-protect-turkish-cypriots-rights-minister/1552749

[735] Cyprus against Turkey, Applications Nos. 6780/74 και 6950/75, European Commission of Human Rights, Council of Europe, Report of the Commission, adopted on 10 July 1976, Vol.1, Strasbourg

[736] Στο ζήτημα των προσφύγων αναφέρονται η Γενική Συνέλευση, το Συμβούλιο Ασφαλείας, το Κίνημα των Αδεσμεύτων, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ενδεικτικά παρατίθενται ορισμένες εκ των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας.
3212 (1974), https://digitallibrary.un.org/record/650963?ln=en,
3395 (1975) https://digitallibrary.un.org/record/650339?ln=en,
361 (1974), https://digitallibrary.un.org/record/93477?ln=en,
365 (1974), https://digitallibrary.un.org/record/93479?ln=en,
367 (1975), https://digitallibrary.un.org/record/93485?ln=en,
370 (1975), https://digitallibrary.un.org/record/93486?ln=en

V.A.2. Χωρική συνθήκη διάβρωσης κοινωνικοπολιτικών και ιστορικοπολιτισμικών δεδομένων

Σε αυτή τη συλλογιστική θα μπορούσε το 1974 να ειδωθεί και υπό έναν ορίζοντα ως έτος μηδέν, με την έννοια πως από της εισβολής και εντεύθεν και του βιαίως εφαρμοσθέντως γεωγραφικού διαχωρισμού της νήσου με την προσφυγοποίηση χιλιάδων Ελληνοκυπρίων, το κράτος και ο λαός υπέστησαν σοβαρά πλήγματα. Ο όρος «έτος μηδέν»[737] ως αναφορά στην Κύπρο για την περιγραφή της κατάστασης που επήλθε μετά το 1974 παραπέμπει συνειρμικά στην περίπτωση της Καμπότζης, όπου κατά το 1975 οι Ερυθροί Χμερ την κατέλαβαν, μεταβάλλοντας άρδην τις πολιτιστικές και ιστορικές δομές που προϋπήρχαν στην περιοχή.[738] Η ιδέα που τροφοδοτεί εν προκειμένω τον όρο «έτος μηδέν» αναφέρεται σε μια εκ βάθρων μεταβολή των πολιτιστικών συνθηκών και παραδόσεων εντός μιας κοινωνίας, εν προκειμένω της κυπριακής, οι οποίες βρίσκονται αντιμέτωπες με τον κίνδυνο ολοκληρωτικής καταστροφής ή υστερόβουλης προσπάθειας για παραγραφή τους και αντικατάστασης από μια νέα «επαναστατική» πολιτιστική δομή. Ως εκ της ως άνω συλλογιστικής πλαισιώνεται το εν λόγω χρονικό σημείο ως αφετηρία για την αποδόμηση των κοινωνικοπολιτικών και ιστορικοπολιτισμικών συνθηκών του χώρου, γεγονός που αντανακλάται στην παραγραφή της ελληνικής ταυτότητάς του.

Επεξηγώντας περαιτέρω την αναλογία, σημειώνεται πως αυτό το οποίο εσυνέβη στην Καμπότζη ήταν η προσπάθεια εκ μέρους των Ερυθρών Χμερ για συλλήβδην παραγραφή της ιστορίας πριν από το οριζόμενο από τους ιδίους ως έτος μηδέν. Η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος, που αποσκοπούσε στην απομάκρυνση επιρροών, που κατά τους Ερυθρούς Χμερ εκλαμβάνονταν ως διεφθαρμένες, διαμόρφωσε συνθήκες αποσύνθεσης του κοινωνικού ιστού της χώρας. Μια τέτοια πολιτική αντανακλάτο στο σκεπτικό των Ερυθρών Χμερ ως προσπάθεια διά της βίας επιβολής νέων αντιλήψεων, οι οποίες θα αντικαθιστούσαν οτιδήποτε κρινόταν ως μέρος του «παλαιού». Ως αποτέλεσμα της ως άνω πολιτικής, βραχύβια μεν, διαρκούσα δηλαδή μόλις τέσσερα χρόνια, από το 1975 μέχρι το 1979, κατεγράφη απολογισμός πέραν του ενός εκατομμυρίου ατόμων, τα οποία υπέστησαν παντοειδή

[737] Seng Ty (2014) *The Years of Zero: Coming of Age Under the Khmer Rouge*, Seng Ty Books, Stephen Barber (2013) *Exterminators of the Year Zero: Khmer Rouge Atrocities in Cambodia*, Elektron Ebooks, François Ponchaud (1978) *Cambodia: year zero*, Holt, Rinehart and Winston, Sovannora Ieng, Greg Hill (2014) *Surviving Year Zero: My Four Years Under the Khmer Rouge*, Five Mile Press, Karl D. Jackson (1989) *Cambodia, 1975-1978: Rendezvous with Death*, Princeton University Press, Ben Kiernan (2008) *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia Under the Khmer Rouge, 1975-79*, Yale University Press

[738] Sean Bergin (2009) *The Khmer Rouge and the Cambodian Genocide*, Rosen Publishing

βασανιστήρια, δολοφονίες, διωγμούς, υπέφεραν από την πείνα, τις αρρώστιες και εν γένει διαβιούσαν σε συνθήκες εξαθλίωσης.[739]

Υπογραμμίζεται πως η ως άνω αναφορά στην Καμπότζη και στην επιβολή μιας ακραίας μορφής κομμουνισμού στη χώρα δεν παρουσιάζει ομοιότητες με την Κύπρο ως προς τον ιδεολογικό προσανατολισμό, αλλά επιχειρείται διά της υιοθέτησης του όρου να καταγραφεί πως μια εισβολή σε έναν χώρο και συνακόλουθες πολιτικές, εν προκειμένω του τουρκικού κράτους, ως εκ του αποτελέσματος, παρουσιάζουν μια εικόνα απάλειψης της προηγούμενης παραδοσιακά υφιστάμενης ελληνικής παρουσίας και του ιστορικού συγκείμενου του τόπου.[740]

[739] Εκατοντάδες χιλιάδες δημοσίων υπαλλήλων, καθηγητών, μελών των μειονοτικών ομάδων βρήκαν τραγικό θάνατο, ενώ εκ της διαδικασίας αυτής ολικού αφανισμού δεν γλύτωσαν ούτε οι συγγενείς των Ερυθρών Χμερ. Στις μεθόδους που υιοθετήθηκαν ως μέρος του προγράμματος ήταν η εκκένωση των διαφόρων πόλεων, η καταστροφή ναών και εν γένει μνημείων θρησκευτικής πίστεως και σχολείων, η πλήρης αναδιοργάνωση της χώρας και η δημιουργία στρατοπέδων εργασίας.
[740] Πέτρος Σαββίδης (2019) *Η Ισλαμοποίηση της κατεχόμενης Κύπρου*, Εκδόσεις Αρματολός

V.Β. Ποιοτική παραμετροποίηση διαθλάσεων επί του κράτους και του πολίτη ως εκ της χρήσης ένοπλης βίας

V.Β.1. Παραβίαση συνταγματικών δεδομένων και εμπέδωση ομοιογένειας διά εθνοκαθάρσεως

Απότοκος της εισβολής ήταν αφενός η de facto διχοτόμηση της νήσου, με την Κυπριακή Δημοκρατία όμως να εξακολουθεί να αναγνωρίζεται de jure ως εκπροσωπούσα το σύνολο της επικράτειας της νήσου. Η de facto συνθήκη παραπέμπει στο γεγονός πως δεν είναι σε θέση το κράτος να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο επί του κατεχόμενου τμήματος, δηλαδή επί ενός μέρους του εδάφους του, που αντιστοιχεί κατά προσέγγιση στο ένα τρίτο της συνολικής χερσαίας επικράτειας. Η διασπορά πληθυσμού που προϋπήρχε μεταξύ μελών των δύο κοινοτήτων, όπου μόνο σε ορισμένες περιοχές και δη χωριά κατοικούσαν πλειοψηφικά μόνο Τουρκοκύπριοι ή μόνο Ελληνοκύπριοι εκ των πραγμάτων μετεβλήθη διά της δημιουργίας ζωνών σε βορρά και νότο, όπου στην πρώτη διαβιούσαν μόνο Τούρκοι και στη δεύτερη μόνο Έλληνες.[741]

Διά της προσφυγοποίησης του ελληνικού πληθυσμού παραβιάστηκαν διεθνείς συνθήκες, αλλά και αυτό τούτο το Σύνταγμα της Δημοκρατίας, αφού το βασικό επιχείρημα της Άγκυρας για να εισβάλει στη νήσο, το οποίο ήταν προς «αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης», δεν αντανακλάτο στην πραγματικότητα που δημιουργήθηκε. Αντ' αυτού προκάλεσε την παραβίαση άρθρων του συντάγματος, η οποία υφίσταται έκτοτε, όπως του άρθρου 185, το οποίο αναφέρεται στο γεγονός πως το έδαφος της Δημοκρατίας είναι ενιαίο και αδιαίρετο. Οι δε Τουρκοκύπριοι δεν ήταν πλέον σε θέση να μετέχουν στα όργανα του κράτους, ούτε να απολαμβάνουν του δικαιώματος απόλαυσης της περιουσίας τους.

Η τουρκική συλλογιστική επ' αυτού έχει ήδη εκτεθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, διαμορφωθείσα ως προς τις βασικές της παραμέτρους το 1956.[742] Η δημιουργία συνεπώς δύο ζωνών ευθυγραμμίζεται προς τον στρατηγικό σχεδιασμό επί πρωθυπουργίας Αντνάν Μεντερές, ο οποίος εμπεδώθηκε 18 χρόνια αργότερα ως βήμα για τη διασφάλιση μιας δυνάμει κρατικής οντότητας των Τουρκοκυπρίων, η οποία και συν τω χρόνω θα μπορούσε να τύχει νομιμοποίησης. Προς επίρρωση αυτής της συλλογιστικής, σε σχετικό βιβλίο που εξέδωσε κατά το 1957 ο μετέπειτα αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Φαζίλ

[741] Βλ. Uzay Bulut (2018) *The Ethnic Cleansing of Northern Cyprus, Confessions of a Turkish-Cypriot Mass, Murderer*, Gatestone Institute, International Policy Council, 6 Ιουνίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: el.gatestoneinstitute.org/12514/κύπρος-εθνοκάθαρση, https://www.gatestoneinstitute.org/12463/cyprus-ethnic-cleansing

[742] Βλ. σχετικώς Κεφάλαιο ΙΙ και ΙΙΙ.

Κουτσούκ, προβάλλεται και σχηματικά στο εξώφυλλό του, η αντίληψη της Τουρκίας αναφορικά προς εκείνο που αντιλαμβανόταν ως «μόνιμη λύση»[743] για την Κύπρο, δηλαδή μια μορφή διχοτόμησης. Συγκεκριμένα, στο εν λόγω βιβλίο, η Άγκυρα θα εκινείτο προς την κατεύθυνση διαχωρισμού της νήσου σε δύο μέρη κατά μήκος του 35 παραλλήλου.

Χάρτης 1: Απεικόνιση δυνητικής εκδοχής διχοτόμησης της Κύπρου κατά μήκος του 35ου παραλλήλου εν έτει 1957.

Ως προς τούτο θα πρέπει κανείς να σημειώσει πως κατά την περίοδο εκδόσεως του εν λόγω βιβλίου, η στόχευση θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως δυσχερώς πραγματοποιήσιμη και ενδεχομένως ουτοπική, με δεδομένες τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Κύπρο, όπως επίσης και τη διασπορά του πληθυσμού. Στο ίδιο πνεύμα καταγράφονται και σχετικές δηλώσεις εκπροσώπων της τουρκικής κυβέρνησης κατά το 1964, οι οποίοι ομιλούσαν περί της προοπτικής της διχοτόμησης ως μέρος της πολιτικής της Άγκυρας.[744] Τα ίδια τα γεγονότα και η έκβαση των εξελίξεων καταδεικνύουν πως ο σχεδιασμός τούτος επετεύχθη, σε μεγάλο

[743] Fazil Kuchuk (1957) *The Cyprus Question: A Permanent Solution*, Halkin Sesi Press

[744] Ο πρώην Αντιπρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, Kemal Satir, σε συνέντευξή του κατά το 1964 υπεστήριξε πως «Η Κύπρος θα διαιρεθεί σε δύο μέρη, ένα εκ των οποίων θα ενωθεί με την Τουρκία», ενώ τον Ιούνιο του ιδίου έτους ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Erkin, δήλωσε πως «μια ακραία λύση…θα ήταν η απόδοση ενός μέρους της Κύπρου στην Ελλάδα και το άλλο, πλησίον των τουρκικών ασιατικών ακτών, στην Τουρκία». Στις 8 Σεπτεμβρίου 1964, ο τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας, Ισμέτ Ινονού, απευθυνόμενος στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση, ανέπτυξε τη στρατηγική της χώρας του αναφορικά προς το μέλλον της Κύπρου, εξηγώντας πως «Επισήμως, προωθούμε το σκεπτικό της ομοσπονδίας, παρά την θέση περί διχοτόμησης, κατά τρόπο ώστε να παραμένουμε εντός των προνοιών της Συνθήκης». (1983) *Speech by the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus Mr. George Iacovou at the U.N. Security Council following the illegal declaration of a Turkish Cypriot State*, Press and Information Office of the Ministry to the President, Nicosia, σ. 6

βαθμό, αφού πλείστες των περιοχών που αναφέρονταν στο εν λόγω βιβλίο, εν τέλει κατελήφθησαν από τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού.[745]

V.B.2. Εξελικτική διαδρομή διαδοχικών θεσμικών σχηματισμών μέχρι το 1983: Κράτος εν κράτει

Το τουρκικό κράτος από τη δεκαετία του 1950 υποκινούσε ενέργειες, οι οποίες στόχευσαν στον θεσμικό αρχικώς και εν τέλει γεωγραφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων στο νησί. Τούτο αναπτύσσεται σε μία πορεία από το 1955 και περιλαμβάνει διάφορα στάδια, κατά τα οποία υλοποιείτο τμήμα του συνολικού σχεδιασμού. Ως στάδιο της διαδικασίας εντοπίζεται το διάστημα μεταξύ 1963 και 1964, όπου λόγω των λεγομένων διακοινοτικών ταραχών, η Τουρκία βομβάρδισε με απαγορευμένου τύπου βόμβες ναπάλμ περιοχές της Κύπρου και απείλησε με εισβολή. Κατά το διάστημα αυτό πλείστοι εκ των Τουρκοκυπρίων, ακολουθώντας οδηγίες της Άγκυρας και υφιστάμενοι πίεση εκ της ηγετικής τους ομάδας, μετακινήθηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές, οι οποίες αποτελούσαν θύλακες, στους οποίους υπήρχε αμιγώς το εθνοτικό στοιχείο. Τον έλεγχο και τη διοίκηση των εν λόγω περιοχών και των διαβιούντων σε αυτές, είχε αναλάβει ως επικεφαλής της Γενικής Επιτροπής, ο Fazil Kuchuk μέχρι και το 1967.

[745] Policy and Methods of "Ethnic Cleansing", Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/hr/hr_5.htm, Michael Rubin (2018) Confront Turkey's ethnic cleansing and stop indulging it, *Washington Examiner*, 13 Δεκεμβρίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.washingtonexaminer.com/opinion/confront-turkeys-ethnic-cleansing-and-stop-indulging-it

Πίνακας 16: Σταδιακή διαδικασία πολιτικής και διοικητικής εξέλιξης των Τουρκοκυπρίων

Σταδιακή διαδικασία πολιτικής και διοικητικής εξέλιξης των Τουρκοκυπρίων	
1959	Θεσμικός διαχωρισμός των κοινοτήτων βάσει Συντάγματος
1963/4 – 1967	Πρώτη φάση γεωγραφικού διαχωρισμού με τη δημιουργία θυλάκων. Οι Τουρκοκύπριοι κατείχαν έναν διάδρομο 15 χιλιομέτρων που εκτεινόταν μεταξύ Λευκωσίας και Κερύνειας, συμπεριλαμβανομένου του Φρουρίου του Αγίου Ιλαρίωνα. Στον διάδρομο αυτό δεν περιλαμβανόταν το λιμάνι της Κερύνειας. Επίσης, είχαν τον έλεγχο της περιοχής Κοκκίνων – Μανσούρας κοντά στον Άγιο Θεόδωρο. Οι διάφορες τουρκικές συνοικίες εντός των πόλεων, εκτός από την Κερύνεια γιατί δεν είχε Τούρκους, άνηκαν στον έλεγχο της Γενικής Επιτροπής.
1967 – 1971	Εμπέδωση παράλληλης δομής αποκαλούμενη «Προσωρινή Τουρκική Διοίκηση» ως διάδοχος κατάσταση της Γενικής Επιτροπής.
1971 – 1975	Τουρκοκυπριακή Διοίκηση και Αυτόνομη Τουρκοκυπριακή Διοίκηση
1975 – 1983	Μονομερής ανακήρυξη «Τουρκικού Ομόσπονδου Κράτους»
1983 – σήμερα	Μονομερής ανακήρυξη «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου»

Κατά το 1967, στις 28 Δεκεμβρίου, εγκαθιδρύεται η «Προσωρινή Τουρκική Κυπριακή Διοίκηση», επικεφαλής της οποίας ορίζεται ο Fazil Kutchuk, και η οποία αποτελείται από άτομα, που είχαν εκλεγεί ή οριστεί αξιωματούχοι στο πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η «Προσωρινή Τουρκική Κυπριακή Διοίκηση» συνιστά πρόδρομη κατάσταση του 1975. Στη συνέχεια στις 13 Φεβρουαρίου 1975 οι κατεχόμενες περιοχές προέβησαν στην απόφαση ανακήρυξης μονομερώς της ανεξαρτησίας τους αποκαλούμενες ως «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος», πράγμα το οποίο καταδικάστηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ[746], το οποίο σε σχετικό ψήφισμά του προέτρεψε όλα τα κράτη να «σέβονται την κυριαρχία, την ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο της Κυπριακής Δημοκρατίας», καλώντας όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να απόσχουν από οποιαδήποτε δράση που στόχευε στη διχοτόμηση της νήσου. Εκθέτοντας επιγραμματικά την τουρκική στόχευση, ο Erketun υποστηρίζει πως το «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος» θα μπορούσε «να διαμορφώνει την Τουρκοκυπριακή πτέρυγα μιας μελλοντικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου, εάν και όταν οι Ελληνοκύπριοι αποφασίσουν να δημιουργήσουν

[746] «Regrets the unilateral decision of 13 February 1975 declaring that a part of the Republic of Cyprus would become "a Federated Turkish State" as, inter alia, tending to compromise the continuation of negotiations between the representatives of the two communities on an equal footing, the objective of which must continue to be to reach freely a solution providing for a political settlement and the establishment of a mutually acceptable constitutional arrangement, and expresses its concern over all unilateral actions by the parties which have compromised or may compromise the implementation of the relevant United Nations resolutions; Συμβούλιο Ασφαλείας, Ψήφισμα 367, 12 Μαρτίου 1975

ένα παρόμοιο Ομόσπονδο Κράτος στη δική τους περιοχή της Κύπρου και να ενωθούν με την προτεινόμενη Ομοσπονδιακή Δημοκρατία».[747]

Διά της ενέργειας αυτής η τουρκοκυπριακή πλευρά προωθούσε το πλαίσιο των συζητήσεων επί τη βάσει της ομοσπονδίας, με δεδομένη την εμπέδωση καταστάσεων που θα έπρεπε να εκληφθούν ως τετελεσμένα γεγονότα, τα οποία αναπροσάρμοζαν την όποια διαπραγμάτευση και συναφώς το ίδιο το πρόβλημα. Ως προς τούτο, η θέση της Τουρκίας ήταν πως το Κυπριακό ελύθη, τρόπον τινά, με την ίδια την εισβολή και ως εκ τούτου εκείνο το οποίο τίθετο σε διαπραγμάτευση ήταν η δομή του κράτους που θα προερχόταν λαμβάνοντας υπόψη τις νέες συνθήκες. Μεταξύ της 24ης Φεβρουαρίου και της 15ης Απριλίου εμπεδώθηκε μια Constituent Assembly στην κατεχόμενη περιοχή, η οποία πραγματεύθηκε τη σύνταξη συντάγματος, που έγινε αποδεκτό κατόπιν δημόσιου δημοψηφίσματος, το οποίο έλαβε χώρα στις 8 Ιουνίου 1975. Σημειώνεται σχετικώς πως το σύνταγμα τούτο αποτελούσε μια sui generis εκδοχή συνταγματικού πλαισίου και τούτο γιατί σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να βρίσκεται σε αντιστοιχία προς συγκεκριμένες προϋποθέσεις της Τουρκοκυπριακής κοινότητας και του νέου Ομόσπονδου Κράτους, το οποίο στην τουρκική οπτική είχε εμπεδωθεί.[748]

Καταγράφεται σχετικώς πως «διά της εμπέδωσης ενός Ομόσπονδου Κράτους και αφήνοντας ανοικτή την πόρτα για Ομοσπονδία με τον νότο, η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα δεν προχώρησε σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ανακηρύξει ανεξάρτητο Κράτος και δεν προέβαλε την αξίωση για διεθνή αναγνώριση του ως ανεξάρτητου Κράτους. Υπήρχε η ελπίδα πως σε μικρό διάστημα χρόνου και ενώ οι Ελληνοκύπριοι θα εγκαθίδρυαν το δικό τους μέρος της προτεινόμενης Ομοσπονδίας και θα ενώνονταν με το Τουρκοκυπριακό τμήμα σε μια Ομόσπονδη Δημοκρατία».[749] Εννέα χρόνια αργότερα, στις 15 Νοεμβρίου 1983, η λεγόμενη «Νομοθετική Συνέλευση» του κατεχόμενου από την Τουρκία τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας ανακήρυξε την ανεξαρτησία του, αναγνωριζόμενο μόνο από την Άγκυρα κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου, αυθαιρέτως και μονομερώς ως η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου». Η ανακήρυξη αυτή προεβλήθη από τον Ντενκτάς ως προβολή του «δικαιώματος της αυτοδιάθεσης» των Τουρκοκυπρίων.[750]

Η πράξη αυτή δεν αναγνωρίστηκε από κράτη – μέλη πλην της Τουρκίας, ενώ οι σχετικές αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών αντιλαμβάνονται την οντότητα που ενυπάρχει στο

---

[747] Necati Ertekun (1984) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem and Brother, Nicosia, σ. 34

[748] Το Σύνταγμα τούτο εμπεριείχε στοιχεία προεδρικού και πρωθυπουργικού συστήματος διακυβέρνησης.

[749] Necati Ertekun (1984) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem and Brother, Nicosia, σ. 34 - 35

[750] Rauf Denktash (1982) *The Cyprus Triangle*, London, σ. 100 - 108

βόρειο κατεχόμενο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ως νομικά άκυρη. Πέραν τούτου, σε σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου γίνεται αντιληπτή η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» ως υποτελής τοπική διοίκηση της Τουρκίας, με ότι τούτο συνεπάγεται για τις περαιτέρω ενέργειες του μορφώματος τούτου.

Διά της ως άνω καταγραφής παρουσιάζεται σε μια εξελικτική διαδρομή διαδοχικών θεσμικών σχηματισμών το πώς προέκυψε η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» και μέσω ποιών συνταγματικών προβλέψεων και ρυθμίσεων δρομολογήθηκαν κατά τρόπο σταδιακό οργανικές μεταβολές που επέτρεψαν την παρουσία και τη λειτουργία παράλληλης προς τη νόμιμη συνταγματικώς κατοχυρωμένη συνθήκη ύπαρξης δομής, που επεχείρησε και επιχειρεί να αναπτύξει ρόλο εν είδει κρατικής διάρθρωσης μέσω της εμπέδωσης διαδικασιών και θεσμικών παραμέτρων, που εν τέλει προβάλλουν την πρόθεση επαναπροσδιορισμού της δικοινοτικής δομής του 1960.[751]

Καθίσταται σαφές πως η όλη στόχευση της τουρκοκυπριακής ηγεσίας μέσω των διαφόρων σταδίων, προεξαρχούντος εκείνου της εισβολής της Άγκυρας, ήταν η δημιουργία των προϋποθέσεων προκειμένου προοδευτικά το ομόσπονδο αρχικώς κράτος να αποκτήσει μια τύποις ανεξάρτητη μορφή. Για τούτο τον λόγο έπρεπε να συντρέχουν και να αποτυπώνονται εν τοις πράγμασι τα χαρακτηριστικά ενός κράτους, που τούτα παραπέμπουν στο έδαφος, στον πληθυσμό, στην εξουσία και στη νομιμοποίηση. Διά των ως άνω ενεργειών υπήρχε το έδαφος και ο πληθυσμός, μια τύποις ιεραρχική μορφή εξουσίας, αλλά δεν μπορούσε να τύχει νομιμοποίησης, δηλαδή διεθνούς αναγνώρισης από κάποιο άλλο κράτος. Επί της ουσίας το διακύβευμα εν προκειμένω ήταν ακριβώς η δημιουργία κράτους μέσω πολλαπλών και πολυεπίπεδων ενεργειών.

Το έρεισμα της Άγκυρας για τη μονομερή ανακήρυξη της ΤΔΒΚ στηριζόταν στην αντίληψη πως οι Τουρκοκύπριοι ως ξεχωριστός λαός επικαλούμενοι την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης προχώρησαν σε μια τέτοια κίνηση. Η εισαγωγή των όρων «λαοί» και η εμμονή σε αυτούς από τις διαδοχικές ηγεσίες της Άγκυρας συνιστούσε μια προσπάθεια, προκειμένου να προλειανθεί το έδαφος, τόσο στο πλαίσιο του διαλόγου, όσο και εντός της διεθνούς κοινότητας, για την αποσχιστική ενέργεια, η οποία έλαβε χώρα το 1983. Η ίδια δε η απόσχιση και η ανακήρυξη οικοδομούσε τις προϋποθέσεις και το εν γένει κλίμα, το οποίο προϊόντος του χρόνου, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως νομιμοποιητική βάση για την αιτιολόγηση μιας διχοτομικής πολιτικής. Σημειώνεται πως η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης δεν αναφέρεται σε ξεχωριστά σύνολα εντός των περιοχών που υφίσταντο ως πρώην αποικίες, αλλά στον πληθυσμό της χώρας ως σύνολο. Πέραν τούτου, ως

[751] Zaim M. Necatigil (1989) *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford University Press, σ. 67 - 68

προβληματικό σημείο έτι περαιτέρω μπορεί να εντοπίσει κανείς το γεγονός πως ο πληθυσμός των κατεχομένων περιοχών τελούσε εξ' ολοκλήρου υπό τον απόλυτο έλεγχο στρατευμάτων κατοχής.

Στο ίδιο πλαίσιο καταγράφεται και η παγίως εκφραζόμενη οπτική της Άγκυρας περί της ισότητας. Τούτη δε συνιστά προέκταση της συλλογιστικής και της αξίωσης περί χωριστών λαών στη νήσο. Η εφαρμογή της δεν αναφέρεται στο δικαίωμα του ένας άνθρωπος – μία ψήφος, όπου το κάθε άτομο είναι φορέας δικαιωμάτων και ελευθεριών, αλλά στην αποδοχή δύο άνισων αριθμητικά κοινοτήτων ως ίσων, δεδομένο που αντιβαίνει προς και καταστρατηγεί τη δημοκρατική αρχή. Η δημιουργία εν τέλει της «ΤΔΒΚ» θα πρέπει να ειδωθεί ως εφαλτήριο για την πραγμάτωση των τουρκικών στοχεύσεων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις από τις «αρχές» των κατεχομένων, ο πληθυσμός κατά το 2011 ανερχόταν σε 286,257, ενώ η προβολή του πληθυσμού για το 2017 οριοθετούσε τον συνολικό πληθυσμό σε 351,965. Αναφορικά προς τη θρησκεία, 99% είναι μουσουλμάνοι.[752]

Η τουρκική επιχειρηματολογία υπεστήριξε πως δεν αναγνωρίζει ως νόμιμη κυβέρνηση της νήσου την Κυπριακή Δημοκρατία, στην οποία συμμετέχουν μόνο οι Ελληνοκύπριοι, οι οποίοι αντιλαμβάνονται τους Τουρκοκυπρίους, όχι ως ισότιμη κοινότητα, αλλά ως μειονότητα, στην οποία επεχειρήθη, κατά την τουρκική επιχειρηματολογία, να επιβληθεί πολιτική οικονομικής συρρίκνωσης και πολιτικού εμπάργκο. Σε μια τέτοια συλλογιστική η τουρκική θέαση αιτιολογεί τη δημιουργία ενός μορφώματος, το οποίο θα εκπροσωπεί τους Τουρκοκύπριους και το οποίο θα ήταν δυνατόν σε κάποια στιγμή, να λειτουργήσει ως τμήμα μιας αυριανής ομοσπονδιακής δομής στο ενδεχόμενο λύσης του προβλήματος διά της επανένωσης. Το νέο μόρφωμα διέπεται από ένα συνταγματικό πλαίσιο, επί της ουσίας ένα νέο σύνταγμα, το οποίο και υιοθετήθηκε κατά τους πρώτους μήνες του 1984, επί πρωθυπουργίας Τουργκούτ Οζάλ στην Άγκυρα. Πέραν τούτου, η τότε τουρκική κυβέρνηση επεχείρησε διά της οικονομικής συνένωσης «ΤΔΒΚ» και Τουρκίας να θεσμοθετήσει τις ως άνω προϋποθέσεις μέσω σχετικού πρωτοκόλλου. Βασικό ερώτημα που αναφύεται ως εκ των ως άνω ενεργειών είναι η εν γένει αντίφαση που αντικατοπτρίζει η πολιτική της Άγκυρας σε σχέση με την κατεχόμενη περιοχή, η οποία αντίφαση είναι εκείνη που εκ των πραγμάτων αναιρεί τα λεχθέντα. Τούτο δε αναγιγνώσκεται, καθώς εάν στόχος είναι η επανένωση της Κύπρου, έστω και υπό συνθήκες ομοσπονδίας, τότε η ίδια η απόσχιση αντιστρατεύεται αυτή τούτη την επανένωση.

[752] (2018) *Guide for Foreign Investors*, State Planning Organization, Turkish Republic of Northern Cyprus, Ιούνιος 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.devplan.org/Mevzuat/Eng/Guide%20for%20Foreign%20Investors.pdf

V.Β.3. Το εν απουσία δρών υποκείμενο στη θεσμική παρέμβαση του ΟΗΕ

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών διά της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας ως θεσμικών του οργάνων σε διαδοχικές αποφάσεις[753] του από το 1974 καλούσε για άμεση αποχώρηση όλων των στρατευμάτων[754] από την Κυπριακή Δημοκρατία[755], αντιλαμβανόμενος πως μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν θεμελιώδης για την όποια επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος[756], εκφράζοντας παράλληλα τη λύπη του για τη συνεχιζόμενη κατοχή μέρους της Δημοκρατίας από ξένα στρατεύματα. Σημειώνεται πως στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν γίνεται αναφορά σε τουρκικά, αλλά εν γένει σε ξένα στρατεύματα.

Πέραν τούτου, η Τουρκία παραβίασε συστηματικά τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας που αναφέρονταν στην εκεχειρία, με στόχο να εδραιώσει την παρουσία της στο νησί μέσω της δημιουργίας και παγίωσης στρατιωτικής θέσης. Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών που έλαβαν χώρα στη Γενεύη επεχείρησε την επιβολή μιας πολιτικής λύσης στο νησί, παράλληλα με την προετοιμασία της για τη δεύτερη φάση της εισβολής, η οποία και άρχισε κατά τη 14η Αυγούστου 1974. Σημειώνεται πως η

---

[753] Security Council resolution 365 (1974) [endorsing General Assembly resolution 3212 (XXIX) on the Cyprus question], [adopted by the Security Council at its 1810th meeting], of 13 December 1974

[754] «…2. Απαιτεί όπως όλα τα μέρη που μετέχουν στις σημερινές μάχες καταπαύσουν το πυρ και κάθε στρατιωτική δράση αμέσως. 3. Ζητεί επανάληψη των διαπραγματεύσεων χωρίς καθυστέρηση για την αποκατάσταση της ειρήνης στην περιοχή και της συνταγματικής διακυβέρνησης στην Κύπρο σύμφωνα με το ψήφισμα 353(1974)...». Ψήφισμα 357 (1974)

[755] "…Το Συμβούλιο Ασφαλείας…1. Καλεί όλα τα Κράτη να σέβονται την κυριαρχία, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου, 2. Καλεί όλα τα μέρη στις παρούσες συγκρούσεις ως πρώτο βήμα να καταπαύσουν το πυρ και συνιστά σ' όλα τα κράτη να εξασκήσουν τη μέγιστη αυτοσυγκράτηση και να αποφύγουν κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να επιδεινώσει περαιτέρω την κατάσταση, 3. Απαιτεί άμεσο τερματισμό της ξένης στρατιωτικής επέμβασης στην Κυπριακή Δημοκρατία η οποία είναι αντίθετη με την παράγραφο 1. πιο πάνω, 4. Ζητεί την αποχώρηση χωρίς καθυστέρηση από την Κυπριακή Δημοκρατία του ξένου στρατιωτικού προσωπικού που βρίσκεται εκεί πέραν των προνοιών διεθνών συμφωνιών, περιλαμβανομένων και εκείνων των οποίων η αποχώρηση είχε ζητηθεί από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, στην επιστολή του ημερομηνίας 2 Ιουλίου 1974, 5. Καλεί την Ελλάδα, την Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας να προσέλθουν σε συνομιλίες χωρίς καθυστέρηση για την αποκατάσταση της ειρήνης στην περιοχή και τη συνταγματική διακυβέρνηση της Κύπρου και να τηρούν ενήμερο το Γενικό Γραμματέα…», Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας 353 (1974)

[756] "Σημειώνοντας ότι όλα τα κράτη έχουν διακηρύξει το σεβασμό τους προς την κυριαρχία, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας,
Ανησυχώντας βαθιά για την επιδείνωση της κατάστασης στην Κύπρο σαν αποτέλεσμα περαιτέρω στρατιωτικής επιχείρησης, η οποία συνιστούσε μια σοβαρή απειλή για την ειρήνη και ασφάλεια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, 1. Καταγράφει την επίσημη αποδοκιμασία του για τις μονομερείς στρατιωτικές ενέργειες που εξαπολύθηκαν εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2. Προτρέπει τα μέρη να συμμορφωθούν με όλες τις πρόνοιες των προηγουμένων ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν την αποχώρηση χωρίς καθυστέρηση από την Κυπριακή Δημοκρατία του στρατιωτικού προσωπικού που βρίσκεται εκεί, πέραν του προβλεπομένου από διεθνείς συμφωνίες, 3. Προτρέπει τα μέρη να επαναρχίσουν χωρίς καθυστέρηση, σε ατμόσφαιρα εποικοδομητικής συνεργασίας, τις διαπραγματεύσεις που ζητεί στο ψήφισμα 353 (1974), των οποίων το αποτέλεσμα δεν θα πρέπει να παρεμποδισθεί ή προδικασθεί από την απόκτηση πλεονεκτημάτων σαν αποτέλεσμα των στρατιωτικών επιχειρήσεων…». Ψήφισμα 360 (1974)

εισβολή έγινε κατορθωτή με τον εξοπλισμό της Τουρκίας με αμερικανικά όπλα, γεγονός που εκ των υστέρων υπήρξε και ένας εκ των λόγων που επεβλήθη, έστω και βραχύβια, το εμπάργκο όπλων προς την Τουρκία από το Αμερικανικό Κογκρέσο.[757]

V.B.4. Αποεθνικοποίηση διά της δημογραφικής ανασκευής

Όπως κατεδείχθη εκτενέστερα σε προηγούμενη ενότητα της μελέτης, η τουρκική παρουσία στην Κύπρο υπήρξε απότοκος της κατάκτησης της νήσου από τους Οθωμανούς με την κατάληψη της Αμμοχώστου κατά το 1571.[758] Οι έποικοι και το στρατιωτικό προσωπικό συνιστούσαν το κυρίως σώμα της μουσουλμανικής παρουσίας και στη συνέχεια μειονότητας που δημιουργήθηκε στο νησί. Μετά το 1974 η Τουρκία εφάρμοσε πολιτική εποικισμού ως μέρος του ευρύτερου σχεδιασμού της για έλεγχο του χώρου.[759] Προϊούσης της στρατιωτικής εισβολής και της κατάληψης περιοχών της Κύπρου από τις τουρκικές δυνάμεις, διεπράχθησαν σωρεία εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, τα οποία επηρέασαν σαφώς την πολιτισμική φυσιογνωμία και τον ελληνικό χαρακτήρα της νήσου μέσα από τον βίαιο εξαναγκασμό των αυτοχθόνων για εκπατρισμό από τη γενέθλια γη, τη δολοφονία αμάχων και γυναικοπαίδων, τη σύλληψη ατόμων, η τύχη των οποίων για πλείστους εξ' αυτών δεν είχε εξακριβωθεί παρά μόνο μικρού αριθμού, οι οποίοι εντοπίζονται διά της μεθόδου του DNA τα τελευταία έτη σε μαζικούς τάφους.[760]

---

[757] George Kaloudis (2008) The influence of the Greek Diaspora on Greece and the United States, *International Journal on World Peace*, Vol. 25, No. 3, pp. 29-59, A. A. Fatouros (1976) *The Turkish Aid Ban: Review and Assessment*, Articles by Maurer Faculty, Paper 1905, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2907&context=facpub, Eugene T. Rossides (2014) *Kissinger & Cyprus: A Study in Lawlessness*, American Hellenic Institute Foundation, Keith R. Legg (1981) Congress as Trojan Horse? The Turkish Embargo Problem, 1974 – 1978 στο *Congress, the Presidency and American Foreign Policy* (επιμ. John Spanier, Joseph Nogee), Pergamon Policy, σ. 107 - 131

[758] Κωστής Κοκκινόφτας (2019) *Εξισλαμισμοί και επανεκχριστιανισμοί στην Κύπρο*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Φαίδωνας Παπαδόπουλος (2002) *Τούρκοι, Μουσουλμάνοι ή Κρυπτοχριστιανοί (Λινοβάμβακοι)]*, Λευκωσία, Νίκος Μηλιώρης (2017) *Οι Κρυπτοχριστιανοί*, Εκδόσεις Τσουκάτου, Κυριάκου Χατζηιωάννου (1976) *Η Καταγωγή των Τουρκοκυπρίων και το Κυπριακό*, Λευκωσία

[759] Άγγελος Συρίγος (2005) *Σχέδιο Ανάν, Οι κληρονομιές του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 350 κ.έ.

[760] Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ συνέστησε σε διαδοχικές αποφάσεις τη θεσμοθέτηση σώματος, το οποίο θα είχε ως αποστολή του τη διερεύνηση της τύχης των αγνοουμένων. Βλ. 3450 (1975), 33/172 (1978), 34/30 (1979), 36/164 (1981), 37/181 (1982). Το εν λόγω σώμα συστάθηκε το 1981 ως Διερευνητική Επιτροπή για τους Αγνοούμενους στην Κύπρο, ενώ το 2006 άρχισαν ανασκαφές και εκταφές σε όλο το νησί. Ως προς τους όρους εντολής της Επιτροπής, βλ. http://www.cmp-cyprus.org/el/content/apostoli-kai-oroi-entolis. Ο συνολικός αριθμός Ελληνοκυπρίων αγνοουμένων καταγράφεται ως 1510 εκ των οποίων 683 έχουν ταυτοποιηθεί, ενώ 827 αγνοούνται. Ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων αγνοουμένων είναι 492. Οι 252 έχουν ταυτοποιηθεί, ενώ 240 αγνοούνται. Τα ως άνω δεδομένα ανταποκρίνονται μέχρι και τις 31 Μαΐου 2019.

Στο πλαίσιο της τουρκικής πολιτικής διαδοχικών κυβερνήσεων εποικίστηκε η περιοχή από πληθυσμούς, που μεταφέρθηκαν επί σκοπού από την τουρκική ενδοχώρα[761], φέροντες κατά ταύτα διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία, σαφώς αλλότρια από το γηγενές.[762] Τούτα δε αναφέρονται, αλλά δεν εξικνούνται σε μια εκ διαμέτρου αντίθετη προς τις παραδόσεις και τον πολιτισμό του τόπου, διαφορετική πολιτική και θρησκευτική ταυτότητα, κοσμοαντίληψη και εν γένει τρόπο ζωής της καθημερινότητας. Πέραν τούτου, οι εποικισθέντες την περιοχή ήταν επιρρεπείς στη χειραγώγηση από τις τουρκικές αρχές[763], τόσο ως προς την ανάπτυξη και εκδήλωση σοβινιστικών αντιλήψεων[764], όσο και ως προς την εμπέδωση της τουρκικής στοχοθεσίας μέσα από την καθοδηγούμενη συμμετοχή τους στις πολιτικές διεργασίες, προεξαρχούσης της άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.[765] Αναφορικά προς την πολιτική εποικισμού της Άγκυρας, σημειώνουμε πως Τούρκοι, ιδιαιτέρως από την Ανατολία[766], οι οποίοι ήταν αγρότες, βοσκοί και στρατιωτικό προσωπικό, εγκαταστάθηκαν βάσει σχεδίου στην Κύπρο. Ως επί το πλείστον οι έποικοι ήταν νέοι άνδρες, οι οποίοι είχαν ολοκληρώσει τη στρατιωτική τους θητεία στην Τουρκία. Αυτοί θα μπορούσαν σε ένα ενδεχόμενο ή ακόμη και για σκοπούς στρατιωτικού προσωπικού να λειτουργήσουν ως εκπαιδευμένο απόθεμα των δυνάμεων κατοχής.

Ο εποικισμός ορίζεται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ως η μεταφορά από την κατέχουσα δύναμη δικού της πληθυσμού σε έδαφος, το οποίο παρανόμως κατέχει. Αυτό καταδεικνύεται στην Τέταρτη Διάσκεψη της Γενεύης το 1949, όπου τη σχετική σύμβαση έχει

---

[761] Μεγάλος αριθμός των εποίκων προέρχονται από το ανατολικό τμήμα της Τουρκίας και από τις συνορεύουσες προς την Μαύρη Θάλασσα περιοχές.

[762] Charis Psaltis, Huseyin Cakal (2016) Social Identity in a Divided Cyprus στο *Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory*, Peace Psychology Book Series, S. McKeown et al. (επιμ.), Springer, σ. 229 – 244, A. Christiansen (2005) Crossing the Green Line: Anti-Settler sentiment in Cyprus, *Macalester International*, Vol. 15, Issue 1, σ. 154 – 174, N. Loizides (2011) Contested migration and settler politics in Cyprus, *Political Geography*, Vol. 30, σ. 391 – 401, M. Hatay (2005) *Beyond numbers: An inquiry into the political integration of the Turkish' Settlers' in Northern Cyprus*, Peace Research Institute Oslo

[763] (2004) *Turkey reportedly prevents the Turkish settlers from going back to their country*, 3 Αυγούστου 2004, http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2004/04-08-03.tcpr.html

[764] (1996) *So-called minister identified as killer of Greek Cypriot youth*, 10 Σεπτεμβρίου 1996, http://www.hri.org/news/cyprus/cna/1996/96-09-10.cna.html,

[765] Ahmet Djavit An (2018) *The Turkish Cypriot Community in Historical Perspective and the changes in the structure and identity*, Cyprus Center for European and International Affairs, Policy Paper Series, 2/2018, University of Nicosia. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/Policy-Paper_2-2018.pdf, Claire Palley (2005) *An International Relations Debacle: The UN Secretary-general's Mission of Good Offices in Cyprus 1999-2004*, Hart Publishing, σ. 77 και σ. 227

[766] Jaakko Laakso (2003) *Colonisation by Turkish settlers of the occupied part of Cyprus*, Parliamentary Assembly, Doc. 9799, Report, Committee on Migration, Refugees and Demography, Rapporteur: Mr Jaakko Laakso, Finland, Group of the Unified Left, 2 Μαρτίου 2003, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10153&lang=EN, Yusuf Kanli (2018) Bridging the population gap in Cyprus, *Hurriyet Daily News*, 15 Μαρτίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/bridging-the-population-gap-in-cyprus-128756

υπογράψει και επικυρώσει και η Τουρκία[767], προβαίνοντας κατά ταύτα σε παραβίασή της, παραμένουσα όμως σχετικώς ατιμώρητη και χωρίς την επιβολή επ' αυτής οποιωνδήποτε κυρώσεων. Συναφώς, οι τουρκικές εποικιστικές ενέργειες, αποσκοπούσες στην αλλοίωση και μετατροπή της δημογραφικής φυσιογνωμίας της νήσου, καταδεικνύονται σε σχετικές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, κατά το 1978.[768] Πέραν τούτων, η παρανομία καταγράφεται και από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.[769] Η συστηματική μεταβολή της δημογραφικής σύνθεσης της Κύπρου, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου, από μέρους της Τουρκίας εντοπίζεται και στις εκθέσεις Cuco[770] και Laakso[771] στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η έκθεση Cuco του 1992 είναι σαφής ως προς τις αναταραχές στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, οι οποίες εκλαμβάνονται και ως αποτέλεσμα της άνωθεν μείξης των Τουρκοκυπρίων με Τούρκους εποίκους. Πέραν τούτου, καταγράφεται και η πολιτική ισλαμοποίησης των κατεχομένων, η οποία υποστηρίζεται και οικονομικώς από τη Σαουδική Αραβία και τις πολιτικές της Άγκυρας σε σχέση με την ανοχή του Ισλάμ. Οι έποικοι συνιστούσαν πέραν του 90% του πληθυσμού στη Χερσόνησο της Καρπασίας, καθιστάμενοι εκ των πραγμάτων μια κύρια πηγή πίεσης στους εγκλωβισμένους Ελληνοκύπριους. Το γεγονός της αυθαίρετης και συστηματικής πολιτικής εποικισμού εκ μέρους της Άγκυρας, όπως επίσης και η εθνοκάθαρση που συνετελέσθη στην κατεχόμενη Κύπρο, σε συνδυασμό με την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ελληνοκυπρίων, είναι δηλωτικά στοιχεία της ως άνω πρόθεσης της Άγκυρας, που συντελείται με τη δημιουργία δύο αμιγώς, εθνικά ομοιογενών περιοχών στην Κύπρο. Παράλληλα, τούτο αποτυπώνεται διά της διαγραφής οποιουδήποτε στοιχείου παραπέμπει σε ελληνισμό και ελληνική παρουσία ή ελληνικό πολιτιστικό παρελθόν στις περιοχές υπό τον έλεγχό της.

Συμπεραίνεται πως στόχος της πολιτικής ήταν η αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα της Κύπρου. Μια τέτοια κατάσταση συν τω χρόνω θα ήταν ικανή να

---

[767] Τέταρτη Διάσκεψη της Γενεύης το 1949, άρθρο 49, παράγραφος 6.

[768] Γενική Συνέλευση, Απόφαση 33/15, 9 Νοεμβρίου1978, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.un.org/documents/ga/res/33/ares33r15.pdf, Γενική Συνέλευση, Απόφαση 34/30, 20 Νοεμβρίου 1979, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.un.org/documents/ga/res/34/a34res30.pdf, Γενική Συνέλευση 37/253, 16 Μαΐου 1983, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r253.htm

[769] Resolution 4 (xxxii) 1976, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%204%20(XXXI).pdf και Question of Human Rights in Cyprus 1987 /50, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.refworld.org/docid/3b00f0418.html

[770] Έκθεση προς την Επιτροπή Μετανάστευσης, Προσφύγων και Δημογραφίας της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης, 27 Απριλίου 1992.

[771] Official Report of Debates, Council of Europe, 8 Μαΐου 1992 και Laakso Jaakko, Colonisation by Turkish settlers of the occupied part of Cyprus, Report (Doc. 9799), 2 May, 2003.Council of Europe Committee on Migration, Refugees and Demography. http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9799.htm

δημιουργήσει νέα δεδομένα και αναντίλεκτα νέες «πραγματικότητες» στο νησί. Συνέπεια αυτής της πρακτικής είναι και η τεχνηέντως διαμορφούμενη αύξηση του πληθυσμού της εκλαμβανόμενης ως τουρκοκυπριακής κοινότητας, στην οποία κατά την τουρκική οπτική περιλαμβάνονται και οι έποικοι, και άρα η αλλαγή των ποσοστιαίων αναλογιών μεταξύ των δύο κοινοτήτων που υφίστανται στην Κύπρο, αλλά και η μετατροπή του ποσοστού των Τουρκοκυπρίων έναντι των εποίκων.[772] Πέραν τούτου, η παράνομη αποσχιστική οντότητα που εδρεύει στην κατεχόμενη από τον τουρκικό στρατό βόρεια περιοχή της Κύπρου θα ενισχυόταν. Αυτή η ενίσχυση θα αποτυπωνόταν στον έλεγχο της πολιτικής ισχύος και των πολιτικών εξελίξεων στην κατεχόμενη Κύπρο μέσα από τη διαδικασία της ψηφοφορίας. Αυτό σημαίνει πως οι ψηφοφόροι θα εξαρτούσαν τη βούλησή τους από τις θέσεις των τουρκικών αρχών. Η μεταβολή των πληθυσμιακών αναλογιών θα δημιουργούσε εκ των πραγμάτων τις συνθήκες ως faits accomplis ενός νέου πολιτικού μέλλοντος για την Κύπρο.[773] Αυτό σημαίνει πως ένας πολιτικός συμβιβασμός για το νησί θα έπρεπε, όπως και γίνεται εν τοις πράγμασι στο παρόν στάδιο, να λάβει υπ' όψει του επιχειρήματα ανθρωπιστικά, το ζήτημα των περιουσιών, τον διαμοιρασμό της εξουσίας, τις σχετικές κατασκευασθείσες, πλήν όμως υπαρκτές, αναλογίες κ.ά.

V.B.5. Θεσμοποίηση πληθυσμιακού διαχωρισμού επί τη βάσει εθνικών παραμέτρων

Με την ολοκλήρωση της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής, η οποία έλαβε χώρα από τις 14 – 16 Αυγούστου, στις κατεχόμενες από τον τουρκικό στρατό περιοχές, οι οποίες κατελήφθησαν από τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού, παρέμεινε εγκλωβισμένος ένας σημαντικός αριθμός Ελληνοκυπρίων περί τις 20.000, πλείστοι εκ των οποίων διαβιούσαν στην περιοχή της χερσονήσου της Καρπασίας. Οι εγκλωβισμένοι ήσαν Ελληνοκύπριοι και Μαρωνίτες, κατοικούντες στην κατεχόμενη περιοχή, υφιστάμενοι σχετικώς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο αριθμός τούτος, συν τω χρόνω,

[772] Statistical service of the Republic of Cyprus demographic report 2006., http://www.pio.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/B34F2AC2C4546FDCC22573B1003325A9?OpenDocument

[773] Charis Psaltis, Neophytos Loizides, Alicia LaPierre, Djordje Stefanovic (2019) Transitional justice and acceptance of cohabitation in Cyprus, *Ethnic and Racial Studies, Special Issue: Diaspora Mobilizations for Transitional Justice*, https://ucy.ac.cy/dir/documents/dir/cpsaltis/Psaltis_et_al_2019_Transitional_justice_and_acceptance_of_cohabitation_in_Cyprus.pdf

έβαινε μειούμενος με αποτέλεσμα να εξακολουθούν να ζουν παρά μόνο ελάχιστοι εγκλωβισμένοι.[774]

Με τη Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης[775], η οποία διημείφθη τη παρουσία του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Κουρτ Βάλντχαϊμ, στις 2 Αυγούστου 1975 στην αυστριακή πρωτεύουσα, μεταξύ του εκ μέρους της ελληνοκυπριακής κοινότητας, Γλαύκου Κληρίδη και του επικεφαλής της τουρκοκυπριακής κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, προβλεπόταν μεταξύ άλλων πως:

1. Εις τους Τουρκοκυπρίους τους επί του παρόντος διαμένοντας εις το νότιον τμήμα της νήσου θα επιτραπή, εάν επιθυμούν, να μετακινηθούν εις τον βορράν μετά των υπαρχόντων των, επί τη βάσει ωργανωμένου προγράμματος και με την βοήθειαν της Ειρηνευτικής Δυνάμεως.

2. Ο κ. Ντενκτάς επανέλαβε, και συνεφωνήθη, ότι οι Ελληνοκύπριοι οι επί του παρόντος διαμένοντες εις το βόρειον τμήμα της νήσου είναι ελεύθεροι να παραμείνουν και ότι θα παρασχεθή εις αυτούς πάσα βοήθεια διά να δύνανται να διάγουν μίαν ομαλήν ζωήν, περιλαμβανομένων διευκολύνσεων εις τον εκπαιδευτικόν τομέα και διά την άσκησιν της θρησκείας των, ως επίσης και ιατρικής περιθάλψεως υπό ιδικών των ιατρών και ελευθέρας διακινήσεως εις τον βορράν.

3. Οι Ελληνοκύπριοι οι επί του παρόντος διαμένοντες εις τον βορράν, οι οποίοι κατόπιν αιτήσεώς των και χωρίς να υποστούν οιασδήποτε φύσεως πίεσιν, θα εκδηλώσουν την επιθυμίαν να μεταβούν εις τον νότον θα δύνανται να πράξουν τούτο.

4. Η Ειρηνευτική Δύναμις των Ηνωμένων Εθνών θα έχη ελευθέραν είσοδον εις τα Ελληνοκυπριακά χωρία και τόπους διαμονής των Ελληνοκυπρίων εις τον βορράν.

5. Προς εφαρμογήν της ανωτέρω συμφωνίας θα δοθή προτεραιότης εις την επανασύνδεσιν οικογενειών, πράγμα το οποίον δύναται ωσαύτως να συνεπάγεται την μεταφοράν αριθμού Ελληνοκυπρίων επί του παρόντος διαβιούντων εις το νότιον τμήμα, εις τον βορράν.

---

[774] Σύμφωνα με αναφορές του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας στα τέλη του 2013, ο αριθμός των εγκλωβισμένων ήταν 443 άτομα, εκ των οποίων οι 338 είναι Ελληνοκύπριοι, ενώ 105 Μαρωνίτες. Βλ. Επίσημη ιστοσελίδα Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: http://www.moi.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/AB033773F7A18AB8C2256D7A003C5C24?OpenDocument

[775] Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης (2 Αυγούστου 1975), Ανακοινωθέν εκδοθέν μετά την τρίτην φάσιν των διακοινοτικών συνομιλιών εις Βιέννην. Βλ. Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%92%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82%20(2%20%CE%91%CF%85%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%201975).pdf

Αναφορικά προς τη συμφωνία, η κυπριακή κυβέρνηση εφάρμοσε πλήρως όλες τις πρόνοιες που την αφορούσαν.[776] *Στο σχετικό ψήφισμα σημειώνεται πως «οι εγκλωβισμένοι Ελληνοκύπριοι υπέστησαν βίαιες επιθέσεις, υποβλήθηκαν σε αναγκαστική εργασία, αποστερήθηκαν ιατρική περίθαλψη από δικούς τους γιατρούς και από το δικαίωμα διακίνησης και το δικαίωμα επαφής με τους συγγενείς τους, αρπάγηκαν περιουσίες τους και εμποδίστηκε η λειτουργία των σχολείων τους», όπως επίσης και «παρεμποδίστηκε η εγκαθίδρυση φυλακίων της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών και περιορίστηκε η επαφή των ανδρών της Ειρηνευτικής Δύναμης με τους εγκλωβισμένους Ελληνοκυπρίους». Αντιθέτως, την εν λόγω Συμφωνία, όπως και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση παραβίασαν κατ' επανάληψη και κατά τρόπο συστηματικό η υποτελής της Τουρκίας διοίκηση στις κατεχόμενες περιοχές, γεγονός που αναγνωρίστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.*[777] *Ορισμένα εκ των μέσων και μέτρων που υιοθετήθηκαν από τις αρχές των κατεχομένων σε βάρος των εγκλωβισμένων αφορούσαν αρπαγή κινητής και ακίνητης περιουσίας, βιαιοπραγίες και εγκληματική συμπεριφορά κατά των εγκλωβισμένων, στέρηση του δικαιώματος ελεύθερης διακίνησης και καταναγκαστική παρουσία στις «αστυνομικές αρχές» δις εβδομαδιαίως, παρεμπόδιση της επικοινωνίας και της αλληλογραφίας των εγκλωβισμένων με συγγενείς τους, υποχρεωτική εργασία, στέρηση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, απαγόρευση λειτουργίας σχολείων μέσης εκπαίδευσης και διδασκαλίας της ελληνικής ιστορίας, βεβήλωση ναών, διαρρήξεις και κλοπές και περιορισμοί στην άσκηση των θρησκευτικών παραδόσεων κ.α.*[778]

Σχετικώς ο τότε επικεφαλής των Τουρκοκυπρίων Ντενκτάς, υπεστήριξε πως η εν λόγω συμφωνία είναι «συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών», ενώ οι «Έλληνες εγκατέλειψαν τα σπίτια τους με τη θέλησή τους».[779]

---

[776] Ψήφισμα της Βουλής των Αντιπροσώπων του 1986 για την Τρίτη Βιέννη
[777] Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Υπόθεση Κύπρου εναντίον Τουρκίας, Προσφυγή Νο. 25781/94, Απόφαση, 10 Μαΐου 2001, παρ. 304, Διαδικτυάκη τεκμηρίωση: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59454
[778] (1992) *Σωματείο Ελεύθερη Ενιαία Καρπασία*, Οι Εγκλωβισμένοι, σ. 3 - 8
[779] (1992) *Σωματείο Ελεύθερη Ενιαία Καρπασία*, Οι Εγκλωβισμένοι, σ. 9

V.Β.6. Τοπογραφίες της μνήμης και θεσμική αμνησία εκ της αποστέρησης εθνικής επίγνωσης

Ο πολιτισμικός χαρακτήρας της περιοχής μετεβλήθη άρδην και με τη μεταβολή των ονομάτων των χωριών και των τόπων[780], οι οποίοι στις πλείστες των περιπτώσεων αντανακλούσαν τη βιωματική σχέση του ατόμου με τον χώρο, συνδέοντας ως καθημερινό φαινόμενο το ελληνικό παρόν σε μια αδιάλειπτη γραμμική συνέχεια ενός ιστορικού παρελθόντος. Στην τουρκική οπτική η μετατροπή των τοπωνυμίων θα πρέπει να ειδωθεί ως αποτέλεσμα της ανάγκης να τεθούν τα τοπωνύμια σε συμφωνία με τη μοντέρνα τουρκική χρήση τους.[781] Το φαινόμενο τούτο που αντιστρατεύεται την παγκόσμια τοπωνυμική τάξη και συγκρούεται σαφώς με το διεθνές δίκαιο, δηλαδή η έξωθεν προερχόμενη μεταβολή των ελληνικών τοπωνυμίων πόλεων, χωριών, ιστορικών αρχαιολογικών χώρων και απόδοσή σε αυτά τουρκικών ονομάτων, κινητοποιούν, ενίοτε κατά τρόπο μη συνειδητό, τις εθνικιστικές χορδές των Τουρκοκυπρίων, των Τούρκων και των εποίκων. Η αντίληψη αυτής της μεθόδευσης, δηλαδή της διάστασης εθνικιστικής προπαγάνδας ως κανονικότητα μέσα από την καλλιέργειά της και στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι δυνατόν να επηρεάσει και να διαπαιδαγωγήσει προς την κατεύθυνση του επεκτατισμού[782], υποθάλποντας παράλληλα αισθήματα μισαλλοδοξίας.

Σχετικώς, οι κατοχικές δυνάμεις διά της «Βουλής» τους επεχείρησαν να δημιουργήσουν λεξικό, το οποίο να τύγχανε διεθνούς αναγνώρισης, στο οποίο καταγράφονται οι τουρκικές μετονομασίες που καλύπτουν 40.000 περίπου κυπριακά ενδώνυμα – παραδοσιακά τοπωνύμια και μικροτοπωνύμια.[783] Ως προς τις ονοματοδοσίες σημειώνεται πως σε πολλές περιπτώσεις η επιλογή του νέου ονόματος υπήρξε προκλητική, ιδιαιτέρως σε ότι αφορά στη μετωνυμία χωριών, τα οποία παρέπεμπαν στη θρησκευτική πίστη των Ελλήνων, τα οποία προσέλαβαν αρχικώς το όνομά τους από κάποιο άγιο της ορθοδοξίας.[784] Σε άλλες περιπτώσεις η επιλογή των ονομάτων παρέπεμπε στην τουρκική

---

[780] Ανδρέας Μακρίδης (2005) *Σχέδιο Ανάν - Τοπωνύμια και Τυποποίηση Γεωγραφικών Ονομάτων*, Λευκωσία, Van Coufoudakis (2008) *International aggression and violations of human rights: the case of Turkey in Cyprus*, University of Minnesota Press, σ. 89, Yana Mintoff Bland (1996) *Nobody Can Imagine Our Longing: Refugees and Immigrants in the Mediterranean*, Plain View Press, σ. 22,

[781] (1992) *Yearbook of the United Nations. 41.1987 (1992)*, Vol.41, Department of Public Information, United Nations, New York, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 241

[782] Ιωάννης Μαγκριώτης (1991) *Ο επεκτατισμός στην τουρκική ποίηση*, Εκδόσεις Ρήσος

[783] Ανδρέας Μακρίδης (2005) *Σχέδιο Αννάν και Τοπωνύμια, Επιπτώσεις από την τουρκοποίηση των τοπωνυμίων στην κατεχόμενη Κύπρο*, Έκδοση Συνεργαζομένων Πνευματικών Σωματείων, σ. 13

[784] Σημειώνονται σχετικώς η μετατροπή των ονομάτων κατεχομένων χωριών, όπως: Άγιος Βασίλειος: Turkeli, Άγιος Χαρίτων: Ergenekon κ.ά. Για μια αναλυτικότερη καταγραφή Βλ. Ανδρέας Μακρίδης (2005) *Σχέδιο Αννάν και Τοπωνύμια, Επιπτώσεις από την τουρκοποίηση των τοπωνυμίων στην κατεχόμενη Κύπρο*, Έκδοση Συνεργαζομένων Πνευματικών Σωματείων, σ. 17

ιστορία και πολιτικό γίγνεσθαι, όπως επίσης και σε συμμετέχοντες στην εισβολή Τούρκους, οι οποίοι γίνονται αντιληπτοί ως ήρωες.

Υπογραμμίζεται πως η διαμόρφωση της ιστορικής ταυτότητας ενός έθνους, η διατήρηση της θεσμικής μνήμης λαών και η ίδια η εθνική επιβίωση πραγματώνεται σαφώς και από τη διάσταση της παράδοσης και της πνευματικότητας ενός πληθυσμιακού συνόλου, έκφραση της παράδοσης του οποίου είναι τα ονόματα, τα οποία προσδιορίζουν τον ίδιο στην ιστορική του διαδρομή. Η πολιτισμική αλλοίωση ως πρακτική εφαρμόστηκε και στην περίπτωση των εκκλησιών, των μοναστηριών, των ναών, χώρων ενάσκησης της θρησκευτικής πίστης και χριστιανικής λατρείας, οι οποίοι υπέστησαν πέραν της μετονομασίας τους, τη σύληση[785], την καταστροφή[786], την εκγύμνωση από ότι καταμαρτυρούσε την προηγούμενη χρήση τους, αλλά και από τα στοιχεία, τα οποία διακοσμούσαν το εσωτερικό τους, ήτοι τις τοιχογραφίες και τα μωσαϊκά.[787] Σε πολλές περιπτώσεις αρχαιότητες που αποσπάστηκαν από την Κύπρο πωλήθηκαν στο εξωτερικό στην μαύρη αγορά και σε συλλέκτες, γεγονός που προϋπέθετε αρχικώς την παράνομη απομάκρυνσή τους με αποτέλεσμα οικονομικά οφέλη ως εκ της παρανομίας. Σε αυτό το πλαίσιο ανταποκρίνεται και ο εντοπισμός 15.000 εικόνων, οι οποίες εκ της εισβολής και εντεύθεν έχουν κλαπεί από τα μέρη, στα οποία ήταν τοποθετημένες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει αναφορικά προς τον συστηματικό χαρακτήρα της καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς το γεγονός πως στις κατεχόμενες περιοχές υπήρχε πλήθος ναών και μοναστηριών πέραν των 500.[788] Εξ' αυτών 78 εκκλησίες μετετράπησαν σε τεμένη, ενώ για άλλες 28 περιπτώσεις η χρήση τους παραπέμπει σε αποθηκευτικούς χώρους, νοσοκομεία ή στρατώνες. Πέραν τούτου, 13 ναοί μετεβλήθησαν σε αχυρώνες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα μεταβολής των εκκλησιών σε αλλότριους χώρους είναι εκείνα μετατροπής τους σε club[789], σε οθωμανικά λουτρά[790], σε καταλύματα[791], σε

---

[785] Michael E. Jansen (2005) *War and cultural heritage: Cyprus after the 1974 Turkish invasion*, University of Minnesota

[786] Thorsten Kruse (2019) *The religious heritage of Cyprus. A Survey in the districts of Kyrenia and Larnaca*, Institute for Interdisciplinary Cypriot Studies, Munster University, Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands

[787] Charalambos G Chotzakoglou (2008) *Religious Monuments in Turkish-occupied Cyprus. Aspects and deeds of a continuous destruction*, Nicosia

[788] Οι εκκλησίες και τα μοναστήρια είναι ελληνοορθόδοξα, αρμενικά, καθολικά και μαρωνιτικά. Βλ. *Christian Monuments of Cyprus under Turkish Military Occupation*, Committee of Cyprus Occupied Municipalities, Union of Cyprus Municipalities. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://ucm.org.cy/wp-content/uploads/destruction-2.pdf, Demosthenous Demosthenis (2011) *The Occupied Churches of Cyprus*, Nicosia, (2011) *Μόρφου: Η σύληση και η καταστροφή της πανάρχαιας κληρονομιάς*, Δήμος Μόρφου, Λευκωσία, (2006) *Οδοιπορικό στα χριστιανικά μνημεία της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Κυρηνείας*, Λευκωσία, A. Papageorghiou (2010) *Christian Art in the Turkish-occupied part of Cyprus*, Ioannis G. Kassinis (2011) *Journey to the Churches in Occupied Cyprus*, Limassol: Andreas Neocleous & Co LLc.

[789] Η εκκλησία του Αγίου Σέργιου και Βάκχου στον Άγιο Σέργιο, Αμμοχώστου

[790] Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Λατίνων

γυμναστήριο[792], σε εταιρικά γραφεία, σε εργαστήρι ζωγραφικής[793], σε ιδιωτικά μουσεία[794], σε ξενοδοχείο[795], σε αποθηκευτικούς χώρους[796], σε γκαράζ[797], σε εργαστήριο συντήρησης επίπλων[798], σε στρατόπεδα[799], σε ισλαμικά τεμένη[800], σε στρατιωτικά νοσοκομεία[801], σε στρατώνες[802]. Άλλες δε εκκλησίες, ένεκα της θέσης τους σε υψώματα ή γειτνίασής τους με στρατιωτικές εγκαταστάσεις, χρησιμοποιούνται ως παρατηρητήρια του τουρκικού στρατού, αποθήκες πυρομαχικών[803], στάβλους[804], πάχνες, ορνιθώνες[805], αχυρώνες[806], καφετέριες[807], χοροδιδασκαλεία[808], θέατρο[809], νεκροτομείο[810].

Ενίοτε σε χώρους που υπήρχαν ελληνικά μνημεία και αγάλματα, τούτα κατεστράφησαν και στη θέση τους ανεγέρθησαν άλλα, που παρουσιάζουν στιγμές της εισβολής, τον Κεμάλ Ατατούρκ έφιππο κ.ά, όπως στην περίπτωση της αφαίρεσης της προτομής του Γρηγόρη Αυξεντίου, η οποία βρισκόταν στο χωριό Λύση[811] και αντικατάστασής της από εκείνης του Ατατούρκ.[812] Πέραν τούτου, ολόκληρα χωριά, όπως η Τύμπου, ο Γερόλακκος κ.α. έχουν αποκτήσει ειδικό καθεστώς εντασσόμενα σε στρατιωτικές ζώνες ή μετατρεπόμενα αυτά τούτα σε στρατόπεδα.

Σχετικώς, ο Jacques Dalibard, εκπρόσωπος της Unesco κατά το 1975, επισκεπτόμενος για επιτόπια καταγραφή και μελέτη της κατάστασης των πολιτιστικών

---

[791] Η εκκλησία της Παρθένου στην Έγκωμη
[792] Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Τρίκωμο
[793] Η εκκλησία της Χρυσοτριμυθιώτισσας στο Τριμύθι.
[794] Παναγία Καρμιώτισσα στο Κάρμι, Άγιος Φραγκίσκος Αμμοχώστου, Παναγία Χρυσοτρυμιθιώτισσα στο Τριμύθι.
[795] Η εκκλησία της Αγίας Αναστασίας στη Λάπηθο
[796] Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στην Κώμα του Γιαλού
[797] Η εκκλησία του Αγίου Ανδρονίκου στο Καζάφανη.
[798] Η εκκλησία του Αγίου Λουκά στην κατεχόμενη περιοχή της Λευκωσίας
[799] Η εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στην Τρεμετουσιά.
[800] Άγιος Δημήτριος στο Λεονάρισσο, Άγιος Νικόλαος Αμμοχώστου, Άγιος Ιωάννης Θεολόγος Μιας Μηλιάς, Άγιος Ανδρέας Λευκωσία, Αγία Παρασκευή Μόρφου, Παναγία Ευαγγελίστρια Καραβάς, Αρχάγγελος Μιχαήλ, Πατρίκι, Άγιος Λουκάς, Επτακώμη,
[801] Η εκκλησία του Προφήτη Ηλία στο Διόρυγος.
[802] Η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα στην Μύρτου.
[803] Η εκκλησία του Αγίου Ευλάμπιου.
[804] Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στον Δαυλό
[805] Η εκκλησία του Αγίου Λουκά στην Κώμη.
[806] Η εκκλησία της Καλοψίδας
[807] Η εκκλησία στον Κουτσοβέντη
[808] Η εκκλησία της Παρθένου στον Τράχωνα
[809] Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Εξορινού στην Αμμόχωστο.
[810] Η εκκλησία του Χρυσοσώτηρος στην Μόρφου
[811] Γρηγόρης Αυξεντίου, Αποκαλυπτήρια προτομής, Μακάριος, Λύση 1962, Ψηφιακός Ηρόδοτος, *Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου*. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: digital-herodotus.eu/archive/video/items/5479/gregores-auksentiou-apokalupteria-protomes-makarios-luse-1962/
[812] Σάββας Θ. Κόκκινος (2012) *Κατεχόμενες Πόλεις, Εκτοπισμένοι Δήμοι Κυπριακής Δημοκρατίας, Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση*, Επιτροπή Κατεχομένων Δήμων Κύπρου, Ένωση Δήμων Κύπρου, σ. 147. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://ucm.org.cy/wp-content/uploads/katehomenes_polis.pdf

αγαθών στην Κύπρο, συνέταξε έκθεση[813], στην οποία αποτύπωνε το βεληνεκές και το μέγεθος της καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς.[814] Η σε μεγάλο βαθμό καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς[815], όπως σε περιπτώσεις μη προστασίας[816] και λεηλασίας αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών[817], σύλησης νεκροταφείων, ιδιωτικών συλλογών, μουσείων, βεβήλωσης ναών, μετατροπής εκκλησιών, αποκόλλησης τοιχογραφιών και ψηφιδωτών[818], εκπατρισμού των διαφόρων θησαυρών συνιστούν απτές μαρτυρίες της παραγραφής της ελληνικής παρουσίας. Ως άνω αναφορές ως προς τη λεηλασία της πολιτιστικής κληρονομιάς εντοπίζονται σε σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τις οποίες όμως η Άγκυρα δεν έλαβε υπόψη.[819]

---

[813] Jacques Dalibard (1976) *Status on the conservation of cultural property: Cyprus*, Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://unesdoc.unesco.org/search/N-EXPLORE-dd927faa-f209-4ae7-9f87-2874f39f77ea

[814] Η εν λόγω έκθεση, αρχικώς 100 σελίδων μειώθηκε κατά 90% στη συνέχεια, τεκμηρίωνε κατά τρόπο αναλυτικό τους ευρείς και μεθοδικούς βανδαλισμούς που υπέστησαν οι αρχαιολογικοί χώροι και οι εκκλησίες «που ανάγονταν σε θεσμική απάλειψη και ακύρωση κάθε ιερού για τους Έλληνες». Ακολούθως, η έκθεση δεν έτυχε περαιτέρω μελέτης και αγνοήθηκε, προκειμένου να μην εξάψει αισθήματα σε Έλληνες και Τούρκους. Βλ. Eleni Kipreos (1985) *Cyprus - The Plundering of a 9000 Year-Old Civilization*, Academy of Athens.

[815] Η Τουρκία προβαίνει στις ως άνω ενέργειες κατά παράβαση συνθηκών, στις οποίες είναι συμβαλλόμενο μέρος, όπως εκείνης της UNESCO του 1954, της Σύμβασης για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης, της Σύμβασης του 1970 για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας πολιτιστικών αγαθών, όπως επίσης και πρωτοκόλλων της Σύμβασης της Γενεύης του 1949.

[816] Αναφορικά προς την προστασία και μελέτη των αρχαιολογικών χώρων σημειώνεται επίσης πως οι αρχαιολογικές σχολές, που διενεργούσαν έρευνα επί των αρχαιολογικών ευρημάτων εκδιώχθηκαν, ενώ στη συνέχεια συντελέστηκαν ανασκαφές από τουρκικές αντίστοιχες.

[817] Michael E. Jansen (2005) *War and cultural heritage: Cyprus after the 1974 Turkish invasion*, University of Minnesota Press. Στο εν λόγω βιβλίο καταγράφεται πως οι διάφορες αρχαιότητες μέσω της εμπλοκής του τουρκικού κράτους πωλούνταν παρανόμως στη μαύρη αγορά. Έτι περαιτέρω, όπως αναδεικνύεται σε σχετικό δημοσίευμα των New York Times, ημερομηνίας 16 Σεπτεμβρίου 1979, στην παράνομη αυτή διαδικασία συνέπραξε και ο Alfred zur Lippe-Weidenfeld, στέλεχος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος τελούσε τότε ως εκπρόσωπος για τους Πρόσφυγες. Βλ. (1979) Cyprus Seizes Icons From U.N. Aide, *New York Times*. Ηλεκτρονική τεκμηρίωση: https://www.nytimes.com/1979/09/16/archives/cyprus-seizes-icons-from-un-aide.html

[818] Ο συστηματικός χαρακτήρας της στοχευμένης παραγραφής αποτυπώνεται και στην κλοπή εκκλησιαστικών αντικειμένων και τοιχογραφιών, οι οποίες είτε αποκόπηκαν συνολικά ή τεμαχίστηκαν και στη συνέχεια πωλήθηκαν στο εξωτερικό. Ορισμένες τοιχογραφίες επικαλύφθηκαν με φράσεις και εν γένει επιγραφές, όπως τούτες αποτυπώνονται στην ισλαμική πίστη του Κορανίου.

[819] Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες εκ των σχετικών αποφάσεων: "10.a. Points out that the cultural heritage of each people must be preserved and condemns the systematic policy of expunging the past and the Hellenic and Christian culture pursued by Turkey in the part of Cyprus occupied by its troops, as regards both the imposition of place-names and the disappearance or transformation of the island's cultural heritage…11. Asks the Foreign Ministers meeting in political cooperation to make representations to the Turkish authorities and the representatives of the Turkish-Cypriot community to secure their agreement to UNESCO being entrusted with the task of preserving the Christian and Hellenic cultural heritage in the occupied part of the island…". Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Resolution, 10 March 1988 on the situation in Cyprus, ειδικότερα παράγραφοι 9a, b, 10, 11, 12. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/eudocs/C16.html,
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Resolution 15 Δεκεμβρίου 1988, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Resolution 27 Μαρτίου 1996, παράγραφος g, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Resolution, 5 Σεπτεμβρίου 2001, παράγραφος k.

Η Άγκυρα και η υποτελής της τοπική διοίκηση, εδρεύουσα στην κατεχόμενη Κύπρο, από της εισβολής και εντεύθεν προέβησαν, κατά τρόπο συστηματικό και χρησιμοποιώντας προς τούτο διάφορα μέσα, σε μια διαδικασία, που θα μπορούσε να αποδοθεί και ως «κατασκευή της καταστροφής»[820], συνθήκη παραπέμπουσα σε απάλειψη εν είδει διαγραφής στοιχείων πολιτισμού, που καθορίζουν την ιστορική φυσιογνωμία της περιοχής διαμέσου των αιώνων, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων παρέπεμπε στο παρελθόν ως χώρος και τρόπος ζωής των κατοίκων του, δηλαδή σε αλλοίωση και καταστροφή των πολιτισμικών, εθνοτικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών που υφίσταντο στον τόπο και διαδήλωναν την ταυτότητά του[821], κύρια στοιχεία της οποίας συνιστούν η ορθοδοξία και η αντίληψη της ελληνικότητας.

Με γνώμονα αυτό το σκεπτικό και εν αντιθέσει προς την τουρκική πολιτική, η Κυπριακή Δημοκρατία στις περιοχές που τελούν υπό τον αποτελεσματικό έλεγχό της, διατήρησε, προστάτευσε και συντήρησε ισλαμικά τεμένη και εν γένει πολιτισμικά στοιχεία, παραπέμποντα στην μουσουλμανική θρησκεία.[822] Εκφράσεις της μεθοδευμένης πολιτικής της Τουρκίας για εκτουρκισμό και εξισλαμισμό αποτελούν, ως επεξηγήθη ανωτερώ, και ο εποικισμός των κατεχομένων περιοχών με εποίκους από την Ανατολία, που συνιστά έγκλημα πολέμου, το οποίο εν προκειμένω αποσκοπεί και στη δημογραφική αλλαγή, γεγονός που εκβάλλει εν συνεχεία σε προεκτάσεις επί της συζήτησης της εδαφικής παραμέτρου στα διάφορα σχέδια και προτάσεις επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος.

---

[820] Αφορμή για την εννοιολογική απόδοση του όρου «κατασκευή της καταστροφής» υπήρξε ο εντοπισμός της φράσης «constructing destruction» αναφορικά προς τις επιπτώσεις της εκδήλωσης ακραίων καιρικών φαινομένων επί της ζωής και των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων. Στην προκειμένη περίπτωση, το σημασιολογικό συγκείμενο είναι σαφώς διαφορετικό, επιχειρώντας την εστίαση στην ηθική διάσταση μιας δράσης ή πλήθους ενεργειών, δηλαδή την εκ προθέσεως πρόκληση καταστροφής. Βλ. Trinidad Rico (2016) *Constructing Destruction: Heritage Narratives in the Tsunami City*, Institute of Archaeology Critical Cultural Heritage Series 12, Routledge

[821] *Cyprus: Destruction Of Cultural Property*, Library of Congress. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.loc.gov/law/help/cultural-property-destruction/cyprus.php

[822] (2010) Μουσουλμανικά τεμένη: Μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, *Η Καθημερινή*, 26 Αυγούστου 2010, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politismos/26150/?ctype=ar

V.Γ. Ανασκευή διαπραγματευτικών όρων: Faits accomplis ως εγγενείς περιορισμοί στο διάγραμμα κρατικών πολιτικών

Με δεδομένη την ως ανωτέρω ανάδειξη ορισμένων διαστάσεων εν είδει καταρχήν παραμετροποίησης επιπτώσεων της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο κατά το 1974 έχει επιχειρηθεί η καταγραφή της μεταβολής συνθηκών που αναφέρονται στο κοινωνικό πλαίσιο, στην ομαλότητα της ζωής των ατόμων, στη στέρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, με ότι τούτο συνεπάγεται για την περαιτέρω πορεία τους ως άτομα, αλλά και ως μέρος του συλλογικού υποκειμένου που διαβιεί στον εν λόγω τόπο.

Πέραν των συνεπειών για το άτομο, εμφαίνοντας στη μεγάλη εικόνα, που παραπέμπει στη γεωπολιτική και στο πλέγμα μιας ρεαλιστικής αποτύπωσης των διεθνών σχέσεων, η εισβολή ανέτρεψε, δηλαδή επί της ουσίας μετάλλαξε τα επί του εδάφους δεδομένα και συνετέλεσε στην παλαιόθεν εκπονηθείσα στρατηγική της Άγκυρας για έλεγχο του χώρου της Κύπρου, γεγονός που μακροπρόθεσμα εκβάλλει σε περιορισμό του βηματισμού, όχι μόνο της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά και των Αθηνών.

1. Η εισβολή ουσιαστικά σηματοδότησε τη στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στην Κύπρο. Η παρουσία τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων δεν υπήρχε μέχρι τότε και κατ' αυτό τον τρόπο δημιούργησε προϋποθέσεις προκειμένου η Άγκυρα να ασκεί κυριαρχία στον βορρά και να διεκδικεί επικυριαρχία στον νότο. Η κυριαρχία της Τουρκίας στην κατεχόμενη βόρεια περιοχή είναι απόλυτη, στον βαθμό που η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορεί να προβάλει καμία πολιτική, που να επηρεάζει, έστω και κατ' ελάχιστον τα τεκταινόμενα. Διά της στρατιωτικής παρουσίας της Τουρκίας επί κυπριακού εδάφους ανατρέπεται το ισοζύγιο, εμπεδώνοντας συνθήκες ηγεμονικής επικυριαρχίας. Σημειώνεται πως το ισοζύγιο ισχύος είναι ικανό να μεταβληθεί μέσα από τη δημιουργία συνθηκών αύξησης της κυρίαρχης παρουσίας και της προβολής ισχύος. Αυτό στην περίπτωση της Κύπρου πραγματώθηκε διά της στρατιωτικής παρουσίας επί του κυπριακού εδάφους, παρανόμου μεν, πολιτικά ισχυρής δε.

2. Η Τουρκία, όπως κατεγράφη ανωτέρω, σταδιακά επιτυγχάνει την αλλοίωση της πληθυσμιακής δομής του κατεχόμενου βορρά διά του εποικισμού, το οποίο συνιστά μια πραγματικότητα που μακροπολιτικά μπορεί να επιφέρει μεταβολές που να καταστήσουν τις νέες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες αναλλοίωτες. Αυτό σημαίνει να μεταβληθεί ο ελληνικός βορράς σε τουρκική πληθυσμιακή ζώνη κατά το προηγούμενο των νήσων Ίμβρου και Τενέδου. Συνεπώς, οι νέες κοινωνικοπολιτικές

συνθήκες αντανακλώνται στην ίδια τη διαδικασία του εποικισμού, που αλλοιώνει την πληθυσμιακή δομή της Κύπρου.

3. Τα κατεχόμενα από τον τουρκικό στρατό εδάφη συνιστούν μια δομή κρατικής οντότητας του κυπριακού υποκειμένου διεθνούς δικαίου. Η κατοχή του εδάφους μπορεί να είναι μεν παράνομη και μη αναγνωρισμένη διεθνώς, αλλά είναι μία δεδομένη συνθήκη, που σε έναν ορίζοντα χρόνου μπορεί εν τοις πράγμασι, ατύπως μεν, πολιτικά δε να αναγνωριστεί.

4. Η Τουρκία έχει αναμφισβήτητα υπεροχή στο επίπεδο της στρατιωτικής ισχύος, όχι μόνο λόγω της κατοχής της Κύπρου και της παρουσίας στρατευμάτων στο βόρειο τμήμα. Ένεκα της στρατιωτικής της υπεροχής είναι σε θέση ανά πάσα στιγμή να αναπτύξει διαδικασίες περικύκλωσης στη θαλάσσια και εδαφική ζώνη ολόκληρης της Κύπρου. Η εγγύτητα συνιστά μία δεδομένη συνθήκη που διευκολύνει την Τουρκία να διεκδικεί την παρουσία της στην Κύπρο και να την υλοποιεί. Πέραν όμως της εγγύτητας η Άγκυρα προβάλλει στρατηγική θέληση διαχρονικά δομημένη αποσκοπούσα στον έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου. Η τουρκική στόχευση αποβλέπει στη μετατροπή της Κύπρου σε δυνάμει προτεκτοράτο ή σε οιονεί φινλανδοποιημένη ζώνη, εξ' ου και οι προτάσεις για διζωνικότητα ομοσπονδιακής μορφής.[823] Μέχρι την εισβολή η Ελλάδα διατηρούσε εποπτεία του κυπριακού χώρου. Η εισβολή και ο τουρκικός έλεγχος του βορείου τμήματος ανέτρεψε την ισορροπία ισχύος υπέρ της Ελλάδος. Αυτή τη στιγμή υπάρχει ένα τουρκοκρατούμενο βόρειο τμήμα και μία Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία απειλείται ανά πάσα στιγμή.

5. Η εισβολή απετέλεσε την αφετηρία της μεταβολής των συσχετισμών δυνάμεως στην περιοχή. Αυτό ήταν μία αφετηρία ενδυνάμωσης της τουρκικής παρουσίας στην κατεχόμενη βόρεια Κύπρο και ενίσχυση της στρατιωτικής υπεροχής της στη νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η στρατιωτική υπεροχή ενισχύεται συνήθως με τη μεταφορά στρατευμάτων και τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων επί του εδάφους και στη θάλασσα. Με βάση αυτό το σκεπτικό η Τουρκία δημιούργησε μόνιμη στρατιωτική βάση στα κατεχόμενα πλησίον των τουρκικών παραλίων, πράγμα που ενίσχυσε τη θέση της. Η γεωπολιτική σημασία της βάσης αντανακλάται ως αναβαθμισμένη θέση του ρόλου της στην περιοχή, αφού η βάση αποτελεί σταθερό και αναλλοίωτο χώρο ενίσχυσης πολεμικών και στρατιωτικών επιχειρήσεων.

6. Επισημαίνεται πως η βάση τούτη δυνητικά δεν μπορεί να ανατραπεί από κανέναν, πράγμα που αντανακλά μια εξαιρετικά αρνητική εξέλιξη, που αναπλαισιώνει τα δεδομένα του Κυπριακού Προβλήματος. Καθίσταται σαφές πως ο ρόλος της

[823] Βλ. Αναλυτική αναφορά περί τούτου λαμβάνει χώρα σε επόμενα κεφάλαια.

Τουρκίας αποδίδεται ενισχυμένος σε σχέση με την οπτική των άλλων χωρών, διότι όλες οι άλλες χώρες αναγνωρίζουν στην Τουρκία έναν ενδιαφέροντα, σημαντικό εταίρο και σύμμαχο συμφερόντων. Αυτό μπορεί να ειδωθεί και από την πραγματικότητα των τεσσάρων και πλέον δεκαετιών και των ελαχίστων έως ανυπάρκτων πιέσεων προς την Τουρκία να αποκαταστήσει τη διεθνή νομιμότητα στο κατεχόμενο τμήμα, που σε πρώτο στάδιο θα αποτυπωνόταν ως άσκηση πιέσεων, προκειμένου να εγκαταλείψει τη βόρεια περιοχή. Επί της ουσίας αυτό που καταγράφεται είναι η μη άσκηση τέτοιων πιέσεων που να υπαγορεύουν στην Τουρκία μια πολιτική συμμόρφωσης προς το διεθνές δίκαιο.

7. Στρατηγικά η Κύπρος υφίσταται ως ένα από τα σημαντικότερα σημεία της Μεσογείου. Η παρουσία της Τουρκίας στην Κύπρο αναβαθμίζει γεωστρατηγικά την Άγκυρα. Επιπλέον, τούτο πραγματώνεται και από το γεγονός πως διά της εισβολής και της μόνιμης στρατιωτικής παρουσίας της στη νήσο διέρρηξε τον ομφάλιο λώρο ηπειρωτικής Ελλάδας – Δωδεκανήσων - Κύπρου αλλάζοντας τα δεδομένα υπέρ της. Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα η Τουρκία διακατείχετο από τον φόβο της περικύκλωσης, ότι δηλαδή η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και εφόσον είχε ήδη ενωθεί η Δωδεκάνησος με την Ελλάδα από το 1947, θα δημιουργούσε ένα ασφυκτικό κλοιό που θα την έπνιγε. Σε περίπτωση επιτυχίας της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, πράγμα που θα επεξέτεινε σαφώς την παρουσία του ελλαδικού κράτους, η Τουρκία θα μετατρεπόταν σε μια περιθωριακή δύναμη, περίκλειστη από θαλάσσιες ζώνες περιοχή, η οποία δεν θα είχε ισχυρή παρουσία, περιοριζόμενη στη Μικρά Ασία και την Ανατολία, χωρίς να είναι σε θέση να αναπτύξει το «εγγύς θαλάσσιο εξωτερικό» της, αφού θα αποστερείτο αυτής της στρατηγικής δυνατότητάς της για θαλάσσια πρόσβαση. Με δεδομένη την απομείωση της ναυτικής της ισχύος, η οποία είναι παράμετρος επιρροής για τα κράτη, αυτό θα αντανακλάτο ως μειονέκτημα, ως περιορισμός της γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής παρουσίας της στον κόσμο. Σε μια τέτοια προοπτική, τόσο η Μεσόγειος, όσο και το Αιγαίο θα εκλαμβάνονταν ως ελληνικός χώρος, που θα ήταν απολύτως ελεγχόμενος από τον ελληνισμό. Η απώλεια της Κύπρου συνεπώς σηματοδότησε και την απώλεια της ελληνικής κυριαρχίας στη Μεσόγειο. Υπογραμμίζεται πως προ της εισβολής υπήρχαν οι συνθήκες για να περιοριστεί η Τουρκία στη Μικρά Ασία και την Ανατολία.

8. Η κατοχή της Κύπρου αλλοίωσε την ουσία του προβλήματος και το μετέτρεψε από υπόθεση ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης της Κύπρου σε μία καθόλου διεθνώς δόκιμη αντίληψη διζωνικής ομοσπονδίας. Πρόκειται για μια ιδέα που δομήθηκε βάσει της βρετανικής και τουρκικής συλλογιστικής, η οποίας εγκυμονεί κινδύνους για την υπόσταση του κυπριακού ελληνισμού και του κυπριακού κράτους, αφού

παραπέμπει σε συνεννόηση της Κυπριακής Δημοκρατίας με το υφέρπον, πλην όμως υπαρκτό τουρκικό «κράτος» του βορρά. Αυτό σημαίνει πως συνομιλούν δύο «κρατικές» οντότητες, προκειμένου να συνεννοηθούν και όχι δύο κοινότητες στο πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Προς τούτο υπογραμμίζεται πως μετεβλήθη ποιοτικά η δομή γύρω από τη διαπραγμάτευση για το Κυπριακό.

9. Ήδη από το 1964 ετέθη επισήμως ως τουρκική αξίωση η θέση περί ομοσπονδίας. Με τη δημιουργία δύο ζωνών, η συζήτηση περί ομοσπονδίας δεν παραπέμπει απλώς στη μορφή του πολιτεύματος, ούτε στη διάρθρωση των εξουσιών, αλλά σε μια ομοσπονδιακή μορφή, που θα νομιμοποιεί τη γεωγραφική διαίρεση και θα τη θεσμοθετεί με δεδομένες τις συνθήκες κατοχής. Η αποδοχή της συζήτησης περί ομοσπονδίας από τους Ελληνοκυπρίους παραπέμπει στο γεγονός πως απότοκος της εισβολής είναι και η άμεση και συνεχής επιρροή επί των πολιτικών τεκταινομένων στον νότο. Αυτό θα μπορούσε να ειδωθεί επιπλέον υπό το πρίσμα πως ο νότος δεν διανοείται πλέον ούτε την αυτοδιάθεση, ούτε την ανεξαρτησία, αλλά την ομοσπονδία, προβάλλοντας τη θέση πως τούτη η οπτική είναι και η ρεαλιστική. Σημειώνεται πως ο ρεαλισμός δεν συνυφαίνεται με τη συμμόρφωση προς την υποταγή. Έκτοτε η συνομιλία για τη «λύση» υφίσταται σε συνθήκες ανισοζυγίου δυνάμεων, πράγμα το οποίο δεν μπορεί να λειτουργήσει υπέρ της ειρήνης, καθώς η ισορροπία συνιστά βασικό παράγοντα για την επίτευξη λύσης που να είναι υπέρ των συμφερόντων, εν προκειμένω του συνόλου της Κύπρου.

10. Τα δεδομένα για την Ελλάδα μετά την απώλεια της Κύπρου εντοπίζονται στη γεωστρατηγική απώλεια της υπεροχής στη νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία απέκτησε μια ισορροπία υπέρ της, στον βαθμό που πλέον η παρουσία στην Κύπρο επηρεάζει τις εξελίξεις στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Η Άγκυρα διεκδικεί δε ταυτόχρονα και αλλαγή της στρατηγικής θέσης της Ελλάδος στα Δωδεκάνησα, αξιώνοντας την αποστρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων, αφού η στρατικοποίησή τους από την Ελλάδα κρίθηκε μη σύννομη με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων.

11. Η διεθνής παρανομία εντοπίζεται στην τουρκική εισβολή. Με δεδομένο πως ο ελληνισμός δεν μπορούσε πλέον να προστατεύσει την Κύπρο από την Τουρκία, καθώς η ίδια ήλεγχε τον χώρο, για να αποκατασταθεί η διεθνής παρανομία θα έπρεπε πρακτικά να υπάρξει πολεμικό επεισόδιο. Μια τέτοια υπόθεση ως εγχείρημα θα ήταν πολλαπλάσια δύσκολη, πολιτικά και στρατηγικά επικίνδυνη, γιατί η Τουρκία ανέπτυξε στρατιωτικές δυνάμεις στην Κύπρο.

12. Η εισβολή ανέδειξε τις αδυναμίες της ελληνικής στρατηγικής, η οποία δεν χαρακτηριζόταν από σταθερότητα και στοχοπροσήλωση, αλλά μεταβαλλόταν με βάσει τις αλλαγές των κυβερνήσεων.

13. Στόχος της Τουρκίας είναι η ανατροπή του status quo υπέρ των συμφερόντων της. Προς τούτο και αμέσως μετά την εισβολή, το 1975 θεσμοθετήθηκε η Τέταρτη Στρατιά, προκειμένου να εξισορροπεί την ελληνική παρουσία στο Αιγαίο, δηλαδή να διεκδικεί συγκυριαρχία στο Αιγαίο, πράγμα που το θέτει σταθερά και έντονα.

14. Η κατοχή της Κύπρου δεν επιτρέπει στην Τουρκία να έχει νομιμότητα διεθνή στον χώρο. Αυτό όμως δεν επηρεάζει την παρουσία της στην Κύπρο. Ένα εκ των πλεονεκτημάτων που αποκτά είναι η δυνατότητά της να προβαίνει σε εξορύξεις και εν γένει στρατηγικές κινήσεις σε όλο τον χώρο. Αν και τούτες μπορεί να μην αναγνωρίζονται ως σύννομες προς το διεθνές δίκαιο, εντούτοις υιοθετούνται από τη διεθνή πολιτική. Για την όποια δράση της στην κατεχόμενη Κύπρο επικαλείται την προάσπιση και διασφάλιση των δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων.

15. Οι δυνατότητες που έχει η Κυπριακή Δημοκρατία προσανατολίζονται στη σύμπηξη αμυντικών συμμαχιών με δυνάμεις που έχουν συμφέροντα στην Κύπρο, όπως είναι εσχάτως και με δεδομένη την ανακάλυψη υδρογονανθράκων, η Γαλλία και οι ΗΠΑ. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είναι σε θέση να ανατρέψει τις ισορροπίες της εισβολής από μόνη της, καθώς η Τουρκία είναι υπερέχουσα στρατιωτική δύναμη. Επομένως, εάν θέσει ως στόχο, που είναι η μόνη δυνατότητα, που μπορεί να οδηγήσει στην επιβίωση της Κύπρου την αποκατάσταση της διεθνούς νομιμότητας, τότε η Κύπρος οφείλει να συνάψει συμμαχικούς, αμυντικούς στρατιωτικούς δεσμούς με δυνάμεις της περιοχής, όπως είναι το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Ελλάδα, αλλά και η Γαλλία, όπως επίσης και η αξιοποίηση αντιθέσεων της Τουρκίας με άλλες χώρες, όπως εσχάτως οι ΗΠΑ.

V.Δ. Συμπερασματικές συναγωγές

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρήθηκε να αναλυθεί το πώς εν τοις πράγμασι και κατόπιν υιοθέτησης του καταναγκασμού ως μεθόδου, μετατοπίστηκε η συζήτηση αναφορικά προς την επίλυση του προβλήματος, καθώς αναπλαισιώθηκε εκ των πραγμάτων το ίδιο το πρόβλημα και ως εκ τούτου τα μέσα και οι τρόποι διευθέτησής του. Επιπλέον, εξετάστηκε το εάν και σε ποιο βαθμό η αξίωση ομοσπονδοποίησης του χώρου της Κύπρου συνδέεται, συνυφαίνεται ή συμπλέει προς τις στρατηγικές επιδιώξεις της Άγκυρας, οι οποίες οριοθετούνται σε μια διαχρονική οπτική και εντάσσουν τη νήσο ως μέρος τους. Η διάσπαση του ενιαίου χώρου του κράτους και η συγκέντρωση της συντριπτικής πλειοψηφίας των μελών της τουρκοκυπριακής κοινότητας στον βορρά, δηλαδή στη μία εκ των δύο περιοχών, που διαμορφώθηκαν ως εκ της χρήσης στρατιωτικής βίας, αξιολογείται ως αποσκοπούσα στον διαχωρισμό κατά τρόπο γεωγραφικό του λαού.

Η συνθήκη τούτη ενεγράφη θεσμικά ως εμπέδωση ενός διαφορετικού μορφώματος στη βόρεια περιοχή, το οποίο έκτοτε διεκδικεί χώρο και ρόλο στα πολιτικά τεκταινόμενα στην Κύπρο και διεθνώς. Ως εκ των αναφορών, εμπεδώνεται πως η συγκέντρωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας σε μια διακριτή γεωγραφική ενότητα συνιστούσε έναν αφετηριακό βηματισμό για τη διαμόρφωση συνθηκών ομοσπονδοποίησης του χώρου. Τούτο δε επιτείνεται από το γεγονός πως η εθνική αναφορά του πληθυσμού που εγκαταστάθηκε στην κατεχόμενη περιοχή κατά τρόπο συμπαγή απέβλεπε προς την Άγκυρα, δηλαδή προς το εξωτερικό πολιτικό κέντρο, από το οποίο και ελάμβανε κατευθύνσεις πολιτικής. Αυτό εκ των πραγμάτων βρισκόταν σε αντιθετική κατεύθυνση σε σχέση με την υποστήριξη της συνέχισης του κράτους της Κύπρου, όπως τούτο εμπεδώθηκε κατά το 1959/1960. Η ως άνω αναφορά απαντά, συνεπώς, σε ένα θεμελιακής υφής ερώτημα, το οποίο αναπτύσσει την εφαρμογή της διάσπασης του χώρου, η οποία εν συνεχεία θα λειτουργούσε ως προστάδιο για την ομοσπονδοποίησή του, αφ' ης στιγμής δεν υφίσταντο οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την εμπέδωση ομοσπονδιακού συστήματος.

Η μονομερής ανακήρυξη του μορφώματος στην κατεχόμενη από τον τουρκικό στρατό περιοχή, το οποίο οριοθετείται λεκτικώς ενίοτε και ως «ψευδοκράτος», παρουσιάζει προβληματισμό εφόσον αναπτυχθεί η συλλογιστική εφαρμογής του επί της τουρκικής θέασης, όπως τούτη έκτοτε προβάλλεται. Η τουρκική επιχειρηματολογία υποστηρίζει πως η Τουρκία βάσει της Συνθήκης Εγγυήσεως διατηρεί το δικαίωμα να αναλάβει δράση, η οποία θα αποσκοπεί στην επαναφορά στην πρότερη συνταγματική τάξη. Στο σκεπτικό τούτο εντοπίζεται μια σαφής διχοστασία μεταξύ προβολής επιχειρήματος και πρακτικής εφαρμογής. Τούτο δε γιατί η επέμβαση της Τουρκίας δεν απεκατέστησε τη συνταγματική τάξη και δεν επανέφερε στην πρότερη κατάσταση. Αντ' αυτού ανέτρεψε συλλήβδην τα κοινωνικοπολιτικά

και ιστορικοπολιτισμικά δεδομένα, μετέβαλε τη διασπορά που πληθυσμού εμπεδώνοντας περιοχές, διακρίνοντας τα άτομα βάσει εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή εθνικών αναφορών. Πέραν τούτων, η ίδια η ανακήρυξη του ψευδοκράτους, της οποίας προηγήθηκαν θεσμικοί πειραματισμοί ως βηματισμοί δηλωτικοί προς αυτή την κατεύθυνση, εγγράφεται σαφώς ως αντιστρατευόμενη την ίδια τη συνθήκη, η οποία κατέστη αντικείμενο επίκλησης εκ μέρους της τουρκικής πολιτικής ηγεσίας, προκειμένου να αιτιολογηθεί η επέμβαση. Εδώ έγκειται και το ερώτημα πώς, εάν και εφόσον γίνονται αντιληπτές από τα μέρη οι έννοιες εισβολή, επέμβαση και ειρηνευτική επιχείρηση.

Η ως άνω ενότητα αναπτύσσει το σκεπτικό, στο οποίο εντασσόταν η μετακίνηση πληθυσμού, αλλά και το πώς, δηλαδή με ποιό τρόπο η τουρκική εισβολή κατέστη ικανή να κατασκευάσει το χωρικό, πληθυσμιακό, πολιτισμικό, κοινωνικό και εν τέλει θεσμικό περίγραμμα ομοσπονδοποίησης του χώρου. Με δεδομένη, όμως, την οικοδόμηση του περιγράμματος, όπως επί παραδείγματι αντανακλάται στη δημογραφική σύσταση, η οποία προήλθε διά της ανταλλαγής πληθυσμών και της διαμόρφωσης αμιγούς εθνικού χαρακτήρα των περιοχών, οι οποίες προσλαμβάνουν χαρακτηριστικά ομοσπόνδων κρατιδίων σε μια μελλοντική εφαρμογή του ομοσπονδιακού συστήματος στην Κύπρο, ορίζονται και τα δικαιώματα των ατόμων, τα οποία σαφώς δεν παραπέμπουν μόνο στο δικαίωμα εγκατάστασης, απόκτησης περιουσίας και ελεύθερης διακίνησης.

Η αναπλαισίωση των δεδομένων εκβάλλει ευθέως σε προβληματισμό ως προς το εάν υφίστανται όρια ασφαλείας για την ελληνοκυπριακή πλευρά, τα οποία θα ήταν δυνατόν να ειδωθούν ως να έχουν καταρριφθεί. Αυτά τα όρια ασφαλείας αρθρώνονται ως οι παράμετροι επί των οποίων δεν ήταν δυνατόν να τεθεί συζήτηση προ της εισβολής. Εκφάνσεις των ορίων ήταν η μεταβολή των πληθυσμιακών συνθηκών, η δημογραφική αλλοίωση, η αποδοχή των εποίκων ως μέρος του πληθυσμού της τουρκοκυπριακής κοινότητας ή του τουρκοκυπριακού εν γένει πληθυσμού. Καθίσταται εύληπτο πως τα όρια ασφαλείας που τέθηκαν, δεν υφίστανται πλέον, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται ως ζητήματα στο πλαίσιο μιας διαπραγμάτευσης, της οποίας η κατάληξη θα εκκινεί ή θα εμπεριέχει τις νέες πραγματικότητες.

Ενδιαφέρουσα αναφορά ως προς αυτή τη συλλογιστική είναι και το γεγονός πως διαχρονικές ηγεσίες της Άγκυρας ουδέποτε επεξεργάστηκαν ή έθεσαν προς συζήτηση, αντιθέτως επεχείρησαν βιαίως την απάλειψη μιας τέτοιας διασπαστικής της ενότητας του χώρου στο εσωτερικό της Τουρκίας δυνατότητας ομοσπονδοποίησης, γνωστής ούσης της ύπαρξης μειονοτήτων, εθνών και εθνοτήτων εντός των συνόρων που προέκυψαν το 1923 ως αποτέλεσμα της μετεξέλιξης της πολυεθνικής, πολυγλωσσικής, πολυθρησκευτικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην, κατά τα πρότυπα του ιδρυτή της, Κεμάλ Ατατούρκ,

μονοεθνική, μονογλωσσική και μονοθρησκευτική, Τουρκική Δημοκρατία. Το γεγονός πως η Τουρκία δεν διανοείται ένα τέτοιο ενδεχόμενο, δηλαδή προβολή στο παρόν ή στο μέλλον μιας δυνατότητας ομοσπονδοποίησης του χώρου της, θα πρέπει να λειτουργεί ως ένας επιπλέον προβληματισμός αναφορικά προς την τουρκική στοχοθεσία και την αντίληψή της για τις δυνατότητες βιωσιμότητας του κράτους, το οποίο θα προκύψει στην Κύπρο ως αποτέλεσμα ομοσπονδοποίησης.

Προϊόντων των ανωτέρω, η ελληνοκυπριακή πλευρά θέτει τον εαυτό της σε μια διλημματική κατάσταση, εφόσον αναπτύσσεται η αποδοχή της ομοσπονδίας, την οποία ερμηνεύει ως το τέλος μιας πορείας, η οποία, ένεκα των νέων πραγματικοτήτων που εμπεδώθηκαν, παρουσιαζόταν ως αδιέξοδη. Όμως, η ίδια η ομοσπονδία, δηλαδή η λύση που προβάλλεται για τερματισμό του αδιεξόδου, καταγράφει τον θεμελιώδη προβληματισμό περί του εάν υπήρξε στο παρελθόν ή εάν υφίσταται στο παρόν το δεδομένο αμφισβήτησης της υπόστασης του κράτους. Τούτο δε γιατί η έννοια της ομοσπονδίας αυτοαναιρείται από τα δεδομένα επί των οποίων πρόκειται να συναφθεί.

Αυτό σημαίνει πως η συζήτηση για την εσωτερική διάρθρωση του κράτους θα είναι προϊόν παραγόμενο σε συνθήκες βίας, δηλαδή εκ νέου, όπως και κατά το 1960, το κράτος θα στηρίζει το θεσμικό του πλαίσιο στη δομική βία και στον καταναγκασμό. Αυτό το αιτιώδες σχήμα, εφόσον θεσμοθετηθεί, θα αντιστρατεύεται την raison d' etre του κράτους, αφού δεν θα συνιστά αποτέλεσμα της ελεύθερης και ακώλυτης βούλησης του λαού, αλλά μια άνωθεν διαδικασία, που συναρτάται προς εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και διακρίσεις των ατόμων βάσει εθνικού προσδιορισμού. Εν τέλει, η βίαιη πραγματικότητα της θεσμοθέτησης, έστω και χωρίς την αναγκαία διεθνή αναγνώριση, τουρκοκυπριακού «κρατιδίου», «οντότητας» κ.ο.κ., το οποίο όμως αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως κράτος και αναπτύσσει συμπεριφορές που προσομοιάζουν με εκείνες των αναγνωρισμένων υποκειμένων διεθνούς δικαίου, θα είναι εκείνη που θα δημιουργήσει τις νέες πραγματικότητες, οι οποίες παραπέμπουν στην ομοσπονδοποίηση του χώρου και στην οικοδόμηση της ομοσπονδίας.

V.E. Παραρτήματα

V.E.1. Proposal of Mr. Denktash submitted at Geneva on 12th August 1974

(a) The Republic of Cyprus shall be an independent binational State.

(b) The Republic shall be composed of two federated states with full control and autonomy within their respective geographical boundaries.

(c) In determining the competence to be left to the Federal Government, the bi-national nature of the State shall be taken into account and the federal competence shall be exercised accordingly.

(d) The area of the Turkish Cypriot Federated State shall cover 34 per centum of the territory of the Republic falling north of a general line starting from the Limnitis – Lefka area in the west and running towards the east, passing through the Turkish controlled part of Nicosia, including the Turkish part of Famagusta and ending at the port of Famagusta.

(e) Pending an agreement on the final Constitutional structure of the Republic, the two autonomous administrations shall take over the full administrative authority within their respective areas as defined above and shall take steps to normalize and stabilize life in the Republic and refrain from acts of violence, harassment and discrimination against each other.

Ως πηγή αναφοράς του παραρτήματος V.E.1. βλ.[824]

V.E.2. Translation of Proposal (made in French) by Turkish Foreign Minister on the 12th August, 1974 (the Gunes Proposal)

The Republic of Cyprus is a bi-communal and independent State. The Republic will be constituted by one Turkish-Cypriot autonomous zone comprising six districts and by one Greek-Cypriot autonomous zone comprising two districts:

(a) Greek-Cypriot autonomous zone:

(i) Main Greek-Cypriot district.

(ii) Greek-Cypriot district of Karpasia.

[824] Polyvios G. Polyviou (1976) Cyprus in search of a constitution, Constitutional Negotiations and Proposals, 1960 1975, Chr. Nicolaou ans Sons, σ. 422

(b) Turkish-Cypriot autonomous zones:

(i) Main Turkish-Cypriot district the boundaries of which will follow from west to east a line including Panagra-Myrtou-Asomatos-Skylloura-Yerolakkos-Sector of Nicosia controlled by Turks-Moka-Angastina-Yenagra-Maratha-Styllos-"Fresh Water Lake"-Turkish part of Famagusta and to the north-east by a line excluding Galounia, including Komi Kebir, Ayios Efstathios and excluding Gastria;

(ii) Turkish district of the region of Lefca;

(iii) Turkish district of the region of Polis;

(iv) Turkish district of the region of Paphos;

(v) Turkish district of the region of Larnaca;

(vi) Turkish district of the region of Karpasia.

The area of the Turkish-Cypriot autonomous zone will be equivalent to nearly 34% of the Republic's territory.

The area and the boundaries of each of the districts other than the main district of the Turkish-Cypriot autonomous zone will be determined at a time and through a procedure to be fixed by the provisions which will be added to the present Declaration.

The main district of the Turkish-Cypriot autonomous zone will be evacuated by units of the Greek armed forces and of the so-called Greek-Cypriot National Guard as well as by Greek irregulars within a time limit which shall in no case exceed 48 hours starting from the date of the signing of the same Declaration. The administration, order and security of this district will also be taken over immediately by the Turkish Cyprus Administration.

(3) The Administration of each of the autonomous zones will have entire control of its own area within its geographical boundaries.

(4) Free movement between the districts of the same autonomous zone will be secured by the Central Government.

(5) There will be determination of the competences of the Central Government of the Republic taking fully into account the bi-communal nature of the State.

(6) Until the coming into force of the new constitutional system of the Republic the two existing in practice Greek-Cypriot and Turkish-Cypriot Administrations will adopt jointly the necessary measures with a view to normalizing and stabilizing life on the territory of the Republic and will abstain from any acts of violence, harassment and discrimination.

12th August, 1974.

Ως πηγή αναφοράς του παραρτήματος V.E.2. βλ.[825]

V.E.3. Proposal of the Greek Cypriot Delegation submitted at Geneva on the 13th August, 1974 (Clerides Plan)

(1) The constitutional order of Cyprus shall retain its bi-communal character based on the co-existence of the Greek and Turkish communities within the framework of a sovereign, independent and integral Republic.

(2) This constitutional order shall, through an appropriate revision and the active co-operation and free consent of the two communities, ensure an enhanced feeling of security for both.

(3) The co-existence of the two communities shall be achieved in the context of institutional arrangements regarding an agreed allocation of powers and functions between the Central Government having competence over state affairs and the respective autonomous Communal Administrations exercising their powers on all other matters within areas to be established as in paragraph (5) herein below provided.

(4) The structure of the Central Government shall continue to be based on the presidential regime.

(5) The Greek and Turkish Communal Administrations shall exercise their powers and functions in areas consisting respectively of the purely Greek and Turkish villages and municipalities. For the purposes of communal administration such villages and municipalities may be grouped together by the respective communal authorities. For the same purpose mixed villages shall come under the communal authorities of the community to which the majority of their inhabitants belong.

(6) Legislative authority over the respective Communal Administrations shall be exercised by the Greek and Turkish members of the House of Representatives constituted in separate Councils for this purpose.

13th August 1974.

Ως πηγή αναφοράς του παραρτήματος V.E.3. βλ.[826]

---

[825] Polyvios G. Polyviou (1976) Cyprus in search of a constitution, Constitutional Negotiations and Proposals, 1960 1975, Chr. Nicolaou ans Sons, σ. 423 - 424

[826] Polyvios G. Polyviou (1976) Cyprus in search of a constitution, Constitutional Negotiations and Proposals, 1960 1975, Chr. Nicolaou ans Sons, σ. 425

Κεφάλαιο Έκτο: Φεντεραλισμός, διπολικές ομοσπονδίες, η έννοια του σύγχρονου, ευρωπαϊκού κράτους και αποκλίσεις

Το σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος παραπέμπει στη δημοκρατική αρχή, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες, ένα πρόσταγμα που αναγνωρίζεται ως πεμπτουσία της λειτουργίας και της φιλοσοφίας του ευρωπαϊκού κράτους, δηλαδή του κράτους δικαίου. Αυτό για να εφαρμοστεί στην Κύπρο πρέπει να παραγνωρισθεί ο παράγων Τουρκία ή να απαγκιστρωθεί ο χώρος της Κύπρου από το δομικό έλεγχο του τουρκικού κράτους. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε στους Κύπριους ως σύνολο να προχωρήσουν στην ίδρυση ή την επανίδρυση ενός κράτους δημοκρατικού και σύγχρονου, το οποίο να σέβεται τους κανόνες του κράτους δικαίου.

Περαιτέρω, το κράτος δικαίου σημαίνει την προστασία των ατόμων και τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες της πολιτικής εξουσίας ως πολιτών, μελών του συνόλου του εκλογικού σώματος και όχι μόνο ως ατόμων, που ανήκουν στη μία ή την άλλη εθνική οντότητα. Η λειτουργία του λαού παραπέμπει στο εκλογικό σώμα στο σύνολό του ως εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής. Το ως άνω πλαίσιο ανταποκρίνεται στην κυπριακή περίπτωση μόνο ως ιδιαιτερότητα, η οποία κατά βάση παραπέμπει σε παραβίαση του κανόνα της λαϊκής κυριαρχίας μέσα από τη μετατροπή του αποικιακού λαού σε ένα δικοινοτισμό, ο οποίος ουσιαστικά δεν είναι σε θέση να εφαρμόσει τη δημοκρατική αρχή, όπως τούτη έχει καθιερωθεί από την ιστορία και τις παραδόσεις του δυτικού κόσμου.

Το παρόν κεφάλαιο, βάσει της αναπλαισίωσης του προβλήματος στην Κύπρο με δεδομένες τις συνθήκες εισβολής και κατοχής που από το 1974 και εντεύθεν υφίστανται, λειτουργεί ως εισαγωγή επί τριών σεναριακών εκδοχών ως προβολών, που τίθενται υπό συζήτηση στη δημοσιότητα. Προβάλλεται δε ως προβληματισμός, του οποίου η απάντηση δίδεται στα κεφάλαια που ακολουθούν, εάν οι προτεινόμενες κατευθύνσεις, είτε εσωτερικής αναδιάρθρωσης του κράτους σε ένα φεντεραλιστικό μοντέλο, είτε η περίπτωση ύπαρξης δύο πολιτικών οντοτήτων στο νησί, είτε ακόμη η αντίληψη περί μιας πλασματικής στασιμότητας εν είδει παράτασης της υφιστάμενης κατάστασης συνάδουν προς ένα σύγχρονο, ευρωπαϊκό κράτος δικαίου.

VI.A. Εισαγωγική αναζήτηση πυρηνικών γνωρισμάτων της διέπουσας φιλοσοφίας των ομοσπονδιακών συστημάτων

VI.A.1. Ετυμολογικές και ερμηνευτικές αναφορές περί της ομοσπονδίας / foedus

Η λέξη ομόσπονδος απαντάται στον Ηρόδοτο.[827] Στη λατινική της εκδοχή η ομοσπονδία, ήτοι federation προέρχεται από το ουσιαστικό foedus, που παραπέμπει στην έννοια της συνθήκης, του συμφώνου, της συμφωνίας, της συμμαχίας.[828] Η λέξη foedus συνυφαίνεται συνδεόμενη προς τη λέξη fides, που σημαίνει πίστη.[829] Συναφώς, η ομοσπονδία ως πολιτικό σύστημα διακρίνεται για την οικοδόμησή της επί της συμφωνίας των μερών, που αποφασίζουν ιδία βουλήσει να υπαχθούν, να ενωθούν ή/και να συνυπάρξουν σε μία δομή.

Στη διαχρονική της διαδρομή και ιδιαιτέρως κατά τους Ρωμαϊκούς Χρόνους, η συνθήκη ή το σύμφωνο μπορούσε να εμπεδώνει ή να αναφέρεται στην ειρήνη, στη σύναψη συμμαχιών, στην έναρξη ή την ολοκλήρωση πολεμικών αναμετρήσεων. Οι συνθήκες συμμαχίας (foedera[830]) προσδιόριζαν τα μέρη ως ίσα (foedus aequum[831]) αναγνωρίζοντας «μια πολιτική ανεξαρτησία, αλλά ταυτοχρόνως τοποθετώντας την Ρώμη εν προκειμένω de facto σε ηγετική θέση» ή ως άνισα (foedus iniquum[832]) υπό την έννοια πως συμπήσσοντας ένα άνισο σύμφωνο, οι σύμμαχοι της Ρώμης απέδιδαν στην τελευταία, δηλαδή εκχωρούσαν το δικαίωμα διάθεσης των ενόπλων δυνάμεών τους.[833]

Ο Immanuel Kant προσεγγίζοντας την ιδέα μιας παγκόσμιας διακυβέρνησης [834] αναπτύσσει το συλλογισμό του περί συνύπαρξης κρατών, η οποία θα στηρίζεται σε μία ομοσπονδία, σκεπτικό που εντοπίζεται ως πρακτική, που εφαρμόστηκε στην Αρχαία Ελλάδα

---

[827] Ηρόδοτος (Ένατο Βιβλίο) – Καλλιόπη, *Η Ενάτη των Ιστοριών Ηροδότου του Αλικαρνασέως*, Βλ. 9.16.2.
[828] Fred I. Greenstein, Nelson W. Polsby (1975) *Handbook of political science*, Volume 5, Addison-Wesley Pub. Co., σ. 99
[829] Michael Burgess (2002) *Federalism and the European Union: The Building of Europe, 1950-2000*, Routledge, σ. 13
[830] Bill Gladhill (2016) *Rethinking Roman Alliance*, Cambridge University Press, σ. 38
[831] E. Ahmad (2006) *Handbook of Fiscal Federalism*, Edward Elgar Publishing, σ. 182 - 183
[832] Arnold Joseph Toynbee (1965) *Rome and her neighbors before Hannibal's entry*, Oxford University Press, σ. 265
[833] A. N. Sherwin-White, Tim Cornell (2015) *Oxford Classical Dictionary*, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-2693?product=orecla
[834] Immanuel Kant (1784) *Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose*. Για μια διαλεκτική προσέγγιση και κριτική θεώρηση περί της φιλοσοφίας της ιστορίας, όπως αναπτύσσεται στη συλλογιστική του Kant βάσει του ως άνω έργου βλ. Amélie Rorty, James Schmidt (2009) (επιμ.) *Kant's Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Aim*, Cambridge University Press

και αναφερόταν στις Αμφικτιονίες[835]. Η εννοιολογική συνθήκη υπό την οποία θα πρέπει να ερμηνευθεί η οπτική του Kant παρουσιάζει τα διάφορα κράτη να συνενώνονται σε μια δομή, της οποίας το κοινό στοιχείο είναι η βούληση για συνύπαρξη, πράγμα που εμπεδώνει την ασφάλεια και τα δικαιώματα σε οικουμενικό πλαίσιο.[836]

Υπογραμμίζεται πως η λέξη ομοσπονδία παρουσιάζει πλειάδα ορισμών, εκδοχών, νοηματικών αποδόσεων και διαφοροποιήσεων, πράγμα το οποίο αποτυπώνει και το δεδομένο του πολυσυλλεκτικού χαρακτήρα που προσλαμβάνει η έννοια και αρθρώνεται ως πρακτική εφαρμογή.[837]

VI.A.2. Φεντεραλισμός, ομοσπονδιακά κράτη και συνομοσπονδία: Εννοιολογική αποσαφήνιση

Η συνταγματική διάρθρωση των κρατικών οντοτήτων τα διακρίνει σε ενιαία και ομοσπονδιακά. Ως ενιαίο κράτος ορίζεται εκείνο το υποκείμενο διεθνούς δικαίου, του οποίου η εξουσία είναι ενιαία και αδιαίρετη.[838] Η ομοσπονδία εκλαμβάνεται ως μια μέθοδος, ως «ένα γένος, που περιλαμβάνει πολλά είδη»[839], ως «συνταγματικό μοντέλο προτεινόμενο ως λύση προβλημάτων σε πλουραλιστικές κοινωνίες»[840], ως πολιτική ιδεολογία[841], ως κοινωνιολογικό φαινόμενο[842], ως ένας τρόπος, ως ένα σύστημα διάρθρωσης, που προβάλλει ως ικανό να διατηρεί τη διαφορετικότητα και την ποικιλομορφία σε ένα κράτος, παραμένοντας κατά τ' άλλα ενωμένο και το οποίο «συνεπάγεται και την πίστη ότι η ομοσπονδιακή οργάνωση ενός κράτους είναι ο καλύτερος τρόπος για να γίνει αυτό πραγματικότητα»[843], παραπέμποντας κατά ταύτα ως περιεχόμενο και στην έννοια fides, εκ της οποίας ετυμολογικώς προέρχεται η απόδοση της ομοσπονδίας στη λατινική της εκδοχή.

---

[835] Περί του χαρακτήρα και των γνωρισμάτων των προνεωτερικών συνομοσπονδιών και της συνάφειάς τους προς τις Αμφικτιονίες βλ. Daniel Judah Elazar (1998) *Constitutionalizing Globalization: The Postmodern Revival of Confederal Arrangements*, Rowman and Littlefield Publishers, σ. 44 κ.έ.
[836] Nicholas Hagger (2010) *The World Government*, John Hunt Publishing, σ. 26 - 27
[837] Alain-G. Gagnon, Soeren Keil (2016) *Understanding Federalism and Federation*, Routledge, σ. 36 κ.έ., Preston T. King (1982) *Federalism and Federation*, Croom Helm
[838] Daniel J. Elazar (1997) Contrasting Unitary and Federal Systems, *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, Vol. 18, No. 3, Contrasting Political Institutions. Institutions politiques contrastées, σ. 237 - 251
[839] Daniel J. Elazar (1993) International and Comparative Federalism, *Political Science and Politics*, Vol. 26, No.2, σ. 190 - 195
[840] Arend Lijphart (1979) Consociation and Federation: Conceptual and Empirical Links, *Canadian Journal of Political Science*, Vol.12, No.3, σ. 499 - 515
[841] Niyazi Kizilyurek (2015) *Η Ομοσπονδία στον Κόσμο. Η Ομοσπονδιακή Κύπρος*, Heterotopia, σ. 20
[842] Iacovos Kareklas (2018) *The Constitution of the Cyprus Republic and Prolegomenon to Federal Government*, Sakkoulas Publications, σ. 71
[843] Niyazi Kizilyurek (2015) *Η Ομοσπονδία στον Κόσμο. Η Ομοσπονδιακή Κύπρος*, Heterotopia, σ. 20

Ο Burgess ορίζει την ομοσπονδία ως «μια διακριτή οργανωσιακή μορφή ή θεσμικό γεγονός, του οποίου η κύρια στόχευση είναι να προσαρμόσει/να διευθετήσει τις συστατικές μονάδες ενός κράτους ή μιας ένωσης κρατών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μιας κεντρικής κυβέρνησης μέσω μιας συνταγματικής κατοχύρωσης».[844] Ο φεντεραλισμός δεν συνιστά «ένα, συγκεκριμένο, σαφώς καθορισμένο σύστημα διακυβέρνησης». Είναι περισσότερο ένα φάσμα συνταγματικών διευθετήσεων, που περιλαμβάνουν συνδυασμό αυτό-κυβέρνησης και διαμοιρασμού της εξουσίας. Οι όροι «ομοσπονδία» και «συνομοσπονδία» μπορούν να εκληφθούν ως αντιπροσωπευτικοί των δύο άκρων του φάσματος.[845]

Σχηματοποιημένες αποτυπώσεις θεωριών 2: Η ομοσπονδία και η συνομοσπονδία αποτυπούμενες εν είδει φυγόκεντρων, αποκλινουσών φασματικών άκρων.

«Ο συνεχής και πρωταρχικός στόχος είναι η επίτευξη πολιτικού συμβιβασμού μεταξύ φαινομενικώς αντιτιθέμενων ωφελημάτων από την ένωση/αλληλεξάρτηση και πλεονεκτημάτων από την αυτονομία/διαχωρισμό. Όταν ο πολιτικός συμβιβασμός καταλήγει τονίζοντας την αυτονομία ή τον διαχωρισμό, τότε βρισκόμαστε πλησιέστερα προς τη φασματική κατεύθυνση της συνομοσπονδίας. Όταν τονίζεται η ένωση και η αλληλεξάρτηση, τότε βρισκόμαστε πιο κοντά στην ομοσπονδία στη γραμμή του φάσματος».[846]

Το ομοσπονδιακό κράτος είναι εκείνο το κράτος, του οποίου η πολιτική εξουσία επιμερίζεται σε συστατικά στοιχεία ή συνιστώσες μονάδες, τα οποία μπορεί να αποκαλούνται καντόνια[847], περιφέρειες[848], κρατίδια[849], επαρχίες, πολιτείες κ.ά. Οι δύο φραστικές αποτυπώσεις, αφενός ομοσπονδία και αφετέρου συνομοσπονδία έχουν εκληφθεί στο

[844] Michael Burgess (2006) *Comparative Federalism: Theory and Practice*, Taylor & Francis, σ. 2

[845] Το σκεπτικό, αλλά και η σχηματοποιημένη εκδοχή του, όπως αποτυπώνεται ανωτέρω, εντοπίζεται στο: Nicos Peristianis (1999) A Federal Cyprus in a Federal Europe στο *Cyprus and the European Union* (επιμ. Andreas Theofanous, Nicos Peristianis, Andreas Ioannou), Research and Development Center, Intercollege Press, σ. 125 – 138 (σ. 126)

[846] Nicos Peristianis (1999) A Federal Cyprus in a Federal Europe στο *Cyprus and the European Union* (επιμ. Andreas Theofanous, Nicos Peristianis, Andreas Ioannou), Research and Development Center, Intercollege Press, σ. 125 – 138 (σ. 126)

[847] Το ομοσπονδιακό σύστημα της Ελβετίας αποτελείται από 26 καντόνια. Βλ. Oswald Sigg (1988) *Switzerland's Political Institutions*, Pro Helvetia, σ. 12

[848] Στη διάρθρωση της Αργεντινής παρατηρούνται 23 περιφέρειες, ενώ το Buenos Aires αποτελεί ξεχωριστή, αυτόνομη πόλη. Βλ. International Conference on Federalism 2002: University of St. Gallen), *Federalism in a Changing World: Learning from Each Other* (επιμ. Raoul Blinderbacher, Arnold Koller) McGill – Queens University Press, σ. 468

[849] Τόσο στη Γερμανία, όσο και στην Αυστρία η εσωτερική δομή παραπέμπει σε κρατίδια. Βλ. Jan Erk (2008) *Explaining Federalism: State, Society and Congruence in Austria, Belgium, Canada, Germany and Switzerland*, Routledge, σ. 17 – 30 και 57 - 72

παρελθόν φέρουσες κοινά γνωρίσματα και καταγραφεί ως συνώνυμες ή παρουσιάζουσες εναλλακτικές χρήσεις.

Αναφορικά προς τον όρο συνομοσπονδία ο Wheare επισημαίνει πως τούτη παραπέμπει «σε εκείνη τη μορφή σύνδεσης μεταξύ Κρατών, στην οποία η κεντρική κυβέρνηση εξαρτάται από τις περιφερειακές κυβερνήσεις» και στην οποία «συμμετέχουν χώρες, των οποίων το συνταγματικό πλαίσιο περιλαμβάνει την αρχή της υπαγωγής από την κεντρική κυβέρνηση στις περιφερειακές κυβερνήσεις».[850] Ο Forsyth επισημαίνει στη σύλληψή του περί συνομοσπονδίας πως η συνομοσπονδία δεν θα μπορούσε να εκληφθεί ως κράτος, γιατί δεν αντανακλούσε μια ένωση ατόμων σε μια πολιτική οργάνωση, σε ένα πολιτικό οργανισμό ή ένα σύστημα διακυβέρνησης, αλλά αποτύπωνε μια ένωση κρατών σε ένα πολιτικό σώμα.[851] Η έννοια της συνομοσπονδίας εξηγεί πως υφίσταται μέσω μιας συμφωνίας, ένωση κρατών, αλλά αυτή η συνθήκη δεν δημιουργεί σε καμία περίπτωση μια καινούργια κρατική οντότητα ή υποκείμενο διεθνούς δικαίου.

Ένας άλλος ορισμός της συνομοσπονδίας καταγράφει πως «η συνομοσπονδία μπορεί να περιγραφεί ως μία σύνδεση, στην οποία κυρίαρχα κράτη συνδέονται μεταξύ τους με ένα σύμφωνο ή μια συνθήκη διεθνούς δικαίου, ή ένα σύνταγμα, στο οποίο εκχωρούν συγκεκριμένη περιορισμένη εξουσία, ιδιαιτέρως σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής (άμυνας και διπλωματίας) σε μια κεντρική εκπροσώπηση. Μπορεί να ονομαστεί «βουλή», «σύνοδος», «συμβούλιο» ή «συνέλευση» και τα μέλη τους είναι συνήθως εντεταλμένοι εκπρόσωποι διορισμένοι από τα μέλη κράτη».[852]

Εκ των ανωτέρω συνοψίζεται πως η συνομοσπονδία συνιστά μια μορφή σύνδεσης δύο ή περισσοτέρων κρατών, τα οποία διατηρούν την ανεξαρτησία τους σε εξωτερικό και εσωτερικό πλαίσιο. Στα συνομοσπονδιακά σχήματα, όπου κάθε κυβέρνηση διατηρεί το δικαίωμα αρνησικυρίας επί όλων των σημαντικών αποφάσεων, το πρόβλημα της ομαλής διακυβέρνησης επιτείνεται. Στην ιστορική διαδρομή καταγράφονται περιπτώσεις συνομοσπονδίας στη σύγχρονή της εκδοχή, αρχής γενομένης από τον 13^{ο} αιώνα, όπως είναι εκείνη της Ελβετίας κατά τα έτη 1291 μέχρι και το 1798[853] και από το 1815 μέχρι και το 1848[854], των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής από το 1776 - 8[855] – 1787[856], της Γερμανίας από

[850] K. C. Wheare (1963) *Federal Government* (4th ed.). Oxford University Press, σ. 32
[851] Murray Greensmith Forsyth (1981) *Unions of states: the theory and practice of confederation*, Leicester University Press, σ. 15
[852] Minister of Supply and Services Canada (1982) *The Task Force on Canadian Unity. Coming to Terms. The Words of the Debate*, Canadian Government Publishing Center, σ. 25
[853] Peter Schweizer (1991) Federalism in Switzerland, *India International Centre Quarterly*, Vol.18, No.4, σ. 161 – 169, Jonathan Steinberg (1988) Imitation of Switzerland: Historical Reflections, *Government and Opposition*, Vol. 23, No.1, σ. 13 - 30
[854] Charles A. Kupchan (2012) *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton University Press, σ. 286 κ.ε., Vernon Bogdanor (1988) Federalism in Switzerland, *Government and Opposition*, Vol.23, No.1, σ. 69 - 90

το 1815 – 1866[857], της βραχύβιας Δημοκρατίας της Κεντρικής Αμερικής από το 1895 – 1898[858].

VI.A.3. Ομοσπονδίες ανά τον κόσμο

Πίνακας 17: Αναγνωρισμένα υποκείμενα διεθνούς δικαίου ομοσπονδιακά διαρθρωμένα

1	Αιθιοπία	1991	9 περιφερειακά κράτη (kililoch) βάσει εθνικά προσδιορισμένων εδαφικών περιοχών
2	Αργεντινή	1853	23 επαρχίες (provinces) και μία αυτόνομη πόλη, Buenos Aires
3	Αυστραλία	1901	6 κρατίδια (states) και 2 ηπειρωτικές περιοχές με περιορισμένη αυτονομία
4	Αυστρία	1920	9 κρατίδια
5	Βέλγιο	1993	3 επαρχίες. Περιφέρεια των Φλαμανδών, περιφέρεια των Βαλλόνων και οι Βρυξέλλες.
6	Βενεζουέλα	1830	23 κρατίδια (estados) και 1 περιφέρεια της πρωτεύουσας
7	Βοσνία – Ερζεγοβίνη	1995	Ομοσπονδία Βοσνίας – Ερζεγοβίνης και Σερβική Δημοκρατία
8	Βραζιλία	1889	26 κρατίδια και 1 ομοσπονδιακή περιφέρεια
9	Γερμανία	1948	16 κρατίδια
10	Ελβετία	1848	26 καντόνια
11	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1971	7 εμιράτα
12	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	1789	50 πολιτείες, 1 περιφέρεια, 2 κοινοπολιτείες και 12 εδάφη
13	Ινδία	1950	28 κρατίδια και 7 ενωσιακά εδάφη
14	Καναδάς	1867	10 επαρχίες και 3 εδάφη
15	Κομόρες (Αρχιπέλαγος Κομορών)	1996	Anjouan, Grande Comore, Mohéli και Mayotte
16	Μαλαισία	1963	11 κρατίδια (states) και 3 ομοσπονδιακές επικράτειες
17	Μεξικό	1824	31 κράτη και 1 ομοσπονδιακή περιοχή
18	Μικρονησία	1979	Chuuk, Kosrae, Pohnpei και Yap
	Νεπάλ	2015	7 επαρχίες
19	Νιγηρία	1963	36 κρατίδια (states)
20	Νότιος Αφρική	1997	9 επαρχίες (provinces)
21	Πακιστάν	1973	4 επαρχίες (provinces) και 1 περιοχή
22	Παλάου	1981	16 κρατίδια (states)

[855] Articles of Confederation: Primary Documents in American History, Library of Congress, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://guides.loc.gov/articles-of-confederation/digital-collections

[856] Constitutional Convention and Ratification, 1787–1789, Office of the Historian, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://history.state.gov/milestones/1784-1800/convention-and-ratification

[857] Jean Francois Aubert (1995) The historical development of confederations στο *The Modern Concept of confederation, Science and Technique of Democracy*, No.11, Santorini, 22 – 25 Σεπτεμβρίου 1994, European Commission for Democracy through Law, Council of Europe, σ. 17 – 38, 23 κ.ε.

[858] William F. Slade (1917) The Federation of Central America, *The Journal of Race Development*, Vol.8, No.2, σ. 204 - 276

23	Ρωσία	1993	(49 oblasts, 21 republics, 10 autonomous okrugs, 6 krays, 2 federal cities, 1 autonomous oblast)
24	Saint Kitts and Nevis	1983	2 κρατίδια
25	Σομαλία	2012	6 κράτη, τα οποία διαιρούνται σε 18 διοικητικές περιοχές (gobollada, στον ενικό gobol)
26	Σουδάν	2005	18 κράτη

Επιπλέον σημειώνονται ορισμένες περιπτώσεις ομοσπονδιακών συστημάτων, οι οποίες απέτυχαν ως βιωσιμότητα, όπου και η κατάρρευσή τους δημιούργησε μια σειρά από νέα κράτη. Τέτοιες ομοσπονδίες υπήρξαν η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (1918 – 1991)[859], η Τσεχοσλοβακία (1948 – 1992)[860], η Γιουγκοσλαβία (1946 – 1991)[861], τα Ηνωμένα Αραβικά Κράτη (1958 – 1961)[862], οι Δυτικές Ινδίες (1958 – 1962)[863]. Επίσης σημειώνονται δύο ομοσπονδίες, οι οποίες μετεβλήθησαν σε ενιαία κράτη, ήτοι η Λιβύη[864] και η Ινδονησία[865].

[859] Εκ της κατάρρευσης της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών προέκυψαν 15 νέα κράτη. Τούτα είναι η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, η Εσθονία, η Γεωργία, το Καζακστάν, η Κιργιζία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μολδαβία, η Ρωσία, το Τατζικιστάν, το Τουρκμενιστάν, η Ουκρανία και το Ουζμπεκιστάν. Βλ. Gregory Gleason (1992) The Federal Formula and the Collapse of the USSR, *Publius*, Vol. 22, No. 3, The State of American Federalism, 1991-1992, σ. 141-163, Robert V. Daniels (2007) Soviet Federalism and the Breakup of the USSR στο The Rise and Fall of Communism in Russia, Yale University Press, σ. 372-380,

[860] Το κράτος της Τσεχοσλοβακίας διαχωρίστηκε κατά ειρηνικό τρόπο σε δύο νέα κράτη, τη Τσεχία και τη Σλοβακία. Επισήμως η διάλυση του κράτους έλαβε χώρα την 1η Ιανουαρίου 1993. Βλ. Robert Henry Cox, Erich G. Frankland (1995) The Federal State and the Breakup of Czechoslovakia: An Institutional Analysis, *Publius*, Vol. 25, No. 1, σ. 71-88, Mary Heimann (2009) The end of Czechoslovakia στο *Czechoslovakia: The State That Failed*, Yale University Press, σ. 307 - 324

[861] Τη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία αποτελούσαν έξι σοσιαλιστικές δημοκρατίες. Τούτες ήταν η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Κροατίας, η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Σοσιαλιστική Δημοκρατία του Μαυροβουνίου, η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Σερβίας, στην οποία εντάσσονταν και δύο αυτόνομες επαρχίες, εκείνες του Κοσσυφοπεδίου και της Βοϊβοδίνας, η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Σλοβενίας. Εκ της σταδιακής διαδικασίας διάλυσης της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας διαμορφώθηκαν στα εδάφη της οι εξής οντότητες: Βοσνία – Ερζεγοβίνη, Κροατία, ΠΓΔΜ – Β.Μακεδονία (2018), Μαυροβούνιο, Σερβία, Κόσοβο. W. Harriet Critchley (1993) The failure of federalism in Yugoslavia, *International Journal*, Vol. 48, No. 3, Ethnic tension & nationalism, σ. 434-447, Danica Fink-Hafner (1995) The Disintegration of Yugoslavia, Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes, Vol. 37, No. 3 και 4, σ. 339-356

[862] Η βραχύβια συνομοσπονδία των Ηνωμένων Αραβικών Κρατών αποτελείτο από την Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία, δηλαδή την Αίγυπτο και τη Συρία, και τη Βόρεια Υεμένη.

[863] Η Ομοσπονδία των Δυτικών Ινδιών αποτελείτο από νήσους, που συνιστούσαν αποικίες του Ηνωμένου Βασιλείου. Βλ. Charles H. Archibald (1962) The Failure of the West Indies Federation, *The World Today*, Vol. 18, No. 6, σ. 233-242, Elisabeth Wallace (1962) The West Indies Federation: Decline and Fall, *International Journal*, Vol. 17, No. 3, σ. 269-288, Samuel J. Hurwitz (1966) The Federation of the West Indies: A Study in Nationalisms, *Journal of British Studies*, Vol. 6, No. 1, σ. 139-168

[864] Henry Habib (1975) Politics and government of revolutionary Libya, Cercle du livre de France, σ. 20, Martin Kilson (1975) New States in the Modern World, Harvard University Press, σ. 72

[865] Gabriele Ferrazzi (2000) Using the "F" Word: Federalism in Indonesia's Decentralization Discourse, *Publius*, Vol. 30, No. 2, σ. 63-85

VI.A.4. Κατηγοριοποίηση ομοσπονδιακών συστημάτων

Εκ των 193 αναγνωρισμένων υποκειμένων διεθνούς δικαίου που υφίστανται στο παρόν στο διεθνές σύστημα, καταγράφονται ανωτέρω 26 εξ' αυτών, των οποίων η πολιτειακή διάρθρωση διαπνέεται από ομοσπονδιακά στοιχεία, τουτέστιν αναγνωρίζονται ως ομοσπονδιακά κράτη. Οι αναφορές στην ιστορική διαδρομή και το σκηνικό, δηλαδή το περιβάλλον, διεθνές και εσωτερικό, που επέτρεψε ή επέβαλε τη δημιουργία ομοσπονδιακών συστημάτων εντοπίζουν για κάθε μία περίπτωση μια, κατά το μάλλον ή ήττον, μοναδική διαδρομή.[866] Αυτό σημαίνει πως τα ομοσπονδιακά συστήματα δεν παρουσιάζουν ακριβείς ομοιότητες ως προς την πορεία εμπέδωσής τους, αλλά αναγνωρίζεται πως το κάθε κράτος ακολούθησε μια διαφορετική κατεύθυνση και επεφύλαξε στον εαυτό του συγκεκριμένα γνωρίσματα, τα οποία αντανακλώνται στη συνταγματική και εν γένει πολιτειακή του διάρθρωση.[867]

Παρόλο το στοιχείο της διαφορετικής ιστορικής, πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής συνθήκης επί της οποίας στηρίζεται η κάθε ομοσπονδία, αποτυπώνονται ορισμένα θεμελιώδη χαρακτηριστικά, τα οποία συνοδεύουν τα ομοσπονδιακά συστήματα, δηλαδή αρθρώνουν εγγενείς παραμέτρους, οι οποίες κρίνονται ως απαραίτητες για την εμπέδωση των ομοσπονδιακών δομών και τη συνεχή και σε μακρό ορίζοντα λειτουργικότητά τους. Σε αυτό το σκεπτικό δεν εξετάζεται η διαδρομή που ακολούθησαν οι διάφορες ομοσπονδίες πριν θεσμοθετήσουν την ενωσιακή σχέση τα επιμέρους κρατίδια, περιοχές, καντόνια, περιφέρειες για να προκύψει η συνένωσή τους στο ομοσπονδιακό οικοδόμημα. Εντούτοις και παρά τον πολυδιάστατο και πολυμορφικό χαρακτήρα των ομοσπονδιών, μια πρώτη διάκρισή τους, δηλαδή διαιρετική ταξινόμησή τους βάσει κοινών χαρακτηριστικών θα ήταν χρήσιμη για την εξέταση της υπό συζήτηση περίπτωσης.[868]

VI.A.4.1. Μονοεθνικές και πολυεθνικές ομοσπονδίες

Καταρχάς, επισημαίνεται πως τα ομοσπονδιακά συστήματα διακρίνονται αφενός βάσει της εθνικότητας των ατόμων, που διαβιούν στην επικράτεια της ομοσπονδίας. Τούτο προβάλλει στην ταξινόμηση των ομοσπονδιών σε μονοεθνικές, ήτοι εκείνες στις οποίες το

---

[866] Carl Joachim Friedrich (1968) *Trends of federalism in theory and practice*, Frederick A. Praeger

[867] Arthur Benz, Felix Knüpling (2012) Changing Federal Constitutions: Lessons from International Comparison, Verlag Barbara Budrich, Daniel J. Elazar (1997) Contrasting Unitary and Federal Systems, *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, Vol. 18, No. 3, Contrasting Political Institutions. Institutions politiques contrastées, σ. 237-251

[868] Brendan O'Leary, Federalism and Federation, *Encyclopedia Princetoniensis*, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://pesd.princeton.edu/?q=node/327

κυρίαρχο στοιχείο είναι η παρουσία κατά συντριπτική πλειοψηφία ατόμων που αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως μετέχοντα σε ένα και μόνο έθνος.

Ο John McGarry αναφερόμενος στην έννοια της εθνικής ομοσπονδίας, την οποία εκλαμβάνει ως προσομοιάζουσα προς το έθνος-κράτος και προβαίνοντας στη σχετική διάκρισή της σε αναφορά προς τις πλουραλιστικές ομοσπονδίες, εντοπίζει ορισμένες διαφοροποιήσεις, μια συναγωγή των οποίων και παρατίθεται κατωτέρω. Εν πρώτοις, ως εθνική ομοσπονδία προσδιορίζει την ομοσπονδία που «είναι δομημένη βάσει των χαρακτηριστικών του έθνους – κράτους, που τούτο περιλαμβάνει την ύπαρξη ενός λαού ή ενός έθνους, το οποίο συνυφαίνεται προς την εδαφική επικράτεια και εκπροσωπείται από συγκεκριμένα σύμβολα, σημαία, εθνικό ύμνο και δημόσιους θεσμούς».[869] Σε αυτό το σκεπτικό μπορεί κανείς να περιγράψει ως εθνικές ομοσπονδίες τις περιπτώσεις των Ηνωμένων Πολιτειών[870], της Αυστραλίας[871], της Γερμανίας[872], της Αργεντινής, του Μεξικού, της Αυστρίας, της Βραζιλίας κ.ά.

Τούτου δεδομένου οι εκλαμβανόμενες ως εθνικές ομοσπονδίες στοχεύουν στο να αναδείξουν και να προωθήσουν σε ένα ενιαίο σχήμα πολιτισμικά και άλλα χαρακτηριστικά. Όπως σχετικώς σημειώνεται αναφορικά προς τη σχέση των εθνικών ομοσπονδιών με τις μειονότητες, εν γένει αποφεύγεται το να εκχωρείται στις τελευταίες εδαφική αυτοκυβέρνηση, διασφαλίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο πως «τα εσωτερικά ομοσπονδιακά σύνορα καθορίζονται, ούτως ώστε οι μειονότητες να παραμένουν μειονότητες σε περιφερειακό επίπεδο ή δεν παραχωρούν ουσιαστική εδαφική αυτοκυβέρνηση σε μειονότητες, λειτουργώντας την ομοσπονδία ως έθνος-κράτος».[873]

Στο σκεπτικό του εγχειρήματος εμπέδωσης εθνικών ομοσπονδιών το άτομο, το οποίο ηγείται της ομοσπονδίας εκλέγεται από το σύνολο του λαού και εκπροσωπεί το σύνολο του έθνους, το οποίο αποτυπώνεται στην έννοια της ομοσπονδίας. Σε περίπτωση που δεν εκλέγεται ένα άτομο, η εκτελεστική εξουσία εκπορεύεται από το κοινοβούλιο ή τη βουλή. Ο τρόπος δε εκλογής της είναι με βάση την αρχή της πλειοψηφίας. Χαρακτηριστικό ορισμένων τέτοιων ομοσπονδιών είναι το δεδομένο πως αντιλαμβάνονται το άτομο ως φορέα δικαιωμάτων και ελευθεριών και ως εκ τούτου, παρά την εθνική ανομοιογένεια, που ενδεχομένως να ενυπάρχει, υιοθετούν τη λογική πως πρέπει η στάση και η συμπεριφορά του

---

[869] John McGarry (2013) Designing a Durable Federation: The Case of Cyprus στο *The Global Promise of Federalism* (επιμ. Grace Skogstad, David Cameron, Martin Papillon, keith Banting), University of Toronto Press, σ. 99 – 139 (σ. 100)
[870] Elke Cloots (2015) *National Identity in EU Law*, Oxford University Press, σ. 173
[871] Ronald L. Watts (2010) Comparative reflections on federalism and democracy στο *Federal Democracies* (επιμ. Michael Burgess, Alain-G. Gagnon), Routledge, σ. 325 – 346 (330)
[872] Jean-Daniel Nordmann (2008) *Federalism: A Tool for Conflict Management in Multicultural Societies with regard to the conflicts in the Near East*, Lit Verlag, σ.8
[873] Ibid.

κράτους να μην είναι διαφορετική απέναντι σε ορισμένες ομάδες ή μειονότητες, δηλαδή να μην υφίσταται η έννοια της διάκρισης ένεκα της εθνικότητας, αλλά το κάθε άτομο να είναι ίσο και να εκλαμβάνεται ως τέτοιο στο σύνολο του κοινωνικού ιστού.

Η ταξινόμηση εντοπίζει ως έτερο δεδομένο τις πολυεθνικές ομοσπονδίες, δηλαδή εκείνες στις οποίες συνυπάρχουν και συμπορεύονται άτομα από διαφορετικές εθνικότητες. Οι πολυεθνικές ομοσπονδίες διακρίνουν τα άτομα βάσει της διαφορετικής γλώσσας και της πολιτισμικής ταυτότητάς τους, πράγμα το οποίο και εγγράφεται και στο συνταγματικό πλαίσιο ως πρόνοιες που διασφαλίζουν την όποια πολιτισμική και γλωσσική ιδιοπροσωπεία.

Πίνακας 18: Παραδειγματικές αναφορές μονοεθνικών και πολυεθνικών ομοσπονδιακών δομών

Παραδειγματικές αναφορές μονοεθνικών και πολυεθνικών ομοσπονδιακών δομών	
Μονοεθνικές	**Πολυεθνικές**
Γερμανία	Καναδάς
ΗΠΑ	Ελβετία
Αυστρία	Βέλγιο
Βραζιλία	Ινδία
Αυστραλία	Ρωσία
Αργεντινή	Βοσνία – Ερζεγοβίνη
Μεξικό	Αιθιοπία

VI.A.4.2. Πλειοψηφική και συναινετική ομοσπονδία

Η δεύτερη κατηγοριοποίηση των ομοσπονδιών αναφέρεται στον τρόπο λήψης αποφάσεων στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Τούτο εξηγεί πως στην περίπτωση των πλειοψηφικών ομοσπονδιών (majoritarian) εξουσιοδοτείται μια πλειοψηφία με σημαντικές εξουσίες[874], προκειμένου να θεσπίσει νόμους και να εφαρμόσει πολιτικές. Το μοντέλο αυτό, κατά τον Alfred Stepan, αποτυπώνεται διά της καθιστάμενης ως πραγματικότητας της έννοιας του «δήμου».[875] Η λεγόμενη συναινετική ομοσπονδία (consensual) προϋποθέτει ειδικές πλειοψηφίες για την ψήφιση των νόμων και τη θεσμοθέτηση πολιτικών.

[874] John McGarry, Brendan O' Leary (2005) Federation as a Method of Ethnic Conflict Regulation στο (επιμ) Sid Noel, *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, McGill – Queens University Press, σ. 263 – 296. Ειδικότερα, σ. 263 - 264
[875] Alfred C. Stepan (2001) *Arguing Comparative Politics*, Oxford University Press, σ. 316

VI.A.4.3. Κεντρική και αποκεντρωμένη εξουσία

Ο τρίτος τύπος ομοσπονδίας προσδιορίζεται βάσει των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων που παραχωρούνται στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Η διάκριση γίνεται μεταξύ κεντρικής και αποκεντρωμένης διάρθρωσης. Στην πρώτη, στην εξουσία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης εμπίπτουν αρμοδιότητες που αφορούν στον στρατό, την εξωτερική και οικονομική πολιτική, ενώ υφίστανται και διακριτές εξουσίες αναφορικά προς περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, αλλά και εκείνες που αφορούν στο κατάλοιπο εξουσίας. Τούτο σημαίνει πως σε μια ενδεχόμενη συγκρουσιακή κατάσταση ή σοβαρή διχογνωμία μεταξύ των συνιστωσών μερών, τότε αποδίδεται στην κεντρική κυβέρνηση μια υπέρτατη εξουσία, την οποία η κεντρική κυβέρνηση αξιοποιεί κρίνοντας ωφελιμότερα για το σύνολο.

Στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή εκείνην της αποκεντρωμένης εξουσίας, τα επιμέρους κρατίδια ή περιοχές έχουν σημαντική εξουσία, τέτοια που να περιορίζει τον ρόλο και τις αρμοδιότητες της κεντρικής κυβέρνησης ή και να συμμετέχουν στη διαμόρφωση και στη λήψη αποφάσεων. Σε αυτό τον τύπο ομοσπονδίας αποκεντρωμένης διάρθρωσης, στα μέρη αποδίδεται το κατάλοιπο εξουσίας. Τούτο παραπέμπει ως πρακτικό αντίκρισμα στο γεγονός πως σε μια ενδεχόμενη αντιπαραθετική σύγκρουση ή διχογνωμία επί αρμοδιοτήτων, εκείνο που υπερέχει δεν είναι ο ρόλος της κεντρικής κυβέρνησης, αλλά των επιμέρους συστατικών στοιχείων.

VI.A.5. Αναγκαίες προϋποθέσεις ως προϋπάρχουσες συνθήκες για την εμπέδωση ομοσπονδιακών συστημάτων

Ο Ronald Lampman Watts εστιάζοντας σε μια συγκριτική ανάλυση των ομοσπονδιακών συστημάτων επισημαίνει κατά την εκτίμηση του κάποιους παράγοντες που λειτουργούν ως στοιχείο αντίθεσης εν γένει στις ομοσπονδίες.[876] Τούτοι οι παράγοντες είναι:

1. Κοινωνικοί, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, ο πολιτισμός, η φυλή, οι κοινωνικές δομές, πτυχές που εφόσον είναι διαφορετικές, τείνουν να δημιουργούν διαιρέσεις. Στη συλλογιστική του Watts, η ύπαρξη περισσοτέρων του ενός τέτοιων στοιχείων είναι ικανή να αναπτύξει και να επιτείνει το δεδομένο των εσωτερικών αντιθέσεων και εν γένει τριγμών.

2. Ως δεύτερο στοιχείο καταγράφεται ο ρόλος των θεσμών και του δομικού πλαισίου του συστήματος. Υπ' αυτό το πρίσμα οι αποκλίσεις ως προς το βιοτικό επίπεδο, την

[876] Ronald Lampman Watts (1996) *Comparing federal systems*, Queen's Policy Studies Series (Book 50), Institute of Intergovernmental Relations, σ. 110 κ.έ.

επικράτεια και τον πληθυσμό λειτουργούν ως παράγοντες που συμβάλλουν προς την κατεύθυνση της όξυνσης των αντιθέσεων. Συναφώς, η απουσία ομοφωνίας απειλεί τη συνεχή βιωσιμότητα της ομοσπονδιακής διάρθρωσης.

Περαιτέρω, σημειώνονται ορισμένες προϋποθέσεις, δηλαδή παράμετροι που, καθιστούν αναγκαία την παρουσία τους πριν την εμπέδωση της ομοσπονδιακής δομής, δηλαδή πρέπει να προϋπάρχουν της ομοσπονδιακής διάρθρωσης για να είναι επιτυχής τούτη σε βάθος χρόνου. Η διάκριση του Watts[877] εντοπίζει πέντε βασικές παραμέτρους, οι οποίες και παρατίθενται κατωτέρω.

1. **Ύπαρξη βούλησης για ομοσπονδοποίηση.**

   Το στοιχείο τούτο είναι θεμελιώδους σημασίας για την εμπέδωση ομοσπονδιακών συστημάτων, καθώς εξ' αυτού εν συνεχεία εκβάλλει και όλο το θεσμικό οικοδόμημα ως καθημερινότητα, που στηρίζεται στη λεγόμενη bona fide. Αυτό είναι μία αναγκαία συνθήκη με δεδομένο πως κάθε ομοσπονδιακό σύστημα για να λειτουργήσει αποτελεσματικά και σε βάθος χρόνου χρειάζεται τη συνεχή συναίνεση και συνεννόηση και εξαρτάται άμεσα από την υποστήριξη που θα έχει από τον λαό. Ως εκ τούτου, ένα σύστημα, το οποίο επιβάλλεται εκ των άνω (top-down) σε μια περιοχή και επί συγκεκριμένων πληθυσμών, παρουσιάζει σημαντικές πιθανότητες να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες ή τις ανησυχίες των επιμέρους μερών ή να εκλαμβάνεται περισσότερο ως προϊόν έξωθεν δημιουργηθέν, παρά ως αποτέλεσμα εκπεφρασμένης βούλησης, γεγονός ανασταλτικό της πεποίθησης για θεσμική μακροημέρευση.

2. **Κοινό αξιακό σύστημα**

   «Εφόσον τα ομοσπονδιακά συστήματα εμπεριέχουν, τόσο την αυτονομία ή την αυτοκυβέρνηση (self-rule) και τον διαμοιρασμό της εξουσίας (shared-rule), τότε χωρίς κάποιες θεμελιώδεις κοινές αξίες και στοχεύσεις, η βάση για την κοινή διοίκηση θα είναι εν τέλει αδύνατο να πραγματωθεί».

3. **Ύπαρξη αμοιβαίας πίστης**

   Τα ομοσπονδιακά συστήματα στηρίζονται στην πίστη και στην εμπιστοσύνη, στοιχεία που λειτουργούν ως εκ των ων ουκ άνευ. Συνεπώς, ως βασική συνθήκη είναι η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων, προκειμένου να αναπτυχθεί η αμοιβαία πίστη και να αρθούν τα σπέρματα καχυποψίας. Επομένως, με δεδομένη την

[877] Ronald L. Watts (2008) Federal Co-Existence in the Near East, General Introduction στο *Federalism: A Tool for Conflict Management in Multicultural Societies with regard to the conflicts in the Near East* (επιμ. Jean-Daniel Nordmann), Lit Verlag, σ.1 – 20 (σ. 13)

ανάπτυξη εμπιστοσύνης οικοδομείται και ένα πνεύμα ανεκτικότητας και διάθεσης για εξεύρεση συμβιβαστικών προτάσεων, δεδομένο που συνιστά μία «πραγματική αναγκαιότητα», εάν επιθυμούν τα μέρη να λειτουργήσει ομαλά η ομοσπονδία.

4. **Καλλιέργεια πολιτικής κουλτούρας**

Η τέταρτη προϋπόθεση παραπέμπει στην πολιτική κουλτούρα. Με την έννοια της πολιτικής κουλτούρας γίνεται αντιληπτή μια συνθήκη προβολής συνεργασιών και διάθεσης για καταμερισμό, πτυχές οι οποίες ενδυναμώνουν τις συνταγματικές δομές και το κράτος δικαίου. Σε περίπτωση που υπάρχει έλλειψη σεβασμού του συνταγματικού πλαισίου και προνοιών του, τότε παρουσιάζεται σημαντική πιθανότητα μη επιτυχίας του όλου εγχειρήματος. Προς τον σκοπό εμπέδωσης της πολιτικής κουλτούρας είναι ουσιώδης η συμμετοχή του συνόλου, δηλαδή της πολιτικής κοινωνίας στις διαδικασίες και διεργασίες και η καθημερινή υποστήριξη της ομοσπονδίας μέσα από τη δράση και τις ενέργειες του κάθε ατόμου.

5. **Η ανάπτυξη κοινών συμφερόντων σε οικονομικό επίπεδο**

Ο παράγων της οικονομίας ενέχει καταλυτικό ρόλο στην ομαλή καθημερινότητα των ομοσπονδιακών συστημάτων. Τούτο δε γιατί το κάθε μέρος θα πρέπει να λειτουργεί συμπληρωματικά, αλλά και να αναπτύσσονται κοινά συμφέροντα, τα οποία όλοι μαζί να είναι σε θέση να υποστηρίζουν. Προκειμένου να αμβλυνθούν οι οικονομικές ανομοιογένειες και εν γένει αποκλίσεις, προϊόντος του χρόνου θα μπορούσε να επέλθει ένας μετριασμός των όποιων ανισοτήτων ενδεχομένως υφίστανται στα μέρη, πράγμα που θα αναστείλει τυχόν διαβρωτικές τάσεις στις ενδοκοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ομάδων ή και των μερών.

Αποτυπώνοντας ένα άλλο σκεπτικό που αναφέρεται στις προϋποθέσεις που πρέπει να προϋπάρχουν σε ένα ομοσπονδιακό σύστημα ο Wheare[878] υποστηρίζει πως τούτες θα πρέπει να είναι:

1. Η θέληση των μερών να ενωθούν σε μια ενιαία κυβέρνηση, προκειμένου να εμπεδωθεί το ομοσπονδιακό κράτος. Τούτο συνεπάγεται πως είναι εκ των ων ουκ άνευ η ύπαρξη της κοινής βούλησης, που εμπεριέχει και τον παράγοντα της ψυχολογικής προετοιμασίας των ατόμων, προκειμένου να επιθυμούν να ενωθούν σε πολιτικές μονάδες.

[878] K.C. Wheare (1967) *Federal Government*, Oxford University Press

2. Η ένωση των μερών θα μπορούσε να παραπέμπει σε μια αντίληψη προς υπεράσπιση ενός κοινού συνόλου, τουτέστιν ενός κοινού εξωτερικού εχθρού. Αυτό σημαίνει πως οι δυνάμεις των επιμέρους οντοτήτων συνενώνονται, προκειμένου να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο κοινής ασφάλειας και κοινών επιδιώξεων έναντι κοινού εχθρού ή απειλής.

3. Το στοιχείο της οικονομίας και τα οικονομικά πλεονεκτήματα που μπορούν να ειδωθούν ως αποτέλεσμα μιας ενοποίησης σε ένα ομοσπονδιακό κράτος.

4. Το μέγεθος της χώρας συνιστά ένα δεδομένο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των ομοσπονδιακών συστημάτων. Τούτο γιατί σε περιπτώσεις όπου το μέγεθος είναι ιδιαιτέρως μικρό, η εμπέδωση μιας ομοσπονδιακής διάρθρωσης μπορεί να περιλαμβάνει υψηλό ή και αποτρεπτικό εν τέλει κόστος.

5. Η γεωγραφία. Η διάσταση της γεωγραφίας, δηλαδή η συνένωση επιμέρους κρατών, τα οποία έχουν διακριτό χαρακτήρα σε ένα ενιαίο σύνολο μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της παρουσίας, εφόσον υπάρξει ενοποίηση, μεγαλύτερων και περισσότερων δυνατοτήτων για άντληση πλεονεκτημάτων από δεδομένα της γεωπολιτικής θέσης μιας χώρας, που είναι η ύπαρξη πλουτοπαραγωγικών και άλλων πόρων.

Ο Birch αναπτύσσοντας τα στοιχεία, τα οποία εκλαμβάνονται ως καταλυτικά για τη διάρθρωση των ομοσπονδιακών συστημάτων, δηλαδή συνιστούν τρόπον τινά ένα είδος σκελετού[879], δηλαδή σπονδύλωσής τους, εξηγεί πως τούτα είναι:

1. Πως πρέπει να υπάρχουν δύο επίπεδα κυβέρνησης, ένα κεντρικό και ένα περιφερειακό. Οι όποιες εξουσίες των κυβερνήσεων θα πρέπει να καθορίζονται από ένα συστατικό /καταστατικό χάρτη (constituent charter).

2. Οι εξουσίες, λειτουργίες και δικαιοδοσίες εκχωρούνται στα δύο επίπεδα της κυβέρνησης κατά τρόπο συντονισμένο και συνήθως σε ανεξάρτητη βάση. Κάθε κυβέρνηση είναι ανεξάρτητη από την άλλη εντός της δικής της σφαίρας.

3. Κάθε κυβέρνηση διατηρεί έλεγχο επί συγκεκριμένων πηγών προσόδων ή της αποδίδονται τέτοιες πηγές, ούτως ώστε να μπορεί να διεκπεραιώνει τους στόχους που τις ανατίθενται από το σύνταγμα και τοιουτοτρόπως να είναι οικονομικά ανεξάρτητη από την άλλη.

[879] A. H. Birch (1955) *Federalism, Finance and Social Legislation in Canada, Australia, and the United States*, Oxford University Press, σ. 1

4. Τόσο η κεντρική, όσο και οι περιφερειακές δυνάμεις και άλλες καθοριστικές πτυχές ενός ομοσπονδιακού συστήματος τίθενται σε ένα γραπτό σύνταγμα, το οποίο είναι ο υπέρτατος νόμος, υπό την έννοια πως ούτε οι κεντρικοί θεσμοί, ούτε τα συνιστώντα μέρη ή οι περιοχές/περιφέρειες μπορούν να ασκήσουν μονομερώς εξουσία ακυρώνοντας, μεταβάλλοντας διορθωτικά ή τροποποιώντας τις βασικές συνταγματικές διευθετήσεις. Επίσης, υφίσταται ένα ανεξάρτητο δικαστήριο για να ερμηνεύει το σύνταγμα, επιδικάζοντας διαφορές μεταξύ κεντρικής κυβέρνησης και περιφερειακών αρχών και ανακηρύσσοντας άκυρη κάθε νομοθεσία, η οποία είναι αντιτιθέμενη σε σχετικές συνταγματικές πρόνοιες.

Συμπερασματικά, η εμπέδωση των ομοσπονδιακών συστημάτων συνιστά μία διαδικασία, η οποία λαμβάνει υπόψη της δεδομένα και παραμέτρους, τα οποία με τη δημιουργία εν τέλει του ομοσπονδιακού πολιτειακού πλαισίου τούτα αποτυπώνονται στη συνταγματική του δομή, επηρεάζοντας την καθημερινότητα, τη λειτουργία, την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητά του εν λόγω κρατικού θεσμικού περιγράμματος, το οποίο εκφράζει εγγενώς εύθραυστες και αποκλίνουσες συνιστώσες. Προς τούτο είναι και ιδιάζουσας σημασίας η γνώση των ανωτέρω παραμέτρων, όταν και εφόσον τίθεται η συζήτηση περί της δημιουργίας μιας ομοσπονδίας ή εν προκειμένω, όπως στη μελέτη περίπτωσης που είναι το κυπριακό κράτος, όταν η διαπραγματευτική συνθήκη επί της οποίας εδράζεται η συζήτηση περί μιας νέας δομής παραπέμπει σε μια ομοσπονδιακή συνθήκη, αποδιδόμενη διά του σχήματος της «Διζωνικής, Δικοινοτικής Ομοσπονδίας», στο οποίο ενσωματώνονται κατά ταύτα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ιστορικό βάθος και στρατηγικές επιδιώξεις διαφόρων μερών, όπως τούτο εξετάζεται στις ενότητες που ακολουθούν.

VI.A.6. Διπολικές ομοσπονδίες

Η περίπτωση των διπολικών ομοσπονδιών παρουσιάζει ενδιαφέρον στον βαθμό που η ίδια η σύνθεσή τους αντανακλά και εμπεριέχει ως πυρηνικό γνώρισμα στοιχεία σύγκρουσης. Με δεδομένο πως οι διπολικές ομοσπονδίες αποτελούνται από δύο συνιστώντα μέρη ή δύο συστατικά στοιχεία, τούτα διακρίνουν τις ομοσπονδίες και τις κατηγοριοποιούν σε αντίθεση προς εκείνες, που αποτελούνται από περισσότερα των δύο μερών, ήτοι τις πολυπολικές ομοσπονδίες.

Περιπτώσεις διπολικών δομών ήταν εκείνες της Τσεχοσλοβακίας, όπως και του Πακιστάν (1947 – 1971), από το οποίο αποσχίστηκε το Ανατολικό Πακιστάν, νυν

Μπαγκλαντές[880], αλλά και της Μαλαισίας – Σιγκαπούρης[881]. Στην πρώτη περίπτωση η ομοσπονδία διά ενός, όπως έχει επικρατήσει, «βελούδινου διαζυγίου»[882], χωρίστηκε σε δύο κρατικές οντότητες, τη Τσεχία και τη Σλοβακία κατά το 1992.[883] Άλλες περιπτώσεις διπολικών ομοσπονδιών είναι εκείνες των Saint Kitts – Nevis[884] και της Σερβίας – Μαυροβουνίου[885].

Σε σχέση με τα διπολικά σχήματα και την προέλευσή τους, δηλαδή τη διαδρομή και την παρουσία τους σε μια συγκεκριμένη εδαφική επικράτεια εκφράζεται η θέση πως «η εμφάνιση και η συνύπαρξη δύο διακριτών κοινοτήτων εντός κοινών συνόρων είναι συνήθως αποτέλεσμα:

1. Προηγούμενης εκούσιας ή βίαιης μετανάστευσης και του επακολουθήσαντος υποδείγματος διευθέτησης
2. Ιδεολογικών/θρησκευτικών, πολιτιστικών ή κοινωνικών διαφοροποιήσεων επί μιας μακράς περιόδου χρόνου ή
3. Αυτοκρατορικών κατακτήσεων, οι οποίες, για στρατηγικούς ή οικονομικούς λόγους, σκιαγράφησαν δια-αποικιακά σύνορα μεταξύ ομοιογενών εθνικώς ή φυλετικώς περιοχών, συνήθως ακολουθούμενες από ηθελημένα επινοημένη διοίκηση».[886]

Σε περίπτωση δε που οι διαμορφωθείσες κοινότητες κατοικούν σε εδαφικά καθορισμένες περιοχές, τότε αναγνωρίζονται επιπλέον και ως «εδαφικές κοινότητες»[887], που αποτυπώνουν κοινά χαρακτηριστικά ταυτότητας, όπως η εθνική καταγωγή, η φυλετική αντίληψη, η

---

[880] G. W. Choudhury (1972) Bangladesh: Why It Happened, International Affairs, *Royal Institute of International Affairs*, Vol. 48, No. 2, σ. 242-249, Robert LaPorte, Jr. (1972) Pakistan in 1971: The Disintegration of a Nation, *Asian Survey*, Vol. 12, No. 2, σ. 97-108

[881] Michael Leifer (1965) Singapore in Malaysia: The Politics of Federation, *Journal of Southeast Asian History*, Vol. 6, No. 2, Modern Malaysia, σ. 54 – 70, John C. H. Oh (1967) The Federation of Malaysia: An Experiment in Nation-Building, *The American Journal of Economics and Sociology* Vol. 26, No. 4, σ. 425 – 437, (1965) Malaysia and Singapore: Agreement on Separation and Independence of Singapore, *International Legal Materials*, Vol. 4, No. 5, σ. 928 - 942

[882] Bernard Wheaton, Zdenek Kavan (1992) *The Velvet Revolution: Czechoslovakia, 1988 – 1991*, Boulder

[883] Robert Henry Cox, Erich G. Frankland (1995) The Federal State and the Breakup of Czechoslovakia: An Institutional Analysis, *Publius: The Journal of Federalism*, Vol.25, Issue 1, σ. 71 - 88

[884] Karl Nerenberg (2005) *Handbook of Federal Countries*, McGill –Queens University Press, σ. 285 κ.ε, Dag Anckar (2003) Lilliput Federalism: Profiles and Varieties, *Journal of Regional and Federal Studies*, Vol. 13, Issue 3, σ. 107 - 124

[885] Reneo Lukic (2005) From the Federal Republic of Yugoslavia to the Union of Serbia and Montenegro στο *Serbia Since 1989: Politics and Society under Milosevic and After* (Sabrina P. Ramet, Vjeran I. Pavlakovic), Jackson School Publications in International Studies, University of Washington Press, σ. 55 - 94

[886] Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31 (σ. 5 – 6)

[887] Ο όρος εδαφικές κοινότητες στην ελληνική γλώσσα αποτελεί απόδοση του territorial communities, έννοια, η οποία προσδιορίζεται σχετικώς στη μελέτη του Ivo D. Duchacek.

γλωσσική ιδιαιτερότητα, τα οποία συμπληρώνουν τις παραμέτρους κοινού συμφέροντος και ιστορίας και δρομολογούν βηματισμούς μελλοντικών διαδρομών.

Εκ του ανωτέρω προσδιοριστικού περιγράμματος αναφορικά προς την έννοια της εδαφικής κοινότητας, σημειώνεται στο παρόν και αναπτύσσεται εκτενέστερα στις σελίδες που ακολουθούν πως στην περίπτωση της Κύπρου, η έννοια της κοινότητας και δη της εδαφικής, ακολούθησε μια διαδρομή μέσα κυρίως από τη βρετανική αποικιοκρατική περίοδο, όπου αρχικώς το κριτήριο διαχωρισμού των ατόμων υπήρξε η θρησκεία, η εθνική αναφορά και σε μικρότερο βαθμό η γλώσσα.[888] Εν συνεχεία, η γεωγραφική απόδοση της κοινότητας, δηλαδή η οριοθέτηση των ατόμων σε συγκεκριμένες εδαφικές περιοχές επήλθε σε πρώτο στάδιο μέσα από απόρριψη του συνταγματικού πλαισίου εκ μέρους της μίας κοινότητας, που συναποτελούσε το Κυπριακό κράτος και την αποχώρησή της από τα θεσμικά όργανα το 1963 βάσει στρατηγικής σύλληψης, εξυπηρετούσας το οριζόμενο ως εθνικό συμφέρον τρίτου μέρους, το οποίο λειτουργούσε και εξακολουθεί να λειτουργεί ως σημείο αναφοράς της μίας εκ των δύο κοινοτήτων, σε μια διαχρονική οπτική.

---

[888] Στις συνταγματικές προτάσεις που εκπόνησε ο Βρετανός συνταγματολόγος στις 12 Νοεμβρίου 1956 και οι οποίες αποτελούνταν από 62 παραγράφους, εκφράζοντας τις διαπιστώσεις του σε σχέση με τη σύνθεση του πληθυσμού στην Κύπρο στις παραγράφους 23 – 25 επισημαίνει πως δεν υφίσταται εδαφική βάση για μια ενδεχόμενη διαίρεση του πληθυσμού. Αντ' αυτού τα διαφοροποιητικά στοιχεία υπό την έννοια της άσκησης επιρροής προς τα άτομα, τα οποία λειτουργούν προσδιοριστικά αναφορικά προς την αυτοσυνειδησία τους και την εξ' αυτού ενσωμάτωσή τους σε κοινοτικά περιγράμματα εντοπίζονται στη διάσταση της θρησκείας, της γλώσσας, της εκπαίδευσης, της παράδοσης και των ηθών. Βλ. «23. Everyone knows that Cyprus is not homogeneous. Taking the figures of the 1946 Census (and I have no reason to suppose that since then there has been any substantial change in favour of minorities), the population of the Island is formed, as to about 80 per cent., of Greek Cypriots, as to about 18 per cent., of Turkish Cypriots, and the remaining 2 per cent consists of smaller communities of British residents, Armenians, Maronites and others. Throughout I take no account of the British armed forces who will be present in the territory from time to time in connection with the base. 24. The influences that make separation between the communities are strong – religion, language, education, tradition, and custom. They are reflected in towns by separate quarters for Greek and Turk: in the country by Turkish villages and Greek villages. On the other hand there is only a weak supply of unifying elements which would make for a general consciousness that all the communities are Cypriot communities. True all these statements are generalisations to which there are exceptions. The degree of separation between Greek and Maronite Cypriot must be small to-day. Not all education is special to its own community: there are one or two valuable institutions in which boys from all communities receive the same education side by side. There are mixed villages shared by Greek and Turk. Many Turks speak Greek as well as Turkish, and the English language is a potential instrument of common understanding. But communal separation remains the general factor. 25. How far this separation would be reflected in ability of the Greek and Turkish Cypriot communities to work together politically, I could not say. I am conscious that I do not know enough about the problem. Their representatives have worked together in the past in the service of the Government, in municipal administration, in the activities of co-operative societies and of district improvement boards. In some cases the combination seems to have been happy and unresentful: in others there seem to have been recurring suspicions and complaints on the side of the Turkish Cypriots that discrimination has been practiced against them. Whatever the truth of the matter, I have no doubt at all that circumstances of the last 18 months and the pressure of the Greek Cypriot campaign for Enosis have done much to sharpen the sense of alienation between the two communities, and I think that any plan for the future must accept the fact of this alienation as present now and in the future».

Η απομάκρυνση από το πολιτειακό πλαίσιο συνοδεύθηκε και από συσπείρωση των ατόμων, που εξελάμβαναν τον εαυτό τους ως ανήκοντα στη μία κοινότητα, εν προκειμένω την προσδιοριζόμενη ως τουρκοκυπριακή, σε εθνικά συμπαγείς θύλακες, δηλαδή περιοχές εντός του κράτους, στις οποίες επιχειρήθηκε να εμπεδωθεί μία παράλληλη προς την κρατική δομή, διοίκηση, προσλαμβάνοντας τα χαρακτηριστικά ενός «κράτους εν κράτει». Το επιστέγασμα της πορείας διαμόρφωσης εδαφικής κοινότητας επήλθε κατόπιν σχεδιασμού και εμπέδωσης συνθηκών διαχωρισμού με την υιοθέτηση καταναγκαστικής βίας και τεχνητής διαίρεσης του ενιαίου χώρου της κρατικής οντότητας σε δύο περιοχές.

VI.A.6.1. Χαρακτηριστικά και εγγενείς αδυναμίες διπολικών σχηματισμών και πολυπολικών ομοσπονδιών

Οι δυαδικές δομές και όχι απαραιτήτως οι δυαδικές ομοσπονδίες, όπως καταγράφονται από τον Ivo Duchacek, υπήρξαν περιπτώσεις που απασχόλησαν την κοινή γνώμη, κυρίως λόγω της αποτυχίας τους να μπορέσουν να υπάρξουν σε μακρό ορίζοντα χρόνου, καταλήγοντας στη σύγκρουση.[889] Ένα κυρίως ζήτημα, το οποίο ενέχει σαφώς την πιθανότητα να εξελιχθεί κατά τρόπο συγκρουσιακό εφόσον υφίσταται σε μακρό διάστημα χρόνου, το οποίο εντοπίζεται στα διμερή σχήματα, είναι η προβολή του αιτήματος από την κάθε πλευρά για ισοτιμία και εν γένει ισότητα επί παντών υποθέσεων, που αφορούν στην επιρροή του κάθε μέρους στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων. «Η ύπαρξη αμοιβαίου δικαιώματος αρνησικυρίας σε περιπτώσεις, όπου υπάρχουν μόνο δύο δομές, είναι πιθανόν να λειτουργήσει ως συνταγή για επαναλαμβανόμενες καθυστερήσεις και αδιέξοδα, συμβάλλοντας σε μια αθροιστική όξυνση των απογοητεύσεων και στις δύο πλευρές».[890]

Οι διπολικές ομοσπονδίες ενέχουν ως χαρακτηριστικό τους την αστάθεια λόγω της τάσης προς πόλωση, η οποία αρθρώνεται στην πολιτική διαδικασία, οδηγώντας ενίοτε σε αδιέξοδες κατευθύνσεις.[891] Τούτο επιτείνεται σαφώς και όταν υφίσταται ανισότητα των μερών ως προς τα μεγέθη, τις πηγές και τις πληθυσμιακές αναλογίες. Η ως άνω διαπίστωση

---

[889] Σχετικώς επισημαίνονται από τον συγγραφέα ορισμένοι τύποι δυαδικών δομών, που παραπέμπουν σε ομοσπονδίες ή συνομοσπονδίες ή δομές, στις οποίες συνυπάρχουν δύο, κατά το μάλλον ή ήττον, διακριτά στοιχεία. Σε αυτές τις δομές περιλαμβάνονταν το Βέλγιο, το Μπουρούντι, ο Καναδάς, η Κύπρος, η Τσεχοσλοβακία, οι νήσοι Φίτζι, η Φινλανδία, η Γουιάνα, η Βόρεια Ιρλανδία, το Ισραήλ, η Σρι Λάνκα, το Σουρινάμ, το Πακιστάν και η Ταντζανία. Βλ. Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31

[890] Ronald L. Watts (1998) Examples of Partnership στο *Beyond the Impasse: Toward Reconciliation* (επιμ. Roger Gibbins, Guy Laforest), Institute for Research on Public Policy, 359 – 396 (σ. 382)

[891] Shivaji Felix (2006) Aspects of Federalism in the Sri Lankan Context στο *Federalism and Conflict Resolution in Sri Lanka* (V. R. Raghavan, Volker Bauer), Center for Security Analysis, Lancer Publishers and Distributors, σ. 137 – 158 (σ. 156)

παραπέμπει σε μια πραγματικότητα που υφίσταται έτι περαιτέρω και κατά τρόπο έντονο σε διπολικές ομοσπονδίες σε αντίθεση με τις πολυπολικές, όπου «η ροπή προς την πόλωση μετριάζεται από την εμπέδωση μιας ομοσπονδιακής δομής, η οποία συντίθεται σε κάθε περίπτωση από περισσοτέρων των δύο συνιστωσών μονάδων».[892]. Επί παραδείγματι, το Βέλγιο θεωρείται ως ένα «φυγόκεντρο, διπολικό, δυαδικό ομοσπονδιακό κράτος»[893], όπου, όπως και ο Καναδάς συνιστούν ομοσπονδιακά συστήματα, τα οποία αντιπροσωπεύουν δικοινοτικές κοινωνίες.

Στις πολυπολικές δομές, οι οποίες σε κάθε περίπτωση μπορεί να διακρίνονται και από το στοιχείο των διαφορετικών εθνών, υπάρχει η δυνατότητα για ευελιξία και προσαρμογή μέσα από μεταβαλλόμενες κατά περίπτωση συνεργατικές δομές και σύμπηξη συμμαχιών. Στις περιπτώσεις διπολικών σχημάτων εν γένει ή διμερών ομοσπονδιών εν προκειμένω η σύμπηξη συμμαχίας είναι εκ των πραγμάτων αδύνατη και επομένως η εμπέδωση στοιχειώδους συστήματος πλειοψηφίας δεν είναι ευκόλως εφικτή. Τούτο εκβάλλει στο γεγονός της δυσχέρειας λήψης αποφάσεων και μιας δυνητικής, αλλά παρατεταμένης κατάστασης αδιεξόδου, που οδηγεί στην αστάθεια και τη μη λειτουργικότητα του όλου συστήματος, παρεπόμενη εξέλιξη του οποίου θα μπορούσε να είναι σε τελική ανάλυση και η χρήση απειλής ή βίας.

Εφόσον υφίστανται δύο μέρη, τα οποία επιδιώκουν να συμβιώνουν καθημερινώς σε μια θεσμικά συνεργατική προσέγγιση σε σχέσεις απόλυτης ισότητας σε κάθε πτυχή της πολιτικής και πολιτειακής διαδικασίας και σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σε όλους τους τομείς που αναφέρονται στην κρατική οργάνωση, τούτο μεθερμηνευόμενο αποτυπώνει μια αναγκαιότητα να υφίσταται συνεχής ομοφωνία. Ειδάλλως δημιουργούνται προϋποθέσεις ακινησίας, στασιμότητας, ανασταλτικής πορείας, κρατικής υποτονικότητας, παρατεταμένης αναμονής, κωλυμάτων, εμπλοκών, «παγώματος», συστηματικής αποτελμάτωσης, συνθήκες, οι οποίες μπορούν εν τέλει να προοιωνίζουν την κατάρρευση των ομοσπονδιακών θεσμικών οργάνων. Κάτι τέτοιο παρουσιάζεται ως σενάριο, του οποίου η πρακτική πραγμάτωση συνεπάγεται και την κατάρρευση της ομοσπονδίας ως σύνολο, όπου η συνέχεια παραπέμπει σε ένα αβέβαιο και ρευστό μέλλον για τα μέρη.

---

[892] Ronald L. Watts (2008) Federal Co-Existence in the Near East, General Introduction στο *Federalism: A Tool for Conflict Management in Multicultural Societies with regard to the conflicts in the Near East* (επιμ. Jean-Daniel Nordmann), Lit Verlag, σ.1 – 20 (σ. 13)

[893] Patrick Peeters (2007) Multinational federations: reflections on the Belgian federal state στο *Multinational Federations* (επιμ. Michael Burgess, John Pinder), Routledge, σ. 31 - 49

VI.A.6.2. Συνθήκες παιγνίου μηδενικού αθροίσματος

Επιπλέον στην περίπτωση των διπολικών σχημάτων[894] είναι δυνατόν να αναπτυχθούν συνθήκες παιγνίου μηδενικού αθροίσματος.[895] Η παράμετρος του μηδενικού αθροίσματος εξηγείται και από το γεγονός πως «η διακριτή ιδιότητα μιας σύγκρουσης μεταξύ μόνο δύο κοινοτήτων είναι το ότι τούτη λαμβάνει χώρα εντός ενός άκαμπτου περιγράμματος, στο οποίο οι δύο κοινότητες δεν έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλουν τους συσχετισμούς ισχύος μέσω εσωτερικών μετατοπίσεων ως προς τους συνασπισμούς».[896]

Η δυναμική που δημιουργείται στην περίπτωση των δυαδικών δομών εκλαμβάνει δυνητικώς τα μέρη «ως φυλακισμένους στις εδαφικές ή ψυχολογικές τους περιφράξεις»[897] χωρίς την παρουσία μιας ανώτερης αρχής. Τούτο αντανακλά ενδεχόμενες κατευθύνσεις και σενάρια, τα οποία ως πρακτική εφαρμογή σε πραγματικές συνθήκες καταδεικνύουν σε περίπτωση μη συνεργασίας ή επαναλαμβανόμενης μη συναινετικής διάθεσης ως προς τη λήψη σημαντικών αποφάσεων, που αφορούν στο κράτος, το ενδεχόμενο απόσχισης ή σύγκρουσης.

Στην περίπτωση της Κύπρου υφίσταται μεν ως συνθήκη εμπέδωσης της κρατικής οντότητας κατά την ίδρυσή της το διπολικό στοιχείο, όμως παρατηρείται μία επιπλέον διάσταση και τούτη αναφέρεται στον ρόλο των εξωτερικών πολιτικών κέντρων, δηλαδή των χωρών αναφοράς για την κάθε μία μονάδα, εν προκειμένω κοινότητα, που συναπαρτίζει το δυαδικό μοντέλο κρατικής οργάνωσης. Τα κέντρα τούτα θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως λειτούργησαν ως ανώτερη αρχή, μεταφέροντας το δίπολο και την αντίληψη του κέρδους / απώλειας πέρα και έξω από το περιφραγμένο, δηλαδή εδαφικά οριοθετημένο χωρικό περίγραμμα, εντός του οποίου επεβλήθη ένα «συνεχές και αναπόδραστο»[898] υπό την έννοια της μη παρουσίας εξόδου διαφυγής συγκείμενο.

Τούτο ενέχει ως αποτέλεσμα μια διαρκή μετατόπιση της συγκρουσιακής σχέσης, η οποία παρουσιάζει φυγόκεντρες τάσεις προς τα έξω και συγκεκριμένα προς τις χώρες αναφοράς. Επιπροσθέτως, η διευθέτηση της διαφωνίας ή της αντιπαραθετικής σχέσης μεταξύ

---

[894] Caroline Van Wynsverghe (2019) The End of Belgium as we know it: From Consociational Democracy to Partitocratic Deadlock? στο *Claims for Secession and Federalism: A Comparative Study with a Special Focus on Spain* (επιμ. Alberto López-Basaguren, Leire Escajedo San Epifanio), Springer, σ. 203 - 220

[895] Ronald L. Watts (1998) Examples of Partnership στο *Beyond the Impasse: Toward Reconciliation* (επιμ. Roger Gibbins, Guy Laforest), Institute for Research on Public Policy, 359 – 396 (σ. 382)

[896] Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31 (σ.10)

[897] Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31 (σ.10)

[898] Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31 (σ.10)

των δύο πόλων καθίσταται ικανή με την κεντρομόλα παρέμβαση των εξωτερικών δυνάμεων, όπου η επιτυχία ως προς τη διευθέτηση μιας επανειλημμένης διχογνωμίας ή αντιπαράθεσης στηρίζεται στην ενίοτε καταναγκαστική ισχύ και την πίεση που ασκείται από τους εκάστοτε εξωτερικούς δρώντες.

Ως προς τη μελέτη περίπτωσης βάσει της συνταγματικής της διάρθρωσης υπάρχει και η τρίτη δύναμη εγγυοδοσίας, που αποτυπώνεται στην πρώην αποικιοκρατική κυρίαρχη παρουσία, ήτοι τη Βρετανία, η οποία στο υπό συζήτηση σχήμα αναλαμβάνει αρχικώς έναν εμφανή διαμεσολαβητικό ρόλο εν είδει επιδιαιτητή και εν συνεχεία υφίσταται ως μια παρουσία ασκώντας πιέσεις προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, συχνά διά της σιωπηρής αποδοχής.

Ως μία παραδοξότητα, αλλά και ιδιοτροπία των πολυπολικών σχηματισμών, ιδιαιτέρως εκείνων που αποτελούνται από περισσότερες από δύο συστατικές μονάδες, οι οποίες μάλιστα διακρίνονται και από το στοιχείο της διαφορετικής αντίληψης ως προς την εθνική καταγωγή είναι ο παράγοντας πλήθος. Υπ' αυτή την έννοια θα πρέπει να εκλαμβάνεται το στοιχείο του πλήθους που υπερβαίνει τον διττό χαρακτήρα ως «σποραδικά και μάλλον ανεπίγνωστα διαδραματίζοντα τον ρόλο μιας συνδετικής συγκόλλησης, η οποία συγκρατεί τις δύο ειδάλλως ανταγωνιστικές κοινότητες μαζί. Ήτοι, οι δύο κυρίαρχες ομάδες μπορούν να συνεργαστούν προς τον σκοπό της διατήρησης των άλλων μικρότερων ομάδων σε μια πολιτική παρασκιά».[899]

VI.Α6.3. Αντισυνταγματικό ενδεχόμενο μονομερούς απόσχισης

Αιτιολογώντας την τρωτότητα των διπολικών ομοσπονδιών μπορεί κανείς να εντοπίσει ορισμένους λόγους, δηλαδή αιτιώδεις παραμέτρους, οι οποίες εφόσον υφίστανται, λειτουργούν αντιθετικά προς την πρόοδο και την ενότητα. Πλείστες των ομοσπονδιών στη συνταγματική τους διάρθρωση, δηλαδή το ομοσπονδιακό σύνταγμα, εμφορούνται από πρόνοιες και σχετικές ρυθμίσεις, οι οποίες αναφέρονται στο ενδεχόμενο απόσχισης. Η απόσχιση αποτελεί μια συνθήκη, που επιχειρείται να αποφευχθεί, καθώς συνιστά μονομερή ενέργεια. Παρόλο που στα ομοσπονδιακά συστήματα η συνταγματική πρόνοια αποκλείει το ενδεχόμενο τούτο, εντούτοις κανείς δεν μπορεί να προδιαγράψει πως έκαστο μέρος σε μια δεδομένη συγκρουσιακή κατάσταση θα υπάρξει υπάκουο προς την εν λόγω ρύθμιση, μη επιφυλάσσοντας στον εαυτό του τη δυνατότητα να αναλάβει αντισυνταγματική δράση.

---

[899] Ivo D. Duchacek (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), σ. 5-31 (σ. 8)

Η απόσχιση σε ένα ορίζοντα χρόνου θα μπορούσε να αναγνωριστεί ως μια κατάσταση συνταγματικής μεν ανωμαλίας, πλην όμως υπαρκτής κανονικότητας ως καθημερινότητας, να τύχει νομιμοποίησης ή και ακόμη να υφίσταται σε υπολανθάνουσα κατάσταση, η οποία όμως παρά τη μη νομιμότητά της, να παράγει αποτελέσματα και να δημιουργεί τις προϋποθέσεις μονιμότητας και συν τω χρόνω νομιμότητας ή παροχής πλεονεκτημάτων για τρίτους να συνεργαστούν ή να επιδιώξουν την επιμέρους σύμπραξη σε ορισμένους τομείς με την αποσχιστική οντότητα.

Στην περίπτωση της Κύπρου, όπου η αναφορά γίνεται εκ των πραγμάτων σε ενιαίο κράτος, πλαισιώνεται το ενδεχόμενο απόσχισης από μια προοδευτικά μεταβαλλόμενη και σταδιακά εξελισσόμενη πορεία, διαμέσου της οποίας δημιουργούνται οι αναγκαίες συνθήκες για εμπέδωση ενός μορφώματος, που ενέχει τα χαρακτηριστικά κρατικής οντότητας, αλλά δεν διαθέτει την αναγκαία νομιμοποίηση, δηλαδή την αναγνώρισή του από άλλα υποκείμενα διεθνούς δικαίου πλην της Τουρκίας, η οποία και είναι ο κύριος υποστηρικτής και ο κατεξοχήν αρωγός της συνέχισης της ύπαρξής του, συμβάλλοντας παντοιοτρόπως στην προβολή της παρουσίας του.

Σημειώνεται σχετικώς πως στο άρθρο 185 του Κυπριακού Συντάγματος αναφέρει ρητώς πως «Το έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι ενιαίον και αδιαίρετον. Η καθολική ή μερική ένωσις της Κύπρου μεθ' οιουδήποτε άλλου κράτους ή η χωριστική ανεξαρτησία αποκλείονται». Παρόλο που ως πρόνοια του συντάγματος απαγορεύεται η απόσχιση, η πράξη και η πραγματικότητα καταδεικνύει πως το γράμμα ή το πνεύμα του συντάγματος τίθενται ανά πάσα στιγμή στη βούληση των εκλαμβανομένων ως μερών. Εφόσον αντιλαμβάνονται πως δεν ικανοποιούνται οι προσδοκίες ή τα συμφέροντά τους, είναι δυνατόν να αποχωρήσουν, αναδεικνύοντας τοιουτοτρόπως και ανάλογο συνταγματικό κενό.

Εν προκειμένω, το συνταγματικό κενό που δημιουργήθηκε διά της αποχώρησης των Τουρκοκυπρίων όταν «όλοι οι Τουρκοκύπριοι κρατικοί λειτουργοί παραιτήθηκαν από τις θέσεις τους και οι Τουρκοκύπριοι σταδιακά αναδιπλώθηκαν σε παγιωμένους θύλακες με ισχυρές γραμμές άμυνας»[900], δεν ανέτρεψε την κρατική οντότητα και εν συνεχεία η κυπριακή κυβέρνηση αναγνωρίστηκε διά αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας (186/1964) ως εκπροσωπούσα το σύνολο του πληθυσμού και της επικράτειας. Η πολιτειακή οργάνωση όμως του κράτους δεν είχε ομοσπονδιακή δομή, αλλά ενιαία και τη δεδομένη χρονική στιγμή, για την οποία γίνεται λόγος ανωτέρω κατά την οποία υπήρξε η πρώτη διαίρεση, δηλαδή το 1963, δεν υφίσταντο ούτε και οι προϋποθέσεις για συζήτηση περί ομοσπονδίας.

Σε αναφορά προς την περίπτωση της Sri Lanka και της συζήτησης περί υιοθέτησης ενός ομοσπονδιακού συστήματος για τη χώρα, επισημαίνονται ορισμένες εύστοχες

[900] Perry Anderson (2008) *Οι Διαιρέσεις της Κύπρου*, Εκδόσεις Άγρα, σ. 30

παρατηρήσεις ως προς τη διάρθρωση των ομοσπονδιακών συστημάτων, των οποίων η ανάλυση θα μπορούσε να ανταποκρίνεται και στη συζήτηση περί της Κύπρου. Υπογραμμίζεται πως «Όχι μόνο είναι εξαιρετικά σημαντικό να εντοπίσουμε ένα μοντέλο ομοσπονδίας, το οποίο θα ικανοποιεί τις ανάγκες, αλλά πιο σημαντικό, έχοντας εντοπίσει το επιθυμητό μοντέλο, θα ήταν απαραίτητο αμέσως να υιοθετήσουμε μια στρατηγική ελαχιστοποίησης της έντασης, προκειμένου να διασφαλίσουμε πως η ομοσπονδιακή διευθέτηση θα είναι μακράς διάρκειας και επιτυχής. Το απλό γεγονός ότι επιλέγουμε μια ομοσπονδιακή διευθέτηση δεν συνιστά εγγύηση επιτυχίας – είναι εξίσου σημαντικό να διασφαλίσουμε ότι δεν συμβάλλουμε προς την κατεύθυνση επίτασης ή όξυνσης οποιασδήποτε έντασης λειτουργεί επί μιας τέτοιας διευθέτησης. Η αποτυχία υιοθέτησης ενός αναγκαίου βασικού μοντέλου ομοσπονδίας, σε συνδυασμό με μια εφαρμογή μείωσης της έντασης, θα έχει ως αποτέλεσμα αναγκαστικά την αποτυχία».[901]

[901] Shivaji Felix (2006) Aspects of Federalism in the Sri Lankan Context στο *Federalism and Conflict Resolution in Sri Lanka* (V. R. Raghavan, Volker Bauer), Center for Security Analysis, Lancer Publishers and Distributors, σ. 137 – 158 (σ. 157)

VI.Β. Ιστορική διαδρομή της ομοσπονδίας στην κυπριακή περίπτωση και κατασκευή της διζωνικότητας

Η έννοια της ομοσπονδίας ως ένα ενδεχόμενο στη σύγκρουση των Ελλήνων με τη βρετανική αποικιακή διοίκηση απαντάται στις 19 Δεκεμβρίου 1956, ημερομηνία κατά την οποία ο συνταγματολόγος Radcliffe, υπέβαλε επισήμως στη Βουλή των Κοινοτήτων σχέδιο προτάσεων[902] για τη δημιουργία συντάγματος στην Κύπρο.[903] Οι συνταγματικές προτάσεις αναπτύχθηκαν από τον τότε υπουργό Αποικιών, Lennox – Boyd, στη Βουλή των Κοινοτήτων.

Πίνακας 19: Συνοπτικό χρονολόγιο ως καταγραφή της διαδρομής διά της οποίας πλαισιώθηκε η αντίληψη περί ομοσπονδίας

Συνοπτικό χρονολόγιο ως καταγραφή της διαδρομής διά της οποίας πλαισιώθηκε η αντίληψη περί ομοσπονδίας	
12 Ιουλίου 1956	Ανατίθεται στον συνταγματολόγο Λόρδο Radcliffe η εκπόνηση συντάγματος για την Κύπρο
12 Νοεμβρίου 1956	Ο Λόρδος Radcliffe καταθέτει τις προτάσεις του στον υπουργό Αποικιών, Allan Lennox – Boyd.
16 Νοεμβρίου 1956	Πρόταση από τον Αντνάν Μεντερές, πρωθυπουργό της Τουρκίας προς τον Νιχάτ Ερίμ, για εκπόνηση θέσεων σε σχέση με την Κύπρο
18 Νοεμβρίου 1956	Ανακοινώνονται από τον Βρετανό υπουργό Αποικιών στη Βουλή των Κοινοτήτων οι προτάσεις Radcliffe.
24 Νοεμβρίου 1956	Υποβολή πρώτης έκθεσης Ερίμ προς τον Τούρκο Πρωθυπουργό.[904]
19 Δεκεμβρίου 1956	Ανακοίνωση συνταγματικών προτάσεων Radcliffe στη Βουλή των Κοινοτήτων
20 Δεκεμβρίου 1956	Ο Τούρκος Πρωθυπουργός, Αντνάν Μεντερές, υποστηρίζει το ενδεχόμενο διχοτόμησης.
22 Δεκεμβρίου 1956	Υποβολή δεύτερης έκθεσης Ερίμ προς τον Τούρκο Πρωθυπουργό.
26 Δεκεμβρίου 1956	Υποβολή συμπληρωματικού παραρτήματος επί της δεύτερης έκθεσης Ερίμ.

[902] Βλ. https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals
[903] Βλ. Φανούλα Αργυρού (2004) *Top Secret*, Εκδόσεις Γερμανός, σ. 42
[904] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955 – 1963)*, Εκδόσεις Γραμμή, σ. 281 - 283

Για την εκπόνηση των προτάσεών του, ο Βρετανός Συνταγματολόγος είχε προβεί σε διαβουλεύσεις με τον Νιχάτ Ερίμ, επίσης συνταγματολόγο, ο οποίος διετέλεσε εν συνεχεία και πρωθυπουργός της Τουρκίας στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ενδιαφέρουσα είναι η καταγραφή πως οι Βρετανοί απέστειλαν διαφοροποιημένη εκδοχή των συνταγματικών προτάσεων προς τους Έλληνες και διαφορετική προς τους Τούρκους. Επίσης, σημειώνεται πως στη βρετανική οπτική ήταν απαραίτητη η διασφάλιση των συμφερόντων της Τουρκίας, η οποία θα πραγματωνόταν μέσω ρύθμισης που προέβλεπε την ισότιμη αντιπροσώπευση Τούρκων και Ελλήνων ή τη δημιουργία δεύτερης βουλής.

Απόσπασμα από την πρώτη έκθεση Ερίμ[905]

«Επειδή η Αυτοδιάθεση ακόμη είναι συγκεχυμένη ως προς τον ορισμό και την εφαρμογή της, δεν έχει ισχύ τέτοια ώστε να εγκαταλείψει την τύχη της Κύπρου στο κέφι των Ελλήνων». «…στην Κύπρο ζουν η μια εντός της άλλης δύο διαφορετικές κοινότητες, δύο διαφορετικές ολότητες, δύο ενότητες (entite). Όταν θα γίνει μια κανονική διχοτόμηση, εκάστη των δύο αυτών διακεκριμένων κοινοτήτων πιθανότατα θα προτιμήσει την κυριαρχία του κράτους, το οποίο θεωρεί σαν Μητέρα – πατρίδα της. Δηλαδή τόσο η ελληνική κοινότητα, όσον και η τουρκική κοινότητα, θα κάμουν ελευθέρα χρήση του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεώς τους. Κατ΄αυτό τον τρόπο, δεν θα τεθεί αναγκαστικά κάτω από την κυριαρχία ενός κράτους η μία μειονότητα, η οποία αποτελεί πλήρως μια ξεχωριστή ολότητα και το οποίο κράτος αρμόζει σ' αυτήν, μόνο και μόνο γιατί τούτο αποτελεί την βούληση της πλειοψηφίας». «…Η αρχή της αυτοδιαθέσεως θα εφαρμοστεί διά της συγκεντρώσεως όλων των Ελλήνων στην ίδια περιοχή που θα εξασφαλιστεί η διαβίωση των κάτω από την διοίκηση της αρεσκείας των». «…Η υποστήριξη της ιδέας περί διχοτομήσεως της Κύπρου συντελείται με τη νομική και ανθρωπιστική αρχή της αυτοδιαθέσεως».

[905] Νεοκλής Σαρρής (1983) *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955 – 1963) Ι.*, Εκδόσεις Γραμμή, σ.294 κ.έ.

Παρατίθεται σχετικό απόσπασμα από τις υπό αναφορά προτάσεις:

CYPRUS (LORD RADCLIFFE'S PROPOSALS)

HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79 1267

The Secretary of State for the Colonies (Mr. Alan Lennox-Boyd) Lord Radcliffe's report on a Constitution for Cyprus is being published today as a White Paper in the United Kingdom and in Cyprus. It is a statesmanlike document, and the whole House will, I am sure, be grateful for the vigour with which Lord Radcliffe has carried out his task and the wisdom which he has shown.

The Report is in two parts—the recommendations for the Constitution and a covering note which explains why Lord Radcliffe has preferred his conclusions to other possible arrangements.

Lord Radcliffe recommends a single chamber Assembly with 6 seats reserved for members elected by voters on the Turkish Cypriot roll, 24 for members elected by the rest of the population, and 6 for members nominated by the Governor. Very careful arrangements have been devised to protect the interests of all communities. There will be a Cabinet, with a Chief Minister, responsible to the Legislative Assembly. These arrangements will give to the people of Cyprus the widest possible measure of autonomy compatible with the reservation to the Governor of defence, external affairs and public security.

Her Majesty's Government have brought these proposals to the attention of the Greek and Turkish Governments, and, as the House knows, I have just visited Greece and Turkey for discussions on them.

Her Majesty's Government, after consultation with the Governor of Cyprus, accept, as a whole, the proposals which Lord Radcliffe has made. In our view, they represent a fair balance between the different and often conflicting interests which are involved.

Her Majesty's Government will be prepared to introduce such a Constitution as soon as we are satisfied that a situation exists in Cyprus in which genuine elections can be held free from violence and intimidation. A start is at once being made with the drafting of the necessary constitutional instruments so that elections may be held as soon as conditions allow.

As the House knows, the terms of reference given to Lord Radcliffe envisaged a Constitution for a self-governing Cyprus under British sovereignty. As regards the eventual status of the island, Her Majesty's Government have already affirmed their recognition of the principle of

self-determination. When the international and strategic situation permits, and provided that self-government is working satisfactorily, Her Majesty's Government will be ready to review the question of the application of self-determination.

When the time comes for this review, that is, when these conditions have been fulfilled, it will be the purpose of Her Majesty's Government to ensure that any exercise of self-determination should be effected in such a manner that the Turkish Cypriot community, no less than the Greek Cypriot community, shall, in the special circumstances of Cyprus, be Oven freedom to decide for themselves their future status. In other words, Her Majesty's Government recognise that the exercise of self-determination in such a mixed population must include partition among the eventual options.

Her Majesty's Government will keep in close touch with the Greek and Turkish Governments on the international aspects of the problem.

I hope that we are on the eve of a new and happy chapter in the long history of Cyprus. It is the intention of Her Majesty's Government to do all that they can to bring this about.

Ιδιαιτέρως σημειώνεται η αναφορά πως: «Όταν έρθει ο χρόνος μια τέτοια αναθεώρηση, που σημαίνει, όταν αυτές οι συνθήκες έχουν πραγματωθεί, θα είναι ο στόχος της κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητος να διασφαλίσει πως η όποια άσκηση αυτοδιάθεσης θα πραγματωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε η Τουρκοκυπριακή κοινότητα, όχι λιγότερο από την Ελληνοκυπριακή κοινότητα, δεδομένων των ειδικών συνθηκών στην Κύπρο, να διαθέτει την ελευθερία να αποφασίζει για τον εαυτό της το μελλοντικό της καθεστώς. Με άλλα λόγια η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητος αναγνωρίζει ότι η άσκηση της αυτοδιάθεσης σε τέτοιο μεικτό πληθυσμό πρέπει να περιλαμβάνει τη διχοτόμηση ανάμεσα στις εναλλακτικές επιλογές».[906]

Ο Βρετανός συνταγματολόγος στις εν λόγω προτάσεις του υπεστήριξε πως δεν θα μπορούσε να καταστεί εφικτή η τουρκική αξίωση περί εξίσωσης των Τουρκοκυπρίων στη νέα δομή, παρά μόνο στο ενδεχόμενο εμπέδωσης ενός ομοσπονδιακού συστήματος, πράγμα το οποίο κατά τη δεδομένη στιγμή και με καταγεγραμμένη την πραγματικότητα διασποράς των κοινοτήτων, καθίστατο ανέφικτο.

[906] Αναφορικά προς τις εναλλακτικές επιλογές των Βρετανών σε σχέση με το μέλλον της Κύπρου, το οποίο περιλάμβανε και τη διάσταση της διχοτόμησης, αποτυπώνονται σχηματικά σε πέντε εκδοχές προτάσεις τους, φέρουσες τον χαρακτηρισμό άκρως απόρρητες, ημερομηνίας 10 Νοεμβρίου 1956, οι οποίες εκπονήθηκαν από το Κυβερνείο στη Λευκωσία. Οι σχηματοποιημένες εν είδει απεικόνισης σε χάρτη σεναριακές προβολές, κατόπιν αποχαρακτηρισμού των βρετανικών εγγράφων, όπως επίσης και αντίγραφο του συνολικού εγγράφου, παρατίθενται στο: Φανούλα Αργυρού (2004) *Top Secret*, Εκδόσεις Γερμανός, σ. 45 - 47

Το αίτημα για εμπέδωση ομοσπονδίας στην Κύπρο αναπτύσσεται και προβάλλεται όλως ιδιαιτέρως από την Άγκυρα και κατά τις συζητήσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας κατά τον Δεκέμβριο του 1958 και εντεύθεν. Σημειώνει σχετικώς ο Νίκος Κρανιδιώτης πως το βασικό πλαίσιο του σχεδίου των Συμφωνιών είχε αναπτυχθεί στις συναντήσεις των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών, τόσο στη Νέα Υόρκη, όσο και στο Παρίσι. Αναφορικά δε προς τις σημαντικές διαφορές θέσεών τους ήταν πως «Οι Τούρκοι επέμεναν σε «Ομοσπονδιακή» λύση και επρότειναν το νέο κράτος να ονομαστεί «Ελληνοτουρκική Δημοκρατία Κύπρου» ή «Κυπριακή Ομοσπονδία». Ζητούσαν την παραχώρηση μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης στο Νησί, και επέμεναν – αντίθετα από την ελληνική εισήγηση για ενιαίο εκλογικό σώμα – σε χωριστά ελληνικά και χωριστά τουρκικά εκλογικά σώματα, που να εκλέγουν αντίστοιχα τους Βουλευτές και τις δημοτικές αρχές τους».[907]

Σε σημείωμα του τότε υπουργού Εξωτερικών, Ευάγγελου Αβέρωφ προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος, Κωνσταντίνο Καραμανλή, μετά τη συνάντηση των Παρισίων, η οποία έλαβε χώρα από τις 16 – 18 Δεκεμβρίου, σημειώνεται πως υπήρξε τουρκική απαίτηση η δημιουργία ελληνικής και τουρκικής βάσεως στην Κύπρο, όπως επίσης και η αποδοχή της έκφρασης στο πρώτο άρθρο του συντάγματος του νέου κράτους περί μιας ελληνοτουρκικής ομοσπονδίας.[908]

Εκ της αλληλογραφίας του Ευάγγελου Αβέρωφ με τον Γεώργιο Σεφεριάδη αποτυπώνεται τούτο το σκεπτικό και στις διατυπωθείσες σχετικές επιφυλάξεις του τελευταίου αναφορικά προς τις παρούσες και μελλοντικές αξιώσεις της Τουρκίας. Ο Σεφεριάδης αναφέρεται στην πρώτη επιστολή του προς τον Αβέρωφ στη θέσπιση ελληνοτουρκικής «ομοσπονδίας»[909] κατ' απαίτηση του τότε υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, Φατίν Ρουστού Ζορλού, ο οποίος αξίωνε όπως το νέο κρατικό οικοδόμημα που θα προέκυπτε ως εκ των συζητήσεων των δύο μερών να αποκαλείται «ελληνοτουρκική

---

[907] Νίκος Κρανιδιώτης (1981) *Δύσκολα Χρόνια. Κύπρος 1950 – 1960*, Εστία, σ. 361

[908] Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2019) *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 303 – 304. Η τουρκική θέση αναφερόταν σε μια ελληνοτουρκική ομοσπονδία, εκφρασθείσα από τον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών, και η ελληνική σε «ένα Κράτος δημιουργημένο από τη βούληση των Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου». Βλ. επίσης σ. 312 – 315, όπου παρατίθεται η επιστολή του τότε Μόνιμου Αντιπροσώπου της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, Χρήστου Ξανθόπουλου – Παλαμά, ημερομηνίας 1η Ιανουαρίου 1959.

[909] «Δεν ημπορώ να προφητεύσω τι θα συμβή κατά τας μετά των Άγγλων διαπραγματεύσεις περί του διεθνούς καθεστώτος της νήσου και των επ' αυτής αγγλικών «δουλειών». Αλλά είναι λογικόν να σκεφθή τις ότι, όσον και αν υποχωρήση ο κ. Lloyd, κάτι θα κερδίση και αυτός από τας διαπραγματεύσεις αυτάς, ούτως ώστε το "partnership" το μνημονευόμενον εις την ακροτελεύτιον διάταξιν του σχεδίου Macmillan, ενώ θα φαίνεται να αποβάλλεται διά της μίας θύρας της ελληνοτουρκικής ομοσπονδίας της Κύπρου, να εισέλθη εν τη πραγματικότητι, οριστικώς πλέον, διά της άλλης. Υπάρχουν και άλλα παραδείγματα τοιαύτης αγγλικής επιτηδειότητος». Το ως άνω αποτέλει απόσμασμα εκ της επιστολής Σεφεριάδη, πρέσβη της Ελλάδος στο Λονδίνο, προς τον τότε υπουργό των Εξωτερικών, Ευάγγελο Αβέρωφ – Τοσίτσα, ημερομηνίας 25 Δεκεμβρίου 1958, το οποίο κείται ως παράρτημα στο Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2019) *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 286 – 287. Ως αρχική πηγή για το κείμενο καταγράφεται: Πολιτικό Αρχείο Ευάγγελου Αβέρωφ. Φ.105.

ομόσπονδη ένωση» - «une union federative Greco-Turque».[910] Ως προς τούτο ο Πεζμαζόγλου σημειώνει πως ο Ζορλού ανέπτυξε το σκεπτικό του υποστηρίζοντας πως «η Κύπρος, αντί να χωρίζη τας χώρας μας θα έπρεπε ν' αποτελέση το σημείον απαρχής μιας ελληνοτουρκικής γενικωτέρας federation. Διά τον λόγον δε αυτόν θα έπρεπε, εκτός των αγγλικών βάσεων, ν' αποκτήσωμεν επί της νήσου τόσον ημείς όσον και εκείνοι ισχυράς στρατιωτικάς βάσεις και να υπάρξη μάλιστα εν Κύπρω και ελληνοτουρκικόν κοινόν αρχηγείον».[911]

Κατά τον Ευάνθη Χατζηβασιλείου ερμηνεύοντας την ως άνω τουρκική απαίτηση συνυφασμένη με την αξίωση της Τουρκίας όπως το νέο κράτος να μην φέρει «δική του σημαία, αλλά να χρησιμοποιεί τα κρατικά εμβλήματα της Ελλάδας και της Τουρκίας, ήταν πράγματι πολύ επικίνδυνη, αφού αποκάλυπτε τη διάθεση της Άγκυρας να μη δημιουργηθεί αληθινά ανεξάρτητο κράτος, αλλά μία ελληνοτουρκική συγκυριαρχία, στα πρότυπα του σχεδίου Μακμίλλαν: εάν η κυπριακή Πολιτεία είχε ως κρατικό έμβλημα τις σημαίες δύο άλλων χωρών, των οποίων θα αποτελούσε «ομόσπονδη ένωση», η διεθνής νομική προσωπικότητά της ως ανεξάρτητου κράτους θα μπορούσε πράγματι να αμφισβητηθεί».[912]

Κατά τη συνάντηση των πρωθυπουργών Καραμανλή και Μεντερές στη Ζυρίχη στις 4 Φεβρουαρίου 1959, αναφέρει ο Γεώργιος Πεζμαζόγλου ως κύρια θέματά της, τα οποία παρουσιάζουν διάσταση απόψεων μεταξύ των μερών τα κάτωθι. «1. Ο χαρακτηρισμός του νέου κράτους. Ημείς το θέλομεν ανεξάρτητον. Οι Τούρκοι επιμένουν διά μίαν ομοσπονδιακήν ένωσιν. 2. Οι Τούρκοι ζητούν την εγκατάστασιν στρατευμάτων Ελλάδος και Τουρκίας εις την νήσον. Ημείς την αποκρούομεν. 3. Θέλομεν ενιαίον εκλογικόν σώμα. Οι Τούρκοι θέλουν χωριστά εκλογικά σώματα. Οι Τούρκοι επιμένουν όχι μόνον να εκλέγουν δημοτικά συμβούλια εις τα μέρη όπου πλειοψηφούν, αλλά και να διαιρεθούν οι δήμοι εις τας μεγάλας πόλεις».[913]

Μετά τις διακοινοτικές ταραχές του Δεκεμβρίου 1963[914], τον Ιανουάριο 1964[915], κατά τη διάρκεια Διάσκεψης που συνεκλήθη στο Λονδίνο, προβάλλεται εκ νέου η τουρκική

---

[910] Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2019) *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 205

[911] Βλ. Επιστολή του Γ. Ι Πεσμαζόγλου προς Ευ. Αβέρωφ – Τοσίτσα, 29 Δεκεμβρίου 1958 στο Γεώργιος Ι. Πεσμαζόγλου (1980) *Το Χρονικόν της ζωής μου (1889 – 1979)*, Δευτέρα Έκδοσις, σ. 464

[912] Ευάνθης Χατζηβασιλείου (2019) *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 205

[913] Γεώργιος Ι. Πεσμαζόγλου (1980) *Το Χρονικόν της ζωής μου (1889 – 1979)*, Δευτέρα Έκδοσις, σ. 349

[914] Νίκος Κρανιδιώτης (1975) *Οι προτεινόμενες λύσεις και η έννοια του ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους*, Αθήνα, σ. 10 – 11. Η συγκεκριμένη έκδοση αποτελεί ομιλία του Νίκου Κρανιδιώτη στο «Διεθνές Συμπόσιον Κύπρου», που έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 1975, οργανωθέν από την Πάντειον Ανωτάτην Σχολήν Πολιτικών Επιστημών.

[915] Η πενταμερής διάσκεψη έλαβε χώρα από τις 15 Ιανουαρίου – 10 Φεβρουαρίου 1964, κατά την οποία ο Ραούφ Ντενκτάς υπεστήριξε πως θα πρέπει να υπάρξει υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών

αξίωση περί ομοσπονδοποίησης. Εντός του ιδίου έτους ο πρώην Αντιπρόεδρος της Τουρκίας, Kemal Sahir, υπεστήριξε πως το νησί «θα μοιραστή σε δύο τομείς, ο ένας από τους οποίους θα ενωθή με την Τουρκία».[916] Τον Φεβρουάριο του 1964 παρουσιάζεται βρετανικό έγγραφο που έφερε τον τίτλο: «The Future of Cyprus», στο οποίο καταγράφονται τρία ενδεχόμενα. Τα δύο εξ' αυτών αναφέρονται στη διχοτόμηση, ενώ το τρίτο στην εμπέδωση ενός ομοσπονδιακού συντάγματος, διά του οποίου το νησί θα χωριστεί σε καντόνια, εκ των οποίων το ένα ή και δύο θα είναι τουρκικά.[917]

Στη συνεχεία ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Ισμέτ Ινονού, στα μέσα Απριλίου 1964[918], υποβάλλει στον Φιλανδό διαμεσολαβητή, Sakari Tuomioja, ο οποίος είχε ειρήσθω εν παρόδω οριστεί βάσει της αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας 186, υπόμνημα, τιτλοφορούμενο ως «Βασικές Αρχές του Συντάγματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου».[919] Βάσει του υπομνήματος θα υφίσταντο στο νησί μία ελληνοκυπριακή και μία τουρκοκυπριακή κυβέρνηση, ενώ η κεντρική κυβέρνηση θα αποτελείτο από έναν Έλληνα πρόεδρο και έναν Τούρκο αντιπρόεδρο και αντιστοίχως πέντε Έλληνες υπουργούς και πέντε Τούρκους. Στο ομοσπονδιακής διάρθρωσης πλαίσιο συντάγματος, το οποίο αποτελείτο από 31 άρθρα, προέβαλε αντιρρήσεις ο Πρόεδρος Μακάριος.

Στις αρχές Αυγούστου η τουρκική αεροπορία βομβαρδίζει την περιοχή Κοκκίνων με απαγορευμένου τύπου βόμβες ναπάλμ. Τον ίδιο μήνα αποθνήσκει αιφνιδίως ο μεσολαβητής του ΟΗΕ και αντικαθίσταται από τον Γκάλο Πλάζα, ο οποίος κατά το 1965 υποβάλλει υπόμνημα με τις εκτιμήσεις του αναφορικά προς την Κύπρο[920], στο οποίο αντιλαμβάνεται ως πιο πρόσφορη λύση στο πρόβλημα μεταξύ των κοινοτήτων την εμπέδωση ενιαίου κράτους με παράλληλες διασφαλίσεις για τους Τουρκοκυπρίους, οι οποίες θα αναφέρονταν στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους ως μειονότητας.

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1964, ο πρωθυπουργός της Τουρκικής Δημοκρατίας, Ismet Inonu, ενώπιον της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης θα προβάλει ευθαρσώς την οπτική της χώρας του αναφορικά προς την Κύπρο διακηρύσσοντας πως «Επισήμως προωθούμε την άποψη της

μεταξύ των δύο κοινοτήτων, προκειμένου να δημιουργηθεί περιοχή, στην οποία θα κατοικούν αμιγώς Τουρκοκύπριοι. Για την πραγμάτωση αυτού του σκεπτικού θα ήταν αναγκαία μια ανταλλαγή γης και σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν ήταν κατορθωτό να καταβληθεί σχετική αποζημίωση.

[916] Νίκος Κρανιδιώτης (1975) *Οι προτεινόμενες λύσεις και η έννοια του ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους*, Αθήνα, σ. 26

[917] Αντίγραφο του σχετικού εγγράφου βλ. Φανούλα Αργυρού (2004) Top Secret, Εκδόσεις Γερμανός, σ. 86

[918] (1964) Turkey urges Federation, The New York Times, 19 Απριλίου 1964

[919] Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη Πολιτεία: Κύπρος 1960 – 1974, Τόμος Α, σ. 619 - 623

[920] Βλ. Κεφάλαιο IV

ομοσπονδίας μάλλον, παρά τη θέση της διχοτομήσεως, εις τρόπον ώστε να παραμείνουμε μέσα στις πρόνοιες της Συνθήκης Εγκαθιδρύσεως».[921]

Στις 21 Ιανουαρίου 1965 η Μόσχα διά δηλώσεως του υπουργού των Εξωτερικών της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, Andrey Gromyko, υποστηρίζει πως η ομοσπονδία θα μπορούσε να αποτελέσει μια συνταγματική διευθέτηση στην περίπτωση της Κύπρου.[922] Κατά το 1967 ο επικεφαλής της τουρκοκυπριακής κοινότητας, Ντενκτάς, προβάλλει μια διευθέτηση που παραπέμπει σε ομοσπονδία, ενώ στο ίδιο σκεπτικό τάσσεται και κατά τις αρχές του 1974 ο νεοεκλεγείς τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας και ηγέτης του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, Μπουλέντ Ετσεβίτ.

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης που διεξήχθη στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο τον Σεπτέμβριο του 1967, εκφράστηκε η τουρκική θέση για εμπέδωση ενός ομοσπονδιακού συστήματος ή ενός συστήματος, στο οποίο θα υφίσταντο καντόνια βάσει της γεωγραφικής ομοσπονδίας.[923] Τον Νοέμβριο του 1967 αποχωρεί η Ελληνική Μεραρχία από την Κύπρο, δημιουργώντας ένα σημαντικό πλήγμα στο ισοζύγιο ισχύος πλέον και επί του εδάφους, όρος, ο οποίος θα πρέπει να ειδωθεί παράλληλα και αλληλένδετα προς τη μετεξέλιξη της υπάρχουσας σε status nascenti τουρκοκυπριακής δομής, που επιχειρούσε τη σταδιακή αυτονόμησή της από τις κρατικές αρχές. Στις 28 Δεκεμβρίου του 1967 οι Τουρκοκύπριοι ιδρύουν την Προσωρινή Τουρκοκυπριακή Διοίκηση (Provisional Turkish Cypriot Administration)[924], κίνηση, η ανάγνωση της οποίας την οριοθετεί εντός του διαμορφωθέν περιγράμματος άμβλυνσης της ισορροπίας δυνάμεων που υφίσταντο στο νησί.

---

[921] Νίκος Κρανιδιώτης (1975) *Οι προτεινόμενες λύσεις και η έννοια του ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους*, Αθήνα, σ. 26

[922] Ανάλυση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας μετά το τελεσίγραφο του Αμερικανού Προέδρου Lyndon Johnson προς τον Τούρκο Πρόεδρο, Ismet Inonu του Ιουνίου 1964 και των αντιδράσεων ως εκ της επισκέψεως του Προέδρου της ΕΣΣΔ, Nikolai Podgorny στην Άγκυρα και της δηλώσεως του σοβιετικού υπουργού των Εξωτερικών, Andrei Gromyco στην εφημερίδα Izvestia περί ενδεχόμενης προοπτικής εν είδει εφαρμογής ομοσπονδίας στην περίπτωση της Κύπρου βλ. (1965) Special Report, Soviet Policy and Tactics in the Cyprus Dispute, OCI No. 0276/65A, Copy No. 056, 12 February 1965, Central Intelligence Agency, Office of Current Intelligence. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A004800010002-9.pdf, (1965) Telegram From the Embassy in Cyprus to the Department of State, Foreign Relations of the United States, 1964 – 1968, Volume XVI, Cyprus, Greece, Turkey, Document 171, Office of the Historian, 23 January 1965. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/d171, Ismet Giritli (1969) Turkey since the 1965 Elections, *Middle East Journal*, Vol. 23, No. 3 (Καλοκαίρι, 1969), σ. 351-363, Vefa Kurban (2017) *Russian-Turkish Relations from the First World War to the Present*, Cambridge University Press. Ειδικότερα: Κεφάλαιο IV, Turkey – USSR Relations from 1960 – 1980, σ. 145 κ.ε.

[923] Necati Munir Ertekun (1984) *The Cyprus dispute and the birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem, σ. 22, Zaim M. Necatigil (1989) *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford University Press, σ. 51

[924] Cihat Göktepe (2005) The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey's Foreign Relations, *Middle Eastern Studies*, Vol. 41, No. 3, σ. 431-444

Στις συνομιλίες που λάμβαναν χώρα από το 1968 μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων προβάλλονταν αφενός εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων οι θέσεις περί ενιαίου κράτους και αφετέρου των Τουρκοκυπρίων περί ομοσπονδίας, εκ διαμέτρου αντίθετες οπτικές, η κάθε μία εκ των οποίων εκκινούσε από διαφορετική συλλογιστική. Σημειώνεται πως για τους Ελληνοκύπριους η αναφορά σε διευθέτηση του ζητήματος βάσει της ομοσπονδίας ήταν απαράδεκτη, καθώς παρέπεμπε εκ των πραγμάτων αναγκαστικώς σε μετακίνηση πληθυσμών, όπου η περίπτωση τούτη συνειρμικά ανάγεται στο Πρωτόκολλο της 30ης Ιανουαρίου 1923, που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λωζάννης περί ανταλλαγής των πληθυσμών.

Το 1968 οι Τουρκοκύπριοι προβαίνουν σε ανακήρυξη της «Τουρκοκυπριακής Αυτόνομης Διοίκησης». Η τουρκική οπτική της ομοσπονδίας παρουσίαζε τη συνταγματική αυτή κατασκευή ως ένα «λειτουργικό» μοντέλο, στο οποίο η τουρκική κοινότητα θα διαδραμάτιζε παρόμοιο ρόλο με την ελληνική σε διάφορα επίπεδα, όπως της διακυβέρνησης του κράτους και της τοπικής διοίκησης.[925]

Οι συνομιλίες που ακολούθησαν την τουρκική εισβολή του 1974, οι οποίες διεξήχθησαν στη Γενεύη, έλαβαν υπόψη τους τον γεωγραφικό διαχωρισμό που διά της βίας εμπεδώθηκε.[926] Εξ' ου και τα δύο σχέδια που υπεβλήθησαν από την τουρκική πλευρά, αφενός από τον Ραούφ Ντενκτάς[927] και αφετέρου από τον Τουράν Γκιουνές[928] αναφέρονταν σε ομοσπονδία περισσοτέρων των δύο περιοχών, περιφερειών ή καντονίων. Μετά και τη δεύτερη φάση της εισβολής και ενώ η τουρκική πλευρά εμμένει στην ομοσπονδία, η ελληνική προτείνει συζήτηση επί τη βάσει της αποκεντρωμένης ομοσπονδίας (regionalism).

Τον επόμενο μήνα, ο Πρόεδρος Μακάριος δηλώνει πως θα συζητούσε το ενδεχόμενο ομοσπονδίας, η οποία όμως να διακρίνεται για την ισχυρή της κυβέρνηση, ενώ τον Νοέμβριο

---

[925] Σταύρος Επαμεινώνδας (1990) *Εισαγωγή στο Ομοσπονδία και Κυπριακό, Προϋποθέσεις, Προβλήματα, Προοπτικές* (επιμ. Νίκος Κουτσού, Ανθούλα Πολυβίου, Σούλα Ζαβού), Εκδόσεις Κυπριακού Κέντρου Μελετών, σ. 12

[926] Σπύρος Παπαγεωργίου (1987) *Καραμανλής και «Φάκελος», Κριτική του υπομνήματος για την τραγωδία της Κύπρου*, Νέα Θέσις, Δημήτρης Κοσμαδόπουλος (1988) *Οδοιπορικό ενός πρέσβη στην Άγκυρα, 1974 – 1976*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, σ. 145 κ.ε., James Callaghan (1987) *Time and chance*, Collins, σ. 348 κ.ε., Πολύβιος Πολυβίου (2010) *Η διπλωματία της εισβολής, Η Διάσκεψη της Γενεύης για την Κύπρο τον Αύγουστο του 1974*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Metin Tamkoç (1988) *The Turkish Cypriot State: The Embodiment of the Right of Self-Determination*, K. Rustem & Brother, σ. 98

[927] Ο χάρτης Ντενκτάς διέγραφε μία περιοχή από τον Λιμνίτη προς τα ανατολικά διαμέσου Λευκωσίας και κατέληγε στην Αμμόχωστο. George Karouzis (1976) *Proposals for a solution to the Cyprus Problem*, Nicosia – Cyprus, σ. 148. Για το κείμενο των προτάσεων βλ. Polyvios G. Polyviou (1976) *Cyprus in Search of a Constitution*, Nicosia, σ. 422

[928] Ο χάρτης Γκιουνες περιλάμβανε έξι καντόνια, τα οποία οριοθετούνταν επί των περιοχών Γαληνόπορνης, Κοφίνου, μιας εκτάσεως περιλαμβάνουσας το Λευκόνοικο μέχρι την Αμμόχωστο, τη Μύρτου και την Κερύνεια. Τα άλλα τρία καντόνια ήταν της Λεύκας, της Γεροσκήπου και της Πόλεως. George Karouzis (1976) *Proposals for a solution to the Cyprus Problem*, Nicosia – Cyprus, σ. 149. Για το κείμενο των προτάσεων βλ. Polyvios G. Polyviou (1976) *Cyprus in Search of a Constitution*, Nicosia, σ. 423

του 1974 επεξήγησε πως η οπτική του σε σχέση με την ομοσπονδία παρέπεμπε όχι σε γεωγραφική, αλλά διοικητική βάση[929], όπου ο ομοσπονδιακός χαρακτήρας θα αποτελείτο από πολλές περιφέρειες.

Η έννοια της λειτουργικής ομοσπονδίας, όπως διατυπώθηκε από τον Πρόεδρο Μακάριο τον Δεκέμβριο του 1974, αναφέρεται σε ορισμένα δεδομένα, τα οποία καταγράφονται κατωτέρω. Όπως σημειώνεται «ο όρος χρησιμοποιήθηκε στην Ευρώπη για να δηλώσει όλους τους υπερεθνικούς θεσμούς που υφίσταντο εντός των κρατών μελών διεθνών ενώσεων, όπου τα όργανα με συγκεκριμένες λειτουργίες ασκούν εξουσία όταν αυτό χρειάζεται μέσω της λειτουργικής τους αποστολής, ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων ή εθνικών συνόρων. Αυτός ο θεσμός στοχεύει στο να μεταθέτει τον σύνδεσμο μεταξύ μιας εξουσίας και μιας συγκεκριμένης περιοχής προς αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων. Κατ' αυτό τον τρόπο τα κράτη-μέλη μεταφέρουν νομοθετικές, δικαστικές και εκτελεστικές εξουσίες σε ένα κοινό όργανο και στον βαθμό που το πράττουν αυτό περιορίζουν την κυριαρχία τους».[930]

Εγγενές στοιχείο της λειτουργικής ομοσπονδίας σε αντίθεση προς την πολιτική ομοσπονδία είναι το γεγονός πως στην πρώτη υπάρχει μια διάρρηξη του δεσμού, του συνδέσμου μεταξύ της εξουσίας και μιας συγκεκριμένης περιοχής. Τούτο δε γίνεται προκειμένου να αντιμετωπιστούν μέσω των ομοσπονδιακών οργάνων ζητήματα κοινά για όλο τον πληθυσμό που βρίσκεται στην επικράτεια της χώρας και όχι μόνο για συγκεκριμένες εθνικές ή άλλες ομάδες. Αφετέρου, η διάρρηξη του δεσμού συμβάλλει στην αντιμετώπιση προβλημάτων εντός συγκεκριμένων οργάνων, τα οποία ασκούν εξουσία επί περιοχών.

Επίσης, τον Νοέμβριο του 1974 διατυπώνεται από τον προεδρεύοντα, Γλαύκο Κληρίδη η θέση περί του εκ των πραγμάτων ανισοζυγίου ισχύος στη διαπραγμάτευση, το οποίο δεν επιτρέπει στην ελληνική πλευρά να αξιώνει πλέον το ενιαίο κράτος ως λύση και αντιστοίχως οριοθετεί την ομοσπονδία ως μια πιο πρόσφορη, δεδομένων των συνθηκών, επιλογή.[931] Ήδη από τη Διάσκεψη της Γενεύης τον Αύγουστο 1974, η τουρκική πλευρά διεκδικούσε η εδαφική έκταση της ζώνης που θα κατείχε το Τουρκοκυπριακό Ομόσπονδο Κράτος να εκτείνεται πέραν του 34% από ανατολικά προς δυτικά, πράγμα το οποίο επετεύχθη διά της δεύτερης εισβολής, όπου και το έδαφος που κατελήφθη εντάσσεται εντός

[929] Οριάνα Φαλάτσι (1976) *Συνάντηση με την Ιστορία*, Πάπυρος, σ. 526 - 527
[930] George Karouzis (1976) *Proposals for a Solution to the Cyprus Problem*, Nicosia – Cyprus, σ. 96
[931] Παρατίθεται η δήλωση Γλαύκου Κληρίδη της 6 Νοεμβρίου 1974 στην Γκαλερί Αργώ με την σχετική μετάφραση από την αγγλική γλώσσα. «Μέσω διαπραγματεύσεων επί ίσης βάσης κανένας διαπραγματευτής…δεν μπορεί να βρει λύση, που προϋποθέτει τουρκική συγκατάνευση και δεν στηρίζεται σε ομοσπονδιακό ανεξάρτητο κράτος και επιπλέον δεν περιλαμβάνει το στοιχείο της γεωγραφικής ομοσπονδίας». Βλ. No.99 Mr. Callaghan to Mr. Richards (Athens), No. 388 Telegraphic [WSC 3/304/2], 15 November 1974 (2006) *Documents on British Policy Overseas, Series III, Volume V, The Southern Flank in Crisis 1973 – 1976* (επιμ. Keith Hamilton, Patrick Salmon), Whitehall History Publishing, σ. 329

του πλαισίου που αξίωνε η τουρκική πλευρά. Καθίσταται σαφές πως η συζήτηση πλέον περί ομοσπονδίας, όπως τούτη διαμορφώθηκε, υπήρξε μια καταλυτική υποχώρηση της ελληνοκυπριακής πλευράς. Σχετικώς, τον Φεβρουάριο του 1975 υπεβλήθησαν προτάσεις από την ελληνοκυπριακή πλευρά για ένα πολυπεριφερειακό σύστημα.

Οι υποβληθείσες τροποποιήσεις επί δεκατριών σημείων που προτάθηκαν από τον Πρόεδρο, Αρχιεπίσκοπο Μακάριο κατά το 1963, όπως σχετικώς καταγράφεται από τον Μιχαήλ Δεκλερή, κατά τις παραμονές του πραξικοπήματος της Χούντας των Συνταγματαρχών εναντίον του Προέδρου Μακαρίου είχαν γίνει αποδεκτές, τόσο από τον επικεφαλής των Τουρκοκυπρίων, Ραούφ Ντενκτάς, όσο και από τον Τούρκο δικαστή, Ορχάν Αλτικαστή.[932] Μετά την εισβολή και την κατοχή εδάφους επακολούθησε η Διάσκεψη της Γενεύης[933], κατά την οποία προτάθηκε από την τουρκική πλευρά μια διχοτομική πολιτική σε σχέση με την Κύπρο.[934] Αυτή περιλάμβανε τον διαχωρισμό της εδαφικής επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας σε μέρη, τα οποία θα μπορούσαν να αναφέρονται ως κρατίδια, καντόνια, περιφέρειες ή ζώνες. Αυτή η πρόταση ανάγεται στη συλλογιστική περί δημιουργίας προϋποθέσεων συζήτησης επί τη βάση της ομοσπονδίας.

Το σκεπτικό εξηγείται από μια ανάστροφη των συνηθισμένων πορεία πραγμάτωσης της ομοσπονδίας. Τοιουτοτρόπως, η ενιαία διάσταση του κυπριακού χώρου ως εδαφικής επικράτειας διαχωρίζεται, εν προκειμένω βιαίως, και εν συνεχεία τροποποιείται εκ των πραγμάτων ο γεωγραφικός χαρακτήρας του κράτους. Συνεπώς, δημιουργούνται οι αναγκαίες συνθήκες προκειμένου η συζήτηση ή η όποια διευθέτηση τεθεί προς διαπραγμάτευση να εκκινεί από την ύπαρξη του δεδομένου του εδαφικού διαχωρισμού. Εφόσον ο εδαφικός διαχωρισμός παραπέμπει σε μέρη, δύο ή και περισσότερα, τότε δύναται να τύχει επεξεργασίας μια πολιτειακή διάρθρωση επί τη βάση της ομοσπονδίας.

Στη συλλογιστική τούτη εγγράφεται μια παραδοξότητα, η οποία τη συνοδεύει και αποτυπώνεται στο γεγονός πως δεν πραγματώνεται η βασική θέση περί ομοσπονδοποίησης μιας περιοχής και η δημιουργία μιας ολότητας ως εξ αυτής. Για τη δημιουργία μιας ομοσπονδίας θεμελιώδης παράμετρος είναι αφενός η προϋπάρξασα συνθήκη πως τα μέρη υφίστανται και δεν κατασκευάζονται τεχνηέντως διά της βίας. Εξ' αυτής της αντίληψης προκύπτει και η περαιτέρω διάσταση που συνοδεύει πλείστα εκ των ομοσπονδιακών συστημάτων που παραπέμπει στην ελεύθερη, αβίαστη θέληση των μερών να συνυπάρχουν και να συνδημιουργήσουν μια ολότητα, την οποία και να υπερασπίζονται σε καθημερινή βάση.

---

[932] Μιχαήλ Δεκλερής (2003) *Κυπριακό 1972 – 1974, Η Τελευταία Ευκαιρία*, Ι. Σιδέρης
[933] Polyvios G. Polyviou (1980) *Cyprus. Conflict and Negotiation 1960 – 1980*, Duckworth, σ. 154 - 202
[934] Polyvios G. Polyviou (1976) *Cyprus in Search of a Constitution*, Nicosia, σ. 319 - 380

Εν κατακλείδι, ενδεικτικό των θέσεων και των σκέψεων των επικεφαλής Αθηνών και Λευκωσίας ως προς τη στρατηγική που θα ακολουθούσαν σε σχέση με τις τουρκικές αξιώσεις και το αίτημα της ομοσπονδίας είναι το κείμενο των πρακτικών της πρώτης σύσκεψης στο υπουργείο των Εξωτερικών της Ελλάδας μετά το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή, η οποία έλαβε χώρα στις 30 Νοεμβρίου και 1 Δεκεμβρίου 1974.[935] Στη συνάντηση μετείχαν ο Έλληνας Πρωθυπουργός, Κωνσταντίνος Καραμανλής και μέλη της Ελληνικής Κυβερνήσεως, όπως επίσης κυπριακή αντιπροσωπεία και ο Πρόεδρος Αρχιεπίσκοπος Μακάριος καθοδόν από το Λονδίνο προς τη Λευκωσία.[936] Σε εκείνη τη σύσκεψη εξετέθη η κατάσταση, όπως είχε διαμορφωθεί και συζητήθηκαν τα επόμενα βήματα, που θα ακολουθούνταν, όπου και τέθηκε ως βάση για τη διαπραγμάτευση η Πολυπεριφερειακή Ομοσπονδία με πολλά καντόνια και δημοσίως να αποφευχθεί η χρήση του όρου γεωγραφική ομοσπονδία. Η αξίωση του Ελληνοκύπριου διαπραγματευτή θα ήταν να αποδοθεί έκταση στους Τουρκοκύπριους παραπλήσια προς την πληθυσμιακή τους αναλογία, η επιστροφή όλων των προσφύγων, έστω και σε επίπεδο διακηρυκτικό, και εν συνεχεία το θέμα των αρμοδιοτήτων της ομοσπονδίας.

Αναπτύσσοντας το σκεπτικό ο Γλαύκος Κληρίδης πως «οι Τούρκοι δεν δέχονται καμμίαν μορφήν λύσεως η οποία να έχη το σήμα ενιαίου κράτους. Δεν δέχονται λειτουργικής ομοσπονδίαν και επιμένουν επί γεωγραφικής Ομοσπονδίας. Δεν αποκλείεται να δεχθούν μίαν μεγάλην περιοχήν εις τα βόρεια με άνοιγμα προς την θάλασσαν και δύο ή τρία μικρότερα καντόνια αλλαχού. Αποκλείεται να δεχθούν πολλά καντόνια ιδιαιτέρως εις τα βόρεια. Το σχέδιον Γκιουνές της Διασκέψεως της Γενεύης με τα πολλά καντόνια εις τον Νότον είναι πλέον πεπαλαιωμένον…»[937],

ο Πρόεδρος Μακάριος θέτει το ερώτημα: «Να δεχθώμεν γεωγραφικήν Ομοσπονδία; Και ποίον ποσοστόν μπορούμε να επιτύχωμεν. Εάν οι Τούρκοι πρόκειται να μας επιστρέψουν μόνον το 10% των όσων κατέλαβον και ημείς να υπογράψωμεν, τότε είναι προτιμότερον να έχουν το 40% χωρίς να υπογράψωμεν. Το να δεχθώμεν κατ' αρχήν την Ομοσπονδίαν και να αρχίσωμεν το παζάρι διά την έκτασιν, τούτο είναι κακή πολιτική. Αφ' ης στιγμής δεχθώμεν την αρχήν της γεωγραφικής Ομοσπονδίας αποδυναμούται η θέσις μας ως Κράτους. Ήδη σήμερον μας

[935] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ

[936] Στη σύσκεψη της 30ης Νοεμβρίου 1974 στο υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος μετείχαν οι: Κωνσταντίνος Καραμανλής, Πρωθυπουργός, Δημήτρης Μπίτσιος, υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Αβέρωφ, υπουργός Εθνικής Άμυνας, Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, υφυπουργός Εξωτερικών, Μιχαήλ Δούντας, πρέσβυς της Ελλάδος στην Κύπρο, υπηρεσιακοί παράγοντες. Η κυπριακή αντιπροσωπεία αποτελείτο από τους Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, Πρόεδρο, Γλαύκο Κληρίδη, Πρόεδρο της Βουλής, Ιωάννη Χριστοφίδη, υπουργό Εξωτερικών, Νίκο Κρανιδιώτη, πρέσβυ της Κύπρου στην Ελλάδα, Α. Παπαδόπουλο, βουλευτή, Χριστόδουλο Βενιαμίν, γενικό διευθυντή υπουργείου Εξωτερικών, Σπύρο Κυπριανού.

[937] (1991) Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 13 - 14

αποκαλούν Ελληνοκυπριακήν διοίκησιν και όχι κράτος. Η τακτική των Τούρκων είναι: Δεχθήτε την αρχή της γεωγραφικής Ομοσπονδίας και εν συνεχεία συζητούμεν την έκτασιν και μετά διαπραγματευόμεθα τον αριθμόν του πληθυσμού εκάστης εκτάσεως. Επί εξ περίπου χρόνια εσυζητούσαμεν το σχέδιον της Τουρκικής Ομοσπονδίας…».[938] *«…Τώρα θα πρέπει να δούμε τι μπορούμε να περισώσουμε. Πιθανώς θα έπρεπε να συζητήσωμεν επί τριών υπαλλακτικών σχεδίων: (1) Το σχέδιον της λειτουργικής Ομοσπονδίας. Ίσως οι Τούρκοι το εδέχοντο εις το παρελθόν, δεν το δέχονται όμως σήμερον. Διά να φύγουν τα τουρκικά στρατεύματα πρέπει προφανώς να επιτύχουν κάτι περισσότερον. (2) Το σχέδιον των πολλών καντονίων έχει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά του. Τα πολλά καντόνια έχουν το πλεονέκτημα ότι η κεντρική κυβέρνηση θα είναι ισχυροτέρα. Ποία όμως θα είναι η έκτασίς των; Εάν μας έλεγαν οι Τούρκοι ποία θα είναι η έκτασίς των, τότε θα ήτο ευχερέστερον να αποφασίσωμεν. Δεν μπορούμε όμως να θυσιάσωμεν την αρχήν του ενιαίου κράτους πριν γνωρίσωμεν τας απαιτήσεις των Τούρκων. (3) Το σχέδιον του ενός καντονίου, του οποίου ο πληθυσμός θα είναι ανάλογος προς την πληθυσμιακής αναλογίαν των Τουρκοκυπρίων αποκλείει προφανώς την επιστροφήν των προσφύγων οι οποίοι κατάγονται από την περιοχήν εκείνην. Άρα το εν καντόνιον πρέπει να λησμονηθή…».*[939]

Κληρίδης: «Να δεχθώμεν προ πάσης συζητήσεως τη θέσιν της Ομοσπονδίας επί γεωγραφικής βάσεως με δύο ζώνας ή με ένα μεγάλο καντόνιον προς βορράν και άλλα μικρότερα προς νότον. Οι Τούρκοι δείχνουν απροθυμία διά διάλογον, εκτός εάν γίνη δεκτή η αρχή του Biregional».[940] *«…Εκείνο που ίσχυε χθες δεν ισχύει σήμερον. Ο Ντενκτάς έχει σκληρύνει τώρα την θέσιν του. Λέγει δηλαδή τώρα ότι η τουρκική θέσις είναι δύο ζώναι ή εν μεγάλον καντόνιον με άλλα μικρότερα».*[941]

Πρόεδρος Μακάριος: «…Θα επιμείνωμεν τώρα επί της βάσεως της πολυπεριφερειακής Ομοσπονδίας. Εάν πούμε αμέσως ότι δεχόμεθα ως έσχατην υποχώρησιν τας δύο ζώνας, τότε δεν πρέπει να περιμένωμεν κανένα κέρδος. Εν τοιαύτη περιπτώσει είναι ωσάν να παραδιδώμεθα. Θα επιμείνωμεν εις το Multiregional. Εάν ο Ντενκτάς δεν δεχθή, τότε ο κ. Κληρίδης θα συνεχίση επί γραμμής την οποίαν θα συμφωνήσωμεν. Εν τω μεταξύ ο Κίσσινγκερ θα κάνει τας βολιδοσκοπήσεις του και ο κ. Κληρίδης θα ξέρη τι θα δέχονται ακριβώς οι Τούρκοι. Διαφορετικά θα πάρουμε τον κατήφορο. Εάν δεχθώμεν αμέσως το Biregional τι θα

[938] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ.22
[939] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 24
[940] (1991) Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 44
[941] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 45

κερδίσωμεν; Μήπως 5%; Αλλά τι σημασία θα έχει αυτό; Προτιμώ οι Τούρκοι να κρατούν εναντίον της θελήσεώς μας το 40% παρά το 28% με την θέλησίν μας...».[942]

Καραμανλής: «Πρέπει να αρχίση διάλογος ανεξαρτήτως του ποια θα είναι η βάσις του διαλόγου αυτού».[943]

Μακάριος: «Από απόψεως χειρισμού θα είναι σφάλμα να θυσιάσωμεν την αρχήν, χωρίς να ξεύρωμεν που πηγαίνωμεν».[944]

[942] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 48 - 49
[943] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 49
[944] (1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ, σ. 49

VI.Γ. Διεθνής δικαιοταξία και τουρκικό αφήγημα περί μη κρατικής αναγνώρισης

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1974 και στις 21 Μαρτίου 1975 η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης αντιστοίχως τις αιτήσεις No. 6780/74 και No. 6950/75 εναντίον της Τουρκικής Δημοκρατίας.[945] Οι προσφυγές αφορούσαν σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως αποτέλεσμα ενεργειών ή παραλείψεων του τουρκικού στρατού κατά τη διάρκεια της εισβολής και της συνεχιζόμενης κατοχής της βόρειας περιοχής της Κύπρου. Τα δικαιώματα τούτα κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.[946] Εν συνεχεία, κατατέθηκε και τρίτη προσφυγή No. 8007/77, η οποία περιείχε παρόμοιες αναφορές και έγινε δεκτή από την Επιτροπή στις 10 Ιουλίου 1978.[947] Τέταρτη διακρατική προσφυγή υπεβλήθη κατά το 1994.[948]

Η Τουρκία, ήδη αμέσως μετά το 1974, διά διαδοχικών ηγεσιών και ενεργειών της δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία ως κράτος, δηλαδή ως αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου και ως κυβέρνηση, η οποία εκπροσωπεί στο σύνολό της την Κύπρο.[949] Προς τούτο αποκαλείται στην επίσημη ρητορική της Άγκυρας και αναπαράγεται συναφώς και από ειδησεογραφικά δίκτυα και εν γένει μέσα μαζικής επικοινωνίας, τόσο στην Τουρκία, όσο και στην «ΤΔΒΚ», η εκάστοτε κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως «Ελληνοκυπριακή

---

[945] Cyprus v. Turkey - 6780/74 & 6850/75 - Admissibility Decision, βλ. http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/1D071D58826551D8C2257424002E1B36?OpenDocument, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/8A9A485DF4C95115C2257424002EBE82?OpenDocument,

[946] Van Coufoudakis (1982) Cyprus and the European Convention on Human Rights: The Law and Politics of Cyprus v. Turkey, Applications 6780/74 and 6950/75, *Human Rights Quarterly*, Vol. 4, No. 4 (Fall, 1982), σ. 450-473

[947] Cyprus v. Turkey - 8007/77 - Admissibility Decision, βλ. http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/C261122FF95F2CB0C2257424002F0340/$file/Cyprus%20v.%20Turkey%2010.7.1978.pdf, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/416184204A4C5CF7C2257424002F23D1?OpenDocument

[948] Cyprus v.Turkey - 25781/94 - Admissibility Decision, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/7C73028927BC8756C2257424002F528C?OpenDocument, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/2F959207104E5B8CC2257424002F7B6F?OpenDocument, Judgment of the Court, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/407CB067AD13BCFFC2257424002FA54C?OpenDocument

[949] (2013) Επιμένει ο Ερντογάν ότι «δεν υπάρχει κράτος με το όνομα Κύπρος», *Η Καθημερινή*, 8 Φεβρουαρίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/122395/?ctype=ar, Tasos Tzionis (2017) *The "defunct Republic of Cyprus" (according to Turkey) in the present phase of the Cyprus Problem*, Eastern Mediterranean Policy Note, No.13, Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMPN_13.pdf

διοίκηση». Εξ' αυτού προκύπτει και ο χαρακτηρισμός, τον οποίο αποδέχεται η Τουρκία και η «ΤΔΒΚ», για τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας ως απλώς και μόνον επικεφαλής ή ηγέτη της Ελληνοκυπριακής κοινότητας.

Η αναφορά τούτη τίθεται ως συνέχεια της συλλογιστικής και τουρκικής επιχειρηματολογίας πως στο νησί δεν υφίσταται η Κυπριακή Δημοκρατία ως η νόμιμη κυβέρνηση, αφού μετά το 1963 η μία κοινότητα, εν προκειμένω η τουρκοκυπριακή, η οποία συνταγματικώς κατοχυρώνεται να συναποτελεί την Κυπριακή Δημοκρατία δεν λαμβάνει μέρος θεσμικώς στο πολιτειακό σχήμα και ως εκ τούτου δεν είναι σε θέση να ασκεί εξουσία. Η τουρκική θέαση αντιλαμβάνεται πως έκτοτε στην Κύπρο υφίστανται εκ των πραγμάτων δύο αυτόνομες διοικήσεις, τουτέστιν της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας και της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, όπου καμία εξ' αυτών από μόνη της δεν είναι σε θέση να εκπροσωπεί την Κυπριακή Δημοκρατία.[950]

Το ως άνω αφήγημα της Άγκυρας ανατρέπεται αφενός εκ της αποφάσεως 186 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με την οποία εξακολουθεί, παρά τις διακοινοτικές ταραχές που έλαβαν χώρα κατά το 1963 να υφίσταται η Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία έκτοτε εκπροσωπείται από τους Ελληνοκυπρίους με δεδομένη την συλλήβδην αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τα θεσμικά όργανα του κράτους. Πέραν τούτου, βάσει των τεσσάρων αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η Κυπριακή Δημοκρατία υφίσταται ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου και η κυβέρνησή της ως έχει αναγνωρίζεται διεθνώς ως νομίμως εκπροσωπούσα την υπό αναφορά κρατική οντότητα.

Η Τουρκία από το 1963, δηλαδή από τις λεγόμενες διακοινοτικές ταραχές, δεν αναγνωρίζει την κυβέρνηση της Κύπρου ως εκπροσωπούσα την Κυπριακή Δημοκρατία, ούτε και προβαίνει θεσμικώς σε απευθείας επαφές με την κυβέρνησή της, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση θα αναγνώριζε πως η προβαλλόμενη στην τουρκική ρητορική ως «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση» συνιστά την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.[951] Σε αυτό τον ορίζοντα θα πρέπει να αναγνωστεί και να ερμηνευθεί η εκπεφρασμένη τουρκική θέση στην επακολουθήσασα των διακοινοτικών ταραχών Πενταμερή Διάσκεψη που διεξήχθη στο Λονδίνο τον Ιανουάριο του 1964, όπου η αξίωση που προεβλήθη ως περίγραμμα συζήτησης ήταν: «να βασιστεί η διοικητική και πολιτική δομή του κράτους στην ύπαρξη δύο γεωγραφικά χωριστών κοινοτήτων, να λάβει χώρα μετακίνηση πληθυσμών με στόχο την εγκατάσταση όλων ή των περισσοτέρων Τούρκων σε μια ή πιθανώς δύο μεγάλες περιοχές,

[950] Stefan Talmon (1997) The Legal Consequences of (Non) Recognition: Cyprus and the Council of Europe στο *Aspects of Statehood and Institutionalism in Contemporary Europe* (επιμ. Malcolm D. Evans), International Law Forum II, Dartmouth, σ. 57 – 82 (σ. 64)
[951] Frank Hoffmeister (2006) *Legal aspects of the Cyprus Problem, Annan Plan and EU Accession*, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 22 - 33

και να παραμείνει ο ελληνικός πληθυσμός στο υπόλοιπο νησί, όπως και να διατηρηθούν οι Συνθήκες Συμμαχίας και Εγγύησης».[952]

Έχοντας ήδη αναφερθεί στην ανάπτυξη της τουρκικής στρατηγικής αναφορικά προς την Κύπρο, εκπονηθείσας εν είδει υπομνημάτων κατά το 1956 εντοπίζεται διά των ενεργειών της Άγκυρας, αξιοποιώντας ως όχημα τους Τουρκοκύπριους και τον θεσμικό τους ρόλο στην κρατική δομή η απαρχή εμπέδωσης των τουρκικών σχεδιασμών σε μια εφαρμογή τακτικών «σαλαμοποίησης»[953], δηλαδή μέσω μικρών βηματισμών και σταδιακών κινήσεων. Τούτο παραπέμπει αφενός στην προσπάθεια αποδόμησης της συνταγματικής δομής της κρατικής οντότητας διά της αποχώρησης των Τουρκοκυπρίων και παραλλήλως στην εμπέδωση των προϋποθέσεων μεταβολής του πολιτειακού πλαισίου από ενιαίο κράτος σε ομοσπονδιακό. Το τελευταίο εκφράζεται διά της αξίωσης γεωγραφικής διαίρεσης και ως εξ αυτού της δημιουργίας συμπαγούς εδαφικής περιοχής κατοικούμενης από αμιγείς εθνικούς πληθυσμούς.

Αναφορικά προς τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η Τουρκία προέβαλε τη θέση πως δεν διατηρούσε καμία δικαιοδοσία επί της βόρειας περιοχής της Κύπρου, καθώς αφενός δεν είχε προβεί σε προσάρτησή της, ούτε είχε εμπεδώσει μια πολιτική ή στρατιωτική κυβέρνηση εκεί. Αντ' αυτού στην τουρκική συλλογιστική η κυβέρνηση που υφίσταται στην κατεχόμενη περιοχή προέκυψε μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, γεγονός που δικαιολογεί ύπαρξη μη διεθνώς αναγνωρισμένη μεν, πλην όμως παραπέμπουσα σε δομή που ανταποκρίνεται στα κριτήρια κρατικής υπόστασης ή ιδιότητας κράτους. Σε τούτο το πλαίσιο υποστηρίζεται πως η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» ήταν υπεύθυνη και ασκούσε αποκλειστική δικαιοδοσία στην περιοχή, τόσο κατά το 1983 με τη μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας, όσο και πριν από αυτό με την παρουσία της TFSC.[954]

Η επιχειρηματολογία της Άγκυρας ως προς την παρουσία μιας σημαντικής στρατιωτικής δύναμης στο νησί εξηγούσε πως τούτη δεν σήμαινε πως η Τουρκία έχει οποιαδήποτε δικαιοδοσία, αλλά απλώς οι δυνάμεις της σταθμεύουν εκεί, πράγμα το οποίο συμβαίνει και σε άλλες περιοχές του κόσμου, στις οποίες ενδεχομένως να διατηρεί

---

[952] Γιάννου Κρανιδιώτη (1984) *Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960 – 1964*, σ. 63

[953] Cathal J. Nolan (2002) *The Greenwood Encyclopedia of International Relations: S-Z, Vol.4*, Greenwood Publishing, σ. 1461, J. P. D. Dunbabin (1994*) International Relations Since 1945: A History in Two Volumes, Volume 1*, Longman, σ. 67

[954] Περί του τουρκικού ομόσπονδου κράτους της Κύπρου βλ. Gillian M. White (1981) The Turkish Federated State of Cyprus: A Lawyer's View, *The World Today*, Vol. 37, No. 4, σ. 135-141, The Turkish Republic of Northern Cyprus-The Status of the two Communities in Cyprus (10 July 1990) Prof. Elihu Lauterpacht, C.B.E., Q.C., Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/chapter2.en.mfa, Cansu Akgun (2010) The case of TRNC in the context of recognition of states under international law, *Ankara Review*, Vol.1., σ. 7 – 18, Muhittin Tolga Özsaglam (2018) Limited Recognition and limited relations: TRNC, *Journal of Management and Economics Research*, Vol.16, σ. 314 - 328

στρατεύματα. Η τουρκική θέαση υποστήριζε πως εφόσον υφίσταται ένα κράτος, το οποίο έχει μια συνταγματική δομή και ασκεί δημόσια εξουσία, δεν θα πρέπει να αποδίδεται στην Τουρκία η ευθύνη των πράξεών του, συλλογιστική με την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαφώνησαν.[955]

Η λογική τους, που αντιστρατευόταν την τουρκική επιχειρηματολογία ήταν πως εφόσον υφίσταται στρατός και δεν μπορεί η Κυπριακή Δημοκρατία να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο, τότε η Τουρκία έχει δικαιοδοσία στη βόρεια περιοχή της Κύπρου.[956] Η επιχειρηματολογία του Δικαστηρίου δεν εστίασε απλώς και μόνο στην παρουσία του τουρκικού στρατού, αλλά στο γεγονός πως αυτή η παρουσία ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο επί των ατόμων και της ιδιοκτησίας. Σε αυτό το σκεπτικό θα πρέπει να καταγραφεί πως η ύπαρξη τουρκικού στρατού από τους Τουρκοκυπρίους θεωρείται ως δύναμη προστασίας και όχι ως κατοχικός στρατός, δηλαδή ως δύναμη που βρίσκεται στο νησί κατά τις πρόνοιες της Συνθήκης Εγγυήσεως.[957]

Συμπερασματικά, η τουρκική θέαση εξηγεί πως δεν θα πρέπει λόγω της παρουσίας τουρκικού στρατού και μόνο να θεωρηθεί πως η Τουρκία ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο σε όλες τις περιοχές και πτυχές της διοίκησης της βόρειας περιοχής της Κύπρου. Προς επίρρωση αυτού του σκεπτικού υποστηρίζεται πως «παρά το γεγονός της τουρκικής αναγνώρισης της ΤΔΒΚ ως ανεξάρτητο κράτος, η «Τουρκοκυπριακή διοίκηση» ή «αρχές» (και όχι η Τουρκία) έχουν συστηματικά υπάρξει αποδέκτες αιτημάτων και αξιώσεων. Οι νόμοι, ακόμη και εκείνοι

---

[955] Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απεφάνθη πως η Τουρκία ασκεί δικαιοδοσία στην κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου καταγράφοντας πως «It is of course true that the Court in the Loizidou case was addressing an individual's complaint concerning the continuing refusal of the authorities to allow her access to her property. However, it is to be observed that the Court's reasoning is framed in terms of a broad statement of principle as regards Turkey's general responsibility under the Convention for the policies and actions of the "TRNC" authorities. Having effective overall control over northern Cyprus, its responsibility cannot be confined to the acts of its own soldiers or officials in northern Cyprus but must also be engaged by virtue of the acts of the local administration which survives by virtue of Turkish military and other support. It follows that, in terms of Article 1 of the Convention, Turkey's "jurisdiction" must be considered to extend to securing the entire range of substantive rights set out in the Convention and those additional Protocols which she has ratified, and that violations of those rights are imputable to Turkey». Βλ. Case of Cyprus v. Turkey, (Application no. 25781/94), Judgment, Strasbourg, 10 May 2001, para.77. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59454%22]}

[956] Cyprus v. Turkey, 1978, Report of Commission (1983), at p.5, Loizidou v. Turkey (admissibility), 1991, at pp. 245-6, 32, Cyprus v. Turkey, 1978, at p. 149, 21, Cyprus v. Turkey, 1975, at p. 137, 10. The Commission noted that Turkish armed forces had 'entered the island of Cyprus, operating solely under the direction of the Turkish government and under established rules governing the structure and command of these armed forces including the establishment of military courts'. It found that these armed forces were 'authorized agents of Turkey' and that they brought ' any other persons or property in Cyprus within the jurisdiction of Turkey…to the extent that they exercised control over such persons or property'.

[957] Loizidou v. Turkey (Admissibility), 1991, at p.227, Cyprus v. Turkey, 1978, at p. 108

μιας εμπόλεμης κατοχής ή των υποτελών οργάνων που δεν μπορούν να θεσπιστούν, έχουν επίσης εφαρμοστεί από ξένα δικαστήρια».[958]

Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο απεφάσισε πως το τι συμβαίνει στην βόρεια περιοχή της Κύπρου αποδίδεται στην Τουρκία με δεδομένο τον έλεγχο που ασκεί σε αυτό το μέρος. Αυτό παραπέμπει σε ένα ακόμη ερώτημα ως προβολή στο μέλλον, το οποίο είναι εάν σε περίπτωση προσάρτησης των κατεχομένων, θα αποδοθούν στην Τουρκία όλες οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε περίπτωση δε που η Κυπριακή Δημοκρατία νομιμοποιήσει το κατεχόμενο τμήμα ως ανεξάρτητο κράτος, τότε οι παραβιάσεις θα εκπίπτουν; Σε περίπτωση ομοσπονδιακής διάρθρωσης του κράτους, ποιός θα είναι υπόλογος για τις παραβιάσεις και ποιός θα επωμιστεί το βάρος της αποκατάστασής τους;

[958] Stefan Talmon (1997) The Legal Consequences of (Non) Recognition: Cyprus and the Council of Europe στο *Aspects of Statehood and Institutionalism in Contemporary Europe* (επιμ. Malcolm D. Evans), International Law Forum II, Dartmouth, σ. 57 – 82 (σ. 69)

VI.Δ. Σεναριακές προβολές εν είδει εκτιμήσεων ως προς τη διευθέτηση του Κυπριακού

Εκ της ανωτέρω καταγραφείσας κατάστασης παρατίθενται εν συνεχεία ορισμένες υποθέσεις από συγγραφείς αναφορικά προς τα ενδεχόμενα, τα οποία προκύπτουν ως επιλογές διευθέτησης του ζητήματος. Συναφώς, ο Μιχάλης Σ. Μιχαήλ καταγράφει 3+1 σενάρια διευθέτησης, τα οποία παραπέμπουν σε Ενιαίο Κράτος, σε Ομοσπονδιακό Κράτος και σε Λύση Δύο Κρατών.[959]. Τα ενδεχόμενα είναι, στην οπτική του συγγραφέα, τα κάτωθι:

1. Η Κύπρος, επίσημα ή ανεπίσημα, ενώνεται / προσαρτάται, ως σύνολο ή μέρος της, με την Ελλάδα ή την Τουρκία.

2. Το παρόν στάτους κβο διατηρείται μέσα σε ένα πλαίσιο διαρκούς αστάθειας.

3. Η Κύπρος επανενώνεται σε μία μορφή ισχυρής ή χαλαρής ομοσπονδίας – ή σε κάτι ενδιάμεσο – ως αποτέλεσμα συμφωνημένης λύσης.

4. Προκρίνεται λύση βασισμένη σε «χαλαρή ομοσπονδία» δύο κρατών ή κάποια άλλη συνομοσπονδιακή διευθέτηση.

«Η ελληνοκυπριακή πρόσληψη του ενιαίου κράτους αναφέρεται μάλλον στην προ του 1974 εκδοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας παρά στην Κυπριακή Δημοκρατία του 1960. Συνεπώς, η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν επιβεβαίωνε τη νομιμοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως μιας δικής τους, βασισμένης στη δική τους εθνική ταυτότητα, πολιτειακής κατασκευής».[960] Επιπλέον, «η αποστροφή προς το Σχέδιο Ανάν και η αναθεωρημένη πρόσδεση στην Κυπριακή Δημοκρατία παραδόξως συγκλίνουν με το τουρκικό αίτημα της διχοτόμησης (taksim) και παράγουν μία κατάσταση, όπου η λύση δύο κρατών απειλεί να εκτοπίζει τη λύση ομοσπονδίας ως δεύτερη καλύτερη λύση».[961]

Ο ίδιος εκφράζει τη θέση πως σε μια σεναριακή προσέγγιση του μέλλοντος για την Κύπρο «δεν υπάρχει ως τώρα πραγματική μαρτυρία που να επιβεβαιώνει ότι η Τουρκία ή η Ελλάδα επιθυμεί προσάρτηση ολόκληρης της Κύπρου, ιδιαίτερα εφόσον καμία δεν θα ήθελε να φορτωθεί έναν πληθυσμό που με κανένα τρόπο δεν θα δεχόταν μια τέτοια κατοχή. Η προσάρτηση της βόρειας Κύπρου από την Τουρκία θεωρείται το πιο πιθανό από τα σενάρια προσάρτησης. Όμως μια τέτοια ριζοσπαστική εξέλιξη εμπερικλείει υψηλά επίπεδα έντασης

[959] Μιχάλης Σ. Μιχαήλ (2011) *Επίλυση της Κυπριακής Διένεξης. Διαπραγμάτευση της Ιστορίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 422 κ.έ.
[960] Μιχάλης Σ. Μιχαήλ (2011) *Επίλυση της Κυπριακής Διένεξης. Διαπραγμάτευση της Ιστορίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 428
[961] Μιχάλης Σ. Μιχαήλ (2011) *Επίλυση της Κυπριακής Διένεξης. Διαπραγμάτευση της Ιστορίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 429

και περιφερειακής αστάθειας. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, η Τουρκία θα προσθέσει ένα ακόμα εχθρικό σύνορο με την Ελλάδα και την Ε.Ε. με ένα μόνιμα εχθρικό πληθυσμό στο μαλακό της υπογάστριο».[962]

Ο Hugo Gobbi στο έργο του *Rethinking Cyprus* τάσσεται υπέρ της διχοτόμησης. Αιτιολογώντας σχετικώς την προσέγγισή του εξηγεί πως το να εμπεδωθεί ένα ομοσπονδιακό σύστημα στην Κύπρο, το οποίο να διακρίνεται από ισχυρή κυβέρνηση συνιστά ένα μάλλον απομακρυσμένο σενάριο με δεδομένη την ιστορική διαδρομή της Κύπρου και το συγκρουσιακό περιβάλλον που είχε αναπτυχθεί στο νησί και το οποίο δημιούργησε ένα κλίμα αμοιβαίας εχθρότητας και εν τοις πράγμασι ένοπλης αντιπαράθεσης.

Η Nathalie Tocci εξηγεί πως ένα πολιτικό σύστημα για να διατηρηθεί σε βάθος χρόνου θα πρέπει να στηρίζεται στον παράγοντα μιας κοινής ταυτότητας.[963] Η διαδικασία ενεργοποίησης ή καλλιέργειας μιας κοινής ταυτότητας θα επερχόταν προϊόντος του χρόνου και θα περιλάμβανε διάφορα στάδια και πρωτοβουλίες, κοινές ενέργειες και δράσεις, οι οποίες θα κατευθύνονταν περισσότερο στα ίδια τα άτομα και στη συμβολή τους προς ένα κοινό μέλλον.

Αναφορικά προς τα σενάρια για την ανατροπή της τουρκικής πολιτικής εις βάρος του ελληνισμού στην ανατολική Μεσόγειο ο Άγγελος Συρίγος εντοπίζει ορισμένα ενδεχόμενα, επί των οποίων θέτει προβληματισμούς ως προς την εφαρμογή τους και καταγράφει εν είδει σημείων πιθανά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα από μια ενδεχόμενη υλοποίηση εκάστου σεναρίου.[964] Τα ενδεχόμενα είναι:

1.Δημιουργία διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας

2. Αποδοχή των τετελεσμένων με δημιουργία δύο ανεξάρτητων κρατών

3. Η «μη λύση» ως λύση

4. Επανατοποθέτηση του Κυπριακού σε μηδενική βάση

5. Το «βελούδινο ημιδιαζύγιο» των δύο κυπριακών κρατών της «Κυπριακής Συμπολιτείας»

6. Η αλλαγή των δεδομένων λύσεως του Κυπριακού μετά το 2011.

Μετά την άκαρπη διάσκεψη που έλαβε χώρα στο Κραν Μοντανά, ο Αλέξης Ηρακλείδης προβαίνει σε μία ανασκόπηση των επιλογών που τίθενται ενώπιον της Κυπριακής

---

[962] Μιχάλης Σ. Μιχαήλ (2011) *Επίλυση της Κυπριακής Διένεξης. Διαπραγμάτευση της Ιστορίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 423
[963] Nathalie Tocci (2000) The "Cyprus Question": Reshaping Community Identities and Elite Interests within a Wider European Framework, Brussels, *Centre for European Policy Studies*, σ. 20 κ.έ.
[964] Άγγελος Μ. Συρίγος (2015) *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 774 - 778

Δημοκρατίας[965], θέτοντας ως ουσιώδη προβληματισμό το εάν το Κυπριακό «θα επιλυθεί με επανένωση ή με διαζύγιο (συναινετικό ή συγκρουσιακό) τώρα ή κάποτε στο μέλλον, ή αν δεν θα επιλυθεί ποτέ, πράγμα που θα σημάνει οριστικό συγκρουσιακό διαζύγιο χωρίς επιστροφή εδαφών».[966] Αυτές είναι:

1. Σχέδιο Α, που παραπέμπει στην εμπέδωση της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας

2. Σχέδιο Β, που στηρίζεται στη λογική ενός «βελούδινου διαζυγίου». Αυτό το σενάριο τίθεται σε περίπτωση που δεν ευοδωθεί το Σχέδιο Α. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αποτυπώνεται ως μια διαδικασία ανταλλαγής, όπου η Κυπριακή Δημοκρατία θα αναγνώριζε την κατεχόμενη περιοχή ως Τουρκοκυπριακό κράτος και θα εμπεδώνονταν εκ των πραγμάτων οι προϋποθέσεις για την οικοδόμηση μιας Κυπριακής Συνομοσπονδίας. Ως πρόταση το σενάριο αυτό είχε υποστηριχθεί και κατά το 1989.[967]

3. Σχέδιο Γ, το οποίο παρουσιάζει ένα, όπως χαρακτηρίζεται «ανταγωνιστικό διαζύγιο». Αυτός ο όρος εξηγεί πως εφόσον δεν υπάρξει επίλυση του Κυπριακού, προκύπτει διχοτόμηση με σταδιακή πορεία, το τέλος της οποίας να δρομολογεί μια κατεύθυνση, όπου η κατεχόμενη Κύπρος μπορεί να καταστεί ανεξάρτητο κράτος.

4. Σχέδιο Δ, θα ήταν εκείνο διά του οποίου το κατεχόμενο τμήμα θα καθίστατο μέρος της τουρκικής επικράτειας. Το Σχέδιο αυτό προϋποθέτει προσάρτηση της βόρειας περιοχής της νήσου από την Άγκυρα.

Ο Βαγγέλης Κουφουδάκης καταγράφει τρία, τόσο προβληματικά, όσο και επικίνδυνα σενάρια ως προς το μέλλον της Κύπρου, ιδιαιτέρως μετά την απόρριψη του Σχεδίου Αννάν από τους Ελληνοκυπρίους, τα οποία «έχουν παρουσιαστεί υπό το πρόσχημα της ανάγκης να τερματιστεί η τουρκοκυπριακή απομόνωση», όπου «κανένα από τα τρία δεν προϋποθέτει τη νομική αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» και τυχόν εφαρμογή κάποιου εξ αυτών θα παρέπεμπε σε μια συνθήκη διαιώνισης της κατοχής, της διαίρεσης της νήσου και εν τέλει της διχοτόμησης διά της παροχής αυτονομίας των κατεχομένων».[968] Τα σενάρια τούτα είναι:

---

[965] Αλέξης Ηρακλείδης (2018) *Εθνικά Θέματα και Εθνοκεντρισμός. Μια κριτική στην ελληνική εξωτερική πολιτική*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 64 - 72
[966] Αλέξης Ηρακλείδης (2018) *Εθνικά Θέματα και Εθνοκεντρισμός. Μια κριτική στην ελληνική εξωτερική πολιτική*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 67
[967] Γιάννης Βαληνάκης (1989) *Η Καθημερινή*, 23 Ιουλίου 1989
[968] Βαγγέλης Κουφουδάκης (2008) *Κύπρος: ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 120 - 126

1. Το Μοντέλο Έμερσον, που εκπονήθηκε από το Centre for European Policy Studies.[969] Ως περιεχόμενο αντανακλά τη λογική πως θα μπορούσε να γίνεται αντιληπτή η «Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου» ως «αυτόνομη πολιτική οντότητα της ΕΕ», που να αναπτύσσει εμπορικές και πολιτικές σχέσεις. Στην ίδια συλλογιστική κινείται και σχετική μελέτη του Ντοβ Λυντς του Institute for Peace, που αντιλαμβάνεται την «ΤΔΒΚ» διαθέτουσα μια de facto αυτονομία.

2. Το Μοντέλο Ταϊβάν[970], που στηρίζεται στην ανάπτυξη οικονομικών και εμπορικών σχέσεων της «ΤΔΒΚ» με άλλες χώρες.

3. Το Μοντέλο μιας «Περιοχής Ελεύθερου Εμπορίου του Κοσόβου», που αντανακλάται σε ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων, χωρίς αναγνώριση.[971]

Ως συμπερασματικές εκτιμήσεις υπό τον τίτλο: «Που βρισκόμαστε επί του εδάφους σήμερα στην Κύπρο και πιθανά μελλοντικά σενάρια», ο Ahmet Sozen, εν έτει 2007, εντοπίζει ορισμένα ενδεχόμενα αναφορικά προς την ύπαρξη και τη μετεξέλιξη ή την αναπροσαρμογή της κρατικής οντότητας στην Κύπρο, με ή χωρίς την προοπτική διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος.[972] Σε μια σχετική κατάταξη, όπου το αξιολογικό κριτήριο της διάταξης των ενδεχομένων είναι η προτίμηση από κάθε εκάστη κοινότητα, παρουσιάζει ένα διάγραμμα, το οποίο αποτυπώνεται κατωτέρω και όπου γίνεται αντιληπτή μια κατά τον συγγραφέα «υφέρπουσα απόκλιση» αναφορικά προς τις προτιμήσεις.

Στην οπτική του Sozen, η ελληνοκυπριακή πλευρά αντιλαμβάνεται ως την πλέον πρόσφορη και δυνητικά επιτεύξιμη επιλογή σεναρίου μια συνθήκη, που προσδιορίζεται ως όσμωση[973].

---

[969] Michael Emerson (2004) Welcome to Northern Cyprus – autonomous entity of the European Union, *Euractiv*, 15 Νοεμβρίου 2004. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/welcome-to-northern-cyprus-autonomous-entity-of-the-european-union/, Michael Emerson (2004) European Neighborhood Policy: Strategy or Placebo?, *CEPS Working Document*, No.215/ 2004, Centre for European Policy Studies. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.files.ethz.ch/isn/29124/215_European%20Neighbourhood%20Policy.pdf

[970] Άγγελος Μ. Συρίγος (2005) *Οι κληρονομιές του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 440 - 459

[971] Van Coufoudakis (2010) Cyprus.The referendum and its aftermath, *Cyprus Review*, σ. 67 - 82

[972] Ο συγγραφέας σε μεταγενέστερες αναφορές του (2015) παρουσιάζει την επιλογή της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας ως τη δεύτερη καλύτερη επιλογή ή προτίμηση και των δύο πλευρών. Βλ. Ahmet Sozen (2015) Blending idealism with pragmatism στο *Resolving Cyprus. New Approaches to Conflict Resolution* (επιμ. James Ker – Lindsay), I. B. Tauris, σ. 245 – 253, Ahmet Sozen (2012) Heading towards the defining moment in Cyprus: Public opinion vs Realities on the ground, *Insight Turkey*, Vol.14, No.1, σ. 109 - 129

[973] Ο όρος αυτός εντοπίζεται στην ομιλία του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσσου Παπαδόπουλου στις 18 Σεπτεμβρίου 2005. Διά του αποσπάσματος εκ της ομιλίας, καθίσταται ευκρινής η συλλογιστική, στην οποία οριοθετείται η έννοια όσμωση. "In establishing the new constitutional and institutional set-up we should avoid artificial structures that will require an abnormally long transitional

1. Όσμωση. Η έννοια αυτή εξηγείται από το γεγονός της συνέχισης της ύπαρξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, στην οποία εκ των πραγμάτων οι Ελληνοκύπριοι θα συνιστούν τον κυρίαρχο παράγοντα της κρατικής οντότητας, όπου κατά τρόπο προοδευτικό θα προσχωρήσουν οι Τουρκοκύπριοι ως άτομα. Σε αυτή την οπτική το καθεστώς που θα απολαμβάνουν οι Τουρκοκύπριοι θα είναι εκείνο των πολιτών του κράτους και όχι μιας ιδιαίτερης ομάδας με πολιτική ισότητα ή συγκεκριμένα κοινοτικά δικαιώματα.

2. Status Quo. Η δεύτερη επιλογή παραπέμπει σε συνέχιση της υφιστάμενης κατάστασης ως έχει.

3. Μόνιμος διαχωρισμός / διαζύγιο. Αυτό θα μπορούσε να πραγματωθεί διά της απόδοσης συγκεκριμένων εδαφών, που εν προκειμένω κατέχονται. Το σχήμα αυτό αποδίδεται ως έδαφος για ειρήνη (land for peace).

4. Ομοσπονδία κατά το πρότυπο του Σχεδίου Ανάν. Μια τέτοια συνθήκη στηρίζεται σε ένα διζωνικό μοντέλο ως προς την εδαφική και δικοινοτικό ως προς την συνταγματική πτυχή, με παράλληλη εμπέδωση της πολιτικής ισότητας, όπως τούτη μπορεί να ερμηνεύεται από το εκάστοτε μέρος, και διαμοιρασμού της εξουσίας

Αντιστοίχως, σε μια κατάταξη προτιμήσεων αναφορικά προς τις επιλογές των Τουρκοκυπρίων, ο Sozen επισημαίνει πως τούτες διαμορφώνονται σε ένα διαφοροποιημένο σχήμα, το οποίο κατευθύνει προς διαφορετικές στοχεύσεις. Αυτές συνοψίζονται ως εξής:

1. Ομοσπονδία κατά το πρότυπο του Σχεδίου Ανάν.

2. Μόνιμος διαχωρισμός / διαζύγιο.

3. Status Quo.

4. Όσμωση.

Ως εναλλακτικά σενάρια σε μια διάταξη από το πλέον πιθανό μέχρι και το πλέον απομακρυσμένο παρουσιάζονται τέσσερις εκτιμήσεις. Κατωτέρω παρατίθενται οι εκτιμήσεις, συνοδευόμενες από το σκεπτικό που διακρίνει την κάθε μία.

---

period to be absorbed by the people and the institutions at a great socio-economic cost. We visualize that seeking a settlement will increasingly centre on and fall under the establishment of a functional, working democracy that does not require exceptionally taxing efforts for basic governance. We also visualize that with Cyprus's membership of the European Union taking solid root, a settlement would encompass an integration of the currently occupied area to the characteristics of a European society and the standards of the acquis communautaire in full harmony with the rest of the island, and leading to a process of osmosis there". Βλ. 11th plenary meeting, 18 September 2005, Sixtieth session, General Assembly, A/60/PV.11, σ. 12 - 13. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/556604?ln=en

1. Δομικό αδιέξοδο τύπου Ταϊβάν.

   Η εκδοχή αυτή κρίνεται ως πραγματιστική δεδομένων των συνθηκών που υφίστανται στη νήσο και δη επί του εδάφους. Η οπτική αυτή αντιλαμβάνεται πως οι κατεχόμενες περιοχές θα εξακολουθήσουν να υφίστανται υπό την ιδιότητά τους ως μη αναγνωρισμένο κράτος, πλην όμως επιτελώντας λειτουργίες με εκείνες που προσομοιάζουν προς τις των κρατικών οντοτήτων. Ως αναμενόμενη συνθήκη θα ήταν μια προοδευτική άρση περιορισμών και αυτού που εκλαμβάνεται ως «απομόνωση», όπου το τέλμα αυτής της πορείας θα μπορούσε να ειδωθεί ως η αναγνώριση.

2. Το συναινετικό Status Quo.

   Το σενάριο αυτό και πάλι λαμβάνει υπόψη του τις πραγματικότητες επί του εδάφους, αλλά και τη διαδικασία των συνομιλιών[974], εκκινούσες από τη συλλογιστική περί της οριοθέτησης του περιγράμματος λύσης βάσει των παραμέτρων της πολιτικής ισότητας, της διζωνικότητας, της δικοινοτικότητας και της εμπέδωσης τεχνικών επιτροπών, επιφορτισμένων με τη διαχείριση προβλημάτων καθημερινής υφής, ομάδων εργασίας για επί της ουσίας ζητήματα και εφαρμογής μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Όπως εξηγεί ο συγγραφέας «εάν μία τέτοια διαδικασία μπορεί να εκκινήσει και να διατηρηθεί, τότε ο μη συνεργατικός τρόπος σχέσεων (status quo) θα μπορούσε να μετασχηματιστεί σε μια συνεργατική εκδοχή, η οποία να οδηγήσει είτε σε λύση ομοσπονδιακή, όπως περιγράφεται στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών ή σε ένα «φιλικό διαζύγιο κατά το πρότυπο της Τσεχοσλοβακίας» μέσω μιας ελεύθερης και αμοιβαίας συναίνεσης των δύο πλευρών».[975]

---

[974] Αναφορικά προς τη διαδικασία των συνομιλιών σημειώνεται πως σε εκείνη τη δεδομένη στιγμή στηριζόταν στη συμφωνία των δύο πλευρών, η οποία επιτεύχθηκε στις 8 Ιουλίου 2006 μεταξύ του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσσου Παπαδόπουλου και του Τουρκοκύπριου ηγέτη, Μεχμέτ Αλί Ταλάτ. Η εν λόγω Συμφωνία αποτυπώνει το περιεχόμενο δήλωσης του Ibrahim Gambari, Βοηθού του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Η Συμφωνία συνιστά μια δέσμη πέντε αρχών, σύμφωνα με τις οποίες η επανένωση της νήσου θα στηρίζεται στη διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία και στην πολιτική ισότητα, στην εκτίμηση πως το status quo είναι απαράδεκτο, στη δέσμευση για συνολική συμφωνία, στο γεγονός πως υφίσταται «Συμφωνία για άμεση έναρξη διαδικασίας, η οποία θα διαλαμβάνει δικοινοτική συζήτηση θεμάτων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή του λαού και, ταυτόχρονα, εκείνων που αφορούν ουσιαστικά θέματα, και τα δύο εκ των οποίων θα συμβάλουν σε μια συνολική διευθέτηση», στην εμπέδωση ενός κλίματος «καλής ατμόσφαιρας» και υιοθέτησης μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης, στη σύσταση και θεσμοθέτηση τεχνικών επιτροπών από εμπειρογνώμονες εκ των δύο πλευρών. Βλ. Συμφωνία 8ης Ιουλίου 2006. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%208%CE%B7%CF%82%20%CE%99%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85%202006.pdf

[975] Ahmet Sozen (2007) Conclusion: Where we are on the ground in Cyprus today and probable future scenarios στο *Reflections on the Cyprus Problem: A Compilation of Recent Academic Contributions* (επιμ. Ahmet Sozen), Cyprus Policy Center, σ. 191 - 197 (σ. 194)

3. Συναινετικό Διαζύγιο (ή Διχοτόμηση) κατά το πρότυπο της Τσεχοσλοβακίας

   Η εκδοχή αυτή ενέχει ως πυρηνικό στοιχείο την αμοιβαία αναγνώριση των μερών και την περαιτέρω πορεία τους κατά τρόπο που να μην παρουσιάζει σημεία τριβής.

4. Συγκρουσιακό Διαζύγιο κατά το πρότυπο της Γιουγκοσλαβίας

   Η ως άνω εκδοχή κρίνεται ως απευκταία, εμπεριέχουσα το στοιχείο της αντιπαράθεσης και δυνητικά της ένοπλης βίας, αλλά και της δυνητικής εμπλοκής και εξωτερικών πολιτικών κέντρων, όπως της Άγκυρας.

Ως καταληκτικές σκέψεις ο συγγραφέας υποστηρίζει πως μια μέση λύση είναι η πλέον αναμενόμενη, διά της οποίας θα ήταν δυνατό να «μετασχηματιστεί η μη συνεργατική ατμόσφαιρα στην Κύπρο και επομένως σταδιακά να διαμορφωθεί ο δρόμος για μια συνολική λύση στο μέλλον»[976]. Μια τέτοια προοδευτικά διαμορφούμενη πορείας λύσης, δηλαδή, κατά τον Sozen, μια «μεταβατική λύση πριν τη συνολική λύση», θα έπρεπε προκειμένου να καταστεί εφικτή να εύρισκε την ανταπόκριση της διεθνούς κοινότητας, όπου η τελευταία θα μπορούσε να ασκήσει κάποιας μορφής πίεση προς την ελληνοκυπριακή πλευρά, απλώς και μόνον διά της άρσης των περιορισμών και της «απομόνωσης» των Τουρκοκυπρίων ή διά της προβολής ενός μέλλοντος για τη νήσο, το οποίο θα παρέπεμπε σε συνθήκες μόνιμης διαίρεσης, χωρίς σχετικά ανταλλάγματα. Επί της ίδιας συλλογιστικής μιας μέσης λύσης ή άλλως «τμηματικής προσέγγισης»[977] προσεγγίζει την περίπτωση της Κύπρου και ο συγγραφέας, Erol Kaymak.

[976] Ahmet Sozen (2007) Conclusion: Where we are on the ground in Cyprus today and probable future scenarios στο *Reflections on the Cyprus Problem: A Compilation of Recent Academic Contributions* (επιμ. Ahmet Sozen), Cyprus Policy Center, σ. 194 - 195

[977] Erol Kaymak (2015) Adopting a Piecemeal Approach στο *Resolving Cyprus. New Approaches to Conflict Resolution* (επιμ. James Ker – Lindsay), I. B. Tauris, σ. 134 - 142

VII.Ε. Συμπερασματικές συναγωγές

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάστηκε μια καταρχήν ερμηνευτική αποσαφήνιση του όρου ομοσπονδία και συνομοσπονδία και χαρακτηριστικών, τα οποία διαφοροποιούν ως πρακτική εφαρμογή τις δύο έννοιες. Κατεγράφη συναφώς το διαφοροποιητικό στοιχείο των δύο, το οποίο εμφαίνεται αφενός κατά τρόπο ποσοτικό και αφετέρου κατά τρόπο ποιοτικό. Συναφώς, η ομοσπονδία παραπέμπει σε ένα κράτος και συνιστά τρόπο, έκφραση, μορφοποιημένη εκδοχή της οργάνωσής του, δηλαδή παραπέμπει σε μια συνθήκη ενδοκρατική που οριοθετείται ως ένωση μερών και όπου υφίσταται ενιαία κυριαρχία και ομοσπονδιακό σύνταγμα. Στον αντίποδα, η συνομοσπονδία εκφράζει κράτη, συνεπώς πλήθος και αποτυπώνεται και πάλι ως ένωση, αλλά εκ των πραγμάτων διακρατική. Επομένως, η συζήτηση λαμβάνει υπόψη της πλήθος κρατών, με θεσμικά κατοχυρωμένες και συνταγματικά προσδιορισμένες αρμοδιότητες, διακριτές κυριαρχίες, αλλά και το δεδομένο πως η δρομολόγηση πολιτικών και αποφάσεων θα πρέπει να στηρίζεται σε μια συνθήκη ομοφωνίας των πολιτικών οντοτήτων. Επίσης, επεξήγηση δόθηκε ως προς τη διάκριση μεταξύ του ενιαίου και του ομοσπονδιακού κράτους.

Ως εκ τούτου, κύριο ερώτημα της ενότητας υπήρξε ο τρόπος οργάνωσης ενός ομοσπονδιακού κράτους, όπου ως εκ της εν λόγω γνώσης προκύπτει και το πώς, δηλαδή βάσει ποιών δεδομένων, το υπό αναφορά κράτος δύναται ή εν τέλει προκρίνει για τη θεμελίωσή του το ομοσπονδιακό μοντέλο. Τούτο αρθρώνεται επί του διαλόγου και της εν γένει διαπραγματευτικής διαδικασίας μεταξύ των μερών. Η αποτύπωση της διαδικασίας της ομοσπονδίας στην υπό αναφορά περίπτωση είναι ενδιαφέρουσα, στον βαθμό που ενώ σε μια δεδομένη στιγμή γινόταν αντιληπτή ως το κατεξοχήν όχημα, το οποίο θα οδηγούσε στη διχοτόμηση της νήσου, εν συνεχεία κατέστη, όχι απλώς μια προοπτική, αλλά το βασικό διακύβευμα και η στρατηγική στόχευση της ίδιας πλευράς, που εξέφραζε εναντίωση στην ομοσπονδία, όχι τακτικής, αλλά υπαρξιακής υφής.

Συνεκδοχικά, στην περίπτωση της Κύπρου, λαμβάνοντας υπόψη τις κατασκευές δεδομένων επί του εδάφους, αλλά και εν γένει την εξ' αυτού προβληματική, οριοθετείται αφενός και περιορίζεται αφετέρου το διάγραμμα της συζήτησης, αφού «συνάδει» προς πραγματικότητες που είναι αποτέλεσμα καταναγκασμού, μη συνάδουσες προς τις πραγματικότητες των ομοσπονδιακών συστημάτων και τις πρόνοιες του διεθνούς δικαίου. Αυτό αποτυπώνεται στην ίδια τη συζήτηση σε επίπεδο διαδικασίας, αλλά και ουσίας.

Η καταγραφή εστίασε στις αρχές εν είδει αναγκαίων προϋποθέσεων, που διέπουν και διατρέχουν ως πυρηνικό γνώρισμα τα ομοσπονδιακά συστήματα. Οι αρχές τούτες

εκλαμβάνονται ως συνθήκες, που κρίνεται επωφελές και ενίοτε αναγκαίο να προϋπάρχουν σε έναν χώρο, προκειμένου να είναι λυσιτελής η ομοσπονδοποίησή του. Κυρίαρχο γνώρισμα της ομοσπονδίας είναι ο παράγων της συναίνεσης των μερών, δηλαδή της αμοιβαίας, εθελούσιας προσέγγισης, όπου η συνθήκη αυτή καλλιεργεί την αναγκαία πολιτική βούληση και εν συνεχεία εκβάλλει στην ομαλή και αδιάσπαστη λειτουργία της κρατικής οντότητας, πρωτίστως διά της αφομοίωσης του αισθήματος και της αναγκαιότητας για ανάπτυξη και απρόσκοπτη παράταση της συνοίκησης. Ως εκ τούτου, η συγκατάνευση και η συγκατάθεση των μερών συνιστά στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ, όπου η εκούσια διάσταση, ήτοι η μη εκπορευόμενη άνωθεν ή έξωθεν διαδικασία συμπόρευσης μερών εκβάλλει εν τέλει και στην πραγματική έννοια της ελευθερίας. Έτερο στοιχείο των ομοσπονδιακών συστημάτων, εκ της φύσεως και της δομής τους, είναι η αποκέντρωση.

Η ενότητα πραγματεύθηκε ορισμένα δεδομένα, τα οποία εκλαμβάνονται ως κρίσιμοι παράγοντες που επεξηγούν και προσδιορίζουν την ενότητα της ομοσπονδίας, αλλά και πως υφιστάμενες ιδιαιτερότητες ή και ασυμμετρίες θα μπορούσαν να εκληφθούν ως στοιχεία που απομακρύνουν από την εμπέδωση κρατικής ή εθνικής ταυτότητας μέσα από διαδικασίες καθημερινής συνύπαρξης των ατόμων, εκλαμβανομένων κατεξοχήν ως συνιστωσών μονάδων του ομοσπονδιακού λαού και εκ δευτέροις ως μελών ομάδων, κοινωνικών και πολιτικών σχηματισμών.

Τούτοι εκκινούν ως συλλογιστική από την αντίληψη της ταυτότητας, εν προκειμένω της εθνικής ή της κρατικής, και αναπτύσσονται ως συντεταγμένες, που μπορούν να προσλάβουν ενίοτε και φυγόκεντρο χαρακτήρα, λειτουργώντας ακόμη και διασπαστικά. Ως τέτοιοι παράγοντες κρίνονται οι διαφοροποιήσεις στη θρησκεία, στη γλώσσα, στην αντίληψη του έθνους. Επιπλέον, εάν στο πλαίσιο της ομοσπονδίας υφίσταται το αίσθημα εκ μέρους μιας ομάδας ή μιας εκλαμβανόμενης ως μειονότητας περί ιδίου οφέλους ή συμφέροντος, σε οικονομικό ή κοινωνικό επίπεδο, εν αντιθέσει προς το του συνόλου, τότε είναι δυνατόν να επιτείνεται η ανάπτυξη αιτημάτων που δεν συγκλίνουν με τα της πλειοψηφίας. Εάν δε οι εθνικές ή άλλες μειονότητες που υφίστανται ως μέρος του ομοσπονδιακού λαού είναι εγκατεστημένες σε μια συμπαγή γεωγραφική, εδαφική ενότητα, σαφώς ως προϊόν καταναγκασμού, πιθανόν τούτο να λειτουργεί σε αντίθεση προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες.

Ενδιαφέρον δεδομένο, που λαμβάνεται υπόψη, τόσο ως θεωρητικό υπόβαθρο, όσο και ως πρακτική εφαρμογή, είναι ο εντοπισμός και η καταγραφή διπολικών ομοσπονδιών, αλλά και εν γένει η ανάπτυξη της δυναμικής και των ενδοκρατικών σχέσεων, όταν υφίσταται το στοιχείο του δυισμού. Πολλώ δε μάλλον όταν και εφόσον ο δυισμός συνιστά κατασκευή έξωθεν επιβληθείσα. Μια τέτοια καταγραφή της ιστορικής πορείας είναι δηλωτική του εάν

και σε ποιό βαθμό, αλλά και ποιό έξωθεν του κράτους, πολιτικό κέντρο εξυπηρετείται και διατηρεί συμφέροντα από την εμπέδωση του ομοσπονδιακού συστήματος στην Κύπρο, αλλά και ποιό κράτος θα έθετε ως υπαρξιακή προϋπόθεση τη διατήρηση και μακροημέρευση της ομοσπονδίας, δηλαδή μιας διαδικασίας, όπου δεν θα υφίσταντο τριγμοί στις σχέσεις του με άλλα κράτη ένεκα της Κύπρου, καθώς ένα τέτοιο ενδεχόμενο, με βάση την παράμετρο της ισχύος και τις ιστορικές διαδραματισθείσες συνθήκες, κατεγράφη ως εξαιρετικά επιζήμιο για τη συνοχή του, τη δημοκρατική οργάνωσή του και την ασφάλεια των μειονοτικών πληθυσμών, που διαβιούσαν στα εδάφη γειτονικών χωρών.

Στη διαδρομή που ακολουθεί το σκεπτικό της ενότητας για τη συλλογή σχετικών αναφορών παρατίθενται περιπτώσεις ομοσπονδιών, που ενέχουν διπολικά ή άλλως διπεριφερειακά γνωρίσματα. Οι περιπτώσεις αυτές οριοθετούνται σε έναν ορίζοντα παρελθόντος και όχι σε ενεστώτα χρόνο, γεγονός που είναι αφ' εαυτού σε κάποιο βαθμό δηλωτικό. Με έναν τέτοιο φακό εξετάζεται και το γεγονός πως δεν υφίστανται στον κόσμο επί του παρόντος συνομοσπονδίες. Παραδειγματικές αναφορές που καταδεικνύουν την τάση των συνομοσπονδιών προς μεγαλύτερη ενότητα και εν τέλει σύμπηξη ομοσπονδίας είναι εκείνες των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, της Γερμανίας και της Ελβετίας. Η τελευταία κατ' όνομα αποκαλείται συνομοσπονδία, ουσία όμως λειτουργεί κατά το πρότυπο της ομοσπονδίας.

Αναφορικά προς την υπό μελέτη κρατική περίπτωση παρατίθενται σχετικές αναφορές στην παρούσα ενότητα, όχι για το πώς προέκυψαν οι χωρικές προϋποθέσεις ομοσπονδοποίησης[978], αλλά για το πώς η έννοια τούτη αναπτύσσεται ως σκεπτικό συνυφασμένο προς τη διζωνικότητα, η οποία ενέχει ως αξονικό της σημείο τάσεις διαμελισμού και διαχωρισμού. Τούτο δε ανταποκρίνεται ως προβληματισμός σε σχέση προς το υπό συζήτηση ομοσπονδιακό σχήμα για την Κύπρο, καθώς η αντίληψη περί ύπαρξης συνόρων, υπό την έννοια των διοικητικών συνόρων των ομοσπόνδων πολιτειών είναι ικανή να αντιστρατεύεται την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων ως μελών του ομοσπονδιακού λαού. Τοιουτοτρόπως, τίθεται ως ενδεχόμενο η διάσπαση της ενότητας του χώρου και εν τέλει του κράτους διά της αποστέρησης των ατόμων από την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο ή φυσιογνωμικό χαρακτηριστικό των κρατών, το οποίο σε κάθε περίπτωση λειτουργεί κατά τρόπο ενοποιητικό είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών των πολιτών του ανεξαρτήτως ύπαρξης οποιωνδήποτε διακρίσεων ένεκα φυλής, θρησκείας, εθνότητας, κοινωνικής τάξης. Υπ' αυτή την οπτική εγγενές στοιχείο και του ομοσπονδιακού συστήματος

[978] Βλ. Κεφάλαιο V.

με σαφώς συγκλιτικό και ενοποιητικό χαρακτήρα είναι η προβολή, διασφάλιση και εμπέδωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Βάσει του ως άνω σκεπτικού η εισαγωγή του εννοιολογικού υποβάθρου και των σχετικών προς τούτο ερμηνευτικών αποτυπώσεων εκβάλλει σε θεμελιώδη ερωτήματα, τα οποία τοποθετούν τη συζήτηση, όπως τούτη εκκινεί εκ της προηγούμενης ενότητας, διαχέεται δε στην παρούσα και ακολουθεί στην επόμενη ως πρακτική αντανάκλαση στο πλαίσιο της διαπραγματευτικής διαδικασίας για την εμπέδωση ενός ομοσπονδιακού συστήματος στην Κύπρο. Ένα εκ των ερωτημάτων που αντλούνται εκ της ιστορικής πορείας της ομοσπονδοποίησης του χώρου στην κυπριακή περίπτωση και της κατασκευής της διζωνικότητας είναι εάν το άτομο θα πρέπει να διεκδικεί ή να αρκείται στην απόλαυση τριών μόνο ελευθεριών, ήτοι της ελευθερίας απόκτησης περιουσίας, της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελευθερίας διακίνησης.

Η ίδια η έννοια της διζωνικότητας, όπου στην κάθε ζώνη θα υφίστανται συμπαγείς, εθνικά ομοιογενείς πληθυσμοί, με περιορισμούς και αποκλίσεις από την απόλαυση ελευθεριών για τον εκάστοτε πολίτη, θέτουν σε αμφισβήτηση το ίδιο το περίγραμμα, αλλά και την ουσία του ομοσπονδιακού οικοδομήματος. Πέραν τούτου, στον ίδιο ορίζοντα είναι ιδωμένη η αναγκαιότητα προάσπισης των ανθρωπίνων και ατομικών δικαιωμάτων αναφορικά προς το ζήτημα της επιστροφής των προσφύγων. Το εν λόγω ζήτημα συνδέεται άρρηκτα και θεμελιωδώς με την αποστέρηση απόλαυσης δικαιωμάτων σε σημαντική μερίδα των πολιτών του κράτους, το οποίο εγγράφεται ως συνθήκη εμπεριέχουσα ως πυρηνικό γνώρισμα τη δομική βία. Επιπλέον, η απόλαυση των ελευθεριών από τον κάθε πολίτη, χωρίς εξαιρέσεις και ποσοστώσεις, απομειώνει το ενδεχόμενο σε βραχύ διάστημα χρόνου ή σε μια δεδομένη στιγμή σε μελλοντικό ορίζοντα, να προκύψουν τέτοιες τάσεις, που να δρομολογούν ενέργειες από τα μέρη προς την κατεύθυνση της απόσχισης. Εκ των πραγμάτων δε, εφόσον δεν θα επιβάλλεται στο διηνεκές ως συνταγματικά κατοχυρωμένη ρήτρα η ύπαρξη πλειοψηφιών, διαδραματιζομένων στο δημοκρατικό πλαίσιο, με εθνικές αναφορές σε μια συγκεκριμένη ζώνη, η ίδια η απόσχιση θα απομακρύνεται ad hoc και κατά τρόπο πρακτικό. Συναφώς, μια τέτοια στρατηγική ως στόχευση θα υφίστατο ως ικανή για την εμπέδωση της ομοσπονδίας σε βάθος χρόνου;

Διά των ανωτέρω, επεξηγείται πως οι προϋποθέσεις που υφίστανται επαναπροσδιορίζουν το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών σε επίπεδο εγγενών διακρίσεων. Η ίδια η ύπαρξη γεωγραφικών συνόρων, τα οποία σχηματίζουν δύο περιφέρειες, δύο ομόσπονδα κρατίδια και αποτυπώνονται ως διζωνικότητα αποστερεί από τον πολίτη την απόλαυση των δικαιωμάτων του, απαγορεύοντας επί παραδείγματι την ελεύθερη εγκατάσταση και μη επιτρέποντας την επιστροφή στη γη, εκ της οποίας βιαίως

εκπατρίστηκε. Το θεσμικό συγκείμενο, όπως τούτο αντλείται εκ του περιγράμματος διαπραγμάτευσης προϋποθέτει μια διαδικασία, όπου διαδοχικές κρατικές ηγεσίες θέτουν ως κορωνίδα του διαλόγου τη θεσμικά κατοχυρωμένη καταναγκαστική και εθελούσια αποποίηση δικαιωμάτων. Επί παραδείγματι, κάθε δημοκρατικά οργανωμένη πολιτεία επιτρέπει στους πολίτες της να επιλέγουν ελευθέρως και ακώλυτα που επιθυμούν να εγκατασταθούν, να εργαστούν, να διαμορφώσουν τη ζωή τους, υφιστάμενοι αντιστοίχως τις υποχρεώσεις που προκύπτουν ένεκα της διαμονής και εργασίας τους σε έναν χώρο. Τοιουτοτρόπως, η απόλαυση των δικαιωμάτων, όχι μόνο δημιουργεί το αίσθημα της καθημερινής ελευθερίας, αλλά πραγματώνει ουσία τη μη υφιστάμενη διακρίσεων, πολιτεία. Αντανάκλαση ενός τέτοιου σκεπτικού είναι η καταξίωση της έννοιας της ισονομίας, της ισότητας των ατόμων και της εμπέδωσης της ενότητας του ομοσπονδιακού χώρου διά της καθολικότητας της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων.

Ακολουθώντας την ως κατεύθυνση, η περίπτωση της Κύπρου διά της διζωνικότητας εμπεδώνει ένα εκ διαμέτρου αντίθετο σκεπτικό, γεγονός που συνιστά και την ειδοποιό διαφορά μεταξύ των ομοσπονδιακών συστημάτων και των δομικών παραμέτρων του εγχειρήματος που επιχειρείται στην Κύπρο, το οποίο θέτει προβληματισμό ως προς το πώς είναι δυνατόν το ομοσπονδιακό μοντέλο για το νησί να είναι το προϊόν συγκερασμού της ταυτόχρονης απόλαυσης και της στέρησης δικαιωμάτων των πολιτών και να συνυφαίνεται προς ένα κανονικό, δημοκρατικά δομημένο κράτος. Η ως άνω συνθήκη προϊούσας δομικής βίας καταγράφει εκ προοιμίου μια πορεία αντιθετική προς τη σύγκλιση πολιτικών και την ενότητα, εμπεριέχουσα σπέρματα αποσχιστικών τάσεων.

Σε ένα τέτοιο σκεπτικό παρατίθεται η προϋπάρξασα συνθήκη, με δεδομένο δε το ενιαίο του κράτους της Κύπρου, όπου παρά τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη ρήτρα περί απαγόρευσης απόσχισης, τούτη επήλθε, εμπεδώνοντας τις συνθήκες για ομοσπονδοποίηση του χώρου. Εξ' αυτού, αλλά και ως ένα εκ των ενδεχομένων που υφίστανται ως συνυφασμένα με τα ομοσπονδιακά συστήματα, γίνεται αναφορά σε άλλες διπολικές, διπεριφερειακές δομές, οι οποίες δεν μπόρεσαν να διατηρήσουν την ενότητά τους, καταλήγοντας στην απόσχιση. Η καταγραφή αυτή, εφόσον το ζήτημα που πραγματεύεται εν συνόλω η μελέτη αναφέρεται στο κράτος, ευθέως κατευθύνει προς τον συλλογισμό του τι είναι δυνατόν να εκδηλωθεί σε περίπτωση διάλυσης μιας ομοσπονδίας;

Μια προοδευτική και ευκρινώς απαισιόδοξη οπτική ενός τέτοιου ενδεχομένου θα μπορούσε να εκβάλει σε ένα σχήμα, όπου το μέρος, το οποίο αποσχίσθηκε, ένεκα διαφόρων παραγόντων, δεδομένων, περιφερειακών ισορροπιών και διεθνοπολιτικών εξελίξεων, να αποζητήσει και εν τέλει να εκλάβει μιας κάποιας μορφής ευνοϊκή μεταχείριση από τη διεθνή κοινότητα. Αυτό, εφόσον η θεωρητική υπόθεση αναφέρεται σε κράτη, θα μπορούσε να

σημαίνει ακόμη και το ενδεχόμενο νομιμοποίησης του ομόσπονδου κρατιδίου και μιας συνθήκης μετεωρισμού του άλλου ομόσπονδου κρατιδίου, μιας προοπτικής αναγνώρισης και των δύο ομοσπόνδων κρατιδίων ως κρατών, της μη αναγνώρισης κανενός εκ των δύο ομοσπόνδων κρατιδίων ως υποκειμένων διεθνούς δικαίου και συνέχισης ή παράτασης μιας κατάστασης διαρκούς αδιεξόδου και συγκρουσιακής σχέσης μεταξύ των μερών. Το σκεπτικό αυτό εδράζεται σε μια αναστροφή της νομιμοποίησης της κυπριακής κυβέρνησης από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, κατάσταση, που θα μπορούσε να διαλύσει το κρατικό οικοδόμημα, το οποίο υφίσταται στο παρόν. Σε έναν τέτοιο συλλογισμό τίθενται προς συζήτηση, όπως θα αναδειχθεί στην επόμενη ενότητα, δύο σχήματα, που παραπέμπουν, κατά την εκτίμηση της γράφουσας σε πιθανές σεναριακές εκδοχές περί του κράτους της Κύπρου.

Κεφάλαιο Έβδομο: Ομοσπονδιακός εσωτερικός μετασχηματισμός και διακρατική ένωση ανεξαρτήτων υποκειμένων διεθνούς δικαίου

Ως πρώτη εκδοχή παρουσιάζεται η εμπέδωση Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας στην Κύπρο και καταγράφεται η διαδρομή που ακολουθήθηκε για την προώθησή της σε έναν ορίζοντα πεντηκονταετίας, διαδρομή, που συνυφαίνεται προς τους τουρκικούς σχεδιασμούς επί της νήσου. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη μια παραμετροποίηση των υπό συζήτηση δεδομένων, επιχειρείται να στοιχειοθετηθεί το τι περιλαμβάνει ο όρος Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία και πώς τούτο αναμένεται να αντανακλάται στην εσωτερική διάρθρωση της κρατικής οντότητας, αλλά και στις εξωτερικές της εγγενείς δεσμεύσεις. Εν συνεχεία, η καταγραφή στοχεύει στο να ερμηνεύσει κατά πόσον το υπό συζήτηση περίγραμμα θα οδηγήσει στον προσδοκώμενο και εκπεφρασμένο από την ηγεσία της νόμιμης κυβέρνησης της Κύπρου στόχο, ήτοι στην εμπέδωση ενός «κανονικού» κράτους. Ως δεύτερη εκδοχή αναπτύσσεται η αντίληψη της συνομοσπονδίας που παρουσιάζεται ως μια εναλλακτική προσέγγιση για τη διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος της νήσου, προωθούμενη μέχρι τούδε σε βερμπαλιστικό επίπεδο από την ηγεσία της Τουρκίας και την τουρκοκυπριακή ηγεσία σε μια διαχρονική οπτική. Το μοτίβο μιας συνομοσπονδίας ή της εμπέδωσης δύο κρατικών οντοτήτων στο νησί, εν προκειμένω και σύμφωνα με την τουρκική σύλληψη, αναγνωρισμένων ως υποκειμένων διεθνούς δικαίου, επανεμφανίζεται όλως ιδιαιτέρως στο πλαίσιο του δημόσιου λόγου από το 2017, μετά την κατάρρευση των συνομιλιών μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, που έλαβαν χώρα στο Crans Montana της Ελβετίας.

VII.Α. Σεναριακή εκδοχή της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας

Ως επακόλουθο της τουρκικής εισβολής προτάθηκε η προσέγγιση της ομοσπονδίας στον διάλογο περί εξεύρεσης λύσεως στο πρόβλημα, το οποίο πλέον δεν οριοθετείται ως προβολή ανάληψης συνταγματικώς κατοχυρωμένου ρόλου για την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα στο πλαίσιο του ενιαίου κράτους, αλλά μια κατάσταση, που παραπέμπει στις συνέπειες και τα επακόλουθα της εισβολής και κατοχής εδάφους. Η θεμελιώδης διαφορά προ και μετά της εισβολής, η οποία αναπλαισίωσε το ζήτημα και αφεύκτως την όποια συζήτηση για την επίλυσή του, ήταν η κατοχή εδαφικής επικράτειας από την Τουρκία και η παραμονή ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων στη βόρεια περιοχή της νήσου. Σχετικώς σημειώνεται πως «ουσιώδες σημείο, το οποίο διαφεύγει των διεθνών παρατηρητών και αναλυτών είναι ότι η μετατόπιση της συζήτησης από το ενιαίο κράτος στη διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία για να αποφευχθεί η διχοτόμηση ήταν όντως μία οδυνηρή παραχώρηση από τους Ελληνοκυπρίους επειδή εμπεριείχε την αποδοχή συγκεκριμένων «πραγματικοτήτων επί του εδάφους» που είχαν δημιουργηθεί από την τουρκική εισβολή και την κατοχή του βορείου τμήματος του νησιού».[979]

Τούτου δεδομένου, δηλαδή της εμπέδωσης μιας de facto κατάστασης, προέβη ο τότε επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Rauf Denktash, σε ανακήρυξη του κατεχόμενου τμήματος ως της «Τουρκικής Ομόσπονδης Πολιτείας της Βόρειας Κύπρου» κατά το 1975.[980] Αυτή η κίνηση, καθόλα δηλωτική της περαιτέρω πορείας και της αντίστοιχης τουρκικής στοχοθεσίας, καταγράφει μία παραδοξότητα όπου «αυτή η οντότητα αντιλήφθηκε τον εαυτό της ως ένα ομόσπονδο κράτος εντός της Δημοκρατίας παρόλο που η Κύπρος δεν ήταν οργανωμένη ως ομοσπονδία».[981] Η Ελληνοκυπριακή Κοινότητα,

---

[979] Ανδρέας Θεοφάνους (2016) *Η διακυβέρνηση και η πολιτική οικονομία μιας ομοσπονδιακής Κύπρου*, Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 32

[980] «2. Εκφράζει τη λύπη του για τη μονομερή απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1975 η οποία διακηρύττει ότι τμήμα της Δημοκρατίας της Κύπρου θα καταστεί «Ομόσπονδο Τουρκικό Κράτος» επειδή, μεταξύ άλλων, τείνει να θέσει σε κίνδυνο τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων μεταξύ των εκπροσώπων των δυο κοινοτήτων επί ίσης βάσεως, στόχος των οποίων πρέπει να συνεχίσει να είναι να καταλήξουν ελεύθερα σε μια λύση, η οποία θα προσφέρει μια πολιτική διευθέτηση και την εγκαθίδρυση μιας αμοιβαίας αποδεκτής συνταγματικής διευθέτησης και εκφράζει την ανησυχία του για κάθε μονομερή ενέργεια από τα μέρη η οποία έχει διακυβεύσει ή θα μπορούσε να διακυβεύσει την εφαρμογή των ψηφισμάτων των Ηνωμένων Εθνών». Ψήφισμα 367, 12 Μαρτίου 1975, Συμβούλιο Ασφαλείας, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/93485?ln=en. Βλ. επίσης: Letter Dated 14 February 1975 from the permanent representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary General, S/11623, 14 Φεβρουαρίου 1975. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/244486?ln=en, Letter dated 20 February 1975 from the permanent representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary – General, S/11633, 20 Φεβρουαρίου 1975. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: digitallibrary.un.org/record/244445?ln=en

[981] Frank Hoffmeister (2006) *Legal aspects of the Cyprus Problem, Annan Plan and EU Accession*, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 47

επισκοπούσα τα νέα δεδομένα, εξέφρασε την πρόθεση περί συζήτησης πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας, η οποία εν συνεχεία μετεξελίχθηκε οριοθετούμενη ως διζωνική ομοσπονδία.

Η διαπραγματευτική διαδικασία, αφ' ης στιγμής αποφασίστηκε πως θα δρομολογήσει τη σύνθεση ενός ομοσπονδιακού πολιτειακού οικοδομήματος, στηρίζεται σε ορισμένους άξονες, το περιεχόμενο των οποίων όμως ερμηνεύεται κατά τρόπο διαφορετικό και ενίοτε συγκρουσιακό από τα μέρη της συζήτησης. Αυτή η συνθήκη, δηλαδή η διχογνωμία και η αντιθετική σύλληψη των συμφωνηθέντων ή μια ερμηνευτική προσέγγιση που εμπεριέχει το στοιχείο της «δημιουργικής», κατά το δοκούν, ανάγνωσης, είναι δηλωτική πως τείνει να προσομοιάζει, προϊόντος του χρόνου, σε ατραπό διολισθήσεων από τις αρχικές θέσεις, εν προκειμένω της ελληνοκυπριακής πλευράς με συνεπακόλουθη αποδοχή αξιώσεων της τουρκοκυπριακής πλευράς. Τούτη δε η μετάθεση καθίσταται αντιληπτή διά της συγκριτικής προβολής των θέσεων των εκλαμβανομένων ως πλευρών σε ορίζοντα από της αρχικής εκδήλωσής τους μέχρι και της εν τοις πράγμασι υιοθέτησής τους ως διαπραγματευτικό κεκτημένο, δηλαδή ως συμφωνηθείσα βάση, επί της οποίας αναπτύσσεται το περιεχόμενο αυτού που εν προκειμένω αρθρώνεται στον όρο «Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία».

Εκ προοιμίου καταγράφεται ένα ιδιάζον διαπραγματευτικό σχήμα ως προς τα μέρη, τα οποία συνομιλούν για εξεύρεση «λύσης» του «προβλήματος». Το ιδιάζον εν προκειμένω εξηγεί πως εάν το πρόβλημα υφίσταται ως «εισβολής και κατοχής», τότε η συζήτηση για την επίλυσή του λογικά θα παρέπεμπε σε καταρχήν δύο μέρη, δηλαδή την Κυπριακή Δημοκρατία και την Τουρκική Δημοκρατία. Κάτι τέτοιο θα αντανακλούσε αφενός το υφιστάμενο την εισβολή, κατοχή και εν γένει τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις της μέρος και αφετέρου την κατέχουσα ενόπλως και βιαίως έδαφος και προβαίνουσα σε σχετικές συστηματικές και κατά τρόπο μαζικό παρανομίες και παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Το σκεπτικό αυτό διαγράφεται ως συλλογιστική της Κυπριακής Δημοκρατίας στην περίπτωση των διακρατικών προσφυγών κατά της Τουρκίας και αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι οποίες και καταλογίζουν στην Άγκυρα τη σχετική ευθύνη, καθιστώντας την υπόλογο για ότι τεκταίνεται στο κατεχόμενο από τον τουρκικό στρατό έδαφος του κυπριακού κράτους.

Από το 1977 και εντεύθεν ακολουθείται μία πορεία συζητήσεων μεταξύ κοινοτήτων, συνεχίζοντας τον διάλογο που είχε προηγηθεί μεταξύ 1968 και 1974, του οποίου τα μέρη ήταν οι δύο κοινότητες της Κύπρου. Η ειδοποιός διαφορά έγκειται στο γεγονός πως οι τότε κοινότητες συνομιλούσαν για να διευθετήσουν, αναπροσαρμόζοντας και προβαίνοντας σε τροποποιητικές παρεμβάσεις, το συνταγματικό πλαίσιο του κράτους, ούτως ώστε να καταστεί λειτουργικότερο, απαλείφοντας στοιχεία, εκ των οποίων η ανάδυση αδιεξόδων θα συνιστούσε σύνηθες φαινόμενο, προκαλώντας αντιστοίχως και παρατεταμένες

καθυστερήσεις και εμπέδωση κλίματος ανασφάλειας. Εν προκειμένω ο τότε εξαετής διακοινοτικός διάλογος λάμβανε υπόψη δικοινοτικού χαρακτήρα συνταγματικές πρόνοιες, που θα διασφάλιζαν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων.

Θεμελιώδους υφής διαφορά, συνεπώς, μεταξύ του διαστήματος 1968 - 1974 και του 1977, όταν και οριοθετήθηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές της διαπραγμάτευσης ήταν η αναπλαισίωση του προβλήματος και η συμπερίληψη στην έννοια «πρόβλημα» των δεδομένων της εισβολής. Ενώ η εισβολή μετέβαλε το πρόβλημα ως προς την πτυχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ατομικών ελευθεριών, την εδαφική διάσταση κ.ά. παρέμεναν ως συνομιλητές καλούμενοι να επιλύσουν το νέο πλέον πρόβλημα και πάλι οι κοινότητες της Κύπρου, μέρη αναρμόδια προς τούτο. Η καταγραφείσα πλαισίωση ευθυγραμμίζεται και με την επιχειρηματολογία της Τουρκίας στην υπόθεση Λοϊζίδου, η οποία κατερρίφθη, αλλά και την εφαρμοσμένη πολιτική της διά της εμπέδωσης, τρόπον τινά, μορφώματος προσομοιάζον με κρατική οντότητα, στο οποίο αποδίδεται στην τουρκική συλλογιστική και το όποιο άγχος αποκατάστασης, αφού ο εκάστοτε έκτοτε επικεφαλής του ορίζεται ως ένας εκ των δύο παραγόντων της εν εξελίξει διαπραγμάτευσης.

Η προσέγγιση αυτή τείνει να αποδομεί την ουσία του ζητήματος, να αποδιεθνοποιεί το πρόβλημα και να αποφορτίζει από το βάρος της ευθύνης τους πραγματικούς υπαιτίους. Παράλληλα μετατρέπει το διακύβευμα της διαπραγματευτικής διαδικασίας, από την αποκατάσταση της διεθνούς νομιμότητας στη διευθέτηση μιας ενδοκοινοτικής διαφοράς. Εξ αυτού προκύπτει προβληματισμός περί της ουσίας της διαδικασίας, αλλά και ερωτήματα ως προς το αναμενόμενο τέλος αυτής, υπό την έννοια τόσο του σκοπού, όσο και του αποτελέσματος της. Αυτό το περίγραμμα ως αναπόσπαστο σημείο του περιεχομένου της προσπάθειας επίλυσης του Κυπριακού, εφόσον τελεσφορήσει, θα εμπεδώσει μια ομοσπονδιακή δομή για ένα κράτος στην Κύπρο υπό το πολιτειακό σχήμα της «Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας».

VII.A.1. Δικοινοτικότητα και Διζωνικότητα

Ένα εγχείρημα εννοιολογικής «σκελέτωσης», δηλαδή απόδοσης του τι συμπυκνώνεται στους όρους «δικοινοτικότητα» και «διζωνικότητα» επιχειρείται κατωτέρω βάσει των μέχρι τούδε κοινών δημοσιευθέντων εγγράφων των μερών της διαπραγμάτευσης, τα οποία αποτυπώνουν περιοχές σύγκλισης. Ο ερμηνευτικός προσδιορισμός κρίνεται ως εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο της παρούσας ανάλυσης, με δεδομένο πως ακόμη και το τι αποκαλείται ή τι ενσωματώνεται ως περιεχόμενο των ως άνω εννοιών δεν είναι απολύτως

διευκρινισμένο, πράγμα το οποίο ανταποκρίνεται στην ανωτέρω καταγραφείσα θέση περί κατά το δοκούν αποδόσεως και άρα εκδήλωσης διχογνωμιών ως προς πυρηνικά γνωρίσματα της εν εξελίξει διαδικασίας διαπραγμάτευσης.

Οι κατευθυντήριες Γραμμές Μακαρίου – Ντενκτάς της 12ης Φεβρουαρίου 1977[982] προβλέπουν:

1. Μία ανεξάρτητη και αδέσμευτη δικοινοτική ομόσπονδη δημοκρατία.
2. Η περιοχή της υπό τη διοίκηση της κάθε κοινότητας θα συζητηθεί υπό το φως της οικονομικής βιωσιμότητας, της παραγωγικότητας καθώς και της ιδιοκτησίας.
3. Θέματα αρχών, όπως της ελευθερίας διακίνησης, ελευθερίας εγκατάστασης, δικαιώματος περιουσίας καθώς και άλλα ειδικότερα θέματα παραμένουν ανοικτά προς συζήτηση, λαμβάνοντας υπόψη τη θεμελιώδη βάση για ένα δικοινοτικό ομόσπονδο σύστημα καθώς και τυχόν ορισμένες δυσκολίες που ενδεχομένως να εγερθούν από την τουρκοκυπριακή κοινότητα.
4. Οι εξουσίες και οι λειτουργίες της Κεντρικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα είναι τέτοιες ώστε να διασφαλίζουν την ενότητα της χώρας κατά το δικοινοτικό χαρακτήρα του κράτους.

Η Συμφωνία 10 Σημείων Κυπριακού – Ντενκτάς της 19ης Μαΐου 1979[983] καταγράφει πως:

1. Συνομολογείται η επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών για τις 15 Ιουνίου του 1979.
2. Βάση συνομιλιών θα είναι οι κατευθυντήριες γραμμές της από 12 Φεβρουαρίου 1977 Συμφωνίας Μακαρίου-Ντενκτάς, καθώς και οι σχετικές προς το Κυπριακόν αποφάσεις του ΟΗΕ.
3. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες όλων των πολιτών της Δημοκρατίας θα πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού.
4. Οι συνομιλίες θα καλύψουν όλες τις εδαφικές και συνταγματικές πτυχές.
5. Θα δοθεί προτεραιότητα στην επίτευξη συμφωνίας για την επανεγκατάσταση στα Βαρώσια Ελληνοκυπρίων προσφύγων, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αμέσως με την

[982] Βλ. Report by the Secretary General on the United Nations Operations in Cyprus (For the period 1 December 1977 to 31 May 1978), S/12723, 31 Μαΐου 1978, Παράρτημα, σ. 9. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/224914?ln=en

[983] Βλ. Report by the Secretary General on the United Nations Operations in Cyprus (For the period 1 December 1978 to 31 May 1979), S/13369, 31 Μαΐου 1979, σ. 13, para. 51. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/cyprus-s13369.php. Στην Έκθεση του Γενικού Γραμματέα εισαγωγική αναφορά στην συμφωνία, καταγράφεται η εξής φρασεολογία: «The high-level meeting was held at UNFICYP headquarters in Nicosia, under my personal auspices, on 18 and 19 May 1979. On the latter day, after intensive negotiations, the following communiqué was agreed…».

έναρξη της υπό των συνομιλητών εξέτασης των συνταγματικών και εδαφικών πτυχών επί μιας συνολικής συμφωνίας. Ειδικότερα μετά την επίτευξη συμφωνίας για τα Βαρώσια θα εφαρμοστεί αυτή χωρίς ν΄ αναμένεται το αποτέλεσμα των συζητήσεων και επί των άλλων πτυχών του Κυπριακού προβλήματος.

6. Συνομολογήθηκε επίσης η αποφυγή οποιασδήποτε ενέργειας που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την έκβαση των συνομιλιών ενώ ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί υπό αμφοτέρων των πλευρών σε αρχικά πρακτικά μέτρα για την προαγωγή καλής θέλησης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της επανόδου σε συνθήκες ομαλότητας.
7. Σκοπείται η αποστρατικοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας και θέματα σχετικά προς αυτήν θα συζητηθούν.
8. Η ανεξαρτησία, κυριαρχία, η εδαφική ακεραιότης και το αδέσμευτο της Δημοκρατίας πρέπει να τύχουν επαρκών εγγυήσεων εναντίον ένωσης ολικής ή μερικής, με οποιανδήποτε άλλη χώρα και εναντίον οποιασδήποτε μορφής διαμελισμού ή απόσχισης.
9. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξαχθούν κατά τρόπο συνεχή και αδιάκοπο, αποφεύγοντας οποιαδήποτε καθυστέρηση.
10. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα γίνουν στη Λευκωσία.

Βάσει των ανωτέρω κειμένων καθίσταται σαφές πως το περίγραμμα των συζητήσεων μέχρι και το 1979 εμπεριέχει την έννοια της δικοινοτικότητας της ομοσπονδιακής δομής, αξονική αρχή, επί της οποίας εδραζόταν και η συνταγματική δομή της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αντίληψη και προϊούσα εμπέδωση της δικοινοτικότητας και της διζωνικότητας παρουσιάζει μιαν ιδιάζουσα δομή, μη συνάδουσα προς οποιοδήποτε άλλο διεθνές προηγούμενο. Τουτέστιν, δεν υφίσταται κάποια κρατική παρόμοια κατασκευή, η οποία να λειτουργήσει ως προηγούμενο, αλλά και ως βέλτιστη πρακτική.

Εν προκειμένω, η δικοινοτικότητα σε συνδυασμό με τη διζωνικότητα υποστασιοποιεί «την πρώτη παραδειγματική περίπτωση όπου ένα ενιαίο Κράτος, όπως η Κύπρος, θα διασπαστεί και θα ανασυσταθεί σε διαχωρισμένες Περιοχές, προκειμένου να εφαρμοσθεί ένα ομοσπονδιακό σύστημα. Δεν μπορούμε, παρόλα αυτά, να αποδεχθούμε, υπό τον μανδύα της ομοσπονδίας, τη διχοτόμηση της πατρίδας μας μέσω της εμπέδωσης δύο διακριτών κρατών χαλαρώς συνδεδεμένων μεταξύ τους».[984] Αυτή υπήρξε η θέση του Ελληνοκύπριου διαπραγματευτή κατά το 1977.

[984] Opening Statement by Mr. Tassos Papadopoulos made on 31 March 1977 at the first meeting of the second phase of the Cyprus Intercommunal Talks at Vienna. Βλ. Παράρτημα 39 στο Necati Ertekun (1981) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem & Brother, σ. 290 - 292

Τόσο στις Κατευθυντήριες Γραμμές του 1977, που προορίζονταν να λειτουργήσουν ως οδηγίες στους διαπραγματευτές της κάθε πλευράς, όσο και στη Συμφωνία 10 Σημείων του 1979 δεν καταγράφεται ρητώς, δηλαδή expressis verbis οποιαδήποτε αναφορά σε διζωνικό χαρακτήρα της εδαφικής επικράτειας του ομοσπονδιακού κράτους. Υποστηρίζεται όμως πως μια δεύτερη ανάγνωση των Κατευθυντηρίων Γραμμών και ειδικότερα του δευτέρου σημείου θα μπορούσε να εμπεριέχει ως συλλογιστική την έννοια της διζωνικότητας, με δεδομένο πως υφίστανται και αναγνωρίζονται στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης δύο κοινότητες στο νησί.

Επιπλέον, η συζήτηση τούτη τροφοδοτείται από εκτίμηση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου στην Βιέννη τον Φεβρουάριο του 1977 πως εκείνο, το οποίο εννοούσαν στις κατευθυντήριες γραμμές οι δύο επικεφαλής των κοινοτήτων ήταν η δημιουργία ενός «διζωνικού ομοσπονδιακού συντάγματος». Αυτή η αντίληψη αποδίδεται σε ανακοινωθέν τύπου των Ηνωμένων Εθνών, όπου ερωτηθείς ο Γενικός Γραμματέας περί του εάν ο όρος «δικοινοτικό» συνιστούσε μια σημαντική μεταβολή σε σχέση με το τι συζητείτο προηγουμένως, δηλαδή σύστημα «καντονίων» ή «δύο ζωνών», ο Γενικός Γραμματέας εξέφρασε την εν λόγω θέση αναθυμούμενος τον Πρόεδρο Μακάριο, ο οποίος είχε χρησιμοποιήσει τον όρο «δικοινοτικό». Ως εκ τούτου, η ανάγνωση της διάστασης των ερμηνειών λαμβάνει υπόψη της και την εικασία (thought) του Γενικού Γραμματέα, αντί της αναμενόμενης απαρέγκλιτης συγκεκριμενοποίησης των όρων, πως «εκείνο που εννοείτο ήταν ένα διζωνικό ομοσπονδιακό σύνταγμα».[985]

Η διζωνικότητα εν προκειμένω αποκρυσταλλώνεται βάσει της Συμφωνίας της Τρίτης Βιέννης του 1975, η οποία προνοούσε ανταλλαγή πληθυσμών. Εκ της εφαρμογής της ο βορράς μετατρεπόταν σε περιοχή αμιγώς κατοικούμενη από Τουρκοκύπριους, ενώ ο νότος από Ελληνοκύπριους, διαμορφώνοντας τοιουτοτρόπως και τις αναγκαίες «πλειοψηφίες» σε κάθε εδαφική επικράτεια. Το σκεπτικό, επί της οποίας εδράζεται η Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης ανάγεται στην εκπονηθείσα κατά το 1956 τουρκική αντίληψη πολιτικής σε σχέση με την Κύπρο. Η υλοποίηση της στρατηγικής στόχευσης εμπεδώθηκε βιαίως το 1974. Όμως διά της ως άνω Συμφωνίας επικυρώθηκε κατά τρόπο θεσμικό διά της αποδοχής εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων το δεδομένο της «ζώνης».

Ο προσδιορισμός της διζωνικότητας ως τουρκική αξίωση είναι καταγεγραμμένος στο προοίμιο των συνταγματικών προτάσεων της τουρκοκυπριακής πλευράς που κατατέθηκαν την 1η Απριλίου 1977. «Το Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου, εκπροσωπώντας την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα, πλήρως συνειδητοποιημένο και περήφανο για το επίτευγμα της διατήρησης της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, επιθυμεί να εμπεδώσει με την

[985] Necati Ertekun (1981) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem & Brother, σ. 46 - 47

Ελληνοκυπριακή Διοίκηση μια ανεξάρτητη, διζωνική, ομοσπονδιακή, αδέσμευτη Δημοκρατία. Ορίζεται να προτείνει με καλή πίστη την οικοδόμηση μιας συνεργασίας στηριζόμενης στην ισότητα μεταξύ των δύο υπαρχουσών Διοικήσεων. Με στόχευση την εξυπηρέτηση της ευημερίας των δύο Κοινοτήτων, επιτρέποντάς τους να διαβιώσουν εν ειρήνη και ασφάλεια δίπλα δίπλα, απολαμβάνοντας τα ωφελήματα και τις ευλογίες ενός δημοκρατικού συστήματος Κυβέρνησης και ενισχύοντας την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Το Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος επομένως υποβάλλει το περίγραμμα του Συντάγματος μιας τέτοιας ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, η οποία θα πρέπει να εξεταστεί υπό το αληθινό πνεύμα του φεντεραλισμού, το οποίο καθοδήγησε τους συγγραφείς του».[986]

Βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη συνταγματική δομή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου, εκφραζόμενες ως θέσεις της Ελληνοκυπριακής πλευράς, υπεβλήθησαν την 6η Απριλίου 1977. Στο πρώτο άρθρο προβάλλουν μια διαφορετική οπτική ως προς την εδαφική πτυχή. «Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Κύπρου (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία) πρέπει να είναι ανεξάρτητη, κυρίαρχη, αδέσμευτη, δικοινοτική δημοκρατία αποτελούμενη από την Ελληνοκυπριακή Περιοχή και την Τουρκοκυπριακή Περιοχή. Το έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας συνιστά ενιαία και αδιαίρετη ολότητα και πρέπει να αποτελείται από τα εδάφη των Περιοχών. Η κρατική εξουσία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας θα πρέπει να ασκείται σε όλη την επικράτεια και επί όλων των ατόμων».[987]

Ως όρος η διζωνικότητα εμφανίζεται και το 1986 σε έγγραφο τιτλοφορούμενο «Draft Agreement on Cyprus», όπου σημειώνεται πως τα μέρη κατέδειξαν την αποφασιστικότητά τους να προχωρήσουν «στην εμπέδωση μιας ομοσπονδιακής δημοκρατίας, η οποία θα είναι ανεξάρτητη και αδέσμευτη, δικοινοτική ως προς την ομοσπονδιακή συνταγματική πτυχή και διζωνική ως προς την εδαφική πτυχή».[988]

---

[986] Constitutional Proposals of the Turkish Cypriot Side (Submitted on 1 April 1977). Βλ. Necati Ertekun (1981) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem & Brother, σ. 293 - 297

[987] Constitutional Proposals of the Greek Cypriot Side (Submitted on 6 April 1977). Βλ. Necati Ertekun (1981) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem & Brother, σ. 298 - 305

[988] Report by the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus (for the period 10 December 1985 – 11 June 1986), United Nations Security Council, S/18102/Add.1, 11 Ιουνίου 1986, σ. 9. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S18102%20ADD%201.pdf. Επίσης, λαμβανομένης υπόψη της σχετικής έκθεσης του Γενικού Γραμματέα, το Συμβούλιο Ασφαλείας, βάσει της αποφάσεως 585, αποφασίζει να προσκαλέσει αντιπροσώπους της Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας, χωρίς δικαίωμα ψήφου, αναφορικά προς την Κύπρο. Βλ. Resolution 585, United Nations Security Council, 13 Ιουνίου 1986. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES%20585.pdf. Σχετικώς σημειώνεται πως «Το Συμβούλιο εμμέσως αναγνώρισε την διζωνικότητα λαμβάνοντας υπόψη το Υπό επεξεργασία Πλαίσιο Συμφωνίας του Γενικού Γραμματέα Pérez de Cuéllar στην απόφαση 585. Βλ. https://www.securitycouncilreport.org/chronology/cyprus.php

Ως προς τη διζωνικότητα της ομοσπονδίας, η οποία καταγράφεται ρητώς στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας 649 κατά το 1990 και 750 του 1992 σημειώνεται ως εκ της αλληλογραφίας του τότε Ειδικού Αντιπροσώπου του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ προς τους Βρετανούς πως η τότε ηγεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας είχε αποδεχθεί τις τουρκικές αξιώσεις σε ποσοστό 99%.[989]

VII.A.2. Οι απαρχές της πολιτικής ισότητας

Η πολιτική ισότητα συνιστά έναν όρο, ο οποίος υιοθετείται στη διαπραγμάτευση προκειμένου να επεξηγήσει το πώς γίνονται αντιληπτά τα μέρη μιας αυριανής ομοσπονδίας στο πλαίσιο του κρατικού οικοδομήματος. Αρχικώς, ψήγματα, του περιεχομένου που συμπυκνώνει η πολιτική ισότητα αντλούνται ως εκ ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης, που αποτυπώνουν τη στάση των Ηνωμένων Εθνών ως προς το πρόβλημα διά της εμπέδωσης ενός συμβιβασμού εκ διαμέτρου αντίθετων οπτικών εν είδει διευθέτησης μεταξύ μερών «επί ίσης βάσης» (equal footing) στη διαπραγμάτευση, οι εκπρόσωποι των οποίων θα εκλαμβάνονται ως «εκπρόσωποι των κοινοτήτων».[990]

Αφενός η θέση, κατά το μάλλον ή ήττον των Ελληνοκυπρίων και τούτο με γνώμονα το τι μπορεί να οριοθετηθεί ως εφικτό, θα ήταν η επιστροφή σε μια κατάσταση προ του 1974, δηλαδή στο status quo ante. Η τουρκική αξίωση, εκφραζόμενη μέσων της ηγεσίας των Τουρκοκυπρίων θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως αποσκοπούσα στη νομιμοποίηση, προϊόντος του χρόνου, της κατάστασης που διά της βίας εμπεδώθηκε κατά το 1974, δηλαδή σε μία πορεία, το τέλμα της οποίας θα μεταβάλει τον χαρακτήρα του προβλήματος εισβολής και κατοχής με τη συνεπακόλουθη de facto παρανομία σε μια οιονεί de jure συνθήκη, η

[989] «…on substance, Denktash could not claim to be unaware of what Vassiliou had offered, or of what the Secretariat proposals were: They met 99 percent if not 100 percent of Turkish Cypriot requirements. On the three freedoms Denktash had said to Camillion and Feissel: "I like this. I could live with it". For him to claim now that there had been no progress and nothing had changed was simply a lie…». «The problem was that the two parties had entirely differents concepts of what it was they were negotiating about. Denktash wanted to maintain the present situation under a constitutional fig leaf. The Prime Minister said the fundamental starting point had to be a united state of Cyprus. As set out in the UN Secretary General's proposals of April 1985, this should be bi-communal and bi-zonal, and confer equal political rights on both communities…». Το ως άνω απόσπασμα παραπέμπει σε εμπιστευτικό τηλεγράφημα ημερομηνίας 22 Ιουνίου 1989, SIC , Nicosia, Telno. 272: Cyprus Problem. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από φωτογραφικό υλικό που συνόδευε το άρθρο: Φανούλα Αργυρού (2019) Γ. Βασιλείου: Απαρτχάιντ η Διζωνική, αλλά τη δέχθηκε, *Η Σημερινή*, 11 Αυγούστου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2019/8/11/g-basileiou-apartkhaint-e-dizonike-alla-te-dekhtheke/

[990] Ψήφισμα 3312, Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών, 1 Νοεμβρίου 1974, Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας 367, 12 Μαρτίου 1975

αποτύπωση της οποίας πραγματώνεται βάσει του πολιτικού περιγράμματος της διαπραγμάτευσης στην έκφραση «Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία».

Η υποστασιοποίηση και κεφαλαιοποίηση του όρου αναπτύσσεται σε διάφορες εκδοχές προτάσεων και πρωτοβουλίες, που έχουν έκτοτε αναληφθεί από Γενικούς Γραμματείς του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ως βασικές πτυχές του όρου εκλαμβάνονται ζητήματα, όπως η ασφάλεια, η διακυβέρνηση, η ιδιοκτησία και η επικράτεια.

Η θέση των Τουρκοκυπρίων ως προς την αντίληψη της πολιτικής ισότητας, ήδη από το 1977, μπορεί να εντοπιστεί σε ένα βασικό περίγραμμα που εξηγεί πως «υπό το προταθέν από το Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου ομοσπονδιακό σύστημα, αυτός ο συνεταιρισμός στην εξουσία μπορεί μόνο να προταθεί μεταξύ δύο ίσων πολιτικών οντοτήτων συνενώνοντας τις πηγές τους σε μια κεντρική ομοσπονδιακή διοίκηση επί τη βάσει της ισότητας εργαζόμενες από κοινού αρχικώς σε ένα σχετικώς περιορισμένο πεδίο, αλλά κατά το ίδιο διάστημα συνεργαζόμενες σε πολλές σφαίρες διοίκησης. Επομένως, εκείνες οι λειτουργίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης που προτείνονται να είναι καθαρώς συμβουλευτικής φύσεως αρχικώς, μπορούν να αναπτυχθούν σε αποκλειστικές ομοσπονδιακές εξουσίες, καθώς η εμπιστοσύνη και το πνεύμα συνεργασίας μεταξύ των δύο Κοινοτήτων εμπεδωθεί».[991]

Ως προς την παράμετρο της διακυβέρνησης σημειώνεται ως θεμελιώδης όψη της η έννοια της πολιτικής ισότητας, της οποίας το σημασιολογικό της περιεχόμενο έλαβε μια πιο συγκροτημένη μορφή ως προς την αποσαφήνιση συνεκδοχών και συμπαραδηλώσεων στην εναρκτήρια δήλωση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Perez de Cuellar της 26ης Φεβρουαρίου 1990 και ως συνέχεια των διακοινοτικών συνομιλιών που είχαν διεξαχθεί από το Φθινόπωρο του 1988 μέχρι και τον Μάρτιο του 1990 μεταξύ Γιώργου Βασιλείου και Ραούφ Ντενκτάς. Ο όρος αναφέρεται στην έκθεση του Γενικού Γραμματέα, ημερομηνίας 8 Μαρτίου 1990, η οποία υιοθετήθηκε εν συνεχεία από το Συμβούλιο Ασφαλείας στο ψήφισμα 716[992] και αποδίδεται έκτοτε στα διάφορα ψηφίσματα και εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα, αρχής γενομένης από εκείνης της 3ης Απριλίου 1992 (S/23780) του Boutrous – Ghali.[993]

Αναφορικά προς την έννοια της πολιτικής ισότητας σημειώνεται πως ο όρος είναι ιδωμένος μέσα από διαφορετικούς φακούς, δηλαδή η ερμηνεία του όρου υπόκειται σε

---

[991] Constitutional Proposals of the Turkish Cypriot Side (Submitted on 1 April 1977). Βλ. Necati Ertekun (1981) The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus, K. Rustem & Brother, σ. 293 - 294

[992] United Nations Security Council, Resolution 716, 11 Οκτωβρίου 1991. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES%20716.pdf

[993] Βλ. Report of the Secretary General on his mission of good offices in Cyprus, United Nations, Security Council, S/23780, 3 Απριλίου 1992. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/cyprus-s23780.php

αντιφατικές αντιλήψεις ως προς το εύρος και την εφαρμογή του από τις δύο κοινότητες. Ο όρος καταγράφεται τη δεκαετία του 1990 σε έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ και εν συνεχεία ενσωματώνεται η εν λόγω αναφορά σε ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας. «Ενώ πολιτική ισότητα δεν σημαίνει ίση αριθμητική συμμετοχή σε όλα τα ομοσπονδιακά κυβερνητικά τμήματα και διοίκηση, θα πρέπει να αντανακλάται, μεταξύ άλλων, με διάφορους τρόπους:

Με την υποχρέωση όπως το ομοσπονδιακό Σύνταγμα του κράτους της Κύπρου θα υιοθετείται και θα τροποποιείται με τη συναίνεση και των δύο κοινοτήτων, με την αποτελεσματική συμμετοχή των δύο κοινοτήτων σε όλα τα όργανα και αποφάσεις της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, με εγγυήσεις ούτως ώστε να διασφαλισθεί ότι η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση δεν θα μπορεί να υιοθετεί οποιαδήποτε μέτρα εναντίον των συμφερόντων μιας από τις κοινότητες, και με την ισότητα και τις ταυτόσημες εξουσίες και λειτουργίες των δύο ομόσπονδων πολιτειών»[994]

Πίνακας 20: Αναφορά στην πολιτική ισότητα εκ της εκθέσεως S/21183 (1990) του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Αναφορά στην πολιτική ισότητα[995]
(para 10.) *Since August 1988, you have the opportunity to exchange ideas that are relevant to each of the headings. When we last met on 29 June 1989, I referred to ideas that have been explored with each of you on a non-committal basis and that I thought it would be helpful during the direct talks phase of your effort. It would be useful to recall them as you begin your work.* (para 11.) *The political equality of the two communities in and the bi-communal nature of the federation need to be acknowledged. While political equality does not mean equal numerical participation in all federal government branches and administration, it should be reflected inter alia in various ways: in the requirement that the federal constitution of the State of Cyprus be approved or amended with the concurrence of both communities; in the effective participation of both communities in all organs and decisions of the federal Government; in safeguards to ensure that the federal Government will not be empowered to adopt any*

[994] Η έννοια της πολιτικής ισότητας καταγράφεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας στο Ψήφισμα 716 (1990). Εν συνεχεία αποδίδεται στην έκθεση υπ' αριθμόν S/21183 του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ κατά τον Μάρτιο του 1990. Καταγράφεται, επίσης, στην έκθεση S/23780 του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ. Ειδικότερα, στην έκθεση S/21183 διευκρινίζεται στην σελίδα 6 υπό τον τίτλο: Annex 1, Opening statement delivered by the Secretary General on Monday, 26 February 1990, στην παράγραφο 11 (δεν υπάρχει σχετική αρίθμηση στην έκθεση).

[995] Απόσπασμα από την έκθεση S/21183 του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, σ. 6 – 7. Βλ. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S21183.pdf

measures against the interests of one community; and in the equality and identical powers and functions of the two federated States.

(para 12.) *The bi-zonality should be clearly brought out by the fact that each federated State will be administered by one community which will be firmly guaranteed a clear majority of the population and of the land ownership in its area. It will also be clear from the fact that the federal Government will not be permitted to encroach upon the powers and functions of the federated States.*

Βάσει των ανωτέρω προκύπτει η εκτίμηση πως η έννοια της πολιτικής ισότητας, όπως τούτη αποδίδεται από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, δεν συνάδει απαραιτήτως και ρητώς προς την αριθμητική ισότητα. Η πολιτική ισότητα παραπέμπει ως εκ τούτου σε μια συνθήκη, όπου για τη λειτουργία του κράτους, αλλά και για την οποιαδήποτε μεταβολή της συνταγματικής διάρθρωσης της Κύπρου θα πρέπει να υφίσταται η συναίνεση και των δύο μερών, εν προκειμένω των συνιστωσών πολιτειών / ομοσπόνδων κρατιδίων της ομοσπονδιακής δομής. Αυτή η συνθήκη δεν αναφέρει, δηλαδή δεν καταγράφει ως πηγή της κυριαρχίας τον κρατικό λαό, αλλά τις δύο κοινότητες, οι οποίες στη συνταγματική δομή, όπως τούτη συνομολογηθεί βάσει της συζήτησης περί ομοσπονδιακού μοντέλου, δεν θα υφίστανται πλέον ως κοινότητες, αλλά ως συνιστώσες πολιτείες.

Σε αυτό το σχήμα παρατηρούνται αναλογίες με την πολιτειακή δομή του 1959 και τις συνταγματικές ρυθμίσεις που διέπουν τη λειτουργία της, όπου απαλείφεται η αναφορά σε «κρατικό λαό»[996] και αντ' αυτού υιοθετείται η συλλογιστική περί δύο κοινοτήτων / μερών. Εν προκειμένω, το σχήμα αυτό εκβάλλει σε έναν προβληματισμό περί της ύπαρξης λαού, δηλαδή ποιο θα είναι το συνεκτικό στοιχείο των δύο μερών και που θα συναντώνται στις πολιτειακές διεργασίες, ούτως ώστε να προκύπτει το στοιχείο της υπεράσπισης του συνόλου του κρατικού οικοδομήματος.

Ο προβληματισμός αυτός έλκει την καταγωγή του από το γεγονός πως ακόμη και αν υφίστανται δύο συνιστώσες πολιτείες, θα πρέπει, προκειμένου να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέρος μιας ολότητας, της οποίας την ύπαρξη και τη συνέχεια να νοηματοδοτούν σε καθημερινή βάση, δηλαδή να επέλθει η πολιτική ενσωμάτωση, να συναντώνται σε κάποιο επίπεδο στη δρομολόγηση της πορείας του κράτους. Η πολιτική ισότητα συνιστά τον θεμέλιο

[996] Στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας σε κανένα εκ των άρθρων του δεν υπάρχει αναφορά σε κρατικό λαό, αλλά σε δύο κοινότητες.

λίθο του κράτους δικαίου, δηλαδή της δημοκρατικής οργάνωσης του κράτους.[997] Εκ πρώτης δε όψεως παραπέμπει στην ατομική ισότητα, ενώ στην περίπτωση της Κύπρου παρακάμπτοντας την κλασσική εκδοχή περί ανάδειξης του ατόμου ως ύψιστου προστατευόμενου αγαθού, αναφέρεται στη συλλογική ισότητα, δηλαδή την ισότητα των κοινοτήτων. Πρόκειται για μία εκδοχή της ισότητας, η οποία παραβιάζει τη δημοκρατική αρχή, που παραπέμπει στα άτομα και όχι στις ομάδες.

Στα ομοσπονδιακά συστήματα ισχύει αφενός η ισότητα των ατόμων, πολιτών της ομοσπονδιακής δομής και αφετέρου η ισότητα των μερών, δηλαδή των κρατιδίων που συναποτελούν την ομοσπονδία. Πρόκειται για μία διπλή εκδοχή ισότητας, η οποία λειτουργεί σε διαφορετικούς ρόλους και προσανατολισμούς. Ο ομοσπονδιακός λαός συνήθως εκλέγει τον πρόεδρο της ομοσπονδίας, ενώ τα κράτη μέλη εκλέγουν τις τοπικές κυβερνήσεις και τα κοινοβούλιά τους. Οι βασικές ομοσπονδιακές συλλήψεις στη φιλοσοφία τους έχουν ενωτική κατεύθυνση και όχι διαιρετική. Εξ' ου και οι ομοσπονδιακές δομές διακρίνονται από μία τάση διαρκούς ενοποίησης.

Η αναφορά σε αποτελεσματική συμμετοχή συνιστά μια έννοια, της οποίας η απόδοση δεν μπορεί να είναι συγκεκριμένη, αλλά υπόκειται σε διασταλτικές ή συσταλτικές ερμηνείες. Με ένα παρόμοιο σκεπτικό επιχειρείται η ανάγνωση των διασφαλίσεων. Οι όποιες διασφαλίσεις εννοούνται εν προκειμένω, θα πρέπει να λειτουργούν ανασταλτικά προς τον ρόλο και τη λειτουργία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να είναι σε θέση να λάβει μέτρα εναντίον των συμφερόντων κάποιας από τις δύο κοινότητες. Η αναφορά στην πολιτική ισότητα εν συνεχεία αποδίδεται ως ισότητα των ομοσπόνδων πολιτειών ως προς τις λειτουργίες και τις εξουσίες, που θα έχει η κάθε μία.

Η Ενωμένη Ομοσπονδιακή Κύπρος θα αποτελείται από δύο συνιστώσες πολιτείες με ισότιμο καθεστώς. Ως εκ της ομοσπονδιακής διάρθρωσης σε δύο πολιτείες με ισότιμο καθεστώς προκύπτει η παρατήρηση πως στη δομή του κράτους του 1960, όπως τούτο είχε συνομολογηθεί ως Κυπριακή Δημοκρατία, οι δύο κοινότητες ήταν οι εταίροι, οι οποίοι και το συναποτελούσαν, ήταν δηλαδή τα συστατικά του στοιχεία. Η συζήτηση, όπως τίθεται εν προκειμένω, αντιλαμβάνεται όχι πλέον τις κοινότητες ως συστατικά στοιχεία της δομής του κράτους, αλλά τις πολιτείες, οι οποίες διαμορφώθηκαν ως αποτέλεσμα βίας και στις οποίες πλειοψηφικά, αν όχι αμιγώς υφίσταται το εθνικό στοιχείο. Διά της διαδρομής και της εξέλιξής της η διάρθρωση πλέον δεν λαμβάνει υπόψη της μόνο το κοινοτικό στοιχείο, αλλά και τον γεωγραφικό παράγοντα, ο οποίος λειτουργεί παραλλήλως και συμπληρωματικά προς την εθνική υπόσταση της κοινότητας.

---

[997] Περί της πολιτικής ισότητας βλ. Sidney Verba, Norman H. Nie, Jae-on Kim (1978*) Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, Cambridge University Press, N. D. Arora, S. S. Awasthy (2007) *Political Theory and Political Thought*, Har-Anand Publications, σ. 170

VII.A.3. Η εδαφική επικράτεια της κάθε περιοχής

Η έννοια της διζωνικότητας εκ των πραγμάτων αναφέρεται σε δύο ζώνες, δύο περιοχές, όπου το βασικό διακύβευμα παραπέμπει στο πόση ποσοστιαία εδαφική επικράτεια θα διατηρεί η κάθε περιοχή. Επιπλέον, στην τουρκική συλλογιστική η κάθε ζώνη θα κατοικείται αμιγώς ή σε συντριπτική πλειοψηφία από εθνικώς ομοιογενή πληθυσμό. Αυτό σημαίνει πως στη μία ζώνη θα κατοικούν Ελληνοκύπριοι, ενώ στην άλλη Τουρκοκύπριοι, στον πληθυσμό των οποίων συμπεριλαμβάνονται και Τούρκοι έποικοι. Εξ' αυτού του δεδομένου προκύπτουν και προβληματισμοί, που αναφέρονται σε μια θεσμοθετημένη διαδικασία νομιμοποίησης εγκλημάτων πολέμου βάσει διεθνούς δικαίου, στα οποία συγκαταλέγεται και ο εποικισμός.

Ήδη στις *Κατευθυντήριες Γραμμές του 1977* αποφασίστηκε πως το ζήτημα των εδαφικών αναπροσαρμογών, που τούτο αυτονοήτως παραπέμπει σε μείωση της εδαφικής επικράτειας της τουρκοκυπριακής ζώνης, θα συζητηθεί βάσει του κριτηρίου οικονομικής βιωσιμότητας και παραγωγικότητας. Ως εκ τούτου, οι διάφορες προτάσεις που τέθηκαν στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων έκτοτε οριοθετούν την έκταση της τουρκοκυπριακής ζώνης μεταξύ 20 και 30%, ποσοστό που εκ των πραγμάτων προϋποθέτει παραχώρηση εδαφών και αντιστοίχως απόδοσή τους στην ελληνοκυπριακή ζώνη.

Στις τουρκοκυπριακές προτάσεις του 1977 ως κυρίως ζήτημα είχε τεθεί η παράμετρος της Αμμοχώστου, που σήμαινε απόδοση μέρους της πόλεως και δη της περιφραγμένης. Επίσης, το 1984 οι Τουρκοκύπριοι είχαν απορρίψει το ενδεχόμενο απόδοσης των Βαρωσίων στους νόμιμους ιδιοκτήτες τους, ήτοι στους Ελληνοκυπρίους, καθώς τούτο στην τουρκική συλλογιστική θα πραγματωνόταν χωρίς να έχει η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα κάποιο αντάλλαγμα για αυτή της την παραχώρηση.

Στις «Ιδέες Γκάλι» που έλαβαν το όνομά τους από τον τότε Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Boutros Boutros – Ghali, βάσει του χάρτη που προτάθηκε, παρέμενε στους Τουρκοκυπρίους ένα ποσοστό επικράτειας της τάξεως του 28,2%, ο οποίος και απερρίφθη από τον επικεφαλής τους, Rauf Denktash, λόγω της προϋπόθεσης απόδοσης περιοχών, όπως τα Βαρώσια και η Μόρφου.

Η πέμπτη εκδοχή του Σχεδίου Αννάν, η οποία δημοσιεύθηκε στις 31 Μαρτίου 2004, προνοούσε την απόδοση εδαφών στην ελληνοκυπριακή πλευρά εντός ενός διαστήματος 42 μηνών, γεγονός εκ του οποίου εμφιλοχωρούσαν κίνδυνοι αναφορικά προς τη λυσιτελή ολοκλήρωση της διαδικασίας, με δεδομένο πως σε περίπτωση που υφίστατο οποιαδήποτε προβληματική συνθήκη, η Κυπριακή Δημοκρατία ως ελληνοκυπριακή πλευρά «θα είχε

απολέσει το πλεονέκτημα χωρίς να πάρει κάτι», αφού «θα εκχωρούσε άμεσα στο νέο κράτος το ισχυρό της χαρτί, την αναγνώριση».[998]

Χάρτης 2: Η εμπέδωση της διζωνικότητας κατά τις πρόνοιες της πέμπτης εκδοχής του Σχεδίου Ανάν ως εκ της διαμόρφωσης της εδαφικής επικράτειας του Ελληνοκυπριακού και του Τουρκοκυπριακού κρατιδίου.

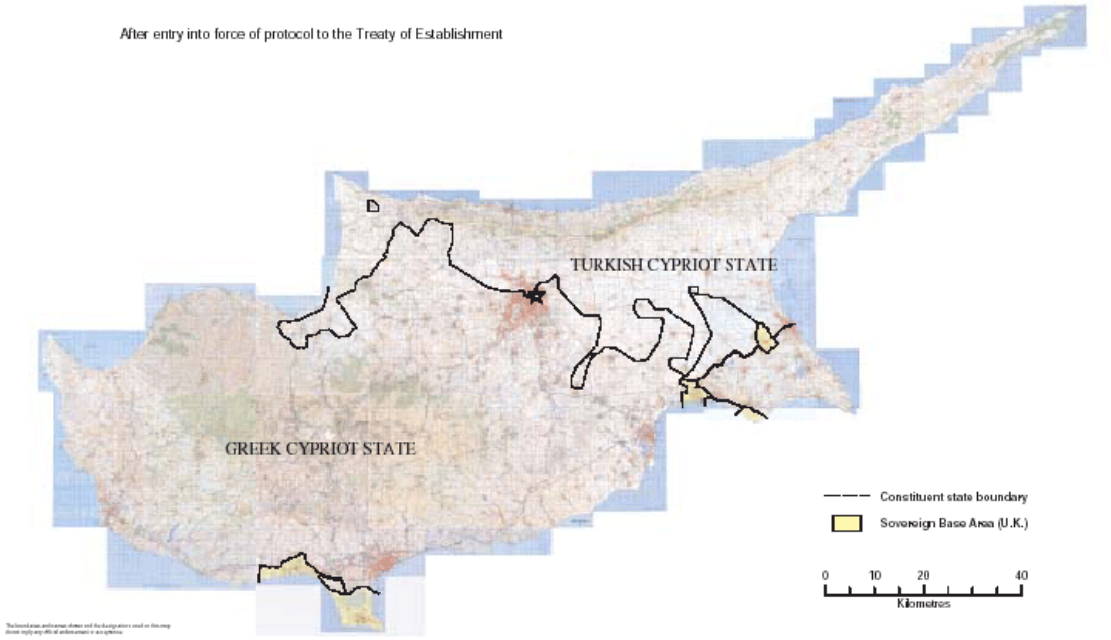

(*Πηγή χάρτη: Select Committee on Foreign Affairs Second Report, Βρετανικό Κοινοβούλιο. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmfaff/113/11304.htm*)

VII.A.4. Η παράμετρος της ασφάλειας

Το Κυπριακό θα μπορούσε να οριστεί και να προσδιοριστεί κατεξοχήν ως ζήτημα ασφάλειας, δεδομένο, το οποίο εκφράστηκε ευθαρσώς από την Τουρκία ήδη από το 1955 κατά τη Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου διά στόματος του τότε υπουργού των Εξωτερικών, Φατίν Ρουστού Ζορλού, ο οποίος αναπτύσσοντας την οπτική της Άγκυρας αναφορικά προς την Κύπρο τόνισε τη σημασία της για τα συμφέροντα της τουρκικής ενδοχώρας. Λαμβάνοντας υπόψη την ως άνω συλλογιστική, κάθε αναφορά και ρητορική επί της ασφάλειας θα πρέπει να αναγιγνώσκεται και να αναπτύσσεται υπό το πρίσμα όχι μόνο της ασφάλειας της Κύπρου, αλλά και της εκλαμβανόμενης ως ασφάλειας της Τουρκίας. Η

[998] Άγγελος Μ. Συρίγος (2016) Ο χάρτης του σχεδίου Ανάν, *Η Καθημερινή*, 21 Νοεμβρίου 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/884419/article/epikairothta/politikh/o-xarths-toy-sxedioy-anan

τελευταία δε αξιοποιεί ως όχημα για την εμπέδωσή της ή για τη διαμόρφωση περιγράμματος συζήτησης ως προς την ως άνω πτυχή την Τουρκοκυπριακή μειονότητα εν έτει 1955, η οποία εν συνεχεία αναβαθμίστηκε σε Τουρκοκυπριακή Κοινότητα και ισότιμο, συνταγματικώς κατοχυρωμένο εταίρο του κυπριακού κράτους για να μετεξελιχθεί εν συνεχεία βάσει του τουρκικού αφηγήματος σε ένα εκ των δύο λαών που αποτελούν μια αυριανή κυπριακή ομοσπονδιακή δομή.

Η παράμετρος της ασφάλειας της Κύπρου βάσει του Συντάγματος της Ζυρίχης εκπορεύεται από τη Συνθήκη Εγγυήσεως, όπως και τη Συνθήκη Συμμαχίας. Επιπλέον η συζήτηση περί της ασφάλειας της Κύπρου εκκινεί από τη θέση πως το μελλοντικό κρατικό οικοδόμημα θα είναι αποστρατικοποιημένο, γεγονός που καταγράφεται ήδη στη Συμφωνία 10 Σημείων του 1979. Επομένως, η οποιαδήποτε συζήτηση για την ασφάλεια, εγγενώς αναφέρεται στις Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας. Στην οπτική της Άγκυρας ως προς το ανωτέρω ζήτημα, τα επιχειρήματά της εστιάζουν στην εμπέδωση συνθηκών ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων στο παρόν και στο μέλλον.[999] Οι Τουρκοκύπριοι ως προς το θέμα της ασφάλειας εκτιμούν πως τούτη θα μπορούσε να διασφαλιστεί όχι από το ίδιο το κράτος, δηλαδή να διατηρεί η κρατική οντότητα στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες να προασπίζουν την ασφάλεια του συνόλου των πολιτών, συμπεριλαμβανομένης σαφώς και της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας. Η ασφάλειά τους, προβάλλοντας ως επιχείρημα τα γεγονότα του 1963 και 1964, όπου έλαβαν χώρα διακοινοτικές ταραχές, θα πρέπει να τυγχάνει της τουρκικής εγγυήσεως[1000], πράγμα που σημαίνει πως η πτυχή τούτη θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο αναπροσαρμογής της ήδη υπάρχουσας Συνθήκης Εγγυήσεως και «επικαιροποίησής» της, κατά την τουρκική ρητορική αποδιδόμενης ως «προσαρμογής στα νέα δεδομένα στο νησί».[1001]

Επιπλέον, στις κατά καιρούς διαπραγματευτικές πρωτοβουλίες, όπως στις Ιδέες Γκάλι του 1992, σημαντικό στοιχείο ήταν η παραμονή ίσης δυνάμεως τουρκικών και

---

[999] Sarp Ozer (2019) Turkey to protect Turkish Cypriots' rights: Minister, Anadolu Agency, 8 Αυγούστου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-to-protect-turkish-cypriots-rights-minister/1552749. Σχετικώς σημειώνονται δηλωτικές αναφορές εκ του ως άνω δημοσιεύματος. «Ankara would continue to protect the legitimate rights and interests of both Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus under international law in accordance with guarantee and alliance agreements… If there is peace in this country in both the north and the south now, it is due to the presence of Turkish army».

[1000] Yusuf Kanli (2019) Fundamentals of the Cyprus issue, Hurriyet Daily News, 7 Μαρτίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/fundamentals-of-the-cyprus-issue-141707

[1001] Η ακριβής φράση αποδίδεται στην αγγλική γλώσσα ως «adaptation on the new state of affairs». Βλ. (2017) Σχέδιο Ανάν θυμίζει η πρόταση Τσαβούσογλου, Η Καθημερινή, 29 Ιουνίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/sxedio-anan-thymizei-i-protasi-tsaboysogloy. Περί της αντίστοιχης συλλογιστικής, βλ. επίσης: (2017) Ν.Κοτζιάς στον «Φ»: Η Τουρκία θέλει ημι-αποικία την Κύπρο, Ο Φιλελεύθερος, 24 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/417470/n-kotzias-ston-f-i-toyrkia-thelei-imi-apoikia-tin-kypro

ελληνικών αγημάτων, ενώ η στρατιωτική δύναμη της ομοσπονδιακής δομής θα αποτελείτο από Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους ίσης δύναμης, μη υπερβαίνουσας τα ως άνω αγήματα. Παρόμοιο σκεπτικό παραμονής τουρκικών στρατευμάτων στο νησί διατυπώνεται και στο Σχέδιο Ανάν του 2004. Βασικό ζήτημα που λειτουργεί και στο παρόν ως σκόπελος στην όποια διαπραγματευτική διαδικασία, συνεπώς, είναι η παράμετρος της ασφάλειας, αφού η τουρκική θέση, διατυπωθείσα ευθαρσώς και απεριφράστως δεν αφήνει περιθώριο παρερμηνείας και υποστηρίζει πως ο τουρκικός στρατός που βρίσκεται στο νησί δεν θα αποχωρήσει.[1002]

VII.A.5. Το ζήτημα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος

Ως προς το ζήτημα της ιδιοκτησίας, ιδιαιτέρως από το 1992 προβάλλεται από τα Ηνωμένα Έθνη η θέση πως υφίσταται μεν το δικαίωμα της επιστροφής των προσφύγων και των βιαίως εκτοπισθέντων, πλην όμως η πρακτική αποτύπωση της εφαρμογής ενός τέτοιου δικαιώματος θα προϋπέθετε στην εν λόγω περίπτωση παραλλήλως την εφαρμογή ορισμένων κριτηρίων. Ως κριτήριο μπορεί να ειδωθεί μια κατάσταση, κατά την οποία η περιουσία ενός πρόσφυγα έχει μετατραπεί σε χώρο δημοσίας ή κοινής ωφελείας.[1003] Εν τοιαύτη περιπτώσει ο πρόσφυγας δεν θα λάβει πίσω την περιουσία του, αλλά αποζημίωση αντ' αυτής.

Επιπλέον, το ζήτημα της επιστροφής περιουσιών θα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα της διζωνικότητας που εμπεδώνεται στο πλαίσιο της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας. Αυτό εξηγεί ή θα μπορούσε να αναλύεται σε μια συνθήκη, κατά την οποία υπερισχύει η εθνική ομοιογένεια στην κάθε ζώνη, όπερ μεθερμηνευόμενο η κάθε ζώνη θα κατοικείται και συναφώς θα έχουν το δικαίωμα επιστροφής σε αυτήν πρόσφυγες, αλλά με εφαρμογή μιας τέτοιας ποσόστωσης, που δεν θα αλλοιώνει μια εγγυημένη πλειοψηφία Τουρκοκυπρίων ή αντιστοίχως Ελληνοκυπρίων στην εκάστοτε ζώνη, δεδομένο που εκ των πραγμάτων αντιστρατεύεται την εφαρμογή του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης. Αυτό περαιτέρω παραπέμπει στους κατόχους γης σε κάθε ομόσπονδο κρατίδιο. Η εφαρμογή

[1002] Πρόσφατες περί αυτού αναφορές εντοπίζονται σε σχετικές δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων. Βλ. (2017) Cyprus talks: Erdogan dismisses full Turkish troops withdrawal, BBC, 13 Ιανουαρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-europe-38609828, Hande Fırat (2018) Turkey to increase troops in Turkish Cyprus, Hurriyet Daily News, 17 Σεπτεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-increase-troops-in-turkish-cyprus-136917, (2019) If needed, Turkey to take same former step in Cyprus: Erdoğan, Hurriyet Daily News, 21 Ιουλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/if-needed-turkey-to-take-same-former-step-in-cyprus-erdogan-145120, Ομιλία του Τούρκου Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην 74η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 24 Σεπτεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://webtv.un.org/watch/turkey-president-addresses-general-debate-74th-session/6089093609001/

[1003] Έκθεση Γενικού Γραμματέα ΟΗΕ, 21 Αυγούστου 1992, S/24472, σ. 19, Παράρτημα 84

ποσοστώσεων προκειμένου να εμπεδώνεται διαρκώς ο διζωνικός χαρακτήρας της κάθε ζώνης αποκρυσταλλώνει την έννοια της διάκρισης του ομοσπονδιακού λαού, αποκλίνουσας από μια αληθινή εμπέδωση του δικαιώματος εγκατάστασης και απόκτησης περιουσίας.

VII.A.6 Άξονες, κατευθύνσεις και συλλογιστική επανέναρξης διαλόγου επί τη βάσει της ΔΔΟ

Αφετηριακό σημείο της επανέναρξης των συνομιλιών για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος και της μορφής που θα λάβει η κρατική δομή, η οποία θα προκύψει εκ της λυσιτελούς κατάληξης των συνομιλιών υπήρξε η 11η Φεβρουαρίου 2014, όταν και οι επικεφαλής των δύο πλευρών, ήτοι των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, προέβησαν σε Κοινή Δήλωση.[1004] Η εν λόγω δήλωση ή άλλως, όπως αναφέρεται σχετικώς στον Τύπο, Κοινό Ανακοινωθέν, δομείται επί επτά βασικών παραμέτρων. Οι παράμετροι αυτοί συνιστούν το βασικό πλαίσιο, που θα διατρέχει τη συλλογιστική της εμπέδωσης του συνταγματικού πλαισίου που θα διέπει την κρατική οντότητα.

VII.A.6.1. Κοινή Διακήρυξη / Κοινό Ανακοινωθέν / Κοινή Δήλωση 11ης Φεβρουαρίου 2014[1005]

1. Η παρούσα κατάσταση είναι απαράδεκτη και η παράτασή της θα έχει αρνητικές συνέπειες για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Οι ηγέτες επιβεβαίωσαν ότι η διευθέτηση θα έχει θετική επίδραση σε ολόκληρη την περιοχή και πρωτίστως θα επωφελούνται οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι. Η διευθέτηση χαρακτηρίζεται από σεβασμό στις δημοκρατικές αρχές, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες, καθώς και στη ξεχωριστή ταυτότητα και την ακεραιότητα αμφοτέρων, διασφαλίζοντας το κοινό τους μέλλον σε μια ενωμένη Κύπρο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Οι ηγέτες εξέφρασαν την αποφασιστικότητά τους να επαναρχίσουν δομημένες διαπραγματεύσεις με τρόπο που να οδηγεί σε αποτελέσματα. Όλα τα άλυτα βασικά θέματα

[1004] Επικεφαλής της Ελληνοκυπριακής κοινότητας, όπως αναφέρεται στο Κοινό Ανακοινωθέν, είναι ο Νίκος Αναστασιάδης και της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ο Ντερβίς Έρογλου. Περί του Κοινού Ανακοινωθέντος της 11ης Φεβρουαρίου 2014 στην αγγλική γλώσσα Βλ. Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, Joint Declaration by the G/C leader, Mr Nicos Anastasiades, and the T/C leader, Mr Dervis Eroglu, on the re-launching of talks on the Cyprus problem (11 February 2014), Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.pio.gov.cy/en/joint-declaration-by-the-g/c-leader,-mr-nicos-anastasiades,-and-the-t/c-leader,-mr-dervis-eroglu,-on-the-re-launching-of-talks-on-the-cyprus-problem-(11-february-2014).html

[1005] Παρατίθενται αυτούσια τα σημεία του Κοινού Ανακοινωθέντος της 11ης Φεβρουαρίου 2014, όπως τούτο δημοσιεύθηκε στον Τύπο.

θα είναι στο τραπέζι και θα συζητηθούν αλληλένδετα. Οι ηγέτες θα έχουν ως στόχο να φθάσουν σε διευθέτηση το συντομότερο δυνατό και ακολούθως να πραγματοποιήσουν χωριστά και ταυτόχρονα δημοψηφίσματα.

3. Η διευθέτηση θα βασίζεται σε δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα, όπως καθορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και τις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου. Η ενωμένη Κύπρος, ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα έχει μια και μόνη διεθνή νομική προσωπικότητα και μια και μόνη κυριαρχία, η οποία καθορίζεται ως η κυριαρχία που απολαμβάνουν όλα τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών δυνάμει του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ και η οποία προέρχεται εξίσου από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Θα υπάρχει μια και μόνη κυπριακή ιθαγένεια, που θα ρυθμίζεται από την ομοσπονδιακή νομοθεσία. Όλοι οι πολίτες της ενωμένης Κύπρου θα είναι ταυτόχρονα πολίτες, είτε της ελληνοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας, είτε της τουρκοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας. Αυτή η ιδιότητα θα είναι εσωτερική και θα συμπληρώνει, και δεν θα υποκαθιστά με οποιονδήποτε τρόπο, την μια και μόνη κυπριακή ιθαγένεια.

Οι εξουσίες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, καθώς και θέματα που είναι σαφώς σχετικά με τις καθορισμένες αρμοδιότητές της, θα προσδιορίζονται από το σύνταγμα. Το Ομοσπονδιακό σύνταγμα θα προνοεί επίσης ότι το κατάλοιπο εξουσίας θα ασκείται από τις συνιστώσες πολιτείες. Οι συνιστώσες πολιτείες θα ασκούν πλήρως και οριστικά όλες τις εξουσίες τους, χωρίς παρεμβάσεις από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Οι ομοσπονδιακοί νόμοι δεν θα παρεμβαίνουν στις νομοθεσίες των συνιστωσών πολιτειών που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες των συνιστωσών πολιτειών και οι νομοθεσίες των συνιστωσών πολιτειών δεν θα παρεμβαίνουν στους ομοσπονδιακούς νόμους που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Οποιαδήποτε διαφορά σε σχέση με τα πιο πάνω θα εκδικάζεται τελεσίδικα από το Ομοσπονδιακό Ανώτατο Δικαστήριο. Καμιά από τις δυο πλευρές μπορεί να διεκδικεί εξουσία ή δικαιοδοσία από την άλλη.

4. Η ενωμένη κυπριακή ομοσπονδία θα προκύψει από τη λύση μετά από την έγκριση της διευθέτησης σε χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα. Το Ομοσπονδιακό σύνταγμα θα ορίζει ότι η ενωμένη κυπριακή ομοσπονδία θα αποτελείται από δυο συνιστώσες πολιτείες με ισότιμο καθεστώς. Η δικοινοτική, διζωνική φύση της ομοσπονδίας και οι αρχές πάνω στις οποίες εδράζεται η ΕΕ θα διασφαλίζονται και θα γίνονται σεβαστές σε όλη την επικράτεια. Το Ομοσπονδιακό σύνταγμα θα αποτελεί τον ανώτατο νόμο της Χώρας και θα δεσμεύει όλες τις εξουσίες της ομοσπονδίας και των αρχών των συνιστωσών πολιτειών. Η ένωση της ομοσπονδίας ή μέρους αυτής με οποιαδήποτε άλλη χώρα ή η οποιασδήποτε μορφής

διχοτόμηση ή απόσχιση ή οποιαδήποτε άλλη μονομερής αλλαγή στην κατάσταση πραγμάτων θα απαγορεύεται.

5. Οι διαπραγματεύσεις βασίζονται στην αρχή πως τίποτε δεν έχει συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα.

6. Οι διορισμένοι εκπρόσωποι έχουν πλήρη εξουσία να συζητούν οποιοδήποτε θέμα σε οποιαδήποτε στιγμή και πρέπει να απολαμβάνουν παράλληλη πρόσβαση σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα ενδιαφερόμενα μέρη στη διαδικασία, όταν κρίνεται αναγκαίο. Οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων θα συναντώνται όσο συχνά κρίνεται απαραίτητο. Διατηρούν την απόλυτη εξουσία λήψης αποφάσεων. Μόνο μια συμφωνία στην οποία θα καταλήξουν ελεύθερα οι ηγέτες μπορεί να τεθεί σε χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα. Οποιασδήποτε μορφής επιδιαιτησία αποκλείεται.

7. Οι πλευρές θα επιδιώξουν να δημιουργήσουν θετικό κλίμα για να εξασφαλίσουν την επιτυχία των συνομιλιών. Δεσμεύονται να αποφύγουν την απόδοση ευθυνών ή οποιαδήποτε δημόσια αρνητικά σχόλια σχετικά με τις διαπραγματεύσεις. Είναι επίσης προσηλωμένοι στις προσπάθειες να εφαρμοστούν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης που θα παράσχουν μια δυναμική ώθηση στην προοπτική για μια ενωμένη Κύπρο.

VII.A.6.2. Κριτικές παρατηρήσεις επί των εννοιών που υιοθετούνται στο Κοινό Ανακοινωθέν

Διά της Κοινής Διακήρυξης της 11ης Φεβρουαρίου 2014 αποφασίστηκε από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Νίκο Αναστασιάδη υπό την ιδιότητά του ως επικεφαλής, δηλαδή εκπροσωπών την Ελληνοκυπριακή κοινότητα και τον Τουρκοκύπριο ηγέτη, Ντερβίς Έρογλου, αντιστοίχως εκπροσωπούντα την Τουρκοκυπριακή κοινότητα η επανεκκίνηση συνομιλιών.[1006] Οι συνομιλίες αποσκοπούν στην επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος, έχουσες ως βάση την εν λόγω διακήρυξη.

Όπως σημειώνεται στο κείμενο της Διακήρυξης, τούτη υιοθετεί, δηλαδή ακολουθεί τη λογική προηγούμενων ψηφισμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Σε αυτή τη συλλογιστική της δηλώσεως μπορούμε να εντοπίσουμε ένα φακό θέασης της δρομολόγησης του βασικού πλαισίου διαπραγμάτευσης, ο οποίος αντλεί αναφορές από την προσέγγιση του ιστορικού θεσμισμού, ακολουθώντας διαδικασίες, περιεχόμενο και μεθοδολογικά γνωρίσματα, τα οποία είχαν οριοθετηθεί, καταγραφεί και τρόπον τινά παγιωθεί κατά τρόπο θεσμικό σε προηγούμενες διεργασίες, δηλαδή λειτουργούν ως «διαπραγματευτικό κεκτημένο»[1007].

Το γεγονός τούτο αντικατοπτρίζεται στην εκπεφρασμένη θέση πως η οποία κατάληξη θα στηρίζεται επί του θεσμικού περιγράμματος, το οποίο προσδιορίστηκε μεταξύ των εκάστοτε ηγετών των δύο κοινοτήτων της Κύπρου κατά το 1977[1008], 1979[1009], όπως επίσης και σε διαδοχικές αποφάσεις του ΟΗΕ από τη δεκαετία του 1990[1010] και εντεύθεν.

[1006] Η διαδικασία για την κοινή διακήρυξη υποστηρίχθηκε από την Ειδική Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ στην Κύπρο, Λίζα Μπάτενχαϊμ.

[1007] Ανδρέας Θεοφάνους (2019) Διαπραγματευτικό κεκτημένο και «εποικοδομητική ασάφεια», *Ο Φιλελεύθερος*, 18 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/658161/diapragateftiko-kektimeno-kai-epoikodomitiki-asafeia, Σταύρος Λυγερός (2014) *Η αιρετική λύση*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 11, Παναγιώτης Ήφαιστος (2018) Κυπριακό: Η μεγάλη παγίδα, SlPress, 19 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://slpress.gr/idees/kypriako-i-megali-pagida/

[1008] Κατά το 1977 κατεγράφησαν τέσσερις κατευθυντήριες γραμμές για την επανέναρξη του διαλόγου ανάμεσα στους εκπροσώπους των δύο κοινοτήτων. Αναφορικά προς τον ακριβή προσδιορισμό του λεκτικού ως «τέσσερις κατευθυντήριες γραμμές» βλ. Φανούλα Αργυρού (2015) Φάντασμα οι Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου», Η Σημερινή, 16 Οκτωβρίου 2015, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/10/16/phantasma-oi-sumphonies-upselou-epipedou/. Φανούλα Αργυρού (2015) Πού είναι οι Συμφωνίες;, Η Σημερινή, 31 Αυγούστου 2015. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/8/31/pou-einai-oi-sumphonies/. Στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας γίνεται αναφορά σε συνομολόγηση Συμφωνίας Υψηλού Επιπέδου μεταξύ του τότε Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄΄ ως επικεφαλής της Ελληνοκυπριακής κοινότητας και του Ραούφ Ντενκτάς ως ηγέτη της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, η οποία περιλάμβανε τέσσερις παραμέτρους επί των οποίων θα δομούνταν οι συνομιλίες για τη διευθέτηση του ζητήματος. Στην εν λόγω συμφωνία δεν περιλαμβάνεται ρητή αναφορά σε «διζωνικότητα».

[1009] Δύο έτη μετά την Συμφωνία του 1977 και τον αιφνίδιο θάνατο του Προέδρου Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, συνομολογήθηκε υπό την αιγίδα του τότε Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων

Στην τρίτη παράγραφο του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας 649 (1990) γίνεται η εξής αναφορά «*Calls upon the leaders of the two communities to pursue their efforts to reach freely a mutually acceptable solution providing for the establishment of a federation that will be bi-communal as regards the constitutional aspects and bi-zonal as regards the territorial aspects in line with the present resolution and their 1977 and 1979 high-level agreements, and to cooperate, on an equal footing, with the Secretary-General in completing, in the first instance and on an urgent basis, an outline of an overall agreement, as agreed in June 1989*». Συναφώς, το διάγραμμα της όποιας συμφωνίας διευθέτησης του ζητήματος θα στηρίζεται στη Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία.[1011]

Σημειώνεται πως προκύπτει ως εκ της βασικής δομής των όρων που διατρέχουν τη συζήτηση πως υπάρχει μια σαφής συνέχεια αντιλήψεων και πολιτικής που ανταποκρίνεται στην κυπριακή περίπτωση και εδράζεται στην εκτίμηση πως το πλαίσιο που εκπονήθηκε τέσσερις και πλέον δεκαετίες θα μπορούσε να λειτουργήσει ως οδοδείκτης για μια τελεσφόρα πορεία του Κυπριακού Προβλήματος. Διαπιστώνεται, τοιουτοτρόπως, πως το περίγραμμα που διατρέχει την πολιτική που εκβάλλει στο σήμερα ανάγεται σε ένα σημείο στο παρελθόν, το οποίο ορίζεται ως κομβικό της εξέλιξης της περαιτέρω πορείας. Η αναφορά σε κομβικό αιτιολογείται από το γεγονός πως σε μια δεδομένη στιγμή, η κατεύθυνση που ορίστηκε ως διάγραμμα της πολιτικής πλαισιώνει, τρόπον τινά, τη σημερινή συζήτηση.

Συνεπώς, η υιοθέτηση κατά τρόπο θεσμικό όρων και προϋποθέσεων επίλυσης λειτουργεί ως δεσμευτικό στοιχείο επί του οποίου θα πρέπει να κινηθεί ο διάλογος. Τούτο σαφώς ισχύει, ακόμη και εάν στο ως άνω Κοινό Ανακοινωθέν στο σημείο 5 καταγράφεται πως «τίποτε δεν έχει συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα».

Στον πίνακα που ακολουθεί απαριθμούνται τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας, στα οποία γίνεται από του 1990 και εντεύθεν ρητή αναφορά στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης λύσης ως «Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία».

Εθνών, Κουρτ Βαλτχάιμ, Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου 10 Σημείων την 19η Μαΐου 1979 μεταξύ του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Σπύρου Κυπριανού υπό την ιδιότητά του ως επικεφαλής της Ελληνοκυπριακής κοινότητας και του Ραούφ Ντενκτάς ως επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η Συμφωνία αυτή περιλάμβανε 10 σημεία, εξ' ου και αναφέρεται ενίοτε και ως Συμφωνία 10 σημείων. Ούτε και η Συμφωνία του 1979 αναφέρεται σε διζωνικό πλαίσιο ή περιλαμβάνει την έννοια «διζωνικότητα».

[1010] Κατά τη δεκαετία του 1990 υιοθετήθηκε ως όρος στο πλαίσιο των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ η έννοια της «διζωνικότητας» ως προς τη μελλοντική γεωγραφική διάρθρωση της συνταγματικής δομής του κράτους, που θα προέκυπτε ως απότοκος της επιτυχούς κατάληξης των συνομιλιών.

[1011] Η αναφορά περί «Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας» καταγράφεται έκτοτε στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Πίνακας 21: Ψηφίσματα Συμβουλίου Ασφαλείας με expressis verbis αναφορά σε ΔΔΟ

Α/Α	Αριθμός Ψηφίσματος	Χρονολογία / Ημερομηνία	Διαδικτυακή τεκμηρίωση
1	649	1990, 12 Μαρτίου 1990	https://undocs.org/S/RES/649(1990)
2	716	1991, 11 Οκτωβρίου 1991	https://undocs.org/S/RES/716(1991)
3	750	1992, 10 Απριλίου 1992	https://undocs.org/en/S/RES/750(1992)
4	774	1992, 26 Αυγούστου 1992	https://undocs.org/en/S/RES/774(1992)
5	939	1994, 29 Ιουλίου 1994	https://undocs.org/S/RES/939(1994)
6	1217	1998, 22 Δεκεμβρίου 1998	https://undocs.org/S/RES/1217(1998)
7	1251	1999, 29 Ιουνίου 1999	https://undocs.org/en/S/RES/1251(1999)
8	1687	2006, 15 Ιουνίου 2006	https://undocs.org/S/RES/1687(2006)
9	1728	2006, 15 Δεκεμβρίου 2006	https://undocs.org/S/RES/1728(2006)
10	1758	2007, 15 Ιουνίου 2007	https://undocs.org/S/RES/1758(2007)
11	1789	2007, 14 Δεκεμβρίου 2007	https://undocs.org/S/RES/1789(2007)
12	1818	2008, 13 Ιουνίου 2008	https://undocs.org/S/RES/1818(2008)
13	1847	2008, 12 Δεκεμβρίου 2008	https://undocs.org/S/RES/1847(2008)
14	1873	2009, 29 Μαΐου 2009	https://undocs.org/S/RES/1873(2009)
15	1898	2009, 14 Δεκεμβρίου 2009	https://undocs.org/en/S/RES/1898(2009)
16	1930	2010, 15 Ιουνίου 2010	https://undocs.org/S/RES/1930(2010)
17	1953	2010, 14 Δεκεμβρίου 2010	https://undocs.org/en/S/RES/1953%20(2010)
18	1986	2011, 13 Ιουνίου 2011	https://undocs.org/S/RES/1986(2011)
19	2026	2011, 14 Δεκεμβρίου 2011	https://undocs.org/S/RES/2026(2011)
20	2058	2012, 19 Ιουλίου 2012	https://undocs.org/S/RES/2058(2012)
21	2089	2013, 24 Ιανουαρίου 2013	https://undocs.org/en/S/RES/2089(2013)
22	2114	2013, 30 Ιουλίου 2013	https://undocs.org/en/S/RES/2114(2013)
23	2135	2014, 30 Ιανουαρίου 2014	https://undocs.org/S/RES/2135(2014)
24	2168	2014, 30 Ιουλίου 2014	https://undocs.org/S/RES/2168(2014)
25	2197	2015, 29 Ιανουαρίου 2015	https://undocs.org/en/S/RES/2197(2015)
26	2234	2015, 29 Ιουλίου 2015	https://undocs.org/S/RES/2234(2015)
27	2263	2016, 28 Ιανουαρίου 2016	https://undocs.org/S/RES/2263(2016)
28	2300	2016, 26 Ιουλίου 2016	https://undocs.org/S/RES/2300(2016)
29	2338	2017, 26 Ιανουαρίου 2017	https://undocs.org/S/RES/2338(2017)
30	2369	2017, 27 Ιουλίου 2017	https://undocs.org/en/S/RES/2369(2017)
31	2398	2018, 30 Ιανουαρίου 2018	https://undocs.org/en/S/RES/2398(2018)
32	2430	2018, 26 Ιουλίου 2018	https://digitallibrary.un.org/record/1636804?ln=en
33	2453	2019, 30 Ιανουαρίου 2019	https://digitallibrary.un.org/record/1662896?ln=en
34	2483	2019, 25 Ιουλίου 2019	https://digitallibrary.un.org/record/3813459?ln=en

VII.A.6.3 Προσεγγίσεις ως προς το Κοινό Ανακοινωθέν, αξονική αρχή και λεκτικές διατυπώσεις

Ως βασικός άξονας των διαπραγματεύσεων που ετέθη αναφορικά προς τη δρομολόγηση συναντήσεων μεταξύ των διαπραγματευτών των δύο πλευρών γίνεται αντιληπτή η αρχή πως «τίποτε δεν έχει συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα».[1012] Η Κοινή Διακήρυξη αποτελείται από επτά βασικά σημεία, τα οποία αναφέρονται σε διαφορετικές διαστάσεις, όπως επίσης και στον τρόπο και τις διαδικασίες που πλαισιώνουν τη συζήτηση. Υποστηρίζεται πως η επιλογή των διατυπώσεων του Κοινού Ανακοινωθέντος ενσωματώνει περιθώριο για διάφορες ερμηνείες αναλόγως της θέασης του εκάστοτε μέρους ή αναγνώστη, στοιχείο, το οποίο αποτυπωμένο σε έγγραφο που προσδιορίζει τη μορφή ενός κράτους, εμπεριέχει το ενδεχόμενο συγκρουσιακής εν συνεχεία πορείας της διαδικασίας και άρα μη τελεσφόρου κατάληξης.[1013]

Αρχικώς καταγράφεται η θέση πως η παρούσα κατάσταση δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή ως μια κανονικότητα, η οποία δεν θα είναι επωφελής για καμία εκ των κοινοτήτων της νήσου. Εξ' αυτής της αναφοράς τίθεται ευλόγως το ερώτημα τι προσδιορίζει και τι περιλαμβάνει η «παρούσα κατάσταση». Ενδεχομένως, η αντίληψη περί κανονικότητας στην υφιστάμενη κατάσταση αναφέρεται σε μία συνθήκη, η οποία επεβλήθη διά της ένοπλης βίας, όπου και η πραγματικότητα που αποτυπώνεται ανάγλυφα παραπέμπει σε ένα αναγνωρισμένο κράτος, υποκείμενο διεθνούς δικαίου, την Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία όμως είναι de

---

[1012] Σημείο 5 του Κοινού Ανακοινωθέντος. Η εν λόγω αρχή συνιστά στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ των διαπραγματεύσεων και συνεπάγεται πως ακόμη και εάν επιτευχθεί σύγκλιση σε ορισμένες εκ των παραμέτρων που τίθενται μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών, εάν δεν υπάρξει μια συνολική διευθέτηση, τα δεδομένα επί των οποίων εντοπίστηκε κοινό έδαφος, δεν δεσμεύουν τη διαδικασία σε μελλοντικό χρόνο. Αυτή η οπτική, αν και εκφράζεται ενίοτε ως διαβεβαίωση περί του αληθούς της περιεχομένου προς διάφορες κατευθύνσεις, εντούτοις παρουσιάζει ρηγματώσεις σε σχέση με την εγκυρότητά της. Τούτη δε η θέση εκφράζεται ως απόρροια της ίδιας της διαδικασίας και των βασικών αντιλήψεων, καθώς μπορεί κανείς να εντοπίσει ομοιότητες ως προς προηγούμενες θεσμοθετημένες πρόνοιες.

[1013] Ένας παρόμοιος προβληματισμός ανταποκρίνεται συχνά στον όρο «εποικοδομητικές ασάφειες» ή «δημιουργικές ασάφειες», όπου ως μέθοδος είχαν υιοθετηθεί στο παρελθόν αναφορικά προς την Κυπριακή Περίπτωση. Βλ. Farid Mirbagheri (1998) *Cyprus and International Peacemaking 1964-1986*, Routledge, σ. 152 κ.ε., Nikos Trimikliniotis (2005) The Cyprus Problem: An International Relations Debacle or merely an Unclimbed Peak, *The Cyprus Review*, σ. 144 – 153, (2016) A Cyprus solution must avoid constructive ambiguities and gaps, says Government Spokesman, *Cyprus News Agency*, 3 Ιουνίου 2016, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=f1654f4f15e3464489d0c86a1ee5f652, Pauline Green, Ray Collins (2003*) Embracing Cyprus: The Path to Unity in the New Europe*, I. B. Tauris, σ. 54, Van Coufoudakis (The Cyprus Talks: On the Road of no Return, *Cyprus Center for European and International Affairs*, Vol. 7, Issue 4, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cceia.unic.ac.cy/volume-7-issue-4-v-coufoudakis/, Neophytos Loizides (2016) *Designing Peace: Cyprus and Institutional Innovations in Divided Societies*, University of Pennsylvania Press, σ. 30 κ.ε., Vasileios P. Karakasis (2014) The "Spirit of Constructive Ambiguity" behind the Joint Declaration, *The Cyprus Issue Project Report*, Bridging Europe, σ. 1 -22, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/49278/bref_cyprus_report_no.5_vasileios_p.karakasis.pdf?sequence=1

facto διαμοιρασμένη σε δύο ζώνες, περιοχές, τμήματα. Στο ένα εξ' αυτών υπάρχει συντριπτική πλειοψηφία Ελληνοκυπρίων, ενώ το άλλο τελεί σε μία κατάσταση παρανομίας, η οποία αποδίδεται και ως «υποτελής τοπική διοίκηση της Άγκυρας».[1014] Αυτό σημαίνει πως η εν λόγω διοίκηση δεν είναι αναγνωρισμένη ως κρατική οντότητα, δηλαδή ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου, αλλά ως μια επικράτεια, η οποία συνιστά το προϊόν απόσχισης και ως εκ τούτου εκλαμβάνεται η ίδια η πράξη της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας της ως «νομικά άκυρη».[1015] Η περιοχή τούτη κατοικείται από Τουρκοκύπριους, Τούρκους εποίκους, όπως επίσης και από ισχυρή δύναμη του τουρκικού στρατού, ο αριθμός της οποίας κυμαίνεται από 30.000 – 40.000.[1016] Στον αντίποδα, η έννοια περί κανονικότητας θα μπορούσε να αναφέρεται και στο γεγονός ή περιορισμένα στο γεγονός μιας κατάστασης συνάδουσας προς τη συνταγματική δομή που συνομολογήθηκε κατά το 1959/1960, παραπέμπουσα στη συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων στη διοίκηση και οργάνωση του κράτους, κατάσταση, η οποία από το 1963/1964 δεν υφίσταται.

Στο Κοινό Ανακοινωθέν σημειώνεται πως η οποία διευθέτηση του προβλήματος προκύψει θα ενσωματώνει και θα συνάδει με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ατομικές ελευθερίες και τη δημοκρατική αρχή. Παράλληλα θα σέβεται την ξεχωριστή ταυτότητα και την ακεραιότητα και των δύο πλευρών. Στόχος είναι η εμπέδωση ενός κοινού μέλλοντος σε μια Κύπρο, η οποία ούσα ενωμένη θα είναι και μέλος της ΕΕ. Συνεπώς, το κράτος που θα προκύψει σε περίπτωση λύσης θα εξακολουθήσει να υφίσταται ως κράτος – μέλος της ΕΕ. Η συζήτηση των διαφόρων άλυτων θεμάτων θα γίνει με τρόπο αλληλένδετο. Το Κοινό Ανακοινωθέν, αν και αναφέρεται σε άλυτα θέματα, δεν προσδιορίζει επακριβώς τον χαρακτήρα τους, ούτε και γίνεται ειδική μνεία σε κάποιο εξ' αυτών, στοιχείο το οποίο αφήνει περιθώρια για διάφορες και διαφορετικές ερμηνείες ως προς το ποιά θέματα υφίστανται ως λελυμένα και ποιά αναμένεται να τεθούν προς συζήτηση.

Υπό όρους ιστορικού θεσμισμού, στο σκεπτικό της προσφυγής στο λαό, ο οποίος θα αποδοκιμάσει ή θα απορρίψει το ενδεχόμενο της πρότασης προς λύση, παρατηρείται πως ακολουθείται η ίδια λογική, όπως εκείνη του δημοψηφίσματος για το Σχέδιο Ανάν.[1017] Αυτό

[1014] Case of Loizidou V Turkey, para.62

[1015] Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας 541 (1983), Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και Aeyal Gross (2017) *The Writing on the Wall: Rethinking the International Law of Occupation*, Cambridge University Press, σ. 94

[1016] (2017) Cyprus talks: Erdogan dismisses full Turkish troop withdrawal, *BBC*, 13 Ιανουαρίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-europe-38609828, Charis Psaltis, Huseyin Cakal (2016) Social Identity in a Divided Cyprus στο *Understanding Peace and Conflict through Social identity theory*, Peace Psychology Book Series (επιμ. S.McKeown et al), Springer, σ. 229 - 244

[1017] The Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem, 31 Μαρτίου 2004, Annex IX: Coming into being of the New State of Affairs, Article 1. Entry into force of the Foundation Agreement, "The Foundation Agreement shall enter into force, and being a new state of affairs, following its approval by separate simultaneous referenda on 24 April 2004 asking the following question: Do you approve the Foundation Agreement with all its Annexes, as well as the Constitution of the Greek Cypriot/Turkish

εξηγεί πως δεν θα τεθεί το ερώτημα στον λαό ως μία ολότητα, αλλά θα λάβει χώρα μια ταυτόχρονη διαδικασία, κατά την οποία οι δύο κοινότητες θα ψηφίσουν κατά τρόπο κεχωρισμένο. Ανατρέχοντας στο 1956 και δη στον Νοέμβριο του έτους τούτου, όταν και υπεβλήθη από τον Τούρκο συνταγματολόγο, Νιχάτ Ερίμ, υπόμνημα αναφορικά προς την Κύπρο, μπορούμε να εντοπίσουμε την εν λόγω συλλογιστική να εκφράζει την τουρκική στοχοθεσία ως προς τη δρομολόγηση του μέλλοντος για την Κύπρο. Σε περίπτωση διευθέτησης συνολικής θα λάβει χώρα δημοψήφισμα κατά τρόπο ξεχωριστό, αλλά ταυτόχρονο.

Η δήλωση αναφέρει πως παράλληλα προς την εμπέδωση μιας δικοινοτικού, διζωνικού χαρακτήρα ομοσπονδίας θα υφίστανται και οι αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφ' όλης της επικράτειας. Αυτό το στοιχείο παρουσιάζει μια προβληματική ως προς την κατανόησή του και τούτο γιατί οι αρχές της ΕΕ εδράζονται επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών όλων των πολιτών ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, φύλου, καταγωγής, εθνικής ταυτότητας ή άλλων περιοριστικών ή διακριτικών στοιχείων που κατηγοριοποιούν τα άτομα και ένεκα της ένταξής τους σε μία ή σε άλλη κατηγορία προκύπτει η παροχή ή η απαγόρευση δικαιωμάτων ή έστω η μερική, τμηματική ή αποσπασματική απόλαυσή τους.

Βάσει του ομοσπονδιακού συντάγματος θα απαγορεύεται η ένωση με άλλο κράτος, η απόσχιση ή οποιαδήποτε μονομερής αλλαγή. Αν και γίνεται ρητή αναφορά στην απαγόρευση του ενδεχομένου απόσχισης, εντούτοις αυτό ως πιθανότητα θα πρέπει να θεωρείται υπαρκτή, ενέχουσα κατά ταύτα υψηλό πολιτικό ρίσκο ως εκ της αντιλήψεως πως ως συνιδρυτικό στοιχείο του κράτους οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν να εκλαμβάνονται ως διατηρούντες ξεχωριστό δικαίωμα αυτοδιαθέσεως, το οποίο σε μια δεδομένη στιγμή και λαμβάνοντας υπόψη την ούτως ή άλλως υφιστάμενη γεωγραφική διαίρεση, να προκύψει ως «εξαργύρωση εθνοτικού «μεριδίου» κυριαρχίας σε διεκδίκηση εδαφικής κυριαρχίας».[1018]

Η πρόνοια αυτή, που καταγράφεται εκ προοιμίου ως στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ του Κοινού Ανακοινωθέντος, παρουσιάζει ομοιότητες ως προς τη βασική του σύλληψη με πρόνοιες του κράτους της Ζυρίχης, το οποίο ρητώς απαγόρευε τις ως άνω παραμέτρους. Η ζυριχική δομή βεβαίως επιχειρούσε να αποτρέψει διά της εν λόγω συνταγματικής ρύθμισης, που αποτελούσε και θεμελιώδες άρθρο, το ενδεχόμενο το κράτος να ακολουθήσει τις κατευθύνσεις επί των οποίων κινούνταν για τους δικούς τους λόγους και στρατηγική

Cypriot State and the provisions as to the laws to be in force, to bring into being a new state of affairs in which Cyprus joins the European Union united?".

[1018] Κώστας Μ. Κωνσταντίνου (2014) Το Κυπριακό και η διαπραγμάτευση του ρίσκου, Πώς μια φοβική αντιμετώπιση μπορεί να υπονομεύσει τις πιθανότητες βιώσιμης λύσης, *Foreign Affairs*, 7 Μαρτίου 2014, https://www.foreignaffairs.gr/articles/69717/kostas-m-konstantinoy/to-kypriako-kai-i-diapragmateysi-toy-riskoy?page=3

στοχοθεσία οι επιμέρους κοινότητες. Τοιουτοτρόπως, επιχειρούσε θεσμικώς να αποκλείσει την περίπτωση ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα ή διχοτόμησης της νήσου.

Ως εκ των διαδραματισθέντων, προκύπτει πως αν και η εν λόγω πρόνοια υφίστατο ως κεφαλαιώδης, εντούτοις δεν μπόρεσε να βρει την πραγμάτωσή της. Τρία έτη μετά την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας επήλθε μια πρώιμη μορφή γεωγραφικής διαίρεσης, η οποία ολοκληρώθηκε εν όπλοις το 1974 και έκτοτε το όποιο εγχείρημα τίθεται ως προς τη λύση του Κυπριακού και την εμπέδωση κρατικής οντότητας εκπορεύεται από τις διαμορφωθείσες εξ' αυτού συνθήκες. Εκ των ανωτέρω συνάγεται πως το προηγούμενο της Ζυρίχης και της διχοτόμησης του κράτους μπορεί μεν να αποτυπώνει κατά τρόπο περιβαλλόμενο από θεσμικές, δηλαδή συνταγματικά κατοχυρωμένες ρυθμίσεις την απόκλιση του ενδεχομένου, αλλά δεν μπορεί κανείς να απορρίψει ως υποθετικό ενδεχόμενο το να επέλθει εκ νέου μια τέτοια συνθήκη, οι συνέπειες της οποίας, εάν και εφόσον δεν προβλεφθούν, μπορεί να αναπαράγουν και πάλι το πρόβλημα, το οποίο πλέον θα υφίσταται, όχι ως απλή διχοτόμηση, αλλά ως μια κατάσταση μετεωρισμού ενός εκ των δύο συνιστώντων πολιτειών ή και των δύο.

Η έκβαση ενός τέτοιου σεναρίου θα μπορούσε να ειδωθεί ως αφενός μετεωρισμός του βορρά ή και του νότου, ενσωμάτωση του βορρά στην Τουρκία, ενσωμάτωση του νότου στην Ελλάδα, αναζήτηση καθεστώτος για τον νότο ή και αναζήτηση καθεστώτος για τον βορρά. Εδώ υπεισέρχεται και ο παράγοντας του πώς θα προκύψει, εάν και εφόσον προκύψει η θεσμική παρεκτροπή ή ανωμαλία και σε ποιόν θα αποδοθεί η ευθύνη για αυτήν, ο οποίος ενδεχομένως να επωμιστεί και το βάρος της μη αναγνώρισης της υπόστασής του από τη διεθνή κοινότητα και υπό ποιό καθεστώς. Πέραν των ανωτέρω, καταγράφεται πως η εν λόγω πρόνοια δεν συνάδει προς την έννοια της κρατικής κυριαρχίας ή τουλάχιστον αποκλίνει εξ' αυτής. Τούτο δε γιατί το εκάστοτε κράτος δεν μπορεί να αποκλείει τον εαυτό του από το δικαίωμα να αποφασίζει το ίδιο το πώς θα δρομολογήσει την πορεία του και εάν θα επιλέξει τον τερματισμό ή τη συνένωσή του με κάποια άλλη κρατική οντότητα.

Αυτό το στοιχείο περιορίζει τον εξωτερικό προσανατολισμό του κράτους, λειτουργώντας εγγενώς ως μία κατεύθυνση ή ένα δρομολόγιο, το οποίο θα δεσμεύσει τις όποιες επιλογές του στο μέλλον ή σε περίπτωση που σε μια δεδομένη στιγμή δεν ανταποκρίνεται η εν λόγω κατεύθυνση στον ορίζοντα των προσδοκιών του, τότε θα είναι εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη, η όποια μεταβολή του. Εξ' αυτού προκύπτει πως πριν ακόμη υιοθετηθεί και σχηματοποιηθεί μια συγκεκριμένη μορφή, εγγράφονται στις δομές του ως εγγενείς παράμετροι οι περιορισμοί των προσανατολισμών του και συνεπώς των όποιων επιλογών του.

Το Κοινό Ανακοινωθέν σημειώνει πως το κράτος που θα προκύψει θα έχει μία και μόνη διεθνή προσωπικότητα και μία και μόνη ιθαγένεια. Αυτό σημαίνει πως μια αυριανή

μορφή της κρατικής οντότητας θα συμμετέχει ως αυτόνομο και μοναδικό υποκείμενο διεθνούς δικαίου και θα τυγχάνει αναγνώρισης ωσαύτως από τη διεθνή κοινότητα. Οι πολίτες του δε, ως πολίτες του κράτους στο σύνολό του, δεν θα έχουν δύο υπηκοότητες, αλλά η έννοια της ιθαγένειας θα αντανακλάται, παρά την ομοσπονδιακή του διάρθρωση, σε μία ενιαία πολιτική ταυτότητα.

Η κυριαρχία θα προέρχεται εξίσου από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Αυτή η διατύπωση παραπέμπει σε μια διφυή, δισυπόσταση έννοια της κυριαρχίας, αν και ορίζεται ανωτέρω πως η κυριαρχία του κράτους θα είναι ενιαία. Ως προς την κυριαρχία, ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η αναφορά θα μπορούσε να αντιστοιχεί στο πλαίσιο της διφυούς διάρθρωσης του κράτους, που σημαίνει πως ο πληθυσμός και των δύο συνιστωσών πολιτειών θα είναι εκείνος που θα αποδίδει την κυριαρχία στο κράτος. Εντοπίζεται και σε αυτή την αναφορά μία διατύπωση, η οποία θα μπορούσε να επεξηγηθεί και ως τυγχάνουσα δυνάμει επανερμηνειών.

Τούτο δε γιατί, όπως και στο Σύνταγμα τη Ζυρίχης, δεν αποδίδεται η έννοια του λαού. Του εκάστοτε κράτους φορέας της εξουσίας και της κυριαρχίας είναι η λαϊκή βούληση, η έκφραση της οποίας και συνιστά συνεκτικό στοιχείο της λειτουργίας του κράτους, συμβάλλοντας τοιουτοτρόπως και στην υπεράσπιση του κοινού κράτους. Εφόσον δεν γίνεται αναφορά εν προκειμένω σε κοινό λαό, αλλά αποκλειστικά σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους, τούτο μπορεί να εκληφθεί και ως στοιχείο, το οποίο λειτουργεί ανάστροφα προς την αντίληψη του κοινού συμφέροντος.[1019] Η εν λόγω αναφορά, εφόσον τίθεται ως βάση για συζήτηση, θα μπορούσε να συμπληρωθεί από την πρόταξη της έννοιας του λαού και στη συνέχεια από την καταγραφή της εθνικής αναφοράς του κάθε υποκειμένου. Επιπλέον, αυτή η αναφορά, δηλαδή η καταγραφή Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ως πηγή της κυριαρχίας του κράτους οριοθετείται περιοριστικά, καθώς η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελείται επίσης από Αρμένιους, Μαρωνίτες και Λατίνους. Επίσης, αναφορικά προς τους Τουρκοκύπριους τίθενται ορισμένα ερωτήματα που πηγάζουν από το πώς προσδιορίζεται και πως οριοθετείται η έννοια του Τουρκοκύπριου και τι ενδεχομένως να συμπεριλαμβάνει. Αυτός ο συλλογισμός παράγει επιπλέον ερωτήματα που αναφέρονται στην πολιτογράφηση ατόμων ως Τουρκοκυπρίων, οι οποίοι όμως μπορεί να εντάσσονται σε εποίκους, πρώην στρατιωτικούς, που πολέμησαν κατά το 1974, και άλλες ομάδες, οι οποίες δεν ταυτίζονται προς τις ως άνω αναφορές.

Θα υφίσταται μία κρατική ιθαγένεια και μία εσωτερική, η οποία θα λειτουργεί συμπληρωματικά προς την κρατική. Αυτό σημαίνει πως θα υπάρχει μία κρατική ιθαγένεια

[1019] Ανδρέας Θεοφάνους, Ελίνα Χριστοδουλίδου (2015) Κυπριακό 2015: Αποτίμηση και προοπτικές επίλυσης, *Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 2/2015*, Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, σ. 1 - 52

και άλλες δύο, εσωτερικές, συνεπώς τρεις ιθαγένειες. Τι προϋποθέτει η εσωτερική ιθαγένεια, ποιος ο ρόλος της, πώς αποκτάται και τι υποχρεώσεις περιλαμβάνει; Με δεδομένο πως η επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους θα λάβει χώρα βάσει ποσοστώσεων[1020], εκείνοι οι Ελληνοκύπριοι που θα καταστεί δυνατό να επιστρέψουν και θα είναι κάτοχοι της Ελληνοκυπριακής ιθαγένειας, θα είναι σε θέση να ψηφίζουν στον Βορρά. Εάν απλώς διαμένουν στον βορρά, προκειμένου να ασκήσουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, θα πρέπει να αποποιηθούν την ελληνοκυπριακή ιθαγένεια και να αποκτήσουν την τουρκοκυπριακή.[1021]

Το υφιστάμενο πλαίσιο του ενιαίου κράτους θα παύσει να υπάρχει. Οι κατεχόμενες από την Τουρκία περιοχές θα αποκτήσουν τον χαρακτήρα του συνιστώντος κράτους και θα νομιμοποιηθούν. Η Κυπριακή Δημοκρατία θα απολέσει την εκπροσώπηση όλου του κράτους και θα καταστεί ένα εκ των δύο συνιστώντων κρατιδίων. Βάσει συντάγματος θα καταγράφονται και θα οριοθετούνται οι εξουσίες και οι αρμοδιότητες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Το κατάλοιπο εξουσίας θα το ασκούν οι συνιστώσες πολιτείες, στην εξουσία των οποίων δεν μπορεί να παρεμβαίνει η ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Στη διάρθρωση της Ζυρίχης το κατάλοιπο εξουσίας ανήκε στο υπουργικό Συμβούλιο.[1022] Δι' αυτής της πρόνοιας συγκεντρώνονταν οι εξουσίες στο Υπουργικό Συμβούλιο, το οποίο ενίσχυε την έννοια της κυριαρχίας του κράτους, η οποία ήταν αδιαίρετη. Αντιθέτως, στην περίπτωση της κοινής δήλωσης το κατάλοιπο εξουσίας αποδίδεται στις συνιστώσες πολιτείες. Ως κατάλοιπο εξουσίας θα πρέπει να νοηθούν τα στοιχεία εκείνα, τα οποία δεν ρυθμίζονται ειδικώς στο Σύνταγμα και που μπορεί να αναφέρονται σε διάφορα όργανα ή κεντρικό όργανο. Αυτές οι εξουσίες, οι οποίες είναι σχετικώς απροσδιόριστες και ενδεχομένως ευρύτατες, θα αποδοθούν

[1020] (2015) Μουσταφά Ακιντζί: «Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι θα μπορούν να εγκατασταθούν στο μέρος που θέλουν», *Πρώτο Θέμα*, 22 Ιουλίου 2015

[1021] Τα τρία κάλπικα singles και επιστροφή του Σχεδίου Ανάν, *Το Παρόν*, 9 Φεβρουαρίου 2014, https://www.paron.gr/2014/02/09/%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1-singles-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%87/

[1022] Άρθρο 54, Σύνταγμα Κυπριακής Δημοκρατίας. «Εξαιρουμένης της εκτελεστικής εξουσίας της υπό των άρθρων 47, 48 και 49 ρητώς διαφυλασσομένης υπέρ του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, ενεργούντων εκατέρου ιδία ή από κοινού το Υπουργικόν Συμβούλιον ασκεί εκτελεστική εξουσίαν επί παντός θέματος πλην των δυνάμει ρητής διατάξεως του Συντάγματος υπαχθέντων εις την αρμοδιότητα Κοινοτικής Συνελεύσεως. Η παρά του Υπουργικού Συμβουλίου ασκουμένη εκτελεστική εξουσία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τα εξής θέματα: (α) την γενικήν διεύθυνσιν και τον έλεγχον της διακυβερνήσεως της Δημοκρατίας και την διεύθυνσιν της γενικής πολιτικής, (β) τας εξωτερικάς υποθέσεις, περί ων γίνεται μνεία εν άρθρω 50, (γ) την άμυναν και την ασφάλειαν, συμπεριλαμβανομένων των εν άρθρω 50 θεμάτων αυτών, (δ) τον συντονισμόν και την εποπτείαν πασών των δημοσίων υπηρεσιών (ε) την εποπτείαν και την διάθεσιν της ανηκούσης εις την Δημοκρατίαν περιουσίας συμφώνως προς τας διατάξεις του Συντάγματος και του νόμου (στ) την επεξεργασίαν νομοσχεδίων προ της καταθέσεως αυτών εις την Βουλήν των Αντιπροσώπων υπό τινος υπουργού (ζ) την έκδοσιν κανονιστικών και εκτελεστικών των νόμων διαταγμάτων, ως οι νόμοι ορίζουσιν (η) την επεξεργασίαν του προϋπολογισμού της Δημοκρατίας προ της καταθέσεως αυτού εις την Βουλήν των Αντιπροσώπων».

στις συνιστώσες πολιτείες, χωρίς η κεντρική ομοσπονδιακή δομή να ασκεί έλεγχο επ' αυτών.[1023] Η εκχώρηση του καταλοίπου εξουσίας στα συνιστώντα κράτη υπήρξε ένα στοιχείο, το οποίο προνοούσε επίσης το Σχέδιο Ανάν, το οποίο υπεβλήθη το 2004.[1024]

Ως προς τους ομοσπονδιακούς νόμους, τούτοι δεν θα είναι σε θέση να παρεμβαίνουν στις νομοθεσίες των συνιστωσών πολιτειών και αντιστοίχως οι συνιστώσες πολιτείες δεν θα μπορούν να παρεμβαίνουν στους ομοσπονδιακούς νόμους. Το αρμόδιο όργανο για την απόδοση της δικαιοσύνης σε περίπτωση διχογνωμίας ως προς τους νόμους της ομοσπονδιακής και των ομοσπόνδων πολιτειών είναι το Ομοσπονδιακό Ανώτατο Δικαστήριο. Η εξουσία της κάθε πλευράς είναι αυτόνομη και δεν μπορεί να παρεισφρέει επί της άλλης.

Εν τέλει, αναφορικά προς το Κοινό Ανακοινωθέν διατυπώνεται και η εκτίμηση πως τούτο εμπεριέχει και συνομοσπονδιακά στοιχεία, τα οποία οριοθετούν το προτεινόμενο περίγραμμα της λύσης ως συνομοσπονδία και όχι ως ομοσπονδία.[1025]

[1023] Σίμος Αγγελίδης (2014) Το «Κατάλοιπο Εξουσίας», *Η Σημερινή*, 23 Μαίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2014/5/23/to-kataloipo-exousias/

[1024] Θεμελιώδης Συμφωνία άρθρο 2, παράγραφος 1, εδάφιο γ

[1025] Κώστας Βενιζέλος (2014) Γεώργιος Πικής: Συνομοσπονδιακά στοιχεία στη συμφωνία, Hellas Journal, 23 Φεβρουαρίου 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://hellasjournal.com/2014/02/georgios-pikis-sinomospondiaka-stichia-sti-simfonia/

VII.A.7. Γνωματεύσεις επί του Κοινού Ανακοινωθέντος

VII.A.7.1. Σημεία της γνωμάτευσης του Hans Kelsen του 1959 και κριτική προσέγγιση

Σημειώνεται πως η γνώμη του Hans Kelsen είχε ζητηθεί από τα Ηνωμένα Έθνη σε αναφορά προς τη συμβατότητα της μελλοντικής Κυπριακής Δημοκρατίας ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών στις 12 Μαΐου 1959.[1026] Ο Kelsen τότε είχε εστιάσει στο άρθρο 3 της Συνθήκης Εγγυήσεως και κατέθεσε την οπτική του περί των δικαιωμάτων των εγγυητριών δυνάμεων. Συναφώς, ανέφερε πως το άρθρο τούτο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «σκιώδες», «αδιαφανές»[1027]. Επίσης, ανέφερε πως η κοινή δράση προνοείται μετά από διαβούλευση μεταξύ των εγγυητριών δυνάμεων και μπορεί να λάβει τη μορφή εκπροσωπήσεων ή εκείνων των «αναγκαίων βημάτων» που θα διασφαλίσουν την προσήλωση στις πρόνοιες της Συνθήκης. Η ατομική δράση προνοείται εκεί όπου η κοινή ή συντονισμένη δράση είναι αδύνατη και, με βάση τούτο, σημειώνεται πως οι εγγυήτριες δυνάμεις «διατηρούν» το δικαίωμα για μια τέτοια δράση.

Επιπλέον, τέθηκαν ερωτήματα ως προς το εάν η Συνθήκη Εγγυήσεως υπερβαίνει τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ και συγκεκριμένα τα άρθρα 2(3), 2(4) και 53; Καθίσταται σαφές στο άρθρο 103 του Καταστατικού Χάρτη πως ο χάρτης υπερέχει της Συνθήκης Εγγυήσεως. Με βάση αυτό το σκεπτικό και με δεδομένο πως ο Καταστατικός Χάρτης απαγορεύει την ένοπλη επέμβαση η χρήση βίας, σε συνάρτηση με τη Συνθήκη Εγγυήσεως, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως ασαφές σχήμα περιλαμβάνων «απαραίτητα μέτρα» και «δράση» ως μέτρα, τα οποία ενέχουν ακόμη και στρατιωτική υφή. Δυνάμει του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ το εκάστοτε κράτος διατηρεί εγγενώς το δικαίωμα της αυτοάμυνας, σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης εναντίον του. Η οπτική του Kelsen αναφορικά προς το άρθρο 3 της Συνθήκης Εγγυήσεως λαμβάνει υπόψη τις διάφορες ερμηνείες των άρθρων του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, συσταλτικές και διασταλτικές. Στις καταληκτικές του παρατηρήσεις, όμως, σημειώνει πως «στην παρούσα κατάσταση ανάπτυξης του διεθνούς δικαίου, το Άρθρο 3 της Συνθήκης δεν μπορεί έγκυρα να ερμηνευθεί ως αποδίδον στις εγγυήτριες δυνάμεις ένα απόλυτο δικαίωμα επέμβασης με τη χρήση ένοπλης βίας σε περίπτωση παραβίασης των προνοιών της Συνθήκης. Μια τέτοια χρήση βίας είναι

[1026] Stella Soulioti (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Minnesota University Press, σ. 253 - 260
[1027] Η ακριβής αναφορά που υιοθέτησε ήταν obscure.

δικαιολογημένη μόνο επί τη βάσει της αυτοάμυνας, ή υπό τη δικαιοδοσία των Ηνωμένων Εθνών, ή με πρόσκληση της Κυβέρνησης της Κύπρου σε ένα σχετικό χρόνο».[1028]

Στο ίδιο πλαίσιο, δηλαδή αναφορικά προς την ερμηνεία των διαφόρων διατάξεων του Συντάγματος και των προνοιών που καταγράφονται σε αυτό, μπορεί κανείς να αναγνώσει κατά τρόπο διαφορετικό τις πρόνοιες, εφόσον αυτές δεν ορίζονται συγκεκριμένα και απόλυτα. Σε ένα τέτοιο σκεπτικό αναφέρεται και η γνωμάτευση που ζητήθηκε τον Νοέμβριο του 1963 από τον Sir Frank Soskice αναφορικά προς την τροποποίηση άρθρων του Κυπριακού Συντάγματος.[1029]

VII.A.7.2. Αναφορές εκπορευόμενες από την γνωμάτευση Vaughan Lowe

Θέτοντας το βασικό ερώτημα, επί του οποίου κλήθηκε να απαντήσει ο νομικός Vaughan Lowe ήταν κατά πόσον ενσωματώνεται ή υπολανθάνει στο προσχέδιο του Κοινού Ανακοινωθέντος της 5ης Φεβρουαρίου 2014 πως το εν λόγω έγγραφο μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέου κράτους. Η τελική γνώμη του είναι πως ως εκ του προσχεδίου του εγγράφου δεν προκύπτει η υπόνοια περί οικοδόμησης νέου κράτους ή τερματισμού της υφιστάμενης κατάστασης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ως βασικά σημεία της γνωμάτευσής του καταγράφονται κατωτέρω τα εξής:

Η Δήλωση αναφέρεται σε διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία νέου συντάγματος για την Κύπρο, το οποίο επί της ουσίας θα μεταβάλει την εσωτερική συνταγματική και πολιτική δομή του ήδη υπάρχοντος αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου. Αποσαφηνίζεται δε πως τίποτα σε αυτό το Ανακοινωθέν δεν προνοεί ή δεν εμπεριέχει μεταβολή της υπάρχουσας κατάστασης, αφενός διά της δημιουργίας νέου κράτους και αφετέρου διά του τερματισμού της ύπαρξης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

[1028] Στις συμπερασματικές παρατηρήσεις του Kelsen υποστηρίζεται πως "on the basis of the foregoing it is submitted that the Treaty of Guarantee will be a valid international instrument when it comes fully into effect. However, in the present state of the development of the international law, Article 3 of that Treaty cannot validly be interpreted as granting the guarantors an unqualified right to intervene by use of armed force in the event of a breach of the provisions of the Treaty. Such use of force is only justifiable on grounds of self-defence, or under the authority of the U.N., or on the invitation of the State of Cyprus at the relevant time. A right of armed intervention does not arise automatically from the terms of the Treaty and even if the extreme view were adopted that such a right did arise it would be limited by the need, first, for recourse to the means of pacific settlement available to the States concerned.

[1029] Opinion by Sir Frank Soskice Requested by Glafkos Clerides, President of the Cyprus House of Representatives, in Relation to the Implementation of Certain Articles of the Cyprus Constitution, 1 November 1963. Βλ. Stella Soulioti (2006*) Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Minnesota University Press, σ. 261 - 266

Με βάση τη φρασεολογία του προσχεδίου καθίσταται σαφές πως η διαπραγμάτευση διαλαμβάνει χώρα μεταξύ δύο κοινοτήτων και όχι δύο κρατών, δηλαδή οριοθετείται ως μια εσωτερική πολιτική διαδικασία μεταξύ δύο κοινοτήτων. Εξ' αυτού καταγράφεται πως δεν υφίστανται στο παρόν δύο κυρίαρχες κρατικές οντότητες. Περιορίζεται η φρασεολογία, όχι στη δημιουργία κράτους, αλλά στη μεταβολή της εσωτερικής, πολιτειακής διάρθρωσης του κράτους.

Στο προσχέδιο η καταγραφή με μικρό γράμμα των πολιτειών, συνιστωσών οντοτήτων παραπέμπει στα μέρη, ενώ με κεφαλαίο στο κράτος, δηλαδή στην ομοσπονδία. Η απλή και μόνο καταγραφή με μικρό και αντιστοίχως κεφαλαίο γράμμα καταδεικνύει το διαφοροποιητικό στοιχείο των δύο μερών. Υποστηρίζεται δε πως εφόσον στο παρόν οι δύο συνιστώσες πολιτείες δεν εκλαμβάνονται ως έχουσες ανεξάρτητη διεθνή προσωπικότητα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, δεν θα έχουν και με βάση το νέο Σύνταγμα, πράγμα το οποίο αναφέρεται και expressis verbis διά της μίας διεθνούς νομικής προσωπικότητας και της μίας κυριαρχίας.

Τέθηκε επίσης το ερώτημα κατά πόσον η ίση προέλευση της κυριαρχίας, δηλαδή μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων επηρεάζει την ενότητα και την ακεραιότητα του κράτους. Η εκτίμηση είναι πως η εν λόγω αναφορά δεν παρακάμπτει συγκεκριμένες πρόνοιες που εγγυώνται την ενότητα του κράτους από το ενδεχόμενο απόσχισης.

VII.A.7.3. Αναφορές εκπορευόμενες από την γνωμάτευση James Crawford

Το νομικό καθεστώς της Κυπριακής Δημοκρατίας με βάση το Κοινό Ανακοινωθέν

Το βασικό ερώτημα που τέθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία προς τον James Crawford ήταν κατά πόσον το Κοινό Ανακοινωθέν θα μπορούσε να μεταβάλει το καθεστώς της Κυπριακής Δημοκρατίας ή τη συνέχειά της ως κράτους – μέλους του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Crawford υποστηρίζει πως κάτι τέτοιο δεν υφίσταται και αιτιολογεί συναφώς την εκτίμησή του επί ορισμένων παραμέτρων, οι οποίες καταγράφονται κατωτέρω.

Εστιάζει στο γεγονός πως η όποια μεταβολή λάβει χώρα αφορά στο εσωτερικό πλαίσιο της Κύπρου και τούτη δεν επηρεάζει τη μία νομική προσωπικότητα και τη μία ιθαγένεια. Η Κύπρος υφίσταται ως το κράτος που γεννήθηκε διά των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου του 1960 και αναγνωρίζεται διά των ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ως ενιαίο. Η de facto κατάσταση που υφίσταται στο νησί δεν οδήγησε στη δημιουργία διακριτής κρατικής οντότητας. Αντ΄ αυτού η Κυπριακή Δημοκρατία

εντάχθηκε στην ΕΕ εκπροσωπούσα το σύνολο της επικράτειας, με αναστολή του κοινοτικού κεκτημένου στη βόρεια περιοχή, γεγονός που έχει καταγραφεί σε σχετικές αποφάσεις του ECHR και του CJEU, όπως και από εθνικά δικαστήρια τρίτων χωρών.

Ο Crawford αναφερόμενος στην «απαράδεκτη υφιστάμενη κατάσταση» δίδει έμφαση στο γεγονός της εκπροσώπησης των δύο κοινοτήτων και στο ότι για την επανένωση απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συγκατάθεση και των δύο. Είναι ενδιαφέρον εν προκειμένω το στοιχείο πως η παρούσα κατάσταση αναφέρεται στη μη εκπροσώπηση και των δύο κοινοτήτων στη διακυβέρνηση του κράτους, γεγονός που οριοθετεί το πρόβλημα ως πρόβλημα ελλιπούς εκπροσώπησης κατά κύριο λόγο και όχι ως διεθνές πρόβλημα εισβολής και κατοχής. Εξ΄ αυτού μπορεί κανείς να αντιληφθεί πως υπάρχει εκ των πραγμάτων μια ουσιώδης παράμετρος που αναφέρεται στον προσδιορισμό του προβλήματος. Διά του προσδιορισμού, εντοπίζονται συναφώς και αντίστοιχες επιλογές και προτάσεις λύσεως. Εάν όμως το πρόβλημα προσδιοριστεί σε ένα περιοριστικό πλαίσιο, τότε οι λύσεις που δίδονται αναφέρονται εκ των πραγμάτων σε έναν διαφορετικό ορίζοντα.

Ο Crawford εξηγεί πως εκείνο, το οποίο επί τη ουσίας θα μεταβληθεί σε περίπτωση διευθέτησης του προβλήματος θα είναι οι συνταγματικές ρυθμίσεις που θα αναφέρονται σε «διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα». Εφόσον εκ των σχετικών αποφάσεων προκύπτει πως αναγνωρίζεται η ύπαρξη ενός κράτους, τούτο θα διατηρηθεί και μετά τη διαπραγμάτευση για τις νέες συνταγματικές ρυθμίσεις. Ο διζωνικός, δικοινοτικός χαρακτήρας του κράτους με εγγυήσεις αυτονομίας για τις συνιστώσες πολιτείες δεν κρίνεται ως ασύμβατος προς την ενότητα της Κύπρου υπό την οπτική του διεθνούς δικαίου, ενώ επίσης η πηγή της κυριαρχίας εξίσου από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους δεν προσδίδει σε κάποια εκ των κοινοτήτων των συνιστωσών πολιτειών διακριτή κυριαρχία. Επίσης, η διπλή ιθαγένεια, εξωτερική και εσωτερική, δεν σημαίνει ή δεν προϋποθέτει διαχωρισμό, αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά.

VII.A.8. Παραρτήματα

VII.A.8.1. Παράρτημα I. Opinion, Legal Status of United Cyprus under the "Draft Joint Declaration", James Crawford AC SC

1. I am asked by the Republic of Cyprus t advise on whether the "Draft Joint Declaration" which is proposed to be made following the first meeting of leaders, shortly to be held under the auspices of the UNSG's Good Offices mission, may have any adverse implications for the continuity of the State of Cyprus as a Member of the United Nations and of the European Union. In my opinion the answer is: no. The settlement envisaged by the Draft Joint Declaration (if agreed and implemented) will not affect the continuity of Cyprus as a state in international law and will not require it to be re-admitted to the United Nations or to undergo a new accession process to the European Union. Cyprus, internally reconfigured, will retain a single nationality and a single legal personality.

2. The present legal position is clear. In accordance with the basic Treaties of 1960 and applicable Security Council resolutions, there is a single state of Cyprus which is a Member of the United Nations and the European Union. The de facto division of Cyprus which has endured since 1975 has not led to the creation of a separate state in the northern part of the island. The territory of Cyprus as a whole is part of the EU, although given the de facto division of Cyprus, the application of the acquis to the north is suspended.

3. This legal position has been affirmed and reaffirmed by such international courts as the ECHR and the CJEU, as well as by national courts in third states.

4. On the other hand both communities in Cyprus are entitled to be represented in the government of Cyprus and of their own communities, and the unification of Cyprus requires the consent of both communities. It is the purpose of the proposed settlement negotiations to move towards that situation, recognizing that '[t]the status quo is unacceptable' (para 1).

5. Against this background the Draft Joint Declaration calls for a 'united Cyprus within the European Union' (para 1). What will change are the constitutional arrangements leading to a 'bi-communal, bi-zonal federation with political equality, as set out in the relevant Security Council Resolutions and the High Level Agreements' (para 3). But these Resolutions and Agreements refer to and recognize an existing single state of

Cyprus whose territorial integrity is guaranteed and will be preserved under the new constitutional arrangements to be negotiated. Existing prohibitions- notably the prohibitions on '[u]nion in whole or in part with any other country or any form of partition or secession' – are affirmed (para 4).

6. Although Cyprus will be a 'bi-communal, bi-zonal federation' with substantial guarantees of constituent state autonomy (para 3), this is not inconsistent with the unity of Cyprus from the international law perspective: para 3 stresses that united Cyprus 'shall have a single international legal personality and a single sovereignty'. The fact that the single personality and sovereignty 'emanate equally from Greek and Turkish Cypriots' does not confer on either community of constituent state any separate sovereignty or anything of the king. 'Sovereignty' inheres in a single State and there is nothing peculiar about the 'equal emanation' wording.

7. By the same token, the provision that all Cypriots will also have citizenship of one or other constituent state does not imply separation on the international plane. Secondary citizenship of the constituent units of a federal state is not at all unusual in practice. Para 3 makes it clear that there will be 'a single united Cyprus citizenship': internal citizenship status 'shall compliment and not substitute in any way the united Cyprus citizenship'.

8. For all these reasons, in my opinion, the united Cyprus will not be a new State but will be the same international legal person as that which emerged to independence and was admitted to the United Nations in 1960.

James Crawford AC SC
Whewell Professor of International Law
Matrix Chambers, London
7 February 2014

VII.A.8.2. Παράρτημα II. Opinion, Van Lowe

Introduction

1. We have been asked for an Opinion concerning the Draft Joint Declaration sent to us by Mr P.Polyviou by email dated February 5, 2014 ("the Delcaration"). This Opinion concerns the possibility of the Declaration or any phrase in it carrying the implication that the forthcoming negotiations between the two communities that are announced in the Declaration might result in the creation of a new State.

Summary

2. In our view, the Declaration indicates that the negotiations will seek a settlement based upon a new Constitution for Cyprus, and that the effect of the Constitution would be a change in the internal constitutional and political structure of the existing internationally – recognized State of Cyprus. Nothing in the Declaration implies that the new federal Constitution would have any effect on the plane of international law: the Declaration does not imply that the new federal Constitution would mark the creation of a new State or the end of the Republic of Cyprus. We set out our reasoning more fully below.

Analysis

3. First, in general terms the language of the Declaration speaks of negotiations between communities, not between States. The general impression created by the Declaration is that the negotiations will be an integral political process between two Cypriot communities. Nothing in the language of the Declaration implies that two sovereign States exist at present on the island, and regarding the future it expressly states that "[u]nion in whole or in part with any other country or any form of partition or secession or any other unilateral change to the state of affairs will be prohibited" (para 4).

4. Again in general terms, the Declaration speaks of a settlement that will be based upon a federal structure. The language is that of a future constitutional development, which implies an internal restructuring of an existing State.

5. We note that the Declaration speaks of the 'states' (with a lower-case 's') within the federation, but of the State (with an upper case 'S') that is the federation itself. That is entirely consistent with the notion that the communities and states within the federation have no independent legal personality on the plane of international law

now, and would have none under the new Constitution. Indeed, that conclusion is explicitly stated in the phrase "a single international legal personality and a single sovereignty" (para.3).

6. We have been asked "whether reference to "emanation equally of sovereignty" causes a problem to the unity and integrity of the State". We understand this specific query to refer to the statement in the Declaration that sovereignty "emanates equally from Greek Cypriots and Turkish Cypriots" (para 3.) We agree with the Opinion of Professor James Crawford SC which states that the characterization of sovereignty as sourced in the relevant habitants would not override specific provisions guaranteeing the unity of the State against secession (at para. 16), and as noted above this Declaration expressly prohibits any unilateral change to the state of affairs including "[u]nion in whole or in part with any other country or any form of partition or secession". We do not think that the phrase "which emanates equally from Greek Cypriots and Turkish Cypriots" presents a difficulty.

Conclusion

7. For these reasons, we are of the view that the Declaration does not imply that the new federal Constitution would mark the creation of a new State or the end of the Republic of Cyprus.

Vaughan Lowe QC
Amy Sawden
7 February 2014

VII.A.8.3. Παράρτημα ΙΙΙ. Πλαίσιο Γκουτέρες

Μετά την αποτυχία των συνομιλιών που έλαβαν χώρα στο Crans Montana της Ελβετίας, αναπτύχθηκε στον δημόσιο λόγο η συζήτηση περί ενός περιγράμματος, το οποίο περιλαμβάνει έξι σημεία[1030], που λειτουργούν ως μέρος του πλαισίου, επί των οποίου θα μπορούσε να επανεκκινήσει διάλογος μεταξύ των μερών.[1031] Παρατίθενται εν συνεχεία τα έξι σημεία του πλαισίου, όπως δημοσιεύθηκαν στον τύπο σε μετάφραση στην ελληνική γλώσσα.[1032]

1. **Αποτελεσματική συμμετοχή**

   Στο ζήτημα της αποτελεσματικής συμμετοχής ο κ. Γκουτέρες αναφέρει ότι θα πρέπει να συζητηθεί περαιτέρω το ζήτημα των συγκεκαλυμμένων βέτο ή αλλιώς της μιας θετικής ψήφου και κάτω από ποιες συνθήκες θα μπορούσε να εφαρμοστεί. Πληροφορίες αναφέρουν επίσης ότι στο πλαίσιο γίνεται αναφορά στην εκ περιτροπής προεδρία, όπου αναφέρει πως θα πρέπει να τεθεί στο τραπέζι και αυτή, στην κλίμακα δυο προς ένα.

2. **Ισότιμη μεταχείριση**

   Αναφορά γίνεται επίσης και στην ισότιμη μεταχείριση Τούρκων υπηκόων, όπως αποκαλεί το ζήτημα των τεσσάρων ελευθεριών. Σύμφωνα με το πλαίσιο Γκουτέρες το ζήτημα αυτό θα πρέπει να συζητηθεί και θα πρέπει μάλιστα να καθοριστεί το τι σημαίνει ο όρος «ισότιμη».

[1030] Jean Christou (2017) Details of the framework paper issued by UN secretary-general, *Cyprus Mail*, 5 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cyprus-mail.com/old/2017/07/05/details-framework-paper-issued-un-secretary-general/

[1031] Περί του Πλαισίου Γκουτέρες, το οποίο έλαβε το όνομά του από τον Γενικό Γραμματέα, ο Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής, Ανδρέας Μαυρογιάννης, επισημαίνει πως δεν συνιστά ένα «ολοκληρωμένο, καταγεγραμμένο και συμφωνημένο κείμενο». Αντ' αυτού οριοθετείται ως το προϊόν διαπιστώσεων, σκέψεων και εισηγήσεων του Γενικού Γραμματέα, οι οποίες εκφράστηκαν στις 30 Ιουνίου 2017, κατά τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης στο Crans Montana. Βλ. Μαυρογιάννης για πλαίσιο Γκουτέρες, *Sigmalive*, 3 Ιανουαρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/479474/mavrogiannis-gia-plaisio-gkouteres-vinteo, (2017) Μαυρογιάννης: Υπό διαπραγμάτευση το πλαίσιο Γκουτέρες όταν επαναρχίσουμε, *AlphaNews*, 20 Δεκεμβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.alphanews.live/politics/mayrogiannes-ypo-diapragmateyse-plaisio-gkoyteres-otan-epanarchisoyme. Επίσης, ο Γενικός Γραμματέας σημειώνει πως: «Για να βοηθήσω τα μέρη να προωθήσουν το όραμα αυτό, στις 30 Ιουνίου 2017, πρότεινα ένα πλαίσιο έξι σημείων που θα βοηθούσε στην αποσαφήνιση των διαφορών σε βασικά ζητήματα. Καλώ τα μέρη να εξετάσουν εποικοδομητικά…». Βλ. Μάριος Ιωάννου (2019) Έκθεση Γκουτέρες: Χαμηλές προσδοκίες για πραγματική πρόοδο στο Κυπριακό, *Euronews*, 17 Απριλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://gr.euronews.com/2019/04/17/ekthesi-gkouteres-xamiles-prosdokies-gia-pragmatiki-proodo-kypriako-oroi-anaforas-kypros

[1032] Χρίστος Χαραλάμπους (2017) Αυτό είναι το πλαίσιο συμπερασμάτων Γκουτέρες, *Sigmalive*, 4 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/local/441863/afto-einai-to-plaisio-symperasmaton-gkouteres

3. **Περιουσιακό**

Στο περιουσιακό ο κ. Γκουτέρες, σύμφωνα με ασφαλείς πληροφορίες, ξεχωρίζει δυο κύρια στοιχεία: Σε περιοχές που θα είναι υπό ε/κ διοίκηση θα πρέπει τον πρώτο λόγο να έχει ο πραγματικός ιδιοκτήτης, όχι όμως στο 100%. Σε περιοχές που θα παραμείνουν υπό τ/κ διοίκηση πρώτο λόγο να έχει ο χρήστης, όχι όμως στο 100%.

4. **Ασφάλεια**

Σε σχέση με την Ασφάλεια-Εγγυήσεις, οι πληροφορίες συγκλίνουν στα εξής: Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι υπάρχει ανάγκη για νέο σύστημα Ασφάλειας και όχι συνέχιση του υφιστάμενου. Πρέπει να καταργηθούν επεμβατικά δικαιώματα και Συνθήκη Εγγυήσεων. Να αντικατασταθούν από ένα σύστημα που να εμπνέει ασφάλεια σε όλους τους Κύπριους.

5. **Στρατεύματα**

Σε σχέση με τα στρατεύματα, το πλαίσιο αναφέρει πως χρειάζεται να γίνει μείωση από την πρώτη μέρα και μετά σταδιακά να συνεχίσει η απόσυρση στρατευμάτων με συμφωνημένο χρονοδιάγραμμα, έτσι ώστε να φτάσει στον αριθμό που προνοεί η Συνθήκη Συμμαχίας. Sunset clause και πιθανό χρονοδιάγραμμα αναθεώρησης παραπέμπονται προς συζήτηση στο ανώτερο επίπεδο πρωθυπουργών.

6. **Εδαφική παράμετρος**

Στο εδαφικό ο Γκουτέρες αναφέρει ότι θα πρέπει η τ/κ πλευρά να αναπροσαρμόσει το χάρτη στη βάση συγκεκριμένων ευαισθησιών, ενώ όπως μαθαίνουμε γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στην περιοχή της Μόρφου.

Οι εγγυήτριες δυνάμεις δεν μπορούν να επιβλέπουν την εφαρμογή των υποχρεώσεών τους αναφέρει το πλαίσιο Γκουτέρες, γεγονός που προϋποθέτει δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης και εφαρμογής με φορείς που να είναι εκτός Κύπρου.

Κύρια σημεία διαφωνίας είναι: Η αναφορά στην εκ περιτροπής προεδρία**,** οι αναφορές στο περιουσιακό, ο τρόπος με τον οποίο τίθεται στο πλαίσιο η ισότιμη μεταχείριση Τούρκων υπηκόων.

VII.A.13. Συμπερασματικές συναγωγές

Οι προηγούμενες υποενότητες της σεναριακής εκδοχής της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας παρουσιάζουν το εν λόγω σχήμα να έχει προκύψει ως εκ των τουρκικών αξιώσεων, οι οποίες στην πορεία του χρόνου και στο πλαίσιο της διαπραγματευτικής διαδικασίας, που χρονολογείται τέσσερις και πλέον δεκαετίες, τείνουν εν τοις πράγμασι να εμπεδώνουν κατά τρόπο σταδιακό και εν είδει διολισθήσεως της ελληνικής πλευράς, την τουρκική συλλογιστική. Η απόχρωση της ομοσπονδίας, όπως προτείνεται και έχει διαμορφωθεί στο παρόν, δεν παραπέμπει σε κανένα διεθνές προηγούμενο ομοσπονδιακής κρατικής διάρθρωσης. Τούτο δε αφενός γιατί η ομοσπονδία στην κυπριακή περίπτωση αποτελεί προϊόν εισβολής και κατοχής, δεδομένα τα οποία η πραγμάτωση της ομοσπονδίας θα νομιμοποιήσει και θα καταστήσει κατά τρόπο τελεσίδικο απλές αναφορές σε ιστορικές παραμέτρους του ζητήματος.

Πτυχή του περιεχόμενου της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας είναι η εγγενής παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών των νομίμων πολιτών του κράτους. Αυτό σημαίνει πως οι πολίτες του κράτους, της νέας πολιτειακής δομής που θα προκύψει ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων, θα υφίστανται εξαρχής δεσμεύσεις και περιορισμούς ως άτομα και ως μέλη μιας κοινότητας ή μιας ομάδας. Το αυτό χαρακτηριστικό παραπέμπει σε συνθήκες δομικής βίας και θεσμικής ανισότητας, όπερ μεθερμηνευόμενο αναδεικνύει εκ νέου στον 21^{ο} αιώνα, σε ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ρατσισμό εν σπέρματι και ύπαρξη διακρίσεων βάσει εθνικής καταγωγής. Έτι περαιτέρω, το δεδομένο αυτό εξηγεί πως σε περίπτωση εφαρμογής ενός τέτοιου συστήματος στο διηνεκές θα υφίσταται καταστρατήγηση της δημοκρατικής αρχής παραλλήλως προς τη διασφάλιση αναβαθμισμένου ρόλου για την κοινότητα, το ποσοστό της οποίας δεν ξεπερνά το 20% του πληθυσμού του κράτους.

Το σκεπτικό τούτο δεν συνάδει με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εκ των πραγμάτων αγνοώντας τις. Εν προκειμένω οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως κάτοπτρο της όποιας λύσης, εμπεδώνοντας ένα κρατικό μόρφωμα, το οποίο θα ανταποκρινόταν στις αρχές ως βασικούς πυλώνες της ΕΕ. Αντ' αυτού υιοθετείται ένα περίγραμμα λύσης, το οποίο σαφώς και μπορεί να προταθεί σε ξεχωριστά δημοψηφίσματα και να υπερψηφιστεί ενδεχομένως ως αποδεκτό εν είδει συμβιβασμού, αλλά μια τέτοια εξέλιξη θα σημαίνει πως το συλλογικό υποκείμενο, εν προκειμένω οι δύο κοινότητες θα έχουν αποφασίσει πως οικεία βουλήσει θα στερηθούν δικαιωμάτων και ελευθεριών τους.

Αυτή είναι μία συνθήκη και μία πραγματικότητα, που δεν συνάδει μεν προς το ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο, πλην όμως υπόκειται στην ελεύθερη επιλογή του εκάστοτε υποκειμένου το πώς θα αυτοπροσδιορίσει πολιτικά τον εαυτό του.

Η έννοια της διζωνικότητας σε συνδυασμό με τη δικοινοτικότητα, που αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία, αφού ένα τέτοιο πλαίσιο δεν ανταποκρίνεται στις δομές των 25 και πλέον άλλων ομοσπονδιακών συστημάτων, που υφίστανται στο διεθνές σύστημα, σημαίνει πως σε κάθε μία περιοχή θα υπάρχουν εγγυημένες και χωριστές πλειοψηφίες, ενώ τη διοίκηση της κάθε περιοχής θα έχουν αντιστοίχως οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι. Το στοιχείο τούτο εξηγεί πως αφενός οι Ελληνοκύπριοι βιαίως εκτοπισθέντες δεν θα είναι σε θέση να επιστρέψουν στις εστίες τους, γεγονός που παραπέμπει σε παραβίαση του δικαιώματος εγκατάστασης και απόλαυσης περιουσίας. Πέραν τούτου, προϋποθέτει πως οι έποικοι, οι οποίοι συνιστούν έγκλημα πολέμου θα παραμείνουν στο έδαφος της Δημοκρατίας και θα μπορούσαν να λάβουν το καθεστώς του πολίτη του κράτους. Οι δύο αναφορές που κατεγράφησαν ως βασικές παράμετροι της ΔΔΟ αφενός νομιμοποιούν ένα έγκλημα πολέμου και αφετέρου εμπεδώνουν την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων για απροσδιόριστο διάστημα χρόνου.

Βάσει της παραμέτρου που ενσωματώνεται στη συζήτηση περί ομοσπονδιακής δομής και ρητώς αναφέρεται η απόκλιση του ενδεχομένου απόσχισης ή ένωσης με άλλο κράτος, εντοπίζεται και παραβίαση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης του ομοσπονδιακού λαού, δηλαδή στερείται το κράτος στο παρόν και στο μέλλον από το να εκφράσει τη βούλησή του περί ένωσής του με οποιοδήποτε άλλο κράτος. Εφόσον, όμως στην εν λόγω περίπτωση υποστηρίζεται στην τουρκική επιχειρηματολογία η ύπαρξη δύο διαφορετικών λαών στο ομοσπονδιακό οικοδόμημα, τότε η ενάσκηση ενός τέτοιου δικαιώματος θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την απόσχιση του ενός συνιστώντος κρατιδίου, δηλαδή της μίας ζώνης της ομοσπονδίας, εξέλιξη που θα δρομολογούσε την κατάρρευση της ομοσπονδιακής δομής. Εξ αυτού υποστηρίζεται πως «παραβίαση της αρχής της αυτοδιάθεσης, μακράν του πλέον σημαντικού ανθρώπινου δικαιώματος, επιφέρει μαζί της την μη εφαρμογή άλλων βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ήτοι του δικαιώματος του κάθε Ελληνοκύπριου πολίτη να εγκαθίσταται, να αποκτά περιουσία, να εργάζεται όπου επιθυμεί»[1033].

Τοιουτοτρόπως, το μοντέλο που προτείνεται για την Κύπρο εκ προοιμίου οριοθετείται βάσει της δομικής βίας και βρίσκεται σε αντίθεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα που συνιστούν πυρήνα αυτού που προσδιορίζεται ως ευρωπαϊκό κεκτημένο. Ενδιαφέρουσα εκτίμηση ως προς το προτεινόμενο πλαίσιο της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας θα

[1033] Iacovos Kareklas (2018) *The Constitution of the Cyprus Republic and Prolegomenon to Federal Government*, Sakkoulas Publications, σ. 68

ήταν η απάντηση σε ένα υποτιθέμενο ερώτημα του γιατί υποστηρίζεται το εν λόγω περίγραμμα με δεδομένες τις καταγραφείσες εγγενείς αδυναμίες εφαρμογής του και αποκλίσεων από τα δημοκρατικά θέσμια; Σε αυτή την απάντηση προβάλλεται πως σε τελική ανάλυση δεν υποστηρίζεται ένα τέτοιο πλαίσιο, αλλά κρίνεται «ως αναπόφευκτη η αποδοχή του, ενόψει του ότι δεν υπάρχουν άλλες εφικτές επιλογές»[1034], τουλάχιστον ως συλλογιστική της Ελληνοκυπριακής πλευράς, η οποία αντιλαμβάνεται τον εν λόγω συμβιβασμό ως τη μοναδική, θεωρητικώς πραγματοποιήσιμη δυνατότητα για την εμπέδωση κράτους στην Κύπρο, στο οποίο να συνυπάρχουν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι.

Η εκπεφρασμένη θέση και του νυν Προέδρου της Δημοκρατίας είναι πως «ο μόνος τρόπος απαλλαγής από την απαράδεκτη κρατούσα κατάσταση είναι η μετεξέλιξη της Κυπριακής Δημοκρατίας σε διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία».[1035] Αναφορικά προς τη δημιουργία κράτους εκτιμάται πως μέσω της ως άνω φόρμουλας θα εμπεδωθούν τέτοιες συνθήκες που θα επιτρέπουν, κατά δήλωση του επικεφαλής της Κυπριακής Δημοκρατίας, «να ζήσουμε σε ένα κράτος στο οποίο θα γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι βασικές ελευθερίες, σε συνθήκες ειρηνικής συμβίωσης, αλληλοσεβασμού και συνδημιουργίας»[1036], με διασφάλιση των ανησυχιών των επιμέρους πλευρών, μη παραγνωρίζοντας τις ευαισθησίες και τα δικαιώματά τους.

Συνελόντι ειπείν, η αντίληψη που εμπεδώθηκε και που καλλιεργείται είναι δηλωτική του γεγονότος πως διά των υποχωρήσεων και συμβιβασμών, θα επιτυγχάνετο η σύμπηξη μιας ομοσπονδίας, η βιωσιμότητα, λειτουργικότητα και μακροημέρευση, της οποίας επαφίεται αναπόδραστα και στην εκάστοτε καλή πρόθεση τρίτων μερών και δη της Άγκυρας. Η δε Κυπριακή Δημοκρατία, ευρισκόμενη εν αδυναμία και σε αναζήτηση συνέχισης της ύπαρξής της ως κυρίαρχης κρατικής οντότητας, διαθέτει ως εργαλείο το διεθνές δίκαιο, εν προκειμένω και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και δικαιώματος για σύναψη συμμαχιών, στοιχεία, τα οποία θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική της θέση, καθιστώντας εν τοις πράγμασι το πλαίσιο του διαλόγου ως τέτοιο, που να αντιστοιχεί σε αυτό που εσχάτως εκφράζεται στον δημόσιο λόγο διά της εμπέδωσης ενός «κανονικού» κράτους[1037] και μιας «κανονικής» χώρας εντός της ΕΕ.[1038] Η διατύπωση και

[1034] Πολύβιος Πολυβίου (2010) *Το Κυπριακό Πρόβλημα*, Εκδόσεις Καστανιώτη, σ. 20

[1035] Άρης Βικέτος (2016) Συναντίληψη με την τουρκοκυπριακή πλευρά για τις περισσότερες ομοσπονδιακές εξουσίες υπάρχει, ανέφερε ενώπιον της Ολομέλειας της κυπριακής Βουλής ο Πρόεδρος Αναστασιάδης, *Greek News*, 11 Φεβρουαρίου 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.greeknewsonline.com/synantilipsi-me-tin-tourkokypriaki-pl/

[1036] Αθανάσιος Έλλις (2014) Νίκος Αναστασιάδης: Σε περίπτωση παραβιάσεων ΑΟΖ φεύγω..., *Η Καθημερινή*, 23 Φεβρουαρίου 2014, http://www.kathimerini.gr/755235/article/proswpa/synentey3eis/nikos-anastasiadhs-se-periptwsh-paraviasewn-aoz-feygw

[1037] (2018) Αναστασιάδης:Βιώσιμη και λειτουργική λύση για το Κυπριακό στη βάση των ψηφισμάτων των ΗΕ, *ΕΡΤ*, 27 Σεπτεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση:

μόνον πως αυτό το οποίο αξιώνει η Άγκυρα δεν παραπέμπει σε κανονικό κράτος, αλλά σε μια sui generis κρατική οντότητα, είναι δηλωτική της επιτυχίας της μέχρι τούδε διαπραγμάτευσης και του πλαισίου της, ήτοι της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας, αλλά και της πορείας που δρομολογείται προς την ως άνω κατεύθυνση.

---

https://www.ert.gr/eidiseis/diethni/evropi/anastasiadisviosimi-kai-leitoyrgiki-lysi-gia-to-kypriako-sti-vasi-ton-psifismaton-ton-ie/, (2019) Δηλώσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας για την πρόταση περί κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, *Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία*, 9 Απριλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.pio.gov.cy/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1-%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF.html?id=6967#flat

[1038] (2019) Όλα όσα είπαν για το Κυπριακό Τσίπρας-Ερντογάν, *Ο Πολίτης*, 5 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/erntogan-gia-tsipra-ta-minimata-tou-ine-thetika-min-ta-allionete/, (2018) Κοτζιάς: Η Κύπρος να γίνει ένα κανονικό κράτος, χωρίς δικαιώματα παρεμβάσεων τρίτων, *Η Καθημερινή*, 11 Σεπτεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/kotzias-i-kypros-na-ginei-ena-kanoniko-kratos-xoris-dikaiwmata-parembaseon-triton, (2017) Παυλόπουλος: Η Ελλάδα θα συνεχίσει να συνδράμει στον αγώνα της Κύπρου, *Το Βήμα*, 30 Σεπτεμβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.tovima.gr/2017/09/30/politics/paylopoylos-i-ellada-tha-synexisei-na-syndramei-ston-agwna-tis-kyproy/

VII.Β. Υπόθεση εργασίας: Συνομοσπονδία ως πραγματικότητα δύο λαών, δύο δημοκρατιών και δύο κρατών

"*The solution will be based on the reality of two peoples, two democracies, two states*", Abdullah Gul[1039]

VII.Β.1. Συζήτηση περί «νέου» οδικού χάρτη: Ένα νησί – δύο κράτη

Μετά τη μη τελεσφόρα κατάληξη του τελευταίου εγχειρήματος διαπραγμάτευσης για το Κυπριακό, επανήλθε εντόνως στον δημόσιο λόγο η συζήτηση περί συνομοσπονδίας ή λύσης δύο κρατών.[1040] Η επιλογή αυτή υπήρξε η πλέον επιθυμητή για τους Τουρκοκυπρίους και μετά την απόρριψη του Σχεδίου Αννάν.[1041] Η συζήτηση εν είδει «νέου» οδικού χάρτη ή στρατηγικής πορείας περί των εναλλακτικών επιλογών[1042] που υφίστανται ως προς την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος υπήρξε το θέμα συνεδρίου, που έλαβε χώρα κατά τον Απρίλιο 2019 στην κατεχόμενη Κύπρο[1043], όπου η στόχευση της επιστημονικής αυτής συνάντησης ήταν η αναζήτηση νέων μοντέλων, τα οποία θα μπορούσαν να υιοθετηθούν αναφορικά προς την επίλυση χρονίζοντων προβλημάτων, κύρια περίπτωση εκ των οποίων θα ήταν εκείνη του Κυπριακού, όπως επίσης και ζητήματα διαπραγμάτευσης, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα, αλλά και την ίδια την παρουσία των Τουρκοκυπρίων στη διεθνή σκηνή. Εξετάστηκε το εάν και σε ποιο βαθμό η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων

[1039] (2007) The Turkish Cypriot press notes that Gul gave emphasis to the two separate states during his illegal visit to the occupied areas of Cyprus and clearly put forward the national policy which will be followed from now on, *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review*, 19 Σεπτεμβρίου 2007. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2007/07-09-19.tcpr.html#04

[1040] Apostolis Zoupaniotis (2019) Forget two states and confederation, KNews, 24 Σεπτεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/forget-two-states-and-confederation, Michalis Tsikalas (2018) 'Loose' federation and philology of two states: What is valid and what is not, KNews, 15 Οκτωβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/loose-federation-and-philology-of-two-states-what-is-valid-and-what-is-not, (2018) One devolved federation or two states?, KNews, 9 Οκτωβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/one-devolved-federation-or-two-states, (2019) Tatar: The Gutteres framework will eventually lead to the Greek naturalization of the island, Balcaneu, 25 Σεπτεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://balkaneu.com/tatar-the-gutteres-framework-will-eventually-lead-to-the-greek-naturalization-of-the-island/

[1041] Ahmet Sozen, Kudret Ozersay (2007) The Annan Plan: State succession or continuity, *Middle Eastern Studies*, Vol. 43(1), σ. 125-141

[1042] (2019) New ideas needed to solve Cyprus dispute, *Anadolu Agency*, 29 Μαρτίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/europe/new-ideas-needed-to-solve-cyprus-dispute/1435107

[1043] Το συνέδριο έλαβε χώρα στο «Eastern Mediterranean University», που εδρεύει στην κατεχόμενη Κύπρο από την 1η μέχρι και τις 3η Απριλίου 2019 με τίτλο "*The Cyprus Issue: The Past, Present, and Future of Cyprus*".

στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσε να διαδραματίσει ρόλο ή να επηρεάσει και σε ποιο βαθμό το Κυπριακό Πρόβλημα αυτό καθ' εαυτό και την επίλυσή του.

Μία θέση που υποστηρίχθηκε εκ προοιμίου ήταν πως η λύση της ομοσπονδίας δεν είναι πλέον εφικτή και ως εκ τούτου θα πρέπει η εστίαση των συζητήσεων από τούδε και στο εξής να διαρθρωθεί επί ενός μοντέλου «ενός νησιού – δύο κρατών» ή επί μιας λύσεως εν είδει συνομοσπονδίας.[1044] Τοιουτοτρόπως, η επιδίωξη ήταν να εγερθεί ένας διάλογος, που θα μεταθέσει τη βασική αξίωση από την ομοσπονδία προς τη συνομοσπονδία, εξετάζοντας πολυπρισματικώς τις διάφορες παραμέτρους.

Η ανάπτυξη αυτού του σκεπτικού λαμβάνει υπόψη της ως δεδομένο πως οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι δεν είναι δυνατόν να συμβιώσουν οικοδομώντας ένα modus operandi, πολλώ δε μάλλον ένα modus vivendi, εφόσον εμπεδωθεί ένα μοντέλο ομοσπονδίας στην Κύπρο. Ως εκ τούτου, δηλαδή με την αντίληψη της μη δυνατότητας κοινής συμβίωσης και κοινής πολιτειακής μακροημέρευσης, προτάθηκε από πλειάδα ακαδημαϊκών η λύση της συνομοσπονδίας. Η τελευταία θα μπορούσε να πραγματωθεί με υπογραφή μνημονίων συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών, τα οποία σε κάποιο ορίζοντα χρόνου θα υφίστανται ως μέλη της ΕΕ.[1045] Η ειδική σχέση συνεργασίας θα πρέπει επίσης να αναφέρεται και στα κοιτάσματα υδρογονανθράκων και στον διαμοιρασμό τους. Εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο είναι πως η θεσμοθέτηση ενός συνομοσπονδιακού μοντέλου θα προϋποθέτει την αμοιβαία αναγνώριση των δύο μερών. Ο όποιος πλούτος βρεθεί θα διαμοιραστεί εξ ημισείας, αλλά επίσης θα μπορούσε να χρηματοδοτήσει το κόστος της επίλυσης του προβλήματος.[1046]

Το σκεπτικό που διατρέχει την ανωτέρω στόχευση αρθρώνεται εκτενέστερα στις κάτωθι επισημάνσεις. Αφενός, οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως εγγυήσεις για την εμπέδωση της διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας ένεκα των υπερκρατικών εξουσιών τους. Η επιδοκιμασία των Τουρκοκυπρίων είναι απαραίτητη για οποιοδήποτε μοντέλο συνομοσπονδίας. Στο ενδεχόμενο που η Τουρκία καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ ή εφόσον επιτευχθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη αμφοτέρων των πλευρών, τότε θα μπορούσε να επανεξεταστεί το σενάριο μεταβολής της δομής του κράτους από συνομοσπονδία σε ομοσπονδία.

[1044] (2019) Conference in Turkish Cyprus to seek new paths to solve the dispute, *Hurriyet Daily News*, 30 Μαρτίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/conference-in-turkish-cyprus-to-seek-new-paths-to-solve-the-dispute-142277

[1045] (2019) 'A new model, roadmap needed to resolve Cyprus issue', *Anadolu Agency*, 31 Μαρτίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/turkey/a-new-model-roadmap-needed-to-resolve-cyprus-issue/1435604

[1046] (2019) 'Federation model for Cyprus no longer an option', *Anadolu Agency*, 5 Απριλίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/politics/federation-model-for-cyprus-no-longer-an-option/1443149

Την οπτική αυτή συμμερίζεται και ο Ερσίν Τατάρ[1047], ο οποίος σχετικώς υποστηρίζει πως σε περίπτωση επανέναρξης των συνομιλιών, τούτη δεν θα μπορούσε να εμπεδωθεί και να επανεκκινήσει βάσει του σημείου που αφέθηκε, δηλαδή του Crans Montana, αλλά θα πρέπει να επιδιωχθούν εναλλακτικές. Τούτη η θέση στηρίζεται στο γεγονός πως «Υπάρχουν δύο ξεχωριστά κράτη στο νησί, αυτή είναι η πραγματικότητα. Κανένας δεν έχει την δικαιοδοσία να καταστρέψει ένα κράτος. Οτιδήποτε και να συμβεί το κράτος δεν μπορεί να διαγραφεί. Μια συμφωνία, η οποία δεν περιλαμβάνει αυτό το κράτος, δεν είναι δυνατή. Δεν μπορείς να διαγράψεις αυτό το κράτος και επομένως δεν πιστεύω πως είναι δυνατή η επίτευξη συμφωνίας».[1048]

Η αναφορά σε πραγματικότητα[1049] θα πρέπει να ειδωθεί σε αντιστοιχία και με δηλώσεις του Κουντρέτ Οζερσάι[1050], ο οποίος αντιλαμβάνεται ως πραγματικότητες τα κατοχικά δεδομένα, τα οποία με την πάροδο του χρόνου δημιουργούν στην οπτική του κανονικότητες, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε διαπραγματευτική διαδικασία.[1051] Αυτή η θέαση αξιοποιεί τον παράγοντα του χρόνου και εκ των πραγμάτων ροής ανθρώπων, θεσμών και καταστάσεων σε αυτόν, προκειμένου να λειτουργεί ως επιχείρημα ότι ναι μεν μπορεί να υφίστατο μια δυσχερής για τους Ελληνοκυπρίους κατάσταση μετά το 1974, αλλά τα δεδομένα και οι επιπτώσεις αυτής έχουν επικαλυφθεί από την ίδια την ιστορία, η οποία γράφεται σε παρόντα χρόνο.

[1047] Ο Ερσίν Τατάρ είναι Τουρκοκύπριος πολιτικός, ο οποίος τελεί ως «πρωθυπουργός της ΤΔΒΚ».
[1048] (2019) Tatar: Alternative formulas needed to be brought to the negotiating table, *Bayark*, 16 Αυγούστου 2019.
[1049] (2018) Turkey says any peace process for Cyprus should be based on 'current realities', *Hurriyet Daily News*, 31 Ιανουαρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-says-any-peace-process-for-cyprus-should-be-based-on-current-realities-126560
[1050] Ο Κουντρέτ Οζερσάι κατέχει το αξίωμα του «αναπληρωτή Πρωθυπουργού και υπουργού των Εξωτερικών της ΤΔΒΚ»
[1051] (2019) Özersay: "It's time to face reality", *TRNC Public Information Office*, 10 Απριλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://pio.mfa.gov.ct.tr/en/ozersay-its-time-to-face-reality/, (2018) Turkish Cypriots will reject a loose federation, says Ozersay, *Cyprus Mail*, 17 Οκτωβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cyprus-mail.com/old/2018/10/17/turkish-cypriots-will-reject-a-loose-federation-says-ozersay/

VII.B.2. Στρατηγική οριοθέτηση της συνομοσπονδίας: Η ιδέα από το παρελθόν

Το ζήτημα της συνομοσπονδίας[1052] είχε τεθεί ως ιδέα, αλλά και ως πρακτική εφαρμογή και στο απώτερο παρελθόν, αλλά και διά του Σχεδίου Ανάν, το οποίο εκτιμάται και ως ένα «νέο υβριδικό μοντέλο συνομοσπονδίας και ομοσπονδίας»[1053]. Ο επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, ήδη από το 1998 είχε επιχειρηματολογήσει περί της συνομοσπονδίας ως ένα μοντέλο, το οποίο θα συνιστούσε μια καλή αρχή για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος.[1054] Το μοντέλο αυτό θα συντίθετο από «δύο ίσους λαούς»[1055] και «δύο κυρίαρχα κράτη» εντός της νήσου[1056], υποστηριζόμενο από συμφωνίες μεταξύ των δύο πλευρών, ενώ θα εξακολουθούσε να ισχύει και να υφίσταται μια επικαιροποιημένη εκδοχή εγγυοδοσίας, η οποία παραπέμπει στην ανάπτυξη θεσμικής σχέσης του κράτους με την Ελλάδα και την Τουρκία ως εγγυήτριες δυνάμεις.

Στο ίδιο πνεύμα επιχειρηματολόγησε και κατά τη διάρκεια των συζητήσεων περί του Σχεδίου Ανάν, όπου προέβαλλε τη θέση πως «η λύση θα πρέπει να συνάδει προς αυτό που αντιλαμβανόταν ως πραγματικότητες και οι οποίες θα συνιστούσαν μία συνομοσπονδία της Κύπρου, που θα ιδρυόταν από δύο προϋπάρχοντα κυρίαρχα κράτη. Αυτή η συνομοσπονδία θα είχε ενιαία διεθνή προσωπικότητα, αλλά θα ήταν κυρίαρχη μόνο στον βαθμό που η κυριαρχία της θα αποδίδετο σε αυτήν από τα ιδρυτικά κράτη».[1057]

Υπογραμμίζεται πως για την οικοδόμηση σταθερής δομής στις ομοσπονδίες τίθεται ως προϋπόθεση η παρουσία μιας ισχυρής συνοχής μεταξύ του λαού εντός της ομοσπονδίας, συνθήκη, η οποία στην περίπτωση της Κύπρου δεν μπορεί να βρει εφαρμογή εκ των

[1052] (2018) Turkey hints at alternative to federation for Cyprus peace deal, *TRT World*, 3 Μαίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.trtworld.com/europe/turkey-hints-at-alternative-to-federation-for-cyprus-peace-deal-17171, Yusuf Kanli (2018) Long live Turkish Republic of Northern Cyprus, *Hurriyet Daily News*, 15 Νοεμβρίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/long-live-turkish-republic-of-northern-cyprus-138872, (2018) Turkey's Foreign Minister Says Cyprus Can't be Reunited, *The National Herald*, 26 Νοεμβρίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.thenationalherald.com/221309/turkeys-foreign-minister-says-cyprus-cant-be-reunited/

[1053] Ahmet Sozen (2007) A Model of Power-Sharing in Cyprus: From the 1959 London – Zurich Agreements to the Annan Plan στο *Reflections on the Cyprus Problem: A Compilation of Recent Academic Contributions* (επιμ. Ahmet Sozen), Cyprus Policy Center, σ. 37 - 53

[1054] Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία. Βλ. Call for peace from the Turkish side Rauf Denktas Proposes Confederation In Cyprus 31 August 1998, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/_p_call-for-peace-from-the-turkish-side_br_rauf-denktas-proposes-confederation-in-cyprus_br_31-august-1998__p_.en.mfa

[1055] Σημειώνεται πως η συλλογιστική των δύο λαών ανάγεται στο έτος 1956, όπως τούτο έχει αναπτυχθεί σε προηγούμενη ενότητα.

[1056] Hubert Faustmann (2004) The Role of Security Concerns in the Failure of the Annan Plan and in the Post-Annan Plan Period, σ. 1 – 23. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/59de89be-bd0a-404d-87c9-ab5296857ac0.pdf

[1057] Council of Europe: Parliamentary Assembly (2004) *Documents, Working Papers, 2004 (Ordinary Session (First Part), 26 – 30 Ιανουαρίου 2004, Vol. II, Documents 10025 – 10061*, Council of Europe Publishing, Doc10028, σ. 108

πραγμάτων, με δεδομένη της ως άνω οπτική της τουρκικής πλευράς, που αντιλαμβάνεται πως οι δύο κοινότητες στην Κύπρο δεν είναι σε θέση να συμβιώσουν[1058]. Το ίδιο τεχνηέντως προβαλλόμενο επιχείρημα περί μη εύφορου εδάφους για συμβίωση Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο ανεδείχθη και κατά το 1958 ως μέρος της τουρκικής ρητορικής για πλαισίωση της αξίωσης περί διχοτόμησης, οδηγώντας στην εμπέδωση του δικοινοτικού κρατικού οικοδομήματος. Παρόμοιο πνεύμα εντοπίζεται και το 1963, όταν από το θεσμικό πλαίσιο του sui generis δικοινοτικού κατασκευάσματος αποχώρησαν εν συνόλω οι Τουρκοκύπριοι, προβαίνοντας επιπλέον στο πρώτο στάδιο της γεωγραφικής διχοτόμησης διά της μετακίνησής τους σε αμιγώς τουρκικούς θύλακες.

Η τουρκική θέση περί μιας κρατικής διάρθρωσης εν είδει συνομοσπονδιακής δομής εδράζεται σε ορισμένες εκτιμήσεις, που προκύπτουν από δεδομένες ανάγκες και στρατηγικούς υπολογισμούς της Άγκυρας. Καταγράφονται κατωτέρω εν είδει σημείων οι βασικές παραδοχές περί της τουρκικής λογικής της συνομοσπονδίας.[1059] Η συνομοσπονδία δεν επηρεάζει την εδαφική κυριαρχία, παρά ορισμένες πτυχές της ανεξαρτησίας. Αυτό σημαίνει πως σε δύο μέρη, εν προκειμένω Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους, τα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας, της διακριτής παρουσίας και θεσμικού πλαισίου μπορούν να τύχουν εφαρμογής κατά τρόπο διακριτό.

Οριοθετώντας τη συνύπαρξη των εκλαμβανομένων ως δύο μερών ως συγκρουσιακή σε μακρά διαδρομή, μπορεί κανείς να αιτιολογήσει ή αν μη τι άλλο να προβάλει ως λογική την επιχειρηματολογία πως η εμπέδωση της πολιτικής ισότητας μεταξύ των δύο θα λειτουργούσε ως θεμελιώδες στοιχείο, το οποίο θα αύξανε την εμπιστοσύνη και θα μείωνε συναφώς την αμοιβαία καχυποψία και ενδεχομένως εχθρότητα. Η έννοια της πολιτικής ισότητας σε μια τέτοια οπτική σημαίνει πως οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι εκλαμβάνονται ως ισότιμες μονάδες, όπου δεν μπορεί η μία ή η άλλη να ασκήσει από μόνη της εξουσία. Συνεπώς, οι Ελληνοκύπριοι, όντες η αριθμητική πλειοψηφία και με δεδομένη τη διεθνή αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, υπερέχουν σαφώς σε περίπτωση που δεν εφαρμοστεί η πολιτική ισότητα. Προς τούτο οι Τουρκοκύπριοι εντοπίζουν ως βασικό πυλώνα της ασφάλειάς τους το γεγονός πως έχουν στη διάθεσή τους, δηλαδή ορίζουν, ακόμη και εάν δεν είναι αναγνωρισμένοι, ένα συγκεκριμένο τμήμα επικράτειας, εδάφους, στο οποίο μπορούν να ασκούν έλεγχο.

[1058] The Jean Monnet Center for International and Regional Economic Law and Justice, The NYU Institutes of the Park, https://jeanmonnetprogram.org/archive/papers/00/000401-06.html#TopOfPage

[1059] M. Ergun OLGUN (2000) Turkish Cypriot view: A Confederation for the "Island of Cyprus"?, *Τουρκική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών*, Διαδικτυακή Τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/turkish-cypriot-view_-a-confederation-for-the-_island-of-cyprus__.en.mfa

Πίνακας 22: Πρόταση για την εμπέδωση μιας Κυπριακής Συνομοσπονδίας και παρουσίαση των αξονικών της παραμέτρων

Proposal for a lasting solution in Cyprus

As a final effort to achieve a mutually acceptable lasting solution in Cyprus I propose the establishment of the Cyprus Confederation based on the following arrangements:

1. A special relationship between Turkey and TRNC on the basis of agreements to be concluded.
2. A similar special relationship between Greece and the Greek Cypriot Administration on the basis of symmetrical agreements to be concluded.
3. Establishment of a Cyprus Confederation between TRNC and GCA.
4. The 1960 guarantee system shall continue.
5. The Cyprus Confederation may, if both parties jointly agree, pursue a policy of accession to the EU. Until Turkey's full membership to the EU, a special arrangement will provide Turkey with the full rights and obligations of an EU member with regard to the Cyprus Confederation.

The ultimate aim of the negotiations will thus be a partnership settlement which will be a confederated structure composed of two peoples and of two states of the island supported by symmetrical agreements with the two respective motherlands and guarantor states. All rights and powers which are not referred to the confederal entity will reside with the two confederated states. Any agreement to be reached as a result of the negotiations will be submitted for approval in separate referenda.

By participating in these negotiations the parties will acknowledge that the Greek and Turkish Cypriot sides are two sovereign and equal states, each with its own functioning democratic institutions and jurisdiction, reflecting the political equality and will of their respective peoples. They will also acknowledge that the authorities of one party do not represent the other.

We believe that only this structure

a) will provide for the security of both sides,

b) will safeguard their identity and well being.

If the Greek Cypriots agree to this final basis, we are ready to begin negotiations to establish the Cyprus Confederation."

Το γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου και τη μόνη εκπροσώπηση για ολόκληρο το νησί, εκλαμβάνεται από τους Τουρκοκύπριους ως ένα στοιχείο, το οποίο είναι ικανό να επιτείνει την «αδιαλλαξία» των Ελληνοκυπρίων, δηλαδή να μην επιθυμούν στην πραγματικότητα μια ανατροπή της κατάστασης, καθώς βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με αυτή των Τουρκοκυπρίων. Σε αυτή την περίπτωση μια λύση εν είδει συνομοσπονδίας θα μπορούσε να διαμορφώσει μια διαφορετική κατάσταση, όπου οι δύο ολότητες/μέρη θα μπορούσαν να ενωθούν σε μια δομή, χωρίς όμως να υφίσταται η συνθήκη της υπεροχής του ενός έναντι του άλλου.

Μια άλλη εκτίμηση που εκφράζεται ως τουρκοκυπριακή θέση είναι πως το μοντέλο μιας συνομοσπονδίας κρίνεται πρόσφορο με δεδομένη την ανομοιογένεια των πληθυσμών. Αυτό σημαίνει πως ο κάθε επιμέρους πληθυσμός δεν θα ήταν αναγκασμένος να αποδίδει εμπιστοσύνη στη συνολική διάρθρωση, όπως είναι η κατάσταση σε μια ομοσπονδία ή στο ενιαίο κράτος. Ο κάθε πληθυσμός θα μπορούσε να δρομολογήσει την πίστη του προς τη συνιστώσα δομή, που θα αισθανόταν πως εξυπηρετεί τις ανάγκες, τις επιδιώξεις, τους στόχους, τα ενδιαφέροντά του. Επίσης, ορίζεται πως οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι προκειμένου να μπορέσουν να μοιραστούν μια κοινή ζωή και ένα όραμα για το μέλλον, θα πρέπει να αισθάνονται πως τούτο υφίσταται και θα υφίσταται σε συνθήκες σταθερότητας και ασφάλειας, πράγμα το οποίο μπορεί να εμπεδωθεί διά της συνομοσπονδίας. Ακόμη όμως και στο ενδεχόμενο που δεν υπάρχει αυξημένη εμπιστοσύνη και συνεργασία μεταξύ των μερών, το μοντέλο της συνομοσπονδίας δεν χρειάζεται αυστηρή ενότητα, αφού οι περισσότερες εξουσίες ασκούνται από τις συνιστώσες πολιτείες.

VII.B.3. Αντιλήψεις περί συνομοσπονδίας και λανθανουσών δυνητικών επιλογών

Μετά τη διακοπή των διακοινοτικών συνομιλιών του 2017 υπεστήριξε[1060] ο τότε «υπουργός Εξωτερικών» των κατεχομένων, Ταχσίν Ερτουγρούλογλου πως σε περίπτωση που επαναρχίσει οποιαδήποτε διαδικασία για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος αυτή θα πρέπει να εδράζεται σαφώς, κατά το προηγούμενο και ακολουθώντας τη λογική του κράτους της Ζυρίχης. Αυτό που συνεπάγεται η αντίληψη είναι πως δεν πρέπει στη συλλογιστική τούτη να παραγνωρίζεται ο ρόλος που αποδόθηκε στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα ως ίσος εταίρος στη δημιουργία του κυπριακού κράτους κατά το 1960. Ακολουθώντας την πάγια ρητορική της Τουρκίας και της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, όταν γίνεται αναφορά στην τουρκοκυπριακή κοινότητα τούτη ορίζεται ως τουρκοκυπριακός «λαός». Η προβολή του αφηγήματος περί «λαού» αφενός συνυφαίνεται προς μια διακριτή οντότητα εντός ενός κράτους και αφετέρου δημιουργεί την απαραίτητη προϋπόθεση για μελλοντικό ενδεχόμενο απόσχισης.

Προεκτείνοντας το σκεπτικό της Ζυρίχης, ο Ertuğruloğlu υποστηρίζει πως η όποια νέα διαδικασία για την Κύπρο πρέπει να στηρίζεται στην ισότητα μεταξύ δύο κρατών, χωρίς να διαχωρίζει εάν τα κράτη, στα οποία αναφέρεται αντιστοιχούν σε μέρη μιας αυριανής ομοσπονδίας ή σε ανεξάρτητες κρατικές οντότητες.[1061] Επίσης, αναπτύχθηκε η θέση πως με δεδομένο το ατελέσφορο των συνομιλιών, τούτες δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως η μόνη επιλογή για τους Τουρκοκύπριους και την Τουρκία, αλλά ως μία μεταξύ πολλών που εξετάζονται.

«Η λύση ομοσπονδίας δεν είναι μόνο μια ομοσπονδιακή λύση, περιέχει και τη λύση της συνομοσπονδίας. Εμείς σε αυτή την έννοια της ομοσπονδίας δίδουμε στήριξη, εάν δημιουργήσουμε μια συνομοσπονδία. Που θα αποτελείται από δύο ίσα και κυρίαρχα κράτη»[1062]. Εκ της ανωτέρω διατύπωσης προκύπτει εκ προοιμίου διάσταση απόψεων ως προς το τι περιλαμβάνει η ορολογία που υιοθετείται στο πλαίσιο συζήτησης του ζητήματος, αλλά και πως γίνεται αντιληπτή από την εκάστοτε πλευρά.

Στο ίδιο πνεύμα ο Jack Straw υπεστήριξε πως «είναι καιρός να τερματισθεί η παρωδία πως μια διαπραγματευτική συμφωνία που θα ενώνει το νησί με μια κυβέρνηση

[1060] Οι συνομιλίες στο Crans Montana της Ελβετίας έλαβαν χώρα το καλοκαίρι του 2017. Τον Οκτώβριο του ιδίου έτους οι ως άνω δηλώσεις αναπτύχθηκαν ως μέρος σκεπτικού σε σχετική εκδήλωση του International Republican Institute, που έλαβε χώρα στην Ουάσιγκτον.

[1061] (2017) Foreign Minister Ertugruloglu attends roundtable meeting at IRI in Washington, Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs, 3 Οκτωβρίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://mfa.gov.ct.tr/foreign-minister-ertugruloglu-attends-roundtable-meeting-iri-washington/

[1062] (2017) Ερτουγρούλογλου: Η ομοσπονδία εμπεριέχει και τη συνομοσπονδία, *Η Καθημερινή*, 26 Οκτωβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.kathimerini.com.cy/gr/ertoygroylogloy-i-omospondia-emperiexei-kai-ti-synomospondia

«διζωνική, δικοινοτική» θα είναι ποτέ εφικτή. Η λύση είναι η διχοτόμηση της νήσου και η απόδοση διεθνούς αναγνώρισης στο Τουρκοκυπριακό κράτος στον βορρά».[1063] Συναφώς, η πολιτική που θα έπρεπε να δρομολογηθεί ενέχει δύο βασικές κατευθύνσεις. Είτε η αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα της «ΤΔΒΚ» ως ανεξάρτητο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, είτε η εμπέδωση της «ΤΔΒΚ» ως μιας περιοχής, η οποία θα διέπεται από σχετική αυτονομία και θα συνιστά μέρος της Τουρκίας.[1064]

Αναπτύσσοντας τη λογική εναλλακτικών σεναρίων, με δεδομένο πως μια λύση ομοσπονδίας δεν είναι πλέον εφικτή -κατά τα λεγόμενα, μεταξύ άλλων, και του Ertuğruloğlu είναι «νεκρή»-, αλλά και εφόσον δεν καταστεί άμεσα δυνατή η διεθνής αναγνώριση της «ΤΔΒΚ», για την οποία όμως θα πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες, αναφέρθηκε σε εφαρμογή ενός μοντέλου «Μονακό». Αυτό θα μπορούσε να αποτυπωθεί ως εμπέδωση «ενός αυτόνομου συστήματος, το οποίο θα είναι εξαρτώμενο από την Άγκυρα σε ζητήματα άμυνας και διεθνών σχέσεων», όπου «οι υποθέσεις άμυνας και εξωτερικών σχέσεων θα αποδοθούν στην Τουρκία και για τα υπόλοιπα η πολιτεία θα ασκεί έλεγχο στο νησί», σε μια συνθήκη παραπέμπουσα στο πλαίσιο των σχέσεων του «Μονακό με τη Γαλλία ή του Γιβραλτάρ με το Ηνωμένο Βασίλειο».[1065]

Η ως άνω οπτική παρουσιάζει ένα μοντέλο μορφώματος, το οποίο θα απολαμβάνει σε εσωτερικό επίπεδο μια μορφή ανεξαρτησίας, ενώ όσον αφορά τον εξωτερικό του προσανατολισμό, τούτος θα είναι ελεγχόμενος και ασκούμενος από την Άγκυρα, η οποία και θα διαμορφώνει το πλαίσιο των δράσεων και σχέσεών του. Με δεδομένες τις ως άνω σκέψεις, προβλήθηκε η ιδέα πως η συνομοσπονδία δύο κρατών θα αποτελούσε έναν εφικτό στόχο. Ούτως ή άλλως, αυτό ήταν και το μήνυμα που δόθηκε από την Τουρκοκυπριακή κοινότητα προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ σε περίπτωση που επαναρχίσουν συνομιλίες, δηλαδή το γεγονός πως τούτες θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους, όχι πλέον δύο κοινότητες που συνδιαλέγονται, αλλά διαπραγματεύσεις μεταξύ κρατών (state-to-state negotiations).[1066]

[1063] Jack Straw (2017) Only a partitioned island will bring the dispute between Turkish and Greek Cypriots to an end, *Independent*, 1 Οκτωβρίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.independent.co.uk/voices/cyrpus-turkish-greek-cypriots-partition-eu-international-community-should-act-a7976711.html

[1064] (2017) Turkish Cypriot FM: Statehood or autonomy as part of Turkey sole options, *Daily Sabah*, 4 Οκτωβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/10/05/turkish-cypriot-fm-statehood-or-autonomy-as-part-of-turkey-sole-options

[1065] Cansu Çamlıbel (2017) 'Monaco-like' autonomy an option: Turkish Cypriot FM, *Hurriyet Daily News*, 4 Οκτωβρίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/monaco-like-autonomy-an-option-turkish-cypriot-pm-120337

[1066] (2017) Turkish Cypriot FM: Statehood or autonomy as part of Turkey sole options, *Daily Sabah*, 4 Οκτωβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/10/05/turkish-cypriot-fm-statehood-or-autonomy-as-part-of-turkey-sole-options

Ως προέκταση της λογικής της συνομοσπονδίας, αλλά και του οδικού χάρτη που ακολουθεί η τουρκική πλευρά, αποδίδεται η ερμηνεία της πολιτικής ισότητας από τον πρώην Τουρκοκύπριο «υπουργό Εξωτερικών», όπου αναπτύσσοντας το περιεχόμενό της δηλώνει πως «η αποτελεσματική συμμετοχή και οι μηχανισμοί λήψης αποφάσεων δεν εκλαμβάνονται ως επαρκείς για έναν συνεταιρισμό στο νησί», αλλά «πρέπει να βασίζονται στην κυρίαρχη ισότητα και όταν αναφέρεται η κυρίαρχη ισότητα, ομιλούμε βασικά για συνομοσπονδία», που συνεπάγεται «έναν συνεταιρισμό δύο κρατών, παρά έναν συνεταιρισμό δύο κοινοτήτων».[1067]

Ως εκ τούτου και εφόσον γίνονται αντιληπτές δύο εθνικές οντότητες, δύο εθνικές ολότητες, τότε δεν θα μπορούσε η πολιτική ισότητα να είναι επαρκής, αφού επίσης δεν υφίσταται κυπριακό έθνος και αυτό που οριοθετείται εννοιολογικά ως «Κυπριωτισμός» δεν θα μπορούσε παρά να αποτυπώνει μια γεωγραφική ταυτότητα. Απηχώντας την ίδια συλλογιστική με εκείνην του 1958, αλλά και του 1963, όταν ουσιαστικά οι Τουρκοκύπριοι υπεστήριζαν πως δεν θα μπορούσαν να συμβιώσουν με τους Έλληνες, προτείνεται, παρά να μην μπορούν να ζουν μαζί, «να συμβιώνουν ως γείτονες», παραπέμποντας στην περίπτωση της Αϊτής και της Δομινικανής Δημοκρατίας, όπου τα δύο αυτά κράτη μοιράζονται ένα νησί.

Στο ίδιο μήκος κύματος ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών, Μεβλούτ Τσαβούσογλου δήλωσε πως εφόσον η ομοσπονδία είναι μια πεθαμένη ιδέα και μια «αποτυχημένη λύση», θα επιθυμούσε να συζητήσει επί άλλων σχεδίων, όπως η συνομοσπονδία ή τα δύο κράτη.[1068] Μετά την εκλογή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν κατά το 2014 στην Προεδρία της Τουρκίας, στο πρώτο του ταξίδι επισκέφθηκε την «ΤΔΒΚ», όπου έθεσε ως βάση για το περίγραμμα του ζητήματος «έναν νέο συνεταιρισμό λύσης δύο κρατών και δύο ίσων οντοτήτων», κατά την τουρκική ερμηνεία της πολιτικής ισότητας.[1069] Επί του ίδιου μοτίβου κινήθηκε και ο πρώην τούρκος υπουργός Εξωτερικών, Αχμέτ Νταβούτογλου, επιβεβαιώνοντας πως αυτό που αξιώνει η Άγκυρα είναι λύση «δύο κρατών» στην Κύπρο, πράγμα, το οποίο σύμφωνα προς την τουρκική ερμηνεία επαναβεβαιώνεται διά του Κοινού Ανακοινωθέντος της 11ης Φεβρουαρίου 2014 μεταξύ του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Νίκου Αναστασιάδη και του ηγέτη της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, Ντερβίς Έρογλου. Ο Νταβούτογλου συναφώς, σημείωσε πως «μία λύση δύο κρατών διατυπώθηκε στο κοινό ανακοινωθέν, το

[1067] Fatih Hafiz Mehmet (2019) Cyprus solution must be based on sovereign equality, *Anadolu Agency*, 2 Απριλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/politics/cyprus-solution-must-be-based-on-sovereign-equality/1440707

[1068] (2018) Turkey's Foreign Minister Says Cyprus Can't be Reunited, *The National Herald*, 26 Νοεμβρίου 2018, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: thenationalherald.com/221309/turkeys-foreign-minister-says-cyprus-cant-be-reunited/

[1069] (2014) President Erdoğan insists on two-state solution during Cyprus visit, *Daily Sabah*, 3 Σεπτεμβρίου 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/politics/2014/09/03/president-erdogan-insists-on-twostate-solution-during-cyprus-visit

οποίο υπεγράφη εσχάτως από τις δύο πλευρές. Αυτό που επιθυμούμε είναι αυτό που αμφότερες οι πλευρές συμφώνησαν και είναι αυτό που η Τουρκία υποστηρίζει. Το έγγραφο είναι σαφές».[1070]

Στο παρελθόν, κατά το 2011, την ίδια θέση εξέφρασε ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και πάλι στο πλαίσιο επίσκεψής του στην «ΤΔΒΚ», αποσαφηνίζοντας το γεγονός πως «η Τουρκία δεν είναι πλέον διατεθειμένη να αποδεχθεί τις παραχωρήσεις που είχε συμφωνήσει, προκειμένου να συμβάλει στην επανένωση της Κύπρου, ευθυγραμμισμένες με το εκπονηθέν από τα Ηνωμένα Έθνη σχέδιο του 2004 και πως η τουρκική πλευρά δεν θα αποδεχθεί τίποτα λιγότερο από την αναγνώριση μιας λύσης δύο-κρατών στο νησί».[1071] Στο ίδιο μοτίβο και υπό την ιδιότητά του ως πρωθυπουργός, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στην «ΤΔΒΚ» το 2008 εν όψει της επετείου της τουρκικής εισβολής, εκλαμβανομένης ως «ειρηνευτικής επιχείρησης» για την Άγκυρα, προέβαλε την εκτίμηση πως η λύση του Κυπριακού πρέπει να στηρίζεται επί της αρχής «δύο ίσα κράτη και δύο ίσες κοινότητες», δηλαδή εφαρμοζομένης της «πολιτικής ισότητας και ίσου καθεστώτος δύο ιδρυτικών κρατών σε μια διζωνικότητα».[1072]

Αυτή η στάση της Άγκυρας θα μπορούσε να ειδωθεί και υπό το πρίσμα της εξυπηρέτησης μιας στρατηγικής σε μακρά διαδρομή, όπου η μετατροπή του περιγράμματος των συνομιλιών από τη στόχευση της ομοσπονδίας σε εκείνην μιας λύσης δύο κρατών, θα λειτουργούσε και ως πρόφαση, δηλαδή κατά τρόπο προσχηματικό για ενδεχόμενη προσάρτηση της νήσου ή του βορείου τμήματός της.[1073]

[1070] (2014) Davutoglu Wants Two-State Cyprus, *The National Herald*, 17 Σεπτεμβρίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.thenationalherald.com/59430/davutoglu-wants-two-state-cyprus/

[1071] Yigal Schleifer (2011) Turkey: No Hope for the Cyprus Conflict?, *Eurasia Net*, 19 Ιουλίου 2011, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://eurasianet.org/turkey-no-hope-for-the-cyprus-conflict

[1072] (2008) Turkish PM and Talat stress a "two state" solution in Cyprus under UN, *Hurriyet Daily News*, 19 Ιουλίου 2008, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkish-pm-and-talat-stress-a-two-state-solution-in-cyprus-under-un-9472966

[1073] Dmitri Shufutinsky (2019) Crafting a Regional Policy to Contain Erdoğan, *The Begin – Sadat Center for Strategic Studies*, 23 Απριλίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://besacenter.org/perspectives-papers/erdogan-containment/

VII.Β.4. Συμπερασματικές συναγωγές: Κριτική προσέγγιση ως προς μια δυνητική εφαρμογή συνομοσπονδίας βάσει της διελκυστίνδας κόστους - οφέλους

Η συνομοσπονδία συνιστά ένωση ανεξαρτήτων κρατών, ενώ η ομοσπονδία αποτελεί το προϊόν της ενοποίησης κρατικών μονάδων ή μερών σε ένα ενιαίο σύνολο. Η συνομοσπονδία αποτυπώνει μία διακρατική σχέση, η οποία συνδέει κρατικές οντότητες σε μια κοινή αντίληψη πολιτικής, κυρίως εκπροσώπησης, που θα μπορούσε να αποτυπώνεται σε επίπεδο Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου[1074], Ευρωπαϊκής Ένωσης[1075] και Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Σε αυτή τη σχέση συμπράττουν κρατικές οντότητες για να δημιουργήσουν ένα κοινό όργανο εκπροσώπησης συμφερόντων, αλλά διατηρούν την ανεξαρτησία τους ως κρατικές οντότητες τα κράτη – μέλη της συνομοσπονδίας.

Η ελβετική δομή είχε ως αφετηρία της τη συνομοσπονδία και με την πάροδο του χρόνου, σε διάστημα 700 ετών, κατάφερε και ένωσε τις εσωτερικές της δυνάμεις σε ένα ενιαίο κρατικό σύνολο. Οι ΗΠΑ εκκίνησαν ως συνομοσπονδία και μετεβλήθησαν σε ομοσπονδία με την πάροδο του χρόνου, τη λεγόμενη Αμερικανική Συμπολιτεία. Συνήθως αυτή είναι και η πορεία των συνομοσπονδιακών κρατών, όπου στο τέλος ενοποιούνται και μετατρέπονται σε ομοσπονδιακά πολιτικά συστήματα, υπερβαίνοντας τις διαφοροποιήσεις τους και αποκτώντας ενιαίες δομές συμπαγούς ομοσπονδιακής εξουσίας.

Σε σχέση με την Κύπρο, το κυρίως δεδομένο, το οποίο δεν μπορεί να παραβλέψει ο αναλυτής είναι πως δεν μπορεί να εμπεδωθεί μια συνομοσπονδία στο νησί, καθώς το κράτος υφίσταται ως ενιαίο, του οποίου ένα τμήμα κατέχεται. Εάν επιλυθεί το Κυπριακό, η βιωσιμότητα της κρατικής οντότητας, που θα προέλθει από τη λύση παραπέμπει μόνο σε

[1074] Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου προσλαμβάνεται όχι υπό το πρίσμα μιας «κλασσικής συμμαχίας, αλλά περισσότερο ως μια πραγματική στρατιωτική συνομοσπονδία». Βλ. Preben Bonnen, Preben Bonnén (2003) *Towards a Common European Security and Defence Policy: The Ways and Means of Making it a Reality*, LIT, σ. 83

[1075] Σχετικώς υποστηρίζεται από τον Michael Burgess πως «η ΕΕ κινείται προς την γενική κατεύθυνση μεταξύ τόσο της κλασσικής συνομοσπονδίας – ομοσπονδιακή ένωση κρατών- και της ομοσπονδίας – μια ένωση κρατών και πολιτών». Βλ. Michael Burgess (2002) *Federalism and the European Union: The Building of Europe, 1950-2000*, Routledge, σ. 265. Στο ίδιο σκεπτικό, σύμφωνα με την οπτική του Warleigh η ΕΕ κρίνεται ως συνομοσπονδία και τούτο καθώς «η ΕΕ συνιστά ένωση προηγουμένως κυρίαρχων κρατών, η οποία δημιουργήθηκε βάσει συνθήκης, στην οποία υπερκρατικοί θεσμοί υφίστανται, των οποίων όμως το εύρος εξουσιών υπολείπεται των εξουσιών που ασκούνται από τους συνομιλητές τους στα ομοσπονδιακά συστήματα». Βλ. Neill Nugent (2006) *The Government and Politics of the European Union*, Duke University Press, σ. 553. Ένεκα της οργάνωσης και λειτουργίας της ΕΕ έχει εκτιμηθεί και ως μια «Sui Generis Ομοσπονδία». Βλ. Ingeborg Tommel (2011) The European Union – A Federation Sui Generis? στο *The EU and Federalism. Polities and Policies Compared* (επιμ. Finn Laursen), Ashgate, σ. 41 – 56. Επίσης η ΕΕ έχει χαρακτηριστεί και ως «εμβρυακή» ομοσπονδία, ιδιαιτέρως λαμβάνοντας υπόψη την εξελικτική πορεία της από της ιδρύσεώς της την δεκαετία του 1950 και εντεύθεν. Βλ. Michael Newman (1996) *Democracy, Sovereignty and the European Union*, Hurst, σ. 16

λειτουργική ομοσπονδία[1076], που οδηγεί σε ενιαίο σύνολο δύο εθνοτήτων, που συμπράττουν για ένα κοινό κράτος. Στην περίπτωση της συνομοσπονδίας θα υφίστανται δύο κρατικές οντότητες, κατά κύριο λόγο, ανεξάρτητες μεταξύ τους με μια κοινή εκπροσώπηση στους διεθνείς οργανισμούς και η χώρα θα παύσει να είναι ενιαίος χώρος. Η περίπτωση της συνομοσπονδίας δεν περιλαμβάνει κανένα πλεονέκτημα για την Κύπρο ως κρατική επιβίωση και ως ελληνισμός, διότι εμπεδώνονται δύο, κατά το μάλλον ή ήττον, ανεξάρτητες κρατικές οντότητες, μία ελληνική και μία τουρκική, που συνδέονται με ένα χωρίς εξουσίες κοινό όργανο εκπροσώπησης. Ο βορράς θα ελέγχεται απολύτως από την Τουρκία[1077] και ο νότος θα απολέσει τη σημερινή ιδιότητά του, δηλαδή τη διεθνή αναγνώρισή του ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου.

Ενδεχομένως τα δύο κράτη που θα προέκυπταν να μπορούσαν να αναγνωριστούν από το διεθνές δίκαιο ως κρατικές οντότητες, με δεδομένη την εκούσια αποποίηση δικαιωμάτων και ελευθεριών από τα υφιστάμενα την παρανομία και τις παραβιάσεις άτομα. Όμως, σε μια τέτοια σεναριακή εκδοχή, το πιθανότερο θα ήταν, καθόσον ο βορράς θα ετίθετο υπό τον έλεγχο της Άγκυρας, να λειτουργούσε ως παράρτημα του τουρκικού κράτους. Η Τουρκία, ως ισχυρός παράγων της περιοχής, δεν θα ενδιαφέρεται να αναγνωριστεί η Κύπρος ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά θα επιχειρεί να «φινλανδοποιεί» τη νότια περιοχή της Κύπρου για να την ελέγχει. Το ενδεχόμενο των δύο κρατών δεν είναι ιδιαίτερα προσεγγίσιμο, διότι αφενός η Κύπρος υπάρχει ως ανεξάρτητο κράτος και θα θελήσει να επιδιώξει τη διατήρησή της ως υποκειμένου διεθνούς δικαίου, ανεξαρτήτως της κατοχής. Είναι δε εξαιρετικά αμφίβολο αν η Τουρκία επιδιώκει την αναγνώριση δύο κρατών, στον βαθμό που η Τουρκία ενδιαφέρεται για τον έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου.

Επομένως, κρίνεται πως η στρατηγική της Τουρκίας αποσκοπεί στο να δρομολογήσει πολιτικές που θα έχουν ως αποτέλεσμα τον έλεγχο ολόκληρου του χώρου. Αντανάκλαση της πάγιας τουρκικής πολιτικής είναι η αποσόβηση της απειλής να βρεθεί η Ελλάδα στα νότια σύνορά της. Κάτι τέτοιο ουσιαστικά απηχεί τη στρατηγική της Τουρκίας που απορρίπτει το

[1076] Η εκτίμηση αυτή αποδίδεται κυρίως στον Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος αντιλαμβανόταν πως ένεκα των προνοιών του Κυπριακού Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο αποδίδονται στις κοινότητες δικαιώματα αυτονομίας, η πολιτειακή διάρθρωση της Κύπρου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως λειτουργική ομοσπονδία. Βλ. (2001) Denktash Assesses Cyprus Question, EU Membership Anatolia News Agency reports (25.1.01) that Rauf Denktash, said on Thursday, *HRI News*, 26 Ιανουαρίου 2001. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2001/01-01-26.tcpr.html, Επίσης βλ. Necati Munir Erketun (1984) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, K. Rustem and Brother, σ. 10

[1077] (2019) Turkey will never let Northern Cyprus' rights be extorted, Erdoğan says on country's anniversary, *Daily Sabah*, 14 Νοεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/11/14/turkey-will-never-let-northern-cyprus-rights-be-extorted-erdogan-says-on-countrys-anniversary. Αυτή η θέαση περί ελέγχου του χώρου από την Τουρκία και επί του παρόντος προβάλλεται και από οπαδούς του Ερντογάν. Βλ. (2018) Erdogan's Supporters Post Video With Cyprus Shown as Turkish Territory, *Sputnik*, 7 Ιουνίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://sputniknews.com/middleeast/201806071065176251-turkey-party-cyprus-video/

ενδεχόμενο αυτό, γιατί ακριβώς δεν είναι προς το συμφέρον της Άγκυρας να έχει στον νότο της την Ελλάδα, η οποία θα συμπληρώνεται από τη Δωδεκάνησο, το Καστελόριζο και τη Ρόδο, πραγματώνοντας τη θεωρία της περικύκλωσης.

Ουσιαστικά η συνομοσπονδία θα προκύψει διά της αναγνώρισης τουρκικού κράτους στον βορρά. Κατ' αυτό τον τρόπο δεν επιλύεται το Κυπριακό, αλλά οδηγείται στις επιλογές που έχει κάνει εδώ και δεκαετίες η Τουρκία να επικυριαρχεί στον βορρά και να ελέγχει τον νότο. Η ελληνική πλευρά, Αθήνα και Λευκωσία, δεν είναι υποχρεωμένη να δεχθεί όποια λύση προτείνεται από ηγετικούς παράγοντες και δη της Άγκυρας. Διά της πραγμάτωσης της συνομοσπονδίας και της ύπαρξης δύο κυρίαρχων κρατών χάνεται η εκπροσώπηση ολόκληρης της Κύπρου, όπου τα δύο κράτη πλέον επιχειρούν να διαμορφώσουν ένα κοινό συνομοσπονδιακό κρατικό πλαίσιο, το οποίο θα μπορούσε να είναι και εξαιρετικά χαλαρό. Κάτι τέτοιο θα προέβλεπε έναν κοινό πρόεδρο, που θα εκπροσωπεί και τους δύο και θα είναι εναλλασσόμενος.

Στο υποθετικό σενάριο, όπου δεν υπάρχει καμία άλλη λύση πέραν της συνομοσπονδίας, θα έπρεπε να εφαρμοστεί η αρχή «έδαφος αντί αναγνώρισης», δηλαδή να παραχωρηθεί μέρος, όσο το δυνατόν περισσότερο, το οποίο στο παρόν κατέχεται, προκειμένου να αποδεχθεί το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, δηλαδή η Κυπριακή Δημοκρατία, την ύπαρξη μιας νέας μορφής κρατικής οντότητας, που θα εκφράζει και τους δύο. Εξ' αυτού αναφύεται η εξαιρετικά ουσιώδης και σημαντική παράμετρος της ασφάλειας του νότου, εφόσον ο τελευταίος δεν θα είναι πλέον ανεξάρτητο κράτος. Η μη ανεξαρτησία του θα αντανακλάται, μεταξύ άλλων, και στο γεγονός της περιορισμένης ή και μη δυνατότητάς του να συμπήσσει, όπως πράττει σήμερα, συμμαχίες και συνεργασίες με άλλες χώρες, όπως επί παραδείγματι, την Ελλάδα, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, τη Γαλλία, τις ΗΠΑ, σε περίπτωση που δεν το επιθυμεί ο βορράς. Επί της ουσίας ο νότος θα υφίσταται ως κρατίδιο, το οποίο αναμένει βοήθεια και υποστήριξη από την Ελλάδα. Η δε απώλεια της ανεξαρτησίας του θα τον καταστήσει πλέον μη διεθνώς ελκυστικό παράγοντα για τις χώρες της περιοχής. Ο βορράς δε θα είναι πανίσχυρος, καθιστώντας τον νότο ως ουρά του.

Πέραν του ανωτέρω σκεπτικού, η διείσδυση Τούρκων εποίκων στον νότο θα πρέπει να θεωρείται προβλέψιμη και αναμενόμενη. Προηγούμενο που θα μπορούσε να υποστηρίξει μια τέτοια συλλογιστική είναι η περίπτωση της Ίμβρου και της Τενέδου. Όμως, με ένα απλό επεισόδιο, που θα μπορούσε να ήταν και σχεδιασμένο στις συνοριακές γραμμές, θα εδίδετο πρόσχημα στον βορρά να προχωρήσει, μη λαμβάνοντας υπόψη την παραβίαση της εδαφικής επικράτειας του άλλου μέρους. Η βοήθεια από τον διεθνή παράγοντα θα ήταν επουσιώδης, ενώ δεν μπορεί να θεωρείται καν βέβαιο το γεγονός πως ο νότος θα ήταν σε θέση να

προβάλει τη θέση περί συμβολής του διεθνούς παράγοντα για την επίλυση της κρίσης κατά το προηγούμενο του 1964.

Τούτων δοθέντων η ανωτέρω εκτίμηση θα μπορούσε να ειδωθεί και ως διαπίστωση, καθώς αυτή τη στιγμή, που η Κυπριακή Δημοκρατία είναι ανεξάρτητη κρατική οντότητα δεν είναι σε θέση να ασκήσει τα δικαιώματά της στην επικράτειά της, πόσο μάλλον όταν θα λειτουργεί εν είδει ουράς του βορρά. Η όποια στοιχειώδης αμυντική της διάρθρωση δεν θα την καθιστά ικανή να διεκδικήσει ελευθερία και ανεξαρτησία. Επιπλέον, μια τέτοια συμφωνία σημαίνει πως θα απολεσθούν τα περιουσιακά δικαιώματα των νομίμων κατοίκων. Στο παρόν διεκδικούνται οι κυριότητες των περιουσιών, διότι δεν έχει αναγνωρίσει η Κυπριακή Δημοκρατία την κατοχή ως νομιμότητα. Αναφορικά προς το ζήτημα των εποίκων, τούτοι θα νομιμοποιηθούν και ως εκ τούτου θα παραμείνουν στο κράτος του βορρά.

Την ασφάλεια του κράτους δεν θα μπορεί να την εγγυηθεί κανένας άλλος, καθώς το κάθε κράτος εγγυάται την ασφάλειά του. Το ιδρυτικό πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως συνομολογήθηκε στη Ζυρίχη και στο Λονδίνο πρόβλεπε εγγυήσεις τριών δυνάμεων, Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας, όπου και μετεβλήθησαν αυτές οι εγγυήσεις σε δυνατότητες εισβολής της Τουρκίας. Η ΕΕ δεν θα μπορούσε να εγγυηθεί την ασφάλεια του κράτους. Ούτως ή άλλως η Συνθήκη της Λισαβόνας αναφέρει ρητώς πως η εθνική ασφάλεια παραμένει ευθύνη του κάθε κράτους.

Ούτε το ΝΑΤΟ δεν θα μπορούσε να εγγυηθεί την ασφάλεια του κράτους, καθώς με την παρουσία της η Τουρκία, εφόσον είναι μέλος του ΝΑΤΟ θα δημιουργείτο μια συνθήκη όπου «ο λύκος φυλάει τα πρόβατα». Προβολή μιας τέτοιας αντίληψης είναι η παρεμπόδιση συζήτησης, πόσο μάλλον εφαρμογής από την Άγκυρα οποιασδήποτε απόφασης λειτουργούσε, σύμφωνα με την τουρκική οπτική, υπέρ των Ελλήνων. Αντιθέτως, θα ενεργούσε υπέρ των συμφερόντων της, μεταβάλλοντας το ζήτημα της ασφάλειας σε δική της υπόθεση. Σε αυτό το σχήμα θα μπορούσε να λεχθεί πως εκ των πραγμάτων «η Ελλάδα κείται μακράν», ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο προσβλέπει σε ρόλο «επιτήδειου ουδέτερου».

Στο ενδεχόμενο ένταξης της συνομοσπονδιακής δομής στο ΝΑΤΟ τίθεται το ερώτημα τι πλεονέκτημα θα αποσπούσε ο ελληνισμός της Κύπρου, εφόσον και η εκπροσώπηση θα πραγματωνόταν μία από τους Έλληνες και μία από τους Τούρκους. Είναι δε εξαιρετικά αμφίβολο αν θα δεχόταν η Τουρκία να ενταχθεί η συνομοσπονδιακή δομή στο ΝΑΤΟ. Αναφορικά προς τα τουρκικά στρατεύματα τούτα δεν έχουν κανένα λόγο να αποχωρήσουν από την Κύπρο, ενώ αμφίβολο είναι και εάν οι βρετανικές βάσεις θα μετέβαλλαν το καθεστώς τους. Ουσιαστικά, το μόνο αντάλλαγμα που θα μπορούσε να αναμένει από μία τέτοια διευθέτηση η Κύπρος θα ήταν ορισμένα χωριά, ίσως τη Μόρφου και μέρος της Αμμοχώστου.

Ο προβληματισμός που τίθεται είναι κατά πόσον εκλαμβάνεται ως επωφελής για την Τουρκία η λύση δύο κρατών, με δεδομένο πως η Τουρκία αποσκοπεί στον έλεγχο ολόκληρου του χώρου και δεν ενδιαφέρεται να υπάρχει ένα κράτος ελληνικό στον νότο, αλλά ένα κράτος ελεγχόμενο ολόκληρο από την Κερύνεια μέχρι την Πάφο. Συνεπώς, δεν θα ήταν ωφέλιμη η παρουσία δύο κρατών, όπου το ένα να είναι συνδεδεμένο με την Ελλάδα, πράγμα που θα της αποστερούσε δυνατότητες. Η στόχευση της Τουρκίας είναι να μην υπάρχει μεταξύ Αττάλειας και Αιγύπτου χώρος μη ελεγχόμενος. Εάν επιτύχει αυτή τη στόχευση, σε κάποια στιγμή στο μέλλον θα μπορούσε να επηρεάσει τα νησάκια που είναι στο κάτω μέρος της και δημιουργούν πρόβλημα στην αιγιαλίτιδα ζώνη και την υφαλοκρηπίδα. Σημειώνεται πως η Τουρκία επιδιώκει να έχει ΑΟΖ που να ξεκινά από τα παράλιά της και να φτάνει στην Αίγυπτο.

Η συνομοσπονδία ως συνένωση δύο ανεξαρτήτων κρατικών οντοτήτων διακρίνεται από την κοινή εκπροσώπησή της προς τα έξω. Ως εκ τούτου στη συνομοσπονδιακή δομή τα κράτη είναι ημιανεξάρτητα, όπου το κάθε ένα μπορεί ανά πάσα στιγμή να αποσχισθεί ή να επιλέξει να μην συμμετέχει στο κοινό σχήμα. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όπου απομακρυνθεί ο βορράς, θα ενωθεί με την Τουρκία, σενάριο που οριοθετείται ως η πιο δύσκολη στιγμή ή θα γίνει ανεξάρτητο κράτος, εάν τούτο επιθυμεί η Άγκυρα. Ο νότος, εφόσον δεν θα είναι η ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία, ούτε ανεξάρτητο κράτος, θα αντανακλά μια περιοχή αμφισβητούμενη και διεκδικούμενη.

Κεφάλαιο Όγδοο: Προοπτική αποεθνικοποίησης και αποαναγνώρισης της κρατικής οντότητας διά της πολιτικής εργαλειοποίησης μιας καταχρηστικά εκφραζόμενης συνθήκης «Ταϊβανοποίησης»

Το παρόν κεφάλαιο αποτυπώνει μία ορισθείσα ως τρίτη εκδοχή αναφορικά προς την πορεία του κράτους της Κύπρου, που εντάσσεται στην τουρκική συλλογιστική περί της κατασκευής συνθηκών, οι οποίες παραπέμπουν σε ένα σχήμα, το οποίο αποδίδεται λεκτικώς, κατά τρόπο καταχρηστικό, ως εμπέδωση ενός μοντέλου «Ταϊβάν». Βασικό στοιχείο της τουρκικής σύλληψης είναι η οικονομική κυρίως διεύρυνση των κατεχομένων από τον τουρκικό στρατό εδαφών και η προοδευτική ανάπτυξη σχέσεων με τον υπόλοιπο κόσμο, ωσάν να φέρει η εκείθε εδρεύουσα αποσχισθείσα εκ του κράτους οντότητα χαρακτηριστικά και ιδιότητες κράτους, ανεξαρτήτως του εάν αναγνωρίζεται επί του παρόντος ή εάν θα τύχει αναγνώρισης ως υποκείμενο διεθνούς δικαίου σε μελλοντικό ορίζοντα.

Το τελευταίο σχήμα εκλαμβάνεται να προωθείται υπό τις παρούσες συνθήκες και να βρίσκεται σε μια οιονεί φάση υποστασιοποίησης, με δεδομένη μια συνθήκη παραμονής στο status quo. Συναφώς, αναπτύσσεται και η συζήτηση περί του τι ερμηνεύεται ως status quo στην τουρκική οπτική, η μεταβολή ή «επικαιροποίηση» του οποίου, βάσει των «νέων πραγματικοτήτων», μέσω και απάλειψης των εκ της κατοχής και παραβίασης της διεθνούς νομιμότητας δεδομένων, θα καταστήσει την υποτελή της Τουρκίας τοπική διοίκηση αναπτύσσουσα δυνάμει έλεγχο και θεσμικό ρόλο στα όσα τεκταίνονται στον χώρο κυριαρχίας, εδαφικής, εναέριας και θαλάσσιας, του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου, για τα οποία μέχρι τούδε την αποκλειστική αρμοδιότητα φέρει, η νόμιμη, εκπροσωπούσα την Κυπριακή Δημοκρατία, κυβέρνησή του.

VIII. Α. Κύπρος και «Ταϊβαν» στη Μεσόγειο: Τουρκικής έμπνευσης διαδικασία οιονεί διαμορφούμενης συνθήκης

«Turkey has a 'plan B,' Turkey has a 'plan C,' a 'plan D' and even a 'plan F' [should talks to reunite the island fail]. But let's keep it to ourselves for now». Egemen Bagis[1078]

Στην παρούσα ενότητα παρατίθεται ένα περίγραμμα ως λεκτική αποτύπωση, που εκδηλώνεται ως ενδεχόμενο μιας προϊούσας συνθήκης, που αναφέρεται στο μέλλον της Κύπρου και εντοπίζεται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία[1079], στον πολιτικό λόγο της Τουρκίας, της τουρκοκυπριακής πλευράς, Κύπρου, ενίοτε δε και Ελλάδος, ιδιαιτέρως από τη δεκαετία του 2000 και εντεύθεν.[1080] Ειδικότερα, το αφήγημα τούτο έλκει τη συλλογιστική του από την προβολή της θέσης μετά την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά το 2004, πως η κατεχόμενη από τουρκικά στρατεύματα περιοχή της νήσου, στην οποία η κυπριακή κυβέρνηση δεν είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο, προϊόντος του χρόνου θα μπορούσε να αποκτήσει χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ιδιότητες, οι οποίες προσομοιάζουν προς το πολιτικό καθεστώς που διέπει την οντότητα φέρουσα διαφορετικά ονόματα αναλόγως του πλαισίου, όπως «Ταϊβάν», «Δημοκρατία της Κίνας», «Ταϊβάν, Κίνα», «Τάιπεϊ» κ.ά.[1081]

Αυτή η υπόθεση ως σεναριακή προβολή στο μέλλον υφίσταται ως συνθήκη σε περίπτωση που εξακολουθήσει η υπάρχουσα κατάσταση υπό την έννοια του status quo στην Κύπρο, δηλαδή μια πορεία διαπραγματεύσεων, το τέλμα των οποίων να μην είναι δυνατόν να οριστεί και ως εκ τούτου να εμπεδώνονται τα δεδομένα και οι συνέπειες της εισβολής, λειτουργώντας ως μία παράνομη μεν, πλην κανονικότητα δε της καθημερινότητας. Ως

[1078] (2011) Bağış offers Taiwan model for northern Cyprus, *Hurriyet Daily News*, 29 Νοεμβρίου 2011, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/bagis-offers-taiwan-model-for-northern-cyprus-7927

[1079] Άγγελος Συρίγος (2005) *Σχέδιο Αννάν. Οι κληρονομιές του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Εκδόσεις Πατάκη. Βλ. ειδικότερα: Κεφάλαιο 16.

[1080] Κωνσταντίνος Καλλέργης (2007) Ενώπιον πιέσεων Λευκωσία και Αθήνα, *Η Καθημερινή*, 13 Ιανουαρίου 2007. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/274248/article/epikairothta/politikh/enwpion-piesewn-leykwsia-kai-a8hna, Νίκος Στέλγιας (2010) Ανησυχούν για την "ταϊβανοποίηση" της νήσου, *Η Καθημερινή*, 20 Αυγούστου 2010. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/25754/?ctype=ar, (2017) Πού οδηγείται η βόρεια Κύπρος;, *Ο Πολίτης*, 27 Αυγούστου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/poy-odigeitai-i-voreia-kypros/, Γιώργος Καυκαλιάς (2017) Το Σχέδιο Β της Τουρκίας και η "Ταϊβανοποίηση" του Κυπριακού , *Sigmalive*, 6 Μαρτίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/local/410942/to-sxedio-v-tis-tourkias-kai-i-quottaivanopoiisiquot-tou-kypriakou, Χρήστος Ιακώβου (2019) Το φαινόμενο της «Ταϊβανοποίησης» και το Κυπριακό, *Ο Φιλελεύθερος*, 6 Οκτωβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/f-me-apopsi/arthra-apo-f/article/793306/to-fainomeno-tis-taibanopoiisis-kai-to-kypriako

[1081] Hui-Ching Chang, Richard Holt (2015) *Language, Politics and Identity in Taiwan: Naming China*, Routledge, σ. 157 – 193, Robert G. Sutter (2011) *Historical Dictionary of Chinese Foreign Policy*, Scarecrow Press, σ. 231 - 233

συνέπεια της εισβολής αναγνωρίζεται και η μονομερής ανακήρυξη οντότητας στο κατεχόμενο μέρος ως προϊόν απόσχισης, η οποία όμως με την πάροδο του χρόνου αναλαμβάνει και διεκπεραιώνει λειτουργίες προσομοιάζουσες με εκείνες των κρατικών οντοτήτων, ενώ παράλληλα διεκδικεί σχετική αναβάθμιση της οντότητάς της και συμμετοχή της κατά τρόπο αυτόνομο σε οργανισμούς, θεσμούς, οργανώσεις, συμβούλια διεθνώς, αλλά και όλως ιδιαιτέρως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, λαμβάνοντας προς τούτο χρηματοδοτήσεις. Παράλληλα, αναφορικά προς την ίδια τη διαδικασία των συνομιλιών που διεξάγονται για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος αξιώνει η τουρκοκυπριακή πλευρά τη συνεχή προβολή της ως ισότιμο προς το αναγνωρισμένο υποκειμένου διεθνούς δικαίου, που είναι η Κυπριακή Δημοκρατία, μέρος.

Συνελόντι ειπείν, εκ του πολιτικού καθεστώτος που αναγνωρίζεται στην «Ταϊβάν» από άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς, το οποίο ασαφές και με κατά περίπτωση πολυεπίπεδες αναγνώσεις, αν και δεν της παρέχει διεθνή αναγνώριση, της επιτρέπει να αναπτύσσει οικονομικές και άλλης φύσεως δραστηριότητες με οποιοδήποτε κράτος ή άλλο δρώντα, όπως πολυεθνικές εταιρείες, διεθνή οικονομικά σχήματα, μη κυβερνητικούς οργανισμούς κ.ά. Με γνώμονα μια τέτοια αντίληψη αποδίδεται στην περίπτωση της κατεχόμενης Κύπρου, αυτοαποκαλούμενης και ως «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» μια δυνάμει προβολή και πραγμάτωση ενός παρόμοιου σχήματος[1082], το οποίο εν γένει στον τύπο και εν μέρει σε αναφορές στη βιβλιογραφία έχει επικρατήσει ως «ταϊβανοποίηση».[1083]

[1082] Αναφορικά προς τις πρακτικές αποτυπώσεις του όρου «Ταϊβανοποίηση» στην περίπτωση της κατεχόμενης Κύπρου, τούτες θα μπορούσαν να εκληφθούν, σε περίπτωση μη διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος ως μη αναγνώριση του κράτους μεν, πλην όμως «εμπέδωση δεσμών με τη διεθνή κοινότητα, όπως των της Ταϊβάν», δεδομένο που θα συνέβαλλε στην ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, καθιστώντας την κατεχόμενη περιοχή αυτάρκη. Ενδεχόμενο που εκφράζεται σε περίπτωση πραγμάτωσης μιας τέτοιας συνθήκης είναι πως «οι Τουρκοκύπριοι θα καταστούν πιο ευάλωτοι σε έκνομη υπόγεια οικονομική δραστηριότητα, όπως ξέπλυμα χρήματος, εμπορία ανθρώπων, ναρκωτικά και ακόμη λαθρεμπόριο όπλων», όπου η κατεχόμενη περιοχή θα μπορούσε να λειτουργεί κατά τρόπο αδιαφανή και ως «πίσω πόρτα της Τουρκίας». Βλ. (2015) *Solving the Cyprus Problem: Hopes and Fears*, A Report by the Cyprus 2015 Initiative, σ. 52 – 53. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Civil%20Society/cyprus2015%20solving%20the%20cyprus%20problem%20en.pdf

[1083] (2011) *De Facto States, A World report*, Instituto Galego de Analise e Documentacion International, σ. 77, Nathalie Tocci (2007) *The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard*, Routledge, σ. 9, Thanos Dokos (2014) The regional security environment in the Eastern Mediterranean: A View from Athens στο *East Mediterranean Hydrocarbons. Geopolitical Perspectives, Markets and Regional Cooperation* (επιμ. Ayla Gurel, Harry Tzimitras, Hubert Faustmann), Friedrich Ebert Stiftung, Brookings, Prio Cyprus Centre, PCC Report 3/2014, σ. 20 – 28, James Ker-Lindsay (2012) *The Foreign Policy of Counter-Secession: Preventing the Recognition of Contested States*, Oxford University Press, σ. 171. Σχετικώς σημειώνεται πως ο επικεφαλής του Ενωμένου Κυπριακού Κόμματος (ΒΚΡ), Izzet Izcan, υπεστήριξε κατά το 2010 πως στην κατεχόμενη Κύπρο υφίσταται μία παράλληλη διαδικασία τόσο «ταϊβανοποίησης», όσο και «τουρκοποίησης». Βλ. (2010) Izcan: "The policy of Taiwanization and Turkification continues", *Turkish Cypriot and Turkish Media Review* 12/10/2010, Press and Information Office, Republic of Cyprus, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/E801CC1F8A6C291CC22577BA003DE88A?OpenDocument

Ο νεολογισμός «ταϊβανοποίηση» αντλεί το σημασιολογικό του περιεχόμενο και κατ' επέκταση τις ερμηνευτικές του παραμέτρους από την περίπτωση της οντότητας, που αποκαλείται «Ταϊβάν», άλλως «Δημοκρατία της Κίνας» (Republic of China), παραπέμποντας σε μια οιονεί «κρατική» συνθήκη. Η περίπτωση της «Ταϊβάν» αποτυπώνει κυρίως μια χώρα παραγωγής οικονομικών αγαθών και γενικώς συνεισφοράς στον διεθνή καταμερισμό οικονομίας. Ειδικότερα, η οντότητα τούτη εκδηλώνει ένα ιδιάζον καθεστώς ως προς τις σχέσεις της με άλλα κράτη και αναπτύσσει κατά τρόπο περιορισμένο δυνατότητες στην προσπάθειά της να υπάρξει στον κόσμο των κρατών και στο διεθνές σύστημα, αξιοποιώντας το δεδομένο της οικονομίας και της εμπέδωσης εμπορικών δεσμών με διεθνείς εταιρείες και πολυεθνικά σχήματα.

VIII. Β. Το πολιτικό καθεστώς της «Ταϊβάν» μετά το 1949: Διαδρομές και εναλλαγές

Ανατρέχοντας στην ιστορική διαδρομή της «Ταϊβάν» σημειώνεται πως η νήσος Ταϊβάν (Φορμόζα), μαζί με ένα σύμπλεγμα γειτονικών νήσων, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την ήττα της Ιαπωνίας, περιήλθε υπό τον έλεγχο της «Δημοκρατίας της Κίνας».[1084] Κατόπιν του Κινεζικού Εμφυλίου Πολέμου, της επανάστασης του Μάο και εν τέλει της επικράτησής του, την εδαφική επικράτεια της Κίνας και τον έλεγχό της απέκτησε το Κομμουνιστικό Κόμμα. Ο επικεφαλής της «Δημοκρατίας της Κίνας», Τσαν Γκάι Σεκ, εγκαταστάθηκε στο μεγάλο νησί της Ταϊβάν και εμπέδωσε τη λεγόμενη εθνικιστική Κίνα σε αντίθεση με την κομμουνιστική Κίνα, διεκδικώντας παράλληλα τον έλεγχο και της υπόλοιπης επικράτειας και όχι μόνο της νήσου Ταιβάν και της συστάδας των νήσων Penghu, Kinmen, Matsu κ.ά. Η κυβέρνηση τούτη υφίστατο ως εξόριστη και επέβαλε στρατιωτικό νόμο.

Η Ταϊβάν αναγνωρίζετο από τις ΗΠΑ ως εκπρόσωπος του κινεζικού έθνους μέχρι το 1972, όταν αποκατέστησε ο Αμερικανός Πρόεδρος, Ρίτσαρντ Νίξον και ο υπουργός Εξωτερικών, Χένρι Κίσινγκερ, διπλωματικές σχέσεις με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.[1085] Κατά το 1971 η «Δημοκρατία της Κίνας» απώλεσε τη θέση της υπό το όνομα Κίνα στα Ηνωμένα Έθνη, η οποία αντικατεστάθη από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.[1086] Κατόπιν τούτου, η μεγίστη πλειονότητα των αναγνωρισμένων υποκειμένων διεθνούς δικαίου αναγνώρισαν τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και ανέπτυξαν διπλωματικές σχέσεις με αυτήν ως εκπροσωπούσα την Κίνα συνολικά. Επ' αυτού όμως δεν προσδιορίζεται τι συνιστά τον όρο Κίνα και τι εμπεριέχει τούτος, δηλαδή δεν καθορίζεται σε ποιες εδαφικές περιοχές η Κίνα ασκεί δικαιοδοσία. Τούτη δε η στάση των περισσοτέρων κρατών εξηγείται από το γεγονός πως επιθυμούσαν και εξακολουθούν να έχουν σοβαρούς οικονομικούς και άλλους λόγους να διατηρούν σχέσεις και με τις δύο οντότητες, οι οποίες στην ονομασία τους φέρουν τον προσδιορισμό Κίνα, είτε ως «Δημοκρατία της Κίνας», είτε ως «Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας».

[1084] Anne Sharp Wells (2009) *The A to Z of World War II: The War Against Japan*, Scarecrow Press, σ. 95, United States. Dept. of State (1961) The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, U.S. Government Printing Office, σ. 448 – 449, 566 – 567, Steve Tsang (2006) *The Cold War's Odd Couple: The Unintended Partnership Between the Republic of China and the UK, 1950 - 1958*, I.B. Tauris, σ. 63 - 65

[1085] (2017) The opening of China, *Richard Nixon Foundation*, 18 Ιανουαρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.nixonfoundation.org/exhibit/the-opening-of-china/, Geoffrey Warner (2007) Nixon, Kissinger and the rapprochement with China, 1969–1972, *International Affairs*, Volume 83, Issue 4, July 2007, σ. 763 – 781, Henry Kissinger (2011) *On China*, Penguin

[1086] United Nations, General Assembly, Resolution 2758, 25 Οκτωβρίου 1971. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)

Στο Shanghai Communiqué του 1972 υπογραμμίζεται πως «Οι δύο πλευρές εξέτασαν τις μακροχρόνιες σοβαρές διαμάχες μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών. Η κινεζική πλευρά επιβεβαίωσε τη θέση της: Το ζήτημα της Ταϊβάν είναι το κρίσιμο ζήτημα που παρεμποδίζει την ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών. Η κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας είναι η μοναδική νόμιμη κυβέρνηση της Κίνας. Η Ταϊβάν συνιστά μια επαρχία της Κίνας που έχει επιστραφεί εδώ και καιρό στην πατρίδα. Η απελευθέρωση της Ταϊβάν είναι εσωτερική υπόθεση της Κίνας, στην οποία καμία άλλη χώρα δεν έχει το δικαίωμα να παρέμβει. Όλες οι δυνάμεις και στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ πρέπει να αποσυρθούν από την Ταϊβάν. Η κινεζική κυβέρνηση αντιτίθεται σθεναρά σε όλες τις δραστηριότητες που αποσκοπούν στη δημιουργία «μιας Κίνας, μιας Ταϊβάν», «μιας Κίνας, δύο κυβερνήσεων», «δύο Κίνας» και «μιας ανεξάρτητης Ταϊβάν» ή υποστηρίζουν ότι «το καθεστώς της Ταϊβάν παραμένει να προσδιοριστεί».[1087]

Η Ταϊβάν έκτοτε είναι ένα, τρόπον τινά, μετέωρο νησί που δεν εκδηλώνει πολιτική ταυτότητα, ούτε και κρατική οντότητα, με την έννοια της διεθνούς αναγνώρισης, αλλά συνιστά έναν χώρο παραγωγής οικονομικών αγαθών. Η πραγματική Κίνα εκλαμβάνεται πλέον ως το Πεκίνο. Παρόλα ταύτα, 19 από τις 193 χώρες αναγνωρίζουν την Ταϊβάν ως κυρίαρχη οντότητα[1088], ενώ σε ανεπίσημο επίπεδο διατηρεί διπλωματικές σχέσεις με πλειάδα χωρών.[1089] Η αναφορά σε ανεπίσημες διπλωματικές σχέσεις προσδιορίζεται εκ του περιγράμματος των σχέσεων, που αποτυπώνει αφενός το γεγονός πως δεν αναγνωρίζεται στην εν λόγω οντότητα καθεστώς ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, αλλά αφετέρου γίνεται αντιληπτή η κυβέρνηση της Ταϊβάν ως εκπροσωπούσα τον λαό της. Καταγράφεται πως πέραν των 100 κρατών, εκ των οποίων τα 46 στην αφρικανική ήπειρο δεν διατηρούν οποιαδήποτε μορφή σχέσεως με την Ταϊβάν[1090], ενώ δέκα άλλα κράτη δεν αναγνωρίζουν ούτε την Κίνα, ούτε την Ταϊβάν. Στο πλαίσιο τούτο σημειώνεται πως η Κίνα δεν διατηρεί

[1087] Joint Statement Following Discussions With Leaders of the People's Republic of China, 27 Φεβρουαρίου 1972, *Foreign relations of the United States, 1969 – 1976, Volume XVII, China, 1969–1972, Office of the Historian*, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d203

[1088] (2018) Taiwan loses diplomatic ally as Dominican Republic switches ties to China, *BBC News*, 1 May 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-asia-china-43958849

[1089] Σχετικώς σημειώνεται πως οι επίσημες αποστολές και οι ανεπίσημες εκπροσωπήσεις μέσω εμπορικών γραφείων εκτιμώνται σε πέραν των 120 χωρών, στις οποίες η Ταϊβάν διατηρεί παρουσία. (2012) *Taiwan Country: Strategic Information and Developments*, International Business Publication, σ. 35

[1090] Christian Shepherd, Lunga Masuku (2018) Taiwan's last Africa ally tells China 'no desire' to switch ties, *Reuters*, 22 Αυγούστου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: reuters.com/article/us-taiwan-china/taiwans-last-africa-ally-tells-china-no-desire-to-switch-ties-idUSKCN1L7097, Timothy S. Rich, Banerjee Vasabjit (2015) Running out of Time? The evolution of Taiwan's Relations in Africa στο *Journal of Current Chinese Affairs, Topical Issue: The Chinese Presence in Africa: A Learning Process*, 44, 1, σ. 141 - 161

διπλωματικές σχέσεις με εκείνες τις χώρες, οι οποίες αναγνωρίζουν την «Ταϊβάν» ως κρατική οντότητα.[1091]

Πίνακας 23: Κράτη που αναγνωρίζουν την Ταϊβάν

Κράτη που αναγνωρίζουν την Ταϊβάν		
1	1942	Βατικανό
2	1956	Αιτή
3	1957	Παραγουάη
4	1960	Γουατεμάλα
5	1961	Ελ Σαλβαδόρ
6	1965	Ονδούρες
7	1968	Σουαζιλάνδη
8	1979	Τουβαλού
9	1980 – 2002, 2005	Ναούρου
10	1981	Saint Vincent and the Grenadines
11	1983	Saint Kitts and Nevis
12	1983	Νήσοι Σολομώντα
13	1984 – 1997, 2007	Αγία Λουκία
14	1989	Μπελίζε
15	1990	Νικαράουα
16	1998	Νήσοι Μάρσαλ
17	1999	Παλάου
18	2003	Κιριμπάτι

(Countries That Recognize Taiwan 2020, http://worldpopulationreview.com/countries/countries-that-recognize-taiwan/)

Ένεκα της αυξανόμενης ισχύος του Πεκίνου, η δυναμική της Ταιβάν ως προς την ανάπτυξη σχέσεων με άλλα κράτη έχει μειωθεί. Τούτο οφείλεται και στην πίεση που ασκείται και τις πολιτικές που υιοθετούνται προς την κατεύθυνση αυτή, που έχει δρομολογήσει το Πεκίνο. Η παρουσία της Κίνας στη διεθνή σκηνή και ο ρόλος της ως μία υπερδύναμη, την καθιστά στα μάτια των υπολοίπων κρατών ως έναν πιο αξιόπιστο και δυνητικά ωφέλιμο δρώντα, πράγμα που αντανακλάται και στην ευθυγράμμιση των διαφόρων κρατών στην

[1091] Sigrid Winkler (2011) Biding Time: The Challenge of Taiwan's International Status, *Brookings*, 17 Νοεμβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: brookings.edu/research/biding-time-the-challenge-of-taiwans-international-status/, (2019) What's behind the China-Taiwan divide?, *BBC*, 2 Ιανουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538

πολιτική της Κίνας αναφορικά προς το καθεστώς της Ταϊβάν. Η Ταϊβάν δε, συμμετέχουσα σε διάφορους οργανισμούς, λαμβάνει το όνομα «Κινεζική Ταϊπέι» ή «Ταϊβάν, Κίνα».[1092]

Η Κίνα διαθέτουσα σημαντική οικονομική ισχύ και σαφώς μεγαλύτερη και πιο διευρυμένη πολιτική επιρροή δεν συνηγορεί υπέρ της πρόσκτησης στην Ταϊβάν καθεστώτος κρατικής οντότητας, εφαρμόζοντας τοιουτοτρόπως την πολιτική της «Μίας Κίνας»[1093] και αναφερόμενη στην περίπτωση της Ταϊβάν ως «Αρχές της Ταϊβάν». Ως επίσημη γραμμή της Κίνας προβάλλεται η αξίωση για επανένωση της Ταϊβάν στη δικαιοδοσία της εκπροσωπούσας νομίμως την επικράτεια της Κίνας, Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, την οποία θέση το Πεκίνο δηλώνει πως θα υπερασπισθεί ακόμη και με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης, εάν τούτο κριθεί απαραίτητο. Η πολιτική της «Μίας Κίνας» εστιάζει στην παράμετρο πως τόσο η Ταϊβάν, όσο και η ηπειρωτική Κίνα συνιστούν τμήματα μιας συνολικής επικράτειας, που προσδιορίζεται ως Κίνα. Σε αυτή την οπτική, η Ταϊβάν δεν αποτελεί ξεχωριστή οντότητα, αλλά μέρος ενός όλου, εκπρόσωπος του οποίου είναι η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.

Τούτων λεχθέντων, αναγνωρίζεται πως η Ταϊβάν διέπεται από ένα ιδιάζον νομικό και πολιτικό καθεστώς. Για την ανάπτυξη των οικονομικών και ευρύτερων εμπορικών συναλλαγών της διεθνώς, η κυβέρνηση της Ταϊβάν έχει εμπεδώσει ένα μοντέλο, το οποίο αξιοποιεί τον ρόλο και το θεσμικό πλαίσιο ιδιωτικών οργανισμών, επί παραδείγματι του Αμερικανικού Ινστιτούτου της Ταϊβάν[1094] ή του Καναδικού Εμπορικού Γραφείου στην Ταϊπέι[1095]. Το Αμερικανικό Ινστιτούτο προσλαμβάνει τον χαρακτήρα, αν και άτυπο, μιας de facto πρεσβείας των ΗΠΑ. Κράτη, τα οποία αφενός δεν αναγνωρίζουν την Ταιβάν ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά έχουν οικονομικές διασυνδέσεις χωρίς να υπεισέρχεται η διπλωματική πτυχή, ιδρύουν στην επικράτεια της Ταϊβάν εμπορικά γραφεία ή εκπροσωπήσεις και λειτουργούν ως προξενικά γραφεία ή και ως ανωτέρω καταγράφηκε, πρεσβείες. Η δε Ταϊβάν αναπτύσσει τα συμφέροντά της μέσω αντιπροσωπειών, όπως του Γραφείου της Ταϊπέι για την Οικονομική και Πολιτιστική Εκπροσώπηση ή του Γραφείου Εκπροσώπησης της Ταϊπέι. Συνεπώς, η Ταϊβάν υφίσταται κυρίως ως οικονομικό μέγεθος με δεδομένο πως

[1092] Peter Kien-Hong Yu, Shawn S. F. Kao (2013) Taipei's Strategy: Seeking more diplomatic ties or involving in more international regimes? στο *Taiwan and the Rise of China: Cross-strait Relations in the Twenty-first Century* (επιμ. Baogang Guo, Chung-Chian Teng), Rowman and Littlefield, σ. 73 - 88

[1093] Η πολιτική της «Μίας Κίνας» ή αγγλιστί «One-China policy» αναφέρεται στην κατάσταση, κατά την οποία υφίσταται μόνο μία οντότητα αναγνωρισμένη που αντιπροσωπεύει την Κίνα. Τούτο πραγματώνεται παρά το γεγονός πως πέραν της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, η φραστική αποτύπωση «Κίνα» περιλαμβάνεται και ως προς τον χαρακτηρισμό της «Δημοκρατίας της Κίνας». Βλ. Frank Chiang (2017) *The One-China Policy: State, Sovereignty, and Taiwan's International Legal Status*, Elsevier Science, Peter C. Y. Chow (2008) *The "One China" Dilemma*, Palgrave - Macmillan

[1094] David Dean (2014) *Unofficial Diplomacy: The American Institute in Taiwan: A Memoir*, XLibris, Shirley Kan (2010) *Taiwan: Major U. S. Arms Sales Since 1990*, Congressional Research Service Report for Congress, σ. 1

[1095] Canadian Trade Office in Taipei, https://www.international.gc.ca/world-monde/taiwan/taipei.aspx?lang=eng

από τα 193 κράτη μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ένα μικρό ποσοστό εξ' αυτών την αναγνωρίζει ως κρατική οντότητα.

VIII. Γ. «Ταϊβανοποίηση»: Αναφορές, πρακτικές και παράμετροι εξάρτησης

Ο όρος «ταϊβανοποίηση» εξηγεί την αναβάθμιση και ενδυνάμωση του καθεστώτος του τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους κατά τρόπον που να αναγνωρίζεται μεν ως οντότητα, χωρίς όμως πολιτική αναγνώριση.[1096] Επί του πρακτέου, η οντότητα αυτή θα είναι σε θέση να αναπτύσσει και να διατηρεί σχέσεις με άλλα κράτη, εμπορικές, οικονομικές, αλλά και εμμέσως σε πολιτικό επίπεδο. Εκείνο που θα στερείται θα είναι της συμπερίληψής της στα αναγνωρισμένα υποκείμενα διεθνούς δικαίου και αντιστοίχως της αντιμετώπισής της ως κράτος μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αυτή η προσέγγιση εξηγεί και τον παραλληλισμό κινήσεων και πρακτικών της Άγκυρας σε σχέση με το ψευδοκράτος, όπου η κατεύθυνση, η οποία επιδιώκεται θα μπορούσε να διατηρεί ως πρότυπη μορφή εκείνην της Ταϊβάν.

Σε μια συγκριτική προσέγγιση μπορεί κανείς να σημειώσει πως σημαντική μερίδα του πληθυσμού της Ταϊβάν δεν επιθυμούσαν να εκλαμβάνονται ως Κινέζοι, υπό την έννοια πως αντιτίθεντο στην ενοποίηση της χώρας τους με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Στην περίπτωση της Κύπρου, η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού αναγνωρίζει τον εαυτό της ως ανήκοντες στο ελληνικό έθνος και φέροντες την ιδιότητα του πολίτη της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία υφίσταται ως ανεξάρτητο και αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου.

Επιχειρώντας μια αδρή ταξινόμηση ομοιοτήτων και διαφορών της περίπτωσης της Κύπρου με την Ταϊβάν, αρχικώς αποτυπώνονται συγκεκριμένες παραδοχές. Εν πρώτοις, το μοντέλο Ταϊβάν αντανακλά μία διάσταση ενός τμήματος της Κίνας, η οποία μέχρι και το 1971 εκπροσωπούσε την Κίνα διεθνώς. Κατόπιν της αποαναγνώρισης της Ταϊβάν και της απώλειας της θέσης της στα Ηνωμένα Έθνη διέρχεται μια διαδρομή, όπου δεν την αναγνωρίζουν άλλα κράτη ως κρατική οντότητα, αλλά έχει δημιουργήσει ένα οργανωμένο πλαίσιο, που της επιτρέπει να παράγει αγαθά και να τα εξάγει παντού στον κόσμο, άρα να εμπεδώνεται διεθνώς ως οικονομική διάσταση. Συνεπώς, η Ταϊβάν μέχρι και τη δεκαετία του 1970 εκπροσωπούσε την Κίνα.

Η σχέση που προβάλλεται από δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων και ηγετικών παραγόντων και αποτυπώνεται εν συνεχεία ως ένα εκ των ενδεχομένων σε περίπτωση που

[1096] Η αναφορά σε «ταϊβανοποίηση» της Κύπρου, εφόσον τούτη προσδιορίζει ολόκληρη την Κύπρο, παραπέμπει στην έννοια της αποεθνικοποίησής της, δηλαδή μίας συνθήκης, όπου η νήσος δεν αποτυπώνει μια χώρα με ιστορία και πολιτισμό, ιδιαιτέρως μάλιστα αρχαιοελληνικό, αλλά απλώς έναν τόπο με έναν πληθυσμό, ο οποίος παράγει και καταναλώνει αγαθά. Ουσιαστικά, ο όρος συνυφαίνεται με μία νήσο χωρίς ταυτότητα.

δεν τελεσφορήσουν οι συνομιλίες για τη διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος στην Κύπρο ή ακόμη και ως παράλληλη και αβίαστη διαδικασία μεσούντων των συνομιλιών, αναφέρεται στην πορεία και τις δυνατότητες που θα επιχειρηθεί να αναπτυχθούν αναφορικά προς την «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου».

Ο εντοπισμός των αναλογιών θα μπορούσε να παραπέμπει μόνο στην ανάπτυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου» ως διεθνές οικονομικό μέγεθος. Τούτο δε θα ήταν μία συνθήκη, η οποία θα υφίστατο ανεξαρτήτως του γεγονότος πως η επικράτεια εντός της οποίας οριοθετείται η «ΤΔΒΚ» είναι απολύτως ελεγχόμενη από την Άγκυρα και εκλαμβάνεται από την τουρκική ηγεσία ως προέκταση και ως τμήμα της Τουρκίας. Αντιθέτως, η Ταϊβάν δεν ήταν ελεγχόμενη από την Κίνα. Αυτό το δεδομένο εξηγεί πως οι αναλογίες μεταξύ Ταϊβάν και βόρειας περιοχής της Κύπρου είναι εκ των πραγμάτων ανύπαρκτες. Παρόλα ταύτα, σε μια δυνητική εφαρμογή του «Μοντέλου Ταϊβάν» όταν γίνεται αναφορά προς το σύνολο της Κύπρου, τούτο θα σήμαινε ένα μόρφωμα, το οποίο δεν είναι κράτος ή θα μπορούσε να διαρθρώνεται ως κράτος μετέωρο και εξ' αυτού ελεγχόμενο ως παράρτημα της Τουρκίας.

Η «ΤΔΒΚ» αναγνωρίζεται στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως υποτελής διοίκηση της Τουρκίας, ενώ επίσης σημειώνεται πως η εμπέδωσή της είναι προϊόν απόσχισης, κατόπιν εισβολής και κατ' εξακολούθηση κατοχής τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η περίπτωση της Ταϊβάν είναι συνέπεια του κινεζικού εμφυλίου πολέμου και της εν συνεχεία αναγνώρισης νόμιμης κυβέρνησης, εκπροσωπούσας το σύνολο της κινεζικής επικράτειας. Σχετικώς, «η Ταϊβάν έχει αξιοποιήσει την οικονομική της ισχύ και τους δεσμούς της με συντηρητικούς αμερικανικούς πολιτικούς κύκλους για να διατηρήσει τη σκιώδη ύπαρξή της, ενώ την ίδια στιγμή η διεθνής κοινότητα συνεχίζει να πιέζει και τις δύο πλευρές για μια ειρηνική επανένωση της Ταϊβάν με την Κίνα, υπό ένα ειδικό καθεστώς που θα αναγνωρίζει τα μοναδικά πολιτιστικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της».[1097]

[1097] Βαγγέλης Κουφουδάκης (2008) *Κύπρος: Ένα σύγχρονο πρόβλημα με ιστορική προοπτική*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 124

VIII.Γ.1. Διασύνδεση Άγκυρας – κατεχομένων μέσω υποθαλάσσιου αγωγού

«…They distribute the water to the people just like in Turkey…
Thank you for bringing us water…».[1098]

Ο πρώην Τούρκος Υπουργός για την ΕΕ, Εγκεμέν Μπαγίς, αναφερόμενος σε διαδοχικές δηλώσεις του στην «ΤΔΒΚ» υπεστήριξε τη θέση περί μετατροπής της σε ένα μοντέλο, παρόμοιο με εκείνο της «Ταϊβάν»[1099], επισημαίνοντας πως δεν είναι απαραίτητη η διπλωματική αναγνώριση, αλλά η εμπέδωση πολιτικών και οικονομικών σχέσεων της «ΤΔΒΚ» με άλλα κράτη, μια κατάσταση που θα παρέπεμπε στο καθεστώς που απέκτησε η Ταϊβάν μετά την αναγνώριση της Κίνας, κατάσταση που ισχύει μέχρι και σήμερα.[1100] Η τουρκική θέαση, αντιλαμβανόμενη την Κυπριακή Δημοκρατία ως τη Νότια Ελληνοκυπριακή Διοίκηση, η οποία στην οπτική της κακώς εμφανίζεται ως εκπροσωπούσα τη νήσο εν συνόλω, καταγράφει βάσει μιας τέτοιας συλλογιστικής μία παραδοξότητα, όπου ενώ τα 27 κράτη – μέλη της ΕΕ δεν είναι σε θέση να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις με τον Βορρά, η ίδια η Κυπριακή Δημοκρατία προβαίνει σε τέτοιου είδους σχέσεις.[1101]

Χαρακτηριστικώς υποστηρίζει πως «Το ζωντάνεμα του εμπορίου στα κατεχόμενα, είναι ένα από τα πρώτα βήματα για να μπορέσει να αναγνωριστεί το ψευδοκράτος, σύμφωνα με τον Τούρκο πρώην Υπουργό που θεωρεί ότι "το μοντέλο της Ταϊβάν είναι μία από τις εναλλακτικές που πρέπει να αξιολογηθεί. Μια "βόρεια" Κύπρος, πρόσθεσε, που θα μπορεί να ενσωματωθεί με τη διεθνή κοινότητα στο εμπόριο, στον αθλητισμό, στις τέχνες, στην κουλτούρα και στην εκπαίδευση, αυτό θα βοηθήσει την ανάπτυξη διπλωματικών σχέσεων και

[1098] Αναφορά εκ δηλώσεως του Recep Akdağ, Αναπληρωτή Πρωθυπουργού της Τουρκίας (2017) Ankara, Turkish Cyprus to decide on political solution together: Deputy PM, *Hurriyet Daily News*, 9 Οκτωβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: hurriyetdailynews.com/ankara-turkish-cyprus-to-decide-on-political-solution-together-deputy-pm-120591

[1099] Marc Semo (2012) Turquie : L' adresse aux Europeens, *Politique Internationale*, 31 Αυγούστου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=136&id=1115&content=synopsis#show1, (2009) Egemen Bagis: „Türkei und EU teilen gleiche Werte", Migration in Germany, 11 Δεκεμβρίου 2009. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.migazin.de/amp/2009/12/11/egemen-bagis-turkei-und-eu-teilen-gleichen-werte/, (2012) Exchange of Views with Mr. Egemen Bagis, Turkish Minister for Europe and Principal Turkish Negotiator for EU Membership, *Joint Committee on European Union Affairs debate*, 18 Δεκεμβρίου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/joint_committee_on_european_union_affairs/2012-12-18/3/, Sylvia Tiryaki, Mensur Akgün (2011)*The Heybeliada Talks: Two Years of Public Diplomacy on Cyprus*, Global Political Trends Center, σ. 92

[1100] (2017) Μπαγίς: "Βόρεια" Κύπρος στο μοντέλο της Ταϊβάν, *Η Σημερινή*, 4 Μαρτίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/410408/mpagis-quotvoreiaquot-kypros-sto-montelo-tis-taivan

[1101] Κατά τη διάρκεια της εξάμηνης προεδρίας της ΕΕ από την Κύπρο, η Τουρκία δεν ανέπτυξε οποιουδήποτε είδους σχέσεις με την Κυπριακή Δημοκρατία, προκειμένου, κατά δήλωση Μπαγίς, να μην θεωρηθεί ούτε και καθ' υπόνοια πως αναγνωρίζει την κυβέρνηση ως νόμιμη ή εκπροσωπούσα το σύνολο, στάση, η οποία μετεβλήθη με την ανάληψη της προεδρίας της ΕΕ από την Ιρλανδία.

αναγνώριση. Η Τουρκία, συνέχισε, τα τελευταία χρόνια έχει στηρίξει πολλές επενδύσεις προς αυτή την κατεύθυνση και η στήριξη και οικονομική βοήθεια της Τουρκίας προς το ψευδοκράτος πλέον έχουν λάβει μορφή οικονομικού προγράμματος».

Αυτή η θέση και η δυνητική εφαρμογή της σε έναν μελλοντικό ορίζοντα αποτυπώνει μια συνθήκη παγίδευσης, καθώς η διαδικασία οικονομικής πλέον διαδρομής της «ΤΔΒΚ», δηλαδή η πορεία της ως οικονομικού μεγέθους, το οποίο δεν χαίρει αναγνώρισης ως κρατική οντότητα, εδραιώνει την παρουσία της στον κόσμο των πολιτικών συστημάτων, έστω και εάν δεν υφίστανται επίσημες διπλωματικές σχέσεις του με άλλα κράτη. Η οικονομική διάσταση είναι εκείνη που θα ευνοήσει εκ των πραγμάτων την επιβίωση και την ανάπτυξη του υπό αναφορά μορφώματος, αφού θα είναι σε θέση να εδραιώνει οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις κατά την επαφή του με άλλα κράτη και εν γένει με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτή η κατάσταση θα μπορούσε να δρομολογήσει, συν τω χρόνω, συνθήκες που θα επέτρεπαν εν τέλει τη διπλωματική του αναγνώριση ως μια φυσιολογική και εξελικτικά ιδωμένη διαδικασία. Σημειώνεται δε πως εφόσον εμβαθύνει και διευρύνεται το πεδίο της οικονομίας, αυτό οριοθετείται ως ένα πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της διεθνούς διπλωματικής αναγνώρισης.

Η κατάσταση, κατά την οποία θα υφίστανται εμπορικές και οικονομικές σχέσεις με τα κατεχόμενα εδάφη θα μπορούσε να παραπέμπει στην περίπτωση της Ταϊβάν. Συνέπειες θα ήταν η οικονομική ενδυνάμωση του βορρά και μια ενδεχόμενη εξισορρόπηση των δυνατοτήτων του νότου, δηλαδή της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αντίληψη περί πλεονεκτικής θέσης, στην οποία θα υπεισέλθουν οι κατεχόμενες περιοχές εδράζεται στο σκεπτικό πως εκείνο που θα επιζητεί ο βορράς θα είναι η άντληση πλεονεκτημάτων σε οικονομικό επίπεδο και μόνο, χωρίς την αξίωση ικανοποίησης περαιτέρω παραμέτρων από τρίτους. Οι τρίτοι δε, που θα μπορούσε να είναι κρατικές οντότητες και οργανισμοί ή θεσμοί τους, που αναπτύσσουν οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή, δεν θα εστιάσουν στην εξέταση των πολιτικών κριτηρίων, αλλά στο οικονομικό όφελος.

Με δεδομένες εγγενείς παραμέτρους εξάρτησης και την παντοειδή υποστήριξη της Τουρκίας αναφορικά προς τη βιωσιμότητα της «ΤΔΒΚ» κρίνεται ως σοβαρή πιθανότητα η άμεση εποπτεία της Άγκυρας στο όλο εγχείρημα. Τοιουτοτρόπως, αφενός δεν συνιστά απαραίτητη διεκδίκηση το γεγονός της αναγνώρισης αυτό καθεαυτό. Πέραν τούτων, υπονομεύεται το διεθνές αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου σε μια κατάσταση του «Νότου», η οποία θα επιχειρεί να εξισορροπήσει σε συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού τον «Βορρά» και όταν οι προοπτικές θα είναι εξαιρετικά ευοίωνες για τον τελευταίο.

Η πολυεπίπεδη[1102] διασύνδεση και η σχεδιασμένη εξάρτηση των κατεχομένων από την Άγκυρα γίνεται αντιληπτή σε επίπεδο πλέον πρακτικών βημάτων μέσα από τη διαρθρωμένη και οργανωμένη διαδικασία οικονομικών αναπτυξιακών έργων, η οποία πραγματώνεται και ένεκα της μεταφοράς νερού στα κατεχόμενα μέσω Τουρκίας με τη δημιουργία σχετικού αγωγού.[1103] Αναφορικά προς τον αγωγό κατά το 2015 υπεστήριξε ο Τούρκος Πρόεδρος, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, πως «Η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου δεν θα αντιμετωπίσει ελλείψεις πόσιμου νερού και γεωργικής άρδευσης για μισό αιώνα», «εάν ο Νότος αναφέρει πως «Επιθυμούμε και εμείς να χρησιμοποιήσουμε το νερό», τότε εμείς θα τους μεταφέρουμε νερό, το οποίο θα αποκαλέσουμε νερό της ειρήνης». Σε παρόμοιο πνεύμα και σαφώς δηλωτική των τουρκικών προθέσεων ήταν και η αντίληψη του Τούρκου Πρωθυπουργού, Αχμέτ Νταβούτολγου, ο οποίος εξέφρασε τη θέση πως «Έχουμε οικοδομήσει μια υπέροχη γέφυρα ύδατος. Αυτή τη φορά, συνδέουμε την Κερύνεια με την Ανατολία μέσω του νερού».[1104]

Η εν λόγω παράνομη ενέργεια εντάσσεται σε μια ευρύτερη πολιτική του τουρκικού κράτους, η οποία παραβιάζει το διεθνές δίκαιο και ενισχύει την παρουσία και την επιβίωση των κατεχομένων.[1105] Υπογραμμίζεται πως η Κύπρος ανέκαθεν καλείτο να διαχειριστεί το ζήτημα της λειψυδρίας και η κατασκευή ενός τέτοιου έργου διανοίγει έναν ορίζοντα δυνατοτήτων, στον βαθμό που παρέχεται ένα σημαντικό αγαθό στην «ΤΔΒΚ», το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξή της[1106], ενώ κατ' επέκταση η «αύξηση των αγροτικών εκτάσεων

[1102] Η οικονομική εξάρτηση των κατεχομένων εδαφών από φίλα προσκείμενους προς την τουρκική ελίτ παράγοντες αντανακλάται και στην περίπτωση επιχειρηματικών οργανισμών στον τομέα της ενέργειας, της ηλεκτροδότησης και της αγοραπωλησίας γαιών. (2017) Η ενεργειακή δικτατορία Ερντογάν στα κατεχόμενα, *Energy Press*, 20 Νοεμβρίου 2017, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://energypress.gr/news/i-energeiaki-diktatoria-erntogan-sta-katehomena

[1103] Necati Ağıralioğlu, Ali Danandeh Mehr, Özgün Akdeğirmen, Erkin Taş (2015) Cyprus Water Supply Project: Features and Outcomes, *Conference: 13th International Congress on Advances in Civil Engineering*, 12-14 September 2018, Izmir, Turkey, Rebecca Bryant (2015) Cyprus 'peace water' project: how it could affect Greek-Turkish relations on the island. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://bit.ly/208EZSQ, Erica Gies (2013) Northern Cyprus Sees Hope in Water Pipeline, *New York Times*, 3 Απριλίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.nytimes.com/2013/04/04/world/europe/northern-cyprus-sees-hope-in-water-pipeline.html, Aysen Pervin Gungor (2016) International Water Transfer Project: Northern Cyprus Turkish Republic Water Supply Project (TRNC), *2nd World Irrigation Forum*, 6 – 8 Νοεμβρίου 2016, Chiang Mai, Thailand. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.icid.org/wif2_full_papers/wif2_w.2.4.04.pdf

[1104] (2015) Turkey supplies water to Northern Cyprus, *Turkiye*, 18 Οκτωβρίου 2015, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.turkiyenewspaper.com/world/8226.aspx

[1105] Ηλίας Κουσκουβέλης, Καλλιόπη Χαΐνογλου (2016) Ο αγωγός μεταφοράς ύδατος στα κατεχόμενα της Κύπρου και οι παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου, *Ινστιτούτο Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων*, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Working Paper Series, Working Paper 1/ 16 – 17, σ. 1 – 9, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://idea.uom.gr/wp-content/uploads/2016/10/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82.doc.pdf

[1106] (2014) Πανηγυρίζουν στα κατεχόμενα, *Η Σημερινή*, 1 Φεβρουαρίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/local/97252/panigyrizoun-sta-katexomena

και η εντατικοποίηση της γεωργίας εκτιμάται ότι θα επιφέρει και νέο κύμα εποικισμού»[1107]. Πέραν τούτων, προβάλλεται εκ μέρους των κοινοταρχών Πανάγρων, Μύρτου και Βασίλειας το δεδομένο πως απότοκος του εγκλήματος πολέμου του εποικισμού είναι και η δημιουργία υποδομών, όπως του εν λόγω αγωγού, που αφενός αποξενώνουν τον αυτόχθονα πληθυσμό από τις εστίες του και αφετέρου ενισχύουν τις προϋποθέσεις ελέγχου των κατεχομένων από την Τουρκία.[1108]

Το αποκαλούμενο και ως «έργο του αιώνα»[1109], αξίας 700 εκατομμυρίων δολαρίων[1110], έργο της κατασκευής υποθαλάσσιου αγωγού 50 μιλίων που θα διοχετεύει νερό από την Τουρκία προς τα κατεχόμενα εδάφη και συγκεκριμένα από «το Αναμούρ και το φράγμα Αλακιοπρού στο φράγμα Γκετσίτκιοϊ που κατασκευάζεται κοντά στην κατεχόμενη Κερύνεια»[1111] για σκοπούς άρδευσης και ύδρευσης, είχε γνωστοποιηθεί ως πρόθεση ήδη από το 1999, το οποίο η Άγκυρα είχε εντάξει στους στρατηγικούς της στόχους ως μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, εμπεδώνοντας μια διάσταση της «υδάτινης ισχύος», όπως την αντιλαμβάνονταν, τόσο ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, όσο και ο Τουργκούτ Οζάλ.[1112] Ο τότε ειδικός

[1107] Βασίλης Νέδος (2015) Ο Τ. Ερντογάν στις 29 Οκτωβρίου στα Κατεχόμενα, *Η Καθημερινή*, 6 Οκτωβρίου 2015, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/833662/article/epikairothta/politikh/o-t-erntogan-stis-29-oktwvrioy-sta-katexomena

[1108] (2016) Καταγγελία για το έγκλημα του εποικισμού στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, 24 Ιουνίου 2016, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.europarl.europa.eu/cyprus/el/%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%82/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B7-%CE%BA%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B7, Petros Savvides (2016) The semantics behind the 'water for peace': strengthening the dependence of 'TRNC' in Anatolia, Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia, *Eastern Mediterranean Policy Note*, No.3, 16 Φεβρουαρίου 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMPN_3.pdf

[1109] Ρ. Παπαγεωργίου, 0. Ασίκ (2015) Διχάζει το υδατικό στα κατεχόμενα, *Η Σημερινή*, 9 Φεβρουαρίου 2015, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/2/9/dikhazei-to-udatiko-sta-katekhomena/

[1110] (2007) Υποθαλάσσιος αγωγός προς τα κατεχόμενα, *ΣΚΑΙ*, 30 Μαΐου 2007, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.skai.gr/news/world/article/49675/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1/

[1111] (2013) Σχεδό έτοιμος ο αγωγός νερου απο Τουρκία στα κατεχόμενα, *Sigmalive/ΚΥΠΕ*, 15 Οκτωβρίου 2013, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/local/70253/sxedo-etoimos-o-agogos-nerou-apo-tourkia-sta-katexomena

[1112] Σημειώνεται πως ο τότε Τούρκος Πρόεδρος, Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, σπούδασε μηχανικός αρδευτικών έργων, ενώ κατείχε το αξίωμα του επικεφαλής της Κρατικής Εταιρείας Έργων Ύδρευσης.

διαπραγματευτής για το Κυπριακό, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, ο οποίος επεδίωξε σθεναρά τη διευθέτηση του προβλήματος, είχε υποστηρίξει πως καθόσον στον σχεδιασμό της Άγκυρας είχε ληφθεί πρόνοια για μεταφορά μεγαλύτερης ποσότητας νερού από τις ανάγκες των κατεχομένων, το περίσσευμα[1113] αυτού θα μπορούσε να διοχετευθεί επ' αμοιβή στους Ελληνοκυπρίους, πράγμα το οποίο στη συλλογιστική του θα λειτουργούσε ως δέλεαρ, δηλαδή ως ελκυστικό προϊόν και για τον «Νότο» για την προώθηση της λύσης.

VIII.Γ. 2. Ανάπτυξη οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, αθλητικών δεσμών

Υποστηρίζεται πως μία εκδοχή της εμπέδωσης της «Ταϊβανοποίησης» των κατεχομένων είναι η ανάπτυξη οικονομικών, πολιτιστικών, αθλητικών ή άλλων σχέσεων με τρίτα κράτη, η οποία προβάλλεται και από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ ως μέσο, προκειμένου να αρθεί ή να απομειωθεί η αντίληψη περί «απομόνωσης»[1114] των Τουρκοκυπρίων από τη διεθνή κοινότητα.[1115] Η οπτική[1116] του πρώην Γενικού Γραμματέα, Μπαν Κι Μουν, αναφορικά προς το εν λόγω ζήτημα αντιλαμβάνεται τις όποιες δράσεις και την ανάπτυξη σχέσεων των κατεχομένων με τον υπόλοιπο κόσμο ως μια δυνατότητα, ως μια προοπτική, η οποία θα συνέβαλλε στην επανένωση της νήσου. Τούτο δε γιατί θα δημιουργείτο πρόσφορο έδαφος για οικονομική και κοινωνική ισότητα των δύο πλευρών, πράγμα που θα συνέβαλλε στην ενδυνάμωση του πεδίου αλληλεπίδρασης των μερών.

Ο Γενικός Γραμματέας αναπτύσσει τη θέση του, σημειώνοντας στην έκθεσή του πως: «Είναι λυπηρό το γεγονός ότι η συνεχιζόμενη συζήτηση για την άρση της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων έχει γίνει μια συζήτηση για την αναγνώριση. Η αναγνώριση ή η υποβοήθηση της απόσχισης θα ήταν αντίθετη με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Αντίθετα, ο στόχος πρέπει να είναι η δημιουργία μεγαλύτερης οικονομικής και κοινωνικής ισοτιμίας μεταξύ των πλευρών, προωθώντας περαιτέρω την ανάπτυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, έτσι ώστε η επανένωση της νήσου να μπορεί να πραγματοποιηθεί όσο το

Βλ. (1999) Ισχύς λόγω νερού!, *Τα Νέα*, 2 Μαρτίου 1999, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.tanea.gr/1999/03/02/world/isxys-logw-neroy/

[1113] Κατά το 2014 υποστηρίχθηκε από τον Χαλίλ Ιμπραχίμ Ακτσιά, «πρέσβη» της Τουρκίας στα κατεχόμενα πως «οι ετήσιες ανάγκες του ψευδοκράτους είναι 30 εκατ. κ.μ. και το νερό, που θα μεταφέρεται θα φτάνει τα 75 εκατ. κ.μ.». Βλ. (2014) «Νερό για να σβήσει φωτιές» στο Κυπριακό, *Ινφογνώμων*, 3 Απριλίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://infognomonpolitics.blogspot.com/2014/04/blog-post_6025.html

[1114] Περί της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων βλ. ειδικότερα το παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου.

[1115] (2007) Θέλουν να μετατρέψουν σε Ταϊβάν την κατεχόμενη Κύπρο, *Τα Νέα*, 5 Δεκεμβρίου 2007, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.tanea.gr/2007/12/05/world/theloyn-na-metatrepsoyn-se-taiban-tin-katexomeni-kypro

[1116] Βλ. (2007) Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 3 Δεκεμβρίου 2007.

δυνατόν πιο απρόσκοπτα. Η διατήρηση οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, αθλητικών ή παρόμοιων δεσμών ή επαφών δεν ισοδυναμεί με αναγνώριση. Αντίθετα, θα ωφελήσει όλους τους Κυπρίους οικοδομώντας εμπιστοσύνη, δημιουργώντας ένα πιο ισότιμο πεδίο ανταγωνισμού και συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην επανένωση του νησιού. Επομένως, είναι σημαντικό για όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες να επαναπροσδιορίσουν τη συζήτηση και τις ενέργειές τους, προκειμένου να επιτύχουν αυτόν τον κρίσιμο στόχο, σύμφωνα με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας».[1117]

Τοιουτοτρόπως, γίνεται αντιληπτό πως η λεγόμενη άρση της «απομόνωσης» των Τουρκοκυπρίων είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και ως όχημα προς την κατεύθυνση μετατροπής της συζήτησης γύρω από την αναγνώριση του ψευδοκράτους. Σε περίπτωση, όμως, που οι Τουρκοκύπριοι διά της παράνομης οντότητάς τους αναπτύξουν σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο, τούτο θα οδηγήσει σε μία de facto συνθήκη οικονομικής διεύρυνσης.

Η ρητορική των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας οριοθετεί την απαγόρευση ανάπτυξης σχέσεων οργανισμών, θεσμών και φορέων με τις αρχές των κατεχομένων εδαφών ως «επιβολή εμπάργκο», το οποίο εκδηλώνεται σε πλειάδα τομέων.[1118] Σχετικώς σημειώνεται πως τον Ιούνιο του 2004 μετεβλήθη η ιδιότητα στον Οργανισμό Ισλαμικής Συνεργασίας από Τουρκοκυπριακή Κοινότητα σε Τουρκοκυπριακό Κράτος, κατόπιν σχετικών προς τούτο ενεργειών και άσκησης πολιτικής πίεσης από την Άγκυρα.[1119] Επίσης, κατά το 2013 ο Οργανισμός υπεστήριξε αναφορικά προς τη «Βόρεια Κύπρο» την αλληλεγγύη του, καλώντας όλα τα κράτη μέλη του να «ενισχύσουν μια αποτελεσματική αλληλεγγύη προς το Τουρκοκυπριακό Κράτος».[1120]

Η πυρηνική λογική μη αναγνώρισης θεσμών των κατεχομένων είναι πως υφίστανται ως θεσμοί μιας παράνομης ενέργειας εμπέδωσης μορφώματος ως αποτέλεσμα μονομερών

[1117] Παράγραφος 47. (2007) Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 3 Δεκεμβρίου 2007. https://digitallibrary.un.org/record/613226?ln=en

[1118] Muhittin Tolga ÖZSAĞLAM (2018) Limited recognition and limited relations: TRNC, *Journal of Management and Economics Research*, Vol.16, σ. 314 – 328. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/548925, Mehmet Emre Gorgulu (2014) The Effects of Isolation on the Turkish Republic of Northern Cyprus, *Munich Personal RePEc Archive*, No. 62077. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/62077/1/MPRA_paper_62077.pdf

[1119] Daria Isachenko (2012) *The Making of Informal States: Statebuilding in Northern Cyprus and Transdniestria*, Palgrave – Macmillan, σ. 163

[1120] Cairo Final Communique of the Twelfthe Session of the Islamic Summit Conference "The Muslim World: New Challenges and Expanding Opportunities", Cairo – Arab Republic of Egypt, 6 – 7 Φεβρουαρίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=19&refID=7. Βλ. ειδικότερα: Παράγραφος 68, σ.12. «We regret that the last negotiation process for a comprehensive settlement of the Cyprus issue initiated under the auspices of the UN Secretary-General's Good Offices Mission in 2008 was unable to produce a result, and declare our support for a just, comprehensive and lasting settlement in Cyprus based on the inherent constitutive power of the two peoples, their political equality and co-ownership of the Island. We express our solidarity with the Turkish Cypriots and our appreciation for their constructive efforts to attain a mutually acceptable settlement and call on Member States to strengthen effective solidarity with the Turkish Cypriot State».

ενεργειών. Πέραν τούτου, τα κατεχόμενα εδάφη που βρίσκονται στην βόρεια περιοχή της νήσου συνιστούν τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας και ως εκ τούτου ευρωπαϊκό έδαφος, ανεξαρτήτως της εφαρμογής σε αυτό τον χώρο του ευρωπαϊκού κεκτημένου. Ως προς το ανωτέρω σκεπτικό, όπου αποτυπώνεται μια διελκυστίνδα μεταξύ αφενός απομόνωσης, αφετέρου επανένωσης μέσω επαναπροσέγγισης και εμπέδωσης οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων, τούτο οριοθετείται σε ένα πλαίσιο, όπου οι όποιες σχέσεις που καλλιεργούνται σε επίπεδο ατόμων, ομάδων, θεσμών λαμβάνουν χώρα εν μέσω κατοχής και δεν καταγράφουν στη συλλογιστική τους τον παράγοντα της υφιστάμενης συνθήκης δομικής βίας, η οποία από μόνη της καταστρατηγεί το όποιο εγχείρημα και υπονομεύει την ανάπτυξη κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνθηκών καλής πίστης.

VIII.Γ.3. Προτάσεις για άνοιγμα τουρκικών λιμανιών και αεροδρομίων στην Κυπριακή Δημοκρατία

Κατά το 2011 ο Τούρκος υπουργός Επικρατείας και επικεφαλής της ομάδας διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση, Εγκεμέν Μπαγίς, σε σχετική συνέντευξή του στο ειδησεογραφικό πρακτορείο *Reuters* υπεστήριξε πως η Τουρκία προθύμως θα επέτρεπε σε πλοία και αεροσκάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας να αξιοποιούν τους λιμένες και τα αεροδρόμιά της. Τούτο, όμως, θα μπορούσε να πραγματωθεί υπό τον όρο ή εκλαμβάνοντας ως αντάλλαγμα για αυτή της την παραχώρηση, αντίστοιχες ενέργειες των Ελληνοκυπρίων, όπως η δρομολόγηση απευθείας πτήσεων από το κατοχικό αεροδρόμιο, που βρίσκεται στην περιοχή της Τύμπου («Ercan»).[1121]

Η θέση του Τούρκου υπουργού ανταποκρίνεται, κατά δήλωσή του, σε όρους και «ύφος Ταϊβάν» (Taiwanese-style trade relationship), όπου το κυρίως ζητούμενο είναι η εμπέδωση μιας διπλωματικής διευθέτησης, που θα κατευθύνει προς την επανέναρξη των συνομιλιών και επομένως άρση του αδιεξόδου. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όπου η ελληνική πλευρά αποδεχθεί τη χρήση του παράνομου αεροδρομίου, τούτο μεταφράζεται ως μια οιονεί νομιμοποίηση της παρουσίας της Τουρκίας, αφού παραπέμπει σε αναγνώριση της ύπαρξης των κατεχομένων ως οντότητας, που συμμετέχει στις διεθνείς οικονομικές και εμπορικές σχέσεις και αναπτύσσει δεσμούς με άλλα κράτη.

[1121] Ralph Boulton, Asli Kandemir (2011) Turkey would open ports to Cyprus, no diplomatic strings, *Reuters*, 28 Νοεμβρίου 2011, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.reuters.com/article/europe-cyprus-turkey/turkey-would-open-ports-to-cyprus-no-diplomatic-strings-idUSL5E7MS0I920111128

Ως προς τη σχέση κόστους – οφέλους, αυτή εξηγείται από το δεδομένο πως στην περίπτωση των τουρκικών ενεργειών πραγματώνεται μια προϋπόθεση, την οποία η Τουρκία πεισματικά αρνείται να υιοθετήσει, δηλαδή να αναγνωρίσει ένα κράτος – μέλος της ΕΕ, που υφίσταται ως κυρίαρχο υποκείμενο διεθνούς δικαίου. Η Άγκυρα, συνεπώς, εάν ανοίξει τα λιμάνια και τα αεροδρόμιά της σε κυπριακά πλοία και αεροπλάνα, αυτό θα σημαίνει απλώς συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις της προς το διεθνές δίκαιο, αλλά και εκείνες που διέπουν το πλαίσιο της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην ΕΕ, βασική υποχρέωση του οποίου είναι και η αναγνώριση όλων των κρατών μελών της Ένωσης.

Αντιθέτως, η Κυπριακή Δημοκρατία, εφόσον ενδώσει σε μια τέτοια αξίωση της Τουρκίας για χρήση του παράνομου αεροδρομίου από εταιρικά σχήματα άλλων χωρών, αποστερεί από τον εαυτό της το πιο σημαντικό της πλεονέκτημα, δηλαδή την raison d' etre της ύπαρξής της. Εκχωρώντας ιδιότητες κράτους στο παράνομο καθεστώς, συντάσσεται υπέρ της αναγνώρισής του, πράγμα που παραπέμπει σε μια ανισοβαρή «λεόντιο» συμφωνία. Τούτο γιατί η ουσιαστική διαπραγματευτική προμετωπίδα και βραχίονας της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι η αναγνώρισή της.

VIII.Γ.4. Η περίπτωση των ελληνοκυπριακών περιουσιών

Ιδιαιτέρως μετά το 2002 και την υποβολή της πρώτης εκ των πέντε εκδοχών σχεδίου που υπεβλήθη από τον τότε Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Αννάν, το οποίο έλαβε το όνομά του από τον ίδιο και έκτοτε αποκαλείται «Σχέδιο Ανάν» παρατηρήθηκε «οικοδομικός οργασμός και έξαρση στις πωλήσεις», ενώ η κατεχόμενη περιοχή κατέστη «παράδεισος για διεφθαρμένους και αδίστακτους επιχειρηματίες για να κάνουν γρήγορο κέρδος από την παράνομη «πώληση» ελληνοκυπριακών περιουσιών».[1122] Η χρονική συγκυρία δεν θα πρέπει να θεωρείται τυχαία, καθώς στις πρόνοιες του Σχεδίου Ανάν περιλαμβανόταν πως οι περιουσίες σε μεγάλο βαθμό δεν θα επιστρέφονταν στους νόμιμους ιδιοκτήτες τους.[1123]

Δημοσιεύματα στον τουρκικό τύπο είχαν προβεί σε συγκριτικές αναφορές της Ταϊβάν και των κατεχομένων εδαφών, οι οποίες αποσκοπούσαν στο να νομιμοποιήσουν τις πωλήσεις σε ξένους περιουσιών ιδιοκτησίας Ελληνοκυπρίων.[1124] Η υπόθεση που εξετάζεται

[1122] Βλ. Παράνομη εκμετάλλευση ελληνοκυπριακών περιουσιών από την Τουρκία στις κατεχόμενες περιοχές, *Υπουργείο Εξωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας*, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/embassy_berlin.nsf/All/734150936C64C75BC2257FC6004808B1/$file/sfeterismos.pdf

[1123] Άγγελος Μ. Συρίγος (2005) *Σχέδιο Ανάν. Οι κληρονομιές του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 376 - 383

[1124] Το υπό αναφορά κείμενο, το οποίο δημοσιεύθηκε στον τουρκοκυπριακό τύπο, αποδίδεται σε αγγλική μετάφραση υπό τον τίτλο «Orams: Tables turning on lawyer», 26 Φεβρουαρίου 2005, Βλ.

αφορά στη δρομολόγηση δικαστικής διαδικασίας εκ μέρους Ελληνοκύπριου δικηγόρου, ο οποίος κινήθηκε εναντίον ιδιοκτητών ακινήτων στην «ΤΔΒΚ», η πώληση των οποίων ήταν παράνομη. Ο συσταθείς τότε «Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Περιουσιών της Βόρειας Κύπρου» (European Property Association of Northern Cyprus (Eupro))[1125] υπεστήριξε πως σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο η «ΤΔΒΚ» αναγνωρίζεται ως de facto κράτος, παρόμοιο με εκείνο της Ταϊβάν. Αυτό στην αντίληψη της επικεφαλής του «Συνδέσμου» ανταποκρινόταν στο γεγονός πως τα δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» διέπονται από παρόμοιο καθεστώς με εκείνα που υφίστανται de jure. Η τότε Πρόεδρος, Shelley White, αμερικανίδα δικηγόρος, υπεστήριξε πως «Κάθε κλήτευση που εκδίδεται σε οποιαδήποτε άλλη δικαιοδοσία, αλλά που πρέπει να επιδοθεί εδώ («ΤΔΒΚ») πρέπει πρώτα να έχει την έγκριση ενός τοπικού δικαστηρίου, όπως θα συνέβαινε αλλού στην Ευρώπη».

Ως δυνάμει ανασταλτικός παράγοντας για επενδυτές και ξένες εταιρείες, που δραστηριοποιούνται στα κατεχόμενα είναι πως με δεδομένο πως η Κυπριακή Δημοκρατία από το 2004 ανήκει στην ΕΕ και συνεπώς εφαρμόζεται η ευρωπαϊκή δικαιοταξία, τούτο σημαίνει πως έναντι των αγοραστών των περιουσιών θα μπορεί να εκδοθεί ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τοιουτοτρόπως να εκτελεστεί σε οποιοδήποτε εκ των 28 κρατών μελών της Ένωσης. Βάσει ενός τέτοιου σκεπτικού, διάφορες χώρες εξέδωσαν οδηγίες προς τους πολίτες τους σε σχέση με τις αγορές περιουσιών στα κατεχόμενα.[1126] Αυτό σημαίνει πως, όπως στην ως άνω περίπτωση, οι ξένοι αγοραστές περιουσιών Ελληνοκυπρίων, όπως επί παραδείγματι οι Βρετανοί, ενδεχομένως να υποστούν τις νομικές συνέπειες από κινήσεις αγοραπωλησίας. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι πρόνοιες που εφοδιάζει την Κυπριακή Δημοκρατία το διεθνές και εν προκειμένω ευρωπαϊκό δίκαιο, λειτουργούν ως ανάχωμα στην περαιτέρω διάνοιξη της οικοδομικής βιομηχανίας.

Βάσει του Πρωτοκόλλου 10, σύμφωνα με το οποίο εντάχθηκε η Κύπρος στην ΕΕ και της αναστολής της εφαρμογής του ευρωπαϊκού κεκτημένου στις κατεχόμενες από την Τουρκία περιοχές, αρχικώς στην υπόθεση Μελέτη Αποστολίδη vs Όραμς, το Βρετανικό Δικαστήριο κατά το 2006 έκρινε πως είναι αναρμόδιο για να εξετάσει κατά πόσον το ζεύγος των Βρετανών θα έπρεπε να επιστρέψει την περιουσία, εντός της οποίας είχε ανεγείρει την κατοικία του στις κατεχόμενες περιοχές. Κατά το 2010 το βρετανικό Εφετείο αποφάσισε οριστικώς και αμετακλήτως πως το ζεύγος Όραμς θα πρέπει να αποζημιώσει τους νόμιμους

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2005/05-02-28.tcpr.html#01

[1125] Ο εν λόγω σύνδεσμος εισήχθη ως εταιρεία στη Βρετανία στις 8 Φεβρουαρίου 2005 βάσει των περί εταιρειών πράξεων 1985 και 1989, διατηρώντας γραφεία στην κατεχόμενη Κερύνεια και στο Λονδίνο.

[1126] (2013) Cyprus: buying property, Information on laws and taxes for British nationals who want to buy property in Cyprus, *Foreign & Commonwealth Office*, 25 Μαρτίου 2013, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.gov.uk/guidance/how-to-property-in-cyprus

ιδιοκτήτες και να κατεδαφίσει το οίκημα, το οποίο είχε ανεγερθεί εντός της περιουσίας του Ελληνοκύπριου Αποστολίδη.[1127]

VIII.Γ.5. Άνοιγμα σημείων διέλευσης το 2003: Διαστάσεις δρομολογηθεισών εξ' αυτού εξελίξεων σε επίπεδο ρητορικής πλαισίωσης

Παρουσιάζοντας την υφιστάμενη κατάσταση εισβολής και κατοχής ως μιας συνθήκης, τρόπον τινά, «βολικής»[1128], υπό την έννοια πως δεν υφίσταται εμπόλεμη αντιπαράθεση, ο Thomas de Wall σημειώνει πως «η σύγκρουση στην Κύπρο είναι λιγότερο τοξική από πολλές άλλες διάφορες στην Ευρώπη. Έχει μεταφερθεί από τη σφαίρα της βίας στην πολιτική και το δίκαιο, κατά τρόπο παρόμοιο με τη διαμάχη της Υπερδνειστερίας. Η κατάσταση στο έδαφος είναι πιο ανεκτή, καθώς το βιοτικό επίπεδο είναι επίσης υψηλότερο. Πολλά έχουν συμφωνηθεί κατά τις διαπραγματεύσεις και υπάρχει αρκετή επαφή μεταξύ των ανθρώπων και αλληλεπίδραση της κοινωνίας των πολιτών».[1129]

Οι Τουρκοκύπριοι από το 1983[1130] ζουν σε ένα μόρφωμα, το οποίο προσομοιάζει προς de facto κράτος, πράγμα που σημαίνει πως αντλεί την όποια νομιμοποίησή του από την Τουρκία, ενώ δεν έχει ένα συγκεκριμένο διεθνές καθεστώς. Αυτό το στοιχείο, το καθιστά μια οντότητα, η οποία δεν μπορεί να αναπτύξει διεθνείς συναλλαγές με τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου και δεν χαίρει διπλωματικής ή άλλης αναγνώρισης. «Ακόμη και ο (Ραούφ) Ντενκτάς εξέφρασε κάποια αμφισημία σχετικά με την απόφασή του και υπαινίσσεται ότι η διακήρυξη ήταν ένας διαπραγματευτικός ελιγμός που αποσκοπούσε να μεταδώσει την απογοήτευση των Τουρκοκυπρίων και την αποφασιστικότητά τους να αποκτήσουν καλύτερη προσφορά».[1131]

Αν και το υφιστάμενο σε έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας μόρφωμα συνιστά προϊόν πολέμου, εντούτοις η καθημερινότητα των ατόμων, ιδιαιτέρως μετά το 2003 και τη διάνοιξη σημείων διέλευσης από και προς τις κατεχόμενες περιοχές, έχει αναπροσαρμόσει τόσο την πρακτική αποτύπωση της έννοιας της σύγκρουσης, όσο και τη δυναμική, με την

[1127] (2010) Απόφαση σταθμός για περιουσιακό σε Κύπρο, *Η Καθημερινή*, 20 Ιανουαρίου 2010, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/382435/article/epikairothta/politikh/apofashsta8mos-gia-perioysiako-se-kypro

[1128] Constantinos Adamides (2015) A Comfortable and Routine Conflict στο *Resolving Cyprus, New Approaches to Conflict Resolution* (επιμ. James Ker – Lindsay), I. B. Tauris, σ. 5 - 15

[1129] Thomas De Wall (2018) Uncertain Ground. Engaging with Europe's de facto states and breakaway territories, *Carnegie Europe*. Ειδικότερα: Cyprus: In Europe, In Limbo, 3 Δεκεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://carnegieeurope.eu/2018/12/03/cyprus-in-europe-in-limbo-pub-77844

[1130] Το Συμβούλιο Ασφαλείας σε σχετικό ψήφισμά του κατέγραψε πως η οντότητα τούτη είναι «νομικώς άκυρη». Ψήφισμα 541

[1131] Thomas De Wall (2018) Uncertain Ground. Engaging with Europe's de facto states and breakaway territories, *Carnegie Europe*. Ειδικότερα: Cyprus: In Europe, In Limbo, 3 Δεκεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://carnegieeurope.eu/2018/12/03/cyprus-in-europe-in-limbo-pub-77844

οποία οριοθετείται πλέον, ακόμη και το αφήγημα περί κατοχής. Τούτο προσδιορίζεται και από το γεγονός πως το άνοιγμα των οδοφραγμάτων επέτρεψε και καλλιέργησε τη μεγαλύτερη επαφή μελών των δύο κοινοτήτων σε επίπεδο επιχειρηματικής δραστηριότητας, ακαδημαϊκών επαφών και καλλιτεχνικών δράσεων. Ως εκ τούτου, υφίστανται πλέον αβίαστα επαφές μεταξύ μελών των δύο κοινοτήτων, όπου λειτουργεί η κοινωνία των πολιτών και αναπτύσσονται διεργασίες στον πολιτιστικό και εκπαιδευτικό τομέα.

Απότοκος της υπερψήφισης κατά το 2004 του Σχεδίου Ανάν από τους Τουρκοκύπριους είναι και η ανάπτυξη μιας ρητορικής, που εστιάζει στο γεγονός πως ένεκα της υπερψήφισης, η τουρκοκυπριακή κοινότητα στοχεύει προς την κατεύθυνση της λύσης και της επανένωσης της Κύπρου. Στον αντίποδα προβάλλεται πως η καταψήφιση του προταθέντος σχεδίου επίλυσης από την ελληνοκυπριακή κοινότητα συνιστά μια άρνηση της επίλυσης του προβλήματος, διαιωνίζοντας τη διαίρεση και μη προωθώντας την επανένωση.

Ένα τέτοιο διπολικό σχήμα, το οποίο αντικατοπτρίζει και μια διάσταση του τουρκοκυπριακού και τουρκικού αφηγήματος περί σθεναρής στάσης υπέρ μιας λύσης, που αυτονοήτως αρθρώνεται στον δημόσιο και όχι μόνο λόγο, παρουσιάζει την τουρκοκυπριακή κοινότητα, ως προέκταση του ανωτέρω σκεπτικού, να υφίσταται καθεστώς διακρίσεων και ως εκ τούτου να χρήζει συνεχούς προστασίας, διαδικασία, την οποία η Άγκυρα προστρέχει να παρέχει παντοιοτρόπως.

Ως προς τη θέαση των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας, το μεγαλύτερο πρόβλημα, το οποίο υφίσταται στην Κύπρο και συνεπώς το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των Ελληνοκυπρίων είναι το γεγονός πως λειτουργούν ως οι μόνοι εκπρόσωποι της κρατικής υπόστασης. Η νομιμότητα, με την οποία επενδύθηκε η κυβέρνηση της Κύπρου κατά το 1964, αν και αποτελείτο μόνο από μέλη της Ελληνοκυπριακής κοινότητας, εκλαμβάνεται ως το κατεξοχήν πλεονέκτημα και διαπραγματευτικό όπλο που διαθέτει η Κυπριακή Δημοκρατία.

VIII.Γ.6. Διεθνής προώθηση γραφείων και εκπροσωπήσεων της «ΤΔΒΚ»

Η δραστηριοποίηση της τουρκικής διπλωματίας στον ευρωπαϊκό χώρο κατασκευάζει μια υπόθεση ως προβολή αξίωσης που παραλληλίζει τις πρακτικές ευρωπαϊκών χωρών ως προς τη σχέση τους με την Ταϊβάν με μια φόρμουλα που θα μπορούσε να εμπεδωθεί και για την περίπτωση της «ΤΔΒΚ». Αυτή η θέση ενισχύεται από την τουρκική ανάγνωση του Κανονισμού για την Πράσινη Γραμμή. Συγκεκριμένα, η τουρκική συλλογιστική και επιχειρηματολογία αναδεικνύει το γεγονός πως είναι μη λογική και σε κάθε περίπτωση άξια προβληματισμού η στάση που τηρούν τα ευρωπαϊκά κράτη σε σχέση με την «ΤΔΒΚ», ενώ

ανάλογη στάση δεν πραγματώνεται ούτε από τους Ελληνοκύπριους. Τούτο δε γιατί οι Ελληνοκύπριοι, βάσει του κανονισμού της Πράσινης Γραμμής, έχουν αναπτύξει ένα πλαίσιο οικονομικών δραστηριοτήτων και εμπορικών συναλλαγών με εταιρείες, οργανισμούς και θεσμούς στην «ΤΔΒΚ». Ως εκ τούτου ο προβληματισμός της τουρκικής επιχειρηματολογίας, εκκινώντας από αυτό το δεδομένο, υποβάλλει, τρόπον τινά, το ερώτημα προς τους Ευρωπαίους γιατί δεν πράττουν το ίδιο και τα άλλα κράτη – μέλη της Ένωσης, ακολουθώντας το παράδειγμα των Ελληνοκυπρίων;[1132]

Προς επίρρωση αυτής της συλλογιστικής καταγράφεται και η θέση πως «η αναγνώριση από τα Ηνωμένα Έθνη δύο κυπριακών κοινοτήτων που συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις επί «ίσης βάσης», επίσης επιτρέπει σε αξιωματούχους της «ΤΔΒΚ» να έχουν πλήρη, μολονότι μη διπλωματική πρόσβαση στα Ηνωμένα Έθνη».[1133] Σύμφωνα με τον Ντερβίς Έρογλου, τέως «Πρόεδρο» της «ΤΔΒΚ», πέρα από το καθεστώς παρατηρητή στον Οργανισμό Ισλαμικής Συνεργασίας, η «ΤΔΒΚ» διαθέτει 22 πρεσβείες και εκπροσωπήσεις σε διαφορετικές χώρες του κόσμου, ενώ ορισμένα κράτη, μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αυστραλία και η Γερμανία διατηρούν γραφεία στην κατεχόμενη Λευκωσία.[1134]

Το σκεπτικό του Έρογλου αναφορικά προς τον ρόλο του Συμβουλίου Συνεργασίας για τα Αραβικά Κράτη του Κόλπου, το οποίο αποτελείται από το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Ομάν, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, θα ήταν να εφαρμόσει στην πράξη τις αποφάσεις του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας και να υποστηρίξει την «ΤΔΒΚ», εμπεδώνοντας μαζί της ένα θεσμικό πλαίσιο στους τομείς της διπλωματίας, του εμπορίου, του τουρισμού, της εκπαίδευσης και του πολιτισμού.

Κατά το 1975, η «ΤΔΒΚ» στον Οργανισμό Ισλαμικής Συνεργασίας απέκτησε το καθεστώς «φιλοξενούμενου» υπό την ιδιότητά της ως «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου» και αργότερα έλαβε το καθεστώς παρατηρητή. Κατά το 1976 ο Οργανισμός σε απόφασή του υιοθέτησε τη θέση, όπως η Τουρκική Κοινότητα να είναι δυνατόν να εισακουστεί σε όλα τα διεθνή φόρα, όπου και όταν τίθεται το Κυπριακό Πρόβλημα, σε ένα

[1132] (2014) Στροφή των Τούρκων προς «ταϊβανοποίηση», *Εθνικός Κήρυξ*, 15 Ιουνίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.ekirikas.com/%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B1%CF%8A%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7/

[1133] Cansu Akgün (2010) The Case of TRNC in the context of Recognition of States under International Law, *Ankara Bar Review*, 1/2010, σ. 1 – 18. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/AnkaraBarReview/tekmakale/2010-1/1.pdf

[1134] (2012) TRNC seeks help to end isolation, *Times of Oman*, 14 Νοεμβρίου 2012, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://timesofoman.com/article/2388

πλαίσιο ισότητας με τους Ελληνοκύπριους.[1135] Στο ίδιο πλαίσιο και κατά τρόπο αταλάντευτο η Τουρκία επιχειρεί την αναβάθμιση των πολιτικών και ευρύτερα εμπορικών σχέσεων της «ΤΔΒΚ», ιδιαιτέρως αναφορικά προς τα κράτη του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας. Επίσης, κατά το 2013 η «ΤΔΒΚ» έλαβε το καθεστώς παρατηρητή στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας.[1136] Υποστηρίζεται από την Άγκυρα πως παρόλο που η Ευρωπαϊκή Ένωση απεφάσισε στις 26 Απριλίου 2004 τον τερματισμό της «απομόνωσης» των Τουρκοκυπρίων, εντούτοις δεν εφαρμόστηκαν εν τοις πράγμασι οι σχετικές αναφορές και οι υποσχέσεις που δόθηκαν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, οι οποίες αναφέρονταν σε μεγαλύτερη οικονομική, πολιτιστική και πολιτική ενσωμάτωσή της στη διεθνή κοινότητα.

VIII.Γ.7. Κανονισμοί «Πράσινης Γραμμής» και απευθείας εμπορίου

Στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έλαβε χώρα στο Λουξεμβούργο στις 26 Απριλίου 2004, αποφασίστηκε πως έκτοτε, και δεδομένης της υπερψήφισης του Σχεδίου Ανάν από τους Τουρκοκυπρίους, θα τεθεί τέρμα στην «απομόνωση» της τουρκοκυπριακής κοινότητας και θα ληφθούν σχετικά μέτρα οικονομικής υφής εκ μέρους της Ένωσης, τα οποία θα αποσκοπούν στη διευκόλυνση της επανένωσης της Κύπρου. Προϊόν της εν λόγω αποφάσεως ήταν η θέσπιση δύο κανονισμών, αφενός για χρηματοδοτική υποστήριξη και αφετέρου για διεξαγωγή απευθείας εμπορίου[1137] με τις κατεχόμενες περιοχές. Ο πρώτος κανονισμός εφαρμόστηκε[1138], ενώ ο δεύτερος εκκρεμεί. Η

[1135] Η «ΤΔΒΚ» συμμετέχει στους εξής θεσμούς: OIC Islamic Summit, Islamic Conference of Foreign Ministers, Coordination Meetings of the OIC Foreign Ministers, Parliamentary Union of the OIC Member States (PUIC, PUOICM). Είναι συνδεδεμένη με: Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the OIC (COMCEC), Islamic Development Bank (IDB), Islamic Centre for Development of Trade (ICDT), Islamic Educational, Scientific and Cultural Organisation (ISESCO), Islamic Solidarity Sports Federation (ISSF), Islamic Chamber of Commerce and Industry and Agriculture (ICCIA), Organisation of Islamic Capitals and Cities (OICC), Research Center for Islamic History, Art and Culture (IRCICA), Statistical, Economic and Social Research and Training Center for the Islamic Countries (SESRIC), Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation (ICYF-DC), OIC Meetings at Ministers Level. Βλ. Relations with The Organisation of Islamic Cooperation (OIC), Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs, Turkish Republic of Northern Cyprus. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://mfa.gov.ct.tr/foreign-policy/international-organisations/relations-with-the-oic/

[1136] (2013) TRNC expresses pleasure over observer status in ECO, *Anadolu Agency*, 26 Νοεμβρίου 2013, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/turkey/trnc-expresses-pleasure-over-observer-status-in-eco/201721

[1137] Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κανονισμός του Συμβουλίου για τους ειδικούς όρους εμπορικών συναλλαγών με τις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, στις οποίες η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, 7 Ιουλίου 2004. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0466:FIN:EL:PDF

[1138] Σύμφωνα με τον κανονισμό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα παρείχε οικονομική βοήθεια 290 εκατομμυρίων ευρώ προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Κατά το 2006 αποφασίστηκε η διάθεση κονδυλίων ύψους 259 εκατ. ευρώ. Τα κονδύλια τούτα αφορούσαν σε 5ετές πρόγραμμα που

Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εφαρμόσει πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα που αφορά σε πλειάδα δράσεων που στοχεύουν στην οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη.[1139]

Σημειώνεται πως οι δύο κανονισμοί υπερψηφίστηκαν προτού η Κύπρος καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ, πράγμα το οποίο έλαβε χώρα την 1η Μαΐου 2004 και ως εκ τούτου η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν είχε τη δυνατότητα να αναστείλει την εν λόγω απόφαση. Η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, διά της εφαρμογής του κανονισμού, θα μπορούσε να λεχθεί πως υιοθετεί τη θέση που εκφράζεται περί «απομόνωσης» των Τουρκοκυπρίων. Στις 29 Απριλίου 2004 το Συμβούλιο υιοθέτησε τον Κανονισμό (866/2004), σύμφωνα με τον οποίο καθορίζεται το πλαίσιο εφαρμογής της ευρωπαϊκής δικαιοταξίας μεταξύ της περιοχής στην οποία ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο η Κυπριακή Δημοκρατία και εκείνης, στην οποία εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να ασκήσει έναν τέτοιο έλεγχο. Ο Κανονισμός αυτός ονομάζεται Κανονισμός της Πράσινης Γραμμής.[1140]

Έκτοτε, η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή κοινότητα επιδιώκουν την εφαρμογή του κανονισμού του απευθείας εμπορίου με τα κατεχόμενα, διασυνδέοντάς την με το ζήτημα της περίκλειστης πόλης της Αμμοχώστου και τη χρήση του αεροδρομίου «Ercan», το οποίο βρίσκεται στην περιοχή της Τύμπου. Η διασύνδεση που προβάλλει η Τουρκία αποτυπώνεται ως συμμόρφωσή της προς την απόφαση 550 (1984)[1141] του ΟΗΕ, που αναφέρεται στην

υλοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Γραφείου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο το πρόγραμμα αποσκοπεί σε υλοποίηση πέντε βασικών πυλώνων. «1. προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης στην τουρκοκυπριακή κοινότητα (ιδίως της αγροτικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού και της περιφερειακής ανάπτυξης)· 2. ανάπτυξη και αναδιάρθρωση υποδομών (ιδίως στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, του περιβάλλοντος, των τηλεπικοινωνιών και της υδροδότησης)· 3. προώθηση της συμφιλίωσης, οικοδόμηση εμπιστοσύνης και υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών· 4. προσέγγιση της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην ΕΕ μέσω πληροφόρησης και επαφών μεταξύ Τουρκοκυπρίων και άλλων πολιτών της ΕΕ· 5. βοήθεια προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα στην εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου μετά από συμφωνία για συνολική διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος». Μέχρι και το 2019, βάσει του κανονισμού ως προς χρηματοδοτική βοήθεια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χορήγησε προς την Τουρκοκυπριακή κοινότητα το ποσό των 449 εκατ. ευρώ .
Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Κύπρο, Διαδικτυακή τεκμηρίωση. https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_el Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης | L 65/5, Κανονσιμός (ΕΚ) αριθ. 389/2004 του Συμβουλίου, της 27ης Φεβρουαρίου 2006, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL-EN/TXT/?uri=CELEX:32006R0389&from=EN

[1139] Aid Programme for the Turkish Cypriot community, European Commission, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/aid-programme-turkish-cypriot-community_en#eu-aid-programme-for-the-turkish-cypriot-community

[1140] Περί των κανονισμών, αποφάσεων και κειμένων που αφορούν στην Πράσινη Γραμμή βλ. Τμήμα Τελωνείων, Υπουργείο Οικονομικών, Κυπριακή Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.mof.gov.cy/mof/customs/customs.nsf/All/E9E21DF4AB48710C422577B400291382?OpenDocument

[1141] Βλ. Ψήφισμα 550, 11 Μαΐου 1984. «…Θεωρεί τις απόπειρες για εποικισμό οποιουδήποτε τμήματος των Βαρωσίων από άτομα άλλα από τους κατοίκους τους ως απαράδεκτες και ζητά τη μεταβίβαση της περιοχής αυτής στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών…».

επιστροφή των Βαρωσίων στους νομίμους κατοίκους τους, με την ανάπτυξη των οικονομικών τους δυνατοτήτων, ιδιαιτέρως μάλιστα του τουριστικού ρεύματος, το οποίο θα διοχετευθεί προς την κατεχόμενη Κύπρο διαμέσου του αεροδρομίου.

Η διεξαγωγή του απευθείας εμπορίου θα μπορούσε τότε να λάβει χώρα μέσω του λιμένος της Αμμοχώστου, πράγμα το οποίο θα συνεισφέρει, εμμέσως, στη διαδικασία μιας άτυπης διεύρυνσης των εμπορικών συναλλαγών του ψευδοκράτους με τον υπόλοιπο κόσμο. Μια τέτοια συνθήκη εμπεριέχει στο σκεπτικό της την προοδευτική αναγνώριση των κατεχομένων εδαφών ως σημαντικού οικονομικού μεγέθους, χωρίς να αποσείει τον κίνδυνο κατασκευής συνθηκών σταδιακής μεταβολής του ιδιότυπου καθεστώτος τους σε δυνάμει κρατική οντότητα.

Αυτή την οπτική υιοθετεί κατά τρόπο συνεπή και πάγιο η ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας, συνδέοντας την εφαρμογή του κανονισμού για το απευθείας εμπόριο μεταξύ ΕΕ και κατεχομένων με το άνοιγμα της πόλης της Αμμοχώστου[1142], αλλά και την ελεύθερη χρήση του λιμένος της πόλης για διεξαγωγή απευθείας εμπορίου των αρχών της «ΤΔΒΚ» με τον υπόλοιπο κόσμο, κατά δήλωση του εκπροσώπου «προεδρίας» της ΤΔΒΚ «Το λιμάνι της Αμμοχώστου είναι ήδη ανοικτό. Το θέμα είναι να μπορούν οι Τουρκοκύπριοι να διεξάγουν απευθείας εμπόριο από αυτό με ίσους όρους, όπως τις άλλες χώρες - μέλη της ΕΕ».[1143]

[1142] (2010) Έκκληση Έρογλου στην Ε.Ε. για προώθηση του απευθείας εμπορίου, *Η Καθημερινή*, 14 Σεπτεμβρίου 2010, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/27557/?ctype=ar , (2013) Ερόγλου: Θέλει χρονικά περιθώρια στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό, *Η Καθημερινή*, 28 Ιανουαρίου 2013, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/26661/article/epikairothta/kosmos/erogloy-8elei-xronika-peri8wria-stis-diapragmateyseis-gia-to-kypriako, (2014) Έρογλου: Για να επιστρέψουμε τα Βαρώσια η Λευκωσία να επιτρέψει το απευθείας εμπόριο με την ΕΕ, *Πρώτο Θέμα*, 7 Απριλίου 2014, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.protothema.gr/politics/article/368375/eroglou-ta-metra-oikodomisis-ebistosunis-moe-prepei-na-einai-amoivaia/

[1143] (2015) Ψευδοκράτος: Θέλουν απευθείας εμπόριο με την ΕΕ... χωρίς να δώσουν τίποτα!, *Πρώτο Θέμα*, 20 Ιανουαρίου 2015, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.protothema.gr/world/article/444204/pseudokratos-theloun-apeutheias-eborio-me-tin-ee-horis-na-dosoun-tipota/

VIII.Γ.8. Η εργαλειοποίηση της παραμέτρου «Αμμόχωστος»

«*There is a failure of imagination in the negotiations from both sides*»[1144]

Η Αμμόχωστος κατελήφθη κατά τη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής, ενώ δεν εντασσόταν στα σχέδια, τα οποία εκπονήθηκαν από την τουρκική ηγεσία.[1145] Η ιδέα περί επανεγκατάστασης στα Βαρώσια προήλθε κατά το 1978 από τον Τούρκο καθηγητή, Soysal, εν τω μέσω των διακοινοτικών συζητήσεων μεταξύ του τότε Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Σπύρου Κυπριανού και του επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς. Επίσης, υιοθετήθηκε στις σχετικές θέσεις, συμπεριληφθείσες στο Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό Σχέδιο, που εκπονήθηκε κατά το 1978, με την ενεργό συμβολή του τότε Αμερικανού διπλωμάτη, Mathew Nimetz.[1146]

Ο τότε Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Kurt Waldheim, θεωρούσε την παράμετρο της Αμμοχώστου ως ένα ζήτημα, το οποίο θα μπορούσε να δρομολογήσει περαιτέρω κινητικότητα στο Κυπριακό και να κατευθύνει προς τη διευθέτηση μιας συνολικής λύσης. Ουσιαστικά, το σκεπτικό αυτό εδράζεται στο γεγονός πως μέσω ενός απτού ανταλλάγματος, εν προκειμένω της απόδοσης της Αμμοχώστου, θα αναπτύσσετο το αναγκαίο πλαίσιο καλής πίστης και εγρήγορσης, δηλαδή περαιτέρω κινητικότητας, η οποία και θα οδηγούσε εν τέλει στην ολοκλήρωση του διαλόγου.

Η ουσιώδης διάσταση, η οποία δεν ελήφθη αρκούντως υπόψη από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών ήταν η παράμετρος τουρκική στρατηγική. Αυτό σημαίνει πως διέλαθε ενδεχομένως της προσοχής πως η περιοχή των Βαρωσίων δεν ετέθη ως ζήτημα προς συζήτηση στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με την προοπτική της απόδοσής της από την τουρκική πλευρά, αλλά εντασσόταν στη φιλοσοφία μιας διαπραγμάτευσης, όπου η

[1144] Hugh Pope, International Crisis Group (ICG). Η αναφορά εντοπίζεται στο Ayla Jean Yackley (2012) Ghost town hostage to Cyprus stalemate, *Reuters*, 2 Αυγούστου 2012, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.reuters.com/article/us-cyprus-town-turkey/ghost-town-hostage-to-cyprus-stalemate-idUSBRE8710P520120802

[1145] Σχετικώς αναφέρεται σε άρθρο απόσπασμα από δήλωση του Κενάν Εβρέν, ο οποίος υποστηρίζει πως «Η κατάληψη του Maraş (Βαρωσίων) δεν υπήρξε μεταξύ των στόχων και του σχεδιασμού μας. Όταν οι Ελληνοκύπριοι άρχισαν να βάλλουν, οι στρατιώτες μας τους ακολούθησαν και η πόλη περιήλθε υπό τον έλεγχό μας χωρίς την επιθυμία μας. Την κλείσαμε για τους πολίτες προκειμένου να τη χρησιμοποιήσουμε αργότερα στις διαπραγματεύσεις». Βλ. Barcin Yinanc (2019) The reopening of ghost town Varosha in Cyprus, *Hurriyet Daily News*, 3 Σεπτεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/barcin-yinanc/the-reopening-of-ghost-town-varosha-in-cyprus-146242

[1146] Το αποκαλούμενο και ως Σχέδιο ABC παραπέμπει στα αρχικά των λέξεων American – British – Canadian. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται και ως Σχέδιο Nimetz, αφού ως κύριος εμπνευστής του εκλαμβάνεται ο Mathew Nimetz.

απόδοση εδάφους θα κατείχε τον ρόλο ενός εργαλείου, διά του οποίου επιχειρείτο η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πρόσκτηση οφέλους.

Σημειώνεται πως η περιρρέουσα ατμόσφαιρα και εν γένει το πολιτικοδιπλωματικό συγκείμενο, εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα ορισμένες πρωτοβουλίες ή εκδηλώνονται θέσεις που αφορούν στην επίλυση ενός προβλήματος, κατέχει πάντοτε κρίσιμη διάσταση. Τούτο γιατί το ζήτημα της Αμμοχώστου και ειδικότερα απόδοσης των Βαρωσίων εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των διαδραματιζομένων κατά το 1978.

Σε συνέχεια της τουρκικής εισβολής και με δεδομένη για την υλοποίηση των επιχειρήσεων τη χρήση αμερικανικών όπλων, το Κογκρέσο, κατόπιν και πίεσης που ασκήθηκε από το ελληνικό λόμπι στην Ουάσιγκτον και παράγοντες της ομογένειας, επέβαλε εμπάργκο όπλων στην Τουρκία από το 1975 μέχρι και το 1978.[1147] Προς τούτο διατυπώνεται και η εκτίμηση πως η στάση του επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, αξιοποιούσε μια τέτοια διαπραγματευτική διελκυστίνδα, όπου η απόδοση της Αμμοχώστου θα μπορούσε να συνδεθεί και με την άρση του αμερικανικού εμπάργκο.[1148] Στο πλαίσιο τούτο και με δεδομένη την άρση του εμπάργκο, ο Ντενκτάς υπεστήριξε πως ήταν πρόθυμος να συναντηθεί με τον Σπύρο Κυπριανού σε οποιοδήποτε χρόνο και μέρος κριθεί κατάλληλο και μάλιστα εξεδήλωνε τη θέση πως ήταν διατεθειμένος να συζητήσει μια γκάμα θεμάτων, όπως την επιστροφή των Βαρωσίων, την απόσυρση των στρατευμάτων κατοχής, την ελευθερία διακίνησης, το άνοιγμα του αεροδρομίου Λευκωσίας.[1149]

Ως βάση για την επανέναρξη των συνομιλιών, οι τουρκοκυπριακές προτάσεις που υπεβλήθησαν προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ[1150] στη Βιέννη, στις 13 Απριλίου 1978, από τον καθηγητή Muntaz Soyzal και τον Necati Munir Erketun, αναφέρονται και στο ζήτημα των Βαρωσίων σε ένα επεξηγηματικό σημείωμα, όπου γίνεται αναφορά στο γεγονός πως Ελληνοκύπριοι χρησιμοποίησαν τα Βαρώσια και τα κτήρια εντός της περιοχής, τα οποία ήταν υψηλά, προκειμένου να επιτεθούν στον τουρκοκυπριακό πληθυσμό της Αμμοχώστου. Τούτου δεδομένου προεξέτεινε ο τουρκικός στρατός τις γραμμές προώθησης μέχρι νότια των

[1147] Επί αμερικανικής προεδρίας, Jimmy Carter, το αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία ήρθη από την Αμερικανική Γερουσία στις 25 Ιουλίου και την 1η Αυγούστου 1978 από το Κογκρέσο. Η άρση του εμπάργκο συνοδευόταν από δύο προϋποθέσεις. Η πρώτη αφορούσε στο γεγονός πως ο Αμερικανός Πρόεδρος θα έπρεπε να συμβάλει στην αναζήτηση και την εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα. Ως δεύτερη προϋπόθεση ήταν η πρόνοια, όπως ο Αμερικανός Πρόεδρος αποστέλλει κάθε διμηνία μία έκθεση προς το Κογκρέσο, στην οποία θα καταγράφονται οι εν γένει εξελίξεις και τα τεκταινόμενα σε σχέση με την πορεία του Κυπριακού και της προόδου των συνομιλιών.

[1148] (1978) Turks Unveil Cyprus Plan in Move to End U.S. Embargo, *Washington Post*, 14 Απριλίου 1978 και (1978) Turks Offer Cyprus Plan as Arms Embargo Vote Nears, *Washington Post*, 21 Ιουλίου 1978, (1978) Cyprus and the Senate, *New York Times*, 22 Ιουλίου 1978

[1149] Michalis Stavrou Michael (2009) *Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History*, Palgrave - Macmillan, σ. 68 και σ. 73

[1150] (1978) Report of the Secretary General , Question of Cyprus, A/33/348, 2 Νοεμβρίου 1978. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/657448?ln=en

Βαρωσίων, περιοχή, η οποία από τότε δεν κατοικείται. Παρά τις προσπάθειες των Τουρκοκυπρίων για επιστροφή των ιδιοκτητών ξενοδοχειακών μονάδων και επιχειρηματιών, εντούτοις εξυπηρετώντας πολιτικές στοχεύσεις, οι ελληνοκυπριακές ηγεσίες δεν επέτρεψαν στους πολίτες να επιστρέψουν. Παρόλο τούτο, η τουρκοκυπριακή πλευρά βάσει συγκεκριμένων προϋποθέσεων που θα τεθούν, αλλά και της διασφάλισης της ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων και του λιμένος της πόλης, επιχειρεί να βρει τρόπο, προκειμένου να επιστρέψει ένας μεγάλος αριθμός ιδιοκτητών στις εστίες και στις ιδιοκτησίες του.[1151]

Με την άρση του εμπάργκο[1152], απεσύρθη και η πρόταση Ντενκτάς για συζήτηση περί των Βαρωσίων. Τόσο κατά το 1978, όσο και κατά το 1979, το ζήτημα των Βαρωσίων υφίστατο στη δημόσια συζήτηση και στα δεδομένα του Κυπριακού, ενώ συμπεριελήφθη και στο Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό Σχέδιο (ABC Plan ή Σχέδιο Matthew Nimetz[1153]).[1154] Η κυπριακή κυβέρνηση δεν απεδέχθη ως βάση της διακοινοτικής διαπραγματευτικού χαρακτήρα συζήτησης την προταθείσα δυτική σύλληψη, αλλά ετέθη ως κριτήριο η διαπραγμάτευση να λάβει υπόψη της τις σχετικές αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών.

Το 1979, κατόπιν της συνάντησης Σπύρου Κυπριανού και Ραούφ Ντενκτάς, δημοσιεύεται ένα communiqué εν είδει Συμφωνίας 10 σημείων, η οποία έκτοτε προσδιορίζεται ως συμφωνία Υψηλού Επιπέδου της 19ης Μαΐου 1979. Το πέμπτο σημείο της συμφωνίας αναφέρεται στα Βαρώσια, καταγράφοντας πως: «Θα δοθεί προτεραιότητα στην επίτευξη συμφωνίας για την επανεγκατάσταση στα Βαρώσια Ελληνοκυπρίων προσφύγων, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αμέσως με την έναρξη της υπό των συνομιλητών εξέτασης των συνταγματικών και εδαφικών πτυχών επί μιας συνολικής συμφωνίας. Ειδικότερα μετά την επίτευξη συμφωνίας για τα Βαρώσια θα εφαρμοστεί αυτή χωρίς ν΄ αναμένεται το αποτέλεσμα των συζητήσεων και επί των άλλων πτυχών του Κυπριακού προβλήματος».[1155]

[1151] Framework for a Cyprus Settlement prepared by U.S, British and Canadian Governments στο Criton G. Tornaritis (1980) *Cyprus and Its Constitutional and Other Legal Problems*, Nicosia, σ. 180 – 202. Οι ως άνω αποσπασματικές αναφορές αντλούνται εκ της σελίδας 202, σημείο III (Maras), το οποίο είναι επεξηγηματικό σημείωμα των Τουρκοκυπριακών προτάσεων για λύση του Κυπριακού Προβλήματος, αλλά και από τη σελίδα 221.

[1152] Το αμερικανικό εμπάργκο όπλων προς την Άγκυρα ήρθη την 1η Αυγούστου 1978. Από τις 5 Φεβρουαρίου 1975 – 2 Οκτωβρίου 1975 είχε επιβληθεί συνολικό εμπάργκο, ενώ από τις 2 Οκτωβρίου 1975 – 31 Ιουλίου 1978 προσέλαβε μερικό χαρακτήρα.

[1153] Ο Matthew Nimetz κατείχε θέση ειδικού συμβούλου του αμερικανικού υπουργείου Εξωτερικών.

[1154] Framework for a Cyprus Settlement prepared by U.S, British and Canadian Governments στο Criton G. Tornaritis (1980) *Cyprus and Its Constitutional and Other Legal Problems*, Nicosia, σ. 234 - 237

[1155] Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου 10 Σημείων της 19ης Μαΐου 1979. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CE%A5%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%BF%CF%8D%20%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%80%CE%AD%CE%B4%CE%BF%CF%85%2010%20%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD%20%CF%84%CE%B7%CF%82%2019%CE%B7%CF%82%20%CE%9C%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85.pdf

Κατά το 1980 ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Waldheim, επεχείρησε σε μια βολιδοσκόπησή του να διερευνήσει την πιθανότητα συζήτησης περί μιας αποσπασματικής, ενδιάμεσης συμφωνίας ή μίνι-πακέτου, στο οποίο θα αποδίδονταν τα Βαρώσια ως αντάλλαγμα για το άνοιγμα του αεροδρομίου Λευκωσίας.[1156] Τόσο τα Βαρώσια, όσο και το αεροδρόμιο Λευκωσίας σε αυτή την ενδιάμεση φάση θα βρίσκονταν υπό τον έλεγχο και τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών.

Σε συνέχεια της μονομερούς ανακήρυξης της «ΤΔΒΚ», στις 15 Νοεμβρίου 1983, υιοθετείται το ψήφισμα 541, βάσει του οποίου η ανακήρυξη είναι «νομικά άκυρη» και καλούνται όλα τα κράτη να μην αναγνωρίσουν την αποσχιστική οντότητα. Στη σχετική ομιλία του ο Ραούφ Ντεντκτάς της 17ης Νοεμβρίου 1983 ήγειρε, μεταξύ άλλων, το ζήτημα της Αμμοχώστου ως ένα εκ των θεμάτων, που ήταν διατεθειμένη να συζητήσει η τουρκοκυπριακή πλευρά σε περίπτωση έναρξης των συνομιλιών και όχι προηγουμένως, παράλληλα προς την επαναλειτουργία του αερολιμένος Λευκωσίας υπό τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών, τουλάχιστον σε προσωρινό στάδιο. Το 1984 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθετεί το ψήφισμα 550 της 11ης Μαΐου, σύμφωνα με το οποίο θεωρεί «απόπειρες για εποικισμό οποιουδήποτε τμήματος των Βαρωσίων από άτομα, άλλα εκτός από τους κατοίκους τους ως απαράδεκτες και ζητά την μεταβίβαση αυτής της περιοχής στην διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών». Δεδομένο, που εντοπίζεται είναι πως τα Βαρώσια αξιοποιούνταν κατά περίπτωση από την τουρκική πλευρά κατά τρόπο εργαλειακό και δη αποσκοπώντας στη μεγιστοποίηση οφέλους στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης για την επίλυση του Κυπριακού.

Στις 25 Νοεμβρίου 1992 υιοθετείται από το Συμβούλιο Ασφαλείας το ψήφισμα 789, σύμφωνα με το οποίο στην παράγραφο 8 εντοπίζεται το εξής σχετικό προς την ως άνω συλλογιστική, λεκτικό. «Προτρέπει όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να δεσμευθούν για την εφαρμογή των ακολούθων μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης: (α) ως πρώτο βήμα για την αποχώρηση των μη κυπριακών δυνάμεων, που θεωρείται επιθυμητή στη Δέσμη Ιδεών, να μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των ξένων στρατευμάτων στην Κυπριακή Δημοκρατία και να υπάρξει μείωση στις δαπάνες για την άμυνα της Κυπριακής Δημοκρατίας, (β) οι στρατιωτικές αρχές στην κάθε πλευρά να συνεργαστούν με την Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, για να επεκταθεί η συμφωνία μη επάνδρωσης του 1989 σε όλες τις περιοχές της νεκρής ζώνης που ελέγχεται από τα Ηνωμένα Έθνη, όπου οι δύο πλευρές βρίσκονται πολύ κοντά η μια στην άλλη, (γ) με σκοπό την εφαρμογή του ψηφίσματος 550 (1984) η περιοχή που σήμερα βρίσκεται υπό τον έλεγχο της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών να επεκταθεί και να συμπεριλάβει τα Βαρώσια, (δ) κάθε πλευρά να λάβει ενεργά μέτρα για την προώθηση επαφής μεταξύ ανθρώπων των δυο κοινοτήτων, μειώνοντας τους περιορισμούς

[1156] Michalis Stavrou Michael (2009) *Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History*, Palgrave - Macmillan, σ. 73

στη διακίνηση ατόμων πέραν από τη νεκρή ζώνη, (ε) να μειωθούν οι περιορισμοί για τους ξένους επισκέπτες που διασχίζουν τη νεκρή ζώνη, (στ) κάθε πλευρά να προτείνει δικοινοτικά σχέδια για πιθανή χρηματοδότηση είτε με δάνεια είτε με δωρεές κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, (ζ) και οι δυο πλευρές να δεσμευθούν για τη διενέργεια απογραφής σε ολόκληρη την Κύπρο υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, και (η) και οι δυο πλευρές να συνεργαστούν για να μπορέσουν τα Ηνωμένα Έθνη να αναλάβουν, στις σχετικές περιοχές, τη διεξαγωγή μελετών σκοπιμότητας (ι) σε σχέση με την αποκατάσταση ατόμων που θα επηρεαστούν από τις εδαφικές προσαρμογές ως μέρους της συνολικής συμφωνίας, και (ιι) σε σχέση με το πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο ως μέρος της συνολικής συμφωνίας θα είναι προς όφελος των ατόμων εκείνων που θα επανεγκατασταθούν στην υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση περιοχή».[1157]

Το 1999 ο επικεφαλής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, δήλωσε, προβάλλοντας ανθρωπιστικούς λόγους, πως θα μπορούσαν τα Βαρώσια να αποκτήσουν ζωή διά της εγκατάστασης προσφύγων εκεί από το Κόσοβο.[1158] Κατά το 2012, ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Δημήτρης Χριστόφιας δήλωσε πως θα ήταν διατεθειμένος να άρει το δικαίωμα αρνησικυρίας του κυπριακού κράτους αναφορικά προς τα κεφάλαια της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, τα οποία αναφέρονται στην Τουρκία, με αντάλλαγμα το άνοιγμα των Βαρωσίων υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ, λαμβάνοντας ευθαρσώς τη σχετική ανταπόκριση της Άγκυρας διά στόματος του τότε υπουργού Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, Egemen Bagis, πως «Δεν θα παίξουμε το πλεονεκτικό μας χαρτί, προκειμένου να ανοίξουμε ένα κεφάλαιο».[1159] Κατά το 2014 ως μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης προβλήθηκε η πρόταση περί επιστροφής της Αμμοχώστου. Πριν την εκλογική νίκη του Μουσταφά Ακιντζί ως επικεφαλής του δήμου Λευκωσίας, αναδεικνύονταν φωνές που ισχυρίζονταν πως υπό την ηγεσία του εν λόγω υποψηφίου, ενός ανεξάρτητου αριστερού, θα μπορούσαν να τίθενται και ευλόγως προσδοκίες για επιστροφή της Αμμοχώστου.[1160]

[1157] United Nations, Security Council, 789 (1992), 25 Νοεμβρίου 1992

[1158] Justin Huggler (1999) Sign of life in a ghost town: Frontline: Varosha, Cyprus, *The Independent*, 6 Μαΐου 1999, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.independent.co.uk/news/sign-of-life-in-a-ghost-town-frontline-varosha-cyprus-1091799.html

[1159] Ayla Jean Yackley (2012) Turkey sees France's Hollande lifting EU veto, *Kathimerini*, 27 Ιουνίου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.ekathimerini.com/142684/article/ekathimerini/news/turkey-sees-frances-hollande-lifting-eu-veto

[1160] Tony Barber (2015) Varosha: Forgotten tourist resort could settle the Cyprus dispute, *Financial Times*, 29 Απριλίου 2015. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.ft.com/content/743ce7ba-edce-11e4-90d2-00144feab7de

Σε συνέχεια υπογραφής πρωτοκόλλου μεταξύ του «Δήμου Αμμοχώστου» και του τουρκικού στρατού[1161], κατά το 2017 είχε λεχθεί από τον «δήμαρχο» Αμμοχώστου, Ισμαήλ Αλτέρ, πως η περίκλειστη πόλη της Αμμοχώστου θα άνοιγε ή τουλάχιστον μέρος της, το οποίο υπαγόταν σε στρατιωτική ζώνη[1162], για χρήση από τους Τούρκους και τους Τουρκοκύπριους[1163] κατά παράβαση σχετικών ψηφισμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και της ΕΕ. Σε συνέχεια της ως άνω ενέργειας, ξενοδοχειακές μονάδες στην περίκλειστη πόλη της Αμμοχώστου επαναλειτουργούν και τίθενται σε πρόγραμμα κατασκευαστικής βελτίωσης[1164] με τη χρηματοδοτική υποστήριξη Τούρκων επενδυτών.[1165]

Τον Ιούνιο του 2019 κατέστη γνωστή η πρόθεση των κατοχικών δυνάμεων να εποικίσουν την περιοχή των Βαρωσίων, προβαίνοντας προηγουμένως σε καταλογράφηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας στην πόλη.[1166] Παραπέμποντας στην εν γένει συγκρουσιακή διάσταση του Κυπριακού Προβλήματος, διασυνδέοντας τις ευρύτερες εξελίξεις με την επιμέρους πτυχή της αναζήτησης υδρογονανθράκων, εκτιμάται πως η αναφορά σε μεταβολή του καθεστώτος των Βαρωσίων εκλαμβάνεται ως το πλέον πρόσφατο «ενέχυρο»[1167], «μέσο πίεσης»[1168], «διαπραγματευτικό ατού»[1169] και «αντιπερισπασμός»[1170]

[1161] Evie Andreou (2017) Refugees urge rethink of decision to open fenced-off Varosha beach, *Cyprus Mail*, 19 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cyprus-mail.com/old/2017/07/19/refugees-urge-rethink-decision-open-fenced-off-varosha-beach/

[1162] (2017) ΣΧΕΔΙΟ Β΄: Όλα έτοιμα είναι στα κατεχόμενα για να υποδεχτεί του «υπηκόους» του ψευδοκράτους στην περιφραγμένη πόλη της Αμμοχώστου, *Τα Νέα – Διασπορά*, 29 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://tanea-diaspora.net/2017/07/29/%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%AE-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%87%CE%AC%CE%B9%CE%BD%CF%84-%CF%84%CE%BF%CF%85/

[1163] Famagusta Municipality condemns Turkish decision to open up part of the beach in fenced off Varosha, *Cyprus News Agency*, 19 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=043c8c851a56465e9508de2a4cbb228c

[1164] Σωτήρης Παπαδόπουλος (2017) Και όμως… υπάρχει παράνομη ζωή στο Βαρώσι, *Η Σημερινή*, 25 Νοεμβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2017/11/25/kai-omos-uparkhei-paranome-zoe-sto-barosi/

[1165] (2017) Τούρκοι επενδυτές μπήκαν στο Βαρώσι, *Η Σημερινή*, 26 Νοεμβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/471659/tourkoi-ependytes-mpikan-sto-varosi

[1166] (2019) Northern Cyprus opens 'ghost town' Varosha for settlement, *Daily Sabah*, 18 Ιουνίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/06/18/northern-cyprus-opens-ghost-town-varosha-for-settlement

[1167] Selcan Hacaoglu (2019) Cyprus Ghost Town Becomes Pawn in Drilling Dispute With Turkey, *Bloomberg*, 19 Ιουνίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-19/cyprus-ghost-town-becomes-pawn-in-drilling-dispute-with-turkey

[1168] (2019) Αγκυρα: «Εχουμε τίτλους ιδιοκτησίας για τα Βαρώσια», *Η Καθημερινή*, 31 Ιουλίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.kathimerini.gr/1036243/article/epikairothta/kosmos/agkyra-exoyme-titloys-idiokthsias-gia-ta-varwsia

[1169] Barcin Yinanc (2019) The reopening of ghost town Varosha in Cyprus, *Hurriyet Daily News*, 3 Σεπτεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/barcin-yinanc/the-reopening-of-ghost-town-varosha-in-cyprus-146242

της τουρκικής στρατηγικής, με δεδομένο πως η κίνηση τούτη λαμβάνει χώρα μετά την αναγγελία περί επιβολής κυρώσεων από την ΕΕ[1171] προς την Άγκυρα αναφορικά προς τις παράνομες δραστηριότητές της στην κυπριακή ΑΟΖ.[1172] Περαιτέρω, η τουρκική ρητορική περί ανοίγματος των Βαρωσίων και μετατροπής τους, κατά την έκφραση του «πρωθυπουργού» της «ΤΔΒΚ», Ερσίν Τατάρ, σε μέγεθος που να προσομοιάζει στο «Λας Βέγκας»[1173], εκλαμβάνεται και ως ενέργεια παγίωσης των διά της βίας τετελεσμένων στην κατεχόμενη περιοχή της νήσου. Η ίδια ρητορική επαναλαμβάνεται και σε μετέπειτα δηλώσεις του Τατάρ, ο οποίος προβάλλει την εκτίμηση πως η υπέρβαση των δυσκολιών θα ήταν εφικτή, εφόσον η περίκλειστη πόλη των Βαρωσίων άνοιγε υπό τουρκική διοίκηση και επιστρέφονταν οι περιουσίες στους ιδιοκτήτες τους.[1174]

Ο Μουσταφά Ακιντζί, «Πρόεδρος» της «ΤΔΒΚ», υπεστήριξε πως θα μπορούσαν οι Τουρκοκύπριοι να επιτρέψουν στους Έλληνες ή από κοινού Ελληνοτουρκικές εταιρείες να ανοίξουν καταστήματα στα Βαρώσια, υπό τον έλεγχο των Ηνωμένων Εθνών. Η πραγμάτωση μιας τέτοιας πρότασης θα περιλάμβανε ως αντάλλαγμα την έναρξη διεθνών πτήσεων από το κατοχικό αεροδρόμιο. Προεκτείνοντας τη σκέψη τούτη και εκφράζοντας την ως εναλλακτική δράση σε περίπτωση που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί, εκτιμά πως η περιοχή των Βαρωσίων θα μπορούσε να ανοίξει και υπό τουρκικό έλεγχο, συνάδουσα όμως η οποιαδήποτε ενέργεια με τις σχετικές αποφάσεις του ΟΗΕ.[1175]

Στην οπτική του Προέδρου Αναστασιάδη παρουσιάζεται το ζήτημα του ανοίγματος των Βαρωσίων ως μέρος της εφαρμογής ενός σχεδίου Β' της Τουρκίας[1176], καλώντας την τουρκοκυπριακή ηγεσία να προβούν από κοινού οι πλευρές σε σύσταση επιτροπής Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, βασική αποστολή της οποίας θα είναι η αποκατάσταση

[1170] Αλεξάνδρα Φωτάκη (2019) Το παιχνίδι της Άγκυρας, *Τα Νέα*, 22 Ιουνίου 2019, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.tanea.gr/2019/06/22/world/tourkiko-poker-me-ta-varosia-kai-mia-skliri-dixotomisi/

[1171] Gabriela Baczynska (2019) EU threatens Turkey with sanctions over Cyprus drilling: draft, *Reuters*, 11 Ιουλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.reuters.com/article/us-cyprus-turkey-eu/eu-threatens-turkey-with-sanctions-over-cyprus-drilling-draft-idUSKCN1U610J

[1172] Turkish drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions, European Council, Council of the European Union, 15 Ιουλίου 2019. Για το πλήρες κείμενο των συμπερασμάτων βλ. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/turkish-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-conclusions/. Για προηγούμενες αναφορές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναφορικά προς τις ενέργειες της Τουρκίας στην κυπριακή ΑΟΖ βλ. Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 20ης Ιουνίου 2019 https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf

[1173] (2019) Tatar' in Las Vegas Hayali Baska Bahara Kaldi, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.youtube.com/watch?v=25ng0UY_D5k

[1174] (2019) Tatar: Alternative formulas needed to be brought to the negotiating table, *Bayrak*, 16 Αυγούστου 2019.

[1175] (2019) Turkish Cypriot president says he was sidelined in plans to open Varosha, *Ahval*, 22 Ιουνίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: **http://ahval.co/en-51168**

[1176] Bouli Hadjioannou (2019) Nicosia expects UN to maintain position on Varosha based on Security Council decisions, *In-Cyprus*, 28 Ιουνίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://in-cyprus.com/nicosia-expects-un-to-maintain-position-on-varosha-based-on-security-council-decisions/

και επανοικοδόμηση της περίκλειστης πόλης των Βαρωσίων. Αυτό το εγχείρημα θα μπορούσε να τύχει χρηματοδότησης από την ΕΕ και να διευκολυνθεί τεχνικά και από τα Ηνωμένα Έθνη, πράγμα που θα διασφάλιζε και την αποστρατικοποίηση της περιοχής. Σύμφωνα με στοιχεία, που δόθηκαν στη δημοσιότητα από μέσα ενημέρωσης των κατεχομένων, η περίκλειστη πόλη της Βαρωσίων αποτελείται από 45 ξενοδοχεία, 60 ξενοδοχειακού τύπου διαμερίσματα, 3000 μικρές εμπορικές μονάδες, 99 χώρους διασκέδασης, 25 μουσεία, 24 θέατρα και κινηματογράφους, δύο χώρους αθλητικών εγκαταστάσεων, 4469 οικίες, 43 επίσημες υπηρεσίες, οκτώ εκκλησίες και εννέα σχολεία.

Το ζήτημα των Βαρωσίων, πέρα από τη συνύφανσή τους προς τις αποφάσεις του ΟΗΕ, πρέπει να ειδωθεί και ως οικονομικό μέγεθος, υπό την έννοια πως θα χρειαστεί να επενδυθούν σημαντικά χρηματικά ποσά για την ανοικοδόμηση της περιοχής, ενώ είναι ζήτημα, το ποιος θα επωμιστεί τη χρηματοδότηση με δεδομένο πως η «ΤΔΒΚ» δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει μια τέτοια προσπάθεια.[1177]

Πέραν τούτων και εντάσσοντας το θέμα απομάκρυνσης του ενδεχομένου απόδοσης των Βαρωσίων στους νομίμους κατοίκους τους, δηλαδή στη μέχρι τούδε οπτική της Άγκυρας ως διαπραγματευτικό χαρτί σε μια διαδικασία συνομιλιών από τη δεκαετία του 1970 και εντεύθεν, παρουσιάζεται μια μεταβολή της στάσης της τουρκικής ηγεσίας. Ενώ μέχρι και το 2017 τα «Βαρώσια» ετίθεντο στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, η προβολή της θέσης περί εποικισμού τους, ανοίγματος της πόλης και επαναλειτουργίας της καταγράφεται ως μέσο για την προώθηση μιας διαδικασίας αποδόμησης της αναγνωρισμένης κρατικής οντότητας. Η εκτίμηση τούτη αναπτύσσεται περαιτέρω ως εξής. Αφενός, προβάλλεται η τουρκική στρατηγική πως δεν συντρέχει κανένας λόγος απόδοσης εδαφών σε συνομιλίες, ούτε και ασκείται οποιαδήποτε πίεση στην τουρκοκυπριακή πλευρά ή στην Τουρκία για την παρατεταμένη κατοχή ή την παρουσία τουρκικού στρατού. Ως εκ τούτου, το ζήτημα της Αμμοχώστου παρουσιάζεται ως ένα θέμα περιφερειακού ενδιαφέροντος, το οποίο και πρόκειται να συζητηθεί και να εξευρεθεί επ' αυτού ένας συμβιβασμός στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, εκ της οποίας θα προκύψει μια συνολική και όχι επιμέρους λύση ή λύση επί σημείων. Με δεδομένη τη μέχρι τούδε αδιέξοδη διαδικασία συνομιλιών και το αβέβαιο και απροσδιόριστο της εκβάσεως και της χρονικής διάρκειάς τους, η Τουρκία αντιμετωπίζει το εν λόγω ζήτημα πλέον κατά τρόπο που θα μπορούσε να αποδοθεί και ως «λαμβάνουσα την κατάσταση στα χέρια της». Αυτό αποτυπώνεται και ως αξιοποίηση του εδάφους, το οποίο προοριζόταν προς απόδοση ή προβαλλόταν ως τέτοιο.

[1177] Bouli Hadjioannou (2019) Nicosia expects UN to maintain position on Varosha based on Security Council decisions, *In-Cyprus*, 28 Ιουνίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://in-cyprus.com/nicosia-expects-un-to-maintain-position-on-varosha-based-on-security-council-decisions/

Η συγκεκριμένη οπτική εστιάζει στις «νέες πραγματικότητες», κατασκευάζοντας εν συνεχεία το σκηνικό της διαπραγμάτευσης και εμπεδώνοντας την αντίληψη περί απόδοσης υπαιτιότητας. Επιπλέον, λειτουργεί προς την κατεύθυνση κάμψης του ηθικού της εκλαμβανόμενης ως αντίπαλης πλευράς ή συνομιλητή στον διάλογο. Η κάμψη του ηθικού οριοθετείται ως μια κοινωνική διεργασία, που εκκινεί από συγκεκριμένα στρώματα και ομάδες της κοινωνίας, που αξιολογούν τις τουρκικές κινήσεις ως fait accomplis, τα οποία όμως, εάν επιδειχθεί πνεύμα συνεργασίας, καλής διάθεσης και συμβιβαστικής προσέγγισης, θα μπορούσαν να ανατρέψουν τον τουρκικό σχεδιασμό. Με δεδομένο ένα τέτοιο σκεπτικό είναι πιθανόν οι όποιες ομάδες να ασκήσουν πίεση προς την ηγετική ομάδα και τούτη η πίεση, εφόσον αφομοιωθεί να συντελέσει προς μια πιο συγκαταβατική αξίωση, όπερ μεθερμηνευόμενον ενδεχόμενη υποχώρηση. Αυτό το σκεπτικό συνιστά μία εκδοχή του πως εμπεδώνεται μια διαδικασία αποαναγνώρισης της κρατικής οντότητας μέσω κινήσεων της ίδιας, που απομειώνουν τις αξιώσεις της που στηρίζονται στο διεθνές δίκαιο.

Η δεύτερη εκδοχή που παραπέμπει σε μια διαδικασία προοδευτικής «ταϊβανοποίησης» εντοπίζεται στο γεγονός της πρότασης, ως καταγράφεται ανωτέρω, αντί απόδοσης δικαίου και επανορθώσεων, δηλαδή αποκατάστασης της διεθνούς νομιμότητας αναφορικά προς την έννοια της κατοχής και δι' αυτής των κατ' εξακολούθησιν και μαζικών εγκλημάτων πολέμου, στην ανάπτυξη κοινών επιχειρήσεων, υφιστάμενης της κατοχής, ιδωμένων ως κανονικότητας και εμπεδούμενων στην Αμμόχωστο, η οποία θα τελεί υπό τη διοίκηση της «ΤΔΒΚ» και του τουρκικού στρατού. Τοιουτοτρόπως, ο εύλογος προβληματισμός που θα τεθεί εντόνως και που ψήγματά του εντοπίζονται και σε αναφορές στο παρόν, είναι μια παραδοχή που εξηγεί πως δεν είναι λογικό να μην υπάρχει συνεργασία και άλλων χωρών, θεσμών, ατόμων με τις αρχές των κατεχομένων εδαφών, αφού οι ίδιοι οι Ελληνοκύπριοι, δηλαδή οι υφιστάμενοι την παραβίαση δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, συνεργάζονται και αναπτύσσουν κοινές δράσεις στο πλαίσιο και υπό την οργανωτική και διοικητική εποπτεία των κατοχικών αρχών. Καταγράφεται, συνεπώς, μια παραδοξότητα, η εμπέδωση της οποίας είναι δυνατόν να λειτουργήσει ως μοχλός ενίσχυσης της προβολής αξιώσεων εκ μέρους της «ΤΔΒΚ» και της Τουρκίας για ανάπτυξη πολυεπίπεδων σχέσεων και σε διεθνές επίπεδο, δηλαδή να πραγματώνει τη συνθήκη περί ερμηνείας της «ταϊβανοποίησης» στην τουρκική οπτική.

VIII.Γ.9. Η Ουδέτερη Ζώνη ως «Ζώνη Ασφαλείας»

Στη συλλογιστική που εξετάζει κατά πόσον και με ποια μέσα πραγματώνεται σταδιακά ή θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως πρακτική αποτύπωση η εμπέδωση της σεναριακής στο παρόν εκδοχής της μετατροπής της κατεχόμενης Κύπρου, που συνιστά τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε μόρφωμα που να προσομοιάζει προς το πολιτικό καθεστώς της «Ταϊβάν» και τις διεθνείς της σχέσεις, κυρίως στον οικονομικό τομέα, καταγράφεται ως συνιστώσα της τουρκικής στρατηγικής και η εργαλειακή αξιοποίηση της «Ουδέτερης Ζώνης».

Επιχειρώντας την προσέγγιση του όρου «Ουδέτερη Ζώνη» (ΟΖ) στα εν Κύπρω τεκταινόμενα, τούτος αντιστοιχεί σε μια εδαφική έκταση της τάξεως σε ποσοστιαία αναλογία του 2,7% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας[1178] και μήκους 180 χιλιομέτρων, εκκινούσας από το ανατολικό άκρο της νήσου μέχρι και το δυτικό.[1179] Με την ολοκλήρωση της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής στις 16 Αυγούστου 1974 οι τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις μονιμοποίησαν τη θέση τους κατά μήκος μίας γραμμής, η οποία αποκαλείται «Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός». Δεύτερη «Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός» διαμορφώνεται από το σημείο, στο οποίο βρίσκονταν οι δυνάμεις της Εθνικής Φρουράς της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο χώρος που παρεμβάλλεται μεταξύ των δύο γραμμών, που αντιστοιχούν στις θέσεις των τουρκικών δυνάμεων και εκείνων της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτυπώνει την «Ουδέτερη Ζώνη» ή «Νεκρή Ζώνη». Συνεπώς, η Ουδέτερη Ζώνη, στον βορρά και στον νότο, οριοθετείται από τις Γραμμές Κατάπαυσης του Πυρός και δεν συμπίπτει με αυτές, αλλά εφάπτεται των τουρκικών φυλακίων.

Αν και το έδαφος τούτο παραχωρήθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία κατά το 1974, συγκεκριμένα τον Αύγουστο του έτους μετά τη Διάσκεψη της Γενεύης, στην Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να λειτουργήσει ως «ζώνη ασφαλείας», εξακολουθεί να αποτελεί μέρος του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, στο οποίο όμως δεν ασκεί έλεγχο. Ο έλεγχος ασκείται από τα Ηνωμένα Έθνη. Συμφωνήθηκε πως αυτή η ζώνη θα ήταν αφενός αποστρατικοποιημένη και αφετέρου θα υφίστατο ως χώρος μεταξύ των δύο εδαφικών περιοχών, όπως τούτες διαμορφώθηκαν βιαίως προϊούσης της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής (14 – 16/8/1974) και στον οποίο θα στάθμευαν τα

[1178] Η Κυπριακή Δημοκρατία νοείται ως ασκούσα έλεγχο στο 58.4% της έκτασης του νησιού. Τούτο γιατί 36.2% παρανόμως κατέχεται από τον τουρκικό στρατό και de facto δεν μπορεί να ασκηθεί έλεγχος από τις αρχές της Δημοκρατίας. Επίσης, οι δύο κυρίαρχες βρετανικές βάσεις στην Κύπρο καταλαμβάνουν περίπου το 2,7% της έκτασης του νησιού, ενώ 2,7% είναι και η έκταση της Ουδέτερης Ζώνης, που βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Ηνωμένων Εθνών.

[1179] About the Buffer Zone, *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://unficyp.unmissions.org/about-buffer-zone

αγήματα των διαφόρων χωρών, αποτελούντα την εκάστοτε δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Η δύναμη τούτη αναλάμβανε τον έλεγχο της ζώνης και συναφώς τη διέλευση ατόμων και εμπορευμάτων από την Κυπριακή Δημοκρατία προς τις κατεχόμενες περιοχές και αντιστρόφως.

Χάρτης 3: Γραμμές κατάπαυσης του πυρός, Ουδέτερη Ζώνη και όρια Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο

Στον ως άνω χάρτη απεικονίζονται οι Βρετανικές Βάσεις με γκρίζο χρώμα. Η διακεκομμένη γραμμή αντιστοιχεί στις Γραμμές Κατάπαυσης του Πυρός, οριοθετώντας τοιουτοτρόπως την Ουδέτερη Ζώνη.

Στο ανατολικό τμήμα της η Ουδέτερη Ζώνη διακόπτεται από τις Βρετανικές Βάσεις στην περιοχή της Δεκέλειας, αλλά και στην περιοχή των Βαρωσίων. Από τις 23 Απριλίου 2003 επετράπη για πρώτη φορά η ελεύθερη διέλευση ατόμων από και προς τις κατεχόμενες περιοχές μετά το 1974[1180]. Κατόπιν αποφάσεως των κατοχικών αρχών, διαμορφώθηκαν οδοφράγματα εν είδει σημείων διέλευσης στην οδό Λήδρας και στο Πέργαμος[1181], διά των οποίων επετράπη η μετάβαση πολιτών, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, από και προς τον βορρά, κατάσταση η οποία παρεμποδίζετο για 29 έτη από τον τουρκικό στρατό.[1182]

[1180] (2003) Turkish Cypriots cross into free areas, *Cyprus News Agency*, 23 Απριλίου 2003. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2003/03-04-23.cna.html#02

[1181] (2003) United Nations Security Council, *Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus*, S/2003/572, 27 Μαΐου 2003

[1182] Μέχρι και το 2019 δημιουργήθηκαν τα εξής σημεία διέλευσης: Πέργαμος και Στροβίλια, δηλαδή σε περιοχή που βρίσκεται εντός των βρετανικών βάσεων, στη Λευκωσία σε τρία σημεία, ήτοι στον

Μεταξύ 1986 και 1996 λαμβάνουν χώρα δέκα περιστατικά δολοφονίας εθνοφρουρών εντός της Ουδέτερης Ζώνης κατά μήκος της Πράσινης Γραμμής, τα οποία και καταδεικνύουν την αδυναμία των Ειρηνευτικών Δυνάμεων να εμπεδώσουν τον ρόλο και να πραγματώσουν την αποστολή τους, όπως σχετικώς δηλώνει και ο τότε ειδικός εκπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα, Gustav Feissel. Στις 3 Ιουνίου 1996 εθνοφρουρός εισερχόμενος στην Ουδέτερη Ζώνη δέχθηκε θανάσιμα πυρά από Τούρκους στρατιώτες. Εκ των υστέρων υποστηρίχθηκε από την τουρκοκυπριακή πλευρά πως ο εθνοφρουρός ήταν οπλισμένος, ενώ ο τότε επικεφαλής της τουρκοκυπριακής κοινότητας, Ραούφ Ντενκτάς, δήλωσε πως το περιστατικό εκδηλώθηκε, γιατί ακριβώς ο εθνοφρουρός είχε «παραβιάσει τα σύνορα».[1183] Αυτονοήτως σύνορα υφίσταται μεταξύ κρατών. Εν προκειμένω η αναφορά αυτή παρουσιάζει την τουρκική θέαση περί ύπαρξης κράτους, αφετέρου εμπεδώνει την αντίληψη πως η τουρκοκυπριακή κοινότητα είναι ο λαός στο εν λόγω μόρφωμα, στην επικράτεια του οποίου ασκεί κυριαρχία.

Διά της ως άνω δήλωσης καταδεικνύεται η θέση της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας περί του ρόλου και της ιδιότητας, των χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων του μορφώματος, αφού ως σύνορα νοούνται τα εδαφικά όρια ενός κράτους, δεδομένο που δεν υφίσταται εν προκειμένω, αφού τα σύνορα της Κυπριακής Δημοκρατίας αφορούν σε ολόκληρη την επικράτεια. Παράλληλα, η ενέργεια τούτη, αλλά και προηγούμενες των δυνάμεων κατοχής, καταγράφουν πως στην αντίληψή τους δεν μπορεί κανείς να διέλθει στο έδαφός τους, στοιχείο που εμπεδώνει μία μορφή κυριαρχίας εντός της οντότητας που μονομερώς αναγνωρίζουν ως κράτος. Διά της απειλής δημιουργείται το πλαίσιο επιβολής του «δικαίου», όπως ορίζεται στην τουρκική αντίληψη.

Στις 11 Αυγούστου 1996, κατά τη διάρκεια ειρηνικής πορείας μοτοσικλετιστών από όλα τα μέρη του κόσμου, οι οποίοι στόχευσαν στο να καταδείξουν στη διεθνή κοινότητα τη συνέχιση του εγκλήματος της εισβολής, της κατοχής και της στέρησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών για τους νομίμους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, εισήλθε στην Ουδέτερη Ζώνη ο Τάσος Ισαάκ, ο οποίος δέχθηκε ξυλοδαρμό μέχρι θανάτου από τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού και μέλη των Γκρίζων Λύκων. Τρεις ημέρες αργότερα, ο Σολωμός Σολωμού, πυροβολήθηκε στο κεφάλι από Τούρκο αξιωματικό, για τον οποίο η εφαρμογή του διεθνούς εντάλματος σύλληψης ακόμη εκκρεμεί, όταν επεχείρησε άοπλος να κατεβάσει την τουρκική σημαία από φυλάκιο. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την Τουρκία ένοχη για τις δολοφονίες Ισαάκ

Άγιο Δομέτιο, στο Λήδρα Πάλλας και στην οδό Λήδρας, δυτικά της Λευκωσίας με κατεύθυνση προς τα βουνά του Τροόδους στην περιοχή μεταξύ Αστρομερίτη και Ζώδιας, στα δυτικά του νησιού στην περιοχή Πύργου, Λιμνίτη, στα ανατολικά στη Δερύνεια και στη Λεύκα.

[1183] (1996) Ανασκόπηση 1996, *Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*, 5 Ιουνίου 1996. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/MPA/gr/other/anaskop/cyprus/jun.html

και Σολωμού.[1184] Η Ειρηνευτική Δύναμη κατέγραψε τα περιστατικά που έλαβαν χώρα εντός του εδάφους, στο οποίο ασκεί έλεγχο.

VIII.Γ.9.1. Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ: Αποστολή και όροι εντολής

Αναφορικά προς την αποστολή της Ειρηνευτικής Δύναμης[1185], βάσει της αποφάσεως S/5575 της 4ης Μαρτίου 1964, το Συμβούλιο Ασφαλείας συνέστησε πως η δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο[1186] είναι επιφορτισμένη με τη διατήρηση της ειρήνης στην Κύπρο, δηλαδή να «δρα προς όφελος της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, να χρησιμοποιεί το μέγιστο των δυνατοτήτων της για να αποτρέπει επανεκδήλωση μαχών και, όπου κρίνεται αναγκαίο, να συμβάλλει στη διατήρηση και την επαναφορά του νόμου και της τάξης και την επιστροφή σε συνθήκες ομαλότητας».[1187] Συναφώς, οι όροι εντολής της καταγράφονται και στην ανακοίνωση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ της 11ης Απριλίου 1964.[1188] Αρχικώς αποφασίστηκε μια τριμηνιαία θητεία της Δύναμης, η σκοπιμότητα παρουσίας της οποίας θα επανεξεταζόταν με το πέρας αυτής. Εν συνεχεία αποφασίστηκε η θητεία της να επανεξετάζεται και να ανανεώνεται κάθε έξι μήνες, κατόπιν υποβολής σχετικής προς τούτο έκθεσης από τον εκάστοτε Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η Ειρηνευτική Δύναμη είναι εγκατεστημένη στην Κύπρο για 55 έτη (μέχρι και το 2019).

[1184] Case of Solomou and Others v. Turkey, Application no. 36832/97, *European Court of Human Rights*, 24/9/2008. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87144%22]}

[1185] Περί της κατάστασης που επικρατούσε στην Κύπρο μεταξύ 1963 και 1964, προ της εγκατάστασης της διεθνούς Ειρηνευτικής Δύναμης και κατά τη διάρκεια ανάληψης δράσης στις 27 Μαρτίου 1964 ως συνέχεια του έργου των Βρετανικού Στρατού υπό τον Στρατηγό Young βλ. Martin Packard (2008) *Getting it Wrong: Fragments from a Cyprus Diary 1964*, Authorhouse

[1186] Για πρώτη φορά και τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας ομοφώνως υπερψήφισαν τη δημιουργία ειρηνευτικής δύναμης. Βλ. Συμβούλιο Ασφαλείας, Ψήφισμα 187 (1964), 13 Μαρτίου 1964

[1187] Συμβούλιο Ασφαλείας, Ψήφισμα 186 (1964). Παράγραφοι 4, 5, 6: «…Συστήνει τη δημιουργία, με τη συναίνεση της Κυβέρνησης της Κύπρου, μιας Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο. Η σύνθεση και το μέγεθος της Δύναμης θα καθοριστεί από το Γενικό Γραμματέα, σε διαβούλευση με τις Κυβερνήσεις της Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου. Ο Διοικητής της Δύναμης θα διορίζεται από το Γενικό Γραμματέα και θα είναι υπόλογος σ' αυτόν. Ο Γενικός Γραμματέας, ο οποίος θα κρατεί τις Κυβερνήσεις που συνεισφέρουν στη Δύναμη πλήρως ενήμερες, θα δίνει περιοδικά αναφορά στο Συμβούλιο Ασφαλείας για τη λειτουργία της,
5. Συστήνει όπως η αποστολή της Δύναμης πρέπει να είναι προς όφελος της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, να κάνει ό,τι είναι δυνατό για την αποφυγή της επανάληψης των συγκρούσεων και, σύμφωνα με τις ανάγκες, να συμβάλλει στη διατήρηση και αποκατάσταση του νόμου και της τάξης και την επιστροφή στις κανονικές συνθήκες,
6. Συστήνει όπως η Δύναμη σταθμεύσει για μια περίοδο τριών μηνών και όλα τα έξοδα που την αφορούν αναλαμβάνονται, με τρόπο που θα συμφωνηθεί από αυτές, από τις Κυβερνήσεις που θα διαθέτουν τα αποσπάσματα και από την Κυβέρνηση της Κύπρου. Ο Γενικός Γραμματέας μπορεί επίσης να δεχθεί εθελοντικές εισφορές γι' αυτό το σκοπό…».

[1188] Περί του κειμένου στην ελληνική γλώσσα της σχετικής ανακοίνωσης και του διαμορφωθέντος κλίματος στο Ελληνικό Κοινοβούλιο ως εκ της αποφάσεως αποστολής Ειρηνευτικής Δύναμης στην Κύπρο βλ. Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις 24ης Απριλίου 1964.

Υπογραμμίζεται πως το εν λόγω ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας κρίνεται ως εξαιρετικά σημαντικό λόγω του ότι γίνεται αναφορά στην «Κυβέρνηση της Κύπρου» ως τη νόμιμη κυβέρνηση που εμπεδώθηκε διά των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου. Τα στρατεύματα που διατηρούνται στο νησί στο πλαίσιο της Ειρηνευτικής Δύναμης, βάσει της εντολής τους, δεν μπορούν να αναλάβουν οποιαδήποτε ένοπλη δράση, παρά μόνο να προβούν σε ενέργειες, που αποσκοπούν στην αυτό-άμυνα.

Εν γένει οι Ειρηνευτικές Δυνάμεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών δρουν βάσει του κεφαλαίου 6[1189] και του κεφαλαίου 7 του Καταστατικού Χάρτη[1190]. Στην περίπτωση της Κύπρου η Ειρηνευτική Δύναμη δρα βάσει του κεφαλαίου 6, όπερ σημαίνει πως η παρουσία της δεν περιλαμβάνει δράσεις καταναγκασμού.[1191] Οι θέσεις και η οπτική Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ως προς τις εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα προς το Συμβούλιο Ασφαλείας παρουσιάζουν αντίθεση ως προς την ερμηνεία. Οι Τουρκοκύπριοι στην ανάγνωση της φράσης «επαναφορά σε συνθήκες κανονικότητας», η οποία καταγράφεται στην έκθεση του ΓΓ ημερομηνίας 10 Σεπτεμβρίου 1964[1192] προβαίνουν σε μια ερμηνεία πως τούτη παραπέμπει στην επαναφορά στη συνταγματική τάξη που διαμορφώθηκε βάσει των Συμφωνιών του 1960, δηλαδή πριν την εκδήλωση των ταραχών. Η Ελληνοκυπριακή θέση παρουσιάζει την Ειρηνευτική Δύναμη να μπορεί να συνδράμει στον υποβιβασμό των Τουρκοκυπρίων σε μειονότητα εντός ενός ενιαίου κράτους. Η ως άνω διχογνωμία καταγράφεται στο σκεπτικό του, εν έτει 1989, Γενικού Εισαγγελέα της «ΤΔΒΚ», Zaim Necatigil.

Η παρουσία, η ανάπτυξη και η διατήρηση των Δυνάμεων τούτων υφίσταται δεδομένης μιας εν εξελίξει συνέχισης ειρηνευτικής διαδικασίας. Προς τούτο θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η ύπαρξη μιας τέτοιας διαδικασίας δικαιολογεί και την παρουσία της Δύναμης, αφού η παρουσία της σε ένα μέρος είναι συνυφασμένη προς τη διευκόλυνση της ειρηνευτικής διαδικασίας. Η επιχειρηματολογία τούτη και το σκεπτικό εδράζεται στη θέση ή την εξήγηση που ετέθη και κατά το 2010 διά του πρώην Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Μπαν Κι Μουν, ο οποίος εξέφρασε την οπτική περί απόσυρσης της Ειρηνευτικής Δύναμης, καθώς δεν εντόπιζε σε εκείνη τη δεδομένη στιγμή σημεία κινητικότητας στο Κυπριακό και για τούτο

[1189] Καταστατικός Χάρτης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κεφάλαιο VI, Άρθρα 33 – 38. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

[1190] Mandates and the Legal Basis for Peacekeeping, *United Nations Peacekeeping*. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping

[1191] Zaim M. Necatigil (1989) *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford University Press, σ. 49

[1192] Report on the United Nations Operation in Cyprus / by the Secretary-General, S/5950. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/538505?ln=en

είχε προτείνει την επανεξέταση της παρουσίας της, γεγονός που με ρωσικό βέτο δεν είχε τεθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας.[1193]

Εν προκειμένω στην περιοχή της Ουδέτερης Ζώνης η Ειρηνευτική Δύναμη δεν ασκεί κυριαρχία, αλλά προσωρινό έλεγχο, που αποσκοπεί στη διατήρηση του status quo, δηλαδή μιας κατάστασης που εμπεδώθηκε μετά την τουρκική εισβολή του 1974, όπου δεν υφίστανται μεν εχθροπραξίες μεταξύ των μερών, συνθήκη που συνιστά διάσταση της αρνητικής ειρήνης[1194], αλλά εκ των πραγμάτων παράνομη κατοχή και έλεγχο της βόρειας περιοχής από την Τουρκία, ενώ η νότια περιοχή, πλην των Βρετανικών Βάσεων, συνιστά την εδαφική έκταση, όπου η Κυπριακή Δημοκρατία νοείται ως ασκούσα αποτελεσματικό έλεγχο. Τούτων δεδομένων, ο έλεγχος μιας συγκεκριμένης επικράτειας, που προβλέπεται στην αποστολή της Ειρηνευτικής Δύναμης, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως συμβάλλει στην καλλιέργεια ενός θετικού κλίματος για την πορεία της ειρηνευτικής διαδικασίας. Εκβάλλει, ως εκ τούτου, ο προβληματισμός περί τυχόν διακοπής των συνομιλιών μεταξύ των πλευρών και ενδεχόμενου αντίκτυπού τους αναφορικά προς την Ειρηνευτική Δύναμη, γεγονός που θα μπορούσε να παραπέμπει ή να δικαιολογεί αποχώρησή της από την Κύπρο.

VIII.Γ.9.2. «Ζώνες εντός ζωνών», κατάληψη εδάφους και τουρκικές παρεμβάσεις: Περιστατικά στα Στροβίλια, Δένεια, Πιρόι – Αθηένου, Λύμπια, Μια Μηλιά

Το παρόν τμήμα του κεφαλαίου καταγράφει περιστατικά, τα οποία έλαβαν χώρα στην Ουδέτερη Ζώνη, η εκδήλωση και σημασία των οποίων εκλαμβάνεται ως μια τμηματική αποτύπωση ευρύτερης στοχοθεσίας της Άγκυρας για κατά περιόδους πρόκλησης εντάσεως, γεγονός που προσλαμβάνεται και κατά τρόπο μηνυματικό ως προβολή άσκησης κυριαρχίας.

Το χωριό Στροβίλια βρίσκεται στην περιοχή της Δεκέλειας, στη Δερύνεια της επαρχίας Αμμοχώστου. Τμήμα του εκτείνεται εντός των βρετανικών βάσεων, ενώ ένα άλλο εντός της Ουδέτερης Ζώνης. Σημαντικό μέρος της Δερύνειας κατέχεται από τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού και το υπόλοιπο ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Όμως, το μέρος που ελέγχει η Κυπριακή Δημοκρατία είναι αποκομμένο.[1195] Στις 30 Ιουνίου 2000 ο τουρκικός στρατός προέλασε σε έδαφος της Ουδέτερης Ζώνης και το κατέλαβε. Η παράνομη τούτη ενέργεια, εκ των πραγμάτων, ενέχει χαρακτήρα «προσάρτησης» των εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ούτω καλούμενη «Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου».

[1193] Jan Asmussen (2015) United Nations Peacekeeping Force in Cyprus στο *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations* (επιμ.) Joachim Koops, Joachim Alexander Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams, Oxford University Press, σ. 197 – 213, σ. 205
[1194] Βλ. Κεφάλαιο IV
[1195] Βλ. Ανατολικό τμήμα του ως ανωτέρω χάρτη.

Τοιουτοτρόπως, οι στρατιωτικές δυνάμεις επεξέτειναν την κατοχή εδάφους, τη παρουσία και μη εμπλοκή της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών. Έκτοτε, το περιστατικό και η μη αποκατάσταση στην πρότερη κατάσταση, δηλαδή στο status quo ante, καταγράφεται ως αναφορά στις εξαμηνιαίες εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ.

Ειδικότερα, στην πρώτη μετά το περιστατικό έκθεση σημειώνεται πως «οι Τουρκοκυπριακές αρχές και οι Τουρκικές δυνάμεις θεσμοθέτησαν έναν αριθμό μέτρων εναντίον της Ειρηνευτικής Δύναμης, κυριότερο εκ των οποίων ήταν ο αποκλεισμός από τις τουρκικές δυνάμεις όλων των διόδων κατά μήκος της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός, με εξαίρεση του σημείου διέλευσης πλησίον του ξενοδοχείου Ledra Palace στη Λευκωσία». Στην αναφορά αυτή αποδίδεται η υπαιτιότητα, τόσο στις «Τουρκοκυπριακές Αρχές», όσο και στον τουρκικό στρατό για τις παράνομες ενέργειες, οι οποίες «έχουν ως αποτέλεσμα τον πλήρη αποκλεισμό της Ειρηνευτικής Δύναμης σε τρεις εγκαταστάσεις της, που βρίσκονται στην κατεχόμενη περιοχή και στα Στροβίλια, ενώ τρία επιπλέον σημεία χρειάστηκε να ανοίξουν εκ νέου, προκειμένου να επιτραπεί η είσοδος στις εγκαταστάσεις της Ειρηνευτικής Δύναμης από τον νότο. Την επόμενη μέρα (1/7/2000) οι Τουρκικές δυνάμεις/Τουρκοκυπριακές δυνάμεις ασφαλείας προήλασαν πέραν της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός στα Στροβίλια και έκτοτε ελέγχουν την πρόσβαση της Ειρηνευτικής Δύναμης στις θέσεις της σε αυτό τον μικρό οικισμό, ο οποίος κατοικείται από Ελληνοκύπριους. Από τον Οκτώβριο (2000), οι Τουρκικές δυνάμεις έχουν παρεμποδίσει την Ειρηνευτική Δύναμη να μετακινηθεί κατά μήκος του δρόμου Αμμοχώστου – Δερύνειας».[1196]

Η Έκθεση εστιάζει στον αντίκτυπο των περιορισμών για την Ειρηνευτική Δύναμη και μόνο, ο οποίος αντανακλάται σε καθυστερήσεις, με δεδομένο τον αποκλεισμό δρόμων, όπου και για μία απόσταση προηγουμένως είκοσι λεπτών, πλέον θα χρειάζονταν τέσσερις ώρες, όπως επίσης και στη μείωση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας, της αύξησης του χρόνου ανταπόκρισης, αλλά και της επιμήκυνσης των διαχειριστικών κινήσεων. Ως στάση προβολής και άσκησης κυριαρχίας, οι «Τουρκοκυπριακές Αρχές» επέβαλαν επιπλέον ασφάλεια στα οχήματα των Ηνωμένων Εθνών, η οποία θα έπρεπε να ληφθεί από ασφαλιστικές εταιρείες των κατεχομένων περιοχών, ανακοινώνοντας παράλληλα πως από της στιγμής εκείνης και εντεύθεν οι Ειρηνευτικές Δυνάμεις ήταν αναγκασμένες να καταβάλλουν δαπάνες για χρήση ηλεκτρικής ενέργειες και άλλων παροχών για τις εγκαταστάσεις τους στο βόρειο μέρος της Κύπρου. Οι επόμενες εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα καταγράφουν το περιστατικό ως αναφορά παραβίασης από τις «Τουρκικές δυνάμεις/Τουρκοκυπριακές Δυνάμεις Ασφαλείας», εκφράζοντας λύπη για τη μη πρόοδο στην αποκατάσταση του status quo ante στον οικισμό Στροβίλια.

[1196] (2000) Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, *United Nations Security Council*, 1 Δεκεμβρίου 2000. Ειδικότερα, παράγραφος 4 – 6.

Σημειώνεται πως από το 2013 – 2014 διάφορες περιοχές εντός της Ουδέτερης Ζώνης αποναρκοθετούνται, προκειμένου να δοθεί δικαίωμα σε Ελληνοκύπριους γεωργούς να τις καλλιεργήσουν, κινήσεις που αξιοποιούνται για καλλιέργεια των υπό αναφορά γαιών και από Τουρκοκύπριους γεωργούς υπό την εποπτεία του τουρκικού στρατού.[1197] Τον Νοέμβριο του 2017 εντός της Ουδέτερης Ζώνης στο χωριό Αθηένου, μεταξύ Πυροΐου και Λουρουτζίνας, σε περιοχή, η οποία έχει απαγκιστρωθεί, δηλαδή αποναρκοθετηθεί, προκλήθηκε ένταση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων γεωργών. Αναφορικά προς το καθεστώς τεμαχίων γης με κύριο διακύβευμα ποιος εν τέλει θα τα καλλιεργεί, Τουρκοκύπριοι εισήλθαν και σε χωράφια που καλλιεργούνται από κατοίκους της Αθηένου, που είναι και οι νόμιμοι ιδιοκτήτες τους.[1198] Τον ίδιο μήνα στην Ουδέτερη Ζώνη Πυροΐου, Ελληνοκύπριοι δέχθηκαν απειλές και εκδίωξη από Τουρκοκύπριους κατοίκους της Λουρουτζίνας, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να καλλιεργήσουν τη γη, που είναι και η κύρια πηγή εσόδων τους. Οι Τουρκοκύπριοι από το γειτονικό χωριό Λουρουτζίνα είχαν ισχυριστεί πως ήταν κάτοχοι της εν λόγω έκτασης γης, μη αποδεχόμενοι την εκδοθείσα από τα Ηνωμένα Έθνη άδεια που τους έδειξαν οι τρεις Ελληνοκύπριοι γεωργοί, προτρέποντάς τους τελευταίους να μην επιστρέψουν στα χωράφια τους, που είχαν θερίσει, γιατί θα προέβαιναν σε σπορά τους.[1199]

Η κατάσταση τούτη επέτεινε ένα κλίμα ανασφάλειας και εν τέλει ένεκα του φόβου οι Ελληνοκύπριοι γεωργοί δεν μετέβησαν στα χωράφια τους, παρά την παρουσία των Ειρηνευτικών Δυνάμεων. Αυτονοήτως η καλλιέργεια εκτάσεων αποδίδει και μέρος του εισοδήματος των γεωργών, το οποίο εκ των πραγμάτων στερήθηκαν. Πέραν, όμως, τούτου το κλίμα που δημιουργήθηκε ανέπτυξε μια παράσταση δυνητικής διαρκούς απειλής, όπου οι άνθρωποι δεν ήταν πλέον βέβαιοι πως δεν θα διέτρεχαν οποιοδήποτε κίνδυνο σε περίπτωση που καλλιεργήσουν εκ νέου τα χωράφια τους.

Οι μεν Τουρκοκύπριοι υποστηρίζουν πως για την καλλιέργεια των τεμαχίων γης έχουν καταβάλει ενοίκιο στον τουρκικό στρατό, ο οποίος είναι και ο θεσμός, που διασφαλίζει το δικαίωμά τους να διαχειρίζονται τις δεδομένες εκτάσεις. Οι Ελληνοκύπριοι προσφεύγουν στην Κυπριακή Δημοκρατία, στην οποία καταβάλλουν φόρο για την κατοχή των χωραφιών υπό την ιδιότητά τους ως νόμιμοι ιδιοκτήτες, προκειμένου να διαβεβαιώσουν πως δεν θα

[1197] Στέλλα Κόκκινου- Γεωργιάδου (2013) Πορεία με τα τρακτέρ της επιστροφής στο οδόφραγμα του Αστρομερίτη, *Ant1*, 7 Δεκεμβρίου 2013.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.ant1.com.cy/news/cyprus/article/69918/eirhnikh-h-sygkentrwsh-twn-agrotwn-sto-o/

[1198] Πάμπος Βάσιλας (2017) Εκρηκτική κατάσταση στην Αθηένου, *Ο Φιλελεύθερος*, 11 Νοεμβρίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/topika/article/452831/ekriktiki-katastasi-stin-athienoy

[1199] Πάμπος Βάσιλας (2017) Έκλεψαν ελληνοκυπριακή γη και στα Λύμπια, *Ο Φιλελεύθερος*, 27 Νοεμβρίου 2017.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/458748/eklepsan-ellinokypriaki-g-kai-sta-lympia

διατρέχουν κίνδυνο οι ίδιοι και οι οικογένειές τους σε περίπτωση που μεταβούν στα χωράφια τους και προβούν σε γεωργικές εργασίες.

Τον Νοέμβριο του 2018[1200] αγρότες από την περιοχή Δένειας και από τις γύρω κοινότητες του Ακακίου, της Αυλώνας και του Μάμμαρι[1201], ενώ όργωναν τα χωράφια τους εντός της Ουδέτερης Ζώνης, παρεμποδίστηκαν από τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εργασίες.[1202] Οι θέσεις που εξέφρασε ο τουρκικός στρατός προς ορισμένους γεωργούς ήταν πως η περιοχή δεν είναι Ουδέτερη Ζώνη, αλλά τουρκοκρατούμενη και πως το σημείο, στο οποίο επεχείρησαν να καλλιεργήσουν οι γεωργοί είναι σύνορα και ως εκ τούτου δεν αφέθησαν οι Ελληνοκύπριοι γεωργοί να προχωρήσουν.[1203] Η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, η οποία ήταν παρούσα, ζήτησε από δημοσιογράφους και τηλεοπτικά συνεργεία να απομακρυνθούν από τον χώρο.

Μετά τα επεισόδια και την ένταση που προκλήθηκε στην περιοχή της Δένειας και Μιάς Μηλιάς μεταξύ γεωργών, ευρισκόμενος στην Ουάσιγκτον, ο «υπουργός Εξωτερικών της ΤΔΒΚ», Kudret Ozersay, υπεστήριξε τον Ιανουάριο 2019 πως η Ειρηνευτική Δύναμη θα πρέπει να μην υφίσταται πλέον ως στρατιωτική αποστολή, αλλά να αποκτήσει έναν πιο πολιτικό[1204] χαρακτήρα, παραπέμποντας παράλληλα στην εξεύρεση τρόπου συνεργασίας σε μια περιοχή, όπου κατά την οπτική του «η ελληνοκυπριακή πλευρά επιχειρεί σκοπίμως να δημιουργήσει ένταση».[1205] Αναφέρθηκε, επίσης, στο γεγονός του κόστους συντήρησης της Ειρηνευτικής Δύναμης, το οποίο για το 2019 θα είναι 54 εκ. δολάρια, το οποίο όμως σε περίπτωση μεταβολής του καθεστώτος της Δύναμης, δηλαδή διά της μετατροπής της σε πολιτική, θα μπορούσε να μειωθεί στο μισό. Προέκταση τούτης της θέσης είναι και η προβολή της αναγκαιότητας περί έναρξης συζήτησης για την αποστολή, τον ρόλο επιτήρησής

[1200] (2018) Νέες προκλήσεις του κατοχικού στρατού στη νεκρή ζώνη, *Ο Φιλελεύθερος*, 17 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/611758/nees-prokliseis-katochikoy-stratoy-stin-deneia-enochlisi-ie, (2018) Δένεια: Διαβήματα ΥΠΕΞ για τις προκλήσεις του κατοχικού στρατού, *Ο Φιλελεύθερος*, 19 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/612197/deneia-diabimata-ypex-ga-tis-prokliseis-toy-katochikoy-stratoy

[1201] Παναγιώτα Χαραλάμπους (2018) Κοινοτάρχης Δένειας: Αντίποινα οι παρενοχλήσεις γεωργών, *Ο Φιλελεύθερος*, 20 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/612518/koinotarchis-deneias-antipoina-oi-parenochliseis-gorgn

[1202] Μαρία Μασουρή (2018) Σε απόγνωση Ε/κ γεωργοί που εκτελούν εργασίες εντός νεκρής ζώνης, *Alpha*, 16 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.alphanews.live/cyprus/se-apognose-ek-georgoi-poy-ekteloyn-ergasies-entos-nekres-zones-binteo

[1203] Αλέκος Μιχαηλίδης (2018) Οι Τούρκοι ανέκοψαν τους γεωργούς στη Δένεια, *Ο Φιλελεύθερος*, 20 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: philenews.com/koinonia/eidiseis/article/612768/oi-toyrkoi-anekopsan-toys-gorgys-sti-deneia-eik-binteo

[1204] (2019) Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ να γίνει πολιτική αποστολή, δήλωσε ο Οζερσάι, *Ο Πολίτης*, 12 Ιανουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/i-ounfikip-na-gini-politiki-apostoli-dilose-o-ozersai/

[1205] (2018) Ozersay held a meeting with Spehar, *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review Directory*, 20 Δεκεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2018/18-12-20.tcpr.html#01

της για αποτροπή στρατιωτικής έντασης και τον αριθμό προσωπικού. Τούτο δε υπό το πρίσμα πως δεν ανταποκρίνεται στις παρούσες συνθήκες, όπως έχουν διαμορφωθεί, αλλά σε δεδομένα που ανήκουν στο παρελθόν και σε εποχές σαφώς διαφορετικές.

Τον Φεβρουάριο του 2019 παρατηρήθηκε πως τουρκικές δυνάμεις προώθησαν τις θέσεις τους, εν προκειμένω τα όρια της «δικαιοδοσίας» τους στην περιοχή των Στροβιλιών[1206], καταλαμβάνοντας έδαφος και εγκλωβίζοντας Ελληνοκύπριους, αφού απέκλεισαν με κιγκλιδώματα περιοχή[1207], στην οποία διέμεναν και που γειτνιάζει προς το έδαφος των βρετανικών βάσεων, αιτιολογώντας τις ενέργειές τους ως προληπτικό μέσο για την πάταξη λαθρεμπορίου, παρανομιών και εν γένει εκφοβισμού.[1208] Επίσης, σπίτια Ελληνοκυπρίων, τα οποία ήταν ακατοίκητα, κατοικήθηκαν από Τούρκους. Αυτό αφενός παραπέμπει σε παραβίαση του status quo και αφετέρου εκλαμβάνεται συσσωρευτικά ως μέρος μιας αλυσίδας περιστατικών.

Εκ των πραγμάτων εμπεδώνεται φόβος ως προς περαιτέρω ενέργειες των τουρκικών δυνάμεων, που παραπέμπουν σε πλήρη εποικισμό του οικισμού και σε αποτροπή των Ελληνοκυπρίων γεωργών από του να καλλιεργούν τα χωράφια τους, τα οποία βρίσκονται πλησίον των κατοικιών, που εσχάτως εποικίστηκαν.[1209] Η βρετανική θέαση των γεγονότων, όπως τούτη εκφράζεται μέσω της Ύπατης Αρμοστείας αναφέρεται στο περιστατικό «ως ένα προσωρινό μέτρο κατά του λαθρεμπορίου και της αποφυγής τελωνειακών ελέγχων».[1210]

[1206] (2019) Τα διαβήματα Λευκωσίας για τα Στροβίλια και το βαρύ κλίμα, *Sigmalive*, 23 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.youtube.com/watch?v=2TzoenuWH1Q

[1207] Η Έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ που αναφέρεται στην εν λόγω περίοδο σημειώνει πως: «Οι στρατιωτικές θέσεις, που εδραιώθηκαν από τις αντίπαλες δυνάμεις κατά παράβαση του status quo εντός της Ουδέτερης Ζώνης στα Στροβίλια, παραμένουν και διαβαθμίζονται ως μόνιμες παραβιάσεις. Κατά την υπό αναφορά περίοδο, σημειώθηκαν 49 μεταβολές του status quo ως παραβιάσεις, συγκριτικά με 11 κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου το προηγούμενο έτος και 44 κατά τη διάρκεια της προηγούμενης περιόδου αναφοράς. Εκ του συνόλου, 41 από αυτές τις παραβιάσεις έλαβαν χώρα στα Στροβίλια. Οι εντάσεις στα Στροβίλια αυξήθηκαν σημαντικά τον Φεβρουάριο 2019, σε συνέχεια προσωρινής τοποθέτησης εμποδίων από τις τουρκικές δυνάμεις, κατά τα λεγόμενα αποσκοπούντα στην παρεμπόδιση φερόμενων δραστηριοτήτων λαθρεμπορίου. Οι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι στα Στροβίλια, εν τω μεταξύ, άρχισαν να εκφράζουν ανησυχίες για περιορισμό της ελευθερίας διακίνησης υπό τη μορφή νέων εισαχθέντων ελέγχων ταυτότητας και προαπαιτούμενων ασφάλειας, προκαλώντας αναταραχή στην Ελληνοκυπριακή πλευρά. Όταν η UNFICYP επεχείρησε να ενισχύσει την παρουσία παρακολούθησης στα Στροβίλια, απετράπη από του να έχει πρόσβαση στην περιοχή σε αρκετές περιπτώσεις. Παρόλο που το εμπόδιο απομακρύνθηκε σε μεταγενέστερο χρόνο και οι εντάσεις μειώθηκαν, τα Στροβίλια παρέμειναν πηγή έντασης μεταξύ των δύο πλευρών». Βλ. S/2019/562, United Nations operation in Cyprus, Report of the Secretary-General, 10 July 2019, para.15

[1208] (2019) Χλιαρές αντιδράσεις για τα Στροβίλια, *Ο Φιλελεύθερος*, 22 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660700/chliares-antidraseis-ga-ta-strobilia

[1209] Πάμπος Βάσιλας (2019) Ο τρόμος επέστρεψε στα Στροβίλια, *Ο Φιλελεύθερος*, 23 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660783

[1210] (2019) Τι λένε οι Βρετανοί για τα Στροβίλια – Επίσημη τοποθέτηση, *Ο Φιλελεύθερος*, 22 Φεβρουαρίου 2019.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660716/ti-lene-oi-bretanoi-ga-ta-strobilia-episimi-topothetisi

Συνάγεται εκ των ανωτέρω πως ο τουρκικός στρατός αφενός προχώρησε σε έδαφος που εντάσσεται στην Ουδέτερη Ζώνη και επεχείρησε να προβάλει την εικόνα αρχής, η οποία αστυνομεύει και περιφρουρεί την περιοχή, διασφαλίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο τον νόμο και την τάξη.

Πίνακας 24: Εκθέσεις Γενικού Γραμματέα ΟΗΕ με αναφορά στη μη αποκατάσταση του status quo ante στα Στροβίλια

Εκθέσεις Γενικού Γραμματέα ΟΗΕ με αναφορά στη μη αποκατάσταση του status quo ante στα Στροβίλια		
1	S2000/1138	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 1 December 2000 (for the period from 1 June to 27 November 2000). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2000/1138
2	S2001/534	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 30 May 2001 (for the period from 28 November 2000 to 29 May 2001). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2001/534
3	S2001/1122	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 30 November 2001 (For the period from 30 May to 27 November 2001). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2001/1122
4	S/2002/590	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 30 May 2002 (for the period from 28 November 2001 to 29 May 2002). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2002/590
5	S/2002/1243	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 15 November 2002 (for the period from 30 May to 15 November 2002). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2002/1243
6	S/2003/572	Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, 27 May 2003 (for the period from 16 November 2002 to 20 May 2003). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2003/572
7	S/2003/1078	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 12 November 2003 (for the period from 21 May to 10 November 2003). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2003/1078
8	S/2004/427	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 26 May 2004 (for the period from 11 November 2003 to 20 May 2004). Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2004/427
9	S/2004/756	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 24 September 2004. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2004/756
10	S/2005/353	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 27 May 2005. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2005/353
11	S/2005/743	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 29 November 2005. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2005/743
12	S/2006/315	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 23 May 2006. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2006/315
13	S/2006/931	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 1 December 2006. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2006/931
14	S/2007/328	Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, 4 June 2007. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2007/328
15	S/2007/699	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 3 December 2007. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2007/699
16	S/2008/353	Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, 2 June 2008. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2008/353

17	S/2008/744	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 28 November 2008. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2008/744
18	S/2009/248	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 15 May 2009. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2009/248
19	S/2009/609	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 25 November 2009. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2009/609
20	S/2010/264	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 28 May 2010. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2010/264
21	S/2010/605	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 26 November 2010. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2010/605
22	S/2011/332	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 31 May 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2011/332
23	S/2011/746	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 30 November 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2011/746
24	S/2012/507	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 29 June 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2012/507
25	S/2013/7	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 7 January 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2013/7
26	S/2013/392	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 5 July 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2013/392
27	S/2013/781	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 30 December 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2013/781
28	S/2014/461	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 9 July 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2014/461
29	S/2015/17	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 9 January 2015. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2015/17
30	S/2015/517	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 2 July 2015. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2015/517
31	S/2016/11	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 6 January 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2016/11
32	S/2016/598	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 8 July 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2016/598
33	S/2017/20	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 9 January 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2017/20
34	S/2017/586	Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 10 July 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2017/586
35	S/2018/25	Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, 9 January 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2018/25
36	S/2018/676	Report of the Secretary-General, 6 July 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2018/676
37	S/2019/37	United Nations operation in Cyprus, Report of the Secretary-General, 11 January 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2019/37
38	S/2019/562	United Nations operation in Cyprus, Report of the Secretary-General, 10 July 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/S/2019/562

VIII.Γ.9.3. Πρωτοβουλία «Δράση για Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις» και γεωοικονομική διάσταση της αμερικανικής στρατηγικής

Εν όψει της συζητήσεως περί ανανέωσης της θητείας της Ειρηνευτικής Δύναμης στην Κύπρο, εκτιμάται πως επιδιώκεται από την τουρκοκυπριακή πλευρά η προβολή ενός ρόλου για τη Δύναμη, ο οποίος είναι αδύναμος και ανεπαρκής, μη πραγματώνοντας εν τέλει την αποστολή της. Τούτου δεδομένου έλαβαν εκ νέου επεισόδια στην Ουδέτερη Ζώνη, όπου οι δυνάμεις του κατοχικού στρατού δεν επέτρεψαν σε Ελληνοκύπριους αγρότες να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους. Αντιλαμβανόμενοι τα διάφορα περιστατικά ως ψηφίδες μιας μεγαλύτερης εικόνας, θα πρέπει να διασυνδεθούν και με την αξίωση του «Υπουργού Εξωτερικών» της «ΤΔΒΚ», Κουντρέτ Όζερσαϊ, ο οποίος υπεστήριξε πως μία εκ των εγκαταστάσεων των Ειρηνευτικών Δυνάμεων, που βρίσκεται στην περιοχή Καράολος[1211] στην Αμμόχωστο θα πρέπει να μην χρησιμοποιείται και να εγκαταλειφθεί[1212], λόγω του γεγονότος πως το στρατόπεδο γειτνιάζει προς την οικιστική ζώνη πλησίον του «Πανεπιστήμιου Ανατολικής Μεσογείου».[1213]

Με τη συμπλήρωση 70 ετών από την πρώτη απόφαση στις 29 Μαΐου 1948[1214] για αποστολή Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στη Μέση Ανατολή, προκειμένου μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου και της σύγκρουσης Ισραηλινών – Αράβων να διατηρηθεί η κατάπαυση του πυρός, ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού, Antonio Guterres, κατέθεσε στις 28 Μαρτίου 2018 την πρωτοβουλία «Δράση για Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις».[1215] Από του 1948 και εντεύθεν έλαβαν χώρα 72 επιχειρήσεις παγκοσμίως. Η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο συγκαταλέγεται στις 14 εξ αυτών, οι οποίες υφίστανται ακόμη. Η αποστολή που απεστάλη στην Κύπρο ήταν η πέμπτη που εγκαταστάθηκε και αποσκοπούσε στο να αποτρέψει το ενδεχόμενο σύγκρουσης μεταξύ δύο μελών του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου, δηλαδή της Ελλάδος και της Τουρκίας, οι οποίες εισήλθαν ταυτοχρόνως τον Φεβρουάριο του 1952 στο ΝΑΤΟ. Μια τέτοια σύγκρουση θα

[1211] Αργυρώ Αγγελίδου (2018) Εκπομπή για Ομογένεια, *Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων*, 5 Οκτωβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.cna.org.cy/webnews.aspx?a=26a13ce73c6e4308988c9c6ba941ea5a

[1212] Νίκος Στέλγιας (2018) Απομάκρυνση του στρατοπέδου της ΟΥΝΦΙΚΥΠ ζήτησε ο Οζερσάι, *Η Καθημερινή*, 4 Οκτωβρίου 2018.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/apomakrynsi-toy-stratopedoy-tis-oynfikyp-zitise-o-ozersai

[1213] Μαρία Μασουρή (2018) Μπαράζ τουρκικών προκλήσεων στη νεκρή ζώνη, *Alpha*, 17 Νοεμβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://app.alphanews.live/cyprus/mparaz-toyrkikon-prokleseon-ste-nekre-zone-binte0photo

[1214] Joachim Koops, Joachim Alexander Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams (2015) *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, Oxford University Press

[1215] (2018) Secretary-General launches 'Action for Peacekeeping' initiative, *United Nations*, 28 Μαρτίου 2018.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.un.int/news/secretary-general-launches-%E2%80%98action-peacekeeping%E2%80%99-initiative

μπορούσε να προκύψει ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο.[1216]

Βάσει της Πρωτοβουλίας «Δράση των Ειρηνευτικών Επιχειρήσεων», προτεραιότητα αναφορικά προς την Κύπρο είναι η συμβολή των Ηνωμένων Εθνών στην επίτευξη πολιτικών στόχων, όπου η Ειρηνευτική Δύναμη και το πλαίσιο καλών υπηρεσιών του Γενικού Γραμματέα στοχεύουν στην «πιο στενή συνεργασία προς την κατεύθυνση της προώθησης πολιτικής προόδου, ενώ διατηρείται η σταθερότητα, με τελική κοινή στόχευση τη συμβολή προς τις πλευρές για να επιτύχουν μια ειρηνική και διαρκή διευθέτηση στην Κύπρο».[1217] «…Ο στόχος της διατήρησης ασφαλούς, σταθερού περιβάλλοντος εντός και περιμετρικά της Ουδέτερης Ζώνης παραμένει το κυρίως στοιχείο του ρόλου της UNFICYP, δημιουργώντας συνθήκες που οδηγούν προς την επίτευξη διαρκούς διευθέτησης. Στο παρόν πολιτικό κλίμα, είναι ένα ολοένα και περισσότερο περίπλοκο έργο και προϋποθέτει ότι οι πτυχές ασφάλειας της εντολής της UNFICYP, από προληπτική και αποτρεπτική προοπτική, παραμένουν ο ακρογωνιαίος λίθος της προσπάθειας της αποστολής για το προβλεπτό μέλλον».[1218]

Στο πλαίσιο μιας ρηξικέλευθης προσέγγισης των Ηνωμένων Πολιτειών αναφορικά προς τη διαχείριση των οικονομικών τους δαπανών, ο Λευκός Οίκος αποφάσισε τον Μάρτιο 2017 να μειώσει τη χρηματοδότηση οργανισμών, μεταξύ των οποίων και τα Ηνωμένα Έθνη. Σύμφωνα με την πρέσβειρα των ΗΠΑ κατά το 2017 στα Ηνωμένα Έθνη, Niki Heyle, οι ΗΠΑ συμβάλλουν στον προϋπολογισμό των Ηνωμένων Εθνών σε ποσοστό 22%, αριθμητικό δεδομένο που είναι σαφώς υψηλότερο από όλες τις άλλες χώρες.[1219] Αναφορικά προς την Κύπρο αυτό θα μπορούσε να εκληφθεί ως μέτρο «πίεσης», εφόσον αναπτύσσεται επιπλέον και ως μέρος της επιχειρηματολογίας της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων, προκειμένου να εξευρεθεί τρόπος λύσεως του πολιτικού προβλήματος. Ένα εκ των μέτρων που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν θα παρέπεμπε ενδεχομένως στη μείωση της Δύναμης ή στην πλήρη αποχώρησή της, πρόταση, που ως ελέχθη ανωτέρω, η εφαρμογή της οποίας ανεστάλη με ρωσική παρέμβαση στο παρελθόν. Συναφώς, η παραμονή της Ειρηνευτικής Δύναμης είναι συνυφασμένη προς τη διαδικασία και τη συνέχεια των συνομιλιών.

[1216] Jan Asmussen (2015) United Nations Peacekeeping Force in Cyprus στο (επιμ. Joachim Koops, Joachim Alexander Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams) *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, Oxford University Press, σ. 197 - 213

[1217] Βλ. S/2019/562, United Nations operation in Cyprus, *Report of the Secretary-General*, 10 July 2019, para. 43.

[1218] United Nations Peacekeeping Operations, Oxford University Press, σ. 197 - 213

[1218] Βλ. S/2019/562, United Nations operation in Cyprus, Report of the Secretary-General, 10 July 2019, para. 42.

[1219] (2017) Trump to cut $20 billion in UN funding, *CNN*, 14 Μαρτίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.youtube.com/watch?v=CqXfrR1IKlE

VIII.Γ.9.4. Ανάλυση: Συμπεράσματα, εκτιμήσεις και προοδευτικές προβολές

Η σκιαγράφηση του περιγράμματος, εντός του οποίου ανελήφθη δράση από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ο ρόλος και οι όροι εντολής της Ειρηνευτικής Δύναμης καταδεικνύουν τις δυνατότητές της, επιτρέποντας την προσέγγιση των εξελίξεων σε σχέση με το κράτος της Κύπρου και την προάσπιση της κυριαρχίας του αναφορικά προς τις επιδιώξεις της κατέχουσας εδάφους του κράτους, εν προκειμένω της Άγκυρας. Διά των περιστατικών που κατεγράφησαν ανωτέρω ελλοχεύει ανά πάσα στιγμή ο κίνδυνος πρόκλησης συνθηκών αστάθειας και αποσταθεροποίησης της Ουδέτερης Ζώνης, όπου σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο προβάλλεται ως αιτιολογική βάση η προάσπιση της «κυριαρχίας» της «ΤΔΒΚ» και η εμπέδωση συνθηκών ασφάλειας για την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα.

Ο «υπουργός Εξωτερικών», Kudret Ozersay, υποστηρίζει πως είναι προβληματικό το γεγονός πως εξακολουθεί να ανανεώνεται η θητεία της Ειρηνευτικής Δύναμης, καθώς η παρουσία της «έχει μετατραπεί σε σύμβολο της συνέχισης του στάτους κβο»[1220], δηλαδή σε μια αναχρονιστική αντίληψη και ανάλυση των δεδομένων. Η συλλογιστική του Ozersay εκτιμά πως το Συμβούλιο Ασφαλείας λαμβάνει υπόψη του σχετικά προς την ανανέωση της θητείας μόνο τη θέση, τα επιχειρήματα και τις προσδοκίες της μίας πλευράς, εν προκειμένω της ελληνοκυπριακής, που συνιστά αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, παραβλέποντας τις, κατά την άποψή του, υφιστάμενες πραγματικότητες.

Αυτό που προωθείται ως σκεπτικό είναι πως η υφιστάμενη πραγματικότητα παραπέμπει κατά κύριο λόγο στη συζήτηση περί της πολιτικής ισότητας και της ύπαρξης δύο μερών, στην τουρκική αντίληψη κρατών, τα οποία θα πρέπει να ερωτώνται για τις οποίες ενέργειες λαμβάνουν χώρα στην Κύπρο. Αυτό ουσιαστικά παραπέμπει σε αναβάθμιση του κατοχικού καθεστώτος σε ισότιμο εταίρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, αφού δεν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός πως το ένα εκλαμβανόμενο ως κράτος είναι προϊόν εγκλήματος πολέμου.

Επιπλέον, στοχεύοντας σε αποδόμηση του ρόλου της Ειρηνευτικής Δύναμης, η εκτίμησή του είναι πως πρέπει να προβληθούν ζητήματα, όπως η αναθεώρηση των καθηκόντων και η δομή της Δύναμης, αφού πλέον δεν ανταποκρίνονται στα γεγονότα του παρόντος. Εάν προσαρμοστεί η Δύναμη στα νέα δεδομένα και τις νέες πραγματικότητες, τότε στην αντίληψή του, δεν θα συντρέχει λόγος περί της συνέχισης της ίδιας ρητορικής και επιχειρηματολογίας και της ελληνοκυπριακής πλευράς, όπως τούτη υιοθετείται για πενήντα και πλέον χρόνια. Το σκεπτικό τούτο αντιμετωπίζει το ζήτημα της παραμονής της

[1220] (2018) Οζερσάι: Ζημιά στη διαδικασία λόγω ανανέωση θητείας ΟΥΝΦΙΚΥΠ, *Ο Φιλελεύθερος*, 27 Ιουλίου 2018.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/560517/ozersai-zimia-sti-diadikasia-log-ananeosi-thiteias-oynfikyp

Ειρηνευτικής Δύναμης ως αχρείαστο και ως αναχρονισμό, αφού δεν εξετάζει την υφιστάμενη κατάσταση, αλλά ακολουθεί μια πεπατημένη διαδικασιών, λαμβάνοντας υπόψη μόνο την οπτική της μίας πλευράς και όχι και του άλλου μέρους στη συζήτηση, που είναι η τουρκοκυπριακή. Επεσήμανε στο ίδιο πλαίσιο πως η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν εμφορείται από το ανάλογο πνεύμα συνεργασίας με την τουρκοκυπριακή σε τομείς, όπως η υγεία, οι πυρκαγιές και το έγκλημα.

Πέραν της οπτικής του Συμβουλίου Ασφαλείας, εκτιμά πως τούτη αντανακλάται και στη θέση της ελληνοκυπριακής πλευράς, παραπέμποντας σε δεδομένα προηγούμενων εποχών, που θα πρέπει να αναθεωρηθούν, να επικαιροποιηθούν και εν πάσει περιπτώσει να μεταβληθεί το υφιστάμενο καθεστώς, αφού έχουν μεταβληθεί οι συνθήκες, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικότητες του σήμερα. Εφόσον, όμως, υιοθετούνται στον δημόσιο λόγο, δημιουργούν εντυπώσεις πως η παραμονή της Ειρηνευτικής Δύναμης βρίσκεται στο νησί για να «προστατεύει την ε/κ πλευρά από τον τουρκικό στρατό».

Η όλη συζήτηση περί της ανανέωσης της θητείας της Ειρηνευτικής Δύναμης και το ενδεχόμενο μη ανανέωσής της προκύπτει ως εξ' απόψεων που εκφράστηκαν αναφορικά προς το κόστος συνέχισης της λειτουργίας της. Η συζήτηση τούτη προέκυψε σε διεξοδικό επίπεδο κατά τη συνεδρία του ΝΑΤΟ στις αρχές Ιουλίου 2018, όταν και ετέθη το ζήτημα περί της δαπάνης των διαφόρων χωρών αναφορικά προς τα στρατιωτικά έξοδα και τον περιορισμό τους, όπου και ένα εξ' αυτών παραπέμπει και στο κόστος της συνέχισης της ύπαρξης και λειτουργίας ή του τερματισμού των Ειρηνευτικών Αποστολών ανά τον κόσμο. Στο πλαίσιο τούτο θα πρέπει να ειδωθεί και η συζήτηση περί της παραμονής στην Κύπρο της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ.

Η τουρκική και τουρκοκυπριακή θέση είναι πως η Ειρηνευτική Δύναμη έχει προσλάβει χαρακτήρα διαβιβαστικό εν είδει ταχυδρόμου[1221] ή μεταφορέα επιστολών μεταξύ των δύο πλευρών και πως πλέον οι διάφορες συναντήσεις μεταξύ μη κυβερνητικών οργανώσεων, πολιτικών και στρατιωτικών αρμοδίων θα πρέπει να λαμβάνουν χώρα εκτός του πλαισίου του ΟΗΕ. Ανάλυση τούτης της επιχειρηματολογίας παραπέμπει αφενός σε αποδιεθνοποίηση του προβλήματος και αποσύνδεσή του από το Καταστατικό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές, που εγγράφονται σε αυτό.

Τυχόν μεταβολή και αυτής της διάστασης του ζητήματος, όχι απλώς σε πρόβλημα μεταξύ δύο κοινοτήτων, αλλά σε πρόβλημα, το οποίο είναι εσωτερικό και αφορά διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις σε μια απλή διένεξη μεταξύ δύο μερών, μεταβάλλει

[1221] (2018) Οζερσάι: Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ δεν χρειάζεται να κάνει τον ταχυδρόμο μεταξύ των δύο πλευρών, *Cyprus Times*, 16 Ιουλίου 2018.
Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cyprustimes.com/kypros/politiki/ozersai-i-oynfikyp-den-chreiazetai-na-kanei-ton-tachydromo-metaxy-ton-dyo-pleyron/

το αξονικό σημείο, που είναι η παραβίαση δικαιωμάτων και ελευθεριών. Ούτως ή άλλως, το γεγονός της παρουσίας της Ειρηνευτικής Δύναμης και της επιτήρησης της Ουδέτερης Ζώνης, η οποία διαμορφώθηκε κατόπιν της τουρκικής εισβολής, είναι στοιχεία δηλωτικά της αναγνώρισης μιας συνθήκης διεθνούς παρανομίας και άρα πλαισίωσης του προβλήματος προς συζήτηση και επίλυση βάσει της παρανομίας και της κατοχής εδάφους.

Διασυνδέοντας την παραμονή της Ειρηνευτικής Δύναμης με την αντίδραση της Κυπριακής Δημοκρατίας στην πρόταση περί υιοθέτησης στον δημόσιο λόγο από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας γλωσσαρίου[1222], που προτρέπει για την αποφυγή λέξεων, που πιθανόν να ενοχλήσουν τις δύο πλευρές, μπορεί κανείς να εντοπίσει την ίδια οπτική, δηλαδή πως η στόχευση είναι η αποδόμηση του προβλήματος ως εισβολής και κατοχής και η αναπλαισίωσή του εκκινούσης από το επικοινωνιακό σκέλος, με μετατροπή του σε απλή διαφορά αποδιεθνοποιημένου χαρακτήρα.

Τοιουτοτρόπως, η διεθνής παρανομία, που είναι το πυρηνικό δεδομένο του προβλήματος επαναπροσδιορίζεται ως πολιτική διακοινοτική διαφορά δύο ισοτίμων μερών, με παράλληλη υπολανθάνουσα αποαναγνώριση της αναγνωρισμένης κρατικής οντότητας. Η προσπάθεια του «Υπουργού Εξωτερικών» ως προς την αναβάθμιση του κατοχικού καθεστώτος, το οποίο θα επιτελεί λειτουργίες κρατικής οντότητας, αναπτύχθηκε και μέσω αποστολής επιστολής στους διαπιστευμένους στην Κυπριακή Δημοκρατία επικεφαλής διπλωματικών αποστολών προτρέποντάς τους να μην συζητούν με την Κυπριακή Δημοκρατία, την οποία δεν αναγνωρίζει η «ΤΔΒΚ», δηλαδή με το αναγνωρισμένο κράτος, ζητήματα που αφορούν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, αλλά να αναπτύξουν απευθείας επαφές με τον ίδιο και τις «Αρχές», στις οποίες εντάσσεται και τις οποίες εκπροσωπεί.[1223]

Από το 2018 όλως ιδιαιτέρως και εντεύθεν, η κάθε εξαμηνιαία συζήτηση για την ανανέωση της θητείας της Ειρηνευτικής Δύναμης συνοδεύεται ατμοσφαιρικά και από ένα αίσθημα ανασφάλειας ως προς μία ενδεχόμενη απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας για τερματισμό της παρουσίας της Ειρηνευτικής Δύναμης στην Κύπρο. Η αποχώρηση της Δύναμης και το κενό που δημιουργείται θα πρέπει να καλυφθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία διά της ανάκτησης του ελέγχου του εδάφους που παραχώρησε στην Ειρηνευτική Δύναμη. Η Άγκυρα όμως δεν αναγνωρίζει το έδαφος τούτο ότι ανήκει στην Κυπριακή Δημοκρατία και πιθανότατα να το διεκδικήσει, προβάλλοντας την απειλή χρήσης βίας και τη χρήση βίας, γεγονός που θα οδηγούσε εκ νέου σε σύγκρουση μεταξύ της Κυπριακής

[1222] (2018) Λέξεις που έχουν σημασία: Γλωσσάριο για τη Δημοσιογραφία στην Κύπρο, Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/387269?download=true

[1223] (2019) Κρίσιμη η κατάσταση στην Κύπρο, *Europost*, 23 Φεβρουαρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://europost.gr/krisimi-i-katastasi-stin-kypro-polemikes-proetoimasies-toyrkikon-dynameon/

Δημοκρατίας και της Τουρκίας ή σε παραχώρηση του εδάφους και άρα μια νέα συνθήκη κατάληψης και επέκτασης της κατοχής.

Επιπτώσεις μιας τέτοιας εξέλιξης είναι πρωταρχικώς η εμπέδωση μιας κατάστασης μη λύσης και άρα παγίωσης, δηλαδή μονιμοποίησης των κατοχικών δεδομένων. Επιπροσθέτως, η παρουσία της Δύναμης σηματοδοτεί και μία κατάσταση, ένα status quo μη ομαλότητας, όπου η αποχώρηση της θα μπορούσε να τύχει ακόμη και ερμηνείας ή δυνητικά θα ήταν ιδωμένη και ως εκ των πραγμάτων ή πραγματικοτήτων συνθήκη ομαλότητας και κανονικότητας, δηλαδή μη αποτύπωσης προβλήματος. Επιπλέον, η απουσία της Ειρηνευτικής Δύναμης θα επέτρεπε πολύ πιο εύκολα την πρόκληση, ακόμη και σχεδιασμένου επεισοδίου ή συγκρουσιακού γεγονότος, προβαλλόμενο ως προβοκάτσια για την εμπέδωση ατμόσφαιρας σύγκρουσης. Η ατμόσφαιρα σύγκρουσης θα δικαιολογούσε, προτάσσοντας τον παράγοντα «ασφάλεια», πλειάδα μέσων για την προάσπισή της, στα οποία δεν θα έπρεπε να αποκλείεται και εκείνο της εμπόλεμης αναμέτρησης. Πέραν τούτου, ένα κλίμα σύγκρουσης λειτουργεί ως επιβεβαίωση μιας συλλογιστικής πως οι δύο κοινότητες δεν είναι σε θέση να συμβιώσουν και άρα θα πρέπει να επιδιωχθεί μια συνθήκη εμπέδωσης δύο κρατών.

Τυχόν αδυναμία της Κυπριακής Δημοκρατίας να προβάλει αντίσταση ή την αυτονοήτως κυριαρχία σε χώρο που της ανήκει, θα οδηγούσε τεχνηέντως σε προέκταση της εδαφικής περιοχής που κατέχεται από τα τουρκικά στρατεύματα. Ο έλεγχος εν τέλει μέρους ή και όλης της περιοχής θα διαβιβαζόταν στην ισχυρότερη δύναμη, δηλαδή εκείνη που μπορεί να την υπερασπιστεί. Προοδευτικά, μία τέτοια κατάσταση θα δημιουργούσε συνθήκες αναγνώρισης της ύπαρξης οντότητας, που ως υπερασπιζόμενη αποτελεσματικά τον χώρο θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για κάθε δράση που θα μπορούσε να λάβει χώρα εντός του, περιμετρικά ή και εν γένει στην περιοχή της Κύπρου, γιατί ακριβώς θα μπορούσε αναπροσαρμογή της εμπεδωθείσας ισορροπίας να λειτουργεί ως απειλή για την Άγκυρα διά των Τουρκοκυπρίων και του κατοχικού στρατού.

Τούτο δε γιατί, όπως έχει σημειωθεί ανωτέρω, το έδαφος της Ουδέτερης Ζώνης είναι έδαφος που έχει παραχωρηθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία προς τα Ηνωμένα Έθνη. Η αποχώρηση θα σημάνει και την ανάγκη της Κυπριακής Δημοκρατίας να επανακτήσει τον έλεγχο των εδαφών, αντιστοιχούντων σε 2,7%. Η θέση της τουρκικής πλευράς είναι η μη παραμονή της Δύναμης, η αποδόμηση του ρόλου της και μέσω των διαφόρων περιστατικών η αντίληψη πως ο χώρος τούτος δεν ανήκει στην Κυπριακή Δημοκρατία. Βάσει των δηλώσεών του, ο Οζερσάι ήδη επιδιώκει τη συνεργασία των δύο μερών ως προς διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων ζητήματα κοινής ωφέλειας, διαμοιρασμού πόρων, επιτήρησης του χώρου κ.ά. Η πραγμάτωση μιας τέτοιας συλλογιστικής παραπέμπει σε έμμεση αναγνώριση της υφιστάμενης κατάστασης από την Κυπριακή Δημοκρατία με παράλληλη έναρξη διαδικασιών

αναγνώρισης του κατοχικού καθεστώτος ως θεσμού, ως παράγοντα με τον οποίο συνεργάζεται η Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό, προϊόντος του χρόνου, αναπτύσσεται σε πλειάδα τομέων, παγιώνοντας την κατοχή και αποδεχόμενοι, εκόντες άκοντες, την εξελικτική ομαλοποίηση της παρανομίας ως κανονικότητας που λαμβάνει χαρακτήρα νομιμοποιημένης παρουσίας.

Θα πρέπει να εκτιμάται ως ένα πλέον πιθανό σενάριο πως η αποχώρηση της Ειρηνευτικής Δύναμης θα αφήσει ένα κενό ισχύος στην περιοχή, το οποίο θα επιχειρήσει να καλύψει η τουρκοκυπριακή πλευρά με τον τουρκικό στρατό. Η προσπάθεια ανακατάληψης ελέγχου ενδεχομένως να επιφέρει και εκδήλωση μικρότερου ή μεγαλύτερου βεληνεκούς αντιδράσεων και συγκρουσιακών καταστάσεων, όπου η σύγκρουση πλέον θα γίνεται μεταξύ των στρατιωτικών δυνάμεων της Κυπριακής Δημοκρατίας και των δυνάμεων του τουρκικού στρατού, πράγμα που εκδηλώνει από μόνο του μια τεράστια διαφορά μεγεθών και δυνατοτήτων, προδιαγράφοντας εκ προοιμίου το αρνητικό αποτέλεσμα για την Κυπριακή Δημοκρατία. Τοιουτοτρόπως, εκβάλλει η παράμετρος Ουδέτερη Ζώνη ως προοδευτική συνθήκη, οδηγούσα σταδιακά σε ή ενισχύουσα τάσεις προς «ταϊβανοποίηση».

VIII.Γ.10. Αφηγήματα περί μη αναγνώρισης και απομόνωσης

Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ δημιούργησε μία ιδιόμορφη κατάσταση ένεκα του γεγονότος πως παρόλο που εντάχθηκε το σύνολο της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας, λόγω της τουρκικής κατοχής, η κυβέρνησή της δεν είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο σε όλη την επικράτεια.[1224] Η Τουρκία, μη αναγνωρίζοντας την Κυπριακή Δημοκρατία ως κράτος, δεν επέτρεψε και μέχρι σήμερα δεν επιτρέπει σε πλοία με κυπριακή σημαία να ελλιμενίζονται στο έδαφός της ή αντιστοίχως αεροπλάνα, φέροντα διακριτικά της Κύπρου, να προσγειώνονται στην επικράτειά της.

Στην τουρκική οπτική, τυχόν μεταβολή της στάσης αυτής θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως αναγνώριση της ύπαρξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, κατάσταση, στην οποία η Άγκυρα αντιτίθεται, εφόσον θεωρεί πως η Κυπριακή Δημοκρατία, δηλαδή το κράτος που ιδρύθηκε ως εκ των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου κατά το 1960, έπαψε να υφίσταται στην αρχική του μορφή, αφού αφενός ο ένας εκ των δύο εταίρων δεν συμμετέχει θεσμικά στη διοίκησή του. Σε αυτή τη συλλογιστική ερείδεται και η λεκτική αποτύπωση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση» ή «Διοίκηση του Νότου», η οποία δεν ασκεί έλεγχο σε όλη την επικράτεια της νήσου, αλλά μόνο σε ένα τμήμα της. Εξ΄ αυτού

[1224] Μετά την υποβολή του Σχεδίου Ανάν σε ταυτόχρονα, αλλά ξεχωριστά δημοψηφίσματα στις 24 Απριλίου 2004, οι Ελληνοκύπριοι το κατεψήφισαν, ενώ οι Τουρκοκύπριοι το ενέκριναν.

προκύπτει και ως επίσημη θέση της Τουρκίας και των θεσμών που εμπεδώθηκαν στις κατεχόμενες από τον τουρκικό στρατό περιοχές της Κύπρου, η οποία και αναπαράγεται σε καθημερινή βάση από τα διάφορα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά μέσα στην «ΤΔΒΚ», εκλαμβανόμενα και ως «πολιτικά εργαλεία διατήρησης διαφορετικών κατηγοριών εθνικιστικών προγραμμάτων, όπου η παραγωγή του κάθε σταθμού αρθρώνει αλληλοσυγκρουόμενες και αυτό-εξυπηρετούμενες συζητήσεις περί εθνών».[1225]

Στις 24 Ιανουαρίου 2006 η Τουρκία δήλωσε πως σε περίπτωση άρσης των περιορισμών που υφίστανται σε σχέση με τους Τουρκοκύπριους, τότε η ίδια θα εφαρμόσει τις πρόνοιες του Πρωτοκόλλου της Άγκυρας.[1226] Σε μελέτη του Ιδρύματος Τουρκικών Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών, η οποία εκπονήθηκε το 2008 επιχειρείται η ανάδειξη της διαδικασίας «μη αναγνώρισης», σε αντίστιξη προς εκείνην της «απομόνωσης» των Τουρκοκυπρίων, υιοθετώντας προς τούτο ορισμένες θέσεις, μεταξύ των οποίων και η αξιοποίηση του μοντέλου της «Ταϊβάν» ως προτύπου για την περίπτωση της «ΤΔΒΚ». «Εντός του πλαισίου του διεθνούς δικαίου, η αναγνώριση των κρατών είναι σαφώς διακριτή από τη διεθνή απομόνωση τόσο ως προς τις πολιτικές, όσο και ως προς τις νομικές προϋποθέσεις. Παρόλο που η αναγνώριση έχει ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο εντός του διεθνούς δικαίου, συχνά εκλαμβάνεται ως ένα συνταγματικό στοιχείο στη δημιουργία ενός νέου κράτους, η απομόνωση δεν σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο, είτε πολιτικό, νομικό, οικονομικό, πολιτιστικό ή άλλο».[1227]

Συγκεκριμένα καταγράφεται πως «το διεθνές δίκαιο δεν δημιουργεί εμπόδια per se εναντίον απευθείας πτήσεων, επομένως, όπως στην περίπτωση της Ταϊβάν, οι κανονισμοί μπορούν να επεκταθούν προκειμένου να εκκινήσουν απευθείας πτήσεις προς το βόρειο μέρος της Κύπρου».[1228] Η μελέτη αναφέρει επίσης πως οι Τουρκοκύπριοι, ενώ υφίστανται ως πολίτες της Ένωσης, όπου εξ' αυτού δικαιούνται να απολαμβάνουν όλων των πλεονεκτημάτων, τούτο υλοποιείται στην περίπτωση άσκησης των τεσσάρων ελευθεριών, οι οποίες προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Συνθήκη μόνο εκτός της περιοχής της «ΤΔΒΚ». Εκ των δικαιωμάτων τους είναι και το δικαίωμα στην αντιπροσώπευση, όπου εκτιμάται πως δεν μπορούν να το ασκήσουν λόγω του ότι όλα τα θεσμικά δικαιώματα έχουν παραχωρηθεί στην

[1225] Lyndon C.S. Way (2011) The Undemocratic Role of Turkish Cypriot Radio News in the Cyprus Conflict, Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines, Vol. 5 (1), σ. 45 – 61 (σ. 46)
[1226] Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:21996D0213(01)
[1227] Marcel Brus, Mensur Akgun, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (2008) A Promise to Keep: Time to End the International Isolation of the Turkish Cypriots, *TESEV*, Turkish Economic and Social Studies Foundation, Foreign Policy Analysis Series – 7, σ. 5
[1228] Marcel Brus, Mensur Akgun, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (2008) A Promise to Keep: Time to End the International Isolation of the Turkish Cypriots, *TESEV*, Turkish Economic and Social Studies Foundation, Foreign Policy Analysis Series – 7, σ. 2

Κυπριακή Δημοκρατία. Σε αυτή τη συλλογιστική προτάσσεται πως η χρήση ενός τέτοιου δικαιώματος δεν απαγορεύεται στους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέρος των οποίων είναι και οι Τουρκοκύπριοι, εφόσον συνταχθούν προς τις συνθήκες της διεθνούς νομιμότητας και επιδιώξουν την αντιπροσώπευσή τους διαμέσου του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου, εν προκειμένω της Κυπριακής Δημοκρατίας. Προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξαν υποβολές υποψηφιοτήτων από αρκετούς Τουρκοκύπριους, οι οποίοι διαμένουν στην «ΤΔΒΚ» αναφορικά προς τη διεξαγωγή των Ευρωεκλογών.

Η πρόταση των συγγραφέων και η διλημματική κατάσταση, την οποία επιχειρούν να προσεγγίσουν είναι το να εμπεδωθούν μορφές πολιτικής αντιπροσώπευσης για τους Τουρκοκύπριους, όπως η παραχώρηση του καθεστώτος παρατηρητή στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή πρόσκληση των εκλεγμένων αντιπροσώπων των Τουρκοκυπρίων σε συνεδριάσεις του Κοινοβουλίου ή της Ολομέλειας, όταν τα υπό συζήτηση θέματα αφορούν τους ιδίους και την κοινότητά τους. Σε ένα τέτοιο πρίσμα η περίπτωση του θεσμικού καθεστώτος της Ταϊβάν προτείνεται από τους συγγραφείς ως μια έκφραση πραγματιστικής λύσης, που αναφέρεται στην ασφάλεια, στην πρόσβαση στους λιμένες και στις απευθείας πτήσεις.

Η μη συμμόρφωση της Τουρκίας προς τις υποχρεώσεις της, που απορρέουν από το Πρωτόκολλο της Άγκυρας, θα μπορούσε να ειδωθεί και σε ένα πλαίσιο πως «το άνοιγμα των λιμένων και των αεροδρομίων θα συνεπαγόταν, όχι μόνο αναγνώριση, αλλά θα εκλαμβανόταν ως παροχή οικονομικής υποστήριξης προς την ελληνική πλευρά του νησιού, καθόσον τα πλοία της θα μετέφεραν εμπορεύματα από και προς τα τουρκικά λιμάνια, ενώ οι Τουρκοκύπριοι θα υφίσταντο τις συνέπειες της πολιτικής και οικονομικής απομόνωσης».[1229] Προς τούτο υπεστήριξε η τουρκική κυβέρνηση πως στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ για τη διεξαγωγή εμπορίου με την Κυπριακή Δημοκρατία θα ήταν ο τερματισμός της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων.[1230] Συνεπώς, στις 11 Δεκεμβρίου 2006, αποφασίστηκε στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων να μην ανοίξουν οκτώ κεφάλαια της που αφορούσαν στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας.[1231]

Σε έντυπο υπό τον τίτλο: Setting the Record Straight on the Alleged Turkish Cypriot "Isolation" διατυπώνεται η οπτική της Κυπριακής Δημοκρατίας εν σχέση προς το αφήγημα «απομόνωσης», επιβολής «εμπάργκο», «παρεμπόδισης» και «κυρώσεων» προς τους Τουρκοκυπρίους, που εκφράζεται διεθνώς από την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα,

---

[1229] Marcel Brus, Mensur Akgun, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (2008) A Promise to Keep: Time to End the International Isolation of the Turkish Cypriots, *TESEV*, Turkish Economic and Social Studies Foundation, Foreign Policy Analysis Series – 7, σ. 14
[1230] Βλ. Πρόταση 24 Ιανουαρίου 2006
[1231] Βλ. 11 Δεκεμβρίου 2006, 16289/06

Τουρκοκύπριους, εκπροσώπους και αξιωματούχους της «ΤΔΒΚ» και της Τουρκικής Δημοκρατίας, με αποδέκτη τη διεθνή κοινή γνώμη και το διεθνές σύστημα κρατών.

Η στοιχειοθέτηση του αφηγήματος εντοπίζει ορισμένες βασικές παραμέτρους, που αναπτύσσονται κυρίως σε τέσσερα επίπεδα, όπως καταγράφονται αναλυτικότερα κατωτέρω.

α) Αφήγημα περί μη δυνατότητας ανάπτυξης εμπορικών συναλλαγών, β) του καθεστώτος της «ΤΔΒΚ» και εξ' αυτού της συμμετοχής της, δηλαδή της παρουσίας ή απουσίας, σε διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, θεσμούς, φορείς , γ) της αδυναμίας συμμετοχής των Τουρκοκυπρίων σε θεσμικά γεγονότα με τη σημαία της «ΤΔΒΚ», δ) της άρνησης ωφελημάτων από την ΕΕ και την Κυπριακή Δημοκρατία, που συναινούν σε ένα πνεύμα διάκρισης έναντι των Τουρκοκυπρίων.

Αναφορικά προς τα ανωτέρω σημειώνεται πως η νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ένεκα της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και της παράνομης κατοχής εδάφους, προχώρησε σε ενέργειες που καταδεικνύουν πως οι λιμένες και τα αεροδρόμια, που υφίστανται στην εν λόγω περιοχή, εφόσον σε αυτά δεν είναι ικανή η κυβέρνηση να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο και συνεπώς να τηρούνται διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα και κανόνες ασφαλείας, τα κατέστησε κλειστά διεθνώς. Αυτό σημαίνει πως δεν αναγνωρίζονται από τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας ή τον Διεθνή Οργανισμό Ναυσιπλοΐας.

Τούτη η κατάσταση υφίσταται εφόσον μόνο το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου είναι σε θέση να διεκπεραιώνει δραστηριότητες που παραπέμπουν σε κρατική κυριαρχία, όπως έλεγχος λιμένων και αεροδρομίων, εμπορίου και μετακινήσεων. Ως προς το ζήτημα του εμπορίου, η στάση των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας αναφέρεται στο γεγονός πως επιθυμούν να αναπτύσσουν εμπορική δραστηριότητα, λειτουργώντας και πάλι σε ένα πλαίσιο κρατικής οντότητας, όπερ παραπέμπει σε διεξαγωγή απευθείας εμπορίου με την «ΤΔΒΚ» και όχι μέσω του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου.

VIII.Γ.10.1. Παράρτημα: Declaration by Turkey on Cyprus, 29 July 2005[1232]

1. Turkey remains committed to finding a political settlement of the Cyprus issue and has clearly demonstrated its resolve in this regard. Accordingly, Turkey will continue to support the efforts of the UN Secretary-General towards achieving a comprehensive settlement which will lead to the establishment of a new bi-zonal partnership State. A just and lasting settlement would greatly contribute to peace, stability and harmonious relations in the region.

2. The Republic of Cyprus referred to in the Protocol is not the original partnership State established in 1960.

3. Turkey will thus continue to regard the Greek Cypriot authorities as exercising authority, control and jurisdiction only in the territory south of the buffer zone, as is currently the case, and as not representing the Turkish Cypriot people and will treat the acts performed by them accordingly.

4. Turkey declares that signature, ratification and implementation of this Protocol neither amount to any form of recognition of the Republic of Cyprus referred to in the Protocol; nor prejudice Turkey's rights and obligations emanating from the Treaty of Guarantee, the Treaty of Alliance, and the Treaty of Establishment of 1960.

5. Turkey reaffirms that its existing relationship with the Turkish Republic of Northern Cyprus remains unchanged by becoming a party to the Protocol.

6. Pending a comprehensive settlement, the position of Turkey on Cyprus will remain unchanged. Turkey expresses its readiness to establish relations with the new partnership State which will emerge following a comprehensive settlement in Cyprus.

[1232] Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa

VIII.Γ.10.2. Παράρτημα: C/05/243[1233], Brussels, 21 September 2005, 12541/05 (Presse 243), Enlargement: Turkey

Declaration by the European Community and its Member States

The declaration below by the European Community and its Member States was adopted today [1], following the declaration made by Turkey upon signature on 29 July 2005 of the Ankara Agreement Protocol:

"1. The European Community and its Member States acknowledge the signature by Turkey of the Additional Protocol to the Agreement establishing an Association between the European Community and its Member States on the one part and Turkey on the other, in accordance with the conclusions of the European Council of December 2004. They regret that Turkey felt it necessary to make a declaration regarding the Republic of Cyprus at the time of signature.

2. The European Community and its Member States make clear that this declaration by Turkey is unilateral, does not form part of the Protocol and has no legal effect on Turkey's obligations under the Protocol.

3. The European Community and its Member States expect full, non-discriminatory implementation of the Additional Protocol, and the removal of all obstacles to the free movement of goods, including restrictions on means of transport. Turkey must apply the Protocol fully to all EU Member States. The EU will monitor this closely and evaluate full implementation in 2006. The European Community and its Member States stress that the opening of negotiations on the relevant chapters depends on Turkey's implementation of its contractual obligations to all Member States. Failure to implement its obligations in full will affect the overall progress in the negotiations.

4. The European Community and its Member States recall that the Republic of Cyprus became a Member State of the European Union on 1st May 2004. They underline that they recognise only the Republic of Cyprus as a subject of international law.

5. Recognition of all Member States is a necessary component of the accession process. Accordingly, the EU underlines the importance it attaches to the normalisation of relations between Turkey and all EU Member States, as soon as possible.

6. The Council will ensure a follow-up on the progress made on all these issues in 2006.

7. In the context of this declaration, the European Community and its Member States agree on the importance of supporting the efforts of the UN Secretary General to bring about a comprehensive settlement of the Cyprus problem in line with relevant UNSCRs and the principles on which the EU is founded, and that a just and lasting settlement will contribute to peace, stability and harmonious relations in the region."

[1] By written procedure

[1233] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-tr20051123_13/d-tr20051123_13en.pdf

VIII.Γ.10.3. Παράρτημα: Κύπρος - Συμπεράσματα του Συμβουλίου - 2576η σύνοδος του Συμβουλίου - Γενικές Υποθέσεις - Λουξεμβούργο, 26 Απριλίου 2004[1234]

Κατά τη διάρκεια του γεύματος, οι υπουργοί αντάλλαξαν απόψεις για την κατάσταση στην Κύπρο μετά το δημοψήφισμα της 24ης Απριλίου για το σχέδιο επίλυσης που συνέταξε ο ΟΗΕ.

Το Συμβούλιο εξέδωσε τα εξής συμπεράσματα:

"Το Συμβούλιο σημείωσε τα αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων που διεξήχθησαν στην Κύπρο στις 24 Απριλίου 2004 και εξέφρασε τη βαθιά λύπη του για το γεγονός ότι η ένταξη μιας ενωμένης Κύπρου στην ΕΕ την 1η Μαΐου δεν είναι πλέον εφικτή. Το Συμβούλιο εξέφρασε τη βαθιά του εκτίμηση για τις αποφασιστικές και σύντονες προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών κ. Κόφι Ανάν και των συνεργατών του για την αναζήτηση συνολικής λύσης του Κυπριακού. Το Συμβούλιο χαιρέτισε επίσης τη συμβολή της Ελλάδας και της Τουρκίας. Το Συμβούλιο εξέφρασε την εδραιωμένη του απόφαση να εξασφαλίσει ότι ο λαός της Κύπρου θα βαδίσει σύντομα στο κοινό του πεπρωμένο, ως πολίτες μιας ενωμένης Κύπρου μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα εξέφρασε τη σαφή της επιθυμία να έχει μέλλον εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ***Το Συμβούλιο είναι αποφασισμένο να θέσει τέλος στην απομόνωση της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας και να διευκολύνει την επανένωση της Κύπρου ενθαρρύνοντας την οικονομική ανάπτυξη της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας.*** *Το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει σχετικές συνολικές προτάσεις, αποδίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική ολοκλήρωση της νήσου και τη βελτίωση των επαφών μεταξύ των δύο κοινοτήτων και με την ΕΕ. Το Συμβούλιο συνέστησε να χρησιμοποιηθούν πλέον για το σκοπό αυτόν τα 259 εκατομ. ευρώ που προβλέπονταν ήδη για το βόρειο τμήμα της Κύπρου σε περίπτωση διευθέτησης.*

Το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων να προχωρήσει γρήγορα τις συζητήσεις για τον κανονισμό για ένα καθεστώς βάσει του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 10 της Πράξης Προσχώρησης προκειμένου ο κανονισμός αυτός να εκδοθεί πριν από την 1η Μαΐου, λαμβανομένης δεόντως υπόψη της επιθυμίας του Συμβουλίου να στείλει στην Τουρκοκυπριακή Κοινότητα ενθαρρυντικό μήνυμα ότι το μέλλον της εξακολουθεί να βασίζεται σε μια ενωμένη Κύπρο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης."

[1234] https://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-115_el.htm

VIII.Γ.10.4. Παράρτημα: New Initiative by Turkey on Cyprus[1235]

Statement by the H.E. Abdullah Gul, Minister of Foreign Affairs and Deputy Prime Minister, regarding Turkey's new proposals on Cyprus (24 January 2006)

Distinguished Members of the Press, Ladies and Gentlemen,

I am very pleased to address such a big press audience here today. Thank you all for coming. It has been only three weeks since the start of the New Year. Yet it has already become obvious that 2006 will witness a series of important developments affecting global peace, security and stability. In this respect, the regions surrounding Turkey will continue to be the centre stage of world politics. The way the international community is going to address the existing and emerging challenges and opportunities in this geography will shape, to a large degree, the future of coming generations.

At this crucial juncture, Turkey feels itself well-placed to substantially contribute to the peaceful settlement of disputes and addressing these challenges. Given its multi–faceted attributes, including a strategic geographic location, an unparalleled economic dynamism and an impressive social vitality, Turkey is indeed well-equipped to make a positive impact at this important moment in history.

Progress towards EU membership and the comprehensive reforms undertaken recently to further enhance democracy have also increased our ability to contribute to the security and stability of our region. We will continue with the reform process. In this context, our approach to all these issues unfolding around us derives from the same fundamental objective: to generate peaceful environment and stability in our wider region.

We strive to establish a culture of cooperation that seeks to resolve the problems through a win-win approach. One may find many examples that confirm this approach in practice. But today, I will dwell upon only one specific matter of great significance, namely the Cyprus issue, and inform you about a new initiative we launch to contribute to the peace and stability in the island.

Why Cyprus, and why now?

Ladies and Gentlemen,

The developments of 2005 have once again shown to all of us that the absence of a settlement in Cyprus is, first of all, contrary to the interests of ***both peoples on the Island****. It*

[1235] Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/new-initiative-by-turkey-on-cyprus.en.mfa

has become obvious that the current status quo works against the interests of all, including the EU and the parties to the problem themselves. So the priority should be given to finding a comprehensive settlement which would be lasting and just. Our Government maintains its conviction in that regard. Such a settlement in Cyprus under the good-offices mission of the UN Secretary General was within reach in 2004 and we believe that it is still attainable.

However, as the international community witnessed closely, despite the encouragements and best efforts of the Turkish side, the developments last year did not give the UN Secretary-General sufficient ground to re-launch a new phase of the negotiation process, which would bring about the comprehensive settlement. The impasse seems to be continuing. But, we have noted with satisfaction that the UN Secretary-General remains engaged with the issue, and that he is prepared to re-launch the process once the conditions are suitable. Nevertheless, the prevailing conditions should not deter us from taking concrete steps forward, which are aimed at improving the overall atmosphere in the region. Implemented in good faith, these mutually complementary measures could also pave the way for re-launching of the UN negotiation process aiming at a comprehensive settlement.

Ladies and Gentlemen

Today I wish to inform you that we are coming forward with a new initiative to show once again our commitment to this objective. The Action Plan is as follows:

"The UN Secretary General is kindly invited to consider holding consultations with the parties concerned with a view to implementing the Action Plan, the principal elements of which are outlined herebelow:

1. Opening of the sea ports of Turkey to Greek Cypriot vessels serving the trade of goods in accordance with the EC-Turkey Customs Union.

2. Allowing Greek Cypriot air carriers to use the Turkish air space for over-flights and to land at the Turkish airports in accordance with relevant international rules and procedures.

3. Opening of the ports in North Cyprus, including Gazimagosa, Girne, and Gemikonağı to international traffic of goods, persons and services under Turkish Cypriot management.

4. Opening of Ercan airport for direct flights under the Turkish Cypriot management.

5. Special arrangements for the practical inclusion of North Cyprus, as an economic entity, into the European Union's customs union. Unhindered direct trade between both sides of the Island as well as with the outside world.

6. Participation of the Turkish Cypriot side in international sports, cultural and other social activities.

We propose the following procedural steps for the implementation:

7. A high level meeting is to be convened no later than May/June 2006 under the auspices of the UN with the participation of Turkey, Greece, the Turkish Cypriot side and the Greek Cypriot side with a view to finalizing the draft action plan which will be implemented as an integrated whole within an agreed time frame.

8. The action plan and outcome of the meeting are to be submitted by the UN Secretary General to the UN Security Council. The UN Secretary General may wish to establish a mechanism to keep the implementation of the plan under review, with a view to regularly reporting any development to the Security Council.

9. The assistance, particularly to the Turkish Cypriot side, of the UN and the EU Commission will help facilitate the implementation of the proposed measures.

10. The action plan will, in no way, prejudice legal and political positions of the parties concerned. It is aimed at bringing about an environment of cooperation and mutual trust with a comprehensive settlement perspective to the Cyprus issue.

In this respect, Turkey remains committed to the efforts to achieve a comprehensive settlement of the Cyprus problem within the framework of UN Secretary-General's mission of good offices and on the basis of the UN Secretary General's settlement plan. Turkey earnestly hopes that an agreement on the comprehensive settlement will be reached in 2006."

We propose an Action Plan to be adopted and implemented in earnest as a whole. ***The gist of this proposal is the elimination of all restrictions for both sides in Cyprus, providing substantial benefits to all parties and promoting socio-economic development by reducing disparities.***

The Action Plan is not a substitute for a mutually acceptable political solution. The fundamental objective remains a comprehensive settlement. Yet, this initiative has a strong potential to bring about a process that would facilitate a comprehensive settlement to the Cyprus question. Neither does our proposal prejudice the respective legal and political positions of the relevant parties concerned. I wish to emphasize this point in particular.

The proposed Action Plan is based on the main idea of rapprochement amongst all. *It is so devised that the relevant parties take mutual and complementary steps towards each other, gradually creating an environment of mutual trust and cooperation. The new initiative has been built on the premises laid down by our suggestions of 30 May 2005. Under the*

Action Plan, Turkish sea ports and airports will be opened to Greek Cypriot sea vessels and air carriers. Likewise the sea ports and the airport in North Cyprus will be opened to international traffic.

The practical arrangements should envisage, under an established time-table, the removal of all obstacles to the free movement of goods, persons and services, including restrictions on means of transport. ***They should also provide the two sides in Cyprus with the perspective of economic integration within the EU customs union****.*

In the proposed Action Plan the UN Secretary-General is kindly invited to consider the Plan and take the lead. We also suggest the convening of a high level meeting under the auspices of the UNSG and with the participation of both sides in Cyprus, Turkey and Greece for the implementation of the Action Plan. We call upon the international community to carefully study and extend active support to this proposal. We believe that the time has come to move forward all together, leaving behind restrictions and confrontation. We need to turn a new page. The new proposals that I announce today might well be the first step in that direction.

This new initiative also conforms with the repeated calls and expectations of the international community; particularly as expressed by the UN Secretary General in his report of 28 May 2004, the resolution of the EU Council of 26 April 2004, and various resolutions of the EU Parliament, the OIC and the Council of Europe, made after the referenda, with a view to integrating the Turkish Cypriots with the world.

It presents an opportunity to improve daily relations between the two sides on the Island; help stabilize the Eastern Mediterranean region; provide economic benefits for all; help two sides in Cyprus reach EU norms, standards and values; and integrate the Turkish Cypriots with the rest of the world, which has been a goal of the international community, including the EU, since mid-2004. Briefly, the Action Plan provides an improved environment of trust and economic development in which concerned parties can work together towards a settlement. We sincerely hope that Turkey's package of proposals will be received and examined positively by the relevant parties. Turkey, as in the past, is ready and willing to work with the UN Secretary-General and relevant parties for peace, stability and harmony. Thank you for your kind attention.

Initiatives taken by the Turkish side on Cyprus

2 April 2003: President of the TRNC (Turkish Republic of Northern Cyprus) Mr. Denktaş sent a letter to Mr. Papadopoulos that proposed six confidence building measures. The Greek Cypriot leadership's unwillingness prevented the implementation of these measures as a package.

16 April 2003: TRNC Council of Ministers lifted restrictions on export of products from North to South.

23 April 2003: TRNC Council of Ministers decided to open the border between North and South to the crossings of people. Greek Cypriot leadership initially resisted the idea and called on Greek Cypriots not to travel to the TRNC. However, up to date, almost 9 million crossing have been recorded.

23 May 2003: Turkey adopted a new and simplified visa regime for Greek Cypriot citizens.

11 July 2003: President Denktaş sent a letter to the UN Secretary-General Annan, that proposed further measures to improve the atmosphere in the Island including the opening the Nicosia International Airport.

24 July 2003: President Denktaş sent a letter to UNSG Annan, expressing the readiness of the Turkish Cypriot side to discuss with the UN, the de-mining of the border area.

August 2003: Turkish Cypriot side established the Appraisal and Compensation Board to allow those Greek Cypriots who wish to seek compensation for their immovable properties left in the North. Greek Cypriot leadership calls on people not to apply to the said Commission. A draft law is tabled at the Greek Cypriot Parliament foreseeing various sentences for those who pursue this course of action.

25 May 2004: TRNC authorities adopted a new regulation allowing the Greek Cypriots to travel to North by using only ID's. Passport requirement was abolished.

25 May 2004: TRNC authorities lifted all restrictions on export and import between the North and South, thus fully liberalizing the two-way trade.

August 2004: Direct phone calls between the TRNC and the South have become operational.

July – August 2004: TRNC Council of Ministers decided to open a secondary school for those Greek Cypriots living in the Karpaz area. The school became operational on September 13. Greek Cypriot teachers from the South have been allowed to teach at the school.

2 September 2004: A Greek Orthodox liturgy took place at the Ayios Mammas Church in Güzelyurt first-ever after 30 years. Prime Minister Talat announced that all churches located in the TRNC were free to conduct liturgies. Many Greek Cypriots attended the mass on 2 September 2004.

12 November 2004: A "Special Information Unit" within the office of the Turkish Cypriot member of the Committee of Missing Persons in Cyprus (CMP) has been set up in order to help Greek Cypriot as well as Turkish Cypriot families by providing information concerning missing persons.

January 2005: The work for finding the remains of missing persons has started in the TRNC.

September 2004 and 2005: The screening procedure of schoolbooks to be used by Greek Cypriot children living in the TRNC has been brought to the level of European norms.

23 May 2005: Governmental Decree determining the legal status of the secondary school in the Karpaz area entered into force in the TRNC.

30 May 2005: Turkey called upon all relevant parties to simultaneously lift all kind of restrictions imposed on both sides in Cyprus. Turkish proposal has been circulated as a UN document.

12 August 2005: The agreement between the TRNC and the UNFICYP concerning the cleaning of mines in the buffer zone entered into force.

31 August 2005: Bostancı Gate opened upon the initiative of the Turkish Cypriot side. The Greek Cypriot side created serious obstacles for the opening of the crossing point.

September 2005: Turkish Cypriot side has initiated exploratory studies for the opening of Lokmacı gate at the city center of Lefkoşa (Ledra Street) following the completion of the de-mining process in the region on 2 September.

November 2005: Turkey decided to make a contribution of 150,000 USD to the work conducted by the Committee of Missing Persons (CMP). TRNC issued a Governmental Decree on 8 November 2005 to contribute 195,000 YTL (approximately 145,000 USD) to the establishment of anthropology laboratory to be constructed in the buffer zone and work within the framework of CMP.

25 November 2005: Turkish Cypriot side started the ground work for the opening of the Lokmacı Gate to crossings between North and South. In order to support the work undertaken by the Turkish Cypriot side, Turkey decided to allocate an amount of 500,000 YTL (approximately 370,000 USD).

December 2005: TRNC Parliament adopted a new legislation that envisaged reinstitution, exchange and compensation for movable and immovable properties which were possessed by Greek Cypriots before 1974 and were abandoned after. The new law came into force following its publication in the TRNC official gazette on 22 December.

4 January 2006: TRNC Council of Ministers abolished the visa requirement for Greek Cypriot and Greek citizens as well as third-country citizens of Greek and Greek Cypriot-origin.

- Greek Cypriots can participate in all international sports, cultural and other social activities organized in Turkey.

VIII.Γ.11. Φυσικό Αέριο: Η παράμετρος ύπαρξης, εντοπισμού και εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου

VIII.Γ.11.1. Οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης Κυπριακής Δημοκρατίας: Η ύπαρξη κράτους και προβολής κυριαρχίας βάσει του διεθνούς δικαίου της θάλασσας ως νομιμοποιητική θέση τεκταινομένων στον ευρύτερο χώρο

Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει οριοθετήσει την Αποκλειστική Οικονομική της Ζώνη βάσει του καθοριζόμενου εκ της Συνθήκης του Μοντέγκο Μπέι της 10ης Δεκεμβρίου 1982 διεθνούς δικαίου της θάλασσας. Την εν λόγω Συνθήκη η Κύπρος επεκύρωσε κατά το 1988. Συναφώς, λαμβάνοντας υπόψη τη Μέση Γραμμή, έχει προχωρήσει σε διαδοχικές συμφωνίες με την Αίγυπτο[1236], τον Λίβανο και το Ισραήλ.

Χάρτης 4: Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας

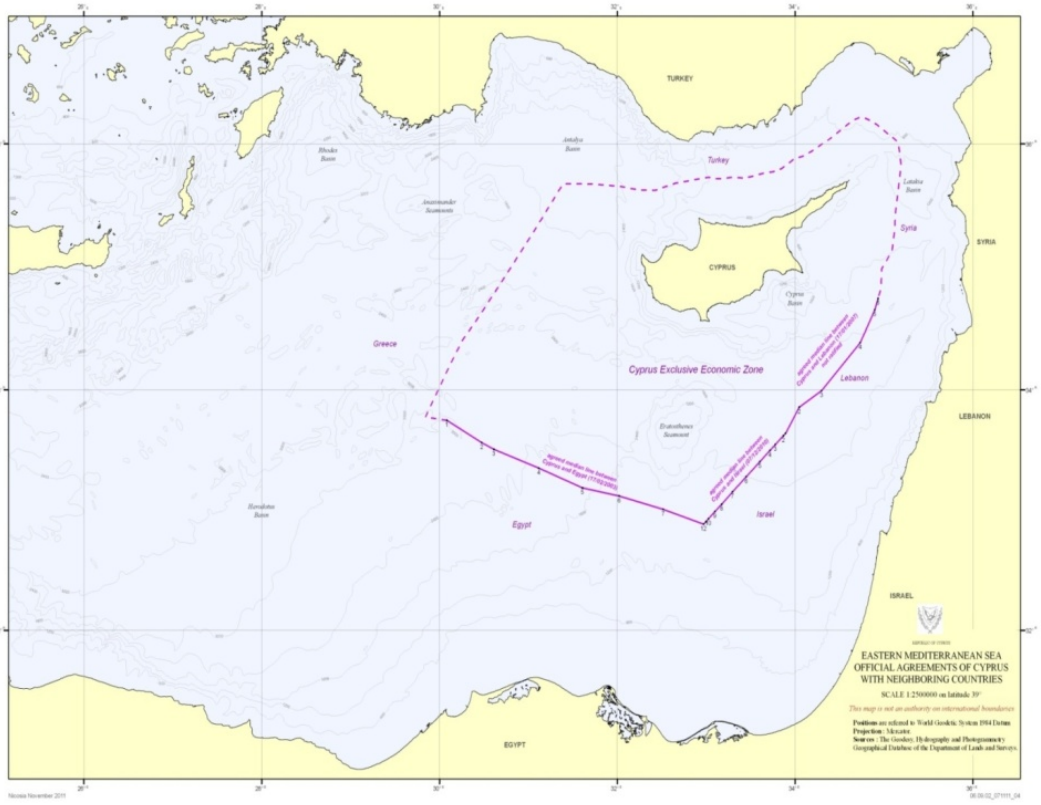

Πηγή χάρτη: Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Υπουργείο Ενέργειας, Βιομηχανίας και Τουρισμού, Κυπριακή Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση:
http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/9E815E3F583AE208C225846900393B62?OpenDocument

---

[1236] Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003. Βλ. Bulletin No.52, Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations, 2003, σ. 45 – 47. Διαδικτυακή τεκμηρίωση:
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin52e.pdf

Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου έλαβε χώρα το 2003, με τη Δημοκρατία του Λιβάνου το 2007 και με το Κράτος του Ισραήλ το 2010[1237]. Βάσει της Συμφωνίας που συνήφθη μεταξύ της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου και της Κύπρου, η οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης πραγματοποιείται λαμβάνοντας υπόψη τη μέση γραμμή, όπου κάθε σημείο[1238] ισαπέχει από το πλησιέστερο σημείο στη γραμμή βάσης των δύο μερών.[1239] Σε συνέχεια, στις 4 Μαΐου 2006 τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, αφενός το Υπουργείο Πετρελαίου της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου και αφετέρου το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας υπογράφουν Μνημόνιο Εμπιστευτικότητας αναφορικά προς την ανάπτυξη των υδρογονανθρακικών πόρων ενδιαμέσως της μέσης γραμμής.[1240]

Περαιτέρω, η Κυπριακή Δημοκρατία προέβη σε συνομολόγηση Μνημονίου Συνεργασίας με το Βασίλειο της Ιορδανίας, το οποίο καταγράφει την πρόθεση ανάπτυξης συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην εξοικονόμηση ενέργειας.[1241] Επίσης, αναφορικά προς τον σχεδιασμό ανάπτυξης υδρογονανθρακικών πόρων έχουν συναφθεί, όπως καταγράφονται από την Υπηρεσία Υδρογονανθράκων της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι ακόλουθες συμφωνίες με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου**:** Συμφωνία Πλαίσιο με την Αραβική Δημοκρατίας της Αιγύπτου αναφορικά προς την Ανάπτυξη Υδρογονανθρακικών Πόρων που Εκτείνονται Εκατέρωθεν

[1237] Ο Περί της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης του Κράτους του Ισραήλ για την Οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (Κυρωτικός) Νόμος του 2011 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος. Βλ. cylaw.org/nomoi/arith/2011_3_007.pdf

[1238] Περί του καταλόγου των γεωγραφικών συντεταγμένων των σημείων 1 – 8 που καθορίζουν την μέση γραμμή και τα όριά της βλ. Annex 1. List of Geographical coordinates of points (1) to (8) defining the median line and its limits annexed to the agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the delimitation of the Exclusive Economic Zone στο Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, Cairo, 17 Φεβρουαρίου 2003. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/Delimitation%20EEZ_Egypt.pdf

[1239] Άρθρο 1.α. "The delimitation of the Exclusive Economic Zone between the two parties is effected by the median line of which every point is equidistant from the nearest point on the base line of the two parties". Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, Cairo, 17 Φεβρουαρίου 2003. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/Delimitation%20EEZ_Egypt.pdf

[1240] Confidentiality Agreement between the Ministry of Petroleum of the Arab Republic of Egypt and the Ministry of Commerce, Industry and Tourism of the Republic of Cyprus, 4 May 2006. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Υπουργείο Ενέργειας, Βιομηχανίας και Τουρισμού. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/CONFIDENTIALITY%20AGREEMENT%202006%20EGYPT.pdf

[1241] Βλ. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/102D3283BA5A3DAFC225846900396884?OpenDocument

της Μέσης Γραμμής (2013)[1242], Συμφωνία Ανταλλαγής και μη Δημοσιοποίησης Δεδομένων (2006). Επίσης, η Κυπριακή Δημοκρατία συνήψε συμφωνίες με το Κράτος του Ισραήλ, όπως η Συμφωνία Πλαίσιο αναφορικά προς την Ανάπτυξη Υδρογονανθρακικών Πόρων που Εκτείνονται Εκατέρωθεν της Μέσης Γραμμής - (η οποία, σύμφωνα με την Υπηρεσία Υδρογονανθράκων βρίσκεται στο στάδιο των διαπραγματεύσεων) και Συμφωνία με το Κράτος του Ισραήλ για την Ανταλλαγή και Μη-Δημοσιοποίηση Εμπιστευτικών Πληροφοριών[1243] (2014).

Στην ανάγνωση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας και των κινήσεων, που αναπτύσσουν την τουρκική συλλογιστική, η Κυπριακή Δημοκρατία στηρίχθηκε σε ένα κυρίως δεδομένο. Στην προβολή της νομιμότητας των ενεργειών της και στην υπαρκτή πραγματικότητα πως η ίδια συνιστά το καθ' ύλην αρμόδιο κράτος, αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, με το οποίο μπορεί κανείς να συνομιλήσει για ότι τεκταίνεται στην περιοχή δικαιοδοσίας της, ανεξαρτήτως της ύπαρξης της «ΤΔΒΚ» ή της προβολής επιχειρημάτων της Τουρκίας, τα οποία στις πλείστες των περιπτώσεων δεν ανταποκρίνονταν στις πρόνοιες του διεθνούς δικαίου. Ως εκ τούτου, η παράμετρος της κρατικής υπόστασης και της επένδυσης της όλης διαδικασίας με τη νομιμότητα που εκπορεύεται από την κρατική ισχύ και κυριαρχία λειτούργησαν ως θεμελιώδεις παράμετροι για την ανάπτυξη του εγχειρήματος και τη διαμόρφωση στάσης τρίτων κρατών απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Η Κυπριακή Δημοκρατία, προκειμένου να δομήσει την επιχειρηματολογία της, δηλαδή να εμπεδώσει προς τις εταιρείες και τη διεθνή κοινότητα τη νομιμότητα, με την οποία αναπτύσσονταν οι ενέργειές της προέβαλλε προς πάσα κατεύθυνση τη σύμπλευση των ενεργειών της προς το διεθνές δίκαιο. Προς τούτο οριοθέτησε την Αποκλειστική Οικονομική της Ζώνη, προχώρησε στη συνομολόγηση και υπογραφή συμφωνιών με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ και αδειοδότησε εταιρείες για να αναπτύξουν ερευνητική δραστηριότητα στην κυπριακή ΑΟΖ.[1244] Το γεγονός της ανακάλυψης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο θαλασσοτεμάχιο 12, αλλά και η ανακάλυψη του κοιτάσματος Ζορ στην Αίγυπτο κινητοποίησε την αντίδραση και τα βλέμματα διεθνών εταιρειών στον τομέα της ενέργειας προς την Ανατολική Μεσόγειο.

[1242] Ο περί της Συμφωνίας Πλαίσιο μεταξύ της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου Αναφορικά με την Ανάπτυξη Υδρογονανθρακικών Πόρων που Εκτείνονται Εκατέρωθεν της Μέσης Γραμμής (Κυρωτικός) Νόμος του 2014 (Ν. 17(ΙΙΙ)/2014). Βλ. Κείμενο Βασικού Νόμου: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_3_017.pdf, Νόμοι (βασικός και τροποποιητικοί) που έχουν ενσωματωθεί στο ενοποιημένο κείμενο: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_3_017.pdf

[1243] Βλ. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/CONFIDENTIALITY%20AGREEMENT%202014%20ISRAEL.pdf

[1244] Βλ. Πίνακας στην επόμενη σελίδα.

Πίνακας 25: Άδειες Έρευνας και Εκμετάλευσης Υδρογονανθράκων

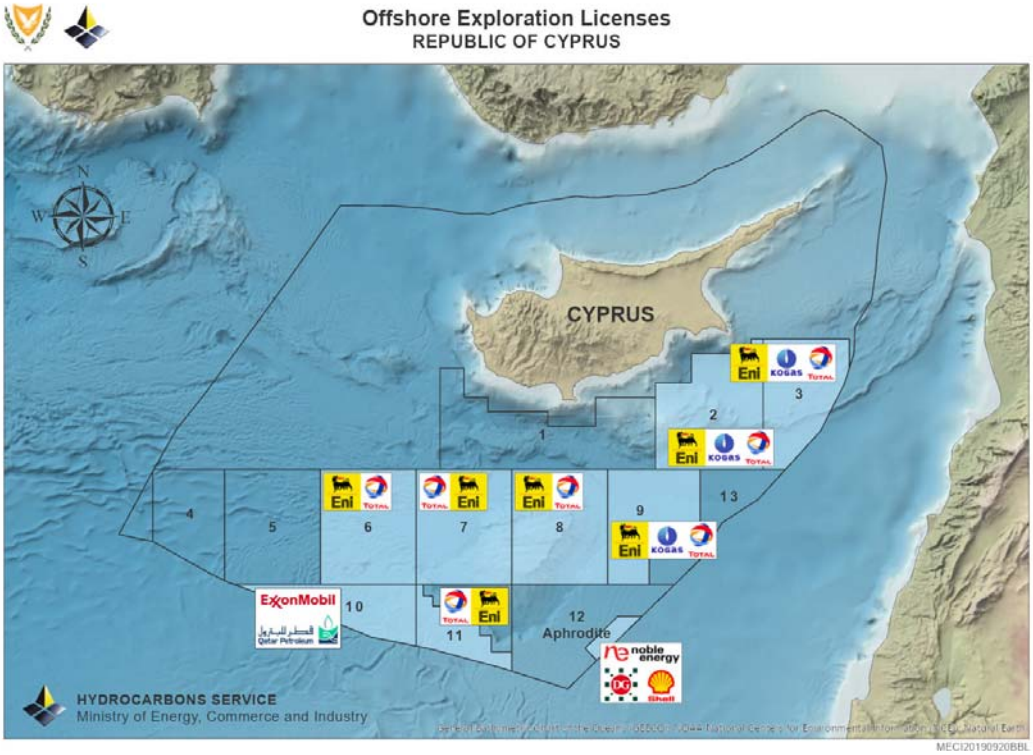

Άδειες Έρευνας Υδρογονανθράκων	
Τεμάχιο 2 (Ιανουάριος 2013)	ENI Cyprus Limited (60%) - «Διαχειριστής» KOGAS Cyprus Limited (20%) TOTAL E&P Cyprus BV (20%)
Τεμάχιο 3 (Ιανουάριος 2013)	ENI Cyprus Limited (50%) - «Διαχειριστής» KOGAS Cyprus Limited (20%) TOTAL E&P Cyprus BV (30%)
Τεμάχιο 6 (Απρίλιος 2017)	ENI Cyprus Limited (50%) - «Διαχειριστής» TOTAL E&P Cyprus BV (50%)
Τεμάχιο 7 (Σεπτέμβριος 2019)	TOTAL E&P Cyprus BV (50%) - «Διαχειριστής» ENI Cyprus Limited (50%)
Τεμάχιο 8 (Απρίλιος 2017)	ENI Cyprus Limited (60%) - «Διαχειριστής» TOTAL E&P Cyprus BV (40%)
Τεμάχιο 9 (Ιανουάριος 2013)	ENI Cyprus Limited (60%) - «Διαχειριστής» KOGAS Cyprus Limited (20%) TOTAL E&P Cyprus BV (20%)
Τεμάχιο 10 (Απρίλιος 2017)	ExxonMobil Exploration and Production Cyprus (Offshore) Limited (60%) - «Διαχειριστής» Qatar Petroleum International Upstream LLC (40%)
Τεμάχιο 11 (Φεβρουάριος 2013)	TOTAL E&P Cyprus BV (50%) - «Διαχειριστής» ENI Cyprus Limited (50%)
Άδεια Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων	
Τεμάχιο 12 (Αφροδίτη) (Νοέμβριος 2019)	Noble Energy International Ltd (35%) - «Διαχειριστής» Delek Drilling Limited Partnership (30%) BG Cyprus Limited (35%)
Πηγή Χάρτη και πληροφορίες σύνταξης του ως άνω πίνακος.[1245]	

[1245] *Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Κυπριακή Δημοκρατία*

Στα τέλη του 2014 συνομολογήθηκε ως επιστέγασμα της Τριμερούς Συμφωνίας Κορυφής η επονομαζόμενη «Διακήρυξη του Καΐρου» μεταξύ Λευκωσίας, Αθηνών και Καΐρου, εκπροσωπούμενες οι τρεις χώρες αντιστοίχως από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Νίκο Αναστασιάδη, τον Έλληνα Πρωθυπουργό, Αντώνη Σαμαρά και τον Πρόεδρο της Αιγύπτου, Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι.[1246] Της εν λόγω Συμφωνίας ακολούθησαν συναντήσεις, οι οποίες και έθεσαν το πλαίσιο εμβάθυνσης της συνεργατικής αντίληψης των τριών χωρών.[1247] Η συμφωνία των τριών ηγετών αναφέρεται σε διάφορους τομείς συνεργασίας, ένας εκ των οποίων είναι και η ενέργεια και οι υδρογονάνθρακες.

Ειδικότερα, αναφέρεται στη Συμφωνία πως «Αναγνωρίζουμε ότι η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την περιφερειακή συνεργασία. Υπογραμμίζουμε ότι αυτή η συνεργασία θα προωθηθεί καλύτερα μέσω της προσχώρησης των χωρών της περιοχής στις εδραιωμένες αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό, υπογραμμίζουμε τον οικουμενικό χαρακτήρα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS) και αποφασίζουμε να προχωρήσουμε το ταχύτερο στις διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών μας, όπου αυτό δεν έχει ακόμα γίνει. Υπογραμμίσαμε τη σημασία του σεβασμού των κυριαρχικών δικαιωμάτων και της δικαιοδοσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας επί της ΑΟΖ της και απευθύναμε έκκληση στην Τουρκία να σταματήσει όλες τις σεισμικές έρευνες που βρίσκονται σε εξέλιξη εντός των θαλάσσιων ζωνών της Κύπρου και να απέχει από παρόμοιες δραστηριότητες στο μέλλον».[1248]

Βλ. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/page16_gr/page16_gr?OpenDocument

[1246] (2014) Υπογράφηκε χθες η Διακήρυξη του Καΐρου, Sigmalive, 9 Νοεμβρίου 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://simerini.sigmalive.com/article/2014/11/9/upographeke-khthes-e-diakeruxe-tou-kairou/

[1247] Αρχής γενομένης από το 2013 η συνεργασία αναπτύχθηκε και μέχρι και το 2019 έλαβαν χώρα επτά Σύνοδοι Κορυφής, λαμβάνουσες χώρα στο Κάιρο, 8.11.2014 (Διακήρυξη Καΐρου), στη Λευκωσία, 29.4.2015 (Διακήρυξη Λευκωσίας), στην Αθήνα 9.12.2015 (Διακήρυξη Αθηνών), στο Κάιρο, 11.10.2016 (2η Διακήρυξη Καΐρου) και στη Λευκωσία, 21.11.2017 (2η Διακήρυξη Λευκωσίας), Ελούντα (10.10.2018) και Κάιρο (8.10.2019). Αναλυτικότερα βλ. Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/

[1248] Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδος και Κύπρου (Κάιρο, 08.11.2014), Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoinoseis/diakeruxe-tou-kairou-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aiguptou-ellados-kai-kuprou-kairo-08112014.html

VIII.Γ.11.2. Η ρητορική πλαισίωση περί αμφισβητούμενων και διαφιλονικούμενων περιοχών

Κατά την προσέγγιση του Αναπληρωτή Γενικού Διευθυντή Θαλασσίων και Εναέριων Υποθέσεων του τουρκικού υπουργείου των Εξωτερικών, Gagatay Erciyes, η περιοχή της Μεσογείου συνιστά έναν χώρο, για τον οποίο θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ιδιαίτερες και ειδικές συνθήκες. Συγκεκριμένα προβάλλει κατά το 2012 έξι παράγοντες[1249], οι οποίοι παρουσιάζονται ως δεδομένα, τα οποία και προσδιορίζουν την, στην οπτική του, ιδιαιτερότητα.

Αυτά τα δεδομένα είναι 1. Η παρουσία παράκτιων κρατών σε μια ημίκλειστη θάλασσα 2. Η ύπαρξη χωρικών υδάτων 6 και 12 ναυτικών μιλίων 3. Το γεγονός πως τα 200 ναυτικά μίλια Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και τα όρια της υφαλοκρηπίδας δεν τυγχάνουν μιας αυτοματοποιημένης εφαρμογής 4. Πως υφίστανται ελάχιστες αμφισβητούμενες συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ 5. Δεν υφίσταται στην περιοχή συμφωνία οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας 6. Ο φακός που είναι ιδωμένα τα ζητήματα θα πρέπει να περιλαμβάνει, επίσης, θέματα Κύπρου και Μέσης Ανατολής.

Στην επιχειρηματολογία του Erciyes υποστηρίζεται πως η τουρκική συλλογιστική θα πρέπει να θεμελιώνεται στο δεδομένο πως η όποια οριοθέτηση λάβει χώρα στην υπό αναφορά περιοχή, θα πρέπει να στηρίζεται σε νομικά ερείσματα και να μην προσκρούει σε δικαιώματα τρίτων. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί η οριοθέτηση, τότε θα αναδειχθούν αξιώσεις περί επικαλύψεων και αμφισβητούμενων περιοχών. Αναφορικά προς το καθεστώς των νησιών, η τουρκική θέση υποστηρίζει πως «τα νησιά δεν προβάλλουν πλήρεις θαλάσσιες ζώνες όταν βρίσκονται απέναντι από περιοχές της ηπειρωτικής επικράτειας», ενώ η μέση γραμμή δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί και επομένως τα νησιά λαμβάνονται μερικώς ή και καθόλου υπόψη.[1250]

Διά της κατάθεσης της ανωτέρω συλλογιστικής επιχειρείται να δημιουργηθεί μια νομιμοφάνεια και στην περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου, αντλώντας αναφορές από προηγούμενες υποθέσεις.[1251] Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το εύρος των ειδικών

[1249] Cagatay Erciyes (2012) Maritime Delimitation and Offshore Activities in the Eastern Mediterranean. Legal and Political Perspectives. Recent Developments, 21 Μαρτίου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime_delimitation.pdf

[1250] Cagatay Erciyes (2012) Maritime Delimitation and Offshore Activities in the Eastern Mediterranean. Legal and Political Perspectives. Recent Developments, 21 Μαρτίου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime_delimitation.pdf

[1251] Οι περιπτώσεις που καταγράφει η τουρκική επιχειρηματολογία είναι της συμφωνίας για οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ιταλίας και Τυνησίας (1971), των ορίων της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου (1977), της απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τα όρια της υφαλοκρηπίδας Τυνησίας και Λιβύης (1982),), της απόφασης του Διεθνούς

συνθηκών, οι οποίες κατά την τουρκική αντίληψη πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την οριοθέτηση.[1252]

Στην περίπτωση της Κύπρου, η Τουρκία επεχείρησε να προσδώσει νομιμοφάνεια στις ενέργειές της, εγγράφοντας τις αξιώσεις της στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και αναπτύσσοντας τη λογική πως οι βηματισμοί της Κυπριακής Δημοκρατίας από του 2003 και εντεύθεν, όταν και προέβη στην οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με την Αίγυπτο αποστερούσαν δικαιώματα από την ίδια.[1253] Τούτο γιατί έκρινε πως η οριοθέτηση επικάλυπτε μέρος της τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Η αιτιολογική βάση, πέραν τούτου, ήταν η ιδιότητά της ως εγγυήτρια δύναμη της Κυπριακής Δημοκρατίας, βάσει του συνταγματικού της ρόλου, όπου στο πλαίσιο τούτο έπρεπε, κατά την εκτίμησή της, να προστατεύσει και να διασφαλίσει τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων, αλλά και κατ' επέκταση το τι αντιλαμβανόταν, βάσει των αξιώσεών της, ως παραβίαση του τουρκικού συμφέροντος στην υφαλοκρηπίδα της. Ως εκ τούτου, η ρητορική πλαισίωση της τουρκικής επιχειρηματολογίας στηρίχθηκε σε δύο, κατά κύριο λόγο, άξονες.

Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει καμία εκ των ως άνω αναφερθέντων συμφωνιών μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και άλλων χωρών, καθώς, κατά πάγια τακτική, δεν αναγνωρίζει την υφιστάμενη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως εκπροσωπούσα το σύνολο των

Δικαστηρίου της Χάγης για τα όρια της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Λιβύης και Μάλτας (1985), της απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης περί της Ρουμανίας και της Ουκρανίας (2009).

[1252] Η παρουσίαση του Erciyes διαχωρίζει τις ειδικές συνθήκες με όρους γεωγραφικούς και μη γεωγραφικούς. Ειδικότερα, αναφέρονται στην κατηγορία των γεωγραφικών συνθηκών τα ακόλουθα δεδομένα: η γενική διαμόρφωση των ακτών, η τοποθεσία των ακτών και η σχέση τους (αντίθετη κατεύθυνση και γειτνίαση), το μήκος των ακτών, η απόσταση μεταξύ των αντίστοιχων ακτών, η τοποθεσία των χερσαίων συνόρων / η κατεύθυνση της προς την επέκταση προς τη θάλασσα, η παρουσία νησιών και το μέγεθος και οι θέσεις τους. Στην κατηγορία των μη γεωγραφικών συνθηκών αντιλαμβάνεται τα εξής στοιχεία: γεωλογικούς και γεωμορφολογικούς παράγοντες, αλιευτικούς πόρους και ιστορικό της αλιείας, περιβαλλοντικά δεδομένα, δικαιώματα και συμφέροντα πλοήγησης, συμφέροντα άμυνας και ασφάλειας, οικονομικές συνθήκες, ιστορικά δικαιώματα, κοινά κοιτάσματα ορυκτών και ιστορικό της ανάπτυξης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στην περιοχή.

[1253] Βλ.Information note by Turkey, concerning its objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, Bulletin No.54, Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations, 2004, σ. 127. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf, Note Verbale, Permanent Mission of Turkey to the United Nations, No. 2013/14136816/22273, 12 March 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/tur_note_re%20grc_12032013.pdf, Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, General Assembly, 29 April 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/A/68/857, Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, General Assembly, 22 March 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/A/73/804, Letter dated 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/74/550. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/en/A/74/550

κατοίκων της νήσου, εκλαμβάνοντάς την ως μη υφιστάμενη (defunct)[1254] κρατική οντότητα και κατ' επέκταση ως διοίκηση ενός συγκεκριμένου μέρους και συγκεκριμένου πληθυσμού.[1255] Αυτή η συλλογιστική εκτείνεται και στην οπτική της περί δικαιωματικής συνθήκης προστασίας των Τουρκοκυπρίων και των νομίμων δικαιωμάτων τους, τα οποία εκτιμά πως καταστρατηγούνται από τους Ελληνοκυπρίους. Τα αυτά δικαιώματα αναφέρονται σε ένα ευρύ φάσμα, περιλαμβανομένης και της ίσης κατανομής του πλούτου της νήσου, ορυκτού ή μη, γεγονός που αναδεικνύει την τουρκική στάση αναφορικά προς τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων, τα οποία εκτιμάται πως υφίστανται στο υπέδαφος της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Τούτου δοθέντος, και προβάλλοντας τη δυνατότητα, κατά την εκτίμησή της, εγγυήσεως των Τουρκοκυπρίων, η οποία απορρέει εκ του συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Άγκυρα διαδηλώνει τη θέλησή της να αντιταχθεί σε ότι ερμηνεύει ως παράνομες ή μονομερείς ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας και στον ως άνω τομέα, αξίωση η οποία αναπτύσσεται σε διαδοχικά στάδια και δρομολογείται βάσει σχεδιασμού, προκειμένου να αποτρέψει τη δημιουργία «τετελεσμένων», τα οποία δεν συμπλέουν προς την τουρκική αντίληψη.

Σε έναν τέτοιο ορίζοντα προέβαλε σθεναρή αντίδραση, σε επίπεδο ρητορικής πλαισίωσης και εμπράγματων απειλών αναφορικά προς το γεωτρητικό πρόγραμμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, υποστηρίζοντας πως οι ενέργειες που λαμβάνουν χώρα εμπίπτουν στην τουρκική υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Ως εκ τούτου, το σκεπτικό της Άγκυρας αφενός αναδεικνύει το μονομερές του εγχειρήματος, το οποίο δεν σέβεται δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων και αφετέρου το ότι διά της στάσης και των

[1254] Αναφορικά προς την τουρκική συλλογιστική, παρατίθεται εν συνεχεία απόσπασμα εκ της 52ης Συνάντησης Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας, που έλαβε χώρα στο Λουξεμβούργο στις 23 Ιουνίου 2014. "Expressions such as "normalization of the relations with the Republic of Cyprus" suffer from a fundamental flaw. The Greek Cypriot Administration does not represent the whole island. They cannot claim authority, jurisdiction or sovereignty over the Turkish Cypriots, who have equal status. Therefore, we believe that the Greek Cypriots should not be encouraged to exploit international platforms, and especially an EU membership which lacks legitimacy, for their political ends. Until a final and equitable solution to the Cyprus question is found, the accession of the Greek Cypriots to any international organization cannot be considered favorably by Turkey. Accomodating Greek Cypriot demands to accede to international organizations would only reinforce their false claim to represent the defunct "Republic of Cyprus" and distract them from the settlement aim. Turkey has to act in line with her responsibilities. The main "contribution" which the Greek Cypriots could make to an international organization would be poisoning its atmosphere by importing the unresolved Cyprus issue, as has been the case with the EU». Βλ. 52nd meeting of the EU-Turkey Association Council, Association Between the European Union and Turkey, 25 June 2014. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXV/EU/03/08/EU_30840/imfname_10478048.pdf, https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXV/EU/03/08/EU_30840/index.shtml

[1255] Murat Sofuoglu (2019) How Turkey is legally entitled to explore gas in Eastern Mediterranean, TRT World, 12 Ιουλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: trtworld.com/turkey/how-turkey-is-legally-entitled-to-explore-gas-in-eastern-mediterranean-28199

κινήσεών της η Κυπριακή Δημοκρατία ενεργεί σε έναν θαλάσσιο χώρο, ο οποίος δεν εμπίπτει στη δική της δικαιοδοσία, αλλά στην τουρκική θαλάσσια ζώνη.

Ο χώρος της Κύπρου οριοθετείται ως μια διαφιλονικούμενη περιοχή (disputed) και ως εκ τούτου, δηλαδή εφόσον διεκδικείται από διάφορα μέρη, δεν θα πρέπει να θεωρούνται ή να καταγράφονται οι ενέργειες της Τουρκίας ως παράνομες ή οι ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας ως νομικώς δεσμευτικές για την Άγκυρα. Το ως άνω σκεπτικό διατυπώνει ευκρινώς τη θέση περί ισότιμης πρόσβασης στους φυσικούς πόρους της νήσου, με δεδομένο πως οι Τουρκοκύπριοι ως κοινότητα θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως συνιδρυτές, συνιδιοκτήτες και συγκυρίαρχοι, οι οποίοι νομίμως πρέπει να προσπορίζονται τα όποια κέρδη προκύπτουν, αλλά και να ερωτώνται προκαταβολικώς και να συγκατατίθενται αναφορικά προς τις όποιες ενέργειες διενεργεί η Κυπριακή Δημοκρατία. Ειδάλλως, η τουρκική θέση παρουσιάζει πως υφίσταται μια συνθήκη εμπέδωσης μονομερών ενεργειών, οι οποίες θα πρέπει να τυγχάνουν αναλόγου διευθετήσεως, όπου η διευθέτηση θα μπορούσε να λάβει διάφορες μορφές ενεργού παρέμβασης, σαφώς πέραν του ορίζοντα μιας απλής βερμπαλιστικής διάστασης.

Η τουρκική οπτική αναφορικά προς τον υπό αναζήτηση ορυκτό πλούτο στο υπέδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας θα μπορούσε να συνοψίζεται στα εξής σημεία.[1256] Εν πρώτοις, η Κυπριακή Δημοκρατία είναι υποχρεωμένη να διαμοιραστεί κατά τρόπο ακριβοδίκαιο με τους Τουρκοκύπριους τις όποιες προσόδους προκύψουν ως αποτέλεσμα της αναζήτησης και εν τέλει εξεύρεσης υδρογονανθράκων. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν εκπροσωπεί τους Τουρκοκύπριους. Επιπλέον, δεν είναι σε θέση να διαπραγματεύεται για το σύνολο των πόρων, όπερ αντανακλάται και στη μη δυνατότητά της να συνάπτει σχετικές συμφωνίες με άλλα μέρη, ιδιαιτέρως αναφορικά προς τον τομέα της ενέργειας. Η αυτή αντίληψη δεν εξικνείται μόνο στο μέρος, όπου κατά την τουρκική συλλογιστική βρίσκεται στον θαλάσσιο χώρο βορείως της Κύπρου, δηλαδή στα εδάφη που κατέχονται από τον τουρκικό στρατό, αλλά και στον θαλάσσιο χώρο νοτίως της Κύπρου.

Η οριοθέτηση της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας στα δυτικά και νοτιοδυτικά εκλαμβάνεται ως εσφαλμένη, καθώς επικαλύπτει την τουρκική υφαλοκρηπίδα. Εκ των ως άνω θέσεων πλαισιώνεται το αφήγημα περί αμφισβήτησης δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, κατάσταση, η οποία, ως αναφέρθηκε, θα ακολουθηθεί από σχετικές προς τούτο τουρκικές αντιδράσεις. Ειδικότερα, η τουρκική κυβέρνηση δηλώνει σταθερά ευρισκόμενη σε ετοιμότητα να προχωρήσει σε συγκεκριμένα βήματα, τα οποία θα

[1256] Anastasios Giamouridis (2012) The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus, Monetisation Prospects and Challenges, The Oxford Institute for Energy Studies, University of Oxford, NG 65, σ. 29

κατεδείκνυαν, κατά τρόπο εμπράγματο, τη θέση της αναφορικά προς τις ενέργειες των Ελληνοκυπρίων.

Ήδη από το 2011, οι βηματισμοί, αρθρωμένοι διά στόματος Ερντογάν[1257], ο οποίος λειτουργεί ως επικεφαλής της χώρας που υφίσταται ως μία εκ των εγγυητριών δυνάμεων της Κύπρου, παραπέμπουν σε: 1) συνομολόγηση συμφωνίας οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας μεταξύ Τουρκίας και «ΤΔΒΚ» βάσει της οποίας οριοθετείται μέρος της υφαλοκρηπίδας της Τουρκίας και της «ΤΔΒΚ» στην Ανατολική Μεσόγειο με μια γραμμή 27 γεωγραφικών συντεταγμένων. Η συμφωνία αναφέρεται σε μελλοντική επέκταση της οριοθέτησης προς τα ανατολικά και προς τα δυτικά 2) Διασφάλιση των νομίμων δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων εφ' όλης της υφαλοκρηπίδας 3) Συνομολόγηση συμφωνίας μεταξύ της κυβέρνησης της «ΤΔΒΚ» και της Τουρκικής Εταιρείας Πετρελαίου βάσει της οποίας η πρώτη αποδίδει δικαιώματα εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου περιμετρικά της νήσου 4) Προτροπή προς τις διεθνείς εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας να μην προβούν σε συνεργασίες με τους Ελληνοκυπρίους. Εκ παραλλήλως το τουρκικό υπουργείο Ενέργειας αναπτύσσει διερευνητική προσέγγιση προκειμένου να αποκλείσει εταιρείες που συνεργάζονται με την Κυπριακή Δημοκρατία από έργα στην Τουρκία και να τους επιβάλει σχετικές κυρώσεις.

VIII.Γ.11.3. Εμπράγματη εφαρμογή των τουρκικών αξιώσεων

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, η εταιρεία Noble Energy προχώρησε στην πρώτη διερευνητική γεώτρηση στο οικόπεδο 12, το επονομαζόμενο και ως Αφροδίτη[1258], προκαλώντας την αντίδραση[1259] του Τούρκου Πρωθυπουργού, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος ανέφερε πως θα υπάρξουν τουρκικές αντίστοιχες κινήσεις λίαν συντόμως, ενώ η όλη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου θα επιτηρείται από τουρκικά στρατιωτικά αεροπλάνα και φρεγάτες. Στο ίδιο μήκος κύματος, οι δηλώσεις Ερντογάν διεμήνυσαν πως εν τω μέσω συνομιλιών για την επίλυση του Κυπριακού και με δεδομένο το διαφιλονικούμενο, κατά την

[1257] Statement by Prime Minister Erdogan following the signing of continental shelf delimitation agreement between Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus New York, September 21, 2011, Υπουργείο Εξωτερικών, Τουρκική Δημοκρατία. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/statement-by-prime-minister-erdogan-following-the-signing-of-continental-shelf-delimitation-agreement-between-turkey-and-the-tur.en.mfa

[1258] Block 12, Cyprus Hydrocarbon Company. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://chc.com.cy/activities/block-12/

[1259] Michalis Kontos (2018) Cypriot search for natural gas and Turkish threats. A Re-evaluation of the concept of power, Cyprus Center for European and International Affairs. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://cceia.unic.ac.cy/volume-9-issue-6-m-kontos/

τουρκική οπτική, της περιοχής, δεν αναγνωρίζεται από την Άγκυρα η κυπριακή κυβέρνηση ως έχουσα δικαίωμα να διαπραγματεύεται για τα χωρικά ύδατα της Κύπρου.[1260]

Κατόπιν των ενεργειών της Κυπριακής Δημοκρατίας να εκκινήσει διαδικασίες αναζήτησης φυσικού αερίου, η Τουρκία και η «ΤΔΒΚ» προχώρησαν σε αντίστοιχες κινήσεις. Στις 21 Σεπτεμβρίου υπεγράφη στη Νέα Υόρκη μεταξύ του Τούρκου Πρωθυπουργού, Ερντογάν και του αυτοαποκαλούμενου ως Προέδρου της «ΤΔΒΚ», Ντερβίς Έρογλου, συμφωνία οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δύο αντιλαμβανομένων ως κρατών, όπου το τελευταίο αναγνωρίζεται μόνο από την Άγκυρα, η οποία αναφερόταν στην Ανατολική Μεσόγειο.

Βάσει της Συμφωνίας, η Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου (TPAO) θα ήταν σε θέση να πραγματοποιεί τρισδιάστατες σεισμικές έρευνες και να προχωρεί σε γεωτρήσεις στη θαλάσσια και χερσαία περιοχή που εκλαμβάνεται ως τμήμα της «ΤΔΒΚ».[1261] Μία ημέρα αργότερα, ήτοι στις 22 του ιδίου μηνός, το λεγόμενο Υπουργικό Συμβούλιο των κατεχομένων περιοχών παραχώρησε δικαιώματα αναζήτησης ορυκτού πλούτου περιμετρικά της Κύπρου στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου, ενώ στις 26 Σεπτεμβρίου εκκίνησαν έρευνες για τη συλλογή γεωφυσικών και σεισμικών δεδομένων. Αυτές οι έρευνες, που διεξήχθησαν από την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου προεβλήθησαν ως γενόμενες εκ μέρους της «ΤΔΒΚ».

Με την έναρξη των ερευνών της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Τουρκία, αντιλαμβανόμενη τον εαυτό της ως ενεργούσα εκ μέρους της «ΤΔΒΚ», αποστέλλει από το λιμάνι της Σμύρνης στις 23 Σεπτεμβρίου 2011 το πλοίο Koca Piri Reis για να διεξάγει γεωφυσικές έρευνες και να συλλέξει σεισμογραφικά δεδομένα[1262], τη συνοδεία πολεμικών αεροσκαφών.[1263] Την επομένη, δηλαδή στις 24 Σεπτεμβρίου του ιδίου μηνός, ο Ντερβίς Έρογλου σε συνάντησή του με τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Ban Ki-moon, προτείνει τη διακοπή των δραστηριοτήτων αναζήτησης πετρελαίου και φυσικού αερίου μέχρις ότου εξευρεθεί συνολική λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Ως εναλλακτική θέση προβάλλει την οπτική πως στο ενδεχόμενο που η «Ελληνοκυπριακή διοίκηση», κατά την πάγια τουρκική ρητορική, εμμένει στην αναζήτηση ορυκτού πλούτου, τότε θα πρέπει να συσταθεί μια

[1260] (2011) Cyprus begins controversial oil and gas drilling, BBC, 19 Σεπτεμβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-europe-14968737

[1261] (2012) Turkish Cypriot fm warns Greek Cypriots about second round oil exploration tender, Anadolu Agency, 17 Μαΐου 2012. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: aa.com.tr/en/turkey/turkish-cypriot-fm-warns-greek-cypriots-about-second-round-oil-exploration-tender/367728

[1262] (2011) Piri Reis ship concludes seismic researches, Anadolu Agency, 2 Νοεμβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/archive/piri-reis-ship-concludes-seismic-researches/404155

[1263] Emre Peker, Stelios Orphanides (2011) Erdogan's gunboats challenge Cyprus gas search in the Mediterranean, Bloomberg, 10 Οκτωβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-10-09/erdogan-s-gunboats-challenge-cyprus-gas-search-in-mediterranean

επιτροπή, αποτελούμενη και από τις εκλαμβανόμενες ως δύο πλευρές στο νησί, η οποία θα είναι επιφορτισμένη με τον διαμοιρασμό του όποιου πλούτου εξευρεθεί.

Με δεδομένη τη μη ανταπόκριση των Ελληνοκυπρίων, στις 26 Σεπτεμβρίου, το σεισμογραφικό πλοίο Piri Reis αναπτύσσει τη δραστηριότητά του και με το πέρας των εργασιών του επιστρέφει στο λιμάνι της Αμμοχώστου για επισκευές.[1264] Στο ίδιο πλαίσιο, ο Τούρκος Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, Egemen Bagis, υποστήριξε πως «Εάν οι Ελληνοκύπριοι συμφωνήσουν να τερματίσουν, θα σταματήσουμε και εμείς. Εάν επιμείνουν να συνεχίσουν, γνωρίζουν πολύ καλά τη στάση της Τουρκίας». «Πρέπει να προειδοποιήσουμε εναντίον των προκλήσεων των Ελληνοκυπρίων. Οι πηγές δεν θα πάνε πουθενά, επομένως γιατί εξακολουθούν να παρεμποδίζουν τις διαπραγματεύσεις;».[1265]

Χάρτης 5: Διαχωρισμός θαλασσίων οικοπέδων από την «ΤΔΒΚ» εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας και παραχώρησή τους στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίων

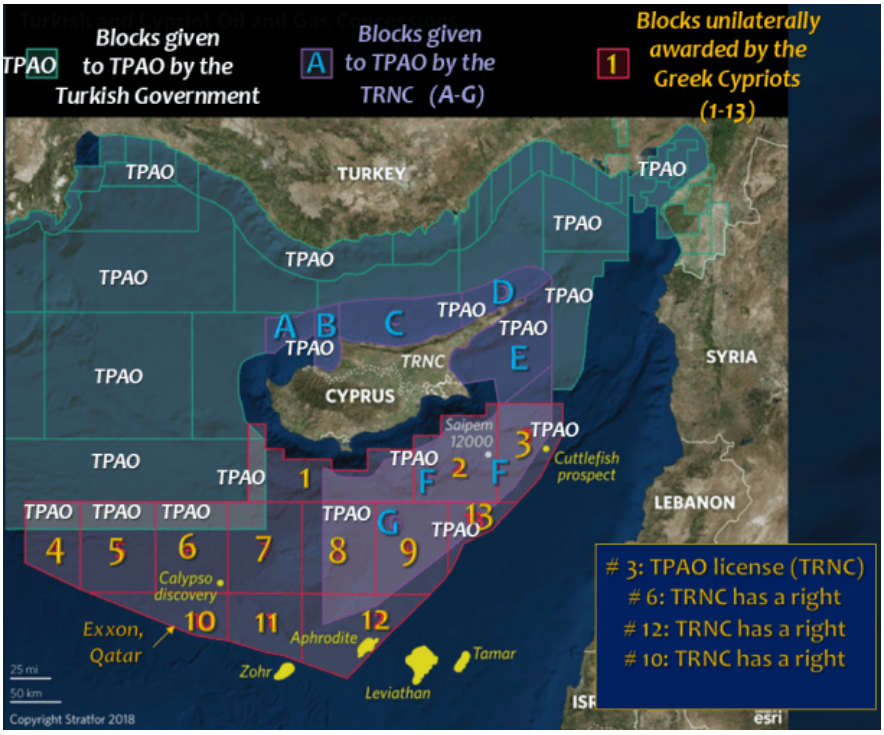

(*Η αναπαραγωγή του ανωτέρω χάρτη δεν συνεπάγεται αποδοχή των αναφορών επ' αυτού. Πηγή χάρτη: A. Necdet Pamir (2018) Energy and Geopolitics in the Axis of Eastern Mediterranean and Cyprus, 26 Ιουλίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.sigmaturkey.com/energy-and-geopolitics-in-the-axis-of-eastern-mediterranean-and-cyprus-part-3/. Περί της αρχικής μορφής του χάρτη προ των παρεμβάσεων βλ. Stratfor. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://twitter.com/stratfor/status/1057629463352168448)

[1264] (2011) Turkey's Piri Reis vessel is OK, says official, Hurriyet Daily News, 14 Οκτωβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-piri-reis-vessel-is-ok-says-official--6226

[1265] Jonathon Burch (2011) Turkish ship explores near Cypriot gas rig-official, Reuters, 27 Σεπτεμβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.reuters.com/article/turkey-cyprus-exploration/update-2-turkish-ship-explores-near-cypriot-gas-rig-official-idUSL5E7KR2O620110927

Η ως άνω συμφωνία προνοούσε πως η «ΤΔΒΚ» παραχώρησε στην ΤΡΑΟ δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων. Κατόπιν, διαχώρισε θαλάσσια οικόπεδα της «ΤΔΒΚ» στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τα οικόπεδα στη μεγίστη πλειοψηφία τους επικαλύπτουν θαλασσοτεμάχια, τα οποία έχει ήδη διαχωρίσει η Κυπριακή Δημοκρατία. Συνεπώς, όταν κατά το 2011 η Τουρκία συνομολόγησε συμφωνία μεταξύ της Τουρκικής Εταιρείας Πετρελαίου (ΤΡΑΟ) και του ψευδοκράτους[1266], η «ΤΔΒΚ» χορήγησε στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου υπεράκτιες άδειες επί επτά τεμαχίων, συγκεκριμένα των A – G (βλ. χάρτη ως ανωτέρω). Παραλλήλως, το σκάφος Piri Reis διεξήγαγε δισδιάστατες σεισμογραφικές έρευνες στο τεμάχιο G μεταξύ του διαστήματος 27 Σεπτεμβρίου – 1 Νοεμβρίου 2011. Τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους, η εταιρεία Noble προέβη σε ανακοινώσεις περί εύρεσης σημαντικής ποσότητας φυσικού αερίου της τάξεως των επτά κυβικών μέτρων.[1267]

Βάσει της εν λόγω συμφωνίας προχώρησε η Άγκυρα στις 26 Απριλίου 2012 σε διερευνητική γεώτρηση σε περιοχές, που κατά την τουρκική συλλογιστική ανήκουν στην «ΤΔΒΚ».[1268] Επίσης, απεστάλη και το πλοίο Barbaros για να αναπτύξει ερευνητική δραστηριότητα στην ίδια περιοχή, ενώ η ηγεσία της Τουρκίας και της «ΤΔΒΚ» εξακολούθησαν να διατυπώνουν το αίτημα για συνδιαχείριση του ορυκτού πλούτου από την Κυπριακή Δημοκρατία και την «ΤΔΒΚ». Εν συνεχεία, τούτο εκφράστηκε και διατυπούμενο ως «δημιουργία κοινής επιτροπής διαχείρισης υδρογονανθράκων μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων» και ως «αντικείμενο των διαπραγματεύσεων με την ελληνοκυπριακή πλευρά», τόσο εν είδει επιστολής που απηύθυνε εν συνεχεία και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, Μουσταφά Ακιντζί, στον Πρόεδρο Αναστασιάδη, αλλά και στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ και στην ΕΕ, όσο και σε δημόσιες συνεντεύξεις.[1269]

[1266] No: 216, 21 September 2011, Press Statement On The Continental Shelf Delimitation Agreement Signed Between Turkey And The TRNC, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-september-2011_-press-statement-on-the-continental-shelf-delimitation-agreement-signed-between-turkey-and-the-trnc.en.mfa

[1267] Solon Kassinis (2016) Natural Gas Fundamentals, Geopolitics and the Way Forward στο Intractable Dilemmas in the Energy-Rich Eastern Mediterranean (επιμ. Aris Petasis), Cambridge Scholars Publishing, σ. 61 – 92, σ. 82

[1268] Halil Ibrahim Salih (2013) Reshaping of Cyprus: A Two-State Solution: A Two-State Solution, XLibris, σ.97

[1269] (2019) Turkish Cypriot President Akıncı says he regrets rejection of offer for joint gas search by Greek side, Hurriyet Daily News, 17 Ιουλίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/greek-cypriot-parties-reject-trnc-hydrocarbon-proposal-145020, Τσαν Έρτουνα (2019) Συνδιαχείριση κοιτασμάτων ζητά ο Ακιντζί, Deutsche Welle, 25 Οκτωβρίου 2019. Διαδικτυακή τκμηρίωση: https://www.dw.com/el/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AC-%CE%BF-%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%AF/a-50985420

Συμπερασματικά, κατά το 2011 παρατηρείται μια μεταβολή στη στάση της Τουρκίας αναφορικά προς τις ενέργειές της στην κυπριακή ΑΟΖ. Η μεταβολή αυτή εντοπίζεται σε μια λογική ενεργού παρέμβασης διά ναυπήγησης σεισμογραφικού σκάφους. Στις 10 Δεκεμβρίου 2012 λαμβάνουν χώρα διαπραγματεύσεις, που αφορούν σε μια μακροπρόθεσμη συνεργασία της Νορβηγικής εταιρείας Polarcus με την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου. Το ύψος της τριετούς συνεργασίας ανέρχεται σε 213 εκατομμύριο δολάρια.[1270] Το εν λόγω σκάφος[1271] της νορβηγικής εταιρείας Polarcus, 84 μέτρων μήκους και 17 μέτρων πλάτους[1272], αγοράζεται από την Τουρκία και μετονομάζεται σε Barbarossa Hayreddin Pasha.[1273] Αναφορικά προς τη σημειολογία του ονόματος, δηλαδή της επιλογής από την τουρκική κυβέρνηση απόδοσης ονόματος σε ένα σκάφος, που προόρισται να διεξάγει σεισμογραφικές έρευνες στη Μεσόγειο σημειώνεται πως «Ο συμβολισμός του πως επιλέγει η Τουρκία να ονομάσει τα σκάφη αναζήτησης φυσικού αερίου και πετρελαίου ενισχύει την εγρήγορση περί του τι οι δηλώσεις της μπορεί να προκαλέσουν. Το τουρκικό τρισδιάστατων μελετών σεισμογραφικό σκάφος Polarcus Samur μετονομάστηκε σε Barbarossa Hayreddin Pasha. Ο Barbarossa Hayreddin Pasha υπήρξε ο Οθωμανός ναύαρχος, του οποίου οι ναυτικές νίκες διασφάλισαν την οθωμανική κυριαρχία στη Μεσόγειο κατά τα μέσα του 16ου αιώνα. Κατά το 2011, η Τουρκία μετονόμασε το πρώτο εκ των σκαφών αναζήτησης Piri Reis, παραπέμποντας στον διάσημο Οθωμανό γεωγράφο και χαρτογράφο, ο οποίος ήταν επίσης διοικητής του Οθωμανικού στόλου στον Ινδικό Ωκεανό και στην Αίγυπτο. Μεταξύ των επιτυχιών του ήταν η ανακατάληψη του Aden και του Μουσκάτ (1548 και 1552 αντιστοίχως) από τους Πορτογάλλους και η επακολουθήσασα κατάληψη της στρατηγικής νήσου του Hormuz, του Κατάρ και του Μπαχρέιν. Η ονοματοδοσία αυτών των δύο πλοίων συμβολικά διασυνδέει την υφιστάμενη τουρκική προώθηση στη Μεσόγειο με τις οθωμανικές αυτοκρατορικές καταλήψεις στη Μέση Ανατολή».[1274]

Τον Ιούνιο του 2016, με δεδομένο τον τρίτο γύρο αδειοδότησης των ερευνητικών τεμαχίων 6, 8, και 10 εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε ανακοίνωση, σύμφωνα με την οποία, κατά την εκτίμησή του, η Κυπριακή Δημοκρατία παραβιάζει δικαιώματα της Τουρκίας

[1270] (2013) Turkish TPAO buys seismic vessel Polarcus Samur for $ 213 m, Sea News, 4 Ιανουαρίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.seanews.com.tr/turkish-tpao-buys-seismic-vessel-polarcus-samur-for-213-m/92031/

[1271] Περί αναλυτικών προδιαγραφών και χαρακτηριστικών του εν λόγω σκάφους βλ. Barbaros Hayreddin Pasa, Ulstein. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://ulstein.com/references/barbaros-hayreddin-pasa

[1272] (2013) Turkey buys new vessel for oil search, Hurriyet Daily News, 30 Ιανουαρίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-buys-new-vessel-for-oil-search-40190

[1273] (2013) Polarcus Completes Sale Of Polarcus Samur, Polarcus, 11 Φεβρουαρίου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: polarcus.com/press_releases/polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur/

[1274] David Wurmser (2013) The Geopolitics of Israel's Offshore Gas Reserves, 4 Αυγούστου 2013. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: ajalia.com/article/1269

στο οικόπεδο 6, καθώς αναφέρει πως βρίσκεται εντός της τουρκικής υφαλοκρηπίδας, διαμηνύοντας πως θα ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να τύχει προστασίας ο χώρος που εκλαμβάνεται ως υφιστάμενος την παραβίαση. Συγκεκριμένα, η ανακοίνωση του τουρκικού ΥΠΕΞ καταγράφει πως «στο παρόν στάδιο που έχουν φτάσει σε μια κρίσιμη φάση οι διαπραγματεύσεις για επίτευξη περιεκτικής λύσης με στόχο την ίδρυση ενός νέου συνεταιρισμού στην Κύπρο, η απόφαση της ελληνοκυπριακής διοίκησης για διαγωνισμό, από τη μια παραβλέπει τα ίσα και αδιαχώριστα δικαιώματα και συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων επί των φυσικών πόρων του νησιού και από την άλλη παραβιάζει τα δικαιώματα της χώρας μας τα οποία πηγάζουν από την υφαλοκρηπίδα της περιοχής».

Χάρτης 6: Τρίτος γύρος αδειοδότησης ερευνητικών τεμαχίων εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας

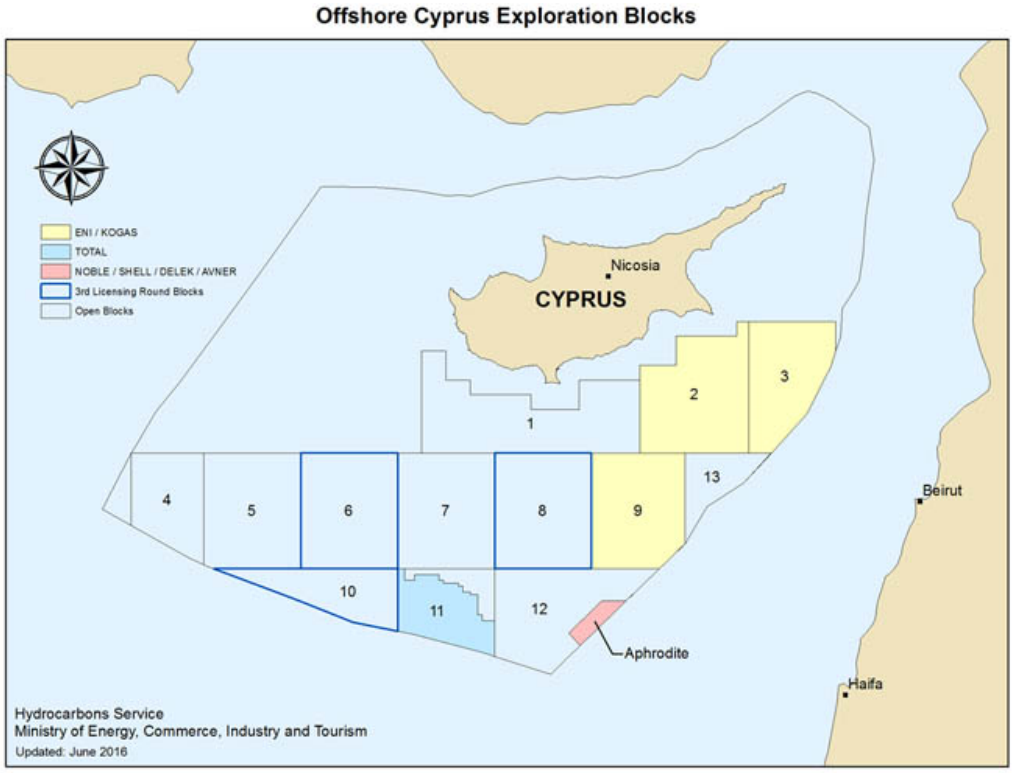

(*Πηγή χάρτη: Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Κυπριακή Δημοκρατία. Βλ. mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/E9A5F87E01821BACC2258466002EA5A8?OpenDocument*)

Επιπλέον, επισημαίνεται πως η Τουρκία «δεν θα επιτρέψει ούτε και τώρα σε ξένες εταιρείες να δραστηριοποιηθούν στον τομέα των υδρογονανθράκων χωρίς άδεια σε πεδία της

θαλάσσιας αρμοδιότητάς της και θα λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να προστατεύσει τα δικαιώματα και τα συμφέροντά της στην υφαλοκρηπίδα».[1275]

Μετά την αποτυχία της Διάσκεψης στο Crans Montana για το Κυπριακό, τον Ιούλιο του 2017, με δεδομένη την έναρξη της ερευνητικής γεώτρησης 'Onesiphoros West 1' στο οικόπεδο 11 της κυπριακής ΑΟΖ, από το West Capella, για λογαριασμό της γαλλοϊταλικής κοινοπραξίας Total-Eni, το οποίο, κατά την τουρκική οπτική, «πρόγραμμα γεωτρήσεων έδειξε την ανειλικρινή στάση της ελληνοκυπριακής πλευράς», ο Τούρκος Πρωθυπουργός, Μπιναλί Γιλντιρίμ, προέτρεψε την Κυπριακή Δημοκρατία να αποφύγει μονομερείς ενέργειες, οι οποίες παραβιάζουν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων, αλλά και της Τουρκίας. Τούτο δε, καθώς κατά την οπτική του, τα αποθέματα υδρογονανθράκων που βρίσκονται στα ανοικτά της Κύπρου, ανήκουν και στην Τουρκία. Προς τούτο και οι οποίοι βηματισμοί ακολουθηθούν, θα πρέπει να στηρίζονται στο δεδομένο της συνεκμετάλλευσης και όχι σε μια στάση που «θέτει εμπόδια στην ειρήνη».[1276]

Το οικόπεδο 11 δεν εντάσσεται στα οικόπεδα, τα οποία σύμφωνα με την τουρκική αντίληψη ανήκουν στην τουρκική υφαλοκρηπίδα. Παρόλα αυτά, η Τουρκία επιχειρεί να προκαταλάβει ενέργειες, στις οποίες προχωρεί η Κυπριακή Δημοκρατία, βάσει του αιτιολογικού πως τούτες, αν και δεν βρίσκονται στον χώρο που η ίδια διεκδικεί, εντούτοις λαμβάνουν χώρα χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των Τουρκοκυπρίων, κατά Τσαβούσογλου και «οι Τουρκοκύπριοι έχουν μερίδιο στα αποθέματα»[1277] και άρα στην τουρκική συλλογιστική οριοθετούνται ως μονομερείς δράσεις.

Τον Οκτώβριο του 2017 η Κυπριακή Δημοκρατία ανακοίνωσε την πρόθεσή της να καταθέσει συντεταγμένες στη Διεύθυνση Ωκεανικών Υποθέσεων και Δικαίου της Θάλασσας των Ηνωμένων Εθνών και για τη βόρεια περιοχή. Τούτο σημαίνει πως σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα θα χρειαστεί να λάβουν χώρα συζητήσεις επ' αυτών με την παράκτια χώρα, εν προκειμένω με την Τουρκία, εγχείρημα το οποίο καθίσταται δυσχερές εκ των πραγμάτων, αφού στην αντίληψη της Τουρκίας υφίσταται το ανυπόστατο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Υπογραμμίζεται πως διά τέτοιων ενεργειών στο παρελθόν η Κυπριακή Δημοκρατία είχε οριοθετήσει την ΑΟΖ της με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, ενώ αναμένεται

[1275] (2016) Θέμα δικαιωμάτων στην κυπριακή ΑΟΖ θέτει η Άγκυρα – Τι απαντά η Κύπρος, CNN, 26 Μαρτίου 2016. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/26620/thema-dikaiomaton-stin-kypriaki-aoz-thetei-i-agkyra-ti-apanta-i-kypros

[1276] (2017) Γιλντιρίμ: Οι υδρογονάνθρακες της Κύπρου ανήκουν και στην Τουρκία, *CNN*, 10 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/88480/gilntirim-oi-ydrogonanthrakes-tis-kyproy-anikoyn-kai-stin-toyrkia?v7

[1277] (2017)Τσαβούσογλου: Απειλεί με αντίμετρα για το πρόγραμμα γεωτρήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ, *CNN*, 13 Ιουλίου 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/88912/tsavoysogloy-apeilei-me-antimetra-gia-to-programma-geotriseon-stin-kypriaki-aoz

επικύρωση από τον Λίβανο, όπου μια τέτοια σειρά ενεργειών είναι που εμπεδώνει τον χώρο κυριαρχίας του κράτους και καθιστά δυνατή και την πρόσβαση των διαφόρων ξένων εταιρειών σε αυτόν, αφού θα γνωρίζουν το εύρος και το πεδίο των κινήσεών τους.

Τον Ιούλιο του 2018 η Τουρκία έθεσε συγκεκριμένους όρους, προκειμένου να επανέλθει στο τραπέζι του διαπραγματευτικού διαλόγου για την επίλυση του Κυπριακού και τούτοι αναφέρονται σε χρονοδιάγραμμα, σε μια συμφωνία «πακέτο» και στη συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων στην Κύπρο.[1278] Τον Οκτώβριο του 2018 προέβαλε τη θέση πως δεν θα επιτρέψει τη διεξαγωγή ερευνών στο οικόπεδο 7 της ΑΟΖ χωρίς την προηγούμενη σύμφωνη γνώμη και άδειά της, με δεδομένο πως το εν λόγω οικόπεδο βρίσκεται στα εξωτερικά όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας.[1279]

Σημειώνεται πως η Τουρκία προχωρά κατά το 2018 στην αγορά γεωτρητικών σκαφών, όπως το νοτιοκορεατικής[1280] κατασκευής του 2011[1281], Deepsea Metro 1. Το σκάφος αγοράστηκε από την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου στην τιμή των 262,5 εκατομμυρίων δολαρίων.[1282] Το έκτης γενιάς[1283] πλωτό γεωτρύπανο μετονομάστηκε σε Yavuz.[1284] Ακολούθως, προμηθεύθηκε το πρώτο πλωτό γεωτρύπανο[1285] Deep Sea Metro 2.[1286] Η αγορά των διαφόρων σκαφών καθίσταται επιβεβλημένη ανάγκη για την Τουρκία, καθώς αντιμετωπίζει την άρνηση των διαφόρων εταιρειών να συνεργαστούν μαζί της σε σχέση με τη

[1278] (2018) Κύπρος: Χρονοδιάγραμμα και συμφωνία «πακέτο» ζητά η τουρκική πλευρά για νέες διαπραγματεύσεις, *CNN*, 25 Ιουλίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/140074/kypros-xronodiagramma-kai-symfonia-paketo-zita-i-toyrkiki-pleyra-gia-nees-diapragmateyseis

[1279] (2018) Σχοινάς: Η Τουρκία να σταματήσει τις προκλητικές της δράσεις, CNN, 8 Οκτωβρίου 2018. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/149922/sxoinas-h-toyrkia-na-stamatisei-tis-proklitikes-tis-draseis

[1280] David Carter Shinn (2018) Bassoe: Ultra deepwater drillship Deepsea Metro I sold for $262.5 M, Offshore Energy Today. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.offshoreenergytoday.com/bassoe-ultra-deepwater-drillship-deepsea-metro-i-sold-for-262-5-m/

[1281] ODFJELL DEEPSEA METRO 1 - SPS PERSONNEL, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.tratec.no/en/references/odfjell-deepsea-metro-sps

[1282] Το εν λόγω σκάφος είναι μήκους 229 μέτρων, ικανό να προβαίνει σε γεωτρήσεις βάθους μέχρι και 12,192 μέτρων. Βλ. (2019) Turkey's second drillship Yavuz to begin hydrocarbon exploration in Mediterranean region, Daily Sabah, 4 Μαρτίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.dailysabah.com/energy/2019/03/04/turkeys-second-drillship-yavuz-to-begin-hydrocarbon-exploration-in-mediterranean-region

[1283] Ebru Şengül (2019) Yavuz drilling vessel starts operations in East Med., Anadolu Agency, 7 Αυγούστου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.aa.com.tr/en/europe/yavuz-drilling-vessel-starts-operations-in-east-med/1551838

[1284] (2019) Turkey's ship Yavuz set to begin drilling in Med Sea, Hurriyet Daily News, 5 Οκτωβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-drillship-on-new-duty-in-mediterranean-sea-147168

[1285] (2017) Turkey's first drillship to arrive by end of December, Hurriyet Daily News, 18 Δεκεμβρίου 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-first-drillship-to-arrive-by-end-of-december-124302

[1286] Περί των χαρακτηριστικών του Deepsea Metro I και Deepsea Metro II βλ. The fleet Mobile Offshore Drilling Units Odfjell Drilling. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.odfjelldrilling.com/globalassets/news/brochures/rig-brochures-odfjell-drilling-rig-brochure-skjermvisning.pdf

διεξαγωγή ερευνών σε περιοχές, που έχουν αδειοδοτηθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία. Προς τούτο η Τουρκία προχωρεί στην αγορά πέντε υποστηρικτών σκαφών, προκειμένου να είναι σε θέση, σε περίπτωση που η ίδια κρίνει πως διακυβεύονται τα συμφέροντά της στην Ανατολική Μεσόγειο, να έχει στη διάθεσή της τον ανάλογο στόλο, που θα της επιτρέψει να δημιουργήσει de facto συνθήκες επιβολής της βούλησής της. Με ένα τέτοιο πνεύμα θα πρέπει να ειδωθούν οι κινήσεις αγοράς σκαφών.

Η οπτική της Τουρκίας αναφορικά προς την κυπριακή ΑΟΖ θα πρέπει να εκτιμάται βάσει αυτού που προβάλλει ως δικαιωματικές αξιώσεις της, δηλαδή να αναγνωσθεί ο χώρος, τον οποίο διεκδικεί. Αυτός ο χώρος παραπέμπει στο δυτικό μέρος της Κύπρου, δηλαδή στη θαλάσσια περιοχή, που δεν είναι οριοθετημένη, αλλά και στο ανατολικό. Αμφισβητεί, επίσης, το οικόπεδο 7, το οποίο έχει αδειοδοτηθεί στη γαλλική εταιρεία Total. Προβάλλει, παράλληλα, τη θέση περί διαμοιρασμού της κυπριακής ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου, Τουρκίας και Ισραήλ. Αυτό το προωθεί βάσει της οπτικής της μέσης γραμμής, προβάλλοντας ταυτόχρονα τα κέρδη των διαφόρων χωρών εάν δεν συνεργαστούν με την Κυπριακή Δημοκρατία και αναπτύξουν συνεργασίες με την ίδια. Στο ίδιο πλαίσιο προέβη σε οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με τη Λιβύη.[1287]

Αναφορικά προς τη στάση του Τούρκου Προέδρου προς την Κυπριακή Δημοκρατία είναι ενδιαφέρουσα η προσέγγιση win – win ή άλλως kazan – kazan, που αναπτύσσεται δημοσίως. Αυτή η προσέγγιση δεν λαμβάνει υπόψη το διεθνές δίκαιο, αλλά επί της ουσίας επενδύει την τουρκική επιχειρηματολογία με μια κατ' επίφαση γενναιοδωρία, που αντανακλά το σκεπτικό περί διαμοιρασμού των όσων εδαφών είναι εκ των πραγμάτων ελλαδικός ή κυπριακός χώρος, που παραπέμπουν στον χώρο νοτίως της Κύπρου, Κρήτης, Ρόδου και Καρπάθου. Αυτό το σκεπτικό αναδεικνύει ένα σχήμα οξύμωρο, υπό την έννοια πως εκείνο το οποίο διαπραγματεύεται ο Ερντογάν είναι τα νομίμως κατοχυρωμένα θαλάσσια εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλαδή χώρο, που δεν είναι δικός του. Αναφορικά προς τον αγωγό EastMed, επί του παρόντος δεν κρίνεται ως εφικτή η υλοποίησή του, αλλά εκλαμβάνεται ως πιο συμφέρουσα επιλογή η μεταφορά του αερίου μέσω Αιγύπτου.

[1287] (2019) Turkey sends Libya maritime accord to U.N. for approval: source, *Reuters*, 12 December 2019. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.reuters.com/article/us-turkey-libya-un/turkey-sends-libya-maritime-accord-to-un-for-approval-source-idUSKBN1YG0ZA

VIII.Γ.11.4. Ανάλυση: Τακτικές κινήσεις και στρατηγική στόχευση

Πρόθεση της Τουρκίας είναι μέσω κατασκευής συνθηκών τεχνητής κλιμάκωσης και ανάπτυξης πιέσεων να ωθήσει την Κυπριακή Δημοκρατία σε συνομιλίες με την «ΤΔΒΚ», με στόχο τη συνδιαχείριση του φυσικού αερίου. Η Άγκυρα μέχρι και το 2010 επιχειρούσε κατά τρόπο κυρίως ρητορικό να αναπτύξει την εικόνα της χώρας, που διατηρεί εκ των πραγμάτων δικαιώματα στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η στόχευση του τουρκικού κράτους παραπέμπει σε μια διαδικασία, η οποία αποσκοπούσε στο να καταδείξει πως ο χώρος αυτός είναι διαφιλονικούμενος, υφίστανται διαφορετικές θέσεις αναφορικά προς την κατάστασή του και πως εν πολλοίς το αμφιλεγόμενο της συνθήκης που υφίσταται στην Κύπρο, δεδομένης και της μη επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος, οριοθετεί την κατάσταση σε ένα πλαίσιο, όπου για τις όποιες κινήσεις διαλαμβάνουν χώρα εντός του, θα πρέπει να τυγχάνουν της εγκρίσεως της Τουρκίας.

Αυτή η στάση παραπέμπει στην αντίληψη αφενός «γκριζοποίησης» του χώρου.[1288] Λαμβάνοντας υπόψη ένα τέτοιο δεδομένο, δηλαδή την προβολή αμφισβήτησης, όπου στη συλλογιστική της Τουρκίας δεν θα πρέπει να εξελιχθούν κινήσεις, πολλώ δε μάλλον να εκκινήσουν έρευνες αναζήτησης υδρογονανθράκων ή να υφίσταται παρουσία πλοίων, τα οποία να εκπέμπουν το μήνυμα της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τούτο θα μπορούσε να εκδηλώνεται, καθώς τα σκάφη θα λειτουργούν και θα επιτελούν εργασίες στον θαλάσσιο χώρο βάσει της αδειοδότησής τους από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η Τουρκία διά των ενεργειών της επιχειρεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο εκφοβισμού των διαφόρων εταιρειών, που συνήψαν συμφωνίες με την Κυπριακή Δημοκρατία, προκειμένου να μην προχωρήσουν στους σχεδιασμούς τους. Η αυτή στάση συνοδευόταν και από την προβολή της απειλής πως σε περίπτωση συνεργασίας με την Κυπριακή Δημοκρατία θα ελάμβανε μέτρα αποκλεισμού των εταιρειών από έργα στην Τουρκία ή θα προχωρούσε σε επιβολή σχετικών κυρώσεων. Το σκεπτικό τούτο στηριζόταν στην αντίληψη πως μέσω της καταρχήν ρητορικής ανάπτυξης των προθέσεών της θα ανέτρεπε τους σχεδιασμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας και θα μπορούσε να ακυρώσει εν τοις πράγμασι τις όποιες συμφωνίες. Αυτή η στάση εντάσσεται σε ένα περίγραμμα αμυντικής λογικής, που ακολουθούσε η τουρκική κυβέρνηση και αξιωματούχοι της «ΤΔΒΚ», το οποίο τη δεδομένη χρονική στιγμή επιχειρούσε να αναπτυχθεί ως αντίπαλο δέος στις ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

[1288] Η αναφορά περί "γκριζοποίησης» εν σχέση προς την Τουρκία παραπέμπει στο προηγούμενο της κρίσης μεταξύ Αθηνών και Άγκυρας στην περίπτωση των Ιμίων. Βλ. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης (2001) *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι*, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Αφ' ης στιγμής η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε στη συνομολόγηση συμφωνιών, στην αδειοδότηση οικοπέδων / θαλασσοτεμαχίων και στην εκχώρηση σε εταιρείες δικαιωμάτων αναζήτησης ορυκτού πλούτου στην κυπριακή ΑΟΖ, η στάση της Τουρκίας μετεβλήθη και έλαβε έναν πιο ενεργό χαρακτήρα, που ξεπερνούσε το διαδηλωτικό επίπεδο της προβολής επιχειρημάτων και ενίοτε απειλών προς πάσα κατεύθυνση και με αποδέκτες τους συνεργαζόμενους φορείς, θεσμούς και εταιρείες με το κράτος, του οποίου η κυβέρνηση εκτιμούσε η ίδια ότι καταστρατηγεί τα δικαιώματά της επί της υφαλοκρηπίδας της, αλλά και δεν λαμβάνει υπόψη του τον παράγοντα «Τουρκοκύπριοι», οι οποίοι υφίστανται ως συνιδρυτές της Κυπριακής Δημοκρατίας και οι οποίοι βάσει ενός εκ των αξονικών σημείων της διαπραγματευτικής διαδικασίας για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος θα πρέπει να αναγνωρίζονται σε όλες τους τις δράσεις και τις εκφάνσεις των ενεργειών τους σε ένα πλαίσιο «πολιτικής ισότητας», η ερμηνεία του οποίου αντανακλά έναν διαφοροποιημένο σε σχέση με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας χαρακτήρα.

Συνεπώς, η στάση της Τουρκίας μέχρι και το 2010 είχε έναν πολύ συγκεκριμένο χαρακτήρα, ο οποίος εμφορείτο κατά κύριο λόγο από μια αμυντική διάσταση. Εν κατακλείδι, στόχευση της τουρκικής πλευράς είναι ο τερματισμός ή η επ' αόριστον παύση του ενεργειακού προγράμματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέχρι και την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος υπό τουρκικούς όρους. Υπογραμμίζεται δε πως το Κυπριακό Πρόβλημα επί του παρόντος θα μπορούσε να επιλυθεί επ' ωφελεία των κυπριακών συμφερόντων σε περίπτωση ανεύρεσης σημαντικών ποσοτήτων υδρογονανθράκων.

Η μεταβολή της τουρκικής στάσης αναπτύσσεται κατά το 2011, όταν πλέον αποφασίζεται πως η Άγκυρα δεν θα παραμείνει στο βερμπαλιστικό επίπεδο των αξιώσεων, αλλά θα επιχειρεί να καταστήσει σαφές και εμπράκτως αυτό που αντιλαμβάνεται ως παραβίαση των δικαιωματικών της στοχεύσεων. Αυτό εκφράζεται και ως μια δυναμική προβολή των θέσεων και απόψεών της σε διεθνές επίπεδο. Προς τούτο προχωρεί στην υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας και «ΤΔΒΚ». Υπογραμμίζεται πως η οριοθέτηση δεν λαμβάνει υπόψη της το διεθνές δίκαιο, αλλά την οπτική της Τουρκίας πως τα νησιά δεν διαθέτουν ΑΟΖ.

Σε αυτό το σχήμα και με δεδομένη την υπογραφή της Συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας και «ΤΔΒΚ», οι Τουρκοκύπριοι εκχωρούν στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου δικαιώματα έρευνας, αναζήτησης και εξόρυξης υδρογονανθράκων. Ειδικότερα, τα δικαιώματα, τα οποία εκχωρούν αναφέρονται σε περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας εν τω συνόλω της, δηλαδή επί της ουσίας αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν λειτουργίες που αναφέρονται σε κρατικές οντότητες. Αυτό εξάγεται ως μια διαδικασία, κατά την οποία το ψευδοκράτος, μη αναγνωρίζοντας τη νομιμότητα ή την ύπαρξη της Κυπριακής Δημοκρατίας αναλαμβάνει το

ίδιο να διεκπεραιώσει ενέργειες στον χώρο της Δημοκρατίας. Αυτή η κίνηση αφενός υπονομεύει το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, στέλλοντας το μήνυμα της πρόθεσης ελέγχου του χώρου, έστω και de facto. Αφετέρου, είναι δηλωτική των περαιτέρω βηματισμών της Τουρκίας στην περιοχή των κατεχομένων εδαφών και στη θαλάσσια προβολή τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, ο τρόπος διά του οποίου λαμβάνει χώρα η κατανομή των οικοπέδων στην κυπριακή ΑΟΖ και οι διεκδικήσεις Τουρκίας και Τουρκοκυπρίων. Τούτο δε γιατί αναπτύσσεται το εξής σχήμα. Οι Τουρκοκύπριοι υπό την ιδιότητά τους ως συνιδρυτική κοινότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας προβάλλουν διεκδικήσεις στο ανατολικό τμήμα της θαλάσσιας επικράτειας και ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στο βόρειο τμήμα διεκδικούν την ΑΟΖ, όχι πλέον ως κοινότητα, αλλά ως κρατική οντότητα. Η δυτική πλευρά της νήσου θεωρούν πως υφίσταται ως διαφιλονικούμενη περιοχή, η οποία θα μπορούσε να ειδωθεί και ως «γκριζαρισμένη».

Διά της ως άνω συλλογιστικής επιχειρείται ο τερματισμός των κινήσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας και των εταιρειών, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην κυπριακή ΑΟΖ ή έχουν προβάλει τη θέση πως θα αναπτύξουν δραστηριότητα σε συγκεκριμένο διάστημα χρόνου εντός του επόμενου διαστήματος. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όπου παρατηρηθεί παύση του ενεργειακού προγράμματος, θα εμπεδωθεί και μια συνθήκη, όπου, τρόπον τινά, οι τουρκικές αξιώσεις αποκτούν ερείσματα ή πως διά των τουρκικών ενεργειών έχει επιτευχθεί το ζητούμενο, που είναι αρχικώς ο εκφοβισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας και αφετέρου η ανάπτυξη ενός πλαισίου διαλόγου, στο οποίο να συμπεριλαμβάνεται σαφώς και το ενεργειακό σκέλος, δηλαδή ο διαμοιρασμός της ΑΟΖ μεταξύ μερών, δηλαδή φαινομενικώς μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Αυτό θα πραγματώσει και σε αυτή την περίπτωση το σχήμα μιας διχοτομικής αντίληψης του λαού και κατ' επέκταση του διαμοιρασμού του όποιου πλούτου.

Η στόχευση των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας παραπέμπει εν τέλει στο να νομιμοποιηθεί ένα πλαίσιο συνδιαχείρισης και συνεκμετάλλευσης του φυσικού αερίου.[1289] Αυτό αποτελεί ένα αρχικό σκέλος, καθώς εν συνεχεία θα πρέπει να θεωρείται ως λογική υπόθεση το να προβληθεί το αίτημα μεταφοράς του φυσικού αερίου μέσω Τουρκίας και όχι μέσω του αγωγού Ανατολικής Μεσογείου, ο οποίος με τα παρόντα δεδομένα οριοθετείται ως ένα μη επιτεύξιμο έργο.

[1289] (2011) Turkey sends oil ship to Cyprus as tension grows, BBC, 23 Σεπτεμβρίου 2011. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://www.bbc.com/news/world-europe-15037774

Χάρτης 7: Σημεία επικαλύψεως εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κυπριακής Δημοκρατίας ως εκ της αδειοδότησης τεμαχίων της «ΤΔΒΚ» στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου

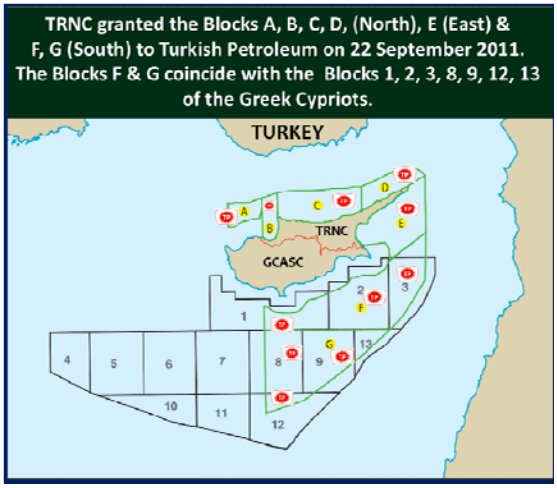

(*Πηγή χάρτη:* *http://www.t-vine.com/turkish-cypriots-up-the-ante-in-offshore-drilling-rights-row/*)

VIII. Δ. Συμπερασματικές συναγωγές: Δυνητική αναστροφή του Ex injuria jus non oritur σε Ex facto jus oritur

Το παρόν κεφάλαιο ανέδειξε στις εισαγωγικές του ενότητες τις βασικές, θεμελιακές διαφορές που υφίστανται μεταξύ της περιπτώσεως της Ταϊβάν και της Κύπρου, όπου η σύγκριση μεταξύ των μεγεθών είναι αδόκιμη και μη ανταποκρινόμενη στις συνθήκες που επιχειρείται από τον τουρκικό παράγοντα να οριοθετήσουν τις σχέσεις της βόρειας περιοχής της νήσου με τον κόσμο των κρατών και τις πολυεπίπεδες διαστάσεις του διεθνούς συστήματος. Προς τούτο επεξηγήθηκε μέσω καταγραφής της ιστορικής διαδρομής της Ταϊβάν από τα μέσα του 20ου αιώνα ως προϊόν του κινεζικού εμφυλίου πολέμου και εντεύθεν το πώς αναπροσαρμόστηκε το καθεστώς της κατά τη δεκαετία του 1970.

Η απώλεια της θέσης της Ταϊβάν στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, θέση που διατήρησε για δύο και πλέον δεκαετίες δεν ήταν απότοκος ένοπλης δράσης ή παραβίασης του διεθνούς δικαίου, αλλά μεταβολής των διεθνοπολιτικών συνθηκών και της στάσεως των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οι οποίες μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου και εν είδει ανοίγματος προς τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας υιοθέτησαν πολιτική, που την αντιλαμβανόταν ως εκπροσωπούσα την επικράτεια της Κίνας στο σύνολό της. Αυτή η μεταβολή αναπροσάρμοσε το καθεστώς της Ταϊβάν, κυρίως ως προς τη διπλωματική της αναγνώριση, δηλαδή την πλαισίωσή της ως ανεξαρτήτου και αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου στον κόσμο των κρατών.

Παρά ταύτα, η Ταϊβάν εξακολούθησε να υπάρχει ως οντότητα, η οποία διέπεται από πολιτειακή οργάνωση και επιτελεί λειτουργίες προσομοιάζουσες με αυτές των κρατικών οντοτήτων, πλην όμως έχουσα μια σκιώδη υπόσταση και μη συμμετέχουσα σε διεθνείς εκδηλώσεις, δρώμενα και οργανισμούς διαφόρων διαστάσεων, όπως οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς, αθλητικούς, με την ονομασία Ταϊβάν, αλλά με διαφορετικά ονόματα, ιδιαιτέρως όταν σε αυτούς συμμετέχει και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Η ιδιότητα, η οποία λειτουργεί ως το διακριτικό γνώρισμα της Ταϊβάν είναι το γεγονός πως ακόμη και εάν δεν εκλαμβάνεται ως αναγνωρισμένο κρατικό μέγεθος, εντούτοις είναι σε θέση, όπως και το πράττει, να αναπτύσσει σχέσεις, κυρίως αναφορικά προς την οικονομία και το εμπόριο με όλο τον υπόλοιπο κόσμο, να εξάγει τα προϊόντα της και να επηρεάζει σημαντικά την παραγωγή και τη ζήτηση συγκεκριμένων αγαθών. Συνεπώς, η οικονομία είναι η καθοριστική συνιστώσα δράσης της Ταϊβάν.

Η καταγραφή της διαδρομής, της πορείας και του ιστορικού συγκειμένου, εντός του οποίου παρήχθη η συνθήκη «Ταϊβάν» κρίθηκε ως ιδιαιτέρως σημαντική, προκειμένου να προσεγγιστεί κατά τρόπο επιστημονικά δομημένο το κατά πόσον τούτη θα μπορούσε να βρει

αναλογίες στην υπό αναφορά περίπτωση της Κύπρου, όπως τούτο προβάλλεται ένθεν κακείθεν στην τουρκική οπτική και αναπαράγεται ενίοτε από διάφορους και διαφορετικούς διαύλους είτε με θετικό, είτε με αρνητικό πρόσημο, στην κυπριακή, ελλαδική, αλλά και διεθνή ειδησεογραφία και αρθρογραφία.

Στην τουρκική οπτική το μοντέλο «Ταϊβάν» αναφέρεται στην, ιδιαιτέρως μετά το 2004 και την υπερψήφιση του Σχεδίου Ανάν από τους Τουρκοκυπρίους, κατάσταση σταδιακής ανάπτυξης σχέσεων των κατεχομένων εδαφών με τον υπόλοιπο κόσμο, παρακάμπτοντας την ύπαρξη του κυπριακού κράτους, δηλαδή του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου. Αυτή η στάση αρθρώνεται επί διαφορετικών διαστάσεων, οι οποίες αποσκοπούν στην οιονεί απόδοση νομιμοφάνειας στις ενέργειες της αποσχιστικής οντότητας εδρεύουσας στη βόρεια περιοχή και αφετέρου στην πλαισίωση των ενεργειών της οντότητας τούτης με το στοιχείο της εκ των πραγμάτων και εκ των νέων κατασκευών δεδομένων αναπόδραστης πορείας.

Η επιτυχία του ως άνω εγχειρήματος έγκειται σαφώς και στη στάση του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου αναφορικά προς τις διάφορες ενέργειες, που λαμβάνουν χώρα και τη διαρκή κινητοποίησή του για τον εντοπισμό, την ανάδειξη και τη δυνητική καταγγελία τους, εφόσον δεν ανταποκρίνονται στη νομιμότητα, στα αρμόδια προς τούτο θεσμικά όργανα, στα οποία η Κυπριακή Δημοκρατία συμμετέχει. Στο σκεπτικό τούτο προστίθεται η εγγενής παράμετρος που αναφέρεται στην υπεράσπιση των κρατικών οντοτήτων από ίδιες δυνάμεις ή όπως αντιλαμβάνεται το εκάστοτε κράτος πως επιτελεί μια τέτοια αποστολή, διάσταση της οποίας είναι και η προάσπιση της κυριαρχίας του, εδαφικής, θαλάσσιας και ενάεριας.

Η συνθήκη «ταϊβανοποίησης» των κατεχομένων εδαφών δεν συνιστά μια εναλλακτική σε περίπτωση μη διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος, αλλά μια εκ των πραγμάτων ήδη υφιστάμενη, ταυτόχρονη και παράλληλη διαδρομή, η οποία στην πορεία παράγει αποτελέσματα και καλλιεργεί συνειδήσεις και αντιλήψεις εν Κύπρω και διεθνώς περί της αναπλαισίωσης του ζητήματος και της ανάγκης ερμηνείας του ή «επικαιροποίησης» της ερμηνείας του επί τη βάσει των νέων δεδομένων και νέων πραγματικοτήτων. Ως εκ τούτου δεν είναι μια μελλοντική κατάσταση, αλλά μια υπαρκτή και προοδευτικά εξελισσόμενη, όπως τούτη εντάσσεται στην τουρκική στρατηγική προϊόντος του χρόνου. Τα παραγόμενα εξ αυτής αποτελέσματα, όταν, εφόσον και εάν επιλυθεί το Κυπριακό, θα αναμένεται πως θα συνιστούν πτυχές ή τμήματα της λύσης.

Η όλη φιλοσοφική προσέγγιση που διέπει το αφήγημα περί «ταϊβανοποίησης» αναφέρεται σε ένα σκεπτικό που αφενός δεν αναγνωρίζει το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου, δεν θεωρεί πως η αναγνωρισμένη κυβέρνηση εκπροσωπεί το σύνολο των

πολιτών και δη των Τουρκοκυπρίων, εκ των πραγμάτων η κυβέρνηση τούτη δεν είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στη βόρεια περιοχή και άρα δεν διαθέτει λόγο για τα τεκταινόμενα σε αυτήν. Των ανωτέρω λαμβανομένων υπόψη η «ταϊβανοποίηση» επιχειρεί να εμπεδώσει μια κατάσταση «νομιμότητας» έξω από την νομιμότητα και μη λαμβάνοντας υπόψη το διεθνές δίκαιο και καταδικαστικές αποφάσεις ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων. Η ουσία της προσέγγισης είναι πως η νομιμότητα θα πρέπει να συνυφαίνεται προς την ύπαρξη νέων δεδομένων και νέων πραγματικοτήτων και να αναπροσαρμόζεται ή να εμπεριέχει και τούτες, αποτυπώνοντας μια αντιστροφή του σχήματος ex injuria jus non oritur και τροποποιώντας το σε ex facto jus oritur.

Η στόχευση είναι εν τέλει στο να αναγνωριστούν τα διά της ισχύος κατασκευασμένα δεδομένα ως μέρος της λύσης, πράγμα που μεταθέτει το πρόβλημα από εισβολής και κατοχής σε διαδικαστική διευθέτηση διαμοιρασμού της εξουσίας, προσέγγιση που αναπτύσσεται σε μια κατακόρυφη και οριζόντια διάρθρωση επί του σχήματος της πολιτικής ισότητας των δύο μερών. Τούτο δε ανεξαρτήτως του γεγονότος πως το ένα μέρος συνιστά προϊόν εγκλήματος πολέμου τελών σε μια κατάσταση διαρκούς παρανομίας. Έκδηλη αποτύπωσή του είναι η οπτική της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων σε σχέση με την ανακάλυψη ορυκτού πλούτου στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η λογική που αναπτύσσεται εξ αυτού του σκεπτικού αντιλαμβάνεται την παράνομη αποσχιστική οντότητα ως αποστερούμενη δικαιωμάτων και ελευθεριών, ενώ το υποκείμενο που της αποστερεί τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, δηλαδή την ελευθερία δράσεως και κινήσεων είναι το αναγνωρισμένο υποκείμενο διεθνούς δικαίου. Ως εκ τούτου, επιχειρείται η προσχηματική ανάπτυξη σχέσεων με τούτο, προκειμένου να καταδειχθεί προς τη διεθνή κοινότητα πως το εκλαμβανόμενο ως θύμα δεν παρουσιάζει προβληματισμό αναφορικά προς την ανάπτυξη σχέσεων με τις κατοχικές αρχές ή με ιδρύματα σε αυτές. Τούτο θα μπορέσει να δρομολογήσει και να αιτιολογήσει το αφήγημα περί ανάπτυξης σχέσεων των κατεχομένων και με τον υπόλοιπο κόσμο, που ούτως ή άλλως εντοπίζεται στη ρητορική της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων.

Περαιτέρω, για την πραγμάτωση της «ταϊβανοποίησης» καταγράφεται μια καταρχήν παραμετροποίηση μέσων και ενεργειών, που συντείνουν εκ παραλλήλως και προς την κατεύθυνση μιας αναπόδραστης και ελεγχόμενης εξάρτησης των κατεχομένων με την Τουρκία. Τούτο σαφώς εκβάλλει και σε έναν μελλοντικό ορίζοντα στην τουρκική συλλογιστική, που εκλαμβάνει το τουρκοκυπριακό στοιχείο ως βαίνον μειούμενο στη βόρεια περιοχή σε αντιστοιχία προς το ποσοστό των εποίκων. Τοιουτρόπως, διά της μεταβολής της δημογραφικής αλλοίωσης και της εμφύτευσης πληθυσμού, ο οποίος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μέρος του τουρκικού έθνους, αλλά και αντιστοίχως διά της κατασκευής έργων

που εγγενώς διασυνδέουν την Τουρκία με την κατεχόμενη Κύπρο, προωθείται η πολυεπίπεδη εξάρτηση και σε μακρό ορίζοντα εδραίωση της αντίληψης περί της κατεχόμενης Κύπρου ως μιας επαρχίας της Τουρκίας, η οποία διατηρεί ένα ξεχωριστό καθεστώς σε σχέση με τις μέχρι τούδε 81 άλλες.

Επιπλέον, μία άλλη διάσταση του σχήματος της «ταϊβανοποίησης» είναι η παραγνώριση ψηφισμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αναφορικά προς το καθεστώς των Βαρωσίων και το φημολογούμενο άνοιγμά τους υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση, εντάσσοντας το όλο εγχείρημα και πάλι στο σκεπτικό μιας εμπράγματης διαμόρφωσης νέων δεδομένων από την Τουρκία, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στη διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος. Η «Ουδέτερη Ζώνη» που εκτείνεται σε όλο το νησί αποτελεί ένα δίαυλο εμπέδωσης της συλλογιστικής, ο οποίος διαθέτει ποικίλες απολήξεις. Πρώτον, η ύπαρξη της Ουδέτερης Ζώνης και η ύπαρξη της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ απεικονίζει μία κατάσταση, τουλάχιστον μη ομαλότητας, για την οποία διατήρηση της ομαλότητας και ειρήνης ως απουσίας εμπόλεμης κατάστασης μεταξύ των δύο μερών είναι επιφορτισμένη η Ειρηνευτική Δύναμη.

Η στάση της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων περί μιας παρωχημένης δύναμης, που συνιστά αναχρονισμό μη ανταποκρινόμενο στην υφιστάμενη πραγματικότητα επιχειρεί να πλαισιώσει το αφήγημα περί αποχώρησης της δύναμης, επενδύοντάς το με μια κοστοβόρα οικονομική διάσταση τυχόν παραμονής της. Η απομάκρυνση της δύναμης ως μεγάλη διεθνής εικόνα παραπέμπει και στη δυνητική «απομάκρυνση» ή αποσόβηση του προβλήματος μεταξύ κατεχόντων και κατεχομένων, όλως ιδιαιτέρως μετά το 1974 και την επέκταση της Ουδέτερης Ζώνης από τα δυτικά προς τα ανατολικά κατά μήκος όλης της επικράτειας της νήσου.

Πέραν τούτου και δεδομένου πως η Ουδέτερη Ζώνη δημιουργήθηκε κατόπιν παραχώρησης εδάφους από την Κυπριακή Δημοκρατία προς την Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, προκύπτει προβληματισμός περί της δυνατότητας υπεράσπισής της, δηλαδή εν τέλει απόδοσης του ελέγχου της συγκεκριμένης περιοχής, εκτάσεως σε ποσοστιαία αναλογία του 2,7%, στην Κυπριακή Δημοκρατία. Σε περίπτωση που, όπως και ελέχθη από την τουρκοκυπριακή πλευρά, ο χώρος θεωρείται ως διαφιλονικούμενος, τότε η Κυπριακή Δημοκρατία θα αναγκαστεί, είτε να αποδώσει το ήμισύ του στην αποσχιστική οντότητα, προεκτείνοντας την κατοχή, είτε να τον υπερασπιστεί, ακόμη και ενόπλως, γεγονός που θα μπορούσε να σημαίνει και στρατιωτική εμπλοκή με αβέβαιη έκβαση.

Εν κατακλείδι, η έννοια «ταϊβανοποίηση», διά του καταχρηστικού περιεχομένου που προσλαμβάνει στην τουρκική και τουρκοκυπριακή οπτική, δεν ανταποκρίνεται παρ' ελάχιστα και δη μόνο στο σκέλος της ανάπτυξης της οικονομίας των κατεχομένων, με το μοντέλο

Ταϊβάν. Οι διαφορές είναι εξόφθαλμες, ποσοτικές, ποιοτικές και σαφώς αντλούν το θεωρητικό και νομικό τους υπόβαθρο εκ του διεθνούς δικαίου και της εν εξελίξει παρανομίας ως εκ της ύπαρξης και της δραστηριοποίησης των κατεχομένων εδαφών. Ο μοναδικός δίαυλος που η «ταϊβανοποίηση» θα μπορούσε να παραπέμπει σε μια νόμιμη κατάσταση ανάπτυξης σχέσεων των κατεχομένων με τον υπόλοιπο κόσμο είναι η αποποίηση δικαιωμάτων και ελευθεριών του αναγνωρισμένου υποκειμένου διεθνούς δικαίου. Ειδάλλως, η ως άνω συνθήκη θα εξακολουθήσει να υφίσταται τελούσα σε μία κατάσταση παραβίασης της νομιμότητας, η οποία προϊόντος του χρόνου, του αποπροσανατολισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας ως εξ ιδίων ενεργειών και παλινδρομήσεων ή διεθνών ανακατατάξεων, θα μπορούσε να περιβληθεί με την κρατική αναγνώριση.

Συγκεράσματα και παράθεση τελικών διαπιστώσεων

Η εσωτερική διάρθρωση της μελέτης στηρίχθηκε σε μια ανάλυση πέντε βασικών παραμέτρων, οι οποίες συνιστούν και το κυρίως εννοιολογικό υπόβαθρο, τόσο ανάλυσης, όσο και υποστήριξης της διαδρομής προς απάντηση του κυρίως ερωτήματος της μελέτης. Το κυρίως ερώτημα αναφέρεται στο τι είδους κράτος είναι δυνατόν να εφαρμοστεί στην Κύπρο υπό τις παρούσες συνθήκες, το οποίο να είναι βιώσιμο, λειτουργικό, δημοκρατικό και να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες για το σύνολο του πληθυσμού.

Οι πέντε παράμετροι που διατρέχουν το σύνολο και των οκτώ κεφαλαίων της μελέτης είναι το τι συνιστά ένα κράτος, τουτέστιν ποια είναι τα βασικά του χαρακτηριστικά και λειτουργίες, προϋποθέσεις και αρμοδιότητες, βάσει των οποίων αρθρώνει ως καθημερινότητα την πορεία του. Ως δεύτερος άξονας εντοπίζεται ο προσδιορισμός του μεγέθους έθνος και εθνική ταυτότητα, όπου η αποκρυστάλλωση και ανασύνθεση της έννοιας παρουσιάζει τα στοιχεία, τα οποία διαμορφώνουν ένα συλλογικό υποκείμενο ως σχέσεις του με το παρελθόν, με την ιστορία ως διαρκές παρόν, με τον χώρο ως μνήμες, με τους θεσμούς, οι οποίοι αντανακλούν πολιτισμό και εν τέλει εκβάλλουν στο μέλλον του. Κρίνεται ως καταλυτικής σημασίας ο προσδιορισμός των ως άνω μεγεθών, καθώς η ευκρινής παρουσίασή τους στελεχώνει και το σώμα της μελέτης, αλλά και λειτουργεί ως φακός, προκειμένου να αποσαφηνισθεί το κατά πόσον, εάν και σε ποιο βαθμό τόσο η έννοια του κράτους, όσο και το περιεχόμενο που είναι ικανή να προσλάβει η έννοια έθνος, τυγχάνουν στρατηγικά εφαρμοσμένης παραχάραξης, αλλοίωσης και αποδόμησης.

Επομένως, ο επόμενος άξονας της μελέτης είναι η συνύφανση της ομοσπονδοποίησης του χώρου της Κύπρου υπό το πρίσμα μιας προτέρας κατάστασης αποεθνικοποίησης του χωρικού συγκειμένου από το παρελθόν του, το οποίο και σαφώς είναι φορέας εθνικής ταυτότητας. Αποστερώντας έναν τόπο από τις εθνικές του καταβολές σε επίπεδο έμβιας ζωής, όσο και ως τοπογραφία της μνήμης, καθίσταται δυνατή η ολιστική μετάλλαξή του και η πρόσληψη από αυτόν νέων χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων, που, καθώς ανεδείχθη στα κεφάλαια της μελέτης, εξυπηρετούν στρατηγικής στοχεύσεις της κατέχουσας τον χώρο δυνάμεως.

Τέταρτος άξονας είναι η μεθόδευση προβολής και προώθησης της παράνομης συνθήκης μέσω διαφόρων και διαφορετικών διαύλων ως μιας κατάστασης οιονεί νομιμότητας, όπου εν τέλει η νομιμότητα προέρχεται μέσα από την ίδια την καθημερινότητα, που την εγγράφει ως κανονικότητα. Αυτό το πλέγμα εννοιών αναφέρεται στην καταχρηστική απόδοση του νεολογισμού «ταϊβανοποίηση», στην οποία εντάσσονται μια σειρά τουρκικών παρελκυστικών πολιτικών και κινήσεων, που αποσκοπούν στην ανάδειξη του κατεχόμενου

χώρου ως θεσμικού μορφώματος ως μιας ολότητας, που διεκδικεί ρόλο και λειτουργίες παρόμοιες με εκείνες των αναγνωρισμένων υποκειμένων διεθνούς δικαίου. Η κατάσταση αυτή, αν δεν επέλθει διά της εκχώρησης δικαιωμάτων και ελευθεριών από τους υφιστάμενους τις συνέπειες της κατοχής και των εγκλημάτων πολέμου, που συνιστά το ένα ενδεχόμενο, θα μπορούσε να πραγματωθεί κατά τρόπο σταδιακό διά της παρόδου του χρόνου. Σε αυτή τη συλλογιστική των πέντε αξόνων (Κράτος – έθνος – ομοσπονδοποίηση/αποεθνικοποίηση – ταϊβανοποίηση – κρατική αποαναγνώριση), η τελική έκβαση θα μπορούσε να παραπέμπει σε μια συνθήκη εν τέλει κρατικής αποαναγνώρισης, που είναι δυνατόν να επέλθει μέσα και από τα δύο ενδεχόμενα που παρουσιάζονται.

Η πορεία γέννησης του κυπριακού κράτους εκκινεί από τη συλλογιστική της παραβίασης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για το σύνολο του αποικιακού πληθυσμού, όπου εν τέλει αναρμόδια μέρη για την επίλυση του ζητήματος αποαποικιοποίησης, το οποίο αφορούσε τον αποικιακό λαό και την αποικιοκρατική δύναμη, διέγραψαν μία πορεία, που κατέληξε στην εμπέδωση ενός κρατικού μορφώματος με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δυισμού, ενδημικό ρατσισμό και δομική βία. Πέραν τούτων, το υπό αναφορά κράτος παρουσίαζε αποκλίσεις αναφορικά προς τα βασικά, συνθετικά στοιχεία των υποκειμένων διεθνούς δικαίου, που παραπέμπουν στην έννοια του λαού, της κυριαρχίας επί της επικράτειας, της ανεξαρτησίας, της θεσμοθέτησης της εξουσίας και της εμπέδωσης διαχωρισμού των ατόμων βάσει εθνικών και θρησκευτικών αναφορών.

Κατά τη δεκαετία του 1950, ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ είχε ως στόχευση την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, δηλαδή την προσάρτηση της νήσου στο ελλαδικό κράτος, η οποία αντλούσε τη νομιμοποιητική της βάση από την αρχή της αυτοδιάθεσης. Ως εκ τούτου, ο αγώνας των Ελλήνων της νήσου, δηλαδή της συντριπτικής πλειοψηφίας του αποικιακού λαού στρεφόταν εναντίον των αποικιοκρατικών δυνάμεων κατοχής. Διά της διεκδίκησης άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης οι Έλληνες, αξίωναν την εφαρμογή ενός πανανθρώπινα κατοχυρωμένου δικαιώματος, το οποίο συνιστούσε εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο, δηλαδή θεμελιώδη αρχή, του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Η πρώτη αναπλαισίωση του ζητήματος (Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1955) ανεδείχθη με την εμπλοκή της Τουρκίας ως ενδιαφερόμενο μέρος αρχικώς διά της Τριμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου το 1955 και εν συνεχεία ο στο διηνεκές θεσμικός, εποπτικός και παρεμβατικός της ρόλος επισφραγίσθηκε στη Συμφωνία της Ζυρίχης - Λονδίνου, που έθεσαν το βασικό περίγραμμα της υπό διαμόρφωση κατά το 1959 κρατικής οντότητας. Συνεπώς, η πρώτη αναπλαισίωση καταγράφει στη μεταβολή του ζητήματος προσάρτησης της νήσου την παρείσφρηση ενός νέου δρώντα, εκλαμβανόμενου έκτοτε ως ενδιαφερόμενου μέρους.

Η αναπλαισίωση του όλου ζητήματος παρουσιάζεται εξόφθαλμα διά της παρατήρησης και καταγραφής της πορείας και των κομβικών, κρίσιμων διασταυρώσεων, κατά τις οποίες εμπεδώθηκαν δυσλειτουργικοί θεσμοί. Με δεδομένο πως το Κυπριακό ήταν ζήτημα αποαποικιοποίησης και άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης διαπιστούται πως αφορούσε στη Μεγάλη Βρετανία και τον αποικιακό λαό, η συντριπτική πλειοψηφία του οποίου ήταν Έλληνες. Συνεπώς, διά της ασκήσεως του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και εμπέδωσης της δημοκρατικής αρχής η κατάληξη του ζητήματος θα ήταν η ενσωμάτωση της νήσου στον ελληνικό εθνικό κορμό.

Η τότε ελλαδική κυβέρνηση προβάλλοντας το ζήτημα ως ζήτημα αποαποικιοποίησης και αυτοδιάθεσης ουσιαστικά αντλούσε τη νομιμοποιητική της βάση από δύο καίριους παράγοντες. Ο πρώτος ήταν το απτό δεδομένο πως κάτι τέτοιο εξέφραζε τη βούληση της μεγίστης πλειοψηφίας του αποικιακού λαού. Ο δεύτερος ήταν πως η εν λόγω αξίωση αποτελούσε την πεμπτουσία της δημοκρατικής έκφρασης, η οποία αντανακλούσε το διακύβευμα της εποχής και εδραζόταν στο διεθνές δίκαιο ως σύγχρονη αποτύπωση πολιτικών αρχών. Συνεπώς, το ζήτημα αρχικά αφορούσε δύο μέρη, ενώ το κατεξοχήν βήμα, δηλαδή θεσμικός οργανισμός για τη διευθέτησή του, θα έπρεπε να ήταν τα Ηνωμένα Έθνη.

Αναφορικά προς τον ρόλο της Τουρκίας και την εμπλοκή της στις υποθέσεις που αφορούσαν στη βρετανική αποικία Κύπρο υπερθεματίζεται το γεγονός πως ήδη από το 1878 είχε παραχωρήσει η Οθωμανική Αυτοκρατορία στη Μεγάλη Βρετανία τη διοίκηση της νήσου, ενώ η συμπόρευση των Οθωμανών με τις Κεντρικές Δυνάμεις στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε ως συνέπεια την προσάρτηση της Κύπρου από τη Βρετανία κατά το 1914, γεγονός που επισφραγίστηκε και διά της Συνθήκης της Λωζάννης το 1923. Ως εκ τούτου, βάσει και διεθνούς συνθήκης, με την οποία εμπεδώθηκε η Τουρκική Δημοκρατία, η τελευταία στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, αποποιήθηκε παντός δικαιώματος επί της νήσου. Συνεπώς, ο μοναδικός δεσμός της Τουρκίας με τον υπό αναφορά χώρο ήταν η παρουσία μουσουλμάνων επί της νήσου, οι οποίοι, στο πλαίσιο της βρετανικής εφαρμοσμένης πολιτικής του διαίρει και βασίλευε, μετά παρόδου χρόνου αποδίδονταν, όχι πλέον ως μουσουλμάνοι, αλλά ως Τούρκοι, μέλη της μίας εκ των δύο κοινοτήτων της νήσου. Ως εκ τούτου, βάσει διεθνούς δικαίου δεν υφίστατο σύνδεση με την Τουρκία, πολλώ δε μάλλον στοιχεία, τα οποία να δικαιολογούν την προβολή των τουρκικών αξιώσεων, ενώ ο κρίκος της Άγκυρας με τη νήσο ήταν η παρουσία πληθυσμού, ο οποίος διακρινόταν για την ταύτισή του ως θρήσκευμα με την τουρκική ενδοχώρα.

Βάσει αυτής της συλλογιστικής εκλαμβάνεται ως μνημειώδης επιτυχία της Τουρκίας και αντιστοίχως ολέθριο βήμα της ελληνικής διπλωματίας, με ιθύνοντα νου τη βρετανική λέαινα του υπουργείου των Εξωτερικών και του τότε πρωθυπουργού, Harold Macmillan, η

κρίσιμη διασταύρωση της Τριμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου κατά το 1955, καθώς το εν λόγω θεσμικό πλαίσιο μετέβαλε τη διαδρομή, την κατεύθυνση, την πορεία του προβλήματος και κλείδωσε εν συνεχεία την εμπλοκή στο πρόβλημα ενός δρώντα, η παρουσία του οποίου αναπροσάρμοσε το ίδιο το ζήτημα και επομένως τη διευθέτησή του. Η ανάμειξη του τουρκικού παράγοντα είχε ως συνέπεια να τον καταστήσει μέρος ενδιαφερόμενο και εκ της εξέλιξης με καταλυτικό ρόλο στη ρύθμισή του.

Η τροπή που έλαβε κατά το 1958 το ζήτημα της άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης με την υπαναχώρηση του εκπροσωπούντα τους Έλληνες της νήσου, προς μια συζήτηση περί «ανεξαρτησίας» αντί αυτοδιάθεσης, θέση, η οποία υιοθετείτο και από την τότε ελληνική κυβέρνηση, επί της ουσίας μετέβαλε άρδην και τη λύση του προβλήματος, καταλήγοντας σε απευθείας και κατά μόνας συνεννοήσεις Αθηνών και Αγκύρας. Αυτό συνιστά τη δεύτερη αναπλαισίωση του ζητήματος. Στο περίγραμμα τούτο και ένεκα της τουρκικής πολιτικής, η οποία απέβλεπε στη διευθέτηση του ζητήματος εκτός του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η συνέπεια ήταν η Ελλάδα και η Τουρκία να προβούν σε απευθείας συνεννοήσεις, ήτοι διμερείς διαπραγματεύσεις. Συνομιλητές τότε υπήρξαν οι υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδος και Τουρκίας και όχι ο επικεφαλής της πλειοψηφίας επί του συνόλου του κυπριακού πληθυσμού με τους αρμοδίους εκπροσώπους της κατέχουσας τον χώρο της Κύπρου αποικιοκρατικής δύναμης. Η μετάθεση τούτη, που εκ των πραγμάτων δεν θα μπορούσε να απαντήσει ικανοποιητικά στο πρόβλημα, αναφέρεται σε τρία στοιχεία. Πρώτον, στην αλλοίωση του ίδιου του προβλήματος, δεύτερον, στη συζήτηση για τη λύση του από αναρμόδιους θεσμικούς παράγοντες, τρίτον, κατά συνέπεια στην εκλαμβανόμενη ως διευθέτησή του εκτός του ενδεδειγμένου προς τούτο θεσμικού χώρου.

Συνεπώς, τρία έτη μετά την πρώτη αναπλαισίωση, εντοπίζεται η δεύτερη αναπλαισίωση (Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1958), που λαμβάνει υπόψη της αφενός την εμπλοκή της Τουρκίας και τη σύγκρουση που τεχνηέντως εκδηλώθηκε μεταξύ των ορισθέντων ως κοινοτήτων στην νήσο, η διάκριση των οποίων εμπεριείχε εγγενώς σπέρματα ρατσισμού και δομικής βίας. Τούτου δεδομένου, προεκρίθη κατά το 1958 πως η εξεύρεση λύσης στο μετατεθειμένο πρόβλημα παρέπεμπε εν τέλει σε μια συνθήκη ειρήνευσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Η αντίληψη περί ειρήνης στην τουρκική συλλογιστική θα μπορούσε να πραγματωθεί διά της διχοτόμησης, θεσμικής ή/και εδαφικής, καλλιεργώντας έτι περαιτέρω στον εγχώριο και διεθνή ορίζοντα την παράσταση δύο διακριτών κοινοτήτων, οι οποίες αδυνατούσαν να συμβιώσουν στον υπό μετεξέλιξη αποικιακό χώρο και όπου η αδυναμία τους τούτη διασάλευε ή θα μπορούσε να θέσει υπό αμφισβήτηση την περιφερειακή και διεθνή ειρήνη, αλλά και την ομαλή γειτονία δύο νατοϊκών εταίρων. Για την άρση μιας ως ανωτέρω

κατασκευασμένης αδιέξοδης εικόνας προβαλλόταν ως λογική συνέπεια η λύση του προβλήματος διά μιας συμφωνίας, εκ της οποίας θα αποδιδόταν ίσο καθεστώς σε κάθε μία από αυτές τις κοινότητες, όπερ θα εμπέδωνε και την ειρήνευση στο νησί.

Ο επόμενος θεσμικά ιδωμένος σταθμός στην πορεία που δρομολογήθηκε ως εκ της Τριμερούς Διάσκεψης ήταν η κατόπιν τετραετίας εμπέδωση του κράτους της Κύπρου. Δι' αυτού επισφραγίστηκε η κατάργηση των προνοιών και νομοθετικών διατάξεων, που περιλαμβάνονταν στη Συνθήκη της Λωζάννης αναφορικά προς τον ρόλο, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Τουρκίας στο νέο πολιτειακό μόρφωμα. Τοιουτοτρόπως, η Τουρκία όχι μόνο ανέκτησε δικαιώματα, τα οποία είχε απεμπολίσει 26 χρόνια νωρίτερα. Διά της κρατικής δομής κατόρθωσε την επέκταση της παρουσίας της στο νησί, εκ του οποίου είχε απομακρυνθεί κατά το 1878, δηλαδή 81 έτη πριν.

Ως κύρια επιτυχία της τουρκικής πολιτικής εντοπίζεται το γεγονός πως ο ρόλος της επισφραγιζόταν και νομιμοποιείτο κατά τον πλέον δηλωτικό τρόπο, αφού η παρουσία της ήταν συνυφασμένη με την ίδια την ύπαρξη του κράτους, στο οποίο βάσει διεθνούς συμφωνίας οριζόταν ως συμβαλλόμενο μέρος και δη χωρίς την εκδήλωση πολεμικής αναμέτρησης σε έναν χώρο, με τον οποίο δεν είχε καμία σχέση. Κάτι τέτοιο αποτυπώνεται και ως συνθήκη, διά της οποίας η εκ των προτέρων συγκατάθεση της Τουρκίας είναι αναγκαία συνιστώσα της επιβίωσης του κράτους.

Η ερμηνεία των ανωτέρω ως καθημερινότητα προϋπέθετε πως η γέννηση του κράτους, όχι μόνο ανέστειλε, αλλά κατέστησε απραγματοποίητη και ανεδαφική την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, την ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Επιπλέον, στις δομές του ενέγραψε πως οι αποδιδόμενοι στο σύνταγμα Τούρκοι, αν και δεν ήταν αριθμητικώς ίσοι προς τους Έλληνες, θα αντιμετωπίζονταν ως ίσοι και η παρουσία τους θα ήταν απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία του κράτους σε οριζόντιο επίπεδο. Αυτό σήμαινε πως χωρίς τη συναίνεσή τους ή τη διαρκή συγκατάθεσή τους επί των διαφόρων θεσμικών λειτουργιών, το κράτος θα μπορούσε να παρουσιάζει σοβαρές δυσχέρειες. Εκ των πραγμάτων, την προστασία και τη διατήρηση μιας τέτοιας λειτουργίας της εξισωμένης προς την πλειοψηφία μειοψηφίας αναλάμβανε η Άγκυρα εν είδει δικαιούχου πολυεπίπεδα και κατά τρόπο προσήκοντα προς τη διεθνή ιδρυτική κρατική πράξη.

Το πολιτειακό οικοδόμημα παρουσιάζει μια παραδοξότητα, η οποία εντοπίζεται στο γεγονός πως κατά την περίοδο γέννησής του υφίστατο ως η μοναδική χώρα, στην οποία βάσει συντάγματος να παραχωρούνται σε ένα μικρό ποσοστό πληθυσμού, τέτοιας ευρείας κλίμακας δικαιώματα, αναντίστοιχα της αριθμητικής του αναλογίας επί του συνόλου. Τα αυτά δικαιώματα, τα απέκτησαν οι Τουρκοκύπριοι.

Έτερη παραδοξότητα είναι το θεσμικό περίγραμμα της συνταγματικής δομής. Τούτο ερμηνεύεται ως μια αναγκαστική δυαρχία, δηλαδή ένας δυισμός της εκτελεστικής εξουσίας, που καταξιώνει την κυπριακή περίπτωση ως μια μοναδικότητα εν είδει sui generis δομή, που κατά τον δεδομένο χρόνο δεν παρουσίαζε ομοιότητες με άλλες κρατικές οντότητες. Επιπλέον, ο δυισμός αντανακλάται και στη μη ύπαρξη λαού, αλλά στον θεσμικό διαχωρισμό του σε δύο κοινότητες. Συνεπώς, η δυαρχία της εκτελεστικής εξουσίας διά της υφιστάμενης συνταγματικής δομής διαχέεται σε όλο το σύνολο της πολιτειακής και δημόσιας ζωής, ενώ η συνέχιση και η διατήρηση του δυισμού καθιστά την Τουρκία φύλακά της. Οι ευπαθείς ισορροπίες μετουσιώνονται και αντανακλώνται στους θεσμούς, κατά τρόπο που ναι μεν το κράτος μπορεί να διακρίνεται ως ενιαίο, αλλά εμπεριέχει στις δομές του ομοσπονδιακά στοιχεία τέτοια, που απλώς να μεταθέτουν την εσωτερική του διάρθρωση σε ομοσπονδιακό για ένα μελλοντικό διάστημα χρόνου.

Η τρίτη αναπλαισίωση συναφώς αναφέρεται στην ιδρυτική κρατική διεθνή πράξη και τη συνταγματική δόμηση της κυπριακής πολιτείας (Φεβρουάριος 1959 – Αύγουστος 1960). Υποστηρίζεται αρχικώς πως η λύση που εν τέλει υιοθετήθηκε, δηλαδή η ίδρυση του κρατικού μορφώματος στην Κύπρο στερείτο μιας βασικής συνθήκης, με την οποία εμφορούνται τα κράτη. Τούτη παραπέμπει στη λαϊκή κυριαρχία. Ως εκ τούτου, η διευθέτηση που προεκρίθη δεν τύγχανε της αποδοχής ή της εγκρίσεως της πλειοψηφίας των Κυπρίων για έναν εξαιρετικά απλό λόγο. Δεν ερωτήθηκε ο λαός για το σύνταγμα και το θεσμικό πλαίσιο, το οποίο καλείτο να ακολουθήσει κατά τρόπο απαρέγκλιτο και μη επιδεχόμενο αναπροσαρμογών, γεγονός που παρέπεμπε σε μια στο διηνεκές αντίφαση προς την έννοια και τις ιδιότητες του κρατικού λαού, αποστερώντας κατά ταύτα το σύνολο του πληθυσμού από του να ορίζει τον εαυτό του και το μέλλον του.

Πέραν τούτου, η λύση ανέπτυσσε τη φιλοσοφία, αλλά και την πρακτική εφαρμογή της διχοτόμησης. Τούτο εξυφαίνεται διά του εξής σχήματος. Η Τουρκία προέβαλλε σταθερά την προοπτική της διχοτόμησης, η οποία κρίνεται ως προστάδιο της στρατηγικής της αναφορικά προς την Κύπρο. Η διχοτόμηση αντλούσε νομιμοποιητική βάση στην τουρκική συλλογιστική εφόσον καθίστατο διαυγές πως η συμβίωση των εκλαμβανομένων ως ετερόκλητων κοινοτήτων στο νησί ήταν αδύνατη, δυσχερής, μη λειτουργική, ενέχουσα ως δομικό στοιχείο την εκατέρωθεν καχυποψία.

Προκειμένου να διαμορφωθούν οι φέρουσες τον χαρακτηρισμό κοινότητες στην Κύπρο επιστρατεύθηκε και εξετράφη κατά τρόπο υστερόβουλο μια αντίληψη διακριτής εθνικής συνείδησης. Τουτέστιν, εφόσον οι Έλληνες, ήτοι οι χριστιανοί και οι Τούρκοι, μουσουλμάνοι, αναγνωρίστηκαν ως δύο διαφορετικά στοιχεία, προσδιορίστηκαν βάσει συνταγματικών διατάξεων ως διακριτές κοινότητες, όπερ διατρέχει κατά τρόπο οριζόντιο τη

δομή και τη φιλοσοφία που διαπνέει το συνταγματικό κείμενο. Ο δικοινοτισμός εν προκειμένω υπήρξε το θεμέλιο, η λυδία λίθος του κράτους της Κύπρου. Αυτός ο ιδιάζων και ρατσιστικά οριοθετημένος δικοινοτισμός εξυφαίνεται ως μια συγκεκαλυμμένη θεσμική διχοτόμηση.

Τούτο δε γιατί το υπό αναφορά πολιτειακό σχήμα που εμπεδώθηκε κατά το 1959 στηριζόταν στην αρχή μιας διπολικής συμβίωσης, εν προκειμένω δύο κοινοτήτων, οι οποίες κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν βρέθηκαν τεχνηέντως η μία απέναντι στην άλλη. Ένα τέτοιο κράτος διά της θεσμικής του διάρθρωσης, αντί να μειώνει την καχυποψία, την καθιστούσε πυρηνικό φυσιογνωμικό του στοιχείο. Η αποτυχία της διαρκούς συναίνεσης, η οποία και εκ των πραγμάτων θα ήταν αδύνατη, δρομολογούσε την αποτυχία του, η οποία πέραν της θεσμικής διχοτόμησης, θα εκτυλισσόταν και ως σταδιακή εδαφική διχοτόμηση. Η αξίωση τούτη, ούτως ή άλλως, κατά το 1957 αποτυπώθηκε από τον μετέπειτα Αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Φαζίλ Κουτσούκ, στο εξώφυλλο του έργου του, τιτλοφορούμενου ως «Μόνιμη Λύση», τέμνοντας οριζόντια την εδαφική επικράτεια της νήσου κατά μήκος του 35^{ου} παράλληλου.

Επιπλέον, το συνταγματικό πλαίσιο, στερούμενο εκ βάθρων της δημοκρατικής αρχής, προέβαινε σε μεροληπτική διάκριση υπέρ της μίας κοινότητας, της πλειοψηφούσας, εξαρτώντας καθ' ολοκληρία την πλειοψηφία από τη μειοψηφία. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί και ως μια διαστροφική συνύφανση της διχοτόμησης και της συγκυριαρχίας. Από τις πρώτες ημέρες λειτουργίας του νεοσύστατου κράτους κατέστη σαφές πως η σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων αρθρωνόταν πλέον ως καθημερινό φαινόμενο, το οποίο ενισχυόταν μέσα από τους ίδιους τους θεσμούς. Η αυτή αντίληψη αποτελεί απτή αποτύπωση της δομικής βίας.

Το κράτος, όπως διαμορφώθηκε, και βάσει των εξωτερικών του περιορισμών, επί παραδείγματι στην ύπαρξη εγγυήσεων, εμπέδωναν ένα μόρφωμα, το οποίο ξεπερνούσε και τα ίδια τα όρια των ομοσπονδιακών συστημάτων. Τούτο αντλείται και από το γεγονός πως δεν είχε καν το δικαίωμα, πολλώ δε μάλλον την ανεξαρτησία ή την κυριαρχία να ορίζει, να συντάσσει, να τροποποιεί το καταστατικού του πλαίσιο, δηλαδή το σύνταγμά του. Η ανάγνωση της ανωτέρω διαπίστωσης επεκτείνεται τόσο στις εσωτερικές δεσμεύσεις του κράτους διά των άκαμπτων πολιτικών του θεσμών, όσο και στις εξωτερικές του, που τούτες συρρικνώνουν δραστικά τον ορίζοντα των δράσεών του και την ανεξαρτησία του. Ως τέτοιες σημειώνονται η αδυναμία του να συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς ή να συνομολογεί συμφωνίες και συνθήκες με άλλες χώρες. Εκ των ανωτέρω καταδεικνύεται η καταλυτική σημασία των θεσμών, οι οποίοι κατά τη διαδικασία γέννησης και οικοδόμησης του κράτους που μελετήθηκε, προδίκαζαν το αδιέξοδο και την αποτυχία.

Η δομή του κράτους προσδιοριζόταν ως ενιαία, όμως η θεσμική του διάρθρωση ήταν εμποτισμένη με de jure διχοτομικά στοιχεία επί τη βάσει της ισότητας των κοινοτήτων, αναιρώντας όποια σχέση θα μπορούσε να υπάρξει ως σχέση πλειοψηφίας και μειοψηφίας. Ένα άλλο σημαντικό δεδομένο είναι πως το κράτος της Κύπρου θεμελιούτο επί της απουσίας έθνους.

Το κάτοπτρο θέασης του θεσμικού πλαισίου παραπέμπει στη δομική βία. Τούτη εντοπίζεται και διά των Συμφωνιών που συνομολογήθηκαν, οι οποίες μετουσιώναν και υποστασιοποιούσαν κατά τρόπο νομικά κατοχυρωμένο την αμοιβαία καχυποψία, το αίσθημα ανασφάλειας και την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των συνταγματικών εταίρων. Έχοντας κατά νου αυτό το σκεπτικό επεξηγείται το πώς και το γιατί οι θεσμοί ήταν ικανοί να παράγουν και να αναπαράγουν την βία, αφού το προϋπάρχον χάσμα μεταξύ δύο φερομένων ως μερών με αντικρουόμενα συμφέροντα, αντί να καταστεί το κυρίως αντικείμενο προς γεφύρωση για προαγωγή της ενότητας, επετάθη και θεσμοθετήθηκε. Η ως άνω de jure θεσμική διχοτόμηση εκλαμβάνεται ως απλώς πρόδρομος μιας δυνητικής επέκτασής της με γεωγραφικό περιεχόμενο, όπερ και παρέπεμπε στην τουρκική αξίωση τρία έτη μετά την ιδρυτική κρατική πράξη. Συνεπώς, η θεσμική βία υπήρξε προπομπός της άμεσης βίας.

Η τέταρτη αναπλαισίωση διαπιστώνεται τον χειμώνα του 1963. Προηγήθηκε εκ μέρους του επικεφαλής του κράτους η πρόθεση τροποποίησης του θεσμικού, συνταγματικού πλαισίου, επί διατάξεων, που απάλειφαν στοιχεία δομικής βίας και διαχωρισμού του λαού, προσαρμοσμένα σε έναν πιο δημοκρατικό ορίζοντα, γεγονός που λειτούργησε ως θρυαλλίδα για την εκδήλωση κρίσης μεταξύ των δύο συνταγματικών εταίρων με προεκτάσεις στις χώρες αναφοράς τους. Συνεπώς, όταν κατά το 1963 η σύγκρουση προκλήθηκε εκ νέου κατά τρόπο ενεργό και καταδεικνύοντας προς την κατεύθυνση της ένοπλης αντιπαράθεσης μεταξύ δύο νατοϊκών συμμάχων, η λύση του μεταβληθέντος προβλήματος παρέπεμπε στην επέκταση από τον θεσμικό, συνταγματικό δυισμό και διαχωρισμό στην πρώτη φάση μιας γεωγραφικής διχοτόμησης.

Η ειρήνευση ως απλή απουσία πολέμου και ενεργού σύγκρουσης διαμορφώθηκε διά του γεωγραφικού διαχωρισμού, ο οποίος αποτελούσε και το αρχικό ζητούμενο της τουρκικής ηγεσίας, εκφραζόμενο κατά τη δεκαετία του 1950 διά του εθνεγερτικού του τουρκικού λαού συνθήματος «διχοτόμηση ή θάνατος». Ενδιαφέρουσα διαπίστωση αποτελεί το γεγονός πως η ειρήνη διασαλεύθηκε, όταν ακριβώς έγινε προσπάθεια για απάλειψη του διαχωρισμού και εφαρμογή δημοκρατικών διατάξεων στη συνταγματική διάρθρωση. Ως εκ τούτου, η επισφαλής ειρήνη που κατέγραφε το σύνταγμα, κλονίστηκε συθέμελα όταν το κράτος επεφύλαξε στον εαυτό του την πεμπτουσία της δημοκρατικής αρχής, δηλαδή το να αποφασίσει η πλειοψηφία για την τροποποίηση του κειμένου, που ρυθμίζει τον βίο της.

Τότε, εν έτει 1964, ανεδύθη εκ νέου η ευρισκόμενη σε συγκεκαλυμμένη κατάσταση αξίωση περί ομοσπονδοποίησης της τουρκικής πλευράς, όπου η όποια ενέργεια προς την κατεύθυνση της εφαρμογής της δημοκρατίας εκπέμπετο ως βήμα ή κίνηση υπονομευτική της ειρήνης και ως εφαλτήριο νέας σύγκρουσης.

Διά της οικοδόμησης του κυπριακού κράτους, του οποίου η μορφή διέκρινε τον λαό σε δύο κοινότητες και τη συνταγματική τάξη του οποίου ανέλαβαν να διατηρούν τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, ανεδείχθη ένα δεδομένο, όπου αποδίδονταν στην Ελλάδα και στην Τουρκία ίσα δικαιώματα ή τουλάχιστον με μια διεθνή συμφωνία υποβληθείσα στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών οριοθετείτο πως όσα δικαιώματα διέθετε η Αθήνα επί της Κύπρου, άλλα τόσα είχε και η Άγκυρα. Η ως άνω διαπίστωση αντλείται εκ της Συνθήκης Εγγυήσεως, της Συνθήκης Συμμαχίας και εν γένει του Συντάγματος, στο οποίο, ούτως ή άλλως οι δύο Συνθήκες ήταν ενσωματωμένες. Εξ αυτού προέκυψε και η τουρκική ανάγνωση περί δικαιώματος μονομερούς επεμβάσεως, όπου ναι μεν δεν υφίσταται αναφορά σε ένοπλο χαρακτήρα, πλην όμως παρουσιάζεται μία τέτοια δυνατότητα ως εκ του θεσμικού περιγράμματος. Η πρόβλεψη στη Συνθήκη Συμμαχίας τουρκικού και ελληνικού αποσπάσματος στο νησί εκλαμβανόταν στην οπτική της Τουρκίας ως δύναμη σταθερά παρούσα, η οποία θα μπορούσε να συμβάλει εν είδει προγεφυρώματος. Εκ παραλλήλως και διά της ύπαρξης βρετανικών βάσεων το Ηνωμένο Βασίλειο διατηρούσε κυριαρχικά δικαιώματα επί της πρώην αποικίας του.

Ως αναφέρθηκε ανωτέρω, το κράτος στηριζόταν σε δύο κοινότητες και όχι στον αποικιακό λαό, οι οποίες ήταν προσανατολισμένες εκάστη στην χώρα, που έκρινε ως εθνική αναφορά. Αυτή η θέση, δηλαδή η προσήλωση στο εθνικό κέντρο, αναφορικά προς την ελληνική κοινότητα, παρουσίασε σημαντική κάμψη κατά το 1974. Κατά το χρονικό εκείνο σημείο και με δεδομένες τις συνέπειες της εισβολής και την απώλεια ελέγχου σημαντικού μέρους της επικράτειας, αποδόθηκε, ιδιαιτέρως από την ελληνική πλευρά η δέουσα σημασία στην έννοια κράτος, καθώς σε τελική ανάλυση ήταν και το απτό και μοναδικό δεδομένο, το οποίο υποστήριζε την επιβίωση της.

Καθοριστικό έτος για τη διεθνή αναγνώριση νόμιμης κυβέρνησης εκπροσωπούσας το κράτος της Κύπρου απετέλεσε το 1964, όπου εκ παραλλήλως κατά τον Μάρτιο του αυτού έτους ενεργοποιήθηκε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών προς την κατεύθυνση αποστολής ειρηνευτικής δύναμης στο νησί για τη διατήρηση της τάξης, η οποία έκτοτε υφίσταται στον χώρο. Διά της αποφάσεως 186 του Συμβουλίου Ασφαλείας αναγνωρίστηκε, παρά την αποχώρηση του ενός συνταγματικού εταίρου, πως η τότε κυβέρνηση της Κύπρου συνιστά την νόμιμη διεθνή εκπροσώπησή του. Επ' αυτής της απόφασης αντλεί έκτοτε τη νομιμοποιητική του βάση το υπό αναφορά κράτος, εκπροσωπούμενο αποκλειστικά από Έλληνες /

Ελληνοκύπριους. Από το 1964 μέχρι και το 1974 παρουσιάζεται μια διαδικασία διαλόγου μεταξύ των δύο συμβαλλομένων μερών, των κοινοτήτων διά εκπροσώπων τους, για τη διαμόρφωση της εσωτερικής διάρθρωσης του κράτους, δηλαδή μιας διεργασίας, που παρέπεμπε στην τροποποιητική βελτιστοποίηση της λειτουργίας των θεσμών.

Ως πέμπτη αναπλαισίωση του προβλήματος διαπιστώνεται η αξίωση περί μιας νέας θεσμικής πραγματικότητας που εκδηλώθηκε μεσούντος του διαστήματος από την πρώτη στη δεύτερη εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων κατά το 1974, όπερ παραπέμπει στη Διάσκεψη της Γενεύης. Τούτο δε γιατί κατά την αυτή Διάσκεψη το κυρίως αίτημα της τουρκικής πλευράς, Άγκυρας και εκπροσώπου των Τουρκοκυπρίων, υπήρξε η ομοσπονδοποίηση του ενιαίου χώρου της Κύπρου, είτε υπό τη μορφή δύο, είτε περισσοτέρων καντονίων, προκειμένου να μην δρομολογηθεί μια δεύτερη εισβολή.

Η προβολή εκ της ελληνοκυπριακής πλευράς για διάθεση ενός χρονικού διαστήματος 36 ωρών, εντός του οποίου να τύχουν οι τουρκικές προτάσεις επεξεργασίας, δεν έγινε δεκτή και εν τέλει οι τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις αναπτύχθηκαν σε μία δεύτερη φάση επεκτείνοντας την κατοχή εδάφους βορείως του 35^{ου} παράλληλου, κατατέμνοντας την ενιαία επικράτεια σε δύο ζώνες, η έκταση των οποίων προσομοίαζε τόσο προς την αποτυπωθείσα κατά το 1957 σχηματοποιημένη εκδοχή μιας μόνιμης λύσης επί του χάρτη, όσο και προς την αντίληψη της διζωνικότητας διά της εδαφικής διχοτόμησης, που αναπτύχθηκε μεσούσης της Διάσκεψης. Έκτοτε, η συζήτηση και η διαπραγματευτική διαδικασία για την εμπέδωση ομοσπονδιακού συστήματος στην Κύπρο στηρίζεται επ' αυτού του δεδομένου, δηλαδή του γεωγραφικού διαχωρισμού, ο οποίος προστίθεται στον ήδη εντοπιζόμενο στο συνταγματικό κείμενο, θεσμικό διαχωρισμό.

Των ανωτέρω λεχθέντων συμπεραίνεται πως η δομική βία που ενυπήρχε στο θεσμικό πλαίσιο του κράτους, όπως τούτο δρομολογήθηκε στη Ζυρίχη, ήταν ένα έναυσμα για την εκδήλωση άμεσης βίας, όπερ και πραγματώθηκε εν τέλει 15 χρόνια αργότερα, επιφραγιζόμενο στην έτερη ελβετική πόλη, τη Γενεύη. Επομένως, υιοθετείται η εκτίμηση πως το θεσμικό πλαίσιο δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για εισβολή, όταν και εφόσον οι συνθήκες ήταν πρόσφορες. Οι Συμφωνίες που υπεγράφησαν αρχικώς στη Ζυρίχη και εν συνεχεία στο Λονδίνο θεωρήθηκε πως θα μπορούσαν να συνιστούν μια κάποια λύση ή ρύθμιση του προβλήματος, το οποίο τη δεδομένη στιγμή παρουσιαζόταν ή αναγιγνώσκετο ως αδιέξοδο. Στην πραγματικότητα, όμως, ως εκ του θεσμικού περιγράμματος που διαμορφώθηκε, το πραγματικό πρόβλημα αναδείχθηκε αμέσως μετά τη συνομολόγηση και υπογραφή των συμφωνιών, αποτυπώνοντας το ενδεχόμενο της τουρκικής εισβολής πλέον ως μια θεσμική δυνατότητα.

Προς επίρρωση αυτής της συλλογιστικής καταγράφεται εν είδει συνοπτικής συμπερασματικής παρατήρησης η κάτωθι αναφορά, που ενσωματώνει στο σκεπτικό της την αναλυτική προσέγγιση, τόσο του ιστορικού θεσμισμού, όσο και της δομικής βίας: «Ανατρέχουμε στην ιστορία αναζητώντας από αυτή τη νομοτέλεια που προδιαγράφει τις πρόσφατες εξελίξεις και που προδικάζει μια μελλοντική κατεύθυνση για τα πράγματα. Το πειραματικό και αδυσώπητα αποδεικτικό αυτό στάδιο σαν μεθοδολογία που επιβάλλεται στις κοινωνικές επιστήμες, αναγκάζει την έρευνά μας να στραφεί στα γενεσιουργά αίτια της κατάστασης που σήμερα υπάρχει στη διαμελισμένη βίαια Κύπρο. Πιστεύουμε ακράδαντα, σε αντίθεση προς όσα ισχυρίζονται πολλοί Τούρκοι, ότι η Ζυρίχη εμπεριείχε από τη φύση της το σπέρμα των μελλοντικών δυσάρεστων εξελίξεων».[1290]

Ο παραλογισμός που διαπνέει την τουρκική ερμηνεία περί ομοσπονδίας και αυτοαναιρεί μία εκ των βασικών προϋποθέσεων δόμησης των ομοσπονδιακών συστημάτων παγκοσμίως είναι η καταναγκαστική ομοσπονδοποίηση ενός ενιαίου χώρου για να εμπεδώσει δύο διακριτές εδαφικές περιοχές με θεσμικές λειτουργίες, οι οποίες στη συνέχεια θα μετασχηματισθούν σε μέρη μιας φέρουσας διεθνώς μοναδικά χαρακτηριστικά ομοσπονδίας. Η πρωτοτυπία στην πρόσληψη εκπορεύεται και από το γεγονός πως η ομοσπονδία ενσωματώνει στη συλλογιστική της την εθελούσια συναίνεση των μερών, η οποία αρθρώνεται σε καθημερινή βάση. Εξ ου και το σχήμα που υιοθετείται για την Κύπρο δεν ανταποκρίνεται σε αυτή τη βάση, αφού στηρίζεται σε έναν εγγενή καταναγκασμό, ενώ μια δυνάμει πραγμάτωσή του υπό τις παρούσες διαπραγματευτικές παραμέτρους είναι εμποτισμένη με το στοιχείο της δομικής βίας, αφού προϋποθέτει την εθελούσια αποποίηση δικαιωμάτων και ελευθεριών των ατόμων, την κατάργηση της δημοκρατικής αρχής και τη νομιμοποίηση εγκλημάτων πολέμου.

Τοιουτοτρόπως, αρθρώνεται η πέμπτη αναπλαισίωση ως πλήρης μεταβολή του ζητήματος από συζήτηση περί εσωτερικής συνταγματικής αναδιάρθρωσης σε διεθνές πρόβλημα εισβολής και κατοχής. Εφόσον το ζήτημα οριοθετείται επ' αυτής της βάσης κρίνεται λογικό τα αρμόδια για την επίλυσή του μέρη να αποτυπώνονται ως το υφιστάμενο την εισβολή θύμα και ο έκτοτε κατέχων την εδαφική της επικράτεια θύτης, ήτοι η Κυπριακή Δημοκρατία και η Τουρκική Δημοκρατία. Το ως άνω σκεπτικό ανταποκρίνεται στην περίπτωση των διακρατικών προσφυγών της Κυπριακής Δημοκρατίας έναντι της Τουρκίας και επισφραγίζεται και διά της αναφοράς στην απόφαση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας περί του αποσχιστικού μορφώματος που υφίσταται παρανόμως στις κατεχόμενες από τον τουρκικό στρατό περιοχές ως «τοπική υποτελής διοίκηση» της Τουρκίας.

[1290] Νεοκλής Σαρρής (1982) *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955 – 1963)*, Εκδόσεις Γραμμή, σ. 464

Αντ' αυτού η μεθοδολογία των διαπραγματεύσεων για την επίλυση του προβλήματος αναγνωρίζει ως μέρη για τη διευθέτηση του προβλήματος εισβολής και κατοχής τις δύο κοινότητες, οι οποίες έκτοτε συνομιλούν μεταξύ τους για να επιλύσουν ένα πρόβλημα, στο οποίο εξαρχής κρίνονται ως αναρμόδιες να διευθετήσουν, αποκαθιστώντας και τη διεθνή δικαιοταξία στην Κύπρο. Συνεπώς, εντοπίζονται αναρμόδια μέρη, μεθοδολογία που στηρίζεται σε εγκλήματα πολέμου και τέλος στόχευση, που δεν παραπέμπει στη διασφάλιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών για το σύνολο των νομίμων κατοίκων, αλλά σε εκ των προτέρων παραγραφή ή/και μεροληπτική εφαρμογή. Ως κέλυφος ενός τέτοιου σχήματος προτάσσεται η εμπέδωση μιας ομοσπονδίας, η οποία ως κατεδείχθη, ευθυγραμμίζεται πλήρως προς την τουρκική στοχοθεσία νομιμοποίησης της εδαφικής διχοτόμησης διά των προνοιών και νομοθετικών ρυθμίσεων που θα στοιχειοθετήσουν τη θεσμική και συνταγματική σκελέτωση του κράτους, τιθέμενες επί του παρόντος ως πυρηνικά στοιχεία του διαπραγματευτικού διαγράμματος.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η κατά το 1983 εμπέδωση αποσχιστικής οντότητας στις κατεχόμενες από τον τουρκικό στρατό περιοχές, όπερ υπήρξε στόχευση της Τουρκίας, εκφρασθείσα διά του Νιχάτ Ερίμ ήδη πριν την εμπέδωση του κράτους της Κύπρου, δεν μετέβαλε τη μεθοδολογία του διαλόγου ή τα μέρη που συνδιαλέγονται, αλλά εξακολούθησε να λαμβάνεται υπόψη πως στις διαπραγματεύσεις παρευρίσκονται οι δύο κοινότητες διά των εκάστοτε επικεφαλής ή και εκπροσώπων τους.

Με δεδομένες τις συνέπειες της εισβολής, την κατάργηση της δημοκρατικής αρχής, τα εγκλήματα πολέμου, την καταστρατήγηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών, η υφιστάμενη μεθοδολογία περιορίζεται ως δυνατότητα στην εν μέσω κατοχής επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων, ιδιαιτέρως μάλιστα μετά τον Απρίλιο του 2003 και το άνοιγμα οδοφραγμάτων, τα οποία επιτρέπουν τη μετακίνηση ατόμων από τη μη κατεχόμενη στην κατεχόμενη περιοχή της νήσου.

Η καθοριστική παράμετρος της έκτης αναπλαισίωσης αντλείται μέσω και της ως άνω αναφοράς περί διαμόρφωσης σημείων διέλευσης από και προς την κατεχόμενη Κύπρο, η οποία εγγράφεται ως συνιστώσα της καταχρηστικά εκφραζόμενης συνθήκης «ταϊβανοποίησης» των κατεχομένων στην τουρκική συλλογιστική. Ο νεολογισμός τούτος ερίδει το περιεχόμενό του εκ της διαδικασίας μη αναγνώρισης κρατικής οντότητας, αποδόμησης της μοναδικότητας της διεθνούς εκπροσώπησης της Κύπρου από τη νόμιμη κυβέρνησή της, αποεθνικοποίησης του κατεχόμενου χώρου διά της αλλοίωσης τοπογραφιών της μνήμης και συνεκδοχικής αποστέρησης δυνατοτήτων εθνικής επίγνωσης του αυτόχθονως πληθυσμού. Η συλλογιστική τούτη συντίθεται από διαφορετικές παραμέτρους και κλείδες παρατήρησης της ανάπτυξης βαθμών εξάρτησης του κατεχόμενου χώρου από την Άγκυρα.

Χαρακτηριστικό της γνώρισμα όμως είναι η πρόσληψη της κατοχής, των διά της βίας εμπεδωθεισών δεδομένων και των επιπτώσεων των κατεξακολούθησιν εγκλημάτων πολέμου ως νέες πραγματικότητες κανονικότητας.

Μια τέτοια σύλληψη, η οποία επιτείνεται με την πάροδο του χρόνου εξυπηρετεί διττά την τουρκική στρατηγική ελέγχου του συνολικού χώρου της νήσου. Τούτο δε γιατί καταγράφεται αφενός ως μια αναίμακτη προϊούσα, σταδιακά αναπτυσσόμενη συνθήκη, η οποία επιστρατεύει τη δύναμη της έξης των ατόμων, που τη βιώνουν και την ερμηνεύουν ως φυσιολογική διάσταση. Αφετέρου, αξιοποιεί τη λογική της αρνητικής ειρήνης, προετοιμάζοντας σε ψυχολογικό επίπεδο τους υφιστάμενους τις συνέπειες εγκλημάτων για την αναγκαιότητα κάμψης των αξιώσεών τους. Οι αξιώσεις εν προκειμένω αναφέρονται πρωτίστως στη διεκδίκηση δικαιωμάτων και ελευθεριών. Συνεπώς, η «ταϊβανοποίηση» παρουσιάζεται ως μια ευρισκόμενη σε εξέλιξη κατάσταση, αποτελώντας τόσο ένα Σχέδιο Β' της Τουρκίας, αλλά και προετοιμάζοντας εκ παραλλήλως για την έκπτωση στα άτομα σε σχέση με το δικαίωμα του να έχουν δικαίωμα, μία διάσταση του οποίου εντοπίζεται και στη μεθοδολογία ομοσπονδοποίησης του χώρου.

Η προσήκουσα έμφαση, που αποδίδεται στους θεσμούς κατά τις συνθήκες γέννησης του κράτους συνιστά βασικό στοιχείο της προσέγγισης της μελέτης, καθώς η όποια μεταβολή της εσωτερικής διάρθρωσης της κρατικής δομής, εν είδει ομοσπονδοποίησης, που τυγχάνει επεξεργασίας στο πλαίσιο των τρεχουσών διαπραγματεύσεων για την επίλυση του ζητήματος και η συνύφανσή της ή η παράλληλη ανάγνωσή της έχοντας κατά νου την τουρκική στρατηγική, είναι ικανή να καταγράψει πιθανά ζητήματα σύγκρουσης, αγκυλώσεων ή ακόμη και αδιεξόδων, τα οποία να καταστήσουν τη λειτουργία ενός νέου κρατικού μορφώματος αποτελματωμένη. Μιας τέτοιας δυσοίωνης προοπτικής ο απότοκος θα μπορούσε να προσομοιάζει προς άλλες περιπτώσεις κρατών, τα οποία διελύθησαν σε μέρη ή ακόμη, δεδομένου του ανισοζυγίου ισχύος, να εκβάλει σε μία αντιστροφή του 1964, de jure ή de facto, μη αναγνώρισης κάποιου εκ των μερών ή των μερών, όπερ δυνητικώς οδηγεί σε αναστροφή της πυρηνικής λογικής των κρατών, ήτοι της επιβίωσης.

Ζητήματα μελλοντικής έρευνας

Εκ των διαπιστώσεων της μελέτης κρίνονται ως ενδιαφέρουσες συμβολές στην επιστήμη ορισμένες συγκριτικές προβολές της Κύπρου, αποδιδόμενες διά διαφορετικών θεωρητικών αναλύσεων. Ως τέτοιες καταγράφεται η δορυφοροποίηση και προτεκτοροποίηση του χώρου από την παρακείμενη τουρκική ενδοχώρα, όπως επίσης και αντιπαραβολή και παράθεση ομοιοτήτων με την περίπτωση της Φινλανδίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Εντάσσοντας την έννοια και το περιεχόμενο της αποεθνικοποίησης του χώρου σε έναν ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικοπολιτισμικό ορίζοντα ενδιαφέρουσα αντιπαραβολή της υφιστάμενης στην Κύπρο κατάστασης με άλλες περιοχές, στις οποίες υφίστατο ελληνικός πληθυσμός και πολιτισμικά στοιχεία, και οι οποίες ανήκουν στο τουρκικό κράτος, θα μπορούσε να αρθρώσει ορισμένες κατευθύνσεις αναφορικά προς την αντίληψη και τις μεθόδους εκτουρκισμού χώρων.

Ακόμη, αναλυτική ανάπτυξη των συνθηκών γέννησης και κατάρρευσης διπολικής διάρθρωσης ομοσπονδιακών κρατικών σχηματισμών σε παρελθούσες εποχές θα μπορούσε να λειτουργήσει μερικώς ως φακός περί δυνητικών αδιεξόδων που θα κληθεί να αντιμετωπίσει το υπό αναφορά κρατικό υποκείμενο σε περίπτωση μετεξέλιξής του ή μετατροπής της εσωτερικής πολιτειακής δομής του σε ομοσπονδιακό τοιούτο. Η αναφορά ανωτέρω σε μερικώς παραπέμπει στο δεδομένο πως στην περίπτωση της Κύπρου η όποια ομοσπονδοποίηση του χώρου εγγεγραμμένη ως θεσμικό συγκείμενο συνυφαίνεται και προς έναν άλλο παράγοντα, ήτοι την παρουσία παρακείμενης δύναμης, που εκπεφρασμένα διεκδικεί τον έλεγχο του χώρου και των ενεργειών του κράτους σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. Μονογραφίες / Επιμέλεια συλλογικών τόμων στην ελληνική γλώσσα

(1977) *Α.Κ.Ε.Λ. Ο δρόμος προς την λευτεριά. Για ένα μίνιμουμ πρόγραμμα του Α.Κ.Ε.Λ. για τη συγκρότηση του ενιαίου απελευθερωτικού μετώπου πάλης*, Αθήνα: Εκδοτική Ομάδα Εργασία

(1977) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: Νεότερος Ελληνισμός (1833 – 1881, 1881 – 1913, 1913 – 1941)*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών

(1992) *Άπαντα Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ, τόμος δεύτερος 1955 – Απρίλιος 1957*, Λευκωσία: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου

(1992) Σωματείο Ελεύθερη Ενιαία Καρπασία, *Οι Εγκλωβισμένοι*, Λευκωσία

(2003) *Κυπριακές Σπουδές: Δελτίον της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Τόμος 67 – 68*, Λευκωσία: Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών

(2006) Αριστοτέλους, *Πολιτικά*, *Πρώτος Τόμος, Βιβλία Α΄και Β΄*, Αθήνα: Ζήτρος

(2006) *Οδοιπορικό στα χριστιανικά μνημεία της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Κυρηνείας*, Λευκωσία: Ήθος, Ιερά Μητρόπολις Κυρηνείας

Άμαντος, Κ. Ι. (1956) *Σύντομος Ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων

Ανδρέου, Γ. (2018) *Η νεοθεσμική προσέγγιση της πολιτικής*, Αθήνα: Κριτική

Αργυρού, Φ. (2004) *Top Secret*, Αθήνα: Γερμανός

Αρχιμανδρίτης Κύπρου Κυπριανός (1788*) Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου ερανισθείσα εκ διαφόρων ιστορικών και συντεθείσα απλή φράσει υπό της αγιωτάτης Αρχιεπισκοπής Αρχιμανδρίτου Κυπριανού*, παρά Νικόλαω Γλυκει τω εξ Ιωαννίνων, con licenze de' superiori eprivilegio

Βλάχος, Ά. (1980) *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Αθήνα: Εστία

Γαβριηλίδη, Α. Χ. (1972) *Τα Εθναρχικά δικαιώματα και το Ενωτικόν Δημοψήφισμα*, Έκδοσις Δευτέρα, Λευκωσία

Γιαλλουρίδης, Χρ. Κ. (2001) *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι*, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Γρίβας – Διγενής, Γ. (1961) *Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955 – 1959*, Αθήνα

Δεκλερής, Μ. (2003) *Κυπριακό 1972-1974 Η Τελευταία Ευκαιρία*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Διβάνη, Λ., Κωνσταντοπούλου, Φ. (1996) *Δωδεκάνησος. Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση. Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο του υπουργείου Εξωτερικών*, Υπουργείο Εξωτερικών – Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Διεθνών Σπουδών Νομικού Τμήματος, Αθήνα: Καστανιώτης

Επαμεινώνδας, Στ. (1990) *Εισαγωγή στο Ομοσπονδία και Κυπριακό, Προϋποθέσεις, Προβλήματα, Προοπτικές* (επιμ. Νίκος Κουτσού, Ανθούλα Πολυβίου, Σούλα Ζαβού), Λευκωσία: Εκδόσεις Κυπριακού Κέντρου Μελετών

Ζαννέτος, Φ. (1910) *Ιστορία της νήσου Κύπρου από την αγγλική κατοχή μέχρι το 1910* (επανέκδοση 1997), Λευκωσία: Επιφανίου

Ζαννέτος, Φ. (1911) *Σύγχρονος ιστορία της Κύπρου, Τόμος Β'*, Λάρνακα

Ηλιάδης, Ντ. (2011) *50 ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο*, Ίδρυμα Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, Αθήνα: Κάκτος

Ηλιοφώτου, Χρ. (1987) *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και η προσφορά της Κύπρου*, Λευκωσία

Ηρακλείδης, Α. (2018) *Εθνικά Θέματα και Εθνοκεντρισμός. Μια κριτική στην ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Θεοφάνους, Α. (2016) *Η διακυβέρνηση και η πολιτική οικονομία μιας ομοσπονδιακής Κύπρου*, Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Καιρίδης, Δ. (2015) *Εθνικισμός, Εθνοτικές συγκρούσεις και διεθνείς σχέσεις. Θεωρία και πράξη στα Βαλκάνια*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Καποδίστριας, Ι. Α. (1841) *Επιστολαί Ι.Α. Καποδίστρια Α', Κυβερνήτου της Ελλάδος, Διπλωματικαί, Διοικητικαί και Ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831*. Αθήνησιν, Τύποις Κωνσταντίνου Ράλλη

Κατσιαούνης, Ρ. (2008) *Η Διασκεπική 1946 – 1948 με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945*, Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας LIX, Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών

Κατσώνης, Κ. (2002) *Η Κύπρος στους δρόμους της ιστορίας. Η γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της Ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών*, Λάρνακα: Ιδιωτική Έκδοση

Κηπιάδης, Γ. Ι. (1888) *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, Εκ της τυπογραφίας Η Ομόνοια, Αλεξάνδρεια, επανέκδοση 1972, Λευκωσία: Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας

Kizilyurek, N. (2015) *Η Ομοσπονδία στον Κόσμο. Η Ομοσπονδιακή Κύπρος*, Λεμεσός: Heterotopia

Κληρίδης, Γλ. (1988) *Η κατάθεσή μου*, τόμος Α', Λευκωσία: Αλήθεια

Κόκκινος, Σ. Θ. (2012) *Κατεχόμενες Πόλεις, Εκτοπισμένοι Δήμοι Κυπριακής Δημοκρατίας, Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση*, Λευκωσία: Επιτροπή Κατεχομένων Δήμων Κύπρου, Ένωση Δήμων Κύπρου. Ανακτήθηκε από: https://ucm.org.cy/wp-content/uploads/katehomenes_polis.pdf

Κοκκινόφτας, Κ. (2019) *Εξισλαμισμοί και επανεκχριστιανισμοί στην Κύπρο*, Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Κοσμαδόπουλος, Δ. (1988) *Οδοιπορικό ενός πρέσβη στην Άγκυρα, 1974 – 1976*, Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική

Κουσκουβέλης, Η. Ι. (1997) *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη και τη Θεωρία της Πολιτικής*, Αθήνα: Παπαζήση

Κουφουδάκης, Β. (2008) *Κύπρος: ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*, Αθήνα: Πατάκη

Κρανιδιώτης, Γ. (1984) *Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960 – 1974,* Αθήνα: Θεμέλιο

Κρανιδιώτης Νίκος (1975) *Οι προτεινόμενες λύσεις και η έννοια του ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους*, Αθήνα: Έκδοση της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών

Κρανιδιώτης, Ν. (1981) *Δύσκολα Χρόνια, Κύπρος 1950 – 1960*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας

Κρανιδιώτης, Ν. *Ανοχύρωτη Πολιτεία: Κύπρος 1960 – 1974*, Τόμος Α΄, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας

Κυριακίδης, Ρ. (2013) *Τετράδια των Φυλακών*, Λευκωσία: Ιδιωτική Έκδοση

Κυριακίδης, Χ. Κ. (2016) *Το Κυπριακό Νομοθετικό Συμβούλιο (1878 – 1931). Ίδρυση, λειτουργία και κοινοβουλευτικές αντιπαραθέσεις: Συνταγματικές ελευθερίες υπό περιορισμό και αμφισβήτηση*, Λευκωσία: Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας

Κωνσταντινίδης, Κ. Π. (2011) *Ψευδώνυμα και Κωδικοί, ΕΟΚΑ 1955 – 1959*, Λευκωσία: Επιφανίου

Λανίτης, Ν. Κλ. (1954) *Η δούλη Ελλάς του νότου,* Αθήνα: Εκδ. οίκος Πέτρου Δημητράκου Α.Ε

Λιάκουρας, Π. (2007) *Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Λιβαδάς, Β., Παπαπολυβίου Πέτρος, Σπανός Γιάννης (2004) *Η εξέγερση του Οκτώβρη 1931: Τα Οκτωβριανά*, Λευκωσία

Λοΐζίδης, Σ. (1980) *Άτυχη Κύπρος. Πώς έζησα τους πόθους και τους καημούς της, 1910 – 1980*, Αθήνα: Μπεργαδή

Λυγερός, Στ. (2014) *Η αιρετική λύση*, Αθήνα: Πατάκης

Μαγκριώτης, Ι. (1991) *Ο επεκτατισμός στην τουρκική ποίηση*, Αθήνα: Ρήσος

Μακρίδης, Α. (2005) *Σχέδιο Αννάν και Τοπωνύμια, Επιπτώσεις από την τουρκοποίηση των τοπωνυμίων στην κατεχόμενη Κύπρο*, Λευκωσία: Έκδοση Συνεργαζομένων Πνευματικών Σωματείων

Μάνεσης, Α. (1967) *Συνταγματικόν Δίκαιον*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Θεσσαλονίκη: Αφοι Π. Σάκκουλα

Μηλιώρης, Ν. (2017) *Οι Κρυπτοχριστιανοί*, Αθήνα: Τσουκάτου

Μηνάς, Γ. (2007) *Η Εθνική Αυτοματαίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο, Ιστορική Επισκόπηση 1959 – 1974,* Α' Τόμος, Αθήνα: Αρμός

Μιχαήλ, Μ. Σ. (2011) *Επίλυση της Κυπριακής Διένεξης. Διαπραγμάτευση της Ιστορίας*, Αθήνα: Παπαζήσης

Μπιράντ, Μ. Α.(1984) *Απόφαση – Απόβαση*, Αθήνα: Ιωάννης Φλώρος

Μπίτσιος, Δ. (1977) *Κρίσιμες Ώρες*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας

Παντελής, Στ. (1985) *Νέα ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα: Ιωάννης Φλώρος

Παπαγεωργίου, Σπ. (1977) *Κυπριακή Θύελλα 1955 - 1959*, Λευκωσία: Επιφανίου

Παπαγεωργίου, Σπ.(1987) *Καραμανλής και «Φάκελος», Κριτική του υπομνήματος για την τραγωδία της Κύπρου*, Αθήνα: Νέα Θέσις

Παπαγεωργίου, Σπ. (2000) *Τα Κρίσιμα Ντοκουμέντα, Τόμ. Α' (1959 – 1967)*, Λευκωσία: Εκδόσεις Κ. Επιφανίου

Παπαδημήτρης, Π. (1980) *Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου, 1878 – 1978, τ. Α'*, Λευκωσία

Παπαδημητρίου, Γ. (1997) *Το Συνταγματικό Πρόβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Αθήνα: Α. Σάκκουλας

Παπαδόπουλος, Φ. (2002) *Τούρκοι , Μουσουλμάνοι ή Κρυπτοχριστιανοί (Λινοβάμβακοι)]*, Λευκωσία

Παπασωτηρίου, Χ. (1996) *Ο αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία. Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1821 – 1832*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Παπασωτηρίου, Χ. (2009) *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^{ο} αιώνα*, Αθήνα: Ποιότητα

Παπασωτηρίου, Χ. (2013) *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Ποιότητα

Πάσχος, Γ. (1991) *Κράτος δικαίου και πολιτική. Πολιτειολογικές θεωρίες 1900 – 1940*, Αθήνα: Ο Πολίτης

Παύλου, Σ, Πίγγουρας, Λ., Φτωχόπουλος, Β. (1983) *Για την Εθνική Ολοκλήρωση την Αυτοδιάθεση Ένωση*, Λευκωσία: Αιγαίον

Περράκης, Σ. (1990) *Η πολεμική κατοχή στο σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο, τόμος Α'*, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας

Πεσμαζόγλου, Γ. Ι. (1980) *Το Χρονικόν της ζωής μου (1889 – 1979)*, Δευτέρα Έκδοσις, Αθήνα

Πολυβίου, Π. (2010) *Η διπλωματία της εισβολής, Η Διάσκεψη της Γενεύης για την Κύπρο τον Αύγουστο του 1974*, Αθήνα: Καστανιώτης

Πολυβίου, Π. (2010) *Το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα: Καστανιώτης

Σαββίδης, Π. (2019) *Η Ισλαμοποίηση της κατεχόμενης Κύπρου*, Λευκωσία: Αρματολός

Σαρρής, Ν. (1990) *Οσμανική πραγματικότητα. Συστημική παράθεση δομών και λειτουργιών. Ι. Το Δεσποτικό κράτος*, Αθήνα: Αρσενίδης

Σαρρής, Ν. (1982) *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές, Βιβλίο Α' (1955 – 1963)*, Αθήνα: Γραμμή

Σβολόπουλος, Κ. (1993) *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα*, Αθήνα: Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής

Σβολόπουλος, Κ. (2015) *Ο Κωνσταντίνος Σβολόπουλος για το έργο και τη δράση εννέα πολιτικών ανδρών*, Αθήνα: Ίκαρος

Σέρβας, Πλ. (1980) *Κυπριακό. Ευθύνες, Τόμος 1*, Αθήνα: Γραμμή

Σπετσέρης, Α. (επιμ.) (1993) *Η Συνθήκη της Λωζάννης, Το πλήρες κείμενο, Προσθήκες – Ερμηνευτικοί νόμοι, οι τουρκικές παραβιάσεις από το 1923 μέχρι σήμερα*, Λέσχη των Νέων Ελλήνων, Αθήνα: Παπαζήσης

Στέλγιας, Ν.(2014) *Ο θάνατος του ανεπιθύμητου βρέφους. Το εγχείρημα της Συνεταιριστικής Δημοκρατίας στα πρωτοσέλιδα του Τουρκοκυπριακού Τύπου 1960 – 1963*, Σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα: Παπαζήσης

Συρίγος, Α. Μ. (2005) *Σχέδιο Ανάν. Οι κληρονομιές του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Αθήνα: Πατάκης

Συρίγος, Α. Μ. (2015) *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Αθήνα: Πατάκης

Τενεκίδης, Γ. (1988) *Οι νομικές διαστάσεις του Κυπριακού*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών

Τερλεξής, Π. (1971) *Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού*, Αθήνα: Ράππας

Τσάκωνας, Δ. (1970) *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογίαν*, Τόμος Α', Αθήναι

Τσάτσος, Θ. (1965*) Παρατηρήσεις επί του Κυπριακού Συντάγματος*, Αθήνα: Α. Σάκκουλας

Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας (1972) *Τα Οκτωβριανά*, Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας Κύπρου

Υφαντής, Κ. (2012) *Διεθνής Πολιτική Θεωρία*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Φαλάτσι, Ο. (1976) *Συνάντηση με την Ιστορία*, Αθήνα: Πάπυρος

Χαραλάμπους, Ν. (1979) *Πτυχές Κυπριακού Δικαίου, Η κανονιστική εξουσία του Υπουργικού Συμβουλίου*, τόμος 2, Λευκωσία: Ασσέλια

Χατζηβασιλείου, Ε. (1998) *Το Κυπριακό ζήτημα, 1878-1960 η συνταγματική πτυχή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Χατζηβασιλείου, Ε. (2005) *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950*, Αθήνα: Πατάκης

Χατζηβασιλείου, Ε. (2019) *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Αθήνα: Πατάκης

Χατζηιωάννου, Κ. (1976*) Η καταγωγή των Τουρκοκυπρίων και το Κυπριακό*, Λευκωσία

Χατζηχριστοδούλου, Χρ., Μυριανθεύς, Δ. Μ., Γεωργιάδης, Μ. (2011) (επιμ.) *Μόρφου: Η σύληση και η καταστροφή της πανάρχαιας κληρονομιάς*, Λευκωσία: Δήμος Μόρφου, Προσφυγιά

Χειλά, Ε. (1999) *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων. Ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Χειλά, Ε. (2006) *Διεθνής Κοινωνία: Διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα: Ηρόδοτος

Χειλά, Ε. (2013) *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Αθήνα: Ποιότητα

Χριστοδουλίδης, Θ. (1997) *Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων, τόμος Δεύτερος, Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815 – 1919*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Χριστοδουλίδης, Ν. (2009) *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Αθήνα: Καστανιώτης

Χριστοδούλου, Μ. (1987) *Η πορεία μιας εποχής*, Λευκωσία: Κ. Επιφανίου

Ψυχάρης, Στ. Π. (1976) *Οι 70 κρίσιμες ημέρες*, Αθήνα: Παπαζήσης

2. Μονογραφίες / Επιμέλεια συλλογικών τόμων στην αγγλική γλώσσα

(1964) *Area Handbook for Cyprus*, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office

Agnew J. (2017) *Globalization and Sovereignty: Beyond the Territorial Trap*, Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield

Ahlawat, Lt Col S. S. (2018) *British 'Divide and Rule' Policy and the Indian Armed Forces*, Atlanta GA: Lancer Publishers, Social Science History Association

Ahmad E., Brossio G. (eds.) (2006) *Handbook of Fiscal Federalism*, Cheltenham UK, Northampton MA, USA: Edward Elgar Publishing

Aimilianides, A. K. (2014) *Religion and Law in Cyprus*, Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International

Alastos, D. (1955_1) (1976) *Cyprus in History, A Survey of 5000 years*, London: Zeno Booksellers and Publishers

Aneek, Ch. (2010) *International Relations Today: Concepts and Applications*, Delhi, Chennai, Chandigarh: Pearson

Anter, A. (2014) *Max Weber's Theory of the Modern State: Origins, structure and Significance*, Basingstoke, UK: Palgrave – Macmillan

Aristotle (2019) *The Politics Of Aristotle, Volume 1*, Creative Media Partners

Arnold, J. (2014) *The Oxford Handbook of Medieval Christianity*, Oxford, UK: Oxford University Press

Aron, R. (2003) *Peace and War: A Theory of International Relations*, London, UK: Transaction Publishers

Arora, N. D., Awasthy, S. S. (2007) *Political Theory and Political Thought*, New Delhi: Har-Anand Publications

Art, R. J., Jervis, R. (eds.) (2000) *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues*, New York: Pearson Longman

Asgeirsdottir, A. (2008) *Who Gets What?: Domestic Influences on International Negotiations Allocating Shared Resources*, New York: State University of New York Press

Ashworth, W. J. (2017) *The Industrial Revolution: The State, Knowledge and Global Trade*, London: Bloomsbury

Axelrod, R. (1984) *The Evolution of Cooperation*, New York: Basic Books

Bailliet, C., Larsen, K. M. (2015) *Promoting Peace Through International Law*, Oxford: Oxford University Press

Ballin, E. H. (2011) *Citizens' Rights and the Right to Be a Citizen*, Leidein – Boston: Brill - Nijhoff

Barak, Gr. (2003) *Violence and Nonviolence: Pathways to Understanding*, Thousand Oaks, CA: Sage

Barber, St. (2013) *Exterminators of the Year Zero: Khmer Rouge Atrocities in Cambodia*, Elektron Ebooks

Baxter, H. (2011) *Habermas: The Discourse Theory of Law and Democracy*, Stanford, California: Stanford University Press

Benz, A., Knüpling, F. (eds.) (2012) Changing Federal Constitutions: Lessons from International Comparison, Berlin: Verlag Barbara Budrich

Bergin, S. (2009) *The Khmer Rouge and the Cambodian Genocide*, New York: Rosen Publishing

Billig, M. (1995) *Banal Nationalism*, London: Sage

Birch, A. H. (1955) *Federalism, Finance and Social Legislation in Canada, Australia, and the United States*, Oxford: Oxford University Press

Blondel, J. (1995) *Comparative Government, An Introduction*, London: Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf

Bodin, J. (1992) *Bodin: On Sovereignty, Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth* (ed. and trans. Julian H. Franklin), Cambridge: Cambridge University Press

Bonnen, Pr. (2003) *Towards a Common European Security and Defence Policy: The Ways and Means of Making it a Reality*, Munster: LIT

Borradori, G. (2003) *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jurgen Habermas and Jacques Derrida*, Chicago: University of Chicago Press

Boulding, K. E. (1990) *Stable Peace*, Austin: University of Texas Press

Boulding, E. (2000) *Cultures of Peace: The Hidden Side of History*, Syracuse: Syracuse University Press

Bourantonis, D., Ifantis, K., Tsakonas, P. (eds.) (2008) *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, London: Taylor and Francis, Routledge

Bourne, M. (2014) *Understanding Security*, Basingstoke: Palgrave – Macmillan

Breuilly, J. (1982) *Nationalism and the State*, Chicago: The University of Chicago Press.

Brinkley, D., Facey-Crowther, D. R. (1994) *The Atlantic Charter*, London: Palgrave – Macmillan

Brooks, St. G., Wohlforth, W. C. (2008) *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, Princeton NJ: Princeton University Press

Browne, Cr. (2017) *Habermas and Giddens on Praxis and Modernity: A Constructive Comparison*, London and New York: Anthem Press

Bruun, H. H. (2016) *Science, Values and Politics in Max Weber's Methodology*: New Expanded Edition, London and New York: Routledge

Bryant, R. (2010) *The Past in Pieces: Belonging in the New Cyprus*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press

Bull, H. (1977) *The anarchical society*, London: Macmillan

Burgess, M. (2002) *Federalism and the European Union: The Building of Europe, 1950-2000*, London: Routledge

Burgess, M. (2006) *Comparative Federalism: Theory and Practice*, London and New York: Taylor & Francis

Burns, R. J., Aspeslagh, R. (eds.) (1999) *Three Decades of Peace Education around the World: An Anthology*, New York, London: Routledge

Callaghan, J. (1987) *Time and Chance*, London: HarperCollins

Calvin, J. (1991) *Luther and Calvin on Secular Authority* (ed. and trans. Harro Hopfl), Cambridge Texts in the History of Political Thought, Cambridge, Cambridge University Press

Caplan, R. (2019) *Measuring Peace: Principles, Practices, and Politics*, Oxford: Oxford University Press

Cassese, A. (1995) *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge: Cambridge Unversity Press.

Chang, H.C., Holt, R. (2015) *Language, Politics and Identity in Taiwan: Naming China*, Abingdon: Routledge

Chatterji, M., Bo, C., Mishra, R. (2011) *Frontiers of Peace Economics and Peace Science*, Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited

Chiang, F. (2017) *The One-China Policy: State, Sovereignty, and Taiwan's International Legal Status*, Amsterdam, Oxford, Cambridge: Elsevier Science

Chotzakoglou, Ch. G. (2008*) Religious Monuments in Turkish-Occupied Cyprus, Evidence and acts of continuous destruction*, Studies on Byzantine and Post-Byzantine Archaelogy and History of Art No.3, Nicosia: Museum of the Holy Monastery of Kykkos

Chow, P. C. Y. (ed.) (2008) *The "One China" Dilemma*, New York: Palgrave – Macmillan

Christov, Th. (2015) *Before Anarchy: Hobbes and his Critics in Modern International Thought*, Cambridge: Cambridge University Press

Chrysostomides, K. (2000) *The Republic of Cyprus. A study in international law*, The Hague: Mantinus Nijhoff

Clark, D. S. (2007) *Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives*, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications

Cloots, E. (2015) *National Identity in EU Law*, Oxford: Oxford University Press

Cogen, M. (2015) *An Introduction to European Intergovernmental Organizations*, Farnham, UK: Ashgate

Cohen, J. L. (2012) *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy, and Constitutionalism*, Cambridge: Cambridge University Press

Collier, R. B., Collier, D. (2002) *Shaping the political arena: Critical Junctures, the labor movement, and regime dynamics in Latin America*, Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press

Connor, W. (1994) *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Coufoudakis, V. (2006) *Cyprus: a contemporary problem in historical perspective*, Modern Greek Studies, Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press

Coufoudakis, V. (2008) *International Aggression and violations of human rights, The case of Turkey in Cyprus*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVII, Modern Greek Studies, Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press

Coyle, D. J. (1983) *Minorities in revolt: political violence in Ireland, Italy, and Cyprus*, Rutherford: Fairleigh Dickinson University Press

Curta, F., Holt, A. (2016) *Great Events in Religion: An Encyclopedia of Pivotal Events in Religious History*, Santa Barbara CA: ABC – Clio

De Montesquieu, Ch. (2002) *The Spirit of Laws* (eds. Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, Harold Samuel Stone), Cambridge: Cambridge University Press

De Rivera, J. (2009) *Handbook on Building Cultures of Peace*, New York: Springer

De Smith, A.S. (1964) *The New Commonwealth and Its Constitutions*, London: Stevens & Sons

De Wet, E. (2004) *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council,* London: Hart Publishing

Deakin, N., Finer, C. J., Matthews, B. (2004) *Welfare and the State: Critical Concepts in Political Science*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis

Dean, D. (2014) *Unofficial Diplomacy: The American Institute in Taiwan: A Memoir*, XLibris

Demosthenis, D. (2011) *The Occupied Churches of Cyprus*, Nicosia: Byzantine Academy of Cyprus

Denktash, R. (1982) *The Cyprus Triangle*, London: Rusten

Denktash, R. (1990) *Turkish Republic of Northern Cyprus. Recognition – A Right, Speech delivered by H.E. President Rauf Denktash at Eastern Mediterranean University* (Gazimagusa, 21 November 1990).

Donnelly, J. (2000) *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press

Dougherty, C. (2006) *Prometheus, Gods and Heroes of the Ancient World*, London and New York: Routledge

Du Plessis, P. J., Ando, C., Tuori, K. (eds.) (2016) *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford: Oxford University Press

Dunbabin, J. P. D. (1994*) International Relations Since 1945: A History in Two Volumes, Volume 1*, London: Longman

Eden, A. (1960) *The Memoirs of Sir Anthony Eden: Full Circle*, Cambridge: The Riverside Press

Ekici, T. (2019) *The Political and Economic History of North Cyprus: A Discordant Polity*, Switzerland: Palgrave Macmillan and Springer

Elazar, D. J. (1998) *Constitutionalizing Globalization: The Postmodern Revival of Confederal Arrangements*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers

Erk, J. (2008) *Explaining Federalism: State, Society and Congruence in Austria, Belgium, Canada, Germany and Switzerland*, London and New York: Routledge

Ertekun, N. (1984) *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, Nicosia: K. Rustem and Brother

Fennell, S. (2013) *Law, Institutions and International Development: The Interrelations Between Legal Reform and International Development*, New York and Abingdon: Routledge - Cavendish

Fisch, J. (2015) *A History of the Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion*, Oxford: Oxford University Press

Fisher, N. (1982) *Harold Macmillan, a biography*, London: Weidenfeld and Nicolson

Flanagan, T. (2005) *First Nations? Second Thoughts*, Second Edition, Montreal and Kingston: McGill – Queen's University Press

Foley, C. (1964) *Legacy of Strife. Cyprus from rebellion to civil war*, London: Penguin

Foleÿ, C., Scobie, W. I. (1975) *The struggle for Cyprus*, Stanford, California: Hoover Institution Press

Foot, H. (1964) *A Start in Freedom*, London: Hodder & Stoughton

Forster, G. (2005) *John Locke's Politics of Moral Consensus*, Cambridge: Cambridge University Press

Frederick, I., Beckett, W. (2001) *Modern Insurgencies and Counter-insurgencies: Guerrillas and Their Opponents since 1750*, London and New York: Routledge

French, D. (2015) *Fighting EOKA: The British Counter – Insurgency Campaign on Cyprus, 1955 – 1959*, Oxford: Oxford University Press

Friedrich, C. J. (1968) *Trends of federalism in theory and practice*, New York: Frederick A. Praeger

Gagnon, A. G., Keil, S. (2016) *Understanding Federalism and Federation*, Routledge

Gat, A., Yakobson, A. (2013) *Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism*, Cambridge: Cambridge University Press

Georghallides, G. S. (1985) *Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The causes of the 1931 crisis,* Texts and Studies of the History of Cyprus XIII, Nicosia: Cyprus Research Centre

Georghallides, G.S. (1979) *A Political and Administrative History of Cyprus 1918 – 1926 with a survey of the foundations of British rule*, Text and studies of the history of Cyprus VI, Nicosia: Cyprus Research Centre,

Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press

Gladhill, B. (2016) *Rethinking Roman Alliance*, Cambridge: Cambridge University Press

Green, P., Collins, R. (2003*) Embracing Cyprus: The Path to Unity in the New Europe*, London: I. B. Tauris

Greensmith, F. M. (1981) *Unions of states: the theory and practice of confederation*, Leicester: Leicester University Press

Greenstein, F. I., Polsby, N. W. (1975) *Handbook of political science*, Volume 5, Reading, MA: Addison-Wesley Pub. Co.

Greve, B. (2014) *Historical Dictionary of the Welfare State*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield

Griffiths, M. (1999) *Fifty Key Thinkers in International Relations*, New York: Routledge

Grivas, G. (1965) *The Memoirs of General George Grivas* (επιμ. Charles Foley), New York: Praeger

Gross, A. (2017) *The Writing on the Wall: Rethinking the International Law of Occupation*, Cambridge: Cambridge University Press

Groves, J. (1830) *A Greek and English Dictionary, Comprising All the Words in the Writings of the most popular Greek authors*, Boston: Hilliard, Grey, Little and Wilkins

Guibernau, M. (1999) *Nations without states. Political communities in a Global Age*, Cambridge: Polity Press

Haar, G. T, Busuttil, J. J. (2005) (eds.) *Bridge Or Barrier: Religion, Violence, and Visions for Peace*, Leiden: Brill

Habib, H. (1975) *Politics and government of revolutionary Libya*, Ottawa: Cercle du livre de France

Hagger, N. (2010) *The World Government*, Hants: John Hunt Publishing

Hakki, M. M. (2007) *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006*, London: I. B. Tauris

Hall, P. (1986) *Governing the economy: The Politics of State Intervention in Britain and France*, Oxford: Oxford University Press.

Harkavy, R. E. (1982) Great Power Competition for Overseas Bases: The Geopolitics of Access Diplomacy, New York: Pergamon Policy Studies

Harrison, K., Boyd, T. (2003) *Understanding Political Ideas and Movements*, Manchester: Manchester University Press

Hatay M. (2005) *Beyond numbers: An inquiry into the political integration of the Turkish' Settlers' in Northern Cyprus*, Nicosia: Peace Research Institute Oslo

Hatzivassiliou, E. (1997) *Britain and the international status of Cyprus, 1955-59*, Minnesota: University of Minnesota Press

Hatzivassiliou, E. (2002) *The Cyprus Question, 1878 - 1960: The Constitutional Aspect*, Minnesota: University of Minnesota Press

Heimann, M. (2009) The end of Czechoslovakia στο *Czechoslovakia: The State That Failed*, New Haven: Yale University Press

Helfferich, T. (2015) *The Essential Thirty Years War, A Documentary History*, Indianapolis, Cambridge: Hackett Publishing

Hill, G. (1952_1) (2010) *A History of Cyprus, Volume 4*, Cambridge: Cambridge University Press

Hobbes, T. (2003) *Hobbes: On the Citizen*, (eds. Richard Tuck, Michael Silverstone), Cambridge: Cambridge University Press

Hobbes, T. (2017) *Leviathan*, London: Penguin Books

Hoffman, J., Graham, P. (2006) *Introduction to Political Ideologies*, Essex: Pearson, Longman

Hoffmeister, F. (2006*) Legal Aspects of the Cyprus Problem, Annan Plan and EU Accession*, Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers

Holland, R. F. (1998) *Britain and the revolt in Cyprus, 1954-1959*, Oxford: Clarendon Press

Holland, R. F. (1994) *Emergencies and Disorder in the European Empires After 1945*, Abingdon: Frank Cass

Holsti, K. J. (1991) *Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989*, Cambridge: Cambridge University Press

Hühne, T. (2017) *The State of Nature in John Locke, Thomas Hobbes and Jean-Jacques Rousseau*, GRIN Verlag

Hunt, D. (1980) *Cyprus: A Study in International Relations: the 1980 Montague Burton lecture on international relations in the University of Edinburgh*, Edinburgh: University of Edinburgh

Huntington, S. P. (1968) *Political Order in Changing Societies*, New Haven: Yale University Press

Ieng, S., Hill, G. (2014) *Surviving Year Zero: My Four Years Under the Khmer Rouge*, Five Mile Press

Ikenberry, G. J, Lake, D. A., Mastanduno, M. (1988) *The State and American Foreign Economic Policy*, Ithaca: Cornell University Press

Imad, S. (2013) *The Government and Politics of Lebanon*, London: Routledge

Immergut, E. (1992) *Health Politics: Interests and Institutions in Western Europe*, Cambridge: Cambridge University Press

Ioannides, Ch. P. (1991) *In Turkey's Image, The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, Speros Basil Vryonis Center for the Study of Hellenism, New Rochelle, New York: Aristide D. Caratzas

Isachenko, D. (2012) *The Making of Informal States: Statebuilding in Northern Cyprus and Transdniestria*, London: Palgrave – Macmillan

Jackson, K. D. (1989) *Cambodia, 1975-1978: Rendezvous with Death*, Princeton: Princeton University Press

Jackson, R., Sørensen, G., Møller, J. (2016) *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford: Oxford University Press

Jacoby, T. (2008) *Understanding Conflict and Violence: Theoretical and Interdisciplinary Approaches*, London: Routledge

Jakala, M., Kuzu, D., Qvortrup, M. (eds.) (2018) *Consociationalism and Power-Sharing in Europe. Arend Lijphart's Theory of Political Accommodation*, London: Palgrave – Macmillan

Jansen, M. E. (2005) *War and cultural heritage: Cyprus after the 1974 Turkish invasion*, Minnesota: University of Minnesota Press.

Kan, S. (2010) *Taiwan: Major U. S. Arms Sales Since 1990*, Congressional Research Service Report for Congress

Kant, I. (1784) *Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose*.

Kareklas, I. (2018) *The Constitution of the Cyprus Republic and Prolegomenon to Federal Government*, Athens: Sakkoulas Publications

Karouzis, G. (1976) *Proposals for a solution to the Cyprus Problem*, Nicosia – Cyprus

Kassinis, I. G. (2011) *Journey to the Churches in Occupied Cyprus*, Limassol: Andreas Neocleous & Co LLc.

Katsourides, Y. (2017) *The Greek Cypriot Nationalist Right in the Era of British Colonialism. Emergence, Mobilisation and Transformations of Right-Wing Party Politics*, Basel: Springer

Katzenstein, P. J. (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press

Kelsen, H. (1944) *Peace Through Law*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press

Kent, W. R. (1988) *Automatic Government: The Politics of Indexation*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press

Keohane, R. (1989) *International Institutions and State power*, Boulder: Westview

Ker-Lindsay, J. (2012) *The Foreign Policy of Counter-Secession: Preventing the Recognition of Contested States*, Oxford: Oxford University Press

Kiernan, B. (2008) *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia Under the Khmer Rouge, 1975-79*, New Haven, CT: Yale University Press

Kilson, M. (1975) *New States in the Modern World*, Cambridge, MA: Harvard University Press

King, P. T. (1982) *Federalism and Federation*, London: Croom Helm

Kipreos, E. (1985) *Cyprus - The Plundering of a 9000 Year-Old Civilization*, Athens: Academy of Athens.

Kissinger, H. (2011) *On China*, London: Penguin

Kissinger, H. A. (2013) *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-22*, Brattleboro, VT: Echo Point Books & Media

Kissinger, H. A. (2014) *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Courses of History*, London: Penguin

Kitromilides, P., Evriviades, M. (1995) *Cyprus*, Oxford, Santa Barbara: Clio Press

Kohen, M. G. (2006) *Secession: International Law Perspectives*, Cambridge: Cambridge University Press

Kontos, M., Alexandrou, H., Panayiotides, N., Theodoulou, S. C (eds.) (2014) *Great Power Politics in Cyprus: Foreign Interventions and Domestic Perceptions*, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing

Koops, J. A., MacQueen, N., Tardy, T., Williams, P. D. (eds.) (2015) *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, Oxford: Oxford University Press

Krasner, S. D. (1999) *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Kraut, R. (1984) *Socrates and the State*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Kruse, T. (2019) *The religious heritage of Cyprus. A Survey in the districts of Kyrenia and Larnaca*, Institute for Interdisciplinary Cypriot Studies, Munster University, Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands

Kuchuk, F. (1957) *The Cyprus Question: A Permanent Solution*, Nicosia: Halkin Sesi Press

Kupchan, C. A. (2012) *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Kurban, V. (2017) *Russian-Turkish Relations from the First World War to the Present*, Cambridge: Cambridge University Press

Kypriotis, P.K. (1947) *Le Dodecanese Grec*, Collection Hellas, Paris, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου (1948) *Η Ελληνική Δωδεκάνησος. Τέσσερις διαλέξεις του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου*, Λευκωσία

Kyriakides, S. (1968) *Cyprus Constitutionalism and Cyprus Government*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press

Lamport, M. A. (2017) *Encyclopedia of Martin Luther and the Reformation, Volume 2*, London: Rowman and Littlefield

Landau, J. M. (1981*) Pan-Turkism in Turkey. A Study of Irredentism*, London: C. Hurst and Company

Laski, H. J. (1921) *The Foundations of Sovereignty and Other Essays*, New York: Harcourt, Brace and Company

Lim, P. J. (2018) *The Evolution of British Counter-Insurgency during the Cyprus Revolt, 1955–1959*, Switzerland: Springer, Palgrave – Macmillan

Locke, J. (1988) *Locke: Two Treatises of Government* (επιμ. Peter Laslett), Cambridge: Cambridge University Press

Loizides, N. (2016) *Designing Peace: Cyprus and Institutional Innovations in Divided Societies*, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press

Luther King, M., Carson, C., Luker, R. E., Holloran, P., Russell, P. A. (1997) *The Papers of Martin Luther King, Jr, Vol. III, Birth of a new age*, December 1955 – December 1956, Berkley, Los Angeles, London: University of California Press

MacKenzie, I. (2009) *Politics: Key Concepts in Philosophy*, Bloomsbury

Magnusson, L. (2009) *Nation, State and the Industrial Revolution: The Visible Hand*, London: Routledge

Mallinson, W. (2005) *Cyprus, A Modern History*, London: I. B Tauris

Mallinson, W. (2011) *Britain and Cyprus: Key Themes and Documents Since World War II*, London: I.B.Tauris

Mallinson, W. (2016) *Kissinger and the Invasion of Cyprus: Diplomacy in the Eastern Mediterranean*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing

Manela, E. (2007) *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of .Anticolonial Nationalism*, Oxford: Oxford University Press

Manisalı, E. (2000) *Cyprus: yesterday and today*, DER Publications

Metin, H. M. (2007) *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2007*, London: I.B. Tauris

Michael, M. S. (2009) *Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History*, New York: Palgrave – Macmillan

Mintoff, B. Y. (1996) *Nobody Can Imagine Our Longing: Refugees and Immigrants in the Mediterranean*, Austin, Texas: Plain View Press

Mirbagheri, F. (2007) *Historical Dictionary of Cyprus*, Plymouth: Scarecrow Press

Mirbagheri, F. (1998) *Cyprus and International Peacemaking 1964-1986*, London: Routledge

Möller, O. (2019) *Constitutional Patriotism in Obama's Anti-Terror Speeches*, Germany: GRIN Verlag

Monneypenny W. F., Buckle G. E. (1929) *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*, Vol.2, London: John Murray

Morgenthau, H. J. (1978) *Politics among Nations*, New York: Alfred A. Knopf

Moyo, S., Mine, Y. (2016) *What Colonialism Ignored: African Potentials' for Resolving Conflicts in Southern Africa*, Bamenda: Langaa Research and Publishing Common Initiative Group

Müller, J. W. (2007) *Constitutional Patriotism*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Necatigil, Z. M. (1989) *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford: Oxford University Press

Nerenberg, K. (2005) *Handbook of Federal Countries*, Montreal & Kingston, London, Ithaca: McGill –Queens University Press

Newman, D. (2013) *Boundaries, Territory and Postmodernity*, London: Frank Cass, Routledge

Newman, M. (1996) *Democracy, Sovereignty and the European Union*, London: Hurst & Company

Newton, K., Van, D. J. W. (2005) *Foundations of Comparative Politics*, Cambridge: Cambridge University Press

Nicholson, M. (1992) *Rationality and the Analysis of International Conflict*, Cambridge Studies on International Relations, Cambridge: Cambridge University Press

Nirmal, B.C. (1999) *The right to self-determination in international law: evolution, U.N. law and practice, new dimensions*, Deep & Deep Publications

Noel – Baker, F. (1985) My Cyprus File, Christopher Terry, Ross Features International, Nicosia: Zavallis Press Ltd

Nolan Cathal, J. (2002) *The Greenwood Encyclopedia of International Relations: S-Z, Vol.4*, Westpoint CT, London: Greenwood Publishing

Nordmann, J. D. (2008) *Federalism: A Tool for Conflict Management in Multicultural Societies with regard to the conflicts in the Near East*, Fribourg: Lit Verlag

North, D. C. (1990*) Institutions, institutional change and economic performance*, Cambridge: Cambridge University Press

Nugent, N. (2006) *The Government and Politics of the European Union*, Durham, NC: Duke University Press

Nye, J. (2005) *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, New York: Public Affairs

O'Malley, B., Graig, I. (2007) *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, London: I.B.Tauris

Orr Sir, C.W. J. (1918) *Cyprus under British rule*, (επανεκτύπωση London: Zeno 1972)

Oxford, R. L. (2014) *Understanding Peace Cultures*, Charlotte, NC: Information Age Publishing

Ozkirimli, U. (2000) *Theories of Nationatism, A Critical Introduction*, Basingstoke: Palgrave – Macmillan

Packard, M. (2008) *Getting it Wrong: Fragments from a Cyprus Diary 1964*, Indiana: Milton Keynes - Authorhouse

Palley, C. (2005) *An International Relations Debacle: The UN Secretary-general's Mission of Good Offices in Cyprus 1999-2004*, Oxford: Hart Publishing

Panteli, S. (1984) *A new history of Cyprus: from the earliest times to the present day*, London: East-West Publications

Papageorghiou, A. (2010) *Christian Art in the Turkish-occupied part of Cyprus*, Nicosia: The Holy Archbishopric of Cyprus

Persianis, P. K. (1981) *The Political and Economic Factors as the main determinants of educational policy in Independent Cyprus (1960 – 1970)*, Dissertation Series I., Nicosia: Paedagogical Institute of Cyprus

Peters, G. (1999) *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*, London, New York: Pinter

Pierson, P. (2004) *Politics in Time: History, Institutions and Social Analysis*, Princeton: Princeton University Press

Pikis, G. M. (2006) *Constitutionalism, Human Rights, Separation of Powers, The Cyprus Precedent*, Leiden: Martinus Nijhoff

Plato (2000) *The Republic* (eds. G. R. F. Ferrari, μετάφρ. Tom Griffith), Cambridge Texts in the History of Political Thought, Cambridge: Cambridge University Press

Polyviou, P. G. (1976) *Cyprus in search of a constitution, Constitutional Negotiations and Proposals, 1960 - 1975*, Nicosia: Chr. Nicolaou ans Sons

Polyviou, P. G. (1980) *Cyprus. Conflict and Negotiation 1960 – 1980*, London: Duckworth

Pomerance, M. (1982) *Self-determinación in Law and Practice: The New Doctrine in the United Nations*, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers

Ponchaud, F. (1978) *Cambodia: year zero*, Holt, Rinehart and Winston

Psomas, A. I. (1977) *The Nation, the State and the International System. The case of modern Greece*, Athens

Rappas, A. (2014) *Cyprus in the 1930s: British Colonial Rule and the Roots of the Cyprus Conflict*, London: I. B. Tauris

Reddaway, J. (1986) *Burdened with Cyprus, The British Connection*, London: Weidenfled & Nicolson

Richmond, O. P. (2014) *Peace: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press

Richmond, H. O. P., Ker – Lindsay, J. (2001) *The Work of the UN in Cyprus. Promoting Peace and Development*, Basingstoke: Palgrave – Macmillan

Richmond, O. P. (1998) *Mediating in Cyprus: The Cypriot Communities and the United Nations*, London: Frank Cass

Rico, T. (2016) *Constructing Destruction: Heritage Narratives in the Tsunami City*, Institute of Archaeology Critical Cultural Heritage Series 12, New York, London: Routledge

Rorty, A., Schmidt, J. (2009) (επιμ.) *Kant's Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Aim*, Cambridge: Cambridge University Press

Rossides, E. T. (2014) *Kissinger & Cyprus: A Study in Lawlessness*, Washington DC: American Hellenic Institute Foundation

Rossides, E. T., Coufoudakis Van (2002) (eds.) *The United States & Cyprus: double standards and the rule of law*, Washington: American Hellenic Institute Foundation

Rousseau, J. J. (1997) *Rousseau: 'The Social Contract' and Other Later Political Writings* (ed. and trans. Victor Gourevitch), Cambridge: Cambridge University Press

Rowse, A. L. (1946) *The Use of History*, Hodder and Stoughton Limited

Rueschemeyer, D., Huber Stephens, E., Stephens, J. D. (1992) *Capitalist Development and Democracy*, Chicago: University of Chicago Press

Safty, A. (2011) *The Cyprus Question: Diplomacy and International Law*, Bloomington: IUniverse

Salih, H. I. (2013) *Reshaping of Cyprus: A Two-State Solution: A Two-State Solution*, XLibris

Schmidt, V. (2002) *The futures of European Capitalism*, Oxford: Oxford University Press

Schulze, H.(1996) *States, Nations and Nationalism. From Middle Ages to present*, Oxford: Blackwell Publishers

Sharp, W. A. (2009) *The A to Z of World War II: The War Against Japan*, Scarecrow Press

Sigg, O. (1988) *Switzerland's Political Institutions*, Zürich: Pro Helvetia

Smith, A. D. (1987) *The ethnic origins of nations*, Oxford: Wiley-Blackwell

Smith, A. D. (1991) *National Identity*, London: Penguin

Sommerville, J. P. (1992) *Thomas Hobbes: Political Ideas in Historical Context*, Basingstoke: Macmillan

Soulioti, S. (2006) *Fettered Independence, Cyprus, 1878 – 1964, Volume Two: The Documents*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs XVI, Minnesota: University of Minnesota Press

Soulioti, S. (2006) *Fettered independence: Cyprus, 1878-1964, Volume 1*, Modern Greek Studies Program, Minnesota: University of Minnesota Press

Spegele, R. D. (1996) *Political Realism in International Theory*, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge: Cambridge University Press

Stavrinides, Z. (1975) *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood*, Nicosia: Stavrinides Press

Stearns, P. N. (2012) *The Industrial Revolution in World History*, Boulder: Westview Press

Stearns, M. (1992) *Entangled Allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey, and Cyprus,* New York: Council on Foreign Relations Press

Steinmo, S., Kathleen, T., Longstreth, F. (eds.) (1992) *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press

Stepan, A. C. (2001) *Arguing Comparative Politics*, Oxford: Oxford University Press

Stephanidis, I. D. (2007) *Stirring the Greek Nation: Political Culture, Irredentism and Anti-Americanism in Post-War Greece, 1945 – 1967*, Aldershot: Ashgate

Stefanidis, I. D. (1999) *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem,* London: Hurst and Company

Stephens, R. (1968) *Cyprus: A Place of Arms*, London: Pall Mall Press

Stephens, R. H. (1966) *Cyprus: a place of arms; power politics and ethnic conflict in the eastern Mediterranean*, New York: Praeger

Strange, S. (1996) *The Retreat of the State*, Cambridge: Cambridge University Press

Sulzberger, C. L. (1969) *A Long Row of Candles: Memoirs and Diaries, 1934-1954*, New York: Macmillan

Summers, J. (2007) *Peoples and International Law: How Nationalism and Self-Determination Shape a Contemporary Law of Nations*, Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers

Sutter, R. G. (2011) *Historical Dictionary of Chinese Foreign Policy*, Lanham, MD: Scarecrow Press

Sylvia, T, Mensur, A. (2011) *The Heybeliada Talks: Two Years of Public Diplomacy on Cyprus*, Istanbul: Global Political Trends Center, Istanbul Kultur University

Tamkoç, M. (1988) *The Turkish Cypriot State: The Embodiment of the Right of Self-Determination*, London: K. Rustem & Brother

Tansu, İ. (2007) *In Reality No One was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support—TMT* (trans. Ayhan Sütcüoğlu Sütcüoğlu), Nicosia: Bolan Printing Limited

Tesón, F. R. (2016) *The Theory of Self-Determination*, Cambridge: Cambridge University Press,

Martin, T, Thompson, A. (2018) *The Oxford Handbook of the Ends of Empire*, Oxford: Oxford University Press

Tocci, N. (2007) *The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard*, London: Routledge

Toynbee, A. J. (1965) *Rome and her neighbors before Hannibal's entry*, Oxford: Oxford University Press

Tsang, S. (2006) *The Cold War's Odd Couple: The Unintended Partnership Between the Republic of China and the UK, 1950 - 1958*, London: I.B. Tauris

Ty, S. (2014) *The Years of Zero: Coming of Age Under the Khmer Rouge*, New York: Seng Ty Books

United States. Dept. of State (1961) The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, U.S. Government Printing Office

Verba, S., Nie, N. H., Kim J. On. (1978*) Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, Cambridge: Cambridge University Press

Vorobej, M. (2016) *The Concept of Violence*, London: Routledge

Vryonis, S. (2005) *The mechanism of catastrophe. The Turkish pogrom of September 6 – 7, 1955, and the destruction of the Greek community of Istanbul*, New York, Greekworks

Walt, S. M. (1987) *The Origins of Alliances*, Ithaca, NY: Cornell University Press

Waltz, K. N. (1979) *Theory of International Politics*, Reading, Massachusetts: Addison – Wesley

Wastl-Walter, D. (2011) *The Ashgate Research Companion to Border Studies*, Farnham: Ashgate

Watts Lampman, R. (1996) *Comparing federal systems*, Queen's Policy Studies Series (Book 50), Kingston, Ont.: Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University

Weber, F. (1985) *The evasive neutral Germany, Britain and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, Columbia and London: University of Missouri Press

Weber, M. (1946) Politics as a Vocation στο *From Max Weber: Essays in Sociology* (επιμ. H. H. Gerth, C. Wright Mills), Oxford: Oxford University Press

Wendt, A. (1999) *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press

Weston Markides, D. (2001) *Cyprus 1957 – 1963. From Colonial Conflict to Constitutional Crisis, The Key Role of the Municipal Issue*, Minnesota: University of Minnesota Press

Wheare, K.C. (1967) *Federal Government*, Oxford: Oxford University Press

Wheaton, B., Kavan, Z. (1992) *The Velvet Revolution: Czechoslovakia, 1988 – 1991*, Boulder CO: Westview Press

Whitaker Urban, G. (1964) *Politics and Power: A Text in International Law*, New York: Harper & Row

Wolseley Viscount, G. (1992) *Cyprus 1878: the journal of Sir Garnet Wolseley*, Nicosia: Cultural Centre of the Cyprus Popular Bank

Wrong, D. H. (2009) *Power: Its Forms, Bases, and Uses*, Transaction Publishers

Xenos, S. (1865) *East and West, a Diplomatic History of the Annexation of the Ionian Islands and Greece concluded between 1797 – 1864*, Trubner and Co

Xydis, S. G. (1973) *Cyprus: Reluctant Republic*, The Hague: Mouton & Co.

Yakinthou, C. (2009) *Political settlements in divided societies: consociationalism and Cyprus*, London: Palgrave Macmillan

Yennaris, C. (2003) *From the East: Conflict and Partition in Cyprus*, London: Elliot & Thompson

Yiangou, A. (2012) *Cyprus in World War II: Politics and Conflict in the Eastern Mediterranean*, London: I. B Tauris

3. Επετηρίδες / Θεματικές ή περιοχικές επισκοπήσεις

Bellingeri, G. (2004) *Cipro oggi*, Venice: MERIFOR Centre for Advanced Studies in the Mediterranean

Taiwan Country: Strategic Information and Developments (2012), International Business Publication

Yearbook of the United Nations. 41.1987 (1992), Vol.41, Department of Public Information, United Nations, New York: Martinus Nijhoff Publishers

4. Διαδικτυακοί σύνδεσμοι σε εκδόσεις έργων

Fatouros A.A. (1976) *The Turkish Aid Ban: Review and Assessment*, Articles by Maurer Faculty, Paper 1905. Retrieved from: https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2907&context=facpub

James, L. (1994) *The Rise and Fall of the British Empire*, St. Martin's Press, New York. Retrieved from: https://web2.uvcs.uvic.ca/courses/lawdemo/mod02/EMPIRE.htm

Plato, *The Republic*. Retrieved from: http://www.idph.net/conteudos/ebooks/republic.pdf

Tornaritis, C. G. (1980) *Cyprus and its constitutional and other legal problems*. Retrieved from: https://tornaritislaw.com/cyprus-and-its-constitutional-and-other-legal-problems/

Weber, M. (1918) *Politics as a Vocation*. Retrieved from. http://anthropos-lab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-Politics-as-a-Vocation.pdf

Ηρόδοτος (Ένατο Βιβλίο) – Καλλιόπη, *Η Ενάτη των Ιστοριών Ηροδότου του Αλικαρνασέως*, Βλ. 9.16.2.

Ησίοδος, Θεογονία, 380 – 391. Retrieved from: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=2&page=8

5. Μεταφρασμένα έργα στην ελληνική γλώσσα

Anderson, P. (2008) *Οι Διαιρέσεις της Κύπρου* (επιμ. Σ. Πετσόπουλος, μτφρ. Κ. Ράπτης), Αθήνα: Άγρα (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2008)

Fukyama, F. (2005) *Οικοδόμηση κρατών. Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21^{ο} αιώνα* (μτφρ. Δ. Μ. Βούβαλη), Αθήνα: Οίκος Α.Α. Λιβάνη (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004)

Gellner, E. (1992) *Έθνη και Εθνικισμός* (μτφρ. Δ. Λαφαζάνη), Αθήνα: Αλεξάνδρεια (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1983)

Hague, R, Harrop, M. (2010) *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (επιμ.Γ. Κωνσταντινίδης, μτφρ. Γ. Ε. Χρηστίδης), Αθήνα: Κριτική (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2007)

Kendourie, E. (2005) *Ο Εθνικισμός* (επιμ. Π.Ε.Λέκκας, μτφρ, Σ. Μαρκέτος) Αθήνα: Κατάρτι (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1961)

Laski, H. J. (1982) *Το κράτος στη θεωρία και στην πράξη* (μτφρ. Κ. Αποστόλου), Αθήνα: Κάλβος (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1935)

Mallinson, W. (2005) *Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική. Ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την Ευρώπη: Πόλεμος ή Ειρήνη* (μτφρ. Ρ. Κολαίτη), Αθήνα: Παπαζήσης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2005)

McCrone, D. (1998) *Η Κοινωνιολογία του εθνικισμού. Οι αυριανοί μας πρόγονοι* (επιμ. Κ. Κοσκινάς, μτφρ. Ν. Βαφέας), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1983)

Oktem, K. (2014) *Οργισμένο Έθνος, Η Τουρκία μετά το 1989*, (μτφρ. Μ. Κατσιμίτσης), Αθήνα: Ευρασία (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2011)

Schmidt, C. (2016) *Πολιτική Θεολογία, Τέσσερα Κεφάλαια γύρω από την διδασκαλία περί κυριαρχίας* (επιμ. Γ. Ν. Μέρτικας, μτφρ. Π. Κονδύλης), Αθήνα: Κουκκίδα (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1934)

Άντερσον, Μ. (1997) *Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού* (μτφρ. Π. Χατζαρούλα), Αθήνα: Νεφέλη (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1983)

Στέρν, Λ. (1978) *Λάθος άλογο. Η πολιτική του επεμβατισμού και η αποτυχία της αμερικανικής διπλωματίας* (μτφρ. Γαβριήλ Μηνάς), Λευκωσία: Ταμασός (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1977)

Στρέγερ, Τ. Ρ. (2012) *Γιατί γεννήθηκε το κράτος. Εξουσία, ιδεολογία και θεσμοί στην αυγή της νεότερης Ευρώπης* (επιμ. Ν. Κουμπιάς, μτφρ. Θ. Σαμαρτζής), Ρέθυμνο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1970)

Χόρτον, Τ. (1992) *Αναφορικά με την Τουρκία. Η κατάρα της Ασίας. Προξενικά ντοκουμέντα των ΗΠΑ* (μτφρ. Ο. Μαύρου), Αθήνα: Νέα Σύνορα, Α.Α. Λιβάνη (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1985)

6. Ξενόγλωσσα έργα

Renan, E. (1882) *Qu' est-ce qu' une nation*, Paris

7. Κεφάλαια / Συμβολές σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων στην ελληνική γλώσσα

Αλεξανδρής, Α. (1987) Μειονοτικό Ζήτημα στο *Διαστάσεις των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, Αιγαίο – Κύπρος*. Επιστημονικό Συμπόσιο του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών (σ. 47 – 56). Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.

Γιαλλουρίδης, Χρ. Κ. (1993) Κύπρος στο Γ. Ράσκε, Η. Κατσούλης (επιμ.) *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μ. Βρετανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία, Φιλανδία*, Τόμος Β', (σ. 159 – 206). Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

Γιαλλουρίδης, Χρ. (2003) Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερικός Πολιτικός Προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από τη Ζυρίχη στη Σύνοδο των Αθηνών (1959-2003) στο Π.Τσάκωνας (επιμ.) *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*. Τόμος Β' (σ. 159 – 226). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Θεοδωρόπουλος, Β. (2005) Έκθεση Β. Γεν. Προξενείου Κων/πόλεως επί των ανθελληνικών γεγονότων της 6ης Σεπτεμβρίου 1955 στο Ε. Σαριόγλου, Κ. Σαριόγλου (επιμ.) *Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά στην Κωνσταντινούπολη* (σ. 113 – 129). Αθήνα: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.

Κρίσπης, Η. (2008) Ιστορικό της ίδρυσης των Η.Ε. και παρατηρήσεις / σκέψεις ως προς τον Χάρτη των Η.Ε. και τη δράση των στο Η. Κρίσπης, Α. Σαμαρά – Κρίσπη (επιμ.) *60 Χρόνια Ηνωμένα Έθνη, 50 Χρόνια Ευρωπαϊκή Ένωση* (σ. 17 – 30). Αθήνα: Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών καθηγητού Ηλία Κρίσπη και Δρ. Α. Σαμαρά – Κρίσπη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκδόσεις του Ιδρύματος – Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Μαρκίδης, Α. (2010) Ο Δικοινοτισμός στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Χ. Περικλέους (επιμ) *Κυπριακή Δημοκρατία: 50 Χρόνια Επώδυνη Πορεία* (σ. 187 – 208). Αθήνα: Παπαζήση.

Παπαλέκας, Ι. (1993) Κοινωνικοπολιτικές όψεις του Κυπριακού Ζητήματος στο Χρ. Γιαλλουρίδης, Π. Τσάκωνας (επιμ.) *Η νέα διεθνής τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα* (σ. 463 – 474). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Περράκης, Σ. (1993) Το καθεστώς της πολεμικής κατοχής στην Κύπρο. Επιπτώσεις και ζητήματα εφαρμογής στην διεθνή δικαιοταξία στο Χρ. Γιαλλουρίδη, Π. Τσάκωνα (επιμ.) *Η νέα διεθνής τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό πρόβλημα* (σ. 475 – 512). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Περράκης, Σ. (2000) Η σημασία της υπόθεσης Λοϊζίδου και οι συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη διεθνή δικαιοταξία στο

Επετηρίδα ΙΔΙΣ 2000, Ο Πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία, Η Υπόθεση Λοϊζίδου, Ζητήματα Εξωτερικής Πολιτικής: Θεωρία και Πράξη (σ. 169 – 182). Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Τενεκίδης, Γ. Κ. (1981) Διεθνοποίηση και αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού πριν και μετά την τουρκική εισβολή στο Γ. Τενεκίδης, Γ. Κρανιδιώτης (επιμ.) *Κύπρος, Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της*, Πολιτική και Ιστορία 19 (σ. 195 – 326). Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Χειλά, Ε. (2011) Η αυτοδιάθεση των λαών, ο ΟΗΕ και η προσφυγή της Ελλάδας το 1954. Μια θεώρηση από τη σκοπιά των διεθνών σχέσεων στο Π. Παπαπολυβίου, Α. Συρίγος, Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ) *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, Κέντρο Μελετών Τάσσος Παπαδόπουλος

8. Κεφάλαια / Συμβολές σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων στην αγγλική γλώσσα

Adamides, C. (2015) A Comfortable and Routine Conflict στο J. James Ker – Lindsay (ed.) *Resolving Cyprus, New Approaches to Conflict Resolution* (p. 5 – 15). London: I. B. Tauris.

Adamides, C., Sonan, S. (2016) *Soccer Diplomacy: A non-political catalyst for the settlement of the Cyprus Problem or just another missed opportunity* (p. 1 – 22). Atlanta: ISA Conference.

Ağıralioğlu, N., Mehr, A. D., Akdeğirmen, Ö., Taş, E.(2015) Cyprus Water Supply Project: Features and Outcomes, *Conference: 13th International Congress on Advances in Civil Engineering*, 12-14 September 2018, Izmir, Turkey

Amenta, E. (2012) Historical Institutionalism στο E. Amenta, K. Nash, A. Scott (eds.) *The Wiley-Blackwell Companion to Political Sociology* (p. 47 – 56). West Sussex: Wiley – Blackwell.

Amenta, E., Ramsey, K. M. (2010) Institutional Theory στο K. T. Leicht, J. C. Jenkins (eds.) *Handbook of Politics: State and Society in Global Perspective* (p. 15 – 40). New York: Springer.

Andrzejewski, J. (2009) Education for Peace and NonViolence στο J. Andrzejewski, M. Baltodano, L. Symcox (eds.) *Social Justice, Peace, and Environmental Education: Transformative Standards* (p. 99 – 121). London: Routledge.

Asmussen, J. (2015) United Nations Peacekeeping Force in Cyprus στο J. Koops, J. A. Koops, N. MacQueen, T. Tardy, P. D. Williams (eds.) *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations* (p. 197 – 213). Oxford: Oxford University Press.

Aubert, J. F. (1995) The historical development of confederations στο *The Modern Concept of confederation, Science and Technique of Democracy*, No.11, Santorini, 22 – 25 Σεπτεμβρίου 1994, European Commission for Democracy through Law, Council of Europe, 17 – 38. Retrieved from: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-STD(1994)011-e

Bauer, O. (1996) The Nation στο *Mapping the Nation* στο G. Balakrishnan (ed.) (p. 39 – 77), London: Verso.

Blinderbacher, R., Koller, A. (2003) (eds.) International Conference on Federalism 2002: University of St. Gallen, *Federalism in a Changing World: Learning from Each Other*, Montreal and Kingston, London, Ithaca: McGill – Queens University Press

Bicakci, S. (2011) *Nationalism* στο J.T. Ishiyama, M. Breuning (eds.) *21st Century Political Science: A Reference Handbook, Volume 1* (p. 633 – 639). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, and Washinghton D.C.: Sage.

Broome, B. J., Anastasiou, H. (2012) Communication across the divide in the Cyprus Conflict, στο D. Landis, R. D. Albert (eds.) *Handbook of Ethnic Conflict: International Perspectives* (p. 293 – 326). New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer.

Constantinou, S. T. (1994) The changing spatial aspects of the population of Cyprus, Modern Greek Studies Yearbook, Volume 10/11, 1994 – 1995, Minnesota: University of Minnesota Press, 205 – 231

Coughlan, R. (2000) Cyprus: From Corporate Autonomy to the Search for Territorial Federalism στο Y. Ghai (ed.) *Autonomy and Ethnicity. Negotiating Competing Claims in Multi-ethnic States* (p. 219 – 241). Cambridge: Cambridge University Press.

Czada, R.(1992) Institutional Difference, Concepts of Actors, and the Rationality of Politics στο H. Keman (ed.) *Comparative Politics. New directions in theory and method* (p. 101 – 119). Amsterdam: VU University Press.

Daniels, R. V. (2007) Soviet Federalism and the Breakup of the USSR στο *The Rise and Fall of Communism in Russia*, New Haven, CT: Yale University Press

DeWeese-Boyd, I., DeWeese-Boyd, M. (2007) Flying the Flag of Rough Branch: Rethinking Post-September 11 Patriotism through the Writings of Wendel Berry στο P. Abbott (ed.) *The Many Faces of Patriotism* (p. 53 – 76). New York: Rowman and Littlefield.

Dwivedi, A. (2019) Peace in Economic Equilibrium: A Micro-Perspective στο M. W. Lutfy, C, Toffolo (eds.) *Handbook of Research on Promoting Peace Through Practice, Academia, and the Arts* (p. 427 – 440). Oxford: Oxford University Press.

Elowson, C. (2013) The Ouagadougou Political Accord στο (eds. M. Eriksson, R. Kostić) *Mediation and Liberal Peacebuilding: Peace from the Ashes of War?* (p. 92 – 117). London and New York: Routledge.

Espiell, H. G. (1979) Self Determination and Jus Cogens στο A. Cassese (ed.) *UN Law, Fundamental Rights: Two Topics in International Law* (p. 167 – 174). Alphen aan den Rijn: Sijthoff and Noordhoff, Martinus Nijhoff.

Faustmann, H. (2009) The Colonial Legacy of Division στο J. Ker-Lindsay, H. Faustmann (eds.) *The Government and Politics of Cyprus* (p. 45 – 62). Bern: Peter Lang.

Fioretos, O., Falleti, T. G., Sheingate, A. (2018) Historical Institutionalism in Political Science στο O. Fioretos, T. G. Falleti, A. Sheingate (eds.) *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism* (p. 3 – 30). Oxford: Oxford University Press

Flint, C. (2011) Intertwined Spaces of Peace and War: The perpetual dynamism of geopolitical landscapes στο C. Flint, S. Kirsch (eds.) *Reconstructing Conflict: Integrating War and Post-War Geographies* (p. 31 – 48). Farnham: Ashgate.

Galtung, J. (2005) Violence, Peace and Peace Research στο M. Evangelista (ed.) *Peace Studies: Critical Concepts in Political Science*, Volume 1, London and New York: Routledge

Gangopadhyay, P., Chatterji, M. (2009) Cycles of violent conflicts and peace in a dynamic model of global system στο P. Gangopadhyay, M. Chatterji (eds.) *Peace Science: Theory and Cases* (p. 107 – 122). Bingley: Emerald.

Grigorescu, A. (2016) State Participation in the League of Nations Council and the UN Security Council: Successful and Unsuccessful Reform Efforts στο M. Zürn, T. Rixen, L. A. Viola (eds.) *Historical Institutionalism and International Relations: Explaining Institutional Development in World Politics* (p. 120 – 143). Oxford: Oxford University Press.

Grim, D. (2012) Types of constitution στο M. Rosenfeld, A. Sajó (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law* (p. 98 – 133). Oxford: Oxford University Press.

Gungor, A. P. (2016) International Water Transfer Project: Northern Cyprus Turkish Republic Water Supply Project (TRNC), *2nd World Irrigation Forum*, 6 – 8 Νοεμβρίου 2016, Chiang Mai, Thailand. Retrieved from: https://www.icid.org/wif2_full_papers/wif2_w.2.4.04.pdf

Gursozlu, F. (2018) Introduction στο F. Gursozlu (ed.) *Peace, Culture, and Violence*, Leiden: Brill

Hall, S. (1990) Cultural Identity and Diaspora στο J. Rutherford (ed.) *Identity: Community, Culture and Difference* (p. 222 – 237). London: Lawrence and Wishart.

Hardin, R. (2009) Compliance, Consent and Legitimacy στο C. Boix, S. C. Stokes (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (p. 236 – 255). Oxford: Oxford University Press.

Holden, B. (1993) Defining Democracy στο R. Young, C. Binns, M. Burch, D. Jaenicke, M. Moran (eds.) *Introducing Government, A Reader* (p. 7 – 13). Manchester: Manchester University Press.

Hroch, M. (1996) From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building process in Europe στο G. Balakrishnan (ed.) *Mapping the Nation* (p. 78 – 97). London and New York: Verso.

Hwang, Y. J., Cerna, L. (2013) Introduction στο *Global Challenges: Peace and War*, Y. J. Hwang, L. Cerna (eds.) (p. 1 – 4). Leiden: Martinus Nijhoff.

Ifantis, K. (2004) Turkey, the U.S and Greece: Systemic Uncertainties and Regional Prospects στο M. Aydın, Ç. Erhan (eds.) *Turkish-American Relations: Past, Present and Future* (p. 107 – 128). London and New York: Routledge, Taylor and Francis.

Immergut, E. (1992) The rules of the game: The logic of health policy-making in France, Switzerland, and Sweden στο S. Steinmo, K. Thelen, F. Longstreth (eds.) *Structuring Politics, Historical Institutionalism in Comparative Analysis* (p. 57 – 89). Cambridge: Cambridge University Press.

Ingeborg, T. (2011) The European Union – A Federation Sui Generis? Στο F. Laursen (ed.) *The EU and Federalism. Polities and Policies Compared* (p. 41 – 56). Farnham, Burlinghton: Ashgate.

Jessop, B. (2006) State and State Building στο R.A.W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions* (p. 111 – 130). Oxford: Oxford University Press.

Jones, D. M. (1994) Balancing and Bandwagoning in Militarised Interstate Disputes στο F. W. Wayman, P. F. Diehl (eds.) *Reconstructing Realpolitik*, Michigan: The University of Michigan Press, σ. 227 – 246

Kassinis, S. (2016) Natural Gas Fundamentals, Geopolitics and the Way Forward στο A. Petasis (ed.) Intractable Dilemmas in the Energy-Rich Eastern Mediterranean (p. 61 – 92). Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Kaymak, E. (2015) Adopting a Piecemeal Approach στο J. Ker – Lindsay (ed.) *Resolving Cyprus. New Approaches to Conflict Resolution* (p. 134 – 142). London: I. B. Tauris.

Kizilyurek, N. (2005) Modernity, Nationalism and the emergence of the ethnic conflict in Cyprus στο G. Bellingeri, T. Kappler (eds.) *Cipro oggi* (p. 13 – 28). Venice: MERIFOR.

Kumpfmuller, K. A. (2010) Concordia versus pax. The impact of Eastern governance for harmony on western concepts στο J. Tao, A. B. L. Cheung, M. Painter, C. Li (eds.) *Governance for Harmony in Asia and Beyond*, New York: Routledge

Laliberte, N. (2014) Building peaceful geographies in and through systems of violence στο F. McConnell, N. Megoran, P. Williams (eds.) *The Geographies of Peace: New Approaches to Boundaries, Diplomacy and Conflict Resolution* (p. 47 – 65). London: I. B. Tauris.

Lawler, P. (2008) Peace Studies στο *Security Studies: An Introduction* (p. 73 – 88). London and New York: Routledge.

Legg, K. R. (1981) Congress as Trojan Horse? The Turkish Embargo Problem, 1974 – 1978 στο J. Spanier, J. Nogee (eds.) *Congress, the Presidency and American Foreign Policy* (p. 107 – 131). New York, Oxford, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt: Pergamon Policy.

Levi, M. (1997) A Model, a Method, and a Map: Rational Choice in Comparative and Historical Analysis στο M. I. Lichbach, A.S. Zuckerman (eds.) *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure* (p. 19 – 41). Cambridge: Cambridge University Press.

Lukic, R. (2005) From the Federal Republic of Yugoslavia to the Union of Serbia and Montenegro στο S. P. Ramet, V. I. Pavlakovic (eds.) *Serbia Since 1989: Politics and Society under Milosevic and After* (p. 55 – 94). Jackson School Publications in International Studies, Seattle, WA: University of Washington Press.

Mani, R. (2005) Reparation as a component of transitional justice: Pursuing 'Reparative Justice' in the aftermath of a violent conflict στο K. Feyter, M. Bossuyt, S. Parmentier, P. Lemmens (eds.) *Out of the Ashes: Reparation for Victims of Gross and Systematic Human Violations* (p. 53 – 82). Antwerpen – Oxford: Intersentia.

Mathews, J. T. (2000) New Actors and New Forces, Power Shift στο J. A, Robert, J. Robert (eds.) *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (p. 534 – 546). New York: Pearson Longman.

Matyók, T. (2011) Peace and Conflict Studies. Reclaiming our roots and designing the way forward στο T. Matyók, J. Senehi, S. Byrne (eds.) *Critical Issues in Peace and Conflict Studies: Theory, Practice, and Pedagogy* (p. 293 – 310). Lanham, MD: Lexington Books.

McGarry, J. (2013) Designing a Durable Federation: The Case of Cyprus στο G. Skogstad, D. Cameron, M. Papillon, K. Banting (eds.) *The Global Promise of Federalism* (p. 99 – 139). Toronto: University of Toronto Press.

McGarry, J., O' Leary, B. (2005) Federation as a Method of Ethnic Conflict Regulation στο S. Noel (ed.) *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies* (p. 263 – 296). Montréal: McGill – Queens University Press.

Morgenthau, H. J. (2000) The Role of Morality in Statecraft. The Moral Blindness of Scientific Man στο R. J. Art, R. Jervis (eds.) *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (p. 7 – 16). New York: Longman.

Mukherjee Upamanyu, P. (2018) Detecting World Literature: (Sub-) Urban Crimes in the Nineteenth Century στο E. Boehmer, D. Davies (eds.) *Planned Violence: Post/Colonial Urban Infrastructure, Literature and Culture* (p. 273 – 288). Cham: Palgrave – Macmillan.

Muller, J. W. (2016) On the origins of constitutional patriotism στο I. Primoratz, A. Pavkovic (eds.) *Patriotism: Philosophical and Political Perspectives* (p. 95 – 112). New York: Routledge.

Olsen, J. P. (2010) Change and Continuity: An Institutional Approach to Institutions of Democratic Government στο J. Pierre, P.W. Ingraham (eds.) *Comparative Administrative Change and Reform. Lessons Learned* (p. 15 – 50). Montreal and Kingston: McGill – Queens University Press.

Peeters, P. (2007) Multinational federations: reflections on the Belgian federal state στο M. Burgess, J. Pinder (eds.) *Multinational Federations* (p. 31 – 49). New York: Routledge.

Peristianis, N. (1999) A Federal Cyprus in a Federal Europe στο A. Theofanous, N. Peristianis, A. Ioannou (eds.) *Cyprus and the European Union* (p. 125 – 138). Research and Development Center, Nicosia: Intercollege Press.

Pierson, P., Skocpol, T. (2002) Historical Institutionalism in Contemporary Political Science στο I. Katzelson, H. V. Milner (eds.) *Political Science: State of the Discipline*, New York: Norton

Poggi, G. (2008) The nation state στο D. Caramani (ed.) *Comparative Politics* (p. 85 – 107). Oxford: Oxford University Press.

Psaltis, C., Cakal, H. (2016) Social Identity in a Divided Cyprus στο S. McKeown et al. (eds.) *Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory* (p. 229 – 244). Peace Psychology Book Series, Cham: Springer.

Rhodes, R.A.W. (2006) Old Institutionalism στο R.A.W. Rhodes, S. Binder, B. Rockman (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions* (p. 90 – 108). Oxford: Oxford University Press.

Roesch, R., Carr, G. (2000) Psychology in the International Community: Perspectives on Peace and Development στο J. Rappaport, E. Seidman (eds.) *Handbook of Community Psychology* (p. 811 – 831). New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.

Sanders, E. (2006) Historical Institutionalism στο R.A.W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions* (p. 39 – 55). Oxford: Oxford University Press.

Scherer, J. L. (1997) *Blocking the Sun. The Cyprus Conflict*, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, V, A Modern Greek Studies Yearbook Supplement, Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press

Seth, S. (1995) Nationalism in/and Modernity στο J. A. Camilleri, A. P. Jarvis, A. J. Paolini (eds.) *The State in Transition*. *Reimaging Political Space* (p. 41 – 58). Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Shepsle K. (2006) Rational Choice Institutionalism στο R.A.W. Rhodes, S. Binder, B. Rockman (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions* (p. 23 – 38). Oxford: Oxford University Press.

Smith, R. (2008) Historical Institutionalism and the Study of Law στο G. A. Caldeira, R. D. Kelemen, K. E. Whittington (eds.) *The Oxford Handbook of Law and Politics* (eds.) Oxford: Oxford University Press, Part II, Approaches, Κεφάλαιο Τέταρτο.

Sozen, A. (2007) A Model of Power-Sharing in Cyprus: From the 1959 London – Zurich Agreements to the Annan Plan στο A. Sozen (ed.) *Reflections on the Cyprus Problem: A Compilation of Recent Academic Contributions* (p. 37 – 53). Famagusta: Cyprus Policy Center.

Sozen, A. (2007) Conclusion: Where we are on the ground in Cyprus today and probable future scenarios στο A. Sozen (ed.) *Reflections on the Cyprus Problem: A Compilation of Recent Academic Contributions* (p. 191 – 197). Famagusta: Cyprus Policy Center.

Sozen, A. (2015) Blending idealism with pragmatism στο J. Ker – Lindsay (ed.) *Resolving Cyprus. New Approaches to Conflict Resolution* (p. 245 – 253). London: I. B. Tauris.

Steinmo, S. (2008) What is Historical Institutionalism? Στο D. Della Porta, M. Keating (eds.) *Approaches in the Social Sciences, A Pluralist Perspective* (p. 118 – 138). Cambridge: Cambridge University Press.

Talmon, S. (1997) The Legal Consequences of (Non) Recognition: Cyprus and the Council of Europe στο M. D. Evans (ed.) *Aspects of Statehood and Institutionalism in Contemporary Europe* (p. 57 – 82). International Law Forum II, Aldershot, Brookfield: Dartmouth Publishing.

Thelen, K., Steinmo, S. (1992) Historical institutionalism in comparative politics στο S. Steinmo, K. Thelen, F. Longstreth (eds.) *Structuring Politics, Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge Studies in Comparative Politics (p. 1 – 33). Cambridge: Cambridge University Press

Trifonas, P. P., Wright, B. (2011) Introduction στο P. P. Trifonas, B. Wright (eds.) *Critical Issues in Peace and Education* (p. 1 – 8). New York: Routlledge

Unger, F., Godfrey, S. (2004) Introduction στο *The Shifting Foundations of Modern Nation-states: Realignments of Belonging* (p. 3 – 18). Toronto: University of Toronto Press

Van Wynsverghe, C. (2019) The End of Belgium as we know it: From Consociational Democracy to Partitocratic Deadlock? Στο A. López-Basaguren, L. Escajedo San Epifanio (eds.) *Claims for Secession and Federalism: A Comparative Study with a Special Focus on Spain* (p. 203 – 220). Cham: Springer.

Varnava, A., Michael, M. N. (2013) Archbishop – Ethnarch since 1767 στο A. Varnava, M. N. Michael (eds.) *The Archbishops of Cyprus in the Modern Age: The Changing Role of the*

Archbishop-Ethnarch, their Identities and Politics (p. 1 – 17). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Vural, Y., Sonan, S., Michael, M. S. (2018) The Turkish Cypriot Dilemma: between Ankara and Lefkosia στο M. S. Michael, Y. Vural (eds.) *Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict* (p. 79 – 99). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Walter, C. (2014) Postscript: Self-Determination, Secession and the Crimean Crisis 2014 στο C. Walter, A. Ungern-Sternberg, K. Abushov (eds.) *Self-determination and Secession in International Law* (p.293 – 312). Oxford: Oxford University Press.

Watts, R. L. (2010) Comparative reflections on federalism and democracy στο M. Burgess, Alain, G. Gagnon (eds.) *Federal Democracies* (p. 325 – 346). London: Routledge.

Watts, R. L. (1998) Examples of Partnership στο R. Gibbins, G. Laforest (eds.) *Beyond the Impasse: Toward Reconciliation* (p.359 – 396). Montreal: Institute for Research on Public Policy.

Watts, R. L. (2008) Federal Co-Existence in the Near East, General Introduction στο T. Fleiner (ed.) *Federalism: A Tool for Conflict Management in Multicultural Societies with regard to the conflicts in the Near East* À la mémoire de Jean Nordmann (p. 1 – 20). Zurich, Berlin: Lit Verlag.

Wolff, S. (2005) Complex autonomy arrangements in Western Europe, A comparative analysis of regional consociationalism in Brussels, Northern Ireland and South Tyrol στο M. Weller, S. Wolff (eds.) *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution: Innovative Approaches to institutional design in divided societies*, London: Routledge.

Yu, P. K. H., Kao, S. S. F. (2013) Taipei's Strategy: Seeking more diplomatic ties or involving in more international regimes? Στο B. Guo, C. Teng (eds.) *Taiwan and the Rise of China: Cross-strait Relations in the Twenty-first Century* (p.73 – 88). Lanham: Lexington Books.

9. Άρθρα επιστημονικών περιοδικών στην αγγλική γλώσσα

Akgün, C. (2010) The Case of TRNC in the context of Recognition of States under International Law, *Ankara Bar Review*, 1/2010, 1 – 18. Retrieved from: http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/AnkaraBarReview/tekmakale/2010-1/1.pdf

An Ahmet, D. (2018) The Turkish Cypriot Community in Historical Perspective and the changes in the structure and identity, *Cyprus Center for European and International Affairs, Policy Paper Series, 2/2018*, University of Nicosia. Retrieved from: http://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/Policy-Paper_2-2018.pdf

Anckar, D. (2003) Lilliput Federalism: Profiles and Varieties, *Journal of Regional and Federal Studies*, Vol. 13, Issue 3, 107 – 124

Archibald, C. H. (1962) The Failure of the West Indies Federation, *The World Today*, Vol. 18, No. 6, 233-242

Bell, S. (2011) Do we really need a new "constructivist institutionalism" to explain institutional change?, *British Journal of Political Science*, Vol. 41, No.4, 883 - 906

Bogdanor, V. (1988) Federalism in Switzerland, *Government and Opposition*, Vol.23, No.1, 69 – 90

Boulding, K. E. (1977) Twelve Friendly Quarrels with Johan Galtung, *Journal of Peace Research*, 14, 75–86

Boulding, K. E. (1978) Future Directions in Conflict and Peace Studies, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 22, No. 2 (Jun., 1978), 342-354

Capoccia, G. (2016) When do Institutions "Bite"? Historical Institutionalism and the Politics of Institutional Change, *Comparative Political Studies*, Vol. 49 (8), 1095 - 1127

Capoccia, G., Kelemen R. D. (2007) The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism, *World Politics*, Vol. 59, No.3, 341 – 369

Choudhury, G. W. (1972) Bangladesh: Why It Happened, International Affairs, *Royal Institute of International Affairs*, Vol. 48, No. 2, 242-249

Christiansen, A. (2005) Crossing the Green Line: Anti-Settler sentiment in Cyprus, *Macalester International*, Vol. 15, Issue 1, 154 – 174

Coufoudakis, V. (1982) Cyprus and the European Convention on Human Rights: The Law and Politics of Cyprus v. Turkey, Applications 6780/74 and 6950/75, *Human Rights Quarterly*, Vol. 4, No. 4 (Fall, 1982), 450-473

Coufoudakis, V. (2010) Cyprus.The referendum and its aftermath, *Cyprus Review*, 67 - 82

Coufoudakis, V. (2010) The Cyprus Talks: On the Road of no Return, *Cyprus Center for European and International Affairs*, Vol. 7, Issue 4. Retrieved from: https://cceia.unic.ac.cy/volume-7-issue-4-v-coufoudakis/

Cox, R. H., Frankland, E. G. (1995) The Federal State and the Breakup of Czechoslovakia: An Institutional Analysis, *Publius: The Journal of Federalism*, Vol.25, Issue 1, 71 - 88

Critchley W. H. (1993) The failure of federalism in Yugoslavia, *International Journal*, Vol. 48, No. 3, Ethnic tension & nationalism, 434-447

DiMaggio, P. (1998) The New Institutionalisms: Avenues of Collaboration, *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*, Vol. 154, No.4, 696 - 705

Djavit, A. A. (2016) The Development of Turkish Cypriot Secularism and Turkish Cypriot Religious Affairs, *Eastern Mediterranean Policy Note*, No.8., Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia, 1 – 11

Duchacek, I. D. (1988) Dyadic Federations and Confederations, *Publius*, Vol. 18, No. 2, Bicommunal Societies and Polities (Spring, 1988), 5-31

Elazar, D. J. (1997) Contrasting Unitary and Federal Systems, *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, Vol. 18, No. 3, Contrasting Political Institutions. Institutions politiques contrastées, 237-251

Elazar, D. J. (1993) International and Comparative Federalism, *Political Science and Politics*, Vol. 26, No.2, 190 - 195

Erim, N. (2016) Reminiscenses on Cyprus, *Foreign Policy*. Retrieved from: http://foreignpolicy.org.tr/reminiscenses-on-cyprus-nihat-erim/

Erkem, P. (2016) Ethnic Nationalism and Consociational Democracy in Cyprus, BUJSS, 99 – 115. Retrieved from: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/224558

Felix, S. (2006) Aspects of Federalism in the Sri Lankan Context στο *Federalism and Conflict Resolution in Sri Lanka* (V. R. Raghavan, Volker Bauer), Center for Security Analysis, Lancer Publishers and Distributors, 137 – 158

Ferrazzi, G. (2000) Using the "F" Word: Federalism in Indonesia's Decentralization Discourse, *Publius*, Vol. 30, No. 2, 63-85

Fink-Hafner, D. (1995) The Disintegration of Yugoslavia, *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, Vol. 37, No. ¾, 339-356

Fioretos, O. (2011) Historical Institutionalism in International Relations, *International Organization*, Vol. 65, No. 2, 367-399

Fuh-sheng, H. J. (2013) Arend Lijphart and Consociationalism, *Taiwan Journal of Democracy*, Special Issue, 87-101

Galtung, J. (1964) A Structural Theory of Aggression, *Journal of Peace Research*, Peace Research Institute Oslo, vol. 1(2), 95-119

Galtung, J. (1964) An Editorial, *Journal of Peace Research*, Vol.1, 1 - 14

Galtung, J. (1969) Violence, Peace, and Peace Research, International Peace Research Institute Oslo, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 167-191

Galtung, J. (1985) Twenty-Five Years of Peace Research: Ten Challenges and Some Responses, *Journal of Peace Research*, Vol. 22 (2), 141 - 158

Galtung, J. (1990) Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3, 291-305

Giritli, I. (1969) Turkey since the 1965 Elections, *Middle East Journal*, Vol. 23, No. 3 (Καλοκαίρι, 1969), 351-363

Gleason, G. (1992) The Federal Formula and the Collapse of the USSR, *Publius*, Vol. 22, No. 3, The State of American Federalism, 1991-1992, 141-163

Göktepe, C. (2005) The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey's Foreign Relations, *Middle Eastern Studies*, Vol. 41, No. 3, 431-444

Hall, P. A., Taylor, R. C.R. (1996) Political Science and the Three New Institutionalisms, Max-Planck-Institut fur Gesellschaftsforschung, *MPIFG Discussion Paper* 96/6, 1 - 32

Huntington, S. P. (1965) Political Development and Political Decay, *World Politics*, Vol. 17, No. 3, 386 – 430

Hurwitz, S. J. (1966) The Federation of the West Indies: A Study in Nationalisms, *Journal of British Studies*, Vol. 6, No. 1, 139-168

Iyer, V. (2007) Enforced consociationalism and deeply divided societies: some reflections on recent developments in Fiji, *International Journal of Law in Context*, Vol. 3, Issue 2, 127-153. Retrieved from: https://doi.org/10.1017/S1744552307002042

Johnson, L. B., Inonu, I. (1966) President Johnson and Prime Minister Inonu: Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu, June 1964, as Released by the White House, January 15, 1966, *Middle East Journal*, Vol. 20, No. 3, 386 - 393

Kaloudis, G. (2008) The influence of the Greek Diaspora on Greece and the United States, *International Journal on World Peace*, Vol. 25, No. 3, 29-59

Kato, J. (1996) Institutions and Rationality in Politics - Three Varieties of Neo-Institutionalists, *British Journal of Political Science*, Vol. 26, No. 4, 553-582

Khashman, Z. (1999) Is a Federal Structure really an appropriate political solution for multiethnic societies? The case of Cyprus, *Perceptions, Journal of International Affairs*, Volume IV, No.2. Retrieved from: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Zeliha-Khashman.pdf

Kizilyurek, N. (2002) Modernity, nationalism and the perspectives of a Cypriot Union στο Cemoti, *Cahiers d' etudes sur la mediterranne orientale et le monde Turco-Iranien*, Russe – Asie Centrale. La Partition en question, No. 34, 211 – 232

Kodal, T. (2013) *Unknown source about the solution of Cyprus Proble: The report presented by Prof. Dr. Nihat Erim to Prime Minister Adnan Menderes*, Belgi, Sayi 6, 771 – 801. Retrieved from: https://core.ac.uk/download/pdf/53026820.pdf

Krasner, S. D. (1984) Approaches to the state: Alternative conceptions and historical dynamics, *Comparative Politics*, Vol.16 (2), 223 - 246

Krasner, S. D. (2001) Abiding Sovereignty, *International Political Science Review*, Vol.22, No.3, 229 – 251

Ktoris, S. (2013) AKEL and the Turkish Cypriots (1941 – 1955), *The Cyprus Review*, Vol.25, No.2, 15 - 38

Kyriakides, K. (2016) The Lennox-Boyd statement of 19 December 1956 and the origins of the proposed 'bi-communal, bi-zonal federation' in Cyprus, *Agora Dialogue*. Retrieved from: http://agora-dialogue.com/2016/12/27/the-lennox-boyd-statement-of-19-december-1956-and-the-origins-of-the-proposed-bi-communal-bi-zonal-federation-in-cyprus/

LaPorte, R. Jr. (1972) Pakistan in 1971: The Disintegration of a Nation, *Asian Survey*, Vol. 12, No. 2, 97-108

Lawler, P. (1995) *A Question of Values: Johan Galtung's Peace Research, Critical Perspectives on World Politics*, Lynne Rienner Publishers

Leifer, M. (1965) Singapore in Malaysia: The Politics of Federation, *Journal of Southeast Asian History*, Vol. 6, No. 2, Modern Malaysia, 54 – 70

Lijphart, A. (1969) Consociational Democracy, *World Politics*, Vol. 21, No. 2, 207-225

Lijphart, A. (1979) Consociation and Federation: Conceptual and Empirical Links, *Canadian Journal of Political Science*, Vol.12, No.3, 499 - 515

Lijphart, A. (1985) Non-Majoritarian Democracy: A Comparison of Federal and Consociational Theories, *Publius: The Journal of Federalism*, Vol. 15, Issue 2, 3–15

Loizides N. (2011) Contested migration and settler politics in Cyprus, *Political Geography*, Vol. 30, 391 – 401

Love, B. L., Tosolt, B. (2010) Reality or Rhetoric? Barack Obama and Post-Racial America, *Race, Gender & Class*, Vol. 17, No. 3/4, Race, Gender & Class 2010 Conference (2010), 19-37

Macdonald, R. St. J. (1982) International Law and the Conflict in Cyprus, *Canadian Yearbook of International Law*, Volume 19, 1982, 3-49

Malaysia and Singapore: Agreement on Separation and Independence of Singapore, *International Legal Materials*, Vol. 4, No. 5, 928 - 942

March, J. G., Olsen, J. P. (1984) The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, *The American Political Science Review*, Vol. 78, No. 3, 734-749

McGarry, J. (2016) Centripetalism, Consociationalism and Cyprus: The "Adoptability" Question, Volume: 65 issue: 2, page(s): 512-529. Retrieved from: https://doi.org/10.1177/0032321716666293

Monten, J. (2006) Thucydides and Modern Realism, *International Studies Quarterly*, Vol. 50, No. 1, 3-25

Norris, P. (2005) *Stable democracy and good governance in divided societies: Do power-sharing institutions work?*, John F. Kennedy, School of Government. Retrieved from: https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/864_powersharing_solutions.pdf

North, D. (1991) Institutions, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5 (1), 97 – 112.

Oh, J. C. H. (1967) The Federation of Malaysia: An Experiment in Nation-Building, *The American Journal of Economics and Sociology,* Vol. 26, No. 4, 425 – 437

Ozsaglam Muhittin, T. (2018) Limited recognition and limited relations: TRNC, *Journal of Management and Economics Research*, Vol.16, σ. 314 – 328. Retrieved from: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/548925

Papastathopoulos, C. D. (1965) Constitutionalism and Communalism: The Case of Cyprus, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 16, No. 1, 118-144

Pierson, P. (2000) Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics, *The American Political Science Review*, Vol. 94, No. 2, 251 - 267

Psaltis, C., Loizides, N., LaPierre, A., Stefanovic, D. (2019) Transitional justice and acceptance of cohabitation in Cyprus, *Ethnic and Racial Studies, Special Issue: Diaspora Mobilizations for Transitional Justice*. Retrieved from: https://ucy.ac.cy/dir/documents/dir/cpsaltis/Psaltis_et_al_2019_Transitional_justice_and_acceptance_of_cohabitation_in_Cyprus.pdf

Rich, T. S., Vasabjit, B. (2015) Running out of Time? The evolution of Taiwan's Relations in Africa στο *Journal of Current Chinese Affairs, Topical Issue: The Chinese Presence in Africa: A Learning Process*, 44, 1, 141 - 161

Rose, R. (1991) What is lesson-drawing, *Journal of Public Policy*, Vol. 11, Issue 1, 3 - 30

Rueschemeyer, D., Stephens, J. D. (1997) Comparing Historical Sequences – A Powerful Tool for Causal Analysis, A Reply to John Goldthorpe's "Current Issues in Comparative Macrosociology", *Comparative Social Research*, Vol. 16, 55 – 72

Scanlon, T. F. (2002) 'The Clear Truth' in Thucydides 1.22.4, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 51, H. 2, 131-148

Schweizer, P. (1991) Federalism in Switzerland, *India International Centre Quarterly*, Vol.18, No.4, 161 – 169

Skocpol, T. (1982) Bringing the State Back In, *Items*, Vol. 36, No. 1/2, 1 - 8

Skocpol, T. (1995) Why I am an Historical Institutionalist, *Polity*, Volume XXVIII, No.1, 103 - 106

Slade, W. F. (1917) The Federation of Central America, *The Journal of Race Development*, Vol.8, No.2, 204 – 276

Sonntag, S. K., Cardinal, L. (2016) State traditions and language regimes: A historical institutionalism approach to language policy, *Acta Univ. Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol.8, 5 - 21

Sozen, A. (2012) Heading towards the defining moment in Cyprus: Public opinion vs Realities on the ground, *Insight Turkey*, Vol.14, No.1, 109 - 129

Sozen, A., Ozersay, K. (2007) The Annan Plan: State succession or continuity, *Middle Eastern Studies*, Vol. 43(1), 125-141

Steinberg, J. (1988) Imitation of Switzerland: Historical Reflections, *Government and Opposition*, Vol. 23, No.1, 13 - 30

The Bureau of Intelligence and Research (1984) Intelligence Report No. 8047: Analysis of the Cyprus Agreements, July 14, 1959, 1959: Cyprus and the State Department, *Journal of the Hellenic Diaspora, A Quarterly Review*, Vol. XI, No.4, 9 – 33

The Future Cyprus Settlement: Lessons from Lebanon – Interview with Associate Professor Habib Malik September 24, 2015, *European Rim Policy and Investment Council*. Retrieved from: https://erpic.org/portfolio-post/the-future-cyprus-settlement-lessons-from-lebanon-interview-with-associate-professor-habib-malik-september-24-2015/

Tocci, N. (2000) The "Cyprus Question": Reshaping Community Identities and Elite Interests within a Wider European Framework, Brussels, *Centre for European Policy Studies*

Trimikliniotis, N. (2005) The Cyprus Problem: An International Relations Debacle or merely an Unclimbed Peak, *The Cyprus Review*, 144 – 153

Tzionis, T. (2017) *The "defunct Republic of Cyprus" (according to Turkey) in the present phase of the Cyprus Problem*, Eastern Mediterranean Policy Note, No.13, Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia. Retrieved from: https://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMPN_13.pdf

Van Haute, E., Wauters, B. (2019) Do Characteristics of Consociational Democracies Still Apply to Belgian Parties?, *Politics of the Low Countries*, Issue 1, Retrieved from: 10.5553/PLC/258999292019001001002

Walker, P. O. (2004) Decolonizing Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernization, *American Indian Quarterly*, Vol.28, No. 3 – 4, Special Issue: The Recovery of Indigenous Knowledge, Summer – Autumn, 527 – 549

Wallace, E. (1962) The West Indies Federation: Decline and Fall, *International Journal*, Vol. 17, No. 3, 269-288

Warner, G. (2007) Nixon, Kissinger and the rapprochement with China, 1969–1972, *International Affairs*, Volume 83, Issue 4, July 2007, 763 – 781

Way Lyndon, C.S. (2011) The Undemocratic Role of Turkish Cypriot Radio News in the Cyprus Conflict, *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, Vol. 5 (1), 45 – 61

Weyland, K. (2008) Toward a New Theory of Institutional Change, *World Politics*, Vol. 60, No. 2, 281 - 314

White, G. M. (1981) The Turkish Federated State of Cyprus: A Lawyer's View, *The World Today*, Vol. 37, No. 4, 135-141

Xydis, S. (1966) Toward Toil and Moil in Cyprus, *Middle East Journal*, Vol. 20, 1 -19

Xydis, S. G. (1968) The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-58, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 2, 141-158

10. Άρθρα επιστημονικών και δημοσιογραφικής υφής περιοδικών στην ελληνική γλώσσα

Clerides, L. (1975) A Short Note on the Dangers of Dualism in Cyprus and what Safeguards Must be Adopted to Avoid them, Vol. 1 *Κυπριακό Νομικό Βήμα*, 12-14

Κωνσταντίνου, Κ. Μ. (2014) Το Κυπριακό και η διαπραγμάτευση του ρίσκου, Πώς μια φοβική αντιμετώπιση μπορεί να υπονομεύσει τις πιθανότητες βιώσιμης λύσης, *Foreign Affairs*, 7 Μαρτίου 2014. Ανακτήθηκε από: https://www.foreignaffairs.gr/articles/69717/kostas-m-konstantinoy/to-kypriako-kai-i-diapragmateysi-toy-riskoy?page=3

Τσακατίκα, Μ. (2004) Η αχίλλειος πτέρνα των νέο-θεσμικών προσεγγίσεων: πώς αλλάζουν οι πολιτικοί θεσμοί, *Επιστήμη και Κοινωνία*, 13, 135 – 166

Χρυσοστόμου, Ά. (2015) Μάχες Τηλλυρίας (7 – 11 Αυγούστου 1964). Το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου Συνεδριάζει, *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς, Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς, Ιανουάριος – Ιούνιος 2015, 35, 48 – 67

11. Αφιερώματα περιοδικών

The National Geographic Magazine (1925) *Η ανταλλαγή πληθυσμών Ελλάδας – Τουρκίας. Η τραγωδία της μεγαλύτερης μετακίνησης πληθυσμών στην ιστορία* (αναδημοσίευση από το τεύχος Νοεμβρίου 1925), National Geographic Society, Hubbard Memorial Hall, Washinghton D.C.

12. Περιοδικά ειδικού ενδιαφέροντος

Blue Beret (2014) *The Magazine of the United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, Vol. Mar. – April

13. Αρθρογραφία αντληθείσα από ερευνητικούς θεσμούς, κέντρα παραγωγής πολιτικής, ερευνητικά προγράμματα, ιδιωτικά ιδρύματα, έδρες και δεξαμενές σκέψης

Brus, M., Akgun, M., Blockmans, S., Tiryaki, S., Van Den Hoogen, T., Douma, W. (2008) A Promise to Keep: Time to End the International Isolation of the Turkish Cypriots, *TESEV*, Turkish Economic and Social Studies Foundation, Foreign Policy Analysis Series – 7.

Bryant, R. (2015) Cyprus 'peace water' project: how it could affect Greek-Turkish relations on the island, London School of Economics and Political Science Blogs. Retrieved from: http://bit.ly/208EZSQ

De Facto States, A World report (2011). Instituto Galego de Analise e Documentacion International

De Wall, T. (2018, December 3) Uncertain Ground. Engaging with Europe's de facto states and breakaway territories, *Carnegie Europe*. Ειδικότερα: Cyprus: In Europe, In Limbo. Retrieved from: https://carnegieeurope.eu/2018/12/03/cyprus-in-europe-in-limbo-pub-77844

Dokos, T. (2014) The regional security environment in the Eastern Mediterranean: A View from Athens στο A. Gurel, H.Tzimitras, H. Faustmann (eds.) *East Mediterranean Hydrocarbons. Geopolitical Perspectives, Markets and Regional Cooperation* (p. 20 – 28). Friedrich Ebert Stiftung, Brookings, Prio Cyprus Centre, PCC Report 3/2014.

Faustmann, H., The Role of Security Concerns in the Failure of the Annan Plan and in the Post-Annan Plan Period, σ. 1 – 23. Retrieved from: https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/59de89be-bd0a-404d-87c9-ab5296857ac0.pdf

Giamouridis, A. (2012) The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus, Monetisation Prospects and Challenges, The Oxford Institute for Energy Studies, University of Oxford, NG 65.

Gorgulu, M. E. (2014) The Effects of Isolation on the Turkish Republic of Northern Cyprus, *Munich Personal RePEc Archive*, No. 62077. Retrieved from: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/62077/1/MPRA_paper_62077.pdf

Kontos, M. (2018) Cypriot search for natural gas and Turkish threats. A Re-evaluation of the concept of power, *Cyprus Center for European and International Affairs*. Retrieved from: https://cceia.unic.ac.cy/volume-9-issue-6-m-kontos/

Savvides, P. (2016, February 16) The semantics behind the 'water for peace': strengthening the dependence of 'TRNC' in Anatolia, Cyprus Center for European and International Affairs, University of Nicosia, *Eastern Mediterranean Policy Note*, No.3. Retrieved from: https://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMPN_3.pdf

Shufutinsky, D. (2019, April 23) Crafting a Regional Policy to Contain Erdoğan, *The Begin – Sadat Center for Strategic Studies*. Retrieved from: https://besacenter.org/perspectives-papers/erdogan-containment/

The Jean Monnet Center for International and Regional Economic Law and Justice, The NYU Institutes of the Park. Retrieved from: https://jeanmonnetprogram.org/archive/papers/00/000401-06.html#TopOfPage

The opening of China (2017, January 18). *Richard Nixon Foundation*. Retrieved from: https://www.nixonfoundation.org/exhibit/the-opening-of-china/

Winkler Sigrid (2011, November 17) Biding Time: The Challenge of Taiwan's International Status, *Brookings*. Retrieved from: brookings.edu/research/biding-time-the-challenge-of-taiwans-international-status/

Θεοφάνους Ανδρέας, Χριστοδουλίδου Ελίνα (2015) Κυπριακό 2015: Αποτίμηση και προοπτικές επίλυσης, *Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 2/2015*, Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, σ. 1 – 52

Ίδρυμα Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959, *Σύντομη Ιστορική Αναφορά στον Απελευθερωτικό Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α στην Κύπρο (1955-1959)*. Ανακτήθηκε από: http://www.eoka.org.cy/?page_id=604

Κουσκουβέλης Ηλίας, Χαΐνογλου Καλλιόπη (2016) Ο αγωγός μεταφοράς ύδατος στα κατεχόμενα της Κύπρου και οι παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου, *Ινστιτούτο Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων*, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Working Paper Series, Working Paper 1/ 16 – 17, σ. 1 – 9, Ανακτήθηκε από: http://idea.uom.gr/wp-content/uploads/2016/10/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82.doc.pdf

14. Άρθρα και ανταποκρίσεις δημοσιευθέντα στην έντυπη ή διαδικτυακή έκδοση εφημερίδων και ειδησεογραφικών πρακτορείων στην αγγλική γλώσσα

45th anniversary of Cyprus peace operation marked (2019, July 20), *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/45th-anniversary-of-cyprus-peace-operation-marked-145107

A Cyprus solution must avoid constructive ambiguities and gaps, says Government Spokesman (2016, June 3). *Cyprus News Agency*. Retrieved from: http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=f1654f4f15e3464489d0c86a1ee5f652

A new model, roadmap needed to resolve Cyprus issue (2019, March 31). *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/turkey/a-new-model-roadmap-needed-to-resolve-cyprus-issue/1435604

Ambassador Faruk Kaymakci, Deputy Minister of Foreign Affairs and Director for EU Affairs (2018, December 20). *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review Directory*, 20.12.18. Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2018/18-12-20.tcpr.html#01

Andreou, E. (2017, July 19) Refugees urge rethink of decision to open fenced-off Varosha beach, *Cyprus Mail*. Retrieved from: https://cyprus-mail.com/old/2017/07/19/refugees-urge-rethink-decision-open-fenced-off-varosha-beach/

Angelov, D. (2004, February 17) Problems of Consociationalism from Netherlands to Macedonia, *Balkan Analysis*. Retrieved from: http://www.balkanalysis.com/blog/2004/02/17/problems-of-consociationalism-from-the-netherlands-to-macedonia/

Ankara, Turkish Cyprus to decide on political solution together: Deputy PM (2017, October 9). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: hurriyetdailynews.com/ankara-turkish-cyprus-to-decide-on-political-solution-together-deputy-pm-120591

Annan, K. (1999, September 16) Two concepts of sovereignty, *The Economist*. Retrieved from: https://www.economist.com/international/1999/09/16/two-concepts-of-sovereignty

Baczynska, G. (2019, July 11) EU threatens Turkey with sanctions over Cyprus drilling: draft, *Reuters*. Retrieved from: https://www.reuters.com/article/us-cyprus-turkey-eu/eu-threatens-turkey-with-sanctions-over-cyprus-drilling-draft-idUSKCN1U610J

Bağış offers Taiwan model for northern Cyprus (2011, November 29). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/bagis-offers-taiwan-model-for-northern-cyprus-7927

Baker, P. (2018, September 7) Obama Lashes Trump in Debut 2018 Speech. President's Response: 'I Fell Asleep.', *The New York Times*.

Barbaros Hayreddin Pasa, Ulstein. Retrieved from: https://ulstein.com/references/barbaros-hayreddin-pasa

Barber, T. (2015, April 29) Varosha: Forgotten tourist resort could settle the Cyprus dispute, *Financial Times*. Retrieved from: https://www.ft.com/content/743ce7ba-edce-11e4-90d2-00144feab7de

Boulton, R., Kandemir, A. (2011, November 28) Turkey would open ports to Cyprus, no diplomatic strings, *Reuters*. Retrieved from: https://www.reuters.com/article/europe-cyprus-turkey/turkey-would-open-ports-to-cyprus-no-diplomatic-strings-idUSL5E7MS0I920111128

Bulut, U. (2018, June 6) *The Ethnic Cleansing of Northern Cyprus, Confessions of a Turkish-Cypriot Mass, Murderer*, Gatestone Institute, International Policy Council. Retrieved from: https://www.gatestoneinstitute.org/12463/cyprus-ethnic-cleansing

Burch, J. (2011, September 11) Turkish ship explores near Cypriot gas rig-official, *Reuters*. Retrieved from: https://www.reuters.com/article/turkey-cyprus-exploration/update-2-turkish-ship-explores-near-cypriot-gas-rig-official-idUSL5E7KR2O620110927

Çamlıbel, C. (2017, October 4) 'Monaco-like' autonomy an option: Turkish Cypriot FM, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/monaco-like-autonomy-an-option-turkish-cypriot-pm-120337

Christou, J. (2017, July 5) Details of the framework paper issued by UN secretary-general, *Cyprus Mail*. Retrieved from: https://cyprus-mail.com/old/2017/07/05/details-framework-paper-issued-un-secretary-general/

Conference in Turkish Cyprus to seek new paths to solve the dispute (2019, March 30). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/conference-in-turkish-cyprus-to-seek-new-paths-to-solve-the-dispute-142277

Cyprus and the Senate (1978, July 22). *New York Times*.

Cyprus begins controversial oil and gas drilling (2011, September 19). *BBC*. Retrieved from: https://www.bbc.com/news/world-europe-14968737

Cyprus Seizes Icons From U.N. Aide, *New York Times* (1979). Retrieved from: https://www.nytimes.com/1979/09/16/archives/cyprus-seizes-icons-from-un-aide.html

Cyprus talks: Erdogan dismisses full Turkish troop withdrawal (2017, January 13). *BBC*. Retrieved from: https://www.bbc.com/news/world-europe-38609828

Davutoglu Wants Two-State Cyprus (2014, September 17). *The National Herald*. Retrieved from: https://www.thenationalherald.com/59430/davutoglu-wants-two-state-cyprus/

Denktash Assesses Cyprus Question, EU Membership Anatolia News Agency reports (25.1.01) that Rauf Denktash, said on Thursday, *HRI News* (2001, January 26) . Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2001/01-01-26.tcpr.html

Egemen Bagis: „Türkei und EU teilen gleiche Werte“ (2009, December 11). Migration in Germany. Retrieved from: http://www.migazin.de/amp/2009/12/11/egemen-bagis-turkei-und-eu-teilen-gleichen-werte/

Ellis, R. (2010, March 3) The scandalous history of Cyprus, *The Guardian*. Retrieved from: https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/mar/03/cyprus-turkey-eu-uk

Emerson, M. (2004) European Neighborhood Policy: Strategy or Placebo?, *CEPS Working Document*, No.215/ 2004, Centre for European Policy Studies. Retrieved from: https://www.files.ethz.ch/isn/29124/215_European%20Neighbourhood%20Policy.pdf

Emerson, M. (2004, November 15) Welcome to Northern Cyprus – autonomous entity of the European Union, *Euractiv*. Retrieved from https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/welcome-to-northern-cyprus-autonomous-entity-of-the-european-union/

Erdogan’s Supporters Post Video With Cyprus Shown as Turkish Territory. (2018, June 7). *Sputnik*. Retrieved from: https://sputniknews.com/middleeast/201806071065176251-turkey-party-cyprus-video/

Famagusta Municipality condemns Turkish decision to open up part of the beach in fenced off Varosha (2017, July 19). *Cyprus News Agency*. Retrieved from http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=043c8c851a56465e9508de2a4cbb228c

Federation model for Cyprus no longer an option (2019, April 5). *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/politics/federation-model-for-cyprus-no-longer-an-option/1443149

Fırat, H. (2018, September 17) Turkey to increase troops in Turkish Cyprus, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-increase-troops-in-turkish-cyprus-136917

Foreign Minister Ertugruloglu attends roundtable meeting at IRI in Washington (2017, October 3). Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from: https://mfa.gov.ct.tr/foreign-minister-ertugruloglu-attends-roundtable-meeting-iri-washington/

Gies, E. (2013, April 3) Northern Cyprus Sees Hope in Water Pipeline, *New York Times*, Retrieved from: https://www.nytimes.com/2013/04/04/world/europe/northern-cyprus-sees-hope-in-water-pipeline.html

Hacaoglu, S. (2019, June 19) Cyprus Ghost Town Becomes Pawn in Drilling Dispute With Turkey, *Bloomberg*. Retrieved from: https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-19/cyprus-ghost-town-becomes-pawn-in-drilling-dispute-with-turkey

Hadjioannou, B. (2019, June 28) Nicosia expects UN to maintain position on Varosha based on Security Council decisions, *In-Cyprus*. Retrieved from: https://in-cyprus.com/nicosia-expects-un-to-maintain-position-on-varosha-based-on-security-council-decisions/

Huggler, J. (1999, May 6) Sign of life in a ghost town: Frontline: Varosha, Cyprus, *The Independent*. Retrieved from: https://www.independent.co.uk/news/sign-of-life-in-a-ghost-town-frontline-varosha-cyprus-1091799.html
If needed, Turkey to take same former step in Cyprus: Erdoğan (2019, July 21). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/if-needed-turkey-to-take-same-former-step-in-cyprus-erdogan-145120

Izcan: "The policy of Taiwanization and Turkification continues", *Turkish Cypriot and Turkish Media Review* 12/10/2010 (2010, October 12). Press and Information Office, Republic of Cyprus. Retrieved from: cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/E801CC1F8A6C291CC22577BA003DE88A?OpenDocument

Kanli, Y. (2018, March 15) Bridging the population gap in Cyprus, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/bridging-the-population-gap-in-cyprus-128756

Kanli, Y. (2018, November 18) Long live Turkish Republic of Northern Cyprus, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/long-live-turkish-republic-of-northern-cyprus-138872

Kanli, Y.(2019, March 7) Fundamentals of the Cyprus issue, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/yusuf-kanli/fundamentals-of-the-cyprus-issue-141707

Karakasis, V. P. (2014) The "Spirit of Constructive Ambiguity" behind the Joint Declaration, *The Cyprus Issue Project Report*, Bridging Europe (p. 1 -22). Retrieved from: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/49278/bref_cyprus_report_no.5_vasileios_p.karakasis.pdf?sequence=1

Mehmet, F. H. (2019, April 2) Cyprus solution must be based on sovereign equality, *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/politics/cyprus-solution-must-be-based-on-sovereign-equality/1440707

New ideas needed to solve Cyprus dispute (2019, March 29). *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/europe/new-ideas-needed-to-solve-cyprus-dispute/1435107

Northern Cyprus opens 'ghost town' Varosha for settlement (2019, June 18). *Daily Sabah*. Retrieved from: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/06/18/northern-cyprus-opens-ghost-town-varosha-for-settlement

One devolved federation or two states? (2018, October 9). *KNews*. Retrieved from: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/one-devolved-federation-or-two-states

Orams: Tables turning on lawyer (2005, February 26). Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας. Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2005/05-02-28.tcpr.html#01

Ozer, S. (2019, August 8) Turkey to protect Turkish Cypriots' rights: Minister, Anadolu Agency. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-to-protect-turkish-cypriots-rights-minister/1552749.

Ozersay held a meeting with Spehar (2018, December 20). *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review Directory*. Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2018/18-12-20.tcpr.html#01

Özersay: "It's time to face reality" (2019, April 10). *TRNC Public Information Office*. Retrieved from: https://pio.mfa.gov.ct.tr/en/ozersay-its-time-to-face-reality/

Peker, E., Orphanides, S. (2011, October 10) Erdogan's gunboats challenge Cyprus gas search in the Mediterranean, *Bloomberg*. Retrieved from: https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-10-09/erdogan-s-gunboats-challenge-cyprus-gas-search-in-mediterranean

Piri Reis ship concludes seismic researches (2011, November 2). *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/archive/piri-reis-ship-concludes-seismic-researches/404155

Polarcus Completes Sale Of Polarcus Samur (2013, February 11). *Polarcus*. Retrieved from: polarcus.com/press_releases/polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur/

Policy and Methods of "Ethnic Cleansing". Retrieved from: http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/hr/hr_5.htm
President Erdoğan insists on two-state solution during Cyprus visit (2014, September 3). *Daily Sabah*. Retrieved from: https://www.dailysabah.com/politics/2014/09/03/president-erdogan-insists-on-twostate-solution-during-cyprus-visit

Rubin, M. (2018, December 13) Confront Turkey's ethnic cleansing and stop indulging it, *Washington Examiner*. Retrieved from: https://www.washingtonexaminer.com/opinion/confront-turkeys-ethnic-cleansing-and-stop-indulging-it

Schleifer, Y. (2011, July 19) Turkey: No Hope for the Cyprus Conflict?, *Eurasia Net*. Retrieved from: https://eurasianet.org/turkey-no-hope-for-the-cyprus-conflict

Semo, M. (2012, August 31) Turquie : L' adresse aux Europeens, *Politique Internationale*. Retrieved from: politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=136&id=1115&content=synopsis#show1

Şengül, E. (2019, August 7) Yavuz drilling vessel starts operations in East Med., *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/europe/yavuz-drilling-vessel-starts-operations-in-east-med/1551838

Shepherd, C., Masuku, L. (2018, August 22) Taiwan's last Africa ally tells China 'no desire' to switch ties, *Reuters*. Retrieved from: reuters.com/article/us-taiwan-china/taiwans-last-africa-ally-tells-china-no-desire-to-switch-ties-idUSKCN1L7097

Shinn, D. C. (2018) Bassoe: Ultra deepwater drillship Deepsea Metro I sold for $262.5 M, *Offshore Energy Today*. Retrieved from: https://www.offshoreenergytoday.com/bassoe-ultra-deepwater-drillship-deepsea-metro-i-sold-for-262-5-m/

So-called minister identified as killer of Greek Cypriot youth (1996, September 10). Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/cna/1996/96-09-10.cna.html,

Sofuoglu, M. (2019, July 12) How Turkey is legally entitled to explore gas in Eastern Mediterranean, *TRT* World. Retrieved from: trtworld.com/turkey/how-turkey-is-legally-entitled-to-explore-gas-in-eastern-mediterranean-28199

Straw, J. (2017, October 1) Only a partitioned island will bring the dispute between Turkish and Greek Cypriots to an end, *Independent*. Retrieved from: https://www.independent.co.uk/voices/cyrpus-turkish-greek-cypriots-partition-eu-international-community-should-act-a7976711.html

Taiwan loses diplomatic ally as Dominican Republic switches ties to China (2018, May 1). *BBC News*. Retrieved from: https://www.bbc.com/news/world-asia-china-43958849
Tatar: Alternative formulas needed to be brought to the negotiating table (2019, August 16). *Bayark*.

Tatar: The Gutteres framework will eventually lead to the Greek naturalization of the island (2019, September 25). Balcaneu. Retrieved from: https://balkaneu.com/tatar-the-gutteres-framework-will-eventually-lead-to-the-greek-naturalization-of-the-island/

The fleet Mobile Offshore Drilling Units Odfjell Drilling. Retrieved from: https://www.odfjelldrilling.com/globalassets/news/brochures/rig-brochures-odfjell-drilling-rig-brochure-skjermvisning.pdf

The Turkish Cypriot press notes that Gul gave emphasis to the two separate states during his illegal visit to the occupied areas of Cyprus and clearly put forward the national policy which will be followed from now on (2007, September 19). *Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Review*. Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2007/07-09-19.tcpr.html#04

Times, 20 Ιουνίου 1958

TRNC expresses pleasure over observer status in ECO (2013, November 26). *Anadolu Agency*. Retrieved from: https://www.aa.com.tr/en/turkey/trnc-expresses-pleasure-over-observer-status-in-eco/201721

TRNC seeks help to end isolation (2012, November 12). *Times of Oman*. Retrieved from: https://timesofoman.com/article/2388
Tsikalas, M. (2018, October 15) 'Loose' federation and philology of two states: What is valid and what is not, *KNews*. Retrieved from: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/loose-federation-and-philology-of-two-states-what-is-valid-and-what-is-not

Turkey buys new vessel for oil search (2013, January 30). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-buys-new-vessel-for-oil-search-40190

Turkey hints at alternative to federation for Cyprus peace deal (2018, May 3). *TRT World*. Retrieved from: https://www.trtworld.com/europe/turkey-hints-at-alternative-to-federation-for-cyprus-peace-deal-17171

Turkey reportedly prevents the Turkish settlers from going back to their country (2004, August 3). Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/2004/04-08-03.tcpr.html
Turkey says any peace process for Cyprus should be based on 'current realities' (2018, January 31). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-says-any-peace-process-for-cyprus-should-be-based-on-current-realities-126560

Turkey sends Libya maritime accord to U.N. for approval: source (2019, December 12). *Reuters*. Retrieved from: https://www.reuters.com/article/us-turkey-libya-un/turkey-sends-libya-maritime-accord-to-un-for-approval-source-idUSKBN1YG0ZA

Turkey sends oil ship to Cyprus as tension grows (2011, September 23). *BBC*. Retrieved from: https://www.bbc.com/news/world-europe-15037774

Turkey supplies water to Northern Cyprus (2015, October 18). *Turkiye*. Retrieved from: http://www.turkiyenewspaper.com/world/8226.aspx
Turkey urges Federation (1964, April 19). *The New York Times*.

Turkey will never let Northern Cyprus' rights be extorted, Erdoğan says on country's anniversary (2019, November 14). *Daily Sabah*. Retrieved from: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/11/14/turkey-will-never-let-northern-cyprus-rights-be-extorted-erdogan-says-on-countrys-anniversary.

Turkey's first drillship to arrive by end of December (2019, December 18). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-first-drillship-to-arrive-by-end-of-december-124302
Turkey's Foreign Minister Says Cyprus Can't be Reunited (2018, November 26). *The National Herald*. Retrieved from: https://www.thenationalherald.com/221309/turkeys-foreign-minister-says-cyprus-cant-be-reunited/

Turkey's Piri Reis vessel is OK, says official (2011, October 14). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-piri-reis-vessel-is-ok-says-official--6226

Turkey's second drillship Yavuz to begin hydrocarbon exploration in Mediterranean region. (2019, March 4). *Daily Sabah*. Retrieved from: https://www.dailysabah.com/energy/2019/03/04/turkeys-second-drillship-yavuz-to-begin-hydrocarbon-exploration-in-mediterranean-region

Turkey's ship Yavuz set to begin drilling in Med Sea (2019, October 5). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-drillship-on-new-duty-in-mediterranean-sea-147168

Turkish Cypriot fm warns Greek Cypriots about second round oil exploration tender (2012, May 17). *Anadolu Agency*. Retrieved from: aa.com.tr/en/turkey/turkish-cypriot-fm-warns-greek-cypriots-about-second-round-oil-exploration-tender/367728
Turkish Cypriot FM: Statehood or autonomy as part of Turkey sole options (2017, October 4). *Daily Sabah*. Retrieved from: https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/10/05/turkish-cypriot-fm-statehood-or-autonomy-as-part-of-turkey-sole-options

Turkish Cypriot President Akıncı says he regrets rejection of offer for joint gas search by Greek side (2019, July 17). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/greek-cypriot-parties-reject-trnc-hydrocarbon-proposal-145020

Turkish Cypriot president says he was sidelined in plans to open Varosha (2019, June 22). *Ahval*. Retrieved from: http://ahval.co/en-51168

Turkish Cypriots cross into free areas, *Cyprus News Agency* (2003, April 23). Retrieved from: http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2003/03-04-23.cna.html#02

Turkish Cypriots will reject a loose federation, says Ozersay (2018, October 17). *Cyprus Mail*. Retrieved from: https://cyprus-mail.com/old/2018/10/17/turkish-cypriots-will-reject-a-loose-federation-says-ozersay/

Turkish PM and Talat stress a "two state" solution in Cyprus under UN (2008, July 19). *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkish-pm-and-talat-stress-a-two-state-solution-in-cyprus-under-un-9472966

Turkish TPAO buys seismic vessel Polarcus Samur for $ 213 m (2013, January 4). *Sea News*. Retrieved from: https://www.seanews.com.tr/turkish-tpao-buys-seismic-vessel-polarcus-samur-for-213-m/92031/

Turks Offer Cyprus Plan as Arms Embargo Vote Nears (1978, July 21). *Washington Post*.

Turks Unveil Cyprus Plan in Move to End U.S. Embargo (1978, April 14). *Washington Post*.

What's behind the China-Taiwan divide? (2019, January 2). *BBC*. Retrieved from: https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538

Wurmser, D. (2013, August 4) The Geopolitics of Israel's Offshore Gas Reserves. Retrieved from: ajalia.com/article/1269

Yackley, A. J. (2012, August 2) Ghost town hostage to Cyprus stalemate, *Reuters*. Retrieved from: https://www.reuters.com/article/us-cyprus-town-turkey/ghost-town-hostage-to-cyprus-stalemate-idUSBRE8710P520120802

Yackley, A. J. (2012, June 27) Turkey sees France's Hollande lifting EU veto, *Kathimerini*. Retrieved from: http://www.ekathimerini.com/142684/article/ekathimerini/news/turkey-sees-frances-hollande-lifting-eu-veto

Yinanc, B. (2019, September 3) The reopening of ghost town Varosha in Cyprus, *Hurriyet Daily News*. Retrieved from: http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/barcin-yinanc/the-reopening-of-ghost-town-varosha-in-cyprus-146242

Zoupaniotis, A. (2019, September 24) Forget two states and confederation, KNews. Retrieved from: https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/forget-two-states-and-confederation

15. Άρθρα και ανταποκρίσεις δημοσιευθέντα στην έντυπη ή ηλεκτρονική έκδοση εφημερίδων και ειδησεογραφικών πρακτορείων στην ελληνική γλώσσα

(1978, Αύγουστος 3). *Τα Νέα*.

«Νερό για να σβήσει φωτιές» στο Κυπριακό (2014, Απρίλιος 3). *Ινφογνώμων*. Ανακτήθηκε από: http://infognomonpolitics.blogspot.com/2014/04/blog-post_6025.html

Αγγελίδης, Σ. (2014, Μάιος 23) Το «Κατάλοιπο Εξουσίας», *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2014/5/23/to-kataloipo-exousias/

Αγγελίδου, Α. (2018, Οκτώβριος 5) Εκπομπή για Ομογένεια, *Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων*. Ανακτήθηκε από: http://www.cna.org.cy/webnews.aspx?a=26a13ce73c6e4308988c9c6ba941ea5a

Άγκυρα: «Έχουμε τίτλους ιδιοκτησίας για τα Βαρώσια» (2019, Ιούλιος 31). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/1036243/article/epikairothta/kosmos/agkyra-exoyme-titloys-idiokthsias-gia-ta-varwsia

Ανασκόπηση 1996 (1996, Ιούνιος 5). *Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*. Ανακτήθηκε από: http://www.hri.org/MPA/gr/other/anaskop/cyprus/jun.html
Αναστασιάδης: Βιώσιμη και λειτουργική λύση για το Κυπριακό στη βάση των ψηφισμάτων των ΗΕ (2018, Σεπτέμβριος 27). *ΕΡΤ*. Ανακτήθηκε από: https://www.ert.gr/eidiseis/diethni/evropi/anastasiadisviosimi-kai-leitoyrgiki-lysi-gia-to-kypriako-sti-vasi-ton-psifismaton-ton-ie/

Απειλές Μπαχτσελί: Ελπίζω η Ελλάδα να μην ξεχνά την καταστροφή της Σμύρνης (2018, Αύγουστος 22). *Πρώτο Θέμα*. Ανακτήθηκε από: https://www.protothema.gr/world/article/814820/apeiles-bahtseli-elpizo-i-ellada-na-min-xehna-ti-mikrasiatiki-katastrofi/

Απόφαση σταθμός για περιουσιακό σε Κύπρο (2010, Ιανουάριος 20). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/382435/article/epikairothta/politikh/apofashsta8mos-gia-perioysiako-se-kypro

Αργυρού, Φ. (2015, Αύγουστος 31) Πού είναι οι Συμφωνίες;, *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/8/31/pou-einai-oi-sumphonies/.

Αργυρού, Φ. (2015, Οκτώβριος 16) Φάντασμα οι Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου», *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/10/16/phantasma-oi-sumphonies-upselou-epipedou/

Αργυρού, Φ. (2016, Μάιος 31) Sir Ivone Kirkpatrick, ο εμπνευστής της διχοτόμησης, *Τα Νέα – Διασπορά*. Ανακτήθηκε από: https://tanea-diaspora.net/2016/05/31/sir-ivone-kirkpatrick-%CE%BF-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BD%CE%B5%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CF%87%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82/

Αργυρού, Φ. (2019, Αύγουστος 11) Γ. Βασιλείου: Απαρτχάιντ η Διζωνική, αλλά τη δέχθηκε, *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2019/8/11/g-basileiou-apartkhaint-e-dizonike-alla-te-dekhtheke/

Αυγουστή, Α. (2017, Μάρτιος 15) Υπόθεση «Ντενίζ», *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2017/3/15/upothese-nteniz/

Βαληνάκης, Γ. (1989, Ιούλιος 23) *Η Καθημερινή*.

Βάσιλας, Π. (2017, Νοέμβριος 11) Εκρηκτική κατάσταση στην Αθηένου, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/topika/article/452831/ekriktiki-katastasi-stin-athienoy

Βάσιλας, Π. (2017, Νοέμβριος 27) Έκλεψαν ελληνοκυπριακή γη και στα Λύμπια, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/458748/eklepsan-ellinokypriaki-g-kai-sta-lympia

Βάσιλας, Π. (2019, Φεβρουάριος 23) Ο τρόμος επέστρεψε στα Στροβίλια, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660783

Βενιζέλος, Κ. (2014, Φεβρουάριος 23) Γεώργιος Πικής: Συνομοσπονδιακά στοιχεία στη συμφωνία, *Hellas Journal*. Ανακτήθηκε από: https://hellasjournal.com/2014/02/georgios-pikis-sinomospondiaka-stichia-sti-simfonia/

Βικέτος, Ά. (2016, Φεβρουάριος 11) Συναντίληψη με την τουρκοκυπριακή πλευρά για τις περισσότερες ομοσπονδιακές εξουσίες υπάρχει, ανέφερε ενώπιον της Ολομέλειας της κυπριακής Βουλής ο Πρόεδρος Αναστασιάδης, *Greek News*. Ανακτήθηκε από: https://www.greeknewsonline.com/synantilipsi-me-tin-tourkokypriaki-pl/

Γιλντιρίμ: Να μην ξεχνούν την 9η Σεπτεμβρίου του 1922 όσοι κάνουν ζωή κουρσάρων στο Αιγαίο (2018, Μάρτιος 31). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.gr/956914/article/epikairothta/politikh/gilntirim-na-mhn-3exnoyn-thn-9h-septemvrioy-toy-1922-osoi-kanoyn-zwh-koyrsarwn-sto-aigaio.

Γιλντιρίμ: Οι υδρογονάνθρακες της Κύπρου ανήκουν και στην Τουρκία (2017, Ιούλιος 10). Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/88480/gilntirim-oi-ydrogonanthrakes-tis-kyproy-anikoyn-kai-stin-toyrkia?v7

Δένεια: Διαβήματα ΥΠΕΞ για τις προκλήσεις του κατοχικού στρατού (2018, Νοέμβριος 19). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/612197/deneia-diabimata-ypex-ga-tis-prokliseis-toy-katochikoy-stratoy

Έκκληση Έρογλου στην Ε.Ε. για προώθηση του απευθείας εμπορίου (2010, Σεπτέμβριος 14). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/27557/?ctype=ar

Έλλις, Α. (2014, Φεβρουάριος 23) Νίκος Αναστασιάδης: Σε περίπτωση παραβιάσεων ΑΟΖ φεύγω..., *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.gr/755235/article/proswpa/synentey3eis/nikos-anastasiadhs-se-periptwsh-paraviasewn-aoz-feygw

Επιμένει ο Ερντογάν ότι «δεν υπάρχει κράτος με το όνομα Κύπρος» (2013, Φεβρουάριος 8). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/122395/?ctype=ar

Έρογλου: Για να επιστρέψουμε τα Βαρώσια η Λευκωσία να επιτρέψει το απευθείας εμπόριο με την ΕΕ (2014, Απρίλιος 7). *Πρώτο Θέμα*. Ανακτήθηκε από:

https://www.protothema.gr/politics/article/368375/eroglou-ta-metra-oikodomisis-ebistosunis-moe-prepei-na-einai-amoivaia/

Έρογλου: Θέλει χρονικά περιθώρια στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό (2013, Ιανουάριος 28). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/26661/article/epikairothta/kosmos/erogloy-8elei-xronika-peri8wria-stis-diapragmateyseis-gia-to-kypriako
Ερτουγρούλογλου: Η ομοσπονδία εμπεριέχει και τη συνομοσπονδία (2017, Οκτώβριος 26). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.com.cy/gr/ertoygroylogloy-i-omospondia-emperiexei-kai-ti-synomospondia

Έρτουνα, Τ. (2019, Οκτώβριος 25) Συνδιαχείριση κοιτασμάτων ζητά ο Ακιντζί, *Deutsche Welle*. Ανακτήθηκε από: https://www.dw.com/el/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AC-%CE%BF-%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%AF/a-50985420

Η ενεργειακή δικτατορία Ερντογάν στα κατεχόμενα (2017, Νοέμβριος 20). *Energy Press*. Ανακτήθηκε από: https://energypress.gr/news/i-energeiaki-diktatoria-erntogan-sta-katehomena

Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ να γίνει πολιτική αποστολή, δήλωσε ο Οζερσάι (2019, Ιανουάριος 12). *Ο Πολίτης*. Ανακτήθηκε από: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/i-ounfikip-na-gini-politiki-apostoli-dilose-o-ozersai/

Ήφαιστος, Π. (2018, Νοέμβριος 19) Κυπριακό: Η μεγάλη παγίδα, *SlPress*. Ανακτήθηκε από: https://slpress.gr/idees/kypriako-i-megali-pagida/

Θέλουν να μετατρέψουν σε Ταϊβάν την κατεχόμενη Κύπρο (2007, Δεκέμβριος 5), *Τα Νέα*. Ανακτήθηκε από: https://www.tanea.gr/2007/12/05/world/theloyn-na-metatrepsoyn-se-taiban-tin-katexomeni-kypro

Θέμα δικαιωμάτων στην κυπριακή ΑΟΖ θέτει η Άγκυρα – Τι απαντά η Κύπρος (2016, Μάρτιος 26). *CNN*. Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/26620/thema-dikaiomaton-stin-kypriaki-aoz-thetei-i-agkyra-ti-apanta-i-kypros

Θεοφάνους, Α. (2019, Φεβρουάριος 18) Διαπραγματευτικό κεκτημένο και «εποικοδομητική ασάφεια», *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/658161/diapragateftiko-kektimeno-kai-epoikodomitiki-asafeia,

Ιακώβου, Χ. (2019, Οκτώβριος 6) Το φαινόμενο της «Ταϊβανοποίησης» και το Κυπριακό, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/f-me-apopsi/arthra-apo-f/article/793306/to-fainomeno-tis-taibanopoiisis-kai-to-kypriako

Ισχύς λόγω νερού! (1999, Μάρτιος 2). *Τα Νέα*. Ανακτήθηκε από: https://www.tanea.gr/1999/03/02/world/isxys-logw-neroy/

Ιωάννου, Μ. (2019, Απρίλιος 17) Έκθεση Γκουτέρες: Χαμηλές προσδοκίες για πραγματική πρόοδο στο Κυπριακό, *Euronews*. Ανακτήθηκε από: https://gr.euronews.com/2019/04/17/ekthesi-gkouteres-xamiles-prosdokies-gia-pragmatiki-proodo-kypriako-oroi-anaforas-kypros

Καλλέργης, Κ. (2007, Ιανουάριος 13) Ενώπιον πιέσεων Λευκωσία και Αθήνα, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/274248/article/epikairothta/politikh/enwpion-piesewn-leykwsia-kai-a8hna

Καυκαλιάς, Γ. (2017, Μάρτιος 6) Το Σχέδιο Β της Τουρκίας και η "Ταϊβανοποίηση" του Κυπριακού , *Sigmalive*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/local/410942/to-sxedio-v-tis-tourkias-kai-i-quottaivanopoiisiquot-tou-kypriakou

Κόκκινου- Γεωργιάδου, Στ. (2013, Δεκέμβριος 7) Πορεία με τα τρακτέρ της επιστροφής στο οδόφραγμα του Αστρομερίτη, *Ant1*. Ανακτήθηκε από: https://www.ant1.com.cy/news/cyprus/article/69918/eirhnikh-h-sygkentrwsh-twn-agrotwn-sto-o/

Κοτζιάς: Η Κύπρος να γίνει ένα κανονικό κράτος, χωρίς δικαιώματα παρεμβάσεων τρίτων (2018, Σεπτέμβριος 11). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/kotzias-i-kypros-na-ginei-ena-kanoniko-kratos-xoris-dikaiwmata-parembaseon-triton

Κρίσιμη η κατάσταση στην Κύπρο (2019, Φεβρουάριος 23). *Europost*. Ανακτήθηκε από: https://europost.gr/krisimi-i-katastasi-stin-kypro-polemikes-proetoimasies-toyrkikon-dynameon/

Κυμιωνής, Ι. Ε. (2017, Φεβρουάριος 2) Ο οριστικός εναγκαλισμός Λονδίνου-Άγκυρας στο Κυπριακό: Το ανεδαφικό σχέδιο Φουτ (1958), *Εμπρός, Εφημερίδα της Ξάνθης*. Ανακτήθηκε από: https://empros.gr/2017/02/o-oristikos-enagkalismos-londinoy-agkyras-sto-kypriako-to-anedafiko-sxedio-foot-1958/

Κύπρος: Χρονοδιάγραμμα και συμφωνία «πακέτο» ζητά η τουρκική πλευρά για νέες διαπραγματεύσεις (2018, Ιούλιος 25). *CNN*. Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/140074/kypros-xronodiagramma-kai-symfonia-paketo-zita-i-toyrkiki-pleyra-gia-nees-diapragmateyseis

Κυριακίδης, Κλ. (2017, Ιανουάριος 29) Οι καταβολές μιας διαιρετικής ιδέας, *Εφημερίδα Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.sigmalive.com/simerini/politics/400437/oi-katavoles-mias-diairetikis-ideas

Μασουρή, Μ. (2018, Νοέμβριος 16) Σε απόγνωση Ε/κ γεωργοί που εκτελούν εργασίες εντός νεκρής ζώνης, *Alpha*. Ανακτήθηκε από: https://www.alphanews.live/cyprus/se-apognose-ek-georgoi-poy-ekteloyn-ergasies-entos-nekres-zones-binteo

Μασουρή, Μ. (2018, Νοέμβριος 17) Μπαράζ τουρκικών προκλήσεων στη νεκρή ζώνη, *Alpha*. Ανακτήθηκε από: https://app.alphanews.live/cyprus/mparaz-toyrkikon-prokleseon-ste-nekre-zone-binte0photo

Μαυρογιάννης για πλαίσιο Γκουτέρες (2018, Ιανουάριος 3). *Sigmalive*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/479474/mavrogiannis-gia-plaisio-gkouteres-vinteo

Μαυρογιάννης: Υπό διαπραγμάτευση το πλαίσιο Γκουτέρες όταν επαναρχίσουμε (2017, Δεκέμβριος 20). *AlphaNews*. Ανακτήθηκε από: https://www.alphanews.live/politics/mayrogiannes-ypo-diapragmateyse-plaisio-gkoyteres-otan-epanarchisoyme.

Μιχαηλίδης, Α. (2018, Νοέμβριος 20) Οι Τούρκοι ανέκοψαν τους γεωργούς στη Δένεια, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/612768/oi-toyrkoi-anekopsan-toys-gorgys-sti-deneia-eik-binteo

Μουσουλμανικά τεμένη: Μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς (2010, Αύγουστος 26). *Η Καθημερινη*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.com.cy/gr/politismos/26150/?ctype=ar

Μουσταφά Ακιντζί: «Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι θα μπορούν να εγκατασταθούν στο μέρος που θέλουν» (2015, Ιούλιος 22). *Πρώτο Θέμα*.

Μπαγίς: "Βόρεια" Κύπρος στο μοντέλο της Ταϊβάν (2017, Μάρτιος 4). *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/410408/mpagis-quotvoreiaquot-kypros-sto-montelo-tis-taivan

Ν.Κοτζιάς στον «Φ»: Η Τουρκία θέλει ημι-αποικία την Κύπρο (2017, Ιούλιος 24). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/417470/n-kotzias-ston-f-i-toyrkia-thelei-imi-apoikia-tin-kypro

Νέδος, Β. (2015, Οκτώβριος 6) Ο Τ. Ερντογάν στις 29 Οκτωβρίου στα Κατεχόμενα, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/833662/article/epikairothta/politikh/o-t-erntogan-stis-29-oktwvrioy-sta-katexomena

Νέες προκλήσεις του κατοχικού στρατού στη νεκρή ζώνη (2018, Νοέμβριος 17). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/611758/nees-prokliseis-katochikoy-stratoy-stin-deneia-enochlisi-ie

Οζερσάι: Ζημιά στη διαδικασία λόγω ανανέωση θητείας ΟΥΝΦΙΚΥΠ (2018, Ιούλιος 27). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/560517/ozersai-zimia-sti-diadikasia-log-ananeosi-thiteias-oynfikyp

Οζερσάι: Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ δεν χρειάζεται να κάνει τον ταχυδρόμο μεταξύ των δύο πλευρών (2018, Ιούλιος 16) *Cyprus Times*. Ανακτήθηκε από: https://cyprustimes.com/kypros/politiki/ozersai-i-oynfikyp-den-chreiazetai-na-kanei-ton-tachydromo-metaxy-ton-dyo-pleyron/

Όλα όσα είπαν για το Κυπριακό Τσίπρας-Ερντογάν (2019, Φεβρουάριος 5). *Ο Πολίτης*. Ανακτήθηκε από: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/erntogan-gia-tsipra-ta-minimata-tou-ine-thetika-min-ta-allionete/

Πανηγυρίζουν στα κατεχόμενα (2014, Φεβρουάριος 1). *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/local/97252/panigyrizoun-sta-katexomena

Παπαγεωργίου Ρ., Ασίκ 0. (2015, Φεβρουάριος 9) Διχάζει το υδατικό στα κατεχόμενα, *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2015/2/9/dikhazei-to-udatiko-sta-katekhomena/

Παπαδόπουλος, Σ. (2017, Νοέμβριος 25) Και όμως… υπάρχει παράνομη ζωή στο Βαρώσι, *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2017/11/25/kai-omos-uparkhei-paranome-zoe-sto-barosi/

Παυλόπουλος: Η Ελλάδα θα συνεχίσει να συνδράμει στον αγώνα της Κύπρου (2017, Σεπτέμβιος 30). *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε από: https://www.tovima.gr/2017/09/30/politics/paylopoylos-i-ellada-tha-synexisei-na-syndramei-ston-agwna-tis-kyproy/

Πού οδηγείται η βόρεια Κύπρος; (2017, Αύγουστος 27). *Ο Πολίτης*. Ανακτήθηκε από: https://politis.com.cy/politis-news/kypros/poy-odigeitai-i-voreia-kypros/

Στέλγιας, Ν. (2010, Αύγουστος 20) Ανησυχούν για την "ταϊβανοποίηση" της νήσου, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/25754/?ctype=ar

Στέλγιας, Ν. (2018, Οκτώβριος 4) Απομάκρυνση του στρατοπέδου της ΟΥΝΦΙΚΥΠ ζήτησε ο Οζερσάι, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/apomakrynsi-toy-stratopedoy-tis-oynfikyp-zitise-o-ozersai

Στροφή των Τούρκων προς «ταϊβανοποίηση» (2014, Ιούνιος 15). *Εθνικός Κήρυξ*. Ανακτήθηκε από: https://www.ekirikas.com/%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B1%CF%8A%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7/

Συρίγος, Α. Μ. (2016, Νοέμβριος 21) Ο χάρτης του σχεδίου Ανάν, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/884419/article/epikairothta/politikh/o-xarths-toy-sxedioy-anan

Σχέδιο Ανάν θυμίζει η πρόταση Τσαβούσογλου (2017, Ιούνιος 29). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/sxedio-anan-thymizei-i-protasi-tsaboysogloy.

ΣΧΕΔΙΟ Β΄: Όλα έτοιμα είναι στα κατεχόμενα για να υποδεχτεί του «υπηκόους» του ψευδοκράτους στην περιφραγμένη πόλη της Αμμοχώστου (2017, Ιούλιος 29). *Τα Νέα – Διασπορά*. Ανακτήθηκε από: https://tanea-diaspora.net/2017/07/29/%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%AE-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%87%CE%AC%CE%B9%CE%BD%CF%84-%CF%84%CE%BF%CF%85/

Σχεδόν έτοιμος ο αγωγός νερού από Τουρκία στα κατεχόμενα (2013, Οκτώβριος 15). *;Sigmalive/KYPE*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/local/70253/sxedo-etoimos-o-agogos-nerou-apo-tourkia-sta-katexomena

Σχοινάς: Η Τουρκία να σταματήσει τις προκλητικές της δράσεις (2018, Οκτώβριος 8). CNN. Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/149922/sxoinas-h-toyrkia-na-stamatisei-tis-proklitikes-tis-draseis

Τα διαβήματα Λευκωσίας για τα Στροβίλια και το βαρύ κλίμα (2019, Φεβρουάριος 23). *Sigmalive*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=2TzoenuWH1Q

Τα τρία κάλπικα singles και επιστροφή του Σχεδίου Ανάν (2014, Φεβρουάριος 9). *Το Παρόν*, Ανακτήθηκε από: https://www.paron.gr/2014/02/09/%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1-singles-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%87/

Τι λένε οι Βρετανοί για τα Στροβίλια – Επίσημη τοποθέτηση (2019, Φεβρουάριος 22). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660716/ti-lene-oi-bretanoi-ga-ta-strobilia-episimi-topothetisi

Τούρκοι επενδυτές μπήκαν στο Βαρώσι (2017, Νοέμβριος 26). *Η Σημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/471659/tourkoi-ependytes-mpikan-sto-varosi

Τσαβούσογλου: Απειλεί με αντίμετρα για το πρόγραμμα γεωτρήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ (2017, Ιούλιος 13). *CNN*. Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/88912/tsavoysogloy-apeilei-me-antimetra-gia-to-programma-geotriseon-stin-kypriaki-aoz

Τσαβούσογλου: Απειλεί με αντίμετρα για το πρόγραμμα γεωτρήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ (2017, Ιούλιος 13). *CNN*. Ανακτήθηκε από: https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/88912/tsavoysogloy-apeilei-me-antimetra-gia-to-programma-geotriseon-stin-kypriaki-aoz

Υπογράφηκε χθες η Διακήρυξη του Καΐρου (2014, Νοέμβριος 9). *Sigmalive*. Ανακτήθηκε από: https://simerini.sigmalive.com/article/2014/11/9/upographeke-khthes-e-diakeruxe-tou-kairou/

Υποθαλάσσιος αγωγός προς τα κατεχόμενα (2007, Μάιος 30). *ΣΚΑΙ*. Ανακτήθηκε από: http://www.skai.gr/news/world/article/49675/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1/

Φωτάκη, Α. (2019, Ιούνιος 22) Το παιχνίδι της Άγκυρας, *Τα Νέα*. Ανακτήθηκε από: https://www.tanea.gr/2019/06/22/world/tourkiko-poker-me-ta-varosia-kai-mia-skliri-dixotomisi/

Χαραλάμπους, Π. (2018, Νοέμβριος 20) Κοινοτάρχης Δένειας: Αντίποινα οι παρενοχλήσεις γεωργών, *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/612518/koinotarchis-deneias-antipoina-oi-parenochliseis-gorgn

Χαραλάμπους, Χ. (2017, Ιούλιος 4) Αυτό είναι το πλαίσιο συμπερασμάτων Γκουτέρες, *Sigmalive*. Ανακτήθηκε από: https://www.sigmalive.com/news/local/441863/afto-einai-to-plaisio-symperasmaton-gkouteres

Χλιαρές αντιδράσεις για τα Στροβίλια (2019, Φεβρουάριος 22). *Ο Φιλελεύθερος*. Ανακτήθηκε από: http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/660700/chliares-antidraseis-ga-ta-strobilia

Χρυσοστόμου, Α. (2016, Ιούνιος 5) Διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο, *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/862573/article/epikairothta/kosmos/diakoinotikes-sygkroyseis-sthn-kypro

Ψευδοκράτος: Θέλουν απευθείας εμπόριο με την ΕΕ... χωρίς να δώσουν τίποτα! (2015, Ιανουάριος 20). *Πρώτο Θέμα*. Ανακτήθηκε από: https://www.protothema.gr/world/article/444204/pseudokratos-theloun-apeutheias-eborio-me-tin-ee-horis-na-dosoun-tipota/

16. Συνεντεύξεις

Kreisler, H. (2003, March 31) Stephen D. Krasner Interview: Conversations with History; Institute of International Studies, UC Berkeley. Ανακτήθηκε από: http://globetrotter.berkeley.edu/people3/Krasner/krasner-con3.html

Schouten, P. (2008, October 19) 'Theory Talk #21: Stephen Krasner on Sovereignty, Failed States and International Regimes', Theory Talks. Ανακτήθηκε από: http://www.theory-talks.org/2008/10/theory-talk21.html

17. Οπτικοακουστικό υλικό εν είδει ανταποκρίσεων

Tatar' in Las Vegas Hayali Baska Bahara Kaldi (2019). Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=25ng0UY_D5k

Trump to cut $20 billion in UN funding (2017, March 14). *CNN*. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=CqXfrR1IKlE

18. Καταστατικά και Συμβάσεις διεθνών οργανισμών και θεσμών

Καταστατικός Χάρτης, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Ανακτήθηκε από: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14

(1991) Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, International Committee of the Red Cross Publications, Geneva 1977

(1992) The Geneva Conventions of August 12 1949, International Committee of the Red Cross, International Committee of the Red Cross Publications, Geneva

19. Ιδρυτικές κρατικές πράξεις, Συντάγματα, Συμφωνίες και Συνθήκες

Convention of Defensive Alliance between Great Britain and Turkey with Respect of the Asiatic Provinces of Turkey, Article 1. Signed at Constantinople, 4th June 1878 and Annex To the Preceding Convention. Υπογράφθηκε στην Κωνσταντινούπολή, 1η Ιουλίου 1878. Βλ. Hill G. (1952) *A History of Cyprus: The Ottoman Province, The British Colony, 1571-1948*.Vol. 4. Cambridge: The University Press, σ. 300-303

London Gazette, 1 October 1878, p. 5369 – 5371

Συνθήκη της Λωζάννης, VI. Σύμβασις περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών και πρωτόκολλον υπογραφέντα τη 30η Ιανουαρίου 1923. Περί του κειμένου της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης βλ. Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθ. 238/ΦΕΚ Α'/25 Αυγούστου 1923 περί κυρώσεως της εν Λωζάνη συνομολογηθείσης συνθήκης. Ανακτήθηκε από: http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA/diethnh/3%20SYNTHIKI%20EIRHNHS%20LWZANIS.pdf

Συνθήκη των Σεβρών

The Atlantic Conference & Charter, 1941, United States of America, Department of State, office og the Historian. Retrieved from: https://history.state.gov/milestones/1937-1945/atlantic-conf

Articles of Confederation: Primary Documents in American History, Library of Congress. Retrieved from: https://guides.loc.gov/articles-of-confederation/digital-collections

Constitutional Convention and Ratification, 1787–1789, Office of the Historian. Retrieved from: https://history.state.gov/milestones/1784-1800/convention-and-ratification

Συμφωνία 8ης Ιουλίου 2006. Ανακτήθηκε από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%208%CE%B7%CF%82%20%CE%99%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85%202006.pdf

Συνταγματικές προτάσεις Radcliffe, 19 Δεκεμβρίου 1956. Retrieved from: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

Agreement between the Kingdom of Greece, the Republic of Turkey and the Republic of Cyprus for the Application of the Treaty of Alliance signed at Nicosia on August 16th, 1960.

Cyprus, Presented to Parliament by the Secretary for the Colonies, the Secretary of State for Foreign Affairs and the Minister of Defence by Command of her Majesty, July 1960, Cmnd. 1093, Her Majesty's Stationery Office, 1960, Λονδίνο

CYPRUS (CONSTITUTIONAL ARRANGEMENTS), HC Deb 28 July 1954 vol 531 cc504-14. Retrieved from: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

Cyprus (Lord Radcliffe's Proposals, HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79. Retrieved from: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

Treaty Of Adrianople—Charges Against Viscount Palmerston, 1 March 1848, Vol. 97. Retrieved from: hansard.parliament.uk/commons/1848-03-01/debates/2221a5d7-21f5-49c5-a64a-cc333b61d517/TreatyOfAdrianople—ChargesAgainstViscountPalmerston

20. Διακοινοτικές Συμφωνίες και Έγγραφα Συγκλίσεων

Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης (2 Αυγούστου 1975), Ανακοινωθέν εκδοθέν μετά την τρίτην φάσιν των διακοινοτικών συνομιλιών εις Βιέννην. Βλ. Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ανακτήθηκε από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%92%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82%20(2%20%CE%91%CF%85%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%201975).pdf

Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου 10 Σημείων της 19ης Μαΐου 1979. Ανακτήθηκε από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/07996F9438080C39C2257F95002BE3BD/$file/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CE%A5

%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%BF%CF%8D%20%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%80%CE%AD%CE%B4%CE%BF%CF%85%2010%20%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD%20%CF%84%CE%B7%CF%82%2019%CE%B7%CF%82%20%CE%9C%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85.pdf

Joint Declaration by the G/C leader, Mr Nicos Anastasiades, and the T/C leader, Mr Dervis Eroglu, on the re-launching of talks on the Cyprus problem (11 February 2014). Retrieved from: https://www.pio.gov.cy/en/joint-declaration-by-the-g/c-leader,-mr-nicos-anastasiades,-and-the-t/c-leader,-mr-dervis-eroglu,-on-the-re-launching-of-talks-on-the-cyprus-problem-(11-february-2014).html

21. Αναφορές σε Σχέδια Διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος

Framework for a Cyprus Settlement prepared by U.S, British and Canadian Governments στο Criton G. Tornaritis (1980) *Cyprus and Its Constitutional and Other Legal Problems*, Nicosia, σ. 180 – 202.

22. Πρακτικά κοινοβουλευτικών συνεδριάσεων Βουλής των Ελλήνων και Βουλής των Κοινοτήτων

House of Commons, 28 Ιουλίου 1954, vol. 531, cc504-14. Retrieved from: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/cyprus-constitutional-arrangements

Βουλή των Ελλήνων (1997) *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων, Τόμος Α', 1915 – 1956*, Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών, Αθήνα

Βουλή των Ελλήνων, 11 Μαρτίου 1957

Βουλή των Ελλήνων, 18 Οκτωβρίου και 18 Νοεμβρίου 1931.

Βουλή των Ελλήνων, 25 Απριλίου 1956

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 28 Φεβρουαρίου 1959

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, 7 Φεβρουαρίου 1955

Συνεδρίασις ΡΚS', 5 Ιουλίου 1955

Βουλή των Ελλήνων, Πρακτικά, Συνεδρίασις ΝΘ', 23 Φεβρουαρίου 1959

Ηλιού Ηλίας, Συνεδρίασις Ξ', 25 Φεβρουαρίου 1959

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΞΑ', 26 Φεβρουαρίου 1959, σ. 61

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις ΞΒ', 27 Φεβρουαρίου 1959, σ. 82

Στεφανόπουλος Στέφανος, Συνεδρίασις Ξ', 25 Φεβρουαρίου 1959

Αβέρωφ Ευάγγελος, Συνεδρίασης 36η, 20 Φεβρουαρίου 1962, Βουλή των Ελλήνων

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίασις 24ης Απριλίου 1964.

(1991) *Η άλλη Κατάθεση. Απόρρητον: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Εκδόσεις Το μώλυ

HC Deb 19 December 1956 vol 562 cc1267-79. Retrieved from: api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals

Hansard HL Deb 20 March 1957 vol 202 cc668-74. Retrieved from, https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/1957/mar/20/cyprus-1

HC Deb 19 June 1958 vol 589 cc1315-20. Retrieved from: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1958/jun/19/cyprus

23. Ομιλίες ηγετών κρατών και υπουργών Εξωτερικών στη Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

(1983) *Speech by the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus Mr. George Iacovou at the U.N. Security Council following the illegal declaration of a Turkish Cypriot State*, Press and Information Office of the Ministry to the President, Nicosia
11th plenary meeting, 18 September 2005, Sixtieth session, General Assembly, A/60/PV.11, σ. 12 - 13. Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/556604?ln=en

Ομιλία του Τούρκου Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην 74η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 24 Σεπτεμβρίου 2019. Ανακτήθηκε από: http://webtv.un.org/watch/turkey-president-addresses-general-debate-74th-session/6089093609001/

24. Ψηφίσματα Γενικής Συνέλευσης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

UN (United Nations) *Commission of Human Rights*. 1976. 27 February 1976. 1369th meeting. Resolution (XXXII). Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%204%20(XXXI).pdf

UN (United Nations) Commission on Human Rights. 1987. *Question of human rights in Cyprus*, 11 March 1987. 56th meeting. E/CN.4/RES/1987/50. Available at https://www.refworld.org/docid/3b00f0418.html

UN (United Nations) General Assembly. 1954. *Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 1954 - Application under the auspices of the United Nations of the principle of equal rights and self-determination of peoples in the case of the population of the island of Cyprus*, 514th plenary meeting, 814 (IX). Available at https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/095/49/IMG/NR009549.pdf?OpenElement

UN (United Nations) General Assembly. 1957. *Resolution adopted by the General Assembly on 26 February 1957 - Question of Cyprus.*660th plenary meeting. A/RES/1013(XI). Available at https://undocs.org/en/A/RES/1013(XI)

UN (United Nations) General Assembly. 1958. *Resolution adopted by the General Assembly on 5 December 1958 – Question of Cyprus.*782nd plenary meeting. A/RES/1287(XIII). Available at https://undocs.org/en/A/RES/1287(XIII)

UN (United Nations) General Assembly. 1960. *Resolution adopted by the General Assembly on 14 December 1960 - Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples.* 947th plenary meeting. A/RES/1514(XV). Available at https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement

UN (United Nations) General Assembly. 1971. *Resolution adopted by the General Assembly on 25 October 1971 – Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations*. 1976th plenary meeting, 2758 (XXVI). Available at https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)

UN (United Nations) General Assembly. 1974. *Resolution adopted by the General Assembly on 1 November 1974 - Question of Cyprus.* 2275th plenary meeting. A/RES/3212(XXIX). Available at https://digitallibrary.un.org/record/650963?ln=en

UN (United Nations) General Assembly. 1975. *Resolution adopted by the General Assembly on 20 November 1975 - Question of Cyprus.* 2413th plenary meeting. A/RES/3395(XXX). Available at https://digitallibrary.un.org/record/650339?ln=en

UN (United Nations) General Assembly. 1975. *Resolution adopted by the General Assembly on 9 Dec. 1975 - Missing persons in Cyprus.* 2433rd plenary meeting. 3450 (XXX). Available at https://undocs.org/en/A/RES/3450(XXX)

UN (United Nations) General Assembly. 1978. *Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 1978 - Missing persons in Cyprus.* 90th plenary meeting. 33/172. Available at https://undocs.org/en/A/RES/33/172

UN (United Nations) General Assembly. 1978. *Resolution adopted by the General Assembly on 9 November 1978 – Question of Cyprus.* 49th plenary meeting. 33/15. Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%2033%2015.pdf

UN (United Nations) General Assembly. 1979. *Resolution adopted by the General Assembly on 20 November 1979 - Question of Cyprus.* 74th plenary meeting. 34/30. Available at https://undocs.org/en/A/RES/34/30

UN (United Nations) General Assembly. 1981. *Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 1981 - Missing persons in Cyprus.*101st plenary meeting. 36/164. Available at https://undocs.org/en/A/RES/36/164

UN (United Nations) General Assembly. 1982. *Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 1982 - Missing persons in Cyprus.* 110th plenary meeting. 37/181. Available at https://undocs.org/en/A/RES/37/181

UN (United Nations) General Assembly. 1983. *Resolution adopted by the General Assembly on 13 May 1983 – Question of Cyprus.* 121st plenary meeting. 37/253. Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%2037%20253.pdf

25. Ψηφίσματα Συμβουλίου Ασφαλείας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

UN (United Nations) Security Council. 1964. *Resolution adopted by the Security Council on 11April 1964* – Resolution S/5653. Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S5653.pdf

UN (United Nations) Security Council. 1964. *Resolution adopted by the Security Council on 4 March 1964 – Resolution 186* [*The Cyprus Question*]. 1102nd meeting. S/5575. Available at https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-(1964).html. And http://unscr.com/en/resolutions/186

UN (United Nations) Security Council. 1964. *Resolution adopted by the Security Council on 13 March 1964 – Resolution 187* [*The Cyprus Question*]. 1103rd meeting. S/5603. Available at http://unscr.com/en/resolutions/187

UN (United Nations) Security Council. 1974. *Resolution adopted by the Security Council on 16 August 1974 - Security Council resolution 360 (1974) [recording its formal disapproval of the unilateral military actions undertaken against Cyprus]*. 1794th meeting. S/RES/360(1974). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93476

UN (United Nations) Security Council. 1974. *Resolution adopted by the Security Council on 30 August 1974 - Security Council resolution 361 [on emergency UN humanitarian assistance to Cyprus]*. 1795th meeting. S/RES/361(1974). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93477?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 1974. *Resolution adopted by the Security Council on 13 December 1974 - Resolution 365 [endorsing General Assembly resolution 3212 (XXIX) on the Cyprus question]*, 1810th meeting. S/RES/365(1974). Available at: https://digitallibrary.un.org/record/93479?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 1974. *Resolution adopted by the Security Council on 14 August 1974 - Security Council resolution 357 (1974) [on a cease-fire in Cyprus, and on resumption of negotiations]*. 1792nd meeting. S/RES/357(1974). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93473?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 1974. *Resolution adopted by the Security Council on 20 July 1974 - Security Council resolution 353 (1974) [on a cease-fire in Cyprus]*. 1781st meeting. S/RES/353(1974). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93470

UN (United Nations) Security Council. 1975. *Resolution adopted by the Security Council on 12 March 1975 – Resolution 367*. 1820th meeting. S/RES/367(1975). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93485?ln=en,

UN (United Nations) Security Council. 1975. *Resolution adopted by the Security Council on 13 June 1975 - Security Council resolution 370 (1975) [on extension of the stationing in Cyprus of the UN Peace-keeping Force]*. 1830th meeting. S/RES/370(1975). Available at https://digitallibrary.un.org/record/93486?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 1983. *Resolution adopted by the Security Council on 18 November 1983 - Security Council resolution 541 (1983) [on declaration by the Turkish Cypriot community of its secession from Cyprus]*. 2500th meeting. S/RES/541(1983). *Available at* https://digitallibrary.un.org/record/58970

UN (United Nations) Security Council. 1986. *Resolution adopted by the Security Council on 13 June 1986 - Security Council resolution 585 (1986) [on extension of the mandate of the UN Peace-keeping Force in Cyprus]*. 2688th meeting. S/RES/585(1986). Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES%20585.pdf

UN (United Nations) Security Council. 1990. *Resolution adopted by the Security Council on 12 March 1990 - Security Council resolution 649 (1990) [on the Secretary-General's mission of good offices concerning Cyprus]*. 2909th meeting. S/RES/649(1990). Available at https://undocs.org/S/RES/649(1990)

UN (United Nations) Security Council. 1991. *Resolution adopted by the Security Council on 11 October 1991 – Security Council resolution 716 (1991) [on the Secretary-General's mission of good offices concerning Cyprus]*. 3013th meeting. S/RES/716(1991). Available at https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20SRES%20716.pdf

UN (United Nations) Security Council. 1991. *Resolution adopted by the Security Council on 11 October 1991 - Security Council resolution 716 (1991) [on the Secretary-General's mission of good offices concerning Cyprus]*. 3013th meeting. S/RES/716(1991). Available at https://undocs.org/S/RES/716(1991)

UN (United Nations) Security Council. 1992. *Resolution adopted by the Security Council on 25 November 1992 – Security Council resolution 789 (1992) [urging all concerned in the Cyprus question to commit themselves to the confidence-building measures set out in the resolution]*. 3140th meeting. S/RES/789(1992). Available at https://digitallibrary.un.org/record/154294

UN (United Nations) Security Council. 1992. *Resolution adopted by the Security Council on 10 April 1992 - Security Council resolution 750 (1992) [endorsing the set of ideas included in the report of the Secretary-General of 3 April 1992 on the Cyprus question]*. 3067th meeting. S/RES/750(1992). Available at https://undocs.org/en/S/RES/750(1992)

UN (United Nations) Security Council. 1992. *Resolution adopted by the Security Council on 26 August 1992 - Security Council resolution 774 (1992) [on settlement of the Cyprus question]*. 3109th meeting. S/RES/774(1992). Available at https://undocs.org/en/S/RES/774(1992)

UN (United Nations) Security Council. 1994. *Resolution adopted by the Security Council on 29 July 1994 - Security Council resolution 939 (1994) [on settlement of the Cyprus question including implementation of confidence-building measures between the two communities]*. 3412th meeting. S/RES/939(1994). Available at https://undocs.org/S/RES/939(1994)

UN (United Nations) Security Council. 1998. *Resolution adopted by the Security Council on 22 December 1998 - Security Council resolution 1217*. Available at https://undocs.org/S/RES/1217(1998)

UN (United Nations) Security Council. 1999. *Resolution adopted by the Security Council on 29 June 1999 - Security Council resolution 1251 (1999) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. S/RES/1251(1999). Available at https://undocs.org/en/S/RES/1251(1999)

UN (United Nations) Security Council. 2006. *Resolution adopted by the Security Council on 15 June 2006 - Security Council resolution 1687 (2006) [on extension of the mandate of the*

UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]. 5465th meeting, S/RES/1687(2006). *Available at* https://undocs.org/S/RES/1687(2006)

UN (United Nations) Security Council. 2006. *Resolution adopted by the Security Council on 15 December 2006 - Security Council resolution 1728 (2006) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 5593rd meeting, S/RES/1728(2006). *Available at* https://undocs.org/S/RES/1728(2006)

UN (United Nations) Security Council. 2007. *Resolution adopted by the Security Council on 15 June 2007 - Security Council resolution 1758 (2007) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 5696th meeting, S/RES/1758(2007). Available at https://undocs.org/S/RES/1758(2007)

UN (United Nations) Security Council. 2007. *Resolution adopted by the Security Council on 14 December 2007 - Security Council resolution 1789 (2007) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 5803rd meeting. S/RES/1789(2007). Available at https://undocs.org/S/RES/1789(2007)

UN (United Nations) Security Council. 2008. *Resolution adopted by the Security Council on 13 June 2008 - Security Council resolution 1818 (2008) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 5911th meeting. S/RES/1818(2008). Available at https://undocs.org/S/RES/1818(2008)

UN (United Nations) Security Council. 2008. *Resolution adopted by the Security Council on 12 December 2008 - Security Council resolution 1847 (2008) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 6038th meeting. S/RES/1847(2008). Available at https://undocs.org/S/RES/1847(2008)

UN (United Nations) Security Council. 2009. *Resolution adopted by the Security Council on 29 May 2009 - Security Council resolution 1873 (2009) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 6132nd meeting. S/RES/1873(2009). Available at https://undocs.org/S/RES/1873(2009)

UN (United Nations) Security Council. 2009. *Resolution adopted by the Security Council on 14 December 2009 - Security Council resolution 1898 (2009) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 6239th meeting. S/RES/1898(2009). Available at https://undocs.org/en/S/RES/1898(2009)

UN (United Nations) Security Council. 2010. *Resolution adopted by the Security Council on 15 June 2010 - Security Council resolution 1930 (2010) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 6339th meeting. S/RES/1930(2010). Available at https://undocs.org/S/RES/1930(2010)

UN (United Nations) Security Council. 2010. *Resolution adopted by the Security Council on 14 December 2010 - Security Council resolution 1953 (2010) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)]*. 6445th meeting. S/RES/1953 (2010). Available at https://undocs.org/en/S/RES/1953%20(2010)

UN (United Nations) Security Council. 2011. *Resolution adopted by the Security Council on 13 June 2011 - Security Council resolution 1986 (2011) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 15 Dec. 2011]*. 6554th meeting. S/RES/1986(2011). Available at https://undocs.org/S/RES/1986(2011)

UN (United Nations) Security Council. 2011. *Resolution adopted by the Security Council on 14 December 2011 - Security Council resolution 2026 (2011) [on extension of the mandate of*

the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 19 July 2012]. 6685th meeting. S/RES/2026(2011). Available at https://undocs.org/S/RES/2026(2011)

UN (United Nations) Security Council. 2012. *Resolution adopted by the Security Council on 19 July 2012 - Security Council resolution 2058 (2012) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2013]*. 6809th meeting. S/RES/2058(2012). Available at https://undocs.org/S/RES/2058(2012)

UN (United Nations) Security Council. 2013. *Resolution adopted by the Security Council on 24 January 2013 - Security Council resolution 2089 (2013) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2013]*. 6908th meeting. S/RES/2089 (2013). Available at https://undocs.org/en/S/RES/2089(2013)

UN (United Nations) Security Council. 2013. *Resolution adopted by the Security Council on 30 July 2013 - Security Council resolution 2114 (2013) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2014]*. 7014th meeting. S/RES/2114 (2013). Available at https://undocs.org/en/S/RES/2114(2013)

UN (United Nations) Security Council. 2014. *Resolution adopted by the Security Council on 30 January 2014 - Security Council resolution 2135 (2014) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2014]*. 7106th meeting. S/RES/2135 (2014). Available at https://undocs.org/S/RES/2135(2014)

UN (United Nations) Security Council. 2014. *Resolution adopted by the Security Council on 30 June 2014 - Security Council resolution 2168 (2014) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2015]*. 7229th meeting. S/RES/2168 (2014). Available at https://undocs.org/S/RES/2168(2014)

UN (United Nations) Security Council. 2015. *Resolution adopted by the Security Council on 29 January 2015 - Security Council resolution 2197 (2015) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2015]*. 7370th meeting. S/RES/2197 (2015). Available at https://undocs.org/en/S/RES/2197(2015)

UN (United Nations) Security Council. 2015. *Resolution adopted by the Security Council on 29 July 2015 - Security Council resolution 2234 (2015) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2016]*. 7496th meeting. S/RES/2234 (2015). Available at https://undocs.org/S/RES/2234(2015)

UN (United Nations) Security Council. 2016. *Resolution adopted by the Security Council on 28 January 2016 - Security Council resolution 2263 (2016) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2016]*. 7613th meeting. S/RES/2263 (2016). Available at https://undocs.org/S/RES/2263(2016)

UN (United Nations) Security Council. 2016. *Resolution adopted by the Security Council on 26 July 2016 - Security Council resolution 2300 (2016) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2017]*. 7746th meeting. S/RES/2300 (2016). Available at https://undocs.org/S/RES/2300(2016)

UN (United Nations) Security Council. 2017. *Resolution adopted by the Security Council on 26 January 2017 - Security Council resolution 2338 (2017) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2017]*. 7869th meeting. S/RES/2338 (2017). Available at https://undocs.org/S/RES/2338(2017)

UN (United Nations) Security Council. 2017. *Resolution adopted by the Security Council on 27 July 2017 - Security Council resolution 2369 (2017) [on extension of the mandate of the*

UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2018]. 8014th meeting. S/RES/2369 (2017). Available at https://undocs.org/en/S/RES/2369(2017)

UN (United Nations) Security Council. 2018. *Resolution adopted by the Security Council on 30 January 2018 - Security Council resolution 2398 (2018) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2018]*. 8168th meeting. S/RES/2398 (2018). Available at https://undocs.org/en/S/RES/2398(2018)

UN (United Nations) Security Council. 2018. *Resolution adopted by the Security Council on 26 July 2019 - Security Council resolution 2430 (2018) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2019]*. 8317th meeting. S/RES/2430 (2018). Available at https://digitallibrary.un.org/record/1636804?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 2019. *Resolution adopted by the Security Council on 30 January 2019 - Security Council resolution 2453 (2019) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 July 2019]*. 8453rd meeting. S/RES/2453 (2019). Available at https://digitallibrary.un.org/record/1662896?ln=en

UN (United Nations) Security Council. 2019. *Resolution adopted by the Security Council on 25 July 2019 - Security Council resolution 2483 (2019) [on extension of the mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) until 31 Jan. 2020]*. 8586th meeting. S/RES/2483 (2019). Available at https://digitallibrary.un.org/record/3813459?ln=en

26. Ψηφίσματα και αναφορές εκ της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ψήφισμα της Βουλής των Αντιπροσώπων του 1986 για την Τρίτη Βιέννη

Συνοπτική παρουσίαση των σχέσεων Κύπρου – Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βουλή των Αντιπροσώπων, Κυπριακή Δημοκρατία, http://www.parliament.cy/el/a.-σχέσεις-κύπρου-ευρωπαϊκής-ένωσης/συνοπτική-παρουσίαση-των-σχέσεων-κύπρου-ευρωπαϊκής-ένωσης

27. Εκθέσεις Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

UN (United Nations) Security Council, Report by the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus (for the period 10 December 1985 – 11 June 1986), 11 June 1986, S/18102/Add.1. Available at: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S18102%20ADD%201.pdf.

UN (United Nations) Security Council, Report by the Secretary General on the United Nations Operations in Cyprus (For the period 1 December 1977 to 31 May 1978), 31 May 1978, S/12723. Available at: https://digitallibrary.un.org/record/224914?ln=en

UN (United Nations) Security Council, Report by the Secretary General on the United Nations Operations in Cyprus (For the period 1 December 1978 to 31 May 1979), 31 May 1979, S/13369. Available at: https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/cyprus-s13369.php.

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on his mission of good offices in Cyprus, United Nations, Security Council, 3 April 1992, S/23780. Available at: https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/cyprus-s23780.php

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, 9 July 2014, S/2014/461. Available at: https://undocs.org/S/2014/461

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, S/2015/517, 2 July 2015. Available at: https://undocs.org/S/2015/517

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, S/2016/11, 6 January 2016. Available at: https://undocs.org/S/2016/11

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, S/2016/598, 8 July 2016. Available at: https://undocs.org/S/2016/598

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, S/2017/20, 9 January 2017. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://undocs.org/S/2017/20

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General on the United Nations operation in Cyprus, S/2017/586, 10 July 2017. Available at: https://undocs.org/S/2017/586

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary General, Question of Cyprus, 2 November 1978, A/33/348. Available at: https://digitallibrary.un.org/record/657448?ln=en

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 1 June to 27 November 2000), S2000/1138, 1 December 2000. Available at: https://undocs.org/S/2000/1138

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 28 November 2000 to 29 May 2001), S2001/534, 30 May 2001. Available at: https://undocs.org/S/2001/534

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (For the period from 30 May to 27 November 2001), S2001/1122, 30 November 2001. Available at: https://undocs.org/S/2001/1122

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 28 November 2001 to 29 May 2002), S/2002/590, 30 May 2002. Available at: https://undocs.org/S/2002/590

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 30 May to 15 November 2002), S/2002/1243, 15 November 2002. Available at: https://undocs.org/en/S/2002/1243

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus (for the period from 16 November 2002 to 20 May 2003), S/2003/572, 27 May 2003. Available at: https://undocs.org/S/2003/572

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 21 May to 10 November 2003), S/2003/1078, 12 November 2003. Available at: https://undocs.org/S/2003/1078

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 11 November 2003 to 20 May 2004), S/2004/427, 26 May 2004. Available at: https://undocs.org/en/S/2004/427

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2004/756, 24 September 2004. Available at: https://undocs.org/S/2004/756

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2005/353, 27 May 2005. Available at: https://undocs.org/S/2005/353

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2005/743, 29 November 2005. Available at: https://undocs.org/S/2005/743

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2006/315, 23 May 2006. Available at: https://undocs.org/S/2006/315

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2006/931, 1 December 2006. Available at: https://undocs.org/S/2006/931

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2007/328, 4 June 2007. Available at: https://undocs.org/S/2007/328

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2007/699, 3 December 2007. Available at: https://undocs.org/en/S/2007/699

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2008/353, 2 June 2008. Available at: https://undocs.org/S/2008/353

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2008/744, 28 November 2008. Available at: https://undocs.org/S/2008/744

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2009/248, 15 May 2009. Available at: https://undocs.org/en/S/2009/248

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2009/609, 25 November 2009. Available at: https://undocs.org/en/S/2009/609

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2010/264, 28 May 2010. Available at: https://undocs.org/S/2010/264

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2010/605, 26 November 2010. Available at: https://undocs.org/en/S/2010/605

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2011/332, 31 May 2011. Available at: https://undocs.org/en/S/2011/332

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2011/746, 30 November 2011. Available at: https://undocs.org/S/2011/746

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2012/507, 29 June 2012. Available at: https://undocs.org/S/2012/507

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2013/7, 7 January 2013. Available at: https://undocs.org/S/2013/7

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2013/392, 5 July 2013. Available at: https://undocs.org/S/2013/392

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2013/781, 30 December 2013. Available at: https://undocs.org/S/2013/781

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2015/17, 9 January 2015. Available at: https://undocs.org/S/2015/17

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2018/25, 9 January 2018. Available at: https://undocs.org/S/2018/25

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus, Set of Ideas on an Overall Framework Agreement on Cyprus (1992), S/24472, 21 August 1992. Available at: https://digitallibrary.un.org/record/149409

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus, S/21183, 8 March 1990. Available at: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S21183.pdf

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General, S/2018/676, 6 July 2018. Available at: https://undocs.org/en/S/2018/676

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General, United Nations operation in Cyprus, S/2019/37, 11 January 2019. Available at: https://undocs.org/en/S/2019/37

UN (United Nations) Security Council, Report of the Secretary-General, United Nations operation in Cyprus, S/2019/562, 10 July 2019. Available at: https://undocs.org/en/S/2019/562

UN (United Nations) Security Council, Report of the United Nations Mediator on Cyprus to the Secretary – General, Note by the Secretary General, S6253, 26 March 1965,. Available at: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S6253.pdf

UN (United Nations) Security Council, Report on the United Nations Operation in Cyprus / by the Secretary-General, S/5950, 10 September 1964. Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://digitallibrary.un.org/record/538505?ln=en

Συνοπτική - Η Έκθεση Γκάλο Πλάζα, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, 1965. Ανακτήθηκε από: https://www.pio.gov.cy/en/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-(1965).html,

28. Επιστολές, Υπομνήματα και Ρηματικές Διακοινώσεις Μονίμων Αντιπροσώπων Ελλάδας, Τουρκίας και Κυπριακής Δημοκρατίας προς τον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Note Verbale, Permanent Mission of Turkey to the United Nations, No. 2013/14136816/22273, 12 March 2013. Retrieved from: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/tur_note_re%20grc_12032013.pdf

Letter Dated 14 February 1975 from the permanent representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary General, S/11623, 14 February 1975. Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/244486?ln=en

Letter dated 20 February 1975 from the permanent representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary – General, S/11633, 20 February 1975. Retrieved from: digitallibrary.un.org/record/244445?ln=en

Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, General Assembly, 29 April 2014. Retrieved from: https://undocs.org/A/68/857

Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, General Assembly, 22 March 2019. Retrieved from: https://undocs.org/A/73/804

Letter dated 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/74/550. Retrieved from: https://undocs.org/en/A/74/550

29. Εκθέσεις ειδικού περιεχομένου / Υπομνήματα / Τηλεγραφήματα πρεσβειών

Central Intelligence Agency, Office of Current Intelligence, Special Report, Soviet Policy and Tactics in the Cyprus Dispute, OCI No. 0276/65A, Copy No. 056, 12 February 1965. Retrieved from: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A004800010002-9.pdf

Cyprus: Destruction Of Cultural Property, Library of Congress. Retrieved from: https://www.loc.gov/law/help/cultural-property-destruction/cyprus.php

Dalibard Jacques (1976) *Status on the conservation of cultural property: Cyprus*, Retrieved from: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000021772?posInSet=1&queryId=80bd2721-60b9-4862-85f3-fa91d71479b1

Laakso Jaakko, Colonisation by Turkish settlers of the occupied part of Cyprus, Report (Doc. 9799), 2 May, 2003.Council of Europe Committee on Migration, Refugees and Demography. Retrieved from: http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9799.htm

Laakso, J. (2003) *Colonisation by Turkish settlers of the occupied part of Cyprus*, Parliamentary Assembly, Doc. 9799, Report, Committee on Migration, Refugees and Demography, Rapporteur: Mr Jaakko Laakso, Finland, Group of the Unified Left, 2 Μαρτίου 2003, Διαδικτυακή τεκμηρίωση: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10153&lang=EN

Minister of Supply and Services Canada (1982) *The Task Force on Canadian Unity. Coming to Terms. The Words of the Debate*, Canadian Government Publishing Center

No.99 Mr. Callaghan to Mr. Richards (Athens), No. 388 Telegraphic [WSC 3/304/2], 15 November 1974 (2006) *Documents on British Policy Overseas, Series III, Volume V, The Southern Flank in Crisis 1973 – 1976* (επιμ. Keith Hamilton, Patrick Salmon), Whitehall History Publishing

Office of the Historian, Department of State, Instruction From the Department of State to Certain Diplomatic Missions, 3 August 1957, Foreign Relations of the United States, 1955 – 57, United Nations and General International Matters, Volume XI, Retrieved from: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v11/d78

Office of the Historian, Department of State, Telegram From the Embassy in Cyprus to the Department of State, Foreign Relations of the United States, 1964 – 1968, Volume XVI, Cyprus, Greece, Turkey, Document 171, 23 January 1965. Retrieved from: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/d171

Office of the Historian, Foreign Relations of the United States, 1955 – 1957, Soviet Union, Eastern Mediterranean, Volume XXIV, Telegram From the Department of State to the Embassy in Greece, 20 March 1957. Retrieved from: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v24/d230

Official Report of Debates, Council of Europe, 8 May 1992
Select Committee on Foreign Affairs Second Report, Βρετανικό Κοινοβούλιο. Ανακτήθηκε από: https://publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmfaff/113/11304.htm

Αιμιλιανίδης, Α. Κ. (επιμ.) (2009) *Υπόμνημα του Ελληνικού της Κύπρου Πληθυσμού προς τον Εντιμότατον Κον. J. Chamberlain Υπουργόν των Αποικιών του 1903*, Μικρή Κυπριακή Βιβλιοθήκη, Τεύχος 1, Λευκωσία: Αιγαίον

Έκθεση προς την Επιτροπή Μετανάστευσης, Προσφύγων και Δημογραφίας της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης, 27 Απριλίου 1992

30. Αναφορές εκπορευόμενες από επίσημους θεσμικούς και κρατικούς / ημικρατικούς διαδικτυακούς χώρους (απογραφές πληθυσμού, ανακοινωθέντα, νομοθετικές πράξεις)

(2015) *Solving the Cyprus Problem: Hopes and Fears*, A Report by the Cyprus 2015 Initiative. Retrieved from:
undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Civil%20Society/cyprus2015%20solving%20the%20cyprus%20problem%20en.pdf

Canadian Trade Office in Taipei, https://www.international.gc.ca/world-monde/taiwan/taipei.aspx?lang=eng

Cyprus Hydrocarbon Company, Block 12. Retrieved from: https://chc.com.cy/activities/block-12/

Erciyes, C. (2012) Maritime Delimitation and Offshore Activities in the Eastern Mediterranean. Legal and Political Perspectives. Recent Developments, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, 21 March 2012. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime_delimitation.pdf

Foreign & Commonwealth Office (2013) Cyprus: buying property, Information on laws and taxes for British nationals who want to buy property in Cyprus, 25 March 2013. Retrieved from: https://www.gov.uk/guidance/how-to-property-in-cyprus

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Call for peace from the Turkish side Rauf Denktas Proposes Confederation In Cyprus 31 August 1998. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/_p_call-for-peace-from-the-turkish-side_br_rauf-denktas-proposes-confederation-in-cyprus_br_31-august-1998__p_.en.mfa

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Declaration by Turkey on Cyprus. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, New Initiative by Turkey on Cyprus. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/new-initiative-by-turkey-on-cyprus.en.mfa

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, No: 216, 21 September 2011, Press Statement On The Continental Shelf Delimitation Agreement Signed Between Turkey And The TRNC. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-september-2011_-press-statement-on-the-continental-shelf-delimitation-agreement-signed-between-turkey-and-the-trnc.en.mfa

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Statement by Prime Minister Erdogan following the signing of continental shelf delimitation agreement between Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus New York, September 21, 2011. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/statement-by-prime-minister-erdogan-following-the-signing-of-continental-shelf-delimitation-agreement-between-turkey-and-the-tur.en.mfa

Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, The Turkish Republic of Northern Cyprus-The Status of the two Communities in Cyprus (10 July 1990) Prof. Elihu Lauterpacht, C.B.E., Q.C., Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/chapter2.en.mfa

Office of the Historian, Department of State, Joint Statement Following Discussions With Leaders of the People's Republic of China, 27 Φεβρουαρίου 1972, *Foreign relations of the United States, 1969 – 1976, Volume XVII, China, 1969–1972*. Retrieved from: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d203

Olgun, M. E. (2000) Turkish Cypriot view: A Confederation for the "Island of Cyprus"?, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/turkish-cypriot-view_-a-confederation-for-the-_island-of-cyprus__.en.mfa

Public Information Office, Republic of Cyprus, Statistical service of the Republic of Cyprus demographic report 2006. Retrieved from: http://www.pio.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/B34F2AC2C4546FDCC22573B1003325A9?OpenDocument

Statistical Service, Republic of Cyprus, Population Census 1946

Taylor, P. *Consociationalism*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey. Retrieved from: http://www.mfa.gov.tr/consociationalism.en.mfa

Union of Cyprus Municipalities, *Christian Monuments of Cyprus under Turkish Military Occupation*, Committee of Cyprus Occupied Municipalities. Retrieved from: https://ucm.org.cy/wp-content/uploads/destruction-2.pdf

United Nations Peace-keeping Force in Cyprus. Retrieved from: https://unficyp.unmissions.org/establishment-unficyp
Αναφορά σε εγκλωβισμένους. Βλ. Επίσημη ιστοσελίδα Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας. Ανακτήθηκε από: http://www.moi.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/AB033773F7A18AB8C2256D7A003C5C24?OpenDocument

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία (2019) Δηλώσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας για την πρόταση περί κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, 9 Απριλίου 2019. Ανακτήθηκε από: https://www.pio.gov.cy/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1-%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF.html?id=6967#flat

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, Παράθυρο στην Κύπρο. Ανακτήθηκε από: http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/all/6AC3FB8975541719C225720B0038F56D?opendocument

Διερευνητική Επιτροπή για τους Αγνοούμενους στην Κύπρο, βλ. http://www.cmp-cyprus.org/el/content/apostoli-kai-oroi-entolis.

Κοκκινόφτας Κωστής, Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και η 9η Ιουλίου 1821, *Εκκλησία της Κύπρου*. Ανακτήθηκε από: http://churchofcyprus.org.cy/18680

Ο περί Μεταβιβάσεως της Ασκήσεως των Αρμοδιοτήτων της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως και περί Υπουργείου Παιδείας Νόμος του 1965 (Ν. 12/1965). Βλ. http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1965_1_012.pdf

Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, Αυξεντίου Γρηγόρης, Αποκαλυπτήρια προτομής, Μακάριος, Λύση 1962, Ψηφιακός Ηρόδοτος. Ανακτήθηκε από: digital-herodotus.eu/archive/video/items/5479/gregores-auksentiou-apokalupteria-protomes-makarios-luse-1962/

Στατιστική Υπηρεσία, Κυπριακή Δημοκρατία, Απογραφή πληθυσμού 1881. Ανακτήθηκε από: http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_keyfarchive_en/populationcondition_22main_keyfarchive_en?OpenForm&yr=1881E2C66327FD839B69C7D420FE8A52E653&n=1881

Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Οικονομικών, Απογραφή πληθυσμού 2011, Τόμος Ι, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά, Μετανάστευση και Εργατικό Δυναμικό, Πληθυσμιακές Στατιστικές, Σειρά 1, Αριθμός Έκθεσης 21, Κυπριακή Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από: , http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/3D52D8F17C418CFAC2257EEA00346671/$file/POPULATION_CENSUS-2011_VolI-EL-261015.pdf?OpenElement

Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Κυπριακή Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από: http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/page16_gr/page16_gr?OpenDocument

Υπουργείο Εξωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας, Παράνομη εκμετάλλευση ελληνοκυπριακών περιουσιών από την Τουρκία στις κατεχόμενες περιοχές. Ανακτήθηκε από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/embassy_berlin.nsf/All/734150936C64C75BC2257FC6004808B1/$file/sfeterismos.pdf

Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία, Διμερείς Σχέσεις της Ελλάδος. Ανακτήθηκε από: https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/

31. Αναφορές εκπορευόμενες από διαδικτυακούς χώρους στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

About the Buffer Zone, *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. Retrieved from: https://unficyp.unmissions.org/about-buffer-zone

Information note by Turkey, concerning its objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, Bulletin No.54, Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations, 2004, σ. 127. Retrieved from: https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf

Mandates and the Legal Basis for Peacekeeping, *United Nations Peacekeeping*. Retrieved from: https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping

Secretary-General launches 'Action for Peacekeeping' initiative, *United Nations*, 28 March 2018. Retrieved from: https://www.un.int/news/secretary-general-launches-%E2%80%98action-peacekeeping%E2%80%99-initiative

32. Αναφορές εκ του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας

Cairo Final Communique of the Twelfth Session of the Islamic Summit Conference "The Muslim World: New Challenges and Expanding Opportunities", Cairo – Arab Republic of Egypt, 6 – 7 February 2013. Retrieved from: https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=19&refID=7.

33. Διακρατικές και ατομικές προσφυγές, Αποφάσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Συμβουλίου της Ευρώπης

Case of Cyprus v. Turkey, (Application no. 25781/94), Judgment, Strasbourg, 10 May 2001, para.77. Retrieved from: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59454%22]}

Case of Solomou and Others v. Turkey, Application no. 36832/97, *European Court of Human Rights*, 24/9/2008. Retrieved from: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87144%22]}

Council of Europe: Parliamentary Assembly (2004) *Documents, Working Papers, 2004 (Ordinary Session (First Part), 26 – 30 Ιανουαρίου 2004, Vol. II, Documents 10025 – 10061*, Council of Europe Publishing, Doc10028

Cyprus against Turkey, Applications Nos. 6780/74 και 6950/75, European Commission of Human Rights, Council of Europe, Report of the Commission, adopted on 10 July 1976, Vol.1, Strasbourg

Cyprus b. Turkey, 1978, Report of Commission (1983), Loizidou v. Turkey (admissibility), 1991

Cyprus v. Turkey - 25781/94 - Admissibility Decision, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/7C73028927BC8756C2257424002F528C?OpenDocument, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/2F959207104E5B8CC2257424002F7B6F?OpenDocument, Judgment of the Court, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/407CB067AD13BCFFC2257424002FA54C?OpenDocument

Cyprus v. Turkey - 6780/74 & 6850/75 - Admissibility Decision, βλ. http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/1D071D58826551D8C2257424002E1B36?OpenDocument, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/8A9A485DF4C95115C2257424002EBE82?OpenDocument,

Cyprus v. Turkey - 8007/77 - Admissibility Decision, βλ. http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/C261122FF95F2CB0C2257424002F0340/$file/Cyprus%20v.%20Turkey%2010.7.1978.pdf, Report of the Commission, http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/416184204A4C5CF7C2257424002F23D1?OpenDocument

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Υπόθεση Κύπρου εναντίον Τουρκίας, Προσφυγή No. 25781/94, Απόφαση, 10 Μαΐου 2001. Ανακτήθηκε από: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59454

34. Μελέτες Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

(2018) Λέξεις που έχουν σημασία: Γλωσσάριο για τη Δημοσιογραφία στην Κύπρο, *Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από: https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/387269?download=true

35. Ψηφίσματα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλα έγγραφα

(2016) Καταγγελία για το έγκλημα του εποικισμού στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, 24 Ιουνίου 2016. Ανακτήθηκε από: http://www.europarl.europa.eu/cyprus/el/%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%82/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-

%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B7-%CE%BA%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B7

52nd meeting of the EU-Turkey Association Council, Association Between the European Union and Turkey, 25 June 2014. Retrieved from: https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXV/EU/03/08/EU_30840/imfname_10478048.pdf, https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXV/EU/03/08/EU_30840/index.shtml

Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:21996D0213(01)

European Parliament (1988) Resolution, 10 March 1988 on the situation in Cyprus. Ανακτήθηκε από: http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/eudocs/C16.html

European Parliament (1988) Resolution, 15 December 1988

European Parliament (1996) Resolution, 27 March 1996

European Parliament (2001) State of accession negotiations with Cyprus, European Parliament resolution on Cyprus's membership application to the European Union and the state of negotiations (COM(2000) 702 - C5-0602/2000 - 1997/2171(COS)). Retrieved from: https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001-0438+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN

European Parliament (2005) Enlargement: Turkey. Declaration by the European Community and its Member States, 21 September 2005. Retrieved from: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-tr20051123_13/d-tr20051123_13en.pdf

Exchange of Views with Mr. Egemen Bagis, Turkish Minister for Europe and Principal Turkish Negotiator for EU Membership, *Joint Committee on European Union Affairs debate*, 18 December 2012. Retrieved from: https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/joint_committee_on_european_union_affairs/2012-12-18/3/

36. Έγγραφα εκ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Aid Programme for the Turkish Cypriot community, European Commission. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/aid-programme-turkish-cypriot-community_en#eu-aid-programme-for-the-turkish-cypriot-community

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Κύπρο. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_el

37. Ανακοινωθέντα Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Council of the European Union, Press Release, 2770th Council Meeting, General Affairs and External Relations, 11 December 2006, 16289/06. Retrieved from: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/92122.pdf

38. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης | L 65/5, Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 389/2004 του Συμβουλίου, της 27ης Φεβρουαρίου 2006. Ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL-EN/TXT/?uri=CELEX:32006R0389&from=EN

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κανονισμός του Συμβουλίου για τους ειδικούς όρους εμπορικών συναλλαγών με τις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, 7 Ιουλίου 2004. Ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0466:FIN:EL:PDF

39. Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Turkish drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions, European Council, Council of the European Union, 15 July 2019. Retrieved from. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/turkish-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-conclusions/.

Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 20ης Ιουνίου 2019. https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf

40. Λήμματα έντυπων ή διαδικτυακών εγκυκλοπαιδειών και λεξικών

O'Leary Brendan, Federalism and Federation, *Encyclopedia Princetoniensis*. Retrieved from: https://pesd.princeton.edu/?q=node/327

Sherwin-White A. N., Cornell Tim (2015) *Oxford Classical Dictionary*. Retrieved from: https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-2693?product=orecla

41. Διακηρύξεις, Συμφωνίες Κυπριακής Δημοκρατίας για οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, Συμφωνίες Εμπιστευτικότητας και Μνημόνια Συνεργασίας

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003. Βλ. Bulletin No.52, Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations, 2003, σ. 45 – 47. Retrieved from: https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin52e.pdf

Confidentiality Agreement between the Ministry of Petroleum of the Arab Republic of Egypt and the Ministry of Commerce, Industry and Tourism of the Republic of Cyprus, 4 May 2006. Ανακτήθηκε από: Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Υπουργείο Ενέργειας, Βιομηχανίας και Τουρισμού. http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/CONFIDENTIALITY%20AGREEMENT%202006%20EGYPT.pdf

Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδος και Κύπρου (Κάιρο, 08.11.2014), Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από:

https://www.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoinoseis/diakeruxe-tou-kairou-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aiguptou-ellados-kai-kuprou-kairo-08112014.html

Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού και του Υπουργείου Ενέργειας και Ορυκτών Πόρων του Βασιλείου της Ιορδανίας. Ανακτήθηκε από: http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/102D3283BA5A3DAFC225846900396884?OpenDocument

Annex 1. List of Geographical coordinates of points (1) to (8) defining the median line and its limits annexed to the agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the delimitation of the Exclusive Economic Zone στο Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, Cairo, 17 February 2003. Retrieved from: http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/Delimitation%20EEZ_Egypt.pdf

Συμφωνία με το Κράτος του Ισραήλ για την Ανταλλαγή και Μη-Δημοσιοποίηση Εμπιστευτικών Πληροφοριών. Υπηρεσία Υδρογονανθράκων, Κυπριακή Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από: http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/All/5DE387C4FA5206DFC225846900399C68/$file/CONFIDENTIALITY%20AGREEMENT%202014%20ISRAEL.pdf

42. Νομολογία Κυπριακής Δημοκρατίας

Ο περί της Εθνικής Φρουράς Νόμος του 1964 (Ν. 20/1964). Ανακτήθηκε από: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1964_1_020.pdf

Ο Περί της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης του Κράτους του Ισραήλ για την Οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (Κυρωτικός) Νόμος του 2011 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος. Ανακτήθηκε από: cylaw.org/nomoi/arith/2011_3_007.pdf

Ο περί της Συμφωνίας Πλαίσιο μεταξύ της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου Αναφορικά με την Ανάπτυξη Υδρογονανθρακικών Πόρων που Εκτείνονται Εκατέρωθεν της Μέσης Γραμμής (Κυρωτικός) Νόμος του 2014 (Ν. 17(ΙΙΙ)/2014). Βλ. Κείμενο Βασικού Νόμου: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_3_017.pdf, Νόμοι (βασικός και τροποποιητικοί) που έχουν ενσωματωθεί στο ενοποιημένο κείμενο: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_3_017.pdf

Περί των κανονισμών, αποφάσεων και κειμένων που αφορούν στην Πράσινη Γραμμή βλ. Τμήμα Τελωνείων, Υπουργείο Οικονομικών, Κυπριακή Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από: https://www.mof.gov.cy/mof/customs/customs.nsf/All/E9E21DF4AB48710C422577B400291382?OpenDocument

43. Διατάγματα εν Συμβουλίω και νομολογία διοικούμενης εκ της Βρετανικής Αυτοκρατορίας περιοχής της Κύπρου και βρετανικής αποικίας Κύπρου

Order in Council 30 Νοεμβρίου 1882

Order of Her Majesty in Council regulating the Government of Cyprus, Βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931*. Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 527 - 533

Proclamation by his Excellency Lieutenant General Sir Garnet Joseph Wolseley Knight Grand Cross of the most distinguished order of Saint Michael and Saint George, Knight Commander of the most honorable order of the Bath Her Majesty's High Commissioner for the Island of Cyprus βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931*. Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 511

Supplement to the London Gazette, 5 November 1914. Printed and published for his Majesty's Stationery Office by Wyman and Sons, Ltd, Thursday, 5 November 1914. Ανακτήθηκε από: https://www.thegazette.co.uk/London/issue/28963/supplement/8998/data.pdf

Διάγγελμα της προσαρτήσεως της Κύπρου, Διάταγμα εν Συμβουλίω – Υπό του Βασιλέως, βλ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος (2009) *Η Διοργάνωσις του εθνικού κινήματος 1901 – 1931*. Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, σ. 555 - 564

Ο Περί αμνηστείας Νόμος 71/1942

Ο Περί Αστυνομίας Τροποποιητικός Νόμος 24/1934

Ο Περί Γάμου (επικυρωτικός και τροποποιητικός) Νόμος 3/1937

Ο Περί Δήμων (Διορισμός Συμβουλίων) Νόμος 16/1934

Ο Περί Δικηγόρων Νόμος (Κωδικοποίησις) 20/1933

Ο Περί διορισμού Βρεττανών υπηκόων εις δημοσίους οργανισμούς και δημόσια αξιώματα Νόμος, 28/1937

Ο Περί Εγγραφής Λεσχών (Σωματείων) Νόμος 10/1933

Ο Περί Ειδικών Χωροφυλάκων Νόμος 12/1932

Ο Περί Εκκλησιών και Μοναστηριών της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας (έρευνα και εξέλεγξις) Νόμος 25/1937

Ο Περί Εξορίας (Βρεττανών υπηκόων) Νόμος 17/1936

Ο Περί Επαρχιακών Συμβουλίων Νόμος (Μετζιλίς Ιταρέ) 43/1936

Ο Περί Εφημερίδων, Βιβλίων και Τυπογραφείων Νόμος 26/1934

Ο Περί Εφημερίδων, Βιβλίων και Τυπογραφείων Νόμος 32/1932

Ο Περί Κωδωνοκρουσίας (Διακανονιστικός) Νόμος 18/1931

Ο Περί Μέσης Εκπαιδεύσεως Νόμος 25/1935

Ο Περί Μεταναστεύσεων Νόμος 16/1936

Ο Περί Προλήψεως του Εγκλήματος Νόμος 30/1935

Ο Περί Προσκόπων Νόμος 12/1933

Ο Περί Σημαιών Απαγορευτικός Νόμος υπ' αριθμόν 17/1931

Ο Περί Στασιαστικών Δημοσιεύσεων Τροποποιητικός Νόμος 68/1932

Ο Περί Στοιχειώδους Παιδείας (Τροποποιητικός Νόμος αρ.2) 27/1937

Ο Περί Στοιχειώδους Παιδείας Νόμος 18/1933

Ο Περί Συναθροίσεων, Συγκεντρώσεων και Παρελάσεων Νόμος 54/1932

Ο Περί Τροποποιήσεως Επαρχιακών Συμβουλίων Νόμος (Μετζιλίς Ιταρέ) 26/1937

Ο Περί Χωριτικών Αρχών Νόμος 19/1931

Ο της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας Κύπρου (έγκρισις του Αρχιεπισκόπου υπό του Κυβερνήτου) Νόμος 34/1937

Ο της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου (αποστέρησις προσόντων του Αρχιεπισκόπου) Νόμος 33/1937

Ο της Αυτοκεφάλου Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου (αποστέρησις προσόντων του Αρχιεπισκόπου) Τροποποιητικός Νόμος 35/1937.

Ο του Ποινικού Κώδικος Τροποποιητικός Νόμος 34/1932

Ο Τροποποιητικός Νόμος του Κ. Ποινικού Κώδικος 35/1933

44. Έγγραφα και αναφορές εκπορευόμενα εκ της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου»

(2018) *Guide for Foreign Investors*, State Planning Organization, Turkish Republic of Northern Cyprus, Ιούνιος 2018. Retrieved from: http://www.devplan.org/Mevzuat/Eng/Guide%20for%20Foreign%20Investors.pdf

Turkish Republic of Northern Cyprus (2017) *Statistical Yearbook 2016*, Prime Ministry, State Planning Organization, Statistics and Research Department, TRNC Printing Office, Nicosia, December 2017 Section B6 Population by Census Year (1901 – 2011)

Relations with The Organisation of Islamic Cooperation (OIC), Deputy Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs, Turkish Republic of Northern Cyprus. Retrieved from: https://mfa.gov.ct.tr/foreign-policy/international-organisations/relations-with-the-oic/

45. Άλλοι Σύνδεσμοι

Notizie del Giorno, 2/11/1821, Αρ. φύλλου 44

Odjell Deepsea Metro 1 – SPS Personnel, Retrieved from:
https://www.tratec.no/en/references/odfjell-deepsea-metro-sps

Ιδρυτική Πράξη Παγκυπρίου Γυμνασίου, 1 Ιανουαρίου 1812

Κύπρος (από την 1η Ιανουαρίου 2008), Στάδια της μετάβασης στο ευρώ σε φυσική μορφή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ανακτήθηκε από:
https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/cyprus/html/index.el.html

---

**Η τελευταία πρόσβαση στο σύνολο των πηγών και διαδικτυακών λημμάτων έλαβε χώρα την 31η Ιανουαρίου 2020.*